Briefwisseling van Hugo Grotius. Deel 6

Hugo de Groot

editie B.L. Meulenbroek

bron
Hugo de Groot, *Briefwisseling van Hugo Grotius. Deel 6* (ed. B.L. Meulenbroek). Martinus Nijhoff, Den Haag 1967

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/groo001brie06_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m.

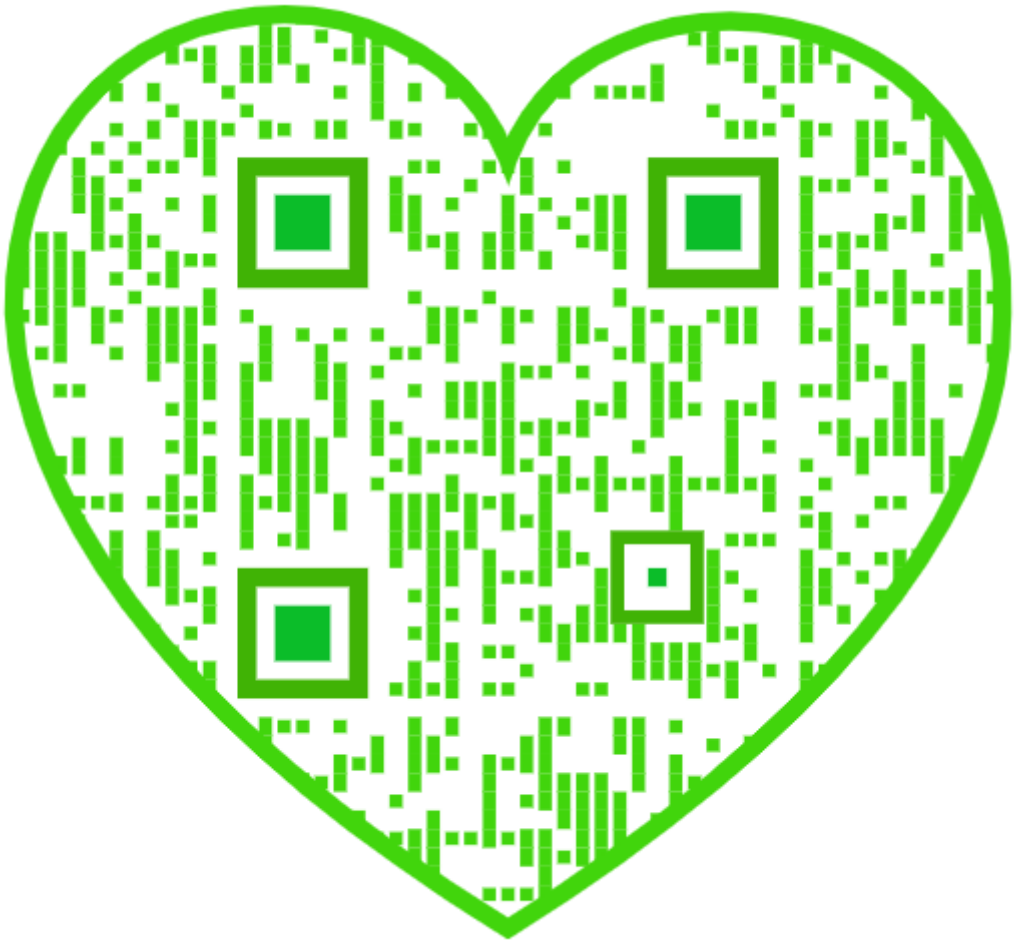

Ter inleiding.

Dit deel der Briefwisseling van Hugo Grotius is onder een gelukkig gesternte zo niet geboren dan toch getogen.

In het geleidewoord, dat de bewerker het derde (zijn eerste) deel der uitgave heeft meegegeven, heeft hij de wens uitgesproken, dat dezelfde bereidwilligheid, die hij tot dan toe had ondervonden van de velen, tot wie hij zich om inlichtingen ten behoeve van zijn veel omvattende arbeid had moeten wenden, zijn onmisbare steun zou mogen zijn bij de bewerking der volgende delen.

Hoewel deze wens in vervulling is gegaan op een wijze, die het hart deugd doet, bleek toch weldra, dat niet alleen de arbeid aan de Grotiuscorrespondentie zelf bij het voortschrijden van de uitgave meer en meer tijd en krachten van de bewerker voor zich ging opeisen, maar dat deze arbeid ook andere taken begon aan te trekken.

Er moest naar een oplossing van dit probleem worden uitgezien. Welnu, overleg tussen de besturen van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek en van de Stichting tot de Uitgave van de Werken van Grotius heeft ertoe geleid, dat door de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam is ingesteld een commissie, die de zorg voor de voorbereiding van de uitgave van de Briefwisseling en de Dichtwerken van Grotius van voornoemde Stichting heeft overgenomen. Deze commissie heeft - gesubsidieerd door de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek - het Grotius Instituut in het leven geroepen.

Door de oprichting van dit Instituut kan de bewerker van de Briefwisseling - thans directeur van het Grotius Instituut - niet alleen zich onbelemmerd aan zijn werkzaamheden inzake Grotius wijden, doch zijn hem bovendien enige ambtenaren - wetenschappelijk zowel als administratief - als medewerkers toegevoegd.

Dat hierdoor de arbeid aan de Briefwisseling zeer wordt bevorderd behoeft waarlijk geen betoog. Het blijkt al aanstonds uit het feit, dat nauwelijks een jaar na het verschijnen van deel V deel VI is uitgekomen en deel VII ter perse is gegaan.

Genoemde besturen, met name dat van de Koninklijke Nederlandse Akademie, verdienen dan ook alle dank voor dit gelukkig initiatief, waarin de directeur van het bureau der Akademie, de heer M.E. 't Hart, een belangrijk aandeel heeft gehad.

Ook de wijze, waarop de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek de oprichting van het Grotius Instituut financieel heeft mogelijk gemaakt en de door dit Instituut verrichte werkzaamheden steunt, mag mede op onze grote erkentelijkheid aanspraak maken. Eveneens verplicht tot grote dank het feit, dat - en de wijze waarop - de heer directeur van de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage en zijn staf het Grotius Instituut niet alleen huisvesten, maar het ook alle diensten verlenen, welke de door het Instituut te verrichten arbeid maar kunnen bevorderen.

In de wijze van uitgeven brengt dit alles echter geen verandering: de Briefwisseling blijft deel uitmaken van de reeks Rijks Geschiedkundige Publicatiën. De hiertoe strekkende samenwerking met het Bureau der Rjikscommissie voor Vaderlandse Geschiedenis verloopt op doeltreffende wijze.

Gaarne vermelden wij voorts de hulpvaardigheid betoond door de archivarissen van het Staatsarchiv te Hamburg en door de heer bibliothecaris van de Staats- und Universitäts Bibliothek aldaar en door de heer directeur van het Staatsarchiv-Kriegsarchiv te Wenen. Op respect afdwingende wijze heeft voorts Dr. Jacob Meyer te Heemstede ons met zijn uitgebreide kennis van de joodse taal- en letterkunde terzijde gestaan. Prof. Dr. J.J. Poelhekke te Nijmegen, die zijn studenten heeft ingeschakeld bij de jacht op moeilijk te achterhalen historische gegevens en Dr. L. Ph. Rank te Utrecht hebben ook voor dit deel wederom belangrijke hulp verleend. Met behulp van laatstgenoemde heeft de bewerker onder meer het Griekse epigram door Grotius aan Molino gewijd (zie no. 2415 aan Willem de Groot d.d. 28 december 1635, p. 439), waarvan de tekst in de uitgave der *Epistolae quotquot* verminkt is overgeleverd, op althans enigszins bevredigende wijze kunnen emenderen.

De heer P.J.A. Juffermans, die tot taak had het copiëren van de in het Algemeen Rijksarchief te 's-Gravenhage aanwezige en in Molhuysens *Lijst van Uitgegeven en Onuitgegeven Brieven van en aan Hugo Grotius 1626-1645* niet opgenomen Grotiusbrieven, is ons helaas op 19 juni 1967 door de dood ontvallen. Zijn grote bekwaamheid, die door zijn vriendelijke bescheidenheid al te zeer aan het oog onttrokken werd, missen wij node.

Deel VI bevat de correspondentie van juni 1635 tot maart 1636, 367 brieven genummerd 2128 t/m 2494; voorts zes bijlagen en de gebruikelijke vier registers. Van deze 367 brieven zijn er 127 nog nimmer gepubliceerd evenmin als de 6 bijlagen.

Deze periode is voor Grotius een tijd, waarin hij zijn politieke bedrijvigheid afwisselt met rustige studie.

Toen eind 1634 het besluit gevallen was en Grotius zich in Zweedse

dienst had begeven, kan hij een ogenblik de verwachting gekoesterd hebben, dat de onrust van de ballingschap plaats gemaakt had voor de zekerheid van de erkend hoge functie in dienst van een algemeen gerespecteerde mogendheid. Op 2 maart werd hij met alle eerbetoon van de zijde van de Franse koning als ambassadeur van Hare Majesteit en de Kroon van Zweden in Parijs ingehaald.

Maar al spoedig bleek, dat het Grotius ook in zijn nieuwe functie niet gemakkelijk werd gemaakt. Herhaaldelijk beklaagt hij zich bij zijn chef Oxenstierna over het feit, dat hij zo slecht bediend wordt met nieuws uit Zweden en Duitsland en dat terwijl: ‘his in locis, qui novi nihil adfert, vix est, ut novi quicquam discat’. Of dit te maken had met de jaloezie van lieden, die met lede ogen hadden moeten zien, hoe een zo begerenswaardige post door een buitenlander voor hun neus was weggekaapt ...? Ook de Franse waardigheidsbeklederS, De Richelieu met name en Claude de Bullion waren bij alle respect voor zijn geleerdheid weinig ingenomen met zijn geringe lust tot diplomatiek gekonkel. Als, tengevolge van de voor Zweden steeds verslechterende situatie in Duitsland, Lodewijk XIII eindelijk een speciale gezant bij de Zweedse rijkskanselier benoemt, zal deze, Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, in opdracht van de regering in Parijs geen gelegenheid onbeproefd laten om op overplaatsing van de nieuwe gezant aan te dringen. Het antwoord op deze pogingen is Oxenstierna wel toevertrouwd: het laat geen twijfel bestaan aan zijn groot vertrouwen in De Groot en aan de warme vriendschap, die hij hem toedraagt.

Ook de betaling van zijn salaris en van de door hem in dienst van Zweden gemaakte kosten vormt een telkens terugkerend probleem. Petter Spiring, raad van financiën van Zweden, onder wiens bevoegdheid de Parijse ambassade valt, verontschuldigt zich bij herhaling door te wijzen op de onleesbaarheid van Grotius' declaraties!

‘Necht dinstfreundlichen grusses’, zo schrijft hij bijvoorbeeld op 29 juli 1635, ‘so geschicht E.H. dieses zum Bericht, das mir dessen schreiben vom 7 Junii zurecht geworden, und weil selbiges nach der gelehrtheit geschrieben, ich aber unverstandig binz alss hab ichs nicht woll lesen können; bitte derwegen E. Herrl. die Buchstaben was perfecter zu machen, das es nicht nach der gelehrtheit geschrieben sey, undt ferner in gutter correspondenzie zu continuiren.’

De rapporten, die Grotius in zijn hoedanigheid van ambassadeur aan Oxenstierna schrijft, zijn zeer uitvoerig en hij beijvert zich uitermate om de opdrachten van zijn bewonderde chef zo goed mogelijk ten uitvoer te brengen. Men zie o.a. zijn verslag van een hem door Oxenstierna opgedragen onderhoud met De Richelieu in brief no. 2343 d.d. 9 november 1635.

Christina, dat wil zeggen in feite de vijf voogden van de minderjarige vorstin, beklagen zich wel eens over de beknoptheid van de brieven, die *zij* van de gezant ontvangen er suikerzoet aan toevoegend, dat de uitvoerigheid van de brieven aan de kanselier dit wel weer goed maakt!

Oxenstierna van zijn kant maakt Grotius, meer als vriend dan als ondergeschikte, deelgenoot van zijn zorgen over de steeds slinkende invloed van Zweden in Duitsland.

Zienderogen wordt de correspondentie drukker: met Marini in Zwitserland, met rijngraaf Otto, met Fortunatus Sprecher, met Ludwig Camerarius. Maar ook de vrienden in het vaderland worden niet vergeten: zijn broer Willem, zwager Nicolaes van Reigersberch, Gerard Johan Vossius, waarbij de studie van de beide zoons Pieter en Diederik een herhaaldelijk terugkerend onderwerp vormt.

Niettemin laten zijn werkzaamheden als ambassadeur Grotius ruime tijd voor lectuur en studie. Hij zal hierover in 1638 aan de Duitse dichter Martin Opitz schrijven: ‘Legatio, quae mihi obtigit, id habet commodi, quod aliquantum mihi temporis relinquit ad legendum si quid prodit novi aut etiam si quid antiqui in lucem protrahitur.’

In 1635 kan hij dan ook bij Blaeu te Amsterdam zijn Sophompaneas het licht doen zien, waarvan nog in hetzelfde jaar twee vertalingen verschijnen, van zijn zoon Pieter en van Vondel.

Van de 367 brieven, die dit deel bevat, zijn - als gezegd - 127 nimmer gepubliceerd. Het zijn de nos. 2128, 2129, 2132, 2139, 2143, 2147, 2149, 2156, 2159, 2165, 2167, 2172, 2174, 2177, 2179, 2189, 2190, 2192, 2200, 2202, 2204, 2205, 2210, 2213, 2220, 2224, 2230, 2233, 2234, 2240, 2242, 2243, 2245, 2252, 2256, 2264, 2266, 2268, 2269, 2275, 2276, 2278, 2285, 2286, 2291, 2295, 2301, 2302, 2304, 2307, 2310, 2315, 1316, 2320, 2324, 2325, 2329, 2336, 2339, 2341, 2346, 2348, 2351, 2353, 2354, 2357, 2358, 2360, 2363, 2367, 2368, 2369, 2374, 2375, 2377, 2383, 2388, 2391, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2403, 2408, 2410, 2414, 2416, 2417, 2419, 2420, 2421, 2422, 2424, 2428, 2429, 2434, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2444, 2445, 2446, 2447, 2449, 2452, 2454, 2458, 2460, 2461, 2462, 2464, 2468, 2469, 2470, 2471, 2473, 2474, 2476, 2477, 2479, 2483, 2488, 2489, 2493.

Hiervan komen de nos. 2128, 2129, 2139, 2142, 2172, 2174, 2177, 2192, 2204, 2205, 2210, 2213, 2224, 2233, 2234, 2242, 2243, 2245, 2252, 2256, 2264, 2269, 2276, 2278, 2285, 2286, 2291, 2316, 2336, 2339, 2346, 2348, 2351, 2354, 2357, 2363, 2367, 2368, 2369, 2375, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2408, 2414, 2417, 2419, 2420, 2428, 2429, 2436, 2437, 2438, 2444, 2445, 2446, 2447, 2460, 2462, 2468, 2469, 2471, 2473, 2474, 2476, 2477, 2483, 2488, 2489 niet voor in de *Lijst der Uitgegeven en Onuitgegeven Brieven van en aan Hugo Grotius 1626-1645*.

De brieffragmenten nos. 2283, 2334, 2411 en 2418 zijn overgenomen uit Caspar Brandt en Adriaan van Cattenburgh, *Historië van het Leven des Heeren Huig de Groot*, Amsterdam MDCCXXVII, in de spelling, waarin zij werden aangetroffen.

Van de bijlagen zijn de nos. 1 t/m 5 ongepubliceerd; dit geldt ook voor bijlage no. 6, die echter in de *Lijst* vermeld wordt.

De nos. 2202, 2220, 2377, 2464 zijn in de *Lijst* foutief gedateerd; de aldaar op p. 30 onder 1636 genoemde ongedateerde brieven zijn van 1637. De brief van 24 januari 1636 volgens de *Lijst* aan N.N. gericht en in het door dr. D.J.H. ter Horst samengestelde *Overzicht van het familie-archief Cornets de Groot* als 'eigenhandige onderteekende' aan [Diederik] beschreven is gericht aan Cornelis de Groot (no. 2449).

In de copieboeken van uitgaande brieven wordt, indien brieven van gelijke inhoud aan verschillende personen worden verzonden, de bewuste brief slechts eenmaal gecopieerd met vermelding in margine van de namen der andere geadresseerden. In deze gevallen hebben ook wij de brief slechts eenmaal in extenso opgenomen met vermelding onder eigen nummer van de anderen, aan wie de brief mede is verzonden.

Rest nog te vermelden, dat de annotatie van dit deel mede is verzorgd door dr. C.M. Schulten en dat de registers zijn samengesteld door de heer E.J.M. Peeters, beiden verbonden aan het Grotius Instituut.

B.L. Meulenbroek

2128. [1635 juni.] Van Ph. Saeko[1].

Wohledler Gestrenger Herr,

Hochgeehrter Herr Ambassator, Meine schuldikheit ist demselben anzudienen, dasz wir ausz mangel notvestigen widerhalts und dess versprochenen franzosischen succurs den Rhein - jedoch nach ziemlichen besezung der stette Manheims, Frankhenthal, Worms und Maintz - quittiren und unss mit der Cavallierie hieher begeben müssen. Nun dan die einzige hofnung dass werken zu redressiren, auf den Konig in Frankhreich[2] stehet, zu dessen Maiestt. Mr Ponika[3] geschikht wirt, unsere noth zu repraesentiren und zu vernemen, ob Sie die Armee mit der zugesagten assistenz und sonsten versterken, dieselbe kunfftig underhalten und zu dess Landes besten employeren wolle und aber hierbeij zweifelsohne der Kron Schweden interesse mit in consideration kommen möchte, gebe meinem Hochgeehrten Herrn zu seiner nachricht und allem widrigen seinem hohem vermugen nach vorzukommen, Ich ess deutlich anfügen wollen mit bitte solches in unguthem nit zuvermackhen, sondern allerseits schuldikheit zuzumessen.

Verbleibe damit

Meinem Hochgeehrten Herrn zu dienst ergeben

Ph. Saeko Obrister.

Die particularia kunfftig mit mehrn sicherheit zu berichten will Ich inligende cifren gebrauchen.

2129. 1635 juni 2. Van P. Spiring[4].

Mijn Heer,

Over 8 daegen was mijnen lesten[5] sedert uE. aengenaeme van XX pas.[to] daermede verstaen, watter in Vranckrijck in gemeijne saacken is passerende, soowell op de frontieren van Deuyslandt, Spaniën en Italiën. De continuacie van tijt tot tijt sall mij seer aengenaem sijn.

Ick hadde gehopt, dat sijn Ex.[ce] de heer rijxcantz.[er6] tot Parijs soude gearriveert sijn, daerove ick de naeste brieven met verlangen sall verwachten ende soo Hooghgemelde Ex.[ce] mede van het Hoff geschayden is, sall mij oock aengenaem

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 19. Eigenh. oorspr. De brief is ongedateerd; uit de eerste woorden van brief no. 2172, p. 69 blijkt, dat hij van juni moet zijn. Op het hs. staat een aantekening in potlood: juni 1635.
2 Lodewijk XIII.
3 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 13. Eigenh. oorspr.
5 No. 2125 (dl. V).
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna. Hij was begin mei uit Parijs vertrokken; Grotius had hem op weg naar Rouaan een eindweegs vergezeld en was de avond van de 8ste mei weer in de Franse hoofdstad teruggekeerd. Vgl. V, p. 450.

sijn te weeten ofte het geprepareerde accort[1], (daer)van uE. gelieve den ...aut te adviseren, geslotten en geconfirmeert sall sijn.

Vanhier en kan ick uE. nogh niet besunders mededaylen. De heeren gecommitteerde van bayde Croonen[2] sauden op toekommenden donderdagh wesende den 24 mayo vormidagh haer eerste compa(ritie) ofte tsaemencompste in den stedeken Stoen genoempt houden. De Polen aen haerder sijde sprecken hoogh naer hünnen aengeboren Aert, maer alsoo haere nattüre bij de onse bekent is, en sijn van geene rodemontaeden (verschrickt). Watter omegaen sall, wort uE. geadviseert.

Daemede eyndende blijve, mijn heer, uE. dienstwilge vriendt
Petter Spierinck.

Den Francen ambassadeur[3] alsoock de Hollantse[4] waeren tot Dansick aankommen.
23 mayo. 1635. Elbing.

Adres: Dem Woll Edlen Vesten und Grosz Achtbahren Herrn Hugo Grotio, der Cron Schwedens Hochverordneten Extraortinari Ambassateur an die Konigl. Mth. in Franckreich. Meinem insonders geëhrten Herrn grgl. inn Pariss.

In dorso schreef Grotius: 23 Mey o. st. 1635. Spierinck. (Rec.) 15 Iulij n. st.

2130. 1635 juni 3. Van C. Sarravius[5].

Bonum Virum Tresellium nostrum[6] ad te proficisci cogitantem rogaveram, ne me inscio iter institueret. Verum apud Caletes aberam, provinciali nostrarum ecclesiarum synodo delegatus mandato regis *ἔφορος*, quando Lutetiam perrexit. Quod tunc itaque non licuit, modo breviter perstringam.

Summa me cumulavit laetitia tuus in Galliam adventus cum multis rationibus tum hac maxime, quod amplissima ornatus dignitate te totum orbi exhibeas. Scilicet inter privatos excelsa tua virtus maiori digna theatro latere diutius non poterat. Tu nunc apud Optimum Maximum regem[7] maxima Europae negotia tuis consiliis promoves. Tecum Germanicus Atlas magnus Axelius[8], ingentes partitus curas habet a tua solertia solatium, quod frustra ab alio quovis expectasset. Utrique

1 Eind april tussen Oxenstierna en de Franse koning gesloten als een herziening van het bestaande verdrag van 1 november 1634, dat Oxenstierna in zijn oorspronkelijke vorm allesbehalve naar de zin was geweest.
2 Het betreft de onderhandelingen tussen Zweden en Polen, die op 12 september 1635 te Stuhmsdorf resulteerden in een bestand voor de duur van 26 jaar.
3 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
4 Rochus van den Honaert, Andries Bicker, Joachim Andreae.
5 Gedrukt *Marquardi Gudii et Claudii Sarravii Senatoris Parisiensis Epistolae Una cum Responsis: Quibus accedunt ex Bibliotheca Gudiana clarissimorum & doctissimorum Virorum, qui duobus ultimis seculis floruerunt ... Curante Petro Burmanno* [II] *Claudii Sarravii Senatoris Parisiensis Epistolae ex Bibliotheca Gudiana avctiores*. Lvgdvni Batavorvm, Apud Joh. du Vivie, MDCCXI, p. 11; *Ep. ad Gallos*, p. 473. Beantw. d. no. 2138. Voor de schrijver, Claude Sarrau, zie III, p. 200 n. 8.
6 Daniel Tresel; zie over hem II, p. 129 n. 6.
7 Lodewijk XIII.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

vestrum debere nos credimus, quod aperto Marte cum ventosis et insolentibus huius regni perpetuis hostibus Hispanis bellum geramus; quod ut justum, ita et Deo acceptum, novissima de iis tropaea[1] satis produnt.

Faxit Deus exercituum ut bene coepta feliciter procedant et felicissime desinant. Te vero precor obtestorque, aevi nostri maximum decus, ut me cultorem et admiratorem tui praecipuum veteri et solita benevolentia prosequaris.

Rothomagi, III. Non. Iun. M.DC.XXXV.

2131. 1635 juni 5. Aan Willem de Groot[2].

Mi frater,

Ab aula reversus sum, ubi regem[3] vidi laetum victoriis duabus, altera in Arduennae saltibus pacta cum sex millium hostilium strage Castilionaeo et Bressaeo ducibus[4], altera in Lotharingia caesis Croatis ferme mille a Lafortio[5]. Magna initia novi belli, quod fecialis a rege missus[6], cum ad cardinalis Hispani[7] colloquium non admitteretur, charta apposita defixo a se in via publica stipiti comminatus est. Indicendum autem dicitur amplius editione publica edicti regii Belgas ad libertatem vocantes. Magnas hinc spes concipient Suedia, Germania et Batavi.

De Saxone[8], pacem ne seorsim et haud dubie melioribus nunc quam ante conditionibus facturus sit, an cum sociis belli spes persecuturus, haeremus incerti. De induciis Suedos et Polonos inter repetitum ex intervallo negotium, quem sit habiturum exitum, varii varie sentiunt.

Rogo te primum, ut negotium cum Rotterodamensibus[9] quantum potes urgeas. Multas enim causas id expetendi habeo; deinde cures libros omnes meos et chartas sive apud vos sunt, sive apud Brasserum[10], sive apud amicos alios, quamprimum mitti Rotomagum ad Treselium[11], ut horas a negotiis vacantes aliquo cum usu et meo et publico transigam.

Sacra mea[12] nondum accepi. De Petri studiis[13], animo, viribus a vobis edoceri

1 Zie V no. 2123, p. 510 en n. 4 aldaar.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 853. Antw. op V no. 2122; beantw. d. no. 2149.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Zie V no. 2123, p. 510 en n. 4 aldaar; zie ook no. 2132.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force; vgl. no. 2132.
6 Zie V no. 2110, p. 492 en n. 10 aldaar.
7 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
8 In november 1634 hadden Ferdinand II en Johann Georg van Saksen een voorlopige vrede gesloten te Pirna; de onderhandelingen werden voortgezet en afgesloten met de vrede van Praag op 30 mei 1635, geratificeerd op 15 juni d.a.v.
9 Dit doelt op Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
10 Joost Brasser, bij wie Grotius tijdens zijn verblijf te Amsterdam in 1632 onderdak had gevonden.
11 Daniel Tresel, die te Rouaan een suikerraffinaderij dreef; zie II, p. 129 n. 6.
12 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora*. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV; Ter Meulen-Diermanse, no. 157. Het werk was zojuist van de pers gekomen.
13 Over Pieter, die voor zijn studie in het vaderland vertoefde, zie V no. 2108, p. 489 en nn. 5 en 6 aldaar; zie ook V no. 2120, p. 506.

consilioque instrui exspecto. Matri[1] valetudinem mitiorem, patri[2] constantem, tibi uxorique tuae[3] liberis[4] et amicis omnia opto secundissima.
Lutetiae, 5 Iunii 1635.

Familiae nostrae *δείγματα* valde exspecto[5]. Nam et in carruca et in vasis mensariis utenda sunt. Haec ubi scripseram et illa ipsa *δείγματα* et literas accepi tuas[6]. Gratias vobis omnibus habeo pro honore habito excellenti viro optimeque de me merito[7], et pro officiis in me praestitis, etiam pro libris meis tam provide distributis. Ego qui mihi destinata sunt exemplaria etiamnum exspecto. Cornelia[8] recuperat valetudinem et jam prodire incipit. Diderico[9] spero recte esse. De Petro quod jam scripsi repeto[10]. Mireveldio[11], quod amice semper mei meminit benignisque me coloribus pingit, habeo gratias eumque nec minus D. Basium[12] et alios resaluto.
Tui amantissimus frater
H. Grotius.

2132. 1635 juni 5. Aan N. van Reigersberch[13].

Mon frère,
Saterdagh laestleden ben ick gecomen van Chasteauthierry, alwaer ick den coning[14], den cardinael[15] ende d'heer Boutiller[16] lang ende breed heb gesproocken. Nevens de poincten, die mij belast waeren te recommanderen, heb ick den coning gecongratuleert over de victorie den 20 May bij de mareschaux de Chastillon[17] ende Brezé[18] becomen in de Ardennes, alwaer ses duisent van de vijanden sijn gebleven, sestien stucken geschuts genomen, sestich vaenen becomen met heel clein verlies van de Fransoisen; waerbij den coning mij verhaelde de victorie bij Sijne Ma.[t] becomen in Lorraine door den marescal de la Force[19] met nederlage van ontrent duisent Crabaten. Daerbenevens heb ick daer verstaen de publicatie van

1 Aeltgen van Overschie.
2 Jan de Groot.
3 Alida Graswinckel.
4 Johan, Jacob II, Maria, Alida, Anna en Titia.
5 Vgl. V no. 2122, p. 508 en n. 6 aldaar
6 Dl. V, no. 2122.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Grotius' oudste dochter.
9 De derde zoon, Diderik, verbleef evenals zijn oudere broer Pieter in het vaderland; hij leerde er vestingbouwkunde onder luitenant-generaal van de artillerie Johan van den Bosch.
10 Zie V no. 2108, p. 489.
11 Michiel Jansz. Mierevelt; zie over hem IV, p. 467 n. 8.
12 Rekenmeester Johan Basius.
13 Hs. Amsterdam, UB., RK., H 18 f. Eigenh. oorspr. Antw. op V nos. 2111 en 2124; beantw. d. no. 2151.
14 Lodewijk XIII van Frankrijk.
15 De Richelieu.
16 Claude le Bouthillier.
17 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie over hem V no. 2100, p. 476 n. 4.
18 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
19 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.

den ban ende arrière-ban[1], 'twelck een groote verstercking sal sijn voor des conings macht. Den cardinael dede mij de eer van mij veel te spreecken van de saecken van Duitschlant ende van Nederlant.

Den uwen van den 21 Mey[2] heb ick hier tot Parijs becomen ende meteenen veele advysen uit Duitschlant: van het tractaet van Pirne[3] onseeckerlijck; van een cleine victorie bij de Hessensche op Carpus[4] becomen; uit Pruyssen het hervatten van de handeling nopende de trefves tusschen Sweden ende Polen, ende groot gebreck van gelt in Polen, waertoe remedie werdt gesocht door Montespietatis ende diergelijcke half dessurate middelen.

Ick bevinde, dat alhier alle wijse personen seer prijsen de voorsichticheit van mijnheer den prins van Orangie[5], die niet te seer gehaest en heeft om sich te hazarderen, eer den Fransoisen diep genoech waeren geëngageert, waerdoor men oordeelt, dat sij gecomen sijn tot het verboth van de commerciën, tot het senden van den heraut[6], denwelcke alsoo hij bij den cardinael[7] geene audientie en conde hebben, sijn last schriftelijck aen een stock bij hem gestelt op de publycke wegh heeft vastgebonden, ende tot het senden van de trouppen, waeruit dan voorts die acten van hostiliteit sijn gevolcht, over dewelcke Sweden, Duitschlant, Nederlant haer sullen verblijden ende courage nemen.

Ick bidde uE. alsnoch te willen vorderen de saecke met Rotterdam[8] ende dat mijne boecken, soo van Delf als van Amsterdam onder neef Brasser[9], alsoock alle mijne papieren, die hier ende daer verstroit sijn ende dewelcken ick hoochelijck van doen sal hebben, met den eersten nae Rouaen aen monsieur Tresel[10] werden geaddresseert.

Voorts blijf ick van opinie, dat uE. om veel redenen wel sout doen ende de vacantie met soo veel tijds daerbij als uE. van sijne medebroeders sal connen obtineren hier te besteden, doch vooreerst daerop verstaen hebbende de goede meninge van Sijn Excellentie.

Ick hoope uE. mijnheer den rijcxcancellier[11] sal hebben gesien ende lust genomen in sijne kennisse. Den cardinael prijst hem seer.

Dat Engelant sich tegen Sweden soude stellen, geloof ick niet. 't Is een bohaij om de reputatie ende om wat te schijnen te doen, soo ondersoecken sij de schepen, die volck voeren uit Engelant dienende ter zee aen uitheemschen.

Den cardinael heeft mij geseit, dat den coning een manifest wil uitgeven, daermede hij de Nederlanders wil roepen tot de vrijheit met belofte van sijne hulp. Als dat uitcomt, sullen wij wat claerder oordeelen.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

1 Zie no. 2137, p. 13.
2 Dl. V, no. 2111.
3 Gesloten in november 1634 tussen keizer Ferdinand II en Johann Georg van Saksen.
4 Johann Jacob Karpsen, legeroverste van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
5 Frederik Hendrik.
6 Vgl. V no. 2110, p. 492 en n. 10 aldaar.
7 Kardinaal-infant don Fernando; zie IV no. 1652, p. 412 n. 11.
8 Het betreft de pogingen van Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
9 Joost Brasser.
10 Daniel Tresel; zie III, p. 22 n. 2.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Tot Parijs, den 5 Juni 1635.

UE. gelieve de saeck met Rotterdam metten eerste te vorderen ende te maecken, dat mijne boecken, die in Seelant sijn, op Rouaen werden gesonden.

UE. werdt van mij ende mijne huysvrouw gerecommandeert het proces van Madame de Férandière[1].

Den hertogh van Rohan[2] heeft in de Valteline seven regiments Fransoisen, drie van Grisons, seven comp. te paerd, tesamen in effect 8000 man. De Grisons hebben op haer frontière vijftien hondert man. In 't lant van Milan is niet boven 4000 te voet, 1000 te paerd: goede occasie, soo men wat doen wil.

De coophandel is gerestitueert tusschen Vrancrijck ende Nederlant, gelijck ick gemeent heb. Den gouverneur van Castelet[3] in Picardie, hebbende genomen eenigen beuit op de Nederlanders, is belast die weder te geven, insgelijcx is tot Cales een ingebracht Vlaemsch schip quade prinse verclaert. Ende de coopmanschappen, die alhier gesaiseert waeren, werden wedergegeven aen de ondersaeten van Spaegnie. De nonces van den paus[4] laeten niet te negotieren. Ende da ... des conings trouppes gestelt werden onder Chastillon, Bouillon[5] ende prins van Orangie, staende allegader onder de Staten-Generael, geeft bedencken aen eenige, doch daer vallen veel discoursen tegen ende fiet amor verus qui simulatus erat[6].

5 Juny.

Den hertogh van Lorraine[7] is terugge getrocken over de brugge van Brisac. La Force belegert Betfort.

Sijnde gereedt om dese te sluiten, ontfang ick uE. brief van den 28 Mey[8]. Danck uE. van de goede officiën bij mijnheer den rijcxcancellier gedaen. Soo iet comt te weten, dat tot mijn voordeel ofte naedeel strect, sal bidden daervan geadviseert te werden. Mijnheer den rijcxcancellier sag garen, dat men mij in ons landt de bejegening dede, die men schuldich is. Maer men moet den tijdt, hoewel die lang duirt, verwachten ende niet hazarderen, dat occasie soude connen geven van nieuwe fault.

Ick ben blijde, dat uE. de saecke van Rotterdam beharticht ende recommandere mij ende deselve aen mijnheer Beaumont[9].

UE. considera(tië)n nopende de qualiteit van het Fransche leger sijn genouch deselve, dien ick hier vinde bij 't Lely's volck[10]. Indien Tatianusgesel[11] Cimons[12] intentie wel wiste over de saecken van Mustafa Bassa[13], hij soude maecken, dat

1 Madame de La Férandière heb ik niet kunnen identificeren.
2 Henri, hertog van Rohan; zie III, p. 27 n. 5.
3 Waarschijnlijk de heer van Saint-Léger; vgl. V no. 1834, p. 118 en n. 12 aldaar.
4 De ordinarius nuntius van Urbanus VIII, Giorgio Bolognetto en de extra-ordinarius Giulio Mazzarini (Jules Mazarin).
5 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
6 Vgl. Ovidius, *Ars Am.* I, 618: Fiet amor verus, qui modo falsus erat; id. *ibid.*, 615: Saepe tamen vere coepit simulator amare.
7 Karel IV, hertog van Lotharingen; zie over hem o.a. III, p. 195 n. 8.
8 Dl. V, no. 2124.
9 Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam.
10 Codewoord voor Engeland.
11 Grotius; Tatianus is een shuilnaam voor Maria van Reigersberch.
12 Cimon is een codewoord voor Staten-Generaal.
13 Codewoord voor de Spaanse Nederlanden.

Justinus[1] sijne discoursen bij d'een ende d'andere daer wat nae soude dirigeren. Van Tatiani broeders[2] overcomste blijf ick van de voorgaende opinie.

Adres (met andere hand): Aen Mijn Heer Mijn Heer de Raedtsheer Reigersberghe in den Haghe.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, den 5 Iuny 1635 tot Paris.

2133. 1635 juni 5. Van N. van Reigersberch[3].

Mon frère,

Den heer ambassadeur Camerarius[4], die vandage acht dagen met sijn Ex.[te] den rijxcancelier[5] over Leyden naer Amsterdam is gereyst ende daer woensdachavont van Haerlem gearriveert, is noch niet weder gecommen, hetwelck mij doet geloven, sijne Ex.[te] vandaer noch niet is vertrocken. Oock soo en is den wint, die geduyrych oost off noortoost wayt, tot de reyse niet favorabel, hoewel wij wt de tijdynge van Duytslant sien, sijne Ex.[te] comste daer gans is nodych ende wert gewenst.

Den hartoch van Lunenburch[6] heeft met den keyser[7] stilstant gemaeckt, dat geloven doet, hoewel secreet gehouden wert, het tractaet tusschen den keyser ende hartoch van Saxen[8] gesloten is off op sluyten staet. Dat sal de heelen stant van Duytslant seer verstellen, bijsonder den lantgrave[9], die in de handelynge niet is begrepen ende bij provisie den last van de macht in den Nedersaxischen creytz alleen op den hals crijcht.

Picolomini[10] vergadert een groot leger om Banner[11] te besoucken. Daer sijn tijdyngen, hoewel niet seecker, nochtans van groten waerschijnlijckheyt, dat Gallas[12] met 20.000 man naer Nederlant comt, soodat in plaetse, gelijck den heer rijxcancelier hier sijnde dessein scheen te hebben, van de keysers macht ontrent de Meine werck te geven, wij die hier sullen moeten ten deele wachten; waerdoor hoewel voor eerst niet sullen die desseinen connen werden verhindert, evenwel de deliberatie doen alterreren.

De leste advisen, soo publycke als particuliere, wt ons leger sijn van den 30 Mey ende hier gecommen voorleden saterdach: sijn Ex.[te][13] was den 29 met sijn leger gecommen een halff mijle beneden de stat Maestricht tot Meersen; het Franse leger

1 Pseudoniem van Grotius.
2 Nicolaes van Reigersberch; vgl. p. 6 n. 11.
3 Hs. Amsterdam, UB., RK., M 4 e. Eigenh. oorspr. Antw. op V, no. 2118?; beantw. d. no. 2147. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 172.
4 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg (1582-1641).
7 Ferdinand II.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen; vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
9 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel (†1637).
10 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
11 De Zweedse generaal Johan Gustavsson Banér.
12 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
13 Frederik Hendrik.

logeerde een cleyne uyre boven de stat tot Grunsvelt ende Esden. De gedeputeerde, die met sijn Ex.^{te} sijn, schrijven, dat de statenleger was in seer goede ordre, het volck seer gewillych ende geene, hetwelck raer was, van de troupes

op den tocht gedebandeert door hope van inval in des viants lant ende buyt. Men was besych om voor ons leger te backen hondert vijftych duysent pont broot, voor het Franse twee hondert vijftig duysent ponden. De marechaux de Chastillion[1] ende Bresé[2] waren sijne Ex.te commen salueren ende het woort commen ontfangen. Sijn Ex.te ende de gedeputeerden waren haer de visite wederom wesen doen; hadden daer gesien drie guidons, dat grote banieren sijn, gelijck een op den sael alhier hanckt, negenentnegentich vendelen, twaelff cornetten bij de Fransoisen op prince Thomaso[3] verovert. Sij adviseren, datter 4000 à 5000 op de plaetse doot waren gebleven ende vijfthien hondert gevangen, daeronder den lieutenant-generael nevens [de] bastart van Oostenrijck[4], drie grandes d'Espange, drie collonellen, veertych cappiteynen off vaendragers, ende daerenboven 12 stucken geschuts van 24 pont ijsers, alle de bagage ende veel gelts was becommen.

Den dach, wanneer ons leger soude optrecken, was doen noch niet finalijck besloten. Den cardinael-infant[5] was tot Thienen; men hielt sijn leger sterck - doch tsedert is het seer versterckt - 12000 of 13000 te voet, 6000 paerden; retrancheerde hem lanckx de Gete ende Demer tot Hamyls toe.

Die wt Brabant commen seggen alle garnisoenen sijn gelicht ende de plaetsen met niew volck beseth, oock veele boeren bij de trouppes haer vougen ende sij goede mine maecken d'onse te verwachten, die door het retranchement ende macht van den viant groot obstakel sullen vinden om recht door te gaen ende, soo sij boven de Gete in willen trecken, drie dagen om door hey ende incommodieusen wech sullen moeten marcheren. Het laet hem aensien dat, soo den viant is geresolveert, gelijck het schijnt dat hij doet, een bataille sal werden geslagen. Godt wil de wtcomste segenen ende sijn Ex.te bewaren.

Het geeft aen d'ander sijde groten moet, dat sij wt Picardiën niet en werden aengetast, vanwaer nochtans, nu den viant hem daer sooseer heeft ontbloot, het meeste voordeel soude sijn te doen.

Wij hebben tijdyngen, dat de Dunkerckse schepen te Baionne sylreet leggen, ende is desen middach den heer Nobel[6] naer Hellevoet, om den admirael Dorp[7] met twaelff scepen in zee promptelijck te doen vertrecken. Die van Zeelant ende Noort-Hollant sijn al uyt.

Van Oost- noch van Westindiën hebben wij niet, nochte connen om de contrari-wint niet crijgen. Bij de last aen de gouverneurs in Engelant gegeven is, dat boven hetgene ick voor desen hebben geschreven[8], dat sij in het lichten van

1 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie over hem V, no. 2100, p. 476 n. 4.
2 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
3 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano; vgl. no. 2132 voor het relaas van de overwinning der Fransen.
4 Don Carlos, neef van keizer Ferdinand II, was een bastaard van aartshertog Leopold van Oostenrijk (1586-1632), bisschop van Passau en Straatsburg, vorst van Tirol. De luitenant-generaal was de graaf van Feria, don Emmanuel Pimentel (†1639), gouverneur van het kasteel van Antwerpen, zoon van Juan Alfonso Pimentel de Herrera, graaf van Benavente, onderkoning van Napels van 1603 tot 1610. Voorts bevonden zich onder de gevangenen de markies Sfondrato, maître de camp van een Italiaans regiment, Alonso Ladron, maître de camp van een Spaans regiment, en Jean François d'Ognies, graaf van Villerval.
5 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
6 Hendrik Nobel van Rotterdam, afgevaardigde ter Staten van Holland.
7 Filips van Dorp; zie V no. 2111, p. 493 n. 3.
8 Zie V no. 2111, p. 493.

Engelsche ende Scotten van onse scepen deselve soo lange souden aenhouden, tot dat die de achterstallyge maenden souden hebben voldaen; waeruyt soude volgen, dat de reyse van de scepen, die licht dat gelt niet bij haer en hebben, alsoo de matrosen veel ten achteren sijn, soude werden beleth.

UEd. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberg.

Desen 5 Juny 1635[1].

In dorso schreef Grotius: 5 Iunij N. Reig. 1635.

2134. [1635] juni 5. Aan J. van den Vondel[2].

(Ick hebbe oock uyt uw schrijven en bijgevoegde 'Lyckklaght')[3] verstaen de swarigheid, die uE. (is overgecomen door het afsterven van uwe) ega[4] wetende door ervarentheid, hoeveel sulcken geselschap waert is. God, die ons allen onder de wet van de sterflijckheidt heeft laten geboren worden, heeft ons oock daerbij 't verstant gegeven om ons te buigen onder sijnen wille ende ons met het gebruick van den toegelatenen tijdt te laten (genoegen ende) niet soeckende met ondanckbaerheidt ons eigendom toe te schrijven tgene maer geleent en was tot wederseggen. Alle twelck (ge)lijck ick weet, dat uE. bij hemselve wel can bedencken, oock anderen, als het van noode waer, doen verstaen, soo vinde ick seer loffelijck, dat uE. de gedachtenis van uwe beminde hebt ingegriffyt in de harten van allen, die de constige dichten beminnen. Ende gelijck gemeenlijck den arbeidt ons aftreckt van het al te sware gevoelen van ons leet, soo meen ick, dat uE. wel sal doen ende sich ernstelijck begeven tot het vorderen van het Constantijnsche werck[5], waervan ick yet heel sonderling verwacht.

Wat aengaet de spelen, die bij de oude Griecken ende Troianen ende bij derselve navolgeren bij de Romeinen bekent sijn geweest ende bij edele persoonen geoeffent,

1 Er staat '5 Mey', door Grotius verbeterd in '5 Juny'.
2 Hs. eertijds Leiden, UB., coll. Pap. 2; thans onvindbaar. Eigenh. oorspr. Copie van Vondels hand in facsimile bij Mr. J. van Lennep, *De Werken van Vondel in verband gebracht met zijn leven, en voorzien van verklaring en aanteekeningen. Met Platen en Afbeeldingen. Derde deel*. Uitgegeven bij Gebroeders Binger, te Amsterdam. 1857, p. 212. Gedrukt *De Gids. Vijf en dertigste Jaargang. Derde Serie. Negende Jaargang*. 1871. Eerste deel, p. 291; *Oud-Holland* II 1884, p. 294; Dr. J.F.M. Sterck, *Vondel-Brieven uit de XVIIe eeuw aan en over den dichter verzameld en toegelicht*. Wereldbibliotheek N.V. - Amsterdam-Sloterdijk 1935, p. 81; *Werken van J.A. Alberdingk Thym verzameld en gerangschikt met inleiding en overzichten door J.F.M. Sterck Deel XIV Verspreide Verhalen Deel V* Amsterdam-'s-Gravenhage 1909, p. 283.
3 Voor Vondels *Lyckklaght aan het Vrouwekoor* zie W.M. Frijns, *Vondel's Lyckklaght aan het Vrouwekoor* in *Studiën, Tijdschrijt voor Godsdienst, Wetenschap en Letteren, Nieuwe Reeks, Zeven en zestigste Jaargang, Honderd vier en twintigste Deel, Tweede halfjaar 1935*. L.C.G. Malmberg, 's-Hertogenbosch, p. 24.
4 Maeike de Wolff; zij was in januari 1635 overleden.
5 Zie V no. 1776, p. 55 n. 6.

dat selve weet uE., dat bij Homerus ten tijd van Patroclus' begraving[6] bij Virgilius ten tijde van die van Anchises[7], bij Statius ten tijd van die van Archemorus[8] int breed sijn geschreven.

6 Homerus, *Il.* XXIII, *Ἄθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ.*
7 Vergilius, *Aen.* V, 42-604.
8 Publius Papinius Statius, *Thebais* IV, 646-VII, 104. Archemorus -Opheltes- was de zoon van Lycurgus, koning van Nemea; hij stierf op jeugdige leeftijd door de onachtzaamheid van zijn voedster Hypsipyle aan een slangebeet.

Van die spelen sijn daer twee seer solemneel, die tot Constantini[1] tijden toe bij de edele sijn geoeffent geweest: decursati ... equestris, olim Troia dicta, de quo videndus Servius ad V(irgilii) Aene(adem)[2], quae hippica vocatur in constitutione Justiniani, C(odex) de Aleatoribus[3], en het tweede: de scheepstrijdt, die Majuma is genoemt geweest, waervan can yet hebben van Arcadius en Honorius[4], C(odex) de Majuma[5].

Uit de voorste wet van Justinianus sien wij, dat tot sijnen tijdt toe en oversulx noch lang na Constantijn sijn geoeffent geweest bij gequalificeerde personen: tspringen te voet, tspringen met de pols, tworstelen en het tornoyen sonder scherp, sulx dat men in alle dese spelen de edelen toe te schrijven niet en can missen. Ende alwaer het, dat men Constantinum, die de geleertheidt bemint heeft, iet dede in 't gebruick brengen uit de oudheid gehaelt, sulx en waer niet vremt. Alleen moet men daer niet inbr(en)gen ludos gladiatoros, dewelcke hij als een goedt Christen heeft verboden, als te sien in Lege unica C(odex) de gladiatoribus penitus tollendis[6]. De theatrale spelen moet men oock houden buiten de edele personen, als sijnde vyl en veracht. D(igestae seu Pandectae) L.I. de his, qui notantur infamia.

UE. sal niet qualijck doen te lesen een boeck, dat een treffelijck rechtsgeleerde Balduinus[7] heeft gemaekt de legibus Constantini.

Hiermede wil ick endigen en uE. met mijnheer Hooft[8], doctor Koster[9] en alle anderen van dien slach alle voorspoedt wenschen.

UE. dienstwillige
H. de Groot.

Tot Parijs, den 5 Juni.

1 Constantijn I de Grote (±285-337).
2 Servius Maurus Honoratus (2de helft 4de eeuw na Chr.) schreef een uitvoerige commentaar op Vergilius; zie voor de hier bedoelde plaats *Servii Grammatici qvi fervntvr in Vergilii Carmina Commentarii recensvervnt Georgivs Thilo et Hermannvs Hagen. Vol. I Aeneidos Librorvm I-V commentarii recensvit Georgivs Thilo. Exemplar anastatice iteratvm* Lipsiae et Berolini in Aedibvs B.G. Tevbneri MCMXXIII, p. 636 ad *Aen.* V, 602.
3 *Corpus Juris, Digestae seu Pandectae* XI tit. 5 en *Codex* III, tit. 43.
4 Arcadius (377-408) werd in 395 keizer van het Oostromeinse Rijk, zijn broer Honorius (384-423) kreeg de heerschappij over het westen. Een edict van Arcadius en Honorius van 25 april 396 (codex Theod. XVI 6, 1) stelde: 'ut Maiumae provincialibus laetitia redderetur', mits men daarbij aan het fatsoen en de eerbaarheid niet te kort deed. Deze voorwaarde werd echter kennelijk niet in acht genomen, want een edict van 2 oktober 399 (cod. Theod. XVI 6, 2) verbiedt het feest weer.
5 *Corpus Juris, Cod.* XI, tit. 46 (45).
6 *Corpus Juris, Cod.* XI, tit. 44 (43).
7 Waarschijnlijk *Francisci Baldvini Jvrisconsvlti Constantinvs Magnvs sive de Constantini Imperatoris legibus ecclesiasticis et civilibvs Commentariorvm Libri dvo*, Basileae 1556, heruitgegeven *curã Joachimi Clyten De Parchvn Megalopolitani.* Argentorati. Impensis Pauli Ledertz, Typis Caroli Kieffer. Anno M.DC.XII. Franciscus Balduinus (1530-1573 - bijgenaamd Ecebolius vanwege zijn herhaalde wisseling van godsdienst -) was een jurist uit de Zuidelijke Nederlanden, hoogleraar te Bourges, Straatsburg, Heidelberg, Parijs en Angers.
8 De drost van Muiden, Pieter Cornelisz. Hooft.
9 Samuel Coster (1579-1665), geneesheer te Amsterdam en toneelschrijver; hij was een der stichters van de Nederduytsche Academie.

2135. 1635 juni 6. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Sollicitos nos diu habuere adversae tempestates, quae maximum cancellarium[2] mari jactarunt. Tandem et advectum ad vos et pro meritis acceptum quo oportet gaudio didicimus.

Quo tardius princeps Arausionensis[3] se exercitumque molitus est, eo major injuncta fuit Gallis necessitas agendi aperte bellumque indicendi primum per fecialem[4] Bruxellae die Maji XIX novi calend., projecta, quando ad cardinalem Hispanum[5] aditus non dabatur, charta in viam publicam similique alia in ipso Belgarum fine depacta; deinde et gerendi captis quidem post Marcam in Famina Orcimontio et Rupeforti, praelio autem commisso Maii[6] die XX Castilionaeum[7] inter et Thomam principem[8] adeo felice Gallis, ut ipsorum 50, ut ajunt, hostium 6 mille ceciderint, capta sint signa 60, 17 machinae, multi viri et quidem praenobiles.[9]. Laudatur multum non fortitudo tantum, sed et prudentia Castilionaei, qui simulata oppugnatione hostilis valli et, quasi impares essent, facto recessu erumpentem hostem ita duabus ex partibus implicuit, ut eques quidem statim neque multo post pedes cesserit.

In Lotharingia crebrae Lafortii[10] cum hostibus pugnae Marte, ut fit, vario; sed maxime nobilitantur quae 22 et 23 Maji felices ipsi fuere hostium caesis ferme sexcentis. Lafortius retro acto trans pontem Brissacensem Lotharingo[11] Betfurtum obsidet.

Burdegalae seditio[12] resedit[13]. Rex[14] in prioris illius victoriae publicatione adjecit bellum a se Hispano[15] indictum. Vocavit et ad arma vassallos valvasoresque tuendum ad regnum, si eo alibi occupatis regis exercitibus pars hostium imcumberet. Nunc exspectatur edictum regis[16], quo proposuit suam pro libertate Belgarum curam testari. Inde et ex iis, quae in posterum gerentur, certior erit posthac futuri conjectura. Regem ipsum ad Castellum Thidrici reliqui et valentem et laetum his successibus. Cardinalem[17] minus quam optandum est prospera utentem

1 Copie Uppsala, UB., cod. 388 a, Ep. 9. Gedrukt *Epist.*, p. 152.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Frederik Hendrik.
4 Vgl. V no. 2110, p. 492 en n. 10 aldaar.
5 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
6 De copie te Uppsala geeft abusievelijk: Martij.
7 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie over hem V no. 2100, p. 476 n. 4.
8 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano; voor het relaas van de Franse overwinning vgl. no. 2132, p. 4.
9 O.a. Emmanuel Pimentel, graaf van Feria, en de bastaard don Carlos; zie no. 2133, p. 8 en n. 4 aldaar.
10 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force; vgl. no. 2132, p. 4.
11 Karel IV, hertog van Lotharingen.
12 Vgl. V no. 2118, p. 502.
13 Deze drie woorden besluiten in de copie te Uppsala het postscriptum.
14 Lodewijk XIII van Frankrijk.
15 Philips IV van Spanje. Voor het edict zie p. 15 n. 10.
16 Hs. Parijs, Arch. des Aff. étr. Pays-Bas, tome XI 1635/6. Bibl. imp. Fonds Brienne 351, f. 37. *Mercure Franç.*, XX, p. 933; Knuttel, *Pamfl.*, no. 4357; Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 206 vv.
17 De Richelieu.

valetudine; cui juvandae venam pedis secari sibi jusserat ne sic quidem omni malo liberatus.

Deus maximo cancellario reliquum iter felix largiatur celeremque adventum in eas partes, quibus ipsius praesentia his praesertim temporibus et fluctuantibus circa pacem Pirnensem[1] consiliis maxime est necessaria. Saxonem[2] auditis his Galliae molitionibus destiturum a pacis cogitatione idque ab ipso sub ea conditione promissum regi aula haec credi vult aliis dubitantibus.

Det deus optima teque, Illustrissime Domine, cum omni familia florentem servet.

Lutetiae, 6 Iunii novi Cal. anni MDCXXXV.

Literae ad maximum cancellarium et aliorum et meae ad ipsum, ububi erit, permittantur rogo.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. 6/16 Iunij A.^{o} 1635.

2136. 1635 juni 6. Aan Christina van Zweden[3].

Magis magisque bellum a Gallia in Hispanum[4] procedit. Nam fecialis[5] a rege Galliae[6] missus Bruxellas 19 Maji novi cal. advenit et post multum morae; frustra sperato sibi ad cardinalem Hispanum[7] datum iri aditum, cum aliter rei mandatae sibi significationem edere non posset, perscriptam belli denuntiationem ob electorem Trevirensem[8] libertati non redditum in viam publicam populo lectam prius projecit egressusque urbem in ultimo Belgarum fine similem chartam depacto palo adfixit. Neque res verbis discongruunt. Nam post Marcham ad Faminam Orcimontium et Rupisfortis in Lutsenburgico fine oppida a Gallis capta cumque his progredientibus objecisset se Thomas Sabaudus princeps[9] valido cum Hispanorum exercitu, prolicuere hos Galli quasi munimenta, quibus illi tenebantur, assulturi, dejectosque se simulantes, duabus ex partibus, in quas se Galli diviserant, Hispanicum militem eo impetu sunt adorti, ut eques quidem facile cesserit, pedes non incruento praelio fusus fuerit damno multum impari; nam Gallorum pauci occubuere, Hispanorum quatuor, ut alii volunt sex millia, captae machinae sedecim, signa sexaginta, homines iique nobiles plurimi[10]. Lafortio[11]

1 Vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
2 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
3 Gedrukt *Epist.*, p. 151.
4 Philips IV van Spanje.
5 Vgl. V no. 2110, p. 492 en n. 10 aldaar.
6 Lodewijk XIII.
7 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
8 Philipp Christoph von Sötern; vgl. V no. 2097, p. 473 n. 1.
9 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano; zie voor het relaas van de Franse overwinning no. 2132, p. 4.
10 O.a. Emmanuel Pimentel, graaf van Feria, en de bastaard don Carlos; zie no. 2133, p. 8 en n. 4 aldaar.
11 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force; vgl. no. 2132, p. 4.

quoque crebrae cum Lotharingis pugnae, in quarum una atque altera hostium, Crabatorum maxime, caesi supra sexcentos. Et ne extra finem occupatis exercitibus in Galliam irrumpat hostis, omnes feudorum possessores rex e more veteri ad arma evocavit. Caetera, quae variis in locis geruntur, minora sunt, quam ut ad summam rerum momentum adferre possint.

Arma in solo Belgico quo processura sint, avide omnes exspectant simulque edictum, quo rex Belgas omnes ad libertatem vocaturus creditur[1].

In Italia nihildum movetur. In aula, quae ad Castellum Thidrici haeret, fui his diebus tum, ut pecuniam pridem promissam regno Suedico flagitarem, tum ut amicorum in Germania commendarem negotia. Regem reliqui recte valentem et partis victoriis laetum plenumque bonae spei; cardinalem[2] valetudine minus firma, quam res tot ac tantae per Galliam nationesque externas ipsius sollicitudini incumbentes desiderant.

Rex Maximus regum omnia haec ad commune Cnristianitatis bonum dirigat Tuamque Majestatem, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina mea Clementissima, favens tueatur.

Tuae Augustae Majestati obedientissimus subditus
H. Grotius.

Lutetiae, 6 Iunii novi cal. 1635.

2137. 1635 juni 6. Aan A. Oxenstierna[3].

Excellentissime Domine,

Luctatam cum ventis diu tandem in Hollandiam salvam pervenisse ibique pro meritis exceptam Sublimitatem Tuam laeti accepimus[4]. Ego imminente Pentecostes die novi calendarii in aulam ivi tum ob nostra tum ob amicorum negotia. Cardinalis[5] fluxa valetudine tribus leucis ab aula ad Castellum Tiderici agente secesserat. Ab illo inchoare res mihi mandatas cum vellem, excusavit se ob corporis aegritudinem, cui levandae ipso Pentecostes die pedis venam secari sibi fecerat, quod levamenti nonnihil attulit. Quare, sicut ipse voluerat, Butillerium adii patrem[6] agente adhuc Blesis filio[7].

Quae commendavi ipsi haec erant: de pecunia nobis debita, de Ringraviis, de Colmaria, de Magdenburgo. Nam de caeteris mihi itidem a Sublimitate Tua mandatis nihil speciale ab ipsis, quorum res erat acceperam, quare in aliud tempus distuli ea, de quibus satis certa edoctus non eram, nisi quod obiter intellexi difficile fore Argentoratense negotium ea de causa, quod Cochelbergensis ager juris esset episcopi, qui nunc partes Galli cassectaretur[8]; cui objectioni quanquam scirem, quid

1 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.
2 De Richelieu.
3 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Antw. op V, no. 2123. Gedrukt *Epist.*, p. 150; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 40.
4 Zie V no. 2123, p. 510.
5 De Richelieu.
6 Claude le Bouthillier; zie over hem III, p. 302 n. 12.
7 Léon le Bouthillier de Chavigny; zie III, p. 302 n. 12.
8 Philipp Christoph von Sötern, aartsbisschop van Trier.

regeri possit, tamen, nequid ignorantia laberer, exspectare malui, donec rem omnem propius cognoscerem.

De Ringraviis rem facilem fore ostendebat; visuros se etiam, quid statuendum esset de pactis cum Colmaria, cujus civitatis procurator[1] in aulam sub idem venerat tempus, plenus questuum, quod fiducia pactionum initarum cum Lafortio[2] et Insulano[3] acceptum esset praesidium, pactionibus vero nondum probatis incerta maneret status sui civitas.

Pro Magdenburgo spem praecidebat multum exaggeratis horum temporum necessitatibus.

Cardinalis, cum ad ipsum minus recte agentem misissem iterum, regem a me adiri voluit, quod feci statimque admissus orationem exorsus sum a gratulatione ob victoriam a Castilionaeo Brezaeoque marescallis[4] partam de principe Thoma[5] et Hispanis in Arduenna Silva, qua de re dixi aliquammulta ipsi non ingrata. Postea rem nummariam ipsi commendavi benigneque auditus responsum abstuli, ut omnium postulatorum indiculum Butillerio patri darem. Cum digrediens dixissem me, siqua in re bonam ipsi publicoque navare possem operam, id habiturum me faelicitatis loco, dixit non dubitare se, quin possem in iis maxime rebus, quae ad partes Belgicas pertinent. Simul narravit mihi alterum faelix praelium Lafortii cum Crabatis, de quo recentes tunc nuntii advenerant.

Antequam ad Butillerium iterum me conferrem, a cardinali significatum mihi gratum sibi fore adventum colloquiumque meum; ubi cum mihi mandata repetissem, de pecunia, quae ante regis Gustavi Magni[6] mortem deberi caeperat perque Butillerium minorem Tuae Sublimitati promissa fuerat nuper, negabat satis sibi rem cognitam majoribus curis et adversa valetudine distracto, sicut et pater Butillerius dicebat, neque sibi neque Bulionio[7] cognitam ea super re regis voluntatem, quare exspectandum ipsum, cujus verbis niteremur minorem Butillerium, quem in aulam venturum post aliquot dies.

De Colmaria promisit cardinalis futurum, ut pacta recognoscerentur et certi constitueretur aliquid. De caeteris nihil definite respondit. Sed res Butillerio curae fore; cui cum indiculum ita ut rex voluerat, obtulissem addidissemque et Marini[8] dotale negotium, recepit se facturum, ut literas haberem regis ad eos, qui exercitibus circa Rhenum Mosellamque praesunt, ut ab insessione militum libera ipsis quae donata erant bona, relinquerentur Ringraviis tribus[9]; item pro Marino ad legatum[10] et Rohanium[11]. De pecunia, idem quod cardinalis. De Colmaria acturos se cum eo, qui negotia civitatis ageret.

His intellectis nihil causae esse intellexi, cur ibi in magna turba onerato oppido cum incommodo sumptuque haererem diutius. Itaque Lutetiam redii relicto e

1 Jean Henri Mogg (1600-1668).
2 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
3 Melchior, sieur de L'Isle; zie V, p. 275 n. 6.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
5 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano.
6 Gustaaf II Adolf, in 1632 bij Lützen gesneuveld.
7 Claude de Bullion.
8 Carolus Marinus -Charles Marin of Marini-, nieuwsagent voor Zweden betreffende Zwitserland en naburige landen.
9 Wild- en Rijngraaf Otto (1578-1637), zijn broer Johann Kasimir en zijn neef Johann Philipp.
10 Joab Gilbert de Siqueville, sieur du Landé, ordinarius ambassadeur van Frankrijk in Graubünden; in 1635 werd hij veldmaarschalk in de Veltlin.
11 Henri, hertog van Rohan.

meis, qui et literas illas flagitaret et pecuniae negotium commendaret Butillerio Bulionioque et, si forte in aulam veniret minor Butillerius, ejus me certum faceret. Is quid effecerit, nondum didici, sed literas exspecto. Atque haec quidem isto sunt in loco.

Cardinalis de Belgicis rebus ultro mecum loqui caepit, de constituenda ibi religione Romana ac libertate. Ad quae ea dixi, quae mihi ex historia priorum temporum a nostris temporibus non aliena videbantur.

Res belli hunc ad modum se habent, ut ea, quae ad Philippinam insulam contra Hispanum defensam facta sunt[1] et illatos ab Hispano in Geldram commeatus praeteream, ut illis in locis, in quae[2] jam pervenit Sublimitas Tua, melius nota praetereaque id, quod de Marcha in Famina scripsi antehac[3].

Decimo Maji novi calendarii edictum prodiit a principe Condaeo[4], quo Lotharingos omnes profugos aut latitantes ad fidem operamque regi praestandam revocat.

Miles, qui fecialis ornatu Bruxellas missus fuerat[5], die 19 Maji eo advenit cumque admitti ad cardinalem Hispanum[6] totum per diem sperasset trahique se videret, id, quod dicere jussus erat cardinali, dixit ei, qui ad ipsum missus erat, vigilum praefecto, deinde et perscriptum projecit in viam publicam, quod a fecialibus Belgicis, qui juxta aderant, populus vetitus est contingere. Id continebat regis voluntatem de exsequenda armis injuria facta electori Treverensi[7], et regi, in cujus is tutela erat, et per exemplum principibus aliis. Similem chartam tuba praecanente in ultimo fine Belgarum apud Galliam loco, cui Avennae nomen est, depacto palo affixit significavitque adstantibus. Haec tanta cum pompa facta denuntiatio sitne peremptoria, an adstricta conditione, nisi dedatur elector, sunt, qui dubitant, eo quoque moti, quod post Marcham in Famina irrupto Orcimontio oppido a Gallis non regis sui nomen, sed principis Arausionensis[8], sub ductu cujus et Castilionaeus et Bulionius dux militiam habent, inclamatum est.

Caeterum vigesimo Maji pugnatum est illud praelium, de quo regi gratulatum me dixi. Intra Arduennam non longe a Rupisfortis et Huberti vicis princeps Thomas cum novem cohortibus, equitum millibus quatuor, Gallorum itineri se objecerat vallo defensus. Cum Brezaeus vi aperta oppugnandos censeret, praelatum est Castilionaei consilium, cui successus adfuit. Simulato assultu valli quasi dejecti recipiebant se regii milites, cum Hispani velut in fugientes proruptione facta duabus ex partibus, in quas se Galli diviserant, invaduntur facileque fuso equite magna peditum strages facta est. Galli ajunt caesa hostium sex millia, suorum vix amissis quinquaginta. Qui propius ista rimati sunt, ajunt illorum quatuor millia periisse, Gallos ferme quingentos. Machinae captae sedecim, signa sexaginta multumque famae partum; quae multum quidem in bello semper, plurimum vero circa initia valet. Rex in[9] literis, quas de hac victoria ad praefectos[10] misit, dicit

1 De woorden: ‘facta sunt’ ontbreken in de uitgave der *Epist.*
2 De tekst der *Epist.* heeft: qua.
3 Zie V no. 2117, p. 501.
4 Henri de Bourbon, prins van Condé.
5 Zie V no. 2110, p. 492 en n. 10 aldaar.
6 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
7 Philipp Christoph von Sötern; zie V no. 2097, p. 473 n. 1.
8 Frederik Hendrik.
9 De tekst der *Epist.* heeft: de.
10 Hs. Parijs, Arch. des Aff. étr. Pays-Bas, tome XI, 1635/6. Bibl. imp. Fonds Brienne 351, f. 45-53; zie *Merc. Franç.* XX, p. 933 vv.

denuntiatum abs se regi Hispaniae[1] bellum; eodemque tempore edictum misit aliud, quo omnes, qui feuda possident vasalli subvasallique, ad arma evocantur. Id bannum et retrobannum Franci antiquitus vocant.

Infaelicis praelii reliquias ad Namurcum colligit cardinalis Hispanus additque novum ex Atrebatibus dilectum. 23 Maji die dux Bulionius cum Batavorum equitatu Gallis accessit; postridie ad Trajectum ad Mosam venit princeps Arausionensis, qui nunc quoque Gallis conjunctus creditur. Sed haec illis in locis, per quos transiit Sublimitas Tua, non minus certo disci potuere.

Interea et in Lotharingia fervent arma. Vidimus nummos argenteos ex altera parte fulmen habentes cum dicto: Flamma metuenda tyrannis, ex altera gladium e caelo, quo lilia secantur cum dicto: Talem dabit ultio messem additumque: Deo duce et auspice Carlo, misera eversae fortunae solatia.

Comes Susae[2] Montem Pellicardi non sine periculo ingressus est. Lafortius valde premebatur a Lotharingicis copiis et Deinsfeldii[3] ala ipsi subsidio veniens adversam erat experta fortunam neque Feuquerium[4] ei, ut destinaverat, venire auxilio permiserat imminens Rheno Gallasius[5] ipsis Feuquerii copiis minime ei, qui dicitur, numero respondentibus, ut et Solmensis[6] ad me scripsit. Interim frequentes Lafortio pugnae ex occasionibus et eventibus, ut in bello fieri amat, vario. In his, quae vigesimo secundo et vigesimo tertio Maji pugnatae sunt Gallis, satis faelices sexcentos aut septingentos hostium Crabatos absumserunt laudata multum Hebronis[7] opera. Norimbergam dolens intelligo fame pressam propriam cum Caesare[8] pacem agitare et metui, ne ad Ulmam manet exemplum. Scribitur Hungaricus equitatus metu a Turca retentari, Dubatellus[9] a locis ad Heilbronam multa equorum praeda Manheimum rediisse. Ducis Bernhardi[10] cohortes sedere contra Rynhusium partim in ripa citeriore, partim in Rheni illic insula, eques ejus ad Hundsruckum[11] agere impediendis Hispanorum e Trevirensi agro excursibus. Comes Hebersteinius[12] a landgravio missus ad Hirsfeldo vicina praedae non multum receptum sine damno reperit Carpo[13] quamvis insequente.

Heufdium[14] ego non tam ex instrumento, quod mihi Sublimitas Tua Diepa miserat[15] quam ex Spiringii[16] literis, qui ipsum mihi delegaverat, conveni, neque ut solveret id, quod vixdum deberi caeperat, sed ut susciperet solutionem. Verum

1 Philips IV.
2 Louis de Champagne, graaf van La Suse, gouverneur van Montbéliard (†1636).
3 Christoph Martin, vrijheer van Degenfeld (1599-1653), legeraanvoerder, achtereenvolgens in dienst van Ferdinand II, van Zweden, van Frankrijk en van Venetië.
4 Manasse de Pas, markies van Feuquières; zie over hem V no. 1960, p. 290 n. 2.
5 Matthias, graaf Gallas, veldheer van Ferdinand II.
6 Reinhard Philipp, graaf van Solms.
7 Sir John Hepburn (1598 ?-1636), Schots soldaat, veldmaarschalk in Franse dienst.
8 Ferdinand II.
9 Johann Christoph Taupadell, legeraanvoerder van Bernhard van Saksen-Weimar.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar (1604-1639), veldheer in Zweedse, later - bij verdrag van 17-19 oktober 1635 - in Franse dienst.
11 De tekst der *Epist.* heeft abusievelijk: Hondniscum.
12 Kaspar, graaf van Eberstein (†1644); hij was in 1631 uit Zweedse krijgsdienst overgegaan in dienst van Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 Johann Jacob Karpsen, legeroverste van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
14 Johan Heufft (†1652), bankier te Parijs, Zweeds zaakgelastigde.
15 Zie V, no. 2098.
16 Petter Spiring Silvercrona.

cum ille de ducentis millibus, majoris, ut ait, pecuniae creditor, nihil adhuc perscripti a Bulionio expresserit, de trecentis millibus reliquis ne verba quidem, fidem suam obligare abnuit; itaque ad Spiringium scripsi, quem popularis sui habiturum rationem non dubito scioque et Sublimitati Tuae cordi id fore, ut dignitatem sustentem. Mitto acta quaedam Polonica ad Iesuitas pertinentia[1] alia cis biduum, - nam duae sunt mittendi literas viae - missurus.

Deus, Excellentissime Domine, Sublimitatem Tuam sospitet.

Sublimitatis Tuae cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 6 Iunii novi cal. anni 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2138. 1635 juni 6. Aan C. Sarravius[2].

Dignitatem in me collatam, vir amplissime, gratam tibi fuisse jam ante literas tuas[3] ex Tresellio[4] intellexeram perque me ipsum nihil de eo dubitabam perspecta jampridem egregia tua in me benevolentia; quam ita mihi conserves rogo, sicut ego elegantiam ingenii tui et minime protritam eruditionem moresque niveos feci faciamque semper maximi, speroque non longe esse eum diem, qui te huc ferat mihique reddat veterem colloquiorum tuorum suavitatem. Faciat Deus, ut hic mandatus mihi honos materiam mihi det bene merendi de re communi; ad quod insuper si id posset accedere, ut aliqua in re amicis optime de me meritis, quos inter insignem obtines locum, gratum facere quirem, tum demum me post tot adversa nonnullam felicitatem consecutum arbitrarer.

Fui in aula his diebus regique[5] gratulatus sum tam prospera inchoati in Hispanum belli initia[6]. Cuditur edictum Belgas ad pileum vocans[7]. Hae tantae molitiones et Suedis jam meis et Germanis Batavisque animos facient ad retinenda fortiter arma, donec iis pax honesta tutaque pariatur.

Quam det summus bellorum arbiter pacisque custos teque, vir amplissime, cum omni familia florentem diu servet.

Lutetiae, 6 Iunii 1635.

2139. 1635 juni 6. Van P. Spiring[8].

1 Ontbreken.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 152; *Ep. ad Gallos*, p. 375. Antw. op no. 2130.
3 No. 2130.
4 Daniel Tresel; zie over hem III, p. 22 n. 2.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Zie o.a. no. 2132.
7 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.
8 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 13. Eigenh. ondertek.

Herr Hugo Grotius,

Woll-Edler Gestrenger Vester und Gross Achttbahr insonders Hochgeëhrter Herr und werther Freundt,

Nechst freundlichen grusses und williger diensterbiethung, so dienet hiemit, das ich in 2 Posten kein schreiben von E.E.H. erhaltten, derwegen dieser desto kurzer fellen wirdt.

Dieses Ortts passiert wenig newes. Mitt den tractaten[1] lest es sich noch schlecht an, undt will man am friede sehr zweiffele, es möchte denn der stillstandt verlengert werden. In Pohlen geschehen fast keine praeparatoria zum Kriege undt ist mit ihnen sehr schlecht bestellet, dergestalth wenns der Krieg angehen solthe, sie diss Jar so viel volck nicht werden können zufelde bringen können, damit sie etwas sonderlichs soltten können vernehmen undt aussrichten. Was bey der letzten hiesigen Zusammenkunfft der herrn commissariën vorgelauffen, solches haben E.E.H. auss beiligender relation[2] zuersehen; was nach diesem einkommen wirdt, solches unterlasse ich nicht E.E.H. gebürlichen zu communiciren.

Womith E.E.H. der Gottlichen Obachtt zu allem wollergehen trewlichst befehle.

E.E.H. Fr.willig

Petter Spierinck.

Datum Elbing, den 27 May/6 Junij Ao. 1635.

Adres: Dem WollEdlen Gestrengen Vesten und Gross Achtbahren Herrn Hugo Grotio, der Cron Schwedens Extraortinari Ambassateur an die Königl. Mth. in Franckreich etc. Meinem insonders vielgeëhrthen Herrn und werthen freunde inn Pariss.

In dorso schreef Grotius: 27 Mey o.s. 1635. Spierinck

en: Rec. 2/12 Julij.

2140. 1635 juni 8. Aan A. Oxenstierna[3].

Excellentissime Domine,

Biduum jam est, quod Rhothomagensi via scripsi[4]; quarum literarum tenorem, quando eas recte pervenisse arbitror, non repeto.

Interim ad urbem venit Butillerius[5], ad quem huc illuc cursantem mittere saepius non cessavi. Sed cum horam mihi hodiernam octavam condixisset, eo ubi veni[6], jam heri eum sub vesperam cum Combaletta[7] abiisse cognovi, non ita longe tamen

1 Het betreft de onderhandelingen tussen Zweden en Polen, die op 12 september 1635 te Stuhmsdorf uitliepen op een bestand van 26 jaar.
2 Ontbreekt.
3 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Antw. op V no. 2123; beantw. d. no. 2152? Gedrukt *Epist.*, p. 152; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 44.
4 No. 2137.
5 Léon le Bouthillier de Chavigny.
6 De woorden ‘eo ubi veni’ ontbreken in de uitgave der *Epist.*
7 Marie Madeleine Vignerot, dame de Combalet; zie IV, p. 439 n. 1. De uitgave der *Epist.* heeft abusievelijk ‘Combaletti’, en voor Vicecomitis: Vicemontis.

ad locum, qui Buscum Vicecomitis dicitur, quo se transtulit cardinalis[8] rege[9] et ipso urbem propius accedente, qui hujus diei vespere Monticellis

8 De Richelieu.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.

- Monceaux plebs vocat - futurus dicitur. Hoc iter subitane ex causa Butillerio supervenerit, an quod ex cardinalis sermonibus conjectabam, diem de die trahunt, ne aut negent aut profiteantur promissum operientes eas res, quas in Saxonia gestura est Sublimitas Tua. Donec propius aliquid videro, in medio relinquam; si cognovero certo aliquo in loco haerere cum comitatu regem, non omittam eo me conferre.

Post felix in Arduenna praelium[1] alio in loco clades aliquantula accepta est Hispanis omni modo restituere se in famam molientibus. Ejus rei ubi historiam pernovero, perscribam[2].

Interim cum quotidiana ibi fiant armorum certamina, mirantur multi plerisque Hispanorum institoribus et Hispaniensium Belgarum reddi merces, commeare literas aliaque praeter fruges. Castelleti, quod Picardiae oppidum est, milites pecora, quae e Belgico fine abduxerant, reddere jussos; Caleti Flandricas naves, quae a Gallis captae erant, non jure captas judicari; quae omnia id multis persuadent comminationem illam potius fuisse, quae facta est Bruxellis[3], quam justam plenamque belli[4] indictionem eoque magis, quod ingens conspiciatur studium pontificis nuntiorum[5] et Roma scribatur decretum pontifici duos propinquos suos ad Caesarem[6] alterum, ad Galliae regem alterum mittere.

Video a multis laudari principis Arausionensis[7] in producendo exercitu cunctationem, per quam factum putant, ut Galli et progressi sint longius et in res protrusi apertiores quam alioqui ipsis fuerat destinatum. Ex Batavia scribitur mihi Gallos neque adhuc se hostes Hispano[8] profiteri neque tamen velle credit manere cum Hispano pacem, quia, si ea maneat, pecuniam satis magnam praestare Batavis ex federe teneantur.

Interim et ex Italia bellum intra minas stat diciturque Crequiacus[9] habere quindecim peditum, quatuor equitum millia; Hispanus magnam ex galeris et galionibus classem ad oram Ligusticam, quarum pars circa Stoechadas - Ieres haec aetas vocat - conspecta - incertum venisset eo consilio an vi tempestatum - Gallis metum pro iis insulis et muniendi curam injecit.

Lotharingos retro per pontem Brissacensem se referentes insecutus Lafortius[10] Betfortum premit. Is, qui res Colmariae agit[11], ab aula refert spem bonam, sed verbis generalibus, tamen, ni fallor, interest Galliae ad suam tutelam Belgas vocantis illos humane habere, qui se jam ante ipsorum fidei crediderunt.

Sprecherus[12] noster per literas ad me et communem patriae suae causam et se regno rebusque Suedicis addictissimum Sublimitati Tuae commendari voluit.

1 Bij Avein; zie V no. 2123, p. 510 n. 4.
2 Hierop komt Grotius in latere brieven niet terug.
3 Vgl. no. 2137, p. 15.
4 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
5 De ordinarius nuntius van Urbanus VIII, Giorgio Bolognetto, en de extra-ordinarius Giulio Mazzarini (Jules Mazarin).
6 Ferdinand II.
7 Frederik Hendrik.
8 Philips IV van Spanje.
9 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples; zie over hem III, p. 221 n. 1.
10 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
11 Jean Henri Mogg (1600-1668).
12 Fortunatus Sprecher; zie over hem IV, p. 138 n. 9.

Defert etiam officia sua pater infaelicis Deshaies[1], qui paulatim in sui infortunii oblivionem et in veterem regis gratiam venit.

Libros ad rem Galliae nummariam spectantes mittendi quaero occasionem.

Deus, Excellentissime Domine, florentem Sublimitatem Tuam diu servet.

Sublimitatis tuae devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 8 Iun. novi cal. 1635.

Burdegalae seditio[2] ita resedit, ut tamen ad paenas sumendas procedere nondum ausit publica auctoritas.

Jam nunc intelligo classem Neapolitanam fuisse XXXV galerarum, XII galionum; earum navium partem plane interiisse impactam Corsicis rupibus; alias ita exarmatas, ut intra mensem usui esse nequeant.

Vallis Telinae statum, ni mature succurratur, esse in periculo; sex millia ab Helvetiis pontificis in agrum Mediolanensem pervenisse; in Carinthia vicinisque partibus maximos dilectus agi, intraque duos menses Hispanicum ibi exercitum ad XX millia fore. Crequiacum ipsum esse Pignerolae, ejus copias nondum Alpes transiisse, ideo quod exhaustae essent missis Lafortio periclitanti et in Picardicum finem auxiliis, cui damno supplementa quaeri, sed tempore opus. Ab imperatore[3] postulatum transitum suo militi per agrum Venetum[4].

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2141. 1635 juni 11. Van N. van Reigersberch[5].

Mijn Heer,

D'absentie van Valerius[6], die Xenocrates[7] heeft geaccompangeert, is oorsaecke, dat ick uEd. schrijven van den 23 Mey[8] eerst den 5 Juny[9] hebbe ontfangen.

Tuchydides[10] verreysde wt het Texel den 8, hadde dien dach ende den dach daeraen seer goeden wint, soodat men gist hij saterdach's avonts tot Hamburch sal connen wesen gearriveert.

1 Antoine de Hayes, vader van de in 1632 onthoofde Louis de Hayes, baron van Courmenin; zie III, p. 203 n. 4.
2 Vgl. V no. 2119, p. 505.
3 Ferdinand II.
4 Het gedeelte vanaf 'Jam nunc intelligo' ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
5 Hs. Amsterdam, UB., RK., M 4 f. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2118; beantw. d. no. 2156. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 174.
6 Schuilnaam voor de Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 No. 2118.
9 Er staat abusievelijk: 5 July.
10 Verschrijving voor Thucydides, schuilnaam voor Axel Oxenstierna.

Sijn Ex.[tie] aencomst sal wel te passe commen, want men hout den vrede tusschen Saxen ende den keyser[11] voor vast gesloten, ende hoopt men sijne Ex.[tie]

11 Zie no. 2131, p. 3 n. 8.

presentie op de bijeencomste tot Brunswijck den hartoch van Lunenburch[1] ende andere, die haar daeronder soude willen begeven, ten gemeenen beste sal connen disponeren, daer des te meer hope toe is, omdat de troupes van Lunenburch, een groot deel bij den conynck van Sweden[2] gelicht, haer tot den stilstant bij Lunenburch geaccepteert niet hebben willen vougen.

Voordat Bloemcool[3] van Numerianus[4] is gescheyden, sijn seer goede officiën volgens Irenaeus[5] ordre voor Iustinus[6] gedaen, waervan ick desen morgen advisen hebbe becomen, ende kan niet oordeelen, dat sijne comste Felix[7] prejudiciabel kan wesen.

Wat[8] rencontre tusschen den heer Saumaise[9] ende professor Heinsius[10] op de maelteijt tot Leyden is gevallen, sal daer al wesen geadviseert. Naer den heer Rivet[11] mij seyt, soo schijnt den heer Saumaise de onlusten moede te wesen ende op een retraite te dencken. Mij is van een anderen cant voren gecommen, dat den persoon van de heer Saumaise in Vranckerijck al seer aen den heer rijxcancelier was gerecommandeert, ende wert hetselve geseyt van uEd. te wesen geschiet, daervan den heer Heinsius hem niet wel tevreden sal houden.

Wt ons leger hebben wij geen tijdyngen als van den vijffden[12]; doentertijt was sijne Ex.[tie13] twee uyren van den viant. Brieven van Antwerpen, Eyndoven ende Den Bosch, van den achsten ende negenden respective, seggen den prince-cardinael[14] den 7 met sijn leger naer Leuven is geweecken verlatende sijne retranchementen, ende sijne Ex.[tie] den sevenden daerin voor Thienen was gaen logeren. Ingevalle die tijdynge waer is, soo schijnt het aengeleyt te sijn om ons leger, sterck van meer als tseventych duysent sielen, van vivres te incommoderen ende daerdoor het dessein te stuyten. De twintych scepen van Baionne gecommen met 1500 Spangaerts, 300.000 guldens aen gelt, sijn de voorleden weecke sonder resistentie ofte rencontre van onse scepen binnen Duynckercken gearriveert, waerover hier groot misneygen is, want het aen geen advertentie heeft gebroocken, maer aen ordre. Sevenentwintych van de Engelsche scepen sijn seylreet ofte in zee, ende hebben alreede beginnen te tonen, dat sij des conynckx[15] natuerlijcke onderdanen wt der geallieerden scepen willen lichten ende bij alle, die haer bejegenen, willen hebben gestreecken, waerin, bijaldien de Fransen difficulteyt maecken, gelijck sij apparent sullen, groten onluste soude connen ontstaen. Boven de 27 scepen werden van nieuws noch vijftiene geëquipeert. Den jalousiën tegens Vrankrijk sijn in

1 Hertog Georg; zie V no. 2115, p. 498 n. 16.
2 Gustaaf II Adolf (†1632).
3 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
4 Amsterdam.
5 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
6 Pseudoniem van Grotius.
7 Pseudoniem van Grotius.
8 Er staat - abusievelijk - ‘want’.
9 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise -Salmasius-, hoogleraar te Leiden; over de verhouding tussen Salmasius en Heinsius zie V no. 1822, p. 104 n. 8.
10 De Leidse hoogleraar Daniel Heinsius; zie III, p. 17 n. 4.
11 André Rivet (1573-1651), tot 1632 hoogleraar in de godgeleerdheid te Leiden, invloedrijk en consequent volgeling van Calvijn.
12 No. 2133.
13 Frederik Hendrik.
14 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
15 Karel I.

Engelant seer groot ende sullen qualijck meerder progressen connen lijden, bijsonder op hare frontieren, soodat, soo eenyge zeehaven werde in Vlaenderen aengetast, de Engelsen het souden soucken te beletten.

Wt Westindiën sijn gearriveert acht scepen, vier wt Parnambuck, drie wt Guinea, een wt Quuracao. Wt Guinea brengen de scepen eenentwintych hondert marken ende ettelijcke greinen gout ende die van Parnambuc een goet getal kisten suyckeren, soo voor de Compangie als voor eenyge Portugeese coopluyden, die deselve hier commen verhandelen, ende waren noch vier duysent kisten gereet in Parnambuck om te volgen. Het fort Reael ende fort Nazareth, gelegen bij Capo St. Augustyn, waren nauw belegert.

Dat eenych volck wt Duytslant nederwaerts soude commen, horen wij noch niet. De boeren in het lant van Luyck hebbende eenyge, die vourage haelden, qualijck getracteert, is aen een burgemeester van die stat bij sijn Ex.[tie] sulcken comminatie gedaen, dat sij vivres ende alles om gelt hebben laten volgen, blijvende nochtans wel thien duysenden in wapenen bij den anderen.

Men verwacht dagelijckx een manifest, daerbij Vranckerijck sal verclaren den Spaengaert voor viant, ende sal buyten twijfel wel volgen, soo de successen goet sijn. Maer veele wijse sijn verwondert, waerom, soo het ernst is, dewijle Artois, Hanau ende Cambresis van volck is ontbloot, geen inval van die quartieren, daerdoor sooveel vruchten is te doen, tot noch en geschiet. Den heer Pauw[1] hadde geschreven, ordre daertoe was gegeven, maer den heer Glarges[2], die op de frontieren is, seyt geen gewach daervan te vernemen.

Wat uEd. te hove sal hebben vernomen, sal ick met verlangen verwachten, ondertusschen uEd. met groote bedanckynge excuseren, dat ick desen somer, mits de swackheyt van ons collegie, niet sal connen absenteren om op uEd. vriendelijcke nodynge te doen, daer ick anders seer toe ben genegen, uEd. versouckende het ooge op de neven[3] gelieve te houden, opdat sij haer tijt soo mogen besteeden, dat sij niet de deliciën, maer de nuttycheden van dat lant meugen plucken.

Wat ick tot Rotterdam hebbe gedaen, sal mijn suster uEd. seggen.

UEd. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberg.

Desen XI Iunij[4] 1635, 's avonts ten seven uyren.

In dorso schreef Grotius: 11 Iuny 1635. N. Reigersberg.

2142. 1635 juni 11. Aan C. Salmasius[5].

1 Adriaen Pauw; als extra-ordinarius gezant te Parijs wachtte hij al geruime tijd op zijn terugroeping.
2 Waarschijnlijk Cornelis de Montigny de Glarges, agent van de Staten-Generaal te Calais en zoon van de pensionaris van Haarlem, Gilles de Glarges; zie IV, p. 478 n. 2.
3 Johan (geb. 1613) en Pieter (geb. 1612), zoons van Johan van Reigersberch (†1632), in leven rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde.
4 Er staat 'Iuly', verbeterd in 'Iunij'.
5 Hs. Parijs, Bibl. Nat., Latin 8594, f. 5. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gedrukt *Epist.*, p. 153; *Ep. ad Gallos*, p. 376.

Hugo Grotius Claudio Salmasio,

Duplici de causa, vir summe, studia tua interpello: primum, ut hos Polonos

nobiles tuae amicitiae insinuem; quanquam enim incertus sum hoc ipso tempore, bellumne Sueonibus meis sit cum ista gente necne, ego tamen in meo proposito persto pro amicis habendi eos, qui communes literas amant. Deinde, ut, si forte jam de Militia opus[1] absolvisti, aut non ita te labor ille distinet, ut non paucas horas subsecare possis in gratiam amici veteris ac veri ad oram libri Anthologiae[2], quem mitto, asscribas ea, quae aut judicio tuo, quod facio fecique semper maximi, aut auctoribus libris melioribus emendanda censes, ut ad ea latinam versionem immutem facturus non me tantum, sed et eos, qui mea lecturi sunt, hujus beneficii tui debitores. Si brevi sperare esset tuam tanto locupletiorem Graecorum epigrammatum editionem[3], nollem tibi hoc oneris imponere. Sed novi labores subnascentes tibi, faciunt nos hujus exspectationis incertos.

Ego, cum omnia, quae sperare nos jussisti, videre desiderem, tum imprimis velim conspicere ea, quae ad ecclesiae veteris statum pertinent, quorum benigna se tibi dabit occasio, si Tertullianum[4], Arnobium[5], canonas Eliberinos cum notis[6] edas. Ego siquid unquam facere tibi gratum possem, id vellem quam maxime; si id non licet, certe unum tibi lectorem non indiligentem et discendi avidum praestabo.

Vale, vir eminentissime.

Lutetiae, XI Iunii MDCXXXV.

Adres: A monsieur Monsieur de Saumaise A Leiden. Avec un livre.

2143. 1635 juni 13. Van P. Spiring[7].

Herr Hugo Grotius,

Woll Edler Gestrenger Vester undt Gross Achtbahr insonders hochgeëhrter Herr undt werther freundt,

Negt dienstfreundlichen grusses, so geschicht dieses mit wenigem, dass Ich inn 3 Posten vonn E.E.H. kein schreiben erhalten, derwegen desto kürtzer dieses fallen wirdt, bitte dennoch freundlichst, was unterdessen in dero Zeit etwan möchte gepassiret oder vorgelauffen sein, mir solches unbeschwert zu communicirenn.

1 *De re Militari Romanorum Liber. Opus posthumum.* Lvgd. Batavorvm, Apud Johannem Elsevirivm, Academ. Typograph. MDCLVII. Het werk werd - in opdracht van Frederik Hendrik - oorspronkelijk in het Frans geschreven, kwam in die vorm niet tot uitgave; door de auteur in het latijn vertaald zag het door de zorgen van de Duitse historicus Georg Horn (1620-1670), hoogleraar te Leiden, na Salmasius' dood het licht.

2 De *Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων* van Maximus Planudes, door Grotius in het latijn vertaald en uitgegeven te Utrecht 1795-1822 door Hieronymus de Bosch; zie V no. 1832, p. 116 en n. 6 aldaar. Vgl. brief no. 2405 aant. aan G.J. Vossius dd. 20 december.

3 Zie V no. 1832, p. 116 n. 5.

4 Afgezien van zijn *Q. Sept. Florentis Tertulliani liber de Pallio. Claudius Salmasius recensuit, explicavit, notis illustravit* Parisiis, Hieronymus Drouart - herdrukt te Leiden bij Joannes le Maire in 1657 - is van Salmasius geen Tertullianus-editie verschenen.

5 Zie V no. 1822, p. 105 n. 1.

6 Niet verschenen; zie III no. 1210, p. 219 n. 10.

7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 13. Eigenh. ondertek.

Die hiesigen tractaten[1] habenn sich fast ganz zerschlagen, undt bemühen sich um mehr die Herrn Mediatoren[2], ob sie annoch den Stilstandt ferner verlengeren küntenn, vorrzu sie gutte Hoffnung habenn. Ich aber thue sehr daran zweiffelen, undt vermeine, dass sie nichts ausrichten werden; doch muss mann der Zeit erwartenn, welches E.E.H. ich alssdann auch advisiren will.

Im ubrigen Göttlicher Obacht zu allem wollergehenn trewlichst empfl.

E.E.H. Fr.willig
Petter Spierinck.

Datum Elbing, denn 3/13 Iunij A.^{o} 1635.

Adres: Dem Woll Edlen Gestrengen Vesten undt Gross Achtbahren Herrn Hugo Grotio, der Cron Schweden Hochverordneten Extraortinari Ambassateur an die Königl. Mth. in Franckreich, insonders hochgeëhrten herrn und freunde inn Pariss.

In dorso schreef Grotius: 3/13 Juny Spiering 1635.

en: Rec. 27 July n.st.

2144. 1635 juni 14. Van A. Oxenstierna[3].

Nobilis et magnifice Domine legate,

Literae meae, quas Amstelredamo ad te dedi[4], in eum diem progressum itineris mei tibi explicarunt.

Hac occasione significandum tibi puto me per clementiam Dei salvis rebus omnibus die ultima mensis Maji ingressum Albim ac tertio abinde die in hanc urbem pervenisse.

Circa meum adventum deprehendo res in hisce circulis ultra spem meam turbatas esse quem admodum certis argumentis iam constat pacem a Saxone receptam[5] initamque, cujus licet omnia intelligere particularia adhuc non potuerim, indubitatum tamen est pacem esse conclusam eaque, de quibus confestim inter se convenire Caesar[6] et Saxo[7] nequiverint, ad conventum imperii esse rejecta.

1 Het betreft de onderhandelingen tussen Zweden en Polen, die op 12 September 1635 te Stuhmsdorf afgesloten werden met een bestand voor de duur van 26 jaar.
2 Van de kant van de Staten waren dit Rochus van den Honaert, Andries Bicker en Joachim Andreae, namens Frankrijk Claude de Mesmes, graaf van Avaux, namens de Engelse koning George Douglas en vanwege Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg: Sigismund, markgraaf van Brandenburg, kanselier Hans Georg van Sanckhen, Bernhard van Coninghschen, Georg van Roefke, Peter Berchman en Johann van Hurenbergh.
3 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Eigenh. ondertek. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 273. Beantw. d. no. 2199.
4 Ontbreekt.
5 Zie no. 2131, p. 3 n. 8.
6 Ferdinand II.
7 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

Haud dubie neque Galliae rex[8] istorum ignarus est, cum nobilis iste de Beuregarde[9], quem non ita pridem in Saxoniam ablegarat, de istis rebus regem

8 Lodewijk XIII.

9 Le sieur de Beauregard, Frans gezant bij het leger van de Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér en bij de keurvorst van Saksen, Johann Georg. Ik vermoed, dat deze

suum accuratius docuerit. Wilhelmus Vinariensis dux[1] comprehensus ipsa pace est una cum Luneburgico[2] et forte etiam alii, quorum tamen dum resolutio non apparet.

Hae res non parum me perplexum animi reddiderunt, quid inter tam praecipitia consilia potissimum adgrediundum mihi sit. Tentabo tamen omnia erigendae rei media, qua spes aliqua alicujus fructus emicaverit. Quo magis ex usu et necessitate est, ut legatio, quam rex Galliae in haec loca mittendam promiserit[3], maturetur. Proinde urge, quantum possis, ut quantocijus quisquam in eum, quem mecum Sua Ma.[tas] constituerit modum instructus huc ablegetur. De termini etiam saepe dicti solutione regem admoneas monstrata necessitate, quae mihi hoc praesertim tempore incumbit obligandi attrahendique militum animos, praecipue officialium, si quid de bene gerenda re sit sperandum, Suaeque Maj.[ti] persuadeas non minus exinde utilitatis posse redundare in sui bonum, si praesertim in tempore ac, ubi maxime usus sit, pecunia fuerit suppeditata quam si propriis suis exercitibus impendatur.

Mansurus quidem sum in his locis per diem unum alterumve ad captanda ubique consilia et intentiones meque de cunctis plenius informandum, sed nihil perdam temporis, quin omnem lapidem moveam experiarque hujus turbinis imminentis praeveniendae, ubi licet, ac caetera disperdendae[4], quantum indulserit fortuna. Tu modo vide ab isto loco mihi fideliter et mature adsistatur.

Quicquid egero et quae in posterum magis particularia deprehendero, tam tecum in tempore communicentur quam ipsum etiam regem prima occasione de cunctis necessariis sum informaturus. Interim expecto literas tuas omnium, quae ibidem ad spem vel faciendam vel minuendam occurrant, diligentes indices.

Vale.

T. amicissimus

Axelius Oxenstierna mp.

Dabantur Stade, die IV Junii anno M.DC.XXXV.

Adres: Nobili et magnifico domino Hugoni Grotio, S.[ae] Regiae Maj.[tis] et Coronae Sueciae consiliario et ad Christianissimum Regem legato ordinario.

In dorso schreef Grotius: 4 Iunii 1635 Canc.

2145. 1635 juni 15. Aan L. Camerarius[5].

Cum te jam Hagam rediisse suspicer, omittere non potui, quin pro rerum

1 Wilhelm IV, hertog van Saksen-Weimar (1598-1662), luitenant-generaal in het Zweedse leger; hij was de oudste nog in leven zijnde broer van Bernhard van Saksen-Weimar (1604-1639), eveneens veldheer in Zweedse dienst.
2 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
3 Hiertoe werd - ten slotte - aangewezen Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont (†l649).
4 Vóór de woorden 'hujus turbinis' moet iets zijn uitgevallen.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 154. Geadresseerde was de Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.

novarum nuntiis, quibus vos jam propiores estis, edictum[1] mitterem, quo rex[2] orbi Christiano causas indicat motorum in Hispanos armorum tam multas ac graves, ut etiamsi Trevirensem[3] jam libertati reddere velit Hispanus[4], in quod laborant pontificis nuntii[5], superfutura sint satis multa, quae juris colorem allinant prosperis adeo per Belgicum solum progressibus.

Classis Hispani, quae in ora Italica steterat, damni quidem nonnihil a tempestatibus pertulit, non tamen famam re aequante; et sunt, qui conspectam dicunt non longe a Provinciae littoribus. In Italia quies adhuc extra Vallem Telinam, quanquam arma circum se habentibus principibus ferme omnibus intentis, quo res sit casura.

Rex Monticellis ad Fanum Germani venturus putatur benigniore ibi caelo quam ad Fontem Bellaqueum. Cardinalis[6] Ruellis est valetudine non tam prospera quam nos omnes optare par est. Sed is est morbus, qui incommodi plus adferat quam periculi.

Captus in Burgundia nuper Vicupontius[7], consiliorum matris regiae[8] fratrisque[9] conscius pridem, huc perductus est, ut creditur, index futurus rerum Puylaurentio[10] exitialium, qui in morbum incidit, incertum an ex eo metu. Rumorem heic sparsum de matris regiae ac Margaritae Lotharingae[11] in Angliam receptu verum non arbitror; ab eo regno qui heic rebus praesunt neque boni neque mali quicquam exspectant.

Deus te, Illustrissime Domine, florentem servet sum tuis omnibus.

Tuae Illustrissimae Dominationi observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 15 Iunii novi calendarii 1635.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2146. 1635 juni 15. Aan A. Oxenstierna[12].

Venit huc ante dies aliquot minor Butillerius[13], ad quem quotidie misi, nec semel sed saepius. Saepe domo exierat, saepe negotiis distinebatur. Etiam condic-

1 Ontbreekt; zie p. 11 n. 16.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Zie V no. 2097, p. 473 n. 1.
4 Philips IV.
5 De ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs, Giorgio Bolognetto, en de extraordinarius Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin).
6 De Richelieu.
7 Niet geïdentificeerd. aant.
8 Maria de Medici.
9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
10 Antoine de Laage, hertog van Puylaurens, gunsteling van Gaston van Orléans en deelgenoot aan diens intriges; hij was op 14 februari 1635 gearresteerd en overleed op 1 juli d.a.v.
11 Margareta van Lotharingen, met wie Gaston gehuwd was; zie III, p. 206 n. 6.
12 Gedrukt *Epist.*, p. 153; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 46.
13 Léon le Bouthillier de Chavigny.

tam ad horam cum venissem, dicebatur ad regem[1] profectus, qui Monticellas jam venerat. Reversus huc cum iterum tempus condixisset, excusavit res subito enatas. Tandem cum Ruellas venisset cardinalis[2] non optime valens et eo ipse etiam se contulisset, secutus eum sum tum vero me urgente, cum tricari nequiret amplius, admisit me.

Commodum cum Bulionio[3] eum reperi, locutus sum utrique de omnibus negotiis quae regi patrique Butillerio[4] commendaveram et cardinali, de quingentis millibus maxime.

Literas ab Sublimitate Tua binas recte datas sibi fatebatur, promissum disertum non agnoscebat, tantum dixisse se regis nomine facturum regem, quicquid res ejus ferrent, ut Sublimitas Tua causas querendi non haberet. Bulionius, ut pecuniae parcus est, adferre magna regni onera, tamen se Heufdio[5] de ducentis millibus satisfacturum delegatis ipsi novorum edictorum redemtoribus. Butillerius saepe perseverans in negatione fidei suae obligatae Feuquerium[6] ajebat sibi testatum verum esse, cum Heilbronense fedus pangeretur[7], ipsum de hac pecunia Feuquerium regis suamque fidem interposuisse. Itaque rem ut justam commendabat Bulionio. Ego quoque causas adferebam non leves, cur sine longiore mora desideriis Sublimitatis Tuae satisfieri ex usu esset regis ipsius. Responsum aliud a Bulionio non extuli quam visurum, quid ferrent regni res.

Praelegi deinde illis, quia ad cardinalem ob dolores aditus non erat, Ringravii Ottonis[8] literas, quibus significabat auxiliares copias ex partibus ad Albim frustra ad Moenum exspectari retentatas incerto Saxonicae pacis[9]. Addidi ex Batavis literas de induciis Lunemburgici[10]. Rogabam, ut petierat Ringravius, Feuquerio, qui retro nunc a Lafortio[11] digressus Rheno propiora rediit, mitterentur quamprimum milites ad supplendum eum, qui promissus esset numerum xii millium, quorum nunc pars altera, neque ea integra, sub ejus ductu reperiretur. Dicebant constitutum regi mittere eo, supra quam pollicitus esset, ad xvii millia. Rogavi, ut facta verbis responderent et celeritas auxilii rebus urgentibus, quando rex Hungariae[12] cum magna vi copiarum, ni in tempore trans Rhenum ipsi iretur obviam, quod nisi aucto nostrorum exercitu fieri nequiret, paraturus esset transferre bellum in ripam cisrhenanam magno et amicorum communium et Galliae ipsius periculo; qua de re monuerat me etiam Solmensis[13], cujus itidem ut ratio haberetur in praestanda liberalitate regis annua, ita ut ipse a me postulaverat, rogavi. Dixerunt inter ea, quae rex erogari vellet, etiam ipsius honorarium esse perscriptum.

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 De Richelieu.
3 Claude de Bullion.
4 Claude le Bouthillier.
5 Johan Heufft (†1652), bankier te Parijs en Zweeds zaakgelastigde.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 In 1633 gesloten tussen Zweden en de protestantse Duitse vorsten.
8 Otto, wild- en Rijngraaf; zie V no. 2042, p. 405 n. 3.
9 Zie no. 2131, p. 3 n. 8.
10 Vgl. no. 2133, p. 7 en n. 6 aldaar.
11 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
12 Ferdinand - de latere keizer Ferdinand III -, zoon van Ferdinand II; hij was sedert 1626 koning van Hongarije.
13 Reinhard Philipp, graaf van Solms.

Postea ex Batavicis literis satis recentibus[1] eos edocui post conjunctos exercitus Batavicum Gallicumque cardinalem Hispanum[2] munimentis se continere inter Getam Demeramque amnes cum peditum duodecim, equitum sex millibus. Eum numerum augeri undique ex oppidis educto milite vetere in ejusque locum ad custodiam oppidorum submissis aliis ex novo delectu. Ea fore impedimento quominus recto itinere in Brabantiam nostri pervaderent; quod si supra Getam iter caperetur tridui, in eo dispendium fore et eundum per loca sterilitate vasta. Animos crescere hostibus, quod ex Picardia, qua parte nudi satis Belgarum fines, bellum non ingrueret. Coqui in Batavis panem ad usque centies quinquagies mille pondo pro Batavico exercitu, pro Gallico ad bis centies quinquagies mille, penetrandi longe hostilis soli meditamenta.

De novo praelio faeliciter pugnato rumorem heic sparserant Espinoji[3] literae; sed eum languescere video nec a regiis ministris affirmabatur.

Inter hos armorum paratus non desinitur et de pace agi. Certo comperi jam a rege Hispano[4] ad conventum super ea re habendum loco, quem pontifex[5] indixerit, nominatos comitem de Ognate[6] eumque, qui confessionarius reginae Hungariae[7] fuit, et alium quendam[8]. Regem Galliae, cui id a pontificis nuntiis[9] indicatum, non recusare, quominus conveniatur, non tam, ut Venetus aliique judicant, cupiditate pacis adeo blandientibus per Belgicam successibus quam ne apud exteros subditosque invidia laboret pacis dispretae. Palam dicit rex nullas se admissurum pacis conditiones, quibus non sociis omnibus abunde caveatur.

Dum haec scribo, prodit regis edictum de causis belli in Hispanum, quod mitto[10]. Mitto et de victoria apud Arduennam[11] literas, quales rex ad duces suos in Germaniam misit. Addidi et eas, quas rex ad duces itidem suos pro Ringravio scripsit, quae ipsum frui possessis volunt, ipsius quidem in Galliam commemorata fide, at donationum Suedicarum dissimulata mentione. Non indignae item, quae legantur imperatoris[12] ad principes Italos literae graviter sugillantes regis Galliae fidem in negotio Vallis Telinae. Galli facile se ab hac culpa purgare arbitrantur laesis ab Hispano jam pridem illis pactionibus, cum ne rogatis quidem aut Rhaetis, quorum ibi jus summum est, aut ipsis Vallis Telinae habitatoribus, quod pacta volebant, traduxit illac exercitum; neque minus incusandis parum curatae fidei Vallis Telinatibus non soluta pecunia annua, qua libertatem jussi erant redimere.

1 No. 2133 dd. 5 juni van Nicolaes van Reigersberch.
2 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
3 Timoléon d'Espinay, seigneur de Saint-Luc, graaf van Estelan (tegen 1580-1644), maréchal de France.
4 Philips IV.
5 Urbanus VIII.
6 Don Inigo Veléz de Guevara y Tasis, graaf van Oñate, van 1633 tot 1637 Spaans gezant in Duitsland.
7 Maria Anna (1606-1646), dochter van Philips III van Spanje; haar biechtvader was de Spaanse capucijn-diplomaat pater Quiroga.
8 Latere geruchten noemen in plaats van pater Quiroga de vice-koning van Napels, Manuel de Guzmán, graaf van Monterey, en als derde de markies van Mirabel, don Antonio de Zuñiga y Davila.
9 Giorgio Bolognetto en Giulio Mazzarini.
10 Ontbreekt; zie no. 2145, p. 26 en n. 1 aldaar.
11 Zie V no. 2123, p. 510 n. 4.
12 Ferdinand II.

Tam ex edicto regis typis edito quam ex illa de victoria apud Arduenam epistola apparet, imperatori bellum minime indictum neque eum pro hoste etiamnunc haberi. Dicitur rex Hispaniae factum suorum in capiendo detinendoque Trevirensi[1] improbare. Sed ut maxime ea causa subducatur, restant aliae satis multae, quae edicto continentur, ad circumdandam juris speciem armis per Brabantiam faeliciter se promoventibus. Iam nunc nuntiatur minora oppida, Diesta, Tielemontium, aliaque teneri a nostris, e Bruxella Machliniaque late fieri fugam, timeri Antverpiae.

Imminutam tempestatum incursu Hispani Italicam classem satis constat; amissarum navium numerus varie refertur. Et sunt, qui non longe a Toulono, portu Provinciae, post acceptum id damnum spectatam classem ajunt non sine orae ejus metu. Nihil tamen etiamnunc hostile aut mari illic aut terra actum Pigneroli adhuc haerente Crequiaco[2].

Super Colmariensi negotio dixit cardinalis Insulano[3] potestatem paciscendi datam non fuisse; regem tamen facturum, ne Colmarienses imploratae tutelae suae poeniteret.

Arnautius[4], Philipsburgi infaelix custos, elapsus hostium manus huc venit ultroque in Bastiliam se conjecit paratus causam dicere; jamque scriptum sparsit Germanos, qui ibi fuere, proditionis faciens reos. Fiduciamne tantam ex innocentia, an ex auctoritate faventis sibi patris Iosephi[5] conceperit, dies nos docebit.

Felicem Sublimitatis Tuae in ista loca adventum quamprimum intelligere desideramus Deumque precamur, Excellentissime Domine, ut Sublimitati Tuae favens adsit.

Lutetiae, 15 Iunii 1635.

Ex variis narrationibus de praelio in Arduenna unam mitto[6], quae a viro istarum rerum perito profecta mihi videtur et legi digna. Residentem Caesareum[7] abire parantem manere hic voluit cardinalis.

Sublimitati Tuae devotissimus
H. Grotius.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2147. 1635 juni 15. Aan N. van Reigersberch[8].

Mon frère,

UE. claegt van geen brieven t'ontfangen aen mijn huisvrouw. Ick heb van weeck tot weeck geschreven ende de brieven bestelt, soo ick gemeent heb, best te

1 Zie V no. 2097, p. 473 n. 1.
2 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
3 Melchior, sieur de L'Isle.
4 Isaac Arnauld; zie V no. 1981, p. 322 n. 1.
5 Betreffende père Joseph, de gunsteling van De Richelieu, zie V no. 1975, p. 309 n. 12.
6 Ontbreekt.
7 De priester Sébastien Lustrier.
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 18 g. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2133; beantw. d. no. 2161.

sijn. Off eenige in Brabant ofte elders sijn opgehouden, can ick niet seecker weten. Hoope, dat alle ter handen sullen sijn gecomen, ofte comen sullen.

UE. brief van den 5en[1] is mij op gisteren behandicht inhoudende tijdingen, die versch genoeg sijn. Bedancke uE. van de moeite.

Hier is een advys gecomen door den prins van Epinoi[2] gegeven, van een tweede victorie over de Spaenschen. Maer vinde daerin tot noch toe geen seeckerheit. Men spreect hier oock veel van de verstroying van de Spaensche vloot in de Middellandsche Zee. Dat drie schepen ontrent Capo Corso sijn te niet gegaen, werdt generalijck gelooft. Andere meten het uit tot dertien. De armade is van 33 galeyen, acht galeoenen ende, soo ick verstae, is nae de tempeest gesien bij Toulon, een plaets in Provence, op welck landt het desseing schijnt te sijn.

Ick ben van dage geweest te Ruelle. Heb daer gesproocken aen Boutillier[3], secretaire d'estat, ende Bulion[4], surintendant des finances. Den cardinael[5] is niet soo wel als ick soude wenschen, den coning wel te pas, comt morgen, soo ick hoor, van Monceaux te St. Germain.

't Gunt uE. van den furst van Lunenburg[6] schrijft, hebben wij hier mede verstaen. 't Exempel is quaedt. Ick hoope, mijnheer den rijcxcancellier[7] den cours sal steuiten.

Monsieur de Feuquières[8], die gegaen was tot hulp van den marescal de la Force[9], is weder teruggen. Hij heeft bij hem ontrent ses duisent man. Het accoord met de Duitschen gemaect, sprack van twaelf duisent. Nu seggen sij hier, dat sij daer meer willen senden dan sij belooft hebben, tot 17m, 'twelck goedt sal sijn, alsoo 't schijnt den coning van Hongren[10] derrewaert comt, met hoop van den Rijn te passeren, 't welck in tijds dient belet. Den heer Rijngraef[11], vice-directeur, heeft mij daervan geadviseert ende ick de heeren alhier, die beloven goede ordre daerin te stellen. Betfort blijft belegert bij den marescal de la Force.

Hefdd[12] dese dagen bij mij sijnde dede groote clachten over Euripides[13], dat die tot het leste toe desen handel met Vindex[14] had getraverseert, daermede gespot, de veyling van de zee beletten, 't welvaeren van Mustafa Bassa[15] benijden etc.

Arnout[16], die Philipsburg verloren heeft, is uit de handen van de keiserschen geraect, hier gecomen, hem seker gestelt in de Bastille, wil hem defenderen met de

1 No. 2133.
2 Vgl. no. 2146, p. 28 en n. 3 aldaar.
3 Léon le Bouthillier de Chavigny.
4 Claude de Bullion.
5 De Richelieu.
6 Zie no. 2133, p. 7 en n. 6 aldaar.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
9 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
10 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.
11 Otto; zie no. 2146, p. 27 n. 8.
12 Bedoeld zal zijn Johan Heufft; de naam staat in de tekst in cijfer: 14.85.54.44.1006. met de letters ‘he.d.’ door Van Reigersberch erboven geschreven.
13 Codenaam voor Amsterdam; de betekenis is door Van Reigersberch erboven geschreven.
14 Codenaam voor Frankrijk.
15 Codenaam voor de Spaanse Nederlanden.
16 Isaac Arnauld; zie V no. 1981, p. 322 n. 1.

Duitschen, die daerbinnen sijn geweest, van verraet te beschuldigen. Hoe het afloopen wil, sullen wij sien.

Hiernevens gaet een manifest van de oorsaecken van 's conincx oorlogh tegen Spaignie[1].

Ick recommandere uE. als voor desen 't oversenden van mijne boecken ende papieren nae Rouaen, bescheid van Rotterdam[2] metten eerste ende daernae, soo 't uE. gelegen comt, uE. overcomste alhier.

UE. dienstwillige
H. de Groot.

Tot Parijs, den 15 Juni 1635.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot den XV Iuny 1635 tot Paris. Euripides Arnoult.

2148. 1635 juni 17. Aan L. Grubbe[3].

Vir amplissime,

Postremas tuas ad me literas, quas XXIV Aprilis dederas, ego Maij XXII novi cal. accepi iisque respondi[4].

Ex eo in aula fui haerente ad Castellum Thidrici missus ad obeunda regni amicorumque negotia. Regem[5] ibi reliqui valentem et multis prosperis laetum. Nam cum xix Maij fecialis[6] ab ipso missus, id quod mandatum nuper ipsi scripseram, ad Hispanum cardinalem[7] non admissus apud populum tum in extimo limite qua voce qua scripto exsequutus esset, ad captam Marcam in Famina, Orchimontia et Rupisfortis accessere. Conantemque in ulteriora pervadere Chastilionaeum[8] cum impedire vellet egregio cum exercitu princeps Thomas[9] fictae oppugnationis in vallum recessusque subiti specie prolectus in bipartitas Gallorum copias incidit duabusque e regionibus impetitus facilem quidem de equitatu victoriam, de peditatu non incruentam tradidit. Ajunt sex millia cecidisse, alli ab eo numero demunt aliquot.

1 Zie no. 2145, p. 26 n. 1. Het manifest ontbreekt.
2 Het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 28; bevat enige schrijffouten. Gedrukt *Epist.*, p. 154. Voor geadresseerde, Lars Grubbe, zie V no. 2064, p. 432 n. 12.
4 No. 2115 dd. 23 mei (dl. V).
5 Lodewijk XIII.
6 Jean d'Aubas de Gratiollet; zie V no. 2110, p. 492 n. 10.
7 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
8 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie V no. 2100, p. 476 n. 4.
9 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano; vgl. V no. 2122, p. 509 n. 12.

Gallorum levi strage, ut ipsi ajunt, ad quinquaginta. Capta tormenta sedecim, signa sexaginta, virorum et quidem ex Hispania illustrium magnus numerus[10].

Ex hac victoria in ipso initio parta magni in postremum successus sperantur, praesertim si, quod futurum ait cardinalis, rex edicto[11] Belgis affirmet se libertatis ipsis auctorem atque custodem fore. Et quo melius rex rebus externis vacet ad tuendos regni fines, siqua vis ingruat excivit vasallos valvasoresque.

10 O.a. de gouverneur van het kasteel van Antwerpen, don Emmanuel Pimentel, graaf van Feria, an de bastaard don Carlos; vgl. no. 2133, p. 8 en n. 4 aldaar.

11 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.

In Lotharingia leves pugnae, Mars varius. Duabus, quae xxii et xxiii Maij pugnatae, hostium strages ad VI^{c} et ultra ivisse creditur; eoque firmata res ibi Gallorum et Montipellicardi laboranti consultum.

Ducis Vinariensis[1] peditatus in ripa est et insula contra Rhenhusum; equitatus excursus e Trevirorum agro Hispanos inhibet. Hungaricus equitatus retineri metu a Turca huc scribitur. Dabattelinus[2] Manhemium non sine praeda rediit. Haec per se exigua juncta cum caeteris spem nobis faciunt discutiendi paces illas segreges et noxias.

De maximi cancellarii[3] ad vos adventu et quae ibi gerentur rebus edoceri tua comitate gaudebo. Deus illum, vir amplissime, servet florentem in rebus bonis.

Amplitudinis Tuae observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 17 Iunij novi cal. MDCXXXV.

2149. 1635 juni 18. Van Willem de Groot[4].

Frater optime,

Quod litteris tuis XXIV° May[5] et V^{o} Junij[6] ad me datis simul respondeam, in causa fuit absentia per hosce viginti dies mea: nunc Delphos Culenburgo, ubi cum patre[7] fui, redux pacta inter Nassavios et Hohenloicos transactione[8] laetus, has illico ad te dedi.

Negotium Roterodamense[9], quantum in me erit, curabo; speraveram Reijgersbergium[10] crastino die Meermanno[11], qui nos ad prandium vocaverat affuturum, ut eadem occasione cum Delfensibus, quos nuper hic reperire non potui, de testimonio ageremus, sed ille propter aliqua in collo exanthemata se excusavit.

De Petri[12] studiis cum patre et senatore[13] deliberabo, de libris chartisque videro.

Familiae nostrae insignia[14] recte te accepisse gaudeo, addit jam pater aliquid de Grotianae familiae antiquitate, cujus documenta ipse penes se habet.

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Johann Christoph Taupadell, legeraanvoerder van Bernhard van Saksen-Weimar.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2120 (dl. V) en 2131; beantw. d. no. 2162.
5 No. 2120 (dl. V).
6 No. 2131.
7 Jan de Groot.
8 Zie hierover no. 1947, p. 271 en n. 7 aldaar.
9 Het betreft Grotius' pogingen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
10 Nicolaes van Reigersberch.
11 Waarschijnlijk wordt hier Frans Dircksz. Meerman bedoeld; hij was in 1635 schepen van Delft. Zie over hem dl. IV, p. 468, n. 6.
12 Grotius' zoon Pieter; zie V no. 1793, p. 73 n. 5.
13 Nicolaes van Reigersberch.
14 Zie V no. 2122, p. 508.

Didericus tuus[15] decimo hujus mensis ex Abbatia Heijllesema ad me scribit

15 De derde zoon Diederik verbleef evenals zijn oudere broer Pieter in het vaderland; hij leerde er vestingbouwkunde onder luitenant-generaal Johan van den Bosch.

principem[1] octavo hujus mensis deditionem urbis Tienae semel atque iterum petiisse, postridie vero eo missas sex cohortes cum sex Gallicis machinis, quae primo impetu urbem cepere, multos occidere et luculentam inde egere praedam. Sed addit Gallos novitios barbare exercuisse victoriam trucidando qua mares qua foeminas et infantes, - de virginum et monialium stupris scribunt alii -, denique urbem incensam, domos omnes exustas, et etiam tum, cum scriberet, arsisse. Haec mala sunt novi imperii auguria, et mirum est Gallos, qui Belgas alieniore a se animo esse noverint, armorum suorum primitias tanta crudelitate insignire voluisse. Creditor princeps Lovanium versus movisse neque praeterea certi quippiam habemus, nisi quod Sylva Ducis nuntiatur de conflictu Gallici et nostri equitatus cum hostilibus copiis incerto eventu, de quo omnes boni hic solliciti sunt.

Scripseram nuper litteras ad Salmasium[2], cum tuum illi Sophompaneam[3] mitterem. Respondet ille amice admodum et inter alia addit interfuisse se cum Heynsio[4] convivio, quod Oxensternio[5] publicitus praebitum fuit, atque ibi facta tragoediae mentione negasse Heynsium quicquam se audisse de Sophompanea, sed Josephum intellexisse a te publicatum, quem tamen nondum vidisset. Ille risisse se ait in sinu magno magistro, qui theologus jam primarius imo et unicus audire vult, non in promptu fuisse Sophompaneam et Josephum ita eundem esse hominem, ut siquis diceret Heynsium et Invidum. Nostri utriusque mores, quare haec comparatio tibi erit jucundior. Plura non addam.

Vale cum uxore et liberis.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Delphis, XVIII Junij 1635.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède A Paris.

In dorso schreef Grotius: 18 Iunii 1635 W. de Groot.

2150. 1635 juni 18. Aan N. van Reigersberch[6].

Mon frére,

1 Frederik Hendrik.
2 De klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden.
3 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs pateins, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, dat zojuist verschenen was; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
4 Over de verhouding tussen Salmasius en Daniel Heinsius zie V no. 1822, p. 104 n. 8.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Hs. Rome, Bibl. Azzoliniana[aant.]. Gedrukt G.J. Hoogewerff, *Bescheiden in Italië, omtrent Nederlandsche Kunstenaars en Geleerden. Derde Deel. Rome. Overige Bibliotheken, Rijks Geschiedkundige Publicatiën Kleine Serie 17*. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff 1917, p. 294 no. 297. Beantw. d. no. 2183.

Ick hadde wel gemeent, dat het manifest van den coninc[7] wat meer soude hebben ingehouden van de Nederlandsche saecken, maer het schijnt, dat sulcx tot eene andere gelegentheit werdt gespaert. Wij en hebben niet seeckers van de progressiën van de twee legers, doordien de wegen bij d'onsen niet en sijn bezet. Dit

7 Zie no. 2145, p. 26 en n. 1 aldaar.

manifest is niet quaelijck gemaect, doch beter voor de R. catholijcken als voor de protestanten. UE. can sich bedencken, off het in Duitsch sijnde overgeset dienst soude connen doen in Brabantsch Vlaenderen.

De naerdere tijdinge reservere ick tot de ordinaris schrijfdag ende recommandere uE. alle de poincten voor desen gerecommandeert.

UE. dienstwillige broeder
H. de Groot.

18 Junij 1635, tot Parijs.

Aen monsieur de Saumaise[1] werdt questie gemoveert van sijn rang, tegen sijne geduirige supressie (?). De saecke staet in handen van de curateurs. Soo die tegen hem wijsen, is hij geresolveert Hollant te verlaeten. Ick hadde gedacht, alsoo mijnheer den prins[2] hem gebruict om iet te schrijven van militie[3], off men daeruit niet soude connen occasie nemen om hem sijn tractement te doen genieten ende woonen in Den Hage, alwaer geen luiden ontbreecken sullen, die met de conversatie van een soo sonderling geleerde persoon wel gedient sullen sijn, ende veele sijn, die Fransch spreecken, daer hij ende sijn huisvrouw[4] wel mede gepast souden sijn. Ende Leiden is soo verre niet, off de studenten, die willen, souden hem connen besoucken. Monsieur Rivet[5] soude hier veel in connen doen. Soo uE. noch iet can bijbrengen, uE. sal vinden, dat het niet quaelijck besteedt en sal sijn.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raet in den Hogen Rade in Hollant, in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den XVIII Junij 1635, tot Paris.

2151. 1635 juni 18. Van N. van Reigersberch[6].

Mon frère,

Wat de meenynge van Vindex[7] is, sal hem nu moeten openbaren, want soo hij wil met Virginius[8] tot een opene rupture commen, soo sal het niet connen failleren ofte sal in Artois ofte Henegou oock sijne troupes sonder wtstel senden, sonder dewelcke het leger, dat in Brabant is, niet geschapen is grote progressen te connen doen. Den viant sijnde geretrancheert ontrent Leuven op een cleyn reviercken, dat

1 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden.
2 Frederik Hendrik.
3 *De re Militari Romanorum Liber. Opus posthumum.* Lvgd. Batavorvm, Apud Johannem Elsevirivm, Academ. Typograph. MDCLVII; zie no. 2142, p. 23 n. 1.
4 Anne Mercier, met wie Salmasius op 5 september 1623 was gehuwd; zij was de oudste dochter van de geleerde Josias Mercier, sieur des Bordes et de Grigny (†1626).
5 André Rivet (1573-1651), tot 1632 hoogleraar in de theologie te Leiden.
6 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 4 l. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2132. Beantw. d. no. 2165. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 177.
7 Codenaam voor Frankrijk.
8 Codenaam voor Spanje.

door de stat loopt, heeft tot noch toe de progressen van het leger geretardeert. Ende soo het waer is, dat wt Duytslant met apparentie wert geschre-

ven, dat Gallas[1] met 16000 gens d'eslite op wech is, den paix tusschen den keyser[2], de hartogen van Saxen[3] ende Lunenburg[4] is gesloten, soo sal sijn Ex.[tie5] te veel machts op den hals commen, soo deselve niet elders wert gedistraheert.

Het is seer vremt ende bij luyden van staet qualijck te begrijpen, dat men daer al de werelt gaende maeckt, sonder mede alle effort bij te brengen. Want wat is dat anders als de geallieerde te consumeren sonder effecten, ende eyndelynge de macht van dengenen, die men irriteert sonder te verswacken, alleen op den hals te crijgen!

De leste advisen wt het leger sijn van den 14. ontrent Leuven. Den derthienden is Diest ingenomen. Knuit[6] is wt het leger gedeputeert[7] bij Pyrrhon[8] gecommen, wert hier verwacht; wat hij brengt, sullen wij horen. Naer Iovinianus[9] oordeelt, sal het niet goet sijn. Soo dit groot dessein sonder vruchten evanesceert, den paix van Saxen daerbij comt, soo sal het huys van Oostenrijck meenen, dat het alles met wapenen kan te boven commen, ende daerom weynych letten om dese generale oorloge te brengen tot een generale vrede, die nochtans wel ware te wenschen. Wt alle particuliere handelynge kan het peryckel voor d'een ende d'ander wel worden gereculeert, maer qualijck ontgaen. Het sijn becommerlijcke tijden voor die met een gesont christen-gemoet ende wel geaffectionneert harte tot den staet de constitutie van Europa insiet; want niet wel is te voorsien, hoe sooveel onsteltenisse sal werden te neder geleyt sonder grote veranderynge. Ende aen wat kant die vallen sal, wie sal dat seggen?

In dese conjuncture van tijt ende saecken mij op wech te geven sal niet connen, oock soo beletten mij particuliere occupatiën ende hope een ander jaer den wech veylic wesen sal. Anders is mijn genegentheyt seer groot om bij uEd. te wesen. Doch de communicatie, die mondelynge niet kan vallen, sullen wij met brieven, soo het uEd. gelieffi, liberalijck ende in confidentie doen. Mij sal niet aengenamer sijn ende alles behouden tot mijn particuliere instructie, behalven hetgene dienst kan doen, waertoe ick geen occasie en versuyme.

Dat yet tot prejuditie van Felix[10] bij Xenocrates[11] is gepasseert, heb ick niet gehoort; dan mij is geschreven van een van Numerianus[12], die ick dat hadde gerecommandeert, van de seer goede officiën, die bij sijn volck sijn gedaen. Hetgene

1 Matthias, graaf Gallas, aanvoerder in het leger van Ferdinand II.
2 Ferdinand II.
3 Johann Georg, keurvorst van Saksen; zie no. 2131, p. 3 n. 8.
4 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
5 Frederik Hendrik.
6 Johan de Knuyt; zie over hem IV, p. 357 n. 2. De naam staat in de tekst in cijfer: 58.35.93.79.68. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
7 Het woord staat in de tekst in cijfer: 56.72.189.36.71 (moet zijn 81=u).67(moet zijn 68=t).104.66.77. met de ontcijfering - gedepiseert - door Grotius erboven geschreven.
8 Codenaam voor Zeeland; de betekenis is er door Grotius boven geschreven.
9 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
10 Pseudoniem van Grotius.
11 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
12 Codenaam voor Amsterdam; bedoeld is de Muider drost Pieter Cornelisz. Hooft. Zie *P.C. Hoofts Brieven* III 1857, p. 46 no. 530 aan Nicolaes van Reigersberch dd. 6 juni 1635.

Julianus[1] van Cimons[2] volck noch verwacht, sal Irenaeus[3] sien, off in ons Neeffs[4] absentie kan vallen.

Aen Serranus[5] is geschreven, dat men is verwondert, dat hij hem daer laet payen, gelijck off hetgene tot noch toe is geschiet voor rupture[6] waer te houden. Manlius[7] is besych om dat Cimon wijs te maecken.

Wat te Rotterdam op mijn poursuite tsedert is gedaen, heb ick noch niet vernomen. Fabius[8], die dese weeke op den vergaderynge comt, sal mij dat connen seggen.

De tijdyngen wt Brasiliën sijn seer goet. Die van Pariba hebben den eet van getrouwicheyt gedaen; de suykermolens gaen, ende handelen de Portugesen op den voet sij onder den Spaengaert hebben gedaen, ende alles voorts als ick voor desen hebbe geschreven.

Uwen lesten van de 8 deser is over Amsterdam gecommen, een dach later als door den rechten wech; dan ick meene uEd. dat om seeckerheyt heeft gedaen, hoewel ick meen wij wel mogen volgen den ordinaris wech. De luden sijn goet, ende soude uEd. het opschrift connen maecken aen suster Bloncke[9] ofte Reigersberg[10], om best te (depes)cheren met een couverte aen mij. Soo ick desen schrijff, ben ick met visite gedistraheert, moet hem daerom eyndygen.

Desen 18 Junij 1635.

In dorso schreef Grotius: 18 Iuny N. Reig. 1635.

2152. 1635 juni 19. Van A. Oxenstierna[11].

Nobilis et magnifice Domine legate,

Ante octiduum et adventum meum in has oras et quam in turbato ob pacem Saxonicam[12] statu res offenderim, significavi[13].

Idem tibi subiectum exemplar literarum Timaei Saxonici[14] ad Hildesheimenses confirmabit, quemadmodum et indigitat consilia ipsorum in Gallorum et

1 Pseudoniem van Maria van Reigersberch; Grotius heeft er ‘Mar. Reig.’ boven geschreven.
2 Codewoord voor de Staten-Generaal; Grotius heeft er ‘Gen. St.’ boven geschreven.
3 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
4 Frederik Hendrik.
5 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; Grotius heeft er ‘Pens. Paeuw’ boven geschreven.
6 Het woord staat in de tekst in cijfer: 66.93.82.77.69.4.33. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
7 Schuilnaam voor Adriaen Pauw; Grotius heeft er ‘Pauw’ boven geschreven.
8 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam. Grotius heeft er ‘Beaumont’ boven geschreven.
9 Suzanna van Reigersberch, Nicolaes' zuster; haar echtgenoot, Dr. Anthonie Bloncke, was in 1622 overleden.
10 Wellicht David, Nicolaes' broer.
11 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Eigenh. ondertek. met eigenh. postscr. Antw. op no. 2140? Beantw. d. no. 2187. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 277.
12 Zie no. 2131, p. 3 n. 8.
13 No. 2144 van 14 juni.
14 Ontbreekt. Johannes Timaeus, geheimraad van de keurvorst van Saksen, Johann Georg.

nostram perniciem composita. Sane mihi nihil aliud colligere licet multisque argumentis sese nobis opinio probat Caesareanos[1] cum Saxone impetum in Bannirium[2] moliri.

Idque velim, ut repraesentes regi Galliae[3] in eum praecipue finem, ut et legationem[4], quam scis, maturet, et pecuniam in subsidium promissam mihi suppeditet ad continendos in obsequio et attrahendos militum animos, cum absque eo non videam rationem aliquam disturbandi huius turbinis.

Video plurimoram resolutiones tendere in oppressionem nostram, quo magis maturabo post anum alteramve diem iter meum versus Magdeburgum ad exercitum nostrum omnia tentaturus in rei nutantis instaurationem, modo ab ista quoque parte consilia mea adjuventur et secundentur; id, quod providere tuae dexteritati committo.

Vale.

T. amicissimus
Axelius Oxenstierna mp.

Dabantur Stadae, die IX Iunij anno M.DC.XXXV.º

Ablegatus regis Franciae Sr Bergardt[5] Dresda reversus hac transiit celeribus equis die antecedente appulsum meum. Is vaesana Saxonis consilia et processus referet. Incredibile est, quae consilia hic agitentur in perniciem nostram, ac, nisi divina benignitas ea averterit, non nobis solum, sed toti christianitati maximum dabunt malum. Si ab amicis juvarer, sperarem me egregium praestiturum non regno Sueciae tantum, sed etiam amicis officium. Tu poteris haec monere, ubi se obtulerit occasio.

Vale.

Adres: Nobili et magnifico domino Hugoni Grotio, Sac.^{ae} Reg.^{ae} M.^{tis} et coronae Sueciae consiliario et apud Christianissimam regiam M.^{tem} legato. Lutetiae Parisiorum.

In dorso schreef Grotius: Canc. 9 Junij 1635.

2153. 1635 juni 22. Aan L. Camerarius[6].

Satis est, quod perlatae sunt ad te, quas scripseram, literae, causae dilati responsi et justae sunt et nullum in mora fuit periculum[7]. Et dulcius mihi est velut uno conspectu contueri tot honores, qui maximo viro D. cancellario[8] illis in partibus maximi intra merita tamen stantes contigerunt.

1 De troepen van Ferdinand II.
2 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
3 Lodewijk XIII.
4 Vgl. no. 2144, p. 25 en n. 3 aldaar.
5 Le sieur de Beauregard; zie no. 2144, p. 24 n. 9.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 155.
7 Vgl. Livius XXXVIII, 25, 13.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Vectigalis negotium, ut prudenter ais, difficile apud homines talia non segniter curantes, quod emolliverit verbis comibus, multum gaudeo planeque consentio et ad ea, quae in Borussia aguntur, utile id futurum et tibi in posterum ad continendam illam amicitiam minus fore difficultatis.

Cum ventos Hamburgum ferentes habuerit, non dubito, quin jam illis sit in locis, in quibus eum esse maxime expedit publico. Ego ut hinc legatus quamprimum mittatur[1], qui consilia ipsius adjuvet, eniti non desinam. Scio magnum in ejus animo desiderium fuisse compellandi Bohemiae reginam[2] ac laetor, quod a colloquio ipsi dilectior discesserit.

Rex[3] post editum illud scriptum[4], quod nuper misi de causis belli in Hispanum[5], vulgavit et alterum paris argumenti, sed propius res Belgarum spectans[6], in quo nonnulla excerpta sunt capita ejus federis, quod merito videre desideras et ego tecum laborabo, ut e latebris, siqua fieri potest, protrahatur. An quae in hoc fit edicto invitatio Belgarum ad libertatem sub illis, quas adscriptas vides conditionibus, eam, quae speratur effectura sit civitatum, defectionem, video et heic dubitari. Hactenus nihil nisi vi actum video.

Quae si et a Picardia in Atrebates eorumque finitimos irruat, priusquam eo penetret superbus transito ad Philipsburgum Rheno Gallasius[7], erunt per illa loca in arcto res Hispani. Rex magnam e Lotharingia manum promittit, imo ut puto jam mittit auxillo iis, qui sub duce Bernhardo[8] Feuquerioque[9] sunt, quibus, ut spero, difficile non erit carpere, si non disjicere Gallasii agmen, neque transrhenanis partibus tanto exercitu exoneratis praedari aliquid aggredi.

Per Brabantiam famem nostris voluisse facere videntur Hispani freti Leodiensium magis fida in ipsos amicitia; sed ei rei jam provisum intelligo perterritis Leodiensibus, conciliatis agrestium animis, curataque commeatus e Batavis advectione. Haec tam diligenter administrata dedecorat illa ad Duinquercam, quid aliud dicam quam supinitas.

Nobilissimo filio tuo[10] auctam dignitatem tum ob rem ipsam mihi ipsius amantissimo dulce est, tum quod insigne est testimonium optime ipsi volentis potentissimi viri. Quare ut et hoc et caetera consilia vestra Deus fortunet teque cum omni familia publicis rebus et mihi quoque sospitem praestet toto animo ipsum veneror.

Illustrissimae Dominationis Tuae addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 22 Iunii novi cal. anni 1635.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

1 Vgl. no. 2144, p. 25 en n. 3 aldaar.
2 Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland en weduwe van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Zie no. 2137, p. 15 en n. 10 aldaar.
5 Philips IV.
6 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.
7 Matthias, graaf Gallas, veldheer in het leger van Ferdinand II.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Manasse de Pas, markies van Feuquières; zie over hem V no. 1960, p. 290 n. 2.
10 Joachim Camerarius (1603-1687). De gelukwens heeft betrekking op Joachims benoeming tot raad van de kroon van Zweden; zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 268 no. 126 dd. 27 mei 1635.

2154. 1635 juni 22. Aan Christina van Zweden[1].

Belli ejus, quod Hispano[2] indixit rex Galliae[3], quod gerere coepit caesis eorum copiis oppidisque captis, causas orbi Christiano approbare cupiens duos libellos edidit: alterum pro se scriptum misit ad praefectos[4], alterum, in quo ipse loquitur, misit probandum parlamentis[5], in quo imitatus Romanorum pro Graecis exemplum Belgas ad libertatem invitat. Utrumque Sacratissimae Majestati Tuae mitto, sunt enim quaedam in utroque communia, multa etiam propria.

Iudicia, ut fieri amat, varia subsequentur, et quanquam ubique captatur romanensium gratia, tamen dubium non est, quin causa haec inter protestantes repertura sit fautores et plures et certiores. Res haec per annos triginta et plures a majore Christiani orbis parte exspectata spem facit futurum, ut Deus, qui e tenebris lucem novit educere, ex armis tam late sumptis viam sit reperturus ad pacem non minus late patentem ideoque et tutam et honestam.

Contra Gallasius[6], cujus exercitus ad Philipsburgum scaphis primum, inde ponte facto transgressus Rhenum, citeriore nunc ripa iter facit directum, ut creditur, in Treviros, Colonienses atque inde in Belgas. Rex suas e Lotharingia copias praeter eas, quae jam ante erant in eo tractu, missurum se dicit; et quin facturus sit, non dubito, cum, alioqui si in terram Belgicam incolumes pervenire possint, illae hostium copiae valde perturbaturae sint regis Batavorumque coepta per illas partes. Tantum animorum est in Gallis sub rege maxime tam forti atque felice, ut credi aliud non debeat quam inchoatum opus omnibus viribus, quae sive pecuniam, sive homines, sive alia bello necessaria spectamus maxima sunt, prosecuturos.

Deo commendandus est successus qui, Serenissima ac Potentissima regina, Domina mea Clementissima, Tuam Sacratissimam Majestatem sospitem florentemque servet.

Tuae Augustissimae Majestati subditus obedientissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 22 Iunii novi cal. 1635.

2155. 1635 juni 22. Aan A. Oxenstierna[7].

Excellentissime Domine,

Scripturus stato tempore Sublimitati Tuae literas ejus Haga ad me missas accipio veteres, ut nunc curandi eas ratio tarda et incerta est; sunt enim scriptae XIX Maji. Meas quoque multas - scripsi enim crebro nec una via - video nondum perlatas.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 155.
2 Philips IV.
3 Lodewijk XIII.
4 Zie no. 2137, p. 15 en n. 10 aldaar.
5 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.
6 Matthias, graaf Gallas, veldheer in het leger van Ferdinand II.
7 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 49.

In iis inter alia significaveram perfunctum me jam apud regem[8] gratulatione de victoria nobili in silva Arduenna[9] eique simul commendata a me negotia,

8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Zie no. 2137.

quorum mihi cura erat credita. Post uberes hac de re literas postremae meae, quas scripsi ante dies hos septem[1], fuere de significato a me periculo transeundi ab hoste Rheni et iis, quae de pecuniae negotio minor Butillerius[2] Bulioniusque[3] perplexa atque indefinita responderant.

Post id interpellatus ab Heufdio[4] Bulionius de ducentis millibus tam diu totiesque promissis ne chartam quidem delegatoriam, ut facturum se dixerat, dedit, sed daturum se dixit neque ex iis, quae nunc parata sunt, edictis nummariis, sed ex aliis postea secuturis. Cum ea res tam liquido debita confessaque trahatur per tot tricas, quid de caetero nobis sperandum sit, non video; neque tamen urgere unquam desinam. Instabo et in hoc, ut quamprimum legatus[5] a rege in Saxoniam eat.

Ex Belgicis partibus raros habemus nuntios, mari ferme nec admodum recentes. Nam terra inde huc nondum tenentur a nostris itinera. Militis unius, qui forte ad oppidum Capellam ex iis locis, ubi res geruntur, pervenit, relatu creditur hic cardinalis Hispanus[6] clade accepta, dum Pons Wingae defenditur, Lovanium cum multo milite se contulisse secutisque eum regis et Batavorum exercitibus post eruptionem improsperam teneri undique inclusus. Publicam ob haec laetitiam imminuit Gallasius[7] eo, quo Ryngravius[8] praemonuerat, loco, id est, ad Philipsburgum transgressus Rhenum scaphis, quem ponte facto secutae majores copiae Spira castellisque captis terrorem late sparserunt. Fama heic est esse cum eo XXX admodum millia, gravia futura cisrhenanis partibus, nisi a Condaeo[9] ac Lafortio[10] subveniant justae copiae, quod futurum heic ajunt. Ne ipsi quidem Gallasio destinatum creditur aliquid, quod morari eum possit, aggredi, sed quam poterit celerrime aegris Brabantiae rebus succurrere.

Post edictum illud, quod misi nuper de causis belli[11], alterum a parlamento probatum prodiit[12], in quo rex loquitur ipse et Belgas ad libertatem aperte vocat, sed adscriptis legibus quibusdam, quae suspicionem aliquam injicere possunt Belgarum animis. Hactenus nulla civitas ab Hispano[13] sponte defecit.

Abjecta a Saxone[14] pacis consilia in vulgus jacitur; clam mussitantur contraria, et eo magis accedunt, quae e Germania huc scribuntur. In Lotharingico fine captum ab Halerio, regio duce[15], Castellum Spisembergum; edictoque regis jubentur nobiles Lotharingi relictis patriae sedibus ire in Galliae loca interiora, quae singulis praescribentur renovato post multa saecula veteri deportatorum populorum exemplo, ut ad cavendas coitiones utili ita duram egestatem multis

1 No. 2146.
2 Léon le Bouthillier de Chavigny.
3 Claude de Bullion.
4 Johan Heufft (1578-1651), bankier te Parijs en Zweeds zaakgelastigde.
5 Aangewezen werd tenslotte Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
6 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
8 Otto, wild- en Rijngraaf; zie V, p. 405 n. 3.
9 Henri de Bourbon, prins van Condé; zie over hem V, p. 79 n. 10.
10 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
11 Zie no. 2137, p. 15 en n. 10 aldaar.
12 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.
13 Philips IV.
14 Johann Georg, keurvorst van Saksen; betreffende de vrede met Ferdinand II zie no. 2131, p. 3 n. 8.
15 Maarschalk François de l'Hospital, graaf van Hallier (1583-1660).

imposituro, quibus ex terrae magis fructibus et domestica parsimonia quam ex pecunia vita suppetebat.

Interim ad sua quoque collatione res regni juvandas collecti huc triginta ferme episcopi arreptaque occasio consulendi eos regis nomine designato magis quam expresso regii fratris[1] negotio, an valeant legitimaque sint conjugia inita a principibus sanguinis jus sibi ad successionem in regnum vindicantibus, proximis maxime speratisque haeredibus non sine consensu modo regnum tenentis, sed et contra ejus voluntatem et interdictum. Hoc ipsum, quod ea res in consultationem mittitur, et dilecti jam ad praeparandam disquisitionem ii, quibus maxima cum cardinali[2] amicitia est, dubitare neminem sinunt futurum responsum rebus praesentibus congruens. Et haec quidem in hac urbe, unde non longe aula utraque, regis ad Fontem Bellaqueum sed ventura ad aedem Germani, cardinalis ad Ruellam.

Caeterum in illis Galliae locis, ubi populus milite validior, insurgunt questus de oneribus supra onera crescentibus renascente Burdegalae seditione[3] aliisque orientibus novis Narbone, Condomi, Mausaci. Ad plebis insaniam accessit Tolosae, quae plena hominum urbs est parlamenti quoque auctoritas nova tributa vetantis exigi, quae pernitiosi quanquam exempli facile tolerantur a multis, aut per invidiam in regentes, aut per miserationem plebis oppressae non tam iis, quae regni necessitas exigit quam publicanorum et aliarum id genus hirudinum vexationibus.

Ad haec mala et aliud malum, non repente quidem sed sensim noxium, superstitio gliscit eo progressa, ut libri duo editi sint, alter[4] preces omnes etiam illam Christianis omnibus solennem in Mariam vertens, alter omnem damnationis divinae metum illis adimens, qui Carmelitarum eponnide, quod scapulare vocant, induti ab hac vita exibunt. Eos libros cum Sorbona carbone nigro notare vellet missus a consilio regis apparitor intercessit.

Amicitiae cum Bavaro[5] minor hic minorque spes, quod novo affinitatis vinculo innecti Caesari[6] credatur.

Ex Guinea in Bataviam marcae auri bis mille et centum adferuntur. E Brasilia sacchari plurimum et nuntius ad promontorium Augustini castella Lusitanorum duo, Reale et Nazaretas, arcta Batavorum obsidione premi.

Edicti posterioris regii ad Belgas maxime pertinentis mitto latinam interpretationem, si forte per Germaniam usui esse possit. Mirantur Batavorum nonnulli, quod non ex Picardia in Atrebates, Hannonios, Cameracenses bellum inferatur.

Deus omnia haec ad publicum bonum dirigat idemque, Excellentissime Domine, Sublimitatem Tuam sospitet.

Sublimitatis Tuae devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 22 Iunii novi cal. 1635.

1 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; het betreft zijn in 1632 met Margareta van Lotharingen gesloten huwelijk (zie III, p. 206 n. 6), dat men ongeldig wilde doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
2 De Richelieu.
3 Zie V no. 2118, p. 502.
4 Zie voor deze boeken no. 2389, p. 396 en nn. 5 en 6 aldaar.
5 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
6 Ferdinand II.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Kalbe 28 Julii 1635.

2156. 1635 juni 22. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijnheer,

't Is mij lief uit den uwe van den elfden Junij[2] te bemercken, dat mijne brieven uE. sijn behandigt; twijffele, off alle, alsoo ick weeckelijck heb geschreven, oock eens extraordinaris over Rouaen.

De comste van de heer, bij uE. gedeligneert in de Rose[3], is hoochnoodigh. Van Potamo (?) is wel vrese, maer wij en hebben noch geene seeckerheit. Van Lunenburg[4] sijn onse advysen de uwe conform.

Soo daer iet particuliers is gevallen Tatianaegesel[5] aengaende, wilt hem adviseren.

Op de heer Saumaises[6] saeck heb ick uE. een expedient aengedient in mijne laeste over Rouaen[7]. d'Heer Rivet[8] soude veel daerin connen doen. Die hier sijn meenen sulcx practicabel te sijn, maer men can van sooverre niet wel van sulcx oordeelen. Dat hij met d. Heinsio[9] qualijck is, toonen alle sijne brieven. Van de particulariteit aen des heeren canceliers[10] maeltijd heb ick tot noch toe niet gehoort, sal het garen verstaen, wanneer uE. ofte iemant anders tijdt sal hebben.

Ick wilde wel weten, oft 't contract tusschen Latouw[11] ende Aristoteles[12] met sijne helpers noch secreet blijft. Danck uE. van de Brabantsche tijdingen. Wij sullen voortaen alles die quartieren aengaende uit Hollant ofte oock uit Zelant moeten verstaen, alsoo alle de andere wegen onveil sijn. Hier hout men den cardinael-infant[13] binnen Leuven besloten. Van 't incomste van de Spaenschen binnen Duinkercken geeft mij wonder. Dat gebot van seil strijcken, dat de Engelschen haerselve aenmeten, sal sonder swaericheit niet passeren. 't Gunt uE. seit van de jalousiën ende van de zeehavenen, werdt hier oock gelooft.

Ick danck uE. oock van de tijdingen van Guinee ende West-Indië. Hier denckt men, dat heel Brasyl sich met de Hollanders voeght.

Galas[14] is eerst met 6000 man met schuiten bij Philipsburg gepasseert, daernae is daer een brugge gemaect, daer de rest over volgt, soo men hier seit te

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 18 h. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2141; beantw. d. no. 2168.
2 No. 2141.
3 Codenaam voor Duitsland; bedoeld zal zijn de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna, die op 8 juni uit Texel naar Hamburg was afgereisd.
4 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
5 Pseudoniem van Grotius.
6 Claude de Saumaise -Salmasius-, hoogleraar te Leiden, die op kwade voet stond met zijn collega Daniel Heinsius; zie V no. 1822, p. 104 n. 8.
7 No. 2150; ter zake zie het postscriptum, p. 34.
8 De gewezen Leidse theologie-professor André Rivet.
9 Daniel Heinsius; vgl. hierboven, n. 6.
10 Axel Oxenstierna. Vgl. no. 2149, p. 33.
11 Codenaam voor Frankrijk.
12 Codenaam voor Holland.
13 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
14 Matthias, graaf Gallas, veldheer in het leger van Ferdinand II.

samen 30.000 man. Ick geloof, dat het inderdaet wel wat minder is, gelijck het Fransche secours, dat daerontrent most sijn tot 12000, niet en waeren 6000. Men sal desen haest in Nederlant vernemen, ondertuschen sijn sij met Spier ende de omliggende forten doorgeloopen.

Ick heb uE. gesonden een manifest[1], dat den coning[2] aen de gouverneurs had gesonden. Men heeft goedgevonden daernae een ander te maekken, daerin den coning selve spreect[3], waerin de Nederlanders vrijheit werdt toegeseit, doch met eenige conditiën, daerop misschien eenigen sullen haperen. Ick sende hiervan oock een Nederlandsche oversetting[4], oft men goed vond deselve in Brabant te gebruicken.

't Is mij leed, dat uE. nu niet en can overcomen. Ick hoope, dat uE. de eerste gelegentheit sult gebruicken om mijnen wensch nae te comen. De schaersheit van Rotterdam is apparent niet haest op te houden. Mij daerop uit te stellen is met mij gespot[5]. Ick bidde uE., dat ick alle mijn noodigh bescheit hier magh hebben om den oorboir te doen. Verlange oock nae mijn boecken ende papieren.

De bisschoppen tot ontrent 30 alhier om geldssaecken vergadert sijn bij occasie bij den coning door twee van den Raed van State doen vragen, oft een prins van 't bloedt naest aen de successie comende niet alleen sonder de wille, maer tegen het verbot van den souverain te huwelijcken, het huwelijck bestendig is[6]. De saeck is soo geprepareert, dat het antwoord sal volgen nae de intentie van de vragers ende oversulcx tegen de consultatie gegeven bij die van Loven. Quaestiones prolapsae sunt, an politica potestas possit irritum facere matrimonium, antequam contrahatur - protestantes ut et cath. Galli ajunt, caeteri ferme negant - et an interdictio specialis ad eum effectum tantundem videat, quantum lex. De naeste mael beter.

22 Iuny n.s. 1635.

UE. gelieve te letten, off het oorboir ende Neef[7] aengenaem soude sijn, dat ick mijn historie tot de Trefves toe uitgave[8]. Gelieve mede aen mijn broeder de Groot[9] te seggen, dat hij voor Dideric de Groot[10] een licht charge cleed doe maecken.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 22 Iuny 1635 tot Paris.

1 Zie no. 2137, p. 15 en n. 10 aldaar.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.
4 Een Nederlandse vertaling bij Knuttel, *Pamfl.* no. 4358; zie ook Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 209.
5 Het betreft de pogingen van Grotius zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
6 Vgl. no. 2155, p. 41 en n. 1 aldaar.
7 Frederik Hendrik.
8 *Hvgonis Grotii Annales et historiae de rebvs Belgicis*, Amstelaedami, Ex Typographejo Joannis Blaev, MDCLVII. Cum Privilegiis S.C. Majestatis; & Ordd. Belgicae Foederatae, nec non Holl. West-Frisiaeque, per annos quindecim. Zie Ter Meulen-Diermanse, no. 741 en remarques.
9 Willem de Groot.
10 Grotius' derde zoon Diederik, die voor zijn studie in het vaderland vertoefde.

2157. 1635 juni 22. Aan P. Schmalz[1].

Vir Clarissime,

Quam multae meae litterae tardius quam vellem ad vos pervenerint, vel hinc disco, quod XXIV Maji veteris calendarii D. Broersonum[2] salutas, quem pie explesse mortalitatis curriculum humoque a nobis mandatum cum honore, quantum mos ferebat, jam pridem significavi. Magnum in eo virum amisit patria, magnum amicum omnes, quotquot eum novimus; sed ferenda sunt immo et grate habenda, quae sciscit summus vitae arbiter.

Quod longae per mare jactationis taedium vobis diluerit Batavorum humanitas, etiam ipsorum causa gaudeo. Non dubito, quin ut in Gallia ita apud Batavos aucta sit ex conspectu colloquioque maximi cancellarii[3] veneratio, cui soli datum, quod paucis ab omni aevo, praesentia famam vincere. Utilis haud dubie transitus fuit, etiam ad nexum propiorem amicitiae inter gentes, unde, ut spero, pulchros fructus causa communis tam in Saxonia quam in Borussia metet.

Britannus[4], de quo scribis, exspectationem meam non fefellit. Haud dubie genti illi ex Suedorum non minus quam ex Gallorum prosperis oculi dolent.

Ego Amstelodamo mittere ad vos litteras non desinam, donec edoctus sim, an per Germaniam ab Albi ad Rhenum Moenumque pateant itinera. Quae in litteris meis sunt ad excellentissimum D. cancellarium, cum eas tibi non clausas norim, frustra hic repetam.

Gaudemus omnes ita ingressos in bellum cum Hispano[5] Gallos, ut regredi, hominibus praesertim gloriae cupientibus, non sit facile; neque dubitamus, ea res Germanis protestantibus praeclaras sit paritura rei gerendae occasiones Hispano adeo non missuro auxilia, ut solet, Imperatori[6], ut ipse ab eo ad suas necessitates, et quidem magna satis, abducat.

Ego, quod, cum hic esses, demonstrare rebus non potuerim, quo in te sim animo, sane doleo. Itaque pro gratiis, quas supervacuo agis, si veniam impetro, satis felix sum. Pro beneficio accipiam, si recte valere te per teipsum intelligam. Si quid ultra accesserit, quo instructior sim ad publica gerenda negotia, id lucro deputabitur.

T. Cl. addictissimus obligatissimusque
H. Grotius.

Lutetiae, XXII Junii novi cal. MDCXXXV.

2158. 1635 juni 23. Aan L. le Bouthillier de Chavigny[7].

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Ep. ex Mus. Meerm.*, p. 23; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 555.
2 Erik Brorsson Rålamb, zoon van Axel Oxenstierna's nicht Anna; hij was op 16 mei ten huize van Grotius overleden.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Niet geïdentificeerd.
5 Philips IV.
6 Ferdinand II.
7 Hs. Den Haag, Bibl. Vredespaleis, cod. MS 3. Eigenh. oorspr. Facs. A. Lysen, LL. D., *Hugo Grotius, Essays on his life and works selected for the occasion of the tercentenary of his 'De*

Monsieur,

iure belli ac pacis' 1625-1925. With a preface by Jacob ter Meulen. Leyden, A.W. Sythoff's Publishing Co., 1925, t.o.p. 101 (met transscriptie).

J'avois esperé vous trouver à l'heure assignée, mais ayant apprins que vous estiez allé à Ruelle j'ay envoyé incontinent vers vons ce gentilhomme, afin de ne retarder pas cette lettre que monsieur le chancelier de Suède[1] m'envoye pour la faire tenir au roy[2] par laquelle il prie de Sa Maiesté d'envoyer au plustost un ambassadeur[3] en Saxe, qui puisse correspondre avec luy pour le bien commun, qui le requiert plus que jamais.

Je vous supplierai donc, monsieur, d'y vouloir tenir la main et pour plus encourager le dict seigneur chancelier à bien faire nous assister de vostre autorité pour obtenir de messieurs les surintendants des finances[4] ce de quoy vous avez apporté à monsieur le chancelier la parolle de la part du roy.

Et demeurerai, monsieur, vostre serviteur très humble

H. de Groot.

Le 23 Juin 1635 à neuf heure.

Adres: A Monsieur Monsieur de Bouthillier, conseiller et secrétaire d'Estat du Roy, Chancellier de Monsieur frère unique de Sa Maiesté[5].

2159. 1635 juni 25. Van Willem de Groot[6].

Frater optime,

Etsi pauca jam scribenda habeam nihilque a te hac quidem septimana acceperim, ne tamen indiligentiam meam aliquo modo accusare possis, haec habe.

Princeps[7] vicesimo Junii die accepto quem Trajecto ad Mosam subvehi jusserat commeatu militibus suis in sex dies cibaria publicitus accipere jussis profectionem indixit, et castra sua Bruxellas versus movit relicta ad dextram urbe Lovaniensi.

Princeps cardinalis[8] jam cum suis copiis Vilvordiae esse dicitur et octo millia militum in Flandriam interiorem misisse creditur.

Princeps Vurnae - id palatium est sesqui hora Bruxellis distans - hospitium sibi legisse nuntiatur; an in Flandriam irrupturus sit, an cum cardinale circa sedem imperii conflicturus, dubitatur. Mirum est hactenus utrique exercitui suppetiisse quae alendis et equis et hominibus sunt necessaria.

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Het werd tenslotte Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
4 Cl. le Bouthillier en Cl. de Bullion.
5 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
6 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2184.
7 Frederik Hendrik.
8 Don Fernando, infant van Spanje; zie IV, p. 412 n. 11.

Hic quaestio instituitur adversus eos, qui primi articulos foederis Gallici publicarunt, et venit in suspicionem vicinus meus Nordingius[9], cujus famulus[10] latitat, qui exempla aliis tradidit.

Audio omnes, quae e Galliis itinere Brabantino venere, litteras Bruxellis

9 Dirck van Noordingen, agent van Cristoph van Oost-Friesland, graaf van Embden; Willem de Groot en Van Noordingen woonden in de Raamstraat te 's-Gravenhage.

10 Niet geïdentificeerd.

fuisse reseratas, quare et hisce metuo litteris. Pavius[1] certe suas litteras maritimo misit itinere.

Delfenses nostri inter se discrepant de eo, qui praecipua in conventu, cum de te disceptaretur, verba fecerit, Nobeliusne[2] an Berkelius[3], quod tamen exprimi debere ratio suadet.

Vale, frater optime, cum uxore et liberis, et nos ama.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXV Junii 1635.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très-chrestien A Paris.

In dorso schreef Grotius: 25 Iunii 1635. W. de Groot.

2160. 1635 juni 25. Van N. van Reigersberch[4].

Mon frère,

De leste tijdyngen, die wij hebben wt ons leger, sijn van den 21, donderdachmiddach; daechs tevoren was hetselve van Roosbeeck opgebroocken ende alsdoen gecommen aen de Dyle, twee uyren boven Leuven. Den viant hadde hem gehouden tegensover het leger van sijn Ex.[tie5] in bataille, een valeye ende het waterken tusschen beyden. Dan sijn Ex.[tie], sendende eenyge troepen hoger aen 't clooster Florival, dreven die de wackt van daer ende passeerde soo het heele leger, ende is den viant's nachts geretireert naer Leuven.

Den 21 naermiddach marcheerde het leger voorts naer Issem, soodat het nu Paris als ons nader is, ende wij daerom voortaen vanhier, daer de tijdyngen beswaerlijck connen commen, niet sullen nieuws diesaengaende connen schrijven. Het lange vertouven tot Roosbeeck is geweest om provisie te doen van broot ende vivres, want d'onse, waer sij commen, alles opgegeten vinden, ende dat maeckt den intocht, hoewel den viant wijckt, beswaerlijck. Alles hanckt om aen de waterkant in Vlaenderen te commen, hetwelck den viant sal soucken te beletten, ende wij sonder dat niet van importantie connen wtrechten nochte van vivres werden versien. Vranckerijck kan met nieuwe troupes aff te senden het path daertoe seer faciliteren, hetwelck anders seer moyelijck, soo niet onmogelijck wesen sal. Het is te veel gedaen om daerbij te laten. Media via nulla via est etc.[6].

1 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw; hij bevond zich in Parijs.
2 Hendrik Nobel van Rotterdam, afgevaardigde ter Staten van Holland; zie over hem III, p. 253 n. 2.
3 Gerard Jansz. van Berckel (†1634).
4 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 4 g. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 179.
5 Frederik Hendrik.
6 Dit citaat heb ik in deze vorm niet gevonden; vgl. Cicero, *Ad Att.* X, 8, 4, 8: Medios esse non licet.

Graeff Willem[7] heeft een tamelijck leger om op de comste van Gallas[8] te passen, daer men met meer onseeckerheyt als voor desen van spreeckt. De Engelsche scepen sijn in zee, soo doen oock de Franse ende d'onse, ende wert

7 Willem, graaf van Nassau-Siegen; zie V, p. 180 n. 6.
8 Matthias, graaf Gallas, veldheer in het leger van Ferdinand II.

gevreest dat die, anderen ontmoetende ende de Franse voor de Engelsche niet willende strijcken in de Enge zee, daer sij dat recht pretenderen, licht moyte mochte vallen.

Uwen soon, Dirck de Groot[1], sal een frayen tocht doen, dan off eenyge belegerynge vallen sal, twijfele ick seer. UEd. sal moeten resolveren, waertoe hem gelieft te employeren.

Het concept, dat uEd. met neeff de Groot voren hebt, van hem door den rijxcancelier[2] te doen gebruycken, kan niet als voorderlijck sijn; maer dewijle alle publycke diensten bijsonder van heeren, ende dat van vremde, seer onseecker sijn, ende men tot een recours wel in eenyge faculteyt dient ervaren, soo weet ick niet, off ons neeff het juris studium, sonder dewelcke het politicum seer defectueux is, niet mede behoort hem ter herten te laten gaen; hetwelcke ick wensche, dat bij ons neeff Reigersberch[3] oock werde geconsidereert ende bij uEd. beyde geïnculceert.

Ons neeff Pieter de Groot[4] kan ick niet mercken dat eenygen treck heeft tot de vaert; de militie soude hem wel behagen, soude oock daer wel toe dienen, want vrij wat woelych is ende niet te seer tot sitten genegen, waer hij wel despoost (?). Met hem sal men het meest sijn verlegen; hij is wacker van oordeel ende verstant, wel bespraeckt, capabel tot alles, daer hij hem toe sal willen begeven, maer heeft wat wint int hooft, die apparent nu niet sal minderen. Alle hetwelcke ick particularisere, opdat uEd. te beter considerere, waertoe soude wesen te gebruycken. Mij comt altemet voor, off hij in Sweden off elders in den dienst van die croon soude connen werden gebruyck; want om een goet advocaet te werden vreese ick, dat hem naersticheyt ende assiduiteyt sal ontbreecken. Bij die occasie is mij oock in den sin gevallen, off onder ende door den heer Spierynck[5] hem tot finantiën sout connen emploieren. Hetwelck hier oock hebbe willen aenroeren om te toonen, dat ick het in alle vormen giete. Haestych off goet employ weet ick hier niet te voorsien. Hij heeft het bouckhouwen geleert ende is hout, daer men van alles van kan maecken.

Tot Rotterdam is in de saecke aldaer niet gevordert[6]; de burgemeesters[7] hadden mij belooft de eerste vroetschap het te proponeren, hetwelcke niet en is geschiet; excuseren dat veel was te behandelen ende den tijt ontbrack. Ick meene nyemant seer schotych daertoe is. Soo de vergaderynge scheide, soude ick nieuwe devoiren doen, hadde ick niet drie vier dagen door een cleyne defluxie aen den hals

1 Grotius' zoon Diederik bevond zich voor zijn studie in het vaderland; hij leerde vestingbouwkunde onder Johan van den Bosch.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; neef de Groot is Grotius' oudste zoon Cornelis.
3 Johan of Pieter, zoons van de in 1632 overleden rentmeester-generaal van Zeeland Bewester-Schelde; zij bevonden zich beiden te Parijs. Vgl. V no. 1977 en no. 1982, p. 324 en n. 4 aldaar.
4 Grotius' tweede zoon, die eveneens voor zijn studie in het vaderland verbleef; zie over hem V, p. 73 n. 5.
5 Petter Spiring Silvercrona; hij was raad van financiën van Zweden en met een zending naar de Republiek belast.
6 Het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaries van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
7 Burgemeesters waren in 1635 Joost Adriaensz. van Coulster, Willem Allertsz. van Couwenhoven en Pieter Foppe van der Meyden.

het huys gehouden; soude hebben gesien, off bij Cimon[1] voor Felix[2] aengaende Serranus[3] yet is te doen.

Irenaeus[4] is vrij wat becommert in Gracchus'[5] tocht[6]; vreest de Scelt[7] niet sal passeren, ende dat vivres[8] sullen ontbreecken.

Monsieur de Saumaise[9] schijnt dat sal vertrecken; hij sal daer connen seggen, met wat menschen uEd. te doen heeft gehadt.

Ick verlange naer brieven van daer; dese reyse tot mijn grote verwonderynge heb ick van uEd. niet gehadt.

UE. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberg.

Desen 25 Iuny 1635.

2161. 1635 juni 27. Van N. van Reigersberch[10].

Mon frère,

Eergisteren heb ick met den ordinaris geschreven[11]; desen comt nu over zee bij occasie van een van de domestycke van monsieur d'Avaux[12], die wt Pruissen commende hierdeur passeert. Sal alleen dienen om uEd. te verseeckeren, dat de brieven van den 15[13], die ick op saterdach behoorde te hebben gehadt, mij eerst gisteren naermiddach sijn geworden ende dat geopent, gelijck veele andere deselffde fortuyne tot Brussel hebben gelopen, daervan nochtans het pacquet van de Staten, waerom het apparent meest is te doen geweest, vrij is geweest. Wat wech wij voortaen bequaemst sullen vinden, moeten wij examineren. Ondertusschen vinde ick niet quaet, dat uEd. de mijne sent onder het couverte van B.[14], daerdoor alle aen mij voor desen gesonden wel ende seer tijdelijck sijn bestelt.

Van ons leger hebben wij niet als lopende tijdyngen ende is hetselve, daer soo naer als hier. Te Rotterdam, daer, gelijck uEd. wt mijnen lesten[15] sal hebben verstaen,

1 Codenaam voor Staten-Generaal.
2 Pseudoniem van Grotius.
3 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.
4 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
5 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft er 'Pr. van Orang(ie)' boven geschreven.
6 Het woord staat in de tekst in cijfer: 77.73.12.57.28. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
7 De woorden 'de Scelt' staan in de tekst in cijfer: 189. 76.51.52.60.55 (moet zijn 77). met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
8 De woorden 'dat vivres' staan in de tekst in cijfer: 277. 69.71.81.66.72.67. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 Claude de Saumaise -Salmasius-, hoogleraar te Leiden; hij stond met zijn collega Daniel Heinsius op slechte voet. Vgl. V no. 1822, p. 104 n. 8.
10 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 4 h. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2147. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 182.
11 No. 2160.
12 Claude de Mesmes, graaf van Avaux (1595-1650); zie V no. 1981, p. 322 n. 2.
13 No. 2147.
14 Waarschijnlijk Jason Bijlandt; zie III, p. 11 n. 3.
15 No. 2160, p. 46.

niet is gevordert, sal ick alle mogelijcke devoiren doen, oock met uEd. broeder[16] spreecken van het senden van de boucken. Wij en horen noch geen

16 Willem de Groot.

seeckerheyt, dat eenych secours voor den cardinael[1] wt Duytslant comt. Het sal veel wesen, soo dat wert beleth, maer niet al, want, tensij Vranckrijck meerder troupes int velt brenge ende ander diversie maecke, soo laet het hem aensien, dat de grote macht van beyde de geconiungeerde legers door het een water (?) off het ander sullen werden beleth yet van importantie, dat is over de Schelde off aen de zeekant, wt te rechten. Ick en kan niet sien, dat degene, die over de handelynge met Vranckerijck sijn gebruyck, het daervoor houden, dat den conynck[2] met Spaengien is gebroocken, ofte van die sijde wert gepresteert hetgene geseyt wert te sijn belooft. Waerover oock geen cleyne onlust is bij veele, bijzonder tegens Serranus[3], aen denwelcken tot tweemaal bij Cimon[4] is zeer scherpelijck geschreven, dat hij niet weynych is verwondert, dat Manlius[5] soo veel hadde belooft, hij hem nu hout off alles waer gepresteert ende nochtans soo weynych effecten sijn gevolcht. Aristoteles[6] sal oock van deselffde materie op deselffde maniere schrijven, hetwelck uEd. can dienen om te weten, dat Cimon hem niet hout voldaen van Vindex[7], veel min van Manlius, dewelcke door te veel toeseggens op de belofte van anderen sijn selven dieper heeft geïntriceert als hij voorsichtelijck had behoren te doen. Waervan hij groten ondanck dragen sal, ende sijne saecken, die andersints niet goet en sijn, meer ende meer veraachteren. Waeromme oock seer bedenckelijck is, off Irenaeus[8] in dese constitutie van tijt Iustinus[9] behoort te wenschen met Serranus in nader intelligentie gebracht, ende off niet beter is, dat Stellae broeder[10] sijn selve dieper inwickele, sonder dat hij van Felix[11] eenyge addresse ontfange. Andersints hadde Iovinianus[12] daervan al beginnen te spreecken, maer wert considerabel geacht, off men sonder Gracchus[13] dat bij de hant sal nemen, hetwelck in alle gevalle bij veranderynge vanselffs sal werden geredresseert, ende is niet apparent, dat Serranus bij Verus[14] langer als een iaer sal blijven. Doch dat sijn maer coniecturen, die door veranderynge van tijt ende saecken oock connen veranderen, dewelcke ick evenwel hebbe willen aenroeren om, mijn consideratiën uEd. mededeelende te toonen, dat op de saecke van Constans[15] wel wert geleth.

Sal met mijn gebiedenisse eyndygen ende uEd. schrijven dickwels ende van alle saecken verwachten.

UEd. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberch.

Desen 27 Iuny 1635.

1 De kardinaal-infant, don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.
4 Codenaam voor Staten-Generaal.
5 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.
6 Codenaam voor Holland.
7 Codenaam voor Frankrijk.
8 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
9 Pseudoniem van Grotius.
10 Cornelis? Zie over hem V no. 1979, p. 317 en n. 12 aldaar. aant.
11 Pseudoniem van Grotius.
12 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
13 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
14 Codenaam voor Frankrijk.
15 Pseudoniem van Grotius.

Numerianus[1] is geweten geweest, gelijck of hij bij faute van verschaffen van eenych gelt oorsaecke ware, dat de schepen, gedistineert om de Spaense te beletten binnen Duynkercke te commen, niet tijdelyck in zee sijn geraeckt. Doch heeft hij hem bij Aristoteles tot contentement daervan gepurgeert met redenen, dat de schepen onder hem horende contentement was gegeven, ende soo degene, daermede sij mosten gaen, seyl hadden gemaeckt, geene van alle difficulteyt soude hebben gemaeckt te volgen; dat niemant van de matroosen een maent ten achteren was, ende dat de capiteynen hadden belooft de reyse te doen, die daervan oock niet souden gebleven hebben in gebreecke. UEd. sal connen oordeelen, wie het pack op de schouderen wert geleyt.

Adres: A Madame Madame de Groot Au logis de Monsieur Grotius, Ambassadeur de Swede A Paris.

In dorso schreef Grotius: 27 Iuny 1635 N. Reigersberg.

2162. 1635 juni 28. Aan Willem de Groot[2].

Sophompaneas[3] ubi moretur, nescio. Dudum est quod de eo mihi scripserat Vossius[4] missosque libros significaverat, quos tamen nec vidi nec ubi sint accepi.

Iam vero scripseram et de libris chartisque meis, quae sunt sub tua, senatoris Reigersbergii[5], aliorumque custodia, etiam Brasseri[6] Amstelodami, ut mittantur Rhotomagum ad Treselium[7], unde ad me quamprimum perveniant, quando non paucis opus habeo. De eo etiam nihil intellexi hactenus.

Tertium est de negotio meo cum Rotterodamensibus[8], quod tamdiu trahi doleo. Rogo igitur, ut cum chartis omnibus eo pertinentibus mittatur ad me illud, quo opus habeo, testimonium de dictis in conventu.

Quartum quod postulaveram erat, ut de Petro[9], quibus studiis et cui vitae generi destinandus esset inspecto, quid animus corpusque ferrent, consilium mihi daretis[10].

Haec scripseram cum tuas datas 18 mensis hujus[11] accipio, et gaudeo liberos nostros resque nostras, ut solent, vobis esse cordi. Didericum[12] rogo saepe horte-

1 Codenaam voor Amsterdam.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 854. Antw. op no. 2149; beantw. d. no. 2190.
3 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora*. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
4 G.J. Vossius; zie diens brief van 15 mei 1635 (dl. V, no. 2101).
5 Nicolaes van Reigersberch; ter zake zie no. 2147, p. 31.
6 Joost Brasser, koopman te Amsterdam.
7 Daniel Tresel, die in ballingschap te Rouaan een suikerraffinaderij dreef.
8 Dit heeft betrekking op Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
9 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef; zie over hem V, p. 73 n. 5.
10 Vgl. V no. 2108 aan Vossius en nos. 2120 (dl. V) en 2131 aan Willem.
11 No. 2149.
12 Ook Diederik, Grotius' derde zoon, vertoefde voor zijn studie in het vaderland; hij leerde vestingbouwkunde onder Johan van den Bosch.

mini ad recolenda mathematica, discenda ea, quae ad munitiones, obsidiones remque machinariam pertinent, nec perfunctorie, sed ut in earum rerum peritia omnem vitae hujus honeste transigendae spem ponat.

Rogo, ut, quot se dabunt occasiones ad nos nova scribendi, elabi ne patiamini. Nam terra valde infesta sunt itinera.

Quod de Salmasio[1] narras cum voluptate legi. Audio et alia incidisse in eo convivio simultatis indicia; de quibus tamen nihil definite cognovi.

Vale cum jucundissima uxore[2] et liberis[3], Losecatio[4] cum sua et domo cognatisque, affinibus et amicis omnibus.

Lutetiae, 28 Iunii novi cal. 1635.

De Tragoedia nostra quae sint judicia amicorum, inimicorum, eruditorum, vulgi scire aveo. Libros et chartas meas rogo mittatis, ubi magnus navium numerus sub bellicarum praesidio proficiscetur.

Tuus quem nosti.

2163. 1635 juni 29. Aan L. Camerarius[5].

Illustrissime Domine,

Quam mihi dolet, incerto itinerum literas et tardius et minus tuto commeare, tam gaudeo ita te mei manere memorem, ut occasiones non omittas docendi me ea, quae scire aut jucundum est privatim aut utile publice.

Prima, quae acceperamus, junctarum virium prospera multum inquinat illa capto Tilaemontio[6] Galli militis ultra etiam militarem modum progressa licentia idque, ut mones, eo accidit majore cum malo, quod quae Galli ad Belgas jactitant in edicto aut pro religione inter ipsos communi, aut pro Belgarum propria libertate[7], fidem post talia facta aegre invenient. Novi heic de felice in Brabantia proelio sunt nuntii, sed qui non satis certos auctores habent ut nos cogant credere. Itaque *ἐφέξομεν*.

De Gallasii[8] copiis Rhenum traductis vera audistis, nisi quod numerum non parum auxit fama. Ipse vero per Tirolanas regiones in Mediolanensem profectus armisque ibi Hispaniae, sive ad sua tuenda, sive ad inquietandam iterum Vallem Telinam praefuturus ex multis Italiae locus scribitur. Illis copiis exspectant prudentes, ut aut vis occurrat in proelium parata Gallis sua societate atque exemplo facile inflammaturis longam Batavorum segnitiem aut vastatis agris impervia ob famem itinera fiant, quod opus jam ex Picardia caeptari a Gallis dicitur.

1 Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden; hij leefde in onmin met zijn collega Daniel Heinsius; zie hierover V no. 1822, p. 104 n. 8. Vgl. ook no. 2149, p. 33 en no. 2156, p. 42.
2 Alida Graswinckel.
3 Johan, Jacob II, Maria, Alida, Anna en Titia.
4 Frederik van Losecaat, gehuwd met Grotius' zuster Adriana.
5 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 11. Gedrukt *Epist.*, p. 156. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
6 Tienen (Tirlemont) was op 8 juni stormenderhand door de Fransen genomen en geplunderd. Vgl. no. 2149, p. 33.
7 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.
8 Matthias, graaf Gallas, veldheer in het leger van Ferdinand II.

De classe ad Campaniae oram[1] nec vera nec falsa reperiuntur, quae dicta sunt omnia. Tres naves periisse constat: luxatas tempestate alias, sed ita ut jam rursus, non quidem omnes, sed multae apparere incipiant. Rex[2] etiamnunc ad fontem est Bellaqueum, laetus tot in se Dei muneribus. Cardinalis[3] neque tam recte valet, quam volunt boni, neque tam male quam vellent mali. Seditiones fiunt satis multae, sed maxime in partibus ab aula et milite remotis; sed quibus speramus remedium fore a regis prudentia ac bonitate.

Laetus intelligo plus aliquanto prorogandarum induciarum spei apparere nostros et Polonos inter correctis iis, quae reginae nostrae[4] jus laedentia indices legationis literae antehac continebant. Episcopi adhuc in dissuendo fratris regii[5] matrimonio laborant.

Deus, Illustrissime Domine, te cum tuis omnibus sospitet.

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus
H. Grotius.

XXIX Iunij nov. calend. MDCXXXV. Lutetiae.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foed. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: A.^{o} 1635. Re. 16/16 *(sic)* Iulij Hagae.

En onder aan de brief: Inscriptio ut alias.

2164. 1635 juni 29. Aan A. Oxenstierna[6].

Excellentissime Domine,

Advenisse pridem in Saxonicas partes Sublimitatem Tuam, sicut conjecturis credimus, ita certi esse percupimus. Literas quamdiu de via per Germaniam incertus sum, via per Bataviam pergo adhuc mittere.

Epistolam Sublimitatis Tuae ad regem[7] misi ad minorem Butillerium[8], qui Ruellae erat, qui (?) se curaturum recepit; simul ei meis literis[9] commendavi negotium promovendae in Saxoniam legationis. Id ipsum cum ei in urbem reverso coram commendare cuperem, tot effugiis tractus sum etiam condictis temporibus frustra

1 Vgl. o.a. no. 2147, p. 30.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 De Richelieu.
4 Christina van Zweden.
5 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; men wilde zijn op 3 januari 1632 in het geheim gesloten huwelijk met Margareta van Lotharingen ongeldig doen ver klaren. Zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
6 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 156; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 51.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk; de brief komt in de *Oxenst. Skrifter* niet voor.
8 Léon le Bouthillier de Chavigny. Het ‘qui’ van ‘qui se curaturum recepit’ zal een verschrijving zijn voor ‘quo’ onder invloed van het voorafgaande ‘qui’.
9 No. 2158 dd. 23 juni.

habitus non sine despectu mandatae mihi dignitatis, ut coactus sim me ad sigillorum custodem[10] transferre, a quo et honeste et amice exceptus sum be-

10 Pierre Séguier (1588-1672), sedert 25 februari 1633 grootzegelbewaarder.

nigne etiam percunctante de rebus Sublimitatis Tuae. Cum is mihi diceret destinatum huic legationi senatorem dictum De la Court[1], latine eruditum, sed, quominus mitteretur, obstitisse pacis Saxonicae[2] nuntium, ostendi eo magis celeriusque mittendum Sublimitati Tuae adjutorem ad sanandum id malum, si sanari possit, si non possit ad inhibendum, ne contage serpat; responsumque accepi rem ipsi cordi fore. Alterum colloquendi cum ipso argumentum mihi praebebant Gemmingii[3] literae, quarum admonitu orabam, primum ut XII millia Germanis promissa implerentur, redderetur duci Bernhardo[4] equitatus Suedicus ad Borentrudae obsidium retentus, postremo ut marescalli Lafortii[5] exercitus, quod promissum fuerat, ad ripam citeriorem Rheni accederet ducique Bernhardo in ripa ulteriore res gerendi, et, si fieri posset, cum Bannerio[6] se conjungendi occasionem daret. De prioribus spe facta ultimum sic excusabat, quomodo et Lafortium excusasse Gemmingius scripserat refovendas otio mensis aut majoris temporis copias acri laboriosaque militia attritas. Non destiti ostendere, quantum in illo temporis damno esset damni.

Apud Belgas magnis initiis caetera minus respondent Tilemontio vi capto tam immanis Gallorum militum libido fuit[7]; ut ad vetus odium, quo Galli apud Belgas laborant, multum accesserit neque facile sperandum sit, ut illae civitates ultro se Gallis adjungant. Addit Venetus[8] Titinnium[9] Mustafa[10] non facile a Clodio[11] discessurum, quod metuat, ne Terentius[12] mox sine ipsis Pindarum[13] aggrediatur. Lovanium captum jam, credo, erit. Sed enim mirum exiguum ibi amnem et subitaria munimenta cardinalis Hispani[14], qui ex oppido evasit, tantorum exercituum cursum morari potuisse. Interim Caesarianus exercitus[15], quem trigenta esse millium fama fert, prudentiores viginti esse millium existimant, incedit utraque Rheni ripa, pars transgressa jam Rhenum, pars ad Antonnacum, ut creditur, transitura, incertum ipsone cum Gallasio[16], quem Italicae literae per Tirolanam regionem venisse regendis apud Mediolanum armis scribunt, nisi forte alius est ejusdem nominis. Hae copiae, si salvae, quo volunt, pervenerint, dubium non est, quin vehementer perturbare possint principis Arausionensis[17] conatus. Alii contra eundem praelio censent, alii agrorum vastitie famem ei faciendam; quod et in Atrebates Hannoniosque e Picardia moliri regem dicitur, sed diu est quod dici-

1 Wellicht Pamphile de La Court, koopman te Parijs; hij was op 20 mei 1623 tot conseiller de ville benoemd.
2 Zie no. 2131, p. 3.
3 Wellicht Wolfgang von Gemmingen, dienaar van Axel Oxenstierna.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Maarschalk Johan Banér.
7 Vgl. no. 2149, p. 33 en no. 2163, p. 51 en n. 6 aldaar.
8 In de tekst in cijfer: 48.118.33.41.52.38.2010.217.; bedoeld is Alvise Contarini di Nicolo, Venetiaans gezant in Parijs; hij had voordien dezelfde functie in Den Haag bekleed.
9 Codewoord voor adel.
10 Codewoord voor de Spaanse Nederlanden.
11 Codewoord voor Spanje.
12 Codenaam voor Frankrijk.
13 Codewoord voor oorlog.
14 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
15 Het leger van Ferdinand II.
16 Matthias, graaf Gallas, veldheer in het leger van Ferdinand II.
17 Frederik Hendrik.

tur[1], mirantibus multis ex illa parte, qua maxime patet Belgica, tamdiu cessare arma.

Ad externas curas accedunt internae. Cardinalis[2] resurgentibus ulceribus assiduus dolor, saepe et morbus. Seditio ob tributa multis in locis a milite vacantibus, Burdegalae[3] tanta obstinatione, ut conjurati omnes se confessione et communione ad certam mortem, ni sperata proveniant, paraverint lapidato etiam sacerdote[4], qui regi parendum circa talia docuerat. At Tolosa non plebs, sed ipse parlamentarius senatus vetuit tributa ab anno XXIV hujus saeculi indicta exigi praetendens ita a se occursum imminenti seditioni, sed remedio non minus apud aulam exoso.

Iam de Italicis rebus quid dicam, nescio. Video Mantuanum[5] Parmensemque[6] jam spe involasse in agrum Mediolanensem, quem inter ipsos et Sabaudum[7] partiri se rex velle dicit laudabili exemplo de bello nihil aliud sibi sumpturus quam gloriam. Sed dum illi his deliniuntur, Sabaudus, ut plane credat, induci nondum potest; erecti, quid futurum sit, exspectant Veneti, ne ipsi quidem occasionibus defuturi. Vallis Telina modicis sane copiis defensa non levi in periculo est; et ad alia mala accedit, ut Venetiis scribitur ipsorum Rhaetorum cum Gallis nec suspicionum nec offensarum vacua societas. Sunt in agro Mediolanensi jam olim XII millia peditum, duo equitum, accesserunt Neapolitanorum bis mille sexcenti, ab Helvetiis pontificiis quatuor millia; eorum, qui ex Germania per Tirolanum agrum ducuntur, ab ipso, ut ibi fama est, Gallasio varie numerus traditur. D. Marinus[8] scribit dici decem esse millia; Italicae literae, quas ad me misit Venetae Reipublicae legatus[9], quinque peditum, duo equitum millia.

Crequiacus[10] adhuc in aula est Taurinensi, et quominus in Hispanicum solum arma inferantur, ajunt Galli obstare sibi Sabaudi cunctationem non facile, ut videtur, in bellum descensuri, nisi et magnam et certam videat praedam.

Classis Neapolitana non tam male a ventis habita quam ferebatur[11], apparere scribitur ad Monaci portum.

Signa ad centum in Belgico fine de hoste rapta perque Batavos huc mari missa in aede S. Virginis suspensa hic sunt.

Rex adhuc ad fontem est Bellaqueum, quo amans solitudinis sequi se legatorum quenquam noluit. In itinere viso, qui Ruellis est, cardinali ejus sermonibus ad bellum redaccensus dicitur, cum eum non parum in eo proposito refrigerassent sacerdotes quidam, quod Sanctisimonius[12], flagrantissimae apud regem gratiae, compertum sibi renuntiarat cardinali. Chartae rumigerulae res minime credendas

1 De woorden ‘sed ... dicitur’ ontbreken in de uitgave der *Oxenst. Skrifter*.
2 De Richelieu.
3 Vgl. V no. 2118, p. 502.
4 Niet geïdentificeerd; vgl. no. 2165, p. 57.
5 Carlo Gonzaga.
6 Odoardo Farnese.
7 Vittorio Amedeo.
8 Over Charles Marini zie no. 2137, p. 14 n. 8.
9 Alvise Contarini di Nicolo.
10 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
11 Vgl. o.a. no. 2147, p. 30.
12 Claude de Rouvroi (1607-1693), hertog van Saint-Simon.

ferunt de Poloniae rege[1] mutata religione ducturo nostram reginam[2]. Davausius[3], a quo ista proficisci intelligo, quid talibus commentis venetur, non satis video.

Ab Anglis nihildum hostile, sed suppara ad suum conspectum demitti postulantium arrogantiam nec Batavi toleraturi videntur, veteres maris possessores, nec Galli in partem venire cupientes ejus possessionis, non publicis tantum, quas lente satis armant, navibus, sed et privatis potestate facta ruendi in praedam e Flandris. Sunt, qui susurrant oppida ejus orae, si a Gallis Batavisque oppugnentur, Anglos sibi tutanda sumsisse, nec abhorret conjectura ab ingenio Anglorum utrique illarum gentium aemulo.

De justis divortii causis aut colore probabili disceptant adhuc episcopi[4] postulatis etiam sententiis non quidem Sorbonae, sed e Sorbona aliquorum. Sunt, quibus arridet edictum Henrici III in conventu ordinum Blesensi[5] irrita matrimonia pronuntians, quae sine trina publica denuntiatione fiant vetita observationis ejus gratia, nisi petentibus sanguine proximis eorum, qui conjungi expetunt. Aliis magis placet Caroli Calvi[6] potestas, ut alii volunt regia, ut alii paterna, ratum vetantis esse filiae suae matrimonium cum raptore, sed quo tempore lex talis adversus raptores exstabat, quam post secuti pontifices valere non passi sunt. Haec pontificum mentio in mentem revocat scapulare nuper in literis meis[7] positum, de quo librum mitto, argumentum ingens superstitionis eo provectae, ut frontem perdiderit, simul cum auctoritate consilii regii, qua Sorbonae censurae securim jam distringenti intercessum est. Et hi sunt, qui in edictis suis contra haereticos tam belle declamant.

Laudatur multum principis Arausionensis et prudentia et animi magnitudo, qui principem obtinens in republica non impotenti locum tres menses totos cum Gallia pactionem novam distulit, donec ipsi in ipsos Franciae marescallos[8] datum esset imperium. Ita mos est gentis hujus urgere eos, qui cedunt, cedere urgentibus. Ipsi illi inter se marescalli non obscuros aemulatus agunt, eo usque ut Brezaeus Gallicas copias cum Batavicis confundere agitaverit, quod Castilionaeus, cujus major est apud eum militem auctoritas, improbavit.

Iam nunc intelligo et fratrem regium et Condaeum principem[9] in aula exspectari, ut ubi prolocuti fuerint episcopi, quod ab ipsis exspectatur, eorum accedat approbatio, qui partes facere possent. Id si fiat, sperari video a pontifice[10] obtineri posse, ut aliquos huc mittat, qui cum episcopis Galliae, non fortuito ut

1 Wladislas VII (IV); vgl. ook V no. 1840, p. 126 n. 7.
2 Christina van Zweden.
3 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; zie no. 2161, p. 48 n. 12.
4 Het betreft de pogingen het op 3 januari 1632 tussen de broer van Lodewijk XIII, Gaston, hertog van Orléans, en Margareta van Lotharingen in het geheim gesloten huwelijk ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
5 De vergadering der Staten-Generaal te Blois van 1576 tijdens de regering van Hendrik III (1574-1589; geb. 1551); hierop volgde de ordonnantie van 1579, die vrij belangrijke bepalingen omtrent het burgerlijk recht bevatte. Vgl. V no. 1907, p. 225.
6 Karel de Kale (823-877), in 843 bij verdrag van Verdun koning van Frankrijk, later - in 875 - keizer; ter zake vgl. *Merc, Franç.* XX, p. 1037/8.
7 No. 2155.
8 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
9 Henri de Bourbon, prins van Condé.
10 Urbanus VIII.

nunc, sed synodice coactis rem ex regis voluntate definiant; de quo tamen dubitant multi gnari aulam per se invalidam stantem existimatione hominum, quam principes maxime sustinent, qua est prudentia, non facile incursuram in eorum imperiorum alterum, quae sua vi trahunt caetera.

Pecuniae penuria maxime laborare Hispani dicebantur in Italia res, sed ei malo, si non plenum remedium, certe levamenti aliquid attulere Genuae mercatores. Et Spinola[1] novos ea in regione pro Hispanis dilectus agit. Equorum, helciariorum, carrorum, machinarum ingens quantum intelligo ex ea parte paratus ostendit spes nondum prostratae partis. Cremonam in tantis motibus sapientes, ut solent, muniunt Veneti.

In aulam venit ex Lotharingia Valetta cardinalis[2], Espernonii[3] Languedociam regentis filius, in spem futurum, ut alicui praesit exercitui, quidni exemplo ejus, qui dubium plusne ipsi, cum status ejus nutaret, an ipse ei debeat, qui Rupellam caepit galeatus, loricatus exigua vitta superpendente, ecclesiastici honoris memor. Eo devenit illa quondam Romanae urbis presbyterorum et diaconorum illa innocens cognominatio minime suspicantibus regibus, qui eam dignitatem foverunt, venturum eam ad regibus proximum et regibus ipsis minax fastigium.

Legatus[4] ab Anglia brevi heic aderit, qui per affinem suum benevolum affectum suum mihi jussit nuntiari.

Deus, Illustrissime et Excellentissime Domine, Sublimitatem Tuam salvam diu publico nobisque praestet.

19/29 Iunii 1635.

Secretarius legati Hispaniae[5] cum ultra praefinitum in urbe mansisset, custoditus et nunc dimissus est.

Ego pecuniam mihi quondam debitam oblatamque iterum, iterum comiter recusavi[6]. Tentatus, an, si a Suetia deserer, operam meam vellem regi ad res Belgicas Germaniasque addicere, dixi non impedire legationem mihi creditam, quominus utilitates communes persequerer, ceterum fidem me Sublimitatis Tuae habiturum servaturumque[7].

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Kalbe, 28 Julii 1635.

1 Felipe Spinola, markies van Los Balbases, zoon van de bekende veldheer Ambrosio Spinola (†1630).
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette (1593-1639).
3 Jean Louis de Nogaret de La Valette, hertog van Epernon (1554-1642).
4 Burggraaf John Scudamore.
5 Over het vertrek van de Spaanse gezant don Christoval Benavides de Benevent zie V, p. 452; zie ook *Merc. Franç.* XX, p. 921. De secretaris was Antonio de Navaze.
6 Vgl. V no. 1839 en de verwijzing op p. 125 n. 2 aldaar.
7 Dit postscriptum ontbreekt in de uitgave der *Epist.*

2165. 1635 juni 29. Aan N. van Reigersberch[1].

Soowel uE. brief van den 18 luny[2] als de aenbiedinge van gestaedige correspondentie, is mij ten hoochsten lief.

Van 't landt van Artois ende anderen uit Picardie aen te tasten, spreect men hier veel, doch sie noch de effecten niet. De heer van de Latouw[3] is dese dagen over 't stuck van Pindarus[4] niet weinig beroert geweest in sijn gemoet, is door Eusebius[5] wat herstelt, die vrij siec[6] is.

Op veele plaetsen in Languedoc ende Provence zijn groote seditiën; te Bourdeaux[7] sooseer, dat een groote menichte haer gebiecht ende gecommuniceert hebben bereidt om te sterven, soo sij haere gepretendeerde vrijheit niet en becomen. Een priester, die haer tot gehoorsaemheit vermaende, is bij haer ter dood gesteenicht. Het parlement van Toulouse heeft verboden eenige nieuwe lasten te vorderen, die opgestelt sijn nae 't jaer 1624. Veele monicken predicken oock tegen d'alliantie met de ketters.

Hondert vaendelen, becomen in Nederlant[8], sijn in Nostre-Dame opgehangen. Hier is een gerucht van een tweede slagh ende victorie, doch niet seecker.

Uit de brieven uit Pruissen merck ick wat beter apparentie tot de trefves aldaer, doordien de Poolsche procuratie gecorrigeert is ende Vrancrijck, als oock de Geünieerde Provinciën, wat beter schijnen genegen tot de vrede. Van Saxens paix[9] is geen twijffel. Lunenburg[10] ende Brandenburg[11] ende Hessen[12] hoopen wij dat den heer cancelier[13], gesteunt door Vrancrijck, sal behouden. 't Volck, die nae Nederlant comen, ick meen eer onder Piccolomini[14] dan onder Galas[15] - want Galas in persone werdt geseit getrocken te sijn door Tirol nae Milaen - werden gehouden op 20^{m} man. Die sal men moeten slaen off van honger doen wechloopen.

De Valteline is met weinig volck beset ende loopt oversulcx peryckel door de groote lichtinge van de Spaignaerden daerontrent, waerbij comen geen cleine miscontentementen van de Grisons tegen de Fransoisens, waervan men veele

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 18 i. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2151; beantw. d. no. 2191.
2 No. 2151.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk; Latouw is een codenaam voor Frankrijk. Van Reigersberch heeft er ‘Den conynck’ boven geschreven.
4 Codewoord voor oorlog.
5 Schuilnaam voor De Richelieu; Van Reigersberch heeft er ‘Cardinael’ boven geschreven.
6 In de tekst in cijfer: 40.114.110.22. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
7 Vgl. V, no. 2118 en latere brieven.
8 Het betreft de overwinning van de Fransen onder de maarschalken Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, en Urbain de Maillé, markies van Brezé, op 20 mei 1635 bij Avein in de Ardennen op Tommaso van Savoye behaald; vgl. o.a. no. 2137, p. 14.
9 Vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
10 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
11 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
14 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
15 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.

advysen heeft. Hier sprect men uit, dat den coning het oorlogh in Italie sal bij de hant nemen, niet begerende voor hemselve, maer willende 't lant van Milaen uitdeelen aen Savoye[1], Mantue[2], Parme[3]; oock aen Venegië, soo sij partie willen kiesen. Savoye hapert noch, Venegië siet het aen: elckeen vreest maer, dat men aen 't spel soude sijn, Vrancrijck de paix soude maecken ende haer in den haet laeten van een machtig naebuiren, allegerende de exemples van het Mousonsche verdragh[4] ende 't accoord den hertogh van Mantua over den hals gedrongen. Denckt om Cimons' volck[5], oock van Caesar[6], op mijne boecken ende papieren, ende schrijft uE. advys aengaende onsen Peter[7].

UE. bekende.

Den 29 Iuny ter bekender plaetse.

UE. gelieve nae desen op te breecken alle de brieven, die onder uE. couverte sullen comen aen juffrouw Bloncken[8]. Ick en crijge mijne tragodie[9] niet. Wilde wel weten, wat men daervan seit. Mijne boecken ende papieren sal ick met het eerste convoy verwachten.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot 29 Iuly 1635. Paris.

2166. 1635 juli 1. Van G.J. Vossius[10].

S.P.,

Quo tempore, Illustrissime Domine, literae meae affini Junio[11] reddebantur, jam itineri cum dom. comite[12] accinctus vix pauca ad me unum potuit exarare. Profitetur multum se tibi debere pro tanto affectu nec, si ante annos aliquos ea conditio esset oblata, alteram fuisse praelaturum. Nunc ita se Arundelianae domui obstrictum, ut bona cum gratia nequeat discedere. Praeterea jam isti se vitae generi adsuevisse;

1 Vittorio Amedeo, prins van Piemonte.
2 Carlo Gonzaga.
3 Odoardo Farnese.
4 Het verdrag van Monçon in 1626 gesloten tussen Frankrijk en Spanje; zie V, p. 394 n. 1.
5 Cimon is een codenaam voor Staten-Generaal.
6 Rotterdam.
7 Grotius' tweede zoon Pieter; vgl. no. 2162, p. 50.
8 Maria's zuster Suzanna, sinds 1622 weduwe van Dr. Anthonie Bloncke.
9 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev. MDCXXXV, dat zojuist verschenen was; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
10 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Voss. ep.*, p. 295; *Voss. Op. IV ep.*, p. 198. Gedeelt. gedrukt C. de Waard, *Isaac Beeckman*, p. 236. Antw. op V, no. 2108.
11 Franciscus Junius Jr.; zie no. V 2101, p. 479 n. 5.
12 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie V no. 2101, p, 479 n. 6.

fore etiam, ut interrumpatur utile propositum de picturis veterum[13] sepulturisque explicandis, quod in gratiam serenissimi regis[14] et illustrissimi comitis sui jamdiu suscepit. Jam tres ad me libros transmisit eruditos

13 *De Pictura Veterum libri tres* verscheen in 1637 te Amsterdam.
14 Karel I van Engeland.

sane plurimaeque lectionis, quos Blauwius[1] noster edere cogitat. Sequentur postea alii, non tam de arte quam artificibus ipsis. Credo pictorum sculptorumque illustrium ab omni aevo indicem velle texere, sed eum ad modum, quo actum mihi de Historicis Graecis[2] ac Latinis[3], Giraldo[4] de poetis. In hoc opere adhuc distinetur. Vellem filius tibi aut gener vel cognatione junctus aliquis tam pulcra in opera posset commodare, quomodo Hagae illustrissimus Camerarius[5] generum[6] a secretis habet. Sed ejus, qualem deposcis, non paullo latius se cura diffunderet, quia non regni solum Suecici negotia, vel etiam privata respicis; sed etiam quomodo studiis sacris pariter humanisque quam optime merearis de orbe Christiano atque erudito. Sed dum idoneus tibi ad ista quaeritur, fortassis non aspernanda sit opera Rijcwaertii[7], de quo superioribus literis[8] scribebam. Sagaci ingenio est ac latinis Graecisque literis instructus. Aetas etiam, quae indicium adferat; nam duodetrigesimum excessit. Confiderem, si sub tuis agat oculis, remissurum de vitae genere laxiori paullo quam aedibus tuis conveniret. Sed super eo cum nemine hic loqui volui. Solum a Corvino[9], et aliis deposcitur, ut ne eum in Gallias ire patiar sine commendatitiis ad te meis. In quo me amico homini difficilem non praestabo. Utcunque enim fortasse aliquid sit, quod in hoc juvene culpari mereatur, si tamen is esse deinceps volet, quem speramus, magnum sibi et pulcrum nomen parare possit.

Nescio an superioribus ad te literis scripserim de amplissimo Guilhelmo Noomsio, Arlanderveniae domino[10], persistere eum in proposito de acquirenda in Galliis equestri dignitate. Jam ante annos aliquos, priusquam in patriam redires, egi de eo tecum per literas[11]. Nunc poscit, ut negotium hoc iterum commendem: malle tibi quam alteri se debere. De pretio, memini jam annis superioribus dedisse alteri in mandatis, ne quid moram adferret. Forte erit, quod paullo aversiorem te vel uxorem reddiderit. Scio, quid dicatur. Sed mihi historia omnis notior quam alteri: quippe qui utrimque non inutilem sanando malo operam navarim. Sed parum tutum est omnia literis committere. Solum dixero multis partibus minus

1 Gezien het feit, dat Vossius verderop van ‘Blauwius senior’ spreekt, zal hier bedoeld zijn Dr. Johan Blaeu (1596-1673), uitgever en cartograaf te Amsterdam en deelgenoot in de boekhandel-uitgeverij van zijn vader Willem Jansz. Blaeu; hij was ook in de rechtswetenschappen bekwaam.
2 *Gerardi Ioannis Vossii De Historicis Graecis libri quatuor*, Lugduni Batavorum, Apud Ioannem Maire. Anno 1623.
3 *Gerardi Ioannis Vossii De Historicis Latinis libri tres*, Lugduni Batavorum, Apud Ioannem. Maire. Anno 1627.
4 Lilio Gregorio Giraldi (1479-1552), Italiaans dichter en oudheidkundige. In 1545 had hij te Bazel doen verschijnen *Historiae poetarvm tam Graecorvm qvam Latinorvm Dialogi decem, quibus scripta & uitae eorum sic exprimuntur, ut ea perdiscere cupientibus, minimum iam laboris esse queat. Cum Indice, locupletissimo* en in 1551 *Lilii Gregorii Gyraldi Ferrariensis Dialogi duo de Poëtis nostrorum temporum ad Ill. Diam Renatam Ferrariae et Carnvti Principem. &c.* Florentiae MDLI.
5 De Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
6 Dat zal Friedrich Dorvilius geweest zijn, gehuwd met Maria Modesta; Camerarius' andere dochter, Anna Catharina, huwde eerst in 1642 met Paul Strasburgk.
7 Justus Rijckewaert; zie V no. 2101, p. 479.
8 No. 2101.
9 Johannes Arnoldi Corvinus; zie IV, p. 4 n. 8 en ibid., p. 20 n. 1.
10 Willem Nooms, heer van Aarlanderveen; zie over hem III, p. 61 n. 6.
11 Zie bijv. IV no. 1665, p. 428.

in hoc culpae esse quam aliquis rei gestae totius nescius existimaret. Sed de isto satis. Tu, scio, et illi et familiae tui amantissimae, hanc operam non denegabis.

De filii tui Petri Grotii[1] animo super profectione in Indias jam diu mihi constitit ex liberis meis et iis, apud quos habitat. Ante sesquiannum quidem non abhorrebat: eoque diligentius studiis illis operam dabat, quae ad illud vitae genus conducunt. Nutare autem visus, ex quo hic sparsa quaedam de meliori sorte, quae familiam maneret. Ubi autem certus nuncius de summa retulit dignitate tua, plane cogitationem istam abjicere visus est. Nec leviter eum firmavit, quod, cum in urbe hac illustrissimus dominus cancellarius[2] pedem posuisset, benigno admodum sermone sit exceptus in tantum, ut, quo magis ad studia virtutemque accenderet, sponte filio promiserit velle se cogitationem quoque suscipere ejus promovendi. Volui et ipse filii tui animum tentare, atque adeo, si non prorsus esset alienus, magis ad iter accendere. Sed frustra me fore statim perspexi, et jam dudum sese aiebat de isto ad parentem perscripsisse. Imo si candide me velis scribere, quod censeo, - velle te scio - prope omnium, qui hic sumus, judicium est, si nimium a matre vel maternis amicis urgeatur, sic interpretaturum, quasi ob corporis vitium[3] minoris censeatur longeque relegetur ad Garamantas vel Indos. Novi ego commodo filii maxime studeri. Sed non hoc aetas ista statim capit, nec desunt, qui, ubi intelligunt parentum propositum, longe aliter apud eum interpretentur, praesertim ex adolescentibus. Scis moribus Batavis satis esse insolens, ut quis eo mittatur, nisi qui minus se vita probet. In tuo negant quicquam requiri, quod praestare ipse possit. Invisit hac hebdomade me Realius[4], is qui praefuit nostris in India, cumque de filio tuo mentio incidisset, dubitare se multum ajebat, an non eadem, quae hic magis etiam obstare filio in Indiis possent, quae itinerum mari terraque difficultatem spectemus, qua autoritatem apud inconditos illos homines, vix homines.

Spero jam ante mensem et amplius acceperis Sophompaneam[5], uti et opus nostrum Grammaticum[6]. Intelligo hic ex Amstelodamensibus nostris esse, qui ignari idem esse propositum filio tuo Petro, toti sint in Sophompanea Belgicis rythmis reddendo[7]. Ita mihi retulit Mostardus[8], Reipublicae huic a secretis.

Realio, quem hisce diebus mihi adfuisse dixi, valde commendavi negotium Galilaei de Galilaeis[9]. Nec facile dixerim, quantopere optet, ut non alibi pedem figat. Ajebat se manibus pedibusque operam daturum; et idem ut agerem, volebat. Tamen de successu nihil audebat spondere. Hortensius[10] mire exoptet hoc ipsum, atque una senior Blauwius, ut alios taceam. Facilius esset negotium, nisi tam multi

1 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef en op wie Vossius een wakend oog hield; zie over hem V, p. 73 n. 5.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Pieter was nl. mank.
4 Laurens Reael; zie over hem III, p. 191 n. 3.
5 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
6 *Gerardi Ioannis Vossii De arte grammatica libri septem*. Amsterdami, Apud Guilielmum Blaeu 1635.
7 *Sophompaneas Tragedie Vertaelt wt het Latijn vanden Heer H. de Groot.* t' Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV. Deze vertaling is hoogstwaarschijnlijk van de hand van Grotius' zoon Pieter; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 161 en remarques.
8 Daniel Mostaert (1590 of 1591-1642), sedert 1622 secretaris van de stad Amsterdam.
9 Over Galilei zie V no. 2108, p. 489 n. 7.
10 Martinus Hortensius -Maarten van den Hove-; zie V no. 2108, p. 490 n. 1.

ex iis, qui clavum tenent, pecunias majoris facerent quam doctrinam et urbis gloriam; quod ipsum mihi etiam visus sum cognoscere, ex consulis Flamingii[1] relatu. Nam et eum conveni. Nec deero deinceps aliis compellandis, qui aliquid et possint et velint. Leonis Allatii de Psellis et eorum scriptis diatribam[2] vidi et legi, et doctrinam viri aestimo; ac jam locutus sum cum Blauwio seniore de ejus scriptis hic divulgandis. Nec abnuit, sed exspectat reditum filii Jurisconsulti[3], qui jam duos prope menses Goudae est cum uxore[4]. Absque ejus amoribus fuisset, non Sophompaneas tuus tam spissum fuisset negotium; ut eo tardius scriberem, quia alieno me nomine puderet. Nihil in Blauwiis ita displicet, quam quod tam multa recipiant in se et adeo tarde promissa exsolvant.

Corvino, cujus mensa fruitur filius[5], si vel tribus verbis responderis vel saltem literis meis salutem adscripseris, ut ostendere valeam, de affectu veteri nihil decessisse ex eo, quod filium tuum juris scientia imbuere studuerit, rem facies et illi et conjugi[6] ejus pergratam. Facile omnes suspicioni indulgemus. Mihi quidem nec seritur nec metitur. Sed scis, quid velim. Et facile vides sic vel hoc vel illud agendum, ut sponte istud a te profectum esse videatur.

Alia quoque veniunt in mentem, sed tertiam cum paginam implerim, caetera literis alteris reservo.

Deus Optimus Maximus te, illustrissime domine, cum familia tota, diu, Christiani orbis bono et reipublicae literariae conservet.

Illustrissimi nominis tui cultor
Ger. Jo. Vossius.

Amstelodami, MDCXXXV.
Kal. Quinctilibus.

Adres: Illustrissimo viro, Hugoni Grotio, Suecici regni legato ad regem Christianissimum. Lutetiam Paris.

In dorso schreef Grotius: Iunii 1635. Vossius.

2167. 1635 juli 2. Van Willem de Groot[7].

Frater optime,

1 Dirck Cornelisz. de Vlaming van Oudtshoorn (1574-1643), in 1630, 1633, 1635, 1640 en 1642 burgemeester van Amsterdam.
2 Over Leo Allatius zie V no. 2108, p. 490 n. 3. Zijn *De Psellis et eorum scriptis* was in 1634 te Rome verschenen: *Leonis Allatii de Psellis, & eorum scriptis Diatriba, ad Nobilissimum & Eruditissimum Virum Jacobum Gaffarellum D. Aegidii Priorem.* Romae apud Mascardum 1634.
3 Dr. Johan Blaeu; zie p. 59 n. 1.
4 Geertruid Vermeulen (†1676), met wie Blaeu in 1634 te Gouda in het huwelijk was getreden.
5 Pieter de Groot.
6 Annetgen Paedts.
7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2197.

Vidi his diebus regis Christianissimi[8] declarationem, qua bellum Hispaniarum regi[9] ejusque asseclis indicit. Multi hic dubitaverunt, an eatenus progressurus

8 Lodewijk XIII van Frankrijk; voor de verklaring zie no. 2137, p. 15 n. 10.
9 Philips IV.

esset Gallorum rex, et etiamnum dubitant, an iis viribus bellum sit gesturus, ut finem belli sperare debeamus. Rationes fractae pacis allegantur satis multae, sed quamplurimae, meo quidem judicio, speciem tantum habent, reipsa vero parum habent ponderis, ut solet fieri in iis, quae ad pompam scribuntur. Interea princeps[1] Lovanium obsidet et jam ad fossam urbis pervenisse dicitur, tribus ex partibus moenia machinis quatit et paucos intra dies sibi spondet victoriam. Urbi praeest Grobbendonkius[2], vetus militiae, cum Obremontio[3] et Lamotteria[4] et secum habet tria militum, totidem civium et rusticorum millia, et sexcentes fere studiosos armatos: is et jussu cardinalis Hispani[5], et vitae suae periculo, cogetur urbem ad extremum usque defendere. Quod si in aliquot dies impetum principis potest retundere, vereor, ne pariter totum ejus progressum sistat. Adsunt enim e Germania auxilia, sex equitum, octo peditum millia, quae jam Rhenum transiere et Namurco in Brabantiam irrumpere cogitant. Bellum nostrum jam belluinum esse incipit, nam et isti, qui adventant Germani, nihil divini humanisque juris curant, et qui in nostris sunt castris Galli nulla bellorum servant commercia: omnia caedibus, stupris, incendiis miscent et loca ea invadunt, quae princeps et scripto et apposito milite in suam recepit tutelam.

Quid ea, quae in mari est regis magnae Britanniae[6] classis tentatura sit, incertum est; certe rex ille jam maris arbitrum agit et verentur multi, ne dum nos bello terrestri maximo detinemur, ille piscatorum nostrorum naves invadat et Herculem se exacta decima parte faciat.

Tu aut uxor quaeso mihi indica, ubi locorum omnes tuae chartae sint, nam ego, ubi lateant, nescio. Interea operam dabo, ut omnia, quantum in me est, colligam, ut, cum bona se obtulerit occasio, mari mittantur. Sed hoc cogita fieri posse, ut in manus Dunkerkanorum scripta et libri tui perveniant, quod omen Deus advertat, nisi armatae imponantur navi.

Vale, frater optime, cum uxore et liberis.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae Comitis, secunda die Julij 1635.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Trèschrestien A Paris.

In dorso schreef Grotius: 2 Iulii 1635. W. de Groot.

1 Frederik Hendrik.
2 Anthony Schetz, heer van Grobbendonck, verdediger van Leuven; zie IV, p. 421 n. 5.
3 Johan Koenraad d'Aubremont, baron van Ribaucourt; zie IV, p. 421 n. 4.
4 Claude de Lannoy, graaf van La Motterie (†1643), tijdelijk gouverneur, kapitein-generaal en groot-baljuw van de provincie Namen.
5 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
6 Karel I.

2168. 1635 juli 2. Van N. van Reigersberch[7].

Mon frère,

Het manifest bij den coninck[8] wtgegeven ende het parlement geverifieert

7 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 4 i. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2156; tesamen met no. 2176 beantw. d. no. 2200. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb*., p. 184.

8 Lodewijk XIII van Frankrijk; voor het manifest zie no. 2135, p. 11 n. 16.

houde ik voor een volcommen rupture, soo veel die met woorden kan werden gedaen. Bijaldien de effecten vigoureuselijck daerop volgen, soo kan werden gehoopt, dat het grote leger, twelck tot noch toe niet veel heeft connen wtrichten, eenichsints den weg tot voorder progressen sal worden gebaent; ten ware de macht, die wt Duytslan(t) comt ende al ontrent Brabant moet wesen, gevoucht met die van de prince-cardinael[1], bedenckelijck maeckt, off men dieper int midden van des viants lant hem hoort te begeven. Bilderbeeck[2] schrijft van den 27 Iuny wt Ceulen, dat Picolimini[3] den 23 met de cavallerie tot Andernach den Rhijn was gepasseert, sterck 12 regimenten, daeronder 38 compangiën Croaten, 8 dragons ende in de 40 Duytsche ruyters, tsamen wtbrengende 6000 paerden; dat men hadde tijdyngen, datter 16 regimenten te voet onder Mansvelt[4] of Coloredo[5] souden volgen met 3000 paerden.

Datter eenych volck wt Vranckerijck marcheert naer Artois off Vlaenderen, horen wij noch niet. Naer het hem laet aensien, soo sal het heele oorloge ontrent dese contriën sacken, het heele lant gevasteert ende veel bloets werden vergoten; hetwelck seer gevaerlijck is ende becommerlijck. Mij iammert de arme menschen ende het schone lant van Brabant, ende wie weet, wie het grontsop van den kelck van alle dese swaricheyt sal dryncken.

Gallas[6], schrijft men ons, was den Rhijn tot Philipsburg gepasseert, hadde het fort daertegesover ingenomen, oock Spiers, heeft het casteel van Heydelberch belegert.

Wt ons leger hebben wij tijdyngen van den 25 Iuny ende was gecommen den 24 voor Leuven, daer drie regimenten soldaten ende drie duysent gewapende boeren binnen sijn, onder het commandement van den baron van Grobbendonck[7]. De Fransoisen, die eerst daervoor waren gecommen, waren seer naer, deden grote devoiren, geanimeert des te meer Grobbendonck commandeert. Sijn Ex.[tie8] hadde den 28 de stat opgeeyst met comminatie, dat, soo sij haer binnen drie dagen niet en resolveerden, sij souden werden getracteert als die van Thienen[9]; hetwelck sij nyemant als haerselven mosten wijten. Den cardinael[10] is binnen Brussel, dat van buyten werd geretrancheert. Alles wert ten uytersten gedisputeert, ende het voorbij te gaen can men niet om de vivres. Wt het leger schrijven sij vleesch genouch te hebben, het broot meent men niet overschiet, met water moeten sij haer helpen.

Wij sullen voortaen dickwels, dewijle de brieven over zee gaen ende geen ordinaris dach is, moeten schrijven, waertoe uEd. geen gelegentheyt door den wech voor desen aengewesen ende nu wederom aen mijn suster sal ontbreecken.

Aen de burgemeesters van Rotterdam hebbe ick uEd. saeck met brieven

1 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
2 Henrick van Bilderbeek, agent van de Staten te Keulen.
3 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
4 Philipp, graaf van Mansfeld, veldheer in Spaanse dienst.
5 Dat moet de jonge Jerónimo Colloredo zijn, die in 1636 krijgsgevangen werd gemaakt en later - in 1638 - voor St. Omér sneuvelde. Vgl. p. 169 n. 3.
6 Matthias, graaf Gallas, veldheer in het leger van Ferdinand II.
7 Anthony Schetz, heer van Grobbendonck; zie over hem IV, p. 421 n. 5.
8 Frederik Hendrik.
9 Vgl. no. 2149, p. 33 en no. 2163, p. 51 en n. 6 aldaar.
10 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.

gerecommandeert[1], omdat ick selffs met mijn indispositie daer niet kan gaen.

Men verseeckert ons van grote licht[ing]en in Vranckerijck, ende dat haest een leger sal marcheren; dan soo lange van uEd. niet en hore, weet ick noch die veel op uEd. sien, waernaer haer te reguleren.

UEd. dienstwillygen broeder
N. van Reigersberg.

Desen 2 Iuly 1635.

Adres: Mevrouw Mevrouw de Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 2 Iuly 1635 N. Reig.

2169. 1635 juli 5. Aan L. Camerarius[2].

Illustrissime Domine,

Vias omnes experior, si qua ad vos permittere literas possim. Ego ex Batavis hoc tempore accepi nullas nec miror hostili per terras itinere, per mare incerto neque dum constitutis, qui eam rem curent.

Ex Belgicis partibus prospera, quae tam florentes duo promittunt exercitus, audire intelligereque avemus fessi adversis, quae ex Italia Germaniaque adferuntur. Ex Italia Bormio, Morbenio aliisque Vallis Telinae castellis extra Clavennam et Ripam pulsos Gallos, dum cunctando coalescere patiuntur ingentes illis in locis Hispani copias. E Germania de duobus, qui in Belgicos fines utraque ripa Rheni incedunt exercitibus tantum resedisse illis in locis, quod Heidelberga capta arcem Manheimiumque obsideat omnibus primoribus e Palatinatu fugientibus quodque in ripa altera captis Germshemio, Luterburgo, Benhemio, Seltzio, caesis duabus Lafortii[3] cohortibus, quarum altera erat regis[4] praetoria, ipsum quidem coegerit in praesidia se recipere, ducem autem Bernhardum[5] Feuqueriumque[6] in Lotharingos fines redegerit, Alsatiam populetur, Argentorato oppidisque aliis non metum tantum, sed et damna adferat maxima.

Ducis Bernhardi graves questus de non reddito in tempore equitatu Suedico, de non exhibitis duodecim millibus Lutetiana pactione[7] promissis, de non admoto propius Lafortii exercitu, sero huc perlati, auditi tarde. Nunc rebus vulneratis admoventur remedia mittiturque in copias regis cis Rhenum imperium habiturus cardinalis Valetta[8]

1 Het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen; burgemeesters waren in 1635: Joost Adriaensz. van Coulster, Willem Allertsz. van Couwenhoven en Pieter Foppe van der Meyden.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 157.
3 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 Bedoeld zal zijn de eind april 1635 tussen Frankrijk en Zweden gesloten overeenkomst als herziening van het verdrag van 1 november 1634; vgl. V, p. 460, n. 8.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette, aartsbisschop van Toulouse.

additis supplementis, ita ut omnes in Lotharingia, Alsatia et propius Rhenum Galli milites futuri putentur ad millia viginti.

Literas ab ulterioribus Meti aut Argentorato locis habemus nullas insessis ab hoste itineribus prope Slestadium et Colmariam castra habente duce Carolo[9],

9 Karel IV, hertog van Lotharingen; zie over hem o.a. III, p. 195 n. 8.

qui apud se habet pedites bis, equites quater mille. Mansfeldii[1] in Ringavia copiae feruntur esse peditum ad duodecim, equitum ad decem millia. Gallassii[2] autem exercitus, antequam se dispartiretur, numeratus dicitur ad decem equitum, viginti peditum millia. Horum pars ad Belgas properat, pars Rheno adsita utrinque incumbit. Nihil addo de Hungariae rege[3], qui magnas adducere copias dicitur, omni a Turca belli metu expeditus. Haec viris fortibus non animum excutere, sed diligentiam addere debent; quam, ut verum fatear, multis in locis desidero.

Exspectamus heic ab Anglia legatum[4], qui jam praemisit ad me amicitiae conciliatores me neutiquam spernente. Videtur ea gens spectare adhuc velle, quid facturi sint alii, forte aliquando pro occasione ausura. Ajunt ipsi ad se e Brabantia missum e primoribus aliquem[5].

Princeps Condaeus[6] nunc heic est, mittendus, ut creditur, ad compescendas tributarias et vectigalarias seditiones, quae cum aliis in locis, tum in Aquitania maxime insurgunt[7]. Mortem in carcere, non sine vulgi suspicionibus, obiit Puylaurentius[8], matrimonii illius[9], in quo nunc dissuendo episcopi laborant, opifex.

Haec est rerum, quas nunc discimus summa. Siquid porro evenerit et via, quod spero, se dabit, non patiar te ignarum, pro cujus valetudine rebusque prosperis. Illustrissime Domine, Deum precor.

5 Iulii novi cal. 1635.

Norembergam in eo esse, ut ad duras satis conditiones ab imperatore[10] accipiendas se paret, tristes undique intelligimus.

Tuae Illustrissimae Dominationi
addictissimus
H. Grotius.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato, apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2170. 1635 juli 5. Aan Christina van Zweden[11].

1 Philipp, graaf van Mansfeld.
2 Matthias, graaf Gallas.
3 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
4 John, burggraaf van Scudamore (1601-1671).
5 Don Fernando Tejada de Mendoza.
6 Henri de Bourbon, prins van Condé.
7 Vgl. bijv. V no. 2118, p. 502.
8 Antoine de Laage, hertog van Puylaurens; zie over hem no. 2145, p. 26 en n. 10 aldaar.
9 Het huwelijk van Gaston van Orléans, broer van Lodewijk XIII, met Margareta van Lotharingen in het geheim gesloten; men deed pogingen het ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
10 Ferdinand II.
11 Gedrukt *Epist.*, p. 158.

Res, quae in Belgico solo geruntur, propius illas inspicantibus narrandas relinquo nec aliud dicam quam lentos et exiguos adhuc audiri successus prae ea exspectatione, quam tam prospera in auspicando bello praelii[12] fortuna exciverat.

12 Vgl. no. 2137, p. 15.

Interim magni sub Gallassio[1] Picolominioque[2] exercitus cis ultraque Rhenum eo properant sicut ibi ambiguum facturi certamen ita Germaniam non levi malo exoneraturi. Etiam sic satis magnas ad desolationem agrorum metumque civitatum reliquias in utraque locarunt ripa, inde Palatinatus ad Heidelbergam hinc Alsatiae et circumsitis graves, quarum vim retro in Lotharingiam cedendo evitarunt dux Bernhardus[3] et Feuquerius[4], experti autem suo malo sunt Lafortii[5] milites. Remedium rex[6] adfert misso qui cis Rhenum vocato in aulam principe Condaeo[7], imperet cardinali Valetta[8], magni animi viro, cum supplementis ad eas, quae ibi sunt copias. Optandum est citius eo perveniant, quae destinantur, vires quam illae pervenient, quas Vallis Telina adhuc exspectat, cum interim non tantum in immensum creverint circa illum finem dissimulante aut cunctante Gallo Hispanorum copiae, sed et castella, claustra itineris, Bormium, Morbenicum Telium et alia extra Clavennam Ripamque irruperint. Quas injurias sicut inultas rex Galliae toleraturus, haud dubio non est, ita dolet multis rerum agendarum tempora spectando deliberandoque consumi.

Legatus[9] huc ex Anglia ad sedentariam legationem missus est speculandis, quae heic aguntur, et eo, ni fallor, quo caetera etiam classem illam adornant animo non illigandi se partibus, nisi pulchrior nascatur oocasio. Magna heic tum quid de induciis cum Polono[10] futurum sit, tum quid effectura magni cancellarii[11] in Saxonicis locis sit auctoritas, exspectatio est.

Quae cuncta in commune bonum Deus dirigat, idem, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina mea Clementissima, Tuae Majestatis solium firmet.

Tuae Augustae Majestati obedientissimus subditus
H. Grotius.

Lutetiae, 5 Iulii novi Cal. anni 1635.

2171. 1635 juli 5. Aan A. Oxenstierna[12].

Excellentissime Domine,

Non omisi scribere statis diebus, saepe et extra ordinem, quoties occasio se dedit, nec una via. Faciunt tamen infesta per omnes partes, qua terra, qua mari, itinera, ut dubitem, pervenerintne, aut omnes, aut pleraeque. Neque vero tam eius certus esse cupio quam prosperi adventus Sublimitatis Tuae in illas partes, quae ipsius praesentiae cummaxime indigent.

1 Matthias, graaf Gallas.
2 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Henri de Bourbon, prins van Condé.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 John Scudamore; zie no. 2169, p. 65 en n. 4 aldaar.
10 Wladislas VII (IV); het bestand tussen Zweden en Polen werd op 12 september 1635 te Stuhmsdorf gesloten.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 Gedrukt *Epist.*, p. 158; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 55.

Vellem habere multa, quae nuntiare possem, unde animus adderatur labascentibus. Et ad alios quidem non nisi prospera scribo aut spes prosperorum. Caeterum id quod res est neque aliorum diligentia latere Sublimitatem Tuam patietur neque a me apud eam taceri fides patitur.

Praetereo Belgica, ubi quae post secundam praelii fortunam[1] accidere, minime respondent expectationi. Nulla defectio populorum aut nobilium, nulla expugnatio urbium, quae id nomen mereantur; contra mira et nobilitatis et plebis fides in Hispanum[2], nec minus in Gallos odium accensum novis quotidie plusquam militaris licentiae exemplis. Quid futurum sit ubi ingens ille, qui utraque Rheni ripa incedit, exercitus hostilis ad Antunnacum altero facto transitu vires suas junxerit, erectis animis opperimur. Magno haud dubie onere levabit Germaniam tantarum copiarum in Belgicum solum abitus, non ita tamen, ut non satis et ibi cis Rhenum maxime belli restet. Pars ea, quae ad superiora ejus ripae flexit captis Beinemio, Seltzio locisque aliis junxit se Lotharingo duci[3], qui ad Brisgraviam duo peditum quatuor equitum millia recollegerat. Dux ipse XVIII Iunii ad Marckelsheimum erat, Colmariam et Slestadum prope, Ioannes Waertus[4] Argentorato non longe, cui magnus honos obtigit, quod duas cohortes regimenta vocant, Gallicas Lafortiani agminis[5], quarum altera erat regis[6] praetoria, concidit. Pars vero altera, quae Spiram et vicina cepit, indiligenter custodita a Bipontinis, tantum intulit metum duci Bernhardo[7] metuenti, ne multis ex partibus velut indagine clauderetur, ut Sarraepontem primum, inde propius Mosellam ad S. Avoldi se contulerit, Feuquerium[8] inibi exspectans et multum querens, quod non in tempore redditus sibi sit equitatus auxiliaris Suedicus, non impleta promissa Lutetianis pactis duodecim millia, non propius ad Rhenum admotae Lafortii copiae.

De caeteris querelis nihil nunc dicam. Lafortii miles rerum omnium penuria laborat tantumque licentiae usurpat, ut magisne ipsius an Caesaris[9] miles agrestium plebi metuendus sit, jure dubitetur. Haec ipsa quam dixi pars Caesarianorum antequam in Treviros Belgasque iret, missis equitum duobus millibus populata est agrum Bipontinum, et nimia hujus festinatio ad pericula Belgica servare ad tempus videtur Wormatiam et Maguntiacum. Transrhenana autem pars Gallassiani[10] exercitus, ad quinque millia, draconarii plerique, Antonnacum petit citis itineribus; eorundem portio alia est, quae Manheimum et Heidelbergae arcem aut oppugnet aut jam cepit. Tanta est eorum, qui in illis erant locis, consternatio, quae administratorem Rusdorfium[11], Colbium[12], Streiffium[13], omnes Metim compulit forte

1 Vgl. no. 2137, p. 15.
2 Philips IV.
3 Karel IV, hertog van Lotharingen.
4 Johan van Weert (of Werth) trad als ruiter in Spaanse krijgsdienst onder Ambr. Spinola en klom op tot generaal der cavallerie in het leger van Ferdinand II; hij stierf in 1652 en werd in de Grote Kerk van zijn geboorteplaats Weert begraven.
5 Van het leger van Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
9 Ferdinand II.
10 Van Matthias, graaf Gallas, veldheer in het leger van Ferdinand II.
11 Johann Joachim von Rusdorf (1589-1640), staatsman in dienst van de Palts en van Zweden.
12 Colbius is mij niet bekend.
13 Sillartus Streiffius; zie V no. 1989, p. 333 n. 9.

nec ibi constituros, nam multi inde ad hanc usque urbem retrocedunt. Administrator Sedanum iturus creditur secum ferens infortunati Friderici, regis Bohemiae[1], corpus, ne deprehensum alicubi hostibus ludibrium praebeat.

Mansfeldium[2] ab Argentorato literae scriptae XVIII Iunii in Ringravia dicebant censu acto exercitus reperisse duodecim peditum, decem equitum millia. Iam vero et rex Hungariae[3] dicitur novum et magnum exercitum trahere nullo ultra a Turca[4] metu versis ejus in Persam[5] armis.

De Nurimberga audimus, orare eam pacem a Caesare paratam recipere quater mille milites in sui custodiam, mulctam pendere 300000 florenorum et quae ecclesiae ecclesiasticorumque fuere eis reddere. Vereor, ne longius eat exemplum. Nam par et magnitudine et fide in partes Argentoratensium civitas, non eadem quidem sed eodem euntia mala sentire incipit imminutis commerciis rerum ad vitam necessariarum pretio in triplum incenso.

Adversus haec tam longe lateque patentia Germaniae incommoda ac pericula tarde heic consulitur. Principe Condaeo[6] huc vocato primum ut divortio fratris regii[7] suam auctoritatem illiget, deinde, credo, ut seditiones tum alibi tum in Aquitania maxime gliscentes[8] aut comprimat aut sopiat; successor ei cum imperio in omnes cis Rhenum extra regni limitem regis copias mittitur cardinalis Valetta[9]. Sub eo erunt Halerii[10], Lafortii, Feuquerii copiae auctae addito e proximis praesidiis milite, ita ut omnes futurae putentur ad millia viginti. Seditio tum alibi magna est tum Burdegalae quanquam in urbe ea agente Espernonio[11] cum armata nobilitate; ipsa quiete recolligit vires, palam clamante plebe: ‘vivat rex, sed sine tributis’, nec quoque audente aut poenam aut nova tributa exposcere.

Ad Italiam venio. Ibi crescentibus indies Hispani viribus tanta fuit Gallorum contra ingenium cunctatio, ut invenerit quod eventurum prudens nemo dubitabat; Bormioque et aliis Vallis Telinae castellis expulsus impar tanto certamini Rohanius[12] vix Clavennam Ripamque retineat, si tamen nunc retinet.

Causam tantae patientiae aut negligentiae potius maxime credibilem illi adferunt, qui pontificem[13] omni modo per nuntios id egisse ajunt, ne extra Telinam Vallem in Italiam promoverentur arma spe facta inani quieturum, si nihil ultra moveretur, Hispanum. Accedit aliud ad haec non minus malum, quod certo discimus Americanam classem nullo damno Hispaniae portus attigisse resurgentis belli alimentum.

1 Frederik V van de Palts; hij was op 29 november 1632 overleden.
2 Philipp van Mansfeld.
3 De zoon van Ferdinand II, later als Ferdinand III keizer van Duitsland.
4 Murád (Amurath IV), sultan der Ottomanen.
5 Sam Mirza (Sefi).
6 Henri de Bourbon, prins van Condé.
7 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; hij was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen, welk huwelijk men op formele gronden trachtte ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
8 Vgl. o.a. V no. 2117 en volgende brieven.
9 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
10 François de l'Hospital, graaf van Hallier.
11 Jean Louis de Nogaret de La Valette, hertog van Epernon.
12 Henri, hertog van Rohan.
13 Urbanus VIII.

Puylaurentii[1] mors dat fabulis locum, post multas in Bastiliano Vincennique carcere clausorum antehac subitas mortes. Ego minime suspicax, satis ad mortem causae in ipso carceris taedio esse arbitror hominibus praesertim fortunae nihil nisi blanditias expertis nulloque literarum praesidio munitus contra rerum humanarum vices.

Qui res Colmariae heic agit[2] multum queritur tutelae regiae conditiones longe alias addi quam Lafortius Insulanusque[3] pepigerant; maxime eum offendit adscriptum, ut oppidani ad suae salutis custodiam ea conferant, quae necessitas exigat, quanquam addito ultro, ut id faciant non coacti. At meliorem suorum municipum sub Suedorum tutela, sub Caesaris quoque imperio statum fuisse: omnemque tributorum mentionem in federe initium esse ad servitutem. Cum multum haec querendo apud Butillerium patrem[4] Servianumque[5] parum proficeret, postremo Ruellas ivit, si forte convenire cardinalem[6] posset. Post rerum quae geruntur vindemiam, racemationem addo conjecturus in eam, quae minus explorata habeo. Tres Suedorum turmas ad Landstulium disjectas; ducis Bernhardi copias exhaustas dici relictis praesidiis, Maguntiaci maxime; eidem duci, si Gallis se totum addicat, Alsatiam pro dono ostentari; contra Arnaldum[7] magna a Germanis parari documenta rejectandae infamiae; missos a Cameracensi agro vicinisque locis, qui incendia et vastationes, ut apud Batavos fieri solet a rege pecuniis redimant; legatum Galliae Davausium[8] potentissimum esse in aula Suedica, honoribusque non antehac auditis exceptum.

Nihil habeo praeterea, nisi ut Deum precer, Excellentissime Domine, Sublimitati Tuae ut praesens adsit.

Sublimitatis tuae devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 5 Iulii novi cal. 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2172. 1635 juli 6. Van Ph. Saeko[9].

Wohledler Gestrenger Insonders Hochgeehrter Herr Ambassadeur,

1 Antoine de Laage, hertog van Puylaurens; zie no. 2145, p. 26 en n. 10 aldaar.
2 Zie no. 2137, p. 14 n. 1.
3 Melchior de L'Isle.
4 Claude le Bouthillier.
5 Abel Servien; zie over hem V, p. 104 n. 1.
6 De Richelieu.
7 Isaac Arnauld de Corbeville; zie V no. 1981, p. 322 n. 1.
8 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
9 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 19. Eigenh. oorspr.

Demselben schrib Ich vergangen[10] bey M.r Ponika[11], hoffe es werde zu recht kommen sein, und mein Hochgeehrter Herr [weiss] darauss, warumb gedachter herr Ponika zu dem Konig in Frankhreich[12] geschikht werden von stenden huben.

10 No. 2128.
11 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
12 Lodewijk XIII.

Mehrere particularia hatten jezt folgen sollen, zu dem iede Ich den dazumahl enige cifren uberschikhe, ess ist aber alles noch zur zeit so geheimb, oder vil mehr so schlecht resoluirt, dasz siehes der secreten buchstaben nit bedarff.

Die Stende haben Ihm einen auss Ihren mitten, umb Ihre interesse warzunemmen, oder doch M.r Streiffe[1], die ambigua in den Löflerischen[2] tractaten auf den Nothfall zuerläuttern, mitgeben sollen. So hatt ess aber an einem baar hundert thaler gefehlt, und verbleiben die ganze negotiation auf H. Ponika, die wirdt, wie man vorgibt, meist dahin gehen, wie kunftig die soldateska underhalten und employert werden solle; zweifel aber nit, der herr Ambassadeur werde dorth in loco, in mehreres penetrieren können und beinebens von M.r Ponika, warauff unser Staadt und alle sachen dieser orthen stehen, umbstandlich berichtet werden. Meinen Herrn bitt Ich mir dise freyheit zu schreiben gunstig Ire (?) vorzeichen und beynebens Ihren Excellenz den freundten gefallen mir aber die grosse gunst erweisen, und beygebundene paqueten demselben unbeschwerth zufertigen lassen, weilen S.r Exc. ein hohes daran gelegen, und doch disen orthen da alle passz gestreth, die Posten ganz darnider gelegt und auf extraordinari nit ein thaler spendiert wirt, kein möglikheit solches durchzubringen, sondern uber Pariss lauffen muss. Mein hohgeehrter Herr wolle sich versichern, dasz er Ihr Exc. ein grossen dienst thun, mich auch zu aller beliebiger gegenbegegnung hinwiderumb stets obligat und bereith haben wirt.

Empfehle hu ...le. denselben gottlicher bewahrung, und mich in seine guthe grati.

Meiness hochgeehrten Herrn dienstwilligst ergeben
Ph. Saeko Obristen.

Ausz Sarbruckhen, den 26. Junii st. vet.e[3] 1635.

2173. 1635 juli 6. Aan G.J. Vossius[4].

Literas, vir eximie ....[5] sciscitabar ....[6] illud novum nunc addo, si alicubi paretur nova Taciti[7] editio cum omnium, qui ad eum scripsere, adnotationibus, habere me, quod adjungam. Tua quoque de re Grammatica[8] expecto. De Galilaeo[9] hoc addam, pro certo eum affirmare repertum sibi id, quod in Hollandia tamdiu quaeritur signa certa inveniendae longitudinis, sive positus loci cujusque ad partes aequatoris. Ejus inventi, si res sic se habet, publicari gloriam velim patriae meae deberi.

1 Philipp Streuff von Lauenstein, geheimraad van Johann II (1584-9 aug. 1635), paltsgraaf van Zweibrücken; hij was gezant van de Heilbronner confederatie in Frankrijk.
2 Jacob Löffler, Würtembergse hofraad en kanselier van de Heilbronner confederatie.
3 Lezing onzeker.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 159. Gedeelt. gedrukt C. de Waard, *Isaac Beeckman*, p. 236.
5 Hetgeen hier in de editie der *Epist.* is uitgelaten moet betrekking hebben op brief no. 2108 (dl. V).
6 Ook hier is in de editie der *Epist.* iets uitgelaten.
7 In 1640 heeft Grotius zelf een Tacitusuitgave bezorgd: *C. Corn. Tacitvs ex I. Lipsii Editione cum Not. et Emend. H. Grotii*. Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Elzeviriana. Anno 1640. Zie Ter Meulen-Diermanse, no. 515, vooral remarque 4.
8 *Gerardi Ioannis Vossii De arte grammatica libri septem.* Amsterdami, Apud Guilielmum Blaeu 1635. Vgl. no. 2166, p. 60.
9 Over Galilei vgl. V no. 2108, p. 489 en n. 7 aldaar.

Vale, vir praestantissime, et amicos saluta.
Tuus toto animo
H. Grotius.

Lutetiae, 6 Iulii novi cal. 1635.

2174. 1635 juli 8. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,
Je ne vous ay point escrit depuis mon arrivée à Chiavenne, ne sçachant si ie m'y fermerois ou m'en retournerois à Zurig. Car en mesme temps survint la prise de Bormio par les impériaux lequels s'y estoyent avancez avec un gros de 6 à 8^{m} hommes, ayant forcé le collonel Brucker qu(i) gardoit ce passage avec 200 hommes seulement, de quitter son poste et s'en retirer en Engadine, faute du secours du Landy qui n'estoit pas arrivé à bon heure come il faloit avoir fait. Je vous asseure que nous en estions bien en peine et la crainte de tous s'augmentoit tant plus par la retraitte du duc de la Valteline à Chiavenne avec toute son armée, que les maladies, la fuyte des piétons a grandement diminuée: de façon que pour alors il n'estoit pas bastant à résister tant aux impériaux que les Espagnols se tenants à l'embouscheure d'Adda aux confins de la Voltoline et garder quand et quand tant de postes avec peu de gens. Que s(i l')ennemy eust eu un peu plus de courage à poursuivre sa pointe a(près) l'occupation de Bormio, ie vous proteste qu'ils nous auroyent réd(uict) à l'extrémité. Car l'armée des François n'estoit que cinq mille (hom)mes, le reste malade et en confusion, les Grisons en faction et mal c(on)tenés, et les Suissez esloignez et surtout peu de munition de guerre et d(e) bouche. Mais le bonheur a esté que l'Espagnol n'a point bougé de s(on ad)vantage, et Golz ne s'advança plus oultre qu'à Levin et aux envi(rons), donnant du temps au duc de pourvoir bien la Rive, Chiavenne et (Gordon)ne, et cependant vient aussy la résolution du senat de Venise de vou(loir) assister les François de l'artillerie et des vivres: dont estant asseu(ré le) duc et sçachant, que Créquy d'autre part feroyent une diversion au Mi(la)nois, il fit donner du réfraichissement à sa soldatesque bien harassée durant ces chaleurs, et après un repos de 6 jours la fit passer toute en Engadine, où s'estant renforcé avec quelques trouppes du pays et ioint aux siens les régiments du Jeune Goulez, Janati et Florin nouvellement levés ayant en tout 6 ou 7^{m} hommes il s'en alla droit attaquer l'ennemy qui commençoit à se fortifier dans le Val de Levin, où il l'a combattu hereusement, et l'ayant mis en desroute, le fit retirer en grande confusion à Bor(mio), laissant dans le champ de bataille toute sa munition et bagage. Le lendemain qui fut ce 19. du courrant il rentra victorieux dans la Voltoline et s'y saisit de Tyran que l'ennemy vouloit occuper, s'estant desià advancé jusques à Matz où le marquis de Montosy luy a derechef battu 200 hommes et le reste contraint à fuir.

Peu après ses gens rencontrèrent deux cornettes de cavallerie que le duc fit aussytost tailler en pièce[s], prenant leur cornettes et estant résolu d'aller choquer

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. De brief is nagenoeg gelijkluidend aan die van 10 juli, no. 2177. Voor aantekeningen zie men aldaar. Beschadigd. Betreffende geadresseerde, Ch. Marini of Marin, zie V, p. 436 n. 4.

le premier gros qui branslera, ou Espagnols ou impériaux, nous entendront bientost de quelque bataille. Tel succez de monsieur le duc, brave général, a grandement

eslevé le courage des Grisons et assopi toutes les factions pour le moins en apparence, et estant desià par chemin les Suissez avec 3^{m} hommes tous les passages bien gardés surtout la Rive que le collonel Salis[1] défend avec 600 hommes, ie suis d'opinion que les affaires des François prendront un meilleur plis à l'advenir que par cy-devant quand i'arrivay à Chiavenne.

C'est ce peu de chose que ie vous puis communiquer pour le présent, comme en campagne, et s'il y aura de plus quelque chose digne de vostre cognoissance, ne manqueray durant mon séjour en ces quartiers de vous en donner part, me promettant en contr'échange le semblable de vous, la communication duquel ie tiendray à honneur et y correspondray signeusement, comme celuy qui vous honore très passionement et demeure, monsieur,

Vostre très humble et redevable serviteur
Marini.

De Chiavenne, ce 28 de Juin v. st. 1635.

P.S. Sur le point de fermer la lettre nous recevons celle du duc[2] par laquelle vous verrez nos progrès.

P.S. J'attend de iour à autre les lettres de faveur de monsieur le cardinal[3] ou du roy[4] mesme sans lesquelles ie ne pourray faire gran chose, car pour vous dire en confiance le duc de Rhuan est obligé de favoriser les Valtolins non obstant leur rebellion et n'ayant un expres ordre du roy pour mon particulier ie ne pourray avoir ce que ie prétend.

Adres: A Monsieur Monsieur Hugo Grotius, Conseilleur de la Couronne de Suède et son Ambassadeur près du Roy Très Chrestien de France à Paris.

In dorso schreef Grotius: (2)8 Ju(ny) v. st. 1635.

En: Rec. 6 May n. st.

Onder aan de brief: Mr. Grotius.

2175. 1635 juli 9. Aan A. Oxenstierna[5].

Cum videam lento itinere progressurum D. Mullerum[6], ea quidem, quae nuntianda existimavi, scribam mittamque per tabellarios. Caeterum arripiam hanc datam mihi ab ipso occasionem mittendi edicta nummaria annorum aliquammultorum longo

1 Ulysse de Salis-Marschlins (1594-1674); hij was van 1625 tot 1641 kolonel van een regiment in dienst van Frankrijk.
2 Henri, hertog van Rohan; hij leidde de operaties voor Frankrijk in de Veltlin. Zie voor de bedoelde brief bijlage no. 1.
3 De Richelieu.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 159; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 58.
6 Georg Müller, Zweedse hofraad en secretaris van Axel Oxenstierna; misschien de Georgius Möller van dl. V, p. 148 (no. 1857).

labore collecta[7]. Cuduntur et nova, quae mittam postea. Ambitio subditorum magnum regi[8] vectigal est. Alia sic administrantur, ut ditescant ad invidiam pauci, pars ingens inops sit ad misericordiam. Satis potens regnum, si eorum, quae populus tolerat, vel quinta pars ad veros usus perveniret.

7 Ontbreken.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Deus, Excellentissime Domine, Sublimitatem Tuam communi bono servet ac sospitet.
Tuae Sublimitatis devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 9 Iulii 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2176. 1635 juli 9. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

D'wtcomste sal tonen, 't gene uEd. wt mijn voorgaende schrijvens[2] heeft gesien, dat sonder notable diversie, die wt Vranckerijck in de quartieren van Artois ofte Vlaenderen soude werden gedaen, niet mogelijck soude wesen, dat in Brabant bij ons leger tegens soo notabelen macht des viants, (a)lle sijne avantagiën wel menagerende, eenyge progressen souden connen geschieden. Wa(erom)me sijne Ex.[tie3], naer den Gete ende Deyle was gepasseert, tot Versen gecommen, siende den viant op de vaert sijn meeste macht hadde geleyt ende hem met een groot deel hielt achter de stat van Brussel om die te protegeren, niet verder in mogende trecken, omdat alle vivres souden wesen affgesneden, is te rade geworden te logeren, gelijck met brieven van den 2 deser aen de Staten-Generael adviseerde, ontrent Leuven, niet om de stat te belegeren, want die aen een kant open was, maer om te sien, off den viant door dat middel wt sijn avantagie conde trecken ende tot een bataille locken. Vanwaer hij den vierden, soo met brieven van den vijffden selver schrijft, op het aenhouden van de mareschaux de France[4], die claechden dat de Françoisen geen broot en hadden, goet gevonden hadde te vertrecken, te meer alsoo den viant, die onder het beleyt van Picolomini[5] een secours van vijff duysent paerden hadde gecregen, ende noch ses duysent paerden ende 16000 voetvolck met Coloredo[6] aenquam, geresolveert was Aersschot, Diest ende ander plaetsen, die achter lagen, wederom te occuperen. D'opinie is, dat sijn Ex.[tie] Diest off eenyge ander plaetse op den Dimmer sal soucken te stercken, om des viants lant open te houden. Iet verder nu in die quartieren voor te nemen, (d)ewijle soo veel machts tot secours van den viant comt, die alreede genouchsaem meester is van (he)t velt, weet ick niet off wel sal vallen, ende het volck qualijck soude sijn te brengen ter plaetse, daer sooveel gebreck hebben geleden. Terwijle ons leger ontrent Leuven heeft gelegen, is daer seer gevochten, mits de groote wtvallen, die sij hebben gedaen; vijff duysent soldaten

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 4 j. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2150; tesamen met no. 2168 beantw. d. no. 2200. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 186. Gecit. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 32.
2 No. 2168 dd. 2 juli.
3 Frederik Hendrik.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
5 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
6 Jerónimo Colloredo; zie no. 2168, p. 63 n. 5.

sijn daerbinnen geweest, behalven de boeren ende burgerye, Grobbendonck[7] heeft het commandement gehadt. Den marquis

7 Anthony Schetz, heer van Grobbendonck; zie no. 2167, p. 62 en de verwijzing in n. 2 aldaar.

d Aytona[1] tanquam alter Fabius[2] cunctando servavit res. Men sal misschien daer, gelijck men van de Bretons seyt: qu'après le coup ils deviennent sages, wel sien, dat het niet altijt te goet is te veel wijsheyt te willen gebruycken, want de beste occasie voor dit jaer voorbij is. Ende wie weet, off Vranckerijck van het secours, wt Duitslant gecommen, geen incommoditeyt en sal lijden?

Hier stelt men vast ordre om door graeff Willem[3] yet te doen entrepreneren, ende werden hem toegesonden schepen, wagens, commissarissen ende gelt, om boven off beneden wat te connen entrepreneren. Sijn leger is al tam(el)ijck sterck.

Wat men vandaer sal bij de hant nemen, verlangt men hier te horen. Den (c)ours, die dese saecke tot noch toe neempt, is Manlius[4] niet favorabel, voor wien Epicurus[5] ende Romulus[6] van niews grote devoiren hebben gedaen; dan den slach is voor als noch gebroocken. Het verdriet hem seer bij Vindex[7] te blijven, te meer omdat hij niet en is verseeckert, op wat voet vandaer comen sal. Off den weynych voorspoet, die de geconiungeerde wapenen in het begin hebben, de Duytsen, die met het accort van Saxen[8] haer vinden verseth, niet sal doen wa .. kren, heeft grootelijckx sijn bedencken.

De vorsten van Lunenburg[9], Hessen[10], Willem van Weymar[11] ende Banner[12] sijn iegenwoordych bij den anderen, sullen apparent ten eenen off ten anderen resolveren. Naer d'advisen, die wij hier crijgen, soo is weynych apparentie, dat den vreden tusschen Polen ende Sweden sal werden gemaeckt ofte den tresves gecontinueert[13].

Het huwelijck van den Beyer-vorst[14] met des keysers dochter[15] sal uEd. daer hebben gehoort, dat is om het electoraetschap buten het huys van den palsgrave[16] te perpetueren.

Den heer Aytsma[17] heb ick hier gesproocken, die den beste opinie niet en heeft van de subsistentie van de protestanten in Duytslant oordelende, dat sij met particuliere handelynge sullen te seer werden gedemenbreert ende d'een den anderen abuseren. Tot uEd. toont grote genegentheyt; seyt tot Wenen gevonden te hebben grote genegentheyt tot uEd., ende om deselve ten dienste van de keyser te

1 Francisco de Moncada, graaf van Ossona, markies van Aytona; zie III, p. 466 n. 2.
2 De Romeinse bevelhebber Q. Fabius Maximus, wiens tactiek in de tweede Punische oorlog tegen Hannibal hem de bijnaam Cunctator bezorgde.
3 Willem, graaf van Nassau-Siegen, veldmaarschalk.
4 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw.
5 Codenaam voor Haarlem; de naam staat erboven geschreven.
6 Codenaam voor Leiden; de naam staat erboven geschreven.
7 Frankrijk; vgl. V no. 2031, p. 390 en n. 5 aldaar.
8 Vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
9 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
10 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
11 Wilhelm IV (1598-1662), hertog van Saksen-Weimar.
12 De Zweedse maarschalk Johan Banér.
13 Het bestand tussen Zweden en Polen werd op 12 september 1635 te Stuhmsdorf getekend voor de duur van 26 jaar.
14 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
15 Maria Anna (1610-1665); zij huwde Maximiliaan op 15 juli 1635.
16 Frederik V van de Palts (†1632).
17 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg.

gebruycken, soo sij meenden, dat daer eenyge hope toe ware. Wat Justinus[1] van die man[2] oordeelt, wilde ick wel weten.

De propoosten bij Numerianus[3] van Felix[4] gehouden tegens Xenocrates[5] sijn wijtlopych geweest tenderende om te toonen, wat opinie men heeft van sijn clouckheyt ende vroomheyt. Namentlijck is verhaelt, wat bij Aristoteles[6] was gepasseert, wat Caesar's volck[7] ende Hasdrubal[8], ten tijde Constans' gesel[9] hier was, daer hadden geseyt; waerover Thucydides[10] sooseer was verheucht, dat men sach een vreucht, soo sij Ioviniano[11] hebben verhaelt, in sijn oogen ende gans gelaet seggende een groot encomium van loff over clouckheyt ende deucht, die hij hadde geremarqueert, ende blijde was daerin te sijn geconfirmeert, te meer also men hem hadde gesocht voor desen wijs te maecken, dat, in gevalle Sophi[12] Felix wilde gebruycken, Aristoteles[13] het aen soude hebben getrocken.

Wat ick binnen Rotterdam[14] van nieuws hebbe gedaen, sal uEd. wt mijn susters[15] brief connen sien. De Engelsche vlote wert mij geseyt dat wederom in is gelopen; heeft eenyge Franse scepen, bij de Dunckerckers genomen, gerecouvreert, om van gelijcke te mogen doen, soo de Dunckerckers werden genomen, ende alsoo sich te appropieren arbitrium maris. Het schijnt men in dat rijck ten besten tot Vranckerijck noch desen staet niet en is geaffectionneert.

Tsedert uEd. missive, in date den 18 Juny[16] mij over Rouaen met het manifest van den conynck[17] gesonden, heb ick geen van uEd. ontfangen.

Desen 9 July 1635.

Den derden ofte vierde Aug. sal ick in Zeelant sijn; uEd. gelieve mij daer wijtlopych te schrijven, want Calaber's gesel[18] tegen die tijt daer wel mocht wesen.

UEd. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberg.

1 Pseudoniem van Grotius.
2 In de tekst in cijfer: 229. 929.
3 Codenaam voor Amsterdam; Grotius heeft er ‘Amst.’ boven geschreven.
4 Pseudoniem van Grotius.
5 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Grotius heeft er ‘Canc.’ boven geschreven.
6 Codenaam voor Holland; Grotius heeft er ‘Holl.’ boven geschreven.
7 Codenaam voor Rotterdam; Grotius heeft er ‘Rott.’ boven geschreven.
8 De Rotterdamse burgemeester Gerard Jansz. van Berckel; Grotius heeft de naam erboven geschreven.
9 Pseudoniem van Grotius; hij heeft er ‘H. de Groot’ boven geschreven.
10 Axel Oxenstierna; Grotius heeft er ‘Canc.’ boven geschreven.
11 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
12 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft erboven geschreven: Sweden.
13 Grotius heeft er ‘Hollant’ boven geschreven.
14 Het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
15 Maria; de bewuste brief is verloren gegaan.
16 No. 2150.
17 Zie no. 2145, p. 26 en n. 1 aldaar.
18 Calaber is een schuilnaam voor Frederik Hendrik; Calaber's gesel is 's prinsen gemalin Amalia van Solms. Grotius heeft er ‘Princesse van Orangie’ boven geschreven.

Graeff Will. sal wat van importa[n]tie voornemen[1].

In dorso schreef Grotius: 9 Iuly 1635 N. Reigers.

2177. 1635 juli 10. Van Ch. Marini[2].

Monsieur,

Je ne vous ay point escrit depuis mon arrivée à Chiavenne chez monsegneur le duc[3], ne sçachant si ie m'y fermerois ou m'en retournerois à Zurig. Car en mesme temps survint la prise de Bormio par les impériaux[4], lesquels s'y estoyent advancez avec un gros de 6 à 8^{m} hommes, ayans forcé le colonel Bruker[5] qui gardoit le passage avec 200 hommes seulement, de quitter son poste et s'en retirer en Engadine, faute du secours du Landy[6] qui n'estoit pas arrivé à bon heure. Je vous asseure que nous en estions bien en peine et la crainte de tous s'augmentoit tant plus par la retraitte du duc de la Voltoline à Chiavenne avec toute son armée que les maladies, la fuyte des piétons avoyent grandement diminuée: de façon qu'il n'estoit pas bastant à résister tant aux impériaux qu'Espagnols, qui se tenoyent alors à l'embouscheure d'Adda, et tenir quand et quand tant de postes avec peu de gens. Que si l'ennemy eust eu un peu plus de courage à poursuivre sa pointe aprez l'occupation de Bormio, ie vous proteste qu'il[s] nous auroyent réduict à l'extrémité. Car l'armée françoise n'estoit que de 5^{m} hommes au plus, le reste malade et en confusion, les Grisons en faction et le secours des Suissez bien esloigné, surtout peu de munition de guerre et de bouche. Mais le bonheur a esté que l'Espagnol n'a point bougé de son advantage, et Golz[7] ne s'advança plus oultre qu'à Levin et aux environs, donnant du temps au duc de pourvoir la Rive, Chiavenne, Gordonne et beaucoup d'autres postes, et cependant vint aussy la résolution du senat de Venise d'assister les François de l'artillerie et des vivres dont on avoit gran manquement: dont estant asseuré et sçachant que Créquy[8] d'autre part feroy une diversion au Milanois, il fit donner du réfraichissement à sa soldatesque bien harassée et après un repos de 6 jours la fit passer toute en Engadine, où s'estant renforcé avec quelque[s] trouppez du pays et ioint aux siens les régiments du jeune Goulez[9],

1 In de tekst in cijfercode: 97.99.1010. 2000.89.1030. 76.70.60. 20.60.77. 288. 79.30.64.73.66.26.27.28.71.72. 69.400.66.46.52.30.33.78. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Over Ch. Marini zie V, p. 436 n. 4. De datering op 30 juni is, gezien de datering van het postscriptum, vermoedelijk oude stijl.
3 Henri, hertog van Rohan; hij leidde voor Frankrijk de operaties in de Veltlin.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Andreas Brügger (1588-1665), baljuw van Mayenfeld en van 1635 tot 1637 kolonel van het regiment van zijn naam in de Veltlin.
6 Joab Gilbert du Landé; vgl. V, p. 437 n. 3.
7 Martin Maximilian von der Goltz (1593-1653), keizerlijk generaal van de artillerie.
8 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
9 Jean Pierre Guler de Weinegg (1594-1654$^{\text{aant.}}$), zoon van een gelijknamige vader (1562-1637), beiden actief in de Veltlin.

Florin[10] et Janati[11] nouvellement levés, il s'en alla tout droit attaquer l'ennemy qui se fortifioit dans le val de Levin, où il l'a combattu heureu-

10 Jean Simon de Florin, van 1635 tot 1637 kolonel van het regiment van zijn naam.
11 Waarschijnlijk George Jenatsch (1596-1639), kolonel van een regiment in de Veltlin. Later ging hij in het geheim over naar de keizerlijke partij en werd in 1639 vermoord.

sement et l'ayant mis en desroute le fit retirer à Bormio en gran confusion, ayant laissé dans le champ de bataille toute sa munition et bagage. Le lendemain qui fut ce 19 il rentra victorieux dans la Voltoline et s'y saisit de Tyran que l'ennemy vouloit occuper s'estant desià advancé jusques à Mazz où le marquis de Montosy[1] luy a battu plus de 200 hommes et le reste contraint à fuyr.

Peu après on rencontra deux cornettes de cavallerie que le duc fit tailler en pièce[s], prenant leur cornettes et estant résolu d'aller choquer les premiers qui bransleront, nous entendrons bientost d'un' autre plus grande bataille.

Tel succez de monsieur le duc a grandement eslevé le courage des Grisons et assopi toutes factions en apparence pour le moins, et estant desià par chemin ces 3^{m} Suissez et toutes les places bien pourveues, ie suis d'opinion que nos affaires icy prendront meilleur plis à l'advenir que par cy-devant.

C'est ce peu de chose que ie vous puis communiquer pour le présent, et s'il y aura de plus quelque chose digne de vostre cognoissance, ne manqueray point de vous en donner part me promettant le semblable de vous, la communication duquel ie tiendray à honneur et y correspondray selon mon possible, comme celuy qui vous honore très passionnement et demeure, monsieur,

Vostre très humble serviteur
Marini.

Chiavenne, ce 30 de Juin 1635.

P.S. Je vous envoye icy le succez d'un' autre victoire laquelle le duc poursuit et s'advance dans la Voltoline, qui quasiment toute est à sa dévastion et comme nous entendons est desià à Morbegno. Cerbeliony[2] qui a 4^{m} de pied et 300 chevaux avec 4 pièces de canon n'a point osé de l'y attendre mas s'en est retiré vers Fuentes y attendant d'autres plus grandes forces que l'empereur[3] tâche d'envoyer au siens qui se tiennent aux biens de Bormio, passage fort estroit: mais quelque régiments estant desià commandez à se sauver de S. Marie par où passeront les impériaux ils seront contraints de se rendre, ayant desià abandonné Bormio d'où on les pressera plus vivement. Il vint d'autres Espagnols de Naples au nombre de 8^{m} hommes pour la conservation du Milanois.

Je vous supplie encor une fois pour les lettres de faveur[4], car sans cela le duc ne peut rien faire ayant pour le vous dire encore france les mains liées. Vous les pourrez envoyer au baron Sprecher[5] ou à Euray[6] à Pestalozzi. Je ne manqueray de m'en revancher selon mon possible.

Actum ce 16/6 de Juillet 1635.

Les Tartares ont assailly la Poulogne et les Cosaques les forces du Turc[7] dont nous verrons bientost la paix re ... e. Il a falu que i'adressasse l'enclose à Vre E.^{ec}

1 Hector de Sainte-Maure, baron van Montausier genoemd de markies van Montausier (geb. 1608), eind juli 1635 bezweken aan de verwondingen opgelopen bij het gevecht bij Bains de Bormio.
2 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
3 Ferdinand II.
4 Vgl. V no. 2068, p. 437.
5 Fortunatus Sprecher; zie over hem IV, p. 138 n. 9.
6 Niet geïdentificeerd.
7 Sultan Murád (Amurath IV); zie V, p. 435 n. 7.

à cause du danger par l'Alsace; ce qu'est à celui, ie n'en importuneray plus, mais envoyeray tout au sieur Mukel[1] à Strasburg.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius etc. nostre très honoré amy.
Boven aan de brief in margine: duplicate.
Onder aan: M.r Grotius.
In dorso schreef Grotius: 30 Iuny 1635 Marini.

2178. 1635 juli 10. Aan A. Oxenstierna[2].

Excellentissime Domine,

Disturbatis literarum per Brabantiam commerciis nequedum dispositis qui mari ea curent evenit, ut quas scripseram nuper ad mercatorem[3], cujus utor opera, delitescentes hucusque occasionem mihi dederint et has addendi iisque complectendi, quae ex eo didici.

Venit medio tempore ad me Mullerus[4] ab epistolis Sublimitati Tuae, qui, quando per Hollandiam transit, forte serius aliquanto istuc est perventurus quam hae literae, si nihil mali intervenerit. Quare ea etiam addam, quae ab ipso plenius discere poterit Sublimitas Tua, ut lucrer temporis interusurium.

Ait ducem Bernhardum[5] concitatum adversus Sublimitatem Tuam Feuquerii[6] maxime relatu asseverantis nullam in iis, quae cum rege[7] acta sunt, ipsius Germaniaeve habitam rationem. Vidi, quam utile esset me eorum, quae acta sunt, non esse ignarum; testari enim potui testatusque sum adfuisse me cum foederatorum res regi magna Sublimitatis Tuae cura commendarentur.

Addidi et hoc placuisse, ne pax induciaeve fierent, nisi communiter cum foederatis. Et quia non omnia per se peragere poterat Sublimitas Tua mandatum mihi, ut sociorum negotiis adessem idque me tum sponte mea, quantum mihi notae erant eorum res, tum etiam incitatu Ringravii[8] apud omnes, qui possunt aliquid, fecisse; institisse, ut impleretur promissus Germaniae numerus, redderetur equitatus Suedicus, adducerentur propius Lafortii[9] copiae.

Addidi quid super singulis accepissem responsi, de quo nihil repetam, quando id satis continent scriptae ante has literae.

Mullerus Argentoratensium laudat fidem et retento penes Suediam Benfeldio multum accessisse ad affectum, quo res nostras prosequuntur, affirmat. Ducem

1 Friedrich Richard Mockhel, Zweedse hofraad en resident in Benfeld.
2 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 159; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 59.
3 Wellicht een Hamburgse relatie; niet nader geïdentificeerd.
4 Georg Müller; zie no. 2175, p. 72 n. 6.
5 Bernhard, hertog van Saksen- Weimar.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 De met Zweden verbonden wild- en Rijngraaf Otto (1578-1637).
9 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.

Wirtebergensem[10] fidum partibus, sed ab exsulante indigena nobilitate labefactari ejus animum. Marchionem Durlachium[11] anxium esse, ne caeteris pacem cum

10 Eberhard III, hertog van Würtemberg (1628-1674; geb. 1614).
11 Friedrich V, markgraaf van Baden-Durlach (1594-1659).

Imperatore[1] facientibus deseratur ab aliis, ab aliis opprimatur. Idem palatini Pirckeveldii[2] narrat consilia adversus Sublimitatem Tuam adeo ab omni aliena ratione, ut ea mirum sit venire potuisse in Germani et protestantis principis animum, nisi nihil tam est portentosum, quod non his temporibus parere possit Germania. Hispanica classis ad Ilvam apparere dicitur. De Lovanio capto nihil habemus praeter rumores, credibiles tamen, quando infirma urbs est contra vim tantam, cujus magnitudo sua ipsius mole maxime laborat aegre suppetentibus alimentis, quae, cum corrupti transitu et cursibus sint agri, peti ab Hollandia usque debent, ipsa sibi alendae impari pendentique a mari Balthico.

Aula haec, quae partim est apud Fontem Bellaqueum cum rege partim hinc non longe a Ruellis, ubi cardinalis[3] agit meliore nunc valetudine regemque inter sex, septem dies propius se exspectans, credit pacem Saxonis[4]; sperat et nostras cum Polonia inducias, ex quo missus a Davausio[5] domesticorum ejus unus advenit.

Legatum a pontifice[6] exspectari huc spargunt, ex verone an ut metu, ne ipsi res suas cum Austriaca domo transigant, nos ad lubita sua paratiores habeant, non dixerim.

Seditiones desaeviunt magis quam moriuntur et creditur etiam nunc iturus in eas partes princeps[7], qui obtendens valetudinis curam ex aula se proripuit ad Aquas Pugences in ipso articulo temporis, cum episcopi parati essent suum pro divortio fratris regii[8] responsum in aulam deferre.

Crequiaci[9] tenues esse intelligo copias nec quicquam spei, ut brevi magni aliquid in Italia captetur.

De tardis rerum Belgicarum processibus accusant heic satis aperte Arausionensem principem[10], quasi qui e re sua existimet bellum trahi sine fine; et dicitur cum Galliae ducibus[11] convenire ei non optime. At Batavi ne ipsi quidem elingues non hoc abs se speratum aut a rege promissum ajunt, ut tanta vis militum in regionem unam coacta in famem prius quam in hostem incurreret, sed ut ipsis relicta finitimarum rerum cura Galli in Atrebates et Hannonios arma inferrent. At Chaunius[12], cui mandata dicebatur ea irruptio, in aula nunc quoque detinetur; scribuntque Ordines tum faederati tum Hollandiae, minime satisfactum suae exspectationi. Mirum quam infestum mare Dunquercani habeant atque id ad curandarum literarum difficultates accedit.

1 Ferdinand II.
2 Georg Wilhelm (1591-1669), paltsgraaf van Birkenfeld.
3 De Richelieu.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen; vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
5 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
6 Urbanus VIII. Van welke legatus hier sprake is, kan ik niet zeggen; misschien de pauselijke vredesgezant Martio, kardinaal Ginetti.
7 Henri de Bourbon, prins van Condé.
8 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans. Hij was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen, welk huwelijk de koning ongeldig wilde doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv. Vgl. no. 2155, p. 41.
9 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
10 Frederik Hendrik.
11 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
12 Maarschalk Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes (†1649); hij was sedert 1633 gouverneur van Picardië.

Ex Anglia literas recentes habeo[1], quibus edoceor ad odium illud in Batavos, quod Ambonae satum est accedentibus novis alimentis ex societate Gallica semper Anglis suspecta, simul cum classis majore indies paratu colorem novis conatibus quaeri ex vetere controversia: jusso viro pererudito Seldeno[2] librum scribere, qui nunc editur, quo maris Britanniam Belgicamque interluentis, maxime vero partis ejus, quae ipsorum littora respicit, dominatum sibi Anglia vindicet. Quid parturiat haec rupta obducti diu vulneris cicatrix, avemus omnes conspicere optantes, ut sine communi malo transeat.

Haec scripseram, cum venit ad me Priandius[3], a patre Iosepho[4], apud quem literas viderat nuntium ferentes certum non minus quam triste in manu hostium esse Wormatiam, Oppenhemum, Maguntiacum, Gustavi Castellum, metuique non Lotharingiae tantum sed et Campaniae Gallicae. Haec opto quamprimum sciat Sublimitas Tua ideoque scribo duabus viis.

Dum rex solitudinem quaerit, cardinalis et Iosephus infirma imo afflicta ambo valetudine rerum omnium notitiam et actus penes se detinent. Butillerius filius[5] abest apud fratrem regium et, ubi non abest, cursitat; pater[6] multum putat, si negotia se prementia semper differat. Bulionius[7] pecuniam regis non sine lucro suo comprimit. Talia evenire necesse est magno regni, magno amicorum malo.

Et jam hoc quoque nuntiatur Burdegalae rursum insurgere cum multo sanguine seditionem[8], aliis quoque in locis trucidari magistratus. His diebus cum adesset regi princeps Condaeus simulque Bulionius, acriter in hunc princeps invectus est, quod ipsius tenacitate miles defuisset Valli Telinae tutandae; addebat non id a se dici ulla Rohanii[9] cura, quem abs se non amari notum esset omnibus, sed quod labes Francici nominis merito ipsi dolori esset. Regem et cardinalem passis velis ad pacem ferri ajebat amicus ille multum eo adremigantibus nuntiis pontificis[10].

Ego his malis causae communis vehementer commoveor duoque Deum precor, meliora ut largiatur meque reddat Suetiae Tuaeque Sublimitati non inutilem. Ejus bonitas, Excellentissime Domine, Sublimitati Tuae faveat.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 10 Iulii novi Cal. 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

1 Waarschijnlijk no. 2126 dd. 31 mei (dl. V) van Samson Johnson.
2 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.
3 Giustiniano Priandi, resident van Mantua bij het Franse hof van 1616 tot 1638.
4 François Leclerc du Tremblay (1577-1638) -père Joseph-, de bekende gunsteling van De Richelieu.
5 Léon le Bouthillier de Chavigny.
6 Claude le Bouthillier.
7 Claude de Bullion.
8 Vgl. V no. 2118, p. 502 en latere brieven.
9 Henri, hertog van Rohan.
10 De ordinarius nuntius van Urbanus VIII, Giorgio Bolognetto, en de extra-ordinarius Giulio Mazzarini (Jules Mazarin).

2179. 1635 juli 10. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijnheer,

Op Saterdagh heb ick geschreven, dan de bryeff is nyet voort connen raecken, dye nu gaet over Cales.

Sedert hebben wij veele quaede tijdingen gecregen boven de voorgaende als dat Mentz, Worms, Gustaefsburgh, Oppenheim zijn in des vijands handen; dat hij loopt tot Hagenouw toe ende dat men vreest nyet alleen voor Lorraine, maer oock voor Champaignie. 't En is nyet vremd, dat sulcke dingen, daer den cardinael[2] zyeck zijnde nyet alles doen en can ende nochtans anderen het nyet en laet doen. Ende dye het geldt, handelen nyet anders en soecken dan hetselve lang onder haer te houden, waerover mijnheer de prins[3] deser dagen in presentie van den coning[4] tegen Bulion[5] hardt heeft gesproocken, seggende geen vriendt te zijn van Rohan[6], maer dat hem d'oneer van Vranckrijck raeckt.

Tot Bourdeaux is de seditie weder ontstecken[7] met groote bloedstortinge. Eenige vresen, dat de Engelschen haer daermede sullen moeyen. Den coning ende cardinael luysteren nae paix. Hoe dit alles afloopen sal, weet Godt, maer de Alcaici sullen materie hebben om te spreecken.

Mijne gebyedenisse aen alle bekenden. Ick blijff recommandere de saecke van de Mase[8], boecken ende pa(pie)ren. Seldenus[9], een zeer geleert man, bij last van den coning van Groot-Bretaignie schrijft de dominio maris. Ick denck, dat Cunaeus[10] last sal crijgen te antwoorden.

Vaert wel.

Uwer E. bekende.

Den X Iuly XVI^{C}XXXV.

UE. gelieve mij eens te laeten weten, in wat poincten is den voorslagh van de Compaignie van asseurantie ende de principale consideratiën daerop loopende.

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijnheer Reigersberg, raet in den Hogen Rade in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den X Iuly 1635 tot Paris.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 18 j. Eigenh. oorspr.
2 De Richelieu.
3 Henri de Bourbon, prins van Condé.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Claude de Bullion.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Vgl. no. 2178, p. 80 en n. 8 aldaar. Alcaeus is een codewoord voor bestand.
8 Dit heeft betrekking op Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
9 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.
10 Petrus Cunaeus -van der Cun-, taalgeleerde en jurist; hij werd kort voor zijn dood (hij stierf op 2 december 1638) tot historieschrijver van de Staten van Holland en Westfriesland benoemd. Cunaeus heeft het boek van Selden nimmer beantwoord; althans Paquot, *Mémoires* I, p. 392 vv. vermeldt niets van dien aard. In de brieven van april en mei 1636 is sprake van een weerlegging door Theodericus Graswinckel; men zie o.a. diens brief en die van Willem de Groot, beide dd. 12 mei 1636 met desbetreffende aantekeningen in deel VII.

2180. 1635 juli 12. Van J. Wtenbogaert e.a.[1].

Mijnheere,

Gelijck uEd.[t] doorgaens is geweest in onse gebeden tot Godt, ten einde het sijne goetheydt mochte believen uEd.[t] ende derselver waerde familie eenmael nae soo langhduirighe ende beswaerlijcke onsekerheden veroorsaeckt door der menschen ondanckbaerheydt ende wankennisse van de bestendighe genegentheydt, die uEd.[t] alle tijt heeft gehadt om de voortreffelijcke hooge gaven, deselve van den Heere soo mildelick verleent, ten dienste des lieven vaderlants aen te leggen als te voren in alle getrouwicheyt was geschiet tot eener gewisser, gerustiger ende uwer Ed.[t] waerdiger standt ende gelegentheydt te brengen ende te verheffen, alsoo dancken wij nu oock denselven goeden God uyt grondt onser herten, dat hij het daertoe heeft gebracht, met hertelijck geluckwenschinghe over de digniteyt ende staet, daerin uEd.[t] nu werdt geëmployeert, neffens ons vierich gebedt tot deselve fonteyne alles goets, dat soodanich uwer E. employ moge strecken tot het gemeene beste ende tot den rechten vrede der christenheyt, 'twelck wij weten uwer Ed.[t] voornaemste wensch, wit ende oogenmerck te sijn.

Ende alsoo wij het daervoor houden, dat uEd.[t] alletijt sonderlinghe toegedaen is ende gewogen blijft de goede saecke, om dewelcke wij ende onse medebroeders soo vele swaricheyt hebben uytgestaen ende ten deele noch onderworpen sijn, blijvende alletijt worstelen tegen de menichvuldighe beletselen, die den voortganck van de leere der waerheydt, die nae de godsalicheit is, worden in den wege geworpen tot merckelijcke verhinderinge van den rechten vrede der christenheydt, die uEd.[t] soo seer beherticht ende wij mede van herten naeiagen, soo achten wij, dat Gods voorsienicheyt uEd.[t] derwaerts - gelijck weleer den Joseph in Egypten - heeft geschickt, om de geseyde goede saeck ende ons - denwelcken eenich beleydt derselve voor dese tijt is opgeleydt - de hulpelijcke hant te bieden in een stuck, dat ons zedert eenigen tijt herwaerts niet weinich en becommert, daerom wij oock de vrijmoedicheyt hebben genomen desen tegenwoordigen aen uEd.[t] te schrijven met dienstighe bede ons daerin met derselver raedt ende hulpe, sooveel doenlick ende gevoegelick geschieden kan, te assisteren ende meteen ons ten goede te houden de importune bemoeijenis, die wij genootsaeckt sijn uEd.[t] daerover bij desen aen te doen.

UEd.[t] is ten vollen bekent, wat voor een legaet wijlen de hoochgeleerde heer Daniel Tilenus z.[2] bij zijn testament aen onsen sonderlingen goeden vrient S.[r] Daniel Tresel[3] heeft gemaeckt om 'tselve te doen comen ten profijte van onse soc.[t] achtervolgende het testament des overleden Sal. ende het renversael van den voorz. S.[r] Tresel onder ons berustende. Van gelijcken zijn uEd.[t] niet onbewust alle de retardamenten nu bijcans twee jaren langh tusschen beyden gecomen, aleer de voorz. Daniel Tresel heeft konnen geraecken tot geheele voldoeninghe van 't voorz. legaet, waervan de leste penningen zijn getelt aen S.E. eerst nu den 8[en]

1 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2 (cat. J. Geel, no. 947). De brief is van de hand van S. Episcopius. Gedeeltelijk gedrukt Rogge, *Br. Wtenb.* III: 4, p. 249. Parafr. bij Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 23.

2 De predikant Daniel Tilenus, gewezen hoogleraar te Sedan, met wie Grotius in Parijs enige tijd in hetzelfde huis gewoond had; Tilenus was op 1 augustus 1633 te Parijs overleden.

3 Daniel Tresel, gewezen eerste klerk van de Staten-Generaal, leefde vanwege zijn remonstrantse gevoelens in ballingschap te Rouaan, waar hij een suikerraffinaderij dreef.

Mey laestleden, achtervolgens S.E. schrijven aen ons, gedateert den 11^{en} derselver maent, ende dat volgens den bordereaux van den speciën bij S.E. ontfangen ende ons overgesonden om daerop te hebben onse aggreatie, die wij S.E. oock hebben toegesonden volgens S.E. begeeren.

Alsoo nu volgens hetselve schrijven van deselve S.E. te delibereren stont, wat best met de penningen te doen, hebben wij daerop het testament ende brieven van den overleden nochmaels naesiende bevonden desselven expresse uyterste wille, die S.E. oock met de doot heeft bevesticht geweest te sijn, dat de gelegateerde somme geëmployeert ende bestedicht soude worden tot subsidie van de remonstrantsche saacke ende merkelick tot onderhout van eenighe studenten der theologie onder 't beleydt der remonstranten ende derselver directeuren, waerop dan oock slaat het renversaal bij den voorz. Sr Daniel Tresel aen den overleden gelevert ende bij denselven overleden ons overgesonden luydende als volgt: ‘Je, soubsigné, déclare par la présente, que encores, que par le testament et dernière volonté de mons.^{r} Tilenus en date du dernier de Janvier année présente escrit et signé de sa main à Parys la somme de quinze mille livres tournois me soit donnée et laissée par mon dit Sr Tilenus, je ne prétend point me prévaloir ny m'attribuer ladite somme en vertu du dit testament ny autrement ains recoingnois et ... esse ladite somme m'estre commise et confiée seulement pour la rendre et mettre ès mains des sieurs directeurs de la société des remonstrans en Hollande pour estre employée par eux aux fins et usages en la manière et forme, qu'il à esté convenu entre mon dit sieur Tilenus et eux selon le testament et déclaration de sa dernière volonté, qu'il leur a donnée. Et partant je promets, quand la dite somme m'aura esté mise en mains, de la leur rendre avec toute fidelité obligeant à ce tous mes biens présens et à venir. En foy du quoy j'ay escrit et signé la présente de ma main, A Rouen ce cinquième jour de febvrier mil six cens trente trois. Geteeckent: D. Tresel.’

Wij en hebben noyt getwijffelt ende en twijffelen oock alsnoch niet, off de voors. onse goede heer ende vrient Tresel en sij gantschelick van meeninghe 'tselve alsoo nae te comen gelijck S.E. ons oock heeft geschreven bij den voorz. sijnen van den 11^{en} Mey seggende, dat de heeren ende vrienden - ons verstaende - hem hebben toe te vertrouwen, dat hij oprechtelick sal doen all wat van een getrou vrient behoort verwacht te worden om de penningen op sijn tijt met alle contentement in onse handen te doen comen ende bij den sijnen van den 22^{en} Junij lestleden, dat hij neffens de geseyde aggreatie onse naerdre ordre sal verwachten. Dese ordre te geven en hebben wij niet konnen noch mogen over ons alleen nemen in soo een gewichtich stuck ende heylighe saecke - die onse geheele Soc.^{t} betreft, ende daerin wij ons soo behooren ende begeeren te dragen, dat wij mogen blijven buyten alle suspicie van anders als met alle voorsichtichen ende oprechticheyt daerinne gehandelt te hebben -, maer hebben alles in communicatie geleydt met verscheiden vrome ende wel ervarene rechts-geleerde in s'Graven-hage - onder dewelcke oock is geweest uwer E. waerde ende lieve broeder, de hoochgeleerde heere Mr. Willem de Groot -, oock met andere treffelijcke, vermogende cooplieden t'Amsterdam, die alle adviseren, dat wij niet en mogen noch en behooren - soo veel in ons is - de voors. penningen te laten in Vranckrijck, oock dat sulcx om verscheiden reden ongeraden is, maer dat de penningen behooren te comen in onse handen om alhier aengeleydt te worden onder vaste en versekerde hand op soodanigen interest als nae behooren om alsoo te bequamen ende in aller oprechticheyt

den uytersten wille ende meeninghe van den testateur zal. naer te comen tot Godes eer ende vorderinghe der waerheyt, die nae de Godsalicheyt is, daervan onse Soc.t professie doet, mits al voren gelijck in alle manieren billick is aen monsieur Tresel voorz. doende behoorlijcke versekeringhe tegen alle namaningen ende moeyelickheyden, die S.E. dies aengaende in Vranckrijck - dat God verhoede - mochten wedervaren, wanneer S.E. de voors. penningen aen ons soude hebben overgemaeckt, ende te dien fine wel lettende op de quitantie ende borchtochte, die S.E. daervan heeft moeten geven ende stellen aen de juffrou weduwe van de testateur zal[1]. Wij en willen oock niet twijffelen, off d'oprechtichen ende getrouwicheyt van den voorz. Tresel en sal dese onse ordre - mits versekeringh als voren - gaerne naecomen.

Dan daer is eene merckelijcke swaricheydt, die S.E. ons desen aengaende heeft geopent bij den voorz. sijnen brieff van den 11en Mey met dese volgende woorden: ‘Nu staet te delibereren, wat best met de penningen te doen, uE. niet willende verbergen, dat ick gisterenavont daerover gediscoureert hebbende metten borge[2] ende onder anderen aengeroert, off men 't gelt onder contre-borge behoorde te laten volgen, alsoo ick achtede de meeninghe van de vrunden in Hollant te wesen de penningen onder haer te hebben, daer overzulcx sij beïegent, dat hij hem verclaert heeft niet toe te sullen laten, dat de penningen uyt Vranckrijck sullen gaen, voor hij en is volcomelicken ontslagen, dat hij op die meeninghe borge is gebleven ende sonder dat daertoe noyt soude hebben verstaen, dat om hem daertoe te bewegen, ick hem sulcx genoechsaem belooft hadde, dat mijne brieven oock 'tselve conden betuygen. Daerover vele woorden gevallen sijnde hebbe eyntelick moeten beloven geene penningen uyt mijne handen te sullen laten gaen sonder sijn voorweten ende consent, anders dreychde arrest op de penningen te sullen doen, mijne redenen niet hebbende mogen gelden, dat ick sijne contre-borge sij ende dickwils veel van mij in handen hadde ten naesten tot de concurrentie van de somme’, etc.

Uyt dit schrijven vernemen wij, dat de geseyde borge, niettegenstaende de redenen hem bij mons.r Tresel voorgewendt om denselven anders te persuaderen, niet en wil lijden, dat de geseyde penningen uyt Vranckrijck herwaerts overgemaeckt souden werden.

Dit en becommert ons niet weinich, mijnheer, alsoo wij niet en sien, hoe wij toestaende, dat de penningen daer in Vranckrijck souden blijven den uytersten wille des testateurs onse arme beswaerde Soc.t ende onse conscientiën - als indertijt directeurs derselver - sullen konnen voldoen.

Dit, mijnheer, neffens het advys ende raet der voors. heeren rechts-geleerden ende vrome treffelijcke cooplieden, die alle daerin eenstemmich sijn, beweegt ons desen aen uEd.t te schrijven ende deselve op 't allerdienstichste te bidden ende te versoecken, dat het deselve gelieve ditte mons.r Tresel ende ons hierinne de hant te bieden ende 't credit ende de aensienlickheydt, - die wij vertrouwen, dat uEd.t heeft soo bij de joff.r weduwe des testateurs zal. als mogelick oock bij S.r Jaques Donys, coopman tot Parijs, borge aen de voors. weduwe voor ditte Tresel - te employeren met soodanige reden als deselve nae sijne groote wijsheyt ende

1 Jeanne de Guillon.
2 Een zekere Jacques Denis, koopman te Parijs; nadere gegevens over hem heb ik niet gevonden.

bescheidenheyt, oock als van de volle gelegentheyt der saecke wel ende ten rechten geïnformeert sijnde daertoe sal weten te gebruycken, ten eynde dat of de weduwe tevreden zij den voorz. Donys borge van de geseyde borch-tochte te ontslaen haer alleen tevreden stellende met de borchtochte van mons.r Tresel, off dat de voorz. Donis bewogen mocht worden onder soodanige contre-borgen als van deser zijde tot sijne ende sieurs Tresels versekeringh sal worden gestelt, de penningen herwaerts aen te laten volgen, opdat alsoo des testateurs goede ende heylige meeninghe ende uytterste wille behoorlick naegecomen werde.

Vorder alsoo de testateur zal. gewilt heeft, dat de heer François d'Or[1] soude genieten het eerste jaer interest comende van de penningen onse Soc.t onder den name van mons.r Tresel gelegateert, hebben wij uEd.t - metten welcken wij verstaen, dat ditte D'Or dies aengaende heeft geconsuleert, hoewel S.E. geen reden en hadde aen onse goede meeninghe in desen te twijffelen, wanneer het legaet aen onse handen soude sijn voldaen - bij desen wel willen bidden den voorz. D'Or van onsen wegen te verclaren - gelijck wij S.E. oock hebben geschreven -, dat wij in geen gebreke en sullen sijn S.E. des aengaende alle contentement te doen, soo haest wij meesters sullen sijn van de gelegateerde penningen ende weten, wat capitael ons deductis deducendis van oncosten ende anders sal overblijven, oock hoeveel de jaerlixe interest daervan alsdan bedragen sal, gelijck wij dan oock S.E. met ons gemelde schrijven gebeden hebben ende alsnoch bidden uEd.t in 'tgene voors. bij de weduwe ende den borge - des van uEd.t versocht sijnde - ten voordeele onser arme Soc.t nae gelegentheyt ende vermogen te willen assisteren.

Resteert, mijnheer, dat wij uEd.t ootmoedelick bidden ons dese door den noot uytgeperste vrijmoedicheyt ten goeden te houden ende in 'tgene voors. 't beste te doen nae 't vertrouwen, dat wij hebben op uw Ed.t groote wijsheyt ende Godsalighe gunst tot vorderinghe onser heylighe saecke.

Wij sullen niet ophouden God Almachtich te bidden, dat hij het segene ende uwer Ed.t met alle de zijne beware voor alle quaat en zegene in alle goet ons mits desen recommanderende in uwer Ed.t goede gratie ende alle tijt blijvende

uwer Ed.t ootmoedighe dienaers, directeurs
der Remonstrantsche Soc.t
J. Wtenbogaert[2],
S. Episcopius[3],
Petrus Cupus[4],
S. Lansbergius[5].

In Rotterdam, den 12en Julij 1635.

1 De predikant François d'Or; hij was een vriend van Grotius; vgl. III, p. 34 n. 6.
2 Johannes Wtenbogaert (1557-1644), onvermoeibaar strijder voor de beginselen der remonstranten en een van hun belangrijkste leiders.
3 Over Simon Episcopius-Bisschop-zie o.a. III, p. 19 n. 9.
4 Petrus Cupus (±1580-1646), sedert 27 februari 1632 remonstrants predikant te Rotterdam.
5 Samuel Lansbergen (1588-1669); in 1619 om zijn remonstrantse gevoelens verbannen, werd hij in 1632 voorganger bij de remonstrantse gemeente te Rotterdam, waar hij ook vòòr zijn verbanning predikant was geweest.

Adres: Aen mijn heer mijn heer de Groot, ambassadeur ordinaris van Sweden bij S. Alderchr. M.^{t} van Vranckrijck, Tot Parijs.

In dorso schreef Grotius: 12 Iuly 1635 de remonstran.

2181. 1635 juli 16. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Valde mihi dolet ita ab hoste per Germaniam Belgicumque intersepiri literarum transitus, ut heic in maximis quasi tenebris versemur ignari, quae nostra nunc, quae hostium sint. Bona fortuna ad me D. Ryngravii[2] literas pertulit datas XXII Maii vet. cal. Maguntiaci, quae res ibi, contra quam heic nuntiatum et in aula creditum fuerat, quietas adhuc nuntiant.

A duce Bernhardo[3] habemus hic Ponicam, cui rex[4] promisit et validum a se exercitum illis in locis brevi futurum et pecuniae nonnihil ad alimenta militis ejus, qui sub ipso duce Bernhardo est et in praesens eidem militi mensis stipendium. Rex ipse constituit propius ad eum finem accedere et ducem Bernhardum coram complecti.

Ex Valle Telina habemus Rohanii[5] literas de sex millibus hostium a se partim trucidatis partim fugatis ad pontem Adduae inter Bormium, quod hostis tenet, et Tiranum castellum, quod ipse paulo ante recuperaverat.

Ab Anglia legatus[6] jam in itinere est. Metuo novas cum ea gente controversias, quando toto illo mari, quod ipsos Galliaeque et Belgicae conjuncta littora interfunditur, suppara sibi ab aliis omnibus submitti volunt et pisces ad vectigal vocant. Habebimus brevi iis de rebus Seldeni commentarium[7].

Et Polonus[8] et Danus[9] suos in Viennensi aula habent, ille, ut exploret, quid auxilii sperandum habeat, si nobiscum inducias repudiet, hic vero, ut praesidia comparet possessioni episcopatus Bremensis.

Hucusque si non laetus, certe medio animi statu scripseram, cum literas accipio nimis certas de capta Wormatia; utinam ne jam et illud, quod de Maguntiaco huc nuntiatum fuit, verum reperiatur. Oppidum tale est, ut, si tanti sit hosti eo divertere, quin se dedat, conditio nulla sit recusanda. Talia solent esse oppida, quae a sacerdotibus reguntur.

Episcopi Galliae jam suo responso fratris regii[10] conjugium irritum pronuntiarunt freti Galliae moribus, e quibus pontificum sanctionibus, quoties id expedit, reperiunt quae opponant.

Seditionum tributariarum in ultimis Galliae partibus igne nonnihil sedato manent cineres non sine metu resurrecturi incendii inflammantibus monachis, quorum multi externis potestatibus quam suo regi sunt addictiores. Quid ultra futurum sit, novit is, qui omnia. Sed hic annus videtur res magnas parturire.

Eum et sequentes toto animo omnes, Illustrissime Domine, tibi felices precor

1 Copie Uppsala, UB., cod. 388 a, Ep. 13. Gedrukt *Epist.*, p. 161. Geadresseerde, Ludwig Camerarius (1573-1651), was Zweeds gezant in Den Haag.
2 Rijngraaf Otto; zie no. 2178, p. 78 n. 8.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar; Tobias von Ponikau was zijn raad en gezant.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Henri, hertog van Rohan.
6 John Scudamore; zie no. 2169, p. 65 en n. 4 aldaar.
7 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.
8 Wladislas VII (IV), koning van Polen.
9 Christiaan IV, koning van Denemarken.
10 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; men trachtte zijn huwelijk met Margareta van Lotharingen, op 3 januari 1632 in het geheim gesloten, ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv.; p. 989 vv. Vgl. no. 2155, p. 41.

et tuis, quos inter si speciatim nominem nobilissimum filium tuum[1], faciam id meo jure, amicus ejus vetus.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus
H. Grotius.

XVI Iulii novi Cal. MDCXXXV.

Adres: A Monsieur Monsieur Camerarius, Ambassadeur pour la Reine et Couronne de Suède prez Messieurs les Estats Généraux des Provinces Unies. A la Haie.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: R.A.^{o} 1635 3 Augusti st. n.

2182. 1635 juli 16. Aan Christina van Zweden[2].

Ita obsessa sunt et per Germaniam et per Belgium itinera, ut nihil nisi incertum tardumque audiamus. Hoc quidem apparet regem[3] et ex Belgico fine exspectare novam victoriam de Picolominaei[4] copiis Mosam ad Namurcum transgressis et in Germania nihil omittere, quod opus sit ad res, postquam servari non potuere, restituendas.

Nam et ex Provincia et Delphinatu quae paratae credebantur ad bellum Italicum copiae, et ex Picardia quae incursare in Atrebates et Hannonios putabantur, pleraeque in Lotharingiam et Rheno proxima mittuntur, et ducis Bernhardi Wimariensis[5] militi mensis stipendium persolvitur, et rex ipse parat se, ut de propinquiori loco consulat laborantibus partibus.

Ex valle autem Telina quanquam non omnia habemus, quae volumus, necdum persanato eo vulnere, quod nuper acceptum est, recreamur tamen prosperis nuntiis post receptum a Rohanio[6] Tiranum castellum, caesi ab eodem hostes ad pontem Adduae et spe majorum successuum. Maxime cum Sabaudus[7] ad societatem Gallicam jam se contulisse dicatur.

Poloniae secretarium[8] in aula Viennensi pecuniam accepisse intelligimus, qua conducantur Cossacci adversus Galliam ejusque amicos. Est in eadem aula vir nobilis a Dano[9] missus ob Bremense negotium.

1 Joachim (1603-1687).
2 Gedrukt *Epist.*, p. 160.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye (1630-1637; geb. 1587).
8 Zowel de capucijn Walerian Magno (Magni) als de broer van Wladislas VII (IV), Jan Kazimierz (Johan Casimir), hebben in Wenen onderhandelingen gevoerd; of een van deze beiden, en zo ja wie, hier bedoeld is, valt niet uit te maken.
9 Christiaan IV; het betreft vermoedelijk Volckmar (Waldemar Christian), zoon van de Deense koning en Christina Munk.

Sponsalibus Bavaricis[10] dies constitutus dicitur ad quintum Augusti.

Arma Turcica in Persas versa non dubitatur.

Angli adhuc classem suam innocentem habent, nisi quod semen metuitur controversiae postulantibus Anglis, ut Gallorum Batavorumque naves toto quod

10 Het huwelijk van Maximiliaan, keurvorst van Beieren, met Maria Anna, dochter van Ferdinand II, vond op 15 juli 1635 plaats.

Angliam Flandriamque interjacet mari suppara ipsis submittant. Cum processu temporis discemus plura.

Det Deus ut et meliora idemque, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina mea Clementissima, Augustam Majestatem Tuam diu nobis et Christiano orbi servet.

Tuae Augustae Majestati obedientissimus subditus
H. Grotius.

Lutetiae, 6/16 Iulii 1635.

2183. 1635 juli 16. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Ick hebbe op den ordinaris tijt gecontinueert te schrijven gelijck ick nu oock ben doende. Van uEd. sijn mijn leste brieven van den 18 van de voorleden[2], bij andere heb ick schrijvens gesien van den 29, ende ontfangen de heeren Staten-Generael desen morgen brieven over Calis van den eersten deser.

Naer de particuliere brieven seggen soo neempt de tumulte in Guienne toe. Den duc de Chaune[3] soude marcheren met 14000 man naer Vlaenderen ende den cardinael de la Valette[4] een leger formeren au Pais Messin. Off de tijdyngen, die tsedert wt dese quartieren gecommen sijn, die resolutiën sullen continueren, verstercken off verflauwen, sullen wij met nader advisen verwachten.

Wt mijn leste schrijvens[5] sal uEd. hebben connen sien, dat ick niet sonder reden de difficulteyten, die te voorsien waren, hebbe geapprehendeert. Buyten twijfel sal men daer een weynych buyten sijn postuyre wesen gestelt, want men het anders hadde gemeent. Soo dit jaer geen mercklijck vigeur wt dat rijck[6] tegens Spaengie wert getoont, men sal het naeste moyte hebben om andere wederom soo diep te engageren. De middelen werden verspilt sonder eenych effect ende hetgene ten eersten aenvanck tegens dien viant, die onversien was, conde werden geëffectueert[7], sal, als men mogelijck sal willen, onmogelijck sijn. Het secours van boven gecommen is alrede seer groot meldende veele buyten de reste wel van 10.000 Croaten. Daer sijn advisen, dat noch 3000 paerden, 12000 te voet affcommen, ende naer de brieven, die van boven commen, spreecken, soo sijn de keysersche meester van het velt, een teyckenen de protestanten seer swack sijn, dewijle soodanyge diversie

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 4 k. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2150; tesamen met nos. 2191 en 2193 beantw. d. no. 2230.
2 No. 2150.
3 Maarschalk Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette, aartsbisschop van Toulouse.
5 No. 2176.
6 Frankrijk.
7 De overwinning van Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, en Urbain de Maillé, markies van Brezé, op prins Tommaso van Savoye, op 20 mei bij Avein in de Ardennen behaald; zie o.a. no. 2137, p. 14.

haer het hooft niet boven en hout. Nu de Saxische vrede[8] vast gaet, al waer het de vorsten Lunenburch[9], Hessen[10] ende andere haer

8 Over de vrede tussen Ferdinand II en Johann Georg, keurvorst van Saksen, zie no. 2131, p. 3 n. 8.
9 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
10 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.

niet en vouchden, soo sal de keyser[1] seer werden versterckt door het volck, dat hij in Slesiën ende Bohemen heeft tegens den Sax moeten gebruyken.

Het dessein, dat met graeff Willem[2] op handen was, soo niet t'eenemael achterblijfft, sal door de comste van sooveel volck naer dese quartieren werden geretardeert.

Mijnheer den prins[3] is met het leger een mijle beneden Reurmonde gecomen ende schrijfft van den twaelfden, dat de Françoisen garen waren daer de vivres noch abondanter quamen, soodat hij schijnt te twijfelen, off daar sullen connen blijven. Den viant is tegenwoordych meester van het velt, ende hebben de Croaten de onse in het afftrecken gesocht in de arrière-garde te beschadygen, doch niet wtgerecht. Naer het hem laet aensien, tensij Vranckerijck resoluyter ende machtyger den viant in sijn eygen lant aentasten, soo waer het niet vremt, als ons leger met den winter wt het velt retireert, dat men den alarm van de Croaten crege tot ontrent de fauxbourgs van Paris. Zosimus[4] gesproocken wesende dat Vindex[5] wat anders behoort te gaen, seyt: hij doet, wat hij heeft belooft ende meer. Brasset[6] hout deselve tale, waerwt moet volgen, dat plus dictum quam scriptum ende Manlius[7] niet wel heeft toegesien.

Serranus[8] doet bij Aristoteles[9] in absentie van Gracchus[10] groot devoir om van Eusebius[11] te geraecken, heeft al veele tot sijn coerde gehadt, dan die schijve is wederom verseth, waertoe den loop van saecken heeft geholpen. Iovinianus[12] blijft noch van opinie, dat hij het niet sal redresseren.

Men heeft hier ingewillycht den tweehondersten penynck ende vint men hem becommert, waer de penyngen tot de excessive lasten sullen werden gevonden. De predicanten, die tegens dese alliantie sijn geweest, meenen sij propheten sijn geweest seggende die niet conde werden gesegent; connen haer niet onthouden publyckelijck dat te seggen. Gisteren seyde Rosaeus[13]: dewijle sonder Godt was begonnen, van God niet conde werden gesegent.

Monsieur Saummaise[14] heeft contentement van de curateurs ontfangen, meent een reysken voor drie maenden in Vranckerijck te doen.

UE. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberg.

Desen 16 Iuly 1635.

1 Ferdinand II.
2 Willem, graaf van Nassau-Siegen; vgl. no. 2176, p. 74.
3 Frederik Hendrik.
4 Schuilnaam voor Hercule de Charnacé; Grotius heeft de naam erboven geschreven.
5 Codenaam voor (koning van) Frankrijk; Grotius heeft er ‘Con. v. Fr.’ boven geschreven.
6 Jean Brasset, Frans ambassade-secretaris in Den Haag. De naam staat in de tekst in cijfercode: 84.70.1080.74.77., met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
7 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.
8 Schuilnaam voor Adriaen Pauw; na zijn missie te Parijs met Johan de Knuyt traineerde men in Den Haag zijn terugroeping, zeer tot zijn misnoegen.
9 Codenaam voor Holland.
10 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
11 Gewoonlijk schuilnaam voor De Richelieu, hier voor Frankrijk gebruikt.
12 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
13 De Haagse contra-remonstrantse predikant Henricus Rosaeus (1577-1637).
14 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise (Salmasius), hoogleraar te Leiden.

Soo ick dese soude sluyten, ontfange uEd. schrijvens van den 29 Iuny[1], dat ick noch niet hebbe gelesen.

Adres: Madame Madame de Groot A Paris.
In dorso schreef Grotius: 16 Iuly 1635, N. Reig.

2184. 1635 juli 17. Aan Willem de Groot[2].

Tuas, mi frater, literas scriptas 25 Iunii[3] heri accepi et gratias ago pro iis, quae nuntias. Urge quaeso Delfenses, ut praebeant veritati testimonium. Ego semper intellexi fuisse Berckelium[4], qui in mea re locutus sit apertissime. Sciamus quaeso, ecquid cum bona gratia a Rotterodamensibus obtineri possit[5]. Si non potest, aperiunt se viae aliae. Rogo et omnis detur opera, ut chartas mihi Rotterodami Hagaeque ablatas recipiam ex tenore sententiae pro me latae. Deinde ut quamprimum illae chartae et aliae simul cum libris ad me veniant. Nam horum inopia nihil boni aggredi possum. Illud vero satis mirari nequeo omnes de Sophompanea[6] loqui - nam scripsit Salmasius[7] - me autem nec mihi nec amicis habere exemplar. Rogo, si alicubi intercepti sint libri, vel hoc sciam.

In valle Telina res meliori in loco est recepto per Rohanium[8] castello Tiranio et sex mille hostibus non longe inde partim caesis partim fugatis.

Ad ripam Rheni res non optime succedunt. Metuo, ne vera sit de amisso Magontiaco fama. De Wormatia constat et ivisse hostem Magontiacum. Plane illis in partibus pro lubitu agit. Sed rex[9] tum magnum exercitum juvandis sociis promittit, tum pecuniae aliquid Bernhardi ducis[10] militi.

Valde nos torquet ignorantia earum rerum, quae apud vos geruntur. Posthac viam Caleti et maris tentabimus.

Parentibus[11] optimis me commendo, quorum non ero immemor. Saluto et omnes sanguine, affinitate, amicitia junctos, Delfenses maxime, quibus velim ostendere posse quam ipsis velim optime. Uxori tuae[12] et liberis[13] Deum faventem opto.

Lutetiae, 17 Iulii novi Cal. 1635.

1 No. 2165.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 854. Antw. op no. 2159; beantw. d. no. 2220.
3 No. 2159.
4 Vermoedelijk de in 1634 overleden Rotterdamse burgemeester Gerard Jansz. van Berckel.
5 Dit doelt op Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
6 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
7 De Franse klassiek-filoloog Cl. Salmasius, hoogleraar te Leiden.
8 Henri, hertog van Rohan.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
12 Alida Graswinckel.
13 Johan, Jacob II, Maria, Alida, Anna en Titia.

Publicatos illos foederis Gallici articulos[1] missos ad me velim.
Tui amantissimus frater
H. Grotius.

2185. 1635 juli 17. Aan A. Oxenstierna[2].

De Maguntiaco ii ipsi, qui tristem sparserant nuntium, nunc eum dubium videri volunt, an quod parum certa fuerit auctoritas, an quod ita conducere rebus existiment non dixerim. Sed si verum est Wormatiam versus ivisse magnam partem Caesariani exercitus, est plus quod metuam quam quod sperem.

Cum pater Butillerius[3], cui, filio[4], apud fratrem morante regium[5], res externae curae sunt, apud regem[6] negotia fugientem ad Fontem ageret Bellaqueum, Servianum[7], secretarium status unum e quatuor, cui bellicarum rerum tractatio mandata est, conveni, a quo singulari quadam humanitate et amicitiae testatione exceptus sum. Commendavi ei tria, Colmariense negotium, ut ea aequitate transigeretur, unde et huic civitati amor in res Gallicas cresceret, et aliis exemplum daretur tutelae regis expetendae; legatus ut quamprimum mitteretur[8], cujus opera adjuta Sublimitas Tua facilius societatem protestantium inter se devinctam contineret; postremum ut pecunia per Feuquerium[9] saepius, nuper et per Butillerium filium promissa Sublimitati Tuae non ultra sineretur in manibus dispensantium haerere, magnos in his rerum momentis usus habitura; quod ut credibilius facerem, explicavi quae de Arnhemio[10] et fluctuantibus nonnullis exercitus Saxonici ducibus intellexeram. Promisit large operam suam, optare, ut D. de la Cour[11], consiliarius parlamenti hujus et primi quondam praesidis Rhothomagensis filius, non leviter literis tinctus, in vestras partes mitteretur, addens optari idem a sigillorum custode[12]. Cum diceret alios Davausio[13] destinare eam legationem, dixi arbitrari me e re esse, ut Davausius permaneret in tractandis rebus ad inducias cum Polono[14] pertinentibus neque vero vestri tractus rem eam moram pati, ut post exitum demum colloquii cum Polonis a rege legatus istuc adventaret.

Literae a Vienna narrant fuisse ea in aula Polonum secretarium[15], cui ab

1 Zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 198 vv.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 160; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 61.
3 Claude le Bouthillier.
4 Léon le Bouthillier de Chavigny.
5 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Abel Servien; zie over hem V, p. 104 n. 1.
8 Hierover herhaaldelijk in de correspondentie met Axel Oxenstierna; tenslotte werd benoemd Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont (†1649).
9 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
10 Hans Georg von Arnim-Boytzenburg (1581-1641), bekend legeraanvoerder uit de Dertig-jarige Oorlog. Na eerst onder Gustaaf II Adolf Zweden gediend te hebben ging hij in 1626 over naar Ferdinand II, onder Wallenstein, en in 1631 naar Johann Georg, keurvorst van Saksen, die eind 1634 vrede met de keizer had gesloten; zie no. 2131, p. 3 n. 8.
11 Zie p. 53 en n. 1 aldaar.
12 Pierre Séguier.
13 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
14 Wladislas VII (IV), koning van Polen.
15 Vgl. no. 2182, p. 87 en n. 8 aldaar.

Ognatensi[1] pecunia sit numerata Cossaccorum tribus millibus conducendis, quae in Galliam Hispani vellent immittere. Sane ita judicare prudentiores video. Poloniae regem protestantibus blandiri quidem sed per magis fida cum Caesare[2] connecti, praesertim quamdiu cum Suetia belli pacisque incertus manet.

Septimus jam dies est, cum venit heic a duce Bernhardo[3] Ponica[4] rebus fessis subsidium rogans. Multa mecum locutus purgavit famam ducis, quod in magno metu, ne inde a Galassio[5], altera parte a Mansfeldio[6] includeretur peditis inops, quem in oppidorum praesidia distribuisset, tam longe cessim iisset. Amicitiam Sublimitatis Tuae in ipso abitu cum duce foederatam praedicabat addebatque plurima in laudem Sublimitatis Tuae saepius repetens melius ipsam Germanis consultum voluisse quam ipsos sibi Germanos. Nec tacebat magnam ipsius ducis cum Feuquerio[7] conjunctionem. Putavi officii esse mei ex generali mandato socios juvandi, ipsius postulata commendare Serviano, qui id non ingratum habuit. Locutus est et ipsi Ponica et Patri Iosepho[8], dein cardinali[9] heri et regi, qui ad Germani nunc fanum venit Catalaunum, ut dicitur, iturus. Promittitur ei et magnus exercitus sub cardinali Valetta[10] et pecuniae aliquid pro ducis Bernhardi milite, ne vastatis jam caeteris quod facere caeperat, Gallia solum populetur. Suedis nostris parta gloria est defensa contra magnam hostium vim Caesaris Lautera.

In Valle Telina res non quidem restitutae sunt, sed spem ostentant meliusculam, nam Rohanius[11], qui se nimium festina, ut multi existimant, cautione Clavennam Ripamque receperat, Tiranum castellum, ad multas res utili positu, recuperavit auctusque tribus Helvetiorum millibus diu desideratis hostium sex millia ad pontem Adduae, qui Tiranum inter et Bormium est, partim interfecit, partim compulit in montes inque Bormium fugere, unde majora audendi pulchra se illi praebet occasio. Sabaudus[12] dicitur jam fedus fecisse cum rege, quod quale sit, ostendet dies. Certe hoc tempore non eae sunt in illis partibus regis vires, ut magni quicquam possint aggredi: imo ad tutandam Lotharingiam et quae Lotharingiae adhaerent miles inde abducitur ut et ex Picardia is, qui in Atrebates et Hannonios multum id exspectantibus Batavis incubiturus dicebatur. Sed aequum est ad ea reverti, quae urgent magis. Ringravium[13] Francofurti ad Moenum esse audio eaque fiducia animum addere sociis et civitatis fidem retinere, quod utinam sit diuturnum. Nam antequam eo adveniret, intelligo controversiam ei motam de directione vicaria ab ipsa civitate.

De Belgicis rebus sera huc omnia adferuntur et incerta. Piccolomini[14]

1 Inigo Veléz de Guevara y Tasis, graaf van Oñate, Spaans gezant te Wenen.
2 Ferdinand II.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Tobias von Ponikau, raad en agent van Bernhard van Weimar.
5 Matthias, graaf Gallas.
6 Philipp, graaf van Mansfeld.
7 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
8 François Leclerc du Tremblay -père Joseph-, gunsteling van De Richelieu.
9 De Richelieu.
10 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette, aartsbisschop van Toulouse.
11 Henri, hertog van Rohan.
12 Vittorio Amedeo; zie no. 2182, p. 87 n. 7.
13 Otto; zie no. 2178, p. 78.
14 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.

exercitus, quem non admodum esse speciosum Sedano scribitur, Mosam Namurci transiit interiora Belgarum petiturus. De regio Batavicoque exercitu plerique conjecturam faciunt iter illis in Wasiam quaeri, initium ad claudendam Antverpiam. Ajunt ibi grave odium exortum inter duos cardinalis propinquos Brezaeum[1] et Mileraeum[2].

Ex Hispania secretarius legati[3], qui ibi fuit, Gallici honorifice et sine suo impendio ad fines deductus est. Ea comparatio efficit, ut, quae hic in secretarium Hispanicum[4] durius acta sunt ob tractam longius praefinito moram custodito ipso neque chartis intactis, eorum nunc defugiatur auctoritas.

Ex Italia qui scribunt, memorant magna ibi Hispanorum diligentia reparari classem. Ab iisdem Parmensi principi[5] ingentes intentari metus. At ex Vienna praeter ea quae dicere occupavi, regem Hungariae[6] Budacium ivisse, eo venturos eos, qui exercitu sub ipso sunt praefuturi: missos in Hispaniam cursores ad socianda consilia super pace generali a pontifice[7] commendata, sed quam Austriaci nonnullis successibus inflati carius quam antehac indicare dicuntur, ne hoc quidem dissimulantes non multum ex legatorum opera sperandum, quamdiu non prius exploratus esset ipsius regis Galliae in pacem animus. In eo instrumento, quo dux Neoburgicus[8] medius inter partes esse permittitur, adscriptum, ne Gallis aut aliis domus Austriacae hostibus iter per sua concederet. A Rohanio missas Viennam literas, quo significet, quod factum in Valle Telina a Gallis non alio spectare quam ad tutandam catholicam romanensium religionem et jus Rhaetorum. Sponsalia Bavarica[9] quinto Augusti futura. Pacis Saxonicae[10] occultari pleraque. Venisse in aulam Viennensem a rege Daniae[11] virum nobilem commendaturum Caesari possessionem Bremensis episcopatus.

Et haec quidem inde: heic vero episcopi sententiam suam adversus conjugium fratris regii[12] perscriptam dedere, quam nancisci nondum potui, missurus alioqui. Ducissa de Croy[13] se Sublimitati Tuae commendat, facit idem D. Diodati[14]. Mitto

1 Maarschalk Urbain de Maillé, markies van Brezé; zijn vrouw Nicole was een zuster van De Richelieu.
2 Maarschalk Charles de La Porte, markies (later hertog) van La Meilleray (1602-1664), neef van De Richelieu.
3 Gezant in Spanje, toen Frankrijk openlijk tot oorlog met dit land overging, was Emeri Jaubert, graaf van Barrault, baron van Blaignac. Zijn secretaris, le sieur Gautier de Peny, was aanvankelijk onder arrest gehouden.
4 Vgl. no. 2164, p. 56 en n. 5 aldaar.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.
7 Urbanus VIII.
8 Paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg.
9 Het huwelijk tussen Maximiliaan van Beieren en Maria Anna, dochter van Ferdinand II, vond op 15 juli 1635 plaats.
10 Over de vrede tussen Ferdinand II en Johann Georg, keurvorst van Saksen, zie no. 2131, p. 3 n. 8.
11 Christiaan IV; voor zijn afgezant in Wenen vgl. no. 2182, p. 87 en n. 9 aldaar.
12 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII; hij was in januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen, welk huwelijk de koning op formele gronden ongeldig wilde doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv. Vgl. no. 2155, p. 41.
13 Anna van Pommeren (1590-1660), weduwe van Ernst, hertog van Croy (†1620).
14 Elias Diodati uit Genève.

edictum regis[1], quo districtius quam antehac feudorum possessores ad arma evocat, et responsum theologorum de fratris regii matrimonio, cui congruenter et episcopi regi responderunt; praeterea recentes Meti literas, quibus Caesaris Lautera tandem vi hostium pressa intelligitur malaque omnia, quibus Deus medeatur.

Rusdorfius[2] hic est, sed eum videre necdum contigit.

Omnia optima publico, Excellentissime Domine, et Sublimitati Tuae precor.

7/17 Iulii 1635.

Ponicae[3] magnus honos habetur, nempe ut Theodoretus[4] Pyrrhonis[5] totus Vindicis[6] fiat; sunt qui mussitant obsessam Colmariam.

Tuae Sublimitatis devotissimus cultor
H. Grotius.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2186. 1635 juli 17. Van G.J. Vossius[7].

Illustrissimo viro Hugoni Grotio, Gerardus Vossius, S.P.

Ante dies paucos accessit me optimus et doctissimus vir Theophilus Rykwaert[8], partim, ut de more inviseret, partim etiam rogatum, ut aliquid ad te literularum in gratiam filii sui Justi[9], qui has ad te defert, exarare vellem. Facio vero id ac lubens, praesertim quando idem e me poscunt Barlaeus[10], Corvinus[11], Hasius[12], quem jam ante annos viginti ex Eglissemiano certamine cognitum tibi arbitror.

Est Justus hic juvenis ingenio valens ac eruditus quemque tres isti, quos proxime dixi, etiam a vita et moribus mihi commendant et adversus obtrectatores, quibus nunquam humana caret vita, magno affectu tueantur. Laudat quoque hac parte filius meus Matthaeus[13], cui non ita magna, aliqua tamen cum eo familiaritas fuit; uti et filio tuo Petro[14], occasione ea, quod uterque juris scientia a Corvino imbueretur. Sane dignissimum arbitror, cujus ratio habeatur, sive ejus opera utilis tibi esse potuerit, sive alium istic noris, cujus liberis erudiendis praefici possit.

1 Zie no. 2137, p. 16 bovenaan en no. 2135, p. 11.
2 Johann Joachim von Rusdorf (1589-1640), diplomaat in dienst van paltsgraaf Frederik V en nadien van Zweden.
3 In de tekst in cijfercode: 113.266.45 (moet zijn 47).73.1009.35.45.22.98. Ponica (Tobias von Ponikau) was raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
4 Codewoord voor ruiterij.
5 Schuilnaam voor Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Codenaam voor Frankrijk.
7 Gedrukt *Voss. ep.*, p. 296; *Voss. Op. IV ep.*, p. 199. Beantw. d. no. 2225.
8 Over Theophilus Rijckewaert zie V no. 2101, p. 480 en n. 1 aldaar.
9 Zie V, no. 2101, p. 479; mij is niets naders omtrent hem bekend.
10 Caspar Barlaeus; zie over hem III, p. 376 n. 1.
11 Over Johannes Arnoldi Corvinus zie IV, p. 4 n. 8 en ibid. p. 20 n. 1.
12 Niet geïdentificeerd. aant.
13 Mattheus Vossius (±1610-1646), door de Staten van Holland met de titel historieschrijver van hun gewest vereerd; de Staten van Zeeland volgden in 1636 dit voorbeeld.
14 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef en op wie Vossius een wakend oog hield; zie over hem V, p. 73 n. 5.

Volupe fuit ex Lomelio[1], Pavoni[2] a secretis, nudiustertius cognoscere de valetudine tua tuorumque, praesertim post vulnus nuper familiae inflictum tuae, quod primo animum valde perculit, ut omnium tui amantium ita maxime Petri tui, sic ut aliquot diebus nunc cibo abstineret, nunc vix tangeret: mentionem vero carissimae Mariae[3] etiam postea non nisi lacrymans audiret. Omnino amore magno hi duo se mutuo complectebantur. Advocando et alloquio detersimus moerorem, ut potuimus, memores, quae nobis praestitisses literis non unis nec solis, sed Sophompanea[4] comitatis, in maximo luctu nostro[5]. Sed dicere etiam non possim, quantum solatii attulerint filio tuo, quas literas scripseras ad parentem, fortes profecto: partem enim earum a se exscriptam mihi quoque filius ostendit. Hactenus filius tuus usus Corvini convictu, sed conqueritur hospes ejus se angustius habitare, alia etiam praetendit, praesertim de valetudine majoris filiae[6]. Si ibi minus bene possit, ut aliis in aedibus bene filio sit, a patruo[7] curabitur ac lubens in societatem hujus curae veniam.

Bina operis nostris Grammatici[8] exemplaria jam diu spero acceperis, uti et a Blauwio[9] Sophompaneam et geminas exinde a nobis literas[10], quibus inter alia de Junio nostro[11], Galilaeo de Galilaeis[12], et Leone Allatio[13] respondi: de duobus his plenius aliquid brevi, ut spero, scripturus.

De publicis rebus nihil addo, quia non dubito, quin aliunde melius certiusque ea intelligas.

Salutant te plurimum uxor[14] ac liberi[15], ac mecum etiam heroinam conjugem ac familiam universam.

Amstelodami, XVI Kal. Sextil. Anni MDCXXXV.

2187. 1635 juli 19. Aan A. Oxenstierna[16].

Interclusam literis viam per terras Belgicas aperuere nuntii pontificii[17], qui et

1 David de L'Hommel; zie V, p. 273 n. 2.
2 Adriaen Pauw, die na beëindiging van zijn Parijse missie nog steeds op zijn terugroeping wachtte.
3 Grotius' dochter Maria (geb. 1617) was op 16 maart 1635 overleden.
4 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV, dat juist was uitgekomen.
5 Nl. toen Vossius' zoon Dionysius was overleden; zie ook V, nos. 1895 en 1898.
6 Johanna; zie verderop n. 15.
7 Vermoedelijk Willem de Groot, ev. Nicolaes van Reigersberch
8 *Gerardi Ioannis Vossii De arte grammatica libri septem.* Amsterdami, Apud Guilielmum Blaeu 1635.
9 De Amsterdamse uitgever en cartograaf Willem Jansz. Blaeu.
10 Nos. 2101 (dl. V) en 2166.
11 Franciscus Junius Jr.; zie V no 2101, p. 479 n. 5.
12 Over Galileo Galilei zie V no. 2108, p. 489 en n. 7 aldaar.
13 Zie over Leo Allatius V no. 2108, p. 490 n. 3.
14 Elisabeth Junius.
15 Van Vossius' kinderen zijn mij bekend: Johannes (1605 of 1606-1635), Franciscus (±1608-1645), Mattheus (±1610-1646), Dionysius (geb. 1612, in 1633 overleden), Isaac (1618-1689), Gerardus (1619-1640) en de dochters Johanna (1612-1640) en Cornelia (1613-1638).
16 Gedrukt *Epist.*, p. 162; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 64. Antw. op no. 2152.
17 Giorgio Bolognetto en Giulio Mazzarini; vgl. Cuvelier-Lefèvre, *Corresp. de la cour d'Esp.* III, p. 78 (no. 227).

ante Augusti exitum pacem spondere audiuntur. Id fecit, ut omitteretur illud consilium disponendi homines, qui per Caletum literas curarent et ut meae ad Sublimitatem Tuam per triduum heic retentarentur.

Medio tempore pervenerunt ad me literae, quas Sublimitas Tua Stada 9 Iunii vet. Cal.[1] ad me destinavit, ex quibus disco interceptas, nescio ubi, eas, quas octavo ante die ex illis partibus ad me scripserat. Quae literae illae Stadenses mihi injungunt, ea jam ante urgere non desieram, legationis et pecuniae negotium, et cardinalem[2] Ruellae ob eam causam convenire volueram heri aut hodie, sed impediit id fratris regii[3] recens superventus, ita ut cras quidem sperem futurum, ut eum videam, sed serius quam curari hae literae possint. At hodie apud me fuit Servianus[4], secretarius status res belli curans, qui dixit Davausio[5] legationem in illas partes impositam, et, quamdiu ille aliis rebus detinetur, acturum ibi res, qui hactenus res Gallicas in aula Saxonica egit[6]. Malueram aliquem ibi esse et nunc quidem, qui cum legati nomine atque auctoritate sustentare posset consilia et actus Sublimitatis Tuae. Videbimus, si ferat res mutationem.

Pecuniam a rege[7] missam in vestras partes ad Sublimitatem Tuam, Lunemburgium[8] et Hassum[9] non quidem ex regis ministris, sed ex amicis intelligo, aliis credere debeam necne incertus, nam Bulionius[10] nihil ejus dicit.

Aulae consilia in partem ex quo scripseram variant. Rex non abit in Campaniam, sed manet apud regni sedem, tum quod cardinali valetudo vix permittat abitum, tum quod metus est, ne crebri ex Aquitania seditionum nuntii - ubi in Liburni oppido magnae factae sunt caedes - plebem hujus urbis satis mobilem in consensum trahant mali. In Aquitaniam mittitur dux Valetta[11] veniae dandae jure nec dato illi nec prohibito, ut quam ipsi liberum erit dare, tam regi, si ita usus ferat, liberum sit datam rescindere. In loca Rhenum versus spectantia pro uno duo mittuntur exercitus ducibus itidem duobus, in Lotharingia imperaturo Valetta cardinali, propius Rhenum duce Incolismensi[12] velut Lafortio[13] per senectutem impare. Ita mos est cardinali Riceliaco partiri imperia, quod quam sit in bello periculosum, si vetera exempla admodum illustria non haberemus, ista nuper Bressaei[14], aulae gratia praeferocis, cum Castilionaeo[15] certamina satis nos docerent.

Contra episcoporum responsum de fratris regii matrimonio[16] video multos,

1 No. 2152.
2 De Richelieu.
3 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
4 Abel Servien; zie over hem V, p. 104 n. 1.
5 Claude de Mesmes, graaf van Avaux (1595-1650); zie V no. 1981, p. 322 n. 2. Het werd echter Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
6 Le sieur de Beauregard; zie over hem no. 2144, p. 24 n. 9.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
9 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
10 Claude de Bullion.
11 Bernard de Nogaret d'Epernon de La Valette.
12 Charles de Valois, hertog van Angoulême; zie III, p. 144 n. 1.
13 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
14 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
15 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
16 Gaston was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen; de koning trachtte dit huwelijk ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv. Vgl. no. 2155, p. 41.

qui consulti non sunt, dicere ex historia actisque publicis nullum afferri posse exemplum, nisi patriae in liberos potestatis; ut vero antiquitus creditum fuerit idem regi in propinquos jus esse, non videri probabile, cum ipsi Galliae ordines sub Henrico Tertio[1] ad Germani aedem coacti et a rege consulti, an feloniam committeret regii sanguinis princeps externo se matrimonio regis impermissu obstringens, sibi id non parere dixerint. Exempla autem episcopalis responsi ideo suppressa arbitror, quod noluerit cardinalis ea vulgo nosci, priusquam pontificis[2] super eo tentatus esset animus: cujus etiam nomen regio nomini praepositum nuper est in elogio, quo sacerdos quidam[3] apud reginam matrem[4] vivens ob libellos contra et regis et pontificis aestimationem factos absens ideoque, ut mos hic est, per imaginem rota frangendus judicaretur; neque tamen illa regis in pontificem reverentia inhibuit ipsum, quominus jesuitis aliquid a se postulantibus diceret iratus ipsorum sectam suis rebus adversari rejecto eo, quod jesuitae opponebant locorum, in quibus viverent, discrimine.

Colmaria obsessa creditur graviterque peccatum, quod non ante capta sit a regiis locorum illorum missis. Wormatiae qui in praesidio erant plerique in imperatoris[5] militiam transierunt.

Est nunc hic doctor ab Insula[6], qui Argentorati res curare regias solebat, eo rediturus necne nescio: habet fautores, habet adversarios. Graves de ipso ut ubique invadente Suedis possessa questus perscripsit ad me Ringravius[7], de quibus jam agere cum ministris regiis coepi et porro agam. Ad Sabaudum[8], postquam fedus cum Gallia signavit, missi sunt codicilli, quibus imperium ipsi in Crequiacum[9] Gallicumque trans Alpes iturum militem datur, dubio adhuc an sit accepturus. Veneti certe perstant speculari fortunas partium. Mitto epistolas Rohanii[10] ad regem de victoria, quam aliorum literae non aeque grandem faciunt. Mitto et vetus nunc vero renovatum edictum[11] de evocatione eorum, qui feuda possident, quod Normannica nobilitas ita interpretatur, ne extra Normanniae fines trahi possint.

Magnas pecunias attulisse dicitur in Hispaniam Americana classis, quarum pars quidem plurima ad privatos pertinet, sed illa quoque regias manus ubi necessitas urget, non solita effugere.

Praefectum Picardiae Chaunium[12] in Atrebates populabundum ivisse rumor est, sed fictus; contra inde in Lotharingiam ducitur miles.

Haec sunt, quae addenda prioribus literis putavi Deum iterum rogans, Excellentissime Domine, Tuam ut Sublimitatem tutetur atque adjuvet.

1 Vgl. no. 2164, p. 55 en n. 5 aldaar.
2 Urbanus VIII.
3 Men denkt hier onwillekeurig aan Mathieu de Morgues, sieur de St. Germain (zie V, p. 132 n. 8), al doet Grotius deze beruchte pamflettist hier af met een ‘sacerdos quidam’. Men zie overigens no. 2228, p. 151.
4 Maria de Medici.
5 Ferdinand II.
6 Melchior de L'Isle.
7 Otto; zie no. 2178, p. 78 n. 8.
8 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
9 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
10 Henri, hertog van Rohan.
11 Ontbreekt. Vgl. p. 94 en n. 1 aldaar.
12 Maarschalk Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes.

Sublimitatis Tuae devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 9/19 Iulii 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2188. 1635 juli 20. Aan A. Oxenstierna[1].

Tertiae hae sunt literae[2], quas intra quintum diem scribo ita re exigente, ne qua in melius pejusve mutatio Sublimitatem Tuam lateat.

Hodie Ruellae egi cum cardinali[3]; satis diu locutus est mecum liberaliter non de Germanicis tantum, sed et de Italicis Belgicisque rebus. E Belgicis partibus victoriam novam perscribi dicebat nondum tamen certa auctoritate; in Italia parari ingentia. Cum post gratulationem de rebus in Valle Telina prosperis actasque gratias pro perpetuis ejus in bonum commune vigiliis venirem ad ea, quae mihi injuncta sunt de legatione et pecunia, legationem ad Saxonem[4] et vicinos principes ajebat jam impositam Davausio. Si tamen illum alia attinerent et res moram ferre non posset, de alio legato mittendo negotium non fore difficile. De pecunia non negabat quidem, sed exaggerabat magna impendia, quae pro re foederatorum fierent, sed de utroque volebat cum patre Iosepho[5], qui in eadem domo, sed alio in conclavi erat, agerem. Cum eo collocutus vidi plane eum id agere, ut, quamdiu abest Davausius, is, qui hactenus apud Saxonem moratus est[6], haec quoque negotia peragat et, si opus sit, legati dignitate ornetur. Laudabat eum multis nominibus et quod Germanice calleret. Rem jam eo perductam dicebat, ut facile mutari non posset. De pecunia cum exposuissem, quam justis de causis et quamdiu deberetur, adderem interpositam Feuquerii[7] fidem, dicta Butillerii[8]: Bulionium[9] autem sola ducenta millia polliceri pridem erogata ab Heufdio[10] et ipsi debita, ita nihil restare, quo nunc tam necessario tempore uti Sublimitas Tua posset: hac illius tenacitate elabi occasiones pulchras, inter alias abducendi a Saxone militis. Dixit sibi semper improbatas illas moras, velle se operam dare, ut promissa impleantur et retineatur amicitia utilis utrisque; et si Ruellae fuisset Bulionius, secum eo acturum fuisse. Addebat jam in itinere esse copias ad augendas

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 162; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 66.
2 Na nos. 2185 en 2187.
3 De Richelieu.
4 Johann. Georg, keurvorst van Saksen. Van dit gezantschap is herhaaldelijk sprake in de brieven van deze tijd; gezonden werd tenslotte Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
5 Over père Joseph zie no. 2178, p. 80 n. 4.
6 Le sieur de Beauregard; zie no. 2144, p. 24 n. 9.
7 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
8 Claude le Bouthillier.
9 Claude de Bullion.
10 Johan Heufft (†1652), bankier te Parijs en Zweeds zaakgelastigde.

eas, quae sub Feuquerio sunt, atque ita sperare se servari posse Maguntiacum, quod tamen jam amissum, ut ille antehac dixit, ita multi credunt, utinam falso. In sermone cardinalis et hoc observaveram praeferre eum metum, ne sociorum aliqui

seorsim sibi consulant; ego illum de Suetia, ille me vicissim de Gallia securum esse jussit.

De pecunia non quiescam et puto successum adfore.

Deus, Excellentissime Domine, Sublimitatis Tuae curam pergat gerere.

Sublimitatis Tuae devotissimus cultor

H. Grotius.

Lutetiae, 10/20 Iulii 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2189. 1635 juli 20. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Op huiden heb ick over Brabant uE. geschreven hetgunt hier passeert, alsoo die wegh door het debvoir van des paus nuntiën[2] geopent is, doch niet met volle seeckerheit. Een nieuwe occasie van te bestellen sijnde voorgecomen, sal ick uE. seggen, dat ick vandage bij Mijnheer den cardinael[3] ben geweest, die toonde de saecken van Italië, Nederlant, Duitschlant te behartigen. Daer gaet bij provisie eenig volck om d'heer van Feuquière[4], die bij hertogh Bernhard[5] is, te stercken. God geve, dat het niet te laet en come voor Mentz. Den heer cardinael hadde eenige tijdinge van een nieuwe victorie ende van 't becomen van Herentals, was seer becommert van verlaeten te werden bij de bondgenooten off eenige vandien.

Ick blijve uE. recommanderende mijne papieren, boecken ende 't stuck van Rotterdam[6].

Den Engelschen ordinarisse ambassadeur[7] is op wegh.

UE. dienstwillige.

Den 20 Iuly 1635.

UE. gelieve desen brief op Amsterdam, alsoo daer haest aen is, met den eerste te bestellen.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 18 k. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Beantw. d. no. 2221.
2 Giorgio Bolognetto en Giulio Mazzarini; vgl. p. 95 en n. 17 aldaar.
3 De Richelieu.
4 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
5 Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Dit betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
7 John Scudamore.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 20 Iuly 1635.

2190. 1635 juli 21. Van Willem de Groot[8].

Frater optime,

Litterae tuae XXVIII Junij[9] ad me datae eo mihi fuere gratiores, quod longo

8 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2162; beantw. d. no. 2226.

9 No. 2162.

tempore nihil a te acceperam interrupto per belli denuntiationem commercio, quod brevi alia via restitutum iri confido.

De rebus Gallicis ne verbum quidem scribis, quare metuo, ne, quod de regis[1] in Artesiam irruptione hic pervulgatur, verum non sit.

Postquam a Lovanio nos penuria commeatus et Croatarum equitum adventus pepulit, princeps[2] Tiena deserta, Diesta sexdecim centuriarum praesidio firmata viam, qua in Brabantiam interiorem venerat, remensus est et jam inter Ruremondam et Venlonam castra habet. Interea et Diestam post binos insultus egregie toleratos et repulsos hostibus reddidit Wijnbergius[3], qui illic cum sua cohorte erat relictus. Itaque jam ex tanto paratu nihil restat praeter pudorem et lacessiti frustra hostis conscientiam. Putant aliqui fore, ut Trajectum ad Mosam obsideant hostes; alii dicunt ei urbi tam bene a militibus, commeatu, iisque, quae ad propugnationem necessaria sunt, ita esse provisum, ut ante hyemen deditionem sperare non possint, et ita jam eorum res esse accisas, ita vastatam Brabantiam, ut nihil jam tale timendum sit.

Mortuus et sepultus est hac septimana Gerardus Santenus[4], e judicibus quondam tuis, is jam diu tabescens, nuper etiam cum a pensionario Brassero[5] bene exceptus domum scapha reveheretur, in maenibus Delfensibus - loco Duvels-gat nomen est - aquis immersus vix enatavit, unde morbo intra octiduum aucto tandem obiit, cum magna, non cum bona fama: nemo civium est, qui ejus memoriae faveat, cum paucis omnino profuerit, nocuerit plurimis.

Libros, qui Amstelodami fuerunt, jam missos esse retulit mihi Brasserus[6]: reliqua ubi occasio offeretur mittam: sed scire velim, quid de chartis Roterodamensibus fieri velis, nam Reigersbergius[7], Roterodamenses brevi aliquid ea de re constituturos asseverat, et certum est autographa et hic et illic esse non posse: si apographa tibi sufficiant, nescio.

De testimonio Delfensi adhuc laboro, nunc hic nunc ille absunt, quod mihi magnas in re, quae alias facilis videtur, creat molestias, neque quicquam in senatore[8] praesidii.

Mitto jam a Vossio[9] litteras itemque a remonstrantibus, quibus et ego preces meas adjungo, ut, si qua fieri potest, operam des, ut, quod ex legato Tileniano[10] restat, ad nos remittatur, nam, ut quod res est loquar, nemo hic putat rem in tuto esse, antequam pecunia e Galliis huc perlata sit.

Quid tibi de dominio, quod rex Angliae[11] sibi in mare asserit, videatur, quaeso intelligam.

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Frederik Hendrik.
3 Johan van Wijnbergen (1590-1658); hij had zich op 8 juli overgegeven onder beding van vrije aftocht naar 's-Hertogenbosch.
4 Gerrit Beukelsz. van Santen.
5 Govert Brasser, pensionaris van Delft.
6 Joost Brasser.
7 Nicolaes van Reigersberch.
8 Nicolaes van Reigersberch.
9 G.J. Vossius; waarschijnlijk is brief no. 2186 bedoeld.
10 Daniel Tilenus († 1 augustus 1633); vgl. no. 2180.
11 Karel I. Vgl. ter zake o.a. no. 2133 in fine.

Salutant parentes[1] et uxor mea[2] te tuamque et liberos.
Vale.
Tibi obedientissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXI Iulij 1635.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très-chrestien A Paris.
In dorso schreef Grotius: 21 Iulii 1635. W. de Groot.

2191. 1635 juli 21. Van N. van Reigersberch[3].

Desen comt met een extraordinaris, een dach voor den ordinairen dach affgesonden.

Vier dagen te voren is Eusebius[4] wt het leger over Zeelant naer Vindex[5] gereyst, die haest wederom hier wert verwacht. Off men tot die tijt sal wachten, gelijck veele meenen, eer men yet voren neemt, ofte devanceren, is onseecker, dan heeft Gracchus[6] graeff Willem[7] met Theodoretus[8] ende Clemens[9] bij hem ontboden.

Het secours, dat noch wt Duytslant wert van den viant verwacht, is gecontramandeert ende monteren de troupes bij Picolomini[10] gebracht maer ontrent sessentwintych hondert mannen, waeronder sijn ses compangiën, die maer 120 mannen wtmaecken, soodat die d'advisen geven dickwels door de cornetten werden geabuseert. Men seyt (?) van grote legers, die in dat rijck alreede op de been sijn ende noch werden gelicht. Den stant van Duytslant is slecht voor de protestanten ontrent den Rhijnstroom; wat den Nedersaxen creitz sal resolveren, horen wij niet. Tot den tresves van Polen heeft men goede opinie.

Voor Manlius[11] continueert men grote devoiren te doen. Serranus[12] heeft geschreven een brieff van drie vellen, daerin hij alle sijne rhetorique gebruyckt om te permoveren, dat thuys soude moge commen, seyt noch lust noch bequaemheyt te hebben door den onlust om dienst te doen; claecht hij wert gehouden tegens gedaen beloften, daer niemant van en weet.

1 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
2 Alida Graswinckel.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 4 m. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2165; tesamen met nos. 2183 en 2193 beantw. d. no. 2230. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 191.
4 Gewoonlijk wordt met deze term De Richelieu aangeduid, hetgeen hier onmogelijk is. Ik vormoed, dat de schuilnaam hier gebruikt is voor de Franse onderhandelaar in Den Haag, Hercule de Charnacé; op 10 augustus is hij weer terug in Nederland: vgl. no. 2231, postscriptum.
5 Codenaam voor Frankrijk.
6 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
7 Willem (Wilhelm), graaf van Nassau-Siegen, veldmaarschalk.
8 Codewoord voor ruiterij; Grotius heeft erboven geschreven: ruit.
9 Codewoord voor voetvolk; Grotius heeft erboven geschreven: voet.
10 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
11 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.
12 Adriaen Pauw; na zijn missie naar Parijs met Johan de Knuyt had hij - ondanks zijn aandringen - nog steeds zijn terugroeping niet verkregen. Grotius heeft erboven geschreven: Pens. Pauw.

Met Cimon[1] heb ick uE. voor desen laten weten dat nu niet oirboir is te spreecken. Caesar[2] hadde mij geseyt, dat dese weecke yet soude geschieden; off het is gedaen en weet niet, dan hebbe hem vandage wederom door Fabius[3] doen sommeren.

Van Pieter[4] heb ik mijn opinie voor desen geschreven, hij dient ergens geëmployeert, daer gelt is te conquesteren; off dat bij Aelianus[5] soude willen vallen ende oirboir sijn, kan uE. best considereren.

De Staten blijven noch acht dagen bijeen.

Tegens den sesten van de comende maent meen ick Phyrrhon[6] te sien. Soo uE. goet vint met desen brenger te antwoorden, sult die terstont moeten bestellen, want ick meene hij haest comt. Iustini broeder[7] sal mij die wel behandygen.

Desen 21 Iuly 1635.

Ick soude noch een brieff geschreven hebben, dan den tijt ontbreeckt mij.

2192. 1635 juli 21. Van I. Spiring[8].

Ehr .. uester und fürnehmer, innsonders groszg:er und vielgeliebter Herr und Freundt,

Mit diesem berichte ich E.T. freundtlichen, dasz weile Ihre Excellenz der Herr Reichscanzler[9] in Nidersachsen wider angelanget ist, mein Herr Brueder Peter Spiering[10] sich vonn hier wieder hinweg begeben und den 5. dieses vonn der Pillaw ab und nach Stettin zugesieglt ist, umb ferner Ihrer Excellenz der Orthenn auffzuwartten, weile Er dann vor diesem an E.T. geschrieben, dasz ohngeacht Er von hier reisen solte, E.T. gleichwohl mit dero Correspondenz unablässig gegen mir continuïren wolten, warumb ich den hiermit E.T. gleichfalls bitten thun, und will ich deruff nicht allein mit gebührlichen gegenbericht E.T. von allem so alhier passiert, zubegegnen wissen sonndere auch die mühwaltung, welche E.T. daran wenden werden, uff alle begebende occasion, und E.T. zu beschulden, so parat, willigst als obligirt verbleiben.

Dieser Tagen ist der Herr Feldtmarschalcken Herr Pontus de la Guardie[11]

1 Codewoord voor Staten-Generaal; Grotius heeft erboven geschreven: Staten-Gen.
2 Codenaam voor Rotterdam; Grotius heeft erboven geschreven: Rott.
3 Schuilnaam voor Simon van Beaumont; Grotius heeft erboven geschreven: Beaumont.
4 Grotius' tweede zoon; zie no. 2162, p. 50.
5 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona; hij was raad van financiën van Zweden en met een zending naar de Republiek belast. Grotius heeft erboven geschreven: Spiering.
6 Codenaam voor Zeeland; Grotius heeft erboven geschreven: Zelant.
7 Willem de Groot. Justinus is een pseudoniem van Grotius; hij heeft erboven geschreven: W. de Gr.
8 Hs. Utrecht, RA. in de Prov. Utr., coll. Boetzelaer (Grasw. de Vill.), no. 555. Eigenh. oorspr. Daar in Duitsland de datering oude stijl nog algemeen in zwang was, neem ik aan, dat de brief van 21 juli is. De schrijver, Isaac Spiring, was evenals zijn broer Pieter (Petter) raad van financiën in Zweedse dienst in Duitsland.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Zie over hem hierboven n. 5.
11 Jacob Pontusson de la Gardie (1583-1652), Zweeds maarschalk; hij leidde in 1635 de krijgsverrichtingen in Pruisen.

mit einer ganzen Flotte in vielen Schiffen und etlich Tausend Mannen bestehende in der Pillaw und heut dato alhier in Elbing, Gott lob, wohl angelangt.

Morgen oder übermorgen sollen die tractaten zwischen den Herren Schweedischen und Pollnischen abgesandten wider vorgenohmen werden; meines erachtens aber wirdt wenig geschlossenn werden, die prolongation des Stillstandts gehet gleichwohl herbey, wirdt sich uff ult.^{o} dieses St. N. endigen[1]. Gott gebe alsdann was gut ist.

Zu diesenmahl ein mehrers nicht; dann, nechst fr:er salut: unsz göttlicher obsicht empfehlende

E.T. v ... rer
Isack Spierinck.

Adres: A monsieur monsieur Hugo Grotius, ambassadeur de sa Majesté et Couronne de Suède auprès le Roy Très chrestien A Paris.

Boven aan de brief: H. Hugo Grotio. Anno 1635. Adj. 11 Julij in Elbing.

In dorso schreef Grotius: 11 July 35 Is. Spiering.

2193. [1635 juli 22.] Van N. van Reigersberch[2]

Gisteren heb ick geschreven[3] met een extraordinaris; desen comt met den ordinaris bode.

Wij hebben hier een van Cimons[4] volck, die om Simonides[5] comt; relateert de mareschaux[6] den reveue hebben gedaen ende bevonden effective tusschen de sesthien [ende] seventhien mille te voet, vier ende vijff duysent paerden. Het viants leger leyt niet verde van het onse, hebben vijff duysent man met ammunitie ende vivres in Stevenswaert gebracht. Ten laet hem niet aensien, ten ware met eenych notabel effect van daer occasie gegeven werde, dat desen somer veel bij ons off den viant can werden voorgenomen. In ons leger blijven de vivres noch al wat duyr, doch meest in het Franse quartier, alsoo de soetelaers ende lantluyden, die den toevoer souden doen, bij eenyge op den wech ende elders insolentelijck sijnde getracteert, geen lust hebben om hare waren daer te brengen; doch men stelt daerin al de ordre, die men kan.

Ses Oostindische scepen sijn gelijckelijck met ladynge, waerdych ses millioenen, binnen gecomen. Wt Westindiën hebben wij geen tijdyngen.

In Spaengen wert sterk geëquipeert, men hoort het is naer Brasil, ende sal de vlote tegens halff Ocht., naer men gist, claer wesen.

Manlius[7] ende sijn vrienden doen grote devoiren om bij Aristoteles[8] te

1 Het wapenstilstandsverdrag tussen Polen en Zweden werd op 12 september 1635 te Stuhmsdorf gesloten voor de duur van 26 jaar.
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 a. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2183 en 2191 beantw. d. no. 2230. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 193.
3 No. 2191.
4 Cimon is een codewoord voor Staten-Generaal; ik vraag mij af, of Van Reigersberch zich niet vergist en Vindex = Frankrijk bedoelt. Grotius heeft erboven geschreven: St. Gen.
5 Codewoord voor geld, met de betekenis door Grotius erboven geschreven.
6 Urbain de Maillé, markies van Brezé, en Gaspar de Coligny, graaf van Châtillon, aanvoerders der Franse troepen, die met de Staatsen tegen de Spanjaarden streden.
7 Schuilnaam voor Adriaen Pauw; vgl. no. 2191, p. 101 n. 11.
8 Codenaam voor Holland.

geraecken, hopen het in absentie van Gracchus[1], soo het schijnt, best te wege te brengen, doch, naer Iovinianus[2] oordeelt, sal het wel werden verschoven. Serranus[3] schrijft seer grote clachtbrieven. Mij sal lusten de wtcomste van dien heelen handel te sien, waerin ick noch blijve van mijn voorgaende opinie, hoewel ick wel mercke, dat sijn difficulteyt hebben sal.

In dorso schreef Grotius: N. Reig., p.d. 21 July 1635.

2194. 1635 juli 24. Aan A. Oxenstierna[4].

Excellentissime Domine,

Edicta ad rem pecuniariam pertinentia ab annis aliquammultis, et aliud de maritimis vectigalibus, quae nuper[5] speraveram me per D. Mullerum[6] posse mittere, cum is justis de causis se excusarit, aliam nactus occasionem mitto; quicquid est rerum novarum - et utinam sint quam sunt meliores - differo nuntiare[7] in eum diem, quo proficiscuntur tabellarii, ut si non certa, vix enim certa percipimus insessis itineribus tamen non nimis vetera perscribam.

Nihil addam igitur, nisi ad Deum preces, Excellentissime Domine, pro Sublimitatis Tuae valetudine rebusque prosperis.

H. Grotius.

Lutetiae, XIV/XXIV Julii MDCXXXV.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2195. 1635 juli 25. Van P. Cunaeus[8].

Vir illustrissime,

Venit ad te Justus Rijckewardus[9], Theophili[10] filius, summae doctrinae et rari ingenii juvenis, qui tunc se Gallicani itineris fructum consequi posse credit uberrimum, ubi alloquio tuo et adspectu frui identidem datum ipsi fuerit. Existimat enim, id quod

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
2 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
3 Schuilnaam voor Adriaen Pauw; vgl. p. 103 n. 7 en no. 2191, p. 101 en n. 11 aldaar.
4 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Ep. ex Mus. Meerm.*, p. 41; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 68; *Marb. Beitr.* V, p. 29. aant. aant.
5 9 juli 1635; zie no. 2175.
6 Georg Müller, Zweedse hofraad en secretaris van Oxenstierna.
7 De editie der *Ep. ex. Mus. Meerm.* heeft de lezing: different nuntiari.
8 Gedrukt *Cunaei Ep.*, p. 105. Betreffende de schrijver zie V, p. 80 n. 2.
9 Zie over hem V no. 2101, p. 479.
10 Zie V no. 2101, p. 480 n. 1.

res est, in uno te repraesentari hodie quicquid paene uspiam eruditorum hominum habet nostra haec aetas.

Eum ergo sine meis dimittere literis nolui, non quod commendatione egebat nostra apud te, qui optimus ingeniorum aestimator es, sed quod significare tibi hac occasione volebam esse me ac fore semper observantissimum studiosissimumque maximi nominis tui ac insigniter laetatum me fuisse, cum intellexi inter tot principum certamina, qui procul a patria hac nostra imponere virtutibus aliquem

dignitatis cupiebant apicem, placuisse in primis tibi id munus, ut Suecicas res curares atque tuereris in ipsa Gallia, hoc est in florentissimo orbis terrarum regno atque apud eum regem[1], cuius extabant iam pridem in te ingentia amoris documenta. Equidem ego neutiquam ignorare possum, quam magni intersit etiam ad reipublicae nostrae stabilitatem omnia bene feliciterque evenire regno Suecico.

Quare Deum optimum maximum supplex quaeso et veneror, ut legationem hanc tibi Suecicaeque et Germaniae ac nobis omnibus fortunatam reddat atque ut res a fortissimo rege vestro[2], dum viveret, ductu admirabili optimisque auspiciis coeptas perficiat penitus easque ex tot rerum difficultatibus in tuto locet.

Vale, Illustrissime legate, et diu seculo huic perenna.

Lugduni Batavorum, 25 Julii 1635.

2196. 1635 juli 27. Aan L. Camerarius[3].

Illustrissime Domine,

Experimur omnes verissimum esse, quod dicis, vix ullas nunc satis certas esse, quibus literae curentur, vias. Quare eos, per quos curantur literae, mutandos interdum censeam tum hostium metu tum et aliorum, qui nunc quam ante audacius ista rimantur.

Interim tuas XVIII Iunii ad me datas ita salvas accepi, ut ea de re sollicitudinem omnem possis deponere. Meas quoque spero recte perventuras omnes. Nullum enim de statis diebus elabi passus sum, quin scriberem.

Saxonis[4] consilia, quantumvis laeva, videntur et alios contactu tractura. Neque sane heic aut bellicae res aut sociorum amicitiae ea curantur diligentia, quam tempora exigunt. Nam et quae in Valle Telina et quae Rheni in transitu evenerunt, tam praedicta a me aliisque sunt clare quam praecaveri facile potuere. Nunc remedia maximo cum impendio et ne sic quidem satis celeriter quaeruntur. Argentorato et Colmariae magnum malum attulit permissus messem praeripere hostis. Duci Bernhardo[5] nullae hactenus datae sunt pecuniae; nunc dantur, postquam miles ipsius ipsi Galliae gravis esse ceperat: et de exercitu, quem reget cardinalis Valetta[6], decem millia utenda ipsi dabuntur. Cum his promissis remittitur Bonica[7] daturus operam, ut e Saxonica domo princeps[8] sub eo cardinali secundas recte agat. Sed ea tempora sunt, ut salutis potius quam dignitatis habenda sit ratio et arripiendus vel lapidosus panis. Plane videntur egregiae fore regis[9] in illis partibus copiae. Nam praeter eas, quas in Lotharingia habiturus est Incolismensis[10], cardinali Valettae attribui dicuntur XXX ferme millia, quorum pars jam eo advenit, pars e Picardia et aliunde sequitur.

Erecta est omnium exspectatio, quale sit futurum, quos habiturum eventus

1 Lodewijk XIII.
2 Gustaaf II Adolf, op 16 november 1632 bij Lützen gesneuveld.
3 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 15. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanwezig 1911 XXIII no. 1, p. 53. Gedrukt *Epist.*, p. 163.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen; vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
5 Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
8 Wilhelm, Bernhards oudste broer?
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Charles de Valois, hertog van Angoulême.

Sabaudi[1] cum Gallo fedus. Sane et novus classis paratus et magnae e Genua et Neapoli datae hosti pecuniae crescentesque indies et pedestres ipsius et equestres per Italiam copiae ni Gallos eorumque socios expergefaciunt, nova accipientur vulnera. Bavaro[2] quanquam apertius se quam antehac ad Caesaris[3] amicitiam applicante domus tamen Palatinae exigua hic habetur ratio, quod mirarer magis, nisi eidem domui innexi propius alii exemplum facerent.

De Gallorum in Atrebates irruptione vellem verum esset. Magna enim occasio daretur principi Arausionensi[4] audendi aliquid in hostem ea quoque parte distentum. Sed nihil eius heic audimus. Non dubium est, ut recte iudicas, quin elusae duorum tantorum exercituum minae multum auctoritatis, multum etiam, ut ingenium gentis est, superbiae Hispano[5] sint additurae. Sed sperandum est fore, ut hoc ipso incautiores aliqua parte ad novos ictus pateant.

Coloredi[6] magnae esse copiae etiam Vienna nuntiantur. Ferunt indidem literae nuntium pontificium[7] perpetuo laborare, ut Ethruscam[8] potius quam Palatinam[9] Polono[10] conciliet. Ego, quemcunque eventum habiturae sint illae ostentatae pluribus nuptiae, non dubito, quin rex ille, quibus potest, auxiliis sustentaturus sit res Caesaris; neque ab opinione ea dimovebor, nisi videro cum Suedis pacem aut longas inducias factas. De qua re sicut spem non omnino abiectam ita metum belli spe esse majorem ex iis, qui illis in locis agunt, intelligo.

Videbimus, quid boni nobis sit allaturus qui venit ab Anglia legatus[11]. Magnum sibi ius in mare Angli vindicare videntur; quam controversiam sicut in aperte hostilia prorupturam non arbitror, ita vereor, ne ad alimenta accedat veterum inter hanc gentem et Anglos simultatum. Alioqui tecum sentio et Britannum[12] et Danum[13] facturos, quod et Christianos et prudentes principes decet, si curam in se suscipiant aequis tutisque legibus constituendae pacis.

Nobilissimum filium tuum[14] recte valere gaudeo gavisurus etiam amplius, si ei licuerit ex voto figere fortunarum suarum sedem. Nunquam ei quicquam tam optato est eventurum, quin ego ei optaturus sim ampliora.

Deus vobis omnibus fautor adsit.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus
H. Grotius.

1 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
2 Maximiliaan, keurvorst van Beieren; hij was kort tevoren gehuwd met Maria Anna, dochter van Ferdinand II.
3 Ferdinand II.
4 Frederik Hendrik.
5 Philips IV.
6 Jerónimo Colloredo; zie p. 169 n. 3. Vgl. ook p. 110.
7 Nuntius te Wenen was van 8 juli 1634 tot 8 augustus 1639 Malatesta Baglioni (1579-1648), bisschop van Pesaro.
8 Dit moet Anna de Medici zijn, de enige van de drie dochters van Cosimo II, groothertog van Toscane, die nog in leven en ongehuwd was; Maria Christina was in 1632 overleden en Margherita was in 1628 gehuwd met Odoardo Farnese, hertog van Parma.
9 Elisabeth, de oudste dochter van de in 1632 overleden Frederik V van de Palts.
10 Wladislas VII (IV), koning van Polen; hij huwde in 1637 Cecilia Renata, dochter van Ferdinand II.
11 John Scudamore.
12 Karel I, koning van Engeland.
13 Christiaan IV, koning van Denemarken.
14 Joachim Camerarius.

Lutetiae, 17/27 Julii MDCXXXV.

Adres: A Monsieur Monsieur Camerarius, Ambassadeur pour la Reine et Couronne de Suède. A La Haie.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Re. A.^{o} 1635 d. 4/14 Augusti.

2197. 1635 juli 27. Aan Willem de Groot[1].

Altero Iulii scriptas literas et abs te[2] et a patre[3], mi frater, accepi. Gratias patri habeo pro cura, quam gerit pro filiorum meorum[4] profectu. Ego quantum res nostrae ferent, ipsius non ero immemor. Spero futurum, ut comitis Ernesti liberis[5] ipse sit utilis et illi ipsi. Ego omnium, qui ex domo Nassavia huc veniunt, amicitiam colere non omitto.

De consiliis Gallicis circa res Belgicas video non deesse causas, ita ut scribis opinantibus. Nam et Germaniae res mora deteriores factae sunt. Nunc sero satis sociis paene prostratis ita succurritur, ut nulla jam sint aut esse possint cis Rhenum nisi Galliae arma. Et mirum quae in principis Arausionensis[6] injuriam a multis dicantur. Duci Bernhardo[7] rex[8] pecuniae aliquid submisit et auxilia addet, sed sub majore cardinalis Valettae[9] imperio.

Galli per legatos Britannis conditionem hanc intulere, ut naves alterius regni sub ora alterius aut apud classem suppara demittant; classes inter se amicitiae signa edant. Non videntur haec accepturi Angli. Videbimus, quid legatus sit facturus, qui huc mittitur[10]. Libros velim mitti, sed quam maxime tuto fieri potest. Chartae ex domo D. Basii[11] ablatae, cum essem in carcere, ubi sint, id uxor fratri Reigersbergio[12] notum ait. Spero facturum ipsum, ut mea illa habeam; etiam quae apud delegatos sunt Ordinum Hollandiae; mihi enim ex sententia debentur.

Sophompaneae[13] exempla aliquot huc attulit librarius quidam. Igitur amici mei emunt, quae ego donare debueram. Miror, quid id sit aut infortunii aut negli-

1 Gedrukt *Epist.*, p. 854. Antw. op no. 2167.
2 No. 2167.
3 Jan de Groot.
4 Grotius' zoons Pieter en Diederik, die voor hun studie in het vaderland vertoefden onder het wakend oog van hun grootvader, hun ooms Willem de Groot en Nicolaes van Reigersberch en van G.J. Vossius.
5 Zie V no. 1947, p. 271 n. 7.
6 Frederik Hendrik.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
10 John Scudamore.
11 Johan Basius.
12 Vermoedelijk Nicolaes.
13 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV, dat juist was uitgekomen. Ter Meulen-Diermanse, no. 157.

gentiae. Nec Vossii grammatica[1], quae et ipsa missa mihi dicebatur, accepi. Rogo, si potes, de his me expedias et quae de Tragoedia nostra fiant judicia.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

Lutetiae, 27 Iulii 1635.

2198. 1635 juli 27. Aan L. Grubbe[2].

Nobilissime Domine,

Tarde procedere literas ex postremis tuis satis conspicio, quas XVI Junij vet. cal. ad me datas non ante hesternum diem accepi.

Pro iis, quae nuntias et pro Saxonis[3] ad Bannerium[4] literis ago gratias. Valde metuendum est, ne adversae ad Rhenum res et per Belgium minus felicia nostrorum sociorum arma belli fessos animos ad sequiora inclinent. Et in hac aula qui nobis non optime volunt, spargunt rumorem irritati Lunenburgici principis[5] abducto Suedico milite; quod si factum est non iure[6] tantum repetitum esse, quod commodatum fuerat, sed et nostra tuendi necessitate paritum satis liquet. Verum nunquam defuit quod causarentur, quibus propositum est pro temporibus mutare consilia.

Interim rex Galliae[7] non tantum gravibus sociorum malis, sed suo ipse periculo exterritus pecuniam duci Bernhardo[8] mittit, milites praeterea decies ferme mille de exercitu cardinalis Valettae[9] ipsi attribuit. Id ut speramus, tum cis Rhenum Argentorato tum ultra Rhenum Francofurto addet animos, praesertim si et in Belgico famis malo liberati exercitus egregii aliquid coeptaverint quaeque cum Sabaudo[10] pacta sunt, citra moram in rem conferantur.

Rex bene et valet et animatus est nec minus cardinalis[11]. Si quid peccatur, neglectu peccatur eorum, qui sub ipsis res administrant. Si qua erumpent arcana Saxonicae pactionis[12], erunt ea et in hac aula et alibi maximo[13] usui. Sed et cetera, quae geruntur, scire non erit utilitatis vacuum. Brandenburgicum[14] a federe non abiturum et constantia ipsius et res ejus cum rebus Suedicis non uno vinculo connexae ut credamus, faciunt: eiusque auctoritate, quae remoto Saxone inter Germaniae

1 *Gerardi Ioannis Vossii De Arte grammatica libri septem*. Amsterdami, Apud Guilielmum Blaeu. 1635.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd., coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 54. Gedrukt *Epist.*, p. 164. Over Lars Grubbe zie V no. 2064, p. 432 n. 12.
3 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
4 Johan Banér, Zweeds maarschalk.
5 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
6 De editio der *Epist.* heeft 'lucro'.
7 Lodewijk XIII.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
10 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
11 De Richelieu.
12 Zie no. 2131, p. 3 n. 8.
13 De editie der *Epist.* heeft 'magno'.
14 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.

protestantes merito est maxima, retineri posse et alios, ne se in casses inducant, speramus. De Arnhemio[15] a diversis diverse existimatum est.

15 Johann Georg von Arnim.

Si certis rebus constat eius Brandenburgico ac sociis noxia molitum, haud diu apud illos tolerabitur. Videbimus igitur, quo se tandem sit recepturus. Ea erit optima cogitationum ipsius interpretatio.

Deus magni cancellarii[1] prudentiam ac fortitudinem prosperis successibus augeat teque, Nobilissime Domine, praestet incolumem.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVII/XXVII Julii MDCXXXV.

2199. 1635 juli 27. Aan A. Oxenstierna[2].

Literas, quas Tua Sublimitas Stada ad me dedit 4 Iunii[3], heri demum accepi ex eisque didici eas intercidisse, quae Amstelodamo datae fuerant. Nec multum miror tam incertis itineribus, nec hostium tantum timendis insidiis, sed et curiosorum magis jam per communem hanc licentiam latentibus.

Ego intra praeteritam proxime dierum hebdomadam ter scripsi nec una via. Si eae recte pervenerunt literae, jam norit Sublimitas Tua legationem in illas partes mandatam Davausio[4]. Siquid eum detinet, interim res curaturum eum, qui hactenus apud Saxonem[5] res Gallicas egit[6]. De pecunia et olim debita et promissa nuper spem verbis indefinitis ostentari satis ambiguam: cui hoc recens edoctus addam Bulionium[7], a quo maxime res pendet a me quaesitum morbum aut alia causari, ne vel promisso obstringatur vel detrectationis sit manifestus. Non desinam modo ipse, modo per meos urgere neque inutile putem, si Sublimitatis Tuae literae ipsi regi[8] aurem vellant.

De Maguntiaco nihildum certi habemus. Mali rumores, quos nuper affirmaverat pater Iosephus[9], sicut certo auctore non nitebantur, ita nec de nihilo nati erant; post captam Wormatiam clausis ab hoste ad illud oppidum aditibus. Sed quae hactenus iis in partibus acta sunt, optime Sublimitatem Tuam docebit Sadlerus[10] missis ad ipsam literis et Gemmingii[11] diligentia ad me ea scribentis, quorum exemplum[12] transmitto. Ex eo iterum cum Ponica[13] locutus sum large praedicante sui ducis[14] cum

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2144. Gedrukt *Epist.*, p. 163; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 68.
3 De tekst der *Epist.* heeft 12 Iunii. Bedoeld is no. 2144 dd. 4/14 juni.
4 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; het werd echter Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
6 Le sieur de Beauregard; zie no. 2144, p. 24 n. 9.
7 Claude de Bullion.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Over père Joseph zie no. 2178, p. 80 n. 4.
10 Philip Sadler, Zweeds krijgsoverste.
11 Wolfgang von Gemmingen, dienaar van Oxenstierna.
12 Dit afschrift ontbreekt.
13 Tobias von Ponikau.
14 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Sublimitate Tua fidam amicitiam. Trecenta millia florenorum jam eo missa credit minusque nunc quam nuper dissimulat eo Gallos omnia dirigere, ut ille quoque miles ipsorum sit. Peditum decem millia daturum

regem duci Bernhardo, sed ita ut majus imperium sit futurum in eos cardinali Valettae[1], cui nunc propiora Rheno mandant Lotharingiae cura in ducem Incolismensem[2] translata. Daturum se operam dicit Ponica, ut dux Bernhardus inania contemnat quaeque ad pompam pertinent cardinali Valettae largiendo ipsum sibi devinciat. Ponicae privatim rex commoda ostentavit, quae non spreturum arbitror. Colmaria ipsumque Argentoratum non tam per vim periclitantur hostium quam famem metuunt praerepta ab hostibus messe diuque frustra rogatis Gallis, ut ipsi in eo hostem anteverterent. Sed si unquam, nunc certe cardinali Riceliaco cuncta ad se vocante neque per valetudinem pari tot negotiis plurima neglectu peccantur, immenso majoribus impendiis sananda postea quam praecaveri potuerant: quod et in Valle Telina accidisse et in Germania accidere quotidie, verissime nuper apud me conquerebatur Venetus[3].

Sabaudi[4] fedus cum Gallia quid in se complectatur, adhuc incertum est. Nihildum ibi Galli movent, Hispanus[5] et classem diligenter reparat et per famam Americanae advectionis fide refecta pecunias Genuae alibique invenit, ad trecenta septem et viginti millia scutatorum, unde et equitatum auget et novos pedites e Tirolensi agro locisque aliis collegit.

Angli adhuc se medios gerunt, sed ita tamen, ut Gallicam navem a Dunquercanis captam libertati reddiderint idem pro Hispanis facturi, ut sic arbitrium maris ad se trahant. Galli eam possessionem interpellare volentes ostendunt Anglis aequum se arbitrari, ut quae naves suae aut Anglicae ad alterius regni accedent oras aut regiae classi occurrent, suppara demittant, ipsae inter se classes amicitiae tantum signa demonstrent. Eam conditionem Angli accepturi vix videntur[6]. Legato Gallico[7] edictum regis sui ejusque voluntatem liberandi Belgas nullo sui imperii incremento significanti responsum datum ab Anglis est benignum magis quam apertum pariterque ei, qui ab Hispano cardinali[8] missus eo advenerat[9]. Sed haec alii plenius nuntiabunt: ego interim quae satis fidis auctoribus didiceram, reticere nolui.

A Vienna habemus Coloredum[10] juvenem in Belgicas partes mitti ducturum sexdecim millia peditum. His addunt qui ex Batavis scribunt equitum millia sex. Videtur princeps Arausionensis[11] aut Diestam aut alia ad Demeram loca muniturus. Interim comes Wilhelmus[12] alibi magni tentaturus aliquid. Lovanii non capti culpam Galli in principem Arausionensem conjiciunt, ipse ad Foederatos Ordines scripsit se a marescallis Franciae[13] admonitum ob famem militum ab obsidio

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
3 Alvise Contarini di Nicolo, Venetiaans gezant in Parijs.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Philips IV.
6 De woorden ‘Eam ... videntur’ ontbreken in de uitgave der *Epist.*
7 Jacques d'Angennes, markies van Poigny, ordinarius gezant van Frankrijk in Engeland. Voor het edict zie p. 11 n. 16.
8 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
9 Fernando Tejada de Mendoza.
10 Jerónimo Colloredo; hij werd in maart 1636 krijgsgevangen gemaakt en is later - in 1638 - voor St. Omér gesneuveld. Vgl. p. 169 n. 3.
11 Frederik Hendrik.
12 Willem, graaf van Nassau-Siegen, veldmaarschalk.
13 Gaspar de Coligny, graaf van Châtillon, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.

abiisse. Addunt Batavi in ipsis haerere famis causam ob saevitiam licentiamque in agros et agrestes, unde alimenta habere debuerant. Meti scribitur cardinalem Valettam id moliri, ut Suedi equites in verba Galliae jurent, ne scilicet ulla ad Rhenum usque nisi Gallorum arma sint. Feuquerium[1] dixit mihi Ponica secum vix mille hactenus habere milites: reliquos ne ipsos quidem multos, per praesidia, Manhemi, Franckendalii et alibi distributos; ego ut dixi, de pecunia assiduus ero interpellator; tanto autem plus auctoritatis mea habebunt verba, quanto majora mihi credi hi homines viderint. Quare gratias habeo Sublimitati Tuae, quod me de rebus, quae isthic geruntur, cupiat edoceri. Deumque precor, Excellentissime Domine, labores Sublimitatis Tuae ut prosperet.

Tuae Sublimitatis devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 17/27 Iulii 1635.

Mitto responsum episcopale, de quo scripseram nuper[2].

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praesent. Stasfurt, die 17 Augusti 1635.

2200. 1635 juli 27. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijnheer,

Twee van uE. brieven creegh ick beide gisteren van den tweeden[4] ende van de negende[5] met seer particuliere advysen, waer ick uE. seer bedancke.

In Duitschlant gaende de saecken seer quaelijck door het versuim van de vrunden. Den vijant heeft ontrent Straesburg ende Colmaer alle den oegst bedorven oft wechgenomen tot groot ongeryf van de steden. Aen hertogh Bernhard[6], wiens volck begon te verloopen, geeft den coning[7] 300^{m} gulden, maer verstaet, dat daermede die armee aen hem is. Den coning sal hem oock eenig voetvolck bijsetten, maer waerover het opperste commandement sal sijn bij den cardinael de la Valette[8]. Somme: 's conings wapenen sullen overal sijn tot den Rijn, uitgenomen daer den vijant is.

1 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
2 Zie *Merc, Franç.* XX, p. 989 vv.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 18 I. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2168 en 2176; beantw. d. no. 2241. Niet ondertek.
4 No. 2168.
5 No. 2176.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.

Mons.r de Feuquière[9], lieutenant aldaer van den coning, die volgens het contract 12m most hebben, heeft bij hem ontrent duisent ende eenige in de guarnisoenen van Manheim ende Franckendael. Nu schijnt het, dat men alles wil repareren ende God geve, dat men haest genouch doe, eer meer steden verloren gaen.

Uit Italiën hooren wij noch geen effecten van hetgunt met Savoye was be-

9 Manasse de Pas, markies van Feuquières.

sloten. Bij de Latouwe[1] werdt over onse Neef[2] hart geclaegt, alsoff hij al te Tulipaes[3] waer. Diergelijcke dingen seggen sij van Xenocrates[4] oock wel, als hij niet al doet, dat haer lust. Van Lunenburg[5] staen wij in twijffel. Arnhems[6] actiën seit men, dat liepen om 't volck van Brandenburg[7] ende Lunenburg aen den Sax[8] te brengen door practycque.

Den Franschen ambassadeur[9] heeft in Engelant gepreponeert, dat d'een comende bij des anders custen ofte bij de vloot soude strijcken, de vlooten aen malcander teicken doen van mutuelle vrundschap. 't Schijnt de Engelschen daermede niet tevrede en sijn.

Te Wenen werdt noch gearbeit om den coning van Polen[10] met de Toscane[11] te doen huwelijcken ende den keiser[12] verwacht volck van daar. Aitsama[13] is cloeck. Verstaet al, dat op de Rose[14] loopt. Maer door eigen insichten wat te Hannibals[15]. Sijne vrundschap te onderhouden, can niet quaed sijn ende te doen verstaen, dat wij van Stesichorus[16] volck sijn. Van inval in Artois sie ick hier geen apparentie.

De propoosten bij Numerianus[17] gehouden behagen mij wel ende ben haer daerover geobligeert, als oock aen den bailiu van Texel[18].

Ick heb altijdt aen uE. weeckelijck geschreven. Twijffele, off alle brieven sijn overgecomen, daerom moeten wij verscheide wegen beproeven.

Van mijne saecke van Rotterdam[19] weet ick niet anders te schrijven, dan ick voor desen heb geschreven. Mijne boecken allegader, geen uitgenomen, oock mijne papieren sullen nergens beter sijn als hier. Bidde alsnoch, dat men weder sie te becomen alle papieren, die mij ofte mijn huisvrouw eertijds sijn onthaelt ende die men mij schuldigh is te laeten volgen uit crachte van de sententie.

1 Codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Vranckerijck.
2 Frederik Hendrik; zie over deze schuilnaam J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962, 1° afl., p. 40.
3 Tulipa is een codenaam voor Spanje; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Spaens.
4 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
6 Johann Georg von Arnim.
7 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Jacques d'Angennes, markies van Poigny.
10 Wladislas VII (IV).
11 Anna de Medici; zie no. 2196, p. 106 n. 8.
12 Ferdinand II.
13 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg. De naam staat in de tekst in cijfercode: 100.200.49.234. met door Van Reigersberch een begin van ontcijfering erboven geschreven.
14 Codenaam voor Duitsland; de naam staat er door Van Reigersberch boven geschreven.
15 Hannibal is een schuilnaam voor Ferdinand II; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Keysers.
16 Codewoord voor vrede; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
17 Codenaam voor Amsterdam.
18 Mr. Johan Hasselaer, schout van Texel en baljuw van het Eyerland; hij moet overleden zijn vóór 9 oktober 1638, toen Salomon Sweers zijn opvolger werd.
19 Dit doelt op Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

De heer Spierinck[1] hoop ick, dat voor ons goede sorge sal dragen. Men [is] ons geen gagie nu schuldigh. Ende wat de costen aengaet van reisen ende anders, die heb ick nu eerst overgesonden.

Ick bidde uE. om onse recommendatie aen Moeder[2], susters[3], broeders[4] ende vrunden. Neef Reigersberg[5], die bij ons is, is naerstigh.

UE. dienstwillige.

Tot Parijs, den 27 Iuly 1635.

Adres (met andere hand): Mijn Heer (Mij)n heer Reigersberg, raet in den Hoogen Raet in Hollant, ten huyse van d'heer Rekenmeester Reigersberg tot Middelburg.

Port.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 27 Iuly 1635 tot Paris.

2201. 1635 juli 27. Aan P. Schmalz[6].

Clarissime Domine,

Heri binas abs te literas accepi diversos per homines, temporibus multum differentes, et prius quidem recentiores XVI junii cal. vet. datas, posterius vetustiores datas IV junii, conjunctas cum Excellentissimi domini cancellarii literis[7], quas tam diu in itinere tractas mirarer, nisi viderem, quam nunc incerta ubique sint itinera.

Nobilissimi domini Broersoni[8] obitum non nos minus quam qui ei sunt proximi dolemus. Multum enim ad amicitiam pridem contractam adjecerat ponderis propior ex hospitio notitia; nec quicquam est, quod eius fecerimus causa, quod non et ipsum multoque majora et virtutibus ipsius et in nos benevolentiae deberemus. Nunc quando nos praeivit eo, quo citati suo quisque ordine sequemur, voluntas nostra aeternae illi parere ipsius quoque, quem lugemus, discat exemplo.

Bonica[9] noster hic blande benigneque acceptus est reditque totus addicto Gallis animo. In consilio, quod formatum vocant, sedebit Lagrangius[10]. De Borussicis colloquiis quid futurum sit, avide omnes exspectant satisque intelligunt, prout eventus fuerit, ita Suedorum actus in Germania majores aut minores fore.

1 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden; hij was met een missie naar de Republiek belast.
2 Maria Nicolaï.
3 Van Maria's zusters was nog slechts Suzanna, weduwe van Dr. Anthonie Bloncke, in leven. Grotius zal dus ook zijn eigen zuster Adriana, vrouw van Frederik van Losecaat, en zijn schoonzuster Alida Graswinckel bedoelen.
4 Frederik van Losecaat, Willem de Groot en David van Reigersberch, burgemeester van Veere.
5 Johan of Pieter; zie no. 2160, p. 47 en n. 3 aldaar.
6 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 55. Gedrukt *Epist.*, p. 164; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 556.
7 No. 2144.
8 Erik Brorsson Rålamb; zie V no. 2102, p. 482 n. 11.
9 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Jacques de La Grange aux Ormes, Frans gezant in Duitsland.

Ego rem illam de pecunia nobis debita urgere perpetuo labore non desinam. Perplexantur et promissam a rege[11] per Butillerium[12] nec negant nec agnoscunt.

11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Léon le Bouthillier de Chavigny; vgl. no. 2185, p. 91.

Ex vetustioribus illis tuis video multas meas intercidisse. Nam et saepe scripsi et multis viis.

Exspectamus hic Angliae legatum[1] idque pignus arbitramur animi si non amici in Gallum, certe nec hostilis.

Nuptiae Poloni regis[2] cum Palatina[3] Viennae non creduntur; et heic multi dubitant. Mitto quae heic nova in vulgus feruntur, non quod vera sint, sed ut videas, qualia sint, quae credi volunt rerum potentes. Nobis danda cura est saepe, ut quam certissima inter nos commutemus: atque ob id tentandae variae literas curandi viae et retinenda ea, quae certissima est et cum minimo temporis dispendio.

Vale, vir clarissime. Salutant te nostri omnes.

Tuae Clariss. studiosissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVII/XXVII Julii MDCXXXV.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalckius, Secrétaire de Monseigneur le Grand Chancelier de Suède.

In dorso: Praesent. Stasfurt, die 17 Augusti 1635.

2202. 1635 juli 29. Van Willem de Groot[4].

Frater optime,

Nec potui nec debui Justum Rijckewartium[5], optimi patris Theophili[6] filium optimum, sine ullis ad te litteris dimittere: ego etsi eum eruditionis nomine satis commendatum tibi futurum sciam, nihilominus tamen et preces meas adjungere volui, ut eum interiore amicitia dignari velis, quem unicum ex nostratibus habemus linguae Graecanicae egregie peritum.

Nova vix jam ulla habemus et vereor, ne siqua sunt, gratiam novitatis amittant per itineris maritimi ambages. Unum addam: propugnaculum Schenkianum hesterno mane ab hostibus captum, quae res quanta nobis illatura sit incommoda, nisi haec jactura cito reparetur, tu optime nosti. Unde quantum nobis mali infausta ista Tilemontii victoria[7] pepererit, ut omnia ex illo tempore videantur fluere, et retro sublapsa referri[8]: quod si ista victoria bene uti potuissemus, inerat in ea urbe commeatus tanta vis, ut exercitui in mensem unum forte et alterum suffectura fuisse existimetur. Nunc Lovanio pulsos amissa propere Diesta, in nostra reversos stagna, adhuc prosequitur Nemesis.

1 John Scudamore.
2 Wladislas VII (IV).
3 Elisabeth, dochter van de overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning; vgl. no. 2196, p. 106 en nn. 9 en 10 aldaar.
4 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24.
5 Vgl. over hem nos. 2101 (dl. V), 2166 en 2186.
6 Zie V no. 2101, p. 480 n. 1.
7 Vgl. no. 2163, p. 51 en n. 6 aldaar.
8 Vgl. Vergilius, *Georgica* I, 200: Sic omnia fatis in peius ruere ac retro sublapsa referri.

Ad alia veniam. Scis, puto, inter eos, qui conspirationis in Mauritium[9]

9 De samenzwering tegen het leven van prins Maurits in 1623, waaraan ook de zonen van Johan van Oldenbarnevelt, Reinier van Groenevelt en Willem van Stoutenburg (vgl. III p. 51 n. 7) hadden deelgenomen.

auctores aut conscii olim habiti fuere, etiam nominatim Cornelium Geisteranum[1], verbi divini nunc in Holsatia ministrum; is et famae suae et posteritati consulendum ratus nuper Curiae Hollandicae libellum porrigi fecit, in quo rem, uti gesta est, narravit, nullius se flagitii conscium, homines, qui rei peracti sunt, ut familiares allocutum, Slatii[2] hospitio necessitate temporum usum asseverans. Curia audito fisci advocato[3], examinatis actis, hominem innoxium esse deprehendit et rescripto ad libellum supplicem dato, in scriptis testata est. Unde jam discere poterunt inimicam esse veritati festinationem judices omnes, et injustae delationis noxam ingenua professione esse purgandam.

Affui et nuper Stickio Breskesii toparchae[4], qui hic legatum agit Neoburgicum. Is jam antea ex litis Breskesianae materia aliquos sibi conciverat inimicos, imprimis graphiarium Foederatorum ordinum[5], qui cum suis asseclis tantum valuit, ut epistolam ad Neoburgicum[6] scribi curaverit, qua nuntiabatur nomine publico personam Stickii Ordinibus hic esse ingratam. Ille cum hoc rescivisset per amicos suos tantum pervicit, ut legatum hic publice egerit, a Foederatorum deputatis in conventum introductus sit ibique mandata sua exposuerit nequicquam frendentibus illis, qui ejus honori invidebant.

Narravit et mihi ille Vossium[7] et Barlaeum[8] cancellario Oxensterniensi[9] gratias omnium litteratorum egisse, pro dignitate in te collata: consules item Amstelodamenses[10] ostendisse id gratum sibi esse: ipsumque cancellarium dixisse non cogitasse se tam multis gratam futuram fuisse tui promotionem.

Libri tui et chartae, quae in mea sunt potestate, curabo, ut his feriis Rotterodamum et inde porro Rhotomagum devehantur.

Vale cum uxore et liberis.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXIX Julii 1635.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède, vers le Roy Très chrestien A Paris.

In dorso schreef Grotius: 29 Iulii 1635. W. de Groot.

1 Cornelis Geesteranus (1588-na 1648), remonstrants predikant; zijn request bij Brandt, *Hist. rechtspl.* IV 1704, p. 937 vv.
2 Henricus Slatius; zie over hem III, p. 51 n. 6.
3 Advocaat-fiscaal van Holland was in 1635 Mr. Nicolaes van Kinschot.
4 Christoffel Sticke, heer van Breskens, raad van Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
5 Cornelis Musch (1592 of 1593-1650), sedert 1628 griffier van de Staten-Generaal
6 Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg; zie over hem V, p. 248 n. 4.
7 G.J. Vossius.
8 Caspar Barlaeus -van Baerle-.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Burgemeesters van Amsterdam waren toen: Jacob Backer, Abraham Boom, Dirck Cornelisz. de Vlaming van Oudtshoorn en Pieter Hasselaer.

2203. 1635 juli 29. Aan B. Skytte[1].

Illustris domine,

Plenus adhuc tui inque admirationem excellentissimae orationis[2] toto defixus animo haec scribo. Ostendisti Sueciam non reges tantum producere posse supra omnem imitationem positos, sed et ingenia, quae regum tantorum res possint verbis exaequare. Felices non tu et fratres tui[3], quos cum incomparabili rege[4] non patria tantum sociavit, sed et communis institutio. Ab eodem manu formati eodem hortante ad summa rapi (?), quod mirum est, si quantum ille reges omnes superavit, tantum vos disertos omnes vincitis. Ut quis tantae sublimitatis, tanti spiritus orationem digne praedicet, ab eadem, a qua vos, processisse deberet disciplina. Gratum in memoriam magni Gustavi animum virtutum eius factorumque praedicatione ostendisti. Restat, ut eundem fidis pro filia ejus augustissima regina nostra[5] consiliis ostendas. Tanti viri non natura tantum, sed et moribus filiam decet

Μύθων τε ῥητῆρ᾽ ἔμεναι πρηκτῆρά τε ἔργων[6].

In quo voto desinens nihil ultra moror tempora tua magnis studiis debita. Hoc addam unum orare me, ut quoties amicorum tuorum inibis censum, mei non obliviscaris.

Tuae Ill.[t] addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XIX/XXIX Julii MDCXXXV.

2204. 1635 juli 29. Van P. Spiring[7].

Herr Hugo Grotius,

Edler Vester Gross Achtbahr insonders Hochgeëhrter Herr undt werther freundt,

Necht dinstfreundlichen grusses, so geschicht E.H. dieses zum bericht, das mir dessen schreiben vom 7 Junii zurecht geworden, und weil selbiges nach der gelehrtheit geschrieben, ich aber was unverstandig bin, alss hab ichs nicht woll lesen können; bitte derwegen E. Herrl. die buchstaben was perfecter zu machen,

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 57. Gedrukt *Epist.*, p. 165. Betreffende geadresseerde, Bengt Skytte, zie V no. 1923, p. 242 n. 2.
2 Vgl. V no. 1937, p. 259 en n. 5 aldaar. De rede is gehouden door Bengt en bij uitgave aan Jacob opgedragen: Bened. Skytte, *Oratio in excessum Gustavi Magni.* Lugd. Bat. B. & A. Elsevirii 1635. De oratie is herdrukt in een verzameling redevoeringen over Gustaaf II Adolf: *Gustavus Magnus, sive Panegyricae Orationes a Clariss. Aliquot aetatis nostrae viris de vita ac obitu Gustavi, Suecor. Gothor. Vandalorumque Regis, habitae aut scriptae. Accedit Exequiarum ejusdem accurata descriptio, aliaque ejusdem generis*. Lugd. Bat. ap. Andr. Cloucquium 1637.
3 Johan en Jacob; vgl. V no. 1923, p. 242 n. 2.
4 Gustaaf II Adolf, in 1632 bij Lützen gesneuveld.
5 Christina van Zweden.
6 Homerus *Il.* IX, 443.
7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 13. Eigenh. ondertek. Grotius' schrijven van 7 juni, waarop deze brief het antwoord is, is niet meer aanwezig.

das es nicht nach der gelehrheit geschrieben sey, undt ferner in gutter correspondenzie zu continuiren.

Alhir ist wenig newes, alss allein das der Keijser[1] mit Chur Sachsen[2] einen frieden geschlossen; ob die Cron Schweden darin consentieren wirdt, muss man erwarthen; zeitig sint Chur Sachsische Gesandten[3] beij Ihr Excell. dem herrn Reichs Canzler[4], die bringen anders nicht alss nur generalia, das zum fried nichts thun kan; beijligend[5] ist der fried, so zwischen dem Keijser und Sachsen geschlossen.

In Preussen will es auch dahin kommen, alss soltte der krieg fortgehen, wiewol man den Pohlen allerleij angenehme mittell vorgeschlagen undt Preussen abzustehen erbothen, so hatt es doch nicht helfen wollen; Ich hoffe aber Goth werde unsre waffen gesegnen, das die Pohlen hernacher nicht mitt bitte erlangen sollen, was ihnen itzt woll angebothen wirdt. Ferner habe E.E.H. schreiben zuerrineren wegen der subsition, mitt der sollicitation anzuhalthen, E.H. gedencken zwar ettwas in dem schreiben; ich habe aber dasselbe nichth lesen können.

Im übrigem thue E.E.H. der Göttlichen Macht trewlichst befehlen.

E.E.Herrl. Fr.willig
Petter Spierinck.

Datum Magdeburg, den 19/29 Julij Ao. 1635.

2205. 1635 juli 31. Aan Ch. Marini[6].

Monsieur,

J'espère que vous aurez receu mes lettres par lesquelles i'ay respondu aux vostres de temps en temps: et principalement celle-là avec laquelle ie vous envoyay la lettre du roy[7] touchant vostre affaire.

Depuis nous avons eu icy par les lettres du duc de Rohan[8] et d'autres les advis de la victoire obtenue entre Tirano et Bormio, qui nous donne espérance de voir relever les courages des Grisons et des Suisses, afin de se tenir prests sur toutes occasions qui se pourront présenter dans l'Italie, le traitté entre le roy et le duc de Savoye[9] estant signé. On espère qu'au Pays Bas les affaires iront mieux depuis que les armées ont prins des routtes diverses pour mieux trouver des vivres, celle des Hollandois estant allé pour prendre Rurmond et d'autres places proches de la Meuse, et celle des François pour battre l'ennemy. Entre nous et le général Gallas[10], Jean de Werth[11] et le duc de Lorraine[12] avoient donné de la terreur par la prinse des villes foibles. Mais le roy ayant donné de l'argent au gens du duc

1 Ferdinand II.
2 Johann Georg, keurvorst van Saksen; het betreft de vrede van Praag van 30 mei 1635.
3 Johann Paul Münch en Hans von der Pfordt.
4 Axel Oxenstierna.
5 Ontbreekt.
6 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 56. Beantw. d. no. 2264. Zie betreffende Marini V, p. 436 n. 4.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk; zie no. 2177 en V no. 2068.
8 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met succes in de Veltlin.
9 Vittorio Amedeo; zie voor het verdrag Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 288 vv.
10 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van keizer Ferdinand II.
11 Johan van Werth, ruiteroverste in het keizerlijke leger.
12 Karel IV, hertog van Lotharingen.

Bernhard[1] et outre l'armée qu'il tient en Lorraine faisant marcher vers le Rhin le cardinal de la Valette[2] avec une bien grande, ne doubte point qu'en peu de temps on ne face repasser l'ennemy vers les quartiers d'où il est venu.

Monsieur le grand chancelier[3] est asteure dans l'armée du marescal Banier[4] prez de Magdenburg et travaille pour retenir les princes confédérez de suivre le mauvais exemple donné par l'électeur de Saxe[5] en quoy il est grandement appuyé de l'autorité du roy, qui ne manque pas aussi de donner des bons advis et faire toute sorte des bons offices par son ambassadeur[6], pour mettre la Suède et Poulogne en quelque paix pour le moins temporelle, afin que la couronne de Suède estant libre de ce costé-là puisse agir tant plus puissamment avec la France pour le salut de la pauvre Allemagne.

Dieu nous est favorable en plusieurs choses, mais principalement en ce qu'il nous conserve le roy icy en santé parfaicte: laquelle la mesme bonté éternelle luy conserve, et vous tienne aussi, monsieur, dans sa protection paternelle.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 31 juillet 1635 n. st.

2206. 1635 juli 31. Aan F. Sprecher[7].

Vir Nobilissime,

Aliquot sunt dies, cum Veneti legati[8] comitate literas tuas nono ad me Julii datas accepi edoctusque sum de rebus feliciter per ducem Rohanium[9] gestis, quas iam rumor ipsiusque literae Rohanii huc detulerant. Speramus cetera pro istis initiis fore Rhaetosque veteri jure perpetuo usuros. Quid porro in Italia sit futurum, exspectat totus orbis partim iam concussus bellis partim alienorum bellorum exitus ad se spectare intelligens.

Ducis Bernhardi[10] militi ne diffluat, rex[11] trecenta mittit florenorum millia plura in posterum pollicitus additque auxilia de eo exercitu, quem suo sub imperio habiturus est cardinalis Valetta[12] pervenire creditus ad viginti peditum, equitum duodecim

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen; vgl V, p. 292 n. 1.
6 Hier kan bedoeld zijn de speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna, Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, of Claude de Mesmes, graaf van Avaux, die namens Frankrijk heeft bemiddeld bij de totstandkoming van het bestand tussen Zweden en Polen, dat op 12 september 1635 te Stuhmsdorf voor de duur van 26 jaar werd gesloten.
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 55. Gedrukt *Epist.*, p. 165. Over Fortunatus Sprecher zie IV, p. 138 n. 9.
8 Alvise Contarini di Nicolo.
9 Henri, hertog van Rohan.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.

millia. Sex alia equitum, peditum ferme itidem sex Incolismensis[13] et Lafortius[14] circa Lotharingiam habebunt communi aut partito per dies imperio.

13 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
14 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.

Princeps Arausionensis[1] Rurimondam obsidere dicitur bona cum spe capiendi non ejus tantum oppidi, sed et eorum, quae iuxta sunt, maxime si Galli ad praelia, ut scis, nati hos novos e Germania exercitus aut eorum partem conciderint.

Angli quanquam classe validi iura pacis utrisque bellantium servant. Rex ad Cantiliacum est, diei hinc itinere, cardinalis[2] propius Ruellae: bene animati ambo. Quae significari magno cancellario[3] cupis, et ipse perscribere prima occasione non omittam. Gaudii maximum habiturus materiam, si quid unquam facere potero, quod tibi sit gratum: cui non minus quam communi Rhaetorum omnia opto prosperrima.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XXXI Julij nov. Cal. MDCXXXV.

2207. 1635 augustus 1. Aan P. Holing[4].

Nobilissime Domine,

Literas Memphide XXIIX Augusti abs te datas anno MDCXXXIV ferme anno post ineunte iterum Augusto accipio nec miror tantis locorum spatiis tanta literas curandi difficultate. Multum gavisus sum et cognoscere prosperam tuam valetudinem tot itinera permensi et res tam sciri dignas quam nobis parum notas discere et simul videre non exutam a te mei memoriam, quod et primis literis tuis, quas itidem Memphide ad me, jam multum temporis est, dederas cognovi; ad quas et tunc respondi Hamburgo, ubi tunc eram. Sed an pervenerint ad te literae multum dubito; et dubitat ipse Hottomannus[5], ad quem curandas transmiseram.

Non possum satis admirari animi tui magnitudinem, qui tot incommoda subieris ardenti desiderio noscendi statum longinquarum gentium et maxime Christianorum. Vides ibi, quod et in nostro orbe satis apparet, quam difficile sanentur adulta ecclesiarum divortia.

Rex Suetiae magnus Gustavus[6], cuius pro filia regina[7] legationem nunc apud regem Galliae[8] obeo, non multum ante mortem Lipsiae conventum instituerat utriusque sententiae protestantium, inter quos, ut scis, non ita multae intercedunt controversiae, quaedam etiam congeneres illis, ob quas dissidere se in Aegypti locis Graecanici et Aegyptiaci Christiani profitentur. Effecit sua auctoritate, ut amice discederetur cum magna spe restituendae unitatis. Sed tristis exitus tanti regis salubre hoc coeptum interscidit. Neque tamen defuit eiusdem

1 Frederik Hendrik.
2 De Richelieu.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 61. Gedrukt *Epist.*, p. 165; gedeelt. vert. Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 52. Geadresseerde, Peter Holing of Heyling (1607 of 1608-1652 of 1647), lutheraan uit Lübeck, had in de jaren 1628-1632 te Parijs in nauw contact met Grotius gestaan; hij was als zendeling op weg naar Abessinië. aant.
5 Jean Hotman, diplomaat en schrijver; zie III, p. 1 n. 3.
6 Gustaaf II Adolf.
7 Christina van Zweden.
8 Lodewijk XIII.

negotii commendator ex Anglia Duraeus[1] multorum Angliae antistitum instructus literis, qui Francofurtum ad Moenum venerat eo ipso tempore, cum ibi conventus ordinum protestantium haberetur. Sed rem per se difficilem implicatiorem etiam reddidit doctoris Hoii[2] ex aula Saxonica responsum immite in eos, quos calvinianos vocat. Plerique tamen legatorum, qui ad eum conventum missi fuerant, promiserunt se apud suos ea de re ita acturos, ut appareret rem ipsis esse cordi. Pastores Carentonienses non tantum de veteri rigore multum remiserunt, sed suis literis Duraeum in illo proposito confirmarunt additis etiam rationibus egregiis. Et me, quem sciunt Melancthonis[3] sententias sequi solere, ad communionem suam invitant, quam aequis et convenientibus Christianae libertati legibus non sum recusaturus paratus et cum altero protestantium genere, si ad id paratos reperero, simili modo fraternum amorem contesserare, non sine spe aliqua latius ituri exempli. Is, qui nunc est Angliae primas[4], vir eruditissimus ac prudentissimus, auctoritatem suam et consilia huic rei benigne commodat. Ex iis, quae hic laboramus, facile intelligis, quid in Oriente optemus fieri ab iis, qui unius nutu ecclesiam regi untiquis canonibus contrarium esse existimant. Illud Alexandrinum, de quo scribis, dissidium a temporibus est Dioscori[5], cuius quanquam Chalcedonensi conventu[6] damnati semper in illis partibus reliquiae manserunt et se late in Aethiopiam asque fuderunt, plane sicut Nestorii[7] pars sede fixa in Chaldaea Babylone per Asiaticam Indiam et in confinia usque Sinensium ac Tartarorum sobolem de se misit; quae nunc quoque perseverat id agente Deo, ut etiam dissidia nostra latius spargendo euangelio serviant. Ego quin locutiones incommodae Nestorio in partem unam inclinanti Eutycheti[8], cui consensit Dioscorus, plane in contrarium intenti exciderint, non dubito et libenter in his quoque rebus plurimarum ecclesiarum consensum sequor. Veruntamen aequo faciliores mihi videntur fuisse etiam veteres illi, ne novum putaremus hoc malum, in eiiciendis ex ecclesia iis, qui nonnihil ab ipsis diversum sentiebant. Cui morbo remedium adhiberi non potest, nisi Christiani tandem diligenter considerent, quam illa pauca sint quamque perspicuis verbis in Sacris Libris expressa, quae regulam illam fidei Irenaeo[9] et non semel Tertulliano[10] commemoratam constituunt, extra quam quae sunt in iis sicut libertas aliqua valere debet, ita libertatis usus ad ecclesiarum pacem temperari.

Constantinopolitanam ecclesiam ex tuis aliorumque literis video alternis

1 John Durie (1596-±1680), protestants godgeleerde; hij arbeidde in Engeland, Nederland, Duitsland, Zweden en Denemarken aan een verzoening tussen lutheranen en gereformeerden, echter zonder succes.
2 Matthias Hoë von Hoënegg (1580-1645), invloedrijk hofpredikant van Johann Georg, keurvorst van Saksen.
3 Zie over Melanchthon IV, p. 183 n. 2.
4 William Laud.
5 Dioscorus I, 23ste patriarch van Alexandrië (†454); zie over hem G. Bareille in *Dict. Théol. Cath.* IV, kol. 1369 vv. s.v. *Dioscore, patriarche d'Alexandrie*.
6 Het concilie van Chalcedon veroordeelde in oktober 451 Dioscorus en verbande hem naar Gangres in Paphlagonië, waar hij stierf.
7 Over Nestorius zie IV, p. 202 n. 5.
8 Eutyches (378-na 454), archimandriet van Konstantinopel, dwaalleraar; zie over hem en het eutychianisme M. Jugie, *Eutychès et Eutychianisme* in *Dict. Théol. Cath.* V, kol. 1582 vv.
9 Irenaeus, bisschop van Lyon (geb. ± 130$^{\text{aant.}}$); zie over hem F. Vernet in *Dict. Théol. Cath.* VII, kol. 2394 vv. s.v. *Irenée (saint), évêque de Lyon*.
10 Q. Septimius Florens Tertullianus; zie over hem IV, p. 234 n. 4.

fluctibus Gallicis Batavicisque iactari, utinam bono aliquo euangelii, cujus studium utrique praeferunt. Te non modo cum has accipies, sed nunc cum haec scribo apud Abyssinos esse suspicor, quorum imperium nova romanensi Christianitate turbatum scissumque non ex tuis tantum antehac literis, sed et ex ipsis jesuitarum scriptis satis cognovi; quorum tamen e numero non ignobilis quidam Franciscus Suarez[1] libro de Legibus[2] docet Abyssinos, etiamsi circumcisionem retineant, dummodo eam ad salutem non iudicent necessariam, ad ecclesiam recipi posse. Ego ita credo, non ex Judaismo aut a Salomonis, ut ipsi putant, temporibus gentilitiam hanc notam illis in locis usurpatam, sed multo esse antiquiorem, quippe in Aethiopum moribus ab omni aevo receptis memoratam Herodoto[3], ita ut initium petendum putem ab Abrahami ex Kethura[4] liberis, quos in illas regiones ivisse Josephus, Judaicarum rerum scriptor[5], aliique censent. A cibis quoque nonnullis abstinere eos credo valetudinis, non religionis causa. Baptismi annua commemoratio est et ipsa tolerabilis. Tot seculorum ritus commoda interpretatione lenire melius est quam cum ecclesia simul rempublicam lacerare.

Illud vero ubique Christianis inculcandum censeo non esse quamvis probabili religionis obtentu sumenda arma adversus eos, qui imperii habenas tenent.

Nostra haec Europa belli incendium latius quotidie spargit. Postquam enim protestantium res multum fractae sunt ad Nordlingam praelio[6], coepit rex Galliae eas refovere pecunia ac milite per Germaniam, ubi nunc egregio exercitu id agit, ut Caesarianos duces Galassium[7], Waertium[8], ipsumque ducem Lotharingium[9] Lotharingia omni Gallicis armis exutum, Rhenum transgressos ab hac ripa in alteram repellat. At in Belgico solo hoc amplius, non ut ante auxilia rex Galliae submittit, sed aperte suo nomine indictum bellum cum rege Hispaniae[10] gerit praelioque victor capto Tilemontio minoribusque oppidis novas victorias exspectat Gallico quidem exercitu profecto adversus novas Caesarianorum, quae in Belgicum finem venerunt, copias Batavico autem obsidium moliente eorum, quae prope Mosam hostis tenet.

In Rhaetiam quoque pervaserunt arma, ubi Vallis Telina munitionibus Hispanicis insessa, quam cito armis Gallicis cessit, tam cito deinde auctis per nimiam Galliae cunctationem hostium copiis amissa est, sed pars aliqua rursum erepta hostibus infelici pugna imminutis. Sabaudus[11] novo federe regi Galliae innexus totam Italiam belli exspectatione suspensam tenet. Multis et ibi principum sic existimantibus solidam tutamque pacem haberi non posse, nisi accisis illorum viribus, qui non obscure ostendunt spes se alere paci verae, id est, cum aliqua

1 Francisco Suarez (1548-1617), Spaans jezuiet, bekend als theoloog, filosoof en jurist.
2 *De legibus*, Coimbra 1612.
3 Zie Herodotus II, 104; vgl. V, p. 176 v.
4 Abrahams tweede vrouw, met wie hij na de dood van Sarah trouwde.
5 Flavius Josephus; zie over hem IV[aant.], p. 176 n. 16.
6 In de slag bij Nördlingen in september 1634 leden de Zweden een ernstige nederlaag tegen de keizerlijke en Spaanse troepen.
7 Matthias, graaf Gallas.
8 Johan, graaf van Werth, veldmaarschalk-luitenant in dienst van Maximiliaan van Beieren en van Ferdinand II.
9 Karel IV, hertog van Lotharingen.
10 Philips IV.
11 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.

libertate conjunctae, inimicas. At Saxo elector[1] suspecta semper habens Gallorum consilia et Palatinae domui etiam in tanta calamitate, infestus, descitis sociis, pacem seorsim cum Caesare[2] fecit, si diuturna futura est, sibi non inutilem, gravem aliis. Nutant principes Brandenburgicus[3] et Brunsvicensis[4], ad quos in federe retinendos transtulit se illuc magnus regni Suedici cancellarius[5]. Augusta, Ratisbona urbesque aliae vi armorum Noremberga fame subacta manciparunt se Caesari videturque non ita facile desitura haec procella, quam rex Galliae ibi alere mavult quam intra suos fines recipere. Classem Hispanicam satis ingentem imminentem Narbonensis provinciae portubus favens Gallo tempestas ita disjecit[6], ut nihil nisi longo interjecto tempore moliri queat.

Sed forte de literis audire aliquid mavis. Excuduntur hic Biblia privato sumtu regis Hispaniae quondam munificentiam superante additis versionibus Chaldaicis, Syriaca, Arabica, Samaritana[7]. Cyrilli praeterea Alexandrini et Theodoreti opera[8] multo quam ad hunc diem auctiora.

De tuis rebus si quam fieri potest edoceamur saepissime, id nobis et contra absentiam tam longe tuam et adversus mala publica non exiguo erit solatio. Deus Pater Domini nostri Jesu Christi te reddat illis in locis non inutilem et sospitem amicis restituat.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, Cal. Augusti novi Cal. anno MDCXXXV.

Vel ex illa de paschate controversia multum agitata ante Nicaenensem Synodum[9] et novis occasionibus resuscitata videas, quam saepe leves minimeque ad euangelii naturam pertinentes causae sint, quae coagulum Christianae veritatis conspicuum dissolvunt.

2208. 1635 augustus 1. Aan F.A. de Thou[10].

1 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
2 Ferdinand II
3 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
4 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Vgl. no. 2147, p. 30.
7 De bijbel van Gui Michel Le Jay (1588-1674): *Biblia 1. Hebraica, 2. Samaritana*, 3. *Chaldaica*, 4. *Graeca*, 5. *Syriaca*, 6. *Latina*, 7. *Arabica, Qvibus textvs originales totivs Scriptvrae Sacrae, qvorvm pars in editione Complvtensi, deinde in Antuerpiensi regiis sumptibus exstat, nunc integri, ex manuscriptis toto ferè orbe quaesitis exemplaribus, exhibentur*. Lvtetiae Parisiorvm, Excudebat Antonivs Vitré, Regis, Reginae Regentis, & Cleri Gallicani Typographus. M.DC.XLV. Men was in maart 1628 met het drukken begonnen en in 1629 was het eerste deel verschenen.
8 Zie voor beide edities V no. 2018, p. 376 en n. 6 aldaar.
9 Het eerste algemene concilie van Nicea werd gehouden in 325. De door Grotius gereleveerde kwestie betreft de vaststelling van de datum van het paasfeest, waarover zowel vóór als na Nicea onophoudelijk strijd gevoerd werd; men zie het artikel *Pâques. Les controverses Pascales* van G. Fritz in *Dict. Théol. Cath.* XI, kol. 1948 vv.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 2, p. 48; enige evidente schrijffouten zijn stilzwijgend verbeterd. De copie bevindt zich - zonder jaartal -

Amplissime ac nobilissime domine,

Serius forte venire videor ad officium[1], quod lugentibus amicis praestari solet. Non advocabo ad excusationem negotia; ita enim pridem de me meritus es, ut quicquid differri ullo modo potest, id tui curae atque amori posthabere debeam. Aliud dicam: multi amicorum festinarunt, quod monendum te putarent, ne te nimium dolori permitteres. Ego, qui te scirem a prima aetate tinctum penitus omnibus divinae humanaeque sapientiae praeceptis, ne monendum quidem te censui, sed dandum aliquod spatium, quo ea, quae nosti optime, in memoriam tibi ipsi usumque revocares: nos hac lege natos, aequo ut animo feramus hoc universum sapientissime regentis voluntatem; nihil heic nobis mancupio datum, usu omnia, praeter ea, quae de mentium humanarum immortalitate erudite ab antiquis philosophis dicta sunt, habere nos evangelii promissa, ipsius expromissoris sanguine redituque in vitam testata; quorum certi non debeamus invidere amicis sortem meliorem commodi nostri aut voluptatis causa. Haec Thuanus aliis debet dicere, Thuano nemo nisi ipse. Quare cum iam satis temporis praeterierit, quo ista cogitata saepe iam recogitare posses, non ego te hortor, ut amaritiem illam nulli bonam, gerenti gravem, his, pro quibus suscipitur, si id sciant, maxime displicituram pellas ex animo, sed nihil addubitans jam pulsam gratulor. Si quae tamen sepulti ignis favillae supersunt, memorabo tibi, quid mihi jam saepius similia passo in mentem venerit: superesse nobis multos propinquos, et propinquis nihilo posteriores amicos; injuriam autem esse in superstites non de hoc bono magis gaudere quam uno damno affligi. Non male cum illis agit Fortuna, quibuscum minorem partem auferre contenta decidit. Quid quod sapientium multi pro iis ipsis, quos extra mortales casus mors cita seposuit, gratias Liberatori Deo habendas crediderint attestante et Graecorum proverbio: *ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσ', ἀποθνήσκει νέος*[2]. Id si rationem semper aliquam habet, certe hoc nostro saeculo habet maximam. Aliae aetates hominum exsilia videre, nostra totos populos patria extorres. Terras quondam beatissimas non ad sterilitatem, sed ad ipsas Arabum solitudines videre est redactas. Bella ubique, et in ipsis bellis alia bella per militum saevitiam ac rapacitatem. In tot malis aut circumstantibus aut impendentibus tutum nihil nisi mors. Qui tanto rerum turbini eripitur, quid aliud quam evasisse censendus est? Illud praeterea e tuis ad amicos literis cum gaudio cognovi virile te doloris solatium ex negotiis quaerere. Larga tibi se dat materia: es apud illustrissimos duces, apud exercitus, qui longissime hostem submovent ostenduntque Rheno, veteri Galliae limiti, oblita ibi jam olim Gallorum arma. Cum animum per omnes terras circumfero, video nusquam melius regi[3] procedere. Hostis damni sui spectator tantum factus est. Tot armatis hominibus juris incutere reverentiam et ex castris civitatem facere res magna teque digna est. Castrensis iurisdictio, quae, ut Taciti verbis utar, calliditatem fori non exercet[4], eget illa, quam idem scriptor in socero suo[5]

1 De Thou's jongste broer, Achille Auguste, was op 6 april 1635 overleden.
2 Menander, frg. 125; vgl. V, p. 208 en n. 2 aldaar.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Tacitus, *Agr.* IX.
5 Gnaeus Julius Agricola (40-93), aan wiens nagedachtenis Tacitus zijn *De Vita et moribus Cn. Julii Agricolae liber* gewijd heeft.

laudat, naturali prudentia[1]. Tum vero in tanta ubique peculatuum impunitate atque etiam gloria dare abstinentiae exemplum quanti censendum est? Harum virtutum sibi esse conscium ingens tranquillitatis scutum est nullis adversarum rerum telis vulnerabile. Nos vero omnes amici tui laudes tuas festis ominibus prosequimur id optantes, ut semper tui, semper patris, semper avi[2] sis similis.

Vale, vir nobilissime.

Tuus toto animo

H. Grotius.

Lutetiae, Calendis Augusti 1635.

2209. 1635 augustus 2. Aan L. Camerarius[3].

Illustrissime Domine,

Literae, quae a Germania maritima quaeque a vobis veniunt, in Brabantiane retineantur, an ejus periculi occasione curiosi abutantur alii, non sine causa dubito. Doleo ex iis, qui jactantur, sermonibus cognoscere Gallos, - non aulam dico, cardinalis[4] enim rerum potens omnia alia loquitur - sed duces, sed milites, adeo esse alieno a principe Arausionensi[5] animo, cum tamen, siqua spes est rerum bonarum, ea a mutua ipsum inter et illos concordia pendeat.

In Valle Telina res non male procedunt: III Iulii nova duci Rohanio[6] parta victoria, capti mille, fusi caeteri. Etiam Bormium ab hostibus derelictum Genevenses literae loquuntur.

Die 14/24 Iulii, ad S. Avoti convenere cardinalis Valetta[7] et dux Bernhardus[8]. Habebat secum Valetta X aut XII peditum, equitum minus quam duo millia. At heic in aula habere dicitur viginti sex[9] peditum millia, equitum XII. Spero futurum, ut, quod tam cito fieri non potuit, ut dignae tanto rege[10] copiae in hostem procederent, id fiat cum tempore, cujus tamen grave est damnum. Nam dum heic argentum retinetur, ibi, quod sequitur, miles deficit, capta Caesaris Lautera est, et quo diutius defensa est, eo saeviorem sensit victoriam.

Obsidetur Bipontinum oppidum; quid de Maguntiaco sit, ignari vivimus tanta per interjecta loca hostium vi. Tamen a Colmaria abiisse hostes laetus intelligo; at contra triste est quod scribitur Ulmam, Memmingam, oppida alia, Norembergae exemplo, quaerere pactiones proprias. Ducem Chaunium[11] audimus quidem ingressum modicis

1 Tacitus, *Agr.* IX.
2 Christophe de Thou (1508-1582).
3 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 14. Gedrukt *Epist.*, p. 167. Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag.
4 De Richelieu.
5 Frederik Hendrik.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 De copie te Uppsala geeft: XX m.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.
11 Maarschalk Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes.

cum copiis in agrum Cameracensem, sed retro pedem tulisse nullo aut levi hostium damno.

Mercatorum heic exquiruntur consilia ad reperiendas rationes restituendi

inter Galliae Hispaniaeque populos commercii, quo illi difficilius quam hi carent. Colmariam exemtam periculo ajunt, qui veniunt inde. Leiningii[1] et Hohenloiorum comitum nonnulli[2] Saxonicis conditionibus[3] accessere. An verum sit, quod additur, Lefflerum[4] pro Wittenbergensi duce[5] Viennam Austriae iisse, nescio. Argentoratenses huc misere sciscitatum, quid sperare debeant, nec dubito, quin partim res ipsae partim hinc additae spes eos sint retenturae in partibus; quanquam pacem Saxonicam per tubicinem misit ad eos Galassius[6].

Haec sunt, quae nunc quidem aut certa sunt, aut in tanta rerum ob infestas vias caligine pro certis habentur. Si quid novi discetur aut etiam[7] horum cognoscetur exploratius, expertem te non patiar, Illustrissime Domine, quem cum omni familia divinae tutelae commendo.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus
H. Grotius.

2 Augusti novi Cal. MDCXXXV.

Adres: A Monsieur Monsieur Camerarius, conseiller d'Estat de la Reine de Suède et son Ambassadeur es Provinces Unies. A La Haie.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: R.A.^{o} MDCXXXV 9 Aug. st. n.

2210. 1635 augustus 2. Aan W. von Gemmingen[8].

Monsieur,

Vostre lettre du 16/26 juillet[9] m'a esté rendue il y a trois iours par laquelle i'ay apprins beaucoup de bonnes particularitez que ie ne sçavais pas, dont ie vous demeure très obligé, et en récompense ne manqueray de vous mander des nouvelles du Pays Bas, n'estoit que les lettres que nous attendons de ces quartiers fussent retenues en Brabant ce que nous cause icy une grande ignorance des affaires en ces quartiers-là.

1 De regerende graaf van Leiningen was in die tijd Johann Philipp II (1588-1643) in 1626 in tweede echt gehuwd met Anna Juliane, zuster van de wild- en Rijngraven Otto (1578-1637) en Johann Casimir (1577-1651) en tante van Otto Ludwig en diens broer Johann Philipp (†1638).
2 Ook genoemd in no. 2214; zij oefenden hun pover gezag uit tussen Main en Neckar en waren van Beieren afhankelijk.
3 Vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
4 Jacob Löffler; zie V no. 1984, p. 327 n. 9.
5 Eberhard III, hertog van Württemberg; zie over hem IV, p. 40 n. 9.
6 Matthias, graaf Gallas.
7 De copie te Uppsala heeft hier: quid.
8 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 59. Betreffende geadresseerde zie V no. 2033, p. 392 n. 2.
9 Deze brief is verloren gegaan.

Le bruit est que mons. le prince d'Orange[10] assiège Rurmond, et que l'armée françoise cerche les gens de Picolomini[11] et d'Isolano[12] pour les battre, si desià ne les ont batu ce que quelques-uns y adioustent.

10 Frederik Hendrik.
11 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
12 Ettore Giovanni Ludovico Isolani.

De monseigneur le grand chancelier[1] ie n'ay rien eu non plus depuis son partement d'Hambourg et croys que ces lettres puisque elles passent par le Brabant ont encouru la mesme fortune que les autres. Monsieur de Chaime[2] du costé de Picardie est entré dans les pays de Cambrai.

De Brasil nous apprenons que les Hollandois y font de grands progrès, les Espagnols ayant abandonné quelques places d'importance.

Les lettres du duc de Rohan[3] du quartiesme juillet du Camp à Tiran portent qu'il avoit obtenu une seconde victoire contre les impériaux[4], lesquels s'estants venus loger avec toute leur armée à Mazzo ledit duc les attaqua le troisiesme de matin, et les desfit à plaste cousture les ayant poursuivi iusques par de la bondrie. Il en avoit près de mille prisonniers, et il y avoit beaucoup de tuer et dévoyer et le reste tellement esparpillé dans les montagnes que de cinq à six mille hommes qu'ils estoyent ils ne s'en est pas retiré cinq ou six cent du costé de Bormio. Lettres plus récentes adioustent que ledit Bormio estoit abandonné par les impériaux qui s'estoyent retirez à la vallée de Monster et qu'une autre nouvelle armée des dits impériaux se faict à Lindau; que le duc de Rohan avoit une armée de dix mille hommes combatans et fist un nouveau fort auprès Tiran.

Quand nous aurons autres nouvelles ie ne manqueray pas de vous en donner part. Nous sommes en peine pour Mayence.

Je demeure, monsieur, vostre serviteur très humble.

2 d'aoust n. st. 1635 Paris.

2211. 1635 augustus 2. Aan Willem de Groot[5].

Mi frater,

Libros, quos nuper desiderare me scripseram Tragoediae nostrae[6], accepi non ita multo post et simul Vossii eruditissimas grammaticas commentationes[7], pro quibus gratias ipsi ago. Quandoquidem vero Blavius[8] in minori forma aliam parat editionem, ne ei praeripiat lucrum *πῆμα χαχὸς γειτων*[9], ideoque si qua typotheta peccavit aut ipse curis posterioribus emendandum censerem, eorum indiculum poposcit, eum nunc ad te mitto rogoque, ut ad eum diligenter corrigantur omnia. Quod ideo dico, quia in poematis nunc alterum editis video quaedam, quae emen-

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Bedoeld zal zijn Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes, gouverneur van Picardië.
3 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde succesvol in de Veltlin.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 854. Gedeelt. vert. Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 44 v.
6 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 157. Vgl. no. 2169.
7 *Gerardi Ioannis Vossii De arte grammatica libri septem.* Amsterdami, Apud Guilielmum Blaeu, 1635.
8 Blaeu heeft nog in hetzelfde jaar een uitgave in 12° bezorgd: *Editio nova ab ipso Autore recognita & emendata, ut videre est pag. seq.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 159.
9 Hesiodus, *ΕΡΓ*, 346; zie *Hesiod the Homeric Hymns and Homerica with an English translation by Hugh G. Evelyn-White, M.A.* The Loeb Class. Libr. London-Cambridge, Massachusetts MCML, p. 28. Deze kwade buur was Blaeu's concurrent Johannes Janssonius; hij deed een uitgave in 12° het licht zien onder dezelfde titel als van de editio princeps. Ter Meulen-Diermanse, no. 158.

danda monueram non emendata. Illud maxime miror, cur Silvae[1] non illum, quo Lutetiae editus est, annum, sed alium rebus ea contentis minus congruentem apposuerint.

Quae de negotio Rotterodamensi[2], de libris chartisque rogavi antehac, ea, donec impleantur, aut literis omnibus repetam aut pro repetitis haberi volo. Amstelodami qui erant libros, eos jam in itinere esse laetus intelligo.

Habui hodie apud me tres pastores reformatos eruditissimos: a Montepellerio Faucherium[3], ab hac Ecclesia Metresatum[4] et Dalieum[5]. Orarunt me, ut ipsorum jungerem communioni; quae olim constituta sunt Alesiensi et Carentoniana synodis, mutata novis decretis, cum lutheranis oblata est communio; sperare se a nobis suam confessionem pro Christiana haberi; se idem sentire de remonstrantium confessione; meminisse se ejus, quod adversus Sibrandum[6] scripseram; mirari me, si Chrysostomo[7], si Melanchtoni[8] ad se venienti negaturi essent jus communionis; legisse se et probare valde tum totum librum meum de Veritate Religionis Christianae[9] tum ultima ad concordiam monita. Audita haec laudavi, ut cum meo semper proposito congruentia; mihi Melanchtonis sententiam mire semper placuisse neque id dissimulasse me; quod ad pacem ecclesiarum attineret, scire me non debere eam turbidis agendi rationibus perturbari; colloquia inter doctos libera esse debere. Dicebant etiam remonstrantibus in Batavia ad communionem recipiendis se laborare ac scripsisse ad Rivetum[10]. Cum tempore se prudentiores factos et sperare se Batavos aliquid in sui gratiam bene expensis rationibus facturos. His ultro citroque dictis addidi me communionem animorum, quam semper cum ipsis habuissem, paratum etiam externis ad hoc institutis symbolis testari neque unquam, quominus id fieret, per me stetisse. Siquas in terras advenirem ubi lutherani cognita mea de coena sententia me ad suam communionem vellent admittere, ibi quoque idem facturum. Id quoque probabant. Deo gratias ago quod eo usque profecerint moderationis consilia, ut, unde antehac flabra venerunt fervidissima, inde nunc veniant aurae tanto leniores. Nec dubito, quin et de re ipsa non pauci nobiscum sentiant. Poteris de hac re cum remonstrantibus intra modestiae limites et aequae pacis vota se tenentibus ipsoque cum Utenbogardo[11]

1 *Hvgonis Grotii Silva. Ad Franciscvm Avgvstvm Thvanvm, Iac. Avgvsti F.* Lvtetiae, Ex Officina Rob. Stephani, MDCXXI, herdrukt - eveneens te Parijs - in 1621 en 1634? Zie Ter Meulen-Diermanse, nos. 137, 138 en 139; zie vooral no. 139 remarque.
2 Dit doelt op Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
3 Zie over deze Faucher, of beter Lefaucheur, V no. 2038, p. 400 en n. 1 aldaar.
4 Jean Mestrezat; zie V no. 2038, p. 400 n. 4.
5 D'Alie, evenals de voorgaande, predikant van Charenton.
6 Sybrandus Lubberti -Sibren Lubberts- (± 1556-1625), professor in de theologie te Franeker en streng contra-remonstrant. Het bedoelde geschrift is *Bona fides Sibrandi Lvbberti demonstrata ex libro qvem inscripsit, Responsionem ad Pietatem Hugonis Grotij*. Lvgdvni Batavorvm Excudit Ioannes Patius, Iuratus & Ordinarius Academiae Typographus. Anno 1614. Ter Meulen-Diermanse, no. 839.
7 Johannes Chrysostomus, patriarch van Konstantinopel, kerkvader en kerkleraar (344-407).
8 Over Melanchton zie V, p. 183 n. 2.
9 *Sensvs librorvm sex, qvos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius*. Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Iohannis Maire MDCXXVII en *id.* Parisiis, apud Iacobvm Rvart MDCXXVII. Ter Meulen-Diermanse, resp. no. 944 en 945.
10 De Leidse theologieprofessor André Rivet (1573-1651).
11 Johannes Wtenbogaert.

loqui, ut intelligant me quod facio justissimis facere de causis, et talibus quidem, ut ni facerem, crimen ab iis, qui temere nos damnaverant, in me recideret. Rogarunt me pastores iidem, notas meas ut ederem in Novum Testamentum[1].

Vale cum parentibus[2] et amicis.

Tui amantissimus frater

H. Grotius.

2 Augusti novi Cal. 1635.

2212. 1635 augustus 2. Aan L. Grubbe[3].

Nobilissime Domine,

Post illas XVI Junii datas, quibus respondi[4], nullas abs te, nullas ab Excellentissimo domino cancellario[5] habui nec multum miror, cum intelligam rententas quaecunque a Batavis aut per Batavos veniebant literas, sive ab hoste per Brabantiam sive ab aliis sub illo nomine se iam occultantibus.

Ego non desinam omnia experiri, ne rerum, quae his vicinisque in locis geruntur, sitis ignari.

In Valle Telina novum praelium felix Rohanio[6] fuit, mane III[7] Julii, quo capti hostium mille, caesi multi, fusi ceteri. Sed apud Lindavium, si tempus detur, victi vires recolligunt neque tantum Hispani Mediolanensem terram capi antehac facilem muniunt armis, sed et de recuperanda Telina Valle non desperant, quo magis committendum hic est, ne quid ex mora, ut ante, accipiatur vulneris. Idque regi[8] et cardinali[9] curae confidimus fore. XIV/XXIV Julii cardinalis Valetta[10] suas ad XII m. peditum, II m. equitum, sed quae brevi magna incrementa expectant[11] dux Bernhardus[12] item suas spe pecuniae regiae revalescentes copias ad S. Avoti conjunxere daturi operam, ut amissa Caesaris Lautera ac tractata crudeliter ultimum sit damnum ea in parte Bipontinumque oppidum eximatur periculo, sicut iam exemta est Colmaria. Argentoratensibus rex magna pollicetur nec dubito, quin res additurus sit, ne, ut Ulma et Memminga Norembergae videntur sequi velle exemplum missis ad Hungariae regem[13] legatis, ita has illi sequantur. Dubium non est, quin et rex et cardinalis optimo sint animo, sed non semper qui secundas et tertias in fabula agunt

1 Zie V, p. 165 n. 1, en Ter Meulen-Diermanse, nos. 1135, 1138, 1141.
2 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 60. Gedrukt *Epist.*, p. 168. Over Lars Grubbe zie V, no. 2064, p. 432 n. 12.
4 Waarschijnlijk no. 2198 dd. 27 juli.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 De editie der *Epist.* haeft abusievelijk '18'; vgl. no. 2223.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 De Richelieu.
10 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
11 De woorden 'sed ... expectant' ontbreken in de uitgave der *Epist.*
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
13 De latere Ferdinand III, zoon van Ferdinand II.

primas agentibus aequali diligentia respondent. Sed et damna suum usum habent ad segnes excitandos.

In Lotharingia Lafortii[14] vis infracta est addito socio imperii Incolismensi

14 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.

duce[1], quod sicut rebus aulae videtur conducere, ita in militia quam periculis non careat, veteres novaeque nos docent historiae. Nam ex eodem ortu nata nuper Bressaeum[2] inter et Castilionaeum[3] discordia sanata quidem nunc est, sed postquam magno constitit.

Nos quid de Lunenburgico[4] speretur, quid de Arnhembio[5] prudentiores iudicent scire avebimus; praecipue vero ubi sit, quid agat magnus cancellarius[6]. Grave tormentum est de amicorum rebus ignorantia et id mali habet, quod sermo fidem ad deteriora inclinat. Rogo, ut quotiescunque se dabit occasio, caligantibus lucem adferas novis non desituris vota facere, Nobilissime Domine, pro tua valetudine rebusque prosperis.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

II Augusti n.c. MDCXXXV Lutetiae.

2213. 1635 augustus 2. Aan Rijngraaf Otto[7].

Monsieur,

Les grandes courses des ennemis m'ont faict douter si mes lettres précédentes vous auront esté adressées, par lesquelles ie vous avois mandé les succès des affaires communes au Pays Bas et ailleurs.

Les lettres du Pays Bas pour cette fois nous manquent retenues, comme il semble, en Brabante. Ce qui m'empesche de vous en dire d'autres particularitez que ce que le bruit nous apporte, qui est que monseigneur le prince d'Orange[8] assiège Rurmond et que l'armée françoise est allée contre les gens de Picolomini[9] et d'Isolano[10] pour les battre.

De la Valteline i'ay des lettres par lesquelles i'apprend que le duc de Rohan[11] après sa victoire première en a eu une autre par laquelle il s'est emparé de toute la Valteline. Certeleray[12] qui estoit à Mohbegno avec 9000 gens de pied et 500 chevaux avec quatre pièces de canon ne l'estant osé y venir mais ayant pris la retraitte vers le fort de Fuentes pour attendre d'autres trouppes. A quoy on adiouste

1 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
2 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
3 Gaspar de Coligny, graaf van Châtillon; met Urbain de Maillé voerde hij de Franse troepen aan, die in de Nederlanden tegen de Spanjaarden streden.
4 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
5 Hans Georg von Arnim-Boytzenburg; zie V, p. 94 n. 3.
6 De woorden ‘praecipue ... cancellarius’ ontbreken in de uitgave der *Epist.*
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 58. Betreffende geadresseerde zie V, p. 405 n. 3.
8 Frederik Hendrik.
9 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
10 Ettore Giovanni Ludovico Isolani, generaal der Kroatische ruiterij in dienst van keizer Ferdinand II.
11 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met succes in de Veltlin.
12 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni)?

que les impériaux[13] ont quitté Bormio, place de grande importance. Monsieur de Chaime[14] est entré au pays de Cambray et y a prins quelque places.

13 De troepen van Ferdinand II.
14 Bedoeld zal zijn Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes, gouverneur van Picardië.

De Brasil nous apprenons que les Espagnols ont quitté les forteresses de Mossupe, St. Laurens et autres.

L'alliance que le duc de Savoye[1] a contracté avec le roy[2] faict contrevoir à tout le monde des grandes espérances en Italie. La matière touchant le publicq estant maigre à cause des empeschements susdits i'y adjousteray par vostre permission, mons., quelque chose du particulier duquel i'avois commencé à vous en escrire, qui est de madame la duchesse de Croy[3] laquelle désireroit fort que par vostre sage entremise elle peust tant obtenir que ses gens qui sont à s'en estranger pour continuer une possession confirmée par une sententе (?) puissent vivre en paix avec mons. vostre frère, le comte Casimir[4], et que le dict mons. vostre frère ne se voulut pas rendre ministre, comme elle dit, de passions d'un Espagnol. Ella m'a prié de vous envoyer les copies d'une lettre que monsieur le grand chancelier[5] luy a escrit pour monstrer le soingt qu'il a d'elle, et des lettres que le roy a escrites tant à monsieur le duc d'Angoulesme[6] qu'à monsieur vostre frère. J'espère, monsieur, qu'en considération de la faveur que la dite duchesse a en cette cour, vous ferez tout ce que vous iugerez estre de la raison.

Je me recommande très humblement à vos grâces et demeure, monsieur,

vostre serviteur très humble et
très obéissant.

2 Aougst n. style 1635. A Paris.

2214. 1635 augustus 2. Aan A. Oxenstierna[7].

Omnes experior scribendi vias nec ullam satis tutam reperio. Nunc subita quaedam occasio efficit, ut extra statum tempus, quod et antehac feci saepe, literas deproperem. Et res quidem Belgicas, non modo quia alii propius eas inspiciunt, omitto, sed et quia quas e Batavis exspectabamus literas, forte et eae, quas Sublimitas Tua ad me miserat - nam post illas Hamburgo datas[8] nullas accepi - in Brabantia retinentur.

Dux Chaunius[9] exigua cum manu in Cameracensem agrum ingressus nullo operae pretio facto rediit. Ajunt Batavi convenisse, ut et illam in partem rex[10] arma Hispaniensibus inferret. Negant Galli. Quidam didicisse se existimant perscriptum

1 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Anna van Pommeren, weduwe van Ernst, hertog van Croy; zie no. 2185, p. 93 n. 13.
4 Rijngraaf Johann Kasimir.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
7 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 167; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 70; het postscr. in *Ep. ex Mus, Meerm.*, p. 24; het slot in vert. bij Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 53.
8 Geschreven tussen 24 juni en 8 juli, toen Oxenstierna in Hamburg was; de brief is echter verloren gegaan.
9 Maarschalk Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.

aliquid fuisse ea de re, sed non signatum[11]. Mercatorum heic consilia audiuntur de ratione restituendi commercia, majore, ut apparet, Gallorum quam Hispaniensium malo interrupta.

11 De woorden ‘Negant ... signatum’ ontbreken in de editie der *Epist.*

Sabaudum[1] serio in arma venturum prudentes rerum Italicarum sibi non persuadent. Solere eum sic agere, ut semper posticum aliquod excipiat, quo elabatur. Et regis minus firma valetudo et cardinalis Riceliaci aliquanto pejor et nuntiorum pontificiorum[2] labor et voces quaedam ab aulicis exceptae faciunt, ut non pauci credant aulam hanc non surdam fore ad pacis conditiones. Quae si futura est, utinam talis sit, quae protestantes relinquat in statu tolerabili.

Rohanii[3] literae 4 Iunii datae vet. cal. nuntiant alteram ipsius ad Mazzum victoriam praelio commisso mane pridie, captis mille, caesis multis, fugatis aliis ita, ut de sex mille vix sexcenti restarent, Bormium refugi. Addunt recentiores literae etiam hunc locum desertum ab hostibus, qui se in Monasterii vallem receperint, sed novum ab iis colligi exercitum ad Lindavium octo ad millia militis veteris, in spem recuperandae Vallis Telinae: Helvetios ob negatum Hohenemsio[4] iter trepidos et ipsos exercitum conscribere ad Torgaviam. Rohanii exercitus cum tribus Helvetiorum millibus, quos nuper accepit, ad decem pervenire millia putatur.

Caesaris Lautera, quod ex metu festino fama vulgaverat, tandem implevit capta impetu multo cum sanguine etiam innocentis aetatis et sexus. Scribit ad me Gemmingius[5] 16/26 Iulii frustra se institisse ad cardinalem Valettam[6], ut in tempore ei oppido succurreretur. Ejus cardinalis copias omnes ad id tempus fuisse non majores decem aut duodecim peditum millibus, equitibus mille octingentis; promitti quidem magnas accessiones, sed ita, ut non desint dubitandi causae. Eo ipso, quo scribebat, die, ducis Bernhardi[7] copiae se cum Valettanis erant juncturae Bipontino oppido jam obsesso ab hostibus. Comes Leiningius[8] et Hohenloiorum pauperiores[9] pacem Saxonicam[10] recepere. Aliunde additur Ulmam et Memmingam pacis cupidas legatos misisse Helbronam ad Hungariae regem[11] multumque metui, ne Norimbergae exemplum alias quoque civitates ad privata ac ob id publico noxia pacta deducat.

Regiae Gallorum Anglorumque naves nuper inter se obviae amica salutatione et compotatione facta discesserunt. Legatum[12] huc venturum nescio quid retinet.

Frater regius[13] nuper jocans cum rege dicebat se magnam illi pecuniam conficere posse nulla cum populi ingratia. Id erat, ut pergerent episcopi eos, qui gravarentur, conjugiis liberare[14]: se aliquos nosse, qui prompto animo duodecim daturi sint scutatorum millia.

1 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
2 De ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs, Giorgio Bolognetto, en de extraordinarius Giulio Mazzarini (Jules Mazarin).
3 Henri, hertog van Rohan.
4 Gaspar, graaf van Hohenems, kolonel in Spaanse dienst.
5 Wolfgang von Gemmingen, dienaar van Oxenstierna.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Johann Philipp II, graaf van Leiningen; zie no. 2209, p. 125 en n. 1 aldaar.
9 Zie no. 2209, p. 125 en n. 2 aldaar.
10 Vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
11 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
12 John Scudamore.
13 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.
14 Gaston was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen; de koning trachtte dit huwelijk door de Franse bisschoppen ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.

Vidimus responsum in Brabantia factum[1] contra indictionem belli a Gallia, in quo non tacetur stultum esse de capto Trevirensi[2] obtentum, cum multis ante diebus de bello Belgis inferendo fedus cum Batavorum legatis signatum esset[3]. Conferuntur itidem status Belgarum sub Hispano[4] et Gallorum sub rege in tributis, jure dicundo rebusque aliis. Additur dixisse marescallum Brezaeum[5] captivo Belgae suscitatos a Gallis Suecos, ut metu injecto Trevirensi eum cogerent confugere ad Gallicam tutelam. A Colmaria abiere jam hostes, et qui ejus res in hac aula agit[6], sperat conditiones meliores quam antehac obtinere se posse.

Audio quotidie Gallorum questus de principe Arausionensi[7], quod pugnam detrectaverit, de alimentis non providerit in tempore. Sed cardinalis Riceliacus ejus famam tuetur factorum omnium interpretationem in melius trahens. Mirum est, quantum supra vetera odia Galli Belgas in se irritaverint saevitia ac libidine Tilemontii exercita[8]. Ad Arnhemium[9] pecunia hinc mitti dicitur, ut Saxoni[10] militem subducat.

Rex Chantiliaci est, cardinalis Ruellae, dictitans interdum Vallem Telinam et Lotharingiam tanti esse domui Austriacae, ut nunquam Galliae pacis faciendae ratio sit defutura. Duo, qui in Belgicis partibus sunt, exercitus minus quam quinque millionibus in mensem sustentari nequeunt. Pecunia a Batavis aegre reperitur idque in mora fuisse dicitur, quominus comes Wilhelmus[11] magni aliquid in Flandria coeptaret. Totae autem Galliae res cum partim in ecclesiasticorum partim in eorum, qui pecunias tractant, sint manu, haud adeo mirum est, si segnius saepe expediantur negotia, interdum et multa admisceantur consilia Gallorum forte rebus ac sociorum haud aeque congruentia.

Butillerius filius[12] dux et par futurus brevi creditur. Mitto narrationem de rebus in Belgicis regionibus mensis Iulii parte priore gestis[13] ita, ut eas Galli credi volunt multum dissidentibus aliis, praesertim ubi de Tilemontio male tractato culpam in Anglos rejiciunt. Addo exemplum literarum sed veterum, quas Memphide accepi[14], in quibus aliqua sunt ad Asiae Africaeque res pertinentia.

Habemus heic quendam, qui se imperatoris Abyssinorum filium dicit[15] regni-

1 Knuttel, *Pamfl.* no. 4363.
2 Philipp Christoph von Sötern, keurvorst van Trier; zie V no. 2097, p. 473 n. 1.
3 Op 8 maart 1635.
4 Philips IV.
5 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
6 Jean Henri Mogg.
7 Frederik Hendrik.
8 Vgl. no. 2163, p. 51 en n. 6 aldaar.
9 Hans Georg von Arnim-Boytzenburg; zie V, p. 94 n. 3.
10 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
11 Veldmaarschalk Willem, graaf van Nassau-Siegen.
12 Léon le Bouthillier de Chavigny.
13 Ontbreekt.
14 Van P. Holing dd. 1 augustus 1635, no. 2207.
15 Tsegga-Christos, natuurlijke zoon van Yacob, die in de strijd om de macht met Seltan-Segghed (Soesenyos, Socinios) in 1607 sneuvelde. Socinios werd negus (1607-1632) en voerde na afzwering van het monophysisme het rooms-katholicisme in zijn landen in. Tsegga-Christos was naar Cairo gevlucht en ging vandaar naar Jerusalem en werd katholiek. Via Rome begaf hij zich naar Parijs, waar hij in 1634 aankwam en in 1638 overleed. Seltan-Segghed was in 1632 opgevolgd door zijn zoon Fâsiladas (Basilides), die het monophysisme herstelde en de jezuieten verdreef.

que spe a patruo depulsum. Principes ad eum itant, regem nondum vidit. Alii fabulam putant, alii hunc inter eos esse, qui ejecti sunt, quod romana pro Aethiopicis sacra vi voluissent inducere.

Spero me brevi intellecturum et valere Sublimitatem Tuam et res agere se dignas. Deus, Excellentissime Domine, in utrumque Sublimitati Tuae adsit.

Tuae Sublimitatis devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 2 Aug. novi Cal. 1635.

Jam nunc mihi dicitur Gallos, ut illud dignitatis in mari certamen cum Anglis evitent, seposito regis nomine velle pro auxiliis censeri Batavorum, qui Anglis cedere turpe non existimant; ituros autem cum Batavis in Hispaniam aut Americam bellum portaturos. Multa sunt indicia, unde quis colligat id agere Gallos, ut suum nomen paullatim bello subducant. Argentoratenses nutantes admodum rex magna spe suffulcit.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praesent. Stasfurt, die 17 Augusti 1635.

2215. 1635 augustus 2. Van A. Oxenstierna[1].

Nobilis et magnifice Domine legate,

E prioribus meis literis[2] puto te intellexisse adventum meum in hosce circulos et quemadmodum mox ab electore Saxoniae[3] vel conclusionem pacis cum Caesareis legatis tam festinanter descensum offenderim nulla de causa, nisi ut ego adveniens cum iis, quos huic praeiudicio adversaturos putabat, rem integram amplius non invenirem. Neque dictae pacis ratificatio modo, sed et publicatio adeo maturata est et per Caesareos ministros principibus ac ordinibus horum circulorum facta intimatio eiusdem in forma exemplar singulis communicatum ac dies acceptationi[s] tam restrictus cunctaque adeo praecipitata, ut pene antequam, quid ea pax contineret, rescire possem, omnium ferme statuum animi essent praeoccupati. Sane eo res devenit, ut plerique principum ordinumque, utut condiciones ipsas sibi noxias, praeiudicio et ab ratione alienas comperiant, ignavia tamen, dulcedine ocii et ob respectum, quem in secessum Saxonis habent, quod in tantum partes nostras putent imminutas, eas recipere non dubitent et exemplum Saxonis non audeant non sequi. Brandenburgicus[4] in specie, quem tanto praeiudicio saltem non consensurum sperabamus, sic abstractus est, ut, licet pacta minus commoda et honorifica deprehendat, in ea tamen amplectenda irresolutione quadam et sumpto metu feratur

1 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Eigenh. ondertek. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 386. Beantw. d. no. 2273.
2 Zie nos. 2144 dd. 14 juni en 2152 dd. 19 juni; vgl. ook no. 2214, p. 130 n. 8.
3 Vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
4 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.

omnibus viribus. In summa, inter tot principes hic foedere obligatos ne uni quidem praeterquam landgravio Hassiae Wilhelmo[5]

5 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.

habeo quod fidam[1]. Quae res consilia et intentiones meas adeo turbavit, ut, quid in tanta animorum inclinatione facere, quid omittere consultius sit vel quid resolutionis capere me oporteat, nesciam.

Interea huc iter meum direxi, ut et praesens providerem, quid exercitui nostro virium, quid necessitatis esset, et simul in actiones Saxonis e vicinia tanto commodius inquirerem et cuncta observarem. Reperi, antequam advenissem, scriptas domino Bannerio[2] literas ab electore in eum de pace sensum prout exemplar sub litera A subiectum ostendit, quibus literis quid ego dederim responsi, apparet sub litera B[3].

Hinc motus elector legatos suos[4] ad me destinavit, qui pacis a me acceptationem urgebant et caetera mandata exposuerunt, quemadmodum contenta propositionis ab ipsis factae et instructionis excerptum sub literis C et D[5] monstrant. Non poteram requirentibus nomine serenissimae meae reginae[6] adsensum in tam indecoras, iniquas et intutas condiciones aliud responsi dare, nisi ut difficultatibus, quae eam pacem comitarentur et me ab ea detinerent modice perstrictis repraesentatisque, postquam nihil habere eosdem legatos in mandatis cognoverim, quo dictis difficultatibus declarationem aliquam et remedium afferrent, ipse eo nomine dicerem intra aliquot dies legatos ad electorem me missurum, qui haec uberius electori ponerent ante oculos et determinatam resolutionem postularent. Interim siquidem audiverimus electorem militem suum ad Lipsiam colligere, et nos copias nostras sub domino Bannerio congregari in unum fecimus, ut ad opportunum aliquem locum castra locare possimus et tanto paratiores in omnia esse intenti.

Haec iam illa varia facies rerum est et hic status, qui caeterorum animos in suspenso et me non minus ambiguum habet. Inter cetera id mihi valde incommode accidit, quod Christianissimus Galliae rex[7] in causa tam gravi et tanto nostro mutuo cum praeiudicio coniuncta nec legatum promissum[8] huc expediverit, qui et hisce malis avertendis una mecum consilia sociaret et tanti oneris partem aliquam ferre iuvaret, nec pecuniae quidem ex promisso debitae solutionem secundum eam spem, quae mihi per dominum Boutillierium praesenti facta est, praestiterit, unde et media, quae ad continendos tanto magis in obsequio et devotione milites impendere mihi haec rerum perturbatio imponit, in tantum imminuta et decurtata sunt, ut, si supprimi me tanto pondere et tantis impendiis imparem deseri contingat indeque quid etiam damni in Christianissimam Majestatem redundet, velim toti mundo tam excusatus esse quam innocens sum.

Haec eum in finem tibi scribo, ut hisce suae Majestati repraesentatis adhuc urgeas primo, ut legatio promissa maturetur et vel e Gallia aliquis quamprimum

1 ‘Ne uni quidem ... habeo, quod fidam’ voor: ‘Ne unum quidem ... habeo, cui fidam’.
2 De Zweedse maarschalk Johan Banér.
3 Deze bijlagen ontbreken; zie voor het onder B genoemde schrijven *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 330 (datering oude stijl).
4 Hans von der Pfordt zu Puschwiz en Dr. Johann Paul Münch; zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 376 (no. 187).
5 Deze bijlagen ontbreken; zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 583 vv.
6 Christina van Zweden.
7 Lodewijk XIII.
8 Gezonden werd tenslotte Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.

mittatur aut, si commodius et magis ex usu iudicatum fuerit, domino d'Avausio[1] - siquidem tractatus in Borussia brevi forte finem videbit et res ad arma videatur spectare - iniungatur haec provincia mandataque et consilia transmittantur rebus restaurandis et praeiudiciis evitandis idonea; secundo, ut Sua Majestas omnibus undiquaque consideratis dictae pecuniae solutionem diutius non differat meque in tanta incertitudine non detineat nec opprimi imminentium gravitate permittat neve adigar ad aliquid ingrediendum, quo mea sponte et, nisi desererer, nusquam venturus essem.

Ego haec iterum fidei industriaeque tuae commendo, et responsum ad me, qualecunque habueris, cum diligentia cura. Vale.

Tuae Dominationi addictissimus et ad officia paratissimus
Axelius Oxenstierna mp.

Magdeburgi, die 23 Julii Anno 1635.

Adres: Nobilissimo Domino Hugoni Grotio, Sacrae Regiae Majestatis Sueciae consiliario et ad Christianissimum Galliae Regem (ordin)ario legato.

Onder aan de brief: Domino Grotio.

In dorso schreef Grotius: 23 Julij 1635 Canc.

2216. 1635. augustus 2. Aan J. Slupecki de Konary[2].

Generose Domine,

Et Hamburgo et Francofurto ad Moenum postea ad te scripsi[3] nec quemquam unquam vidi Polonum - vidi autem plurimos -, quem non de rebus tuis sim sciscitatus. Nunc autem, cum ex te ipso certissimo auctore literis XXII Aprilis anni hujus scriptis intelligo Dei munere et recte valere te et honoribus augeri, gaudeo tum tuo nomine, quem amo tenerrime, ut soleo ac debeo, tum Poloniae ipsius sic ostendentis aequam se esse virtutis atque eruditionis iudicem.

De me forte iam intellexeris suscepisse me legationem a Suetiae regno reginaque[4] mihi ad regem Galliae[5] mandatam, in qua aliquandiu heic, ut videtur, mansurus utinam intelligam armorum metum inter tuam naturalem meamque adoptivam patriam sublatum; quod multis opto de causis: primum, ne cogar intelligere res tristes aut eorum, qui mihi tantae dignitatis autores sunt, aut eorum, quos inter te et alios illustres viros mei amantes habeo; deinde vero, ut Sueci nostri isto periculo ac labore levati Germanicis protestantium rebus eam possint curam impendere, qua perduci

1 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 64. Copie Hamburg, Staats- und Univ. Bibl., cod. Supell. XIII f. 139[1]. Gedrukt *Epist.*, p. 168; Stanislaw Kot, *Hugo Grotius a Polska*, p. 45. Betreffende geadresseerde, Jerzy Slupecki de Konary zie IV, p. 52 n. 7.
3 De laatste bewaard gebleven brief van Grotius aan Slupecki is no. 1856 dd. 2 juli 1633; zie deel V, p. 148.
4 Christina van Zweden.
5 Lodewijk XIII.

ad pacem possint nec inhonestam nec intutam, id est sociis omnibus communem. Nam segreges illae pactiones, qualem nuper molitus est elector Saxo[6], vereor ne iura nobis aliquando pariant armis saeviora,

6 Johann Georg; zie no. 2131, p. 3 n. 8.

quod ne fiat magni Suetiae cancellarii[1] nunc apud Saxoniae vicina agentis ut prudentia, ita fortitudo multum momenti adferet.

Eum ego virum omni fama majorem tum ad regem deduxi, a quo quantis quisquam princeps affectus est honoribus, tum domi meae per aliquot dies hospitio excepi; quorum omnium ignarum te esse nolui, quod sciam quae me tangunt bonorum malorumque sensus ad te vel imprimis pro illo veteri ac constante affectu pertinere.

Multum iactatus, ex quo me postremum videras, vix tempus, vix locum habui adiuvandi ea, quae communiter amamus studia. Scripsi tamen tragoediam, qua Josephus, Jacobi filius, a fratribus agnoscitur[2]. Ea nuper Amstelodami [prodiit] Vossio nostro[3] pro summis eius in me meritis inscripta accesseruntque sacra poemata mea, quae et antehac edita fuerant cum Sylva ad Thuanum[4], quam vidisse te arbitror.

Haec si quem amicum possem reperire, cui id oneris iniungerem, mitterem ad te. Nunc, quod possum, amicam manum et salutem mitto quippe.

Tuae Generositati addictissimus
H. Grotius.

II Aug. novi cal. MDCXXXV. Lutetiae.

Adres: Generoso nobilissimoque domino, domino Georgio Slupecki de Conari, Capitaneo, etc.

2217. 1635 augustus 2. Aan G.J. Vossius[5].

Vir praestantissime,

Galilaeus Galilaei[6], de quo scripseram aliquoties[7], fessus senio constituit manere in quibus est locis, et potius quae ibi sunt incommoda perpeti quam malae aetati migrandi onus et novas parandi amicitias imponere.

Interim in literis ad amicos perstat asseverare repertam sibi rationem certam designandi situm, quem locus quisque habet ad segmenta aequatoris, quod longitudinem vocant. Id cum norit ab omnibus quidem, maxime vero a Batavis navigatu caeteras gentes superantibus pridem optari, quin et honores propositos indicaturo, consilium cepit ipsis hoc repertum suum aperiendi, quod eum per amicos facturum brevi credo. Accepi laudes .....[8].

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
3 G.J. Vossius, aan wie de *Sophompaneas* is opgedragen.
4 Zie no. 2211, p. 127 n. 1.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 167. Gedeelt. gedrukt C. de Waard, *Isaac Beeckman*, p. 236.
6 Over Galileo Galilei zie V no. 2108, p. 489 en n. 7 aldaar.
7 Zie nos. 2108 (dl. V) en 2173.
8 In de uitgave der *Epist.*, voor deze brief onze enige bron, is hier een leemte.

Vale .....[8]. Salutant te V.A. Bignonius[9] et Cordesius[10].
Tuus ut semper
H. Grotius.

Lutetiae, 2 Augusti 1635.

8 In de uitgave der *Epist.*, voor deze brief onze enige bron, is hier een leemte.
9 Jérôme Bignon.
10 Jean de Cordes.

2218. 1635 augustus 3. Aan G.J. Vossius[1].

Scripsi heri ad te, Vossi praestantissime, via alia[2]; nunc ne me putes imputatorem non tui proprie scribo, sed amicorum causa communium Suedi et Poloni - gentes audis duas forte nunc inter se hostes, sed id nihil ad Musas - Benedicti nempe Skyttii[3] et Georgii Slupeckii[4], quos ego et propter te amo - sunt enim non eruditi tantum, verum et boni - et propter te, cuius opus est uterque. Alteri pro oratione missa[5] gratias egi, alterius literis[6] respondeo; cumque vias haec ad ipsos mittendi ibi rectius quam heic cognitas existimem, patieris spero hoc super tot alia a me tibi iniungi oneris, sed ea lege atque omine, ut si quid tu, uxor[7], liberi[8] habeatis, quod curandum sit, nostrum omnium, quotquot heic sumus, ne parcas operae.

Vale, vir eximie.

Tuus ut semper

H. Grotius.

Scribebam Augusti III ex novo Calendario anni MDCXXXV.

2219. 1635 augustus 4. Aan de Regering van Colmar[9].

Magnifici Honoratissimique Domini,

Negotium civitatis vestrae, cuius causa huc virum clarissimum syndicum vestrum[10] miseratis, etiamsi mihi commendatum a vobis non esset peramicis literis, tamen mihi cordi futurum fuerat ob rei ipsius aequitatem et ob civitatis vestrae in causam communem merita egregia. Accedebat, quod abiens hinc magnus Suetiae cancellarius[11], memor Suedicae amicitiae a Magnificentiis Vestris optima fide cultae, inter praecipua, quae mihi reliquit, mandata, vestrae quoque salutis ac libertatis curam ostenderat singularem. Sicut mihi doluit diutius quam vellem tractum fuisse id negotium, ita gaudeo eum tandem impositum finem, qui et regis Christianissimi[12] in vos benevolentiam testetur et vobis animos additurus sit ad tutandam causam communem Germaniae ac sociorum colendamque regni Francici longe potentissimi amicitiam. Mea diligentia si quid unquam praestare poterit, quod ex usu sit Magnificentiarum Vestrarum, rogo credatis id vobis semper paratum et expositum fore. Delectavit me multum notitia contracta cum viro clarissimo syndico vestro

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 64. Gedrukt *Epist.*, p. 168.
2 No. 2217.
3 Over Benedikt-Bengt-Skytte zie V, p. 242 n. 2.
4 Jerzy Slupecki de Konary; zie IV, p. 52 n. 7.
5 Vgl. no. 2203, p. 116 en de verwijzing in n. 2 aldaar.
6 No. 2216.
7 Elisabeth Junius.
8 Vgl. no. 2186, p. 95 n. 15.
9 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 65. Gedrukt *Epist.*, p. 171. Beantw. d. no. 2276.
10 Jean Henri Mogg.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.

certoque affirmare possum neminem inveniri posse, qui res sibi injunctas majore studio fideque procuraret.

Deus haec arma necessario sumta ad pacem communem eoque tutam deducat ac Vestras Magnificentias, Magnifici honoratissimique Domini, incolumes in tempora meliora servet.

Vestris Magnificentiis addictissimus et ad officia omnia paratissimus
H. Grotius.

Lutetiae. IV[1] Augusti novi Cal. anni MDCXXXV.

2220. 1635 augustus 6. Van Willem de Groot[2].

Frater optime,

Audio nuntios papales[3] nobis peperisse eam libertatem, ut nuntiis in posterum secure ultro citroque commeare liceat; sed vereor, ne et iidem aliquando pacem inter Gallos et Hispanos nobis exclusis sarcire tentent.

Toto praeterito mense praeter unas XVII Julii ad me datas[4] nihil a te vidi, nunc nos iterum ad pristina litterarum commercia redituros spero, nam ut te ignorantia eorum, quae hic geruntur, vexat, ita et nos vicissim aegre habet quod rariores a vobis veniunt litterae.

Propugnaculum Schenkianum in hostium esse potestate et ego jam antea scripsi[5] et tu aliunde jam intelligeris. Iuvit hostes praeter consilia cujusdam transfugae quod comes Guilielmus[6] paucos ante dies magnam stipendiariorum partem inde eduxerat navemque bellicam, quae illic in specula esse solet, ad alios usus sevocaverat. Notum id hosti, qui milites quadringentos circiter schaphis impositos ex urbe Clivia per alveum, qui ex adverso propugnaculi est, Betaviam petere jussit; unde per fossam siccam moenibus succedentes paucis, qui a defendebant, resistere non valentibus et vulnerato tribus locis gubernatore Welderio[7] propugnaculi potiti sunt. Erat illic pons navalis in Trajectu Rheni, quem ipsi ad Vahalum transtulerunt, atque ita ripae Cliviacae invaserunt possessionem, quam etiamnum tenent, sociorum accursu aucti. Princeps[8] praemissis comitis Guilielmi in Betaviam copiis et ipse cum exercitu Noviomagum venit atque inde ad partes transrhenanas tutandas secessit. Interea comes Guilielmus lunatum propugnaculum et alia, quae transfossam fecerant hostes, opera pugnando cepit, ita ut jam intra moenia compulsi sint. Nunc in eo totus est, ut machinis bellicis ad id dispositis pontem hostilem disjiciat, et jam id bene successisse rumor est. Deinde etiam majores machinas, quae globos igneos et alia id genus jacere solent, subvehi princeps jussit, ut vel hoc pacto hostem expellat, brevique id fore pollicetur.

1 De editie der *Epist.* dateert de brief ten onrechte op 10 augustus.
2 Hs. Den Haag, ARA. Coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2184; beantw. d. no. 2250.
3 Giorgio Bolognetto en Giulio Mazzarini; vgl. p. 95 en n. 17 aldaar.
4 No. 2184.
5 No. 2202.
6 Veldmaarschalk Willem, graaf van Nassau-Siegen.
7 Op 28 juli 1635 was Schenkenschans bij verrassing door de vijand genomen; de bezetting, nauwelijks 150 man sterk, werd over de kling gejaagd en de bevelhebber, luitenant-kolonel Gijsbert van Welderen, bezweek aan zijn verwondingen.
8 Frederik Hendrik.

Venit nudius tertius ad nos e castris filius[9], cui matris jussu vestes concinnantur, quo peracto iterum remittetur ad exercitum.

9 Diederik, die onder Johan van den Bosch vestingbouwkunde leerde.

Litteras Poloni regis[1] ad Suecos hic vulgatas mittere operae pretium duxi; habent enim ea speciosos sane praetextus. Addidi et a Datesilario[2] epistolam, qui responsum ad priores litteras[3] flagitat.

De Sophompanea[4] ad Petrum[5] scripsi, quem aut tibi aut mihi, quid libris tuis actum sit, referre jussi.

Magnum est, quod de Valle Telina scribis et de Rohanii[6] victoria ibi parta, quae Caesarianos valde affliget.

Parentes[7] jam satis bene valent. Abfuit per aliquot septimanas Dussenus[8], qui cum redierit, agam cum eo de chartis tuis recuperandis; nemo deputatorum[9] - Broechovium excipio - jam scit, ubinam eae lateant. Certe curabo libros aliaque, quae in mea patrisque potestate sunt, commoda occasione ad te mitti.

Uxori me commendo, a qua jam diu nihil accepi, et filium filiamque[10] salvere jubeo.

Vale.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, VI Augusti 1631 *(sic)*.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très chrestien A Paris.

In dorso schreef Grotius: 6 Aug. 1631 *(sic)*. W. de Gr. Van Schenkenschans etc.[11].

2221. 1635 augustus 6. Van N. van Reigersberch[12].

Mijn Heer,

Het is mijn ongeluck, dat de brieven, die het uEd. mij gelieft te schrijven, off seer traech off niet en werden bestelt. Tis vijff dagen geleden, dat mij ter hant is gecommen een cleyn couverte over een brieff, die ick datelijck voorts sont naer Amsterdam ende was van den twintychsten Julij. Daerwt verstont ick, dat uEd. denselven dach over lant mij breeder hadt geschreven, ende tot noch toe heb ick

1 Wladislas VII (IV); de brief in vert. bij Knuttel, *Pamfl.* no. 4373a.
2 Abraham Daetselaer, bij wie Grotius na zijn ontsnapping uit Loevestein werd binnengebracht; zie III, p. 229 n. 5.
3 Vgl. V no. 2099 van Willem de Groot dd. 14 mei 1635.
4 Zie no. 2211, p. 126 n. 6.
5 Grotius' tweede zoon Pieter, die, evenals Diederik, voor zijn studie in het vaderland verbleef; hij bevond zich te Amsterdam, waar Vossius een wakend oog op hem hield.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
8 Vermoedelijk Eewout Jacobsz. van der Dussen.
9 Vgl. V, p. 150 n. 5? Over Jacob van Broeckhoven zie IV, p. 23 n. 6.
10 Cornelis en Cornelia, die bij hun ouders te Parijs waren.
11 Met onderstrepingen door Grotius, en naast de handtekening van W. de Groot het woord posterus (?) eveneens door Grotius geschreven. Dat Grotius in dorso het kennelijk onjuiste jaartal 1631 in de datering heeft overgenomen, kan wijzen op een ordening van latere datum, tenzij slechts sprake is van een gedachteloze overname.
12 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 3 m. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 194. Antw. op o.a. no. 2189.

dien brieff niet gesien, hoewel de brieven van den twintichsten[13], 22 ende 24 al over vier, vijff dagen sijn behandycht.

13 No. 2189.

Tsedert sal uEd. van mij hebben verstaen het verlies van Schenkenschans, dat inderdaet groot is ende niet minder van die de situatie kennen en wert geacht. De quade sorge, die, niettegenstaende soo ernstych gestadych waerschouwen van den gouverneur Weldere[1], is gedragen, geeft bij veele veel onsteltenisse. Den viant souckt sijne victorie niet alleen te meinteneren, maer ist mogelijck te vervolgen, waertoe den cardinael[2] met alle sijne macht alreede is gecommen in de Duffel, recht over het fort aen de Cleeffsche sij(d)e; heeft versocht secours van den keyser[3], dat hij aen de andere sijde des Rhijns schijnt te willen gebruycken, om soo off over d'Isel te commen off met het belegeren van Emmerick alles, wat hoger leyt, aff te snijden. Doch alle die steden sijn soo wel versorcht dat, tensij den viant te machtych wert, alle vorder danger wel is te precaveren. D'intentie was, dat Sijn Ex.tie[4] met het gansche leger, bij preventie, aen de Cleeffse sijde soude hebben gaen liggen, dan den viant soo haest aencommende met een macht van 14000 paerden, 28000 te voet, verde d'onse, nu de Franse infanterye tot op 7000 is gesmolten, overtreffende, was geen tijt om eenych retranchement op te [werpen][5] ende ongeraden soo dicht op de frontieren een bataille in sodanyge gelegentheyt van tijt te hazarderen, behalven andere reden van consideratie, die haer vrucht mettertijt geven sal. Anders soude hetselve hebben gedient om het fort niet te secoureren van volck ende vivres ende beter bij ons te benauwen. Men laet evenwel niet naer hetselve van de sijde van de Betuwe te attaqueren ende heeft graeff Willem[6] de halve mane, die voor de brugge lach, ingenomen, daer een (ba)tterye wert gemaeckt, waerdoor men meent de viant te beletten sijn brugge, die hij van correspondentie op het fort heeft, onbruyckbaer te maecken. Oock soo is den viant wt alle de buytenwercken gedreven, ende met sulcken confusie, dat van driehondert mannen, die sij daerin hadden, wel hondert haer musquetten, soo schrijven de gedeputeerde, hebben achtergelaten. Sulckx dat men hoopt den viant, nu geredigeert sijnde binnen de vesten van het fort, dat cleyn is van begryp, middel sal wesen het te vermeesteren ende met vierwerken haer sulckx te incommoderen, dat sij het niet sullen in connen houden; gelijck d'onse Papemuts voor desen daerdoor hebben moeten verlaten. Hetselven al manquerende, soo meent men, ende met apparentie, den viant te benemen de hope van soo grote effecten als hij wt die victorie verwacht. Doch reservere de middelen tot beter occasie.

Eerstdachs meene ick vanhier te reysen. Sal hopen onse correspondentiën voortaen beter sullen gaen. Wat uEd. oordeelt van de ligue van Savoyen, den keuse van den conynck van Duytslant[7], verwachte ick metten eersten.

Desen 6 Aug. 1635.

In dorso schreef Grotius: 6 Aug. 1635 N. Reig. Schenckeschans.

1 Gijsbert van Welderen; zie no. 2220, p. 138 en n. 7 aldaar.
2 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
3 Ferdinand II.
4 Frederik Hendrik.
5 Er staat ‘worden’.
6 Veldmaarschalk Willem, graaf van Nassau-Siegen.
7 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II, werd eerst in 1636, enige maanden vóór de dood van zijn vader († 15 februari 1637) op 30 december 1636 tot Rooms koning gekozen, nadat het in 1630 te Regensburg niet was gelukt zijn verkiezing door te drijven.

2222. 1635 augustus 9. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Heri sub idem ferme tempus literas abs te accepi binas, alteras 16 alteras 21 Iulii datas, gaudeoque apertam nobis iterum viam commutandi ea, quae videmus audimusque. Quas antehac scripsisti, tum 18 Iunii tum 9 Iulii recte ad me pervenerunt iisque sine mora a me responsum est[2]. Spero meae literae non infeliciores tuis fuerint. Pro chartis, quas una cum literis misisti, gratias ago.

Pacta Saxonica[3] jam videram sermone Germanico, sane qualia dicis. Et tamen Argentoratum metu armorum hostilium et taedio Gallicae praeter ingenium cunctationis jam eo pervenerat, ut huc scriberet, si non aliunde spes affulgeret major, boni consulturum regem, si ipsi rebus suis vel illa eadem vel aliquantum ad res suas aptata pace prospicerent. Eo intellecto rex[4] et properare copias jussit sub Valetta cardinali[5] et misit rerum peritos, qui et illam et civitates alias confirmarent, et Colmariae illico perscripsit aequae tutelae conditiones, quas ea per tres menses frustra exspectaverat. Ita ex ipsis malis interdum est aliquid lucri. Hohenloiorum etiam nonnulli[6] amplexi sunt illa pacta. Ego non dubito, quin praeter ea, quae publice nota sunt, ut fieri solet occultiora alia sint, Saxoni forte ad tempus adblandientia, caeterum exitiosa Germaniae protestantiumque rebus, quanquam nequid desit ad implendam fabulam, pontifici[7] Romae legatum Caesaris[8] objurganti ob concessas conditiones tam aequas haereticis responsum est, quae temporum necessitas expressisset, ita tamen ut perpetua non essent data.

Manet heic residens Caesareus[9] multumque cum eo agitur et scribitur Vienna laborare pontificis nuntium[10] ad constituendas cum Gallo inducias, per Germaniam scilicet. Nam per Belgicam quae spes sit tam elatis Hispanorum animis, postquam non tantum duorum exercituum minas elusere, sed super amissa pulcherrimum Batavici imperii munimentum Gravewartam - id enim post tuas literas e Zelandia nuntiatur[11] - suae potestatis fecerunt. Vidi eam cujus meministi mutuam a Bruxella belli indictionem; quid dicam de Hispano cardinali[12]?

Φυσᾷ γὰρ οὐ σμικροῖσιν αὐλίσκοις ἔτι[13].

1 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 16. Gedrukt *Epist.*, p. 169; *ibid.*, p. 170; gecit. in vert. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 37. Geadresseerde was Zweeds gezant in Den Haag.
2 No. 2196, antwoord op Camerarius' schrijven van 18 juni. De brieven van Camerarius aan Grotius zijn verloren gegaan. Er zijn enige verschillen in lezing tussen *Epist.*, p. 169 en *Epist.*, p. 170. Ik heb de tekst van *Epist.*, p. 170 aangehouden, die mij nauwkeuriger toeschijnt.
3 Zie hierover no. 2131, p. 3 n. 8; de bepalingen in het Duits bij Knuttel, *Pamfl.* no. 4369.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Vgl. no. 2209, p. 125 en n. 2 aldaar.
7 Urbanus VIII.
8 Scipione Gonzaga (1596-1670), vorst van Bozzolo, hertog van Sabbionetta.
9 Sébastien Lustrier.
10 Malatesta Baglioni (1579-1648), bisschop van Pesaro (1612-1641) en van 8 juli 1634 tot 8 augustus 1639 pauselijk nuntius te Wenen.
11 Schenkenschans was op 28 juli door de Spanjaarden overrompeld.
12 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
13 Sophocles, bij Cicero *Ad Att.* II, 16; Jebb-Pearson, *the Fragments of Sophocles* III,

Vidi et responsum[1] ad id, quod prius regis nomine exierat, acerbum satis, in quod contribuisse operam suam dicitur vir non ineruditus[2], qui apud reginam est matrem[3], quantum apparet.

Oblitusque suorum, obliviscendus et illis[4].

Qui rerum Belgaricum non ignari sunt ita existimant non alibi utilius potuisse occupari vires Gallicas quam in locis hostium Galliae proximis; quod diu speratum a Batavis sero admodum ita nuper coeptatum est in agro Cameracensi, ut abstinere satius fuerit. Ita exiguae fuerunt copiae omnisque conatus nil nisi perfunctorius. Et tamen, ni fallor, ad illa saniora consilia ipsa necessitas rem reducet. Gallorum naves jam aliquot in Sanctonico sunt Oceano aut longius etiam secuturis, ut dicitur, aliquibus Batavicarum in spem Hispanicae praedae terra aut mari. Britannia, ita ut dicis, jura pacis servat, forte tamen non defutura occasioni, si fortunas partis alterius inclinatas viderit. Amicitiae spem facit legatus[5], cujus jam supellex huc pervenit. Et dicitur ea res Bavaro[6] injecisse metum. Ita certe Vienna scribitur.

Suediae Poloniaeque res ad longiores inducias ire[7] etiam haec aula ex legati sui[8] significatu judicat. Id si erit et Gallia quibus oportet animis ac viribus aderit sociis, mirum, ni brevi Saxo pro pace mutatum sibi hostem sensurus sit. Crescit Valettae, cui se dux Bernhardus[9] junxit, exercitus ejusque metu tum Bipontini oppidi soluta est obsidio tum deserta Caesaris Lautera, tanti sanguinis pretium. Ipse Galassius[10], quem sequi Waertius[11] dicitur, Wormatiam vim omnem contulit, inde Maguntiaci non tam oppido, quod defendi non potest, quam castello imminens. Lafortius[12] apud Spinale exiguas habet copias in augmenta Valettani exercitus imminutas. Pro viribus illi est non minus et ipse attritus Lotharingus[13] praeliis et iis incommodis, quae agrorum vastitiem consequi solent.

Magna est in fama Rohanius[14], qui 3 Iulii ad Matzium Caesarianos novo praelio vicit. Conqueruntur illi comitem Serbellonum[15] - is XXV m. peditum, equitum tria[16] habebat secum - non in tempore subvenisse sibi laborantibus. Vicissim Hispani Caesarianos, quod rem in praelii aleam deducere festinaverint, accusant. Itaque ipsi prudentiores in se adventantis ad Berbennum Rohanii impetum non exspectarunt; sed XII Iulii ad castra se recipientes, quae apud

1 Knuttel, *Pamfl.* no. 4363; vgl. no. 2214, p. 132.
2 Mathieu de Morgues; zie over hem no. 2228, p. 151 en n. 1 aldaar.
3 Maria de Medici; zij hield verblijf in de Spaanse Nederlanden.
4 Naar Horatius, *Epist.* I, XI, 9.
5 John Scudamore.
6 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
7 Op 12 september 1635 te Stuhmsdorf gesloten voor 26 jaar.
8 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk veldheer in de Dertig-jarige oorlog.
11 Johan van Werth, ruiteroverste in het leger van Ferdinand II.
12 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
13 Karel IV, hertog van Lotharingen.
14 Henri, hertog van Rohan.
15 Johann, graaf van Cerbellon -Giovanni, graaf Serbelloni- (†1638), commandant van de Spaanse troepen in de Cômasque en aan de grenzen van de Veltlin.
16 De copie te Uppsala geeft: CCC.

Fontani habebant munimentum, illa quoque ut parum tuta incenderunt. Liberatus ab his Rohanius, postquam in Valle Telina quae ad ejus tutelam erant necessaria curaverat, in comitatum abiit Bormii et apud Aquas Calidas repertos CC Caesarianorum die Iulii 19 ita omnes aut occidit aut cepit, ut vix XIV elapsi in Vallem Monasterii, ubi ceterae erant copiae, nuntium attulerint pavorisque tantum, ut ibi quoque incensis castris perfugium sibi in aliud munimentum novum S. Mariae - id prope illam Vallem est Monasterii dictam -, quo se retro tulerant non ausi servare, inde quoque, id est omni Rhaetica jurisdictione, excesserint. Trepidatur multum a rusticis in Tirolano agro, qui non satis praesidii reperientes in bis mille quingentis Caesarianorum, qui ibi sunt, mulitibus, pacem a Rohanio quibus possunt redimunt legibus.

De Lotharingia audio a pontificis nuntiis[1] has ferri conditiones, ut ducatus Barrensis, vetus Galliae feudum, regi cedat, caetera reddantur duci, sed detractis munitionibus. Ego et regi et cardinali[2] plus esse animi reor, quam ut accessionem tam opportunam Galliae de manibus velint emittere.

Non abeunt a meis cogitationibus quae posteriores tuae habent literae de bello tam magnifice indicto, gesto tam tenuiter. At si centuriones et tribunos, qui inde veniunt, audias, omnes principem Arausionensem[3] incusant, cui ego, ut ingenio et rerum usu sapit, satis arbitror constare consilii sui rationes.

Rex Chantiliaci agit satis recte valens et ad omnia regni pericula partim feudorum possessores ex lege veteri, partim voluntarios nobiles ad dilectum vocat.

Dominum cancellarium[4] in magno esse rerum salo satis credo. Utinam in hac aula labores ejus pro merito sublevarentur.

Literas accepi Memphide sive Cairo[5], e quibus disco Basilium, imperatorem Abyssinorum[6], contra dissidia et bella, quae cum romanis sacris Iesuitae eo intulerant, consuluisse regno publicata lege, ut omnes externi romana sacra sectantes intra 10 dies abscederent, Abyssini autem ad avitos mores redirent. Est hic quidam, qui se principem dicit Aethiopiae romanam religionem profitens[7]. Colitur a monachis et faeminis, rex eum ad se admitti noluit. Ex iisdem literis disco Christianos pontifici non parentes, Graecos nimirum et Aegyptios, graviter inter se dissidere ob quaestiones de naturis Christi earumque proprietatibus, plane ut in occidente protestantes. Ita ubique similia peccantur.

Deus distractam Ecclesiam recolligat idemque te, Illustrissime Domine, cum domo tua servet florentem.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni cultu addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, IX Augusti novi Cal. MDCXXXV.

1 Giorgio Bolognetto, ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs, en de extra ordinarius Giulio Mazzarini (Jules Mazarin).
2 De Richelieu.
3 Frederik Hendrik.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Van P. Holing of Heyling dd. 28 augustus 1634; vgl. no. 2207 aanhef.
6 Fâsiladas (1632-1667).
7 Tsegga-Christos; zie no. 2214, p. 132 en n. 15 aldaar.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: A^{o}. 1635 M. Aug. Reddeb. me absente in castris Auriacis M. Augusto.

2223. 1635 augustus 9. Aan L. Grubbe[1].

Nobilissime Domine,

Pacta Saxonica[2], quorum meminerunt literae tuae XXVI Junii vet. cal. ad me datae, quas accepi nudiustertius, iam vidi Germanico primum, deinde et Belgico sermone. Sunt sane multa in iis insidiosa nec dubito, quin alia pernitiosiora in publicum occultentur ipsis rebus emanatura. Credibile est, si Suedia Polonico liberetur bello et Galli pergunt curam gerere sociorum, futurum, ut qui haec aliis tetenderunt retia, primi illis implicentur. Ac de induciis quidem cum Polono productis[3] adhuc in spem diuturnioris otii ignaros nos esse passae non sunt, quae inde venerunt legati Gallici[4] literae. Gallicae autem res primum in Alpibus Rhaeticis optime procedunt, nam III Iulii nova Rohanio[5] de Caesarianis obtigit victoria, antequam se cum iis conjungere possent Hispani, contra quos die xii profectus tanta celeritate et vi est Rohanius, ut non modo Berbonni, ubi tum agebant, exspectare eum non fuerint ausi, sed ad castra refugi apud Fontani munimentum, iis quoque diffisi ignem injecerint. Horum ducenti admodum caesi sunt in comitatu Bormiensi, loco, cui ab aquis calidis nomen est, aliisque iterum ad S. Mariam castris incensis, sicut Vallem Telinam comitatumque Bormii dereliquerant, ita et Vallem Monasterii deseruere. Restant in agro Tirolensi bis mille quingenti admodum trepidi et ipsi recente tot cladium sensu et quia agrestes male ab ipsis habiti quibusvis modis Rohanii gratiam quaerunt.

Neque segniter per Alsatiam bellum geritur, ubi Caesariani deserta Caesaris Lautera, soluta Bipontini oppidi obsidione, quam caeperant, vires suas Wormatiam retulere; quid de Maguntiaco sit futurum, haeremus incerti. Caeterum Valettae cardinalis[6] exercitus cum Bernhardo duce[7] conjunctus crescit indies seque ad agendos trans Rhenum hostes parat.

Rex[8] ad civitates Argentorati Colmariaeque misit, qui animos ipsis addant, quod nunc succedet melius, quando hostis praecipuae copiae absunt longius adversus Lotharingium[9] restante in illis partibus Lafortio[10]. Vinarienses principes[11], si ducis Bernhardi sequuntur exemplum, non dubito, quin fidem praestituri sint federi. Nos hic indefesso studio laborabimus, ut fortia magni D. cancellarii[12] consilia hujus regni ope atque auxilio sustententur. Quod eo felicius

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 68. Gedrukt *Epist.*, p. 170. Over Lars Grubbe zie V no. 2064, p. 432 n. 12.
2 Zie no. 2131, p. 3 n. 8.
3 Op 12 september 1635 te Stuhmsdorf voor 26 jaar gesloten.
4 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
5 Henri, hertog van Rohan.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Karel IV, hertog van Lotharingen.
10 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
11 Bernhards broers Wilhelm (1598-1662), Albrecht (1599-1644) en Ernst I (1601-1675).
12 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

procedet[1], si quae ibi geruntur res per me quoque ad hujus aulae notitiam perveniant.
Vale, nobilissime Domine.
Nobilitati Tuae addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, IX Aug. novi Cal. MDCXXXV.

2224. 1635 augustus 9. Aan Rijngraaf Otto[2].

Monsieur,

Les forces ennemies s'estans espars en divers quartiers entre vostre résidence et nous, me faict bien douter si mes lettres pourront arriver iusqu'à vous: toutesfois soubs espérance que quelques-unes pourroient passer ie n'ay pas manqué d'en envoyer de septuaine à d'autre.

Maintenant nous avons pour nouvelle la bonne santé du roy[3] estant à Chantilly et le repos de toute la France, ayant envoyé tous les maux de la guerre au dehors, et encore depuis peu faict une invasion dans le pays de Cambray pour faire paroistre leurs armes de tous costez, cependant qu'on attend ce que les armées au Pays Bas qui sont asteure entre le Rhin et la Meuse au pays de Geldre feront, et ce qu'en Italie produira la nouvelle alliance avec Savoye[4] et d'autres princes, et en mer la conjonction des navires de guerre de France et d'Hollande qui semblent prendre la route vers l'Espagne.

Monsieur de Rohan[5] continue ses victoires et a chassé les impérialistes[6] et Espagnols de la Valteline - laquelle le roy a remis soubs la souveraineté des Grisons - du Comté de Bormio et de Val Monastère. Je n'auray pas besoin, monsieur, de vous mander le soin que le roy prend de l'entretènement des trouppes du duc Bernhard[7] et de la défense de ce qui est deça le Rhin par le cardinal de la Valette[8], puis qu'en estant plus proche vous en sçavez mieux les particularitez.

Nous sommes en attente des nouvelles de ces lieux environ Magdenbourg où se trouve alleure monseigneur le grand chancelier[9], la présence duquel estant appuyée de l'autorité du roy affermira ce qui estoit esbranlé.

La tresve entre la Suède et Pologne[10] est continuée iusques à la fin d'Aougst. Ce qui fait espérer un traitté de durée, à quoy ne lairront de servir les soixante navires pleins de soldats que la Suède a envoyé sur la costé du Prussen.

J'espère, monsieur, que le temps vous fournira des nouvelles encore meilleures,

1 De Haagse copie heeft ‘procedit’.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 66. Betreffende geadresseerde zie V, p. 405 n. 3.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met succes in de Veltlin.
6 De troepen van Ferdinand II.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Op 12 september 1635 werd te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Polen en Zweden.

et que de vos quartiers nous entendrons bientost quelque resource. Ce que Dieu donne, monsieur, et vous conserve longtemps en prospérité.

Vostre serviteur très humble et très obéissant.

A Paris, 9 August 1635.

2225. 1635 augustus 9. Aan G.J. Vossius[1].

Vir praestantissime,

Grammaticas commentationes tuas[2] quo inspicio magis, eo magis et ordinem et eorum, quae doces, argumenta certissima et omnigenam eruditionem miror. Quare quas nuper egi gratias[3], cum primum librum accepissem, eas nunc eo penitius cognito ago duplicatas, et simul pro novo beneficio id est liberaliter scriptis literis, quas dedisti Quintilis idibus[4].

Bignonius[5], Cordesius[6] aliique literarum et amantes et boni iudices constantissimi omnes sunt in amore tui et abs te amari vicissim faciunt plurimi. Junii[7] rationes probo. Alteri, quem commendaturum te dicis, iuveni[8], si bene quid possum facere, faciam. In meam autem domum si quem sim recepturus - ad numerum quod pertinet satis multos habeo - in eo multa sum quaesiturus, quae non ita facile sit reperire.

Arlandervenium[9] miror non Heemstedani[10] malle uti gratia. Tamen, si ita vult, meum ei testimonium de familiae honestae aant. non deerit.

Petrus noster[11] si longinquas oras invisere in animo habuit, quod multi viri egregii et olim et nostro saeculo fecere, non est, quod eum mea dignitas abducat. Sicut invitum protrudere nunquam volui, ita nec amori ipsius externa visendi obstare. Quod si etiam alieno inde sit animo, tamen cuncta, quae navigationem mercaturamque concernunt disci ab illo malo quam leguleiorum tricas. Cognitio tamen aliqua juris communis ac patrii quodvis vitae genus electuro utilis esse poterit. Sed id fieri velim *ὡς ἐν παρόδῳ*[12], et semper meminisse eum Horatiani praecepti:

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 67. Gedrukt *Epist*., p. 169. Antw. op no. 2186; beantw. d. no. 2392. Gedeelt. gedrukt C. de Waard, *Isaac Beeckman*, p. 236.
2 *Gerardi Ioannis Vossii De arte grammatica libri septem.* Amsterdami, Apud Guilielmum Blaeu 1635.
3 De bewuste dankbrief is verloren gegaan.
4 No. 2186 dd. 17 juli; Grotius rekent bij de Romeinse datering niet inclusief.
5 Jérôme Bignon.
6 Jean de Cordes.
7 Franciscus Junius Jr.; zie V no. 2101, p. 479 n. 5.
8 Justus Rijckewaert; vgl. no. 2186, p. 94.
9 Willem Nooms.
10 Heer van Heemstede (en van Bennebroek, Nieuwerkerk, Zuid-Schalkwijk, Hoogersmilde, Rietwijk, Rietwijkeroord en Oosterwijk) was Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw, die zich te Parijs bevond.
11 Over Pieter de Groot zie V, p. 73 n. 5.
12 Vgl. Polybius, *ΙΣΤ*. V 68, 8.

est aliquid quo tendis[13]. Sophompaneam si vertit ipse pietatis nomine, aut laudandus erit aut excusatus[14]. Neque tamen nolim idem ab aliis praestari,

13 Naar Hor., *Carm.* II 18, 32: Quid ultra tendis? of *ibid.* III 3, 70: Quo, Musa, tendis.

14 Vgl. betreffende deze vertaling *Sophompaneas Tragedie Vertaelt wt het Latijn vanden Heer H. de Groot*. t'Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 161.

quibus ut aetatis ita forte et peritiae ad poesim est plus aliquanto. Palma est publica.

Quod maximi philosophi Galilaei[1] negotium tibi cordi esse pateris, facis rem dignam tua bonitate et in honestas artes constanti studio. De migratione incipit ultro cogitationem exuere ut postremis scripsi literis[2], sed sperat se ornaturum Bataviam reperto tam diu quaesito de locorum, ut loquuntur longitudine; cuius certam a se rationem inventam constanter in literis suis affirmat homo non vanus. Ego ut nostratibus honorem habeat, quem proposuit habere, annitar adjuvante Elia Diodati[3], amicissimo ipsius et talium quoque erudito.

De Allatio[4] rogo memor sis, ubi jurisconsultus Blauwius[5] erit domi; libri sunt apud eum, quem dixi Diodati. De Corvino[6] non obliviscar. Vale, et alteras illas, quas promittis, literas, ubi primum commodum erit, mitte, ne ego me cruciem quaerendo, quod sit, quod in illas servaveris.

Vale cum conjuge optima[7] optimaeque spei liberis[8].

Tuus qui semper
H. Grotius.

Lutetiae, IX Aug. nov. Cal. MDCXXXV.

2226. 1635 augustus 10. Aan Willem de Groot[9].

Mi frater,

Quod mihi tuis 21 Iulii datis[10] negotium remonstrantium commendas, ab Utenbogardo itidem proprie et communiter a societatis inspectoribus commendatum[11], cordi mihi erit et ut negotii aequitas et ipsorum hominum caritas imperat. Ubi et Tileni uxorem[12] et Treselium[13] tentavero viamque explicandi negotii reperero aliquam, ipsis id significabo. Mittendae posthac mari erunt literae, quando per Brabantiam saepe retentantur.

Novis vestris rebus indolemus, maxime si de Gravewarta verum est. At Gallicae res in Alpibus bene procedunt caeso iterum hoste, qui castris bis incensis in Tirolensem agrum se retulit, nec ibi tutus a Rohanio[14]. Ita Valles Telina et Monasteriensis ad regis[15] socios rediere. In locis propioribus hostis ad novi exercitus sub cardinali Valetta[16] adventum Bipontini oppidi obsidionem et cap-

1 Betreffende Galilei zie V no. 2108, p. 489 en n. 7 aldaar.
2 No. 2217. Zie ook Galilei's brief dd. 15 augustus '36 in dl. VII.
3 Elias Diodati uit Genève.
4 Over Leo Allatius zie no. 2108 (dl. V), p. 490 n. 3.
5 Dr. Johan Blaeu, zoon van Willem Jansz.; zie V, p. 240 n. 11.
6 Over Johannes Arnoldi Corvinus zie IV, p. 4 n. 8 en ibid., p. 20 n. 1.
7 Elisabeth Junius.
8 Voor hun namen zie no. 2186, p. 95 n. 15.
9 Gedrukt *Epist.*, p. 855. Antw. op no. 2190; tesamen met nos. 2237, 2244 en 2250 beantw. d. no. 2268.
10 No. 2190.
11 Zie no. 2180.
12 Jeanne de Guillon, weduwe van de op 1 augustus 1633 overleden Daniel Tilenus.
13 Daniel Tresel.
14 Henri, hertog van Rohan.
15 Lodewijk XIII van Frankrijk.
16 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.

tam nuper Caesarislauteram deseruit Wormatiam petens et inde Magontiaco imminens.

Scribo ad Corvinum[1] eique gratias ago, quod juris elementa filium[2] docuit. Rogo munusculum aliquod de meo addas, paulo amplius quam quod dari ab aliis solet, tuo arbitratu.

Accepi jam libros Sophompaneae[3], hic satis gratos; ibi quomodo accepti sint a varie affectis hominibus, scire cupiam. Testimonium Delfense urge quaeso. Chartarum ad res Rotterodamenses pertinentium[4] velim mihi mitti justa exempla et versiones Germanicam et Belgicam publica auctoritate probatas, ut ad senatorem Reigersbergium[5] scripsi antehac, quem rogo, ubi redierit, ne desinat, donec certi aliquid a civitatis magistratibus intellexerit. Mora nobis noxia est. Tum vero utrumque vestrum rogo, ut de libris et chartis sitis memores, ubi prima se dabit occasio. De dominio maris librum Seldeni[6], qui edi ad me scriptus est, exspecto.

Vale cum parentibus optimis[7], uxore[8], familia, amicis.

10 Aug. novi Cal. 1635.

Eorum, quae in Sophompanea sacrisque poematis allis aut a typographis peccata erant aut a me reformata in melius, indiculum nuper ad te misi[9]. His accedant [pag.] 147. lin. ult. pro patienda: potienda[10], [pag.] 164. [lin. tertia]: artus sine interrogandi nota[11].

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

2227. 1635 augustus 10. Aan P. du May[12].

Cum primum in hanc urbem veni, vir amplissime, constantem mei apud te memoriam ex literis tuis didici. Maluissem ex te ipso, ut quomodo solebamus suavibus colloquiis, si quid negotia in animis nostris tetricum reliquissent, discuteremus. Et spero id futurum aliquando. Quamdiu vero id non ferunt res tuae, quid potius agamus quam hoc chartaceo sermone foveamus amicitiam veterem? Eruditissimus Salmasius[13], popularis vester, immeritis inimicitiis apud Batavos

1 Johannes Arnoldi Corvinus; zie over hem IV, p. 4 n. 8 en ibid., p. 20 n. 1.
2 Grotius' zoon Pieter, over wie zie V, p. 73 n. 5.
3 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
4 Het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen; zie voor de documenten IV, bijlagen 15, 16, 17 en. 18.
5 Nicolaes van Reigersberch.
6 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.
7 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
8 Alida Graswinckel.
9 Zie no. 2211; zie ook no. 2237.
10 Verbeterd in de *editio nova ab ipso Autore recognita & emendata* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV (Ter Meulen-Diermanse, no. 159), p. 105 reg. 20.
11 Verbeterd in de *editio nova*, p. 116 reg. 33.
12 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 69. Gedrukt *Epist.*, p. 171. Over de geadresseerde, Paul du May, zie V, p. 116 en n. 10 aldaar.
13 Claude Saumaise -Salmasius-, hoogleraar te Leiden; hij leefde er op kwade voet met Daniel Heinsius. Zie V, p. 104 n. 8.

exercitus de reditu in Galliam cogitabat, sed nunc intelligo ita dignitati ipsius consultum, ut subsistere decreverit magnum haud dubie eorum locorum argumentum. Nescio, an apud vos sint, qui literas colant; hic frigent omnia Rigaltio[1] Lotharingiae ius malente dicere quam libros bibliothecae regiae evolvere. Sudant tamen praela in novis bibliis cum versionibus plurimis[2], Cyrillo et Theodoreto[3]. Seldenus[4] in Anglia pro maris dominio scribit. Respondeant Batavi. Ego nunc Suedica curo.

Vale, vir amplissime.

Tuae Amplitudini addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X Augusti MDCXXXV.

2228. 1635 augustus 10. Aan A. Oxenstierna[5].

Spero quas antehac statis diebus, interdum et pro occasione crebriores scripsi literas, quanquam longo nec ab hostibus libero itinere, recte ad Sublimitatem Tuam pervenisse, quibus quaecunque heic aut comperta aut rumoribus vulgata acceperam, significavi quam potui diligenter.

Multum metuo, ne quod heic ante tempus creditum de Maguntiaco fuerat, verum fiat. Namque hostis cardinali Valetta[6] et duce Bernhardo[7] urgentibus derelicto Bipontini oppidi obsidio, deserta et Caesaris Lautera, quam tanto nostrorum ac suorum ceperat sanguine, vim omnem Wormatiam transtulit, quo venturus et rex Hungariae[8] scribitur. Addunt literae a Meti et Argentorato - nam a locis longius absitis habemus nullas - jam Maguntiacum obsideri aut potius castellum, quod in colle propinquo est, quo omnem militem retractum ajunt. Audio, cum primum convenerunt Valetta et dux Bernhardus, Valettam ita prae se tulisse majus fastigium, ut ea res non exiguam offensam in animo ducis reliquerit, qui nunc juncti exercitus primum agmen ductare dicitur. Lafortius[9] apud Spinalium parvas habet copias, exhaustas, dum inde suppletur Valettae exercitus. Incolismensis[10], observator Lafortii futurus, nondum advenit. Ducis Lotharingi[11] copias postremi nuntii dicebant non longe abesse a Remiremontio. Argentoratenses missis ad se Galassii[12] literis ipsos ad pacem cum

1 De Franse geleerde Nicolas Rigault; hij was procureur-generaal te Metz geworden; vgl. V, p. 276.
2 De veeltalige bijbeluitgave van Le Jay; zie no. 2207, p. 122 n. 7.
3 Zie voor beide edities V no. 2018, p. 376 en n. 6 aldaar.
4 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 en nn. 7, 8 en 9 aldaar.
5 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 173; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II. p. 74.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 De latere Ferdinand III, zoon van Ferdinand II.
9 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
10 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
11 Karel IV, hertog van Lotharingen.
12 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.

Saxone factam[13] invitantibus, cum circum se nulla nisi hostilia conspicerent arma, literas ad regem[14] scripserant

13 Voor de vrede tussen Ferdinand II en Johann Georg, keurvorst van Saksen, zie no. 2131, p. 3 n. 8.
14 Lodewijk XIII van Frankrijk.

ea libertate, quam exprimere res extremae solent, si manerent ea pericula, sperare se cum bona regis gratia posse se ad pacem consilia sua flectere. Ea scriptio ita aulam commovit, ut illico mitterentur, et eo, et Colmariam, qui eas civitates magnis pollicitationibus in foedere retinerent eodemque tempore syndico Colmariensi[1] tam diu hic inciviliter tracto concessae sunt conditiones non iniquae societatis, quarum mitto exemplum[2].

Magnis laudibus celebratur Rohanius[3] iterum caeso hoste ejectoque ex omni Valle Telina ac Monasterii et Bormii comitatu; et nunc in Tirolensi agro persecutes hostem ibi se recolligentem dicitur; quarum rerum narrationem adderem fusiorem, nisi id faceret suis, quas mitto, literis Sprecherus[4], vir ob summam reverentiam ac fidem in res Suedicas virtutesque magnas, amari a Sublimitate Tua, optimo earum judice, sane dignissimus.

Quanto autem majore fama attollitur Rohanius, eo acerbiora ubique verba in principem Arausionensem[5] audiuntur; non quidem cardinalis[6] aut eorum, qui ipsius lateri sunt proximi, qui obstinato silentio premunt animorum motus, sed eorum, qui ab exercitu missi huc veniunt. Longa apud Trajectum Mosae mora, periisse vera agendi tempora; de victu non provisum; non oppugnatum Lovanium, aliaque id genus. Nec omittit princeps Arausionensis rejectare in Gallos culpam, quorum copiae serius constituto adfuissent; agrum et fruges, alimenta exercituum, licentia et raptu ipsorum corrupta marescallis[7] urgentibus, quod impatientes inediae essent Galli, discessum a Lovanio. Brezaeo ferocius agenti ajunt dixisse principem se quidem et Castilionaeum pridem imperiis parere didicisse, ipsum autem nihil nisi imperare. Multus metus, ne veteres simultates, nequid dicam gravius, ob prope interversam principatus Arausionensis possessionem et fidem auxiliorum, cum in Flandriam quondam pellectus esset princeps, non praestitam rupta cicatrice recrudescant. Ad haec mala cum accedant tot infortunia, quae nemo animo anteceperat, amissa omnia tam sumptuosae expeditionis praemia; tum vero quod castellorum Batavicorum opere firmissimum, situ eximium erat ad ipsum Rheni divortium, Gravewarta aut Schenckianum nomine, amissum, et post irrita haec tentamenta desperatio belli per victoriam finiendi sequetur haud dubie in rectorum populorumque animis ingens induciarum cupiditas. Repositam Gallis a cardinali Infante[8] belli indictionem, factam demum post Lovanium obsidioni exemtum, verbis magnificam satis miserit dominus Camerarius[9]. Ego alterum scriptum prioris regis scripto oppositum[10] mitto, in quo multa in Hispanos jacta remittuntur in Gallos allaborante et Gallorum, qui cum regina matre[11]

1 Jean Henri Mogg.
2 Ontbreekt.
3 Henri, hertog van Rohan.
4 No. 2232 dd. 12 augustus is een antwoord op deze, verloren gegane, brief van Fortunatus Sprecher.
5 Frederik Hendrik.
6 De Richelieu.
7 Urbain de Maillé, markies van Brezé, en Gaspar de Coligny, graaf van Châtillon, aanvoerders der Franse troepen, die in de Zuidelijke Nederlanden de Spanjaarden bestreden.
8 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
9 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag; voor het geschrift zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 211 vv. en Knuttel, *Pamfl.* nos. 4360, 4361 en 4362.
10 Vermoedelijk Knuttel, *Pamfl.* no. 4363.
11 Maria de Medici, die in de Zuidelijke Nederlanden verblijf hield.

vivunt, ingenio, dum aliud non reperiunt, quo se hospitibus suis approbent. Eos inter eminet vir non ineruditus Sanctigermanius nomine[1], supplicio nuper hic imaginario, ut in absentes mos est, affectus, virulentorum librorum in cardinalem scriptor[2], eoque merito apud Brabantos abbatiam consecutus episcopatum sperans. His aliisque indiciis satis conspiciens cardinalis, quam infensus, praeter odia inter gentes, sibi privatim sit Hispanus[3], per residentem Caesaris[4], quicum multum locutus est his diebus, persuadere conatur Caesari et belli causas et pacis moras penes Hispanum esse, aegre ni fallor, distracturus familias tot non tantum cognationibus, verum et communibus utilitatibus colligatas.

In pecuniario nostro negotio moveo quotidie ipse et per meos, promoveo nihil et prope est, ut cum Heufdio[5] dicam, ludibrio nos haberi. Nec de legatione[6] aliud, quam quod scripseram, futurum puto. Si ad haec accedet ut sua quidem servent Galli, Maguntiacensem autem regionem ad Caesarem et archiepiscopum[7] redire patiantur, imperare mihi non potero, quin suspicer non optima fide nobiscum agi.

A Vienna scribitur multum ibi ad constituendas cum Gallo conditiones laborare pontificis nuntium[8]. Masarinus[9] Ruellae aegrotat magna pro ejus valetudine regis cura. At Riceliaci frater, Lugdunensis cardinalis[10], tanti facit Romae manere, ut jussis episcopis cardinalibus ad suas ire sedes archiepiscopatu se potius abdicaverit, quam Romam et negotia ibi tum de dissuendo matrimonio fratris regii[11] tum alia publica privataque desereret.

In Belgarum ea, quae Picardiae adjacent, levi manu ingressus Chaunius[12] rediit nulla re facta memorabili, magno cum Batavorum dolore, qui inde hostium damna sperabant magna et facilia. Lustrantur non longe hinc feudorum possessores e Normannia atque aliunde ad arma, quod nisi in magnis periculis fieri non suevit, exciti. Sed multis paupertatem suam aliaque fortuita excusantibus numerus omnis ultra decem millia futurus non putatur. Seditiones tributariae tantum abest ut desierint, nuper ex novis magistratibus, quos electos solent vocare, quidam e fuga Burdegalam reversus a plebe trucidatus est.

1 Mathieu de Morgues (of Mourgues), sieur de Saint-Germain (1582-1670).
2 O.a. van het geschrift bij Knuttel, *Pamfl.* no. 4366.
3 Philips IV van Spanje.
4 Sébastien Lustrier, resident van Ferdinand II in Frankrijk; zie no. 2222, p. 141 en n. 9 aldaar.
5 Johan Heufft, bankier te Parijs; hij trad o.a. als agent van Zweden op.
6 Hierover herhaaldelijk in de brieven van en aan Oxenstierna; tenslotte werd Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, gezonden.
7 Anselm Casimir Wambold von Umstadt, aartsbisschop van Mainz (1629-1647; geb. 1583). Bij de verovering van Mainz door Gustaaf II Adolf op 23 december 1631 was Anselm Casimir gevlucht; na de herovering van de stad door Matthias, graaf Gallas, keerde hij op 22 juni 1636 in zijn bisschoppelijke residentie terug.
8 Malatesta Baglioni; zie no. 2222, p. 141 n. 10.
9 Giulio Mazzarini (Jules Mazarin), extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.
10 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-bisschop van Lyon (1628-1653; geb. 1582).
11 Gaston Jean-Baptiste de France; hij was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen; de koning trachtte dit huwelijk door de Franse bisschoppen ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
12 Maarschalk Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes.

Fuit apud me vir huc missus a marchione Badensi Durlachano[1], qui rebus adeo ambiguis certus esse voluerat de regis in publicum ac se voluntate. Retulit qui missus erat - nam me accessit voluitque suum principem Sublimitati Tuae commendarem - scriptum regis, pacem nullam facturum se promittentis, nisi ipsius, quantum aequitas et res ferrent, habita ratione. Idem Colmariensibus promissum est. Cardinali Valettae praeceptum, ne praelii fortunam subeat, ex iis, qui nobis favent, intelligo. De duce Lunemburgico[2] varii heic sermones.

Existimant non imperiti rerum Valli Telinae novum imminere periculum, et multas eos in locos copias ab hoste mitti Vienna et aliunde nuntiatur. De Sabaudo[3] video ab Italis ita judicari nihil illum sincere agere, nihil, cujus non conscios faciat Hispanos, ut solet duabus sellis sedere. At in Neapolitano regno, ex quo bellari in Belgicis regionibus coeptum est, edictum Galli excederent, res eorum custodiri jussae ut talio servaretur.

Francofurtum, Hanovia, Franquendalia ut se habent, nescimus, nisi quod difficiles esse dicuntur aditus hoste circumfuso. Ajunt heic D. Davaux[4], regis legatum in conventu, qui res Suediae Poloniaeque tractat, verba fecisse de controversiis regnorum compromittendis in arbitrium parlamenti Parisiensis. Ego non puto virum judicio valentem credere potuisse id persuaderi posse iis, qui in possessione sunt.

Rediit ad Hollandos Charnassaeus[5] et pecuniam adfert non minus ibi quam aliis in locis necessariam. Vestris quae gerantur in locis, scire et expetunt alii et ego imprimis, ut inde mihi sit benigna compellandi proceres et res nostras commendandi occasio, diende quia ita mos est humani ingenii ignorata mala majora sibi fingere[6].

Ex India orientali, quae Batavis venit, naves sex millionum merces ferunt. In Hispania bellum in Brasiliam paratur strenue. Legatus Pavius[7] iterum laboravit, ut domum reverti sibi liceret, sed frustra hactenus.

Deus, Excellentissime Domine, res valetudinemque Sublimitatis Tuae curet.

Sublimitatis Tuae devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 10 Augusti 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

Met andere hand: Praes. München Neuburg d. 25 Aug. 1635.

1 Markgraaf Friedrich V van Baden-Durlach.
2 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
3 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
4 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
5 Hercule de Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
6 De rest van de brief ontbreekt in de editie der *Epist.*
7 Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw, die na beëindiging van zijn zending met Johan de Knuyt naar Parijs nog steeds vergeefs op zijn terugroeping wachtte.

2229. 1635 augustus 10. Van A. Oxenstierna[1].

Nobilis et magnifice domine legate,

Cum in summa essem expectatione literarum tuarum utpote nullis per totum Junii et Julii mensem acceptis nisi unis cumque rerum hic faciem et statum tibi meis Magdeburgo ante septendium breviter explicuissem[2] ceu te eiusdem epistolae duplicata hic sub littera A annexa docebit, ecce die 28 hujus redduntur simul quatuor abs te literae, omnes e mense Junio diebus 12, 19, 25 et 30[3], quibus quid in negotio pecuniae et promovendae legationis in Saxoniam[4] jam diu frustra laboraveris et in rerum per Galliam ac vicina statu observaveris, accurate descripsisti. Qua diligentia tua et in notandis praecipuis perspicaci cura sicut rem mihi gratissimam fecisti, ita rogo, ut similiter pergas cuncta observare et, quotiescunque transmitti possint literae aliqua cum securitate, continues erga me hoc officium, caeterum cum mittendi cura, ne in quorum non oporteat manus deveniant.

Res ipsas, pecuniae et legationis promissae negotium, quod attinet, easque, quas circa prioris solutionem tricas et effugia, etiam cum aliquo tibi demandatae dignitatis despectu, et circa posterioris expeditionem excusationes et incuriam usurpant, cuncta nihil discrepant a prioribus actionibus et jam diu est, quod observarim nullam nostri nisi per curialia et complementa haberi rationem. Caeterum oportet, ut id sinam suo loco. Quid vero mihi circa haec sit animi, ex prioribus meis literis aliquatenus poteris dijudicari. Ostendunt illae tibi, quid apud me egerint legati Saxonis, et resolutionem meam de mittendis meis, sed interveniente aliquot dierum mora, antequam ii expedirentur, Saxo iterum literis suis adventum ursit et sese explicuit super iis, quae oretenus legatis ipsius praesentibus communicaverim, sicut videre est sub litera B[5]. Ego confestim meos ablegavi ea data instructione, quae subiacet sub litera C[6].

Interim sunt infinitae difficultates, quibus urgeor nullibi opis vel subsidium, at ubique adversitates, calumniae, incommoda in promptu. Ab amicis deseror, a dubiis premor, ab inimicis infestor. Nam Saxo[7] usque eo cunctorum animos ante meum adventum occupavit, ut nulla ferme spes supersit posse ordines ad resolutionem aliquam in bonum communis causae sumendam reduci.

A Brandenburgico[8] post reditum nulla mecum communicatio fuit. Tantum exigua quae fuit, respectum habuit privati et omne in deteriorem conditionem nostram. Publico neque movetur neque loquitur neque laborat; quin videri in partes Saxonis ab ipso declaratam esse resolutionem per baronem de Rorté[9]

1 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Eigenh. ondertek. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 431. Tesamen met no. 2215 beantw. d. no. 2273.
2 No. 2215.
3 Nos. 2155, 2164, 2171 en 2178 resp.
4 Vgl. no. 2188, p. 98 en n. 4 aldaar.
5 Ontbreekt.
6 Ontbreekt; zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 400, ook voor de namen der Zweedse gezanten.
7 Johann Georg, keurvorst van Saksen; zijn afgevaardigden naar Oxenstierna waren Johann Paul Münch en Hans von der Pfordt.
8 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
9 Claude de Salles, baron van Rorté, Frans gezant bij de keurvorst van Brandenburg.

ibidem nomine Christianissimi regis[1] residentem intelligo et aliunde satis apparet.

Wilhelmus dux Wimariensis[2] jam aperte easdem partes fovet et, quemadmodum ab exemplari ipsius ad me literarum hic sub litera D[3] manifestum est, non solum easdem est ingressus, sed et parum decoris conditionibus, ut videre est sub litera E[4], copias suas inimicis nostris adiungere et subdere parat, copias, quas non ex minima parte sumptibus nomine S.R.M.[tis] et coronae Sueciae datis collegit et duxit, indigno in perniciem nostram exemplo. Et quis vetabit reliquos id exemplum sequi? Brunsvicenses et id ipsum amant et praecipue Luneburgicus dux Georgius[5] alienissimus a nobis est. Caeteri torpore quodam speciem pacis sectantur et abstrahuntur exemplis. Ita cuncta amplius non in integro, neque hos ad frugem reducendi ulla ferme spes, cum, quibus insistere debeam fundamentis, infirma sint. Sunt ea tractatus et arma. In tractatibus perducendis solus sum, solus universae rei attendere debeo nec quisquam est, qui secundet. Si in tempore adfuissent legati Galliae regis et Ordinum Foederatorum, mutuas tradidissemus operas, plurimum authoritate illigarentur ordines et facilius persuaderentur attendere, in commune facilius retinerentur in partibus. Nunc solus dum cum uno ago, alter inclinat, alter deficit, et qui cum agitur nihil resolvit sine coeteris.

Exercitus, cui post tractatum praecipue inniti debemus, lustrationi per aliquot dies adfui. Comperi instructum egregie et non adeo invalidum. Sed et ibi diversae animorum inclinationes, diversa vota et, quod non exigua mala comprehendit, est non nationis meae. Quod si esset, cessarent plurimae difficultates, quae nunc me premunt et metuendae sunt in omnium rerum inopia et pecuniae summo defectu. Quid est, quod me sustineat et adversum tot onera erigat, ubi videam apud socios, quorum etiam non minima pars agitur, illam tam diu debitam pecuniam differri et me toties frustra haberi. Facio quod mearum est virium et - ut credo - ultra quam ab alio in tali rerum constitutione et tantis urgentibus vel imminentibus difficultatibus posito esset sperandum.

Id, quod iterum apud te repetere me necessitas cogit, ut hoc rerum statu, quem non supra, sed ex veritate tibi depingo, Christianissimo regi ad vivum repraesentato secundam perspicaciam et dexteritatem tuam explices multas rationes esse verendi, quemadmodum et ipse vereor, ne tot procellis et difficultatibus postremum obruar, solus et ab omnibus desertus, adigarve ad id, quod ex mea meorumve principalium intentione nusquam fuerit. Haec ex fide tua apud regem et ministros demonstra et quem motum animorum deprehenderis, quae consilia quam ociissime ad me perscribe.

Mentionem postremis tuis literis[6] facis Mulleri[7], qui nondum huc advenit. Interim gratum est, quod ea in antecessum de Feuquerio[8] et aliis mecum communicaveris, gratumque, quod meum honorem et fidem ex rei veritate propugnes. Ea pro omnibus meis in causam communem sollicitudinibus et benefactis mihi

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Wilhelm van Saksen-Weimar, oudere broer van hertog Bernhard.
3 Ontbreekt.
4 Ontbreekt.
5 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
6 No. 2178.
7 Georg Müller; zie no. 2175, p. 72 n. 6.
8 Manasse de Pas, markies van Feuquières; zie over hem V no. 1960, p. 290 n. 2.

redditur gratia. Coeterum id et aliis et Feuquerio non novum. Est is ipse, si ingenue fatear, una cum La Grangio[1] non minima causa huius nostrae calamitatis publicae. Sed nec illi quidem, harum erga me indignitatum quamvis forte ibi fuerint authores, soli tamen rei sunt. Ita in superioribus circulis tractatus sum, ita hic habeor, ut parum habeam obligationis quidquam causa ipsorum faciendi vel sustinendi, quod vel sustinui vel sustineo. Et sane, nisi respectu reputationis et dignitatis patriae meae propriique honoris ac ipsius honesti fuissem inductus, exigua ratio fuisset perferendi tot calumnias, tot injurias et pericula. Coeterum nolo ingredi hunc campum; inveniet unum quemque Deus, Cuius judicio haec cuncta subiicio.

Tu cura diligenter, ut quam optime et diutissime valeas.

T. amicissimus

Axelius Oxenstierna mp.

Dabantur Magdeburgi, die XXXI Julij Anni M.DC.XXXV.

In dorso schreef Grotius: 31 Julij 1635 Canc.

Onderaan eerste blad recto staat: Domino Grotio.

2230. 1635 augustus 10. Aan N. van Reigersberch[2].

Mijn Heer,

Binnen een dagh oft twee heb ick veele van uE. brieven gecregen, van den 16 July[3], van den 21[4] ende een sonder date[5]. Noch twee aen Constans[6]. UE. moet gedanckt sijn van de groote naersticheit ende seer particuliere advysen.

Mijn geloof is, dat Latou[7] niet en soeckt de vriheeit van[8] Rose[9] oft Cimon[10]. Calaber[11] misschien is oock daertoe gesint. Eusebius[12] ende de zijnen spreecken van Gracchus[13] wel, hoewel de andere Latouvercoopers grof aengaen. 't Gebeurt nu veel, dat men schijnende oneens[14] te sijn eens[15] is.

1 Jacques de Loys de La Grange aux Ormes, Frans ambassadeur in Duitsland.
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 18 d. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op nos. 2183, 2191 en - waarschijnlijk - 2193; beantw. d. no. 2253.
3 No. 2183.
4 No. 2191.
5 No. 2193.
6 Pseudoniem van Maria van Reigersberch.
7 Codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft er 'Vranckrijck' boven geschreven.
8 In de tekst in cijfer: 1236. 81.66.8.14.33.112.106.77.265. 114. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
9 Codenaam voor Duitsland; Van Reigersberch heeft er 'Duytslant' boven geschreven.
10 Codenaam voor Staten-Generaal = de Republiek; Van Reigersberch heeft er 'Neerlant' boven geschreven.
11 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Van Reigersberch heeft er 'Or.' boven geschreven.
12 Schuilnaam voor De Richelieu; Van Reigersberch heeft er 'Card.' boven geschreven.
13 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Van Reigersberch heeft er 'Prins' boven geschreven.
14 In de tekst in cijfer: 73.78.104.35.32. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
15 In de tekst in cijfer: 33.57 (moet zijn: 52).24.67. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.

Ick en weet niet, oft uE. gesien heeft het antwoord te Brussel gemaect tegen het eerste manifest van den coning[1]; daer comt op het laeste een passagie uit de Fransche historie van Duplaix[2]. ‘Dieu veuille’, seit hij spreeckende van de Hollanders, ‘que leurs mauvais exemple ne leur armes mesmes aprez que nous aurons assez travaillé pour les affranchir de la domination estrangère, ne soyent funestes à la France. Certes les superbes républiques des nations fières, sont très pernitieuses voisines aux monarches, parceque touts les hommes ayment naturellement leur liberté et la croyent mieux maintenir en democratie et soubs le gouvernement populaire’. Ick meen, dat Neeff[3] ende Vindex[4] beyde Mustafa Bassa[5] wel willen houden ende Pindarus[6] om de Tulipe[7] buyten Simonides[8] te houden ende Cimon gedwee te maecken.

Op Manlius[9] maect men hier staet. 't Is een gierig mensch. Soo veel ick verstae was den inval van[10] hier in Mustafa Bassa[11] schriftelijck gestelt, maer niet geteickent.

Van den hertogh van Rohan[12] wert hier seer treffelijck gesproocken ende dat om Gracchus te meer te denigreren. Hij heeft den III July bij Matz den vijant wederom gematigt, eer de Spaignaerden bij de keysersche quaemen[13]; daernae de Spaensche tegengetrocken, die den tweede July geweecken sijnde ontrent het fort de Fuentes, 't leger, dat sij daer hadden, in brant hebben gesteecken, daernae hij haer volgende heeft ontrent 200 bij Baden in Bormio geslagen, waerdoor verschrickt sijnde die in Valdemonasterio waeren haer ander leger bij 't fort St Marie mede in brant hebben gesteecken ende sijn geweecken nae Tirol, alwaer den hertog van Rohan haer vervolgt, de boeren met hem soeckende te accorderen; soodat nu den vijant is uit de Valteline, Bormio ende Valdemonasterio, dat is uit al het Grisonsche gebiet, door de resolutie van den hertogh van Rohan van overal den vijant te soecken ende slaen.

In Duitschlant, aen dese sijde van den Rijn sijn t'saemengevoecht den car-

1 Knuttel, *Pamfl.* no. 4363, p. 16. Voor het ‘eerste manifest’ van Lodewijk XIII zie *Merc. Franç.* XX, p. 933; zie ook no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.
2 Scipion Dupleix (1569-1661). Zijn *Histoire générale de France depuis Pharamond jusqu'à présent, avec l'état de l'Eglise et de l'empire et les mémoires des Gaules depuis le déluge jusqu'à l'établissement de la monarchie française*, Paris 1621-1643 in 5 vol. was bezig te verschijnen: in 1635 kwam het vierde deel van de pers; in 1652 voegde Dupleix als zesde deel toe: *Continuation de l'histoire du règne de Louys le Juste treiziesme du nom*, Paris.
3 Frederik Hendrik; vgl. A. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Ned. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
4 Codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft er ‘Vr.’ boven geschreven.
5 Codenaam voor de Zuidelijke Nederlanden; Van Reigersberch heeft er ‘Ned. onder Spaeng.’ boven geschreven.
6 Codewoord voor oorlog; de betekenis is door Van Reigersberch erboven geschreven.
7 Codenaam voor Spanje; Van Reigersberch heeft er ‘Spaenge’ boven geschreven.
8 Codewoord voor geld; Van Reigersberch heeft er ‘gelt’ boven geschreven.
9 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; de naam is door Van Reigersberch erboven geschreven.
10 In de tekst in cijfer: 323. 55.62.69.27.45. 114. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
11 Van Reigersberch heeft er ‘Nederlant onder Spaenge’ boven geschreven.
12 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met succes in de Veltlin.
13 Vgl. hierover no. 2210, p. 126.

dinael de la Valette[1] ende hertogh Bernhard[2] ende is door de hoochdragenheit van den cardinael den anderen - die d'avantgarde van 't geunieerde leger leiden sal - niet weinig geoffenseert. Door dese gevouchde macht, die alle ... kens was, hebben de keiserschen 't beleg van Tweebrugh verlaeten. Hebben oock Keisersluter geruimt ende sijn geweecken op Worms, alwaer ick vrese, dat 't gunt van Ments al over eenigen tijd geseit is, waer sal vallen. Want het krijgsvolck van de onsen is uit de stad nae het fort, dat op een hoochte terzijde legt, geretireert. Men schrijft, dat den coning van Hongeren[3] selff daer comt. Den hertogh van Lotharingen[4] blijvende bij Remiermont ende La Force[5] bij 't Spinet (?) met weinig macht, sullen malcander niet veel quaeds doen. De stadt van Straesburg had dese dagen, doen den vijant daerontrent noch soo sterck was, geschreven aen den coning[6], dat de saecken soo blijvende, den coning niet vremd en moste vinden, indien sij de paix van Pirne[7] ofte eenige naerder articlen, die haer gepresenteert wierden, aennaemen. Hierop heeft den coning datelijck aen haer gesonden met groote beloften.

Den ban ende arrièreban, die men hier vast beschrijft, sal niet veel uitmaecken. Daer comen te veel excusen. In 't ende Julij is een cleine intocht gedaen in 't Cambresis, maer het volc, dat weinig was, is sonder iet uitgerecht te hebben, terugge getrocken. 't Was maer divi causa.

Des paus nuntii, soo hier, als te Wenen[8], trachten de saecke tot een stilstant te brengen tusschen de twee croonen. Men slaet voor, dat het hertogdom Bar soude blijven aen den coning, Lorraine gedemanteleert sijnde gerestitueert soude werden aen den hertogh. Als dat waer, soude den coning van Spaigne de passage daer houden. Soo Aerdbesie[9], Lely[10], Sultan Achmet[11] malcander trouw waeren, souden de Rose[12] ende Cimon wel op een goede voet aen Stesichorus[13] cnoopen.

Ick wilde wel weten, hoe de saeck van monsieur de Saumaise[14] is afgehandelt. Ende wat in Serranus'[15] saeck vorder sal passeren.

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Ferdinand, de zoon van keizer Ferdinand II.
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Zie no. 2131, p. 3 n. 8.
8 Ordinarius nuntius van Urbanus VIII was te Parijs Giorgio Bolognetto, extraordinarius nuntius Giulio Mazzarini (Jules Mazarin); nuntius te Wenen was Malatesta Baglioni, bisschop van Pesaro.
9 Codenaam voor Zweden; Van Reigersberch heeft er ‘Sweeden’ boven geschreven.
10 Codenaam voor Denemarken met de naam door Van Reigersberch erboven geschreven.
11 Codenaam voor Engeland met de naam door Van Reigersberch erboven geschreven.
12 Van Reigersberch heeft er ‘Duitsl.’ boven geschreven.
13 Codewoord voor vrede met de betekenis door Van Reigersberch erboven geschreven.
14 De Franse filoloog Cl. de Saumaise -Salmasius- bezette sinds november 1632 de leerstoel van Scaliger te Leiden; de tegenwerking, die hij met name van zijn jaloerse collega Daniel Heinsius ondervond, en de bezwaren van het klimaat hier te lande wekten het verlangen bij hem naar zijn vaderland terug te keren. In september 1635 vertrok hij met verlof van curatoren voor enige tijd naar Parijs en Dyon, keerde in de lente van 1637 naar Leiden terug en verliet in 1640 de universiteit opnieuw, thans voorgoed.
15 Schuilnaam voor Adriaen Pauw, die na zijn missie met Johan de Knuyt naar Parijs nog steeds tevergeefs op terugroeping wachtte.

Meer niet dan onser aller gebiedenis aen alle de vrunde.
Den 10 Mey (*sic*) 1635.

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hogen Raet in Hollant in den [Hage].
In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot den X Mey 1635.

2231. 1635 augustus 10. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Over vier dagen heb ick op den ordinaris tijt geschreven[2]. Desen comt met een extraordinaris om geen occasie te verliesen. Waer het hapert, en weet ick niet; tot noch toe heb ick uEd. schrijven van den 20 Julij noch eenych van versscher date niet ontfangen, hoewel bij verscheyden gelegentheden hier brieven aen andere comen. UEd. kan weten, off de mijne naer Zeelant sijn gesonden, waertoe ick ordre hadde gegeven, alwaer ick noch in acht dagen niet sal connen gaen; doch daer sijnde sullen mij wel geworden. Den wech over lant schijnt noch niet veil te wesen. De brieven van den ambassadeur Pauw[3] weten den wech wel te vinden, dan gaen meest over zee. Ons ordinaris middel sal uEd. connen gebruycken, doch dient niet te wachten op de ordinaris dagen, maer altemet in avance te schrijven.

Hier doet men vast groot devoir om het gesurprenneerde fort[4] te recouvreren, daertoe geen cleyne hope en is. Graeff Willem[5] benadert ende beschiet het dapper met canons ende mortiers; het wt ende invaren sal haer qualijck connen werden beleth. Den cardinael-infante[6] hout hem te Gelder, sijn leger in de Duffel ontrent den Rhijnstroom, alwaer alreede met schaersheyt van vivres werd geïncommodeert. Om daertegens te remedieren doen devoir om een brugge over [de] Rhijn te crijgen, waertoe men tot Ceulen ponten ende schepen heeft doen copen; doch men hoopt sulckx wel te beletten. Het quaetste is, dat onse macht door het verloopen van de Fransoisen, voornamelijck d'infanterie, seer vermindert ende den viant op secours wt Duytslant hoopt; hetwelck, indien de tijdynge[7] van de nederlage van Gallas[8] waer is, hem wel mocht failleren. Men verwacht hier, wat de grote macht, die den conynck van Vranckerijck[9] te Chalon vergadert, sal opereren. Mijn lesten schrijven wt Pruyssen is van den 8/18 Iuly. Daer laet het hem aensien, dat men haest in de wapenen sal wesen. Den generael-veltheer van de croon Sweden, de la Guarde[10], hore ick estimeren seer verstandych ende habil, oock van seer grote consideratie in dat rijck, een personnagie, naer men mij schrijft, vol

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 b. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 195.
2 No. 2221.
3 Adriaen Pauw; zie no. 2230, p. 157 n. 15.
4 Schenkenschans; de sterkte was op 28 juli 1635 door de Spanjaarden veroverd en kwam eerst op 29 april 1636 weer in Staatse handen.
5 Willem, graaf van Nassau-Siegen.
6 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
7 Er staat abusievelijk: victorie.
8 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber in de Dertig-jarige oorlog.
9 Lodewijk XIII.
10 Graaf Jacob de la Gardie (1583-1652), Zweeds maarschalk.

deuchden. UEd. kan considereren, hoe verde dienstych is sijne vrienschap te rechercheren.

Met Caesar[1], alsoo niemant van sijn volck hier comt, weet ick niet, hoe het staet; voor mijn vertreck sal ick hem spreecken. Sal met mijn gewonelijcke gebiedenisse eyndygen.

Desen 10 Aug. 1635.

De heer van Charnassé[2] is eergisteren hier in Goeree gearriveert ende voorts naer het leger gereyst.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 10 Augusti 1635 N. Reigersberg, Schenckenschans.

2232. 1635 augustus 12. Aan F. Sprecher[3].

Nobilissime Domine,

Quas ad me dedisti Curia Rhaetorum XXI Iulii, eas comitate legati Veneti[4] recte accepi quidem, sed paulo postquam tabellarius stato tempore hinc ad vestras partes esset profectus; quae causa fuit, cur responsum hucusque, id est per dies septem, distulerim, nulla medio tempore data curandi occasione.

Tuas et ad Excellentissimum dominum cancellarium[5] et ad D. Smalckium[6] simul cum meis misi ea via, quam tutissimam existimavi, neque omisi meis literis mentionem facere summae tuae fidei ac reverentiae in nomen Suedicum[7], quae omnia gratissima fore domino cancellario virtutes tuas recto pretio aestimanti non dubito.

Res, quae apud vos aguntur, mire et aulam hanc et nos omnes delectant. Magnam certe dux Rohanius[8] et diligentiae et fortitudinis laudem peperit.

De Excellentissimo D. cancellario pridem est, quod nihil habemus magnis itinerum intervallis neque satis certa ulla ad mittendum via, cum in Brabantia retineantur literae, mari autem nondum ulla perpetua inventa sit ad commeatum literarum ratio. Tamen non dubitamus, quin induciae cum Polono in finem mensis Augusti protractae cum spe prorogationis longioris[9], egregius marescalli Bannerii[10] exercitus, cui ipse nunc adest cancellarius, iniqua et insidiosa plurima in pace Saxonica[11] aparentia,

1 Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
2 Hercule de Charnacé, Frans gezant in de Republiek.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 70. Gedrukt *Epist.*, p. 171. Over Fortunatus Sprecher zie IV, p. 138 n. 9.
4 Alvise Contarini di Nicolo.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Peter Schmalz, secretaris van Oxenstierna.
7 Zie no. 2228, p. 150.
8 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met succes in de Veltlin.
9 Gesloten te Stuhmsdorf tussen Zweden en de Poolse koning Wladislas VII (IV) op 12 september 1635 voor 26 jaar.
10 De Zweedse maarschalk Johan Banér.
11 Zie no. 2131, p. 3 n. 8.

praeter ea, quae latere multi suspicantur, generosa regis[12] pro sociis consilia restitutura sint animos concussos.

12 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Ad Rhenum eae sunt regis copiae sub cardinali Valetta[1], cui conjunctus est ducis Bernhardi[2] equitatus, ut Galassius[3], cum ab obsidio Bipontini oppidi abscedere sit coactus, tum et Caesarislauteram magno labore ac sanguine partam reliquerit. Nunc ad Magontiacum res geritur quo successu nondum didicimus. Interim ducem Lotharingum[4] cum aliis copiis Lafortius[5] reprimit.

In Belgicis partibus post fame retrocedere coactos florentissimos regis et Batavorum exercitus, aliud quoque vulnus acceptum est, dolo hostis capto castello ad divortium Rheni, quod alii Scenquianum, alii Gravewortam vocant[6]. Profectus eo princeps Arausionensis[7] non ante quieturus videtur quam rem restituerit sufficiente ad id anni quod restat tempore.

Rex et cardinalis[8] bene valent tutandisque regni finibus more veteri feudorum evocant possessores. Si quid acciderit posthac dignum cognitu, te, vir nobilissime, expertem non patiar: cui et ego et uxor tui non immemor omnia optamus felicissima.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

XII Augusti MDCXXXV, Lutetiae.

2233. 1635 augustus 14. Van J. Damcke[9].

Etsi, magnifice Domine Grotii, satis impudenter facere videar, quod T.M. gravissimis et maximis negotiis occupatam, tam audacter literis meis interpellem, tamen T.M. erga me perspecta benevolentia et ipsa necessitas facit, ut, quod alias facere puderet, hoc tempore suscipere non extimescam.

Novit T.M., qua conditione filius meus Bernhardus[10] hinc in superiorem Germaniam abierit, verum cum res eae longe aliter evenerunt ac speraveram, hactenus filius meus mihi non exiguos sumptus fecit, ut coactus sum[11] jam dudum ipsum domum revocare. Verum ille de mense in mensem adventum suum differt, quotidie sumptus auget, atque mihi plus quam ferre possum imponit. Cum autem ipsum jam Parisios haerere autumo nec tamen apud quem divertitur mihi constet et interim certe scio ipsum T.M. insalutato illinc non dicessurum, summopere T.M. - ignoscat ea, quaeso,

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Matthias, graaf Gallas, veldheer van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Zie no. 2231, p. 158 n. 4.
7 Frederik Hendrik.
8 De Richelieu.
9 Hs. Leiden, UB., cod. B.P.L. 749. Eigenh. oorspr. Schrijver, magister Joachim Damcke (†1637), was sedert 1606 predikant te Hamburg.
10 Bernhard Damcke (1613-1656), student in de rechten, bezocht verschillende Duitse en Franse universiteiten en geraakte in 1636 te Orléans in arrest, waaruit hij door Grotius' bemiddeling vrij kwam.
11 Er staat sum i.p.v. sim; ook verderop neemt Damcke het met het gebruik van de coniunctivus niet al te nauw: autumo i.p.v. autumem, divertitur i.p.v. divertatur, scio i.p.v. sciam.

audaciae meae - rogatam vellem, ne ea dedig(netur) has inclusas, ubi vel ad M.T. vel ad filium Cornelium[12] venerit, ei trader(e sim)ulque

12 Grotius' oudste zoon Cornelis.

monere, ut reditum in patriam maturare et paternae voluntati satisfacere velit, siquidem impossibile mihi ulterius tantos sumptus ferre. Alo enim per se amplam familiam, res meae etiam non levem jacturam ex incidenti quodam casu sunt passae et insuper per integrum annum cum scorbuto et calculo renum conflictor, quae omnia ipsum domum redire, nec plus dispendii facere jubent, so er nicht will, das ich die Handt gantz von Ihm soll und moss abzihen und verlassen, quod ne fiat, quantis quantis a M.T. possum precibus contendo, ut ea, pro sua erga me benevola affectione, hac in re mihi gratificare et ipsum admonere velit, ut meae voluntati satisfaciat et quamprimum domum redeat. Scio enim M.T. admonitionem plus ponderis apud ipsum quam meam habituram, siquidem quicquid huius rei fit a parentibus, liberi tantum ex tenacitate parentum venire putant, non considerantes, quid valeant parentum humeri, quid ferre recusent; quod si hoc a T.M. impetravero, magno et singulari ab ea me beneficio affectum esse iudicabo. Sed vide, vir magnifice, meam audaciam, cui T.M. singularis humanitas veniam dabit, quod etiam atque etiam oro, meas vicissim preces, quando nihil aliud a me praestari possit, promptissimas offero.

Vale, vir magnifice, cum charissima coniuge et filio Cornelio ac omnibus tibi charis, et meae audaciae atque in scribendo imperitiae ignosce.

T. Mag. studiosiss. colens
Joachimus Damke.

Hamburg, 14 Augusti An. 1635.

Adres: Magnifico Viro, Domino Hugoni Grottio, Regni et serenissimae Reginae Sueciae Legato excellentissimo, Domino meo honorando.

2234. 1635 augustus 15. Van H. Vagetius[1].

Magna me laeticia affecit, vir incomparabilis, iucundissimus ille de exoptatissimo adventu tuo, quo ante triennium ad nos digressus es, nuntius, maiore, ad tam eximii et inusitati hospitis congressum concessus aditus, maxima, in suavissimi et doctissimi, quotquot uspiam terrarum sunt, hominis familiaritatem admissio. Itaque nulla dies abit, quo non gratissimam tui nominis et nostrae illius frequentis et iucundissimae consuetudinis memoriam cum animo meo recenseam. Quo iucundior autem et honorificentior fuit praesentis copia et usus amicitiae, in quam tam benigne receptus sum - omnia enim, quae iucunda ex humanitate alterius et salutaria ex doctrina homini accidere possunt, ex te acciderunt -, eo maiorem mihi dolorem attulit discessus a nobis tuus nunquam fortasse posthac oculis nostris reddendi. Atque eum auxit per literas compellandi tui difficultas, tanto locorum intervallo a nobis disiuncti. Quanquam et merito tibi gratulor laetorque illa dignitate, quam obtines

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., voorheen 30 a no. 1, thans onvindbaar. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2331. Heinrich Vaget -Vagetius- (1587-1659) studeerde te Rostock, waar hij in 1610 magister werd, Wittenberg, Leipzig en Helmstedt; hij reisde in 1627 met een gezantschap uit Lübeck naar Engeland en Holland en werd vervolgens te Hamburg professor logices en metaphysices.

amplissimi collegii summa voluntate, quae non est passa istam tuam eximiam virtutem et admirabilem eruditionem latere in tenebris et esse abditam, sed in luce atque oculis clarissimi regni atque in auribus omnium gentium ac nationum esse positam.

Mei siqua te, vir maxime, vel cogitatio vel cura tangit, scias velim, me tenere adhuc eundem vitae statum, nisi quod ad rei uxoriae cupiditatem acrioribus stimulis impellit ingravescentis aetatis recordatio. De qua cum hoc tempore consilia, de quorum eventu omnia secunda mihi polliceor, agitentur, a te, virorum excellentissime, pro ea, qua praesentem me praesens semper complexus es, benevolentia, maiorem in modum contendo, ut imminentes nuptias, quas honorificentissima et unice expetenda praesentia tua non potes, gratulatione votiva ornare ne dedigneris: in qua quo insigniora affectus in me tui iudicia elucescere patieris, hoc maiore beneficio me tibi obstrinxeris immerentem quidem, sed summi honoris loco ducentem, si pluribus innotescat me aliquo a te numero haberi, amari enim non audeo dicere, ne me ipse amare videar. Quanquam autem nec ignotae mihi sunt gravissimi tui muneris occupationes, tamen eas tantas esse non putem, ut interrumpant iter amoris tui, cuius hoc illustrior erit gratia, quo maior conficiendae celeritas. Plane enim constitutum apud animum habeo, nisi quid interveniat, ante Cal. Octobreis, aut certe non multo post excedere ex hac vita coelibe, cuius graves hactenus poenas expertus sum; adeoque te, vir maxime, quam optime de me mereri velim existimes, si honori meo consultum quam primum iveris, et si quid paras, ad civem nostratem Matthiam Boden[1] auff dem newen Wantrame habitantem direxeris. Quicquid erit, summi beneficii loco erit, ad quod remunerandum quanquam nihil mihi suppetit, praeter voluntatem, vivet tamen illius apud me memoria, quoad vixero.

Tu, vir amplissime et clarissime, quam felicissime vive et vale et me ama.

Amplissimi et Clarissimi nominis tui cultor perpetuus
Henricus Vagetius.

Dab. Hamburgi Ao. MDCXXXV, XVIII Cal. Septembreis.

Adres: Illustri et Incomparabili Viro Domino Hugoni Grotio, Regni Suecici in Gallia Legato, Domino et Amico omni cultu et veneratione prosequendo Lutetiam Parisiorum.

In dorso schreef Grotius: Vagetius ... Augustus 1635.

2235. 1635 augustus 17. Aan L. Camerarius[2].

Illustrissime Domine,

Anteverterat literas tuas 19/29 Iulii datas tristis nuntius de capto ab Hispanis castello Scenquiano[3]. Qui positum loci intelligunt idoneum inferendo in omnem partem bello, illi demum vident, quam sapienter princeps[4] consilium recuperandi

1 Matthias Bode, koopman te Hamburg, was in 1584 in Frankfurt a.M. geboren; hij trouwde in 1645 te Hamburg met Elisabeth van Overbeck, dochter van koopman Peter Overbeck, en stierf op 25 februari 1657.
2 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 17. Gedrukt *Epist.*, p. 172; gedeelt. in vert. Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 37. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
3 Zie no. 2231, p. 158 n. 4.
4 Frederik Hendrik.

hujus loci rebus aliis omnibus praetulerit. Plurimum haud dubie, qua ad salutem, qua ad gloriam Batavae rei interest eum locum in hostium potestate non relinqui.

A Francofurto ne nos quidem quicquam habemus certi obseptis aut incertis itineribus. Rumores tantum, qui Meti aut Argentorato perferuntur, ajunt civitatem misisse ad Hungariae regem[1] ad obtinendas pacis conditiones; jamque nunc liberum esse eo aditum Caesarianis eamque ob causam abrumptum Saxenhausii pontem. Franquendaliam, Hanoviam, Manhemum, arcem Heidelbergae ajunt premi, haec ab hoste, illa magis a fame, quae et in exercitibus tum Valettae[2] tum Lafortii[3], sive potius Incolismensis[4] - is enim jam Barram advenit -, magna esse dicitur, nec mirum vastatis pridem agris, e Gallia vero commeatuum longo transitu et ob id intuto, ut apparuit, captis nuper a Lotharingico milite iis, qui Nanciacum ferebantur. Pro solatio est par apud hostes malum, cui ut medeantur Caesariani ad Lindaviam et alibi frumentum coëmunt. Lotharingus dux[5] multum copiis superat Gallicas sibi oppositas ideoque et oppidula Darnajum et Fontenajum facile cepit et equitum aliquid cecidit. Rex ipse Hungariae apud Ulmam nunc esse creditur, tum ut et eam civitatem ad pacta Noremberganis paria impellat, tum ut Helvetiorum turbet concordiam, qui regi Galliae[6] XII millia militum ut conscriberet permisere, verbo quidem ad tuendam Vallem Telinam contra novos ex regione Tirolana paratus, re autem ipsa, ut multi heic credunt, ad comprimendas Aquitaniae seditiones, adeo non exstinctas, ut Burdegalae suburbium ab agresti plebe expilatum sit publicanos in poenam vestigante[7].

De Maguntiaci statu quid dicam, nescio. Contulit eo vires non exiguas Galassius[8]. An metu adventantis Valettae et ducis Bernhardi[9] - putantur horum copiae simul efficere XX millia - abiturus sit trans Rhenum, ut multi sperant, nescio. Illud intelligo a rege ei vetitum praelio experiri, quod metuo, ne emanet. Classis Hispanica disjecta nuper, ita refecta est, ut circa provinciae Narbonensis littora appareat.

Rex Galliae ad constituendam cum Caesare[10] pacem quotidie invitatur. Sed nihil eum constituturum seorsim a sociis arbitror. Video autem Gallis hoc saepiuscule evenire, ut quod ante occasione rapta facile efficere potuerunt, id postea cogantur tentare immenso majoribus sumtibus et periculis. Neglectus hujus causae, partim inde, quod qui possunt plurimum negotiis omnibus per se pares esse non possunt, aegro praesertim corpore, quorum autem sunt secundae aut tertiae partes ii aut otium quaerunt, aut laborem alii in alios rejiciunt. Accedit quod protestantium res nolunt nimium invalescere, partim ob metum a suis protestantibus, partim ad aucupandas pontificis[11] gratias, quas nisi magni facerent, nunquam frater cardinalis Riceliaci[12], cardinalis et ipse, archiepiscopatu Lugdunensi se abdicasset nullo alio praemio nisi Romae manendi. Ego ut facile credam sponte sua hunc pontificem Hispanicae potentiae non admodum favere, ita arbitror dum

1 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
4 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
5 Karel IV, hertog van Lotharingen.
6 Lodewijk XIII.
7 Vgl. over dergelijke onlusten reeds V no. 2118, p. 502.
8 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Ferdinand II.
11 Urbanus VIII.
12 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu; zie no. 2228, p. 151 en n. 10 aldaar.

Hispanus tantam Italiae partem tenebit nemine illic suis viribus pari, neque hunc pontificem nec qui ei successuri sunt liberos satis futuros, ut quae sentiunt Hispano displicentia aut fortiter agere aut aperte dicere audeant. Hinc illud, quod pontifex hic ipse post mortem regis Gustavi[1], cum vel maxime formidanda erat Austriaca magnitudo, adjuverit res Hispani concessis illi per Indias decimis rogatisque Italiae principibus, ne deessent laboranti rei Romanae; inde tot pro Lotharingiae duce proque matrimonio Lotharingico legationes nec unquam pax commendata, nisi cum ea egerent Austriaci. Haec consideratio Galliae pontificem respicientis, pontificis autem sive aulae Romanae plurimum pendentis ab Hispano, partim pretio, semper metu, movere deberet reges principesque protestantes, etiam eos, qui armis immixti hoc tempore non sunt, ut stabilita inter se concordia officiis mutuis et junctis quantum fieri posset consiliis etiam arma eminus ostentando rem communem periclitantem perducant ad aequas pactiones, ipsorum deinde inter se federibus muniendas. Ego certe apud eum, qui cis paucos dies hic futurus est, Angliae legatum[2] non desinam et commune hoc negotium et quod communi huic negotio innexum est Palatinae domus, modis omnibus promovere.

Est is legatus, vicecomes Scudamorius, vir magna nobilitate et eruditione non minori, apud archiepiscopum[3] valde gratiosus. Illud displicet, quod Anglicanas naves aliquammultas ad Hispaniae oras ire intelligo, aliquam, quod hic metui video, Hispano operam aut in militum pecuniaeque travectione aut in Brasilia navaturas. Sed hoc certius nos dies docebit, ut et de animo in nos Poloni[4], quem et ipsum paratos habere exercitus, sive ad promovendam pacem sive ad bellum gerendum, credi volunt tum qui hic sunt ejus gentis, tum quae ex illorum locis veniunt literae.

Literae Caesaris ad legatum suum[5], quae scriptae dicuntur, quanquam genuinae mihi non videntur, sunt tamen tales, quae plurima vera et a Caesare si non scripta, certe cogitata contineant. Illud certum est legatum Romae, qui est Caesaris[6], accusatum a pontifice, quod in pace Saxonica[7] protestantibus plus aequo concessum esset, respondisse ferme in eam formam, quae est in istis literis, idque ad multos viros illustres Roma perscriptum est.

Nobilissimo D. filio tuo[8] omnia opto prosperrima et, ea si provenerint, inter gavisuros vel primus nomen profitebor meum. Ipsum, familiamque omnem ac te praesertim, illustrissime domine, Deus servet incolumes florentesque.

Illustrissimae Dominationi Tuae observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 7/17 Augusti MDCXXXV.

Adres: A Monsieur Monsieur Camerarius, Conseiller d'Estat de la Reine de Suède et son Ambassadeur à La Haye.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: R. 8 Sept. A. 1635.

1 Gustaaf II Adolf (†1632).
2 Burggraaf John Scudamore.
3 William Laud, aartsbisschop van Canterbury.
4 Wladislas VII (IV).
5 De priester Sébastien Lustrier.
6 Scipione Gonzaga; zie no. 2222, p. 141 n. 8.
7 Zie no. 2113, p. 496 n. 11.
8 Joachim; zie over hem IV, p. 352 n. 1.

2236. 1635 augustus 17. Aan Christina van Zweden[1].

Res citra Rhenum non parum concussas rex Galliae[2] non negligenter restituere incipit missa pecunia ad servandum ducis Bernhardi[3] equitatum additoque exercitu sub cardinali Valetta[4], qui primum ad decies mille pedites, bis mille equites habens quotidie e praesidiis eoque exercitu, qui sub Lafortio[5] erat, augetur tantusque hinc terror hostes invasit, ut soluto oppidi Bipontini obsidio Caesaris Lauteram quoque non sine multo suorum nostrumque sanguine captam dereliquerint Wormatiamque se contulerint, quo et ipse rex Hungariae[6] se conferre dicitur. Nuper Galli etiam in Cameracensem terram eique vicinam vim armatam intulerunt et ne idem in Galliam hosti liceat, magna cum cura feudorum possessores ad arma evocantur, quod magnum etiam extremis rebus huic regno semper subsidium fuit.

In Italia bellum, quanquam ad id praestrictis foederibus cum Sabaudo[7] aliisque, nondum prorumpit. Sed magnos dat animos Gallis eorumque amicis altero praelio victor Rohanius[8] depulsusque omni iterum Valle Telina ac Valle Monasterii Bormioque hostis, ita ut ille facillimus ex Italia in Germaniam transitus redierit in Rhaetorum Galliae foederatorum potestatem magna cum Rohanii gloria regisque gaudio.

Interim et quid eo, quod restat aestatis, facturi sint Gallicus et Batavicus, qui nunc inter Rhenum Mosamque sunt, exercitus, et quid conjunctae eorundem naves bellicae, quae Hispaniam impetiturae putantur, magna heic est exspectatio. Misit rex ad Argentoratum et ad Colmariam idoneos homines confirmandis eorum animis, qui et sono pacis et armis tunc circumstrepentibus non parum labascebant. Speramus siquos Deus successus regiis in ea parte armis dederit, omnia in fide mansura.

Deus, Serenissima ac Potentissima Domina, diu Augustam Majestatem Tuam ejusque regnum sospitet.

Lutetiae, 17 Augusti novi Cal. 1635.

2237. 1635 augustus 17. Aan Willem de Groot[9].

Mi frater,

De filii Petri[10] negotio cogitanti mihi pensiculatius venit in mentem, cum ad id, unde res ipsi speratur, cognitio ei necessaria sit navalis rei mercatoriaeque neque possint maritima in terra disci, si ob longinquitatem India Asiatica ipsi displicet, tamen aliquod iter ipsi experiendum vel in Brasiliam vel in aliam

1 Gedrukt *Epist.*, p. 172.
2 Lodewijk XIII.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II en later - in 1637 - diens opvolger.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met succes in de Veltlin.
9 Gedrukt Epist., p. 855. Tesamen met nos. 2226, 2244 en 2250 beantw. d. no. 2268.
10 Over Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef, zie V, p. 489 nn. 5 en 6.

Americae partem, ut quae alibi disci non possunt, ibi discat, magnas suo tempore utilitates inde percepturus, quod non dubito. Ut igitur hoc ipsius cum voluntate quam honestissime fiat, vos amici, ut spero, laborabitis. Didericum[1] constituimus ad nos vocare, simul in hyberna discessum fuerit, ut de eo consilium sumamus, quod ei optimum erit. Velim emi mihi et mitti occasione prima mappam Iudaeae a iudaeo editam[2] et alterius iudaei librum, qui continet conciliationem *ἐναντιοφανῶν* veteris Instrumenti[3].

Nos de Maguntia, Francofurto, Franckendalia, Hanovia, Manhemo, arce Heidelbergensi, quae omnia loca hostis premit, partim et fames, per incerta itinerum ignari eoque trepidi vivimus. Lafortio[4] equitis aliquid et commeatus nonnihil ademit dux Lotharingus[5], cujus indies crescunt copiae ex Burgundia et ex ipsa Lotharingia pronis indigenarum in veterem principem animis. In Rhaetis res sunt satis prosperae expulso undique Hispano et Caesariano milite, qui nunc in Tirolensi agro se recolligunt. Classis Hispanica nuper disjecta tempestatibus[6], iterum apparuit.

Vale cum optimis parentibus[7], uxore[8], liberis[9], amicis et res meas curare perge.

Lutetiae, 17 Augusti 1635.

Rogo si quid scriptum dignum intellexeris de iudiciis super Poematis sacris meis nuper editis[10] aut recusis, ne me caeles.

Erratis aut emendandis, quorum indiculum misi, haec etiam addi velim.

pag. 131.	lin. 18. scandat	scandet
141.	6. mentis	Mentis
164.	12. certe, haec	certe haec,[11].

Tuus tui amantissimus
H. Grotius.

1 Diederik, Grotius' derde zoon, studeerde vestingbouwkunde onder Johan van den Bosch, luitenant-generaal der artillerie.
2 Wellicht de bij Elsevier in Leiden in 1633 verschenen vertaling door Constantijn l'Empereur van Oppijck van het *Itinerarium* van Benjamin ben Jona uit Tudela; zie IV, p. 152 n. 1.
3 Grotius doelt ongetwijfeld op Menasse ben Israels *Conciliados o de la convenencia de los lugares de la S. Escriptura, que repugnantes entre si parecen*, Francofurti, Auctoris impensis 1632, waarvan Dionysius Vossius in 1633 een latijnse vertaling uitgaf: *Conciliator sive De Convenientia locorum S. Scripturae, quae pugnare inter se videntur. Opus ex vetustis et recentioribus omnibus Rabbinis, magna industria, ac fide conquestum*.
4 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
5 Karel IV, hertog van Lotharingen.
6 Vgl. no. 2147, p. 30.
7 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
8 Alida Graswinckel.
9 Johan, Jacob, Maria, Alida, Anna en Titia.
10 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV; Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
11 In de in hetzelfde jaar, 1635, verschenen herdruk: *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia. Editio nova ab ipso Autore recognita & emendata, ut videre est pag. seq.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV - Ter Meulen-Diermanse, no. 159 - zijn de voorgestelde correcties aangebracht resp. p. 94 reg. 2, p. 100 reg. 30 en p. 117 reg. 2.

2238. 1635 augustus 17. Aan L. Grubbe[1].

Nobilissime Domine,

Nihil hoc tempore abs te accepi nec ab excellentissimo domino cancellario[2] nec a quoquam familiae ipsius, itaque in magna hic rerum, quae illic geruntur, ignorantia vivo atque interrogatus, ut in aulis fieri solet, nihil habeo, quod respondeam.

Nos ex Rhaetis res adhuc habemus prosperas redacto in ditionem Tirolanam hoste, unde frustra hactenus de recuperandis Vallibus Telina et Monasterii consilia agitant. Certum est magnum a Caesare[3] et Hispano[4] circa eas partes colligi militem; sed neque rex[5] socios negligit iussis per Helvetiorum pagos conscribi XII millibus, ita ut spes sit res illa in parte bene cessuras.

In Italia quieta adhuc omnia, nisi quod magnae in Mediolanensi agro Hispani copiae, Gallorum quoque in Montisferratensi non exiguae omnia circum implent suspicionibus ac metu; ad quae accedit, quod classis a procellis disjecta[6] nuper apparere iterum incipit et Gallicae orae minatur.

Omnes Gallasii[7] copiae versus Magontiacum iere incerto hucusque eventu. Cardinalis enim Valetta[8], cui adjunctus nunc est dux Bernhardus[9], dubitare videtur, quid facere potissimum debeat tutis se locis tenere an periculum adire praelii. Dux Lotharingus[10] in partibus quondam suis nihil nisi agrum tenet exercitu Lafortium[11] superans, cuius equites aliquot cecidit et missos Nanciacum commeatus intercepit irruptis et modicis quibusdam oppidis novo quotidie auctus e Burgundia milite et magno Lotharingorum concursu, quibus nomen Gallicum induere difficile est.

De Francofurto solliciti sumus. Agunt cum Caesare magistratus eius civitatis ut et Ulmae; quod si peragant, vix erit, ut Hanovia et Franckendalia viribus[12] satis inopes diu se sustentent. Manheimum et Heidelbergae arcem etiam nunc defendi rumor est. Certi enim nequid habeamus, obstant incerta itinerum. Si hostis, quod hic multi sperant, adigi postest ad transitum in alteram Rheni ripam, erunt omnia exploratiora et major amicos edocendi copia.

Interim tibi, nobilissime domine, omnia opto prosperrima.

Tuae Nobilissimae Dominationi addictissimus
H. Grotius.

VII/XVII Augustii MDCXXXV.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 71. Gedrukt *Epist.*, p. 173. Over Lars Grubbe zie V, p. 432 n. 12.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Ferdinand II.
4 Philips IV.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Vgl. no. 2147, p. 30.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Karel IV, hertog van Lotharingen.
11 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
12 In de copie te Den Haag staat abusievelijk: virtus.

Vidi orationem, quam D. Davausius[1] Stocholmiae habuit. Unice miror tantum illum in eloquentia, qua sane valet, posuisse fiduciae, ut existimarit persuadere se Suecis posse, ut damno rerum ad se maxime pertinentium pacem a Polono[2] redimant, quo se Germaniae tanto longius sitae utiliores reddant.

2239. 1635 augustus 17. Aan A. Oxenstierna[3].

Vidi orationem, quam legatus regis D. Davaux[4], in conventu Suetiae Stockholmiensi habuit, in qua illud miror conari eum Suedis persuadere, ut damno rerum propiorum ipsos intime tangentium pacem Polonicam redimant ad curandas rectius res longe absitas neque ad ipsos spectantes nisi per longos consequentiarum gradus. Gallicas naves, quae ad Sanctonicum Oceanum venerant, retrogressas jam intelligo, in praesidium ejus pecuniae, quam Charnassaeus[5] fert in Batavos, an quod Anglorum vim metuant, quorum naves bellicae aliquammultae in Hispaniam eunt advehendo, ut creditur, inde militi pecuniaque in Flandriam secundum pacta nuper cum Hispanis inita. Id initium videtur futurum majoris cum Anglis Batavisque discordiae.

In mari Ligustico revixit classis Hispana viginti magnis navibus minoribus aliis, conspecta non longe ab insulis, quas Stoechadas antique, nostra aetas Ieres vocat, inde conatibus suis, quantum colligere est, initium factura. Alioqui nisi mari exitetur, terra videtur hoc certe anno quieturum Italiae bellum Sabaudo[6] res Gallicas magis in speciem sequente quam fido animo, tum ob dolorem erepti Pigneroli tum ob spem honorum, quos ex Hispania domus illa exspectare potest.

In Valle Telina res manet eo, quo scripseram, statu. Duodecim millia Helvetiorum regi[7] permissa conscribere; contra decem millia e Germania in Tirolanam regionem mittit Hungariae rex[8] propius et ipse ad eum accedens finem, tum ut Helvetiorum studia cum Gallo dividat tum ut Ulmam labescentem ad imitationem Norimbergae impellat. Francofurtum scribitur aures praebere conditionibus et aditum ad se Caesarianis opponente se Visdemo[9], quem sibi infensum civitas putans pontem ob id ruperit. Addunt rumores magis quam certae literae Manheimum bene defendi, Heidelbergae arcem de conditionibus agere, Franquendalium et Hanoviam rerum necessariarum, victus maxime, laborare penuria. Maguntiaci res proprie nostra agitur; commendavi ejus curam et his proceribus et per Ponicam[10], duci Bernhardo. Profectus et ad regem fuissem eo nomine, nisi indies literas exspectassem Sublimitatis Tuae, ne multa interrogatus nihil habuissem, quod

1 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
2 Wladislas VII (IV); het betreft het bestand tussen Polen en Zweden te Stuhmsdorf op 12 september 1635 voor 26 jaar gesloten.
3 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 174; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 77; in de uitgave der *Epist.* enige omissies.
4 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; vgl. no. 2238 in fine.
5 Hercule de Charnacé, gezant van Frankrijk in de Republiek.
6 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Ferdinand, zoon - en later opvolger - van keizer Ferdinand II.
9 Hans Vitzthum van Eckstedt, bevelhebber in Zweedse dienst, garnizoenscommandant van Frankfurt am Main.
10 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.

responderem. Dux Bernhardus 28 Iulii Gramberga Isembergam iter fecisse dicitur; cardinalis Valetta[1] non procul Caesaris Lautera haerere sive mandata ab aula exspectans sive quod Landstulio et Heidelbergae transitu occupatis a Caesariano milite illa prius impedimenta removenda quam ulterius eundum judicat. Dux Lotharingiae[2] Coloredi[3] cohortibus alioque e Burgundia auctus milite et ex Lotharingia sibi faventium concursu partim ad Remiremontium partim in Barrensi ditione agens multum dicitur superare eas, quae sub Lafortio[4] ad Espinale sunt copias eoque frustra ad praelium lacessito Darnaium et Fontenaium, loca haud valida, cepisse impetu, ivisse ad Mirecurtem et quarto hujus mensis die subsidia quaedam disjecisse venientia ad Lafortium, qui in hac aula incusatur ut per senectam minus par negotiis eoque creditur Lutetiam revocandus, ut illum exercitus solus obtineat Incolismensis[5], qui jam cum Hibernica cohorte, equitibus praeterea et peditibus non multis Barram oppidum pervenit. Ita protestantibus aut abducuntur exercitus aut apponuntur custodes.

Interim Lafortius Villettam, oppidulum Lotharingi partes secutum, cepit. Sed magna dicitur et ipse laborare alimentorum inopia, quarum pars Nancium missa a Lotharingis intercepta est. Confluentes quoque Mosellae obsideri a Caesarianis intelligimus eodemque duci eos, qui Neuburgo exierant et sub marchione Grana[6] novas cohortes ferme quatuordecim.

Audio Beauregardium[7] quadringenta florenorum millia ferre in Saxonicas partes. Bulionius[8], ad quem saepe misi, nunc ad rus suum longe ab urbe abiit interpellatores fugiens. Feudorum possessores edictis evocati non id virium adferent, quod sperabatur. Multi se excusant, quod non rite facta sit evocatio probantibus, ut mos erat, parlamentis, paupertatem alii adferunt. Et eorum, qui ad condictum adfuere, rejecti multi ob tenuem paratum. Voluntarii quidam a duce Longevillano[9] ex Normannia corrogati, cum multi spectatum eos ex urbe aliquoties venissent - nam ad aedem Dionysii convenerant - pudore paucitatis - vix enim sexcenti erant - non exspectato tempore lustrati in Campaniam abiere.

In Belgicis partibus quam male res proveniant, satis aliunde intelliget Sublimitas Tua. Certe si hoc anno Gravewarta[10] recipi poterit, multum id erit, atque eo versis Batavorum viribus periculum erit amittendi interea Limburgi et Trajectus ad Mosam. Nam ad Gallorum reprimenda arma novus sub Beccio[11] e Germania jam venit exercitus.

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Karel IV, hertog van Lotharingen.
3 Er wordt - met name in de brieven aan Oxenstierna - onderscheid gemaakt tussen een Colloredo major en diens bloedverwant en naamgenoot Colloredo iuvenis. De iuvenis - ook Jung-Colloredo genoemd - is Jerónimo, graaf Colloredo (geb. ± 1583), degene, die in 1636 door de Fransen bij Baccarat krijgsgevangen werd gemaakt en later - in 1638 - voor St. Omér sneuvelde, terwijl met major bedoeld zal zijn een oom; voorts is er de veldmaarschalk Radolphe (1585-1657).
4 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
5 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
6 Francisco del Caretto, markies van Savona y Grana.
7 Le sieur de Beauregard; zie no. 2144, p. 24 n. 9.
8 Claude de Bullion; zie III, p. 228 n. 10.
9 Henri d'Orléans, hertog van Longueville (1595-1663).
10 Schenkenschans; zie no. 2231.
11 Johann Beck (1588-1648) uit Luxemburg, baron van Beaufort en heer van Wydimb; generaal in het leger van Ferdinand II.

Et haec quidem rerum ad nos maxime pertinentium summa est. Minora, quae variis ex partibus nuntiantur, haec sunt. Florentini ducis[1] et Aldobrandini cardinalis[2] opera utitur Hispanus[3], ut Parmensem[4] sibi reconciliet. Motus Catalaniae pacati sunt et quatuor ibi conscripta militum millia, in Navarrae regno alia. Barcinonis fami provisum misso frumento a nova Carthagine alioque petito a Sicilia. Novem milliones postulati a regno Castellae, qui tres intra annos regi numerentur. In ea pecunia, quae ex America venit, unam millionem sub alienis nominibus ad Gallos pertinentem sibi rex Hispaniae vindicat. Secretarius legati Gallici[5] inde abiens causas quidem belli a rege suo suscepti exposuit, sed addidit non omissurum regem mittere legatos de pace in eum locum, quem pontifex[6] lecturus esset. Alexandriam in Insubribus munit rex Hispaniae, Mutinam et Mirandulam sui principes[7]. Mediolano tuendo ducenta scutatorum millia ex Hispania venerant, a Neapoli quadraginta, pluraque exspectabantur ex Americano proventu, sperabant brevi ibi fore viginti quinque peditum millia, equitum vero decem e Germania adventare.

In Montiferratensi ditione decies mille ajunt pedites esse Gallos, bis mille equites exspectari. Graves jam nunc querelas esse populorum, de eorum militum injuriis, nec videri eos, ut nunc res sunt, aliud quid effecturos quam Italiae vastitatem. Neapolitano in regno jussis egredi Gallis excepti sunt qui decem per annos ibi vixerant; iis, qui annos quinque, dilatio data est. Lotharingis nec minus quam Sabaudis manere permissum. Ad classem implendam et aliena servitia et piscatores nautasque liberos per vim rapi fama est. A Vienna etiam nunc scribitur diligenter agere nuntium pontificium[8] de induciis constituendis. Emerius[9] a rege legatus it in Sabaudiam. Ab Imperatore[10] apud Lindaviam frumentum coëmitur. Dux Elbinovanus[11] Belgicis regionibus et regina matre[12] relicta Lotharingo se applicat. Per Aquitaniam et vicina loca nondum resedit seditio ejusque metu neque nova onera audent indicere aulae hujus potentes neque vetera exigere.

Leodiensis terrae habitatores a Croatis habentur non minus hostiliter quam a Gallis habiti sunt antehac, Bruxellenses urbi suae muniendae triginta francorum millia contulere; e Brabantia tuendos ad Atrebates, siquid e Gallia mali immineat, quod quidem nondum conspicitur, missi equites bis mille sexcenti cum peditatu aliquo et machinis. Cardinalis infans[13] multos secum carros habebat veluti itineri intentus, dum ad Stephani Wartam cum parte copiarum manet dux Lerma[14].

1 Ferdinando de Medici, groothertog van Toscane (1621-1670; geb. 1610).
2 Ippolito Aldobrandini (1592-1638), kardinaal gecreëerd in 1621, groot voorstander van een pro-Spaanse politiek in Italië.
3 Philips IV.
4 Odoardo Farnese, hertog van Parma (1621-1646).
5 Le sieur Gautier de Peny.
6 Urbanus VIII.
7 Resp. Francesco d'Este, hertog van Modena (1629-1658; geb. 1610), en Alessandro Pico, hertog van Mirandola (1617-1637; geb. 1567).
8 Malatesta Baglioni; zie no. 2222, p. 141 n. 10.
9 Michel Particelli, heer van Emery (†1650), Frans financier.
10 Ferdinand II.
11 Charles II de Lorraine, hertog van Elboeuf (1596-1657); zie over hem V, p. 79 n. 6.
12 Maria de Medici.
13 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
14 Francisco Gómez de Sandoval Manrique de Padilla, hertog van Lerma († 5 november 1635).

Naves duae Hispanorum, militem haec, illa merces ferens a Gallis privato sumtu praedam quaerentibus captae sunt et Diepam abductae.

Iam nunc intelligo ex ducis Bernhardi veteri militia nonnullos recusasse novum sacramentum, in quo nomen Galliae regis admixtum est, eamque causam sumere transeundi ad Caesarem[1]. Idem dux Bernhardus dicitur bene animatus fuisse ad Galassium[2] illis ex locis, ubi nunc est, pellendum praelio, sed Valettam excusare regis mandata de vitando periculo.

Burdegalae suburbium ab agresti plebe expilatum est publicanorum, quorum aliqui ibi esse credebantur odio. Vienna scribitur Sabaudum[3] eo scripsisse de his, quae sibi contra Hispanum a Gallo promitterentur et sunt heic, qui putant consilia Hispani et Caesaris multis in rebus discrepare, quod mihi hoc quidem tempore non fit verisimile neque ego aliud actura puto Crequiaci[4] in Italico fine arma quam ut ostentata eminus impediant, ne Parmensem et Mutinensem opprimat Hispanus exercitu satis magno, quem nunc circa Mediolanum habet; nec aliud videtur credere Hispanus, qui jam viginti peditum centurias turmas equitum septem e Ticinensi regione Comum versus mittit, id est ad repetendos in Vallem Telinam conatus vique rapiendum transitum, quem negarunt Rhaeti, ita tamen ut simul testarentur nihil se de veteribus cum Austriaca Domo foederibus immutare. Etiam classem illam Hispanicam magis arbitror metu sui Galliam implicituram sumptibus - omnis enim Provinciae ora milite obsessa est - quam magni quicquam acturam. Illorum autem XII. millium, quos in Helvetiis rex conscribi jubet, haud dubie pars magna non in bellum mittetur externum, sed ad comprimendas Aquitaniae seditiones, at, ne in has partes serpat contagio, novis tribus millibus augentur praetoriae regis cohortes. In Brutio, Italiae parte, cum ad dilectum e quaque domo unus vocaretur, repugnatum scribunt et ab Hispania venisse ad Parmensem literas, quae omnem ei metum demant. Ethruscum autem sive bello opus sit sive pace, in utrumque operam suam Hispano liberaliter polliceri. Siquid exploratus discam, non omittam scribere.

Deus, Excellentissime Domine, consilia sua ad bonum commune gubernet.

Sublimitatis Tuae devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 7/17 Aug. 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2240. 1635 augustus 17. Aan N. van Reigersberch[5].

Mijnheer,

1 Ferdinand II.
2 Matthias, graaf Gallas, veldheer van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
3 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
4 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples; zie over hem III, p. 221 n. 1.
5 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 18 m. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Beantw. d. no. 2277.

Soo datelijck ontfang ick uE. twee brieven van den 29 ende 31 July, met de copye van den brief van Sijn Ex.[tie6] aen de heeren Staten-Generael. Ick mercke

6 Frederik Hendrik.

oock uit de brieven van de heer Camerarius[1], dat de verslagentheit over dit verlies groot is. Wij moeten hoopen, dat de naersticheit van Mijnheer den prins ende de macht van twee legers het quaed sal steuiten.

Ick danck uE. van de gestadige sorge voor de saecke van Rotterdam[2], bidde daerin te continueren alsoock te gedencken van mijne boecken ende papieren, om altemet wat goeds te mogen doen. 't Is reden, dat de papieren, die uit tytel van confiscatie mij sijn ontnomen, mij weder gegeven werden uit crachte van de sententie van 't Hoff. Ick bedancke Fabius[3] ende Besemer[4]. Duraeus'[5] voornemen is loffelijck. Heeft oock aen de predicanten alhier op die materie geschreven ende niet verswegen de meeste swaericheit gemoveert te werden uit vrese, die men heeft, dat Claudianus[6] daermede op de teen soude raecken, hoewel eenige aldaer seggen, dat het gevoelen van Claudianus - sooals het is uitgeleit in de Apologie[7] - verder gaet dan dat van de viole[8] in de Rose[9]. Maer die van Charenton[10] verstaen dat anders, soo veel de vijf[11] articulen belangt. Wilt nae alles vernemen ende met d. Duraeo vrundschap houden.

Ick heb wat bedencken daerop, dat mijne brieven van de 22 Juny[12] ende 5 July soo laet bestelt sijn. Sal sooseer toesien als ick can. Bidde uE. te continueren in de moeite van bij alle gelegentheit te schrijven.

Van de Valteline heb ick uE. laestmael[13] geadviseert. 't Gaet daer wel. Dan den vijant sent veel volcx nae Tirol - van nieus tienduisent man - om andermael de fortuine aldaer te tenteren, ende den coning van Hungaren[14] is van Heilbrun gegaen nae Ulms om te sien, off hij die stadt can doen volgen het exempel van Noremberg ende oock om eenige lichtinge in Switserlant te becomen. Gallas[15] is geweecken nae Worms toe, hebbende Zweibrug vrijgelaeten.

Hoe het met Ments gaet, weten wij niet. Eenige meenen, het ontset sal sijn;

1 Ludwig Camerarius, de Zweedse gezant in Den Haag.
2 Dit betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
3 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam.
4 Adriaen Lenertsz. Besemer (1584-1657), in 1618 door prins Maurits bij het veranderen van het stedelijk bewind van Rotterdam in de vroedschap benoemd, tussen 1625 en 1650 herhaaldelijk burgemeester; later (1636-1640) werd hij lid van het college der admiraliteit op de Maas en van 1642 tot zijn dood bewindhebber van de Oostindische Compagnie in de kamer Rotterdam.
5 Jean Dury -Johannes Duraeus- (1596-±1680). Hij maakte er zijn levensroeping van het plan, dat de Zweedse jurist en lutheraan Kaspar Godeman hem omstreeks 1628 voorlegde tot overeenstemming tussen luthersen en gereformeerden inzake het avondmaal, te helpen bevorderen en bereisde te dien einde Engeland, Duitsland, Nederland, Zweden en Denemarken; eerst in 1674 heeft hij zijn ideaal opgegeven.
6 Claudianus zijn de gereformeerden.
7 *Verantwoordingh van de Vvettelijcke Regieringh van Hollandt Ende West-Vrieslandt*; Ter Meulen-Diermanse, no. 872 vv., nos. 880 vv.
8 Codenaam voor de Evangelischen.
9 Codenaam voor Duitsland.
10 In de tekst in cijfercode: 213. 12.57.27.66.52.62.68.42.24.
11 In de tekst in cijfercode: 189. 69.71.8.54.
12 No. 2156.
13 No. 2230 dd. 10 augustus.
14 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II en later als Ferdinand III diens opvolger.
15 Matthias, graaf Gallas.

anderen, dat de cardinael de la Valette[1] op het aenhouden van hertogh Bernhard[2] wat difficulteit heeft gemaect, sonder naerder last. Ock hoor den coning[3] hem verboden heeft te slaen. Daer vallen veele speculatiën op vijandicheit, dewijl Philippus' volck[4], soo hier als te Wenen[5] soo seer tot Alcaeus[6] arbeiden. D'advysen uit Duitschlant seggen, dat den coning van Hungariën heeft twintich regimenten onder Coloredo[7], twintichduisent man onder den hertogh van Lorraine[8] ende Jan de Waert[9], tienduisent onder Mansfeld[10], sestien regimenten onder de marquis de Grana[11], die nae Cobelentz gaen, om dat te belegeren. Piccolomini[12] werdt daer gehouden sterck te sijn met het volck, die daer gebracht zijn door den sergiant maioor Beck[13], tot een ende twintich duisent man. Misschien datter wat bijgeclamt (?) werd. Maer La Force[14] is veel swacker dan den hertogh van Lorraine, die dagelijcx veel toeval crijght uit Bourgogne ende uit Lorraine hem houdende ten deele bij Remiremont, ten deele in 't hertogdom van Bar, sijnde den hertogh van Angoulesme[15] gearriveert met vijf hondert carabins ende een regiment Iren in de stadt van Bar. Men hout het daervoor, dat La Force herrewaert sal werden ontboden onder pretext van te out te sijn.

Middelertijdt heeft den hertogh van Lorraine een deel Fransche ruiterie door embassade geslagen, ende noch een convoy gaende met coren op Nancy, heeft oock Dernay ende Fontenay met assaut becomen ende alles gedoot, 't welck nu de manier werdt. De Spaensche vloot heeft haer herstelt ende toont haer bij de eilanden van Jeres. Den ban ende arrièreban is vol defecten door velerley excuse. Een fauxbourg tot Bourdeaux is gepilleert van de boeren, die de partisans quaemen soecken.

Ick verstae seeckerlijck, dat hier te hove alle middelen gesocht werden om Chastilion[16] een taeck op te leggen. Rohans[17] successen werden benijt. Den coninc licht 12^{m} Switsers gedestineert, soo men seit, nae de Valteline. Andere meenen, dat men die sal gebruicken tegen de seditie in Guyenne. Francfort hooren wij, dat handelt ende den keiserschen toeganck geeft. Men voeght daerbij, dat de brugge tusschen deselve stad ende Saxenhausen soude sijn gebroocken. Franquendael, Manheim ende 't casteel van Heidelberg sijn in noodt. Ende de Fransche armées doorgaens, gelijck oock de keiserschen in groot gebreck van vivres.

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Philippus is codewoord voor de paus.
5 In de tekst in cijfercode: 28.33. 2000.52.41.33.24.
6 Codenaam voor bestand.
7 Jerónimo, Jung-Colloredo; vgl. no. 2239, p. 169 n. 3.
8 Karel IV, hertog van Lotharingen; zie over hem o.a. V, p. 276 n. 1.
9 Johan van Werth, ruiteroverste in het leger van Ferdinand II.
10 Philipp, graaf van Mansfeld.
11 Francisco del Caretto, markies van Savona y Grana.
12 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
13 Johann Beck; zie over hem no. 2239, p. 169 n. 11.
14 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
15 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
16 In de tekst in cijfercode: 39.14.49.103.8.60.89.73.78.; het betreft Gaspar de Coligny, graaf van Châtillon.
17 In de tekst in cijfercode: 66.80.14.49.62.76.; bedoeld is Henri, hertog van Rohan, die met succes in de Veltlin opereerde.

In Italië schijnt, dat niet en sal vallen, soo omdat den hertogh van Savoye[1] leutert, als omdat het landt van Milan beset is met 25^{m} man, de stadt van Alexandrië ende andere frontierplaetsen wel gefortificeert; de brieven, die vandaer comen, verwachten daer geen oorlogh, maer meenen, dat het volck onder Crequy[2] sal dienen om te beletten, dat de princen van Parme[3] ende Modene[4] niet en werden verdruct door Spaignie, om welcker saecke met Spaignie te accommoderen gearbeit werdt bij den keiser[5] ende Florence[6]. Ende de vloot van Napels sal genoech doen, dat deselve den coning van Vrancrijck jaecht op groote costen in 't besetten van de cust van Provence. De seditiën van Guienne sullen oock volck van doen hebben ende men meent, dat een goed deel van de 12^{m} man, die in Switserlant gelicht werden, derrewaert sullen moeten gaen. Ondertusschen doet de vrees van soodaenige commotie oock daerin quaet, dat men geen nieuwe middelen en dorft vinden, nochte de oude executeren. Om deselve oorsaecke sterct den coning sijn regimenten des guardes met drieduisent man. Eenige van hertogh Bernhards volck, alsoo men haer wilde doen doen eene nieuwen eedt, daer den naem van Vrancrijck incomt, hebben 't geweigert ende sijn gegaen nae den keiser.

UE. dienstwillige.

Den 17 August. 1635.

Adres (met andere hand): Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raet in den Hoogen Raet in Hollant.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 17 Aug. 1635, tot Paris.

2241. 1635 augustus 18. Van N. van Reigersberch[7].

Mijn Heer,

Gestadyge occupatiën hebben mij soo lange opgehouden, dat ick nu soo eerst datelijck vertrecke om met Pyrrhon[8] te spreecken; dan sal al voren Caesar[9] sien.

Desen dient om uEd. te seggen, dat ick tsedert dien van den 20 Iulij[10], over see gesonden, maer twee andere hebbe ontfangen, den eenen van uEd., die van den

1 Vittorio Amedeo.
2 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples; zie over hem III, p. 221 n. 1.
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 Francesco d'Este, hertog van Modena; zie over hem no. 2239, p. 170 en n. 7 aldaar.
5 Ferdinand II.
6 Ferdinando II de Medici; zie over hem no. 2239, p. 170 n. 1.
7 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 c. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2200; beantw. d. no. 2275. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 197.
8 Codenaam voor Zeeland; Grotius heeft erboven geschreven: Zelant.
9 Codenaam voor Rotterdam; Grotius heeft er 'Rott.' boven geschreven. Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
10 No. 2189.

27[11] was, den anderen van u huysvrouw in date den 21 Iulij. Ick hebbe gestadych geschreven, hoewel mij weynich materie is voorgecommen, blijvende alles

11 No. 2200.

ontrent Schenckenschans in den selffden staet[1]. Den viant is met al sijn macht aen de Cleeffschen sijde ende, soo lange daer blijfft, wt ende in het fort versch volck ende ander voorraet kan senden, is geen apparentie het fort wel kan werden vermeestert. Veele oordeelen, sij haer leger daer niet lange sullen connen houden, alsoo de vivres van Ceulen ende wt Brabant moeten werden gebracht sijnde in het Cleeffsche lant alles opgegeten. Het is een groten doren in de voet van desen staet ende sal wel beletten, soo lange het niet is verovert, wij yet anders sullen connen voornemen.

Ondertusschen weet men niet, watter voorder toe kan slaen, bijaldien de saecken in Duytslant in meerder verloop commen ende den keyser[2] sijn volck elders kan gebruycken. Een equipagie tot Dynckercke van vijffthien coninckliJcke schepen, twaelffh fregatten, heeft aen eenyge eylanden hier alarm gegeven, dan op gisteren sach ick een advis van goeden hant, dat al die vlote maer drie compangiën Spanjaerden, drie compangiën Walen op hadde, hetwelck niet kan wesen om descente te doen. Daer sijn (die mee)nen, dat het op de buissen is gemunt. Wij sien hier grote ver(ander)ynge. Res Deus nostras celeri citatas turbine versat[3]. Godt wil alles ten besten schicken. Den heer mareschal de Chastillion[4] wacht hier op den wint om naer Vranckerijck te reysen.

De resolutie bij uEd. genomen, die u broeder[5] mij heeft gecommuniceert, heeft mij verblijt; wij hebben noch niet oirboir gevonden daervan te spreecken, totdat uEd. het goet sal vinden ende in wat termen. Laet mij eens weten, wat ende hoe verde hetselve goet vint.

Desen 18 Aug. 1635.

Adres: Mevrouw (Mevro)uw De Groot Tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 18 Aug. 1635 N. Reigersberg.

2242. 1635 augustus 19. Aan Ch. Marini[6].

Monsieur,

Les dernières que i'ay eu de vous ont esté du 28 et du 30 de juin vieu style[7] toutes deux du mesme contenu. Ayant receu premières celles du 30 i'y fis incontinent response, par laquelle outre les affaires qui se passent icy ie vous manday qu'il y avoit quelque temps que ie vous envoyay les lettres du roy[8] pour vostre affaire lesquelles ie disois espérer, comme i'espère encore, estre parvenues à vos mains. C'estoit monsieur de Metrezat[9] qui avoit voulu prendre la peine de les

1 De sterkte was op 28 juli 1635 door de Spanjaarden bij verrassing genomen en kwam eerst op 29 april 1636 weer in Staatse handen.
2 Ferdinand II.
3 Seneca, *Thyest.* 621.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, bevelhebber der Franse troepen, die in de Nederlanden de Spanjaarden bevochten.
5 Willem de Groot.
6 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 69. Antw. op nos. 2174 en 2177. Betreffende geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
7 Nos. 2174 en 2177.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk; vgl. ter zake V, p. 437.
9 Wellicht Jean Mestrezat; zie over hem IV, p. 206 n. 1.

vous faire venir. Depuis nous n'avons pas eu grand chose de quoy vous resiouyr, sinon de vos quartiers, les affaires au Pays Bas n'estant pas réussis à souhait. Les deux belles armées ayant esté forcées par faute [de] vivres de quitter tant les places acquites que les espérances et faire la retraite vers Rurmonde, à quoy est survenu autre malheur que le fort de Schenkenschans a esté surprins par les ennemis[1], à quoy monsieur le prince d'Orange[2] cognoissant l'importance de la place incontinent est accouru pour le reprendre, à quoy il faudra employer le reste de celle armée sans pouvoir songer à d'autre chose.

Nous ne sçavons pas bien ce qu'entreprend monsieur le grand chancelier[3] qui est en asteure dans l'armée du mareschal Banier[4]. Il aura bien de la peine pour rasseurer les courages esbranlez par tant de mauvaises nouvelles et par le mauvais exemple de l'électeur de Saxen[5]. Toutefois cognoissant le grand courage et prudence de monsieur le grand chancelier nous devons espérer que Dieu bénira les travaux. A quoy ne servira peu la belle armée que le roy envoye soubs le cardinal de la Valette[6] vers le Rhin, laquelle accompagnée par la cavallerie du duc Bernhard[7] a fait quitter à Gallas[8] le siège de Deuxponts et la ville de Keiserslauteren, laquelle il avoit acheté au prix de tant de sang de part et d'autre. Le duc de Lorraine se tenant prez de Remiremont et le mareschal de La Force[9] à Espinal empeschent l'un l'autre de faire aucun progrès.

Si tost que nous aurons quelque chose de plus particulier, principalement de monseigneur le grand chancelier, nous ne manquerons de le vous faire sçavoir, et cependant ie prieray Dieu, monsieur, de vous conserver en santé et prospérité.

Vostre serviteur très humble.

Le 19 Aougst 1635 n.s.

2243. 1635 augustus 20. Van P. Spiring[10].

Edler Vester Gross Achtbar undt insonders Vielgeëhrter Herr und werther freundt,

E. Herrl. angenehmes vom 21 Julij hab ich zu recht erhalten; nebenst diesem hab ich monsr. Jean Heufft[11] wieder aufs newe geortiniert, das er auss den ersten einkommenden subsitiongelden an E. Herrl. dero anforderung solle gutt thun, inmassen E. Herrl. auch gelieben wirdt die fleissige sollicitierung deswegen zufordern.

1 Over Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
2 Frederik Hendrik.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Johan Banér, Zweeds maarschalk.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen. Hij had op 30 mei 1635 met Ferdinand II de vrede van Praag getekend; zie V, p. 292 n. 1.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in dienst van Ferdinand II.
9 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
10 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 13. Eigenh. ondertek.
11 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakwaarnemer van Zweden en van Frankrijk.

So sie daselbst nicht erfolgen solthen, so müste ich alhir mit Ihr Excell. dem H. Reichs Cantzler[12] deswegen reden, damit E.H. dasselbe anderwerts ge-

12 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

valitirt werde, doch habe ich alhir nachrichtung vom hiesigen Frantzosischen Gesandten[1], alss ob solche subsition schon gezahlet werre.

Von den Preusischen Tractaten[2] kan ich von hir nichts gewisses melden; es ist an dem gewesen, das die H. Mediatoren[3] wieder eine reise zum König in Pohlen[4] vorgehabt und etzliche Puncten wegen des stillstandes zu proponieren; ob nun der König solche eingehen wirdt, haben wir kündlich zu vernehmen.

Alhir mit Chur Sachsen[5] lasset er sich gar schlecht an; derselbe ist gar obstinat und thutt sich im wenigsten nicht accommodiren, hath unsren Abgesandten sehr Röthlichen begegnet und abgefertiget, auch auf Ihr Excell. den herrn Reichs Cantz. sehr schimpfliches geredet. Herzog Wilhelm von Sachsen[6] hat der Cron Schweden volck dem Churfurst von Sachsen übergeben, und ihre bezahlung von der Cron zu fordern angewiesen; so ehrlich handlen sie mit uns.

Mehrer[e]s mit nechstem. In übrigem thue E.H. der Göthlichen Obacht trewlichst empfehlen.

E. Herrl. dinsswillig ...
Petter Spierinck.

Datum Magdeburg, den 10/20 Aug. Ao. 1635.

2244. 1635 augustus 21. Aan Willem de Groot[7].

Frater charissime,

Multae me causae impellunt in hoc consilium, ut quicquid pecuniae per Hollandiam aut reipublicae aut civitatibus credidi, id omne sine mora relegi cupiam relictis tantum illic iis reditibus, qui hominibus ita coaevi sunt ut Hamadryades arboribus[8]. Quaeso igitur, ut nullo interposito tempore id cures; tum quae de Rotterodamo[9], libris, chartis scripsi antehac, ea repetita censeas quoties scribam.

1 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna.
2 Het betreft de onderhandelingen tussen Zweden en Polen, die op 12 september 1635 te Stuhmsdorf afgesloten werden met een wapenstilstandsverdrag voor de duur van 26 jaar.
3 Van de kant van de Staten waren dit Rochus van den Honaert, Andries Bicker en Joachim Andreae, namens Frankrijk Claude de Mesmes, graaf van Avaux, namens de Engelse koning George Douglas en vanwege Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg: Sigismund, markgraaf van Brandenburg, kanselier Hans Georg van Sanckhen, Bernhard van Coninghschen, Georg van Roefke, Peter Berchman en Johann van Hurenbergh.
4 Wladislas VII (IV).
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen. Hij had op 30 mei een afzonderlijke vrede met Ferdinand II gesloten; zie V, p. 292 n. 1.
6 Wilhelm, hertog van Saksen (1598-1662), oudere broer van hertog Bernhard van Saksen-Weimar.
7 Gedrukt *Epist.*, p. 855. Tesamen met nos. 2226, 2237 en 2250 beantw. d. no. 2268.
8 Boomnimfen, die tegelijk met de boom geboren werden en stierven; zie o.m. Vergilius, *Buc.* Ecl. X, 62; Propertius, *Eleg.* II 32, 37.
9 Dit doelt op Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

A Meti literae ajunt Galasium[10] a Valetta cardinali[11] et Bernhardo Vinariensi duce[12] repulsum a Magontiaco Wormatiae paene clausum teneri. Cum majore

10 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
11 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

exercitus parte ivisse Valettam ad recuparandam Augustam Trevirorum; ducem autem Bernhardum trans Rhenum liberandae, si fieri potest, Hanoviae. Nam Francofurtum metuimus, ne jam cum Caesare[1] transegerit et pericula vicinis auxerit. Rex[2] videtur in fines Lotharingiae iturus. A magno cancellario[3] literas indies exspectamus.

Rogo salutes optimos parentes[4] et amicos.

Vale cum uxore[5] et liberis[6].

Tui amantissimus frater

H. Grotius.

Lutetiae, 21 Augusti 1635.

2245. 1635 augustus 21. Aan Ch. Marini[7].

Monsieur,

Je receus la vostre du 23/13 de Juillet et le 9/19 de ce mois[8], par laquelle ie voy que vous n'aurez pas receu encore la lettre du roy[9] pour vostre affaire et ne m'en estonne pas, pour ce que ie ne l'avois eu et envoyé que le 9 Juillet n. st. tellement que i'espère que peu après la date de la vostre l'aurez receu et qu'elle vous guarentira contre les injustices qu'on vous faict.

Je vous remercie autant que faire se peut de la communication des victoires continuelles du duc de Rohan[10] lequel seul cette année a acquis plus d'honneur que tous les autres qui commandent aux armées du roy. Je voudrois sçavoir s'il est vray ce qu'on nous dit icy que les Grisons n'ont pas voulu permettre que le duc de Rohan entrast dans le pays de Tirol se voulant conserver dans les anciens termes d'alliance avec la maison d'Autriche. De Mets les advis nous disent que le cardinal de la Valette[11] accompagné du duc Bernhard[12] a faict quitter à Gallas[13] la ville de Mayence et le siège du fort: et que depuis le duc de Bernhard a passé le Rhin pour secourir la ville d'Hanau, et le cardinal de la Valette est allé reprendre Trève. Les actions généreuses, comme nous espérons, rasseureront les villes qui branloyent et entre celles Francfort si elle n'a desià faict le faut.

1 Ferdinand II.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
5 Alida Graswinckel.
6 Zie voor hun namen no. 2237, p. 166 n. 9.
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 72. Beantw. d. no. 2291. Betreffende geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
8 Deze brieven zijn verloren gegaan.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk; vgl. ter zake V, p. 437.
10 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met succes in de Veltlin.
11 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
13 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.

Du Pays Bas la perte inopinée de Schenckenschans[14] par surprinse nous avoit assez estonné, mais depuis ayant apprins que le prince d'Orange[15] incontinent y est accouru premièrement avec la cavallerie et depuis avec son armée et celle du

14 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
15 Frederik Hendrik.

roy et par ce moyen a empesché que l'ennemi ne puisse faire aucunes courses dans le Betuwe, nous espérons que le mal n'ira pas plus avant.

Le roy de Poulogne[1] ayant pour quelque peu de temps prolongé la tresve avec Suède non sans espérance de continuation plus grande[2] s'employe comme intercesseur envers l'empereur[3] pour les povres Silésiens et on y adiouste qu'il a prins en sa protection quelques princes et seigneurs des plus proches de son royaume auquel anciennement la Silésie a appartenu.

Le roy a envoyé de l'argent à l'électeur de Brandenbourg[4] pour luy faire continuer la guerre et d'estraquer, si on peut, quelques troupes de l'électeur de Saxen[5].

De monseigneur le chancelier[6] nous attendons des lettres qui en ce temps icy à cause de l'interruption du commerce avec Brabant passent avec difficulté et non sans incertitude.

Je vous prie de croire, monsieur, que ie souhaite les occasions pour vous tesmoigner que ie suis

Vostre serviteur très humble.

Le 11/21 Aug. 1635. A Paris.

Le roy se prépare pour aller vers la frontière de Lorraine.

2246. 1635 augustus 21. Aan F. Sprecher[7].

Nobilissime Domine,

Respondi[8] postremis tuis, quae XXI Iulii ex novo calendario scriptae ad me per legatum Venetum[9] pervenerant. Ex eo habemus bona malis permixta. Nam cardinalis Valetta[10] et dux Bernhardus[11] - ut Meti scribitur, nam aliunde non venerunt literae, ut omnia nunc itinera incerta sunt - coacto Gallassio[12] a Magontiaco Wormatiam recedere, abiere, ille quidem ut Augustum Trevirorum recuperet, hic vero ut Hanoviae laboranti succurrat ignoto nobis, quis nunc Francofurti sit status, quae civitas pridem

1 Wladislas VII (IV).
2 Op 12 september 1635 werd te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar tussen Polen en Zweden gesloten.
3 Ferdinand II.
4 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 73. Gedrukt *Epist.*, p. 176. Voor geadresseerde, Fortunatus Sprecher, zie IV, p. 138 n. 9.
8 No. 2232.
9 Alvise Contarini di Nicolo, Venetiaans gezant te Parijs; hij had deze post voordien in Den Haag bekleed.
10 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
11 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
12 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.

Saxonicis pactionibus[13] aures praebet. Rex[14] ipse itineri se parat, in fines regni eam partem spectantes. Ex Belgico-

13 Voor het tussen Ferdinand II en Johann Georg gesloten verdrag zie no. 2131, p. 3 n. 8.
14 Lodewijk XIII van Frankrijk.

germania tristitiam nuntii de amisso castello Scenquiano seu Gravewartae[1], dolo primum hostili, deinde vi, mitigavit intellectus eo equitatum, deinde et ambos exercitus Batavicum et regium, adduxisse princeps Arausionensis[2] ac sic impedisse hostiles incursus in ea, quae Rheno Vahalique interiacentia ex vetere Batavorum nomine Batuam nunc quoque dicimus.

Ad electorem Brandenburgicum[3] misit rex quadringenta millia florenorum, tunc ut eum in bello retineat, tum ut, si fieri possit, copiae quaedam a Saxone[4] abstrahantur. De magno cancellario[5], qui in compluribus conventibus labantes Germanos consilio et exemplo erigit, literas indies expectamus solliciti ob incerta itinera.

Felicis et magni ducis famam hoc anno solus Rohanius[6] obtinet, quem an impedierint Rhaeti in Tirolanum agrum manu infesta ire, vetera cum Austriaca domo federa salva sibi cupientes ex te discere cupiam, et si quid aliud vestris in regionibus dignum memoratu accidit.

Rex Poloniae[7] induciis cum regno Suetiae in exiguum tempus prorogatis[8] in spem majoris prorogationis, Silesiorum causam Caesari[9] commendandam suscepit. Additur et quosdam principum procerumque eius terrae in tutelam suscepisse regni polonici, cui olim contributa fuit Silesia. Si ille paulatim bello in Caesarem implicari posset, non parum profectum esset ad rem communem.

Vale, vir nobilissime, et nos tui amantes ama.

Tuus toto animo
H. Grotius.

XI/XXI Augusti MDCXXXV, Lutetiae.

2247. 1635 augustus 22. Aan A. Oxenstierna[10].

Ut ab eo, quod latissimum est, auspicer, Maguntiacum ab hoste derelictum omnes, qui Meti veniunt, nuntii literaeque consentiunt. Addunt ducem Bernhardum[11] cum Feuquerio[12] Rhenum transiisse, ut Hanoviae laboranti succurrat educatque eos, qui Saxenhusii sunt et a Francofurtensibus habentur hostiliter. Causa abitus Gallassii[13], qui Wormatiam se recepit, haec redditur, quod magna exercitus parte in tam multas obsidiones distracta imparem se Gallis et Vinariensi credidit. At Lotharingiae dux[14]

1 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 en n. 1 aldaar.
2 Frederik Hendrik.
3 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met succes in de Veltlin.
7 Wladislas VII (IV).
8 Te Stuhmsdorf op 12 september 1635 voor 26 jaar gesloten.
9 Ferdinand II.
10 Gedrukt *Epist.*, p. 176; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 81.
11 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
12 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
13 Matthias, graaf Gallas, veldheer in dienst van Ferdinand II.
14 Karel IV, hertog van Lotharingen.

copiis et Incolismensem[15] et qui adhuc cum eo est, Lafortium[16] superans hujus equitatu caeso captoque oppido, Rambervillerio,

15 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
16 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.

deinde Spinali, Pontemossono aliisque minoribus, crescit quotidie accessionibus tum popularium suorum, tum e comitatu Burgundiae. Landstulium Valettani[1] diripuere arcem etiam nunc, quantum scitur, tenentibus Caesarianis[2].

Rhaetos intelligimus pati nolle, ut Tirolanum agrum hostiliter vexet dux Rohanius[3], ita tutandis rebus suis volentes incumbere, ut tamen salva sibi velint cum Austriacis vicina loca tenentibus federa. Scribit Excellentissimae Sublimitati Tuae de rebus illarum regionum Marinus[4], sed veteres ejus sunt literae et spem belli Gallici per Italiam videbit evanidam.

Rex[5] adversis, quae e Germania Belgicisque partibus nuntiantur, aeger animo, pacis injecto sermone his diebus, dixit se eam velle, sed spem vix videre. Discessit Viennam residens Caesareus[6] a cardinali Riceliaco dimissus majore cum honore quam regum legati solent. Nec dubitatur, quin mandata habeat proponendi ea, quae ad pacem pertinent; quae si non sint ingrata, putatur Sanctichaumontius[7], qui Hamburgum et ad Germaniae quosdam principes destinatur iturus longius et in regii fratris matrimonium[8] petiturus imperatoris filiam[9], ut cum Austriacae domus gratia eoque faciliore pontifice[10] irritum habeatur conjugium prius, atque ita Lotharingus amicitiae, quam tantis suis impensis coluit, fructum amittat.

Quadringenta illa florenorum millia per Beauregardium[11] missa audio dari Brandenburgico[12], ut eo pretio quoscunque potest Saxoni[13] auferat. Puto non tam morosum fore in recipienda pecunia quam Batavi fuere, qui florenorum quinquaginta millia sibi a rege numerari fecerunt, pro intertrimento sacomae. Batavorum res factis hoc anno supra vires sumptibus pecuniae egestate maxime laborant, cui malo remedium aliquod de sua arca offerre dicitur princeps Arausionensis[14], sed postulato pignore, puta Vesalia.

Heic vero res nummaria nihilo melius expeditur monitusque rex est, cum de attingendis privatorum reditibus, quos civitas haec debet, ageretur, a magistratu urbano, si pertenderetur, rem non sine seditione abituram.

In Aquitaniae vero multis locis[15] ita insanitur, ut miles ex iisdem locis adversus seditiones conscriptus seditioni se adjunxerit. Rex et cardinalis[16] non longe ab hac urbe sunt, ubi Sequana et Matrona amnes confluunt; sed mittit jam

1 De troepen van Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 De troepen van Ferdinand II.
3 Henri, hertog van Rohan, die met succes in de Veltlin opereerde.
4 Betreffende Charles Marin vgl. no. 2137, p. 14 n. 8.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Sébastien Lustrier.
7 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
8 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, was op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen, welk huwelijk men op formele gronden trachtte ongeldig te doen verklaren; vgl. *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
9 Cecilia Renata (1611-1644); zij huwde in september 1637 met Wladislas VII (IV) van Polen.
10 Urbanus VIII.
11 Le sieur de Beauregard; zie no. 2144, p. 24 n. 9.
12 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
13 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
14 Frederik Hendrik.
15 Zie daarover reeds V no. 2118, p. 502 en volgende brieven.
16 De Richelieu.

ad me rex admissionalem suum[1] significans in Campaniam se ire. Velle solum se esse, itaque nec reginam[2] secuturam nec legatos; qui si quid agendum habeant, id cum cardinali agant, cui plenam ipse dederit potestatem. Causa abitionis obtenditur aegre laturos nobiles, qui praefectos provinciarum magnis suis sumptibus comitati eo iere, in supplementum exercitus, qui sub Incolismensi est, si rex eos, ut nuper illos, qui ex Normannia ad aedem Dionysii venerant, visere gravetur. Putantur ii nobiles numerum facturi IV millium multis ob paupertatem et alia se excusantibus, famuli duplum. Video alios esse, qui interpretentur cardinalem velle amoto rege res agere suo arbitratu. Et constat regem nuper succensuisse, quod quosdam nuntios accepisset serius.

Chaunius[3] nihil plane agit, multum dolentibus Batavis, qui acre inde bellum in Belgas exspectabant. At ex Adresae praesidio egressi nuper Galli aliquot in proxima Flandriae, cum damno rediere. Naves regiae Gallorum duae Caesarea Mauritaniae, quam hodie Algeriam vocant, redeuntes, quo legatum[4] gentis suae deduxerant, obviam apud fretum Morinorum navem Anglicam, quae a Liburno portu Thusciae veniens gemmis aliisque pretiosis mercibus opulente erat, demersere, ideo quod inquisitionem obtentu Hispaniensium mercium a Gallis tentatam pati nollet, non levi etiam hominum damno. Id ad redauspicandam cum Gallia amicitiam legato, qui nunc in itinere esse dicebatur Anglico[5], non optimum dabit initium. Quin si Anglos recte novi, ad talionis exactionem prius quam ad querelas venient. Haec ad multa hujus anni mala non levis accessio est, quod quos commune periculum jungere debebat, varie se injicientibus ex causis dissociantur. Sanctichaumontius iste, de quo dixi, - futurum enim puto, ut et Sublimitatem Tuam videat - homo est superstitiosissimus eaque sola commendatione ad gradus magnos provectus. Regem sunt qui Nanciacum usque iturum existimant, ut rebus ibi periclitantibus, sua majestate succurrat.

Deux, Excellentissime Domine, det nobis brevi res magnas et prosperas audire vestris ex locis.

Lutetiae, 12/22 Augusti 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2248. 1635 augustus 23. Aan L. Camerarius[6].

Illustrissime Domine,

Quod nihil abs te hoc tempore acceperim, itinerum pericula et difficillima literas curandi ratio mirari me vetant. Rogo tamen, ne quae scribendi occasiones

1 Wellicht Anne, graaf van Brulon; vgl. V, p. 316 n. 1.
2 Anna van Oostenrijk.
3 Maarschalk Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes.
4 Franse vice-consul in Algiers was van 1634 tot 1639 Jacques Pion, die het ambt gepacht had van de consul Balthasar de Vias.
5 John Scudamore.
6 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 18. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 74. Gedrukt *Epist.*, p. 177. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

sinantur praeterlabi, ipse mea ex parte, quicquid hinc in tanta rerum caligine disci potest, non caelaturus. Faciunt autem me nunc breviorem tum rarae ab omnibus partibus et hae ipsae saepe non satis fidae literae, tum quod Fritsius[1], per quem has mitto literas, tanto omnia melius docere poterit, quanto et a locis venit propioribus et liberalior esse solet oris quam scripti enuntiatio.

Inter multa tristia - nam Francofurti iactura[2] quanti sit, facile intelligis - solatium habemus ejecto e Magontiaci urbe Galassio[3] et aegre se apud Wormatiam tuente. Tantus est terror a Valettae[4] et Vinariensis[5] exercitu. Alterum vero regis[6] exercitum non parum vexatum a Lotharingiae duce[7], ut cui et equestre praelium prospere cessit et captum est Remirvillerium, auget rex multis e locis excita nobilitate, cui ut addat animos ipse ad eum finem, et forte Nanciacum usque proficiscitur relicta Riceliaco cardinali urbis cura.

Legatus Anglicus[8], brevi hic futurus, satis dura habebit negotiorum initia, demersa nunc recens Anglica navi, quae ab Ethruria gemmis aliisque mercibus dives adventabat, vi regiarum Galliae navium pertentare illam renitentem volentium. Ita utrinque injuriae asperant animos, quos inter se concordes esse si quae unquam tempora haec certe exigunt.

De Saxoniae Inferioris, Silesiae, Prussiae aliisque rebus magna heic cognoscendi sitis est.

Deus, Illustrissime Domine, te tuosque servet.

Tuae Illustrissimae Dominationi addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 13/23 augusti A^{o}. 1633 (*sic*).

Ex quo haec scripseram, intelligo legatum Angliae jam Caleti esse, regem in itinere ad Campaniam, ne longius eat.

Impedituri videntur ducis Lotharingi processus satis magni capto Pontemonsano, Spinali locisque aliis. Commeatus in illis locis difficillimi sunt, sed omne (?) id partium utrique est malum. Classis Hispani-Neapolitana nihil dum efficit, pars eius iterum ludibrium ventis deluit.

In schedula soluta[9].

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: A^{o}. 1635 R. 20 Septemb.

1 Ludwig Fritz, rentmeester in Zweedse dienst. Hij verbleef te Benfeld en was tevens belast met het doorzenden van brieven.
2 Omstreeks half augustus, kort na de bevrijding van Mainz door Bernhard van Saksen-Weimar op de 8ste van die maand, was Frankfurt door de troepen van Ferdinand II bezet.
3 Matthias, graaf Gallas.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Karel IV, hertog van Lotharingen.
8 John Scudamore.
9 Dit postscriptum ontbreekt in de editie der *Epist.* en in de Haagse copie.

2249. 1635 augustus 23. Aan Christina van Zweden[1].

Quanquam incerta ubique ferme itinera sparsis in omnes regiones utriusque partis armis nihil certi nuntiari permittunt, tamen adeo laetus mihi nuntius accidit liberati Maguntiaci retroque pulsi Wormatiam Galassii[2] a sociato ducis Vinariensis[3] et cardinalis Valettae[4] exercitu, ut non tantum facile fidem ei habeam, sed et dignum putem, qui ad notitiam Augustissimae Majestati Tuae quamprimum accedat. Augentur quotidie magna regis[5] cura tum ille exercitus, tum alter Lotharingiae propior sub Incolismensis[6] et Lafortii[7] ductu. Neque id satis rex arbitrans ipse propius se fert in eum finem, in Campaniam certe, forte et Nanciacum usque, quantamcunque potest nobilitatem excitans ad tuendum Lotharingiam aegre tam opportunam provinciam dimissurus.

Haec habemus contra multa per Belgicam Germaniamque improspera, unde nos solemur; sed magis etiam nos erigit spes concepta ex animo prudenti ac vigili magni cancellarii[8], cujus ingenio ac labore quod restitui non potest id pro deplorato habendum est.

In Rhaetia res adhuc optime procedunt. Abiit hinc residens caesareus[9] multa de pace promovenda pollicitus.

Nos omnes, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima, Augustissimae Majestati Tuae in aetatem, quanta maxima contingere mortalibus potest, felix regnum devotissimo animo precamur.

Lutetiae, 13/23 Aug. 1635.

2250. 1635 augustus 23. Aan Willem de Groot[10].

Mi frater,

Tuas 6 Augusti datas jam nunc accipio Deoque gratias ago pro parentum[11] valetudine, pro qua vobisque omnibus precari eum non desino.

De chartis memineris rogo. Puto eas apud Arsenium[12] latere remque Wolfio[13] satis esse cognitam. Noverit et Duvenvordius[14], ubi chartas Roterodamo sine

1 Gedrukt *Epist.*, p. 176.
2 Matthias, graaf Gallas; op 8 augustus was de stad door Bernhard van Saksen-Weimar in bezit genomen.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
7 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 De priester Sébastien Lustrier.
10 Gedrukt *Epist.*, p. 855. Antw. op no. 2220; tesamen met nos. 2226, 2237 en 2244 beantw. d. no. 2268.
11 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
12 François van Aerssen.
13 Cornelis Anthonisz. van der Wolf, sedert 1621 secretaris van de Staten van Holland en West-Friesland.
14 Johan van Wassenaer-Duvenvoorde; zie over hem III, p. 399 n. 9.

inventario ablatas reliquerit. Mea plurimum refert et eas et libros habere nec differri Rotterodamense lentum nimis negotium[1].

Scripsi nuper[2] via Rotomagensi. Nunc hac repeto via cupere me, ut quamprimum relegatur omnis pecunia quam apud Hollandiam ejusve civitates habeo, et quidem gravissimis de causis.

Magontiacum reliquit Galassius[3] seque Wormatiae tenet magna ejus exercitus parte in obsidiones varias. Francofurtum et Ulma jam desierunt inter nostra numerari. Et grave damnum a duce Lotharingo[4] accepit Lafortius[5].

Daetselario[6] volo optime et causam amici mihi ab eo jam alterum commendatam cordi mihi ostenderem esse, siquem Spirae nossem. Nunc cum noverim neminem, quid agam, nisi exspectem, dum quem aut illorum aut ibi notorum noverim. Miror in Batavis editas Poloni literas[7]. Filius Didericus[8], ubi hybernari coeperit, huc veniat. Petro[9] consilium dedi, quod optimum puto.

Video epistolarum mearum aliquas non pervenisse. Erant quaedam commissae iis, qui a legato mittebantur Pavio[10]. Forte et eas nactus erit Arsenius. Per Brabantiam nullae literae sunt. Itaque pontificiis nuntiis[11] nihil debemus.

D. Peiresius[12], senator Aquensis, missam ad se a Puteanis[13] tragoediam meam cum iis, quae accedunt[14], statim nec inspecta - alioqui enim, ut puto, non fecisset - misit Romam ad Barbarinum cardinalem[15]. Quae theologorum et aliorum apud vos de iis scriptis sint judicia, scire aveam.

Ego adhuc Carentonianae ecclesiae me non addidi. Expendo omnia, ut id faciam, quod Deo gratissimum, ecclesiae utilissimum, familiae meae saluberrimum sit. Velim scire, an is Amirandi, professoris Salmuriensis, de Praedestinatione liber[16], de quo scribere memineram, in illas partes venerit. In Treselii[17] aedibus

1 Het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
2 No. 2244 dd. 21 augustus.
3 Matthias, graaf Gallas; vgl. no. 2249, p. 184 n. 2.
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Over Abraham Daetselaer zie III, p. 229 n. 2.
7 Jacobus Polonus is onder een niet onaanzienlijk aantal namen de geschiedenis ingegaan: Jacob de Clusa, Carthusiensis, De Paradiso, De Erfordia, De Jüterbogk, Benedictus Stolzenhagen. Hij is omstreeks 1385 geboren en trad op twintigjarige leeftijd in de orde der cisterciënsers in het klooster Paradisu, waarna hij te Krakau studeerde en de doctorsgraad in de theologie behaalde. Hij stierf als kartuizer monnik te Erfurt in 1465. Een uitgave van zijn brieven heb ik niet gevonden.
8 Grotius' jongste zoon Diederik, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
9 Ook Pieter, de tweede zoon, was voor zijn studie in het vaderland.
10 Adriaen Reyniersz. Pauw; zie no. 2230, p. 157 n. 15.
11 Vgl. p. 138 n. 3.
12 Nic. Claude Fabry de Peiresc uit Aix-en-Provence; zie III, p. 219 n. 1.
13 De gebroeders Dupuy, vooral Pierre en Jacques.
14 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
15 Francesco Barberini; zie III, p. 230 n. 2.
16 Moïse Amyraut (1596-1664), vermaard protestants theoloog, professor in Saumur. Zijn *Traité de la prédestination* was in 1634 te Saumur verschenen.
17 Daniel Tresel te Rouaan.

audio contagio aegrotari. Itaque nihil illac mittite. Sunt alii Rhotomagi, per quos curari nostra ad tempus possint.

Vale cum optimis parentibus omnibusque tuis et nostris.

Lutetiae, 23 Augusti 1635.

Quae pro nobis Rhotomagum mittenda sunt mittentur ad Heufdium, cognatum et cognominem ejus, qui hic res Suedicas et Batavicas curat[1].

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

2251. 1635 augustus 23. Aan L. Grubbe[2].

2252. 1635 augustus 25. Van Ch. Marini[3].

Monsieur,

Je vous envoye icy dereschef une lettre pour son Ex.[ce4] qui vient de Constantinople d'où on m'advise que le[s] Cosaques font des courses sur la Mer Noire aussy bien que les Tartares en Poulogne, ce que estant contre le traitté de paix dernièrement fait[5]; on nous fait espérance d'une rupture aussytost que le Gran Seigneur[6] se sera accomodé avec le Persien[7].

Monsieur le duc de Rhuan[8] se fortifie à Tyran et à Bormio où l'on logera les Suisses de Soleure, et les autres de Zurig et de Berne demeureront partie à Steig partie en Engadine et dans la Voltoline.

Les Austrichiens taschent d'entreprendre quelque chose contre nous du costé de Tyrol come les Espagnols du costé de Fuentes pour attaquer la Rive, mais estans les François victorieux et de nouveau renforcez de 8 régiments françois fort fraichement arrivez, l'on n'apprehend point leur forces.

Je ne rediray icy ce dont ie vous ay supplié par mes précédantes, sçachant que vous le retenez dans bonne mémoire pour me faire tenir ceste lettre de faveur au plustost. J'en auray une particulière obligation à vous, duquel ie suis très passionnément, monsieur, très humble serviteur

Marini.

1 Deze Johan Heufft was bankier te Parijs en Zweeds zaakgelastigde; zijn naamgenoot zal zijn Johan Hoeufft (1601-1677); hij woonde enige tijd in Rouaan.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 74. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend aan no. 2248 aan L. Camerarius; men zie aldaar, p. 182. Betreffende Lars Grubbe zie V, p. 432 n. 12.
3 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2278. Voor Ch. Marin (of Marini) zie V, p. 436 n. 4.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 In november 1634 had sultan Murád (Amurath IV) van Turkije een vredesverdrag met Polen geratificeerd. Hierbij was bepaald, dat de Porte de Tartaren in toom zou houden, terwijl Polen er op zou toezien, dat de kozakken in het gebied van de Zwarte Zee geen vijandelijkheden jegens het Osmaanse Rijk zouden ondernemen. Aan Turkse zijde werd de vredehandel geleid door Murtesa-Pasja.
6 Sultan Amurath IV; zie over hem V, p. 435 n. 7.
7 Sefi (Sam Mirza); zie no. 2359, p. 349 en n. 5 aldaar.
8 Henri, hertog van Rohan.

De Chiavenne, ce 25/15 d'Aoust 1635.

P.S. Sur le point de fermer la lettre on me baille la vostre du 9 de Juillet dont ie vous remercie très humblement et le recognoistray selon mon possible. Il faut que i'attende la venue du seigneur duc à Morbegno lieu vers en le milanois et alors i'employeray la lettre du roy[1] en mon particulier et vous donray part du succez. Le malheur est que nos biens sont à la portée du pays ennemys, sujects grandement à l'invasion, mais aussytost que les François y seront tout sera mieux gardé. Et moyennant que les affaires publiques s'advancent, i'endureray voltontiers la perte de cet' année.

Créquy[2] procède fort lentement et ne sçait-on pourquoy, quelques-uns croyant que c'est à cause du pape[3] qui demande la suspension des armes de l'un et autre costé; jusques à présen il n'a point pris aucune ville dans le milanois. Monsieur le duc traictte avec les Grison[s] de la réstitution de la Valtoline, mais du temps ils ne sont pas d'accord, et voudroit-on qu'elle fut differrée jusques à ce que l'ennemy fust tout à fait exemté, car autrement les Valtolins se pourront fort aisément rebeller mesmes contre les François, sçachant le secours des impériaux[4]. Je toucheray ce point plus amplement par le prochain ordinaire, celuy cy n'estant que pour vous donner advis de la réception de vostre, et remercier quand et quand de la peine qu'il vous plait prendre en mon endroit. Je suis, monsieur, vostre redevable

Marini.

In dorso schreef Grotius: 25/15 Aug. 1635. Marini.

2253. 1635 augustus 25. Van N. van Reigersbergh[5].

Mijne Heere,

Den eenentwintychsten deser heb ick bij Pyrrhon[6] twee brieven tegelijck ontfangen, den eenen bij uEd. den X Aug. geschreven[7], den anderen bij Constans[8] den 8.

Eer ick van Aristoteles[9] scheyde, hebbe ick uEd. medegedeelt al wat hij hadde.

Tsedert hebben wij tijdyngen, dat de scepen wt Dunckercke gelopen naer de Noortzee aldaer grote schade onder de buyssen hebben gedaen, dat geen cleyne ontsteltenisse maeckt. Men vreest voor meerder quaet ende dat, naer destructie van een grote quantiteyt van de buissen, de noortsvaerders, walvischvangers ende Moscovyhandelaers sullen aenhouden, sijnde de zee seer ontbloot van haer behoorlijcke defentie door het lange verblijven van den admirael Dorp[10] met vijfthien scepen op de Franse custen.

1 Lodewijk XIII van Frankrijk; vgl. ter zake V, p. 437.
2 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
3 Urbanus VIII.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 d. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2230; beantw. d. no. 2275. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 198.
6 Codenaam voor Zeeland.
7 No. 2230.
8 Pseudoniem van Maria van Reigersberch.
9 Codenaam voor Holland.
10 Filips van Dorp; zie over hem V no. 2111, p. 493 n. 3.

Met het fort van Schenck[1] ende in de quartie(ren) daerontrent blijft het in eenen doen, ende soo lange den viant blijft met sijn macht in de Duffel, is geen apparentie van het fort te vermeesteren. Doch men hoopt, dat gebreck van vivres den viant sal doen delogeren.

Het sal veel wesen voor desen staet, soo den keyser[2] in Duytslant blijft geoccupeert, off Spaengien in Artois ende Henegou werck wert gegeven. Manlius[3] meent den conynck[4] het groote leger, dat sijne M.[teyt] versamelt, met den ban ende arrière-ban, in Nederlant sal werden gebruyckt. Mijns oordeels heeft het weynych apparentie, ende en sal Vranckerijck de legers liever op deze frontieren laten als naer hem trecken. Het Franse leger, bijsonder het voetvolck, smelt tot niet.

Van bij Stesichorus[5] te commen is voor Cimon[6] iegenwoordych cleyne apparentie, oock heeft hij hem met Vindex[7] te verde verbonden. Het quaetste is, dat Eusebius[8] hem daer soo vast niet aen sal houden. Soo uEd. van Iustinus[9] kan horen, dat Latou[10] naer Stesichorus[11] gaet, sult Iovinianus[12] vrienschap doen dat mede te deelen.

Van Gracchus[13] wert bij Terentius[14] qualijck gesproocken, ende bij Themistocles[15] ende sijn maets gaet hij niet vrij; soo sijn de menschen, als sij haer sin niet en hebben.

Met Caesar[16] heb ick gesproocken, ende is mij belo(oft), dat sij daerover eerstdaechs soude vergaderen. Binnen acht off thien dag(en) meen ick hem wederom te sien; sal voorts aenhouden.

Ireneus[17] sal garen horen, off Felix[18] de historie van Sophi[19] niet en schrijft; veele hier verwachten dat van hem, ende mijns oordeels sal dat dienstych

1 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 en n. 1 aldaar.
2 Ferdinand II.
3 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw. Hij bevond zich nog in Parijs; vgl. 2230, p. 157 n. 15.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Codewoord voor vrede of bestand.
6 Codewoord voor Staten-Generaal.
7 Codenaam voor Frankrijk.
8 Schuilnaam voor De Richelieu of Frankrijk.
9 Pseudoniem van Grotius.
10 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft er ‘Vr.’ boven geschreven.
11 Grotius heeft erboven geschreven: Vrede.
12 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
13 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft er ‘Pr.’ boven geschreven.
14 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft er ‘Vr.’ boven geschreven.
15 Codenaam voor Gelderland, met de betekenis door Grotius erboven geschreven.
16 Codenaam voor Rotterdam; het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
17 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
18 Pseudoniem van Grotius.
19 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft er ‘Sweden’ boven geschreven. Wel is - eerst in 1655 - verschenen: *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, & Langobardorvm: Ab Hvgone Grotio partim versa, partim in ordinem digesta. Praemissa sunt ejusdem prolegomena. Vbi Regum Gotthorum Ordo & Chronologia, cum Elogiis. Accedunt nomina appellativa & verba Gotthica, Vandalica, Langobardica, cum Explicatione. Auctorum omnium ordinem Tabula Contentorum indicat*. Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, MDCLV. Ter Meulen-Diermanse, no. 735.

sijn soo om de Aertbesie[1] te obligeren, als oock om Calaber[2] te meer int ongelijck te stellen. Doch gelijck goet soude sijn haest yet daervan te doen sien, soo is ongeraden het heele werck te absolveren.

Ick bidde om mijn gebiedenisse.

Desen 25 Aug. 1635.

Adres (met andere hand): Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Royne et couronne de Suède à Paris.

Port.

In dorso schreef Grotius: 25 Aug. 1635 N. Reigersb.

Onder aan de brief: Rec. 14 Sept.

2254. 1635 augustus 26. Aan A. Oxenstierna[3].

Excellentissime Domine,

Qui his meis coniunctas literas Sublimitati Tuae scribit, est domo nobilis et in honorata militia adjutor sive locumtenens, ut loquuntur, cohortis praetoriae regiae[4]. Multos in aula hac amicos habet, qui omnes me rogarunt, ut ipsius negotium summae aequitati Sublimitatis Tuae commendarem. Accepit in dotem nomen aliquod militare ex bello, ni fallor Livonico, de quo rex[5] immortalis memoriae Gustavus suum ipsius auctori chirographum dedit. Ego, qui ignorarem, quid in Suetiae regno de id genus nominibus esset constitutum, nihil definite dicere ei potui; neque tamen putavi negandas ei meas ad Sublimitatem Tuam literas rogante praesertim id comite Brulono[6], qui suas et ipse preces scriptas adjungit, quibus Sublimitas Tua tantum, quantum aequitas feret, tribuet ponderis.

Deus te, Excellentissime Domine, diu servet incolumen.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XVI/XXVI Augusti MDCXXXV.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2255. 1635 augustus 27. Aan A. Oxenstierna[7].

1 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft er ‘Sweden’ boven geschreven.
2 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft erboven geschreven: Pr. van Orangie.
3 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Ep. ex Mus. Meerm.*, p. 25; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 73.
4 Garde française, waarvan de officieren meestal van adel waren.
5 Gustaaf II Adolf.
6 Anne, graaf van Brulon.
7 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 177; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 83.

Quanquam scripsi Veneris die[8], qui nunc status est, per Caletum tamen eun-

8 D.w.z. 24 augustus; van die datum bezitten we geen schrijven van Grotius aan Oxenstierna.

tem ad Sublimitatem Tuam Fritzium[1], nolui ire mearum literarum inanem Sanctichaumontius[2], de quo scripseram[3], jam accinctus est ad iter praeter alia Daniae quoque amicitiam ambiturus. Quia vident hocce tempore opus habere Sublimitatis Tuae auctoritate hi homines, incipiunt non quidem pecunias, ne illas quidem Heufdio[4] promissas, sed verba liberalius dare me certe non credulo, qui illos novi promos vocum, rerum condos.

Lotharingiae duci[5] res adhuc sunt prosperae multis captis oppidis, nec in Lotharingia tantum, sed et in episcopatu Metensi, quas ad res nullos magis adjutores habet quam Gallos ipsos, qui nobilium animos a se abalienarunt injecto durae transportationis metu novis vectigalibus in illas partes introductis rebusque aliis. Itaque non miror, si ad eum magnus sit concursus. Rex[6] nunc Monticellis est, in itinere ad Catalaunum. Nobilitas, quae magno molimine excitur, sicut ad praelium futura esset utilis, quam aleam subiturus dux Lotharingus non creditur, ita sumptibus impar ad hyemem duratura illis in locis non putatur. Nanciaco difficiles commeatus facit ducis consanguineus, Valdimontius comes[7].

Galassius[8] jam ad Saxenhusium esse dicitur. De Maguntiaco vacillant sermones. Wormatiam pars equitatus remissa est. Magna ubique vastitas raptisque undique animantibus nulla arationis spes reliqua. Lafortius[9] duabus ab hoste leucis abest ad Lunivillam; Gallorum quingenti a Croatis caesi in iisdem partibus. Ex viris magnis intelligo decretum Eusebio[10] ad Mimnermum[11] se conferre, dum duo obtineat. Pignerolum[12] ut servet et ne valeat[13] contracta, fratris[14] lactuarii[15] cum Noe[16] affinitas[17]. Suis nimirum cavet operibus. De Tulli[18] re plurimum remissurus est. Frater regis episcoporum sententiae[19] subscripsit, invitus satis, multum commoto ejus animo literis, quas ad ipsum dederat princeps Margarita significans se omnia sua vota ipsius commodis submittere. Romae omnium cardinalium haec sententia est, sicuti puniri posse sanguinis regii principes, qui contra regis interdictum matrimonium contrahant, ita contractum rite matrimonium ne a generali quidem concilio posse dirimi; tantum abesse, ut a nationali possit. Aliud fore, si extortum ipsi conjugium probetur, neque enim sine libertate consensum, neque sine consensu esse matrimonium. Possitne autem ab

1 Zie no. 2248, p. 183 n. 1.
2 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
3 No. 2247 dd. 22 augustus.
4 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden.
5 Karel IV, hertog van Lotharingen.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Wellicht Nicolas François de Lorraine, graaf van Vaudémont.
8 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
9 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
10 Schuilnaam voor De Richelieu of Frankrijk.
11 Codewoord voor vrede.
12 In de tekst in cijfercode: 47.55.9.35.33.1070.73.1030.48.61.
13 In de tekst in cijfer: 69.27.45.23(?).80.68.
14 In de tekst in cijfer: 94.27.38.71.35(?).
15 Codewoord voor ‘regis Galliae’.
16 Codenaam voor ‘dux Lotharingius’, Karel IV, hertog van Lotharingen.
17 In de tekst in cijfer: 70.1010.55.24.89.77.80.67.
18 Codenaam voor ‘Lotharingia’.
19 Vgl. no. 2247, p. 181 n. 8.

ipso impetrari haec confessio et ad fulciendam confessionem testimonia, multum ambigo.

De libero comitatu sive Hispaniensi Burgundia non idem sentiunt Helvetii. Alii federa de ea regione tuenda sine exceptione interpretantur; alii Galliae causam, ut federum tempore priorem, ita praeferendam sentiunt. Et haec quidem in speciem pulchra dicuntur utrinque; reipsa pretio et factionibus agitur res.

De XII millibus, quae rex ibi scribit, duo audio ire ad servandam Vallem Telinam, in quam magnas vires Austriaci comparent. Reliquum vereor, ne interna mala ab externarum rerum cura avertant. Supra primum, de quo scripseram[1], millionem Americani proventus, alterum etiam sub fictis nominibus ad Gallos pertinentem, a rege Hispaniae[2] confiscatum nuntiant mercatorum literae, non levi momento ad fidem reficiendam, qua res belli maxime constant.

Classis in mari Ligustico Hispanica apparet quidem, sed nihildum efficit repulsa ab insulis, quas attigerat: magna interim praefecti Neapolitani regni[3] infamia, quod liberos tot homines ad eam implendam compulerit, incusatus intra praefecturae suae tempus quinquagies mille homines, pecuniae XIII milliones extra id regnum alio misisse. Navigia, quae ex illis locis mille pedites, equites quingentos, in agrum Mediolanensem portabant, partim a ventis partim a piratis male sunt habita. Ita provinciae Narbonensis motus ad tempus resedit. Rhaeti imprudentiae ab Italis accusantur, quod captae Vallis Telinae armorumque Galliae suis viribus sustentatorum rei, existiment sibi cum Austriacis spem manere fidae amicitiae. At ipsi morem imitantur potentiorum, bella certis finibus nominibusque determinantium. Sabaudus[4] antequam Gallorum XV et aliquot equitum millia Alpes transiisse videat, tutum sibi negat in partes descendere. Rex Galliae naves longas ad usum interni maris quindecim armare vellet quidem, sed hominum numerum ad id non invenit.

Haec sunt, quae nunc habebam, simul nunquam obliturus, Excellentissime Domine, Deo valetudinem resque Sublimitatis Tuae animo addictissimo commendare.

Lutetiae, 17/27 Augusti 1635.

Habemus a Thuano[5] literas scriptas XIV hujus mensis novi cal. Erat cum cardinali Valetta[6] Bingii, ubi laborabatur, ut Rheno amni alimenta in Maguntiaci castellum inferrentur. Erat Wormatiae tunc cum Galassio rex ipse Hungariae[7]. Qui huc ab Anglia legatus[8] venit jam Caleti est. Video me errasse nuper cum ducissam de Croy[9] nominavi. Ostenderat illa mihi literas Sublimitatis Tuae pro se ad ringravium[10], sed aliam esse cujus negotia mihi Sublimitas Tua

1 No. 2239, p. 170.
2 Philips IV.
3 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 François Auguste de Thou; de bewuste brief is verloren gegaan.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
8 John Scudamore.
9 No. 2185; betreffende de hertogin-weduwe van Croy zie aldaar, p. 93 n. 13.
10 Otto, wild- en Rijngraaf; zie V, p. 405 n. 3.

commendaverat, nunc ex ipsius hominibus intelligo, quos Heppii[1] mendacia hactenus a me averterant. Efficiam, ne mea opera ulla in parte ipsi desideretur.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2256. 1635 augustus 28. Aan Ch. Marini[2].

Monsieur,

J'ay envoyé vostre lettre du 29 Juillet à monseigneur le grand chancellier[3] par une occasion très bonne du receveur de Benfeld[4] qui partoit d'icy vers ces quartiers. J'eusse bien désiré d'en pouvoir faire autant de celle à monsieur Broersoon[5], mais à nostre grand regret et de tous ses amis il est mort en nostre logis là où monsieur le grand chancellier l'avoit laissé fort malade.

J'espère que vous aurez receu la lettre du roy[6] et qu'elle vous fera avoir l'effect désiré.

Le roy est parti d'icy à Monceaux, de là à Chasteau Thierry et ira, comme on croit, plus avant pour donner courage à la noblesse qu'il a faict venir de diverses provinces en Champaigne pour l'opposer aux grands progrès que le duc Charles[7] faict en Lorraine par des combats et par la prinse des petites villes, cependant que le cardinal de la Valette[8] et le duc Bernhard[9] tiennent Gallas[10] presque enfermé dans Worms.

Au Pays Bas on a mis ordre par les deux armées que l'ennemi, du fort de Schenck[11] par luy ne puisse faire de progrès dans la Betuwe, et attaque on ledit fort par canons et grenades.

Nous n'avons rien de certain de la guerre ou tresve avec Poulogne[12] mais la France et les Provinces Unies, addoucies par la prudence de monsieur le chancellier en rabbatant quelque chose du péage de Prusse, travaillent fort afin que la couronne de Suède ait du contentement. Ce qu'estant i'espère que les nostres pourront agir vigoureusement, selon leur coustume, pour le bien général des alliez.

1 Johan Heppe, agent van Zweden in Frankrijk.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 75. Betreffende geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Bedoeld zal zijn de Fritsius van no. 2248, p. 183 n. 1.
5 Erik Brorsson Rålamb, zoon van Oxenstierna's nicht Anna; hij was op 16 mei 1635 ten huize van Grotius overleden.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk; vgl ter zake V, p. 437.
7 Karel IV, hertog van Lotharingen.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
11 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
12 Op 12 september werd te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Polen en Zweden.

Le roy envoye monsieur du St. Chaumont[13] pour encourager les princes de ces quartiers-là et disposer aussi là le roy de Danemarc[14] à quelque bonne correspondence avec eux.

13 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
14 Christiaan IV.

En apprenant des particularitez plus amples ie ne manqueray, monsieur, à vous en donner part, le recommendant cependant à la divine guarde.

Vostre très humble serviteur.

Le 28 d'aoust nouveau styl. 1635.

A Paris.

2257. 1635 augustus 28. Aan F. Sprecher[1].

Nobilissime Domine,

Scripsi ante octo dies[2]. Ex eo rex[3] hinc abiit versus Castellum Thidrici, ut animos addat nobilitati variis e regionibus eo convocatae ad reprimendum ducem Carolum[4], qui magnis suorum studiis fretus oppida aliquot minus minuta recuperavit imparibus Lafortii[5] copiis; cui malo remedium rex adfert.

Magontiacum iterum tenent nostri[6] Wormatiae se muniente Gallassio[7], quo et ipse venisse rex Hungariae[8] scribitur. Itaque resurgit ibi bellum. Cum Polonis inducias[9] expectamus adhuc.

Certe in hoc tempus prorogatae sunt nec desinunt pro nobis laborare et Galli en Batavi, ut illo onere expediti tanto validius rebus Germaniae opitulemur.

Quis vester nunc status sit cum Tirolensibus, scire avemus, et quae sint de Italiae rebus prudentium judicia. Ego si quid boni intellexero illis ex partibus, in quibus nunc est magnus cancellarius[10], aut aliunde, non patiar te ignarum. Literae omnes tuae ad ipsum recte curatae sunt.

Vale, vir nobilissime.

Tuae Nobilitati addictissimus

H. Grotius.

Dabam Lutetiae, XVIII/XXVIII Augusti MDCXXXV.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1 p. 76. Gedrukt *Epist.*, p. 178. Over Fortunatus Sprecher zie IV, p. 138 n. 9.
2 No. 2246.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Zie no. 2249, p. 184 en n. 2 aldaar.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
8 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
9 Op 12 september 1635 te Stuhmsdorf voor de duur van 26 jaar gesloten.
10 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

2258. 1635 augustus 31. Aan L. Camerarius[11].

Illustrissime Domine,

Quod neque ante elapsis diebus septem neque his, qui nunc finiuntur, quicquam abs te acceperim, haud adeo miror, cum considero, quam mari quam terra intuta sint omnia; puto enim res illis in locis eo ferme in statu esse, ut nihil magnopere novi possit nuntiari d. Grubbio[12].

11 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1 p. 76. Gedrukt *Epist.*, p. 179. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

12 Lars Grubbe; zie V, p. 432 n. 12.

De magno cancellario[1] sollicitum me habet, quod nihil de eo pridem intellexerim. Puto nos ipsis actibus expergefaciet. Iam enim landgravium[2] intelligo magno cum exercitu - alii sedecim, alii viginti ei tribuunt millia - per Weteraviam ad Moeni venire partes eique in occursum ire ducem Bernhardum[3] et Feuquerium[4] capto Rudelshemo; nimirum ut et Hanoviae et Saxenhusio laborantibus consulant videantque, an Francofurtenses ad paenitentiam induci possint nondum impletae pactionis. Saxenhusium praemissas audio a duce Bernhardo duas cohortes, quae regimenta vocant, equitum alam unam. Inter Magontiacum et Oppenhemium est cardinalis Valetta[5] cum suis copiis, Wormatiae Gallassius[6], nisi iam, quod quidam augurabantur. Rhenum transiit. Dux Lotharingus[7] an eodem iturus sit ad famam adventantis in se Gallicae nobilitatis, dubitatur.

Legatus Angliae[8] est hic, sed inconspicuus rege[9] nondum salutato. Sunt alii missi Viennam et in Hispaniam[10], ut expostulent ob exclusam a pace domum Palatinam. Spem nobis Angli faciunt hoc sibi negotium cordi fore. Quod utinam rebus potius quam verbis contemti toties ostendant.

Rex adhuc apud Monticellos est, diei hinc itinere, laetus novo argumento Dei pro se curae, cum fulmen his diebus curru ejus tacto et qui circum erant vulneratis ipsum ne attigerit quidem. Duodecim millia Helvetiorum, quae rex conscribi iusserat, iam in Brescia sunt, partim Vallis Telinae, partim Germaniae res firmatura.

Haec erant, quae nunc habebam. Deus te, illustrissime domine, cum tuis sospitem ac florentem servet.

Tuae Illustrissimae Dominationi observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XXI/XXXI Augusti MDCXXXV.

2259. 1635 augustus 31. Aan Christina Van Zweden[11].

Melior Germaniae rebus spes affulget, quando dux Bernhardus[12] capto Rosselhemo cumque eo Feuquerius[13] landgravio[14] justo cum exercitu per Wetteraviam ad Moenum venienti it obviam, ut exemptis periculo Saxenhusio et Hanovia trans Rhenum amissa

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
7 Karel IV, hertog van Lotharingen.
8 John Scudamore.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Resp. John Taylor (1600?-1655) en Walter Aston of Forfar (1584-1639).
11 Gedrukt *Epist.*, p. 179.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
13 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
14 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.

recuperent, dum Galassium[15] Wormatiae haerentem Valetta[16] ad Oppenhemum copias habens detinet; neque Lotharingus[17] diu

15 Matthias, graaf Gallas, veldheer van Ferdinand II.
16 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
17 Karel IV, hertog van Lotharingen.

in sui nominis regione substiturus creditur praevalituro ipsi Gallorum exercitu, ubi excita undique regis[1] vocatu nobilitas eo advernerit.

Rex interim diei itinere Campaniam versus agens, quintus jam dies est, fulmine gravi neque in eos, qui proxime aderant, innoxio intactus ipse, sicut Dei pro se curam agnoscit, ita belli quoque exitum splendidum sibi auguratur. XII, quae rex conscripsit Helvetiorum, millia jam in Brescia coëunt non leve auxilium, partim Vallis Telinae, partim Germaniae rebus. Mittit rex Angliae[2] tum Viennam[3] tum in Hispaniam[4] domus Palatinae causa. Qui vero ab Anglia[5] huc jam venit utinam propiore nexu duo vicina ac potentia regna colliget.

Faxit Regum Rex idemque, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima, Tuae Majestatis valetudinem et imperium firmet.

Lutetiae, 21/31 Augusti 1635.

2260. 1635 augustus 31. Aan A. Oxenstierna[6].

Et magna, quae inter nos sunt intervalla, non patiuntur recentes commeare literas; et tot periculis infesta sunt itinera, mari et a ventis et praedonibus, terra per Belgicam Germaniamque incerta inter bellantes possessione, ut rerum prope omnium dubii eoque solliciti vivamus.

Ego, postquam Hamburgum abiit Sublimitas Tua, neque ab ipsa neque a quoquam e comitatu literas habui; scripsi vero non tantum septenis diebus, sed et crebrius, ubi se extra dies solitos aliqua dabat occasio, ut nunc proxime per Fritzium Benfeldi dispensatorem[7]. Illud maxime doleo, quod adeo rerum ignarus frontem vix habeam ad eos accedendi, quibus commendare debeo ea, quae mihi injuncta sunt negotia. Nihil enim aliud quam interpellatorem agere res odiosa est: et tamen non desino obtundere. Sed Bulionius[8], ad quem res maxime pertinet, quoties ad eum mitto, in dies aliquot me rejicit, interim rus se recipit satis longe ab urbe, quod et nunc fecit.

Si vera sunt, quae Meti nuntiantur, spes erit, ut posthac non certiora tantum, sed et laetiora audiamus. Ajunt enim Feuquerium[9] Rudelshemi potitum una cum duce Bernhardo[10] ire in occursum landgravii[11], qui per Wetteraviam ad Hanoviam venerit XVI, ut alii volunt XX, ducens millia, in quibus sunt et cohortes a Luneburgico[12] commodatae, qui cum caetero copiarum Wolfenbutelum premat. Addunt Saxenhusii duas a duce Bernhardo collocatas cohortes, quae regimenta vocant, alam unam; atque inde spem nobis faciunt Francofurti civi-

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Karel I.
3 John Taylor; zie no. 2258, p. 194 n. 10.
4 Walter Aston; zie no. 2258, p. 194 n. 10.
5 John Scudamore.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 178; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 85; gedeelt. in vert. Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 40.
7 Vgl. no. 2248, p. 183 n. 1.
8 Claude de Bullion; zie over hem III, p. 228 n. 10.
9 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
12 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.

tatem non staturam pactis cum Caesare[1]; nam quod de ponte abrupto factisque hostilibus ipsos inter et Saxenhusium perscripserant nuper, id nunc, rectiusne edocti an quod ita ex usu temporum arbitrentur, nolunt credi.

Cardinalis Valetta[2] inter Maguntiacum et Oppenhemum habere castra dicitur. Ut facile emissae semel spes procurrunt longius, jam Galassius[3] Rhenum transire fertur, jam sequi eum dux Lotharingius[4]: agri prope omnis potiri nostros, alimentorum ex Wetteravia satis, quae ne supra verum aucta sint, metuo. Argentoratenses misisse quidem ad regem dicuntur Hungariae[5], sed conditionibus multum a pace Saxonica[6] dissentientibus eoque nec sperandis. XII Helvetiorum, quae rex[7] perscripserat, millia jam apud Bresciam convenisse dicuntur. Laborari tum ab Helvetiis tum ab aliis in hoc videtur, ut liber Burgundiae comitatus eximatur bello. Quidam, qui apud principem est Arausionensem[8] ad fratrem regiae huic domui inservientem literas scripsit de iis, quae in Belgico solo acta sunt, quibus rex intellectis interrogatoque de iis rebus minore Butillerio[9], cum is longe respondisset alia, excanduisse fertur sentiens multa se caelari.

Castilionaeus[10] haud dubie annitente Bressaeo[11] revocatus est et ne in suam injuriam factum interpretetur Arausionensis, major ei quam ante in regis copias ibi agentes potestas data est. Princeps Condaeus[12] multa, quae aguntur, apertius quam antehac improbat, ex quo frater regius[13] in matrimonii sui diremtionem subscripsit, eamque ob causam Montispellerii episcopus[14], vir facundus admodum, Romam mittitur adjutor cardinali archiepiscopo Lugdunensi[15].

Virulentus non ita dudum in cardinalem Riceliacum liber veritatis defensae nomine in Brabantia prodiit[16], ubi inter alia dicitur ille Romae se jactare, quod exiguis auxiliis haereticos in conatus viribus majores impellit, deinde pecuniae egenos locis munitissimis exuat. Est et alius liber[17] non minus legi vetitus a mercatorum hujus urbis sex collegiis scriptus, in quo post graves questus orant regem, ut tollat id, quod de regio sigillo appenso mercibus exigitur, item solidum in libram pretii mercis cujusque et nova vectigalia invectorum in regnum et

1 Ferdinand II; vgl. ter zake no. 2239, p. 168.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
6 Vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Frederik Hendrik.
9 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny; zie over hem III, p. 302 n. 12.
10 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; hij leidde tesamen met de markies van Brezé de Franse operaties tegen de Spanjaarden in de Nederlanden.
11 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
12 Henri de Bourbon, prins van Condé.
13 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; voor de pogingen zijn in 1632 met Margareta van Lotharingen gesloten huwelijk ongeldig te doen verklaren zie men *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
14 Pierre Fenouillet; hij was van 1608 tot zijn dood in 1652 bisschop van Montpellier.
15 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu (1582-1653), oudste broer van de kardinaal-minister.
16 *La Vérité défendue; ensemble quelgues Observations sur la conduite du Cardinal de Richelieu.* 1635, door Mathieu de Morgues, sieur de Saint-Germain.
17 Dit geschrift heb ik niet kunnen achterhalen.

evectorum minuat. Maximam vero labem commerciorum praesagiunt, si maneat novum onus omne genus mercibus, quoties intra ipsum regnum huc illuc transportantur, indictum; qua de causa jam sexcentas familias ex Normannia in Angliam migrasse narrant, magnum ministerii partem ab opificibus dimissam planeque in eo rem esse, ut in alienas terras migrent commercia; civitatis quoque Parisiensis propriae libertates non tacentur: quae omnia spargi in plebem periculosum judicarunt, qui rebus praesunt.

Ex Hispania habemus sortem septem millionum in pensiones menstruas centies mille ducatorum distribuendam a Genuensibus sumtam mercatoribus, quibus solutio facienda sit particulatim e reditibus regni Neopolitani, Siciliae, Sardiniae. A Castellae subditis supra annuos sex milliones poscere regem novem milliones in hunc annum, tantundem in proxime sequentem et in tertium: assentisse legatos non quidem in tantum temporis, sed et in praesentem et, quamdiu ea duraret, necessitatem, hac lege, ut, ubi ea causa desiisset, redeatur ad veterem modum, qualia plerumque addi, sed vix unquam servari solent. Paratam pecuniam pro viginti millibus militum, qui sunt apud Barcinonem, praeterea in menstruum stipendium Croatorum quingenta millia ducatorum; distribuendi curam mandatam Antonio Meloni[1], qui pro rege Hispaniae[2] ambit Italiae principes. Ex illis, qui apud Barcinonem sunt II millia in Italiam transvehi parte earum navium, quibus imperat marchio de Villa Franca[3]. Olivarium[4] res agenti Anglicas[5] multa polliceri pro Palatina domo, dum res Hispanicas sectentur Angli. Legatus ejus gentis jam heic est[6], sed rege nondum salutato latet. Venit oneratus querelis. Regis Hispaniae iter in Italiam nunc in ver proximum differtur, differendum ut arbitror etiam diutius.

Rex Galliae adhuc est apud Monticellas - Monceaux vocant -, ubi, dum currum ipse vespere diei dominicae proxime elapsae moderatur, fulmine afflatus est tacto in vultu graviter carrucario, qui in parte postica sedebat otiosus munus ipsius rege occupante. Hoc quia et ad laevam et regi innoxium cecidit, ut mos est omnia regnantibus in bonum omen vertere, fulgorem rerum gerendarum portendere creditur, utinam et ipsius regis et communi Foederatorum bono.

Deum precor, Excellentissime Domine, Tuae ut Sublimitati det successus egregios ac mihi non esse inutili.

21/31 Aug. 1635.

Cum apud Sublimitatem Tuam sit Spiringius noster[7], confido eum mei memorem fore, tum de impendiis itineris, quae transmisi, tum ut in posterum constituatur, ubi recipere debeam trimestria, ne saepe ei molestus sim.

1 Een Antonio de Mel(l)o is mij niet bekend. Wellicht bedoelt Grotius Francisco de Mello de Braganza, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna (1597-1651); hij was belast met missies naar Wenen (1635), Modena (oktober 1635), Florence (1636), Keulen (1637) en Rome (1639).
2 Philips IV.
3 Garcia de Toledo y Osorio, markies van Villafranca (†1649).
4 Gaspar de Guzmán, hertog van San Lucar de Barramede, graaf, later hertog van Olivarès (1587-1645), eerste minister van Philips IV van Spanje.
5 Walter Aston; zie no. 2258, p. 194 n. 10.
6 John Scudamore.
7 Petter Spiring Silvercrona.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2261. 1635 september 1. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Het sal wel den sesten off sevenden deser wesen, eer ick overmits mijn affairen naer Den Hage sal connen reysen. Ende soo lange ick hier ben, heb ick geen tijdyngen van Schenckenschans[2] vernomen. De Staten vergaderen den vierden in Hollant, den achsten hier, principalijck om buyten de ordinaris lasten te consenteren in vier hondert duysent guldens tot het maecken van nieuwe forten, soo op de Betuwe als de Veluwe-canten, tot belet van de progressen, die men wt Schenckenscans soude connen doen. Den viant blijft noch op de Cleeffse sijde; soo lange daer is, laet het hem niet aensien, dat op het veroveren van het fort is te hopen.

Negenthien van de Dunckerckse scepen, die naer de Noortzee waren gelopen ende daer tsestych buyssen geseyt werden te hebben gedestrueert, ses hondert mannen gevangen genomen, lagen gisteravont geen mijle van Westkappel, soodat sij onbeschadycht van de onsen hare reyse sullen hebben volbracht. Den admirael Dorp[3] was met eenyge schepen door de Hooffden naer de Noortzee gelopen, ook wel vijffthien, sessthien scepen wt het Texel ende Mase, maer sullen te laet commen.

De gevolchde ongelucken tsedert de alliantie met Vranckerijck geven de geestelijcken, die de conditiën van aenbegin niet hebben aengestaen, materie om te invectiveren ende de gemeente te onstellen. Veele politycken sijn becommert, hoe het oorloch, soo Vranckerijck niet vigoureuser en gaet, sal connen werden gecontinueert, ende wat middel gevonden sal worden om door een gemeene handelynge daer uyt te raecken.

Het verdriet mij, dat ick soo weynych tijdyngen vandaer crijge.

Aytsma[4] meent apparentie is, dat den hartoch van Saxen[5] ende heer rijxcancelier[6] den anderen sullen verstaen; itaque in nos cudetur faba[7].

De vrienden varen, Godt loff, al wel ende doen met mij haer gebiedenissen aen uEd., sijn huijsvrouw ende de sijne.

Desen 1 Sept. 1635.

Adres (met andere hand): Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Royne et couronne de Suède à Paris. Port.

In dorso schreef Grotius: 1 Sept. 1635 N. Reig.

En onder aan de brief: rec. 14 Sept.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 e. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Beantw. d. no. 2275. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 199.
2 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 en n. 1 aldaar.
3 Filips van Dorp; zie over hem V no. 2111, p. 493 n. 3.
4 Foppe van Aitzema (±1580-1637), resident van de Republiek te Hamburg.
5 Johan Georg, keurvorst van Saksen.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Terentius Afer, *Eun.* 381.

2262. 1635 september 2. Van A. Oxenstierna[1].

Nobilis et magnifice domine legate,

Non dubito, quin acceptis prioribus meis literis Dominatio vestra intellexerit abunde statum rerum in hisce circulis superiori et inferiori Saxonico ac quibus difficultatibus conflictatus sim quibusve rationibus laboraverim divulsos ordinum animos unire et retinere erectos, dum in bonum totius rei evangelicae securae et aequae pacis rationes invenirentur. Coeterum quemadmodum in vanum omnes admonitiones et labores mei in ea re sumpti hactenus occiderunt, ita spretis omnibus rationibus et seposito omni respectu commodorum communium video indies continuari ab ordinibus in acceptanda pace Pragensi[2] summa cum ingratitudine animo adversum nos alienato et nostro non minimo cum praejudicio.

Quid egerint inferioris circuli ordines Luneburgi congregati Dominatio vestra ex instructione legatis ipsorum ad Saxonem[3] data et hic subiecta videre potest. Brandeburgicus elector[4] denuo legatum suum, comitem de Schwartzenberg[5], apud Saxonem habuit et quantum mihi quidem penetrare licuit, intelligo pacem ab ipso quoque receptam, ita ut ne unus quidem principum ordinumve in hisce circulis jam restet, a quo non dicta pax simpliciter sit acceptata quive non omnes vires suas in nostram perniciem hostibus et malevolis iungere sit paratus. Super ea audio quoque in praejudicium communis causae successisse has molitiones Caesariano-Saxonicas non tantum in hisce circulis inferioribus, verum etiam ad idem abstractos plerosque ordinum in quatuor circulis Germaniae superioris. Intelligo enim eandem pacem non modo ab urbibus imperialibus Norimberga, Ulma et Francofurto, verum etiam plerisque principum, comitum, nec non iis e nobilitate equestri, qui admitti possint, acceptam. Literis etiam certis Argentorato mihi nunciatur ordines omnes ibidem degentes legatos suos misisse in eundem finem ad Hungariae regem[6], ut appareat exinde id ubivis agi, quomodo quisque sibi privatim consulere et dictae pacis particeps fieri queat.

Quibus autem viis hactenus institerim, sed frustra, hoc turbamento publicae causae advertendo, ex literis meis antecedentibus[7] Dominatio vestra facile perspexit. Sed omnibus conatibus et laboribus meis in bonum causae communis et ipsorum ordinum directis nihil ferme profeci et tantum majores inimicitias et adversitates in reginam[8] et patriam meam cumulavi. Iam omnes me hic amici deseruerunt et cuncti velut unicum obstaculum pacis respiciunt remotumque vel oppressum cupiunt. Saxo in vicinia positus omnibus viribus suis coactis minitatur extrema, nisi cedam consensui. Caesar[9] ipsique etiam principes horum circulorum decreta avocatoria publicarunt, quibus suos quisque subditos nativos sub poena

1 Hs. Stockholm, RA., Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Eigenh. ondertek. Beantw. d. no. 2309. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 546.
2 Zie no. 2131, p. 3 n. 8.
3 De Zweedse onderhandelaar te Lüneburg was Jacob Steinberg; voor zijn instructie zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 488 no. 248.
4 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
5 Adam, graaf van Schwartzenberg (geb. 1587), minister van Georg Wilhelm van Brandenburg.
6 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
7 Nos. 2215 en 2229.
8 Christina van Zweden.
9 Ferdinand II.

infamiae et confiscationis bonorum avocant optime gnari exercitum nostrum solis ferme Germanis constare.

Ita undique impetimur et premimur. Et super haec cuncta non minus difficile mihi est videre, quod res tanti momenti ac ipsos tam propre concernens iusto negligentius habeatur a rege christianissimo[1] et dominis ordinibus foederati Belgii, cumque ipsorum non minus quam nostra intersit boni exitus, non solum subsidia et adminicula, quae extra ordinem tam inopinata confusio requireret, coeterum ne ex promisso quidem debita subministrari. Nec quisquam cum authoritate hic est christianissimi regis aut Belgicae reipublicae nomine, qui me juvet et rem sustinere conetur.

Accedit nobis et aliud incommodum non aspernandum, quod, dum rei communi invigilamus, neglecta ex aliqua parte salute propria intelligam pacis tractatum[2] in Borussia non regi ex usu et honore nostro, quin potius per illum nos exui firmamentis securitatis nostrae et tam mediis quam commoditatibus rem communem in Germania peragendi, ut, si ad eum modum habeamur, non alienum sit fateri patriae meae measque vires impares esse tanto ponderi levando, ac non immerito dubitare cogar, an ex utilitate Suae M.tis patriaeque ab amicis et sociis derelictae sit, si diutius in hoc opere implicatas teneri suadeam.

Ego haec Dominationi vestrae tanquam ministro et legato S.R.M.tis clementissimae meae reginae scribo, ut statum rerum ex vero cognitum habeat, non quod aliqua adhuc sumpta sit a nostratibus vel me resolutio huius operis deserendi, sed ut consilia actionesque in iis, ubi versatur, locis eo dirigere allaboret, ut in tempore hisce difficultatibus obviam eatur deque convenienti remedio christianissimus rex, si quid sua interesse putet, nobiscum sit sollicitus. Sin ipsi cum proprio suo interesse rationes patriae meae tanti non sint, quemadmodum expecto indies super priores literas meas et exinde has quoque Dominationis vestrae responsum de iis, quae hoc statu rerum repraesentato Dominatio vestra ibidem consilia offenderit, ita secundum id oportet me hic actiones meas dirigere honorique ac commodis patriae consulere, quantum licuerit.

Veneror Deum, ut praeter publicas res privatas etiam Dominationis vestrae fortunet.

Dominationis Vestrae amicissimus
Axelius Oxenstierna m.p.

Dabam ex oppido München-Neuburg, die XXIII Augusti Anni M.DC.XXXVi.

Onder de datum schreef Grotius: de 2e Sept.
En onder aan de brief: Acc. 7 Oct.

2263. 1635 september 4. Aan F. Sprecher[3].

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Het op 12 september te Stuhmsdorf ondertekende bestand tussen Zweden en Polen.
3 Copie Den Haag, ARA. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 77. Gedrukt *Epist.*, p. 179; betreffende Fortunatus Sprecher zie IV, p. 138 n. 9.

Illustrissime Domine,

Inducias an bellum cum Polono[4] habituri simus, in incerto res erat, cum

4 Wladislas VII (IV); op 12 september 1635 werd te Stuhmsdorf een bestand getekend voor de duur van 26 jaar.

postremas inde acciperem literas. Certe bellum a nostris in utrumque paratis strenue ostentatur. Venit in Prussiam magister militum Lagardius[1], cum sedecim millibus peditum, equitum sex. Dantiscanum portum claudunt naves viginti bellicae. Ipsamque Dantiscanorum Praetoriam obsessam tenent, quia per vetera induciarum pacta mari illis armatis esse non licet. Rex Poloniae apud Montem Regium habere scribitur militum tria admodum millia, in quibus sunt tercenti draconarii.

Gallica nobilitas ex banni et retrobanni lege in Campania excita magnam spem facit pellendi Lotharingi[2]. Quid trans Rhenum acturi sint landgravius[3], dux Bernhardus[4] et Feuquerius[5], avide exspectamus: et haec quidem docebunt nos alii. Vobis autem quo progressurus sit Crequiacus[6], et scire facile et nobis, ut spero, significare non erit grave. Magnus cancellarius[7] apud se habebat Saxonis legatos[8] interim non omittens curam exercitus et armorum.

Vale, vir nobilissime.

Tuae Nobilitati addictissimus

H. Grotius.

IV Septembris novi calendarii MDCXXXV.

2264. 1635 september 5/7. Van Ch. Marini[9].

Monsieur,

Je vous ay advisé par ma précédante[10] de la réception de la vostre avec celle du roy[11], dont ie vous ay beaucoup d'obligation et souhaitte qu'elle puisse opérer quelque chose. Nos biens sont à Morbengno non pas guerre long de Fuentes, desgastez de l'un et l'autre party. Le reste est entre les mains de quelques rebelles, lesquels si monsieur le duc[12] voudra forcer à la restitution de ce qu'ils ont pris injustement, ie pourrai avoir quelque chose. Mais i'en doute fort, les Valtelins rebelles estant plus protégés que ceux du bon party qui ont esté exulés plus de 15 ans. Monsieur le duc a les mains liées et ne peut faire ce qu'il veut. J'employeray néantmois toutes mes forces et faveurs des amys à recouvrer quelque chose et vous adviseray au mois d' 8bre on 9bre du succez.

Cependant ie vous supplie très humblement de faire tenir celle-cy à Son Ex.[ce13] par Hamburg ou quelque autre voye le plus asseurée à monsieur le résidant

1 Jacob Pontusson de la Gardie, Zweeds maarschalk.
2 Karel IV, hertog van Lotharingen.
3 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 Bernhard, graaf van Saksen-Weimar.
5 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
6 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Johann Paul Münch en Hans von der Pfordt.
9 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2205; beantw. d. no. 2316. Betreffende Ch. Marini (Marin) zie V, p. 436 n. 4.
10 No. 2252.
11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Henri, hertog van Rohan; hij leidde voor Frankrijk de operaties in de Veltlin.
13 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Mukel[1] doutant que ie pourra[i] guère poster mes lettres par l'Allemagne à cause des impériaux[2].

On me laisse icy sans l'argent ne pouvant n'en avoir ny de Strasburg ny de Mayence, où on m'a donné l'assignation, à quoy ie voudrois que Son Ex.ce pourveust, car dans ceste cherté et parmy les François il faut que ie face des gran dispances sur 4 personnes et 3 chevaux.

Créqui[3] est entré dans le milanois et y fait des bons progrez nous faisant icy tant plus asseurés, car depuis les déchassement des impériaux de la Voltoline nous sentons qu'il[s] ve[u]illent retourner pour nous attaquer cest automne, les Espagnols estant partys vers Milan pour la garder et les impérialistes pour l'Allemagne d'où nous entendons que le duc de Veimar[4] y fait remuer ménage aussy bien que Banner[5] et Luneburg[6] dans la Basse Saxe.

Si vous avez quelque chose des affaires de Poulogne, si elle a accordé les tresves aux Suédois[7], ie vous prie de m'en faire part pour la communiquer aux bons amys qui en sont désireux.

Il est venu un renfort à monseigneur le duc de 3m François et en viendra d'advantage, les Suisses aussy ont octroyé la levée de 12m piétons qu'on doit envoyer en France. Cela fait affermer nostre estat icy, et si les impériaux ne font rien contre nous cest' automne, les passages des montagnes estant remplis de la neige, on poussera asseurement dans le milanois du costé de Fuentes et de Como. Dont ie ne manqueray pas de vous adviser et faire paroistre en toutes occasions que ie suis très passionnément, monsieur, Vostre très humble et redevable serviteur

Marini.

De Chiavenne, ce 5 de 7bre St. N. 1635.

Je vous supplie de recommander celle pour Danzig à monsieur Pölz[8] à Amsterdam ou à quelque autre amy affidé m'important grandement qu'elle y arrive.

P.S. Je vien[s] de recevoir vos très aggréables du 31 de Juillet[9] et de 14 d'Aoust[10], vous remerciant très humblement de la souvenance qu'avez d'un ministre si esloigné de la communication avec monsieur le gran chancelier[11], auquel ie vous prie de faire tenir l'encloses par quelque promte addresse.

Les Grisons tiennent un' assemblée pour la restitution de la Voltoline, mais d'autre costé les François veulent qu'ils s'abstienent de tous traittez avec les Austrichiens au préjudice de la Couronne de F., l'ayant desià commencé après la

1 Friedrich Richard Mockhel, Zweedse hofraad residerend in Benfeld.
2 De troepen van Ferdinand II.
3 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
6 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
7 Op 12 september 1635 werd te Stuhmsdorf een bestand tussen Polen en Zweden gesloten voor de duur van 26 jaar.
8 Paulus Pels, agent van de Republiek en van Zweden te Dantzig. Grotius heeft in margine geschreven: ‘Non habui’ (?).
9 No. 2205.
10 Niet meer aanwezig.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

prise de Bormio par les impériaux, dont ils avoyent peur et se vouloyent accomoder comme un récepte fort variable, et adonné trop à l'intérest avec le plus fort. Mais par nos victoires ils sont un peu retenus et font estat de s'alli(e)r plus estroitement avec les Vénétiens. Les Suisses mandent 12^{m} hommes au roy ceux de Zürig estant desià partis. Ce que suivra de plus ie vous en adviseray comme celuy qui vous ayme et honore cordialement, monsieur, Vostre serviteur très humble
Marini.

De Chiavenne, ce 7 de 7bre 1635.

In dorso schreef Grotius: 7 Sept. 1635 Marini.
En onder aan de brief: Rec. 10 Oct. st. n.

2265. 1635 september 7. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Ex partibus ad Rhenum multa nuntiari video valde discrepantia. A Monchelio[2] nullas unquam habui literas: Gemmingius[3] ubi nunc sit, nescio. Quod e multis tutissimum mihi videtur, sequar Thuani nostri, qui apud cardinalem Valettam[4] est, literas 23 scriptas Aug. novi calendarii Bingio non longe, sed propius Maguntiacum, ubi tunc castra erant. Constituerat Valetta conjungere se cum landgravio[5], qui tum Gissae erat secum habens cohortes, quas regimenta vocant, quindecim. Sed multum Gallos perculerat inexspectatus nuntius Saxenhusii a nostris pactione facta derelicti; simulque amissa spe omni de Francofurto. Fames et in Gallico et in Gallasii[6] exercitu fuit satis magna, sed levata non nihil fluminis propinquitate. Nam ante qui Gallis Meti advectabantur commeatus novem dierum itinere, saepe ab iis, qui praesidio erant Sierckae et Landstulii, intercipiebantur. Gallasii magis equis alimenta deerant, petenda a sex leucis. Croati ejus laudantur frustra a Gallis impetiti, ultro etiam ditati capta Valettae supellectile. Falsus est rumor, qui regem Hungariae[7] Wormatiam venisse nuntiaverat. Erat enim etiam eo tempore Heilbronnae. Valettae cum duce Bernhardo[8] non male conveniebat: apud illum potestas, apud hunc auctoritas erat. Literae inde huc difficulter commeabant, nec nisi ubi nondum se obtulerat comitatus aliquis magno cum praesidio proficiscens.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 179; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 88. In de uitgave der *Epist.* vormt het postscriptum de inleiding op de brief; vgl. ook Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 37/8, waar het in vertaling voorkomt.
2 Friedrich Richard Mockhel, Zweedse hofraad en resident in Benfeld.
3 Wolfgang von Gemmingen, dienaar van Axel Oxenstierna.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette. De vermelde Thuanus is François Auguste de Thou; zie over hem IV, p. 2. n. 8.
5 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
7 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

In Lotharingia vicinisque partibus multum auctae ducis Caroli[9] vires nimio Gallorum neglectu. Oppida, quae tenet, haud nimium sunt munita, sed agro ferme omni potitur ac proinde et victu facili; crescitque indies ingenti nobilitatis Lotha-

9 Karel IV, hertog van Lotharingen.

ringae concursu spretis regis[1] edictis confiscationem bonorum minantibus. Nanciaci valde trepidatur planeque res cito magnoque auxilio eget.

Rex adhuc Monticellis est, ubi admissus ad eum fuit Britanniae legatus[2], qui heri solenniter urbem iniit, quo tempore pugna de loco exorta inter Venetos et meos marescallus, qui aderat, Franciae meam carrucam in ipso primo agmine ante regis carrucam collocavit, ut certamen dirimeret.

Praeter illam liburnicam navem, de qua scripseram nuper[3], alias etiam a Gallis male tractatas queruntur Angli, etiam celoces, quae literas ex Anglia in Flandriam ferunt, haberi hostiliter; neque videntur sine talione transmissuri injuriam.

Iam et haec discimus tristia arcem Heidelbergae et Manhemum periisse nobis. Addunt rumores in Trevirensi agro oppida non magna Tirbachum et Feldenum cessisse Hispanis; eos, qui ad Wormatiam sunt, Caesarianos[4] circa XXV esse millia. Multa alia perscribuntur, sed fulta incertis auctoribus, et quae proinde metuo transscribere videns in tam difficili literarum commeatu variisque etiam in aula rumoribus deceptos alios et me quoque; nisi quod de rebus Italicis compertum est gestas quidem ibi res non magnas, sed tamen commissum esse bellum capta a Crequiaco[5] trans Padum Villatta insessisque vicis nonnullis, unde Valentiam Insubrium iter est. Etiam congressis equitibus tres Hispanorum turmae a Crequiaci et, quod additur, Sabaudi[6] milite concisae fugatis caeteris ad turmas XX. Rapta vexilla Crequiacus ad Sabaudi uxorem[7] misit.

Ex Belgicis partibus mors marchionis Aytonae[8] affirmatur; solatium Batavis contra Schenckuiani castelli gravem et vix medicabilem jacturam[9] navesque piscatorum CXXX a praedonibus Dunquercanis mersae, quod haud dubie magnos excitabit questus et nimium pacis desiderium.

Heic cardinalis Riceliacus a rege huic urbi Insulaeque Francicae, Campaniae insuper et Picardiae praefectus multum id agit, omnibus ut persuadeat nolle se pacem, nisi sociis communem.

A Roma Viennaque perscribitur paratos Gallos duci Carolo culpam deprecanti omnem reddere Lotharingiam dempto Vico et Mojenvico. Sanctichaumontius[10] abiens me, quod moris erat, non vidit neque ego de mandatis ejus inquisivi. Apparet hos homines Tuae Sublimitatis opera egere, quando non tantum id, quod diu debent, sed et additamentum pollicentur, non mihi, sed Heufdio[11], et voce, non scriptura ulla. Heufdio nescio quando, sed quod non dubito, satisfacient. De caetero manus mihi oculatae sunt; credunt, quod vident. Puto speculaturos, quid factura sit Sublimitas Tua et pro rerum modo aliquantum erogaturos.

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 John Scudamore.
3 No. 2247, p. 182.
4 De keizerlijken.
5 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
6 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
7 Christine (1606-1663), zuster van Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Francisco de Moncada, graaf van Ossona, markies van Aytona; hij was op 11 augustus 1635 aan een kwaadaardige koorts gestorven.
9 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 en n. 1 aldaar.
10 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont; vgl. no. 2247, p. 181.
11 Johan Heufft, bankier te Parijs en Zweeds zaakgelastigde.

Duci Rohanio[1] timeri video; ex XII Helvetiorum millibus tria ad eum mittuntur, tenue auxilium adversus grandescentes ibi hostium copias.

Anglorum classis, quae in portus se retulerat parandis rebus necessariis, nunc prodit iterum.

Colmaria nonnihil alimenti nacta jam rursum intelligitur premi ab hoste, qui et a duabus leucis Argentorato incommodat.

In mari Ligustico magni sunt Galliae et Hispaniae paratus; verum hactenus agitur nihil.

Haec sunt, quae heic nunc habebantur. Ex vestris partibus laeta ut proveniant, Deum precamur et ut, Excellentissime Domine, Sublimitatis Tuae valetudo adsit et res prosperae.

Lutetiae, 7 Sept. novi Cal. 1635.

Ex duobus pontificis nuntiis dicitur extraordinarius[2] Bruxellam ire pacis causa manente hic ordinario Masarino[3].

Nihil magis in hac legatione expetiveram, quam ut fidem meam ac diligentiam regno Suedico tuaeque imprimis Sublimitati approbarem. Neque officio defuisse me puto neque defuturus sum porro, sed id implere non possum, nisi ea norim, quae legatos scire aequum est. Ex Suedia nihil unquam ad me pervenit. Quod a Sublimitate Tua, postquam Hamburgo abiit, nihil accepi litearrum, id gravibus ejus curis imputo. Sed nec a Schmalchio[4] ab eo tempore habui ullas; jam ab aliquo tempore nec a D. Camerario[5] nec a Grubbio[6]. Si inimicorum meorum tanta creditur potentia, quantam ego non credo nec alii, qui res patriae nostrae norunt, ut propterea legatus hic esse debeam nomine inani, sine notitia, sine actu, non is ego sum, qui iis, qui me honestarunt, cupiam et oneri esse et simul dedecori. Quare iterum obnixe rogo et supplico, ut mihi indemni ad mea reverti liceat; satis magnam, quoquo venero, allaturus commendationem, quod Sublimitati Tuae non displicuerim.

Praeter ea, quae de Mouterio pictore[7] deque Hottomanni[8] chartis nuper scripseram[9], si placet Sublimitati Tuae jubere, ut et comiti Brulono[10] et ejus adjutori[11] pro mea admissione honorarium pro more detur - quando suam nuper hic liberalitatem in illud imputari noluit -, putem id honestum fore neque recte posse differri.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Wismariae 2/12 Octob. 1635.

1 Henri, hertog van Rohan.
2 Giorgio Bolognetto was ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.
3 Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin); hij was extra-ordinarius.
4 Peter Abel Schmalz, secretaris van Oxenstierna.
5 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
6 Lars Grubbe; zie over hem V no. 2064, p. 432 n. 12.
7 Daniel Dumoustier of Dumoutier; zie V no. 2098, p. 474 n. 4.
8 Jean Hotman, heer van Villiers St. Paul.
9 Blijkbaar in een verloren geraakt schrijven.
10 Anne, graaf van Brulon.
11 Lieutenant à la conduite des ambassadeurs. Van omstreeks 1630 treedt als zodanig op René Giraut, een bekwaam man, zoon van Hubert, die dit ambt ook reeds had bekleed.

2266. 1635 september 9. Van I. Gruter[1].

V.A. Hugoni Grotio S.P.

Vir amplissime,

Ex quo Germaniae vicinus ad Albin latebas, nonnisi per intimae admissionis amicos adiri potuisti, cum incerta mansio literarios aliorum excursus fraenaret. Ego, quod unicum familiaritati suscitandae solatium sors reliquerat, in Vossii[2] fide deposui scriptionis meae curam. Transmarino enim calamo spondebat Cynosuram, ne per tabellarios promiscui gregis fluctuaret. Post turbata privatae vitae quies, sed illustri legationis titulo labores tuos irradiante. Suecorum enim sceptro Oratoriae industriam impendere diceris eo in loco, qui olim exilium tuum laxato fovit aerario, apud eum regem[3], qui vel hoc nomine invidere poterat patriae nostrae, quod in cive suo mirandas dotes tam indigne proculcaret. Hic te auctum istis gloriae insignibus, quibus decorata refulget Eruditio, compellat e viliore quidem literatorum tribu amicus, sed affectu valenti coryphaeos aequare potens. Ad J. Reygersbergium enim meum[4], forte domesticis tuis insertum, properans calamus gestiebat refricando tui memoriam propalare diligentiae notas. Illa vero per cognita intervalla fervescet acrius, si reciprocae membranae incentivum percipiat. Ad Reygersbergium parentem[5], quam Valachria nostra fovet, directum tibi iter est non obdormitante literarum commercio. Accedat sub eodem involucro tenuiculum latori onus, ingens albi mei decus. Qui doctorum labores iniqua fortuna agitatos semper vendicare a sordibus conatus es, levi officio vegetum iuventae robur stimulare non detrectabis.

Vale, vir amplissime, et Pindi[6] iure tutam patiaris libertatem.

Tuus Isaacus Gruterus.

Middelburgi in Zelandia, V Idus Septemb. MDCXXXV.

Inclusae ad Bignonium[7] quaeso, ut per aliquem ex famulitio tuo curentur. Iterum vale.

Adres: Amplissimo, eruditionis fama celeberrimo viro Hugoni Grotio, Suecorum apud Christianissimum Galliarum Regem legato etc. Amica manu.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. Died. 30 T. Eigenh. oorspr. De schrijver, Isaac Gruter (1610-1680), was in 1635 conrector aan de Latijnse school te Middelburg, zijn geboorteplaats.
2 G.J. Vossius, met wie Gruter in regelmatige briefwisseling stond.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Johan van Reigersberch (geb. 1613), zoon van Johan van Reigersberch, de in 1632 overleden rentmeester van Zeeland Bewester-Schelde, Maria's broer; zie ook V no. 1966, p. 299 n. 2.
5 Bedoeld zal zijn Maria Nicolaï, de moeder van Maria van Reigersberch.
6 Pindus, zoon van Makedon, kleinzoon van Lykaon, was vermaard om zijn schoonheid; na een ruzie met zijn broer trok hij zich in de bossen terug en leefde er vrij en onbekom merd van de jacht.
7 Jérôme Bignon; zie over hem III, p. 154 n. 5.

2267. 1635 september 9/10. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Terwijl onse wapenen te water noch te lande niet alleen niet voorspoedych en sijn binnensslants, maer oock merckelijck ongeluckych, soo is het een cleyne verquickynge, dat de Westindische Compangie soo geluckelijck het fort Real ende Nazaretta in de Brasiliën heeft verovert. Ses scepen, dese weecke gearriveert, brengen tijdyngen, dat de Spaense aen de Noortcust niet en hebben als Porto Calvo, de ander forteressen sijnde in handen van de Compangie. Alle de Ingenios blijven gaende ende sijn de ingesetene tot handel genegen. Daer is gebreck van alles ende wert preparatie gemaeckt om grote provisie derrewaerts te senden. Dan accorderen de camers niet wel, off den handel bij de Compangie alleen off bij alle, mits betalende twintych ten hondert, hetwelcke Amsterdam hart drijft, behoort te werden behouden. De andere oordeelen Amsterdam, alwaer de Portugesen resideren, die hare correspondenten in Brasiliën hebben, let op sijn eygen voordeel, om de negotie int geheel de andere te ontrecken; pretexeert een groot capitael tot den handel nodych is ende de Compangie niet machtych genouch om dat te furneren. Het heeft daerop gestaen, dat, bijaldien Pariba niet ware verovert geweest, de onse alles bij faute van vivres souden hebben moeten verlaten sijnde den honger den meesten viant geweest voor degene, die de forten mosten bewaren. De scepen brengen mede drie duysent kisten suycker. Van de Spaense equipagie wert verscheyden gesproocken. Een caper, dese weecke gearriveert, relateert van een Frans schip in zee te hebben gehoort, dat hij de Spaense vlote in twee esquadres hadde bejegent. Andere seggen die wt is geweest, maer op de tijdyngen van het veroveren van de forten gecontramandeert; doch het meeste gevoelen is, dat noch niet seylreet en is. Dat den conynck van Spaengiën[2] de Brasiliën sal abandonneren, is niet apparent; dan sal macht van doen hebben om de onse te forceren, soo de victoriën wel werden gemenageert. Soo lange bij de Spaense geen effort en is gedaen, connen de onse weynych reeckenynge maceken op de voordeelen, die sij verwachten, hoewel de actiën bij veele diere werden gecocht. Mijns oordeels is te vreesen, soo de Spaense difficulteyt vinden de sterckten te vermeesteren, raet sullen soucken de Ingenios te destrueren, om door het afsnijden van handel ende profijt de onse met oncosten te masseren. Mij sal aengenaem wesen van tijde tot tijde te hooren, hetgene van de Spaense equipagie, bevorderynge ende desseins van deselffde verneemt.

De Staten van Hollant sijn vergadert, die haer buyten twijfel vrij verstelt sullen vinden in soo veel difficile deliberatiën als d'occurrentie van tijt ende saecken presenteert. Wat remedie om de desordren tot ordre te brengen, sonder dewelcke het onmogelijck is finantiën tot continuatie van de nodyge oncosten, eer gescapen te meerderen als te minderen, te vinden? Veele miscontentementen, soo onder politycke als geestelijcke, openbaren haer, soo om de grote lasten, daer den staet in is gebracht, als de forme van alliantie, waerin sij meenen niet genouch noch voor de fondamentale maximen noch vrijheyt van den staet en is gesorcht. Soo gaet het, wanneer de successen de desseins niet en accompangeren, ende

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 f. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 201.

2 Philips IV.

blameren die dickwils meest hetgene is geschiet die, eer het gebeurde, meest aenrieden.

Hetgene ick meest apprehendere is, dat Duytslant, dat naer alle apparentie tot een vollen vrede sal commen, ons op den hals sal senden al het volck, dat op de been is, ende wij, die alreede door het verlies van het for(tS)chenck[1] soo seer sijn vernagelt, van diversche quartieren sullen werden aengetast. D'incommoditeyt, die het Spaense leger aen de Cleeffsche sijde lift sonder yet wt te rechten, kan nergens anders om wesen als omdat sij willen verwachten, datter een leger aen de ander sijde des Rhijns op de Veluwe comt. Bijaldien de Fransoisen haer het spel mede onttrecken, gelijck sij sullen soucken te doen, wie en kan niet oordeelen, in wat gevaer onsen staet sal werden gebracht? Vranckerijck al in oorloge blijvende ende geen groote macht brengende in Artois off in Henegouw, soo sal desen staet niet off seer weynych daerdoor werden gesubleveert.

Men hout voor seecker, dat den heer rijxcancelier[2] sal alles soucken te accommoderen; waer het soowel voor de geallieerde als de Sweetsche crone, waere het te wenschen. Maer yder sorcht voor sijn selven, behalven desen staet, die hem laet leyden meer naer interesten van anderen als sijn eygen.

De schade bij de Dunckerckers, meest aen die van Enchusen ende het Noorderquartier gedaen, van dewelcke de tijdyngen, die noch commen, seggen hondert buyssen te sijn gedestrueert, seshondert achtenveertych personen gevangen, geeft des te groter alteratie, omdat onse oorlochschepen, meerder in getal als de Dunckerckers, gehouden werden niet daertegens te hebben wtgerecht.

Die van Rotterdam heb ick door den heer van Beaumont[3], die hier is geweest, de memorie doen verversen, sal het op maendach daer door reysende oock selffs doen.

Ick sal verlangen naer hetgene uEd. van de iegenwoordyge occurrentiën verneempt ende oordeelt, blijvende

UEd. seer dienstwillygen ende
geaffectionneerden broeder
N.v. Reigersberch.

Desen 9 Sept. 1635.

De Dunckerckers sijn onbeschadycht ende onverleth wederom in gecommen, ende wert het getal van de gevangenen vrij groot gemaeckt.

Desen 10 Sept., staende op mijn vertreck.

Adres (met andere hand): Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Royne et couronne de Suède à Paris. Port.

In dorso schreef Grotius: 9 Sept. 1635. N. Reigersberg.

1 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 en n. 1 aldaar.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam; het betreft hier pogingen om Grotius' achterstallige salaris alsnog uitbetaald te krijgen.

2268. 1635 september 10. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Nisi me absentia per hasce ferias excusaret, affinis essem culpae, quam semper a me amoliri conatus sum, quod quaternis tuis litteris, quas X[2], XVII[3], XXI[4] et XXIII[5] mensis Augusti ad me dedisti, unico tempore respondeam. Sed nimirum priores Sylvae ducis accepi, alteras inverso ordine praeterita septimana, postremas hodie. Pro variis, q[uae] in iis nuntias, novis gratias habeo merito maximas. Quanquam enim multa sunt aliter cadunt quam speraveramus, praesertim in Germania, interest tamen, ne postremi mala nostra ignoremus.

Hinc vix quicquam, quod reponam habeo, nam et terra et mari nihil bonae rei hoc anno gestum est. Maritimae copiae optimam profligandi hostis occasionem elabi sibi passae sunt incertis adhuc causis. Sunt qui putent aliquot Dunckerkanorum naves a nostris in portu Scotiae quasi obsideri.

Archithalassus Hollandiae[6] nudiustertius cum suarum et Gallicarum navium parte rediit incolumis nullo hoste viso; duas ipse naves vi tempestatis a reliquis avulsas periisse e suis arbitratur.

Ad Schenkianum propugnaculum nihil magnae rei geritur. Germanicam Rheni ripam tenet noster et Gallicus equitatus et ex adverso Schenkiani in eadem Rheni ripa aliud a nostris extruitur castellum Betaviam alio non minus firmo castello, qua solum est arctissimum, ita munimus, ut hostem ejus ingressu prohibere non dubitemus. Gallicam Rheni ripam copiis et Germanicis et suis insidet cardinalis Austriacus[7], cujus exercitus cum transfugiis, tum nostrorum excursionibus indies minuitur; ille si inde discesserit, putatur princeps[8] in ulteriorem Rheni ripam copias suas promoturus, et propugnaculi obsidionem aggressurus, quod jam tantum tormentis et igneis globis quatit ac terret.

Nudius tertius libellus hic famosus[9] sparsus est, in principem, Duvenvordium[10], Boechorstium[11] aliosque et ad Provincialem curiam delatus. Qui legerunt judicant a ministro aliquo hunc prodiisse foetum, qui principem simulationis in negotio religionis praecipue arguit.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2226, 2237, 2244 en 2250; beantw. d. no. 2299.
2 No. 2226.
3 No. 2237.
4 No. 2244.
5 No. 2250.
6 Filips van Dorp; zie over hem V no. 2111, p. 493 n. 3.
7 Don Fernando, kardinaal-infant van Spanje; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
8 Frederik Hendrik.
9 Op 7 september 1635 had het Hof van Holland een beloning uitgeloofd voor degene, die de maker en verspreider van dit 'seer vilain ende schandeleus pasquil' zou aanbrengen (ARA. Arch. Hof v. Holl. 62. Mem. gehouden d. de griffier Fr. Criep).
10 Jhr. Johan van Wassenaer-Duvenvoorde.
11 Nicolaes van den Bouckhorst, heer van Noordwijk en Wimmenum.

Privata quod attinet, Didericum[1] in castra remittimus, ut opera, quae jam fiunt nova, inspiciat. Petrum[2] praeterita septimana hic habui; is magnum juris amorem prae se fert et in eo profectus facit non spernendos, sed ut in Brasiliam aut aliovorsum naviget, induci nullo pacto poterit. Sed de his aliisque cum senatore Reigersbergio[3], ubi redierit e Selandia, agam, ut et de chartis tuis, quae in deputatorum sunt manibus[4]; nam ejus opera et consilio etiam in hac parte indigeo.

Libros tuos omnesque, quae Delphis aut apud Blommii viduam[5] depositae fuerunt, chartas tribus ligneis thecis includi jussi, ut, simulatque reliqua nactus fuero, tibi mittam. Pecuniam a quaestore recipere non possum nisi sub mensem Majum, ut et ad uxorem scripsi.

Nulli jam hic Hagae sunt, qui de poesi rectum possint ferre judicium. Siquid de poematis tuis intellexero, scribam. Vossius[6] dixit quibusdam videri Sophompaneae[7] versus ad tragoediae latinae cothurnum non assurgere; sed ii homines, an Graeca unquam cum judicio legerint, nescio.

Liber professoris Salmuriensis[8] an hic extet, inquiram. De Treseliana[9] contagione doleo; uxor, quae hic est, ejus[10] nihil se inde intellexisse ait.

Corvino[11], Utenbogardo[12], Vossio quas jussisti aut dedi aut misi litteras.

Salutant te parentes[13], soror[14] cum marito[15], meaque uxor[16] cum liberis[17].

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, X Sept. 1635.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très-chrestien A Paris.

In dorso schreef Grotius: 10 Sept. 1635 W. de Groot.

1 Diederik, Grotius' derde zoon, leerde te velde vestingbouwkunde onder Johan van den Bosch.
2 Ook Pieter, de tweede zoon, bevond zich voor zijn studie in het vaderland.
3 Nicolaes van Reigersberch.
4 Vgl. no. 2250, p. 184.
5 De weduwe van de in dl. V, p. 248 n. 11 met ‘niet geïdentificeerd’ aangeduide Matheus Blom, wellicht de Haagse notaris van die naam ten tijde van het proces tegen Grotius.
6 G.J. Vossius.
7 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
8 *Traité de la prédestination*, Saumur 1634 van de protestantse theoloog Moïse Amyraut.
9 Daniel Tresel, de in 1618 uitgeweken klerk van de Staten-Generaal, die te Rouaan een suikerraffinaderij dreef. Vgl. ter zake van Willems opmerking no. 2250 in fine.
10 Henrickgen Aelbrechts van Leuningen.
11 Johannes Arnoldi Corvinus.
12 Johannes Wtenbogaert.
13 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
14 Adriana de Groot.
15 Frederik van Losecaat.
16 Alida Graswinckel.
17 Zie voor hun namen no. 2237, p. 166 n. 9.

2269. 1635 september 11. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

Pour nouvelles nous avons la mort du marquis d'Aytona[2] qui console les Hollandois de la perte du fort de Schenck[3] et de cent trente bateaux des pescheurs mis à fond par les Dunquercois. Il est certain, que c'a esté un grand ministre d'Espagne, qui a montré sa prudence aussi bien en la conduitte des affaires d'estat qu'en ceux de la guerre.

Le roy[4] est parti de Monceaux vers Châlon pour opposer son nom et les forces de sa noblesse aux grands progrès du duc de Lorraine[5].

Nous attendons les effects du landgrave de Hessen[6], à laquelle le cardinal de la Valette[7] se dit vouloir ioindre. Le secours donné à la ville de Hanau fera que la possession de Francfort ne sera pas assez sécure pour le roy d'Hongrie[8] pour s'y faire couronner comme on dit qu'il prétend. La ville de Strasburg tient bon, et ne veut pas suivre les exemples d'Ulm, Memmingen, Saxenhusen, Manheim, et de la citadelle d'Heidelberg. Nous espérons que la misère du Palatinat excitera la compassion d'Angleterre laquelle au mesme temps a envoyé à Vienne pour se plaindre de cet article de la paix de Saxen[9], et a faict venir icy le vicomte de Scudamor[10], ambassadeur ordinaire d'Angleterre, pour voir ce qu'on pourra traiter avec la France.

De la tresve de Suède avec Poulogne[11], on la parle fort, mais nous n'en avons point encore de certitude. Les advis de Vienne portent que le duc de Rohan[12] aura bien besoin d'estre sur ses guardes pour continuer la possession de la Valteline contre tant de trouppes qu'on luy veut rester sus. Mais sa vigilance qui n'est pas moindre que son courage nous mettent en repos et nous font espérer la continuation des bonnes nouvelles de vos quartiers.

Lesquelles attendant, monsieur, ie prieray Dieu pour vostre prospérité.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, l'onzième de Septembre 1635 n. styl.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 77. Beantw. d. no. 2339. Betreffende geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
2 Francisco de Moncada, graaf van Ossona, markies van Aytona. Na de dood van aartshertogin Isabella in december 1633 werd hij gouverneur der Spaanse Nederlanden. Hij stierf 17 augustus 1635.
3 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Karel IV, hertog van Lotharingen.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Ferdinand, de zoon van keizer Ferdinand II en later - in 1637 - onder de naam van Ferdinand III diens opvolger.
9 Voor de vrede tussen Johann Georg, keurvorst van Saksen, en Ferdinand II op 30 mei 1635 te Praag gesloten zie V, p. 292 n. 1.
10 Burggraaf John Scudamore.
11 Op 12 september 1635 werd te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Polen en Zweden.
12 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met succes in de Veltlin.

2270. 1635 september 13. Aan J. de Groot[1].

Pater optime,

E tuis 20 Augusti datis literis et valetudinem tuam, pro qua Deo debeo plurimum, cognosco et Diderici nostri[2], sed tui majori ex parte, nam sanguis communis est, institutio animi tua tota, non spernendos profectus; quos ut consilio et rebus necessariis adjuvem ex usu judico ad me mitti, simul princeps[3] a castris domum redierit. Cognatae nostrae, uxori Nob. Catzii, de filii incrementis gratulamur[4]. Circa annum 1540 syndicus fuit Dordrechti, de Groot nomine[5]: is an ex nostris sit et an posteros reliquerit, nescio. Alioqui per eos forte rescisci aliquid posset de Swyndrechtanis possessionibus. Video et Daventriae fuisse ejus nominis e libris editis.

Uxor et liberi[6] te ac matrem[7] animo devotissimo salutant.

Tuus toto animo et obedientia

H. Grotius.

13 September novi Cal. 1635.

2271. 1635 september 13. Aan Willem de Groot[8].

Mi frater,

Duos hos libros Utenbogardo[9] et Millio[10] missos ab homine, qui reformatarum quondam partium, ob bonorum operum praedicationem dejectus pastorali munere, postquam diu per remonstrantes in Hollandia Holsatiaque, postremo et per Socini congreges ambularat, obtentus sibi satis datum putavit ad romanam ecclesiam transeundi; cujus ope pro medico animarum factus est corporum medicus. Et ne sic quidem vetus opificium obliviscens hanc bonorum operum laudationem edidit[11], in qua agnoscas *διφυές τι*, interpretationes quidem apostolicorum locorum ab illis sumtas, per quos transiit, distinctiunculas autem illis interpretationibus minus congruentes, haustas ex scholasticorum inerudite subtilium minutiloquentiis. Ego tibi pro labore hos libros curandi fructum lectionis deberi intelligo; non tamen, ut a te exigam, quod ego praestiti, ut totum hoc qualecunque est, perlegas, sed et oculo delibes caetera, haereas autem nonnihil in ea parte, quae optima est quaeque ad

1 Gedrukt *Epist.*, p. 856.
2 Zie no. 2268, p. 210 n. 1.
3 Frederik Hendrik.
4 Ik vermoed, dat het hier gaat over Maria de Bie, die gehuwd was met Theophilus van Catz; hun zoon was jonkheer Joris van Catz, heer van Coulster, die zich later in de strijd ter zee onder Maarten Harpertsz. Tromp tegen Spanje onderscheidde.
5 In 1538 was pensionaris van Dordrecht Mr. Nikolaes de Groot (†1553).
6 Cornelia en Cornelis, die te Parijs bij hun ouders waren.
7 Aeltgen van Overschie.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 856. Beantw. d. no. 2302.
9 Johannes Wtenbogaert.
10 Naar ik vermoed: Abraham van der Myle (1653-1637)
11 Misschien Petrus Engelraeve, die na verbanning wegens remonstrantse gevoelens naar Sleeswijk-Holstein is gegaan en rooms-katholiek is geworden. Nadien is van zijn lot niets meer bekend. Voor Socinus zie V, p. 122 n. 2.

Scripturae intellectum pertinet. Ego de meo consilio adjungendi me ad ecclesiam reformatam, multo quam nunc est aequiorem, neque

sentiendi tantum, sed et loquendi libertatem ferre edoctam scripsi ad te antehac[1] neque tamen quicquam responsi habui. Ventine tardent an sint quidam et literarum latrones, nescio.

Te cum parentibus[2], uxore[3], liberis[4], propinquis, amicis optime valere quam maxime opto.

Lutetiae, 13 Septembris novi Cal. anni 1635.

Filium Didericum[5], simul hybernari coeperit, huc mitti rogo.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

2272. 1635 september 14. Aan L. Camerarius[6].

Illustrissime Domine,

Quomodo gratiora esse solent, quae exspectantur, ita heri mihi se earum avidissimo obtulere literae tuae datae 7/17 Augusti. Scio curandi vias non esse faciles ac propterea non miror, siquid non venerit; siquid autem venerit, lucro appono[7].

Sane, ut ais, tarde hic omnia procedunt, majorque est sumtus, majus periculum, postquam tot tam pulchrae occasiones effluxere. Tamen Gallis gratias agamus, qui tandem evigilant. Valettae[8] et Bernhardi[9], illius cardinalis, hujus ducis, exercitus Rhenum transiere et fine Augusti Hochemi erant. Nosti, ut puto, locum Francofurtum inter et Rhenum. Miserat eo e tribunis unum suis landgravius[10], qui hoc tempore admirandum constantiae praebet exemplum. Gallicus et Bernhardi exercitus habere scribitur ad VIII peditum, X equitum millia. Si landgravius, ut ibi putabatur, prope tantundem habeat, facilis collectu est ingens summa, cui non plane par Galassius[11] - dicitur habere peditum XVIII, equitum XII millia - Rhenum et ipse transiit sperans intercedere se posse, ne landgravii exercitus cum Gallico coëat. Manet interim Heilbrunnae Hungariae rex[12] et civitates pactionibus captat non male hactenus procedente artificio. Ducis Lotharingi[13] adhuc in Lotharingia vires praepollent; praelium, ut puto, est fugiturus, ut Gallicam nobilitatem fatiget nec longae militiae suetam nec diuturnis sumtibus parem.

In Italia post captum tenue oppidum Villattam nihil actum didicimus; sed copiae dicuntur esse satis magnae, Gallorum XII peditum, duo equitum millia,

1 Zie no. 2211, p. 127.
2 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
3 Alida Graswinckel.
4 Zie voor hun namen no. 2237, p. 166 n. 9.
5 Diederik leerde in het vaderland onder Johan van den Bosch vestingbouwkunde.
6 Copie Uppsala, UB., cod. 388a Ep. 19. Gedrukt *Epist.*, p. 181. Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag.
7 Vgl. Horatius, *Carm.* I 9, 14.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
11 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
12 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
13 Karel IV, hertog van Lotharingen.

dimidium ejus a Parmensi[1], paulo minus a Mantuano[2]. De Allobroge[3] quid dicam? Infideli, ut Horatius olim scripsit, novis rebus[4]? Fedus signavit, ductum belli a rege Galliae[5] delatum sibi, ut invidiosum apud Italiae principes, recusavit; copiarum submittit haud ita multum: uno verbo, sedet duabus sellis. Classis Hispanica in illo mari neque de insulis Stoechadibus neque de Provinciali ora cogitans amplius, quot potuit milites transposuit in proxima Mediolano, quo in agro Hispani nunc habere putantur XIV peditum, duo equitum millia satis ad bellum, nisi graves ibi per autumnum pluviae dirimant infestos.

Captus hic est et in Bastiliam datus marchio Tavanius[6], quod permissu quidem Arausionensis principis[7], sed impermissu Bressaei[8], huc venisset.

Nobilis Ethruscus[9] rerum valde peritus, his diebus me adiit e Brabantia recens. Ajebat et Hispanorum et Belgarum relatu cognosse se, si, cum conjuncti sunt exercitus, potius in Atrebates iisque vicina incubuissent Galli, nullius oppidi tutandi spem fuisse, praeterquam Cameraci.

Video querelarum et accusationum mutuarum plena omnia. Ego et in hac re et in veteribus historiis observo, quam saepe in irritum cadant splendidi quamvis conatus divina eos potentia difflante, quae vim suam amat in modicis rebus ostendere. Tum vero licentia militaris tanta fuit, ut non Dei tantum, sed et hominum aequitatis non oblitorum animos posset avertere. Video mihi videre nunc triumphantes qui cum dissidentibus circa sacra societatem omnem, nimium forte indiscrete, improbare solent. Nemo erit, qui non se vatem putet. Sed multis sophisma imponit *τὸ μὴ αἰτίου, ὡς αἰτίου*[10].

Ad haec minime necessaria me protraxit tecum velut praesente colloquendi voluptas. Spero te a castris jam reversum feliciter, ubi quid sit, quod qui inde adveniunt, huc nuntiant, de immunito loco ab hoste cis Rhenum supra ejus amnis divortium, discere aveo. Spero malum a Dunquercanis in piscatu acceptum non tantum esse, quantum his in locis dicitur. Rogo credas neminem esse, qui tibi, nobilissimo filio[11] tuisque omnibus feliciora exoptet quam ego illud insuper unice exoptans, aliquid praestare ut possim vobis non ingratum.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni
cultu et observantia addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 4/14 Septembris MDCXXXV.

1 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
2 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
3 De hertog van Savoye, Vittorio Amedeo.
4 Horatius, *Epod.* 16, 6.
5 Lodewijk XIII.
6 Jean (?) de Saulx, markies van Tavannes.
7 Frederik Hendrik.
8 Urbain de Maillé, markies van Brezé, die met Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, de leiding van de Franse troepen had bij de operaties tegen Spanje in de Zuidelijke Nederlanden.
9 Vgl. ook no. 2273, p. 217.
10 De herkomst van deze woorden is mij onbekend.
11 Joachim.

Adres: Illustrissimo Domino D. Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. 12/22 7bris A°. 1635.

2273. 1635 september 14. Aan A. Oxenstierna[1].

Ego quidem non tantum septenis diebus scripsi, sed et saepius. Literas autem Sublimitatis Tuae aut alicujus ex ejus comitatu expectavi impatienter, non aviditate ulla sciendi res novas, sed quo melius legationi ac per id regno sua dignitas constaret. Magno cum gaudio accepi binas hodie, alteras 23, alteras 31 Iulii vet. cal. datas[2]; cum prioribus etiam schedas, quarum meminerant, cum posterioribus nullas, quanquam et illae schedarum faciebant mentionem, ad notam E usque. Id errore illic admisso an per iter infortunio accederit, haud dixerim. Caeterum illud rogo, Sublimitas Tua pro certo habeat, quo plura eorum, quae sciri poterunt, sciturus sum, eo me plura, quae heic et alibi agentur, resciturum. Dignitatis quanta habenda sit ratio, vel Venetus[3] satis nos docet vel Anglus[4], qui, ex quo huc venit, res tres magnas confecit. Regem[5], pro quo cardinalis[6] se a legatis salutari voluerat, ipsum convenit; allocutus est eum Anglico sermone adstante interprete. Cardinali Riceliaco excusavit se, quod eum visurus non esset, vetitus adire eum, qui domi suae legatis regum praeferri se postularet. Ita purgarunt se Angli suspicione, qua heic apud protestantes laborabant, quasi ad pontificem[7] referrent gradum. Haec non eo dico, quod omnia eorum facta imitanda nobis putem, sed ne ea admittantur, quae nos in contemptum adducant; quo nihil esse puto rebus regum regnorumque nocentius.

Scripsi nuper[8] neque monitum me publice de itu ad vos Sanctichaumontii[9] neque eum ad me venisse, quod moris erat, neque me ad ipsum, quod quidam a me inique postulabant. Homo est, quantum intelligo, asper et protestantibus horum locorum invisus. An Germanicis futurus gratior, res docebit.

A cardinali Riceliaco, quandoquidem rex, qui nunc demum in Campaniam iter fecit, ita praecepit, audiri postulavi, simulatque Sublimitatis Tuae literas acceperam. Quod mihi tempus condicturus sit, nondum scio. Certe antequam hae literae abeant, id fieri res non patitur.

A fidis amicis scriptae circa finem Augusti nov. cal. ad Rhenum (?) literae nuntiant tandem Rhenum transiisse Gallos milites, invitos prope omnes ducibus cogentibus, nisi quod praetoria cohors caeteris melius fuit animata; tantus est famis metus. Est tamen ad hominum alimenta spes aliqua, partim e Gallia magnis

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2215 en 2229: beantw. d. no. 2282. Gedrukt *Epist.*, p. 180; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 91. Gedeelt. vert. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 39.
2 Resp. nos. 2215 en 2229.
3 Alvise Contarini di Nicolo, Venetiaans gezant in Parijs.
4 John Scudamore.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 De Richelieu.
7 Urbanus VIII.
8 No. 2265, p. 204.
9 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.

cum praesidiis partim amne Mosella, si Siercka et Trevirorum oppidum, quod speratur, recipi possint; pabuli vero equis sustentandis vix ulla.

Inter landgravium[1] et ducem Bernhardum[2] priusquam inter se occurrerent, certamen aliquod de praelatione in honoribus oriturum videbatur, cui praeveniendo de suis tribunis unum landgravius Hockemum, ubi castra erant Gallica et Bernhardi, praemiserat. Galassius[3], ubi jungendi duos excercitus nostrorum consilium ei innotuit, transiit Rhenum et ipse cum XVIII peditum, XII equitum millibus Francofurtum versus iter instituens visurusque, num medium se coituris possit interponere. Gallorum et ducis Bernhardi exercitus, eo tempore in peditatu VIII millia, X in equitatu habebat crescebatque novis accedentibus copiis, si cum langravio conjungere se posset facturus ad XXXV, ut ajunt, millia. Manheimum, quod nobis falsi nuntii eripuerant, clausum etiamnunc tenetur ut et Hanovia. Manheimum tria millia custodiunt, quorum majus est pretium quam loci ipsius. Rex Hungariae[4] adhuc ex Heilbronna civitates pactis venabatur. Dux Lotharingus[5] sparsis huc illuc copiis, ad quas et nobilitas et plebs magno studio accurrit, ipse circa Rambervillerium se tenet, adversus quem rex nobilitatem suam mittit, magnaque esset illis quoque in locis belli et gravis et diuturni exspectatio, nisi pulsis agrestibus etiam futuri anni messis desperaretur.

In Italia post captam Villattam, quae a Montisferratensi ditione modico amne dirimebatur, transiit Padum Crequiacus[6], sub se habens, ut fama est, XII peditum, duo equitum millia, quibus Parmensis[7] addit septem peditum millia, equites mille, Mantuanus[8] quatuor peditum millia, quingentos equites; accedet aliquid a Mutinensi[9]. Sabaudus[10] quoque aliquas contribuit copias, quanquam ductum belli hujus sibi a rege delatum recusavit. Veneti ut plus quam clam coeptis faveant, laboratur adhuc. Classis Hispanica his rebus intellectis omissis conatibus aliis militis nonnihil in Mediolanensem transposuit agrum, ubi nunc esse putantur XIV millia peditum, equitum duo.

Inter hos bellorum rumores non silent de pace fabulae. Cardinales tres, Spada[11], Sacchetta[12], Aldobrandinus[13], ad tria mittuntur Christianae rei capita, imperatorem[14], regem Hispaniae[15], regem Galliae, pacis conciliatores Bavaro[16] interim breves inducias inter eos, si qua potest, cudente.

Mareschallus Castilionaeus[17], ut huc venit, statim ivit ad cardinalem. Bre-

1 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
4 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
5 Karel IV, hertog van Lotharingen.
6 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
7 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
8 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
9 Francesco d'Este, hertog van Modena (1629-1658; geb. 1610).
10 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
11 Bernardino Spada (1594-1661), kardinaal gecreëerd in 1626.
12 Giulio Sacchetti; zie over hem III, p. 457 n. 5.
13 Ippolito Aldobrandini (1592-1638), kardinaal gecreëerd in 1621.
14 Ferdinand II.
15 Philips IV.
16 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
17 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.

zaeus[1] illis in locis manet, speciem amicitiae apud Arausionensem principem[2] retinens. At marchio Tavanius[3], qui Arausionensis permissu a castris abscessit, Arausionensi adito sine Bressaei permissu, quicum male illi conveniebat, in Bastiliam datus est.

Fuit apud me his diebus nobilis Florentinus[4] satis gnarus rerum civilium et militarium, qui mihi dixit - nam e Brabantia veniebat - certo se ex Hispanis et Belgis intellexisse, si, quo tempore junxerunt se Gallicus et Batavicus exercitus, Galli in Picardiae proxima incubuissent, nihil ipsis obstare potuisse praeter Cameracum; adeo nuda erant omnia distractis huc illuc incerto, quo hostis incubiturus esset, viribus animisque periculo consternatis. Nemo Belgicarum rerum gnarus illum prospicere potuit, quem videmus exitum. Ita Deus nos pilas habet. Philippus Renardus Solmensis[5] mortuus est. De bolo, quem ei Gallia objecerat, multum adhuc ei debetur, qua de re scripsit ad me mortui uxor[6]. De pace urget, quantum audio, et valde urget imperator[7] pacta Iosephi[8] Ratisbonensia. Cardinalis, quantum audio, manet in proposito neque de Pignerolo neque de fratris regii divortio[9], cujus causa episcopus Montispelleri[10] Romam iturit, quicquam concedere.

Nihil nunc quidem habeo amplius, Excellentissime Domine, nisi ut Sublimitatis Tuae res et valetudinem summo Rectori commendem.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 4/14 Septembris 1635.

Haec postquam scripseram, Bulionium[11] vidi. Post multas excusationes et exaggerata regis onera, qui nomine centum et quinquaginta, reipsa non minus quam ducenta millia militum alat, de ducentis florenorum millibus Heufdio[12] se satisfacturum dixit. Tamen perscriptum ei ne de hac quidem summa quicquam dedit. De reliquis millibus trecentis nihil ajebat in praesens posse fieri. Spem tamen faciebat, si Heufdius novum aliquod vectigal reperiret, inde solvi posse. Talia autem hoc tempore manentibus per Aquitaniam seditionibus[13] repertu sunt difficilia. Ut reperta sint, antequam regi et consilio probentur, antequam parlamenti accedat auctoritas, annus abibit; et res erit incerta. Quare cum Heufdius

1 Urbain de Maillé, markies van Brezé; met de graaf van Châtillon leidde hij de operaties van de Fransen tegen Spanje in de Zuidelijke Nederlanden.
2 Frederik Hendrik.
3 Jean de Saulx, markies van Tavannes.
4 Vgl. no. 2272, p. 214.
5 Philipp Reinhard, graaf van Solms-Hohensolms.
6 Elisabeth von Runkel und Dierdorf, gravin von Wied; zij was in 1614 gehuwd met Philipp Reinhard van Solms.
7 Dit woord is in de uitgave der *Epist.* weggevallen.
8 Betreffende père Joseph zie no. 2178, p. 80 n. 4.
9 Men wilde het huwelijk, dat Gaston, hertog van Orléans, in 1632 gesloten had met Margareta van Lotharingen, door de Franse bisschoppen ongeldig doen verklaren; zie hierover *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv, p. 989 vv.
10 Pierre Fenouillet; vgl. no. 2260, p. 196 en n. 14 aldaar.
11 Claude de Bullion; zie III, p. 228 n. 10.
12 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde voor Zweden.
13 Van dergelijke onlusten is al sprake in V no. 2118, p. 502.

mihi trimestre solvere recuset, rogo, Spiringius[1] et illud et quae misi itinerum impendia ut recipiam, efficiat et in posteram certi constituat aliquid, ut par esse possim sustinendis sumptibus, quos dignitas requirit. Ego enim quoscunque de meo potui nummos jam commovi.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2274. 1635 september 14. Aan P. Schmalz[2].

Nobilissime Domine,

Primas tuas, postquam Hamburgo abiistis, nunc demum recipio. Scio difficiles esse curandi rationes, tamen quotiescunque se dabit occasio, edoceri de iis, quae geruntur, vel in hoc debeo, ut aliqua nuntiando alia expiscari possim; nam mutis nemo loquitur.

Ex magni cancellarii[3] geminis litteris datis XXIII et XXX Julii vet. cal.[4] summam rerum, quae illic geruntur, intelligo, quae utinam sit loco meliore. Accedet hoc ad vetera exempla, quam facile dissuantur principum et civitatum ex necessitate aut usu temporum factae societates. Quod a me petis, praestarem libenter, si ea nossem, sine quibus rceta dijudicatio fieri non potest: an cum Polonia bellum habituri simus[5]; an iis, quas Saxo[6] obtulit, conditionibus meliores aliae obtineri possint; quid allaturus ad vos sit Sanctichaumontius[7]; Batavis nostris an voluntas et facultas futura sit aliqua ope, quae momentum faciat, juvandi res nostras. Nam de Gallicis rebus quid certum, quid incertum sit, non desum septenis quotque diebus, saepe et extra statos dies occasione data perscribere. Deliberationes istae magnam rerum singularium et in dies mutantium cognitionem desiderant; quae cum mihi desit, nisi quantum ad res mihi propiores pertinet, in quibus tamen ipsis nos crebro fallunt nuntii nec minus crebro conjecturae, pro consilio preces contribuam Deum rogans, ut in eam partem flectat animos, quae primum Suetiae reginae[8] ac regno, deinde et Germaniae protestantium rebus sit futura tutior simul atque honestior. Magisne metuenda sint belli pericula an pacis insidiae, eorum est aestimare, qui et vires partium norunt et de consiliis eorum, quibuscum res est, ex quotidianis actionibus perque alias secretiores vias judicium facere possunt.

Litterae posteriores magni cancellarii schedarum A.B.C.D.E. mentionem faciunt, quas non accepi, errorene ibi commisso an viarum incerto an eorum culpa, per quos curatae sunt litterae, haud dixerim. Quarum schedarum mentionem priores faciebant litterae, eas recte accepi speroque non sine usu fore. Plane te rogo, ut eorum, quae sciri possunt, sciam quam saepissime quam plu-

1 Petter Spiring Silvercrona; zie over hem no. 2200, p. 113 n. 1.
2 Hs. Stockholm, RA., Eigenh. oorspr. Gedrukt *Ep. ex Mus. Meerm.*, p. 26; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 557.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Resp. no. 2215 en 2229; 30 juli is een verschrijving voor 31 juli.
5 Op 12 september was te Stuhmsdorf een bestand voor de duur van 26 jaar getekend.
6 Johann Georg, keurvorst van Saksen; vgl. no. 2131, p. 3 n. 8.
7 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
8 Christina van Zweden.

rima. Mandatum mihi munus quanta maxima possum diligentia percolere non desinam.

Vale, vir clarissime.

Tuae Claritudini addictissimus

H. Grotius.

Lutetiae, IV/XIV Sept. MDCXXXV.

D. Diodati[1] se bonitati tuae commendat.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, Secrétaire de Monseigneur le Grand Chancelier de Suède.

Met andere hand: Wismarniae, die 25 Septemb. 635.

2275. 1635 september 13/15. Aan N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Soo datelijck ontfang ick uE. brief van den 18e Augusti[3]. Hoope uE. met die van Rotterdam wat sal hebben gevordert ende nu sal sijn bij de vrunden[4].

Ick heb weeckelijck geschreven, maer gelove, dat eenige brieven passerende door de handen van Manlius' volck[5] quaelijck sullen sijn bestelt.

Dat uE. schrijft, dat de vijant het leger niet lang voor Schenckenschans[6] sal connen houden, werdt hier mede gelooft. Hier was tijding geweest van 130 buyssen bij de Duynkerckers in [de] gront geboort. Ick hoope sulcx niet waer en sal sijn. Den heer marescal de Chastillon[7] is in Vrancrijck, maer noch hier niet. Van Gracchus[8] continueert men hier te spreecken als voor dese. Voor Alcaeus[9] werdt hier seer gevreest. Bloemcool[10] is met reden becommert. Soo Cimon[11] wat voor hem meent te doen, 't waer tijdt, eer de saecken in meerder verloop comen ende hij genootsaect werdt sich tot Stesichorus[12] te begeven, soo hij can. Galba[13]

1 Elias Diodati uit Genève.
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 a. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op nos. 2241, 2253 en 2261; beantw. d. no. 2305.
3 No. 2241.
4 Het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Manlius is een schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; na zijn missie naar Parijs met Johan de Knuyt had hij - ondanks zijn aandringen - nog steeds zijn terugroeping niet verkregen.
6 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 en n. 1 aldaar.
7 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
8 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
9 Codewoord voor bestand; Van Reigersberch heeft er ‘Tresves’ boven geschreven.
10 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Van Reigersberch heeft er ‘Rijxcancelier’ boven geschreven.
11 Codenaam voor de Republiek; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Geunieerde Provintiën.
12 Codenaam voor vrede; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
13 Schuilnaam voor Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Brandenburg.

leutert, Lunenburg[1] noch meer. Terentius[2] let op sichselve. Van Rys[3] sal een gaen nae Vindex[4], een nae Hannibal[5], om Stesichorus'[6] wil. Den heer van Demosthenes[7] arbeit tot Alcaeus[8] in de Rose[9] bij provisie. Arnaut[10], die Philipsburg had overgegeven, is uit de Bastille vrij gegaen non accusatus pro innocente.

Den ambassadeur van Engelant[11] heeft aen den coning[12] sijne gratie gedaen in 't Engelsch ende heeft last den cardinael de Richelieu niet te syn, omdat hij de hooger plaets in sijne eygen huisinge neemt, boven d'ambassadeurs.

Ick bid uE. te gedencken mijne boecken ende papieren, die ick seer van noode heb ende dat mijne soon Dideric[13], soo haest het leger scheit, herrewaert come.

De gebiedenisse aen moeder[14], susters[15], broeder[16] ende alle vrunden.

Den 13 Sept. n. st. 1635.

Alsoo de predicanten van Charenton het spreecken van de poincten in questie t'eenemael gestelt hebben tot onse discretie ende allegader genegen sijn de tolerantie overal te vorderen, eenigen oock in 't gevoelen mij seer nae comen, soo vind ick mij gehouden, volgens hetgunt ick altijd heb geseit ende geschreven, haere aengeboden communie niet te verachten, sijnde bereid van gelijcke te doen bij de lutherschen op gelijcke conditie.

Wij sijn noch besigh om te Charenton een bequaeme plaets te vinden pro dignitate, 'twelck wat swaericheits heeft.

Dit en sal mij niet beletten, soo ick een jongman can vinden, die beroepinge heeft van een publycke kercke, sijnde van moderaet gevoelen als Engelant, Helmstadt, Bremen off ietz, sal deselve aennemen.

Manlius geeft uit binnen viere (?) weecken t'huis te sullen gaen ende hout eenige alhier op met die hoope. Men seit, dat d'heer Vosbergen[17] wel hier mocht

1 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg; in de tekst in cijfer: 7.69.62.33.41.50.48.66.9. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
2 Codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Vranckrijck.
3 Urbanus VIII; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Paws.
4 Codenaam voor (koning van) Frankrijk; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: conynk van Vrancrijck.
5 Schuilnaam voor Ferdinand II; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Keyser.
6 Van Reigersberch heeft er ‘vrede’ boven geschreven.
7 Maximiliaan, keurvorst van Beieren; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Beyervorst.
8 Van Reigersberch heeft er ‘vrede’ boven geschreven.
9 Codenaam voor Duitsland; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: in Duytslant.
10 Isaac Arnauld; vgl. V no. 1981, p. 322.
11 John Scudamore.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.
13 Grotius' derde zoon Diederik bevond zich in het vaderland om onder Johan van den Bosch vestingbouwkunde te leren.
14 Aeltgen van Overschie.
15 Grotius' eigen zuster Adriana, Maria's zuster Suzanna en Alida Graswinckel, de vrouw van Willem de Groot.
16 Willem de Groot.
17 Caspar van Vosbergen; zie over hem III, p. 8 n. 10.

comen. Ick en heb daer niet tegen, maer vrese wel, dat die van Hollant sulcx niet en sullen connen verswelgen.

Mij sal seer lusten te weten, hoe Neef[1] tot Constans' gesel[2] gesint is. UE. can hem desselfs dienst liberalijck presenteren. Ick en laet niet hem bij alle gelegentheit te defenderen. Soude meer doen, soo ick beter waer geïnstrueert.

Ick hoor, dat den jongen van der Linden, soon van Eric Laerssen[3], herrewaert comt. Wij sullen sien, tot wat ende.

Den cardinael de la Valette[4] is met hertogh Bernhard[5] bij haer hebbende 8000 te voet 10.000 paerden tot Hochem over den Rijn op de wegh nae Francfort om haer te voegen bij den landgraef van Hessen[6], die seer sterck is. Gallas[7] is datelijck mede over [den] Rijn gevolgt. Heeft 18000 te voet, 12000 paerden. Den hertogh van Lotharingen[8] werdt stercker ende stercker.

In Italië is nae 't nemen van Villat niet voorgevallen. Men seit, dat het Fransche leger gaet nae Valence met eenigh volck van Mantue[9] ende Parme[10]. Savoye[11] heeft wel geteickent, maer het generaelschap, bij den coning[12] hem gedefereert, heeft hij afgeslagen. In 't lant van Milan is ontrent 18000 man.

Soo ick alle dit, 't eene voor 't andere nae, soo het mij in de sin quam, had geschreven, soo ontfang ick op een tijd twee van de uwen, van den 25 Aug.[13]. ende 1 Sept.[14]. 't Ongeluck van de buyssen sal veel luiden doen wenschen nae een vrede. De Duynkerckers hebben myne gemaect, oft sij iet wilde doen in Normandië, ende daermede hebben sij onse schepen herrewaert getrocken.

Den hertogh van Chaune[15] recht niet uit. De ban ende arrièreban sullen nergens anders gebruickt werden als in Lorraine, alwaer den hertogh alle daeg den toeloop crijgt van edelen ende onedelen, sijnde de Françoisen daer niet bemint. Van Stesichorus werdt hier staeg gehandelt ende is nu van Philippus' volck[16] daerom bij Mustafa Basse[17]. 't Waer goed, dat Gracchus op dat stuck wat goede communi-

1 Frederik Hendrik; zie voor deze schuilnaam J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
2 Pseudoniem van Grotius; Constans is Maria van Reigersberch.
3 Lorens (Lårens) von der Linde, zoon van Erik Larsson von der Linde die Zweeds handelsagent was.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
8 Karel IV, hertog van Lotharingen.
9 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
10 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
11 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk. Op 11 juli 1635 hadden de Franse koning en Vittorio Amedeo het verdrag van Rivoli gesloten.
13 No. 2253.
14 No. 2261.
15 Maarschalk Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes.
16 Philippus is een schuilnaam voor Urbanus VIII; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Pauws.
17 Codenaam voor de Zuidelijke Nederlanden; Van Reigersberch heeft er ‘Brabant’ boven geschreven.

catie hiel met Bloemcool[1]. Op Calabers[2] actiën dit jaer connen veele discourse vallen.

Tot de historie van Sophi[3] heb ick geen tijdt. De correspondentie, die ick houden moet in Switserlant, Grisons, te Brentz off daerontrent, te Cassel, te Hamburg, behalven die met mijnheer den rijcxcancellier ende de sijnen, sijn veel.

Mij dunct, dat die forten, die men maecke, genoech sullen sijn om de coursen van de vijant in de Betuwe te beletten. Maer hier wil men seggen, dat men had behooren den vijant met gewelt te beletten te logeren op de Cleefsche zijde. Off dat doenlijck is geweest ofte niet, moet daer geoordeelt werden. Dat Aytsma[4] seit, is niet seecker, is oock niet onmogelijck.

Ick recommandere uE. doch een einde te maecken met Cesar[5], mijne boecken ende papieren mij te senden ende mijnen soon Dideric te laeten overcomen.

Den 15 Sept. 1635.

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijnheer Reigersberg, raet in den Hogen Raet in Hollant.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder De Groot, den XXII (?) Septemb. 1635 wt Paris.

2276. 1635 september 17. Van de Regering van Colmar[6].

Wohledler, Grestrenger, Hochgeëhrter herr, Unser geneigtwillige dienst und gruss zuvoren,

Uns hat unser zu Ihro Königl. Mats. in Franckhreich[7] ohnlängst deputirter Rath und Syndicus, herr Johann Heinrich Mogg[8] neben einliferung des ahn uns under dato Paris den 4en Augusti abgeschicktes geliebtes schreiben[9] nicht genugsamb anrühmen können, den sonderbahren favor und assistentz so der herr Ambassateur ihme in auszerürckh (?) und vergleichung der die königl. protection betreffende nunmehr uffgerichte und angenehme articul mit guthem wohlaffectionirtem eijfer anzeigt, und bewissen,

Gleichwie uns nun ein solches zu sonderbahrem contentement und gefallen gereicht, also thun wir auch gegen dem herrn Ambassadeurr und desswegen hiemit zum höchsten bedanckhen, und zugleich dienstlichen vleisses bitten, die zu uns und unserm gemeinen wesen gefaste guthe affection in bestendiger guther continuation zu erhalten ihme belieben zu lassen, Ihne versicherend, dass uns liebers nichts begegnen könte, weder die gelegenheit disser orten zu erlangen, und dem herrn Ambassadeur hienwider beliebende dienst und freundschaft zu erweisen,

Uns damit der obacht dess Allerhöchsten wohlbefehlend,

1 Van Reigersberch heeft er ‘Rijxcancelier’ boven geschreven.
2 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
3 Sophi is een codenaam voor Zweden; vgl. ter zake no. 2253, p. 188 en n. 19 aldaar.
4 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg.
5 Codenaam voor Rotterdam; ter zake vgl. p. 219 n. 4.
6 Hs. Den Haag ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 19. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2219.
7 Lodewijk XIII.
8 Zie no. 2219, p. 137 n. 10.
9 No. 2219.

Geben Colmar, den 7/17 7bris Ao. 1635.

Des herrn Ambassadeurs dienstwillige Meister undt Rath des heijligen Reichs Statt Colmar.

In dorso met latere hand: Colmar.

2277. 1635 september 17. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

De Staten van Hollant heb ick hier commende vergadert gevonden ende bij occasie van de groote schade, die de Dunckerckers onder de buyssen hebben gedaen, daervan sij over de hondert hebben vernietycht, negen hondert personen gevangen, de reste hare nerynge belet, meest geoccupeert om de disordre van de zee, ware het mogelijck, tot ordre te brengen. Naer Den Briel, Texel ende Vlie waren gedeputerde gesonden, die informatie souden nemen van de comportementen van de cappitainen sijnde grote onsteltenisse onder de ingesetenen, dat vierendertych oorloochscepen, daervan eenentwintych tegens de viant, maer negenthien sterck, alreede slaechs, derthiene int sicht waren, de Dunckerckers, die sij alle hadden behooren te destrueren, alle hebben laten ontseylen. De commissarissen hebben last haer van de cappitainen, die alle opontboden sijn, te verseeckeren ende nevens de respective admiraliteyten, alwaer sij last hebben te presideren, te procederen tegens de coulpable tot exemplaire straffen. In Noorthollant, alleen genouchsaem bij het nemen van de buyssen beschadycht, is groote alteratie, namentlijck tot Enchusen, alwaer qualijck een burger van eenych vermogen niet mede is geïnteresseert, waerdoor dese dagen in die stat een grote commotie is ontstaen bij occasie van het aencommen van twee capitainen, die de Brasiliëvaerders convoyerende daer voet aen lant stelden. De gemeente slouch de glasen wt in de herberge, daer sij waren, enfonceerde de deuren, haelden den eenen wt een schouwe, den anderen wt een schuylhouck, daer sij haer hadden versteecken, slougen die beyde plat, wierpen een int water, die gequest op sijn hooft bij een sceepken is gevischt ende soo met wechvaeren gesalveert. Daerop is gevolcht plonderynge van het huys van Codde[2] ende Quast[3], beyde cappitainen daer woonachtych, ende het huys van Codde int geheel, dat van Quast ten deele gedestrueert. Het volck, hoewel de magistraet de schutterije in wapenen heeft gebracht, den toeloop gedissipeert, de principale autheurs gevangen genomen, is noch niet heel in stilte, hoewel dat al acht dagen is gepasseert; waerom de magistraet eenyge compangiën heeft versocht, ende is op saterdach een compangie van Amsterdam, die hier garnisoen hielt, derrewaerts gesonden. De meeste perplexiteyt, daer den staet hem in vinden sal, bestaet om gelt te vinden tot betalynge van de arrirages, die vrij groot sijn. Bij particulieren werden voorslagen gedaen om, buyten de erectie van de camer van asseuratie, de zee veyl te houden, die nu sijn beschreven om haer meenynge claerder te verstaen.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 g. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2240; beantw. d. no. 2301. Gedrukt Rogge, *Br. N. v. Reigersb.*, p. 203.
2 Willem Codde van der Burgh; zie over hem V no. 1917, p. 236 n. 1.
3 Vice-admiraal Hillebrand Gerritsz. Quast.

Brieven van den X deser wt Berlijn seggen ons, dat den tresves tusschen Sweden ende Polen is voor sessentwintych iaer gesloten[1], doch daervan is noch geen tijdynge van de ambassadeurs[2].

Vanhier gaet een ambassadeur naer Engelant[3] ende is neeff Vosbergen[4] gesonden aen den ceurvorst van Ceulen[5], apparent om den toevoer, is het mogelijck, den viant, die hij van Ceulen meest crijcht, difficylder te maecken. In het viants leger sterfft het seer.

De Westindische Compangie heeft advisen, dat de scepen, naer Brasiliën gedestineert, wt waren gelopen, maer om Galiciën te defenderen, ende dat op de opinie, die men hadde, dat de Fransen ende d'onse daer wat op voor hadden. Dan sal bij faute van vivres dit saisoen naer Brasiliën niet connen gaen.

Den raetpensionaris Pauw[6] ende sijne vrienden doen seer grote instantie, dat te huis soude werden geroupen. Een groot deel van de vergaderynge van Hollant inclineert daertoe; die van de Generaliteyt meenen daer niet kan werden in geresolveert als in presentie van sijn Ex.tie[7] ende de gedeputeerden, die over de Franse saecken worden gebruyckt, soodat het noch apparent sal haperen.

Bij Caesar[8] wert mij goede hope gegeven, dan tot noch toe weynych effecten. Ick sal voorts aenhouden.

De heeren van der Myle[9] ende Harencarspel[10] doen haer gebiedenisse; soo doet oock de burgemeester Neck[11]. Ick sal uEd. schrijven verwachten, dat vrij selden overcomt, want tsedert den 17 Aug.[12] heb ick geen van uEd. brieven, ende versuyme geen occasie.

UEd. seer geaffectionneerde ende dienstwillygen broeder
N.v. Reygersberch.

Desen 17 Sept. 1635.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot. Tot Paris.
In dorso schreef Grotius: 17 Sept. N. Reig. 1635.
Onder aan de brief enige losse notities.

1 Te Stuhmsdorf, op 12 september 1635.
2 Rochus van den Honaert, Andries Bicker en Joachim Andreae; zie V, p. 322 n. 6.
3 Benoemd werd aanvankelijk François van Aerssen, heer van Sommelsdijk, doch hij weigerde de benoeming te aanvaarden; in zijn plaats werd in december 1635 Cornelis van Beveren uit Dordrecht aangewezen; hij vertrok in maart 1636. Zie voor zijn instructie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 307 vv.
4 Caspar van Vosbergen; het was zijn derde missie naar de keurvorst.
5 Ferdinand van Beieren, aartsbisschop en keurvorst van Keulen; zie IV, p. 300 n. 1.
6 Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. no. 2191, p. 101 en n. 12 aldaar.
7 Frederik Hendrik.
8 Codenaam voor Rotterdam; het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
9 Cornelis van der Myle.
10 Wellicht Jacob Claesz. Harencarspel (1601-1649) uit Amsterdam, zoon van de in 1631 overleden Claes Jacobsz. Harencarspel, over wie III, p. 109 en n. 9 aldaar.
11 Jacob Cornelisz. van Neck; zie III, p. 108 en n. 15 aldaar.
12 No. 2240.

2278. 1635 september 18. Aan Ch. Marini[1].

Monsieur,

Je me resiouy grandement d'apprendre par la vostre du 25/15 d'aoust[2] que le petit service que ie vous ay rendu icy ne vous est pas désaggréable, vous souhaittant que vous en puissiez tirer le fruict désiré, et vous asseurant que ie désirerois vous pouvoir rendre des services plus efficacieux. Je ne manqueray pas d'envoyer au grand chancelier[3] la lettre de Constantinople[4], comme ie luy ay envoyé les précédentes que m'avez envoyé, comme ie n'ay pas obmis aussy de faire mention telles que ie dois de vous et de vos services en celles que i'ay escrittes à mon dict seigneur le chancelier.

Les advis que vous me donnez de l'incursion des Tartares en Poulogne et des Cosaqques à la Mer Noire nous sont confirmées aussi de Hambourg. Ce qui pourra faciliter le traitté entre la Suède et Poulogne[5], de quoy nous n'avons rien de certain, mais seulement de bruits.

Cependant vous aurez apprins comment que monsieur le landgrave[6], prince digne du nom alleman, assisté des troupes suédoises a traversé une bonne partie de l'Allemagne et est venu iusqu'au Mein, là où le cardinal de la Valette[7] et le duc Bernhard[8] luy sont allé devant, faisant ensemble, comme on nous escrit, trente et cinq mille hommes, trop forts, comme nous croyons, pour estre attaquez de Galas[9], lequel craignant reperdre ce que là estoit acquis a esté forcé de repasser le Rhin: d'où nous attendons d'heure et heure de bonnes nouvelles: comme aussi du costé de Lorraine vers lequel le roy[10] en personne s'achemine, avec vingt braves régiments recuillis de divers quartiers, en intention de forcer le duc Charles[11] à quitter le pays, ou à venir à une bataille. Cependant monsieur le grand chancelier ayant esté visité par une ambassade de l'électeur de Saxen[12], luy a renvoyé une de la part de Suède[13], pour luy remonstrer le mal que peut apporter une paix particulière et pleine d'équivoques à la Suède, à la France, à toute l'Allemagne, et à l'électeur mesme, monstrant par toutes ses actions et conseils, qu'il préfère le général à la satisfaction qu'on luy offre pour la couronne de Suède et aux honneurs et commoditez pour luy.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 78. Antw. op no. 2252. Voor geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
2 No. 2252.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Vgl. no. 2252, p. 186.
5 Op 12 september werd te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Polen en Zweden.
6 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk; ter zake zie V, p. 437.
11 Karel IV, hertog van Lotharingen.
12 Johann Georg; zie betreffende dit gezantschap, bestaande uit Johann Paul Münch en Hans von der Pfordt, *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 583 en n. 1 aldaar.
13 Wilhelm von Kalckhun genannt Lohausen en Joachim Ernst von Crockow of Krackow; zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 601. Nagezonden werd Christoffer Carl, graaf van Brandenstein.

Nous attendrons de vous, monsieur, la continuation des actions glorieuses du duc de Rohan[1] qui seul a plus faict cette année icy que tous les autres ensemble.

Dieu le bénisse, monsieur, et vous conserve en santé et prospérité.

Vostre très humble serviteur.

A Paris, le 8/18 Sept. 1635.

2279. 1635 september 20. Aan L. Camerarius[2].

Illustrissime Domine,

Vix quicquam habeo, quod uberrimis tuis literis, quas a principe Arausionensi[3] domum reversus ad me dedisti, reponam praeter, quam debeo, gratiarum actionem.

Sicut enim a vestris partibus incerta admodum est literas curandi ratio, ita et a Lotharingia Rhenoque ita infesta sunt hostium cursibus itinera, ut Argentorato nihil, Meti ut ab hominibus longe a rerum actu positis praeter inanes rumusculos vix quicquam accipiamus. Itaque junxerintne jam arma landgravius[4] et Valetta[5], nescimus. Illud credi video Francofurtum multa commoda, transitum quoque adferre Galassio[6]. Itaque ab ea parte prospera speramus magis quam scimus.

At ex aula, quae nunc est Catalauni in Campania, scribitur huc regem[7] cohortes - regimenta vocant - ex diversis Galliae partibus - nam Helvetii nondum advenere - paratas habere XX, ad depellendum Lotharingiae ducem Carolum[8], cujus milites, pedites ter mille, equites 7^{n}genti[9], in Monasterio quodam ad Sancti Michaëlis obsessi a Gallis spem evadendi vix habent, nisi, quod maxime cupiant Galli, praelium audeat Lotharingus.

Rohanius[10] commeatuum eget: spero Venetos ei malo succursuros. Post Villattam nihil actum Crequiaco[11] et sociis; tamen de obsidenda Valentia fama est. Et solet in illis partibus omnis anni tempestas bello esse idonea.

De Hispani regis[12] in Italiam adventu nihil credunt Itali, sed a rectore Neapolitani regni[13] hoc obtentu pecunias quaeri non satis procedente astu apud suetas talium aures. Classis Hispanica se nunc non movet.

Legatus Angliae[14] partim, ut mos est gentis, magnifice domum instruens, partim matronas principes ante videre cupiens, nondum nostris salutationibus

1 Henri, hertog van Rohan.
2 Copie Uppsala, UB., cod. 338a Ep. 20. Gedrukt *Epist.*, p. 182.
3 Frederik Hendrik.
4 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Karel IV, hertog van Lotharingen.
9 De uitgave der *Epistolae* heeft de lezing: quingenti; vgl. no. 2281 aan Lars Grubbe, waar ook het getal ‘quingenti’ wordt genoemd.
10 Henri, hertog van Rohan.
11 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
12 Philips IV.
13 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey; hij was van 1631 tot 1637 onderkoning van Napels.
14 John Scudamore.

vacat. Quantum intelligo, cordi esse incipit domus nimis diu neglectae negotium. Et quod de Lotharingia Palatinatuque mones, magnam habet aequitatem.

Cardinalis[1], quem his diebus ex mandato conveni, ait, etiamsi deficiant caeteri, regem in armis perstiturum. A nostris pacem cum Polono[2] temporariam tam caro redemtam non in aliud arbitror, quam ut et ipsi valide adsint Germaniae rebus. Duobus his regnis duabus ex partibus bellum gerere perseverantibus credibile est non omnem Germaniam sui immemorem fore, sed aliquos principes landgravii, aliquas civitates Argentorati virtutem imitaturos. Et fieri potest, ut, qui a federe abscesserunt, eos brevi siu consilii poeniteat, ubi visuri sunt se Charybdis fuga in Scyllam incidisse. Dolens intelligo novum dissidium Batavis subortum cum Anglis, quod ex Anglico portu Batavi Dunquercanam navem abduxerint. Sed id tale non est, ut sanari nequeat.

Vidi magni cancellarii[3] ad Saxonem[4] monita, quibus nihil dici potest prudentius. Et valde miror pro tot benefactis, pro consiliis tam fidis, indignam adeo referri gratiam. Vellent, qui hic sunt, jam rem inter ipsos ad arma devenisse. Sed in talibus rebus est non leve in mora pretium, vel ad amoliendam invidiam.

Damnum illud, quod piscatoribus accidit, metuo, ne magnos questus et pacis desiderium suscitet. Gallorum et Dorpii[5] naves nihil plane egerunt, nisi quod Dunquercanorum metu ad tempus levarunt omnem hanc oram maritimam. Galli in Americam aliquid se moliri velle dicunt, melius forte facturi, si societatem Batavorum bonis legibus et tempore jam confirmatam pecunia aliqua ad res magnas excitarent.

Electorem Carolum[6] in majorum laudes succrescere, multum gaudeo. Certe tantae Domus, tot regnis illigatae, tam longa calamitas, nunc quidem principibus omnibus opprobrio est et in posterum esse debet formidini.

Pro transmissis chartis multum debeo.

Ex Italia recentes literae rumores habent de Hispaniae regis illuc adventu mense Octobri, sed ne ibi quidem satis creditos.

Valentiam obsidendi spem video labascere. Ita illi oppido a milite rebusque aliis provisum est.

Bromsaeus[7] hic nondum comparet. Est inter domesticos meos quidam illi consanguinitate junctus. Ita non latebit me, ubi venerit statimque accipiet et ad se missas et alteras ad legatum Batavicum[8] literas.

1 De Richelieu.
2 Het bestand tussen Zweden en Wladislas VII (IV) van Polen was op 12 september 1635 te Stuhmsdorf gesloten voor de duur van 26 jaar.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; zie voor de bedoelde stukken *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, nos. 92, 168, 176, 187, 188, 204, 209, 273, 283, 288, 293, vooral nos. 168 en 204.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
5 Luitenant-admiraal Filips van Dorp.
6 Karl Ludwig, zoon van de in 1632 overleden keurvorst van de Palts, Frederik V, de Winterkoning; vgl. V no. 1980, p. 318 n. 11.
7 Theodorus Brömse uit Lübeck. In 1632 werd hij als student ingeschreven in het register van de Duitse natie te Orléans.
8 Wellicht Johan van Euskercke, gezantschapssecretaris van de Republiek te Parijs; hij heeft na de dood van ordinarius ambassadeur Gideon van den Boetzelaer (1634) lange tijd de ambassade waargenomen. Mogelijk ook wordt gedoeld op de nog steeds op zijn terugroeping wachtende extra-ordinarius gezant Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw.

Me noli credere quenquam tibi esse amiciorem aut qui tibi tuisque magis ex animo omnia optet prospera.

Illustrissimae Dominationi Tuae perpetuo
cultu observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 10/20 Septemb. A.^{o} 1635.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foed. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. Amstelodami 29 7bris / 9 Octob.

2280. 1635 september 20. Aan Christina van Zweden[1].

Cum intelligam factas cum Polonia inducias[2], ea res ut Sacratissimae Majestati tuae totique Suediae bene vertat Deum precor speroque futurum, ut eo bello liberata gens fortissima liberius vacet sustentandis amicorum rebus. Quae, si unquam, nunc certe et consilii et auxilii indigent. Nec deest sua ex parte rex Galliae[3], ipse profectus ad partes Lotharingiae proximas, ut egregio quem ex Galliis undique, et Helvetiis contrahit exercitu ducem Carolum[4] illis locis expellat, dum sub cardinali Valetta[5] aliae copiae de transrhenana possessione cum Galassio[6] certant et in Italia junctis Galliae, Sabaudi[7], Parmensis[8], Mantuani[9] viribus irruptio in agrum Mediolanensem et Valentiae obsidium speratur. Nec quicquam adversus Galliam movere audet classis Hispanica. Argentoratum aliis civitatibus constantiae dat exemplum, aliis fidem mutatam exprobrat. Par virtutis specimen inter principes landgravius[10], est, a quo magni aliquid ad Rhenum exspectamus.

Dirigat haec omnia Deus ad Christiani orbis bonum idemque, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina mea Clementissima, Sacratissimae Majestatis Tuae valetudinem ac solium firmet.

Lutetiae, 10/20 Septemb. 1635.

2281. 1635 september 20. Aan L. Grubbe[11].

1 Gedrukt *Epist.*, p. 183.
2 Te Stuhmsdorf op 12 september 1635 voor 26 jaar gesloten.
3 Lodewijk XIII.
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
9 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
10 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
11 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 82. Gedrukt *Epist.*, p. 182; over Lars Grubbe zie V no. 2064, p. 432 n. 12.

Nobilissime Domine,

Tristia sane sunt, quae literae tuae IV Augusti vet. cal. datae nuntiant, sed

tamen, qualiacumque sunt, sciri oportet. Iners malorum remedium ignorantia est. De Saxone[1] mirarer, nisi illam aulam pridem fama cognossem. Valde res ignorat, si putat se solum cum aliquot sectatoribus tutiorem fore ab Austriacis quam tota regna Suedeorum et Francorum.

Heic res aguntur non, quanta vellem, cura, attamen nec frigide. Rex[2] cohortes, quae nunc regimenta dicimus, excivit XX multis e Galliae partibus, ut ducem Carolum[3] a populo nimium ipsi studente dimoveat Helvetiorum expectans auxilia. Ter mille pedites, equites quingenti e Lotharingicis ad Sancti Michaëlis tenentur Gallorum indagine. Hi aut in casses incident aut Lotharingum implicabunt proelio, quod genus bellandi Galli maxime pro se esse arbitrantur.

De landgravii[4] rebus et utrum se cum Valetta[5] iam iunxerit, an impediat hoc Gallassius[6] urbe, ut vult, Francofurti utens, sane nescimus. Ita omnia itinera partim hostium partim aliorum insidiis infesta sunt.

In Italia frigent res post Villattam captam, exiguum oppidum. Pontifex[7] intercedit bello, cuius interest Italiam quietam esse. Tamen Valentiam a Gallis sociisque obsessam, qui optant, credunt. Classis Hispanica quiescit adhuc. Inducias cum Polono[8] non sine nostro damno factas intelligo. Sed ea nostris occasio erit res Germanicas in melius etiam invitis Germanis promovendi.

Lunemburgici conventus[9] constituta, ubi finem deliberatio acceperit tibique commodum erit, expectabimus.

Vereor, ne nova intercedant certamina Hollandis cum Anglis, e quorum illi portu navem abduxere hostilem.

Velim scire, quid de ea re A.D. Feuglero[10] aliisque Hamburgensibus, amicis meis videatur. Puto illos quoque in eorum esse numero, qui commerciorum causa neque nos neque Gallos neque alios volunt offendere. Ego non illis tantum, sed omnibus pacem opto veram, honestam et tutam. Pax una triumphis innumeris potior[11].

Vale, vir nobilissime, et cave dubites amicitiam a me tuam fieri plurimi, quod utinam rebus possem potius quam verbis ostendere.

Tuae Nobilitati observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Septemb. MDCXXXV.

1 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Karel IV, hertog van Lotharingen.
4 Wilhelm, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
7 Urbanus VIII.
8 Zweden had op 12 september 1635 te Stuhmsdorf met Wladislas VII (IV) van Polen een bestand gesloten voor de duur van 26 jaar.
9 Vgl. no. 2262, p. 199.
10 Niet geïdentificeerd.
11 Hieronymus Megiserus, *Paroemiologia Polyglotta*, Leipzig 1605, 157 geciteerd door Hans Walther, *Proverbia sententiaeque latinitatis aevi. - Lateinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung.* Göttingen, 1963 (Carmina medii aevi posterioris latina 2 : 1) no. 21059.

2282. 1635 september 20. Van A. Oxenstierna[1].

Nobilis et magnifice Domine legate,

E praecedentibus meis literis de dato 23 et 31 Julij et 23 Augusti[2], quas ex parte vobis esse redditas e literis vestris[3] percipio, statum rerum per Saxoniam ac difficultates meas et in quem finem ea Dominationi Vestrae repraesentaverim, abunde intelligere potestis. Inserviet Dominationi Vestrae in eandem finem copia hic subiecta sub lit. A. literarum mearum ad regis Galliae Berlini residentem dominum baronem de Rorté[4] hesterna die datarum[5], praecipue noscendo similem cum reliquis principibus Saxoniis resolutionem super acceptatione pacis ab electore Brandenburgico[6] captam, sicut uberius ipsius literae ad me, quarum exemplar mitto sub lit. B.[7], vos docebunt. Intelliget etiam Dominatio Vestra Brunsvicensem civitatem sine dubio a caeteris civitatibus Hanseaticis eo perductam reliquorum consensum secutam esse et a nostro foedere discessisse, ut sic ne unus quidem horum principum vel ordinum integer in auxilium nostrum supersit.

Sed super haec omnia me movet et premit exorta inter milites nostros confusio iis e causis, quas dictae meae literae indigitant. Ut proinde non absque ratione reliquis difficultatibus meis saepe per literas, tanquam non minimas annumerarim, quod nec christianissimus rex[8] nec foederati Belgii ordines ita et consilia mea et vires iuverint cum promissa pecunia tum decreta legatione[9], quemadmodum fuisset e necessitate rerum.

Misere ante binas septimanas rex Galliae nobilem quendam de Bauregarde[10] cum literis et illustrissimi ordines dominum Woppium ab Aisema[11], sed nec ea, quae requirebatur, cum authoritate nec iis mandatis - cum apud me hic nihil nisi generalia quaedam protulerit, quae exiguum forte nunc fructum parient -, ut tantis confusionibus remedium aliquod conveniens possent adferre. Audio venire e Galliis legatum et nunc in itinere esse dominum marchionem de St Chaumont[12]. Caeterum res amplius iam non sunt integrae et verum tempus effluxerat. Si in tempore qui adfuissent, potuissem uti ipsorum opera et autoritate cum apud ordines tum milites. Sublevassent et partem oneris et partem invidiae, quae in patriam meam se omnis quamvis immerito verterat fecitque non parum, ne meis consiliis et admonitionibus ullus locus sit relictus.

Quatenus res cum Saxone[13] - qui nunc transgressus Salam fluvium hunc

1 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Eigenh. ondertek. met eigenh. postsc. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIV, p. 24. Antw. op no. 2273; beantw. d. no. 2333.
2 Resp. nos. 2215, 2229 en 2262.
3 Zie no. 2273, p. 215.
4 Claude de Salles, baron van Rorté, Frans gezant bij Georg Wilhelm, de keurvorst van Brandenburg.
5 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIV, p. 27 (no. 309)
6 Georg Wilhelm.
7 Ontbreekt.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Als Frans gezant is na veel traineren tenslotte gezonden Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
10 Le sieur de Beauregard; zie no. 2144, p. 24 n. 9.
11 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg.
12 Zie boven, n. 9.
13 Johann Georg, keurvorst van Saksen; zie ook no. 2131, p. 3 n. 8.

archiepiscopatum ingressus plurima loca occupavit, non quidem vi, sed exturbatis vel cedentibus nostris sine tamen ullo adhuc sanguine vel actu apertae hostilitatis - deventa est, id Dominationem Vestram docent transmissa nuperrime acta invicem hactenus commutata vulgataque typis. Non possum quicquam in hanc vel illam partem Dominationi Vestrae certi scribere de eventu horum vel sumenda a me resolutione, nisi quod difficultates meae adeo graves sint, ut ita habitus a sociis exiguas videam rationes eluctandi. Velim interim Dominatio Vestra eas christianissimo regi ex fide et industria sua repraesentet, ut rescire possim, quae ipse remedia his malis meditetur et mutuum communicationis recipere queam.

Dominatio Vestra feliciter valeat.

Dominationis Vestrae amicissimus

Axelius Oxenstierna mp.

Dabantur Magdeburgi, die 10 Septembris Anno 1635.

Caeterum quibus nunc in terminis res cum Saxone versetur, id ex adiunctis sub lit. C. meis ad ducem Mechelburgensem[1] videre Dominatio Vestra potest.

Haec scribere, sicuti res se habent, operae pretium et e re duxi. Non desistam id agere, quod expediat causae communi nostrae atque amicorum, et sicuti hactenus contra rationem malo restiterim ita nec in posterum boni viri officium sustinere desistam. Ast tot difficultatibus circumseptus sum atque ita undique premor, ut praemonendus mihi sis tuque debito loco praemoneas, ut, si quid conferre re ac consilio possint illi, quorum interest, ne me delabi patiantur ad ea consilia, quae mihi atque ipsis displiceant. Multi hactenus sunt commissi errores et sperabam hos agnitum iri atque praecautum, ne in eosdem relabamur, verum video humanum esse semper in eosdem scopulos impingere.

Adres: Nobilissimo Domino Hugoni Grotio, Sacrae Regiae Majestatis Sueciae consiliario et ad christianissimum Galliae Regem legato ordinario.

In dorso schreef Grotius: acc. 1 Novembr. 10 dec. *(sic)* 1635.

Onder aan de brief: Domino Grotio.

2283. [1635 september 20]. Aan N. van Reigersberch[2].

Die van de kerke van Charenton, nadat wij over de geschillen, over de verdraagzaamheit en vrijheit van het spreken veel onderling hadden gehandelt, zijn bij mij gekomen en hebben gezeit, dat zij op alles gelet hebbende naar het verstandt, dat hun God gegeven had, meenden, dat zij wel zouden doen mij een plaats te geven in de bank van de Duitsche princen ende niet een plaats als ambassadeur, gelijk zij gaven aan die van Engelandt en de Vereenigde Nederlanden, omdat die - zoo zij zeiden - waren van hare confessie en Zweden, welke kroon ik representeerde, niet; bijbrengende ook het voorbeelt van Sobel[3], eertijds alhier ambas-

1 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin († l658); de brief ontbreekt.
2 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 46.
3 Hans Zobel; hij was van 13 mei 1626 tot 1 oktober 1630 resident van Denemarken te Parijs.

sadeur van Denemarken, die van haar gevoelen zijnde zich daarmede had vergenoegt.

Ik heb haar gezeid, dat Sobel veel dingen hadde gedaan, die in Denemarken en op andere plaatsen niet waren goedgekeurt; dat hare bijeenkomst, hoewel kerkelijk, nochtans een publyke plaats was erkent bij de wetten van 't rijk; dat een ambassadeur daar niet konde komen dan zijne qualiteit medebrengende ende dat het anderzints hem bij zijne principalen qualijk zoude worden afgenomen; dat in Zweden noit iet in nationale synoden tegens hen was besloten; dat het concordiboek[1] begrijpende de veroordeeling van de kerken van verschillende gevoelens over het avondtmaal bij hen niet was aangenomen. Ik bragt ook bij het voorbeelt van de Heeren de La Garde[2], die in Zweden communiceerden, en alzoo zij meenden, dat die mogten verandert zijn van gevoelen, voegde ik daarbij het voorbeelt van den hertog van Tweebrugge[3], waarop zij niets hadden te zeggen. Nopende de rang als ambassadeur bragt ik bij 't exempel van den heer van Maurier[4], van den heer Camerarius[5], die hunne behoorlijke plaatsen hadden, hoewel komende van rijken, die het eene heel van andere, het andere van wat verschillender gevoelen was. Dog ik toonde wel, dat daar mij niet aan was gelegen, ende geleide haar niet buiten mijn kamer om te toonen, dat ik ambassadeur was. Overzulks meen ik tot dienst van mijn huis ende eere daarin anders te voorzien.

't Is zeker, dat velen van deze kerken, hoewel tot de verdraagzaamheit genegen, omdat zij van malkander verdeelt zijn, verder gaan dan onze contraremonstranten en, hoewel zij haar daarvan zoeken te ontschuldigen, na dat ik het kan begrijpen, dingen stellen, waaruit volgt, dat God autheur is van alle zonden, ook van de eerste; een gevoelen, 'twelk eenstemmelijk bij alle de oude kerken als godslasterlijk is veroordeelt.

Zoo ik niet wist, dat eenige predikanten, ook het meeste deel van de gemeente, anders gevoelden, ik zoude mij bij haar niet voegen willen, gedachtig zijnde 'tgeen Justinus[6] in zijne Apologie voor de Christenen en Irenaeus[7] in zijnen brief aan Florinus op die stoffe van de apostelen en der apostolische kerken, waarin zij opgebragt waren, d'eene discipel van den Heiligen Johannes d'andere van Polycarpus[8], - die discipel was van den Heiligen Johannes - zeer uytdrukkelijk en stigtelijk hebben geschreven. Zulke oude overeenstemming houde ik voor de beste

1 *Konkordienbuch* is de naam van de in 1580 ingevoerde verzameling van lutherse belijdenisgeschriften; zie voor de samenstelling *Lexikon für Theol. und Kirche* Zweiter Band 1958, p. 149 v.
2 De la Gardie, onder wie de maarschalk Jacob de la Gardie.
3 Ik vermoed: de op 9 augustus 1635 overleden paltsgraaf Johann II, hertog van Zweibrücken.
4 Waarschijnlijk duidt dit op Benjamin Aubéry du Maurier, die 11 jaar gezant in Den Haag was geweest.
5 Wellicht is Ludwig Camerarius bedoeld; hij was Zweeds gezant in Den Haag.
6 Justinus Martyr (†± 165). Van zijn werken zijn bewaard gebleven de beide *Apologiae pro Christianis* en de *Dialogus cum Triphone*; zie Migne, *P.G.* VI, kol. 327 vv. De eerste Apologie is vooral van betekenis door de schildering van doop- en eucharistieplechtigheden.
7 Irenaeus van Lyon (geb. waarsch. ± 140$^{\text{aant.}}$), bisschop, kerkvader; voor zijn brief aan Florinus, fragmentarisch overgeleverd door Eusebius van Caesarea (±263-±340) in diens *Historia Eccles.*, zie Migne, *P.G.* VII, kol. 1225 vv.
8 Polycarpus (†155 of 156), martelaar, apostolisch vader, is leerling van de evangelist Joannes geweest en heeft Irenaeus van Lyon persoonlijk onderricht; voor de enige (echte) brief, die van hem is overgeleverd, zie Migne, *P.G.* V, kol. 1005 vv.

uitlegging van de H. Schriftuur zonder mij eenigszints te willen laten binden aan een strooband van Wittenberg[1], Dordregt[2] of Alais[3].

2284. 1635 september 20. Aan P. Schmalz[4].

Nobilissime Domine,

Binae mihi simul abs te heri redditae sunt, alterae XXVI Iulii, alterae X Augusti scriptae, pro quibus perpetuaque in me benevolentia gratias habeo quam possum maximas. Non repeto quae nunc ad magnum cancellarium[5] scribo quaeque tibi scio patere, nec quae ante hos dies septem ad te scripsi[6], ne inutiliter decidam tempora occupationibus tuis. Ego, ex quo abiistis, non omisi septimis diebus, saepe et mediis, scribere, et modo mari, modo terra mittere, ut occasio dederat. Sed ubique pericula sunt: terra, si forte detegantur ab hostibus literae, quamquam diligenter sub mercatorum involucris occultatae, mari a piratis, et quia certa curandi literas ratio nulla constituta est.

Landgravius Hassiae[7], qui iam non procul Francofurto abesse nuntiatur, quid acturus sit, avidi omnes expectamus. Dolet, quod non ante mutatam validae civitatis fidem advenerit. Sed etiam sic est, quod agat. Bannerii[8] gaudeo tam insignem esse exercitum, cui cum adeo de proximo iubar magni cancellarii affulgeat, id ad praeclarissimas actiones incitamentum fore non dubitamus.

Gallica pecunia, quanquam exiguae reliquiae de magnis promissis, negotium est difficile extricatu. Tamen cum videant opus sibi esse nostrorum sociis viribus, pollicentur. Sed verba sunt, non sine re tantum, sed et sine ulla scriptura, ex qua urgeri possent. Itaque, ut super rebus Gallicis faciendum est, nihil affirmo. Credo idem et principem Margaritam[9] sentire, pro cuius matrimonio vidi Italicum libellum Romae scriptum satis accurate. Certe, si ex Gratiani decreto[10] et ejus interpretibus res definienda est, obruentur parlamentarii et episcopi Galliae magno consensu eorum, qui hactenus de id genus quaestionibus per Italiam, Hispaniam, Belgicam, Germaniam et alibi sub pontificis ditione scripsere. Neque possunt obtinere quod volunt Galli, nisi canonistarum conspirationi ius regium et patriae mores fortiter opponant, quod ipsum est ex parte potissima[11] transire in protestantium castra. Sed huius rei satis implicatae quis sit futurus exitus, dies docebit.

1 In Wittenberg sloeg Luther in 1517 zijn 95 stellingen aan.
2 De nationale synode van Dordrecht, gehouden van 13 november 1618 tot 29 mei 1619.
3 De nationale synode van de gereformeerde kerken te Alès in 1620.
4 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 83. Gedrukt *Epist.*, p. 182; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 558. aant.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 No. 2274 dd. 14 september.
7 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
8 Johan Banér, Zweeds maarschalk.
9 Margareta van Lotharingen, op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd met Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII. Men trachtte dit huwelijk door de Franse bisschoppen ongeldig te doen verklaren; zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv. Het hier genoemde geschrift heb ik niet kunnen achterhalen.
10 Gratianus, Camaldulenser monnik (geb. na 1100, † vóór 1179 of 1160), professor in de theologie te Bologna; hij gaf het eerste handboek van het kerkelijk recht uit, het *Decretum Gratiani*, oorspronkelijk geheten *Concordia discordantium canonum*.
11 De uitgave der *Epist.* heeft hier de lezing: fortissima.

Legi quae magnus cancellarius literis et per legatos Saxoni electori[1] significavit[2]. Nihil potuit dici aut gravius aut constantius aut in publicum utilius. Sed quid ista apud obductos callo animos? Superest igitur, ut ad Gallorum exemplum nostra et ipsi curemus. De Vespasiano[3] propositum quod scribis, valde displicet. Nonne in Claudium[4] satis liberales fuimus[5]? Sed lactucis[6] facile est de alieno corio ludere. Pertinax[7], ut video, vim sui nominis obtinet. Tamen tam indigna non exspectaveram, *Ἀνδρὸς θανόντος ὡς τάχ᾽ ὄλλυται χάρις*[8].

Posterioribus magni cancellarii literis abfuisse acta, quorum meninerant, iam ante significavi[9]. Tuis quae nondum tunc parata missurum te scribis, eorum rogo memor ut sis, ut tanto norim melius, quam ad normam mihi dirigendi sint sermones.

De caeso Gallassio[10] nihildum habemus;

> Tarpeio nuper quae sedit culmine cornix
> Est bene non potuit dicere, dixit, erit[11].

Vale, vir nobilissime, nostri, tui non immemorum, memor.

Tuae Nobilitati observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Sept. MDCXXXV.

Heppius[12] Galliam orat annua, et aliquid puto impetrabit.

Scripseram ad D. cancellarium et ad Spiringium[13] rogare me, ut sciam, unde recepturus sim trimestre, quod a calendis Augusti deberi coepit, et itinerum impendia, quorum rationes bis transmisi. Spiringius vult me id ex Gallica pecunia repetere; id vero est non ad calendas Octobres aut Novembres, sed ad Graecas. Ego, qui multum in supellectilem parandam erogavi, spero fore, ut illae solutiones non differantur. Quare si e dignitate regni videtur bene sustineri hanc legationem, rogo, ut et nunc et in posterum certi videam aliquid. Ea in re aequissima precor, me adjuves, et paria, si res tulerit, exspectes. Si huic meae rei prospectum satis esset,

1 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
2 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, nos. 92, 168, 176, 187, 188, 204, 209, 273, 283, 288, 293, vooral nos. 168 en 204.
3 Codenaam voor Pommeren.
4 Codenaam voor Polen.
5 De copie te Den Haag heeft - ten onrechte -: fecimus.
6 Codenaam voor Frankrijk.
7 Schuilnaam voor Johann Georg van Saksen.
8 Vgl. Sophocles, *Aiax* 1266/7:

> *... τοῦ θανόντος ὡς ταχεῖά τις βροτοῖς*
> *χάρις διαρρεῖ καὶ προδοῦσ᾽ ἀλίσκεται.*

en *id.* frg. 920 (ed. Jebb-Pearson):

> *ἀμνήμονος γὰρ ἀνδρὸς ὄλλυται χάρις.*

9 Zie no. 2274, p. 218.
10 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
11 Vgl. Suetonius, *Vita Domit.* XXIII.
12 Johan Heppe.
13 Petter Spiring Silvercrona.

commendarem et liberalitatem in eos, qui me ad regem deduxerunt, et pro Mousterii[14] picturis jam paratis et pro chartis Hottomanni[15] et in Hepstenium[16].

14 Daniel Dumoustier; vgl. no. 2265, p. 205 en de verwijzing in n. 7 aldaar.
15 Jean Hotman; vgl. no. 2265, p. 205 en n. 8 aldaar.
16 Johan Epestein, agent van Zweden te Parijs. Het postscriptum 'Scripseram' etc. niet in de Haagse copie, evenmin in de uitgave der *Epistolae*.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, Secrétaire de Monseigneur le Grand Chancelier de Suède.

Met andere hand: Praesent. Alderstadt, den 8 Octob. 1635.

2285. 1635 september 20. Aan Elisabeth van Runkel-van Wied, Gravin van Solms[1].

Madame,

J'ay apprins avec une douleur fort sensible la perte, que non seulement vous et vostre famille fort illustre a fait au trespas de feu Monsieur vostre mary[2], mais aussi toute l'Allemagne, laquelle au millieu de ces grandes tempestes avoit grand besoin d'un si sage pilotte, doué d'un sçavoir, prudence et vertus éminentes. Outre le mal qui en arrive au public, i'en ay ma part en mon particulier, ayant eu l'honneur d'estre bien voulu d'une âme si généreuse, et l'ayant tenu pour une félicité grande. Dieu, qui par sa promesse s'est obligé d'avoir soucy tant de peuples affligez que des veufves et pupilles, remettra par sa grâce et par l'assistance des grands roys et princes l'Allemagne en un meilleur estat, et sera protecteur de vostre personne et des vostres.

Je suis trop faible pour pouvoir porter quelque soulagement à l'affliction que Dieu vous a envoyée, mais bien vous prieray-ie de croire, que de tout ce qui dépend de moy vous pouvez disposer librement.

Quant à l'affaire que Monsieur vostre mary m'avoit recommandé et que vous me recommandez par la vostre, le roy[3] estant party d'icy vers la Lorraine, ie n'ay peu mettre entre les mains de sa majesté vostre lettre, comme autrement i'eusse tenu à honneur d'en faire, mais le roy ayant voulu qu'en son absence les ambassadeurs s'adressassent à Monsieur le cardinal[4] comme ayant plein pouvoir de toutes affaires, ie luy ay recommandé l'affaire, et en outre à Monsieur de Bulion[5], surintendant des finances. Et après, ayant aussi envoyé à son commis, i'apprends que feu Monsieur vostre mary a esté couché sur l'estat des pensions estrangères pour six mille livres. Mais le mal est que cette somme est mal assignée sur les dèves de la Chambre de Justice de l'an 1625, là où il n'y a pas du fonds comme m'ont asseuré ceux qui manient ces affaires: tellement que pour parvenir a l'esset de la libéralité du roy il faudra obtenir nouvelle assignation, à quoy la recommandation de Monsieur de Feuquière[6] à Monsieur de Bulion et ses commis pourront beaucoup, et cy contribueray fort volontiers tout ce qui sera en mon pouvoir, priant Dieu, Madame, qu'il vous conserve soubs sa protection.

Vostre serviteur très humble.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 81. Geadresseerde is Elisabeth von Runkel und Dierdorf, gravin von Wied; zij was in 1614 gehuwd met Philipp Reinhard, graaf van Solms-Hohensolms.
2 Op 15 juni - zie Grotius' schrijven van die datum aan Axel Oxenstierna, no. 2146, p. 27 - was hij nog in leven, op 14 september - no. 2273, p. 217 - meldt Grotius zijn dood.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 De Richelieu.
5 Claude de Bullion, sieur de Bonelles.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.

A Paris, le 10/20 Septemb. 1635.

2286. 1635 september 20. Aan H. Wolff[1].

Monsieur,

J'ay esté bien aise d'apprendre par la vostre du 9/19 d'aougst que quelques-unes des miennes sont parvenues à vos mains. Je n'en ay pas manqué d'escrire iusques à ce que tous les chemins ont esté bouchez, lesquels nous espérons que maintenant se rouvriront par les armes de monsieur le landgrave, qui, comme ie croy, ont donné l'escorte à la vostre.

Nous ne sçavons rien de certain de ce qui se passe asteure prez du Rhin, pource que les Lorains nous empeschent les chemins de Strasbourg, contre lesquels le roy[2] va avec vingt régiments et neuf mille Suisses. Sa Majesté est encore à Châlon empesché par la goutte de s'approcher plus à cette frontière, où commandent deux braves chefs, le duc d'Angoulesme[3] et le mareschal de la Force[4], qui tiennent assiégez trois mille et cinq cens Lorraine à S^{t}. Michel. Il faudra bien qu'ils se rendent à discrétion, ou bien que le duc[5] vienne à une bataille, chose désirée par les François. Nous avons quelquefois des advis de Mets, mais qui à cause de la distance des lieux où les grands affaires passent, ne nous donnent pas grande certitude, mais sont croyables en ce que(?) nous font espérer la conjonction des forces de monsieur le landgrave et du cardinal de la Valette[6] qui a avec luy le duc Bernhard[7], et ayant passé le Rhin a forcé Gallas[8] de faire autant. C'est icy grand mal que l'accord de la ville de Francford a anticipé le grand effort, laquelle asteure sert de retraitte et de passage aux ennemies.

Si i'eusse peu continuer, monsieur, l'envoy de mes lettres, ie vous eusse mandé les affaires du Pays Bas, là où après une bataille gagnée l'espérance a esté bonne, mais Dieu en a disposé autrement, pour monstrer que les plus belles apparences ne sont pas tousiours suivies des plus grands effects.

Après que la licence militaire a donné des très mauvais exemples à Thienen[9], nos amis ont failli à prendre Louvain à faute de vivres pour nourrir l'armée, et par mesgarde ont perdu le fort de Schenck[10]. Mais le prince d'Orange[11] a apporté du remède à ce mal, ayant faict d'autres forts de touts costez pour blocquer cestuy-là, excepté le costé du Wael là où l'ennemi 'sestoit mis avec son armée, mais laquelle par la difficulté d'avoir de vivres sera forcez de se retirer, si elle ne l'a faict desià, et nous ouvrir le chemin pour rentrer dans le fort perdu si non durant l'hyver, pour le moins au printemps.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 79. Herman Wolff, juris doctor, was Zweedse hofraad en gezant bij Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
4 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
5 Karel IV, hertog van Lotharingen.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
9 Vgl. no. 2163, p. 51 en n. 6 aldaar.
10 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 en n. 1 aldaar.
11 Frederik Hendrik.

Encore Dieu ne nous a pas oublié tout à faict de ce costà-là, puisqu'il [a] osté aux Espagnols un grand homme d'estat et de guerre, aymé des peuples et des soldats, qui est le marquis d'Aytona[1], la mort duquel vaut bien la victoire d'une ville, Mais plus grand bonheur nous a acquis cette année le duc de Rohan[2], lequel ayant battu deux fois bravement les gens de l'espagnol[3] et de l'empereur[4], a osté d'entre leurs mains la Valteline toute entière, le comté de Bormio et le val de Monasterio, et a faict trembler le Tirol. Il fait aussi un fort contre celuy de Fuentes. Ainsi les armes du roy et des Grisons touchent d'un bout l'estat de Milan, cependant que le mareschal de Créquy[5] l'attaque du costé du Montferrat, ayant prins Villatta et allant à Valence, accompagné outre les troupes du roy de celles des ducs de Savoye[6], Mantoue[7] et Parme[8], et favorisé de Vénise, desquels commencements il faut espérer de plus grands succès.

Ce m'est un plaisir incroyable que d'apprendre par toutes les lettres de monseigneur le grand chancelier[9] la grande estime qu'il faict de la grande constance et vertu de vostre landgrave, presque le seul prince alleman trouvé à l'espreuve de la fortune. Je n'ay manqué d'en faire rapport au[x] ministres du roy icy et principalement à Mons. le cardinal[10]: comme ie ne manqueray pas aussi en prendre le temps pour faire valoir vos propositions louables.

Je vous prie de me faire part tant de fois que pourrez, de ce qui se passe en vos quartiers et des choses que vous iugerez de pouvoir mettre en oeuvre pour advancer le bien public, ie demeureray à iamais, monsieur,

vostre serviteur.

Le 10/20 Septemb. 1635.

2287. 1635 september 21. Aan A. Oxenstierna[11].

Excellentissime Domine,

Quoties ea recogito, quae literis Sublimitatis Tuae datis 23[12] et 31 Iulii vet. cal.[13] continentur quibusque ante septem hos dies, quantum angustiae temporum

1 Francisco de Moncada, graaf van Ossona, markies van Aytona, na de dood van de infante Isabella in december 1633, gouverneur van de Zuidelijke Nederlanden; hij was op 17 augustus 1635 overleden.
2 Henri, hertog van Rohan.
3 Philips IV.
4 Ferdinand II.
5 Charles de Créquy de Blanchefort de Canaples.
6 Vittorio Amedeo.
7 Carlo Gonzaga.
8 Odoardo Farnese.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 De Richelieu.
11 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 183; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 94.
12 No. 2215.
13 No. 2229.

patiebantur, respondi[14], vehementer doleo videns rem communem Germaniae a Germanis tam multis tamque eminentibus deseri, ad quod malum accedit et aliud,

14 No. 2273.

quod Gallia res sibi proximas et proprie suas curare contenta quae remotiora sunt brevi auditu[1] transmittit.

Cum rex[2] abiens cardinalem[3] summa cum potestate reliquerit, ad quem desideria nostra perferremus, die dominico ad eum solenniter admissus detuli, quae mandata mihi erant, de Saxone[4], de Brandenburgico[5], de Lunemburgico[6], Bernhardi ducis fratre Guilhelmo[7].

Dicebat intellectum sibi Sublimitatem Tuam cum Saxone pactiones moliri. Frustra federa fieri, si non serventur. Se perstiturum in proposito et decipi quam decipere malle.

Respondi offerri quidem aliqua a Saxone Sublimitati Tuae etiam privatim ad Suediam spectantia, sed Tuam Sublimitatem illis sepositis per literas primum prudentissimas ac gravissimas, deinde colloquio cum legatis ipsius[8], postremo legatione ad ipsum missa[9] ostendisse iniuriam Galliae aliisque sociis fieri; esse praeterea in pace quaedam toti Germaniae ipsique Saxoni periculosa; nec quicquam omisisse, quo adduci possit Saxo ad remedia illis malis quaerenda. Caeterum et illud injunctum mihi, ut dicerem, si desereretur etiam a Gallia Sublimitas Tua, nemini mirum videri debere, si necessitate ad ea trudatur, quae ab ipsius aliorumque Suediae rectorum[10] animo longissime absunt.

Cum diceret cardinalis talia solere dici ab iis, quibus constitutum esset privatim suis consulere rebus, dixi nihil adhuc[11] esse actum, rem esse integram; optandum quidem fuisse, ut aliquanto prius a rege illuc legatio mitteretur; sed nunc quoque posse Sanctichaumontio[12] - is nunc etiam Caleti haeret, naves an aliud quid exspectans - ea mandata dari, quae Sublimitatem Tuam per se ad optima quaeque promptam confirmare[n]t. Negotium quoque pecuniarium tot pollicitationibus tractum, quod nunc etiam in alia tempora et incertos casus a Bulionio[13] rejiceretur, tempus esse absolvi.

De Sanctichaumontio dixit rem bene se habituram, de pecunia nihil. Sed cum addidissem adversus id, quod objecerat, nihil agere Bannerium[14], mirum videri non debere, si quamdiu Saxo abstineret armis et spes aliqua ex colloquiis daretur, nostri

1 De editie der *Epist.* heeft: aditu.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 De Richelieu.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
5 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
6 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
7 Wilhelm van Saksen-Weimar, oudste broer van hertog Bernhard.
8 Voor de bedoelde brief zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd., p. 330. De gezanten van de keurvorst waren Hans von der Pfordt en Johann Paul Münch; vgl. *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 376.
9 Christoffer Carl, graaf van Brandenstein, Wilhelm von Kalckhun genannt Lohausen, en Heinrich Schwallenberg; voor hun instructie zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 400.
10 Vijf ministers voerden tijdens Christina's minderjarigheid het regentschap; het waren op dat ogenblik: Gabriel Gustafsson Oxenstierna, Jacob de la Gardie, Karl Karlsson Gyllenhielm, Gabriel Bengtsson Oxenstierna en - als plaatsvervanger van de rijkskanselier - Axel Banér.
11 De uitgave der *Epistolae* heeft de lezing: aliud.
12 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
13 Claude de Bullion, surintendant des finances.
14 Johan Banér, Zweeds maarschalk.

odium non quaererent publicum ex illata in eum vi priore, caeterum landgravium[1] Tuae Sublimitatis et hortatu et auxilio res egregias moliri, dixit exspectandum, quid acturus esset.

Cum interrogasset me, crederemne Tuam Sublimitatem teneri desiderio in patriam redeundi, dixi ejus animum ad omnia ferri honesta ac gloriosa; quare non dubitare me, quin id maxime in ejus sit votis[2] rebus a se susceptis finem se dignum imponere.

Gratias quoque egi regi ipsique pro cura rerum ad Rhenum, utque earum partium salutem cordi sibi esse vellet, rogavi.

In sermone et illud injecit audire se grande esse principum illic in Sublimitatem Tuam odium; respondi scire ipsum externis quamvis sapientissimis ac modestissimis non posse id evitari. Indutias duodecennes affirmabat nostris fore concessa Polonis Prussia rege Poloniae[3] jus, quod in Sueciam obtenderet, non dimittente. Magna agitare regem illum bono publico. Silesiam ab eo in tutelam Poloniae recipi; nostris omnia pacata ab eo exspectanda.

His benigne satis[4] dissertatis repetitisque iterum postulationibus[5] meis sicut in cubiculi ipsius limine receptus ita in eodem limine dimissus a cardinali sum excusante, quod non longius me prosequeretur, corporis infirmitatem. Observarunt nonnulli eum nescio quid sinistri metuentem ab aliquammulto tempore non itasse ad regem; regem, antequam hinc abiret, ad ipsum nonnunquam.

An conjuncti jam sunt landgravii et Valettae[6] exercitus, incerti sumus, nullas enim literas nisi a Meti habemus easque nihil magni nuntiantes. Tantum intelligimus Gallasium[7] ponti Maguntiacensi incendium struxisse infeliciter; Francofurti urbe eum tanquam sua uti.

Rex adhuc Catalauni est, nec ultra iturus videtur podagra dictus impediri. Sed sine ea satis justae causae sunt, cur objiciendus non sit Lotharingiae[8] periculis, ducis[9] etiam nunc validioribus ibi rebus.

Rex praeter Helvetios recens conscriptos, qui nondum advenere et quorum pars it[10] ad Rohanium[11], viginti cohortes, quae regimenta vocant, partim veteres partim novas contra Lotharingum mittit; cujus milites ter mille quingenti obsessi a Gallis tenentur in Lagrangii[12] Balivatu Sancti Michaëlis dicto. Creditur Lotharingus eos potius derelicturus quam rem deducturus ad praelium secundis utens popularium studiis et e comitatu Burgundiae faciles habens commeatus.

Chaunius[13] in Picardia nihil agit; contra Croati impune quotidie ad conspectum Ambiani aliorumque Galliae oppidorum cursitant etiam vicorum incendiis, ut mos ipsis est, non abstinentes.

1 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Vgl. Horatius, *Sat.* II 6, 1: Hoc erat in votis ...
3 Wladislas VII (IV).
4 Het woord ‘satis’ ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
5 De editie der *Epist.* heeft de lezing: pollicitationibus.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
8 De uitgave der *Epist.* heeft de onjuiste lezing: Landgravii.
9 Karel IV, hertog van Lotharingen.
10 Het ‘ut’ van de *Epist.* zal een zetfout zijn.
11 Henri, hertog van Rohan.
12 Jacques de Loys de La Grange aux Ormes.
13 Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes; zie over hem no. 2178, p. 78 n. 12.

In Italia post Villattam nihil de Valentia obsessa, rumusculi tantum; scribit ad me Marinus[1], quod verum puto, pontificem[2] impedire, ne in Italiam transeant arma, jamque ab eo inducias cudi.

Hollandis nova cum Anglis exorta est oontroversia, inde quod Dunquercanam navem vi abduxere e portu Anglorum.

Accessit me his diebus nobilis quidam Gallus[3], quo animo nescio; sed quasi hic Americanam navigationem validam meditarentur, rogavit me, an ei usui ex Suecia naves emi possint. Dixi id nescire me; caeterum auditum mihi agitatum antehac de conjungendis cum Suecia Galliae Germaniaeque viribus ad res in eo orbe gerendas; si id consilium allubesceret, allaturum me siquid possem.

Inter rumusculos, qui heic sparguntur, mendacissimos saepe, est de Ruperti Palatini[4] cum regina[5] nostra conjugio et de Gallico praesidio in Maguntiacum inducto a duce Bernhardo remotis Suedis. Sabini quod volunt somniant[6].

Venit ad me his diebus Insulanus, de l'Isle Gallice, qui res regis Argentorati agit; rogavi eum, ut amicitiae inter Galliae et Sueciae regna his, si unquam, temporibus necessariae curam haberet; neque ea, quae nostra sunt, sive rentenla semper, ex quo bello capta sunt, sive postliminii pactis firmati jure ad nostros redire debentia invadi paterentur, qua de re graves contra eum querelas ad me scripserat ringravius[7], quem nunc Francofurti in hostium potestate esse dolens intelligo. Promisit Insulanus sibi id cordi fore, et siquid controversi incideret, non passurum me ejus ignarum. Recriminabatur quosdam, qui ringravii credulitate nimia abuterentur.

Haec, quanquam non maxima, referre officii mei esse duxi.

Deus, Excellentissime Domine, Sublimitati Tuae rebusque ejus adsit.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 11/21 Septemb. 1635.

Has signaturus video ex Italia literas, quae me docent Valentiae esse MD pedites, equites CCCC, alimenta et belli instrumenta quantum satis. Itaque ejus obsidione desperata Crequiacum[8] novum castellum struere in confinio Montisferratensis et Mediolanensis ditionis. Parmensis[9] militem vi aliqua esse, sed id privatis ipsius cum cardinali Trivultio[10] certaminibus imputari. Regis Hispaniae[11] literas 24 et 26 Iulii idatas spem adhuc adventus ejus in Italiam facere jussa ad id mitti classe Italis tamen haud satis credentibus.

1 Over Charles Marin zie V, p. 436 n. 2.
2 Urbanus VIII.
3 Mij niet nader bekend.
4 Ruprecht (1619-1682), zoon van de in 1632 overleden keurvorst van de Palts, Frederik V, de Winterkoning; Ruprecht was vice-admiraal in Engelse dienst.
5 Christina van Zweden (geb. 1626).
6 Festus bij Otto, *Sprichw. d.R.*, p. 304; de lacuneuze Festus-tekst door Scaliger aangevuld.
7 Otto, wild- en Rijngraaf; zie over hem V, p. 405 n. 3. Zijn brief ontbreekt.
8 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
9 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
10 Gian Jacopo Teodoro de' Trivulzio (1597-1657), sedert 1629 kardinaal, later onderkoning van Aragon (1643), Sicilië (1647) en Sardinië (1649) en tenslotte in 1655 gouverneur van Milaan.
11 Philips IV.

Poscitur eo obtentu a civitatibus regni Neapolitani, ut viginti millia peditum, tria millia equitum per annum alant, in id et CL[1] millia scutatorum menstrua, in praesens CCCC[m]. scutatorum ad conscribendum militem, III[m]. pro classe. Civitates rem ad conventum generalem rejiciunt, quem vicerex[2] metuit indicere.

Ex Hispania literae legatos inde mitti ajunt Franciscum Melonem[3] ad imperatorem[4] et Italiae principes, in Poloniam comitem de Sera[5], qui excuset negatum fratri regis[6] matrimonium virginis haeredis principatus Stilani[7], et disturbandum alterum regis cum Palatina[8]; in Germaniam marchionis Celadae[9], ut cum Bavaro[10] agat de rationibus retinendae Angli amicitiae novis pactionibus. Idem in Alsatia copiis imperaturus dicitur. Castellae regnum aegre reperit tributa, quibus expediat promissos regi milliones novem. Interim pro Flandria Germaniaque per mercatores pecuniae parantur in tres menses septingena millia ducatorum; idque ajunt porro continuatum iri usque dum expleti sunt milliones septem; a Sicilia sperantur C.[m] scutatorum menstrua. Frumentum Barcinonem mittitur magno pretio conquisitum ob sublata cum Gallis commercia.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2288. 1635 september 24. Van N. van Reigersberch[11].

Mijn Heer,

Den 22 deser, wanneer Valerius[12] van uEd. brieven van den sevenden ende veerthienden Sept.[13] heeft ontfangen, ende joffrou Huygen[14] van de 17 van deselffde maent van uEd. huisvrouw, soo heb ick geen ander tijdynge gecregen als van den 17 Iulij ende sevenden deser, de verste acht dagen ouwer als andere,

1 Het telwoord CL is in de editie der *Epist.* uitgevallen.
2 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey, onderkoning van Napels van 1631 tot 1637.
3 Francisco de Mello, graaf van Assumar, later markies van Tor de Laguna.
4 Ferdinand II.
5 Een Spaanse gezant, graaf Selre (aldus Adam Szelagowski, *Division de l'Empire germanique et la Pologne sous le règne de Ladislas IV.* Kraków 1907, passim) heeft in 1635 met Wladislas VII (IV) onderhandelingen gevoerd met betrekking tot een huwelijk, waardoor de Poolse koning nauwer zou zijn verbonden met de Habsburgers. Wellicht is hij identiek met Jean de Croy, graaf van Solre.
6 Johan Casimir (1609-1672), broer en in 1649 opvolger van Wladislas VII (IV) van Polen; hij huwde in 1649 met diens weduwe, Maria-Louisa Gonzaga. Het woord 'regis' is in de uitgave der *Epist.* weggevallen.
7 Over Anna Carafa, prinses van Stigliano en de kwesties rond haar huwelijk zie ook de brieven aan Oxenstierna dd. 20 december 1635, 24 januari 1636, 18 juli 1636; zij huwde tenslotte in 1636 met de hertog van Medina Las Torres, Felipe Ramirez de Guzmán. Deze was van 1637 tot 1644 onderkoning van Napels.
8 Elisabeth (1618-1680), oudste dochter van Frederik V van de Palts.
9 Don Alonso Gaspar de Cordoba y Alvaredo, markies van Celada.
10 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
11 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 h. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Beantw. d. no. 2307. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 206.
12 Schuilnaam voor Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
13 No. 2272.
14 Mogelijk een der dochters van Christiaan Huygens, Geertruid (1599-1680) of Constantia (1602-1667); vgl. Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reigersb.*, p. 314 n. 4.

't welck mij deurgaens gebeurt, soodat ick geen tijdynge en crijge quam postquam gratiam novitatis amiserunt. Hetwelck ick uEd. wel hebbe willen toucheren, opdat uEd. considerere, waer de faulte aen is, ende die dan werde geremedieert. Ick en versuyme geen occasie, ende als ick geen rencontrere, soo schrijve ick op den ordinaris doch bij avance, al waer daer geen gelegentheyt.

Wij hebben hier den heer van St. Chaumont[1], die gisteren arriveerde.

T'Enchusen is alles stil, nu de buyssen in zee sijn. De vrouwen van de gevangen[2] doe[n] grote instantie tot een wisselynge; daerop wert oock gedacht.

De defaite van drie, vier compangiën Crabaten ende ses, seven hondert voetknechten bij den ritmeester Iselsteyn[3] met acht off negen hondert paerden gedaen sal uEd. hebben gehoort. Hanno[4] wert naer de Lely[5] gedestineert, die[6] sal werck vinden. Alexander[7] doet door sijn scepen wt ende in Duinkercke[8] convoyeren. Wt Engelant is een vlote van 18 schepen naer westen gelopen; wat haer voornemen is, weet men[9]. Eenyge particulieren presenteren voor 1200000 gulden 's jaers twintych scepen, acht groote, twee iachten, gestadych in de zee tot veylynge van deselffde te houden. Alle voorslagen worden geëxamineert, om de beste tot redres van de zee daerwt te kiezen.

Mij is hier getoont een brieff in Aug. deses lopenden iaers wt Venetiën bij Scipio Feramusca[10] aen uEd. geschreven. Wenste wel van hetgene communicerens waerdych communicabel is, dat ick bij gelegentheyt daervan copie mochte hebben.

Desen 24 Sept. 1635.

Mijn gewonelijcke gebiedenissen sal ick hier houden voor gerepeteert.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 24 Sept. 1635 N. Reig.

En onder aan de brief: Ontf. den 10 Oct. 1635.

2289. 1635 september 28. Aan L. Camerarius[11].

Illustrissime Domine,

Literis mittendis diem idoneum transmittere nolui, quia classis Hispanicae exscensus in duas insulas Provinciali orae apud Canes oppidum praeiacentes,

1 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, extra-ordinarius gezant van Lodewijk XIII in Duitsland.
2 Vgl. no. 2277, p. 223.
3 Vincent van Ysselsteyn, sedert 26 januari 1635 kolonel, voordien ritmeester.
4 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle; Grotius heeft erboven geschreven: Van der Myle.
5 Codenaam voor Engeland, met de betekenis door Grotius erboven geschreven.
6 In de tekst in cijfercode: 229. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
7 Codenaam voor Engeland; Grotius heeft erboven geschreven: Co. van Eng.
8 In de tekst in cijfercode: 53.63(=69.?).79.62.58.52.4.12.58.72. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 Rogge, *op. cit.*, p. 207 n. 1 veronderstelt, dat hier het woord ‘niet’ is weggebleven.
10 Scipio Feramusca, een in de 17de eeuw befaamd jurist.
11 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 21. Copie Den Haag, ARA, Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 84. Gedrukt *Epist.*, p. 185. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

Margaritam et Honorati, quae Lerina olim, satis digna res videbatur, quae nuntiari deberet. Dicuntur ibi se munire Hispani nudis antehac locis soloque mari defensis. Nihil magni mali hinc video. Imo et boni aliquid excitata Gallorum, quo magis sibi caveant, diligentia.

Italicae res frigent nec magna agendi nunc tempus est aquis ibi per hos menses exundantibus.

De Valetta[1] et duce Bernhardo[2] habemus nihil. Nec satis scimus, ubi agat landgravius[3].

Rex[4] Barri est bono cum exercitu, peditis ad XII, equitis ad V millia, partim veteris partim novi dilectus.

Dux Lotharingus[5] adhuc ad Rembirvilleriam castra habet auctus novis copiarum accessionibus et faciliore ipsi e comitatu Burgundiae commeatu quam Gallis e Gallia, media itinera insidentibus latrocinio agrestibus, quorum in ducem suum magna eius plebis non minus quam oppidanae ac nobilitatis studia.

Bressardus[6], tribunus, qui ducem Wilhelmum Vinariensem[7] nostras res deserentem meliori iure deseruit, a rege stipendia accipiet, si qua potest, ad Valettam perrupturus.

Alia, quae sine auctore rumoribus differuntur, non addo potius ducens tempore uti magistro. Castilionaeus[8] parat se itineri in Picardiam cum XII peditum, II equitum, ut ajunt, millibus. Facile ad exactum numerum defuturum est aliquid et optima rebus agendis tempora abiere.

Deus te, Illustrissime Domine, cum nobilissima familia sospitet.

Tuae Illustrissimae Dominationi observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XXVIII Septembris MDCXXXV nov. calendarii.

Adres: A Monsieur Monsieur Camerarius, Ambassadeur pour la Reine et Couronne de Suède. A La Haie.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1635 2/12 Octob.

2290. [1635 september 28.] Aan Christina van Zweden[9].

Sicut minora perferri ad aures Sacratissimae Majestatis Tuae tanto fastigio indignum arbitror, ita siquid ad res communes momentum non leve habens inciderit, eo fraudandam non existimo.

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Karel IV, hertog van Lotharingen.
6 Le sieur Brossard; zie over hem Avenel, *Lettres Richelieu* V, p. 300, p. 312.
7 Wilhelm, hertog van Saksen-Weimar, oudere broer van Bernhard.
8 Gaspar de Coligny, graaf van Châtillon.
9 Gedrukt *Epist.*, p. 184.

Quale nunc est, quod reversum in cisrhenanas partes Galassium[10] Valettae[11] exercitus cum socialibus insecutus copiis inter Rhenum ac Mosellam agmen ejus

10 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
11 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.

postremum, quatuor et amplius equitum millibus constans, cecidit ac disjecit machinasque cepit tredecim.

Regis[1] ipsius nunc in Lotharingiae finibus agentis crescunt copiae, ita ut jam pervenisse credantur ad XX millia peditum, VI equitum, praeter quos et Helvetii nonnulli exspectantur. Tantis copiis sperat rex, ubi S. Michaëlis monasterium ab hostibus immunitum ceperit vel armis vel fame facta, se necessitatem abeundi impositurum duci Carolo[2]. Neque inde tantum felices alios posthac nuntios speramus, sed et de Crequiaci[3], Gallorum marescalli, Sabaudi[4], Mantuani[5], Parmensis[6] conatibus in Hispano per Italiam possessa et Castilionaei[7] in fines Belgicos.

Vitriacus[8], qui provinciae Narbonensi praeest, operam dat, ut duabus maris adjacentis insulis Margaritae et Honorati, quae nuper occupatae sunt, hostem depellat turre, quae Canes dicitur in terra continente bene contra Hispanicae classis insultus defensa.

Aulae hujus proceres ex pace satis longi temporis Tuae Sacratissimae Majestatis cum Poloniae rege[9] forte per Germaniam bellum exspectant, quae nunc, ut res sunt, unica est ad honestam et non infidam pacem via.

Deus, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima, et olivas et laurus Majestati Tuae prosperas serat.

Tuae Augustissimae Majestati humillimus subditus
H. Grotius.

2291. 1635 september 28. Van Ch. Marini[10].

Monsieur,

J'ay receu la vostre très favorable du 11/21 d'Aoust passé[11], espère aussy que les miennes vous auront esté rendues, surtout celle par laquelle ie vous remercie[12] de la procuration de la lettre du roy[13] que ie delivray à monseigneur le duc[14] qui me promet toute assistance, et selon que mes affaires succéderont ie vous en donray advis et en venant (?) au bout de ce i'ay à prétendre ie tâcheray de vous tesmoigner par effect le désir que i'ay de recognoistre dignement vostre peine qu'il vous a pleu prendre en mon endroit. Je aussy monstray à susdit seigneur vostre tesmoignage que donnez à sa valeur dont il a esté fort aise m'ayant commandé de vous saluer de sa part cordialement, et à mon advis ferez bien de luy escrire parfois sur l'occasion de ma personne.

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Karel IV, hertog van Lotharingen.
3 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
6 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
7 Gaspar de Coligny, graaf van Châtillon.
8 Maarschalk Nicolas de l'Hospital, markies van Vitry (1581-1644).
9 Wladislas VII (IV).
10 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2245; beantw. d. no. 2367.
11 No. 2245, p. 178.
12 No. 2252, p. 187.
13 Lodewijk XIII van Frankrijk; vgl. ter zake V, p. 437.
14 Henri, hertog van Rohan; hij leidde voor Frankrijk de operaties in de Veltlin.

Tout le nostre camp est encor à Tyran et sur la fin d'octobre les trouppes se partageront par toute la vallée, car alors il n'y aura point le danger que les impériaux[1] passent plus par Bormio la neige remplissant les estau des montagnes tant à Bormio qu'aux Grisons, de sorte que si les Petis Cantons ne donnent le passage par Gotard, les impériaux trouveront bien de la peine à passer en Italie pour secourir le milanois dans lequel Créqui[2] a pris Valence, et met gran espouvante parmy les Espagnols qui sans l'aide des Allemans ne pourront guerre subsister, les princes d'Italie estant quasiment tous du party françois et les sujets de l'Espagnol panchent à changer de principauté dont le joug leur est insupportable. Il seroit fort à propos que monsieur de Rhuan peust occuper Tyran, mais les Suisses et Grisons s'excusant vainement sur l'alliance héréditaire avec la maison d'Autriche, retardent son désir, non obstant que ces peuples ayent esté mille fois offencez des Austrichiens. Sed pusillanimitas semper praetextus suos habet.

L'on nous asseure que la peste est en Tyrol, quoy estant les Italiens seront tant plus difficiles à recevoir les impériaux, qui la portent d'ordinaire avec eux. Nous n'en sommes pas aussy exemts, car n'aguerres elle se glissa dans la ville de Coire et de là en Suisse, à Zurig, Saint Gall, et nous mesmes dans la Voltoline sommes en appréhension de l'avoir bientost chez nous, dont le présage certain sont les fièvres chaudes.

Vous avez desià entendu comme un gentilhomme françois[3] a voulu séduire monsieur le duc de Rhuan ayant en un affaire de si gran importance demandé le saufconduit de venir seulement chez luy mais non pas d'en retourner avec la mesme liberté, sur quoy il fut attrapé et mené dans le Fort de Rhin aux Grisons où il demeurera jusques à l'autre disposition du roy. Le roy d'Espagne[4] luy a offert le généralat sur un' armée de 50^{m} hommes, avec une pension du tout extraordinaire. Et ce brave fait de monsieur de Rhuan n'acquerra moins de réputation à luy que ses victoires passées. Dieu nous le conserve dans ce pays longtemps contre tant d'ennemys qu'il a et icy et en France.

Cy jointe vint de Constantinople[5] de monsieur Haga[6], laquelle ie n'avois pas osé envoyer par l'Allemagne à cause des passages que l'ennemy tient au Palatinat. Je suis d'opinion que les princes chrestiens ne laisseront plustost à s'entrefaire la guerre jusques à ce que le Turc[7] viene à mettre le stola, ce que sera sans doubte aussytost qu'il aura fait sa paix avec le Persien[8], comme l'entendrez par cy iointe copie.

A tant priant Dieu pour vostre santé et prospérité ie me recommende à vostre bonne grâce, comme celuy qui tient à honneur de porter la qualité, monsieur, de Vostre serviteur très humble

Marini.

1 De troepen van Ferdinand II.
2 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
3 Louis Clausel, sieur de La Roche (*Dict. Biogr. Franç. VIII*, kol. 1392); Avenel, *Lettres Richelieu* IV, p. 361 noot 1 noemt hem baron de Saint-Angel. Hij werd op 18 oktober 1635 ter dood veroordeeld en 10 november d.a.v. opgehangen.
4 Philips IV.
5 Zie bijlage no. 4.
6 Cornelis Haga (1578-1654), Staats gezant te Konstantinopel.
7 Sultan Murád (Amurath IV); zie V no. 2066, p. 435 en n. 7 aldaar.
8 Sefi (Sam Mirza).

De la Valtoline, 18/28 de 7bre 1635.

In dorso schreef Grotius: 18/28 sept. 1635 Marini.

2292. 1635 september 28. Aan B. Aubery du Maurier[1].

Amplissime ac Nobilissime Domine,

Sicut ex propinqui mei[2], qui filio tuo[3] adfuit, relatu bonam satis eius valetudinem laetus intellexi, ita indolui, cum ex literis tuis didici non respondere ejus diligentiam optatis tuis. Hominibus non paucis vino simile est ingenium, quod post primam dulcedinem fervere incipit opusque habet, ut despumando resideat paulatim ductaque inde aspritudine aliqua in lenitatem desinat. Tui si nunc animus commotior est, quam ut sibi modum possit imponere, spero id aetatis esse vitium, cui ipsa aetas accedentibus tuis et amicorum monitis remedium sit allatura. Ego, sicut antehac, ita nunc accepta occasione eius, quem de eo acceperam, nuntii excitavi eum ad cogitationes te seque dignas; operam quoque, si qua utilis esse posset, obtuli; Deumque precor, ut tibi ad bona cetera et hoc addat, ut tum liberos alios, tum hunc videas expectatione tua majorem de se frugem edere.

Rerum, quae ubique geruntur, historiam non exsequar; video te in agro positum velut e sublimi specula despicere ingentes bellorum paratus, lusu quodam divinae providentiae in irritum cadentes, sicut aliis temporibus exiguis e seminibus maximarum rerum nascuntur occasiones; venit iam autumnus pluvialis tracturus post se horridam hyemem: quibus tempestatibus velut sepultum bellum per Italiam, Germanias, Belgicam vere reviviscet. Namque id anni tempus, ut olim floribus germinibusque nosci solebat, ita nunc obsidionibus ac proeliis variegari amat, nec vanos puto astrologos fore, si qui in Ephemeridum prognosticis multa nobis talia interspergant.

Magnus Suediae cancellarius[4] infidis amicitiis cinctus undique fortunae sevienti inconcussum opponit animum id semper cogitans, quomodo rebus tot ac tantis militia a se gestis unum imponat magnum pacis communis atque honestae diem. Id bonum si nondum meretur orbis christianus, optare tamen et voto speque antecapere fas esse arbitror. Impleat Deus, idemque te, amplissime ac nobilissime domine, cum nobilissima uxore[5] ac liberis[6] sospitet, quod una uxor mea ac liberi[7] comprecantur.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 185; *ep. ad Gallos*, p. 382. Over geadresseerde, Benjamin Aubéry du Maurier, zie III, p. 136 n. 5.
2 Johan van Reigersberch (geb. 1613), zoon van de in 1632 overleden rentmeester van Zeeland Bewester-Schelde, Maria's oudste broer.
3 Louis, aan wie brief no. 2293 gericht is.
4 Axel Oxenstierna.
5 Renée de Jaucourt de Villarnould, met wie Du Maurier in 1622 in tweede echt gehuwd was.
6 Zie voor hun namen V, p. 272 nn. 3, 4, 5, 6 en 9.
7 Alleen Cornelia en Cornelis waren bij hun ouders in Parijs.

Lutetiae, XXVIII Sept. MDCXXXV.

2293. 1635 september 28. Aan L. Aubery du Maurier[1].

Nobilissime iuvenis,

Gaudio mihi fuit ex propinquo meo Ioanne Reigersbergio[2] cognoscere valetudinem ac res tuas. Ego pro eo, quem vobis omnibus debeo amore, nihil exopto magis quam ut, quod maximum puto, ista aetate optimum eligas vivendi genus, ad quod iam nunc tibi quaerendi sunt commeatus. Et cum totum orbem tantis malis agitatum circumspicio, cum hanc, in qua vivimus, Galliam inque ea statum eorum, qui protestantes dicuntur, ad vitam cum tranquillitate ac commodis nec sine ornamentis transigendam viam non video tibi meliorem legum studio. Sed ut eo quis famam assequi possit - indignum enim te, viri tanti filium, in leguleiorum plebe censeri - improbo quodam labore opus est. Nam post Romanarum legum peritiam, quae ipsa latissime patet, morum Galliae totius ac partium edictorumque regiorum, rerum praeterea iudicatarum insignium paranda cognitio est. Deinde ut nunc conjunctum est iurisconsulti cum oratoris officio, priora ista virum magnum non facient, nisi eloquentia accedat, cuius et praecepta et exercitatio magnam diligentiam exigunt, praesertim cum, ut veteres nos docent, orbem quendam disciplinarum ea res in se complectatur. Haec cave putes me terrendi animo dicere. Sed sicuti viros fortes ipsa pericula excitant, ita generosum animum proposita rei expetitae magnitudine, difficultate simul eius non dissimulata stimulandum puto. Nihil mihi laetius accedet, quam si intelligam te spem meam de te conceptam non implesse tantum, sed et superasse; quam ad rem omnemque felicitatem tuam, si quid ego contribuere possem, - cuius certe praeter vota quid possim, non video - tum vero iustissimas usuras pendere me arbitrarer eius amicitiae, qua me pater tuus honestavit.

Vale, iuvenis nobilissime, et digna semper tuo genere cogita.

Tibi volens optime
H. Grotius.

Lutetiae, XXVIII Sept. nov. cal. MDCXXXV.

2294. 1635 september 28. Aan A. Oxenstierna[3]

Excellentissime Domine,

Dolet mihi, quod per eum hominem, qui huc cum literis ad cardinalem[4] venit, nihil ex comitatu Sublimitatis Tuae acceperim. Nam his in locis, qui novi nihil adfert, vix est, ut novi quicquam discat.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd., coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 86. Gedrukt *Epist.*, p. 185; *Ep. ad Gallos*, p. 380. Geadresseerde, Louis Aubéry du Maurier (1609-1687), was de op een na oudste zoon van Benjamin Aubéry du Maurier, aan wie brief no. 2292 gericnt is. Aanvankelijk voor de politiek bestemd bereisde hij Polen, Duitsland, Denemarken, Zweden, de Hanzesteden en Rome; later trok hij zich terug op zijn landgoed. Hij schreef *Mémoires pour servir à l'histoire de Hollande* Au Maurier et à Paris 1680.

2 Johan van Reigersberch; zie no. 2292, p. 246 n. 2.

3 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2337. Gedrukt *Epist.*, p. 184; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 97.

4 De Richelieu.

Hispanica classis revixit et galeonibus decem, galeris viginti descensum fecit in duas insulas, alteram Margaritae, alteram Honorati sive Lerinam. Eae insulae

objacent extremo prope littori provinciae Narbonensis ad Pedemontanum finem. Nullum ibi munimentum praeter turrim unam erat; dicuntur Hispani nunc ibi immunire se.

De Valentiae obsidio rumores sunt, sed rerum Italicarum gnaris non crediti: quanquam Parmensis[1] satis magnifice causas edidit[2] derelictae Hispanicae amicitiae. Sabaudus[3] ita adhuc agit, ut credi nolit esse in partibus. Veneti spectant adhuc.

Rex[4] Barri nunc agit Lotharingis, qui ad S. Michaëlis se immunierant, imminens; deinde id agens, ut tuta Nanciacum itinera faciat, quae nunc mire per rusticorum latrocinia infesta sunt. Ducis[5] ad Rambervillerium castra aggredi Incolismensis[6] intutum judicat: famem an ei facere possit, ne ipse quidem in bona copia, incertum.

Non procul inde arcem obsidet Lafortius[7]. Rex ipse tum veteris tum novi dilectus apud se habere creditur XII peditum, sex equitum millia. Sed et duci Lotharingo auxilia valida advenere sub amazone Pfalsburgica[8], Merodio[9] Metternycko[10], Badensi[11] et aliis.

Inter Rhenum et Francofurtum quid agatur, incerti sumus. Nec minus de landgravio[12], quem retro iisse nonnulli ajunt. Sed scribunt Galli ex aula regis multum diffluere Valettae[13] exercitum, quanquam his diebus XVIII millia Pistoriensium equis eo perlata sunt, sed desunt ad vitam necessaria, magnum malum, nisi cum hoste commune esset.

Castilionaeus[14] parat se, ut in Picardiam eat, duodecim peditis, duo equitum millia secum tracturus, sed effluxit jam anni tempus, quo res ad eum limitem geri oportuit.

Haec nunc habebamus; rogo autem Sublimitatem Tuam, ut eorum, quae scripsi antehac ad legationis dignitatem tutandae pertinentia[15], memor sit vel mei vel publici causa.

Deus, Excellentissime Domine, faveat Sublimitati Tuae.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

1 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
2 De uitgave der *Epist.* leest: addidit.
3 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 Karel IV, hertog van Lotharingen.
6 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
7 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
8 Henriette van Lotharingen (1605-1660), weduwe van de in 1631 overleden Lodewijk Guise, prins van Pfalzburg.
9 Wellicht wordt met deze Merode de luitenant-generaal van Karel IV van Lotharingen bedoeld, die begin juni 1636 door de inwoners van Luik gedood werd, toen Johan van Werth zich voor de stad bevond.
10 Heinrich Metternich.
11 Wilhelm, markgraaf van Baden (1593-1677), bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
14 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
15 Vgl. no. 2265 postscriptum, p. 205.

Lutetiae, 18/28 Septembris 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2295. 1635 september 29. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Respondi[2] prioribus tuis litteris, neque quicquam interea accepi; nunc hoc addam allaborasse me, ut chartas Roterodami tibi ablatas reciperem, sed nihil profecisse. Nemo enim deputatorum, qui jam hic sunt, novit, ubinam eae sint. Allocutus sum Duvenvordium[3], qui hoc solum mihi dixit se defunctum esse eo quod sibi impositum erat munere, chartasque corbibus impositas in manus deputatorum consignasse neque scire se, quid iis actum sit aut ubi lateant. Non desinam porro perscrutari, ecquid certius reperire possim, sed, ut vere fatear, vereor me operam lusurum. Illud interea me reficit, quod senator Reygersbergius[4] nihil magnae rei inesse asseverat.

Nova quod attinet, quotidie intelligimus magna inter provintias earumque membra esse dissidia. Batavi praecipue negotium maris urgent et omnem movent lapidem, ut Dunkerkani pellantur, quos jam iterum vela fecisse rumor est. Aliae provintiae aliovorsum tendunt.

Propugnaculum Schenkianum[5] duobus aliis propugnaculis ita obsidetur, ut nihil inde mali, cum bono Deo, timendum sit. Princeps[6] nuper cogitaverat cardinalem[7] ipsum in captivitatem deducere, sed hostes, ut videtur, praemoniti periculum declinavere.

Frisii pecuniam, quam in usus militum conferre debent, vix sciunt conficere, et non nisi gravissimo faenore eam accipiunt. Hollandiae fides nondum labascit, et si homines satis fortes et cordatos patria haberet, posset publicae auctoritatis apud socios jactura jam sarciri. Sed nimirum perditissimo vivimus saeculo, quo sola adulatio quaestu, libertas odio habetur.

Nos omnes satis bene vivimus et valemus, quanquam lues hic grassari incipit, vicenos fere singulos in dies absumens.

Tu quoque cum tua uxore et liberis salve et vale.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXIX Septembris 1635.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2304 beantw. d. no. 2345.
2 Wellicht no. 2268, antw. op nos. 2226, 2237, 2244 en 2250; brief no. 2271 dd. 13 september heeft Willem dan nog niet bereikt.
3 Jhr. Johan van Wassenaer-Duvenvoorde; zie over hem III, p. 399 n. 9.
4 Nicolaes van Reigersberch.
5 Voor Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
6 Frederik Hendrik.
7 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède A Paris.
In dorso schreef Grotius: 29 Sept. W. de Groot 1635.
Rn boven aan de brief: rec. 1 Nov.

2296. 1635 september 29. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Ick heb geen ionger brieven als van den sevenden deser. Dit is nu den tweeden, die ick in den tijt van ses dagen schrijve, alleen omdat ick wetende niet garen brieven soude laten gaen sonder die t'accompangeren.

De Staten van Hollant sijn noch vergadert ende niet apparent haest te scheyden. Het redres van de zee, vinden van middelen, meer als nodych ende qualijck te beiegenen, houden haer meest geoccupeert. De commissarissen tot ondersouck van de leste desordre van onse oorloochscepen stellen veele cappitaines gevangen[2]. Quast[3], die het esquadre commandeerde, dat bij den viant noyt is geweest, maer alleen int gesicht, is mede met sijn bijhebbende cappitainen in gevanckenisse gestelt. Den admirael Dorp[4] is gegaen naer sijn Ex.[tie5] om sijn dienst, soo hij gevouchelijck kan, te verlaten, ende inclineren de Staten van Hollant eenen Marten Herpertse[6], voor desen cappitain op het schip van den admirael Piet Heyn, als viceadmirael in plaetse van Lieffhebber[7] in zee te senden. Te Dunckercke wert wederom sterck geëquipeert; hier doet men oock devoir de scepen in zee te helpen.

Het schijnt, een voornemen is geweest om den cardinael-infante[8] te attraperen, ende dat sijn Ex.[tie] met acht duysent man daerom op was getrocken; dan den cardinael vertrocken sijnde naer een seeckerder plaetse, sijn de onse sonder yet te attenteren int leger gekeert. Den viant is seer wacker, maeckt verscheyde aenslagen, meer in desen tijt, dat wij soo vast daer boven sijn genagelt, als op andere te apprehenderen, omdat, hij eenyge avantagie elders becommende, wij onse macht op twee plaetsen qualijck souden connen employeren. Eenyge gedeputeerde sijn van Hollant naer sijn Ex.[tie] gesonden om over het redres van de zee te spreecken.

Monsieur le marquis de St Chaumont[9] heeft hier en passant een audiëntie, alleen complimenteuse, gehadt, verseeckerende den staet van de goede affectie ende intentie van den conynck[10], wiens desseins alleen strecken om te commen à une

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 i. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 207.
2 Vgl. no. 2511 van G.J. Vossius dd. 17 maart 1636 (dl. VII).
3 Vice-admiraal Hillebrand Gerritz. Quast; vgl. no. 2277, p. 223.
4 Filips van Dorp; zie over hem V no. 2111, p. 493 n. 3.
5 Frederik Hendrik.
6 Maarten Harpertsz. Tromp (1598-1653); hij was kapitein op de Groene Draak, het admiraalsschip van Piet Hein, toen deze tegen de Duinkerkers sneuvelde (20 juni 1629). In 1637 verving hij Van Dorp als luitenant-admiraal.
7 Jasper Liefhebber (na 1591-1641), van 28 april 1628 tot 1635 vice-admiraal.
8 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
9 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, als extra-ordinarius gezant naar Duitsland gezonden.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.

seure et glorieuse paix; verreysde donderdach naer den Neder-Saxyschen creyts, sommyge suspiceren oock naer Polen.

Van de Engelsche vlote hooren wij niet; maer een schip commende geseylt in negenentwintych dagen van Lisbon relateert, dat de schepen daer naer Brasiliën geëquipeert noch niet wt en waren, soodat men oordeelt, sij een heel saisoen sullen verliesen ende d'onse tijt geven om haer te verstercken.

Serranus[1] continueert door sijnselven ende de sijne alle devoiren te doen, capterende d'absentie van Gracchus[2]; dan oordeelt Irenaeus[3], dat hij niet wt sal rechten. Alle de achterraden van Aristoteles[4] sijn bij de sijne thuys besocht ende gesproocken, ende is wederom nieuw schrijvens gecommen. De cleyne opinie, die men heeft van sijn integriteyt ende goede intentie, geeft cleynen ijver om op hem te letten. Dat roer hadde wel een goet steurman[5], maer waer sal men hem vinden?

Ick bidde om mijn gewonelijcke gebiedenisse, ende blijve

UEd. gansch geaffectionneerde ende
dienstwillyge.

Desen 29 Sept. 1635.

Soo lange twee van Caesars voochden[6] wt sijn, kan Iovinianus[7] niet voorderen. De sterfte neempt dagelijck toe, sijnde de voorlede weecke tot Leyden over de negenhondert gesturven.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot Tot Paris.
Op de adreszijde schreef Grotius: 29 Sept. 1635 N. Reigersb.
En: rec. 1 Nov. n. st.

2297. 1635 oktober 4. Aan A. Oxenstierna[8].

Excellentissime Domine,

Regis[9] copiae cum novis dilectibus tum evocatu nobilitatis feuda possidentis etiam ex transligerinis partibus auctae jam putantur ad XX peditum, VI aut VII equitum millia, quibus nunc S. Michaëlis coenobium premens eo in potestatem redacto ducem Carolum[10] sperat se Lotharingia posse expellere, sive impetu facto in castra Rambervilleriana, quod multi difficillimum judicant, sive praecidendo ipsi commeatus, ipse Picardiam aliaque loca plena congestu frugum prope se habens ad exercitus

1 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw, die nog steeds vergeefs op zijn terugroeping uit Parijs wachtte.
2 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
3 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
4 Codenaam voor Holland; bedoeld zijn de steden van dat gewest.
5 Hier is waarschijnlijk een woord als ‘nodych’ uitgevallen.
6 Caesar is een codenaam voor Rotterdam; het betreft hier twee van de drie burgemeesters Joost Adriaensz. van Coulster, Willem Allertsz. van Couwenhoven en Pieter Foppe van der Meyden.
7 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
8 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 185; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 98.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Karel IV, hertog van Lotharingen.

sui alimenta. Ea res, puto, et quod retro cesserat landgravius[11], qui eum traxerat, Gallasio[12] causam dedit ponte ad Wormatiam transito redire ad

11 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
12 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.

ripam cisrhenanam. Insecutus eum est Valettae[1] exercitus non dissimulantibus Gallis, cum Germani ipsi transrhenana deserant, se quoque eorum omissa cura arma vertere ad partes suis rebus viciniores. Inter Rhenum ac Mosellam ad vicum quem Galli, nescio an corrupto, ut solent, vocabulo Hautrementum vocant, carpsere Galli postremum Gallasii agmen. Id quater mille equitibus additis draconariis quibusdam constitisse et concisum omne aut disjectum vulgant monumentumque victoriae tredecim machinas teneri. Ea res animos plebis nonnihil hic consternatos nuntiatis ad Ambianum perque omnem Picardiam vicorum incendiis, quae Croati faciunt, nonnihil restituit. Rerum prudentiores desertis non minus a duce Bernhardo[2] quam a Valetta omnibus iis, quae Rhenus a nobis dividit, metuunt, ut iis, qui Gustaviburgum quique Hanoviam custodiunt, satis sit animi ad sustentandum. Ne Franquendalia quidem concussa Manhemii exemplo duratura putatur constantia, ubi intellexerit sociorum vires ad Treviros aut Lotharingiam abductas. In illas enim regiones omnia arma et consilia sua conferunt Galli; credo, ut possessione ibi confirmata eo magis pacem conficiant suo ex usu. Pacem enim ab illis expeti non multorum tantum sermonibus et exspectato Neoburgici[3] huc adventu, nisi forte jam advenit, sed latet, sed et plurimis argumentis cognoscitur.

Primum in Valle Telina constitit bellum in Tirolensem agrum sua arma proferre nolentibus Rhaetis antiquorum foederum reverentia. Sabaudus[4], ne se moveat, ait pro XXX millibus militum, quorum spes erat facta, vix XII exhiberi, ad mutandas totius Italiae res imparem numerum. Nec desinit legatus Caesaris[5] obire principes, ut eos a Gallica societate avertat pertracto et pontifice[6], ut Parmensi[7], vasallo quippe suo, quiescendi auctor esset.

Ivit quidem in Picardiam Castilionaeus[8] dux Chaunio[9] melior, sed ne is quidem copias habet, quibus magni aliquid possit aggredi.

Nova onera imponere plebi vix audent qui rebus praesunt nondum plene sedatis per Aquitaniam seditionibus[10], facili inde contagio.

Iam vero ex duabus insulis Margaritae et Honorati classis Hispanica augescens indies captis quibusdam navibus Gallos omnes maritimam tenentes oram, dum metuunt labem Italici Turcicique commercii, impellit ad pacis vota; sicut nunc in Batavis plebs tanto in praesens piscatus damno ac formidine in posterum fit belli impatiens. Hyems haec tota, ni fallor, magis arcanis de pace colloquiis quam bello transigetur, nam neque nobilitas suo sumtu evocata diu par erit tantis impendiis neque Gallorum corpora hyberni caeli injurias pati didicerunt; et regis ipsius valetudo non urbibus tantum sed et regionibus totis tum suo merito, tum quia sub ipso Galliam regentium eam salvam esse interest, antehabenda non erit extra periculum per vitam castrensem. Ego vero, si mihi liceat de re obscura judicium promere, non credo malle Gallos absque sociis seorsim quam cum sociis pacem facere, sed id timeo, ne illi arcanis colloquiis pontifice usi conciliatore rem ita parent, ut quae

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Wolfgang Wilhelm, paltsgraaf, hertog van Neuburg en Jülich-Berg (1578-1653).
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Scipione Gonzaga, vorst van Bozzolo; zie no. 2222, p. 141 n. 8.
6 Urbanus VIII.
7 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
8 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
9 Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes; zie over hem no. 2178, p. 79 n. 12.
10 Vgl. onder meer V, p. 496.

ipsi suo ex commodo constituerint, ea alii etiam suo damno cogantur sequi, ut tempore Mausoniensis foederis[1] Mantuanus[2] et Rhaeti. Nemausi nuper iesuita[3] eo pervenit audaciae, ut diceret sicut olim Davidem paganorum, ita regem nunc haereticorum foederibus uti, utrunque eodem animo, ut a vera religione alienos ipsa societate everterent.

Veneti adhuc spectatores tantum agunt et quem Caesarianorum[4] copiae ex Tirolensi agro in Mediolanensem sibi transitum ipsorum per fines postulant, quantum audio, nec concessuri sunt[5] nec prohibituri.

Regem Hungariae[6] in morbum, quem exierat, recidisse heic qui volunt, facile credunt. Et jam rumores aulici regem Poloniae[7] Imperio Germanico, sororem[8] ejusdem duci Aurelianensi[9] uxorem destinant.

Qui res pro Gallia Viennae agit[10], ut quidem inde perscribi video, pacis conditiones has proponit, ut Galli Pignerolum retineant, Mantuano liceat externis se praesidiis munire, sociis ipsorum ne noceatur. Haec si obtineantur, spem facit Lotharingiae non quidem Carolo duci de Gallia pessime merito, sed fratri ejus Francisco[11] reddendae. Indidem scribitur Bavarum[12] copias suas sub imperium dedisse Hungariae regis.

Ab iis, qui regi adsunt, scribitur S. Michaëlis monasterium pertinacius quam loci ratio ferebat defensum, sed jam exterioribus munimentis detractis ad muros perductam oppugnationem. Itaque nihil aliud quam deditionem in diem 3 aut 4 Octobris novi calendarii sperari. Ex iisdem literis discimus non sine Gallorum etiam primorum damno abiisse illud cum Gallasio certamen, et video esse qui dubitent, utra ex parte major accepta sit jactura.

Literas Sublimitatis Tuae et landgravii marescallus Castilionaeus heic demum accepit, itaque mihi has commendavit illis respondentes.

Deus, Excellentissime Domine, res et Sublimitatis Tuae et publicas regni ac sociorum sospitet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 4 Octobris novi Cal. 1635.

Clerus a rege pecuniam postulatus contra durissima in protestantes[13], in ipsum regem regnumque iniquissima et moribus hucusque servatis dissentanea

1 Het verdrag van Monçon, mei 1626.
2 Vincenzo II Gonzaga (†26 dec. 1627).
3 Misschien Alexandre Fichet, ev. Balthazar de Bus; zie *Les Etablissements des Jésuites en France III*, p. 932.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Het woord ‘sunt’ ontbreekt in de uitgave der *Epistolae*.
6 De latere Ferdinand III, zoon van keizer Ferdinand II.
7 Wladislas VII (IV).
8 Anna Katarzyna Konstancja -Anna Catharina Constantia- (1619-1651); de plannen tot dit huwelijk hebben geen doorgang gevonden.
9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII. Betreffende de pogingen zijn huwelijk met Margareta van Lotharingen ongeldig te doen verklaren zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
10 Nicolas, sieur de Charbonnières.
11 François Nicolas, hertog van Lotharingen (1609-1670), kardinaal-bisschop van Toul.
12 Maximiliaan, hertog en keurvorst van Beieren.
13 De woorden ‘contra durissima in protestantes’ ontbreken in de uitgave der *Epistolae*.

postulare non veretur. Inter alia quod nuper de conjugio Lotharingae[1] responderat, id valere non vult, nisi idem pontifici videatur; miseret me regum, qui volentes serviunt et tot alieni dominatus suis magnis impensis satellites alunt.

Adjunxi his quae de Rhaeticis non spernenda ad me scripsit Sprecherus[2].

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2298. 1635 oktober 5. Aan L. Camerarius[3].

Illustrissime Domine,

Meas ad te literas gaudeo recte pervenisse; tuas heri accepi per Euskerkium[4]. Maris via, quando alia via nulla est libera, suurpanda nobis et aeque ferenda, quae corrigere in nostra non est manu.

De Scenquiano castello[5] puto vere novo aliquid posse sperari, neque enim per hyemem manere ibi cum magnis copiis satis longe a praesidiis suis hostis poterit.

Rem maris tam male curari apud gentem omnia sua debentem mari mirarer, nisi scirem ut hominibus ita civitatibus suos esse morbos et quosdam eorum longa dissimulatione eo proficere, ut medicinam sine periculosa corporis concussione non admittant. Non tamen dubito, quin Arausionensis princeps[6] prudentissimus re ipsa sit ostensurus et illius partis tutelam sibi non male creditam. Interim illud metuendum est, ne plebs, acris in privatorum malorum sensu, pacem ardentius quam fert ratio, exoptet. Sed facile erit proceribus partim rerum alibi felicium nuntiis partim spe bonae pacis animos vulgi per se haud mali in meliora tempora sustentare. Dolet, quod famosos libellos spargi audio, vetus quidem, sed non carens rerum novarum periculo malum, praesertim, ubi, ut Athenis, libertas populo minus[7] indiluta affunditur.

Brasiliae res aliquid contra tot adversa solatii adferent. Et solent res tales, quae in paucorum sunt manu, diligentius quam publicae curari. Bene agerentur istius societatis res, si quotquot sunt, quorum eam manere interest, oleum afferrent alendae lucernae. Nunc et apud illos et apud nationes totas et apud commune corpus nationum pecuniarium negotium difficillime expeditur. Et timendum est, ne augescente aere alieno tandem tabescat fides. Suedi nostri pridem eo malo laborant magisque laborabunt amisso Prussiae vectigali. Gallia patientissimam plebem habens non audet onera intendere respectu seditionum nondum bene quiescentium, cuius rei magnum argumentum est, quod maximi turbarum concitores nuper, sed sub aliis criminibus, puniti sunt. Sed pro divitiis nobis erit eadem apud hostes paubertas.

1 Margareta; zie p. 253 n. 9.
2 Fortunatus Sprecher; zie IV, p. 138 n. 9.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 87. Gedrukt *Epist.*, p. 186. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
4 Johan van Euskercke; zie over hem IV, p. 69 n. 13.
5 Vgl. betreffende Schenkenschans no. 2241, p. 175 n. 1.
6 Frederik Hendrik.
7 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epistolae*.

Neapolitani regni rector[1] iamdudum omnia movet, ut duos ducatorum milliones extricet, Siculus[2] ut unum; verum, quantum video, moras et tricas referunt.

Similia ex Hispania nuntiantur. Haec ubi considero simulque famem, quae omnes per Germaniam exercitus vexat, dubitare cogor, an bellum diu trahi possit. Caesarianos[3] non alienos a pace facere debent et experta antehac adversa Martisque vices et ingentes Gallorum copiae in Picardia, quo nunc it Castilionaeus[4], sub Rohanio[5] Rhaetisque in ipsis Alpibus, ad Padum sub Crequiaco[6] sociis Sabaudo[7], Mantuano[8], Parmensi[9], aliae sub Incolismensi[10], et Valetta[11], qui nunc Gallasium[12] ad cisrhenana se recipientem secutus agmen eius ultimum ad Stetrementum, Rhenum et Mosellam inter, cecidit abstulitque signa tredecim, ad haec rex[13] ipse tum ex nobilitate tum ex iis, qui merent, viginti circa se habens peditum, septem equitum millia; super quae et Helvetios expectat id agens, ut capto Sancti Michaëlis monasterio, quod iam deditum conjectura credi iubet, ducem Carolum[14] exturbet Lotharingia omni et comitatus Burgundiae habitatores doceat iura pacis antiquitus ipsis concessa meliori fide servare.

Iam vero tuta a Polono[15] Suedia, Danus[16] adhuc Bremensem episcopatum inhians, Anglia aliquanto quam ante fortius miserans cognatae domus[17] calamitatem et ipsa invidia nunquam longe a rebus prosperis domum Austriacam, si sapientibus utatur consiliis, movere debent, fortuna ut moderate utatur. Quod si mors regis Hungariae[18] iterum, ut literae nuntiant, in morbo cubantis accedat? Etiam Canes in continenti oppidum praetextum[19] ex illis duabus, quas nuper ceperant insulis frustra oppugnantes Hispani depulsique didicerunt initiis quamvis blandientibus non semper respondere processus. Sunt heic, qui Poloniae regem Imperio Germanico destinent. Ego cum video Trevirum[20] Hispanorum in manu,

1 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey; zie no. 2287, p. 241 en n. 2 aldaar.
2 Luis Guillem de Moncada, prins van Paterno, hertog van Montalto; hij was van 1635 tot 1639 Spaans onderkoning van Sicilië.
3 De troepen van Ferdinand II.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
5 Henri, hertog van Rohan.
6 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples; zie over hem III, p. 221 n. 1.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
9 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
10 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
11 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
12 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber in de Dertig-jarige oorlog.
13 Lodewijk XIII van Frankrijk.
14 Karel IV, hertog van Lotharingen.
15 Wladislas VII (IV); op 12 september was tussen Zweden en Polen te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten.
16 Christiaan IV van Denemarken.
17 Elisabeth Stuart (†1662), weduwe van paltsgraaf Frederik V (†1632), de Winterkoning, was de dochter van Jacobus I van Engeland (†1625).
18 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II; hij volgde zijn vader later als Ferdinand III op.
19 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epistolae*.
20 Philipp Christoph von Sötern; zie V no. 2097, p. 473 n. 1.

Bavarum[1] nova affinitate implicitum, quicum Coloniensis[2] stabit, Saxonem[3] arcanis, quod non dubito, pactionibus iam addixisse suffragium, Magontiacensis, cur alio eat nihil esse causae, non video, quae spes esse possit abalienandi a domo Austriaca imperii nomen, nisi tempora supra quam prospicere possit humana mens mutentur.

Quanquam commune malum, rei pecuniariae egestas Batavos insigniter premat, tamen non utilem tantum ipsis, sed prope necessariam fore arbitror erogationem, qua subleventur labores magni cancellarii[4]. In talibus negotiis multum posse Amstelodami civitatem te non latet. Eam nobis post factum Prussiae iactum aequiorem fore arbitror.

De landgravio[5], quid agat, ubi sit, incerti haeremus. Galli versis ad propiora armis ea, quae trans Rhenum sunt curanda Suedis et Germanis relinquunt. Lunemburgico[6] gaudeo aliquid restare fidei veteris notae Germanorum, sed quam paulatim videmus apud plurimos evanescere. Legatus de Scuto amoris nondum conspicuum se praebet[7], in parando choragio etiam nunc occupatus. Eum, ubi videre licebit, non patiar ignarum eorum, quae me de Palatinatu monuisti antehac quaeque non minus prudenter addis de regis Britanniarum[8] ad cancellarium literis.

Wyckius[9], quem agentem Angliae vocant, his diebus ad me recens[10] a legato veniens, spem injiciebat propioris quam antehac fuit, nexus regum protestantium inter se et cum Batavis; adfirmavi ei me semper, si quid possem, promtum adiutorem fore et causas aliquot addidi. Quare, quod scribis agi de nova in Angliam legatione, non displicet. Videtur id propositum Anglis, ut bella terris includant, mare pacatum reddant. Melius forte consulerent amicis suis, si oram aut insulam aliquam iuris Hispanici caperent retinerentque, donec de Palatinatu promissa toties implerentur.

Francofurti mercatus, quanquam eum liberum fore rex Hungariae promiserat, non dubito, quin frigidissimus fuerit. Neoburgicus[11] hic expectari dicitur, haud dubie ad cudenda de pace consilia, initio iam facto per Gallos tam Viennae quam Romae; si rem communem, ut debent, curant socialiter, nihil inde erit mali.

Cardinalis Riceliacus suburbana loca subinde mutans Ruellae nunc agit, satis bona valetudine. Vellem minores operae, ut nuper scripsisse me puto, architecti huius industriae responderent. Nunc illa, quibus ipse non sufficit, modo non curantur, modo negligenter curantur. Praeterea vix credibile, quas in eum turbas monachi suscitent, quanquam et monachis utitur; sed illud hominum genus illis solis amicum est, quos in solidum possident.

1 Maximiliaan, keurvorst van Beieren; hij was op 15 juli 1635 gehuwd met Maria Anna, dochter van keizer Ferdinand II.
2 Ferdinand, bisschop van Luik en keurvorst van Keulen, was een broer van Maximiliaan; zie IV, p. 300 n. 1.
3 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
7 Nl. John Scudamore, Engels gezant in Frankrijk.
8 Karel I.
9 Henry de Vic.
10 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epistolae*.
11 Wolfgang Wilhelm, paltsgraaf, hertog van Neuburg en Jülich-Berg (1578-1653).

Sed me confabulandi voluptas tui temporis furem facit.
Deus te tuosque sospitet.
Illustrissimae Dominationi Tuae
omni cultu addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, V Octobris n. cal. MDCXXXV.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2299. 1635 oktober 5. Aan Willem de Groot[1].

Datas decimo Septembris[2] literas tuas, mi frater, heri accepimus ego et uxor. Ambo gratias agimus, quod et res nostras tanta diligentia curas et nos eorum, quae sciri digna accidunt ignaros non pateris.

Vicissim quod nunc nuntiem, nihil magni est. Tantum priorem Gallasium[3], posteriores sub Valetta[4] Gallos ad cisrhenana rediisse interque Rhenum et Mosellam pugna non levi victores fuisse Gallos ejusque rei documentum tredecim machinas ad regem[5] missas intelligimus. Galli non soliti res suas imminuere ajunt equites plus quater mille caesos, postremum agmen Gallasii. Id an ita sit tempore magistro, ut sciamus opus est.

Rex Sancti Michaëlis monasterium ab hostibus immunitum, puto, nunc ceperit. Inde magnis copiis - habet prope XX peditum, VII equitum millia - iturus in ducem Carolum[6], qui Rambervilleriae se castris tenet. Videbimus praeliumne ausurus sit, an exspectaturus ipsine ex comitatu Burgundiae, an regi ex Galliae diutius adventura sint alimenta.

Ex Italia Valentiae obsidium in fama est: de re non constat. Valli Telinae timetur.

Pro Diderico nostro[7] quantum censeas dandum et quo muneris genere, rogo nos quamprimum consilio juves non defuturos officio gratorum hominum; ipsum adolescentem hic exspectabimus. Petrus[8], si in Suedia honores sperat, - in patria enim vix est, ut reperiat - nullum gradum potiorem video quam per exactam rerum maris et commerciorum notitiam. Iuris illa tua ad lucrum tarda est, nec omnibus succedit.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 856. Antw. op no. 2268; beantw. d. no. 2325.
2 No. 2268.
3 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Karel IV, hertog van Lotharingen.
7 Grotius' derde zoon Diederik was voor zijn studie in het vaderland.
8 Pieter, de tweede zoon, die evenals zijn jongere broer om studieredenen in het vaderland verbleef.

Rogo de chartis, quae mihi et jure naturali et civili per rem judicatam debentur, memineritis et tu et Reigersbergius[9]. Ad multa enim opus et mihi et liberis esse possunt. Gaudeo et de libris rem abs te paratam.

9 Grotius' zwager Nicolaes van Reigersberch, lid van de Hoge Raad.

De Sophompanea[1] qualiacunque sunt judicia, scire intelligo. *Ὄγκος* iste Sophocleus non valet ad *πάθη*: multo minus laboriose nimis quaesitae latinorum sententiolae vibrantes.

Treselii[2] domus jam extra periculum et suspicionem est. Petro spero alicubi hospitium, inque hospitio mensa reperietur. Libelli famosi in principem[3] et alios jacti, si fieri potest, exemplum, si non potest sensus praecipue scire cupiam, ut de auctoribus faciam conjecturam.

Instrumentum pecuniae, quam nobis Hollandia debet, est apud Bloncquiam[4]. Puto sine periculo Majum expectari posse, nisi vos, qui propiores estis, aliter existimatis. Si potius videtur tibi ac senatori[5] jus nostrum vendi, etiam ejus damus potestatem.

Parentes[6], te cum conjuge[7] et liberis[8], sororem[9] cum suis, cognatosque et amicos valere gaudemus omnibusque optamus prosperrima.

Tuus plane frater
H. Grotius.

Lutetiae, 5 October 1635.

2300. 1635 oktober 5. Aan L. Grubbe[10].

Nobilissime Domine,

Magno me beneficio obligasti, quod in tempore maxime necessario non es passus me ignarum eorum, quae in vestris partibus geruntur, scribuntur, dicuntur. Binas abs te literas heri accepi, illas 11 Augusti per Eppesteinium[11], alteras 25 Augusti per D. Camerarium[12], uberes sane prudentiaeque plenas. Legi et regis Daniae[13] ad Saxonem[14] literas. Non miror, quod opimum archiepiscopatum aegre a domo sua avelli patitur. Sed frigida satis videntur, quae adfert, ut se a Lubecensi pactione

1 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 157.
2 Daniel Tresel; zie over hem IV, p. 42 n. 4.
3 Frederik Hendrik.
4 Maria's zuster Suzanna (†1640), sinds 1622 weduwe van Dr. Anthonie Bloncke. De tekst der *Epist.* heeft abusievelijk Blancquiam.
5 Nicolaes van Reigersberch.
6 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
7 Alida Graswinckel.
8 Johan, Jacob, Maria, Alida, Anna en Titia.
9 Adriana de Groot, gehuwd met Frederik van Losecaat. Zij hadden drie kinderen: Esseline, in 1653 gehuwd met Leonard van Sorgen Jr. (zie over hem V, p. 169 n. 5); Anna, in 1653 gehuwd met Jhr. Willem van Schagen; Diderik (†1645).
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 89. Gedrukt *Epist.*, p. 187. Voor geadresseerde, Lars Grubbe, zie V no. 2064, p. 432 n. 12.
11 Johan Epestein, Zweeds agent te Parijs.
12 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
13 Christiaan IV.
14 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

liberet. Et videtur fine literarum acquiescentis illi pactioni praebere speciem. Utile publico esset, si et ille rex ex animo iratus paci Pirnensi[15] videretur.

15 Vgl. V, p. 292 n. 1.

Placet quod Lunenburgicus conventus Suedici regni sociorumque non exuit memoriam. Qui Galliam regunt cum Imperatore[1] bellum nondum habent nec omittunt rationes Viennae, Romae, alibi amicitiam cum imperatore sarciendi, pacem autem cum Hispano[2] cudendi. Et sane arma non multum promovent.

Valentiae obsidio rumoribus iactata ad res nondum venit et de Sabaudo[3] multi sinisteriora suspicantur. Rhaeti bellum in Tirolensem agrum proferre nolunt, contenti sua tenere.

Castilionaeus[4], Galliae marescallus, it pro Chaunio[5] rerum bellicarum minus gnaro ex Picardia arma Belgis illaturus aut, ut rectius loquar, Picardiam defensurus, quam sub ipsum Ambiani, Dorlani aliarumque urbium conspectum vastant igne et ferro Croati. Maius aliquid vix pollicentur tenues copiae.

Tota vis belli in cisrhenanas partes conversa est. Rex[6] ipse cum XX peditum millibus, VII equitium e nobilitate maxime Sancti Michaëlis monasterium, quod hostis immuniverat, obsidet et iam, puto, ceperit; ad muros enim pervenerat oppugnatio, postremae literae cum e regio comitatu scriberentur. Dux ipse Carolus[7] Rembirvillerii castra habet et illis, ut puto, se tenens patietur Gallos pedites autumni hyemisque incommodis, nobilitatem sine stipendio militantem sumptuum diuturnitate, utrosque vero ipsa mora retundere primos impetus.

Transtulit eodem sua arma Gallasius[8] a landgravio[9] liber, qui retrocessisse dicitur. Secutus eum est Valetta cardinalis[10] cum duce Bernhardo[11], an eo relicto Magontiaci variant rumores.

Apud Autrimentum vicum periculum virium constat factum et machinas aliquot ad regem missas. Eo argumento Galli victoriam ad se trahentes aiunt quatuor iustorum equitum millia, draconarios aliquos, qui omnes postremum faciebant. Gallasii agmen caesos ab se. Qua de re certiora cognoscemus posthac. Gallorum etiam e primoribus quosdam interiisse iam nunc certum est. Pabuli ingens penuria, multis in locis etiam hominibus victus difficilis.

Insulas Margaritae et Honorati tenet Hispanus atque inde imminet navibus Gallicis Italiam aut quae Turcici sunt imperii petentibus, sed in proximo continente turrem, Canes quae dicitur, oppugnare parans deiectus est.

Quo se datura sint Lunenburgici[12] ac Brandenburgici[13] consilia, sciri etiam hic ad rem pertinebit, multoque etiam magis, si quid tempore et rerum tum communium tum propriarum diligentiore consideratu mitigabitur Saxo.

De pactione Prussica[14] multas literas vidi in eundem sensum. Non dubito,

1 Ferdinand II.
2 Philips IV.
3 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie over hem V no. 2100, p. 476 n. 4.
5 Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes; zie no. 2178, p. 79 n. 12.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Karel IV, hertog van Lotharingen.
8 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
9 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
10 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
11 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
12 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
13 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
14 Op 12 september was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Zweden en Polen.

quin res magnas per Germaniam Bohemiamque et ei annexa gerendi sit nostris spes, quando cum Polono[1] pacem temporariam foecundissimae, ut audio, terrae et opimi vectigalis concessione redemerint.

Deus et haec et alia tum ad gentis Suedicae tum ad totius christiani orbis bonum regat teque, vir nobilissime, sospitet.

Nobilitati Tuae addictissimus
H. Grotius.

V Octobris nov. cal. MDCXXXV, Lutetiae.

2301. 1635 oktober 5. Aan N. van Reigersberch[2].

Minhere,

De bryeven, dye wij crijgen, gaen door de handen van Manlius' volck[3] ende zijn daerom zeer onderworpen ten minste van opgehouden te worden.

Uwer E. van den XVII Sept.[4] ontfingen wij gisteren; voortaen sal uE. de bryeven verde (?) aen S.[r] Olivier[5] ofte aen de weduw van Leenput[6] in 't Ysere Cruys connen bestellen.

Wij hebben hyer tijdingen, dat den cardinael De La Valette[7] zijnde Galas[8] gevolcht dese te Worms, den anderen bij Mentz den Rijn zijnde gepasseert malcanderen tusschen den Rijn ende de Mosel zijn bejegent ende plaetse werdt bij de Franchoysen genaemt Hautremont. Hoe het afgeloopen is, weten wij nyet wel, maer 't is secker dat enige stucken geschuts op den vijant becomen aen den coning[9] zijn gebracht, soo de Franchoysen seggen dertyen, dye oock uytspreyden, dat den vijant vyer duysent paerden van de arrièreguarde soude hebben verloren, doch nyet sonder verlyes van Fransche zijde, waervan de tijdingh mettertijdt naerder tot onse kennisse sal comen.

De coning, dye ick meen, dat nu St Miel sal hebben becomen, heeft fraey volck bij hem, maer veel van den adel sonder soldye, dye 't nyet lang harde en connen; oock sal de wint ende andere incommoditeyten de Franchoysen allegader swaer vallen ende den hertogh van Lotharingen[10] sal hem wel wachten om tot een slagh te comen.

1 Wladislas VII (IV).
2 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., N 108. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2277; tesamen met no. 2310 beantw. d. no. 2347.
3 Manlius is een schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw, die na zijn zending met Johan de Knuyt naar Parijs nog steeds vergeefs op zijn terugroeping wachtte.
4 No. 2277.
5 Voor dit correspondentie-adres zie ook III, o.a. p. 32 n. 2.
6 Mij niet nader bekend.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Karel IV.

Waer den landgraeff[11] is, weten wij nyet wel, maer de Franchoysen zyende, dat hij terugge is getrocken, verlaeten de sorgh van alle 't gunt over Rijn is ende soecken dat haer naest is te verseeckeren.

Den mareschal de Chastillon[12] is nae Picardye, buyten twijffel veel bequaemer

11 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
12 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.

dan den hertogh van Chaune[1] is, maer off hij volcx genoech sal hebben om wat goeds uyt te rechten ende off ... tijdt van het jaer soo verre verloopen zijnde sulcx toelaet, is een andere questie. Tenminste sal hij het handfechten van de Croaten connen beletten, 't welck men sagh rondom Amiens.

De Valteline loopt weder peryckel door het groote volck, dat in Tirol vergadert, waervan een deel oock menen te gaen nae het Milanees over het gebyet van de heren van Venegië; dese als voorsichtige luyden sulcx noch toestaen noch beletten willen.

Crequy[2] zyen wij nyet, dat yet doet Terentius[3] waerdigh. 't Schijnt Savoye[4] sich excuseert, omdat hij in plaets van XXX^{m}, dye belooft waeren, maar XII^{m} en hyet, ende den Spaignaerd en laet nyet nae de princen van Italiën aen zijne zijde ofte tot rust te bewegen, den paus[5] selve op zijn vertreck nyet hebbende connen weygeren de hertogh van Parma[6] te vermanen tot ophouding van de wapenen, hoewel hij een groot manifest[7] heeft uytgegeven om te justificeren sijne verandering van de Spainsche protectie in de Fransche.

De Grisons willen nyet toestaen, dat haere wapenen tegen Tirool werden gebruyckt als verplicht, door oude verbintenisse aen de besitters van Tirol.

Van de paix wordt heymelijck gehandelt tot Weene ende door des paus nons[8] t(ot) Bruyssel; men verwacht oock hyer tot dyen eynde den hertogh van Nyenburgh[9]. Vranckrijck is apparent vrij wat goedecoop te geven ende Lothringen op enige conditiën te laeten aen Franchoys[10], den broeder van den hertogh Charles.

't Verlyes van de twee eylanden Marguerite ende St Honorat doet apprehenderen afbreuck voor den handel van Levant, daer wel aen is gelegen. Nyeuwe impositiën op het volck te vinden wil nyet vallen, alsoo de seditiën, op verscheyde plaetsen ontsteecken, noch nyet en zijn in ruste. De monicken crijten oock zeer tegen de assistentie aen de ketters ende dye aen hooger boort zijn letten altijd meest op haerselve.

Ick com tot uE. bryeff. De saecke van de zee sullen mijns oordeels nyet gerepareert werden, tenzij op electie van de gecommitteerde in de Admiraliteyt ende op haere comportementen beter werde gelet.

Dye capiteyn Codde[11], daer uE. van vermaent, weet ick nyet offt dye is, dewelcke tot Hamburgh heb gezyen.

UE. sal uyt mijn broeder de Groot[12] verstaen hebben de crone, dye ick gegeven heb om 't gelt, dat wij op het landt hebben, op te seggen. Weet uE. ons een

1 Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes; zie over hem no. 2178, p. 79 n. 12.
2 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples; zie over hem IV, p. 221 n. 1.
3 Codenaam voor Frankrijk.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Urbanus VIII.
6 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
7 Zie *Merc. Franç.* XXI, p. 40.
8 Richard Paul Stravius was van begin 1634 tot 1642 pauselijk internuntius te Brussel. Wel werd op 4 augustus 1635 Lelio Falconieri, aartsbisschop van Thebe, in hoedanigheid van nuntius naar de Zuidelijke Nederlanden gezonden, doch daar de regering te Brussel hem niet wilde erkennen, keerde hij in 1637 onverrichter zake naar Italië terug. Tijdens de strubbelingen bleef Stravius de zaken van de nuntiatuur behartigen.
9 Paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg en Jülich-Berg.
10 François Nicolas, hertog van Lotharingen, kardinaal-bisschop van Toul.
11 Willem Codde van der Burgh; vgl. V no. 1917, p. 236 n. 1.
12 Willem de Groot.

goede voorslagh te doen om 't gelt wel te beleggen, sullen 't selve garen verstaen, want de bryeven, daerin uE. van sulcx hadde vermaent, zijn nyet tot hande gecomen.

Ick wilde wel, dat Jovinianus[1] door Neeff[2], als hij gecomen sal zijn, met hulp van Diocletianus[3] ende anderen conde tewege brengen, dat hij, te weten Jovinianus, voor een tijdt bij Thucydides[4] werde gesonden, terwijle anderen uyt hetselve collegie tot sulcx werden gebruyckt, can sulcx in hem nyet quaed gevonden werden. UE. can seggen, 't welck waer is, dat Thucydides garen daer yemant hadde, daermede hij mochte gaen in confidentie.

De trefves van 26 jaeren[5] sal uE. nu met alle de conditiën verstaen hebben. Deselve toont wel, dat de Sweden lust hebben het werck in Duytschlant te continueren. Den churfurst van Colen[6] magh uyterlijck wat neutraliseren, maer hout buyten twijffel in zijn hart deselve parthye, dye den hertogh van Beyeren[7].

Nae dat ick uyt andere verstae soude ons volck meester en zijn van heel Brasyl, uytgenomen Salvadoire, wilde oock daervan wel de waerheyt weten.

Manlius seyt alle de werelt, dat hij haest meent t'huys te gaen[8].

Wilt wederom mijne gebyedenisse doen aen mijnheer van der Myle[9], Harencarspel[10], Neck[11] ende anderen. Ick bidde uE. om een eynde van Rotterdam, want soo de wegh van vrundschap nyet gelucken en wil, moet ick op andere wegen dencken ende nyet met mij te laeten spotten[12]. Recommandere oock 't senden van mijne papieren ende boecken ende den sorgh van

UE. dyenstwillige
H. de Groot.

Den V^{en} October 1635.

Wij hebben alle weeck geschreven.

Wilt ons broeder de Groot te beste helpen raden, nopende 't gelt, dat wij op Hollant hebben.

In Vrancrijck willen de Franchoysen selff geen geld beleggen. Den coning tast aen, wat hem gelieft.

Adres: Mijnheer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder De Groot, den 5 Octob. 1635 wt Paris.

1 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
2 Voor deze schuilnaam voor Frederik Hendrik zie J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962, p. 40.
3 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle.
4 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Op 12 september te Stuhmsdorf tussen Zweden en Polen gesloten.
6 Ferdinand van Beieren; zie over hem IV, p. 300 n. 1.
7 Maximiliaan I, hertog en keurvorst van Beieren, broer van de hierboven genoemde Ferdinand.
8 Vgl. p. 260 n. 3.
9 Cornelis van der Myle.
10 Jacob Claesz. Harencarspel; zie over hem p. 224 n. 10.
11 Jacob Cornelisz. van Neck; zie III, p. 108 n. 15.
12 Grotius doelt op zijn pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

2302. 1635 oktober 6. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Per occasionem mihi a collega Curio[2], viro optimo tuique amantissimo, oblatam non potui non aliquid ad te litterarum dare, quanquam ita inopinato haec mihi obvenerit, ut vix scribendi tempus suppetat.

Filium ejus[3], harum latorem, ut tibi commendem, opus non est; satis quippe ipse nomine et amicissimorum hominum memoria commendatum: cui siquid benefeceris, gratia ea gravida erit bonis.

Nunc ut litteris XIII Septembris[4] ad me datis respondeam, hoc habe me cum patre[5] jam diu scripsisse probare nos consilium tuum, quod te reformatae ecclesiae adjungere decreveris[6]; addo et alios, qui pacis amantes sunt, in eadem esse sententia. Addideram Utenbogardum[7] paulo aliter animatum vereri, ne ea res hic a remonstrantibus in exemplum trahatur, si ministri publici privatos ad suam communionem pelliciant rejectis tantum modo verbi divini praeconibus, qui remonstrantum doctrinam profitentur; et judicare hanc rem in aliquod tempus proferri potuisse, ut interea constet, quid Galli iis consiliis, de quibus ad Rivetum[8] scripsisse eos monuisti, profecerint. Hae litterae an per Brabantiam missae sunt ibique interciderint, an inter Caletum et Parisios interceptae sint, mihi non liquet.

Libros de bonis operibus[9] tradam iis, quibus inscripti sunt[10]: ego sane hominem novo quodam more et pontificiis inusitato argumentum hoc tractasse video.

Nos omnes satis belle valemus serpente per varias hic domos contagione. Parentibus[11] praeter senectutis mala nihil accessit.

Rogavit me nuper Losecatius noster[12], ad te scriberem, siquam ille regi Galliarum[13] inter eas, quae hic sunt copias, operam navare possit, paratum se esse et ad eam rem opem tuam requirere. Ea quam jam Sylvae ducis habet praefectura ei cum liberis honorifice alendo *(sic)* non sufficit. Siquid illi e Galliis vel Suecia additamenti accedere posset, id ei foret gratissimum. Si rex aliquem nostratium creare vellet commissarium habito et habendo delectui, vix aptiorem aliquem posset reperire; cogita, ecqua illi in parte possis benefacere.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2271; beantw. d. no. 2327.
2 Misschien de Delftse jurist Nicolaus Curius, die op 14 februari 1601 op 18-jarige leeftijd als student in de rechten te Leiden werd ingeschreven.
3 Niet nader geïdentificeerd.
4 No. 2271.
5 Jan de Groot.
6 Vgl. V no. 2069, p. 438; zie ook V, nos. 2029 en 2052.
7 De remonstrantse predikant Johannes Wtenbogaert; vgl. ter zake V no. 2052, p. 417.
8 De gewezen Leidse theologie-professor André Rivet.
9 Vgl. no. 2271, p. 212 en n. 11 aldaar.
10 Wtenbogaert en Van der Myle; vgl. no. 2271.
11 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
12 Frederik van Losecaat (1583-1669), baljuw van Liesvelt en landdrost van de Alblasser- en Krimpenerwaard; hij was gehuwd met Adriana de Groot; voor de namen van hun kinderen zie no. 2299, p. 258 n. 9.
13 Lodewijk XIII.

Habet et filium[1], ejus cujus Didericus[2] tuus est aetatis, qui jam per biennium militiae nomen dedit omnesque boni militis functiones cum laude sub protribuno Tieriensi[3] exercuit, nisi quod praeterita hyeme addiscendae linguae gratia Angliam vidit.

Is libenter etiam Galliam viseret. Siquid ad ejus quoque promotionem conferre posses, id et patri et sorori[4] et mihi longe foret acceptissimum: unicus ille sorori est, quare in eo ornando operam ponere debemus, et est tam bona indole juvenis, ut vel hoc solum sufficere posse videatur.

Sed jam manum de tabula tollere cogor, cum iterum monear; desinam igitur, sed ita, ut prius me meamque[5] tibi uxorique et familiae vestrae, vosque iterum omnes divinae protectioni commendem.

Vale.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, VI Octobris 1635.

2303. 1635 oktober 6. Van N. van Reigersberch[6].

Mon frère,

Desen brieff, die door den soon van de heer advocaet Van Sorgen[7] uEd. sal werden gelevert, sal uEd. connen seggen, hoe qualijck de brieven vandaer, immers voor mij, worden bestelt, want mijn leste sijn, om van vorygen tijt niet te spreecken, van den sevenden Septemb., daer andere van den 14, 20 ende 26 van deselve maent brieven hebben ontfangen. UEd. kan weten, waeraen het hapert, want alle die brieven gecomen sijn door den wech, die ick voor desen hadde gerecommandeert. Bijaldien uEd. eenyge brieven, die van mij behoren te commen, vermist, de faute is aen mij niet, want ick te minsten eens te weecke schrijve, selffs alsser geen occasie is bij avance, al waert sonder materie. Dit bij dese occasie, om ordre, ist mogelijck, tegens dese desordre te vinden ende ons gerust te stellen, dat onse brieven van quade handen mogen blijven gepreserveert.

1 Diderik, tot vendrig bevorderd op 9 juni 1636 (Arch. Staten van Holland en W. Friesland en hun gecommitteerde Raden in het Zuiderkwartier inv. no. 3291 index op de resol. van Gecomm. Raden voornoemd 1624-1659, p. 430).
2 Grotius' derde zoon Diederik was geboren in 1618.
3 Philips van Thienen, bij resolutie van de Raad van State van 27 januari 1623 benoemd tot luitenant-kolonel in het regiment van Johan Wolfert van Brederode.
4 Adriana de Groot.
5 Alida Graswinckel.
6 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 j. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 209. Beantw. d. nos. 2320 en 2329.
7 Nicolaes van Sorgen; hij had twee zoons, Lenaerd (Leonard; 1612-1673) en Carel (1622-1659). Ongetwijfeld is hier de oudste bedoeld.

Op het versoeck bij Manlius[8] gedaen is versocht door eenyge van Aristoteles' volck[9] het advis van Gracchus[10], dewelcke heeft geantwoort het verblijven van Serranus[11] nu nodyger te wesen als te voren, ende niet te connen oordeelen, dat

8 Adriaen Pauw; vgl. no. 2301, p. 260 n. 3. Grotius heeft er 'lantv.' boven geschreven.
9 Aristoteles is een codenaam voor het gewest Holland; Grotius heeft er 'Hollant' boven geschreven.
10 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft erboven geschreven: Pr. van Or.
11 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.

van daer hij is mach vertrecken; soodat alle de grote devoiren niet en opereren, want in conformité van dat advis is geresolveert.

Spartacus[1] is bij Aristoteles naer de Lely[2] genomineert, doch difficulteert; Hanno[3] meen ick niet de plaetse sal willen suppleren.

Tot het veroveren van de Schans[4] is geen apparentie. Den viant is met sijn meeste macht naer Gennep ende heeft een brugge over de Mase geslagen. Ses duysent man is gebleven, wel geretrancheert, om de schans van volck te ververssen.

De treves hout men tusschen Polen ende Sweden[5] voor vast.

De sterfte neempt noch toe, over acht dagen sijn over de twaelffhondert tot Leyden gestorven. Alle de professoren retireren haer ende st(ae)n de lessen stille, soodat de heer Summaise[6] niet houft te haesten. (Wa)t uEd. van de Historie van den iongen Vossius[7] oordeelt, wilde ick wel weten; hij gaet seer resoluyt in sijn oordeel.

Desen langer te maecken laet mij den tijt niet toe, alsoo den wint goet is ende ick van de heer advocaet Van Sorgen werde aengesproocken, soo den brenger op sijn vertreck stont. Bidde om mijn gebiedenisse aen mijn suster.

UEd. dienstwillygen ende seer geaffectionneerden broeder
N.v. Reigersberch.

Desen 6 Octob. 1635.

Adres: Mijnheer (Mijnh)eer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende croone van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck. Tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 6 Oct. N. Reig. 1635 Ruse(?) du Card. Contre le Pr. d'Orange.

En onder aan de brief: Duc de Beruller.

2304. 1635 oktober 9. Van Willem de Groot[8].

1 Schuilnaam voor François van Aerssen; Grotius heeft er ‘Arsens’ boven geschreven.
2 Codenaam voor Engeland.
3 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle; Grotius heeft erboven geschreven: v. Myle. De benoeming is aanvaard door Cornelis van Beveren.
4 Schenkenschans; zie no. 2241, p. 175 n. 1.
5 Op 12 september was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar tussen de beide staten gesloten.
6 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise (Salmasius), die te Leiden hoogleraar was en enige tijd in zijn vaderland vertoefde.
7 *Matthaei Vossii Annalivm Hollandiae Zelandiaeqve Libri Quinque.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev. MDCXXXV. Het werk werd voortgezet in 1641 met *Matthaei Vossii Annalivm Hollandiae, Zelandiaeqve, Pars altera: Quae est de gestis Comitvm ex domo Hannonia*. Amstelodami, Apud Ioannem Ianssonivm, MDCXLI en in 1644 met *Matthaei Vossii Annalium / Hollandiae, / Zelandiaeque, / pars tertia: Quae est de gestis Comitum ex domo BAVARICA, ad Jacobam usque*. In 1646, het jaar van Mattheus' dood, verscheen het vierde en laatste deel, aangevuld door Isaac Vossius: *Matthaei Vossii Annalium / Hollandiae, / Zelandiaeque, pars quarta: Continens historiam eorum, quae sub Jacoba Bavara gesta sunt. Accessit Liber unus, Auctore Isaaco Vossio*. Mattheus (1610-1646) en Isaac (1618-1689) waren zoons van Gerard Johannes.
8 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2295 beantw. d. no. 2345.

Frater optime,

Scripsi ante triduum[1] per Curii filium[2], nunc iterum repeto, nequa bona curandarum litterarum elabatur occasio.

Libros tuos chartasque, quae apud nos sunt, omnes ligneis tribus thecis inclusos mittimus veteri nota ☥ signatos. Nihil ejus generis apud nos jam reliqui est praeter Inscriptiones Smetii[3] patris[4] nomen praeferentes, quas ille sibi retinuit. Retinui et ego duos manuscriptos in folio, in quibus multa patriarum urbium descripta sunt privilegia; eos pater e bibliotheca Douzae[5] tibi utendos datos credit, et haeredes Douzae eorum ante aliquot annos mentionem fecisse asserit. Ego aliquoties in iis video mentionem fieri manuscripti Berlariani[6]. Caeterum nescio, quo jure tui sint, et dubitare me facit patris auctoritas. Tu si et eos libros tibi mitti velis, fac intelligam.

Sunt et apud nos gentilitiae tres picturae tuae, quas si et ipsas mitti placet, ut jusseris curabo.

Spero numerum librorum tibi constiturum, sed video nonnullos vitio tecti in aedibus Hohenloicis[7] et mutatione loci propter comitis Bergani[8] et deinde Hohenloici[9] adventum, pejus quam vellem affectos, sed et hoc infortunio tempotum acceptum ferre debes.

Filium Didericum[10], ubi in hyberna discessum fuerit, ad te mittemus; sed si princeps[11] ipse illic hybernari constituerit, cum hyemis tempore nihil fere possit addiscere, an non etiam nihilominus venire eum ad te jubeas, id vero explices velim.

De Petro[12] vero animi tui sententiam intelligere valde expeto, et interpellat me saepiuscule de ea re Corvinus[13]: nihil est quod eum vel ad brevem navigationem a nobis induci posse arbitreris.

1 No. 2302.
2 Vgl. p. 263 en nn. 2 en 3 aldaar.
3 De epigraphicus Martin De Smet uit Westwinkel bij Brugge (1525-1578?) had een grote verzameling inscripties aangelegd, die na velerlei wederwaardigheden door Justus Lipsius, professor te Leiden, zijn uitgegeven onder de titel: *Inscriptionum antiquarum quae passim per Europam liber. Accessit Auctuarium a Justo Lipsio.* Lugduni Batavorum, ex officina Plantiniana, Fr. v. Raphelengen, 1588.
4 Jan de Groot.
5 Johan van der Does -Janus Dousa- heer van Noordwijk, Langeveld en Kattendijke (geb. 1545) was in 1609 overleden. Leiden en Holland heeft deze veelzijdige geleerde en bekwame bestuurder onnoemelijke diensten bewezen. Hij was de eerste curator van de hogeschool en heeft zich o.m. aan de bibliotheek veel gelegen laten liggen.
6 Omtrent dit manuscript is mij niets bekend; alle nasporingen in de universiteitsbibliotheek te Leiden waren tevergeefs.
7 Zie het artikel van Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962, p. 32/3 en n. 8 aldaar.
8 In de Delftse woning, die van 1583 tot 1644 eigendom van de graven Van Hohenlohe-Langenburg was, werden al sedert 1577 bij herhaling voorname gasten geherbergd (zie Mr. Dr. Th. F.J.A. Dolk, *De Geschiedenis van het Gemeenlandshuis van Delfland*, Delft, 1933). De ‘comes Berganus’ is uit het Delftse archief niet tevoorschijn gekomen.
9 Philipp Ernst?
10 Grotius' derde zoon Diederik studeerde in het vaderland vestingbouwkunde onder Johan van den Bosch; hij bevond zich bij het leger te velde.
11 Frederik Hendrik.
12 De tweede zoon Pieter, die eveneens om studieredenen in het vaderland verbleef.
13 Johannes Arnoldi Corvinus, voormalig predikant te Leiden. Als remonstrant afgezet beoefende hij te Amsterdam de rechtspraktijk. Hij bewees Grotius veel diensten met voor de uitgave hier te lande van zijn werken te zorgen.

De rebus publicis nihil a me boni accipies: ferunt rumores Bernardum Weimerensem[1] cum copiis suis aut certe potissima earum parte a Gallassio[2] caesum, castris, tormentis ac impedimentis exutum: et frequentes quos hactenus habuimus malorum nuntii, ut hoc quoque credamus facit[3].

De recuperando propugnaculo Schenkiano[4] parva spes est, nisi hyems nobis aliquid auxilii attulerit. Interea hostium progressus sisti posse speramus. Sed si Caesar[5] ubique in Germania triumphet, vereor, ut in nos cudatur faba[6].

Reygersbergius[7] se cum Rotterodamensibus, quos et ipsos jam pestis affligit, acturum brevi pollicetur. De cogenda ea, quae hic est, pecunia, rogo mihi ad ea, quae super hac re antea scripsi[8], quamprimum respondeas.

Adrichemus noster[9], e castris redux, Pavio[10] longiorem in Galliis moram indixit, quippe cui domuitionem princeps Auriacus neget. Nunc iterum annitar, ut illud de testimonio Delfensium perficiam.

Ex Reigersbergio intelligo rursus aquam tibi haerere super tua cum Carentonianis conjunctione, et sunt jam varii, qui e Galliis intellexerint eam tibi jam stare sententiam, ut te ipsis sis adjuncturus: profecto scire ii homines debebant te publicam esse personam, et proinde sine dignitatis tuae jactura non aliter posse ipsis accedere, nisi cum praerogativa honoris legatis competente.

Vale, frater optime, cum uxore et liberis[11], et quid rerum apud vos geratur, saepiuscule perscribe.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, IX Octobris 1635.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 1 Nov.

2305. 1635 oktober 9. Van N. van Reigersberch[12].

Mijn Heer,

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
3 Kennelijk een verschrijving voor ‘faciunt’.
4 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
5 Ferdinand II.
6 Vgl. Terentius, *Eun.* 381: at enim istaec in me cudetur faba.
7 Nicolaes van Reigersberch; het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 Vgl. no. 2268, p. 210; de aldaar vermelde brief van Willem aan Maria van Reigersberch is verloren gegaan.
9 Vermoedelijk is bedoeld Joost Jacobsz. van Adrichem (1574-1653) uit Delft.
10 Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. no. 2301, p. 260 n. 3.
11 Slechts Cornelia en Cornelis waren bij hun ouders te Parijs.
12 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 k. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op o.a. no. 2275; beantw. d. no. 2341 (vgl. no. 2353 aanhef). Gedrukt Rogge *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 210.

Over drie dagen[13] heb ick met den soon van den advocaet Van Sorgen[14] geschreven. Desen laet ick gaen door de ordinaris handen; hij sal uEd. seggen, dat

13 No. 2303 dd. 6 oktober.
14 Voor Nicolaes van Sorgen en diens zoon zie no. 2303, p. 264.

ick over twee dagen over Zeelant twee brieven tergelijck, den eenen van den XV[1], den anderen van den XX Septemb., de eerste in lange, hebbe ontfangen.

Wt mijne vooryge brieven sal uEd. sien, hoe weynych, nietiegenstaende soo meenychvuldygen devoiren, met Caesar[2] is gevoordert. Sij seggen noyt te gelijck thuys sijn geweest, ende weet het waer is. De genegentheyt van eenyge ende die vrij wat vermogen schijnt goet te wesen, dan sonder effecten kan men hem daer weynych op verlaten. Ten ware de difficulteyt om naer vremde plaetsen te reysen off om de grote sterfte in veel steden ende dorpen van Hollant, dagelijck noch toenemende, beswaerlijck hem wt sijn huys te begeven, soude voor desen selffs wederom derrewaerts sijn geweest; moet het nu wat insien. Ondertusschen sal het, occasie vindende, niet versuymen te recommanderen.

Dat geen apparentie tot Manlius'[3] vertreck is, heb ick uEd. voor desen geschreven[4]. Calaber[5], daerop geconsulteert sijnde, seyt den dienst van Cimon[6] het gans niet en kan lijden; daerop is gevolcht resolutie bij Aristoteles[7] conform Gracchi[8] advys van hem bij Verus[9] te laten.

Philotas[10], genomineert om bij Alexander[11] te gaen, excuseert hem; somyge meenen het ernst is, anderen, omdat hem vestigia deterreren, ten minsten om beter conditiën te maecken. Menander[12] quam in concurrentie, maer de pluraliteyt gaff Philotas de preferentie.

Den viant hout ontrent off in de Duffel noch vijff, ses duysent man tot ververssynge van het fort[13], de meeste macht is naer Gennep, alwaer een brugge geslagen hebben over de Mase. Tot veroveren van het fort siet men noch weynych apparentie.

Men hout, dat den lantgrave[14] mede met den keyser[15] is geaccordeert. De tijdyngen van Ceulen ende Brabant seggen hartoch Bernart[16] met den cardinael de la Valette[17] sijn geslagen bij Gallas[18], sij met de ruiterye ontrent Mets het ontcommen.

De vrienden varen wel. De verleden weeck sijn hier 93 overleden van de contage, tot Leiden 1263.

De Dunckerckers equiperen van nieuws. Soo doet men hier oock.

Desen 9 Octob. 1635.

1 No. 2275.
2 Codenaam voor Rotterdam; het betreft hier Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
3 Adriaen Reyniersz. Pauw; zie no. 2301, p. 260 n. 3.
4 No. 2303, p. 264.
5 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
6 Codenaam voor Staten-Generaal of Geunieerde Provinciën.
7 Codenaam voor Holland.
8 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
9 (Koning van) Frankrijk.
10 Schuilnaam voor François van Aerssen.
11 Codenaam voor Engeland; vgl. ter zake no. 2303, p. 265 en nn. 1, 2 en 3 aldaar.
12 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle.
13 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
14 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
15 Ferdinand II.
16 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
17 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
18 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.

Adres: Mevrouw (Me)vrouw De Groot. Tot Paris.
Op de adreszijde schreef Grotius: 9 Oct. 1635. N. Reig. rec. 1 Nov. n. st.
En in dorso: 9 oct. N. Reigersb. 1635.
Boven aan de brief: rec. 1 Nov. n. st.

2306. 1635 oktober 9. Aan F. Sprecher[1].

Nobilissime Domine,

Gratias tibi ago ingentes, quod me ea, quae in Rhaeticis partibus vicinisque geruntur, ita benigne edocueris.

Copiae regis[2] sub Valetta[3], quae trans Rhenum ierant, cum intellexissent landgravium[4] a Maeno retrorsum Erfordiae periclitantis causa aut ad sua tuenda cessisse et ipsae se ad cisrhenana retulere, secutoque cum exercitu Gallasio[5], post felicem pugnam apud Wautrefangium, ubi tredecim cepere machinas, urgente vi majore bis iterum pugnato se ad Metim vicinaque loca retulerunt. Rex interim multa cum nobilitate novisque dilectibus capto Sancti Michaëlis monasterio, quod hostes immunierant, pergit duci Carolo[6], qui ad Rembirvilleriam castra habet, auferre commeatus.

Batavi damnum, quod fecerunt amisso Scenquii castello[7], maria piscatorum plurimis interceptis a praedone Dunquercano pensant felicioribus per Brasiliam successibus, ubi non barbarorum tantum, sed et multorum e Lusitanis accursibus aucti omnem pene tenent oram maritimam, praeter oppidum Salvatoris, incipiuntque reponere officinas sacchararias. Interea et Galli et Batavi consilia sociant, quo res in annum proximum majore cum concordia ac spe meliore gerantur. Magnus cancellarius[8] omnia movet, ut causam communem tueatur, sed queritur mire se ab omnibus deseri[9].

Ego id unum hic ago, ut velit Gallia non tantum proxima sibi curare, sed et res amicorum sustentare qua consilio, qua ope. Ipse Gallasius iam in Lutzenburgico agro esse dicitur adesis ceteris novos ibi pastus quaerens.

Nos ex vestris partibus, quid de Valentia sit futurum, quieturane sit Vallis Telina, insulae Margaritae et Honorati ab Hispano revelli an possint, expectabimus.

Legati Veneti[10] comitati plurimum debeo, per quem literas tuas tuto ac celeriter accipio.

Ego tibi sicut omnia opto prosperrima, ita siquid gratum unquam facere possim, neutiquam deero.

Tuae Nobilitatis addictissimus
H. Grotius.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 91. Gedrukt *Epist.*, p. 188. Betreffende Fortunatus Sprecher zie IV, p. 138 n. 9.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
6 Karel IV, hertog van Lotharingen.
7 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Zie nos. 2215, 2229 en 2262.
10 Alvise Contarini di Nicolo, Venetiaans gezant te Parijs, voordien in Den Haag.

Lutetiae, IX Octobris nov. cal. [MDCXXXV.]

2307. 1635 oktober 11. Aan N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Gisteren ontfing ick uE. bryeff van den XXIIII[2]; dat de mijnen eenige maelen wat laeter zijn ter hande gecomen, meen ick, dat gebeurt is, eer dat ick deselve gesonden had over Zeelant. Andersins heb ick deselve veel tijds bestelt door mijnheer Camerarius[3], dye ick weet nyet naelaetigh zijn. Deselve continueert mij te adviseren, dat Aisma suspect[4] is. Waerom ick alsnoch wensche Irenaeus[5] daer conde gebruyckt werden ende wat goeds medebrengen.

't Sal mij lieff zijn, dat voor de visscherije wel werdt gesorght, al waer het maer om dye van Rotterdam, dye ick hoope mij nyet langer en sullen willen slepen. Van Hanno[6] is mij lyeff. Ick wensch hem goed succes ende doe mijne gebyedenisse. 't Waer goed, dat de geschillen met dye croon eens gebracht waeren in goede termen. 't Voornemen van de Engelschen is de zee te bevrijen van alle hostiliteyt. Dat loopen nae volck sal apparentelijck sijn een voltrecking van 't accoord, dat de Engelsche coopluyden gemaeckt hebben met de Spangaerden van gelt ende volck over te voeren.

Nae de laeste tijding van victorie hebben wij andere gehadt van twee treffen, waerdoor Galas[7] met de heele macht op de Franchoysen zijnde gevallen deselve in de vlucht heeft geslagen, soodat den cardinael[8] met hertogh Barent[9] ende d'heer van Feuquière[10] - dye beyde zyeck zijn - haer hebben geretireert te Mets. De Sar is nu tuschen de Franchoysen ende Galas. Den coning[11] zijn ..... becomen hebbende op genade ende ongenade ende vijftien burgers hebbende gereserveert met den doot te mogen straffen, heeft in plaetse van dyen IIII C^{m} gulden genomen, dye plaets nyet sterck zijnde heeft ten uyterste geopiniastreert, een teycken van een groote affectie van de Lorrains tot haer prins[12]. Galas heeft zijn canon met dye leste [s]lagh weder becomen ende genomen 't canon ende bagagie van den cardinael de la Valette. Men soeckt het gebroocken leger te redresseren. De Croaten loopen tot ontrent Mets ende hebben dese dagen een quartier der Franchoysen opgeslagen. De adel, dye uyt crachte van den ban ende arrière-ban bij den coning is, can de costen nyet langer draegen ende sal te meer nae huys loopen, indyen den coning selve, soo men seyt, herrewaert comt, soodat ick weynigh apparentie zye om hertogh Carel, dye te Rembervillers wel is gerescoucheert, off op te slaen off, 't welck men voorgaf, de vivres af te snijden.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 b. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2288; beantw. d. no. 2321.
2 No. 2288.
3 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
4 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg. De woorden: ‘Aisma suspect’ staan in de tekst in cijfercode: 27.37.32.23.49. 67.93.34.47.33.12.68. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
5 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
6 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: van der Myle. Het betreft de benoeming van een gezant naar Engeland; niet Van der Myle werd benoemd, doch Cornelis van Beveren uit Dordrecht.
7 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
8 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Karel IV, hertog van Lotharingen.

Men roept hyer van het belegh van Valence, maer dye de saecken van Italiën best weten, gelooven 't nyet. De Grisons willen in vrede blijven met Tirol. Alcaeus[1] ende Stesichorus[2] zijn hyer gehaet als de pest. Ende Pindarus'[3] werck gaet nyet wel. Eusebius[4] heeft dese dagen geseyt aen dat van Venetië[5] dat het nyet wel en sal gaen, tenzij Calaber[6] soo haest hij [bij] Cimon[7] is, vijff, ses personen het hooft afslaat[8]. Op Numaes[9] volck schijnt het meest gemunt, omdat zij nyet genoech van Simonides[10] gegeven hebben. Justinus[11] weet wel, wat daerop te seggen valt ende twijffelt nyet, off Gracchus[12] sal wijsselijck gaen.

Men roept hyer oock zeer over Dorp[13]. Men hout het daervoor, dat den hertog van Nyenburgh[14] hyer is onbekent. Ick hoor Manlius[15] zeer onlustigh is.

Ick heb nu soo datelijck gewest bij Eusebius. Hij geeft Thucydides[16] goede woorden. Maer wij zijn twee jaer aen het solliciteren ende daerentusschen vergaen veele occasiën.

Ick bid uE. te gedencken nyet alleen de saecke van Rotterdam[17], maer oock van mijne boecken ende papieren. Ende alsoo mijn oudste soon[18] beter als d'andere schijnt genegen te zijn tot de navigatie, wilt dencken, off hij nu wat geoeffent zijnde soude connen reysen met eenige eerlijcke qualiteyt om mettertijdt eenigh advancement van Sweden ofte van ons landt in de zeesaecken, daer veel aenhanght, te connen vinden.

Dewijle uE. dit jaer nyet en heeft connen overcomen hoop ick, dat het sal zijn het toecomende jaer. Ick moet dat noch eens verhaelen, dat mij zeer soude behagen het employ van Constans' broeder[19] bij den man van Sophi[20]. Wilt doch daerop letten.

Mijne gebyedenisse aen de bekende heren ende vrunden.

Den XI Oct. n. st. 1635.

1 Codewoord voor bestand.
2 Codewoord voor vrede.
3 Codewoord voor oorlog.
4 Schuilnaam voor De Richelieu.
5 De woorden ‘dat van Venetië’ staan in de tekst in cijfer: 277.928. 115. 69.72.78.33.38.110. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven. Bedoeld is Alvise Contarini di Nicolo, Venetiaans gezant in Parijs.
6 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
7 Codenaam voor de Geunieerde Provinciën.
8 De woorden ‘het ... afslaat’ staan in de tekst in cijfer: 57.33.38. 14.42.217.13.38.27.13.76.45.95.77. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
9 Codenaam voor de Palts.
10 Codenaam voor geld.
11 Pseudoniem van Grotius.
12 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
13 In de tekst in cijfercode: 44.91.66.82. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven. Het betreft Filips van Dorp; zie over hem V no. 2111, p. 493 n. 3.
14 Paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg en Jülich-Berg.
15 Adriaen Pauw; vgl. no. 2301, p. 260 n. 3.
16 Pseudoniem van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
17 Het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
18 Cornelis.
19 Nicolaes van Reigersberch; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch. Ter zake vgl. no. 2301, p. 262.
20 Axel Oxenstierna; Sophi is een codenaam voor Zweden.

Nae alle apparentie can ick nyet and (e)rs oordeelen, off Neeff[1] ende V(ind)ex[2] zijn wel tesamen om Pindarus bij Mustafa Bassa[3] lang te doen leven.

Nae de Nederlandsche historie van Bentivoglio[4] is noch eene en (?) uytgecomen van een jesuyt Famianus Strada[5], dye uyt het huys van Parma enige goede memorie heeft becomen, maer is zeer tegen de memorie van prins Willem[6], dewelcke hij alle de schuldt geeft van de troublen.

Adres (met andere hand): Mijn Heere Mijnheer Reigersberg, raet in den Hogen Raede in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den XI Octob. 1635 wt Paris.

2308. 1635 oktober 12. Aan L. Camerarius[7].

Illustrissime Domine,

Pergis, ut soles, de me mereri optime, cum ita me liberaliter[8] de iis, quae vestris in locis aut geruntur aut nunciantur, edoces binis literis, quarum scriptas 15 Sep. nov. Calend. ante hos dies V accepi, alteras 24 datas, heri.

Videmur uterque tu Batavis, ego Gallis Cassandrae esse, id est vera ac necessaria dicere, sed surdis aut surdastris. Ex quo abscessit hinc masimus cancellarius[9], non cesso instare ut promissa pecunia tandem tradatur et ut mittatur legatus. Pecunia etiamnunc haeret inter eam tractantium manus. Legatus post tanti temporis et tanta ferentis momenta iacturam missus est quem vidistis Chaumontius[10], homo creditus alieno valde a protestantibus animo.

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; vgl. J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962, p. 40.
2 Codenaam voor Frankrijk.
3 Codenaam voor de Zuidelijke Nederlanden; voor Pindarus zie p. 271 n. 3.
4 Kardinaal Guido Bentivoglio (†1644), vertrouweling van Urbanus VIII, schreef o.m. *Della Guerra di Fiandra*, waarvan het eerste deel (10 boeken) in 1633/4 te Keulen was verschenen; in 1636 volgde, eveneens te Keulen, het tweede deel (6 boeken) en in 1639 wederom te Keulen het derde deel (8 boeken). Hij was ook de schrijver van *Relazioni di G. Bentivoglio in tempo delle sue nunziature di Fiandra e di Francia.* Anversa 1629.
5 *R.P. Famiani Stradae Romani E Societate Iesv De bello Belgico Decas prima Ab excessu Caroli V Imp. Vsque ad initia Praefecturae Alexandri Farnesii Parmae, ac Placentiae Ducis III.* Antverpiae, Typis Ioannes Cnobbari, M.DC.XXXV; de eerste druk is van 1632 te Rome. Het werk is herhaaldelijk herdrukt en werd in 1647 gevolgd door *Famiani Stradae Romani E Societate Iesv De Bello Belgico Decas Secvnda Ab initio Praefecturae Alexandri Farnesii Parmae Placentiaeqve Dvcis III. An. M.D.LXXVIII. Vsque ad An. M.D.XC. Cum Privilegiis.* Romae, Ex Typographia Haeredum Francisci Corbelletti, MDCXLVII. De jezuiet Faminius Strada was in 1572 te Rome geboren en overleed in 1649.
6 Willem I, graaf van Nassau, prins van Oranje.
7 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 22. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 92. Gedrukt *Epist.*, p. 189. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
8 De copie te Uppsala heeft: libenter.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.

Apud vos, ut video, pecunia non magis procedit; et quae negotia legati egebant, mandata sunt D. Aysemae[11], intelligenti sane rerum Germanicarum, sed non

11 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg.

immemori beneficiorum acceptorum a Caesare[1]. Quid agamus? Velimus quod possumus[2].

De induciis cum Polono[3] ut de re non plane confecta scribit magnus cancellarius. Videtur in Livonico negotio aliquid esse nodi. Nobilitatem Polonicam, quae non tam gloriolis quam agri fructibus pascitur, pacem bello praelaturam arbitror, praesertim cum hostem habeant Tartarum et illos ad Euxinum Cosaceos; tum vero et Turcarum imperator[4] ita sit bellicae laudis avidus, ut nullis videatur retineri posse federum repagulis.

Piscatoribus Batavis tantum esse animi, ut mare tam infeliciter expertum tentare iterum audeant gaudeo speroque, si id bene succedat, quieturas seditiones in plebe, ut mobili, ita non nimium pertinaci.

Pervenerunt ad me tuae, et illae III° et II° Septembris ad me datae, neque ex prioribus ullas desiderari arbitror.

Germaniae civitates ac principes nonnullos, praeter adversam partium nostrarum fortunam nihil magis ad pacis periculosa consilia impulit, quam metus a Gallica societate, innata genti in gentem diffidentia[5], cuius causas utinam Galli prudentius amolirentur. Tum utinam in posterum spes melior affulgeat. Nam et Argentoratum nutat ex fortuna Gallis non satis prospera. Gallassius[6] enim cladem parte sui acceptam tota vi exercitus sui ita ultus est, ut plane in fugam hostem dederit, machinas suas receperit, ceperit alias et inpedimenta: nec quieverit cardinalis Valetta[7], priusquam Metis urbis moenia inter se et hostem[8] interiecisset, ubi nunc et dux Bernhardus[9] et Feuquerius[10] cubant, animi aegritudinem secuto corporis morbo.

Circumsita Crabati impune populantur. Rex[11] capto Sancti Michaëlis oppido, parum digno tanto oppugnatore, cum in deditionis legibus[12] vitam exceptis XV suo arbitratu legendis, concessisset aliis, ab illis quidem mortem redimi CCCC^{m} florenorum passus est; hos vero commutare instituit cum captivis, quos hostis habet plurimos et insignes. At nobilitas ex feudali lege undique ad regem evocata vix ultra tolerat impendia, semper gravia suo aere militantibus, hoc autem tempore atque illis locis gravissima. Et creditur rex ipse huc rediturire, quod si fiat, multo magis diffluet equitatus ille neque multum erit spei abscindendi commeatus duci Carolo[13], quae sola illum e Lotharingia ejiciendi supererat ratio, quando castra ad Rembervilleriam quae habet, firmiora sunt quam ut vi expugnentur.

1 Ferdinand II.
2 Vgl. Terentius, *Andria* 305: Quaeso edepol Charine, quoniam non potest id fieri quod vis, id velis quod possit.
3 Op 12 september was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar tussen Zweden en Polen gesloten.
4 Sultan Murád (Amurath IV) (†1640).
5 De uitgave der *Epistolae* heeft eveneens de lezing: diffidentia; de Haagse copie: innato ... odio.
6 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II; ter zake vgl. no. 2306, p. 269.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Vgl. Cicero, *Cat.* I, V : Magno me metu liberabis, dummodo inter me atque te murus intersit.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Dit woord ontbreekt in de copie te Den Haag.
13 Karel IV, hertog van Lotharingen.

De Valentiae obsidio nihil certi habemus. Pons ibi Padi a Gallis ruptus dicitur. Parmensis[1] quae gessit hactenus, exigua sunt et magis ad privatas controversias quam ad causam publicam spectantia.

Literas, quarum partem mittis, ab Imperatore[2] credo scriptas. Nam et ante menses aliquot paris argumenti scripserat ad plerosque Italiae principes et nunc ad eos legatum misit Franciscum Melonem[3]; pontificem[4] quoque rogavit ut Parmensi, vasallo Ecclesiae, auctor esset Italiam quietam patiendi: quod pontificem, ut obnoxia est aula illa Hispani[5] iussibus, belli praeterea finitimi metuens, credo aut facturum aut fecisse.

Ad Rohanium[6] III venerunt Gallorum millia ad tutelam Vallis Telinae, haud dubie denuo periclitantis.

Saxo[7] an hostilia coeptaturus sit in Suedos multum refert, et, ubi apparuerit, heic sciri quamprimum erit utile.

A D. Grubbio[8] quas habui postremas, eae datae erant XXV Aug. vet. cal.

A Neapoli paria heic habemus iis, quae ad vos sunt perscripta: et cum ceterae artes minus succedant, mutuam a privatis pecuniam quaeri, oppositis pignori futuri temporis e regno proventibus.

In Sicilia major spes conficiendae pecuniae Hispano esse dicitur. Spem mihi faciunt nota autumni in nostro coelo mala hyemsque imminens non mansurum in Clivica ripa Hispani exercitum; ita Scenquianum castellum[9], si non ante, certe cum hirundinibus ad Batavos rediturum. Atque interim principem Arausionensem[10], domum ubi venerit, consilia ad diffensionum scopulos, ut fieri solet, adhaerescentia expediturum consulturumque et maris et terrae rebus.

Deum rogo, ea ut prosperet, teque, Illustrissime Domine, cum nobilissimo filio[11] omnique familia diu tutetur.

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 2/12 Octobris MDCXXXV.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1635 10/20 Octobr.

1 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
2 Ferdinand II.
3 Francisco de Mello, graaf van Assumar, later markies van Tor de Laguna.
4 Urbanus VIII.
5 Philips IV. De copie te Uppsala heeft de lezing: Hispaniae.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
8 Lars Grubbe; zie over hem V, p. 432 n. 12.
9 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
10 Frederik Hendrik.
11 Joachim Camerarius.

2309. 1635 oktober 12. Aan A. Oxenstierna[1].

Literas, quas scribere mihi dignata est Sublimitas Tua die 23 Augusti veteris cal.[2] ad me perlatas dies jam sunt quinque, perlegi cum eo sensu malorum quae continent, qualis esse debet in eo, qui res Sueciae suas quoque esse judicet. Sed cum ea ipsa scitu sint necessaria, gratias habeo quantas possum maximas, quod me non eorum passa sit esse ignarum Sublimitas Tua.

Utinam hinc saltem meliora nuntiare possim. Sed sive hominum negligentia sive vi quadam majore etiam his in partibus res eorum, quibus foederati sumus, non ex voto[3] succedunt.

Post primam cum Gallasio[4] pugnam, cujus felicitas mirum in modum hic fuerat praedicata, vi tota in Valettam[5] incumbens Gallasius ita se ultus est, ut et ablatas sibi machinas receperit et eas, quas Galli habebant, abduxerit cum impedimentis; fuga autem Gallorum talis fuerit, ut non ante constitum sit, quam perventum Metim fuerat, quo se receperunt Valetta animo, dux Bernhardus[6] et Feuquerius[7] corpore insuper aegri. Nunc creditur ultra Saram esse Gallasius.

Rex[8] Sancti Michaëlis oppido ac monasterio ita sibi dedito, ut quindecim homines poenae permitterentur, incertum metum passus est quadringentis millibus florenorum redimi; caeteri permutabuntur captivis, quos hostis plurimos et insignis notae habet.

Nobilitas, quae apud regem est, sumptibus gravari incipit, et si, quod dicitur, huc venit rex, retineri nequibit, ita ut spes sit exigua ducem Carolum[9] aut castris exuendi[10] ad Rambervillerium bene munitis aut intercludendi a commeatibus, quos Hispanica Burgundia ipsi submittit.

Crabati Caesariani[11] Metim usque procurrunt et partem de reliquiis Valettani exercitus his diebus sedibus suis excusserunt.

Valentiae obsidium nescio quid adhuc moratur, pontem tamen Padi a Gallis ruptum ajunt, per quem ex agro Mediolanensi Valentiae submitti auxilia solebant. Rohanio[12] tria millia Gallorum venere ad tuendam Vallem Telinam, cui haud dubie imminet hostis, pernecessaria.

De Argentoratensium in posterum constantia dubitari video. Multum hoc tempore pendent animi ex vicinis eventibus.

Haec cum scripsissem, nactus sum aditum quaesitum per dies quinque ad cardinalem[13], qui nunc regia vice fungitur. Cum exposuissem omnia illa adversa,

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2262; wellicht tesamen met nos. 2328, 2333, 2343 en 2359 beantw. d. no. 2412. Gedrukt *Epist.*, p. 188; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 101.
2 No. 2262.
3 De woorden ‘ex voto’ ontbreken in de uitgave der *Epistolae*.
4 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Karel IV, hertog van Lotharingen.
10 De uitgave der *Epistolae* heeft de lezing: exciendi.
11 Behorende tot het leger van keizer Ferdinand II.
12 Henri, hertog van Rohan.
13 De Richelieu.

quibus plenae sunt Sublimitatis Tuae ad me literae, jussit acciri et patrem Iosephum[1], qui cum ipso Ruellae erat. Ibi narravi tenorem actorum Luneburgensium. Ostendebat metuere se cardinalis, ne tanta difficultatum commemoratio via esset ad pacem peculiarem, cum honesta ac tuta esse nulla posset nisi communis, quam et ipse optaret. Cum dicerem, ut ad communem pacem perveniretur, multis rebus actionibusque esse opus, nec tacerem neminem esse in Suedia, qui res Germanicas curaret, quantum Tua Sublimitas, quae pro animi sui magnitudine nihil mallet quam tot laboribus egregium finem imponere, ac illi ex pace Polonica[2] dicerent magnas nascituras occasiones rerum agendarum, ostendi, quantum nobis illa pace, si Prussia concederetur, abiret nulla sociorum liberalitate pensandum.

Multum productis satis amice sermonibus huc res rediit, quod de legatione diu postulaveram impletum misso amplissimis cum mandatis Sanctichaumontio[3]. De pecunia Bulionium[4] ut convenirem, in ea re moram non fore[5]. Conveni Bulionium, erat enim Ruellae. Postquam illi summam rerum explicavi, dixit, ut solet, de ducentis millibus se Heufdio[6] esse debitorem additurum et trecenta, si Heufdius aut novum vectigal reperire aut cum talium opificibus convenire posset. Dixi multum in mora verti non ignarus post omnia commota, unde nummus oriri potest, talia difficilia esse repertu, tum vero, si reperiantur, in ipsis tentamentis ad rem ea conferendi plurimum esse periculi, seditionum igne adhuc sub cineribus latente. Multa praedicabat Bulionius de ingenti pecuniae vi, quae a rege in Rhaetia, Italia, ad Rhenum, in Lotharingia, Picardia, Belgicis regionibus erogaretur, non falsa, nisi quod pecuniae pars major inter harpyarum partim inermium partim armatarum manus perit.

Multa et cardinalis ac Iosephus dixerant de legionibus atque aliis, quibus rex - haud dubie inde discessurus - restiturus esset Valettae, aucturus autem Incolismensis[7] et Lafortii[8] exercitum: sed memorabant haec homini minime credulo neque ignoranti, quantum esset in temporibus momentum. Ut fidem, quam debeam, praestem regno Suediae ac Tuae, cui omnem dignitatem meam debeo, Sublimitati, huc res omnis redit res in his partibus valde esse miseras, pecuniae incertum, et, ut proveniat tardum negotium: pacis praemia penes praeripientem fore.

Vix abieram a cardinali, cum ad eum Masarinus[9] venit, pontificis nuntius, multum a meis diversa allaturus. Si Pignerolum retinere liceat, maneat, ut est, incertum cum Lotharinga matrimonium[10], de ipsa Lotharingia decedendi color aliquis reperiatur, haud plane turpis; nihil cum Imperatore[11] pacem morabitur aut potius amicitiae restitutionem, quia bellum nondum est. Illud tanquam vix relatu dignum pene omiseram, indicium tamen aliquod, unde intelligamus inter

1 Betreffende père Joseph zie V, p. 16 n. 6.
2 Op 12 september was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Zweden en Polen.
3 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
4 Claude de Bullion, surintendant des finances.
5 De woorden ‘in ... fore’ ontbreken in de uitgave der *Epistolae*.
6 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden en Frankrijk.
7 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
8 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
9 Giulio Mazzarini (Jules Mazarin), extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.
10 Vgl. no. 2297, p. 253 n. 9.
11 Ferdinand II.

tot adversa paulo nos magis quam antehac curari, deductum me a cardinali aliquantum extra cubiculum, et quidem ita, ut me dextrum poneret. Et Iosephus et Bulionius meminerant non spernendae pecuniae, centenum scilicet millium dalerorum, quae rex Hamburgum, puto per trajectitias syngraphas, transmisisset ad legendum militem, sed cum accurate in id inquirerem, videtur mihi ista pecunia alio quam in manus Sublimitatis Tuae destinata. Si tamen ad eas pervenerit, erit quod gaudeam.

Rogo mei et eorum, quae mihi ad dignitatem sustinendam sunt necessaria, Tua Sublimitas meminerit, cui bellum felix, fidos socios, pacem communem, ad haec omnia, Excellentissime Domine, Deum fautorem precor.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 2/12 Octobris 1635.

Franquendaliam in hostium esse potestate jam nobis nuntiatur[1].

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2310. 1635 oktober 12. Aan N. van Reigersberch[2].

Mon frère,

Siende, dat uE. curieux is om te sien t' gunt bij d'heer Feramusca[3], orateur van de Republique van Venegie van mij is geschreven, soo sende ick door de occasie van het vertreck van de soon van de heer burgemeester de Graef[4] eerst sijnen brief aen d'heer Moline[5], waervan mij copie sijnde gegeven bij den heer ambassadeur van de Republique alhier[6]; heb ick goed gevonden aen den voors. Feramusca te schrijven, die mij seer beleeft heeft geantwoord gelijck uE. uit de stucken[7] sult sien.

Nieus en voegh ick hier niet bij, alsoo ick desen selven dagh over Cales heb geschreven ende den brief gesonden aen d'heer Camerarius[8], die buiten twijffel deselve wel sal bestellen.

1 Dit postscriptum ontbreekt in de uitgave der *Oxenst. Skrifter*.
2 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2301 beantw. d. no. 2347.
3 Scipio Feramusca, een in de 17de eeuw befaamd jurist.
4 De Amsterdamse burgemeester Jacob Dircksz. de Graeff; met de zoon zal Mr. Andries (1611-1678) bedoeld zijn, die in 1634 het licentiaat in het canonieke en civiele recht aan de hogeschool te Poitiers had behaald.
5 Domenico da Molino (1573-1635).
6 Alvise Contarini di Nicolo.
7 Deze stukken ontbreken.
8 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag. De bewuste brief aan Van Reigersberch is blijkbaar verloren gegaan.

Ick doe mijne gebiedenisse aen Mijn Heeren van der Myle[9], Harencarspel[10], Beaumont[11] ende alle anderen.

9 Cornelis van der Myle.
10 Wellicht Jacob Claesz. Harencarspel uit Amsterdam; vgl. no. 2277, p. 224 en n. 10 aldaar.
11 Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam.

UE. dienstwillige
H. de Groot.

Tot Parijs, den 12 Oct. 1635.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raet in den Hogen Raet in Hollant In Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, den 12 Oct. 1635 wt Paris.

2311. 1635 oktober 12. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Een expressen van Calis gecommen, die mij brieven heeft gebracht van den XXVIII Sept., desen morgen gearriveert; soude garen nu op den middach wederom vertrecken ende, omdat ick niet garen sage, dat het dede sonder mijne brieven, soo sal uEd. verseeckeren van alle de vrienden goede gesontheyt.

Dat van desen winter geen hope is tot het veroveren van het fort van Schenck[2], hout men hier oock seecker. De forten in defensie sijnde sal het leger in garnisoen werden gebracht. Den viant, soo hij int velt blijft, sal seer consumeren, maer daer wtgaende sijn [de] opiniën, dat hij met de Duffel onder water settende wij daer niet connen logeren ende, eer de stromen leech werden, sal hij wederom maecken daerontrent te sijn.

Dat den lantgrave[3] met den keyser[4] is verdragen, schrijft Bilderbeeck[5], alleen maeckte hij swaricheyt sijn volck den conynck van Hungeren[6] over te geven.

De defaite van den cardinael de la Valette[7] ende hartoch Barent[8] wert wederom van Ceulen geconfirmeert; de ruyterye met de hooffden souden haer ontrent Mets hebben gesalveert, de infanterie wesen geslagen, al de bagagie met achtien stucken geschuts becommen.

Men is noch besych bij de admiraliteyten om te cappiteynen, die hem lest tegens de Dunckerkers qualijck hebben gedragen[9], het proces te maecken.

In de Staten delibereert men vast, hoe men de lasten met het incommen sal esgaleren.

Dat Serranus[10] bij Vindex[11] blijft heb ick uEd. voor desen geschreven[12]; dat hij sijn selven sal connen oyt herstellen, is geen apparentie.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 I. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2317, 2321 en 2335 beantw. d. no. 2383. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 212.
2 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 Ferdinand II.
5 Henrick van Bilderbeek, agent van de Staten te Keulen; zie III, p. 211 n. 8.
6 Ferdinand, zoon van Ferdinand II, die zijn vader later als Ferdinand III is opgevolgd.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Vgl. no. 2277, p. 223.
10 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. no. 2301, p. 260 n. 3.
11 Codenaam voor Frankrijk.
12 No. 2303, p. 264.

Hoe Constans' gesel[13] met Gracchus[14] is, wie sal dat seggen? Iovinianus[15]

13 Grotius; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
14 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
15 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.

kent Calaber[1] te wel om yet van hem te verseeckeren. Dan wat kan het schaden met Sophocles[2] de vrienschap te onderhouden? Irenaeus[3] kan daertoe van Justinus[4] materie crijgen.

Van van der Linde[5] heb ick hier niet gehoort; soo uEd. daer yet nader verneemt, laet het (m)ij mede weten.

Ick bidde om mijn ordinaris gebiedenisse ende moet eyndigen.

Desen 12 Octob. 1635.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot. Tot Paris.

Op de adreszijde schreef Grotius: rec. 1 dec.

En in dorso: 12 Oct. 1635 N. Reig.

2312. 1635 oktober 12. Aan P. Schmalz[6].

Nobilissime Domine,

Quanto magis vos circumstrepunt arma negotiorumque aestus, tanto plus tibi debeo, quod mei memoriam nec per illa quidem tibi pateris excuti.

Rumor heic est ducem Bernhardum[7] iam multa de pace loqui, nec miror. Fregit enim multum animos clades a Gallassio[8] Gallis multo cum foenore reposita. Videt deinde Galliam omissis omnibus rerum transrhenarum curis suas agere, itaque se posthac pro imperii principe Galliae militem fore.

Angliae legatus[9] hactenus se conspicuum non dedit partim supellectili parandae intentus partim haesitans, an sanguinis regii principes Celsitudinis titulo honorare debeat, qua de re, ut puto, domo mandata exspectat.

Cum Hollandis novas quotidie controversias Angli habent, volentes libera sibi esse cum Dunquercanis commercia.

Valde te rogo, ut eorum, quae Saxo[10] dicturus facturusque est, certior tuo beneficio fiam et ubi certi aliquid de induciis cum Polono[11] apparebit. Spero maximum cancellarium[12] per se memorem fore eorum, quae ad sustentandam dignitatem mihi sunt necessaria, sed si et tu pro tua in me benevolentia accedas monitor, eo facilius me aequa omnia impetraturum confido.

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft er 'Pr. v. Or.' boven geschreven.
2 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft erboven geschreven: Pr. v. Or.
3 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
4 Pseudoniem van Grotius; hij heeft erboven geschreven: HdeG.
5 Grotius' brief van 28 september, waarin hij over deze Van der Linde geschreven zal hebben, is niet aanwezig; vgl. overigens no. 2275, p. 221 en n. 3 aldaar.
6 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 94. Gedrukt *Epist.*, p. 189; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 560. Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Adres als op p. 235 (no. 2284).
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
9 John Scudamore.
10 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
11 Op 12 september was te Stuhmsdorf een bestand van 26 jaar gesloten tussen Zweden en Wladislas VII (IV) van Polen.
12 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Ex Constantinopoli discimus Turcam Imperatorem[13] intermissas diu belli laudes magna aviditate venari. Credibile est, si cum Persa[14] pacem ex usu ac

13 Sultan Murád (Amurath IV); zie no. 2308, p. 273 en n. 4 aldaar.
14 Sefi (Sam Mirza), sjah van Perzië van 1628 tot zijn dood in 1642.

decore suo constituerit aliqua in christianum orbem irrupturum. Et quo potius quam in Poloniam, cuius patientiam aut vires, terra per Tartaros, mari per Cosaccorum latrocinia praetentat? Ea res et nobilitatis cura pro propriis commodis semper mihi spem fecit futurum, ut multa Poloni concederent fuga belli Suedici.

Pecuniarium hic negotium valde incertum est nec processurum puto, nisi vos bene bello implicitos viderint.

Ego si quid efficere possim, quo magis cognoscas te quanti faciam, erit mihi id laetissimum.

Vale.

Tuus toto animo
H. Grotius.

Lutetiae, II/XII Octobris MDCXXXV.

Post meum negotium, etiam ilia, quae ante, nunc iterum commendo, admissionalium meorum[1], Hottomanni[2], pictoris[3] et Hepsteinii[4], omnium res amantium nostras.

In dorso met andere hand: Stralsundii die 9 Nov. 636 (*sic*).

2313. 1635 oktober 13. Aan L. Cappel[5].

Arcanum Punctationis[6] abs te juris publici factum legi antehac, vir reverende. Ac jam tum ita judicavi, si quid tamen mei judicii est, rei inter eruditos diu disputatae eam lucem tua diligentia allatam, ut dubitare non sit futurum posthac, nisi pertinacium. Sicut autem in eo labore alios, qui te praecesserant, ita in Sacra Critice[7], etiam istum laborem tuum superasti. In quo nescio magisne indefessam sedulitatem mirari debeam, an uberrimam eruditionem, an judicium limatissimum; quae tres laudes in

1 René Giraut en Anne, graaf van Brulon; vgl. no. 2265, p. 205.
2 Jean Hotman; zie over hem III, p. 1 n. 3. Hij stierf 26 januari 1636, doch ook na die datum blijft er in de brieven aan Schmalz sprake van geld, dat de Zweedse rijkskanselier voor zijn papieren verschuldigd is.
3 Daniel Dumoustier of Dumoutier; zie V no. 2098, p. 474 n. 4.
4 Johan Epestein.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 190; *Ep. ad Gallos*, p. 384. Beantw. d. no. 2324. Geadresseerde, Louis Cappel (1585-1658), was in zijn dagen befaamd kenner van de oosterse talen en van de rabbinale geschriften; hij was professor in de theologie te Saumur.
6 הלגנה דוקינה דוס, *Hoc est Arcanvm Pvnctationis Revelatvm, sive De Punctorum Vocalium & Accentuum apud Hebraeos vera & genuina Antiquitate Diatriba, in lucem edita à Thoma Erpenio*. Lugduni Batavorum, Apud Iohannem Maire, 1624.
7 *Ludovici Cappelli Critica Sacra, sive de variis quae in sacris Veteris Testamenti libris occurrunt lectionibus libri sex; in quibus ex variarum lectionum observatione quamplurima S. Scripturae loca explicantur, illustrantur, atque adeo emendantur non pauca. Cui subjecta est quaestio de locis parallelis Veteris et Novi Testamenti; ejusdem Criticae adversus injustum censorem justa defensio; animadversiones ad librum, cui titulus est Nova Davidis lyra, cum geminâ diatribâ de nomine Dei. Edita in lucem studio et opera Joannis Capellae, auctoris filii* Parisiis 1650. De verschijning van het werk, dat reeds in oktober 1634 voltooid was, is lang tegengehouden door de protestantse theologen in Leiden, Genève en Sedan; het zag tenslotte het licht dank zij de zorgen van zijn katholiek geworden zoon Jean Cappel en van de katholieke priesters Mersenne, Petau en Morin.

hoc opere ita inter se certant, ut in ambiguo maneat, cui de tribus prima palma debeatur.

Sunt quidem nonnulla, ut recte notasti, *εὐδιάβλητα*; sed omnibus placere nemini datum est, minime vero iis, qui supra vulgus sapiunt. Contentus ergo esto

magnis potius quam multis laudatoribus. Neque desperandum tamen, quin, quod in aliis rebus saepe, in hac quoque eveniat, ut paucos eminentes sequantur et illi, qui tantum ad numerum valent. Ego et tibi et iis, per quos opus tuum ad meas pervenit manus, plurimum me debere profiteor, Deumque precor, ut tibi, et si qui tibi sunt similes, ad multa ejusmodi elaboranda vitam, valetudinem, otium concedat. Et si qua re unquam ostendere potero, te ac tua quanti faciam, non patiar eripi mihi occasiones.

Lutetiae, 13 Octobris novi calendarii 1635.

Adres: Ludovico Cappello, Verbi divini Ministro, S. Theologiae et Linguarum Orientalium Professori in Academia Salmuriensi.

2314. 1635 oktober 13. Aan A. Oxenstierna[1].

Vix abierat Caletensi via tabellarius, cum ad me venit Ponica[2] ducem Bernhardum iterum valere dicens, cladem acceptam ita imminuens, ut abductas Gallorum machinas non neget. Gustaviburgum, simul atque Gallicus exercitus cis Rhenum rediit, hosti ait deditum. Dux ipse, quantum ex ipsius sermonibus cognoscere est, nisi a Gallia montes accipiat aureos, se ad pacem privatamque vitam referet, ut exspectet haereditates amicorum, quorum alii orbi sunt, alii non multum absunt ab orbitate. A Bacchylide[3] abducet suum militem[4] succedent lactucarii[5], ut eo melius res Pindari[6] suo ex usu constituant.

Haec extra ordinem duabus viis significanda duxi.

Deus, Excellentissime Domine, Sublimitatem Tuam resque ejus prosperet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
Hugo Grotius.

3/13 Octobris 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

1 Hs. (dupl.) Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 190; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 103.
2 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Bacchylides is een codenaam voor Mainz.
4 De woorden ‘suum militem’ staan in de tekst in cijfercode: 34.48.234.23. 61.55.7.71.77.33.61.
5 Lactuca is een codenaam voor Frankrijk.
6 Codenaam voor oorlog.

2315. 1635 oktober 16. Van Willem de Groot[7].

Frater optime,

Saepius te de nostra omnium valetudine certiorem fieri periculoso hoc tempore gratum tibi fore confido, quare etsi vix aliud suppetat, tamen vel hoc solum scribere malo quam tacere. Illud tamen addam matrem[8] supra amissionem visus quotidie magis magisque et vigore et vi memoratrice destitui.

7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2325 beantw. d. no. 2381.

8 Aeltgen van Overschie.

A te jam diu nihil quidem ego accepi, quanquam responsum expecto ad ea, quae prioribus litteris et maxime de mutatione hospitii Petro[1] procuranda scripsi, nam iterum super ea re me interpellavit Corvinus[2] dicens eum contubernio suo sine maximo et suo et filiae aegrotantis incommodo[3] amplius uti non posse.

Apud nos nihil fere magnae rei geritur praeterquam quod Ordines Foederati Arnhemum propere convocati sunt de negotiis maximis ad rempublicam pertinentibus acturi. Quare omnes, qui conventui interesse solent, quod nunquam ante nostra quidem memoria factitatum, Haga migrant jussi se crastino die Arnhemi sistere. Rerum gnari suspicantur de negotio pacis aut induciarum per totum orbem christianum actum iri, destinatam conventui Coloniam Agrippinam et jam adesse legatos ab hoste missos, affuturos et brevi alios cum e Gallia tum aliunde missos. Alii expeditionem aliquam principi[4] in animo esse credunt et in eam rem naves undecunque conquiri dictitant, non eo tamen numero, ut totum exercitum possint transvehere, sed a talibus consiliis accisae nobis res et anni tempus abhorrere videntur. Certe magni aliquid sit, oportet, quod omnes hinc exciverit.

De duce Bernhardo[5] pessima primum nova intelleximus nunc mitiora nuntiantur: cessisse quidem exercitus loco relictis et impedimentis et machinis, sed caesas ab eo septem cohortes, et non fugientis vice recessum.

Deus Optimus Maximus tranquilliora reipublicae tempora tibique ac nobis omnibus ea largiatur, quae novit esse in salutem.

Has ad Salmasium[6] litteras, quae diu per variorum manus volutatae tandem in meas redierunt, restitui ipsi velim. Alteras hasce si ad affinem Graswinkelium[7] Aurelias mittere digneris, rem facies mihi gratissimam.

Vale et salve cum uxore et liberis a me meaque[8] et omnibus hic amicis.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Raptim Hagae, XVI Octobris 1635.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède A Paris.

In dorso schreef Grotius: Rec. 1 Dec. 16 Oct. 1635 W. de Groot.

1 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef; ter zake vgl. nos. 2268 en 2304.
2 Johannes Arnoldi Corvinus; zie no. 2304, p. 266 n. 13. Grotius had hem de wetenschappelijke opleiding van zijn zoon toevertrouwd.
3 De ware reden blijkt wellicht uit Maria's brief aan haar zoon dd. 7 oktober [1635]; zie Rogge, *Br. Maria v. Reigersb.*, p. 219.
4 Frederik Hendrik.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 De Franse filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden.
7 Simon Graswinckel; zie no. 2345, p. 329 en n. 12 aldaar.
8 Alida Graswinckel.

2316. 1635 oktober 16. Aan Ch. Marini[9].

Monsieur,

La vostre du septiesme de septembre[10] est venue à mes mains le dixiesme

9 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 95. Antw. op no. 2264. Beantw. d. no. 2351. Voor geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.

10 No. 2264.

d'octobre style nouveau. Quant au pacquet à Mons. le grand chancelier[1] ie l'ay envoyé par Amsterdam, comme ie fais tous les miens.

Je vous remercie des nouvelles tant de vos quartiers que de la Turquie et voudroi vous en pouvoir envoyer d'icy des bonnes. Pour le moins elles ne sont pas mauvaises, comme ceux qui nous veulent du mal, les publieront en vos quartiers.

Le landgrave de Cassel[2] ayant esté obligé de se retirer du costé du Main vers les quartiers où est Monsr. le grand chancelier tous les iours menacez par les trouppes de l'électeur de Saxe[3]; l'armée du cardinal de la Valette[4] assisté du duc Bernard[5] n'estant pas assez forte pour s'opposer à la très grande armée de Gallas[6] a fait retraitte deçà le Rhin, et Gallas la suivant s'est encore retiré iusqu'aux environs de Mets. En cette retraitte sont arrivez quelque combats, le premier heureux pour les François, les autres pas tant, mais toutefois sans perte signalée. Asteure le Bar est entre deux. Si l'électeur de Saxen est venu à aucuns actes d'hostilité contre nous, nous le sçavons pas vrayement, si non qu'il a fait sortir la guarnison suédoise de Hal, les nostres tenants encore la citadelle.

Cependant de vous costez nous arrivent les nouvelles de la tresve de vingt et six ans avec Poulogne[7], les nostres se conservants la Livonie et quittans la Prusse, tellement toutefois, qu'ils retiennent Elbingen et Pilau iusques à la ratification des Estats de Poulogne. De Mons.r le grand chancelier ie n'ay de cecy rien d'asseuré, mais bien la grande apparence de la dite tresve. Ce qui estant, les grandes forces que Mons. le mareschal de la Guarde[8] avoit même en Prusse donneront occasion à l'électeur de Saxen à songer un peu plus à ce qu'il veut faire en nostre regard, et à Mons. le grand chancelier moyen pour faire des actions de guerre dignes de sa générosité ou bien une paix commune pour la France et la Suède et ce qui nous reste d'amis. Le roy[9] qui a luy mesme une grande armée en Lorraine, renforce aussi celle du cardinal de la Valette et a envoyé le mareschal de Chastillon[10] avec une autre en Picardie.

Le siège de Valence est plus proche à vos oreilles, et pourtant espérons d'entendre par les vostres les bons succès de France, Savoye et une partie de l'Italie dans les terres de Milan. De douze mille Suisses une partie est avec le roy, l'autre en Picardie, là où aussi sont arrivées quelques troupes nouvellement levées au pays d'Helsace par le S.r Ransou[11].

Monsieur, ie vous prie de croire que ce me sera tousiours une yoie très aggréable que de vous pouvoir servir.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 16 octob. n. st. 1635.

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
3 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
7 Op 12 september 1635 te Stuhmsdorf gesloten.
8 Jacob Pontusson de la Gardie.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
11 Josias, graaf van Rantzau; zie over hem p. 327 n. 13.

2317. 1635 oktober 17. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Wt twee mijn voorgaende[2], den eenen met mons.r Van Sorge[3], den anderen over drie, vier dagen om te beantwoorden uEd. schrijven van den 28 Septemb., hetwelck het leste is, dat ick hebbe ontfangen, sal uEd. hebben connen sien, hoe verde het met Serranus[4] is verlopen. UEd. sal indachtych connen wesen, van wat tijt Irenaeus[5] heeft voorseyt, waerop het was aengeleyt; dan loopt den tijt sulckx dat Manlius[6] geluckych sal wesen, soo hij met een disgratie[7] mach volstaen[8]. Redres[9] is buyten hope. Die[10] hem sal succederen[11], soo yemant s[u]ccedeert[12], sal beswaerlijck beter varen[13].

Philotas[14] schijnt dat de reyse van de Lely[15] sal aennemen. De tijdynge wt Ceulen[16] van de deffaicte van hartoch Barent[17], met iteratieve brieven geconfirmeert, wert bevonden daer gedicht te sijn, hoewel seecker is, dat Gallas[18] hem sooseer met al sijn macht heeft getalloneert, dat hij, om sijne troupes te salveren, 18 stucken geschuts met veel bagagewagens achter heeft moeten laten.

Wt den Nedersaxisen creyts horen wij niet dan dat seecker is, dat den lantgrave[19] met den keyser[20] mede is veraccordeert. Den ceurvorst van Saxen[21] nadert het Sweetse leger sooseer, dat, soo het niet allenskens retireerde, men al tot hostiliteyt soude hebben gecommen. De heer rijxcancelier[22] continueert noch te handelen; off met hope van accommodatie, off om tijt te winnen tot het secours wt Pruissen aencomt, sal den tijt leeren.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 5 m. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2311, 2321 en 2335 beantw. d. no. 2383. Gedrukt Rogge, *Br. N. v. Reigersb.*, p. 213.
2 Nos. 2303 en 2311.
3 De zoon van de Haagse advocaat Nicolaes van Sorgen; zie no. 2303, p. 264 en n. 7 aldaar.
4 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; ter zake zie no. 2301, p. 260 n. 3.
5 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
6 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.
7 De woorden ‘een disgratie’ staan in de tekst in code: 104.62. 44.37.40.97.70.77.110. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
8 Dit woord staat in de tekst in code: 69.59.60.103.80.85.6. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 Dit woord staat in de tekst in code: 66.74.90.75.76. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
10 Dit woord staat in de tekst in code: 229. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
11 Dit woord staat in de tekst in code: 76.93.12.113.33.189.4.72.46. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
12 Dit woord staat in de tekst in code: 19.51.113.75.53.114.66.78. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
13 Dit woord staat in de tekst in code: 69.70.66.85.6. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
14 Schuilnaam voor François van Aerssen; Grotius heeft er ‘Arsens’ boven geschreven.
15 Codenaam voor Engeland; ter zake vgl. no. 2303, p. 265.
16 Door brieven van Henrick van Bilderbeek; vgl. no. 2311, p. 278 en n. 5 aldaar.
17 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
18 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
19 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
20 Ferdinand II.
21 Johann Georg.
22 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Wat tot Brussel door Masini[1], tot Weenen[2] ende elders door andere wtgerecht wert, hoort men niet; soo uEd. van eenyge handelynge ende hoe verde daerin is gegaen verneempt, sal hetselffde mede garen weten.

Den paltsgrave[3] vertreckt met den eersten wint naer Engelant. Dat den prins-cardinael[4] Gennep wil fortificeren, kan men noch niet mercken. Dat bij Aristoteles[5] geruchten lopen van Alcaeus[6], sal uEd. hebben gehoort; Zosimus[7] heeft daervan den alarm, op wat fondement is onbekent, doch sal sijn selven haest openbaren. Cimon[8] is bij Gracchus[9]. Scipio[10] heeft van de(s) cardinaels volk gesprooken[11].

Caesar[12] is noch niet gevoordert. De sterfte neemt noch dagelijckx toe; binnen Leyden sijn de voorgaende weecke gestorven over de 1400 hondert *(sic)*, hier 130.

Bidde om mijn ordinaris gebiedenisse, ende aen de heer Saumaise[13].

Desen 17 Octob. 1635.

Laet mij eens weten, wat discourssen daer vallen over hetgene van Alcaeus wert geseyt.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot tot Paris.

Op de adreszijde schreef Grotius: rec. 1 dec.

En in dorso: 17 Oct. 1635 N. Reig.

Op het sluitstrookje: Dorp affscheyt .. d .. e

2318. 1635 oktober 19. Aan Christina van Zweden[14].

Periisse nobis Gustaviburgum regis[15] per omnia saecula mirandi nomen praeferens sicut tristes intelligimus, ita pro solatio accipimus quod urbs Maguntia-

1 Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin), extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.
2 Door Malatesta Baglioni; zie no. 2222, p. 141 en n. 10 aldaar.
3 Karl Ludwig (1617-1680), de latere keurvorst van de Palts, en zijn broer, paltsgraaf Ruprecht (1619-1682), zoons van de in 1632 overleden Frederik V van de Palts, maakten tesamen een reis naar Engeland, om bij hun oom Karel I de belangen van het Paltische huis te bepleiten.
4 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
5 Codenaam voor Holland; Grotius heeft er ‘H.’ boven geschreven.
6 Codewoord voor bestand; Grotius heeft erboven geschreven: Tresves.
7 Schuilnaam voor de Franse gezant in Den Haag, Hercule de Charnacé.
8 Codewoord voor Staten-Generaal; Grotius heeft er ‘St. Gen.’ boven geschreven.
9 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
10 Schuilnaam voor Cornelis Musch, griffier van de Staten-Generaal; Grotius heeft er ‘Mus’ boven geschreven.
11 De woorden ‘heeft ... gesprooken’ staan in de tekst in code: 57.104.54.68.288. 1236.39.27.4.10.37.78.95.60.67. 81.73.71 (= i i.p.v. l).58. 56.85.76.82.66.400.58.72.46. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven; met ‘cardinael’ zal wel De Richelieu bedoeld zijn.
12 Codenaam voor Rotterdam; het betreft Grotius' pogingen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
13 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden; hij vertoefde voor enige tijd in Frankrijk.
14 Gedrukt *Epist.*, p. 191.
15 Gustaaf II Adolf.

cum a sociis defenditur; castellum autem propter situm ita se habet, ut ad bellum pacemve magnum adferre possit momentum. Et Galliae rex[1] totius regni vires opesque commovet, ut hostem augescentem in cisrhenanis partibus aut pellat aut certe a sibi possessis abstineat.

In Alpibus Vallis Telina manet penes Rhaetos. Trans Alpes de Valentia a Gallis, Sabaudis, Parmensi[2], Mutinensi[3] obsessa laetos nuntios opperimur.

Ne in Picardiam irrumpat hostis, obstat missus eo cum Gallo partim et Helvetio milite marescallus Castilionaeus[4].

Inter haec nec de pace frigent sermones Romae, Viennae, Lutetiae[5]. Nobis qui eventa videmus tam alternantia, causas autem plerasque ignoramus, ne quidem, quid optare debeamus, satis compertum est: nisi forte illud tutissimum est, quod laudat Graecorum sapientissimus:

> Summe Pater, nobis, sileamus sive precamur,
> Da bona; quae mala sunt quamvis orantibus arce[6].

In quo voto desinam, si hoc adjunxero ut, Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima, Majestatis Tuae valetudo ac res perpetuum floreant.

Lutetiae, 9/19 Octobris 1635.

2319. 1635 oktober 19. Aan A. Oxenstierna[7].

Quid nunc potissimum aut nuntiem aut non nuntiem, necessariis adeo temporibus mirum esse non debet, si nesciam. Argentorato nunquam literas accepi ullas, Meti nullas post Gemmingii[8] abitum. Jam vero utraque praeterea itinera ita sunt excursibus infesta, ut, nisi cum magno praesidio aut furtim, nihil huc adferatur.

Quae ex Ponica[9] intellexeram, perscripsi intra hos septem dies viis duabus[10]. Is nunc apud cardinalem est Riceliacum diei ferme hinc itinere agentem. Praeter ea, quae significavi de Gustaviburgo omisso eo ipso tempore, cum cis Rhenum

1 Lodewijk XIII.
2 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
3 Francesco d'Este, hertog van Modena.
4 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie over hem V no. 2100, p. 476 n. 4.
5 Resp. door Urbanus VIII, Malatesta Baglioni en Giulio Mazzarini.
6 Met ‘Graecorum sapientissimus’ zal Socrates bedoeld zijn; ‘laudat’ wil zeggen: citeert met instemming. Men leze overigens ‘precemur’ i.p.v. ‘precamur’. De tekst is een vertaling van Grotius. Het Griekse origineel staat in zijn oudste vorm in een - mogelijk onechte - dialoog van Plato, *Alcibiades II Περὶ εὐχῆς*, 143 A 1-4. Hier laat Socrates een anonyme dichter zeggen: *Ζεῦ βασιλεῦ, τὰ μὲν ἐσθλὰ (φησί,) καὶ εὐχομένοις καὶ ἀνεύκτοις // ἄμμι δίδου, τὰ δὲ δεινὰ καὶ εὐχομένοις ἀπαλέξειν*. Men zie ook C.J. de Vogel, *Greek Philosophy I Thales to Plato*, Leiden 1950, p. 149. Grotius heeft zijn vertaling wel niet gebaseerd op Plato, maar op de overlevering bij *Anthолog. Palat.* X, 108, die *λυγρὰ* heeft i.p.v. *δεινὰ*. Men vindt Grotius' hexameters in zijn vertaling van de *Anthol. Palat. (Anthologia Graeca cum versione Latina Hugonis Grotii edita ab Hieronymo de Bosch*. Ultrajecti MDCCXCV-MDCCCXXII, I, p. 124), die in 1635 vrijwel gereed was; zie brief no. 2407 dd. 20 december 1635 aan G.J. Vossius.
7 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 190; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 104.
8 Wolfgang von Gemmingen, dienaar van Oxenstierna.
9 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 No. 2314.

relatae sunt Valettanae[1] et Bernhardinae[2] copiae deque ducis Bernhardi consilio subtrahendi Maguntiaco suum militem, recte suum dico, quia foederatorum nec nomen restat, illud quoque intellexi, queri ducem Bernhardum, quod a Sublimitate Tua, postquam ex illis locis discesserat, nullas accepit literas. Hanoviam sed et Franquedaliam periclitari ipse fatebatur. Nassavium Dillembergensem[3] cum Caesare[4] convenisse rumor heic est, an certus equidem ignoro.

Inter loca Romae destinata ad reconciliandos romano-catholicos principes videtur ob propinquitatem heic maxime placere Spira atque eo Roma ejus rei causa mitti Guenettius[5] dicitur. Qui plurima tenebunt, iis haud dubie magis ex voto pax succedet. Nunc rege[6] huc redeunte - Vitriaci est, venturus Versaliam prope hanc urbem - Nanciaci iterum consultant Gallici ductores, qua maxime ratione auferre commeatus Lotharingo[7] possint. Ego, qui id fieri possit, non video, cum Caesariani et Lotharingus multo superent regis copias, quibus et Bernhardinas accenseo. Unum Gallasium[8] plus triginta habuisse millia ajebat Ponica, quorum vix tertia pars penes Valettam et ducem Bernhardum erat. Adde jam Lotharingum populares omnes ad se trahentem et crescentem ex Burgundiae Belgicaeque auxiliis; adde Waertium[9].

Helvetiorum de XII millibus tria praesidiis attinentur, tria in Picardiam iere arcendis Croatorum incendiis.

Nobilitas etsi autumnalibus morbis et hoste non attereretur, sumptus tamen tolerare ultra tam caro victu non poterit. Itaque amoto regis conspectu, quo solo retinetur, diffluet.

In Rhaetis res sunt, quo antehac scripsi[10] loco. Populi illi amantes libertatis et infida regum foedera experti res tantum suas agunt.

De Valentiae obsidio nihil, quod dicam, habeo, nisi qui obsidentur non pauciores esse quam qui obsident: Sabaudum[11], qui in castris Gallicis exspectabatur, satis longe Trine agere: ejus interim legatum[12] in aula esse Hispanica.

Haec praecipua sunt. Venio nunc ad ea, quae ut momenti minus habent, ita non aeque certa duco. Ex Ponica ista: esse duci Bernhardo quinque millia equitum; alii multo minorem indicant numerum; Maguntiaci valde esuriri. In castello tamen ad Maguntiacum sollicite quaerenti mihi non negabat esse alimenta ad tempus aliquod; Hogendorpium[13] a duce Bernhardo in loci tutela retentum;

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Van Bernhard van Saksen-Weimar.
3 Ludwig Heinrich, graaf van Nassau-Dillenburg (1594-1662); na eerst onder prins Maurits in de Nederlanden zijn sporen verdiend te hebben trad hij in Zweedse krijgsdienst onder Gustaaf II Adolf; in 1635 zocht hij toenadering tot de keizer.
4 Ferdinand II.
5 Martio, kardinaal Ginetti; zie *Merc. Franç.* XXI, p. 192.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Karel IV, hertog van Lotharingen.
8 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
9 Johan van Werth, ruiteroverste in het keizerlijke leger.
10 No. 2297, p. 252.
11 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
12 Dat zal Allessandro Cesare, abbé de Scaglia, wel zijn.
13 Gijsbert van Hogendorp (1589-1639), kapitein in Zweedse dienst en gouverneur van Mainz, dat hij in 1635 - ingesloten door de keizerlijken - moest overgeven, toen de ontzettingstroepen van Bernhard van Saksen-Weimar en de Fransen na een eerste beleg in de zomer van

Suedum quendam sub ipso imperantem, quod abire vellet, etiam vulneribus male habitum ab eodem duce. Eidem Coburgum obvenisse, Altenburgi et Isenaci spem non longe esse. A Caesare ei offerri magna, ductum exercitus sub nullius nisi regis Hungariae[1] imperio; pactiones aequas cum Franconiae episcopo[2] de ejus territorii reditibus. Magnam duci cum cardinali Valetta et prope fraternam esse amicitiam; pontem qui ad Maguntiacum fuerat, translatum ad Mosellae et Rheni confluentes.

Ex Veneto[3] haec: civitatem eam iter per terras suas Caesarianis aut Hispanis non concessuram neque tamen venturam hoc quidem tempore ad hostilia cum Austriaca domo undique sibi finitima, praesertim post infidae societatis tot antehac exempla. Alimenta interim a se dari Rohanii[4] copiis et pecuniam ad terrae suae praesidia Mantuano[5]. Ab Hispano[6] pontificem[7], ut Parmensi[8] infestus sit, lactari spe principatus ejus ad aliquem pontificis consanguineum transferendi. In Tirolensem agrum super IV, quae fuerant, millia, quinque advenisse alia.

Roma scribitur ita ibi sentiri: de loco conventus ad pacem arbitrium Imperatori[9] permittendum; multum nocere Gallicis rebus, quod valetudinis causa absit cardinalis Riceliaci frater[10]. Parmensis excusationes vix ibi audiri, et fuisse qui ob turbatam Italiam excommunicandum censerent. Ex Hispania, opimas conditiones ibi Sabaudo afferri: misisse Genuates excusatum, quod transire Gallos per suum agrum ad Parmensem sivissent. Ad Anglorum querelas de Palatina domo e pace exclusa judicasse ducem Olivarium[11] non pati tempora, ut definite aliquid respondeatur. In Brasiliam destinata quae fuerat classis, eam attineri defendendis contra Batavos et Gallos Catalauniae Galaeciaeque littoribus. Novem milliones a Castellano regno promissos regi quaeri magnis in victum vestesque oneribus et centum scutatis annuis in carrucas singulas. Venditam proscriptis veniam. Ire ad Navarrae fines militem. Pecuniam inde ad res Italiae, Germaniae, Belgicae non missam metu ex Africa et Gallia praedonum.

Mediolano nuntiatur Parmensis exercitum nudari fuga. Legatum Melonem[12] eo jam advenisse adferentem, quae sint placandis Sabaudo et Mutinensi[13]. At Neapoli obligatis regni reditibus missa CXXX^{m} scutatorum in Germaniam, XL^{m} in Austriam, LXXX^{m} Mediolanum, quo et peditum decem, equitum duo millia mitti; bona, quae ibi sunt Parmensis, addici fisco[14]; ejectos Sicilia hospites Gallos.

1 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II; hij volgde later - in 1637 - zijn vader als Ferdinand III op.
2 Franz von Hatzfeldt und Gleichen van 1631 tot 1642 bisschop van Würzburg.
3 Alvise Contarini di Nicolo, gezant van Venetië in Frankrijk.
4 Henri, hertog van Rohan.
5 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua (†1637).
6 Philips IV, koning van Spanje.
7 Urbanus VIII.
8 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
9 Ferdinand II.
10 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, kardinaal-aartsbisschop van Lyon.
11 Gaspar de Guzmán, graaf van Olivarès, hertog van San Lucar de Barrameda (1587-1645), beroemd Spaans staatsman, eerste minister van Philips IV.
12 Francisco de Mello; zie no. 2260, p. 197 n. 1.
13 Francesco d'Este, hertog van Modena (1629-1658; geb. 1610).
14 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing: filio.

Florentia vero rapi in militiam externos, ut aut oppidis Etruriae sint praesidio aut Mediolani terras defensum eant. Adeo enim profiteri eum principem[1] Hispanicas partes, ut viso Parmensis scripto illudens dixerit regem Parmensem duci Hispaniae bellum indicere.

Vienna haec habemus: dicere comitem Ognatensem[2] et Germanicas et Belgicas res, quomodo posset, positurum aut etiam omissurum Hispaniae regem potius quam Italiae negotia deserat. Credi inimicitias inter Sabaudum et Crequiacum[3]; adversus Trevirensem[4] velle Imperatorem jure agi, quo testatior fiat ipsius clementia. De pace ibidem hos sermones esse, de Pignerolo rem silentio posse transmitti; Mantuanus si Gallos suis ex oppidis dimittat, etiamsi de eo nulla fiat conventio, id satis fore: duci Carolo si non possit obtineri Lotharingia, ferendum, ut duci Francisco[5] detur.

Haec omnia ut affirmare non est animus, ita reticenda non duxi. Si longius aequo moratus sum Sublimitatis Tuae tempora, observabo posthac quemcunque praestituerit scribendi modum.

Atque interim ejus rebus, Excellentissime Domine, fausta omnia precabor.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 9/19 Octobris 1635.

Franquendalium in hostium esse potestate jam nobis nuntiatur.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Stralsundi, die 9/19 Nov. 1635.

2320. 1635 oktober 19. Aan N. van Reigersberch[6].

Mijn heer,

UE. laeste, dewelcke was van den 24 Sept.[7], heb ick voor dese beantwoordt[8].

Stellaes broeder[9] hout hem nu wel tevrede met Latou[10] te eeten. Ick verstae Eusebius[11] aen Cimon[12] heeft geschreven, dat Manlius'[13] raed hier noodigh is.

1 Ferdinand II de Medici, groothertog van Toscane (1621-1670; geb. 1610).
2 Don Inigo de Guevara, graaf van Oñate.
3 Charles de Créquy de Blanchefort de Canaples.
4 Philipp Christoph von Sötern; zie V no. 2097, p. 473 n. 1.
5 François Nicolas, hertog van Lotharingen, kardinaal-bisschop van Toul.
6 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 c. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Met no. 2329 antw. op no. 2303; beantw. d. no. 2340.
7 No. 2288.
8 No. 2307.
9 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; zie no. 2301, p. 260 n. 3.
10 Codenaam voor Frankrijk.
11 Schuilnaam voor De Richelieu; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Cardinael.
12 Codenaam voor Staten-Generaal.
13 Schuilnaam voor Adriaen Pauw; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Pauw's.

Gustaefburg is verloren ten tijde als den cardinael de la Valle[1] ende hertogh Bernhard[2] de retraitte deden. Van Wimar werdt getwijffelt ende voor Franckendael gevreest. Te Rome, te Wenen, in Spaignie ende hier werdt veel van vrede gesproocken[3] ende schijnt, dat van vier steden tot de conferentie voorgeslagen. Augsburg, Constans, Trente, Spier, de laeste best smaect. Staet te vresen, dat Bacchylides[4] sal vallen in handen van Hannibal[5] oft van Vindex[6].

Valence is vol volcx ende siet niet, dat het haest sal werden becomen. Oock handelt Savoye[7] stadigh noch in Spaignie.

Van de doot van den coning van Hungeren[8] ende van die van Polen[9] hebben wij niet dan geruchten. Sijn oock noch niet seecker van de trefves van Polen[10], nochte hoe wij staen met Saxen[11], nochte waer den landgraef van Hessen[12] nu is, die men seit Conincxhave te hebben ontset.

De schade in de laeste retraitte van Valette is grooter geweest van geschut ende bagagie dan van volck. Hertogh Bernhard heeft sijn geschut gesalveert. Galas[13] is tusschen de Sar ende de Myle wel stercker met Jan de Waert[14] ende den hertogh van Lothringen[15] dan den coning[16], Angoulesme[17], La Force[18], Valette, hertogh Bernhard.

Den coning comt herrewaert ende den adel can de costen niet langer harden. Tot Nancy sijn de Franche generaels vergadert, om te sien, hoe men de vijant de vivres sal beletten, 't welck swaer sal vallen. Hertogh Bernhard is te Wijck met ontrent 5000 paerden. Heeft hier gesonden om gelt, naedat hij de stad van Mets daertoe tevergeefsch hadde aengesocht. Den hertogh van Lotharingen blijft wel gesterckt bij Rembervillers.

Van de 12000 nieuw gelichte Switsers sijn 3000 in de steden geleit, 3000 aen Chastillon[19] gegeven, de reste is in 't leger, waerover den coning heeft gecommandeert ende nu den graef van Soissons[20] sal commanderen. Den mareschal de Chastillon heeft boven de voorss. Switsers noch duisent Fransoisen te voet, 1500 paerden. De Switsersche cantons delibereren, oft sij den pas sullen geven aen de keiserschen.

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Vgl. no. 2318, p. 286 en n. 5 aldaar.
4 Codenaam voor Mainz; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Ments.
5 Schuilnaam voor Ferdinand II.
6 Codenaam voor Frankrijk.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II; hij stierf eerst in 1657.
9 Wladislas VII (IV), overleden in 1648.
10 Op 12 september was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Zweden en Polen.
11 Johann Georg, keurvorst van Saksen; hij had met Ferdinand II op 30 mei 1635 het verdrag van Praag gesloten. Zie V, p. 292 n. 1.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber in de Dertig-jarige oorlog.
14 Johan van Werth, ruiteroverste in het leger van de keizer.
15 Karel IV.
16 Lodewijk XIII van Frankrijk.
17 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
18 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
19 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
20 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.

In Castille, om de negen millioenen te vinden, stelt men op de middelen van consumtie, op de Hollandsche manier, ende op yder die een coets hout, hondert croonen 's iaers. Uit het rijck van Napels gaen 150^{m} croonen voor Duitschlant, 40^{m} voor Oostenrijck, 80^{m} ende eenigh volck tot defensie van Milaen, daertoe oock den hertogh van Florence[1] gelt ende volck schickt. De vloote in Spaignie gedestineert om te gaen in Brasyl, werd gehouden tot bewaering van de custen van Gallicië ende Catalogne.

Wij hooren dat 8^{m} Cosaeken uit Polen door Silesië nae Vrancrijck comen. Wij crijgen daer de tijding, dat Franckendael is verloren.

Monsieur de Thou[2] is gemaect surintendant de la justice et des finances à l'armée du cardinal de la Valette.

Dusverre geschreven hebbende ontfang ick uE. briefken van den 6 Oct.[3] door de soon van den advocaet Van Sorgen[4]. Ick en weet niet, waervan het becomt, dat uE. mijne brieven soo laet crijght. Sal alle wegen besoecken ende volgen, die best geluckt.

De historie van den jongen Vossius[5] heb ick niet gesien, maer wel sijne oversetting van Rhedanus[6].

De soon van den heer advocaet van Sorgen wil ick garen toonen, dat ick sijn ende sijns vaders vrund ben.

Vaert wel.

19 Oct. te Parijs.

Ick verlang nae bescheit van Rotterdam[7]. 't Is meer dan tijd. Recommandere voorts de boecken ende papieren.

Aen mijn broeder de Groot[8] can ick nu niet schrijven om de cortheit van den tijdt.

De brieven aen uE. heb ick eenigen tijd bestelt door Abbesteegh[9], daernae over Zelant, nu laest door Sr Olivier[10] om alles te besoecken. Dese sende ick nu over Amsterdam.

Adres (met andere hand): Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raet in den Hogen Raede in Hollant in Den Hage. Port.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder De Groot, den 19 Octob. 1635 wt Paris.

1 Ferdinand II de Medici; zie no. 2319, p. 289 n. 1.
2 François-Auguste de Thou.
3 No. 2303.
4 Vgl. no. 2303, p. 264 n. 7.
5 *Matthaei Vossii Annalivm Hollandiae Zelandiaeqve Libri Quinque.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV; vgl. no. 2303, p. 265 en n. 7 aldaar.
6 Mattheus' jong gestorven broer Dionysius (†oktober 1633) heeft Van Reyds *Historie der Nederlantscher Oorlogen* (Arnhem 1626) in het latijn vertaald onder de titel: *Belgarum aliarumque gentium annales auctore Everardo Reidano Dionysio Vossio interprete*. Lugd. Bat. 1633.
7 Het betreft de pogingen door en voor Grotius ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 Willem de Groot.
9 Willem Abbesteegh, predikant bij de Nederlandse ambassade te Parijs; zie ook V no. 1966, p. 299 en n. 1 aldaar.
10 Bij herhaling als correspondentie-adres gebezigd; zie o.a. dl. III passim.

2321. 1635 oktober 21. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Hoewel ick wt uEd. schrijvens ende dat van mijn suster, in date den V ende den XI Octob.[2], bij mij op gisteren al wel ontfangen, vinde, dat Serranus'[3] reeckenynge is niet langer bij Vindex[4] te blijven, soo kan ick niet veranderen van de opinie, die uEd. wt verscheyde van de mijne heeft verstaen[5], dat ick geen apparentie en sie, dat hij als voor desen werde gebrwict[6]. Ick weet wel, dat eenyge van Aristoteles'[7] vrunden van ander gevoelen sijn, overmits sij meenen het pretext[8] haest op sal houden ende Gracchus[9] niet opentlijck sal willen canten[10]. Andere behaecht oock de maniere van doen niet, hoewel sij Manlius[11] het gunnen[12]. Maer Irenaeus[13] gelooft, dat Calaber[14] buyten sijn spoor sal gaen om tot sijn voornemen te commen.

Dat van Alcaeus[15] bij Eusebius[16] wert gedacht, wert hier voor vast gelooft, hoewel de sijne[17] het lochenen ende haer seer onstelt ende te onvreden houden, omdat sij verstaen bij andere het oor aen Stesichorus[18] wert geboden.

Zosimus[19] heeft seer geëxpostuleert, ende seide Brasset[20] tegens Iovinianus[21], dat[22] Verus[23] middel heeft daervan te resenteren. Dat comter van sich in te spannen met sijn machtyger. Het is noch verde van lacchen, want Mustafa

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 a. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2307; tesamen met nos. 2311, 2317 en 2335 beantw. d. no. 2383. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 214.
2 No. 2307.
3 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. no. 2301, p. 260 n. 3.
4 Codenaam voor Frankrijk.
5 Zie bijv. nos. 2303, p. 264 en 2305, p. 268. Het 'ick' in de zin: 'dat ick geen apparentie en sie' is correctie van het in de tekst voorkomende 'is'.
6 Dit woord staat in de tekst in code: 9.72.84.2080.12.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
7 Codenaam voor Holland.
8 De woorden 'het pretext' staan in de tekst in code: 57.52.55(= 77?). 101.52.28.68(= 85?).20.38. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
10 Dit woord staat in de tekst in code: 12.70.62.28.85.6. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
11 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.
12 De woorden 'het gunnen' staan in de tekst in code: 57.52.38. 56.69.1050.74.78. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
13 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
14 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft erboven geschreven: Pr. van Or.
15 Codewoord voor bestand.
16 Schuilnaam voor De Richelieu.
17 De Franse gezant in Den Haag, Hercule de Charnacé, en de gezantschapssecretaris Jean Brasset.
18 Codewoord voor vrede; Grotius heeft de betekenis erboven geschreven.
19 Schuilnaam voor Hercule de Charnacé; Grotius heeft erboven geschreven: Charnassé.
20 De woorden 'seide Brasset' staan in de tekst in code: 76.106.189. 84.27.1080.85.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
21 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
22 Dit woord staat in de tekst in code: 277. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
23 Codenaam voor (koning van) Frankrijk; Grotius heeft erboven geschreven: Co.

bassa[1] man[2] geen procuratie heeft[3]. Off Cimon[4] hem sal inlaeten om tegens Pindarus[5] te spreecken, is onseecker, dan genomen sijn humeur liepe daer toe, wat raet met de Latou[6]? Dat Spartacus[7] Hanno[8] is geprefereert, sal uEd. hebben gehoort.

Dat Iovinianus[9] selffs soude moeten procureren bij Thucydides[10] te gaen is sijn humeur niet, ende wat soude hij daer wt connen rechten. Menander[11] favoriseert oockt'eenemael den man, die suspect is. Evenwel sal uEd. Iustinus[12] gelieve te bedancken van de goede opinie, die hij heeft, alsoff hij dienst soude connen doen.

Het comt seer (qu)alijck, dat men Sophocles[13] niet mach mededeelen hetgene Constans' gesel[14] van Stesichorus[15] vermaent ende wat devoiren daertoe bij Hannibal[16] worden gedaen, sijnde dienstych, dat hij hem van de goede genegentheyt van voorss. man[17] tot [het] lant[18] houde verseeckert.

Dat de Westindische Compangie meester is van de heele noortcust van Brasiliën, wel 80 mijlen lanck, heb ick uEd. voor desen met veel particulariteyten geschreven. Nu hebben wij tijdyngen, dat de Spaense vlote derrewaerts is, somyge meenen om een effort te doen, andere, die oordeelen de macht daertoe te cleyn, sijn van gevoelen, dat sij en passant eenych volck Albuquerque[19], die hem ontrent Porto Calvo soeckt te stercken, sullen tot secours geven, om, soo sij de sterckten niet connen recouvreren, tenminsten de avenue bewaren ende het lant verwoestende onse conquesten onvruchtbaer maecken met intentie om de vlote naer de Baia de

1 Don Martino d'Axpe; Mustafa Bassa is een codenaam voor de Spaanse Nederlanden. Grotius heeft erboven geschreven: Sp. Ned.
2 Het woord staat in de tekst in code: 929. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
3 De woorden ‘geen ... heeft’ staan in de tekst in code: 9.104.62. 101.234.12.81.66.70.77.110. 57.104.505. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
4 Codenaam voor Staten-Generaal; Grotius heeft erboven geschreven: St. Gen.
5 Codewoord voor oorlog; Grotius heeft de betekenis erboven geschreven.
6 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft erboven geschreven: Vr.
7 Schuilnaam voor François van Aerssen; Grotius heeft erboven geschreven: Arsens.
8 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle; Grotius heeft erboven geschreven: V. Myle. Het betreft de benoeming van een extra-ordinarius gezant voor Engeland. Cornelis van Beveren uit Dordrecht is tenslotte benoemd.
9 Grotius heeft erboven geschreven: N. Re.
10 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
11 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle; Grotius heeft de naam erboven geschreven.
12 Pseudoniem van Grotius.
13 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft erboven geschreven: Pr. van Or.
14 Grotius; hij heeft erboven geschreven: HdG. Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
15 Grotius heeft erboven geschreven: Vrede.
16 Schuilnaam voor keizer Ferdinand II; Grotius heeft erboven geschreven: Keyser.
17 De woorden ‘van voorss. man’ staan in de tekst in code: 213. 777. 929. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
18 Dit woord staat in de tekst in code: 678. met door Grotius erboven geschreven: lant.
19 Matias de Albuquerque (†1647), Portugees generaal, opperbevelhebber van het Spaanse leger in Brazilië. In 1635 teruggeroepen nam hij actief deel aan de opstand, die leidde tot de scheiding van de kronen van Portugal en Spanje; don Antonio de Albuquerque, kapitein-majoor van Paraiba, bleef in Brazilië achter om de Spaanse krijgsverrichtingen tegen de Hollanders te leiden. Vgl. Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 273.

todos los santos (te) senden, tot convoy van veele schepen, die daer met suyckeren liggen geladen.

Wt de brieven van de heer Pauw[1] leerden wij het vertreck van den hartoch van Savoyen[2] naer het Milanez ende de apparentie, die der was, dat Valence eerstdaechs soude sijn verovert. Den hartoch van Lorreine[3] meent men, dat den honger tot sijn advantage sal ... gen. Van optrecken van ons leger horen wij noch niet.

De boucken ende pampieren sijn gesonden. Commende van Alcmaer, daer ick staen om naer toe te gaen, sal ick letten om gelegentheyt te vinden om met die van Rotterdam een eynde te maecken[4], hoewel de sterfte soo daer als hier noch dagelijckx seer toeneempt. Met uEd. broeder[5] sal ick van het gelt spreecken, dat, dewijle uEd. niet weet, waer te beleggen, best sal blijven, daer het is.

Soo ick wiste, in wat employ uEd. sijn soon[6] garen te zee sage, soude ick daerop connen dencken; doch waer misschien beter te lande, in den dienst van den eenen heer off den anderen, door studiën sijn voordeel gesocht, ofte soo den arbeyt aenstont hier te hove. Maer vooreerst soude ick raden de Spaense, Italiaense ende Engelsche tale te leeren, misschien waer dat toe soude connen dienen, ende, sout mogelijck, in des eens off anders ambassadeurs huys occasie daertoe connen vinden.

Dit met haest, uEd. bedanckende voor zijn liberale communicatie, waerin bidde gelieft te continueren, bijsonder alle particulariteyten van Catullus[7] ende Mimnermus[8] wel te doen weten.

UEd. dienstwillygen broeder
N.v. Reygersberch.

Desen 21 Octob. 1635.

Den Heer van der Myle[9] doet sijn gebiedenisse aen uEd. ende mijn suster.

De Dunckerckers hebben een van de beste oorloochscepen verdestrueert, een genomen.

In dorso schreef Grotius: 21 Oct. 1635. N. Re.

1 Adriaen Pauw.
2 Vittorio Amedeo.
3 Karel IV van Lotharingen.
4 Dit doelt op de door en voor Grotius ondernomen pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam, alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Willem de Groot.
6 Dit betreft Pieter, die evenals zijn jongere broer Diederik voor zijn studie in het vaderland verbleef.
7 Codewoord voor bestand; Grotius heeft erboven geschreven: vrede.
8 Codewoord voor vrede, met de betekenis door Grotius erboven geschreven.
9 Cornelis van der Myle.

2322 1635 oktober 26. Aan L. Camerarius[10].

Illustrissime Domine,

Ventos reflantes prohibuisse credo, quominus ullas abs te post illas 24 Sept.

10 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 23. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 96. Gedrukt *Epist.*, p. 192. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

datas acceperim. De Gustaviburgo et Franquendalia hostium factis credo intellexeris.

Rex[1] huc rediit; videturque Galassius[2] aditum in Galliam sperare, nisi proelio occurratur.

Valentia ad Padum capta nondum est. Pontiifcii Helvetii creduntur iter Caesarianis[3] daturi.

Multi de pace sermones, multi et de induciis quadrimestribus. Sed crescunt interim irritamenta. Secretarius Gallici legati[4] in Hispania retinetur; et a regina matre[5] missus ad Rohanium[6] Closelius[7] ab ipso[8] ad regem mittitur graves paenas daturus tentatae ducis fidei. Eo minus grata potest esse opera, quam regina eadem pro pace offert suis ad Masarinum[9] literis. Tamen abiit Roma cardinalis Gienettius[10] ad pacem inter romanenses principes commendandam parum haud dubie ex protestantium commodo.

Legato Britannico[11] satis cordi est Palatinum negotium. Sed armis talia melius quam nudis legationibus procedent. Itali Palatinae domui ab Hispano[12] Limburgi ducatum dari volunt. Sunt hic Bonica[13] pro duce Bernhardo et notus factis egregiis Iacobus comes[14] pro sua Hanovensi urbe, non dubium, quin graviter periclitante - nam et pestis praesidium valde imminuit - laborans.

Bastilia comitem Cramalium[15] aliosque hospites accepit usos lingua liberius quam dominantibus expedit multorum praesertim auribus ad fabulas et animis ad seditiones prurientibus.

Magno cum protestantium dolore huc allatus est rumor de mutato in pontificium duce Bulionio[16]; et de alio Nassaviae Dillenbergensis domus[17] idem mihi narravit comes Iacobus.

Non ego tantum, sed omnis hic aula sollicita est, quod pridem nihil habeamus de magni cancellarii[18] rebus.

Deus illi tibique et tuis, Illustrissime Domine, propitius adsit.

Ill. Dom. Tuae onmi studio addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 26 Octob. n.C. [MDCXXXV].

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
3 Aan de troepen van keizer Ferdinand II.
4 Gautier de Peny.
5 Maria de Medici, die in de Zuidelijke Nederlanden verbleef.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Louis Clausel, sieur de La Roche; zie over hem no. 2291, p. 245 n. 3.
8 De copie uit Uppsala heeft abusievelijk: at ipse.
9 Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin), extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.
10 Over kardinaal-legaat Ginetti zie no. 2319, p. 287 n. 5.
11 John Scudamore.
12 Philips IV.
13 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
14 Jakob Johann van Hanau-Münzenberg; zie V, p. 301 n. 1.
15 Adrien de Montluc, graaf van Cramail, prins van Chabanais (1588-1646).
16 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon (1605-1652); hij maakte zijn overgang eerst in november 1637 publiek.
17 Ludwig Heinrich, graaf van Nassau-Dillenburg; zie over hem no. 2319, p. 287 n. 3.
18 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1635 6/16 Novemb.

2323 1635 oktober 26. Aan A. Oxenstierna[1].

Res non optimas nuntiare triste quidem, sed non est effugere necessitatem quam tempora injungunt.

Rex[2] huc rediit, est ad S. Germani, cardinalis Riceliacus Ruellae. Regis abitu diffluxit nobilitas, quae feudi legibus evocata fuerat, gravata sumtus suis opibus majores in tanta praesertim rerum necessariarum caritate, ne fame dicam. Querelae ubique plurimae, nobilitatis, plebis; et quidam liberius apud ipsum regem locuti in Bastiliam dati sunt, quorum est comes Cramalius[3], militiae et aulae vetus. Etiam Suessionensis comes[4], regii sanguinis princeps, ab aula nuper discessit exulcerato animo, quod in regis conclave, ubi de bello instituta erat consultatio, intromissus non esset: princeps autem Condaeus[5] contra bellum in Hispanos susceptum multa disserit.

Rumores, quibus non populus tantum, sed et rex pascitur, Valentiam cis paucos dies sperare nos jubent. Sed rerum prudentes, quamvis rupto Padi ponte novis auxiliis iter ablatum est, existimant tantum, ex quo Celada[6] intravit, esse in oppido militis, ut vi agi vix quicquam possit humente praesertim anni tempestate, alimentorum vero eam copiam, ut fames sperari non possit.

In Rhaetia stat bellum. Helvetios pontificios intelligimus transitum Caesarianis ex Germania in Italia[m] permisisse pecunia inductos, sed addita lege, ne gregatim transeant. Tam in illis locis quam in Germania Gallicae copiae vix dimidium implent ejus, quod dicuntur. Et Sabaudus[7] neque venit in castra ad Valentiam neque misit, quantum pacta exigebant. Legatus interim ejus[8] in Hispania haec dixit: post Melonis[9], legati Hispanici abitum multum res mutatas, coactum se ob necessitates suas suique populi aurem praebere Gallorum postulatis, ita tamen, ut nihil ob id immutarit animum boni publici cupientem, neque depositurus sit unquam reverentiam devotam, quam debeat regno Hispanico. Princeps Doria[10] Parmensis[11] terras incursum it, videnturque ejus ducis res sive bello sive pace non optimae fore, quod a Gallia longius abest et consilia ipsius a pontifice[12] non probantur. Galli multum transfugiunt, multos et morbi absumunt.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 191; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II p. 107.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Adrien de Montluc, graaf van Cramail; zie no. 2322, p. 295 n. 15.
4 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
5 Henri de Bourbon, prins van Condé.
6 Alonso Gaspar de Cordoba y Alvarado, markies van Celada.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Allessandro Cesare, abbé de Scaglia.
9 Francisco de Mello; zie over hem no. 2308, p. 274 n. 3.
10 Gian Andrea Doria, prins van Melfi (1607-1640).
11 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
12 Urbanus VIII.

Neapoli non cessatur omnibus modis pecunia fieri neque auditus pontificis nuntius[1] ecclesiastis levamentum postulans.

Venio ad nobis propiora. Gallasius[2] capto Saraepontis et Bipontino oppidis junxit se cum duce Carolo[3]; ea res, ut puto, necessitatem imponet Incolismensi[4] et Lafortio[5], qui Lunaevillam dereliquere cum reliquiis Valettani[6] exercitus - peditum ei ferme alteram partem clade nuper accepta periisse intelligimus - se conjungendi. Neminem video, qui ex illis locis quicquam boni exspectet. Nec melius marescallo Castilionaeo[7] res procedit, cui Hispanus non minores copias opposuit.

De pace multi sermones, plerique existimant expeditas satis Gallis rationes, cum Caesare[8], quicum bellum non habent, ex commodo ecclesiae romanensis resarciendae amicitiae. Cum Hispano[9] plusculum erit difficultatis, sed tamen cum neuter quicquam teneant rerum alterius - exceptis illis Maris Mediterranei insulis -, non ita difficilis videtur reditus fore ad pactiones Verbinenses[10]. Quod de Gallico exercitu eo, quem Castilionaeus et Brezaeus[11] duxerant, apud Batavos[12] reliquum est, inde revocatur, magno impendio mari rediturum.

Closelium[13] ad se a regina matre[14] missum ad pervertenda regis consilia Rohanius[15] vinctum tradidit fidei suae pignus. Missus est hinc in illas partes, qui de capite internuntii sententiam ferat.

Ponica[16] noster heic adhuc haeret pecuniam quaerens alendo militi, cujus militis multa improbe facta in regis subditos, etiam in muliebrem sexum, narrari audio. Dux Bernhardus, ut ex Ponica intelligo, queritur nullas se literas a Sublimitate Tua post abitum accepisse. In castello ad Maguntiacum negat Ponica esse ad victum necessaria ultra mensis unius aut alterius necessitates. Comes Hanoviae Iacobus[17] multis fortiter factis nomen egregium consecutus huc venit et me vidit; deseruit urbem pene contactam nec multum de ea sperat post tot urbium majorum exempla, nisi Casselensis landgravius[18] eo supplementum introducat.

Dux Bulionius[19] et praeter eum alius e Nassavia Dillenburgensi domo[20] in pontificis romani sectam transiere orti majoribus, qui nihil tale unquam de posteris suis sperassent.

1 Niccolo Herrera, van 1634 tot 1639 nuntius te Napels.
2 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber in de Dertig-jarige oorlog.
3 Karel IV, hertog van Lotharingen.
4 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
5 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
6 Van Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
8 Ferdinand II.
9 Philips IV.
10 De vrede van Vervins werd in 1598 gesloten tussen Frankrijk en Spanje.
11 Maarschalk Urbain de Maillé, markies van Brezé.
12 De woorden ‘apud Batavos’ ontbreken in de uitgave der *Epistolae*.
13 Louis Clausel; zie ook no. 2322 en no. 2291, p. 245 n. 3.
14 Maria de Medici.
15 Henri, hertog van Rohan.
16 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
17 Zie over hem no. 2322, p. 295 en n. 14 aldaar.
18 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
19 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; zie no. 2322, p. 295 en n. 16 aldaar.
20 Ludwig Heinrich; zie over hem no. 2319, p. 287 n. 3.

Legatus Magnae Britanniae[1] vereor, ut post amissum Manheimum ac Franquendaliam multum promoveat in Palatinorum negotio apud hanc aulam res protestantium, nisi dum validi sunt, leviter curantem.

Ad pacis negotium sive Spirae sive Constantiae tractandum Davausius[2] destinatur rebus in septentrione bene peractis inclitus. Meti et Nanciaci multum esuritur.

Literas a Publiczio[3], quii Tiguri exsulat, accepi etiam ad Tuam Sublimitatem, quas mitto: accedunt scripta duo, latinum alterum, quod ipsius Caesaris ad legatum suum Romae agentem[4] esse arbitratur - ego non inelegantis ingenii commentum esse censeo -, Italicum alterum de Limburgensi ducatu Palatinis dando in solatium amissi veteris patrimonii, ad fidem Hispani apud Britannum liberandam. Puto et hoc vigilantis esse somnium, quale olim fuit de Sardinia Antonio Navarrae regi[5] ab Hispanis ostentata. Simile est, quod alii ferunt de Andegavensi ducatu cum summi imperii jure transcribendo in ducem Carolum in locum Lotharingiae.

Multi sunt sermones de quadrimestribus induciis pangendis ubique inter bellantes, ut paci paretur via, cujus promovendae[6] causa legatus pontificii lateris Gienettius[7] jam Roma abiit. Cardinalis Riceliacus negat multum se de pace sperare, quamdui de ea solus verba faciat Imperator[8], qui cum Gallia bellum nullum habeat, non autem Hispanus. Ad hoc non admodum amici animi signum habemus, secretarium legati Gallici adhuc in aula Hispanica rententum[9] vetitumque ministri publici officio fungi. Id jus talionis est pro eo, quod hic secretario Hispanico et Salazari[10] evenit. Scripserat regina mater nuntio Mazarino[11] literas belli detestationem et mala omina continentes, quibus praeterea ipsa, si pax placeret, se conciliatricem offerebat. Sed ingratam per se operam ingratiorem etiam effecit, arcanum illud, quod a Rohanio patefactum dixi.

De Bavaro[12] velut non commodaturo suffragium domui Austriacae ad imperium video susurrantes quosdam: mihi supra vetera vincula nova affinitas[13] contrarium credibilius facit. Et Bavaro cohaeret Coloniensis[14], nisi Gallicis aut Batavicis armis terreatur.

Maguntiacensis quin plane Hispanicarum sit partium, nemo dubitat. Tre-

1 John Scudamore.
2 Claude de Mesmes, graaf van Avaux; zie over hem V, p. 277 n. 10.
3 Hans Georg Peblicz (1577-1650), officier en diplomaat; hij was in 1629 uit Engelse dienst naar Zürich gekomen, waar hij correspondent voor Zweden werd.
4 Scipione Gonzaga, vorst van Bozzolo; zie no. 2222, p. 141 n. 8.
5 Antoine de Bourbon, koning van Navarra (1518-1562).
6 De uitgave der *Epistolae* heeft de lezing: procurandae.
7 Over kardinaal Ginetti zie no. 2319, p. 287 n. 5.
8 Ferdinand II.
9 Gautier de Peny.
10 Resp. Antonio de Navaze en Luis de Velasco, graaf van Salazar; vgl. betreffende laatstgenoemde V, no. 2105, p. 485.
11 Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin), extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII in Parijs.
12 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
13 Maximiliaan was op 15 juli 1635 in tweede echt gehuwd met Maria Anna, dochter van keizer Ferdinand II.
14 Ferdinand van Beieren, keurvorst van Keulen.

virensis[1] in victoris est potestate. Saxo[2], quid clam promiserit, non difficilis est conjectura. Duas cohortes Gallicas, quas regimenta vocant, caesas a Gallasio jam nuntiatur, ipsum quaerendis alimentis cogi ad irruptionem in Galliam; cui prohibendae missum a rege, qui ad duces Gallos mandata ferat audendi proelium.

Deus bene vertat, aut si arma nostra sociorumque prosperare ipsi cordi non est, det sine probro ac periculo pacem, idemque, Excellentissime Domine, Sublimitatem Tuam bono publico sospitet.

Sublimitatis Tuae devotissimus cultor
H. Grotius.

16/26 Octobris, 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Stralsundi, die 9/19 Nov. 1635.

2324. 1635 oktober 28. Van L. Cappel[3].

Vir amplissime ac longe clarissime,

Haec tria simul raro exemplo spectare licet individuo nexu coniuncta, quae non temere in alio consociata videas, summam nempe eruditionem raramque doctrinam toti orbis scriptis tuis notissimam, amplissimam dignitatem merito tuo quaesitam atque partam, et singularem plane humanitatem, quae cum (si)ngula quemlibet alium summopere commendare valeant, ea simul copulata bonorum omnium in te studium, amorem, cum pari honore et tui admiratione in te excitant. Postremam istam tuam virtutem, quam ab amicis hactenus praedicari audiveram, iam eximiam erga me experior, quum amantissimis tuis litteris[4] hominem obscurum plane tibique prorsus ignotum dignatus es compellare ac non modo splendido longe supra meritum testimonio ornare voluisti, verum etiam operam tuam indigno et immerenti ultro benigne offerre atque polliceri.

Huic tantae humanitati cum referre non valeam gratiam, unum mihi restat, ut, quantam animo capere possum, habeam maximam. Quin et tua illa benignitate fretus operam, quam tam amanter offers, accipere forte compellar. Nam quando tu, vir amplissime, et amici, quibus Critica mea[5] visa est, authores mihi estis, ut ea in lucem edatur, neque hic - quod maxime vellem - ob typorum ad hoc necessariorum defectum et typographorum nostrorum rem nimis angustam excudi possit, unam video Leydam, ubi commode ab Elzeviriis[6] cudi posse putem hoc meum scriptum,

1 Philipp Christoph von Sötern; vgl. V no. 2097, p. 473 n. 1.
2 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
3 Hs. Leiden, UB., coll. Died. 30. O. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2313. Voor de schrijver zie no. 2313, p. 280 n. 5.
4 No. 2313.
5 *Ludovici Cappelli Critica Sacra*; zie no. 2313, p. 280 n. 7.
6 Abraham (1592-1652) en zijn oom Bonaventura (1583-1652); het boek zag eerst in 1650 te Parijs het licht.

sed eos vix id suscepturos existimo nisi alicunde commendatum et authentico veluti testimonio adprobatum, quando nomen meum non est illis ita notum, ut eos ad id permovere debeat.

Itaque si forte ex amicorum, quos Lutetiae habeo, consilio Criticam meam eo amandem, tua in hanc rem per amicos, quos illic habes, utilissima mihi erit commendatio, quam si tum ego rogem, non negabis puto et veniam facile dabis huic meae temeritati, quam singularis tua in me humanitas excitavit.

Sed ne ultra gravis sim, finem hic faciam prius obtestatus me perpetuo futurum.

Amplitudinis tuae obsequentissimum ac
devinctissimum clientem
Lud. Cappellum.

Datum Salmurii, V Cal. Nov. MDCXXXV.

Onder aan de brief met andere hand: Inscriptio erat: Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur pour la Couronne de Suède vers sa M.^{té} Chrestienne A Paris.

2325. 1635 oktober 29. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Quod litteris V hujus mensis[2] ad me datis non prius responderim, in causa fuit absentia senatoris Reigersbergii[3], quem antequam scriberem consulendum putavi.

Pro iis, quae nuntias, gratias habeo: nunc nihil hic agitur, nisi quod de tractatu cum hoste percrebrescunt sermones, qui inde foventur, quod nondum redierunt Foederati. Sunt, qui dicant omnia defectu mandati sufficientis a parte hostium jam evanuisse; alii marescallos Gallos[4] principi[5] retulisse ajunt Mazarinum[6] cum rege[7] de conditionibus pacis egisse et jam locum conventui destinasse eamque ob rem principem evocasse Foederatos, ut quid ipsis super hac re animi sit, intelligant. Graphiarium Mussium[8] Cranenburgi, qui locus neutrarum est partium, cum deputatis hostium egisse constat. Sed id jam ita explicatur, quasi de munitione Geneppae contra pacta priora sit conquestus, ac pro responso acceperit nostros priores fuisse in rumpendis pactis, qui in agro juris Germanici prope 's Gravewartam arcem, in qua telonium collegi solet, invaserimus et novum etiam propugnaculum ibi extruxerimus. Sed haec meo quidem judicio pascendis vulgi auribus inventa suppressis iis, quae publice nesciri interest.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24 Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2299; tesamen met no. 2315 beantw. d. no. 2381.
2 No. 2299.
3 Nicolaes van Reigersberch.
4 Urbain de Maillé, markies van Brezé, en Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, die de Franse troepen in de Nederlanden aanvoerden.
5 Frederik Hendrik.
6 Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin), van 1634 tot 17 januari 1636 extraordinarius nuntius van Urbanus VIII in Parijs.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Cornelis Musch, griffier van de Staten-Generaal.

Vidi his diebus commentarios tuos de jure belli et pacis in belgicum sermonem versos per quendam H.V. concionatorem, ut audio, et quidem Harlemi impressos[9];

9 *Drie boecken Van Hvgo de Groot, Nopende het Recht des oorloghs Ende des vredes. In dewelcke het Recht der Natuere, der Volckeren, mitsgaders de principaelste stucken van 't Burgerlijcke Recht verklaert werden. Eerst in 't Latijn uyt-gegeven, Ende nu ten dienste van alle Bedienaers van de Bancken der Justitie / ende andere weet-suchtige Lief-hebbers onses Vaderlands.*

non fuit is admodum in vertendo felix, et quomodo posset in tali opere, nihilominus liber emptores repperit.

Legi et nova Brabantica[1], in quibus litterarum tuarum interceptarum fit mentio. Haec sive vera sive falsa sint, rogo in posterum, cum ad magnates scribis, occultis utaris litterarum notis, et quid de hac re credere debeamus, fac intelligam.

Diderico[2] scripsi, ut ad nos veniat. Petrum[3] quoque huc evocavi, ut cum senatore[4], qui nuper, cum hic esset, aberat, sententiam ejus exploremus. De reliquis ad uxorem scribo.

Vale cum ea ipsa et liberis et a nobis omnibus salve.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXIX Octobris 1635.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède A Paris.

In dorso schreef Grotius: rec. 1 de. 29 Oct. 1635. W. de Groot.

2326. 1635 oktober 31. Aan L. Camerarius[5].

Illustrissime Donine, aant.

Verumne sit, quod dicitur, nescio equidem literas, quae huc veniebant mari, ab hoste interceptas. Certe ter septeni dies ierunt, ex quo nihil inde ad nos advenit. Abs te postremas, quas habui, eae datae erant die Septembris XXIV.

Mireris quanta hic sit liberalitas. Duci Bernhardo[6] IV milliones promittuntur annui ad alendum exercitum federatorum Germaniae - id enim nomen retinet - ad VI millia equitum, peditis duplum. In praesens CCCC^{m} florenorum sperat se ablaturum Bonica[7]. Magna est ducis Bernhardi fama, quod servasse exercitum Gallicum, cum se nuper a Rheno retrorsum reciperet, creditur; et re, si hostis velit, ad proelium spectante - id enim rex[8], qui huc rediit, se velle profitetur - et ad vires et ad famam pertinebit illum ducem retineri in partibus.

Galassius[9] apud Dieusium habere dicitur XVIII peditum, XVI equitum millia, superior Gallis haud dubie, maxime ex quo feudorum possessores sumtibus exhausti et regis secuti exemplum ab eo fine abierunt.

1 Deze nieuwstijding is helaas onvindbaar gebleken.
2 Grotius' derde zoon Diederik vertoefde voor zijn studie in het vaderland, waar hij onder Johan van den Bosch zich op de vestingbouwkunde toelegde; hij bevond zich bij het leger te velde.
3 Pieter, Grotius' tweede zoon, verbleef eveneens om studieredenen in het vaderland.
4 Nicolaes van Reigersberch.
5 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 24, Gedrukt *Epist.*, p. 193. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.

De Valentia habemus nihil, nisi spem bonam, quae tamen inanescet, nisi jam nunc aliquid actum est. Imminent enim humentium camporum tempora, qua

pene est, ut exspectasse dicatur Sabaudus[1]. Ita sero copias promissas adduxit fratrem[2] interim apud Brabantos habens et procuratorem[3] apud Hispanos.

Mutinensis[4] videtur se bello subtrahere conditionibus ab Hispano[5] latis contentus. Parmenii[6] minatur pontifex[7]; si sponte id facit, infidus Gallo; si coactus, non pluris faciendus quam ii, qui in aliena sunt potestate.

Plura tempus parturit, quae, ubi apparuerint, scribam optans interim res felices publico ac tuis, Illustrissime Domine, privatis rebus.

Tuae Illustrissimae Dominationi
omni observantia addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XXXI Octob. n.C. MDCXXXV.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2327. 1635 oktober 31. Aan Willem de Groot[8].

Mi frater,

Gratus mihi fuit Curii[9] adventus, quem nos consilio, quantum nostrae facultatis fuit, adjuvimus. Ivit jam Aurelianum rem ibi facilem doctoris aut licentiati titulum adepturus; inde iturus puto in Pictones, ubi victus est vilis, aliquo in loco commoraturus, ubi nulli sint nostrates.

Ryckewartium[10], qui mihi itidem a vobis amicis erat commendatus, utinam juvare possim. Apud me locus non erat. Aliae opportunitates raro se offerunt. Non deero tamen.

Cur in Carentoniano templo non videar, causas tibi exposui antehac[11]. Miror inconstantiam hominum, qui cum lutheranos ad se invitaverint, negant se legatum Suedicum ut legatum admittere posse ob regni illius a suis sententiis discrepantiam.

Losecatio sororique et eorum liberis[12] prodesse se possim, beatum me putem. Ego hic, ei quid praestare possim, non video. Puto impleta loca illa lustratorum. Tamen non dissuadeam conveniri Brasserum[13] secretarium legati ibi apud vos agentem, an locus vacet aliquis aut commentum aliquod ad aperiendam viam

1 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
2 Tommaso Francesco, prins van Carignano.
3 Allessandro Cesare, abbé de Scaglia? Vgl. no. 2319, p. 287.
4 Francesco d'Este, hertog van Modena.
5 Philips IV.
6 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
7 Urbanus VIII.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 857; gedeelt. vert. Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 47. Antw. op no. 2302.
9 Vgl. no. 2302, p. 263 n. 2.
10 Justus Rijckewaert; zie V, p. 479 v.
11 Zie bijv. no. 2250, p. 185.
12 Frederik van Losecaat en Adriana de Groot; zie no. 2302, p. 263 n. 12; voor de namen van hun kinderen zie no. 2299, p. 258 n. 9.
13 Jean Brasset, secretaris van de Franse legatie in Den Haag.

Losecatio, qua industriam suam approbet, reperiri possit. In Suetiae exercitu non facile item video quicquam pro eo posse confici, nisi ipse se conspiciendum ibi det

adjutus meis et aliorum literis. Sed id an expediat ipsi propter incertum eventum et quia forte periclitaturus sit de gratia apud principem Arausionensem[1] et proceres multum ambigo. Filio Losecatii[2], si quando discessurus sit a nobis Germanus nobilis[3], qui mecum est, hospitium libenter impartiar. An hic aut sub duce Bernhardo[4] militiam fructuosiorem quam domi reperire posset, nescio. Tamen promtus ero arripiendis aut etiam venandis occasionibus. Vos siqua putatis me ei commodare posse, indicio juvate.

Rem Rotterodamensem[5] et de libris et chartis commendo tibi, te et tuos Deo.

Vale cum parentibus[6], uxore[7], liberis[8]. Curium[9] et amicos saluta.

Lutetiae, 31 Octobris 1635.

Filium Didericum[10] exspectabo. Vellem consilium misisses de eo, quo nos defungi posse putas honeste apud Bosschium, de quo scripseram.

Tuus tot animo
H. Grotius.

2328. 1635 oktober 31. Aan A. Oxenstierna[11].

Literas a Batavis huc venientes interceptas mari ab hostibus audio doleoque hoc magis, quod magno tenebar desiderio noscendi ea, quae geruntur, praesertim in Saxonicis partibus.

Postremas Sublimitatis Tuae datas 23 Aug. vet. cal.[12] accepisse me 7 Octobris novi cal. jam ante significavi[13] et quod responsum mihi esset a cardinali[14] et a Bulionio[15].

Ex eo promovi nihil. Sed horum voluntatem haud dubie propius certiusque ex Sanctichaumontio[16] Sublimitas Tua intellexerit.

Rex[17] heic perstat rem velle ad proelium perducere, idque Mileraeus[18], cardinalis propinquus, ad duces Gallos - prope Amantium in Lotharingia ii

1 Frederik Hendrik.
2 Diderik (†1645).
3 Mij niet bekend.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Het betreft de pogingen door en voor Grotius ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
6 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
7 Alida Graswinckel.
8 Zie voor hun namen no. 2299, p. 258 n. 8.
9 De Delftse jurist Nicolaus Curius.
10 Grotius' derde zoon Diederik, die voor zijn studie in het vaderland verbleef. Hij leerde vestingbouwkunde onder Johan van den Bosch.
11 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Wellicht tesamen met nos. 2309, 2333, 2343 en 2359 beantw. d. no. 2412. Gedrukt *Epist.*, p. 192; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 110.
12 No. 2262.
13 No. 2309 dd. 12 oktober; er is geen brief van de 7de van die maand.
14 De Richelieu.
15 Claude de Bullion, surintendant des finances.
16 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
17 Lodewijk XIII van Frankrijk.
18 Charles de La Porte, markies, later hertog, van La Meilleray (1602-1664), veldmaarschalk, neef van De Richelieu.

convenerant collectis hostium exemplo copiis - pertulit, qui ea de re 23 Octobris novi cal. consilia habebant, in utram partem ceciderint, multum ad rem pertinentia. Hostis, ut nobis significat Thuanus[1], qui nunc apud cardinalem Valettam[2] et jurisdictioni et pecuniae praeest regiae, habere credebatur XVIII^{m} peditum, XVI^{m} equitum ac se munire Mariaemonti apud Dieusam: credo ad declinandum proelium, victus non egens - quantum ex Iacobo, comite Hanoviensi[3] intelligo -, qui partim ex Belgicis terris advenit partim restat ex transrhenanis locis illis, in quibus messis facta fuit. In hoc rerum salo multum sua referre rex judicavit retineri in partibus Bernhardum Vinariensem[4], qua de re agitur hactenus cum Ponica[5], qui quotidie ad intima regis consilia admittitur. Data ei fides de CCCC^{m} florenorum in praesens. C^{m} mense Ianuario sequentis anni, Februario L^{m} ea lege, ut dux fine hujus anni, si potest, augeat copias suas, ut sint VI^{m} equitum, peditum XII^{m}; siquid desit, eo minus etiam pecuniae percipiat. In posterum promittuntur duci IV milliones annui, summa ingens ideoque ad famam magis, ut puto, quam quod tantum largiri velint Galli aut dux tantum speret accipere. Additum, siquid hostilis terrae capiatur, ejus fructus pro portione regem sublevent. Maguntiaco adsitum castellum diu teneri posse desperat Ponica. Promisit praeterea rex, siquando pacem faciat, se cauturum speciatim et duci Bernhardo et ejus tribunis centurionibusque.

De Valentia nihil aliud intelligo quam magno praesidio rebusque necessariis omnibus defendi locum; et, nisi jam captus sit, desperandum quidem hoc anno ob exundaturos amnes.

Sabaudus[6], quanquam ad obsidium adduxit copias, satis tamen Hispano[7] praestitit ad hoc usque anni tracta mora. Hispanus, quantum e literis Italicis datur cognoscere, Mutinensem[8] ad otium perducet; Mantuano duci[9] nuptiae Aenipontanae principis viduae[10] et pupillae, quae sub ejus tutela est[11], matrimonium cum archiducum aliquo eminus ostentatur. Sed perstat nullas velle pactiones, nisi probatas Gallo et Venetis, quibus servatae hactenus rei suae est debitor.

Parmensis[12] copiae valde sunt imminutae, ad quem a pontifice[13] ivit vicelegatus Boloniensis[14], ut eum gravibus minis a bello absterreat. Quatuor M. militum e Germania per Helvetiorum pontifici adhaerentium terras Italiam petere dicuntur; et mox sub Fernemontio[15] secutura totidem. Sex alia millia

1 François-August de Thou; vgl. no. 2320, p. 291.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 Jakob Johann van Hanau-Münzenberg; zie over hem V p. 301 n. 1.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
7 Philips IV.
8 Francesco d'Este, hertog van Modena.
9 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
10 Claudia de Medici, weduwe van aartshertog Leopold; zie V no. 2080, p. 451 n. 11.
11 Dat zal Isabella Clara (1629-1685) zijn, dochter van aartshertog Leopold en Claudia de Medici; Isabella huwde in 1649 met Carlo III (IV) Gonzaga van Mantua.
12 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
13 Urbanus VIII.
14 Girolamo Colonna, kardinaal-aartsbisschop van Bologna.
15 Johann Franz Barwitz, vrijheer van Fernamont, keizerlijk bevelhebber in de Veltlin: hij werd in 1642 door de Zweden bij Breitenfeld krijgsgevangen gemaakt en stierf in 1649.

destinari ad itineris illius in posterum custodiam. Duci Parmensi quae in regno Neapolitano possessa fuerant, vendit fiscus. Classem auget Hispanus nullo facto claram post captas insulas duas[1]. Legatorum nomina, quibus Caesar[2] et Hispanus negotium pacis sint commissuri, nondum audimus, nisi quod Sarmientus[3] dicitur in illis locum sperare.

Ecclesiasticae opes inter sustentamenta sunt belli utrinque; nam et Galliae antistites in collationem aliquam consensere. Et de suis Hispanus sumit quantum lubet contribuente et pontifice.

Emissus Bastilia Arnaldus[4] quasi innocens nullo accusante, dum scissa Germania aliud habet, quod agat.

Rex e Gallia remotiore quantum potest copiarum ad Campaniam vocat, ne desint, qui Galliam ibi tueantur, siquid improspere proelio eveniat.

Foederatorum Germaniae in partibus Galliam tangentibus inane est nomen tot principum, tot civitatum defectione ne Argentorato quidem in rem communem quicquam conferente. Tamen facile impetravit Ponica, ut ducis Bernhardi copiae nominentur foederatorum demulcendos ad Germanos, revera sub regis imperio non minus futurae, quam quas Valetta, Incolismensis[5], Lafortius[6] habent. Ita ferunt tempora neque res tantum, sed et animos immutant. Mitto Sublimitati Tuae exemplum postremi foederis Gallos inter et Batavos[7] diu tracti, multum disputati, exitu hactenus parum prosperi. Multa in eo observatu digna, quae Sublimitas Tua tractus illius non ignara facile intelliget, quo pertineant.

Spero Sublimitatem Tuam omnium eorum, quorum antehac eam commonefeci, ut dignitatem mihi commissam tueri possim, memorem fore.

Deo, Excellentissime Domine, res Sublimitatis Tuae cordi sint.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

31 Octobris novi calendarii 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2329. 1635 oktober 31. Aan N. van Reigersberch[8].

Mijn heer,

1 Sainte Marguerite en Saint Honorat; vgl. o.a. no. 2294.
2 Ferdinand II.
3 Antonio Sarmiento, officier van het Spaanse leger in de Nederlanden.
4 Isaac Arnauld; zie V no. 1982, p. 324 en n. 9 aldaar.
5 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
6 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
7 Op 8 februari 1635 te Parijs gesloten; zie voor de tekst Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 198 vv.
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 d. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Met no. 2320 antw. op no. 2303; wellicht tesamen met nos. 2334 en 2341 beantw. d. no. 2355.

In mijne laeste[9] heb ick vergeten te vermaenen, dat ick oock uE. brief van den 6 October[10] door Van Sorgen[11] wel hadde ontfangen. Nu verstae ick, dat

9 No. 2320.
10 No. 2303; Grotius maakt in zijn brief van 19 oktober wel degelijk melding van Van Reigersberchs schrijven van de 6de van die maand.
11 Lenaerd, zoon van de Haagse advocaat Nicolaes van Sorgen, een vriend van Grotius.

alle de brieven uit Hollant hier comende in zee bij de vijant sijn genomen. Soo daer in de uwen iet is geweest, daerin mij was gelegen, ick bidde uE. de moeite andermael te nemen om hetselve mij te doen weten.

Hier en gaet niet sonderling, sedert den coning[1] is wedergecomen, den ban ende arrièreban t'huis gegaen ende den graef van Cramail[2] over oude wrocken gestelt in de Bastille. Arnaut[3], die Philipsburg verloren heeft, daeruit gelaeten. Gallas[4] is met hertogh Carel[5], vougt ende retrencheert hem niet verre van Dieuse; des hebben oock moeten haer tesaemen vougen Valette[6], Angoulesme[7], La Force[8], met hertogh Bernhard[9], aen dewelcken den coning door Milleray[10] heeft doen weten sijne meninge, dat men een slagh soude wagen; deselve generaels waeren den 23 Oct. vergadert niet verre van Amance. Galas, soo lang hij te eten heeft - ende ick hoor hij veel heeft uit de oegsten van Franckenlant, Wirtenberg ende andere plaetsen over Rijn - sal tot geen slagh comen. Den coning evenwel, oft den slagh aenging ende qualijck geluckte, treckt sooveel hij can nae Champaigne, tot defensie van de frontière. God geve ons beter geluck dan wij dit jaer hebben gehadt.

Den hertogh van Savoye[11] is in 't laeste gecomen voor Valence; off het niet wat te laet [is], alsoo den tijdt aencomt van het deborderen van de rivieren, twijffelen eenigen. Wij moeten syn.

De Spaensche vloot, hoewel die dagelijcx opgesterct werdt, heeft niet uitgerecht, sedert het nemen van de twee eilanden[12].

Wij hebben hier een edelman, genaemt Bonica[13], vanwegen hertogh Bernhard[14], aen denwelcke den coning belooft een groote assistentie van vier millioenen, dat is immers veel om te onderhouden ses duisent paerden, twaelff duisent man te voet, onder den naem van 't leger der geconfedereerden. Maer sal inderdaet staen onder 't gebiet van Vrancrijck, alsoo de geconfedereerde niet te vinden en sijn. Straesberg selff niet en contribueert.

Den Spaegnaerd presenteert conditiën apart aen Mantue[15] ende Modene[16] ende doet Parma[17] verschricken, door des paus[18] dreigementen.

Wie de ambassadeurs sullen sijn van Spagne ende den keiser[19] tot de vrede, weten wij noch niet.

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Adrien de Montluc, graaf van Cramail; zie no. 2322, p. 295 n. 15.
3 Isaac Arnauld; zie V no. 1982, p. 324 en n. 9 aldaar.
4 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
5 Karel IV, hertog van Lotharingen.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
8 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Charles de La Porte, markies van La Meilleray; zie over hem no. 2328, p. 303 n. 18
11 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
12 Sainte Marguerite en Saint Honorat.
13 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
14 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
15 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
16 Francesco d'Este, hertog van Modena.
17 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
18 Urbanus VIII.
19 Ferdinand II.

't Schijnt acht duisent man uit Duitschlant gaen nae 't lant van Milaen, om 'tselve te defenderen, de r. catholycke Switsers den pas toelatende.

Men geeft ons noch hoop van eenige brieven, die wij uit Nederlant souden becomen. Maer alsoo S.r Satijn[1], neef van den heer Cromon[2] vertreckt, die mij gepresenteert heeft desen brief haest ende seecker te bestellen, soo moet ick daeruit scheiden, mij gebiedende aen alle de vrunden, insonderheit aen die van Rotterdam om expeditie ende uE. 't senden van de boecken ende papieren, die ick seer van doen heb.

XXXI Oct. 1635.

Mijn soon Diderick[3] sal ick wachten.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder De Groot, den XXXI Octob. 1635 wt Paris.

2330. 1635 oktober 31. Aan P. Schmalz[4].

Vir Nobilissime,

Post tuas XXIII Aug. vet. cal. datas, nihil abs te habui multum desiderans ea nosse, quae vestris in partibus geruntur, tum ut si de iis loquendum sit, nihil dicam abs re alienum, tum ut ea esca piscari possim nuntios rerum, quae alibi geruntur. Quid heic agat D. Bonica[5], quis status Magontiaci, quis totarum partium sit, ex quo rex[6] a Lotharingia huc rediit ex meis ad magnum cancellarium[7] literis disces. Illud unum, quod quam fidem mereatur, vos ibi optime iudicabitis, reticere apud te non possum scriptum mihi Varempiterum secretarium[8] in gratia esse apud Hungariae regem[9] neque eum pudere, iactare se quod dum federatis operam navavit, omnia direxerit in usum Imperatoris[10] et pernitiem Suedicae rei.

Besoldus[11] magni nominis iurisconsultus, in pontificiorum ecclesiam transiit, idem fecisse audio Nessaviorum Dillenbergensium unum[12]. De duce Bulionio[13] idem hic iactatur, sed nondum satis liquidis rumoribus.

1 Wellicht de Amsterdamse koopman en reder Samuel Sautijn (1593-1672).
2 Mr. Gerard van Crommon, raadsheer in het Hof van Holland.
3 Grotius' derde zoon Diederik, die evenals de tweede zoon Pieter voor zijn studie in het vaderland verbleef.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 97. Gedrukt *Epist.*, p. 193; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 561. Voor geadresseerde zie p. 205 n. 4. Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Adres als op p. 235 (no. 2284).
5 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; de brief is van 31 oktober (no. 2328).
8 Varempiterus (of Vacempilerus ?) is mij niet nader bekend.
9 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II en later - in 1637 - diens opvolger.
10 Ferdinand II.
11 Christoph Besold (1577-1638), jurist, in 1609 professor te Tübingen en, na zijn overgang tot het katholicisme (augustus 1635), te Ingolstadt.
12 Ludwig Heinrich, graaf van Nassau-Dillenburg; zie over hem no. 2319, p. 287 n. 3.
13 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne; zie no. 2322, p. 295 n. 16.

Si quid porro scitu dignum evenerit, non patiar vos ignaros. Te rogo me doceas,

quot e Polonia milites Galli conduxerint, quo eant, sintne cum Saxone[1] induciae, quid in Prussia retineamus et quamdiu et si quid his simile est.

Vale, vir nobilissime.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XXXI Octob. nov. cal. [MDCXXXV].

In dorso met andere hand: Stralsundii die 9 decembris 1635.

2331. 1635 oktober 31. Aan. H. Vagetius[2].

Sicut Hamburgi cum essem, vir clarissime, magno mihi gaudio fuit, tua amicitia propiore frui, ita ex quo abfui, tum per Germaniam tum per Galliam, nunquam mihi excidit animi tui candor, egregius magnae eruditionis comes. Quo magis gaudeo te e caelibum numero in nostrum ordinem transgressum, ut non tantum operibus juvare possis, ut solent amantes literarum, sed et idem olim praestituros posteritati liberos serere.

Id indicantes literas[3] serius quam vellem accepi, XXIX scilicet Octobris novi calendarii, nec scio, de quo queri debeam, nec quis eas ad nos, multum vagatas, attulerit.

Cum igitur hortator ad nuptias serus futurus sim, superest, ut precator fiam tibique et uxori[4], quam iudicio valere inde, quod maritum te delegit, cognosco, omnia optem, quae novis conjugibus optari solent, aut si quid est amplius. Perfunctorium quid hoc est, fateor, sed si unquam rebus etiam praestare quicquam potero, tibi quod gratum tibive caris sit usui, comperies non parcum operae.

Vale, vir eruditissime.

Tuae Claritudini studiosissimus
H. Grotius.

Scribebam Lutetiae XXXI Octobris calend. nov. [MDCXXXV].

1 Johann Georg, keurvorst van Saksen; hij had op 30 mei 1635 met Ferdinand II de vrede van Praag gesloten; zie V, p. 292 n. 1.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 97. Antw. op no. 2234. Gedrukt *Epist.*, p. 193. Beantw. dd. 1 juni 1636 (dl. VII). Over Heinrich Vaget zie no. 2234, p. 161 n. 1.
3 No. 2234 dd. 15 augustus 1635.
4 Margaretha, dochter van Andreas Wiese.

2332. [1635 november]. Van N. van Reigersberch[5].

Mon frère,

Ick schrijve desen, omdat den wint wederom oostelijck wayt, op hope, dat de reyse over drie dagen gestuyt nu voortganck hebben sal, ende omdat ick meene, het qualijck soude vougen, dat uE. van de verste brieven niet hebben soude ende geen achterdencken te laten, alsoff bij mij yet was versuympt. Andersints hadde

5 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 k. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 232. De brief is ongedateerd. Vergelijking van de mededeling betreffende Diederiks afvaart met hetgeen daaromtrent in nos. 2370, 2379 en 2385 wordt gezegd maakt het waarschijnlijk, dat de brief van 1 december of - op zijn vroegst - van 30 november is. Gezien Grotius' dorsale notitie acht ik het aannemelijk, dat hij op 30 november gedateerd moet worden.

ick van de penne in de hant te nemen mij wel mogen onthouden, omdat niet sonderlijnx en occureert.

De heer van Charnassé[1] is gisteren in Den Hage des 's morgens gecomen; morgen wert den maréchal de Bresé[2] verwacht, doch sal hem, naer ick ben onderrecht, met geen solemniteyt laten ontfangen; want off wel seecker is den eenen als ambassadeur extraordinaris, den anderen als ordinaris is gecommitteert, soo laten sij dat noch niet esclatteren. Hoe verde het compatibel is de Staten als collonel te dienen, den conynck[3] als ambassadeur bij de Staten, geeft materie van discoursen, waerop ick onlanckx allegeerde tgene mij voren staet in Epistolis Plinii gelesen te hebben, daer hij gewaecht a Pompeio Falcone an in tribunatu causus agere deberet, plurimum referre, quid esse tribunatum putet (antwoort): An potestatem sacrosanctam an inanem umbram et sine honere nomen etc.[4], uEd. beter als mij bekent. Men meent het daerop aen is geleyt, dat beyde dese ambassadeurs vanwegen den conynck, op de notificatie aen sijne M.[teit] gedaen, in de handelynge sullen presenteren te interveniëren ende deselve alsoo infructueux maecken. Al vruchten van het tractaet[5] met sooveel ijvers ende onvoorsichtycheyt voor desen bij die meest[en] doorgedrongen, die haerselven daer nu meest mede sullen vinden verlegen. Soo veel ist, dat des coninckx ministres haer nu seer binnen houden; waerop dat rust, sal hem openbaren.

In de samenspraecke tot Turnhout wert geseyt, de Spaense wtstel van tijt hebben genomen; somyge meenen, sij ordre wt Spaenge verwachten, somyge dat de doot van duc de Lerma[6] dat heeft veroorsaeckt. Het kan oock sijn, dat men dat voorgeeft om Alcaeus'[7] werck te deguiseren[8], alsoo seecker is, dat Catilina[9] bij die van Virginius[10] tsedert tot Vliemen[11] is geweest.

Wt Duitslant hebben wij niet.

Bij de Lely[12] bloyt de Tulipa[13] meer ende meer, ende Cimons[14] cruyden hebben daer minder cracht. Den paltsgraeff[15], die lange te Vere door contrari wint heeft gelegen, meent men dynxdachs is vertrocken. Die het hoff van Engelant meenen te kennen, hoewel sij vasthouden den conynck[16] hem wel is geaffection-

1 Hercule de Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
2 Urbain de Maillé, markies van Brezé; hij voerde met Gaspar de Coligny, graaf van Châtillon, de Franse troepen in de Nederlanden aan.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 C. Plinius Caecilius Secundus, *Ep.* I, XXIII.
5 Gesloten te Parijs op 8 februari 1635.
6 Francisco Gómez de Sandoval Manrique de Padilla (†november 1635), veldmaarschalk van de Spaanse legers in de Zuidelijke Nederlanden.
7 Codewoord voor bestand.
8 De woorden ‘te deguiseren’ staan in de tekst in code: 77.75. 189.9.81.79.67.72.66.52.31. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 Schuilnaam voor de griffier der Staten-Generaal, Corn. Musch; Grotius heeft erboven geschreven: Mus.
10 Codenaam voor (koning van) Spanje; Grotius heeft erboven geschreven: Con. van Sp.
11 De woorden ‘tot Vliemen’ staan in de tekst in code: 68.73.3. 69.60.110.61.75.78. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
12 Codenaam voor Engeland; Grotius heeft erboven geschreven: Eng.
13 Codenaam voor Spanje; Grotius heeft erboven geschreven: Sp.
14 Codenaam voor Staten-Generaal.
15 Vgl. no. 2317, p. 285 n. 3.
16 Karel I van Engeland.

neert, oordeelen dat sijne reyse door het beleyt van de ministres infructueux sal werden gemaeckt.

Dat den prins Thomaso[1] in plaetse van den hartoch van Larma generael is gemaeckt, wert wt Brabant geschreven, ende dat met een pensioen van hondert duyse(nt) croonen, tsestych voor sijn Altesse, vierentwintych voor de princesse ende 16 voor de kinderen.

Het overlijden van den major Hasselaer[2] sal uEd. buyten twijfel voor desen sijn geschreven. Over vijff, ses dagen heeft de magistraet van Amsterdam die plaetse gegeven met de compangie aen den bewinthebber Hasselaer[3], waermede sij tonen, haer veel aen die bedienynge gelegen te sijn, gelijck het oock in der daet is. Ick wense die familie veel goets, want sij het meriteert sijnde vroom, courageux ende den staet wel geaffectionneert.

Recommandere mij aen mijn suster.

Blijve

UEd. dienstwillygen ende seer
geaffectionneerden broeder
N.v. Reigersberch.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende croone van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: Nov. 1635 N. Reig.

2333. 1635 november 1. Aan A. Oxenstierna[4].

Postquam heri scripsi[5] occasionem nactus euntis ad Hollandos amici.
Accepi quas interisse putabam Sublimitatis Tuae literas, datas illas 10 Septemb. vet. cal.[6]. Et ut me pararem ad visendum regem[7] et cardinalem[8], Ponicam[9] primum huc, qui diu in aulae tractus venerat, conveni, qui res dicit eum in modum inter regem ducemque[10] transactas, uti scripseram, magis ad famam, ut putare me dixi, quam ut aut hic aut ille eventum parem destinent aut exspectent.

1 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano (1596-1656), broer van de regerende hertog van Savoye, Vittorio Amedeo. Hij was in januari 1625 gehuwd met Marie de Bourbon (1606-1692), dochter van Charles de Bourbon, graaf van Soissons (1566-1612); hun kinderen-waren: Luisa (1627-1689), Emanuele Filiberto (1628-1709), Amedeo (jong gestorven), Giuseppe Emanuele (1631-1656), Fernando (†1637), Eugenio Maurizio (1635-1673) en later nog Carlotta, die jong gestorven is. Betreffende de hertog van Lerma zie boven, p. 309 n. 6.
2 Nicolaes Pietersz. Hasselaer (geb. 1593), brouwer te Amsterdam, gestorven op 14 augustus 1635.
3 Dirck Pietersz. Hasselaer (1581-1645), koopman te Amsterdam, bewindhebber van de Oostindische Compagnie 1617-1641; op 22 november 1635, na het overlijden van zijn halfbroer Nicolaes, werd hij diens opvolger als kapitein-majoor van het krijgsvolk binnen Amsterdam.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 194; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 112. Antw. op no. 2282; wellicht tesamen met nos. 2309, 2328, 2343 en 2359 beantw. d. no. 2412.
5 No. 2328.
6 No. 2282.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 De Richelieu.
9 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Video ex chartis ad me transmissis nihil illis in partibus firmi praeter gentem Suedicam. Neque minus difficile mihi fuit heic conspicere legationem ad Sublimitatem Tuam et alios ibi principes non ob aliud differri, quam ne pars invidiae ob tardatam Germaniae pacem in hanc aulam rejiceretur, quae per Italiam Germaniamque credi vult suas se injurias contra Lotharingum[1] exsequi; interim hi se non episcopis tantum et Bavaro[2], sed et Imperatori[3] jactant ut desiderantes pacis et romanae ecclesiae, si quisquam, studentes.

De pecuniae spe, quam nobis faciunt, puto commenta esse hominum nostrae patientiae illudentium. Nam quod de novis tributis aut vectigalibus loquuntur, temporibus non convenit commota multis locis plebe neque magis amante res praesentes nobilitate. Quo magis confido Sublimitatem Tuam alibi reperturam, unde consulat non tam meis rebus quam dignitati rei Suedicae, quae nisi caro sustineri his in locis nequit.

Foppium Aysemam[4] rerum Germanicarum scientem novi; a Suedis nonnullis haud optime se habitum queri solebat, jure an injuria, non dixerim. Si ad pacem res eunt, petet sibi gloriolae et gratiae partem. Nostri Batavi dejecti a spe tanta, quam tanti exercitus dederant, malis terra marique rebus, exhausto aerario, aegre sustentata fide, vereor, ne ad pacem etiam nimium praecipites sint.

De Sanctichaumontio[5] quid heic existimetur, perscripsi plane; quod ille aliis, de quibus cogitatum fuerat, praelatus est indicium manifestum fuit aulae magis romanae quam protestantium gratiam ab iis, qui rerum potiuntur, spectari.

Haec sunt, quae ad epistolas adeo recentes addenda nunc habebam additurus plura, ubi regem ac cardinalem videro. Constantiam Sublimitatis Tuae neque admirari neque, ubi res fert, praedicare desino. Deus eventa fortunet Tuaeque Sublimitati, Excellentissime Domine, det magnis laboribus egregium finem imponere.

Lutetiae, Cal. Novemb. anno 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2334. 1635 november 1. Aan N. van Reigersberch[6].

De heer Herald[7], raad van Trimouille, en de heer Justel[8] van 't huis van Bouillon, zijn elk bij mij geweest. Zij vinden de stijfhoofdigheit van de predikanten alhier zeer ongerijmt en prijzen mij zeer over mijne genegentheit tot de eenigheit der protestanten. Ik meene, dat zij zelve zich bij alle verstandigen in 't ongelijk

1 Karel IV, hertog van Lotharingen.
2 Maximiliaan I, hertog en keurvorst van Beieren.
3 Ferdinand II.
4 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
6 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 47. Wellicht tesamen met nos. 2329 en 2341 beantw. d. no. 2355.
7 Misschien de in zijn dagen vermaarde filoloog en advocaat Didier Hérault (±1579-1649) -Heraldus-, die levendig deelnam aan de discussies in de protestantse kerk, waardoor hij in fel conflict was gekomen met Daniel Tilenus. Voor Henri de la Tremouille zie III, p. 245 en n. 2 aldaar.
8 Christophe Justel; zie over hem dl. III en IV passim en vooral III, p. 212 n. 8.

gestelt hebben. De hertog van Sully[1], de mareschal de Chastillon[2] en alle de raadsheeren van de religie oordeelen alzoo.

2335. 1635 november 1. Van N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

Van Alcmaer thuys commende vont ick de Staten van Hollant gescheyden, om binnen drie weecken wederom bijeen te commen. Ondertusschen sal ick de gelegentheyt waernemen Caesar[4] te spreecken.

Voor Aristoteles[5] vertreck is hem eenyge openynge van Alcaeus[6] gedaen, doch in sulcken maniere, gelijck off dat waer geëvaneseert[7] alleen om te hebben app[ro]batie. Onder de hant gaet men voort[8] met apparentie van su[c]ces, kan men Bresil quieren[9], Vindex[10] contentement geven[11]. Numerianus[12] ende die met hem gevoelen, hoewel het tractaet[13] niet hebben goetgevonden[14], staen daerop. Sed necessitas non habet legem.

Het huwelijck tusschen den conynck van Polen[15] ende princesse van Bohemen[16] heeft seer grote apparentie. Engelant schijnt wat vervremt van den keyser[17], omdat den Pals wt alle tractaten wert geëxcipieert. Somyge meenen, beyde die occasiën dienen geamplecteert, de lasten van Pindarus[18] vermindert ende Callimachus[19] gecontinueert. Maer andere meenen, die fondamenten te swack ende onseecker sijn om veel op te bouwen.

1 Maximilien de Béthune, hertog van Sully; zie III, p. 54 n. 3.
2 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; zie over hem V no. 2100, p. 476 n. 4.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. R.K., M 6 b. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2311, 2317 en 2321 beantw. d. no. 2383. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 217.
4 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Codenaam voor Holland.
6 Codewoord voor bestand; Grotius heeft erboven geschreven: Tresves.
7 De woorden ‘dat waer geëvaneseert’ staan in de tekst in code: 277. 2060.99.66.56.104.81.80.62.72.67.104.66.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
8 De woorden ‘approbatie ... voort’ staan in de tekst in code: 70.1060.43.27.26.110.91.35.189.4. 1236. 57.80.41.38. 56.49.72.3. 61.85.62. 69.400.66.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 De woorden ‘van ... quieren’ staan in de tekst in code: 213. 29(=19?).52(=48?).51.33.76. 88.49.46. 23.72.78. 84.80.67.71.60. 65.69.37.72.66.33.62. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
10 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft erboven geschreven: Vr.
11 De woorden ‘contentement geven’ staan in de tekst in code: 12.73.6.26.33.31.38.72.61.75.62.77. 9.75.69.85.31. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
12 Codenaam voor Amsterdam; Grotius heeft erboven geschreven: Amst.
13 Op 8 februari 1635 te Parijs gesloten; de woorden ‘het tractaet’ staan in de tekst in code: 57.33.28. 107.70.12.3.99.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
14 Dit woord staat in de tekst in code: 56.500.28.9.75.48.59.24.323. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
15 Wladislas VII (IV); hij huwde in 1637 Cecilia Renata, dochter van keizer Ferdinand II, en na haar dood (1644) in 1645 aant. Maria-Louisa Gonzaga.
16 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 gestorven paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland.
17 Ferdinand II.
18 Codewoord voor oorlog; Grotius heeft de betekenis erboven geschreven.
19 Codewoord voor oorlog; Grotius heeft erboven geschreven: oorlogh.

De handelynge tusschen den heer rijckxcancelier[1] ende hartoch van Saxen[2] adviseert Bilderbeeck[3], dat t'eenemael is gebroocken.

Het volck wt Spaengiën naer Brasil gesonden, dat de bewinthebbers geloven niet over de twee duisent sterck te wesen, hout men te weynych om yet te attenteren. D'opinie is, dat alleen gaen om de garnisoenen van de Bahy ende Rio de Genero te verstercken ende Albucquercke[4] sooveel secours te doen, dat hij het fort, twelck hij schijnt op de naeste palen van de capitanie van Parnambouck voorhadde te leggen, mach bewaren, om meerder macht hiernaer te verwachten.

Beyde uEd. sonen[5] hebben wij hier ontboden, den eenen om derrewaerts te senden, den oudsten om met hem mondelynge te beraetslagen, waertoe hij hem met ijver ende apparentie van voordeel sal connen appliceren. Op Brasil[6] hadde Iovinianus[7] gedacht, maer soo Catullus[8] wert gestudeert, sal dat tevergeefs wesen.

Irenaeus[9] vermaent mij oock dickwels, off uEd. niet en oordeelt, dat voor Iustino[10] eenyge veranderynge is te wachten ende off Simonides[11] wel sal volgen. Uwe Ed. gelieve daerop eens te letten ende bij alle occasiën Irenaeus doen weten hetgene Constans[12] bij Gracchus[13], Numerianus[14] ende andere dienstych wesen mach.

Hoe Eusebius[15] hem hout, lust mij wel te weten.

Dat ick geen brieven heb nevens die van den 19 Octob.[16] bij de heer Pauw[17] gesonden, ben ick verwondert. Schrijft toch dickwels ende van alles. Doet mijn gebiedenisse.

Desen 1 Nov. 1635.

Limburch is belegert, sonder apparentie van te connen werden gesecoureert.

Adres: Mevrouw [Me]vrouw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 1 Nov. 1635 N. Reig. Rec. 1 Dec.

In margine en onder aan de brief enige aantekeningen van Grotius' hand.

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
3 Henrick van Bilderbeek, agent van de Staten-Generaal te Keulen.
4 Matias de Albuquerque, opperbevelhebber van het Spaanse leger in Brazilië, werd in 1635 teruggeroepen naar Europa; vg. no. 2321, p. 293 n. 19. Don Antonio de Albuquerque, kapitein-majoor van Paraiba, bleef in Brazilië achter om de Spaanse krijgsverrichtingen tegen de Hollanders te leiden. Vgl. Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 273.
5 De tweede zoon Pieter en diens jongere broer Diederik bevonden zich om studieredenen in het vaderland.
6 De naam staat in de tekst in code: 84.49.40.89.7. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
7 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
8 Codewoord voor bestand; Grotius heeft erboven geschreven: Tresves.
9 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
10 Pseudoniem van Grotius.
11 Codewoord voor geld; Grotius heeft erboven geschreven: Gelt.
12 Pseudoniem zowel van Grotius als van Maria van Reigersberch.
13 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft erboven geschreven: Pr.
14 Grotius heeft erboven geschreven: Amst.
15 Schuilnaam voor De Richelieu; Grotius heeft erboven geschreven: Card.
16 No. 2320.
17 Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. over hem no. 2301, p. 260 n. 3.

2336. 1635 november 3. Van J. Damcke[1].

Summum, magnifice domine, humanitatis atque singularis tuae erga me benevolentiae argumentum est, quod meis impolitis literis tam humanissime et amice respondere atque mihi immerenti vestra amicissime officia offerre voluisti, quo nomine T.M. gratias quas possum maximas ago. Utinam potius re ferre quam verbis agere possem, sed cum hoc optare te sperare non licet, animus, magnifice domine, pro praemio tibi accipiendus est.

Ad filium[2] quod attinet, doleo et ex animo doleo ita vagari, immemor reverentiae filialis et promissorum suorum, sane cum extra meam voluntatem tam diu patria abesse vellet, potius Parisiis mansisset. Certe tunc mihi pollicitus fuissem, T.M. autoritate et monitis tempus et sumptus rectius quam Aurelia[e] fuisse collocatos, sed proch dolor ea nunc experire et facere cogor, quae nunquam cogitassem, uti et M.T. ex domini Overbeckii[3] literis cognoscet, et ea in re tuum auxilium et consilium imploro, quod et mihi denegare non velis oro.

Ich habe - cogo idioma mutare ut et[4] animi dolore meum mentem T.M. explicare queam - mit herren Overbecken abgeredet, weil mein Sohn mir so gantz ungehorsam, und vermuthlich dasz er die sumptus so wirdt hauffen, dasz Ich nicht mochte konnen abdragen dasz Ich ihm seinen credit und glaube wolte zu Orliantz lassen auffnemen darmit er genotiget wurde zu hauss zu kommen, wie solchesz der herr Overbecke an herren Osterloh[5] geschrieben, darneben gebeten mit dem herrn hirüber communication zu halten und seinen guten Rath darinne erholen, welchess Ich hoffe, dasz er auff herren Overbecken bitte thun werde. Ist demnach mein hertzfreundliche bitte, ess wolle Ewere Magnif. umb christlicher Lieb und grossen affectio willen, die Ich gespunet (?), beneficia beneficiis cumuliren und mir hirinnen die hilffliche handt liehen dasz Ich meinen Sohn ohne Schimpff mochte zu hause bekommen und so ess notich nach Orliantz an einen gelerten Manne meine meinung schreiben, dasz er also genotiget wurde sich vonder zu begeben und so[6] hause kommen. Ich zweifele nicht, dasz er nicht gerne nach Hamburg will, aber Ich kan solche unkost nicht lang tragen. Ich weiss wass Ich zu Genfs (?) habe bezhalet, wie Ich in meinem lesten schreiben dem herrn angedeutet. Ich kan nicht mehr, ess ist mir unmögelich, oro, mi Groti, ne me deseras in hoc meo gravissimo dolore, nihil polliceri tibi vicissim queo quam animum et preces. Ignosce quaeso impudentiae meae: necessitas cogit me esse impudentem. Sed desino pluribus vestra illa (?) petere, ne tuae erga me benevolentiae diffidere videar.

Vale, vir magnifice, cum omnibus tibi charis. Raptim Hamburgi inter occupationes leves quidem, sed multiplices.

T. Magn. summo studio observans et colens
m. Joaes Damke.

3 Nov. n. st. 1635.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 19. Eigenh oorspr. Betreffende Joachim Damcke zie V no. 1911, p. 231 n. 1.
2 Bernhard Damcke; zie V no. 1768, p. 48 n. 12.
3 Joost Overbeeck te Hamburg, als correspondentie-adres gebruikt; vgl. no. 2387 dd. 11 december 1635 aan Schmalz.
4 Wellicht een verschrijving voor ‘ex’.
5 Mij niet bekend.
6 Wellicht een verschrijving voor ‘zu’, tenzij het woord ‘zu’ is weggevallen.

Adres: Magnifico Domino Hugoni Grotio, Regni et Serenissimae Reginae Sueciae Legato, Domino meo honorando, Paris.

In dorso schreef Grotius: 3 Nov. 1635 Damke.

2337. 1635 november 3. Van A. Oxenstierna[1].

Nobilis et Magnifice Domine Legate,

Ultimae literae Dominationis Tuae, quas accepi, fuere de dato XVIII/XXVIII Septembr.[2], quibus inter alia video conqueri Dominationem Tuam de ignorantia eorum, quae his in locis gerantur. Scripsi hactenus aliquoties quae in rem putavi, et scriberem equidem saepius de statu rerum ac consiliis meis et committerem Dominationi Tuae quae ex usu viderentur negotianda in aula christianissimi regis[3], cum praeter promotionem publicae rei id dignitati etiam legationis merito darem. Sed praeter longinqua et intuta itinera, quae partim a scribendo absterrent, partim forte ea, quae transmissa fuerint, in alienas manus deferunt, abstinuit etiam diuturna incertitudo, quae me hactenus supensum tenuit, ne in uno alterove firmae quod resolutionis capere nedum communicare potuerim.

Quemadmodum tractatus sim a principibus ac ordinibus horum circulorum, desertus ab omnibus et ab Saxone[4] et Brandeburgico[5] iunctis Caesareanis nunc etiam oppugnatus; quemadmodum a milite nostro turbato per avocatoria Caesaris[6] ac principum et corruptelis Saxonicis imbuto eoque, quod minima sui parte nostrae nationis sit, detrectante obedientiam debitam habitus sim, id ex prioribus literis meis[7] et adjunctis actis, quarum redditas aliquas percipio, Dominatio Tua sine dubio intellexit.

Fui implicatus tractatui cum Saxone[8] non ulla mea voluntate, sed, quod obsistere nequiverim consensui principum ac ordinum, quin saltem audirem, si quae in rem communem proponenda haberet.

Spes quidem nulla affuls(it) boni fructus, praesertim postquam is cognito adventu meo maturata pacis Pragensis conclusione praesumtam et decretam nostri persecutionem etiam in ipsis pactis ostenderit.

Caeterum visa obstinatione ejus consilium fuit pronum iam et currentem in perniciem nostram contra omne jus fasque, cumulare insuper merita invidia rejectarum aequissimarum conditionum, quas offerendas curavi haud dubie conjiciens eas non iri acceptatum.

Nunc igitur tantum non palam renunciato omni tractatu Saxo et Brandeburgicus conjuncti cum Caesareanis apertos hostes agunt, actus hostilitatis pluri-

1 Hs. Stockholm, RA. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Orig. Eigenh. ondertek. Antw. op no. 2294; beantw. d. no. 2401. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIV, p. 200.
2 No. 2294.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
5 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
6 Ferdinand II.
7 Zie no. 2282.
8 Johann Georg had toenadering gezocht tot Ferdinand II met de bedoeling tot een afzonderlijke vrede met de keizer te komen; andere Duitse vorsten, onder wie Georg Wilhelm van Brandenburg en Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg hebben zijn voorbeeld gevolgd. Vgl. V, p. 292 n. 1.

mos hinc inde occupatis locis et nostris vi eiectis ediderunt, partitisque viribus et Pomeraniam infestant et Dn. Bannerium[1] ultra et cis Albim iusto exercitu insequuntur.

Haec consiliorum hactenus meorum rationes in dubio tenuerunt, ut in his rebus certi quid perscribere ad Dominationem Tuam non potuerim.

Caeterum visum mihi supervacuum est aliquid hisce addere ad animandum regem, quem fervente iam bello undique occupatum novi, quamvis et ne id quidem omissum, ubi opus fuerit, a Dominatione Tua putem.

In iis vero, de quibus ipse christianissimo regi scripsi[2] et in specie urgenda Dominationi Tuae commisi, non dubito, quin omnem operam impenderit, et adhuc, ut impendat rogo, quo terminus ex promisso toties repetito debitus tandem solvatur. Et praeter haec in his quid novi quod mandarem non habui nec habeo.

Venit quidem his diebus ad me legatus extraordinarius marchio S. Chaumontius[3] et mandata sui regis exposuit eo tendentia, ut principes horum circulorum ab acceptanda Pragensi pace et praecipue patriam meam a particularibus tractatibus averterit[4]. Coeterum cum iam res in alio statu et ferme ruptas offenderit, spem propemodum omnem deposuit principes ad meliorem frugem revocandi; et me verbis tantum animare velle facile animadvertit nulli aut exiguo usui esse.

Misit tamen quendam e suis ad electorem Brandenburgicum ad noscendum, si ipsi adventus ejus cordi sit transcursurus eo, si placuerit. Ut ita quemadmodum promissae pecuniae solutio hactenus est neglecta, ita et hujus legationis verum tempus iam quasi transiisse appareat.

Res nostrae quo in statu sint et quae ad elucidationem horum pertinere queant, Dominatio Tua e subjectis cartis[5] videre potest. Omnes mei labores eo tendunt, ut in possessione nostra portus maris et loca, quae in Mechelburgensi ditione et Pomerania tenemus, eo usque conserventur, donec de universali et iusta pace conventum fuerit. Non possunt non difficultates nonnullae oboriri ex tam improviso casu proditis a suis et derelictis oppugnatisque a sociis et amicis.

Caeterum adest exercitus Borussiacus sub generali Torstensonio[6] et quod integrum e copiis Bannerianis, qui si ultra tutelam locorum per hyemem quid praestare poterint, ut speramus, id deputabimus in lucro; et confido aequitati causae affuturum benignum Numen.

Provisis autem in securitatem locorum quae res postulabat et rebus dispositis ex occasione statui per mare ire in patriam, cum ut recte informem dominos principales meos de praesenti rerum statu, tum, ubi resolutio dignitati et securitati S.R. M.[tis7] et regni conveniens fuerit sumpta, ut necessaria in tempus veris digne et ex ratione belli praeparentur. Unde ad Dominationem quoque Tuam mandata a Sua M.[te] procurabo de iis, quae ex usu deinceps iudicata fuerint.

1 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
2 Dit kan m.i. niet de brief van 28 mei 1635 (*Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIII, p. 257 no. 118) zijn; een later schrijven. van de rijkskanselier aan Lodewijk XIII is mij niet bekend.
3 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
4 Een verschrijving voor ‘averteret’.
5 Deze papieren ontbreken.
6 Lennart Torstensson, graaf van Ortala (1603-1651), Zweeds artillerie-generaal onder Johan Banér; na diens dood in 1641 nam hij het commando van de Zweedse legers in Duitsland op zich.
7 Christina van Zweden.

Interim Dominatio Tua nolit intermittere, quoties fieri queat, de statu rerum apud vos me edocere neque miretur, si durante hoc itinere meo ordinarias communicationes praestare non queam; quas tamen non omittam per omnes occasiones. Privatis Dominationis Tuae curavi per Spiringium[1] remedium et ordinationem. Et certa sit velim curae mihi perpetuo fore dignitatem et ipsius et legationis.

De coetero feliciter valeat et cuncta ex voto gerat[2].

Dominationi Tuae amicissimus

Axelius Oxenstierna mp.

Dabantur Vismariae, die XXIV Octobr. A.^{o} M.DC.XXXV°.

In dorso schreef Grotius: 24 Oct. 1635 Oxenstiern(?).

en: 1635 Rec. 15 Dec. par l'envoyé de mons.^{r} de St Chaumont.

Verder nog enige losse aantekeningen van Grotius' hand.

2338. 1635 november 4. Van N. van Reigersberch[3].

Mijn Heere,

Beyde de legers, soowel van den cardinael-infante[4] als desen staet, sijn in garnisoen getrocken, het onse meest in de naeste steden van Gelderlant. Sijn Ex.^{tie}[5] weet men niet, off wat te Beuren sal verblijven off hier commen.

Van Alcaeus[6] wert noch gesproocken. Limburch is belegert, daer over drie hondert man niet binnen is; over drie, vier maenden meent men niet het is voorsien.

Dat den hartoch van Bouillon[7] papist is geworden, wert gelooft.

De conynck van Polen[8] heeft ront tegens de ambassadeurs van desen staet[9] verclaert, genegen te sijn tot het huwelijck van de princesse van Bohemen[10]; op de naeste diëte te Warsou, die alle dage gehouden wert, sal daervan werden gehandelt. Sonder oppositie van veele sal het niet worden geconsenteert, maer men meent, die het favoriseren sullen prevaleren. Den conynck is recommandabel, naer ons wert gerelateert, van seer veel goede qualiteyten, waeronder de minste niet en sijn, dat het een prins is, die wt sijn eygen oogen siet ende hem niet laet leyden naer de interesten van Romen oft Oostenrijck.

1 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën.
2 Deze woorden ontbreken in de uitgave der *Oxenst. Skrifter*.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 c. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2340, 2347, 2350, 2355, 2361 en 2364 beantw. d. no. 2403. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 218.
4 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
5 Frederik Hendrik.
6 Codewoord voor bestand.
7 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne; zie no. 2322, p. 295 n. 16.
8 Wladislas VII (IV); zie no. 2335, p. 312 n. 15.
9 Rochus van den Honaert, Andries Bicker en Joachim Andreae, die bij het op 12 september 1635 te Stuhmsdorf tussen Polen en Zweden gesloten bestand hadden bemiddeld.
10 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 gestorven paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland.

Den hartoch van Saxen[11] is tegens Sweden al in hostiliteyt gecommen.

11 Johann Georg, keurvorst van Saksen; hij had zich losgemaakt van Zweden en met Ferdinand II de vrede van Praag gesloten (30 mei 1635); vgl. V, p. 292 n. 1.

Wij verlangen naer tijdingen van daer, soo van het oorloch als van handelynge.

Mergen gaen ick naer Rotterdam, hoewel niet garen, om niet in uEd. saecken, nu ick alle de heeren meene te huys te vinden, te versuymen.

Bidde om mijn gebiedenisse.

Desen 4 Nov. 1635.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de coninginne ende croone van Sweden bij den Alderchristelijckste conynck Tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 4 Nov. 1635 N. Reig.

2339. 1635 november 5. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

Je receu vos deux aggréables du 8 et 11 de 7bre[2] prochainement passé, vous remerciant de tout mon coeur de la communication de vos nouvelles et de ce qu'avez si honorablement escrit à Son Ex.[ce3] de ma personne. Dont comme ie vous ay d'obligation, ainsi sur l'appuy de la mesme bonne affection ie vous supplieray d'en continuer, estant icy despourveu de toute communication avec les autres ministres et l'argent me manquant durant ceste incroyable cherté de iour en iour: de façon que ie seray mis en un très mauvais estat, si on ne donne autre ordre pour ma provision qu'on me doit desià pour six mois. Je suis icy avec quatre personnes et trois chevaux et achetant la moindre chose par argent vous pouvez bien juger quelles despences que ie fais. Nos biens sont tout à fait gastées par les Espagnols qui y sont voisins, de sorte que pour ceste année ie n'en tireray rien. J'avois bien commencé à prétendre sur quelques rebattes qui nous doivent, mais les impériaux[4] venans du costé de Bormio et Cerbellony[5] de l'autre vers Morbegno, où nos biens sont, voilà dereschef mon desseing sans fruit.

Les impérialistes assemblés à Tyrol au nombre de 15 mille hommes et 12 cent curriassiers ont commencé leur effort contre le duc[6] la sepmaine passée, une partie d'eux estant par un chemin incognu venus proche de Bormio, mais nostre garnison s'en est prontement retirée aux Ba.rs, lieu fort estroit, et cependant vient le secours de monsieur de Rhuan qui les repoussa en arrière avec la perte de quelques hommes de leurs. L'ennemy a aussy donné à l'arme en deux endroits aux frontières des Grisons, sans toutesfois aucun succez, et finalement tourna tout le gros de son armée vers le val de Levin qu'il a desià occupé, le lieu estant fort large et mal aise à garder avec peu de gens. Toute nostre armée y va et le duc en personne, pour l'en deschasser à vive force, et puisque ceste passé le combat y fut faict à nostre advantage, sans doute le mesme sera à présent, les François estant résolus de donner la bataille pour estre impossible d'empêcher leur passage autrement. Et pourveu que les Grisons et Suisses tiennent bien, les François ne manqueront

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op o.a. no. 2269; beantw. d. no. 2375.
2 Alleen die van 11 september is - in copie - bewaard gebleven: no. 2269.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
6 Henri, hertog van Rohan.

en rien. Et comme, si la victoire tombe de nostre part, le milanois sera perdu, de mesme suis-ie d'opinion que, si les François auront la pire, non seulement les Grisons comme un peuple fort variable bransleront, mais les princes aussy italiens du party françois pourront changer de party, le secours qu'on porte en Italie n'estant de petite considération.

Créqui[1] est encor attaché au siège de Valence où l'on a nouvellement indroduit de la munition de bouche et de guerre, aussy bien qu'aux autres places du milanois, où il faut que les Espagnols soyent bien forts, puisque Cerbellony s'est avancé vers Morbegno avec 2^{m} hommes et 300 chevaux et pièces de canon, pour donner de la diversion aux François et si les impériaux occupent Tyran, leur aller quand et quand au devant et se ioindre ensemble. Si nous gagnons, monsieur le duc aura faict un gran coup d'estat et pour l'Allemagne et pour l'Italie qui après une telle action secoueront le ioug espagnol que les Allemans par leur lâcheté ne prennent. Peu de iours nous en esclairciront.

Si vous avez quelque chose de monseigneur le gran chancelier, ie vous supplie de m'en faire part, quelques-uns disant que les affaires vont mal et que Brandeburg[2] et Mekelburg[3], Luneburg[4] ayent accepté la paix de Saxe[5]. Je m'estonne que nul des secrétaires nous escrit iamais, pour moy ayant parfois honte de ne pouvoir informer de rien monsieur le duc sinon ce que i'entend par commun bruit.

Pour fin vous reccomandant l'enclose et quand ma personne ie demeure éternellement, monsieur,

vostre très humble et redevable serviteur
Marini.

Chiavenne, ce 5 de 9bre st. n.

Tout à ceste heur nous recevons la nouvelle du camp qui porte que monsieur le duc a tellement battu les impériaux dan[s] le val Frela, que mille et 700 en sont demeurés sur la place; bea[u]coup de prisonniers, les nostres les poursuivans à la Gagliarde. Plus de particularitez vous aurez avec la prochaine[6]. Ceste victoire refaira la perte de Placence que les Espagnols ont gagné par trahison.

2340. 1635 november 6. Van N. van Reigersberch[7].

Mijn Heere,

Ick ben gisteren bij Caesar[8] geweest, dan hadde het ongeluck, dat ick niemant

1 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
2 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
3 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
4 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
5 Op 30 mei te Praag gesloten tussen Ferdinand II en Johann Georg, keurvorst van Saksen.
6 No. 2351 dd. 16 november 1635.
7 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 d. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2320; tesamen met nos. 2338, 2347, 2350, 2355, 2361 en 2364 beantw. d. no. 2403. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 219.
8 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

als Couwwenhove[1] en vont, met dewelcke ick soo verde hebbe gesproocken, dat hij aennam de saecke te bevoorderen, daertoe hij verclaert gans genegen te sijn ende meer, seyde, soude hebben gehaest, bijaldien hij niet en vont den tijt voordeel dede. Ick antwoorde wel te oordeelen den tijt dienstych was geweest, maer dat die wederom in andere consideratiën diende waergenomen, al waer het maer, omdat aen mijn devoir wert getwijfelt. Andere insichten wilde ick niet noemen, oock niet geloven, dat men eerlijck wtstel souckt, hoewel het oock wel can wesen. Ende nademael ick begrijpe, dat uEd. de iegenwoordyge occasie daer niet moet versuymen, bijsonder nu licht soude connen gebeuren, dat Vindex[2], soo Alcaeus[3] voortgaet, Aristoteles[4] ende Cimon[5] niet sal sparen, soo ben ick van gevoelen, dat die occurentie dient gemenageert. Ick mo(et) wachten, dat Dionysius'[6] ander voochden thuys commen ende, soo ick mercken men langer sleept, nieuwe instantie doen, hoewel het mij seer ongelegen compt. Dan ick vertrouwe des te meer, dat de belofte mij gedaen niet sonder effect wesen en sal, omdat degene, daer se van comt, Irenaeus[7] wederom heeft te gebruycken. Fabius[8] sal mede de goede hant aenhouden.

Dat Eusebius[9] aen Cimon[10] voor Manlius[11] soude hebben geschreven, gelijck uEd. in sijn brieff van den 19 Octob.[12], bij mij desen middach ontfangen, aenroert, hebbe ick niet gehoort.

De charité, die de courante van Brabant uEd. leent, sal voor desen van andere wesen geschreven; van niemant van qualiteyt is mij daer tot noch toe yet van voorgecommen, is oock weynych ruchtbaer.

De maréchal de Bresé[13] is iegenwoordych hier, gaet Noorthollant besichtygen ende dan voorts naer Vranckerijck. De compangiën werden niet gebracht, hoewel het leger is gescheiden, in haer oude garnisoenen, dan blijven meest op den Gelderschen, Stichsen bodem mitsgaders de naestgelegen steden van Brabant, om terstont een leger te formeren. Den viant schijnt oock sijn volck legert op de Demmer ende naeste plaetsen; Gennep heeft hij gefortificeert.

Gisteren sijn negen van de gevangen zeecappiteynen in Den Hage gebracht[14], daer de reste wert gewacht, om bij negen wt de admiraliteyten, negen andere

1 Willem Allertsz. van Couwenhoven, lid van de Rotterdamse vroedschap; de naam staat in de tekst in code: 12.112.2000.2070.62.57.59.69.72. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
2 Codenaam voor Frankrijk.
3 Codewoord voor bestand; Grotius heeft er ‘Treves’ boven geschreven.
4 Codenaam voor Holland; Grotius heeft er ‘Holl.’ boven geschreven.
5 Codenaam voor Staten-Generaal; Grotius heeft er ‘Staten Gen.’ boven geschreven.
6 Codenaam voor Rotterdam, met de betekenis door Grotius erboven geschreven.
7 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch; Grotius heeft erboven geschreven: N. Reig.
8 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam; de naam ‘Beaumont’ is er door Grotius boven geschreven.
9 Schuilnaam voor De Richelieu; Grotius heeft erboven geschreven: Card.
10 Grotius heeft erboven geschreven: St. Gen.
11 Adriaen Reyniersz. Pauw; zie no. 2301, p. 260 n. 3. Grotius heeft er ‘Paeu’ boven geschreven.
12 No. 2320.
13 Urbain de Maillé, markies van Brezé, met Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon, aanvoerder der Franse troepen in de Nederlanden.
14 Vgl. hierover o.a. no. 2277 en daarop volgende brieven.

daertoe gecommitteert, haer proces te maecken. Sonder exemplaire straffen sal het niet afflopen, sijnde haer feyt, naer die haer hebben geëxamineert mij verhalen, van notoire poltronnerie niet excusabel.

Dat den hartoch van Saxen[1] tegens den heer rijxcancelier[2] tot hostiliteyt is gecomen, sal uEd. nu hebben vernomen, oock dat den lantgrave[3] capituleert. St Chaumont[4] doet belofte aen den Nedersaxisen creyts van volck en gelt, maer ick en weet niet yet resteert, als de steden met Sweets garnisoen beseth, dat hem onder des keysers[5] gehoorsaemheyt niet en voucht, ende sijn de grote toeseggyngen ende cleyne prestatiën van Vranckerijck in Duytslant soo bekent, dat sulke woorden van weynych operatie connen wesen.

Dat den keyser off Vranckerijck eenyge Polacken in haren dienste souden hebben aengenomen, wert mij geseyt van die wt die quartieren commen niet te wesen, hoewel d'een ende d'ander door haer ministers grote mine hebben gemaeckt van sulckx te willen doen. De steden, daer de meeste Fransoisen in garnisoen sijn geleyt, clagen seer over haere grote insolentiën. Soo geen gerede betalynge en volcht, staen swaerder inconveniënten te vreesen.

Naer ick noch kan bevinden, soo is den cortsten wech van de brieven door handen van mons.[r] Abbesteech[6]. Dan uEd. dient dickwels te schrijven ende tweemael 's weecks, om altijt wat op voorraet gereet te hebben.

Bidde om mijn gewonelijcke gebiedenisse.

Desen 6 Nov. 1635.

De vrienden sijn, Godt loff, alle wel. De sterfte is tot Leyden gecomen tot op 1000 's weecks; in andere plaetsen meerdert eer als mindert.

Den admirael[7] gaet wederom naer zee.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 6 Nov. 1635 N. Reig.

2341. 1635 november 7. Aan N. van Reigersberch[8].

Mon frère,

UE. had over een tijd begeert raed om geld te beleggen[9]. Ick verstae, dat de republycque van Venegië geeft ses te hondert, dat men in Engelant crijght acht te hondert, d'obligatie bij twee goede coopluyden geteeckent; dye met seven ten hondert tevrede, can de beste coopman nemen, dye te London is, om aen hem 't geldt te geven.

1 Johann Georg, keurvorst van Saksen; vgl. no. 2338, p. 317 n. 11.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
5 Ferdinand II.
6 Willem Abbesteegh, van 1628 tot 1638 ambassade-predikant te Parijs.
7 Filips van Dorp; zie over hem V, p. 240 n. 6.
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 e. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op no. 2305; wellicht tesamen met nos. 2329 en 2334 beantw. d. no. 2355.
9 Vgl. Nicolaes' schrijven aan Maria dd. 17 september 1635 (Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reig.*, p. 308/9).

Van Valence te becomen zye ick geen hoop. Sommige seggen, dat het belegh opgebroocken is.

De hertogh van Savoye[1] gaet dobbel.

De coning[2] is wel te pas. Belooft aen hertogh Bernhard van Weymar[3] vyer millioenen 's jaers[4]. Ick denck, hij meent, dat het nyet lang en sal duyren. Men spreeckt zeer van paix, doch men syet daerin nyet claer, dan dat de nuntius van den paus[5] zeer arbeydt. Eenige seggen, dat men te Genua de handeling wil instellen. Engelant tracht, dat de Pals tegen Lotharingen magh werden gerestitueert. Soude meer effectueren, soo zij met eenige macht in zee de Spaignaerd vrese ofte schade aendeden.

Van mijnheer den rijcxcancellier[6] heb ick advys, dat de cheurfurst van Brandenburgh[7] ende de stadt van Brunswijck het exempel van den hertogh van Lunenburgh[8] ende van Mecklenburgh[9] volgende hebben aengenomen de Saxensche vrede[10]. Den coning ende cardinael[11] clagen zeer over de ontrouw van de Duytschen. Seggen evenwel, dat zij met Holland ende met Swede, soo Swede wil, de wapenen willen in handen houden tot tijdt, dat men becomt eene vaste vrede.

Mijn soon[12] sende ick nae mijnheer den rijcxcancellier, om mijne ende de publycke saecken. Ick sal Dideric[13] hyer verwachten. Oock bij goede gelegentheyt de boecken ende papieren.

Vaert wel met alle de vrunden.

Den VII Novembris nyeuwe stijl XVI^{c}XXXV.

't Schijnt mijn oudste soon geen quade zin soude hebben om ter zee te reysen, soo hij eenige eerlijcke qualiteyt conde becomen. UE. werdt gebeden daerop wat te letten.

Dit geschreven hebbende, verstae ick, dat eenige lonten ende buscruyt angebracht zijnde in Valence de beleggers van het nemen despererende 't belegh hebben verlaeten. Oock verstae ick, dat in ons land gehandelt werdt van trefves, omdat de menees van den paus in 't stuck van de vrede aen d'onse suspect zijn.

Aen Rohan[14] was vanwegen Spaignie door Clausel[15] gesonden bij de reinemère[16], gepresenteert de souverainetyt van de Valteline ende Grisons, midts aen de Spaenschen den pas laetende, beyde de religiën vrij. Hij selff - Rohan -

1 Vittorio Amedeo.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 In margine voegt Grotius toe: pro forme, in der daet 400^{m} croonen 's jaers.
5 Wellicht de extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs, Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin); vgl. no. 2343, p. 326.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
8 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
9 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
10 Zie betreffende de tussen Ferdinand II en Johann Georg van Saksen te Praag gesloten vrede V, p. 292 n. 1.
11 De Richelieu.
12 Cornelis, Grotius' oudste zoon, die bij zijn ouders te Parijs verbleef.
13 De derde zoon Diederik vertoefde om studieredenen in het vaderland.
14 Henri, hertog van Rohan.
15 Louis Clausel; zie no. 2291, p. 245 n. 3.
16 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.

was versocht hem catholycq te maecken, maer aen Soubize[1] soude men gelt geven om Vrancrijck door de huguenooten te troubleren.

Den mareschal de Chastillon[2] comt wederom, nyet uytgerecht hebbende bij gebreck van volck. Galas[3] is een mijl van Dieuse met 12^{m} te voet 16^{m} paerden. Eenige van sijn volck loopen tot bij Langres.

Ick en weet nyet, off ick uE. voor desen heb geadviseert, dat eenige voorslaen het hertoghdom van Limburgh te geven in récompense van de Pals.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder De Groot, den VII Nov. 1635 wt Paris.

2342. 1635 november 7. Aan P. Schmalz.[4].

Nobilissime Domine,

Literas ad me tuas VII Septembris v. cal. et alteras[5] datas XI/XXI Septembris simul accipio. Literas magni cancellarii[6], quarum posteriores tuae mentionem faciunt, puto illas esse, quae pridie id est X Sept. v. cal. datae erant[7], quas cum chartis nonnullis alio fasciculo accepi, jam sextus est dies.

Acta cum Saxone[8] non nostrae tantum, sed et venturae aetati testimonio erunt nihil eorum omissum a magno cancellario, quae ad pacem veram fidamque poterant ducere. Dolendum valde, quod sociis causam suam segregantibus exercitus quoque nostri fides aut fortitudo labascit. Illa vero animi moderatio in magno cancellario plane admiranda, quia et contumeliis et vi lacessitus hostile tamen nihil agit in Saxonem, videlicet aut tempus opperiens, quo is ad se redeat, aut, si id non detur, ostensurus humano generi, invitum se in bellum hoc trudi.

Meas, quas XIV/XXIV Augusti scripseram, spero jam ad vos perlatas; cum mari commeent literae, multa improvisa interveniunt, per quae fit, ut saepe sero admodum, quo mittuntur, pertingant. Vestrarum literarum nullas puto intercidisse; etiam illae, quas navi incensae periisse suspicio fuerat, jam apud me sunt.

De negotio Galli adjutoris[9] in cohorte praetoria, justa est magni D. cancellarii excusatio. Ego tamen multis amicis rogantibus tralatitium commendationis officium non putavi negandum.

1 Benjamin de Rohan, seigneur van Soubise (1583-1642), broer van Henri; hij was de zaak der hugenoten hartstochtelijk toegedaan. Na de val van La Rochelle begaf hij zich naar Engeland en stierf te Londen.
2 Maarschalk Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
3 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
4 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 561; *Ep. Meerm.*, p. 28. Voor geadresseerde, Peter Abel Schmalz, zie V, p. 306 n. 1.aant.
5 Aan deze lezing der *Ep. Meerm.* heb ik de voorkeur gegeven boven die van de uitgave der *Oxenst. Skrifter*, die 'literas' heeft.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 No. 2282.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen; ter zake zie no. 2338, p. 317 n. 11.
9 Ik heb niet kunnen nagaan, waarop dit betrekking heeft.

Eliae Deodati[1] causam tibi cordi esse gaudeo, et sane meretur tum rei aequitas tum viri virtus; oro, si quid promoveri potest, ne te laboris distaedeat.

Pacta indutiarum cum Polono[2] habemus heic edita et confectis ex voto rebus rediturus huc putatur Davausius[3]. Cum ex usu rerum praesentium existimarem de his, quae heic et alibi aguntur, magnum D. cancellarium quam primum et quam certissima via edoceri, filium meum[4] misi, quem amicitiae tuae fisus tuae fidei tutelaeque commendo. Si quis ejus usus esse potest - scio per aetatem et nondum tinctum rebus animum haud magnum esse posse -, erit gratum aliqua illum tirocinia ponere; si nulla materia est, in qua se exercere possit, redeat ad nos. Illud quoque rogo, ut, quod ei mandavi de duobus trimestribus mihi debitis et de pecunia in itinera erogata, cordi tibi sit. Quae diligentius urgere cogor, ideo quod in supellectilem legationi convenientem mihi, qui praenumeratum nihil accepi, magna facienda fuit erogatio. Praeterea cum solis dictis magni cancellarii contentus hoc oneris susceperim, velim adversus mortalitatis casus aliquid me certi habere, ut, si res ita cadat, exigere possim quod debebitur. Postremo, ut in posterum animo tranquilliore et pro existimatione regni honorem hunc tueri possim, ut sciam, quo in loco et a quibus posthac accipere trimestria debeam. Nam mihi post tot impendia non est praesentis pecuniae copia ad erogationes faciendas. Haec rogo tibi cordi esse patiaris.

Vale, vir nobilissime.

T.N. Studiosissimus
H. Grotius.

Lutetiae, VII Novemb. cal. novi MDCXXXV.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, Secrétaire de Monseigneur le Grand Chancelier de Suède.

In dorso met andere hand: Praesent. Stralsundii, die 9 decembris 1635.

2343. 1635 november 8. Aan A. Oxenstierna[5].

Literas Sublimitatis Tuae 10 Septemb. vet. cal. accepisse me scripsi tum pridie cal. nov. tum ipsis iisdem cal. secundum nov. calend.[6].

Ut jussa implerem, optimum factu judicavi a cardinali[7] incipere, quem Ruellae vidi 3 die Nov. ex eodem novo cal. Dixi de acceptis literis et quae iis

1 Elias Diodati uit Genève.
2 Op 12 september 1635 was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Zweden en Wladislas VII (IV) van Polen; zie voor de artikelen Knuttel, *Pamfl.* no. 4374 en no. 4375 (Nederlandse vertaling) alsook Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 260 vv.
3 Claude de Mesmes, graaf van Avaux, Frans afgevaardigde ter Zweeds-Poolse vredesconferentie.
4 Cornelis.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 194; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 113. Wellicht tesamen met o.a. nos. 2309, 2328, 2333 en 2359 beantw. d. no. 2412.
6 In zijn brief van 1 november (no. 2333) heeft Grotius de ontvangst van Oxenstierna's schrijven dd. 20 september (no. 2282) bericht; in zijn brief van 31 oktober (no. 2328) berichtte hij - ten tweede male - de ontvangst van no. 2262 dd. 2 september.
7 De Richelieu.

continebantur, ordine omnia de electore Brandeburgico[1], de civitate Brunsvicensi, de Beauregardio[2], de Aysema[3], de statu rerum cum Saxone[4], de Tuae Sublimitatis ad Mecklenburgicum[5] literis. Addebam credere me jam pleraque intellecta per Nortaei[6] literas; eas ajebat nondum venisse. Suartzenburgico juveni[7] dicebat literas advenisse, quae Brandeburgicum dicerent pacem sub conditionibus fecisse: inter eas esse, ut et Galliae et Sueciae satisfieret. Dicebam ex literis ipsius, quarum exemplum sicut vellet me traditurum, apparere eum pacem fecisse nullis conditionibus. Quae a Tua Sublimitate suggesta fuerant plurima, ea referebam, non putasse eum morari pacem debere. Sed suo tempore posse commendari, et de iis agi cum Saxone electore.

Omnibus intellectis cardinalis multa de religione foederum: exempla praecedentium culpam levare non tollere; nulla necessitate cogi quenquam, ut turpia faciat. Quae dicerem eo pertinere, ut discedatur ab iis, quae Compendii convenerant[8]. Legationem mihi injunctam pessime injunctam, unde nihil nisi dedecus sperari posset, purgandi malam fidem primum contra Parisiensia pacta[9] nunc contra recentiora.

Haec non uno tractu sed saltuatim dicenti respondi ad singula. Tolerasse Tuam Sublimitatem communis rei causa plura quam quisquam esset toleraturus: perstare solum desertum ab omnibus circum sociis, imo totidem prope hostibus circumdatum. Ne nunc quidem eam definiisse, quid faciendum esset in summis difficultatibus. Tam diu me promissam pecuniam exigentem profecisse nihil; potuisse sociorum nonnullos forte retineri, si ad Sueciae laborem accessisset regis[10] auctoritas. Toties postulatam a me legationem regiam in eas partes serius venire, quam publica utilitas ferebat. Tamen nihil Sublimitatem Tuam aluid quam ostendere, quam in malo statu res esset, ut de remedio, si quod inveniri posset, cogitaretur. Paratam Sublimitatem Tuam ad communicanda consilia sive per Sanctichaumontium[11], sive quocunque modo rex vellet. Fecisse semper Sublimitatem Tuam, quod viri et boni et generosi esset officium, habituram et nunc officiorum accuratam rationem.

Ille de remedio nihil: obtendi haec, ut seorsim pax fieret. Fecisse similiter landgravium[12]. Ea occasione omnium protestantium nomen involvit in malae fidei crimen; inde satis esse, unde non tantum foedera ipsorum in posterum caveantur, sed et cognoscatur religionis pravitas.

Dixi apud aequos hactenus malae fidei notam inustam fuisse concilio Constantiensi[13] ejusque approbatoribus. In protestantium parte praeter vetera exempla

1 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
2 Voor de heer van Beauregard zie no. 2144, p. 24 n. 9.
3 Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
5 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
6 Nortaei is een verschrijving voor Rortaei: Claude de Salles, baron de Rorté, Frans gezant in Duitsland en Zweden.
7 Georg Ludwig, zoon van Adam, graaf van Schwartzenberg.
8 In april 1635 tussen Frankrijk en Axel Oxenstierna namens Zweden gesloten.
9 In september-oktober 1634 gesloten tussen Lodewijk XIII en Oxenstierna's vertegenwoordiger Jacob Löffler; vgl. V, p. 327 n. 9 en p. 460 n. 8.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.
11 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 Het concilie van Constanz werd gehouden van 5 november 1414 tot 22 april 1418.

constantiae bonaeque fidei specimina non exiguum Sublimitatem Tuam praebere tot malis invictum addidi et ducem Bernhardum[1], quod eum scirem plurimi fieri.

Polonicam pacem[2] pro magno beneficio imputanti atque inde imminuenti pacis cum Caesare[3] necessitatem dixi primum incertam esse pacem, quamdiu probata non est; deinde ut rata sit, magno constituram Suetiae concessa Prussia, quae et regnum tegeret et pecunias rebus in Germania gerendis necessarias subministrasset hactenus.

Ad hoc commotior requirebat prudentiam, id quod pro magno beneficio accipiendum esset tam ingrate interpretantis.

Cum dicerem sequi me mihi mandata, in eos, qui mandassent, vertebat orationem. Viros sapientes fuisse Lagardium[4], magnum thesaurarium[5], atque alios, qui pacem istam fecissent. Id non negavi neque putare me factum quicquam inconsulta Tua Sublimitate. Nimirum viros sapientes cedere saepe amicorum consensui. Non mirum igitur, si etiam cum Suetiae damno mos gestus esset Galliae, Angliae, Batavis.

Illo regerente Sublimitatem Tuam id dolere ob amissa sua commoda, respondi Prussiam propriam fuisse Sublimitatis Tuae praefecturam neque mirum optasse quam ipso allaborante Suetia provinciam acquisiisset, eam diu manere indicium sui pro patria laboris.

Talis argumenti sermonibus mutatis aliquamdiu ad postremum velut ex aestu se recipiens dicebat suum nihil esse nisi audire. Nolle pronuntiare se, priusquam appareret, quid ageretur.

Cum repetiissem post tam longam patientiam ne nunc quidem omissuram quicquam Sublimitatem Tuam, quod virum bonum ac fortem deceret: nihilque malle quam ut urgentibus malis medicina inveniretur, mihi vero dolere, quod non daretur mihi laetiora nuntiare, discessi. Exeunti obvius ut nuper fuit Masarinus[6], de pace credo acturus, ad quam invitari se dixerat cardinalis.

De eo negotio colloquia Itali ajunt Genuam transferri, quo propior pontifex[7] res suo ex usu dirigat.

Quinto die Nov. novi itidem calendarii apud S. Germani a rege auditus narravi omnia, quae literis Tuae Sublimitatis 23 et 30 Iulii, 23 Augusti, 10 Septemb. vet. cal. continentur[8]. De Saxone, de Lunemburgico[9], de edicto milites avocante, de meis hic ad obtinendam, quae promissa fuerat, pecuniam irritis laboribus, de legatione toties postulata; ibi rex interfatus missum dixit Sanctichaumontium. Pergens ostendi sero venturum, cum jam nemo esset, qui retineri posset in foedere post Lunemburgicum et Mecklemburgicum, jam et electore Brandenburgico Saxonem secuto ipsaque civitate Brunsvicensi. Cum Prussia auferri omne id, unde militi stipendium inveniri solebat: itaque dilabi militem. Fecisse Sublimitatem

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Op 12 september 1635 was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Zweden en Wladislas VII (IV) van Polen.
3 Ferdinand II.
4 Jacob de la Gardie, Zweeds maarschalk.
5 Gabriel Bengtsson Oxenstierna.
6 Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin), extra-ordinarius nuntius in Parijs.
7 Urbanus VIII.
8 Resp. nos. 2215, 2229?, 2262 en 2282.
9 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.

Tuam plus quam facturus fuisset in tot adversis quisquam alius; neque nunc quicquam constituisse certi, sed voluisse gravissimas difficultates ipsi ex vero proponi, si quod forte reperiret remedium. Ad haec ille nihil aliud quam accusare Germanos, quorum saluti non suis rebus consulens ipse tantos fecisset sumtus armaque sumsisset deserti foederis. De remedio nullum verbum.

His ante meridiem actis rex brevi prandio refectus cardinalem Ruellis adiit. Ita enim nunc factitatum ab aliquo tempore, ut non cardinalis ad regem, sed rex ad cardinalem veniat. Credo, quod id vitae cardinalis tutius judicetur, qui apud se custoditus, alibi magis futurus sit obnoxius inimicorum insidiis.

Die 14 Novemb. secundum idem nov. cal. vidi Britannicum legatum[1]. Is principem Palatinum[2] dicebat in Angliam ire. De Franquendalia, essetne salva necne, - ipse Ponica[3] qui mihi amissam affirmaverat, negavit postea - dubius haerebat. De Polono rege[4] credebat quidem eum Imperatori[5] non amicum, quod is ad fratrem[6] regnum perferri praeoptasset, sed auctoritate episcoporum in illo regno potentium impediri, quominus sublevet protestantes. In Hollandiae partibus ad indutias spectare partem maximam et jam colloquia in id instituta.

Cum opponerem foederis Gallicani vinculum, dicebat suspectas illis esse pontificiorum nuntiorum[7] de pace machinationes; praesertim quod omnia illa consilia clam se haberentur. In Gallia existimabat eam esse nobilitatis et plebis alienationem animorum ab hoc bello, ut nova onera imponi a periculo non sit abfuturum.

Tum ex ipso tum ex Italis disco de Valentia capienda spem labascere, Sabaudo[8], cujus cunctatio rem corrupisse creditur, contra Crequiacum[9] accusante, quod contra quam ipse suaserat huic se obsidio implicasset. Quo in loco res sint cis Rhenum ex binis Thuani[10], quas mitto, literis intelligi poterit. Illud praeterea multis auctoribus disco, Galassii[11] copiarum partem grassari apud Langres, oppidum Burgundiae Gallicae.

Ponicam intellexerat Anglus praesentia accipere centum millia scutatorum: promitti quotannis ejus quadruplum, quae ipse in majus ut fama frueretur, extulerat.

Castilionaei[12] reditus ex Picardia exspectatur, re acta nulla ob impares hosti copias. Ransovii[13] copiae multum nudantur fuga militum.

1 John Scudamore.
2 Karl Ludwig; vgl. no. 2317, p. 285 en n. 3 aldaar.
3 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
4 Wladislas VII (IV).
5 Ferdinand II.
6 Johan Casimir, broer en - in 1648 aant. - opvolger van Wladislas.
7 In Parijs de ordinarius nuntius Giorgio Bolognetto en de extra-ordinarius Mazzarini en in Wenen Malatesta Baglioni.
8 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
9 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
10 François Auguste de Thou.
11 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
12 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
13 Josias, graaf van Rantzau (1609-1650), Deen van geboorte; hij diende achtereenvolgens in het leger der Staten, van Zweden en van Frankrijk; in april 1635 was hij met de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna naar Parijs gekomen. Op 30 juni had de Franse koning hem verheven tot de waardigheid van maréchal de France.

Mitto simul quae ex Italia scribuntur et rumores, quibus hujus civitatis vulgus pascitur, et literas a Tiguro, quibus inclusa sunt quaedam a Constantinopoli venientia.

Cum autem et quamprimum et quam certissima via putarem certiorem faciendam Sublimitatem Tuam de his, quae a rege et cardinali responsa essent, misi cum his literis et earum accessionibus filium meum[1], cujus conspectus, ut spero, eam memorem faciet rerum mearum, ne supra quam res meae ferunt erogatione premar. Dum heic sum et tanta decori causa impendia facienda habeo, nihil accepi praeter illud trimestre, quod jam ante adventum meum debebatur. Quod ipsum vix precando obtinui. Interim deberi coepere duo trimestria. Magna fuerunt itinerum impendia. In idem tempus incidit supellectilis pro dignitate comparatio. Ulterius erogationem facere non queo; et quam feci hactenus, non feci sine magno meo incommodo. Spem, quam dat interdum Bulionius[2], fallere jam toties, et nunc etiam minus est, quod speretur, cum voluerit Sublimitas Tua me ea nuntiare, quae metum illis injiciunt, ne seorsim armis se subtrahat Tua Sublimitas. Si qua praeterea in re usus esse aliquis filii mei poterit, erit id mihi longe gratissimum.

Haec postquam scripseram die 7 legatum vidi Venetum[3]: is mihi confirmavit quod eodem die per unum e suis mihi legatus Anglicus significaverat, introductis per clam emissum militem in Valentiam cum rebus aliis, tum funibus ad musquettarum usum necessariis abiecta ab obsedentibus spe capiendi oppidi, discessum inde: et Parmensem[4] in agrum Sabaudicum abduxisse quod ipsi restabat militis. Nisi cum vere novo redeat fortuna melior, non erunt extra periculum tam Parmensis quam Mantuanus[5].

Ex eodem Veneto didici Rohanio[6] per Closelium[7] ab Hispano[8] oblatum regia matre[9] pararia, principatum Vallis Telinae et Rhaetiae sibi nihil aliud postulante Hispano quam jus transeundi et ut religio utraque pari jure uteretur ipso Rohanio multum rogato, ut se ad romanensem transferret: addito perlatam et fratri ejus Subisio[10] pecuniam, ut ex Anglia in Gallia transmitteret et commotis ibi protestantibus statum Galliae turbaret.

Rex et cardinalis omnibus praedicant se in armis perstituros, donec pax communis pariatur. Utinam qui sub illis res curant eandem magnitudinem animi et, qualem res exigunt, fidem ostenderent.

Deus prosper adsit et imprimis Tuae, Excellentissime Domine, Sublimitati.

Sub vesperam 8 Novemb. nov. cal. Anni 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

1 Cornelis, Grotius' oudste zoon.
2 Claude de Bullion, surintendant des finances.
3 Alvise Contarini di Nicolo.
4 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
5 Carlo Gonzaga, hertog van Mantua.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Louis Clausel, sieur van La Roche; zie over hem no. 2291, p. 245 n. 3.
8 Philips IV.
9 Maria de Medici; zij verbleef in de Zuidelijke Nederlanden.
10 Benjamin de Rohan, seigneur van Soubise; zie no. 2341, p. 323 n. 1.

2344. 1635 november 9. Aan Willem de Groot[1].

Mi frater,

Scripsi ad Didericum[2], huc ut veniat, si potest cum Tresellii uxore[3]; sin ea nondum venit, Rhotomagum naviget, ibi Tresellium conveniat, qui reliqui itineris bene conficiendi rationes monstrabit. Libelli et chartae, de quibus adferendis ipsi scripsi, si oneri erunt, poterunt mitti cum libris chartisque aliis. Nolim credas exigui usus fuisse ea, quae a Rotterodamo ablata sunt: multa ad historiam, multa ad jus Hollandicum pertinebant. Quare sciscitandum, ubi manserint. Egregias praeterea summique ad politica usus chartas habueram in hospitio meo apud Drilium[4]. Eas ad D. Basium[5] perlatas intellexi: inde quo devenerint, negat se satis meminisse uxor. Sed noverint id ipse D. Basius et senator Reigersbergius[6].

Testimonium Delfense et causam Rotterodamensem[7] tibi et senatori quam maxime possum commendo, et vos omnes Deo cum parentibus[8], conjugibus, liberis.

Valete.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

Lutetiae, 9 Novembris novi cal. 1635.

2345. 1635 november 10. Aan Willem de Groot[9].

Cum hodie amici proficiscentis occasione ad te dedissem literas[10], venere tuae ad me 29 Septembris, et 9 Octobris datae[11], cum duplicibus tum ad Simonem Graswinckelium[12], tum ad Olivarium[13], quas illico curavi.

1 Gedrukt *Epist.*, p. 857. Gedeelt. vert. Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 50.
2 Grotius' derde zoon Diederik verbleef evenals zijn oudere broer Pieter voor studie in het vaderland.
3 Henrickgen Aelbrechts van Leuningen, echtgenote van de vroegere eerste klerk der Staten-Generaal; zie over Tresel IV, p. 42 n. 4.
4 Cornelis Claesz. van Driel, lid van de Rotterdamse vroedschap; zie over hem IV, p. 468 n. 3.
5 Rekenmeester Johan Basius.
6 Nicolaes van Reigersberch.
7 Dit doelt op Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
9 Gedrukt *Epist.*, p. 857 en *Clavis Ep. Grotii.* Antw. op nos. 2295 en 2304.
10 No. 2344.
11 Resp. nos. 2295 en 2304.
12 Mr. Simon Graswinckel (geb. 1611 en op 25 september 1631 te Leiden als student in de rechten ingeschreven), zoon van Jacob Graswinckel en diens tweede vrouw Maria van Berckel; hij was een halfbroer van Willem de Groots vrouw Alida Graswinckel. Van maart tot juni 1635 was hij procurator van de Duitse Natie in Orléans.
13 Wellicht de Olivier, die bij herhaling als correspondentie-adres genoemd wordt.

Rogo de chartis, ne patiaris rem elabi. Multa erant egregia de legibus patriae et alia. Wolfius[14] et filius[15] haud dubie norunt, ubi eae sint. Siquis sit in collegio

14 Cornelis Anthonisz. van der Wolf (†1640), secretaris van de Staten van Holland en West-Friesland.

15 Mr. Anthonis Cornelisz. van der Wolf, in 1627 als advocaat voor het hof van Holland beëdigd. Hij was baljuw te Gouda.

deputatorum nobis non iniquus, facile rem stirpitus inquirat. Id et negotium Rotterodamense[1] et libri cordi sint, rogo.

Maris res nisi custodiuntur apud vestros, pereunt caetera. Scenquianum castellum[2] cum hirundinibus puto ad Batavos redibit. Hollandiae, ut recte observas, viri bene cordati desunt. Gaudeo in tanta lue vestram salutem Deo esse cordi.

Cum literas recte accepisse me scripsi, inscriptiones Smetii[3], quin ibi maneant, non impedio. De tabulis gentilitiis differri potest. Libros illos duos Dousa[4] mihi, si vellem, dederat, sed si haeredes repetunt, volo eis dari et bene curari, ne in alienas manus perveniant.

Didericus[5] huc venire quamprimum debet sive princeps[6] hyberna teneat sive non, quod magis puto. Petro[7] navigatio esset utilior. Si id non probat, ne putet se a nobis habiturum, unde cum caeteris otiosis advocatis phaleratus obambulet[8]. Vide, an putes spem esse eum parem fore labori, quem pragmatica vita exigit. Noster maximus natu[9] a navigatione non aeque abhorret.

Vinariensis dux[10] magnam exercitus Gallici partem sua virtute ac prudentia servavit. Res Austriacae hoc biennio felices fuere admodum. Suedi et Galli non desistent laborare, ut restituantur res.

Rotterodamenses non sinendi sunt indormire negotio, quod mora ipsa reddet deterius. Libros et chartas et filium exspectabo. Bene facis, quod de testimonio Delfensi non pateris elabi memoriam.

Quod ut legatus nec aliter conspici apud Carentonianos noluerim, non inde tantum est, quod in publico dignitas illa seponi non potest, sed quod ut legatus Suediae veniens mecum adfero confessionis Augustanae auctoritatem, in qua, quae comprehendantur, non nescis.

Vale.

Tui amantissimus
H. Grotius.

10 Nov. 1635.

2346. 1635 november 11. Van C. de Groot[11].

Parens mihi plurimum venerande,

1 Dit betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
2 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
3 Over Martin De Smet en zijn door Justus Lipsius uitgegeven *Inscriptionum antiquarum liber* zie no. 2304, p. 266 en n. 3 aldaar.
4 Janus Dousa; zie no. 2304, p. 266 n. 5.
5 Grotius' derde zoon, die voor studie in het vaderland verbleef; hij leerde vestingbouwkunde onder Johan van den Bosch en bevond zich bij het leger te velde.
6 Frederik Hendrik.
7 Ook de tweede zoon, Pieter, was voor zijn studie in het vaderland.
8 De woorden ‘Si id ... obambulet’ aangevuld uit *Clavis Ep. Grotii*.
9 Cornelis.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 25. Eigenh. oorspr.

Hesterna die, quae Nov. XI. sospes Caletum perveni, laetior eo, quod iam hinc minore cum metu periculi detur mihi iussa tua exsequi.

Fuit enim id maius per has Picardiae partes iter facienti quam fore credideram, cum et eorum ingens fuerit trepidatio, qui has oras ire atque redire sueti sunt. Croatarum Abbevillam inter et Montreuillium tanta est cursitatio, ut neminem in via publica, quae est inter illas urbes, sit reperire. Per noctem euntes dispositus ubique stationes et diligentes agrestium excubias vidimus, qui nullo milite defensi hostem suis viribus avertere coguntur, cuius tanta est crudelitas, ut nec aetatis nec sexus ulla sit reverentia, sublato proxime praecedente Veneris die per Hesdini praefectum[1], quae urbs Hispanicarum est partium, quicquid inter arma humanitatis poterit observari. Namque ille, qui Montreuillio praesidet[2], dandos in posterum neci annuntiari iussit, quotquot in Croatarum manus inciderent nationis Gallicae, qui idem vicissim in hostiles copias subditosque omnes Hispaniae regis[3], quos in agris circumiacentibus deprehenderet annunciavit.

Inter haec Chaunius[4] Ambiani agit, ubi venationibus se quotidie delectat multum ab illis detestatus, qui villas habitant, et quibuscunque per has vias eundum est.

Castilionaeus[5] in aulam rediens non longe Parisiis progressis fuit obviam nobis factus in aulam redeuns, sed et huic male volunt nec de ipso Riceliaco caute loquuntur, ut qui illos hosti iugulandos obiiciat, ipse in sui corporis tutelam tot habeat tamque instructos armis equites.

Sed ut ad mea redeam: neque bellicas neque onerarias naves ullas hic reperio, quae ratio est, cur in Angliam me paro arrepturus occasionem quamcunque in Hollandiam transeundo iudicabo utilem.

Glaersium[6] non alloquar, cum ab eo nihil mihi commodi sperem nec quicquam interea omittam, quod facere possit ad monstrandam, quam debeo rebus tuis, ut paternis, diligentiam.

Deus, venerande pater, te, matrem meam ad quam proxima occasione daturus sum litteras, nosque omnes tutela sua dignetur.

Tuus tibi obedientissimus filius
Cornelius Grotius.

Caleti, XI Nov. nov. cal. MD[C]XXXV.

Adres: Monsieur, Monsieur l'Ambassadeur de Suède vis à vis le Louvre à Paris.
In dorso schreef Grotius: XI Nov. Corn. de Groot, 1635.

2347. 1635 november 12. Van N. van Reigersberch[7].

Mijn Heere,

Ick heb in acht of thien dagen tijts verscheyde van uEd. brieven ontfangen,

1 Alexandre de Robles, graaf van Annapes, baron van Billy, heer van Wevelghem.
2 Charles, graaf van Lannoy-La Boissière (†1648.
3 Philips IV.
4 Honoré d'Albert, hertog van Chaulnes, gouverneur van Picardië.
5 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
6 Cornelis de Glarges, agent der Staten te Calais; zie over hem IV, p. 478 n. 2.
7 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 e. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op nos. 2301 en 2310; tesamen met nos. 2338, 2340, 2350, 2355, 2361 en 2364 beantw. d. no. 2403. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 221.

gedateert den sesten[1], twaelffden[2], negenthienden[3] ende sessentwintychsten Octobris[4], van dewelcke ick uEd. ten hoochsten bedancke, ende voornemelijck van die van den sessentwintychsten, die mij wat wijtlopyger als veele voorgaende heeft geïnstrueert ende het geluck heeft gehadt van over Amsterdam spoedych over te commen, ende op een tijt, dat ick niet en weet, dat yemant hier brieven hadde ontfangen. Bidde uEd. hem de moyte niet gelieve te laten verveelen van dickwels ende punctuelijck te schrijven, bijsonder soo wanneer ons Neeff[5] bij mij sal sijn, die ick soo veel daervan sal mededeelen, gelijck ook Numerianus[6] ende andere, als uEd. goet sal vinden, meerder niet, alsoo mijn oogemerck is Felix[7], ist mogelijck, daermede dienst te doen, mogelijck waertoe het te passe comt.

Dat mijne brieven traech overcommen verwonder ick mij niet, alsoo den wint, voor die van hier naer Vranckerijck varen, ordinaris contrari is. Maer dat wij, daer den wint deurgaens van Calis goet is, in drie weecken over zee niet en hebben gecregen, soude vremt wesen, soo wij niet en wisten, datter niet altijt occasie en is van oorloochscepen. Desen naermiddach arriveert monsieur Graeff[8], die twintych dagen op commoditeyt van een oorlochschip tot Calis heeft gewacht. Ick volge noch mijn ouden train ende bestelle mijne brieven door mons.r Billant[9], doch wil wel tenteren, off den wech van Amsterdam corter ende seeckerder is.

Wat ick bij Caesar[10] hebbe wtgerecht, heb ick over vier dagen geschreven[11]. Tsedert heb ick een ander van sijn voochden gesproocken, die mij deselffde toeseggynge heeft gedaen van, soo haest mogelijck is, het werck bij de hant te nemen. Sal voorts daerop aenhouden, omdat ick meene, den tijt dient waergenomen; want hoe het tusschen den Aertbesie[12] ende Latou[13] mettertijt sal gaen, is qualijk te weten.

De croon Sweden ende den hartoch van Saxen[14] sijn gecommen tot hostiliteyt. Dat eenyge troupes wt Pruyssen tot Wismar waren aengecomen, is hier geschreven. Den lantgrave van Hessen[15] is wel in stilstant van wapenen met den keyser[16], maer noch niet volcomentlijck verdragen.

1 No. 2301 dd. 5 oktober.
2 No. 2310.
3 No. 2320, reeds beantwoord door no. 2340.
4 Deze brief is verloren gegaan.
5 Voor deze schuilnaam voor Frederik Hendrik zie J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
6 Codenaam voor Amsterdam.
7 Pseudoniem van Grotius.
8 Wellicht Mr. Andries Jacobsz. de Graeff (1611-1678), die op 3 april 1634 het licentiaat in het canonieke en civiele recht te Poitiers had behaald.
9 Jason Bijlandt; zie over hem III, p. 11 n. 3.
10 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
11 Bedoeld zal zijn no. 2340 dd. 6 november.
12 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft erboven geschreven: Sweden.
13 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft erboven geschreven: Vr.
14 Johann Georg, keurvorst van Saksen; over de door hem met keizer Ferdinand II gesloten vrede zie V, p. 292 n. 1.
15 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
16 Ferdinand II.

Den palsgrave[1] is naer Engelant, daer hij wel eenyge inclinatie tot hulp sal vinden, maer weynych effecten.

Den prins-cardinael[2] heeft gelaten ses duysent man binnen Cleeff tot secours van die binnen Schenckenschans sijn, doende de stat van Cleeff fortificeren. Met de reste van sijn leger was hij gegaen naer Peen, ende Picolimini[3] met sijn Croaten lach ontrent Reurmonde. Sijn Ex.tie[4] was selffs binnen Aernhem, het leger bij heele regimenten, om subitelijck het weder bij den anderen te connen rucken, in de naeste steden daerontrent geleyt. Vindex'[5] volck was noch meest in het velt, dispuyt vallende op het servitie[6], dat men Cimon[7] sustineert te moeten betalen. Wederom nieuwe materie van miscontentement[8], hetwelck dagelijcx is geschapen niet te minderen, bijsonder nu men continueert met Alcaeus[9] te spreecken.

Catilina[10] is naer Tuurnnout[11], sal daer[12] Virginius' broeders[13] secretaris vinden.

Zosimus[14] hout hem niet gecontenteert met de communicatie, die men hem doet, alsoo men die kan appropriëren naer men goet vint; meent Verus[15] een van de sijne over ende bij alles behoort te hebben. Veele sijn curieux te sien, wat garen daervan gesponnen sal werden, want het is een seer verwarde staet.

Dese weecke sal men het proces maecken aen de gevangen zeecappitainen[16], die nu alle hier sijn.

In Vrieslant werden de magistraten van de steden bij de gemeente, met goetvinden van de gedeputeerde, buyten tijts verseth.

Eenyge conynkxscepen sijn wederom in zee, ende den admirael[17] met statenscepen die gaen soucken.

1 Karl Ludwig, oudste zoon van Frederik V van de Palts; zie no. 2317, p. 285 n. 3.
2 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
3 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
4 Frederik Hendrik.
5 Codenaam voor Frankrijk.
6 De woorden ‘op het servitie’ staan in de tekst in code: 73.64. 57.33.77. 76.75.66.93.71.26.110. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
7 Codenaam voor Staten-Generaal.
8 De woorden ‘van miscontentement’ staan in de tekst in code: 213. 30.79.32.12.91.78.3.33.6.28.72.61.52.62.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 Codewoord voor bestand.
10 Schuilnaam voor Cornelis Musch, griffier van de Staten-Generaal; hij leidde de geheime onderhandelingen over vrede met Spanje te Arnhem, Kranenburg en Turnhout. Grotius heeft er ‘Mus’ boven geschreven.
11 De woorden ‘naer Tuurnnout’ staan in de tekst in code: 46.49.75.66. 3.69.81.71.41.41.700.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
12 Dit woord staat in de tekst in code: 10.99.26. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
13 Virginius is een codenaam voor (koning van) Spanje; Grotius heeft erboven geschreven: coning van Sp. Met Virginius' broeder is bedoeld de kardinaal-infant don Fernando, met diens secretaris: don Martino d'Axpe; de woorden ‘secretaris vinden’ staan in de tekst in code: 67.74.87.85.77.70.66.37.40. 93.79.62.323. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
14 Schuilnaam voor de Franse gezant in Den Haag Hercule de Charnacé; Grotius heeft erboven geschreven: Charnassé.
15 Codenaam voor Frankrijk.
16 Vgl. no. 2340, p. 320 n. 14.
17 Admiraal Filips van Dorp.

Dat de Spaense vlote naer Brasil is, heeft men hier seeckere advisen, ende beginnen de Westindische actiën daerop te vallen.

Doet mijn gewonelijcke gebiedenisse.

Desen 12 Nov. 1635.

Dat de stat van Limburch met stormenderhant ende het casteel bij compositie, faute van stercker garnisoen, is verloren, sal uEd. hebben verstaen.

Voor het dubbelt van de brieven van Feramusca[1] bedancke ick uEd.

Als wat raers hebt, sal mij van de communicatie vinden verobligeert.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 12 Nov. 1635 N. Reig.

Boven aan de brief: rec. 17 Dec.

2348. 1635 november 7/13. Aan G.J. Peblicz[2].

Monsieur,

J'ay bien receu vostre lettre et celle du S.r Marini[3] à Mons. le grand chancelier[4], et aurai soin qu'avec luy soient bien de livres parmain exprès que i'espère d'envoyer dans deux ou trois iours.

Nous avons le roy[5] de retour de Lorraine d.e ... en fort bonne santé; on promet au duc Bernhard[6] quatre millions par an pour l'entretènement de ses trouppes. Ledit duc a eu l'honneur d'avoir sauvé l'armée du roy en sa dernière retraitte.

Nous avons icy le vicomte de Scudamore[7], ambassadeur du roy de la Grand Bretagne[8], qui travaille icy afin que si on vient à tractter une paix, on ait soin de la maison Palatine. Ledit roy seroit plus d'effet, s'il envoyoit une bonne armée navale sur les costes d'Espagne.

Nos amis nous abandonnent. Mons. le grand chancelier m'a adverty que l'électeur de Brandebourg[9] et la ville de Brunswig suivants l'exemple de Lunenburg[10] et de Mecklenburg[11] ont accepté la paix de Saxen[12]. Mons.r le cardinal[13] m'en a dit le mesure du landgrave de Cassel[14], tellement qu'il n'y a rien qui agisse que France et Suède, laquelle n'est pas bien asseurée encore de sa tresve de vingt et six ans avec Poulogne[15], puisque cela dépend de la ratification des estats de Poulogne.

1 Vgl. no. 2310, p. 277 en n. 3 aldaar.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 98.
3 Charles Marini; zie over hem V, p. 436 n. 4.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 John Scudamore.
8 Karel I.
9 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
10 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
11 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
12 Op 30 mei had Johann Georg van Saksen met keizer Ferdinand II de vrede van Praag gesloten.
13 De Richelieu.
14 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
15 Op 12 september 1635 te Stuhmsdorf gesloten.

Dieu nous face entendre quelque chose de bon de l'Italie et de vos quartiers et vous conserve, Monsieur, en bonne santé.

Vostre très humble serviteur.

Le 7 de Nov. 1635 nouv. style.

Ayant escrit cette lettre i'apprens par lettres de Hamburg que Monsr le grand chancelier craignant d'estre enfermé par les anciens et nouveaux ennemis, s'est retiré vers Stetin, laissant grande garnison à Magdebourg, que de là il espère de rentrer dans l'Allemagne, renfermé de l'armée que le marescal du royaume[1] avoit amené en Prusse. Il a mis garnison dans Crerin et autres chasteaux de la Poméranie iustement au mesme temps que les trouppes de Saxen et de Lunenburg y estoient entrez. Nous sommes marris d'entendre que les affaires du siège de Valence sont si mal réussis.

Le 13 de Nov.

2349. 1635 november 23$^{\text{aant.}}$. Van F. Spanheim[2].

Mitti ad te, vir nobilissime et amplissime, dissertationem Historicam super Reformatione Genevensi[3]. Si ab argumento tibi commendari possit, est quod nobis gratuler, mihi etiam privatim, si summam observantiam probes, qua te et omnia tua veneror.

Caetera luxuriosa nimis et infra laudem esse et scio et ingenue fateor. Proinde non possum non iudicii tui accuratissimi severitatem deprecari.

Munus amplissimum, quod tanta cum dignitate sustines, ex animo tibi gratulor, qui eximias tuas virtutes orbi notas semper suspexi. Bene de rebus illis nobis sperandum, quae tua prudentia reguntur. Utinam tantum munus ubique sacrum foret et in virtutem incideret!

Pluribus intercedere nolo curis tuis publicis, et hoc unum a te observanter peto, ut affectum meum probes, qui in te colendo sibi satisfacere nequit.

Ampl. T. devotissimus
Frider. Spanhemius.

Scripsi Genevae, Id. Nov. MDCXXXV.

1 Jacob Pontusson de la Gardie.
2 Gedrukt *Ep. eccl.*, p. 790. Friedrich Spanheim Sr. (1600-1649), sedert 1631 professor in de theologie te Genève, was een geleerd en bezield voorvechter van de orthodoxe leer van Calvijn. Hij is in 1642 hoogleraar in Leiden geworden.
3 *Geneva restituta, seu Admiranda reformationis Genevensis Historia, oratione saeculari explicata*; [Genevae,] 1635.

2350. 1635 november 14. Van N. van Reigersberch[4].

Mijn Heer,

Ick communicere uEd. niet garen tijdyngen, die ick niet voor heel seecker en houde, ende nochtans kan ick niet naerlaten over te schrijven hetgene ons met

4 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 f. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2338, 2340, 2347, 2355, 2361 en 2364 beantw. d. no. 2403. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 223.

veel brieven van coopluyden van Hamborch in date den 27 Octob. ouden stijl wert geadviseert, waeraen ick alleen twijfele, omdat de tijdynge soo groot ende important is, ende mij niet garen arrestere op de coopluyden geruchten, die haer niet altijt ten besten en informeren. Deele daerom mede hetgene wij met brieven van den 12 van Amsterdam hebben ontfangen, te weten, dat de Saxise onder den generael Baudisse[1] de Sweden tusschen Damnits ende Dannenborg tot over de Elve vervolgende ende de Sweetse haer met goede ordre hebbende geretireert ende de Saxise mede over de Elve gecomen sijnde de Sweetse haer hadden ommegekeert ende met sulcken furie op de Saxise aengeseth, dat se deselve in de vlucht naer groot gevecht hebben gebracht. Doch alsoo de Saxise waren omcingelt, hebben twee à drie duysent mannen haer moeten ondersetten; de reste, tot acht regimenten toe, alle infanterie, sijn doot geslagen. Hartoch Hans Carel van Saxen-Lauwenburch[2] beneffens veele andere officieren souden gevangen genomen sijn, den oversten Baudissen, swaerlijck gequest, het ontcommen met grote moyte. Twee dagen voor dese defaite hadden, soo deselffde advisen seggen, vijff hondert Sweetse ruyters vijfthienhondert Saxise in de vlucht gebracht. Alle de bagagie was aen de Sweetse gebleven. Van Statijn was oock geschreven, dat aldaer ontrent 1500 keyserse van de Sweetse waren geslagen, dat deselffde soude connen wesen die, voor de grote defaite, in de vlucht bij anderen werden geseyt te sijn gebracht. Tot confirmatie van dese tijdynge sal ick niet anders seggen als dat sij schrijven, dat tot Hamborch een voornaemen Sweetse overste seer gequest was aengebracht ende de victorie door Banner[3] selffs aen een voornaem persoon aldaer was verwittycht; ende dewijle het ontrent die quartieren soude moeten sijn gebeurt, soo heb ick uEd. niet connen onthouden, verwachtende naerder seeckerheyt, sulckx ick dit hebbe ontfangen mede te deelen. De heer Brasset[4] heeft selffs advisen wt Hamburch.

Catilina[5] wert den tweeëntwintigsten deser wederom van Tuirnout[6] bij Themistocles[7] verwacht, waer Cimons[8] volck haer dan mede sullen bevinden. Van Alcaeus[9] schijnt apparentie te sijn.

1 Wolf Heinrich von Baudissin (1597-1646), stamvader van de graven van Baudissin. Aanvankelijk in Deense krijgsdienst ging hij als generaal-majoor in Zweedse dienst over; na de vrede van Praag (zie V, p. 292 n. 1) ging hij na een conflict met de Zweedse rijksraad over naar keurvorst Johann Georg van Saksen en werd generaal-veldmaarschalk. Van toen af was hij een verbitterde tegenstander van Zweden. Door zijn - tweede - huwelijk in 1635 met Sophia von Rantzau, dochter van Gerdt von Rantzau-Breitenburg, werd hij in de Sleeswijk-Holsteinse ridderschap opgenomen.
2 Dat moet Franz Karl (1594-1660) zijn, hertog van Saksen-Lauenburg; hij was eerst gehuwd - in 1628 - met Agnes, dochter van Johann Georg van Brandenburg (1525-1598) en later - in 1639 - met Katharine, dochter van Johann Sigismund van Brandenburg (1572-1619). In 1630 was hij katholiek geworden.
3 De Zweedse maarschalk Johan Banér.
4 Jean Brasset, Frans gezantschapssecretaris in Den Haag.
5 Schuilnaam voor Cornelis Musch, griffier van de Staten-Generaal; hij leidde de geheime onderhandelingen over vrede met Spanje te Arnhem, Kranenburg en Turnhout. Grotius heeft erboven geschreven: Mus.
6 De woorden ‘van Tuirnout’ staan in de tekst in code: 215. 77.93.79.66.62.91.63.3. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven; vgl. ter zake no. 2347, p. 333.
7 Codenaam voor Gelderland; de betekenis is er door Grotius boven geschreven.
8 Codenaam voor Staten-Generaal; Grotius heeft erboven geschreven: St. Gen.
9 Codewoord voor bestand; Grotius heeft er ‘Treves’ boven geschreven.

Serranus[1] seyt, Vindex[2] niet handelt[3].
Desen 14 Nov. 1635.

Adres: Mijn heer (Mijnh)eer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende crone van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.
Op de adreszijde schreef Grotius: Rec. 17 Dec.
In dorso: 14 Nov. 1635 N. Reig.

2351. 1635 november 16. Van Ch. Marini[4].

Monsieur,

En contre-eschange de la vostre très aggréable du 16 d' 8bre[5] je vous envoye deux autres pour monseigneur le gran chancelier[6], l'une de Constantinople, l'autre de moy, lesquelles par estre tant plus asseurement portées à Paris ie reccomanday à monseigneur le duc de Rhuan[7] qui m'a promis de les vous faire tenir prontement, vous suppliant bien humblement de m'en donner un récépissé le plus tost qu'il sera possible. Je vous asseure qu'elles contiennent des très bonnes nouvelles qui resiouiront grandement le surdit seigneur gran chancelier aussy bien que tous les gens de bien de son party.

Quant à celles de nostre quartier ie vous ay desià advisé par ma précédente[8] comme l'arrièregarde des impériaux[9] qui s'estoyent retranchez dans le val de Levin pour y attendre le gros de l'armée qui estoyent desià en chemin, a esté taillez en pièces, plus de 1500 hommes estant demeurez sur la place morts, avec une quantité de grenades, piques et autres munitions, ayant par ceste desfaite rompu et leur desseing et la conjonction d'un' armée, à ce qu'on nous a escrit, de 15^{m} hommes en tout. Quoy fait il est allé combattre Cerbellony[10] retranché à l'entour de Morbegno avec 6^{m} hommes de pied et 8 comp.^{s} à cheval, lesquels après un sanglant et obstiné combat il a mis en desroute, les Espagnols ayant en telle haste à se retirer qu'ils ont laissé au camp et leur argent et bagage. Entre les morts fust trouvé le comte de Seconde[11] et le nepveu du Cerbellony, comte de Valence[12], fait prisonnier. Au reste on croit que du costé des François est demeuré plus de morts comme qui pouvoyent estre grandement chargez d'une muraille que les Espagnols avoyent à

1 Schuilnaam voor Adriaen Pauw, die zich nog steeds contre coeur te Parijs bevond; Grotius heeft erboven geschreven: Pens. Paeuw.
2 Codenaam voor Frankrijk.
3 De woorden ‘niet handelt’ staan in de tekst in code: 41.110.26. 57.70.35.189.60.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
4 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2316.
5 No. 2316.
6 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Henri, hertog van Rohan.
8 No. 2339.
9 De troepen van Ferdinand II.
10 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
11 Troilo Rescio, graaf van San Secondo, generaal der cavalerie, gouverneur van Valenza, was een telg uit een adellijk geslacht uit Piacenza.
12 De graaf van Valenza; niet nader geïdentificeerd.

son advantage, mais finalement ne pouvant soustenir la furie françoise et abbandonnez de sa cavallerie qui aussytost se mit en fuite, ils furent contraints de

se retirer en grande confusion, qui à Fuentes que dans le Vénétien, sachant tout an proye aux François qui chargez de gran butin, retournèrent victorieux à Tyran pour attendre de plus près ce que les impériaux voudront entreprendre du costé de Tyrol. Jusques à présent ils ne se remuent plus, et tournant en derrière il est vraysemblable qu'ils tâcheront de passer par Steig ou bien par la Suisse, les Petis Cantons ayant à ce qu'on croit promis le passage par le Gotard.

Cependant ce gran succez des armes du roy[1] élevera grandement le courage des princes d'Italie, abbatus par la retraitte des François du siège de Valence où les Espagnols ont introduit du secours qui rendit la place imprenable à cause de pluyes continuelles, et estant le reste des villes du milanois bien pourveu de tout, les François trouveront bien de la peine à la prendre par force, qui à mon advis n'est pas suffisante en Italie à celle d'Espagne, soustenue et par l'empereur[2] et par les estats voisins de Naple, Modène, Toscane, qui envoye 4^{m} hommes. Ils se renforcent néantmoins dans le Monferrat, [en] intention de combattre les Espagnols en campagne, avec quel succez le temps nous apprendra.

Mais pour meilleure de toutes ces nouvelles ie tiens celle de Constantinople qui porte gran apparence d'une paix entre le Persien[3] et le Turc[4], par la succession duquel et non pas autrement nous obtiendrons[5] une telle paix que la France et la Suède désirent.

Sur ce ie me reccomande à vostre bonne grâce et tiens à gran faveur d'estre conservé en icelle comme celuy qui suis, monsieur,

vostre redevable serviteur
Marini.

De Chiavenne, ce 6/16 de 9bre 1635.

In dorso schreef Grotius: 16 nov. 1635 Marini.
En boven aan de brief: Rec. 19 dec. n. st. 1635.

2352. 1635 november 16. Aan A. Oxenstierna[6].

Excellentissime Domine,

Postquam cum literis meis postremis[7] filium[8] misi, nihil his in locis dignum memoratu evenit, nisi quod abiit Ponica[9] praemissis, ut ait, quadringentis florenorum millibus promissisque in annos - ita enim dicere perstat - quatuor millionibus, dum

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Ferdinand II.
3 Sefi (Sam Mirza).
4 Sultan Murád (Amurath IV).
5 Er staat: obtiendront.
6 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 195; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 117.
7 Wellicht no. 2343.
8 Grotius' oudste zoon Cornelis.
9 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.

exercitus ducis Bernhardi[10] anno ineunte habeat equitum sex, peditum duodecim millia. Si minus fuerit copiarum, minus et pecuniae detur. Promittit dux Bernhardus eos, qui perstituri sunt in foedere Germanico - id enim nomen usurpari placuit, quanquam revera omnis haec militia regis Galliae[11] sit

10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Lodewijk XIII.

futura - quique se in posterum ei foederi sunt adjuncturi, nulla sine rege inituros pacta. Ipsum instrumentum, quod pollicitus fuerat, mihi non ostendit Ponica; credo, quod in eo sit conventum, ut Maguntiacum et, ubi victus defecerit, castellum adsitum in Gallorum perveniant manus. Rogatus enim a me saepe, nullane esset ratio inducendi eo commeatus, negavit. Credo ducem et Ponicam pretium percepturos traditae rei alienae.

Castilionaeus[1] jam in hac aula est testis, quam tenues in Picardia fuerint copiae.

Soluto Valentiae obsidio miles Gallicus sociorum agros hostiliter vexat. Rhaetica legatio Aenipontem jam profecta est. Anselmus Felsius[2], legatus Caesaris[3] in Helvetiorum conventu, gratias iis egit, quod Vallis Telinae negotium ad quietem traducere cuperent; addidit e re fore, ut eductis Gallis Helvetii romanenses ea loca romanensemque ibi religionem servanda suscipiant, donec propius aliquid convenerit. Haec eo directa sunt, ut Galli, qui Rhaetis ex promisso reddere Vallem Telinam cunctantur, odiis illorum populorum objectentur.

Turmae equitum aliquot e Bohemia in Tirolim advenere. Et hi et quod ibi hactenus fuit militum ad tutandum agrum Mediolanensem ire creditur. Metuere enim videntur Hispani, ne, ubi Vallem Telinam obsepserint Alpinae nives, Rohanii[4] copiae et ipsae in Italiam transeant. Rhaetica haec a D. Sprechero[5] habeo, qui se studiose, ut solet, Sublimitati Tuae commendat.

Burgundiam Gallicam aliquanto jam interius vastant Galassii[6] excursores.

Praeter mala alia metus ab indutiis Batavis aulam hanc sollicitam habent; quae Graccho[7] fidit, quantum Sabaudo[8].

Arnaldus[9] Ruellae his diebus visus est, quem vulgus Philipsburgicum vocat.

Mitto quae heic lactandae plebi sparguntur de mille ducentis hostibus a duce Bernhardo caesis vix cuiquam sano, ne ipso quidem Ponicae credita.

Indutiarum Suedopolonicarum[10] exemplum[11] ad me per Polonos pervenit; quo ea res abitura sit, avide exspectant omnes.

Existimavi in omnia ea, quae evenire possunt, non abs re fore edoceri a me legatos Anglum[12] et Venetum[13], tum de Tuae Sublimitatis continuis laboribus ad retinendos in societate Germanos principes ac civitates, tum de pecunia ac legatione, quae heic promissa nobis fuerant tractis tam diu, donec utendae pecuniae tempora maxime necessaria effluxissent, corpus autem Germanici foederis diffutum

1 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
2 Anselm, graaf Fels von Colonna, heer van Linzingen, Puschenhaim en Pfaffenhofen.
3 Ferdinand II.
4 Henri, hertog van Rohan.
5 Fortunatus Sprecher; zie over hem IV, p. 138 n. 9.
6 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
7 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
8 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye; het woord staat in de tekst in code: 32.49.50.102.53.113.91.
9 Isaac Arnauld; zie over hem V, p. 322 n. 1.
10 Op 12 september 1635 was tussen Zweden en Polen te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten.
11 Zie voor de tekst Knuttel, *Pamfl.* no. 4374 en no. 4375 (Nederlandse vertaling) alsook Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 260 vv.
12 John Scudamore.
13 Alvise Contarini di Nicolo.

esset. Haec postquam scripseram, intelligo, heri huc venisse cursorem e Rhaetia ad regem, qui dicat hostium, qui in Tiroli erant, plus quam duo millia a duce Rohanio caesa.

Ponica digressus hodie obvium sibi quendam nactus a duce Bernhardo missum rediit in viam. Non it cum eo Jacobus, Hanoviae comes[1], qui hoc ipso tempore venit valedictum iter suscipiens ad landgravium[2], quem nunc ajunt, contra quam dictum antehac fuerat, perstare in partibus adferens ad eum chirographa fidem factura pecuniae in usum militis. Sperat ab eo aliquid se pro Hanovia obtenturum civitate bene merente ipse de partibus optime meritus.

Deus omnia in bonum commune dirigat Tuamque, Excellentissime Domine, Sublimitatem tueatur.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 6/16 Novembris 1635.

Ponica, ut huc redierat, nihil moratus statim abiit iterum. Venit huc Sadlerus[3]; sed eum videre nondum licuit.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2353. 1635 november 16. Aan N. van Reigersberch[4].

Mijn Heer,

UE. laeste sijn geweest van den 9 October[5], sij over acht dagen beantwoordt[6]. Ick verwondere mij sedert niet ontfangen te hebben.

Hier vreest men, dat Cimon[7] nae Alcaeus[8] gaet. Simonides[9] sal van hier daer gebruict werden om sulcx te beletten.

De heer van Sommerdijck[10] hoor ick de ambassade nae Engelant heeft geaccepteert. De jonge neef Reigersberg[11] heeft lust gehadt om derrewaert te gaen om de tael te leeren; heeft goede brieven van addres van den ambassadeur, die hier is[12].

1 Jacob Johann van Hanau-Münzenberg; zie over hem V, p. 301 n. 1.
2 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
3 Philip Sadler, officier in Zweedse dienst.
4 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 3. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
5 No. 2305.
6 No. 2341.
7 Codenaam voor Staten-Generaal.
8 Codewoord voor bestand.
9 Codewoord voor geld.
10 François van Aerssen. - Hij heeft het gezantschap tenslotte niet aanvaard; Cornelis van Beveren is in zijn plaats naar Engeland gegaan.
11 Johan; vgl. V, p. 299 n. 2.
12 John Scudamore.

Nae t' belegh van Valence valt in die quartieren niet voor dan dat het Montferrat van de vrunden werdt opgegeten ende dat Anselmus Fels[13], keiserlijcke gesante, seer werckt ende wint onder de catholische Switsers.

13 Vgl. no. 2352, p. 339 en n. 2 aldaar.

Den marescal de Chastillon[1] is hier gecomen seer clagende over het weinigh volck, dat hij gehadt heeft in Picardië.

Aen hertogh Bernhard van Weimar[2] werdt 400[m] gulden gesonden ende belooft vier millioenen s' jaers, midts onderhoudende twaelff duisent te voet, ses duisent te paerd; minder volck, minder gelt. Hij belooft, dat de geconfedereerde, die bij de confederatie blijven ofte noch daerbij sullen comen, niet en sullen handelen sonder den coning[3]. Die geconfedereerde sijn niemant, want alle hebben sij de confederatie gequitteert. Straesburg heeft wel noch niet gehandelt, maer geeft niet één penning aen gelt. Dat leger sal heel aen Vrancrijck sijn.

Gallas'[4] volck loopt tot in t' hertogdom van Bourgogne.

Veele teeckenen doen mij geloven, dat Eusebius[5] het niet groen en heeft op ons Neef[6].

Den man van Rijs[7] traffriqueert hier seer. Veele meenen, dat Vindex[8] ende Hannibal[9] al weten, hoe sij malcander bejegenen sullen. Elck vischt op sijn getij.

Den graef Jacob van Hanou[10] heeft hoop, dat den landgraef[11] noch goet hout, meent hem te vinden ende wat te vercrijgen tot stijving van die stadt, die soo wel heeft gemeriteert.

UE. sal daer verstaen, dat een deel van t' Sweedsche volck is gegaen nae de Weser.

Van de religie van den hertogh van Bouillon[12] sijn wij hier noch in twijffel. Veele meenen, hij over lang met den coning gehandelt heeft van recompense, soo op de religie, als voor Sedan. Van sijn broeder, den vicomte de Turenne[13], hebben die van de religie oock de beste opinie niet.

Ick recommandere uE. alle mijne saecken.

Tot Parijs, den 16 Nov. nieuwe stijl 1635.

Rotterdam[14], boecken, papieren; Dideric[15] verwacht ick.

1 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
5 Schuilnaam voor De Richelieu.
6 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; vgl. J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
7 Schuilnaam voor Urbanus VIII; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: paus. De man van Rijs is de extra-ordinarius nuntius te Parijs, Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin).
8 Codenaam voor Frankrijk.
9 Schuilnaam voor Ferdinand II.
10 Jakob Johann van Hanau-Münzenberg; zie over hem V, p. 301 n. 1.
11 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
12 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; zie no. 2322, p. 295 en n. 16 aldaar.
13 Henri de La Tour d'Auvergne (1611-1675), burggraaf van Turenne; eerst in 1668 ging ook hij over tot het katholicisme.
14 Het betreft Grotius' pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
15 Grotius' derde zoon, die voor zijn studie in het vaderland vertoefde en zich nu op verlangen van zijn vader gereed maakte naar zijn ouders terug te keren.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant. In Den Hage. port van Amsterdam.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, den 16 Nov. 1635 wt Paris.

2354. 1635 november 18. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

Ayant respondu il y a deux iours[2] à la vostre très aggréable du 16 d' 8bre[3] ie ne rediray plus la mesme chose, mais en vous envoyant la lettre du sieur Camerarius[4] ouverte dont vous apprendrez[5] l'estat de nos affaires icy, ie vous supplieray pour la bonne addresse d'icelle en la fermant. Si ie ne sçavois d'estre en vostre bonne grâce qui vous fait aggréer ma correspondance, ie ne vous chargerois si souvent avec mes lettres, c'est pourquoy vous en attribuerez[6] la cause à la confiance singulière que i'ay en vous.

Nous attendons avec désir par où tâcheront passer les impériaux[7], qui dereschef s'assemblent auprès de Lindau pour attaquer Steig ou bien passer par la Suisse en Italie, où arrivant ils nous donneront bien à faire du costé de Morbegno, ne pouvant supporter la Voltoline entre les mains des François, lesquels i'espère qu'en recevant du renfort de la France, ils seront suffisans à leur faire la teste moyennant que Créqui[8] retournant dans le milanois qu'à présent il a abandonné s'estant retiré du siège de Valence dans le Monferrat.

Dieu nous veuille assister tous, à la sauvegarde duquel ie vous recommande[9] et suis de coeur, monsieur,

vostre très humble serviteur
Marini.

De Chiavenne, ce 8/18 de 9bre 1635.

Sub dato 16/6 9bris ie vous ay envoyé deux lettres[10], l'une de Constantinople de monsieur Haga[11], l'autre de moy pour monseigneur le gran chancelier dont ie désire avoir un récépissé.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius etc.

In dorso schreef Grotius: 8/18 Nov. 1635. Marini.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2395 beantw. d. no. 2428.
2 No. 2351.
3 No. 2316.
4 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
5 Er staat: apprendray.
6 Er staat: attribueray.
7 De troepen van Ferdinand II.
8 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
9 Er staat: reccomandez.
10 Vgl. no. 2351.
11 Mr. Cornelis Haga, gezant van de Republiek te Konstantinopel.

2355. 1635 november 19. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Den negenthienden arriveerde hier uEd. soon[2], die mij heeft behandycht drie van uwe brieven, die mij alle toonen, dat uEd. mij souckt van alles wel te informeren, waerover ick uEd. ten hoochsten bedancke. Dan het is mij leet, dat de traecheyt ende d'onseeckerheyt van degene, die de brieven vanhier soude bestellen, mij benemen het middel, daerwt uEd. soude connen speuren, soo alle de mijne op haer tijt overquamen, dat ick alle occasiën waernemen om uEd. vanhier niet schuldych te blijven. Daer hope ick in te continueren, hoewel het peryckel, dat de brieven onderwege lopen, weynych lust geeft tot correspondentiën, want de tijdi[n]gen deurgaens ontijdelijck commen, als sij al ter hant geraecken.

Dat eenygen tijt herrewaerts bij Cimon[3] van Clodius[4] aengaende Alcaeus[5] is gesproocken, heb ick nu vier, vijffmael successivelijck Felix[6] doen verstaen met de particulariteyten daertoe horende. Het wert oock noch gecontinueert, met hope, naer Coriolanus[7] mij desen dach heeft laten weten, van aequitable conditiën[8]. Iovinianus[9] vint daer grote difficulteyt in, alsoo veele Saturninus[10] te veel estimeren, andere Vindex[11] sullen soucken contentement te geven.

Zosimus' neeff[12] is van Terentius[13] in vier dagen gecomen[14]; wat hij brengt sal men haest horen; den tweeëntwinticste[15] comt Cimon[16] tot Themistocles[17] bijeen[18].

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 g. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Wellicht antw. op nos. 2329, 2334 en 2341; tesamen met nos. 2338, 2340, 2347, 2350, 2361 en 2364 beantw. d. no. 2403. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 225.
2 Cornelis; hij was door zijn vader naar Duitsland gezonden om o.a. de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
3 Codenaam voor Staten-Generaal.
4 Codenaam voor Spanje; Grotius heeft erboven geschreven: Spaignie.
5 Codewoord voor bestand; Grotius heeft erboven geschreven: Tresves.
6 Pseudoniem van Grotius.
7 Schuilnaam voor Nicolaes van den Bouckhorst, heer van Noordwijk en Wimmenum; Grotius heeft er 'Bouckhorst' boven geschreven.
8 De woorden 'aequitable conditiën' staan in de tekst in code: 99(=98).64(=65).93.79.77.70.83.75. 12.59.62.10.79.3.37.72.46. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
10 Codenaam voor West-Indië; Grotius heeft er de betekenis boven geschreven.
11 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft erboven geschreven: Vr.
12 Schuilnaam voor Urbain de Maille, markies van Brezé; vgl. no. 2332, p. 309. Zosimus is een schuilnaam voor Hercule de Charnacé, Frans gezant in Den Haag; Grotius heeft er 'Char.' boven geschreven. Het woord 'neeff' staat in de tekst in code: 78.104.1010. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
13 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft erboven geschreven: Vranckrijck.
14 Dit woord staat in de tekst in code: 56.72.12.9(=59).61.52.62. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
15 De woorden 'den tweeëntwinticste' staan in de tekst in code: 323. 77.2070.113.85.62.26.2080.78.3.109.12.103.33. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
16 Grotius heeft er 'St. Gen.' boven geschreven.
17 Codenaam voor Gelderland met de betekenis door Grotius erboven geschreven. Te Arnhem werden geheime onderhandelingen over vrede met Spanje gevoerd.
18 Dit woord staat in de tekst in code: 50.109.104.62. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.

Aen de defaite van de Saxische door Bannier[1] gedaen, daer ick in mijnen lesten van hebbe vermaent[2], wert niet getwijfelt: drie duysent sijn ondergeseth, vier duysent nederge ... ende gedissipeert alle voetvolck. De Sweetsche vervolchden de victorie. Het Pruysische secours hielt men in Pomeren gearriveert.

Desen morgen hebben wij tijdyngen, dat het huys te Billant, liggende over Schenckenschans op de Cleeffsche sijde, bij de onse is ingenomen, dat men hoopt tot het recouvreren van het fort sal connen helpen.

Men meent St. Chaumont[3] den conynck van Denemarcken[4], die niet garen het bisdom van Bremen soude quiteren ende den keyser[5] nochtans voor sijn soon[6] begeert, in de Unie souckt te trecken. Somyge gaen soo verde gelijck off sijne M.[teyt], om tot veltoverste te gebruycken, graeff Henderick van den Berch[7] hadde ontboden; dat is seecker, dat graeff Hendrick door Bremen is gereyst.

Den lantgrave[8], die men heeft gelooft sijn accort met den keyser al hadde gesloten, seyt men nu, dat sijn troupes tegens den keyser aenhout. Engelant soude veel connen geven, alwaer den ceurvorst[9] noch niet en is gearriveert, maer door contrari wint, naerdat hij t'seyl is geweest, wederom in Zeelant gecommen.

D'ambassade, die van hier naer Engelant was gedestineert, wert noch gesecreteert ende seyt Spartacus[10] den tijt daertoe noch niet rijp te sijn.

Aen mijn devoiren bij Caesar[11] sal het niet ontbreecken, dan kan noyt die luyden gesamentlijck thuys vinden, sijnde nu een van de hare onder de 18 rechters over de iudicatuyre van de gevangen cappitainen gestelt. Quast[12] is op saterdach oock verseeckert, hoewel geoordeelt wert, selffs bij die sijn apprehensie nodych hebben geoordeelt, dat hij ende meer andere hare iustificatie licht sullen connen doen.

Limburg is verloren bij faulte van volck, vijff compangiën lagen daerbinnen, 230 mannen sijn daer maer wtgecommen.

Vandage is het weer ende de wint goet geweest om van Amsterdam te vertrecken. Godt wil hem bewaren[13]. Soo wederom hier comt, sal ick sien, off ick hem eenyge kennisse kan doen maecken, mogelijck waertoe kan dienen.

Desen 19 Nov. 1635.

Wt het bijgaende[14] sal uEd. sien, waertoe de menschen vervallen.

1 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
2 No. 2350.
3 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
4 Christiaan IV.
5 Ferdinand II.
6 Ferdinand, koning van Hongarije, de latere keizer Ferdinand III.
7 Over Hendrik, graaf van den Berg, heer van Stevensweerd, zie III, p. 156 n. 8.
8 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
9 Karl Ludwig van de Palts; zie no. 2317, p. 285 n. 3.
10 Schuilnaam voor François van Aerssen; Grotius heeft er ‘Arsens’ boven geschreven.
11 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen, zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
12 Vice-admiraal Hillebrand Gerritsz. Quast; zie no. 2277, p. 223 n. 3.
13 Dit betreft de reis van Cornelis de Groot; zie p. 343 en n. 2 aldaar.
14 Bedoeld bijvoegsel ontbreekt.

Adres: Mijnheer (Mijnheer) De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende crone van Sweden bij den Alderchristelijcsten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 19 Nov. 1635 N. Reig.

2356. 1635 november 20. Aan F. Sprecher[1].

Nobilissime Domine,

Gratissimum mihi fuit e literis XIII/XXIII Octobris tum valetudinem tuam tum res Rhaeticas cognoscere.

Germaniae federati et Galliam et Suediam, ipsorum in gratiam huic bello implicata regna deserunt. Magnus interim cancellarius[2] ab omnibus sociis prope nudatus relicto Magdenburgo tuendae ingenti praesidio, ipse cum equitatu in Pomeraniam abiit, quae ab hoste impetebatur; ubi vires auxerit ex eo exercitu, quem Lagardius[3] in Prussiam, dum incertae res nostrae cum Polono[4] erant, adduxerat magno, ut solet, animo belli fortunam in veteres novosque hostes tentaturus.

Galliae autem rex[5] et animo vegetus et corpore duci Bernhardo[6] ad sustentanda equitum sex, peditum duodecim millia dare promittit annuos milliones quatuor, praesentis pecuniae misit ei quadringenta florenorum millia. In futurum annum magna parantur molimina, qui utinam rebus protestantium prosperior sit quam hic fuit, tot cladibus ac defectionibus nobilis, excepta[7] una Rhaetia vestra, quae nobis iam diu[8] optimos nuntios mittit.

Quid Aeniponte, quid in Helvetiis conventibus futurum sit, avidi exspectamus. Non omisi magno D. cancellario testari constantiam tuam in res Suedicas atque amicorum eius regni fidem, in qua ut perstes, quanquam rogandus non es, tamen, ut quod meum est faciam, obnixe rogo tibique et amicis omnia precor secunda.

Tuae Nobilitati toto animo addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Novembris MDCXXXV.

2357. 1635 november 22. Van C. de Groot[9].

Venerande Pater,

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 99. Gedrukt *Epist.*, p. 196. Over Fortunatus Sprecher zie IV, p. 138 n. 9.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Jacob, graaf de la Gardie, Zweeds maarschalk.
4 Wladislas VII (IV), koning van Polen.
5 Lodewijk XIII.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 De lezing der *Epist.* is hier: exempta.
8 De uitgave der *Epist.* heeft hier: dudum.
9 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 25. Eigenh. oorspr.

Tertium iam diem Amstelodami ago nec ulla mihi obvenit occasio eo discedendi; cumque aliam non inveniam, statui sub vesperam cum navibus in id desti-

natis in Frisiam traiicere, solus initurus iter et periculosum et difficile hac anni tempestate.

Amicos omnes in transitu tuo matrisque nomine salutavi, in Zelandia primum cum Caleto Flissingam pervenissem, tum etiam in Hollandia. Dominum Camerarium[1] Delphis allocutus sum, cum eo se contulisset morbi metu quo Lugdunum et Haga multum nudantur civibus, Hagae Reigersbergium avunculum meum[2], qui etiam suo nomine Spiringio[3] me commendavit per litteras, quas dedit mihi cum reliquis curandas.

Multus hic de pace sermo, cum nihil aeque optet plebs tributis vectigalibusque exhausta. Princeps[4] Arnhemi agit, quo conventuri creduntur Hispanarum partium super hoc negotio de legati. Schenckianum[5] interim obsidetur, cuius in introitu sitam arcem, Bilandiam nomine, caepere nostri, utilem excludentis hostibus tollendoque quam cum illis habebant obsessi commercio. Amissum interea Limburgum iam audieris.

Palatinus elector[6] cum Rijngravio[7] et modico insuper comitatu Angliam petit, Brezaeus[8] Galliam. De Valentia obsidio liberata nullus hic sermo; sunt qui credunt Bannerium[9] cum Saxonico exercitu conflixisse, et quidem fuisse praelio superiorem; intellexi id ex Camerario primum, tum etiam ex aliis eorum quae geruntur haud plane ignaris.

Plura tibi et certiora scribet avunculus[10]; interim volui ut me mei scires officii memorem et quae iter meum spectant, ea non ignorares, in quo et periculum omne et tarditatem evitabo.

Deum veneror ut te, venerande pater, matremque sospites nobis servet.

Tuus tibi obedientissimus filius
Cornelius Grotius.

Amstelodami, XXII Nov. MDCXXXV.

Adres: Monsieur, Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède à Paris.
In dorso schreef Grotius: 22 Nov. 1635 C. de Groot.

2358. 1635 november 22. Van P. de Groot[11].

Venerande Parens,

1 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
2 Nicolaes van Reigersberch.
3 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
4 Frederik Hendrik.
5 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 en n. 1 aldaar.
6 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning Frederik V van de Palts.
7 Rijngraaf Otto (?).
8 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
9 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
10 Zie nos. 2361 en 2364.
11 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 3. Eigenh. oorspr.

Mitto tibi quas hesterno die hinc discedens mittendas ad te mihi frater[12] reliquit literas[13].

12 Cornelis, die op doorreis was naar Duitsland; zie no. 2355.
13 No. 2357.

Praeterea, quae scribit ille, visum fuit addere in Sueciam profectum esse. Oxestiernam[1], quod discedenti fratri significavit D.[s] le Bon[2], ut prima occasione, quid agendum illi erit, significes, litteras ad Baudartium, notarium Hamburgensem[3], mittas.

Novi hic praeter obitum Dorpii[4] nihil. De arce Bilandia a nostris occupata, ut puto, iam audiveris.

Accepi ego nuper a matre litteras[5], ex quibus partim, partim ex avunculis[6] animum vestrum intellexi. Unum respondebo: parentum nempe voluntati repugnandi mentem nunquam mihi fuisse, nunquam fore. Placebit ergo imprimis mihi itineris brevitas, cuius longitudo et corpori et animae meae damnosa foret. Unum, quod peto, spero me impetraturum, idem maxime placet avunculis, nempe ut possim ante abitum doctoratus gradu decorari. Forte et hoc aliquando non inutile erit.

Accipies a fratre Diderico[7] Belgicum Sophompaneam et ex Vondelii et ex mea versione[8].

Vale.

Tuus tibi obedientis filius
P. Grotius.

Raptim, Amstel. XXII Novemb. 1635.

Corporis mei mensuram, quam petiit mater, ex vestibus fratris Cornelii cognoscet, cui et longitudine et latitudine non absimilis sum.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, ambassadeur de Suède à Paris. Port.

In dorso schreef Grotius: 22 Nov. 1635 P. de Groot.

2359. 1635 november 22. Aan A. Oxenstierna[9].

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Wellicht is bedoeld Michiel le Blon, over wie V, p. 413 n. 8.
3 Deze Baudartius is ongetwijfeld identiek met de in no. 2369 genoemde Oudartius; zie aldaar, p. 364 n. 8.
4 Ongetwijfeld de bij Worp, *Briefw. Huygens* II, p. 101 no. 1217 vermelde Van Dorp; niet nader geïdentificeerd.
5 Zie Rogge, *Br. Maria van Reigersb.*, p. 218.
6 Willem de Groot en Nicolaes van Reigersberch.
7 Grotius' derde zoon Diederik, die evenals zijn oudere broer Pieter voor zijn studie in het vaderland verbleef. Hij stond op het punt naar zijn ouders terug te keren.
8 Van *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV, dat in april of mei 1635 was uitgekomen, verschenen nog in hetzelfde jaar twee vertalingen: *Sophompaneas Tragedie Vertaelt wt het Latijn vanden Heer H. de Groot.* t' Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV, van de hand van Grotius' zoon Pieter, en *Hvigh de Groots Iosef of Sofompaneas. Trevrspel. Vertaelt door I. v. Vondel. Gen. Iosef zal groeien, hy zal groeien als een spruit aen een bron.* t' Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV. Zie Ter Meulen-Diermanse, resp. no. 157, no. 161 en no. 162.
9 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Wellicht tesamen met nos. 2309, 2328, 2333 en 2343 beantw. d. no. 2412. Gedrukt *Epist.*, p. 196; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 118.

Excellentissime Domine,

Sadlerus[10] hic est et cum eo Visdemus[11], is qui Saxenhusii fuit. Sadlerus

10 Philip Sadler, officier in Zweedse dienst.
11 Johann Vitzthum von Eckstedt, officier in Zweedse dienst, garnizoenscommandant van de stad Sachsenhausen.

literas a cardinali Valetta[1] ad patrem Iosephum[2] et Butillerium[3] secum tulit, quas tradit ipse. Vicissim datae sunt, quas ad Sanctichaumontium[4] ferat, quibus inclusas esse arbitror ad Tuam Sublimitatem scriptas.

Sadlerus Maguntiaci castello, quod fuerat alimentorum, jam defecisse judicat, nec aliter censet Visdemus. Dixerat abiens hinc Ponica[5] Sadlero omnia, quae Alsatia rex[6] tenet, data fruenda duci Bernhardo[7], dum bellum manebit; si pax fiat, regem effecturum, ut ratio habeatur tum auctarum ipsius rerum tum et spei de Franconia, semperque etiam pacis tempore exercitum decem millium sumptu regis ipsius sub ductu fore.

De Franquendalia hostium facta jam constat. Scribit Thuanus[8] 10 Novembris nov. cal. misisse hostem partem copiarum et machinas octo ad obsidendas Tabernas. Vim exercitus hostilis adhuc munimentis teneri apud Meziram, ita ut pugnae spes nulla sit; neque tamen otio abire tempus; per Vinariensis diligentiam ademtos hosti vicos aliquos, quibus se tenebat. A Nanciaci praesidiariis caesos hostium eos, qui ad S. Nicolai praedabundi excurrerant; sperari et audendi occasiones in eum militem, quem episcopus Viridunensis[9] ex Coloniensi agro et aliunde adduxit; ferme quatuor illi sunt millia Metim inter et Viridunum. Laudat, quod ad tuendum Campaniae limitem copias aliquas rex habeat sub comite Suessionensi[10].

Hanoviam aliquid rerum necessariarum importatum dicit, unde, non addito. Addit ei, qui Maguntiaci est, militi excursus jam esse liberiores. Posterioribus literis adjungit die 11 novi cal. equitatum omnem ducentibus ipsis cardinali et duce Valetta[11] egressum, ut Croatos Vergavillae stativa habentes caederent; sed non dato ad eos aditu partem tantum sarcinarum in Suedi militis venisse potestatem, eam credi valere C^{m} scutatorum. Haec habebant illius literae, quibus nihil est exploratius, ne apud aulam quidem.

De landgravii[12] paratibus in bellum aut pacem sermones vacillant. Profectus ad eum per Batavos est comes Hanovius[13]. Cum eo Hollandiam petiit Heufdius noster[14] Brezaeo[15] et Charnassaeo[16] adjutor futurus ad disturbanda omnibus modis induciarum Batavicarum molimina, quarum in hac aula non levis est metus eoque magis, quod dixisse feratur princeps Arausionensis[17] effecturum se brevi,

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Over père Joseph zie V, p. 309 n. 12.
3 Claude le Bouthillier.
4 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
5 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
8 François Auguste de Thou.
9 François de Lorraine (†1661).
10 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
11 Bernard de Nogaret, hertog van La Valette (1592-1661), later - in 1642 - hertog van Epernon.
12 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
13 Jakob Johann van Hanau-Münzenberg; zie V, p. 301 n. 1.
14 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde o.m. van Zweden.
15 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
16 Hercule de Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
17 Frederik Hendrik.

ut Scenquianum castellum in Batavorum potestatem redeat[1], cujus boni opera, quae illic fiunt, peritis spem nullam praebent.

Quas cum his mitto literas puto esse ab Haga nostro[2]. Nescio, an illis literis recentius sit quod mihi affirmat legatus Venetus[3]: Revanum urbem a Turca[4] captam: credique majoris mali metu adactum Persam[5] quovis modo se eo bello explicaturum. Inde in christianorum partem aliquam incubitura arma sultani, quantum fama judicat, bellacis et apud militem cari. Id si erit, aut Suediae Galliaeque patescet aliqua rei gerendae occasio, aut Imperator[6] et Hispanus[7] ad aequiora quam nunc pacta descendent.

Pacis avidum esse Imperatorem Vienna scribitur. Addunt literae de Polono[8] dubia ibi esse judicia. Scripsisse Saxonem[9] rationem agendi, quam Tua Sublimitas institit, plenam esse insidiarum: nihil omittere Sabaudum[10], quo ei aulae se purget, societatemque suam cum Gallis necessitate sibi extortam persuadeat.

Valli Telinae minus jam timetur obsepto per nives Bormii transitu, pestilentia ad haec per Tirolim saeviente.

Angli non modo in Hispanum nihil agunt, sed et veteres cum Batavis controversias asperant.

Est jam sub praelo Londini de mari clauso sive de dominio maris Iohannis Seldeni liber[11].

In duabus a se captis insulis Margaritae et Honorati tum praesidium militare tum opera auget Hispanus; crediturque praeterea sperare equitem a se in provinciam Narbonensem posse transponi.

Cardinalem Lugdunensem[12] taedet morae ad aulam Romanam, et, quantum intelligo, in negotio dissuendi matrimonii[13] nihil ibi proficitur.

Pavius[14] in aulam hanc accitus rogatusque, numquid haberet de induciis, quae apud Batavos cuderentur, scire se negavit nihil, ut arbitror, mentiens. Eadem

1 Over Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
2 Cornelis Haga (1578-1654), gezant van de Republiek te Konstantinopel.
3 Alvise Contarini di Nicolo.
4 Sultan Murád (Amurath IV).
5 Sefi (Sam Mirza), sjah van Perzië van 1628 tot zijn dood in 1642.
6 Ferdinand II.
7 Philips IV.
8 Wladislas VII (IV).
9 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
10 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
11 John Selden (1584-1654), jurist, een der geleerdste mannen van zijn tijd; in 1635 verscheen te Londen zijn *Mare Clausum, seu De Dominio Maris Libri Duo. Primo, Mare, ex Jure Naturae seu Gentium, omnium hominum non esse Commune, sed Dominii privati seu Proprietatis capax, pariter ac Tellurem, esse demonstratur. Secundo, Serenissimum Magnae Britanniae Regem Maris circumflui, ut individuae atque perpetuae Imperii Britannici appendicis, Dominum esse, asseritur. - Pontus quoque Serviet Illi.* Londini, Excudebat Will. Stanesbeius, pro Richardo Meighen, MDCXXXV, geschreven tegen Grotius' *Mare libervm sive de ivre qvod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio*. Lugduni Batauorvm, Ex Officinâ Ludovici Elzevirij. Anno M.DI.IX. (Ter Meulen-Diermanse, no. 541).
12 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu (1582-1653), kardinaal-aartsbisschop van Lyon, broer van de eerste minister.
13 Het betreft de pogingen het huwelijk van Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII, ongeldig te doen verklaren; zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
14 Adriaen Reyniersz. Pauw.

haec aula abeuntem Heufdium oneravit promissis de pecunia, sed ita, ut nihil ipsi scriptum atque signatum daret. Spargit et rumorem de Suedorum magnis per Bohemiam successibus: utendumque ipsis dari eum militem, quem de Polonicis copiis Davausius[1] conduxerat. Habeantne haec aliquid in se veri, an temporis causa fingantur, unde discemus?

Bulionius[2] aegrotat; illud satis mirari non possum, quod ex Ponica se habere dicebat Sadlerus - mihi enim nihil tale dixerat Ponica - sperare se Benfeldium in ducis Bernhardi potestatem venturum volentibus aut nolentibus Suedis, sed haec latius explicabit Sadlerus ipse, qui cis dies quatuor iter ad Tuam Sublimitatem arripit.

Deus, Excellentissime Domine, vitam, valetudinem ac res Sublimitatis Tuae prosperet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 12/22 Nov. 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Stralsundi, die 14/24 Dec. 1635.

2360. 1635 november 22. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijn heer,

Men is hier seer becommert met de handeling van de tresves. d'Heer Heufd[4] is derrewaert niet om die te vorderen, maer om diensten te doen volgens d'ordre, die den marescal de Bressé[5] ende d'heer Charnassé[6] hem sullen geven.

Wij en weten hier niet seeckers, hoe het gaet met den landgraef van Cassel[7]. Te Hanou hooren wij, dat wat amunitie is ingebracht, verleng van swaericheit. Van 't fort bij Mentz werdt getwijffelt, oft het over is ofte niet. Het garnisoen, dat in Mentz geleit was, can daer oock niet wel blijven, omdat men het ellewaert van doen heeft. Van Franquendael is lang getwijffelt; nu heeft men seeckerheit, dat het over is.

Uit Italië is niet sonderling, naedat het belegh van Valence is gefailleert. De snee in de bergen ende de pest in Tirool sal voor een tijdt die Valteline bevrijden.

De Spagnaerden stercken haer in de eilanden van Margarite ende Honoré ende trachten eenig volck te setten in Provence.

De Fransoisen spreecken van 70 millioenen in voorraedt. Maer de Sweden, siende de sobere betaeling van 'tgunt haer belooft is, connen sulcx niet wel geloven.

In Engelant werdt het boeck Seldeni gedruct: De Mari Clauso sive de dominio

1 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
2 Claude de Bullion.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 f. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
4 Johan Heufft, bankier te Parijs en o.m. Zweeds zaakgelastigde.
5 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
6 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon.
7 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.

Maris[1]. Hae nugae seria ducunt[2]. Dat en is de wegh niet om den Pals weder te crijgen.

Te Rome wil het onthuwelijcken van Monsieur[3] niet gelucken.

De armée van Vrancrijck, met hertogh Bernhard[4] ende die van Gallas[5], sijn wat verder van malcander geraect ende buiten apparentie van slaen. Den graef van Soissons[6], met niet al te veel volcx, bewaert Champaigne. Dat het Eusebius[7] niet groen en heeft op Gracchus[8] werdt van veele sijden geseit.

Wij hebben nu in vijf weecken geen brieven gehadt. Off het de wint belet ofte iet anders, weeten wij niet. Verwachten onsen soon[9], boecken, papieren ende nae lang verwachten eenigh bescheit van Cesar[10]. t Is tijdt.

Tot Parijs, den 22 Novemb. n. stijl 1635.

Den grooten heer[11] heeft Revan ingenomen.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raede in Hollant. In Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broe(der De Groo)t, d(en) 2(2) Novemb. 1635 wt Paris. Recepta den 14 Decemb. 1635.

2361. 1635 november 22. Van N. van Reigersberch[12].

Mijn Heer,

Over drie dagen heb ick uEd. geadviseert[13], dat ons neeff[14] sondach lestleden hier is gepasseert, Godt wil sijn leytsman sijn.

Wt Constans[15] kan ick wel mercken, dat de Aertbesiën[16], soo toegemaeckt, niet seer smaeckelijck sijn. Felix[17] doet voorsichtych, dat hij in tijts sorge draecht, want nu Otho[18] wech is, sal Aelianus[19] soo veel niet connen wtrechten. De Bloem-

1 Zie no. 2359, p. 349 n. 11.
2 Vgl. Horatius, *Ars Poet.* 451/2.
3 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; betreffende de pogingen zijn huwelijk met Margareta van Lotharingen ongeldig te doen verklaren zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Schuilnaam voor De Richelieu.
8 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
9 Diederik.
10 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de door Grotius en voor hem ondernomen pogingen zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
11 Sultan Murád (Amurath IV).
12 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 h. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2338, 2340, 2347, 2350, 2355 en 2364 beantw. d. no. 2403. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 227.
13 No. 2355.
14 Cornelis, Grotius' oudste zoon, op doorreis naar Duitsland.
15 Pseudoniem van Maria van Reigersberch.
16 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft erboven geschreven: Swede.
17 Pseudoniem van Grotius.
18 Codenaam voor Pruisen; Grotius heeft erboven geschreven: Pruyssen.
19 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona; Grotius heeft erboven geschreven: Spierinck.

cool[1] heeft oock sijn aemulos. Iovinianus[2] seyt dat te hebben connen mercken aen propoosten van Van den Honert[3], die hem vraechde, off Iustinus[4] oock van[5] Sophi[6] was ambassadeur[7], ende hem redenen gegeven werden, waerom hij het most geloven, toonde hij verwondert te sijn, van Caius[8] volck contrari immers twijfelachtych daervan te hebben hooren spreecken.

Philemons[9] saecken staen niet te beteren; daerom sal goet sijn, dat Constans' gesel[10] hem wel stelle met sijn Neeff[11].

Van Serranus[12] spreeckt men niet meer off hij doot waer; off Aristoteles[13] hem wederom levendych sal maeck[en], sullen wij sien; binnen acht dagen comt hij hier.

Cimon[14] is noch met Alcaeus[15] besych. Vindex[16] is niet wel tevreden, doch doet tot noch toe daervan geen publycke demonstratie. De Latou[17], dencke ick, sal maecken van de Endivie[18] claer te wesen ofte eerst spreecken, als men siet, dat het daerop aencomt.

De Francfortse tijdyngen vandage over Amsterdam gecommen seggen, dat die van Ments met negenhondert mannen hebben overvallen Gustavusburch, daer dat inlagen ses hondert kaisersche, dewelcke sij meest alle hebben doot geslagen, de provisiën van wijn daerin gevonden in Ments gebracht. Die van Hanouw hadden een quartier, van de keysersche met een regiment beseth, opgeslagen, defenderen haer wel, presenteren haer op het Francfortse accoort den keyser[19] over te geven; volck in te nemen toonen sij niet geresolveert.

1 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Grotius heeft erboven geschreven: Rijcxc.
2 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch; Grotius heeft er ‘N. Reig.’ boven geschreven.
3 Rochus van den Honaert, die met Andries Bicker en Joachim Andreae namens de Staten bemiddeld had bij de totstandkoming van het bestand tussen Polen en Zweden; de woorden ‘van Van den Honert’ staan in de tekst in code: 114. 213. 323. 57.42.62.72.66.68. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
4 Pseudoniem van Grotius.
5 Dit woord staat in de tekst in code: 288. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
6 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft er ‘Swede’ boven geschreven.
7 De woorden ‘was ambassadeur’ staan in de tekst in code: 2060.76. 70.61.11.27.1080.70.10.108.4. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
8 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft erboven geschreven: Sweden.
9 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft er ‘Swedens’ boven geschreven.
10 Pseudoniem van Grotius; boven Constans' heeft Grotius ‘M. Reig.’ geschreven.
11 Voor deze schuilnaam voor Frederik Hendrik zie J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
12 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw, die te Parijs nog steeds vergeefs op zijn terugroeping wachtte; Grotius heeft erboven geschreven: Paeuw.
13 Codenaam voor Holland; Grotius heeft er ‘Hollant’ boven geschreven.
14 Codenaam voor Staten-Generaal; Grotius heeft erboven geschreven: St. Gen.
15 Codenaam voor bestand; Grotius heeft er ‘Treves’ boven geschreven. Vgl. no. 2355, p. 343 n. 5.
16 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft er ‘Vranckrijck’ boven geschreven.
17 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft erboven geschreven: Vr.
18 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft erboven geschreven: Pr. van Or.
19 Ferdinand II.

Desen middach heb ick gesien een brieff van monsieur Caluwaert[1], garnisoen houdende binnen Maestricht; adviseert, dat de gevangenen bij de Fransoisen in de bataille van Avennes, op prins Thomas[2] verovert ende in die stat binnen een commanderie bewaert, door een muyr wt de plaetse, daer sij in waren gesloten sijnde gebroocken, daer hulpe hebben gevonden bij den coster[3], die haer sleutels van alle sloten heeft gesubministreert ende door de kercke op de strate heeft gebracht, alwaer soo goede guides, daertoe geapposteert, hebben gevonden, dat sij, sonder van yemant te wesen gesien, wt de stat sijn geraeckt door een passage op een cleyn rivierken, genaemt le lact, daer een ijser traille was, doch niet tot aen het water toe, ende tusschen de traille ende de gront was ontrent twee voet spacie; hebben haer plat nedergeleyt, sijn een voor een tusschen de traille ende de gront door het water gecroopen ende hebben buyten de stat gevonden personen, die op haer pasten, die deselve hebben gebracht in een stat van den viant, soo den naem (mij) is vergeten, Nueille, waar sij op den middach sijnde gearriveert de stat eerst door het lossen van het canon daervan is geadviseert. Dit heele beleyt is gebrouwen, soo men schrijft, bij de geestelijcke, ende mach dienen tot preadvertentie, datter niet erger op en volge.

Een dach geleden heb ick mij geïnformeert, off een seeckerder off corter wech tot bestellen van de brieven was te vinden, doch wert mij geseyt geen andere te sijn als over Zeelant, die mons.r Billiant[4] gebruyckt. Dat traech overcommen is bij faulte van scepen ende contrari wint. Ick sal geen occasie versuymen van schrijven, verwachte uEd. van gelijcke sal doen. Bidde om mijn gebiedenisse.

Desen 22 Nov. 1635.

Diogenes' man[5] bewaert Manlius'[6] plaetse, niemant anders. Nomadum more vivitur, nemo ubi audit neminem[7].

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot Tot Paris.
In dorso schreef Grotius: 22 Nov. 1635 N. Reig.
En op de adreszijde: Rec. 17 dec.

2362. 1635 november 23. Aan Willem de Groot[8].

Mi frater,

Seldeni commentatio de Mari clauso seu de Dominio Maris[9] libris duobus jam ad CLXXX pervenit paginam eritque absoluta editio intra menses duos. Transmissa

1 Jhr. Levin de Sassigny gezegd Caluart; vgl. over hem Van Reigersberchs brief aan Grotius van 28 juni 1638 bij Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 481 v.
2 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano; ter zake vgl. no. 2137, p. 14.
3 Niet geïdentificeerd.
4 Jason Bijlandt; zie over hem III, p. 11 n. 3.
5 Schuilnaam voor Jacob Cats; Diogenes is een codenaam voor Dordrecht met de betekenis door Grotius erboven geschreven. Het woord ‘man’ staat in de tekst in code: 929. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
6 Adriaen Reyniersz. Pauw; vgl. no. 2301, p. 260 n. 3.
7 Vertaling van Euripides, *Cycl.* 120: *Νομάδες□ ἀκούει δ’ οὐδὲν οὐδεὶς οὐδενός.*
8 Gedrukt *Epist.*, p. 857; *Clavis Ep. Grotii.* Tesamen met no. 2381 beantw. d. no. 2410.
9 Zie hierover no. 2359, p. 349 n. 11.

sunt capita librorum, ex quibus apparet diffusum fore opus et, ut sunt illius alia, eruditum.

Iisdem a Londino literis cognovi rem miram et addendam veterum observationibus *περὶ μαχρόβιων.* Comitem Arundeliensem[1] nuper rura sua in comitatu Salapiensi peragrantem perductum ab eorum locorum hominibus ad senem annorum - scribam non numeris, sed plenis literis nequid de sensu dubites - centum quinquaginta et quatuor. Cumque tam prodigiosae rei fides non haberetur, a comite et adstantibus probatam rem actis certissimis. Eum senem a comite ostensum regi[2] reginaeque[3] et nunc in aula ejus educari, integro corpore, nisi quod a viginti annis lucis amisit usum. Hoc tibi et talium curiosis significare non abs re duxi.

Rogo ut e pecunia mea, quae prima se offeret, parentibus[4] meo nomine centum des florenos pro strena[5]. Praeterea meum negotium Rotterodamense[6] et de filio[7] transmittendo librisque et chartis tuae fidei ac diligentiae, ut omnia mea commendo.

Tuus germanissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 23 Novembris 1635.

2363. 1635 november 24. Van Rijngraaf Otto[8].

Unsern günstfrl. grus in allem geneigtem Willen zuvor, Edler,
Vester unndt Hochgelerter, sonders geliebter Herr unndt Freunndt.

Ob unnss zwar nit zweiffelt, es werde dass gerücht unsers wiederwertigen zustandes, darin beijdes wir[9] unndt die andere herrn vom Consilio gerathen, allss eine nunmehr bekante sach so weit erschollen sein, dass dem herrn auch nachricht darvon zukommen, dieweiln jedoch ohngleich darvon sowohl geredet allss geschrieben werden mögte, so haben wir nit underlassen künen, Ihme der sachen gestaldt unndt eigentliche bewantnus mit etwass umbständen zu vernehmen zu geben, unndt ist dem herrn vordrist wohlbekant, wellicher gestaldt wir unss so zahl von den confoederirten Ständen, allss auch herrn General Leutenandt de Feuquières[10] bewegen lassen, dass wir dass Vice Directorium auf unss genommen, wiewohln wir nuhnmehr, allss unss lieb gewesen, verspürt gehabt, dass so baldt nach des herrn Reichs Cantzlers[11] abreijsen von Strassburg dass gemeine Werck mit so standhafftem eijffer, allss die noturfft erfordert gehabt, fast nicht mehr betrachtet, undt von den Ständten nimis cunctanter fortgefahren werden wolle,

1 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem IV, p. 127 n. 5.
2 Karel I van Engeland; vgl. ter zake Knuttel, *Pamfl.* no. 4403.
3 Henriette Marie, dochter van Hendrik IV van Frankrijk.
4 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
5 De woorden 'Rogo ... strena' aangevuld uit *Clavis Ep. Grotii.*
6 Dit doelt op de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
7 Diederik, voor zijn studie in het vaderland, doch op het punt naar zijn ouders te Parijs af te reizen.
8 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 18. Eigenh. ondertek. Beantw. d. no. 2397.
9 Rijngraaf Otto en zijn broer Johann Kasimir.
10 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

unndt daher gleich damahls absehen können, wie schwer es unss vielleicht aus sollichen considerationen fallen würde, so haben wir jedoch aus liebe des Vatterlandts, unndt damit dass Consilium boni publici promovendi causa erhalten werden möchte, unss nicht abschrechen lassen, auf der Ständt einstendiges begehern unss neben denen noch ubrigen herrn vom Consilio benantlich herrn Cantzler Löfflern[1], herrn Obristen Calenberg[2], herrn Tetzeln[3], herrn Wolffskeelen[4] unndt Secret. Vohrenbühlern[5] nacher Franckfurth zu begeben, alda wegen wohlgelegenheit des orths auf die im Reich vorgehende tractaten ein sorgfeltiges auch[6] zu haben, selbige dem gemeinen Vatterlandt unndt allen Confoederirten zum besten zu vorbaueren unndt den Ständen die notturfft jedes mahles zu communiciren, deme wir dan auch mit angelegener sorgfalt nachgesetzt unndt, allssbaldt wir ein undt das ander vernommen, dennselben es getreuerlich notificirt unndt deren gutachten unndt befellich, wie wir unss beij dem Consilio zu verhalten hetten, eingeholet.

Es ist aber kurtz darauff erfolgt, nachdem ein Standt nach dem andern angefangen Separation zu tractiren, dass herr Tetzel auf der Statt Nuhrenberg zuschreiben des Consilii unndt der tathsgang sich enthalten, undt hernach gar abgefordert werden, allssauch von den Ständen von tag zu tag alles continuiret werden, die Statt Franckfurt endtlich selbsten in wüerckliche tractaten sich eingeslossen, interim aber wir mit bekummernus erfahren müssen, dass wir von meniglich verlassen unndt hindan gesetzt worden. Nach dem unns dan die Ständt sowohln allss die bey der Armee allso hülffloss unndt auf unser vielfältige schreiben gar ohnbeantwortet sitzen lassen, unndt viel, die freundt sein wollen, unss gleichsamb verschimpfft, die Kayssl. auch unss starck angefochten unndt der salvus conductus, derentwegen wir herrn Vohrenbühlern an den Konigl. hoff abgeschickt, gantz verweigert worden, dass wir dergestaldt in Franckfurt allss gefangene eingesperrt, von allen underhaltsmittlen in einer so grossen Theurung undt grassirenden Pest destituirt gewesen, unndt unss anders nichts allss gefänglichr hinwegführung - In massen dan unser unndt der anderen herrn vom Consilio obfolgung öffters mit ernst beij der Statt Franckfurth gesucht worden - zu befahren gehabt, unndt wass dergleichen ohnfehlbare adversiteten, welliche unss unndt den ubrigen herrn zugestanden, mehr sein.

Alls seindt wir endtlich von unser Persohn, wider unsern willen unnss ex praesenti et in dies crescente periculo losz zu würcken, genottrengt worden, ein anders unndt zwar noch eintziges ubriges mittel zu ergreiffen, dass wir unss gegen den Graven zu Polckenstein[7], dessen Td. unss einen pass aus Franckfurt zu ziehen zuwegengebracht, obligiren müssen den zu Benfeldt gefangenen Graven zu Salm[8] losszumachen, darauff wir nacher Maintz, in meinung die armée noch zu erreichen, allss aber dieselbe albereit 3. tag schon hinweg gewesen, dreij wochenn darnach

1 Dr. Jacob Löffler, kanselier van Würtemberg.
2 Ludwig Heidenreich von Calenberg, overste uit Hessen.
3 Jakob Tetzel von Kirchsittenbach, lid van de raad van Nürnberg.
4 Johann Eberhard von Wolffskehl.
5 Johann Varnbühler (1595-1657).
6 Bedoeld is: Auge.
7 Omtrent deze graaf (von Bolckenstein?) heb ik geen bijzonderheden kunnen vinden.
8 Hermann Adolph, graaf van Salm (†1638), deken van het Groot-Kapittel van Straatsburg en administrateur van de goederen van dit kapittel; hij werd meer dan anderhalf jaar in Benfeld gevangen gehouden.

mittelst einer Kayssl. Convoy unss anhero begeben, vorhabend unser abgegebene parola zu machen, unndt gedachten Graven zu Salm zu erledigen. Es hatt aber derselbe - ohn erachtet ein Rheingrävischer gefangener - von den Commendanten zu Benfeldt, herrn Obristen Querenheim[1], im wenigsten gefolgt werden wollen, sondern hat er sich auf des herrn Reichs Cantzlers schriefftliche ordre unndt befellich beruffen, an dessen Excell. unndt Td. wir zwar um zuverschiedenen mahlen beweglich geschrieben, aber biss dato keine antwort erhalten, dass unss dahero verschiener tagen von dem Graven zu Polckensteins auf ein neueres hart zugesetzt, unndt wir noch mehr betrohet worden, allsso dass, weiln es albereit mit hiesiger Statt dahin kommen, dass die Kayssl. aus unndt ein reiten, wir gleichfalss noch ferner in spe et metu versiren, wider dessen aber unsere arme underthannen solliches mit grossen iammer entgelten müssen.

Mitt den anderen zu Franckfurth noch enthaltenen unndt eingangs ernanten herrn vom Consilio aber hat es diese beschaffenheit, wie ingleichem auch herrn Tetzelen unndt herrn Ingolden[2], dass, obzwar diese beede beij unndt in ihren Stetten [sind], sie doch nebens unss unndt den andern in einerley unndt gleichen gefahr so vohln ihrer Personen unndt Gütter begrieffen seindt, welliches wir dan dem herrn Reichs Cantzler gleichfallss zu erkennen gegeben.

Wan wir dan jedenzeit die hoffnung gefast, es wuerde die Königl. Mayest. zu Franckreich[3], da sie dessen aigentlich bericht empfingen, zu gnedigstem mitleiden gegen unss bewogen werden, unndt unser in Königl. gnaden ingedenckh sein, allss haben wir ohnlengst unsers frel. lieben Vetters Rheingraffs Hanss Philipss[4] Td. solliches auch uberschrieben, unndt dieselbe versuchet, Sie wolten Ihr aüsserst angelegen sein lassen anlass unnd gelegenheit zu suchen, höchst gedlr. Ihrer Maijest. unndt dero hohen Officianten unser angelegenheit beweglichst zu remonstriren unndt es dahin zu richten, damit unser unndt der andern herrn vom Consilio, - wie wir verhoffentlich durch unser treuer gemeinte dinst anderst nit meritirt - unndt es auch der der tenor confoederationis mit sich pringt beij vorfallenden tractaten, davon starck hieraus gehofft unndt geredet wirdt, jederzeit gedacht, unser Persohn unndt Gutter darin eingeschlossen, unndt wir von andern täglich wachsenden ohngelegenheiten unndt betrohungen gesichert werdenn mögen.

Nun wir dan auch zu dem herrn dass vertrauwen haben, er werde diesen unsern zustandt ohgern unndt mittleidentlich vernehmen, allss haben wir auch nit umbgehen wollen, Ihn alss den Königl. Maijest. zu Schwedens vornehmen Gesandten hirunter ebenmässig zu ersuchen Ihme diese sons bessermassen recommentirt sein zu lassen, unndt beij mehr höchstermelter Königl. Maijest. zu Franckreichs, wie er wohl vermag, unser undt der ubrigen herrn vom Consilio wegen, etwass ersfriesslichs ins werck richtenn zu helffen. Dass seindt wir auf alle begehbenheit hin widerumb zu beschulden geneigt unndt willig unss damit Gottlichen Gnaden empfehlendt,

des herrn dienstwilliger
Otto, wildt unndt reingraff.

Strassburg, den 14 9bris 1635.

1 Arendt von Quernheim, officier in het Zweedse leger, commandant van Benfeld, aldaar overleden op 20 januari 1639.
2 Franz Rudolf Ingold.
3 Lodewijk XIII.
4 Rijngraaf Johann Philipp (†1638).

In dorso schreef Grotius: 14 Nov. H. Reyngraf 1635 Strassburg
en: Rec. 13 dec. n. st.

2364. 1635 november 24. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Ick schrijve desen bij avance gaende naer Delft, alwaer ick lichtelijck soude connen vernachten ende maendach middach, ordinaris dach, niet thuys wesen. Het subiect van mijn reyse is voor een groot deel, dat ick genooth bij den heer Brasser[2] in compangie van een van Caesars[3] volck, wil sien, off ick soo veel kan tewege brengen, dat met de eerste gelegentheyt een bijeencompste wert geleyt.

Van Alcaeus[4] heb ick niet nader verstaen.

Eenyge van Pyrrhons[5] volck, daeronder den aensienelijckste, hebben haer vrij wat geformaliseert, dat Cimon[6] sonder ordre soo verde met Catullus[7] is gegaen. Sed hi motus animorum etc. pulveris exiguitate[8].

Vanwegen Cimon[9] is aen de stenden van[10] Claudius[11] geschreven tot bevorderynge van het huwelijck van Tibullus' suster[12]; den conynk[13] heeft hem soo verde aen Honert[14] verclaert, dat hij seyt: die off geen. Daer sijnder, die meenen, dat met dat houlijck, ende een te maecken met Tibullus[15] ende Xenocrates' dochter[16], vaste fondamenten waren te leggen om door een alliantie van de kinde-

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 i. Eigenh. oorspr. Tesamen met nos. 2338, 2340, 2347, 2350, 2355 en 2361 beantw. d. no. 2403. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 229.
2 Govert Brasser, pensionaris van Delft.
3 Codenaam voor Rotterdam; Grotius heeft er 'Rott.' boven geschreven. Het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
4 Codenaam voor bestand; vgl. no. 2355, p. 343 n. 5.
5 Codenaam voor Zeeland; Grotius heeft er 'Zelant' boven geschreven.
6 Codenaam voor Staten-Generaal; Grotius heeft er 'St. Gen.' boven geschreven.
7 Codenaam voor bestand; Grotius heeft er 'Treves' boven geschreven.
8 Men leze: ... pulveris exigui jactu; Vergilius, *Georg.* IV, 86/7.
9 Grotius heeft erboven geschreven: St. Gen.
10 De woorden 'aen de stenden van' staan in de tekst in code: 99. 189. 103.72.31.323.213. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
11 Codenaam voor Polen, met de betekenis door Grotius erboven geschreven.
12 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland. Tibullus is een schuilnaam voor de jonge paltsgraaf Karl Ludwig; Grotius heeft erboven geschreven: Pals. Het huwelijk van Wladislas VII (IV) van Polen met Elisabeth heeft geen doorgang gevonden.
13 Wladislas VII (IV); de woorden 'den conynk' staan in de tekst in code: 434. 12.91.41.109.31.58. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
14 Rochus van den Honaert; met Andries Bicker en Joachim Andreae had hij namens de Staten bemiddeld bij de totstandkoming van het bestand tussen Zweden en Polen, dat op 12 september te Stuhmsdorf was gesloten. De woorden 'aen Honert' staan in code: 99.6.57.59.24.74.66.77. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
15 Grotius heeft er 'Paltsgraeff' boven geschreven.
16 De enige in 1635 ongehuwde dochter van Oxenstierna was Catharina (geb. 1612); zij huwde in 1640 met Johan Cruus van Edeby, lid van de rekenkamer. Xenocrates is een schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Grotius heeft erboven geschreven; Canc. van Sweden.

ren, die te wedersijden daeruyt souden commen, eenen vasten bant tusschen Sophi[1] ende Claudius[2] te maecken; doch dat is verde te soucken.

Van den lantgrave[3] wert verscheyden gesproocken ende geadviseert; daer sijnder, die seggen, dat hij finalijck met den conynck van Hongeren[4] is geaccordeert; andere, dat, in plaetse den conynck soude teyckenen de articlen sulckx die bij den lantgrave waren gesonden, deselffde t'eenemale in substantie verandert, geteyckent terugge heeft gesonden ende den lantgrave die niet heeft geaccepteert. Soo veel isser van, dat sijn volck noch op de been blijft, de plaetsen in Osenbrug ende het stift Munster beseth, ende heeft den ceurvorst van Ceulen[5] commissarissen gesonden om te sien, off ontruymynge soude geschieden. Hanou defendeert hem noch.

Monsieur de St. Chaumont[6] was wederom bij den heer rijxcancelier[7] te Wismar gecommen, van waer men meent, hij naer Denemarcken gaet.

Met het proces van de gevangene cappitainen is men besych[8].

De sterfte in dese landen is noch groot; op eenyge plaetsen mindert; te Amsterdam ende Utrecht meerdert; Leyden heeft al tusschen veerthien, vijfthien duysent menschen verloren.

Over twee dagen is hier gesturven monsieur van Santen[9], neeff van de vrouw van Eussum[10], broeder [van] den schout van Delft[11]; is vier, vijff dagen sieck geweest, sijn broeder noch suster[12] hebben hem niet gesien. De vrouw van Eussum heefft hem tot het uyterste geassisteert, joffrou Van Dorp[13] in huys gebleven tot den dach, dat hij sturff. Twee uyren voor sijn doot ontboot predicanten ende notaris; de predicanten hebben haer geëxcuseert, den notaris is gecommen ende heeft testament gemaeckt.

Alle de onse sijn, Godt loff, noch wel, behalven onsen neeff van Varyck[14].

Doet mijn gebiedenisse.

UEd. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberg.

Desen 24 Nov. 1635.

1 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft erboven geschreven: Sweden.
2 Grotius heeft er 'Polen' boven geschreven.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 Ferdinand, de zoon van keizer Ferdinand II.
5 Ferdinand van Beieren; zie over hem IV, p. 80 n. 6.
6 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
7 Axel Oxenstierna.
8 G.J. Vossius noemt in zijn brief van 17 maart 1636 aan Grotius een aantal hunner bij name; zie ook Van Reigersberchs schrijven aan Grotius dd. 16 maart 1636 (dl. VII).
9 Nicolaes Willemsz. van Santen, in leven kapitein van een compagnie voetvolk, halfbroer van de Delftse schout.
10 Maria Diert, weduwe van Jhr. Ulrich van Eeussum.
11 François Willemsz. van Santen (1592-1675), sedert 1629 schout van Delft.
12 Catharina van Santen (1600-1677), halfzuster van François; zij was in 1627 gehuwd met Andries van der Muelen.
13 Dorothea Frederiksdr. van Dorp; zie over haar Worp, *Briefw. Const. Huygens* I, p. 19 n. 2.
14 Philips van Varick, raad en schepen van Veere. Hij was gehuwd met Cornelia Campe, dochter van Mr. Jacob Campe († 1625) en Maria's oudste zuster Martha van Reigersberch.

Soo terstont, dat is desen saterdachmiddach, comt tijdynge, dat in de Duffel naer het huis van Billant op den viant sijn verovert alle de wercken van den viant op de redoute van het spuy (l)eggende ontrent Griethuysen. Daerenboven heeft men gistermorgen in een groote .... ingenomen in de Betuw de buytenwercken van het fort Schenck, resteert alleen een halve maen voor de brugge. Het fort kan het nu niet lange maecken[1].

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de coninginne ende croon van Sweden bij den Alderchristelijcksten conynck.
In dorso schreef Grotius: 24 Nov. 1635 N. Reig.
En op de adreszijde: Rec. 17 dec.

2365. 1635 november 25. Aan A. Oxenstierna[2].

Excellentissime Domine,

Quanquam scripsi nudiustertius[3] per tabellarios, tamen Sadlerum[4] euntem ad Sublimitatem Tuam nolui sine meis literis dimittere.

Video rerum prudentes omnes ita judicare non posse diu heic bellum trahi. Causae ita credendi multae sunt. Princeps Condaeus[5] palam improbat belli indicti consilia. Comes Suessionensis[6], quod a consultationibus potissimis arceatur, fert graviter. Nobilitas queritur se impensis gratuitae militiae exhauriri idque contra instituta vetera extra fines. Plebs a monachis incitata partim et incommoda gravissima sentiens sublato cum Hispanis Belgisque commercio multorum et rebus belli jure confiscatis damnat arma, quasi non in publicum bonum, sed ex unius hominis suas injurias exsequentis arbitrio sumta. De gazis suis quod jactant, nugae sunt. Videmus ipsi, quantis in difficultatibus immo et periculis vectigalia aut exigantur vetera, aut tententur nova orta nuper gravi seditione non in longinquis regni partibus, sed Carnuti. Ipsae, quae haberi possunt, pecuniae quam male administrentur, quis non videt? Numerorum militarium vix tertia pars apparet. Hinc Valentiae infelix obsidio, nisi et Sabaudi[7] dolus adfuit, quem multi suspicantur: Valli Telinae imminens vere proximo periculum. Apud Lotharingiam bellum, quod in Germaniam parabatur, intra viscera receptum flagrantibus non apud Metim tantum, sed in Burgundia villis igni hostili: pari modo per Picardiam ac vicina non modo in hostem promotum nihil, sed vastitas in agris, deserta itinera ob raptus inultos. Societatum sublata fides. Ut de Germanis taceam, quorum vix ullus est princeps, vix ulla civitas, quae non pacem aut fecerit aut precibus ambiat, principi Arausionensi[8] non magis quam Sabaudo fiditur. Quid mirum? cum Sabaudo Pignerolum hi extorserint, Sabaudiae compedem, principi autem Arausionensi Arausionem extorquere omni modo voluerint, utrumque autem deceperint,

1 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
2 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 197; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 121.
3 No. 2359.
4 Philip Sadler, officier in Zweedse dienst.
5 Henri de Bourbon, prins van Condé.
6 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Frederik Hendrik.

Sabaudum celatum cum in hac aula esset ea, quae per Italiam suo ex usu pepigerant: Arausionensem vero in Flandriam ante annos aliquot in spem inanem venturi e Gallia exercitus pertractum.

Accedunt ad haec ex formidine potentium divisa passim imperia, magnum militiae malum, nec aemulatus tantum, sed inimicitiae apertae inter Brezaeum[1] et Castilionaeum[2], ita nunc iter Incolismensem[3] et Lafortium[4] nec magis occultae inter Sabaudum et Crequiacum[5].

Sunt autem mala haec omnia ejusmodi, ut remediorum spes sit nulla, Cardinalis[6] laborum impatiens curam rerum in monachum[7] derivat: is levi cura defungitur. Butillerius filius[8] nihil nisi cursitat, pater[9] differt omnia. Qui aerarium tractant, qui militi praesunt, omnes immissos se putant in auream messem. Horum omnium peccata onerant cardinalem, vitae quoque suae trepidum. Nec segnis per Masarinum[10] pontifex[11] ostentare pericula, quo magis pacem suo ex usu, id est, cum maximo protestantium damno conficiat.

Videbit Sublimitas Tua, quae ibi se conditiones offerant ad pacem aut bellum. Ego eos, quos convenire licuit, ita edocui, de pecunia tam diu debita, de legatione, postquam utendi tempora abierant missa[12], de detractis amicorum nobis opera iis in Prussia obventionibus, quibus belli onera sustinebantur, ut quicquid constituerit Sublimitas Tua, constituta ei sit existimatio.

Illud adhuc texi hactenus, quod in tempore promi poterit, non obstrictam fidem Suedicam, nisi rex[13] bello cum domo Austriaca implicaretur: implicitus est cum Hispano[14] ad nos non pertinente: cum Caesare[15], qui nobis hostis est, non implicitus.

Haec non eo scribo, ut quicquam suadeam remotior a rerum, quae illic geruntur, cognitione, quam ut id possim, sed ut plane videat Sublimitas Tua liberam sibi esse consultationem, quocunque res ducent. Ejus prudentiam Deus, bellorum pacisque arbiter, Excellentissime Domine, ad bonum Suediae, christianique orbis regat.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius

Lutetiae, 15/25 Novembr. 1635.

1 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
2 Gaspard de Coligny, graaf van Châtillon; met de markies van Brezé had hij de leiding gehad van de Franse troepen in de Nederlanden.
3 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
4 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
5 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
6 De Richelieu.
7 Père Joseph; zie over hem V, p. 309 n. 12.
8 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny.
9 Claude le Bouthillier, heer van Pont en van Fossigny.
10 Giulio Raimondo Mazzarini, extra-ordinarius nuntius te Parijs.
11 Urbanus VIII.
12 Hierom had Grotius - op aandringen van Oxenstierna - herhaaldelijk de Franse koning verzocht; tenslotte werd Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, gezonden, die toen echter weinig meer kon uitrichten.
13 Lodewijk XIII.
14 Philips IV.
15 Ferdinand II.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2366. 1635 november 25. Aan N.C. Fabry de Peiresc[1].

Mitto, vir nobilissime, nonnulla e Porphyrii[2] libris allata a christianae fidei defensoribus, unde cognitu facile, quam multa in eundem usum derivari possint e libris ejus, si totos haberemus; illos praesertim, quos contra christianos cum scriberet, plurima ipse in se et suos arma porrexit. Veneno, quod inesse iis libris potest, satis parata remedia ex tot christianorum veterum apologeticis scriptis, illis praecipue, quae contra Celsum Origenes[3], contra Iulianum Cyrillus[4] commentati sunt.

Quare ad egregium publicum pertinere arbitror, ut illi libri sint in manu eorum, qui uti et velint et possint.

25 Nov. 1635.

2367. 1635 november 27. Aan Ch. Marini[5].

Monsieur,

Il y a cinq iours que ie receus la vostre du 18/28[6] de Septembre de laquelle ie vous remercie d'autant plus qu'elle est fort ample et pleine de particularitez. Depuis nous avons eu icy imprimée l'histoire de Clausel[7], et ne sçavons ce que luy est arrivé, qu'il a voulu estre pendu romain.

En contrecharge ie n'ay pas beaucoup de choses à vous mander, les vents nous ayants empesché depuis six sepmaines toutes les lettres d'Hollande, et par conséquent des quartiers où est Mons. le grand chancelier[8] lequel se voyant abandonné presque de tous amis les ducs de Lunenburg[9] et Mecqlenburg[10], et aprez aussi l'électeur de Brandenburg[11] ayant accepté la paix de Pirne, ne voulant estre informé de ceux qui ne se contentants pas de quitter nostre alliance s'estoient rendus nos ennemis, ayant laissé une garnison d'environ quatre mille hommes à Magdenburg s'est retiré à Stetin pour défendre la Poméranie par l'armée que le mareschal du royaume[12] avoit amené en Prusse avant que la tresve de vingt et

1 Copie Aix-en-Prov., Bibl. de Méjanes, ms. 205-1023. Beantw. d. no. 2440. Gedrukt *Epist.*, p. 197; *Ep. ad. Gallos*, p. 385.
2 Over Porphyrius zie III, p. 230 n. 8.
3 Betreffende Origenes en zijn *Κατὰ Κέλσου* zie III, p. 444 n. 7.
4 Betreffende Cyrillus van Alexandrië en zijn *Adversus libros athei Juliani 30 libri* zie III, p. 444 n. 8.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 99. Antw. op no. 2291; tesamen met no. 2375 beantw. d. no. 2429. Voor geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
6 No. 2291.
7 Louis Clausel, sieur de La Roche; hij was op 10 november 1635 wegens verraad, waarin hij Henri de Rohan had willen betrekken, opgehangen; vgl. no. 2291, p. 245 n. 3.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
9 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
10 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
11 Georg Wilhelm keurvorst van Brandenburg.
12 Jacob Pontusson de la Gardie.

six ans avec Poulogne fust conclue[1]. Cependant le mareschal Banier[2] avec le reste de son armée s'empare de la rivière de Weser et s'approche de celle du landgrave de Cassel[3] lequel quoyque tenté par les impérialistes[4] ne vous a point abandonné. Et mesmes on croit que c'est par son ordre que des vivres et secours sont venus dans la ville d'Hanou, laquelle tient bon, après la perte de tant d'autres villes et de Franquendahl.

Les armées de costé et d'autre deçà le Rhin passent le temps par des rencontres qui ne décident pas l'affaire. Mais si le duc Bernhard[5], à qui le roy[6] à cet effet promet quatre millions par an et a avancé quatre cents mille livres, peut faire son armée complette iusqu'à douze mille gens d'infanterie et six mille chevaux, avec l'armée qui est soubs le cardinal de la Valette[7] et celle du duc d'Angoulesme[8] et du marescal de la Force[9] et le reste de l'arrièreban nous font espérer quelques actions plus vigoureuses. Si outre cela le roy d'Angleterre[10] qui a icy son ambassadeur[11] pour le fait du palatinat, veut employer quelque chose de plus que de paroles, et que monsieur d'Avaux[12], ambassadeur du roy de France en Septentrion, puisse engager le roy de Poulogne[13], grandement irrité contre les jesuittes et pas trop content de la maison d'Austriche, à la protection de Silésie, les affaires des protestans ne seront pas en si mauvais estat comme ont pensé ceux qui s'en sont retirez peut-estre à leurs despens.

Cependant nous nous réiouyssons grandement d'entendre tousiours des actions glorieuses de Mons.r le duc de Rohan[14], à laquelle ioye sans doute Monsr. le grand chancelier prendra telle part que requiert l'amitié très étroite laquelle il a tousiours professé avec ce brave prince. Pour moy ie voudrois estre capable de servir à S.A. et le lui voudroi faire sçavoir par ma lettre si i'avois quelque suject d'escrire digne de sa grandeur. Ce qu'attendant ie ne lairrai pas de luy souhaitter une longue suitte de victoires pour le bien de la France et le repos de l'Europe.

Je vous remercie aussi pour ce que mandez de costé de Turquie; on nous asseure icy que Revan est prins ce qui pourra bien acheminer les affaires à une paix avec Perse, laquelle appréhension debvroit rendre les princes chrestiens plus sages que de s'entremordre comme ils font.

Je finiray icy, monsieur, priant Dieu de vous conserver par son soing paternel.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 17/27 Nov. 1635.

1 Op 12 september 1635 te Stuhmsdorf.
2 Johan Gustavsson Banér.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
9 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
10 Karel I.
11 Burggraaf John Scudamore.
12 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
13 Wladislas VII (IV).
14 Henri, hertog van Rohan.

2368. 1635 november 28. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

C'est la troisième que ie vous escris ce mois[2] espérant que toutes vous seront bien rendues surtout celle de monsieur Haga[3] que ie vous ay envoyé le 6 du courrant avec la mienne[4] qui contient le succez de nos armes icy.

Du depuis il n'y a rien de digne pour vous adviser horsmis que le marquis de Leganes[5] est arrivé à Milan pour y estre gouverneur, si comme l'entendrez par l'enclose[6]. Nos Grisons sont assemblez pour respondre aux Suisses qui à l'instigation de l'empereur[7] s'interposent pour la restitution de la Voltoline que les Austrichiens s'offrent d'effectuer pour les séparer des François. Ita fraus in parvis viam sibi praestruit[8] ut, cum operae pretium est, majori cum mercede fallat.

Thoras[9] et Créqui[10] ont assiégé Mortara, avec quel succez le temps nous apprendra.

J'atten avec désir ce qu'on faira de mon voyage de Constantinople où le gran seigneur[11] est attendu victorieux. Cependant l'on ne m'envoye point d'argent du depuis que ie suis party de Vormbs, ayant icy à combattre avec beaucoup de difficultez parmy ceste cherté incroyable.

Les impériaux n'entreprenent rien, ce qui est signe qu'ils passeront par la Suisse.

Sur ce vous reccomandant l'enclose ie suis de coeur, monsieur,

vostre très humble serviteur

Marini

De Chiavenne, ce 18/28 de 9bre 1635.

In dorso schreef Grotius: 18/28 Nov. 1635 Marini.

2369. 1635 november 28. Van A. Matthisius[12].

Mijn Heere ende grootgunstige vriendt,

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2420. Betreffende Marini zie V, p. 436 n. 4.
2 De beide voorgaande zijn resp. no. 2354 dd. 18 november en no. 2351 van de 16de.
3 Mr. Cornelis Haga, gezant van de Republiek te Konstantinopel.
4 Oude stijl; bedoeld is no. 2351.
5 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.
6 Ontbreekt.
7 Ferdinand II.
8 Livius XXVIII, XLII, 7.
9 Jean de Saint-Bonnet, heer van Toiras.
10 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
11 Sultan Murád (Amurath IV).
12 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 22. Eigenh. oorspr. Betreffende Assuerus Matthisius -Sweer Matthijssen- zie V, p. 72 n. 10.

Als ick Uwer E. eersten brief den 10^{en} Octobris beandtwoordt ende teffens om uE. versouck nae te komen op Helmstadt geschreven hadde, wiert mij den tweeden van uE. in date 3 Octobr. nieuwen stijls gelevert van gelijcken inhoudt met den voorigen.

Ick hebbe gewacht daerop te schrijven, totdat ick de andtwoorde van Helmstadt soude becomen hebben, die mij nu eerst is geworden, ter oorsaecken van

d'absentie D. Schraderi[1], aen denwelcken mijnen brief gesonden was. Hij recomandeert mij met raedt van D. Calixto[2] tot den bewusten dien[st bij] uE. eenen Brandanum Daetri Hamburgensem[3], D. Calixti domesticum, van [den]welcken hij uyt D. Calixti mondt sulcken getuychenisse geeft van vromicheyt, geleertheyt, ijveren in 't predicken ende veerdige handt in 't schrijven, dat sij beyde uE. versekeren van hem seer goeden dienst te sullen cunnen genieten.

D. Lindenbrogius[4] getuycht oock 'tselve van hem, aen wien ick van D. Schradero gewesen was, om van sijne gelegenheyt naeder te vernemen.

Den jongman is oock begerich besonder bij uE. sulck eene conditie aen te nemen ende belooft uE. daertoe allen mogelicken vlijt ende getrouwicheyt.

Wanneer hij dan op dese getuychenissen uE. soude mogen gevallen wert mij ontboden, dat uE. om hem te becomen sall willen gelieven literas vocationis op hem over te senden, omdat sij niemandt gewent sijn tot Helmstadt de handen op te leggen tot den kerckendienst sonder alvorens deselve ontfangen te hebben.

D. Calixtus verbindt sich oock, alsoo den jongman alumnus is Ernesti, principis Vimariensis[5], dat hij sijne dimissie terstondt daerop sall procureren.

D. Schraderus en soude selfs van desen dienst niet vreemt geweest zijn, ten ware hij publicam eloquentiae professionem even voor den ontfanck van den mijnen tot Helmstadt aengenomen hadde.

Ick sall Uwer E. andtwoorde hierop bij gelegenheyt verwachten ende daernae geeren alles voorts bestuyren, wat uE. welgevallen sall.

D. Calixtus, Schraderus ende, soo mij Schraderus schrijft, Jacobus Lampadius[6], principum Bronsvicensium et Luneburgensium consiliarius, gebieden sich neffens mij aen uE. seer gedienstelick, gelijck het mede doen mijn Frère van de Wouwer[7], D. Oudartius[8] ende alle de andere vrienden alhier.

Uwer E. seer dienstwillige
Assuerus Matthisius.

Hamburg, den 18/28 Novembris 1635.

1 Christoph Schrader (1601-1680), theoloog, studeerde te Helmstedt en te Leiden; op 22 oktober 1635 was hij professor eloquentiae in de filosofische faculteit te Helmstedt geworden, in welke faculteit hij in februari 1636 tot magister werd gepromoveerd. Hij verbleef enige tijd in het huis van Calixtus.
2 De Helmstedtse theoloog Georg Calixtus; zie over hem V, p. 90 n. 6.
3 Brandanus Daetrius -Brandan Dätri- (1607-1688), luthers theoloog; in 1636 kwam hij als huispredikant van Grotius naar Parijs, waar hij tot juni 1638 verbleef. Hij genoot de volle waardering van De Groot en sloot met diens zoon Pieter een hechte vriendschap.
4 Friedrich Lindenbrog (1573-1648), jurist en filoloog uit Hamburg.
5 Ernst I de Vrome, hertog van Saksen-Gotha en Altenburg (1640-1674; geb. 1601, overl. 1675), broer van hertog Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Jacob Lampadius -Lampe- (1593-1649), staatsman van Braunschweig-Lüneburg.
7 Jan van de Wouwere (†na 1644), koopman te Hamburg.
8 Robert Oudart, notarius in Hamburg, was van geboorte een Nederlander; hij was in 1629 in tweede echt gehuwd met Adriana von Weinberch, weduwe van Gisebert van Dalen. Oudarts dochter Elisabeth, geboren in Friedrichstadt in Holstein, trouwde in 1647 in Hamburg met Paulus van Dalen, zoon van Gisebert. Robert Oudart was toen al overleden.

Adres: Mijn Heere Mijn Heere Hugo de Groot, ordinarys Ambassadeur van de Coninginne ende de Croon van Sweden aen den alderchristelicksten Coninck tot Parijs.

In dorso schreef Grotius: 28 Nov. 1635 Mathisius.

2370. 1635 november 28. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Den vierentwintychsten deser ende vier dagen tevoren heb ick uEd. wijtlopych van alles geadviseert[2]. Tsedert hebben wij niet anders als dat het veroveren van alle de wercken buyten den Schans[3] tot op de halffe mane naer voor de brugge continueert, ende lopen tijdyngen, gebracht met die van Arnhem commen, dat sijn Ex.[tie4] oock het fort bij het spuy ontrent Griethuysen in de Duffel heeft becommen; dan daer is noch geen publyck schrijven van. Alle hetselve sijnde wert gissynge gemaeckt het fort eer langen tijt, dat is binnen drie, vier weecken, souden connen werden genomen, ten ware het winterwater te hoge wiert, hetwelck niet alleen de progressen kan beletten, maer oock alles infructueux maecken, dat den heelen somer is gevoirdert, ende alles brengen in poincte, dat met het vooriaer van voren aen sal sijn te beginnen.

Van den tresves wert gelooft, dat noch wert getracteert; seeckerheyt hebben wij gene off weynych. Dat den mareschal de Bresé[5] heeft ontfangen commissie als ambassadeur extraordinaris, monsieur de Charnassé[6] als ambassadeur ordinaris, sal uEd. daer hebben verstaen. Off het is om de handelynge te assisteren, gelijck wert geseyt, off wel daerover te clagen ende die te beletten, gelijck meer apparentie heeft ende ick gelove, sullen wij moeten verwachten.

Wt Duytslant hebben wij niet nader tsedert de nederlage van de Saxise, daer ick voor desen van hebbe geschreven[7].

Ick sal verlangen te horen het goet succez van ons neeff de Groots[8] reyse. Soo wederom hier comt te passeren, vint uEd. het goet, soo sal ik hem wat ophouden ende sien wat bekent te maecken. Het verstant is seer goet, waer maer wat meer rappichheyt daerbij, ende op d'uytspraecke leth hij niet genouch.

Ons neeff Reigersberch[9], die ick weet, dat uEd. seer is gerecommandeert, bidde ick, dat sijn tijt wel mach besteden.

Hetgene Iustinus[10] dienstych oordeelt om hem bij Aristoteles[11] ende Gracchus[12] wel te stellen, dient niet versuymt. Negotium Caesariense est mihi curae[13].

Desen langer te maecken beleth mij den gouden wint, die mij presseert om

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 j. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 231.
2 No. 2364.
3 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
4 Frederik Hendrik.
5 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
6 Hercule Girard, baron van Charnacé.
7 Zie no. 2350.
8 Grotius' oudste zoon Cornelis; hij was door zijn vader naar Duitsland gezonden om er o.m. de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
9 Johan; zie V, p. 299 n. 2.
10 Pseudoniem van Grotius.
11 Codenaam voor Holland.
12 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
13 Caesar is een codenaam voor Rotterdam; het betreft hier de pogingen door Grotius of namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

uEd. soon[1] naer Den Briel te depescheren. Godt wil hem geleyden ende ons al te samen in sijn heylyge protectie nemen.

UEd. seer geaffectioneerden ende
dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberch.

Desen 28 Nov. op den middach 1635.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende croone van Sweden bij den Alderchristelijckste Conynck. Tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 28 Nov. 1635 N. Reig.

2371. 1635 november 29. Aan L. Camerarius[2].

Illustrissime Domine,

Nullas me iampridem accipere litteras ab Oceano magis est cur doleam quam quod mirer. Est enim commune id omnibus malum ventis, ut putamus, viam claudentibus.

Mihi quod scribam nihil eximium est: adeo frigent omnia, et ad Rhenum ac cisrhenana resides se mutuo aspectant adversi exercitus; nisi quod ab hostium parte captas Elsatiae Tabernas nunc demum audimus, eo tristiores, quod si id illis impune licuit, quid ni idem in vicina oppida liceat, nihil apparet.

Bene quod Incolismensem[3] cum Lafortio[4] discordem rex[5] huc vocavit. Bene quod duci Bernhardo Vinariensi[6] IV promittit florenorum milliones annuos, dum inde alat peditum XII, sex equitum millia, quanto minus est habiturus militum, tanto et minus accepturus pecuniae. Verum haec quidem spes, ut futura omnia, incerta est: illud certum, quod eidem duci praesentis pecuniae missa sunt quadringenta millia florenorum.

Ex Italia prospera pensantur contrariis. Discessum ab obsidione Valentiae Sabaudo[7] et Crequiaco[8] per libellos culpam altero in alterum reiectantibus. At dux Rohanius[9], qui solus victoriis suis huius anni diurna implevit[10], cum 14/24 Octobris Luvinum inter et Bormium Valle, quae Frela dicitur, immuniissent se Hispani ac

1 Diederik, die voor zijn studie in het vaderland verbleef, maakte zich gereed om zich naar zijn ouders in Parijs te begeven.
2 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 25. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 101. Gedrukt *Epist.*, p. 198. Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag.
3 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
4 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
9 Henri, hertog van Rohan.
10 De copie te Uppsala heeft de lezing: implicavit.

Caesariani[11], mille et centenos aliquot die 21/31 eorum pedites cecidit, equitem disiecit eodemque tempore ingruentem in Sondrium aliam hostium pro-

11 De troepen van keizer Ferdinand II.

cellam victoriae illius fama suique terrore repulit. Inde Rhaetis et protestantibus Helvetiis crescunt animi.

Picardia vicinaeque regiones Galliae ita a Croatis infestae sunt, ut deserantur itinera, fument villae.

In Honorati insula validum castellum struit Hispanus, ut maris usum Gallis turbet.

Deus, Illustrissime Domine, te tuosque servet, morbosque ac cetera mala a vobis arceat.

Illustrissimae Dominationi Tuae
addictissimus observantissimusque
H. Grotius.

Lutetiae, 19/29 Nov. MDCXXXV.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1635 4/14 Xbris.

2372. 1635 november 29. Aan L. Grubbe[1].

2373. 1635 november 29. Aan A. Oxenstierna[2].

Excellentissime Domine,

Quanquam literis intra statos scribendi dies per Sadlerum[3] datis breviter explicui[4] quis esset rerum status, haec tamen per tabellarium addere muneris mei duxi.

Sola, quae nobis bonos nuntios pariat, est Vallis Telina. Literae e Rhaetia tum Marini[5], tum Sprecheri[6] scriptae 5 Novembris utraeque, ex novo calendario, nuntiant Caesarianos[7] instigatu Hispanorum, qui sub idem tempus per Sondrium sperabant se posse irrumpere, venisse inter Bormium et Levinum, ubi vallis est Frela nomine, ibique se immunisse. Sed eo cognito ducem Rohanium[8], priusquam coïrent hostes, in eos irruisse septimoque, postquam eo venerant illi, die - is ex novo calendario Octobrem finiebat - magnam in eos stragem edidisse, ita ut peditum ceciderint aliquot supra mille, equitatus fuga se servaverit. Uterque eorum, qui haec ad me scripsere, se Tuae Sublimitati, quantum possunt, commendant. Marinus ad eam et suas mittit. Addit in illis ad me Sprecherus non desituros Rhaetos urgere regem[9]

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 101. De brief is blijkens een marginale aantekening op de copie gelijkluidend aan no. 2371 aan L. Camerarius; men zie aldaar, p. 366. Betreffende Lars Grubbe zie V, p. 432 n. 12.
2 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 197; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 122.
3 Philip Sadler, officier in Zweedse dienst.
4 No. 2365.
5 No. 2339; Charles Marini was correspondent voor Zweden te Zürich.
6 Over Fortunatus Sprecher zie IV, p. 138 n. 9; zijn brief van 5 november ontbreekt.
7 De troepen van keizer Ferdinand II.
8 Henri, hertog van Rohan.
9 Lodewijk XXIII van Frankrijk.

advocata etiam corporis Helvetici commendatione, ut sibi, veteribus dominis, reddatur Vallis Telina.

Cis Rhenum manent adversi inter se exercitus, multum imminuti utrique; Caesarianus, quod victus pro militum copia non satis adsit, Gallicus, quod ii militari ac difficili victu contenti esse nequeant. Incolismensem[1] huc revocatum intelligo sero nimis; quae Lafortio[2] parent copiae super quator millia non habere. At cardinalis Riceliacus, ut ex legatis aliis didici, hoc anno bellum a rege coeptum ait, in annum sequentem gerendum animosius, multoque magis anno tertio, quarto autem immenso amplius. Haec illi dicere quam aliis credere est promptius.

Benfeldii intelligo esse quae sunt opus. Tabernae, Hagenoviae, Colmario, Slestado non sine causa timetur. Etiam ad Mosellam Confluentibus audio victus penuriam fieri. Tum hinc Caletum tum Diepa eodem versus itinera capientes ab excursoribus quotidie capiuntur, mira praesidum negligentia.

Interim et in cardinalem[3] a Bruxella libri veniunt virulenti, ut nimirum odium ei concitetur non ex publicis tantum negotiis, sed et ex vita privata. Inter alia dicitur cardinalis sibi non tantum Trevirensem et Spirensem episcopatum, sed et regnum Austrasiae ex Lotharingi[4] ac Palatini[5] spoliis spopondisse. Quod verum esse non negat Arnaldius[6], Philipsburgi malus custos, qui et ejus rei penes se ait fuisse documenta, quae eo, quo ipse, tempore in hostium venerunt potestatem. Haec an ad otii cupiditatem an ad vindictam incitatura sint cardinalis animum neque metus neque irae expertem, in dubio relinquo.

Pacis negotium urget pontifex[7] impellente, ut creditur, Imperatore[8].

Hispanus[9] more suo cunctatur. Literae recentes a Madritio nuntiant custodiri adhuc Gallicum secretarium[10]. Anglicum[11] autem multum satagere, ut Palatinae domui non quidem electoratus - nisi forte Bavari[12] familia deficiente -nec quae Palatinatus tenet Bavarus, sed aut Palatinatus reliqua aut pro iis aliquod in Germania aut Belgicis locis territorium ducale detur. Addunt legatum ab Hispania in Angliam destinari Benavidesium[13]. Ad pacis negotium ituri ab aliis alii putantur, ut Ognatus[14], Mirabelius[15], Melo[16], qui nunc Helvetios in amicitiam pertrahere nititur duoque nova militum millia ibi conducit, quibus Helvetii volunt legibus, ut ductores ipsi eligant, ut condicto tempore ac loco pecuniae solvantur.

Italia Gallos multum accusat, quod non irruerint in Mediolanensem agrum, priusquam eo auxilia adventarent; quod ad Valentiam tam supine rem gesserint.

1 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
2 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
3 De Richelieu; zie voor de bedoelde pamfletten bijv. Knuttel, *Pamfl.*, nos. 4366 en 4367 (vert. v. voorg.).
4 Karel IV, hertog van Lotharingen.
5 Frederik V van de Palts, de Winterkoning.
6 Isaac Arnauld; zie V, p. 322 n. 1.
7 Urbanus VIII.
8 Ferdinand II.
9 Philips IV.
10 Gautier de Peny.
11 Karel I van Engeland.
12 Maximiliaan, keurvorst van Beieren.
13 Don Christoforo Beneventi de Benavides; hij was van april 1633 tot de Franse oorlogsverklaring in 1635 Spaans gezant in Parijs geweest.
14 Don Inigo de Guevara, graaf van Oñate, Spaans gezant te Wenen.
15 Don Antonio de Zuñiga y Davila, markies van Mirabel.
16 Francisco de Mello; zie over hem no. 2260, p. 197 n. 1.

De regis Hispaniae in Italiam itinere plane refrixit fama; nec mirum, cum et ea, quae obtendebantur, pericula multum remiserint. In Honorati insula validum castellum fecit Fernandinus[1]. Ex Hispaniae partibus, Catalania praesertim, lectus miles it Barcinonem; legio Majoricensis Perpinianum. In eorum stipendia pecuniam expediunt Genuae mercatores ex, qua CCC^{m} ducatorum accepit Melo ad legationis suae usum. Naves a Lusitania et Gadibus ad transportandum militem an ad orae maritimae tutelam, bono numero Barcinonem missae.

Mitto rumusculos, qui de Suedicis Polonicisque conatibus[2] hic jactantur. Vera nocendi hoc justior nobis cupido est, quod per sesquimestre tempus omnes a Batavis aut per Batavos literas aut venti aut alia adversa intercluserunt.

In tanta caligine, quid habemus, quod agamus aliud, nisi Deum precemur, prospera ut largiatur publico, imprimis vero, Excellentissime Domine, Sublimitati Tuae rebusque ejus.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 19/29 Novembris 1635.

Tabernas jam hosti deditas intelligimus.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2374. 1635 december 1. Van Willem de Groot[3].

Frater optime,

Venit ad vos filius natu minor[4] et, ut recte perveniat, Deum precor. Fert ille secum traductionem Petri[5], vel potius alterum Sophompaneam, opus, quod mihi sane placet et filium tuum non dedecet. Vert et Vondelianam translationem[6], quae ut daepiuscule longius a verbis abit ita auctorem suum summum esse poetam testatur. Addidi et ea, quae nuper petieras, tabulas nempe geographicas et conciliationem Iudaei super *ἐναντιωφανοίς* veteris testamenti, itemque Belgica, quae petieras[7]. Et licet nondum habeam copiam, quam vocant coram curia factam mandati tui Roterodamensis, quia Reigersbergius[8] differendum putavit: mitto tamen exemplum Gallicum a Veldio

1 García de Toledo y Osorio, markies van Villafranca, hertog van Fernandina (†1649).
2 Op 12 september was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar tussen Polen en Zweden gesloten.
3 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr.
4 Diederik; vgl. no. 2370, p. 366 n. 1.
5 Ook Pieter verbleef voor zijn studie in het vaderland. Voor zijn vertaling van Grotius' *Sophompaneas* zie no. 2358, p. 347 n. 7.
6 Zie no. 2358, p. 347 n. 7.
7 Vgl. no. 2237, p. 166 en nn. 2 en 3 aldaar.
8 Nicolaes van Reigersberch.

nostro[9] confectum et mandati, et instrumenti .... quod indemnitatem promittit. Itemque Belgicum epistolae ad Hogerbetium a Leidanis scriptae[10], quae mihi usui fore videtur. Postremo

9 Willem Cornelisz. van Velde, de vroegere secretaris van Grotius, later notaris en advocaat voor het Hof van Holland.

10 Deze brief aan Rombout Hogerbeets heb ik niet gevonden.

et adjunxi exemplum consultationis in causa Hogerbetiana[1] habitae, ut videas esse etiamnum qui bonae causae patrocinentur.

Si res ita exigat facile ab Hagiensibus impetrabimus litteras publico sigillo munitas fidem Veldio de notariatus exercitio facientes, quod fere eodem recidere judicatur, ac si exempla publice sint confecta; sin tamen et hoc exigis, restat, ut Veldius denuo sua describat.

Plura non addam. Quae enim nova sunt, abunde scribet Reigersbergius; sed te, uxorem, filiam[2], filios[3] divinae commendans protectioni in voto desinam, ut Deus nos omnes sospites diu servet.

Vale.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Raptim Hagae, Calendis Decembribus 1635.

Adres (met andere hand): Aen Mijn Heere Mijn Heere Hugo de Groot, Ambassadeur van hare Ma.^{t} ende de Kroone van Sweden tot Parijs.

In dorso schreef Grotius: 1 Dec. 1635 W. de Groot.

2375. 1635 december 4. Aan Ch. Marini[4].

Monsieur,

Peu d'heures après que i'avois faict response à la vostre du 28 d'octobre du calendrier nouveau m'est venu aux mains par le soin de Monsr. Mestrezat[5] la vostre du cinquiesme de Novembre[6], avec des discours amples des affaires de vos quartiers et, qui nous resiouit le plus, de la nouvelle prospérité que Dieu a donné à la valeur et à la bonne conduite de monsr. le duc de Rohan[7] au val de Fresle. Les actions dudit seigneur duc sont si grandes et si fréquentes, qu'elles suffisent seules pour donner matière à tous les beaux esprits de la France, pour en faire, ie ne diray pas de louanges, qui ne pourroient estre que de beaucoup inférieures au mérite, mais seulement un fidel récit. Je n'ay manqué d'en donner part à M. le grand chancellier[8], non seulement comme estant si grandement intéressé au bien commun, mais aussi

1 De ‘causa Hogerbetiana’ heeft betrekking op het rekest, dat de kinderen van de in 1618 op last van prins Maurits gearresteerde pensionaris van Leiden, Rombout Hogerbeets, op aanraden van enige vrienden van de gevangene hadden ingediend; zie Grotius' schrijven aan Willem dd. 12 januari 1623 (dl. II, p. 274).
2 Cornelia.
3 Cornelis, Pieter en Diederik.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 102. Antw. op no. 2339; tesamen met no. 2367 beantw. d. no. 2429. Voor geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
5 Jean Mestrezat (1592-1657), Frans theoloog en predikant, sedert 1615 te Charenton.
6 No. 2339.
7 Henri, hertog van Rohan.
8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

comme très affectionné ami dudit seigneur et qui pourtant se resjouit infinément en ses victoires.

De Mons. le grand chancellier depuis quelque temps les vents nous empeschent les nouvelles; seulement sçavons-nous qu'il se sert de toutes les forces du royaume

de Suède, non seulement pour la défense de la Poméranie où il est asteure, et de la ville de Magdenbourg où il a laissé grand garnison, mais aussi pour entrer aux pais possédez par les ennemis. Du landgrave de Cassel[1] ne sommes-nous pas assez exclarcis, s'il prendra le party de la nécessité pour la paix ou du courage pour la guerre.

De deçà le Rhin nous n'avons nulles nouvelles, depuis qu'une partie de l'armée de Gallas[2], sortie du camp qui se tient à Mazières, a prins Zaberne en Elsace. On se prépare icy à trouver de nouveaux moyens pour défendre le royaume et assister les alliez.

De l'Italie nous voudrions bien entendre quelque chose capable de nous consoler du siège infructueux de Valence.

Si en ces quartiers ici l'hyver produira quelques nouvelles ie ne vous obblieray point comme estant, monsieur,

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 4. de dec. du callend. nouv. 1635.

2376. 1635 december 4. Aan F. Sprecher[3].

Nobilissime Domine,

Quod de Sicilia dicit Cicero nunquam inde malum nuntium venisse Romanis[4], id ab eo certe tempore, ex quo armis dux Rohanius[5] praefuit, dicere mihi Gallia videtur posse de Valle Telina; ita omnes inde literae sunt, ut Romanum in morem, laureatae. Sicut autem multum adeo strenuo duci regnum hoc debet, ita tibi ego, qui me non pateris, ut fieri hic solet, fabulosis rumoribus pasci. Spero eam rationem fortissimorum sociorum apud regem[6] fore, ut non sua tantum servent, sed maioribus indies beneficiis cumulentur.

In aliis partibus torpetur frigore. Manent inter se adversi exercitus Gallicus et Gallassianus[7], nisi quod huius pars aliqua e castris ad Maseriam facto excursu Tabernas Elsaticas cepit nuper vicinisque imminet locis.

Apud Batavos parantur quae ad recuperandum vere primo Scenquianum castellum[8] sunt necessaria. Susurratur et de induciis, sed quas nisi Galliae rege volente pangi fides prohibet. Rex brevi in parlamentum venturus creditur: ut super iam repertas aliae quaerantur pecuniae regno sociisque tutandis. Interim magnus cancellarius[9] a sociis desertus omnibus magnum constantiae praebet exemplum totis regni Suedici

1 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van keizer Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 102. Gedrukt *Epist.*, p. 198. Over Fortunatus Sprecher zie IV, p. 138 n. 9.
4 Ik heb een uitlating als deze bij Cicero niet gevonden. Het is blijkbaar een toespeling op de typisch Sicilische humor, waarvan Cicero (*Verr.* IV, 43, 95) getuigt in de bekende uitspraak: Nunquam tam male est Siculis, quin aliquid facete et commode dicant.
5 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde met veel succes in de Veltlin.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van keizer Ferdinand II.
8 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

viribus utens non ad defensandam modo Pomeraniam, sed et ad remittendum bellum in possessa hostibus. Quo minus certi aliquid

inde haberemus, obstitit hactenus ventorum vis; mari enim literae veniendum habent, ex quo bellum Gallicum terras praeclusit.

Ubi propius aliquid intellexero non omittam indicando vicem diligentiae tuae reddere. In meis ad magnum cancellarium literis non fui tui immemor. Utinam plus praestare possem ita credens nihil esse tam magnum, quod non summis virtutibus tuis debeatur.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, IV Dec. novi cal. anni MDCXXXV.

2377. 1635 december 5. Van A. Matthisius[1].

Mijn Heer,

Den 10[den] Octobris schreef ick aen uE. onder couverte van Sr. Overbeeck[2], dat ick uE. versoeck gecommuniceert hadde met eenen Christophoro Schradero[3] tot Helmstadt. Heden 8 dagen voegde ick daerop 't gene mij doen eerst van gemeldten Schradero, ter oorsaecke van sijn afwesen uyt Helmstadt was geantwoordt, ‘twelck mij goedtgedacht heeft bij dese gelegenheyt sommierlick te herhalen, omdat ick uyt uE. laesten, die mij D. Cornelius de Groot[4] voorleden Sondach behandicht heeft, verneme, dat uE. mijnen eersten noch niet en heeft ontfangen of welicht de voorgaende oock niet terecht en quame.

'T is dan alsoo, dat mij van D. Schradero met D. Calixti[5] advys voor uE. gerecommandeert wert eenen Brandanus Daetri Hamburgensis[6], tegenwoordich D. Calixti convictor, die hem sulck een getuychenisse geven van geleertheyt, vroomicheyt, gaven in 't preedigen, ende veerdige handt in 't schrijven, dat uE. nae alle vermoeden seer wel van hem sall connen gedient werden. Wanneer denn uE. soude mogen gesint wesen desen jongman te gebruycken, sall het nodich sijn, dat uE. literas vocationis op sijne persoon oversende, want men mij schrijft, dat men tot Helmstadt sonder dies niemandt de handen op en legge. Ick sal deselve, nae den ontfang, terstondt voortsenden. Ende D. Calixtus versekert ons, dat hij in sulcken vall des jongmans dimissie bij Fürst Eernst von Weimar[7], wiens alumnus hij is, dadelick sall tewege brengen.

UE. soon Cornelius is eergisteren vanhier voortgereyst op Lübeck om mijnheer den cancelier tot Straelsondt te gaen soecken. Sedert de laeste nederlage der Saxischen is tuschen hun ende de Sweedtsen niet voorgevallen.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. Diederichs 30 A g. Eigenh. oorspr. Betreffende Assuerus Matthisius -Sweer Matthijssen- zie V, p. 72 n. 10. Vgl. ook no. 2369.
2 Wellicht Joost Overbeeck, ook elders als correspondentie-adres genoemd; vgl. bijv. V, p. 93 en n. 5 aldaar. Matthisius' brief van 10 oktober is verloren gegaan.
3 Christoph Schrader; zie no. 2369, p. 364 en n. 1 aldaar.
4 Grotius' oudste zoon Cornelis was door zijn vader naar Duitsland gezonden om er o.m. de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
5 Georg Calixtus; zie over hem V, p. 90 n. 6.
6 Brandan Dätri; zie no. 2369, p. 364 en n. 3 aldaar.
7 Ernst van Saksen-Gotha en Altenburg; zie no. 2369, p. 364 n. 5.

D. Narsius[8] schrijft mij, dat hij gae nae Oost-Indiën te scheep als opper-

8 Johannes Narsius -van Naarssen- (1580-1637) was aanvankelijk remonstrants predikant. Vervolgens in Frankrijk tot doctor in de medicijnen gepromoveerd werd hij lijfarts en historieschrijver van Gustaaf II Adolf (†1632). Tenslotte vertrok hij naar Java als buitengewoon raad en geneesheer van de Oostindische Compagnie en overleed aldaar.

koopman, ende daer in 't landt als raedt. 'Tis met dien goeden man wel per varios casus etc.[1].

Men schreef hier als uyt den mondt D. Corvini[2], dat de Fransche calvinisten 't besluyt van Alez geretracteert hadden, 'twelck gelijck het mij ongelooflick scheen, soo verneme ick nu uyt D. Cornelio, dat het abuys sij.

Mijne l. huysvrouwe[3] schreef bij mijnen voorgaenden mede aen mevrouw de Groot, ende doet neffens Frère van de Wouwer[4], Oudartius[5], mij ende de andere vrunden alhier haere gebiedenisse aen uE., mevrouw, uE. huysvrouw ende dochter[6], deselve alle Godes genadige toevoersicht bevelende.

UE. seer dienstwillige
Assuerus Matthisius.

Hamborgh, den 25^{en} Novemb: 1635.

Adres: Mijn heer Mijn heer Hugo de Groot, Ambassadeur Ordinaris van de Coninginne ende de Croon Sweden aen den Coninck van Franckrijck tot Parijs.
loon.
In dorso schreef Grotius: 25 Nov. 1635. Matthisius.
En boven aan de brief: Rec. IV Jan. 1636 n. st.

2378. 1635 december 6. Aan Christina van Zweden[7].

Serenissima ac Potentissima Regina, Domina Clementissima,

Hyems non solet magna parturire, et exigua ad tantam Majestatem perferre non audeo.

Contra multos malos nuntios infidae societatis Germanicae habemus aliquid solatii in regis Galliae[8] constantia, qui et apud Lotharingiam res, quantum potest, Lafortianis[9] et Valettanis[10] copiis sustentat, et ducis Bernhardi[11] militi annua de suo stipendia pollicetur.

Dolorem, quem trans Alpes, male fortunata, ut multis videtur, et male consulta Valentiae obsidione cepimus, solatur Rohanii ducis[12] victoria de Caesarianis[13], qui ex Tirolensi agro trans Bormium per Vallem Frelam conabantur in Volturenam

1 Vergilius, *Aen.* I, 204.
2 Johannes Arnoldi Corvinus.
3 Agneta van de Wouwere.
4 Jan van de Wouwere (†na 1644), koopman te Hamburg.
5 Robert Oudart; zie over hem no. 2369, p. 364 n. 8.
6 Cornelia.
7 Gedrukt *Epist.*, p. 198.
8 Lodewijk XIII.
9 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
10 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
11 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
12 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde succesvol in de Veltlin.
13 De troepen van Ferdinand II.

irrumpere. 14/24 Octobris fusus hostium equitatus; peditum plus mille caesi, simulque disturbati Hispanorum conatus ex agro Mediolanensi in easdem partes viam apud Sondrium sibi promittentium.

Accedit et aliud gaudium, e solo Lotharingico retro in Treviros coactus cedere dux Carolus[1] et propius Rhenum se recipere Galassius[2].

De pace communi spes quidem nonnulla, sed satis longinqua est nec desinit Anglia instare, ut, si fiat, exutae domus Palatinae habeatur ratio.

Conjugium inter Poloniae regem[3] cum Palatinae domus virgine[4], sicut jam magis magisque futurum creditur, ita ut, quid eo petatur, quo spectet res, hominum talia dijudicare peritorum variis sermonibus agitatur.

Et hoc et alia omnia, Serenissima ac potentissima Regina, Domina Clementissima, ut in bonum Majestatis Tuae vertat, Deum serio precor.

Tuae sacratissimae Majestatis obedientissimus subditus
H. Grotius.

Lutetiae, 6 Decemb. novi cal. 1635.

2379. 1635 december 6. Van N. van Reigersberch[5].

Mon frère,

Ick hope den wint, die wederom wayt, beter sal dienen als de twee voorgaende reysen, dat uEd. soon[6] op wech is geweest.

Tsedert ons neeff[7] van Amsterdam is gegaen, hebben wij geen tijdynge; vreese hij den heer rijxcancelier te Wismar off daerontrent niet sal hebben gevonden, alsoo hier schrijvens [is], dat sijn Ex.[tie] stont om naer Sweden, daer den rijxdach gehouden wert, te gaen.

Eenyge hebben hope, het fort Schenck[8] desen winter sal wesen te vermeesteren, dan dat hanckt aen het opperwater; soo dat haest comt, is alles wat dit iaer is gedaen, tevergeeffs ende sal men met de lente van nieuws alles, off er niet begonnen waer, wederom bij de hant nemen. Den viant schijnt garen nieuw volck ende provisie in het fort soude brengen, om hetwelcke te beter te beletten geseyt wert sijn Ex.[tie9] noch tot Aernhem te blijven, alwaer de gedeputeerde oock noch sijn, ende het gaen ende commen naer ende van Turnhout van de heer griffier Musch[10] wert gecontinueert, tot weynych contentement van beyde de Franse soo extraordinaris als ordinaris ambassadeurs[11], iegenwoordych alhier. Haer dessein moet wesen, dat

1 Karel IV, hertog van Lotharingen.
2 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
3 Wladislas VII (IV).
4 Elisabeth, dochter van de in 1632 overleden Frederik V, keurvorst van de Palts, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland; het huwelijk vond geen doorgang.
5 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 1. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 234.
6 Diederik, die voor zijn studie in het vaderland had vertoefd, begaf zich op last van zijn vader naar Parijs.
7 Grotius' oudste zoon Cornelis, door hem naar Duitsland gezonden om er o.m. de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
8 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
9 Frederik Hendrik.
10 Cornelis Musch; vgl. no. 2350, p. 336 en n. 5 aldaar.
11 Resp. Urbain de Maillé, markies van Brezé, en Hercule Girard, baron van Charnacé.

men in Vranckerijck ons handelynge sal connen met een handelynge praeveniëren, ofte ander middel weten om de conclusie te beletten. Anders meen ick niet sij het soo stil, dewijle daerin misneijgen hebben, alles als sij noch

doen souden aensien. Eenyge in desen staet tonen miscontentement, namentlijck de stat van Leyden, de vergaderynge soo weynych openynge wert gedaen, waerin, naer de forme van onse regierynge, sij geen ongelijck en hebben; nochtans d'ervarentheyt leert, dat sulke saaken onder veele niet wel connen werden beleyt. Den viant schijnt te volgen sijn oude spoor ende Spaense maxime, met remisen ende longeur het werck slepende.

Van de ambassade naer Engelant[1] is weder gewack, alsoo advisen wt dat rijck seggen, men voor cleynachtynge interpreteert het lange wtstellen, te meer alsoo alreede nominatie is gedaen. Dan het schijnt, dat alles, wat hier wert gedaen, daer qualijck wert geïnterpreteert bij degene, die den Spaengaert[2] gunstych sijnde in het hoff van den conynck[3] meer credyt vinden als de crone van Vranckerijck oft desen staet dienstych is.

Naer Spaengen sent den conynck van Engelant een ambassade, daertoe gedestineert is Arondel[4], Dorsset[5] ofte Carlisle[6], ende naer Rome gaet vanwegen de coningynne[7] een resident[8], op costen van den conynck. Een praeparatoir van grote consequentie ende dat metter tijt in dat rijck meerder vervremdynge voor desen staet soude connen causeren, die Godt verhoede. Den affkeer, die de biscoppen hebben van de puritainen, geeft vreese, dat sij in een ander extremiteyt inclineren.

Den ceurvorst[9] is vertrocken, tot wiens receptie groote praeparatiën in Engelant werden gemaeckt; vreese, dat een goet onthael de eenyge vrucht sal wesen van sijn reyse.

De nieuwicheyt van de veranderynge van de magistraten buyten tijt ende oude forme geschiet in Vrieslant bij ordre van Staten, wt miscontentement van de electiën, bij den stathouder[10] ende eenyge raden te eensijdych, soo men seyt, gedaen. Sacame[11] is voor de veranderynge ende verstaen de Vriesen niet, dat de Staten-Generael haer des hebben te bemoyen, als raeckende yder provintie het oppergesach in hetgene gebleven is buyten de Unie, gelijck vanwegen de vergaderynge van de Staten van Vrieslant de Staten-Generael is aengeschreven.

De Françoisen sijn alle mede in garnisoen gebracht, waerin bij veele steden wat difficulteyt is gemaeckt, niet alleen om haer grote dartelheyt, maer oock excessen, daer sij haer de stercksten vinden. Voor haer vertcreck wt de Betuwe hebben sij de dorpen, daer [sij] logeerden, gespolieert.

De proceduyren tegens de capitainen[12] continueren; dan mishagen veele die

1 Hierover herhaaldelijk in de brieven van Nicolaes van Reigersberch; tenslotte is Cornelis van Beveren uit Dordrecht benoemd.
2 Philips IV.
3 Karel I van Engeland.
4 Thomas Howard, graaf van Arundel.
5 Edward Sackville, graaf van Dorset (1591-1652).
6 James Hay, graaf van Carlisle (1580-1636). Gezonden werd lord Walter Aston of Forfar (1584-1639); reeds eerder - van 1620 tot 1625 - was hij gezant in Spanje geweest.
7 Henriette Marie, dochter van Hendrik IV van Frankrijk.
8 Sir William Hamilton.
9 Karl Ludwig van de Palts; vgl. no. 2317, p. 285 en n. 3 aldaar.
10 Hendrik Casimir, graaf van Nassau-Dietz (1612-1640).
11 Dr. Joannes Suffridi Sacama; zie IV, p. 65 n. 1.
12 Zij werden eerst op 15 maart 1636 berecht; vgl. Van Reigersberchs schrijven dd. 16 maart 1636 en dat van G.J. Vossius van 17 maart in deel VII.

gecommitteert sijn ende andere de forme van delegatie van rechters. Den heer pensionaris Brasser[1], een van de gedelegeerden, is sieck.

Tsedert het schrijven, dat mijn neeff[2] mij heeft gebracht, heb ick geen ontfangen; sal seer verlangen, wat daer passeert. Dat men niet ten besten op desen staet daer is gesint, vrese ick seer, want ick mercke affkeer bij de Fransen begint te vallen, die alles bij den haren treeken om qualijck te interpreteren ende particuliere actiën soo duyden, alsoff een geformeert dessein waer tegens den conynck[3] off den cardinael[4]. Als bij exempel de heer maréchal de Bresé[5] niet soo promptelick ende wel bij den magistraet van Aernhem van logement werdende versien, heeft int particulier geseyt, dat hij merckt, men hem qualijck wil, omdat hij is parent van den cardinael, denwelcken men in desen staet haet, daer nochtans van de Staten van de heer cardinael loffelijck wert gesproocken ende gevoelt. Soo gaet het, als men met sijn machtyger hem te seer verbint: in plaetse van meerder vrienschap groijen nieuwe simulteyten. Ik vreese, wij alle onse swaricheden noch niet en sijn te boven, want binnen ende buyten een groot misneijgen is et sqallorum invidia a paucis peccatur[6].

UE. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberch.

Desen 6 Decemb. 1635 op den middach.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, ambassadeur van de coninginne ende croon van Sweden bij de alderchristelijckste conynck.

In dorso schreef Grotius: 6 Dec. 1636 (*sic*). N. Reigersb.

2380. 1635 december 7. Aan L. Camerarius[7].

Illustrissime Domine,

Literae, quas 4/14 Octobris dedisti, recentes, cum venirent, non erant, traditae mihi Calendis demum Decembribus, gratissimae tamen, primum ut omnes tuae, deinde quod diu eramus in magna literarum[8] ex illis partibus esurie ventis transitum prohibentibus.

Quod ardenter cognoscere desideraveram, cum voluptate cognovi, publicae rei statum esse mediocrem, privatim vero in tanta morborum lue familiam tuam Dei ope

1 Govert Brasser, pensionaris van Delft.
2 Grotius' oudste zoon Cornelis, op doorreis naar Duitsland; vgl. no. 2355, p. 343.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 De Richelieu.
5 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
6 De herkomst van deze woorden is mij onbekend; zij schijnen ietwat gemoduleerd te zijn naar Tacitus, III, 53, 4: Unius (sc. principis) invidia ab omnibus peccatur.
7 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 26. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 104. Gedrukt *Epist.*, p. 200. Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag.
8 In de copie te Uppsala ontbreekt dit woord.

servatam, quod ut diuturnum sit precor. Gratulor et urbi mihi patriae, quod receptum tibi tutum placentemque praebuit.

Quidam a Sanctichaumontio[1] huc missus attulit affectum a Bannerio[2] magna clade Saxonem[3]. Certiora aut ex tuis aut ex aliorum amicorum literis cogniturum me propedium spero. Nam literae e Batavis, quae sub hoc tempus expectari solent, nondum advenere. Nec miror: neque enim mari tantum venti, interdum et praedones, desideria nostra frustrantur, sed et terrestre Caleto huc usque iter Croatorum excursibus mirum in modum turbatur.

S. Chaumontius romanensibus sacris ad ultimum usque superstitionis gradum addictus creditur. Id facit, ut eum putem non in id dilectum, ut cum solis agat protestantibus.

Cardinalis[4] non desinit fortia loqui. Et sane aliquid boni sperare nos jubent ea, quae nuper cum duce Bernhardo[5] pacta significavi.

Non omisi itidem per literas indicium facere de novo decore parto duce Rohanio[6] Bormium inter et Levinum, ubi mille trecentis aut amplius Caesarianorum caesis fugatus est hostilis equitatus.

Nunc et Galassium[7] ajunt retro cessisse Treviros usque. De landgravio[8] varii varie sentiunt, partis majoris credulitas in sequiorem propendet partem. Nassavius quoque Dillenbergensis[9] cum Caesare[10] dicitur convenisse. Nunc et Wirtenbergensis[11]; et vacillare magis magisque Argentoratum. Ita omnis vis belli in Suedos Gallosque incumbet. Nam de Italia nimis verus vates fui[12]. Nec inde meliora sperare audeo.

De Scenquiano castello[13] in ver differenda iudicia, tantum ne prior Mosae Trajectum hostis obsideat. Tam Galli quam Batavi vereor, ne cum suo malo surdi sint ad aequissima magni cancellarii[14] postulata et ne aliquanto post magno redemtas velint occasiones, quas elabi tam supine patiuntur. Quid agamus? Humana humane feramus. Fidem et diligentiam praestare nostrum est: eventus non in nostra est manu.

Gallicae copiae non modo sparsae sunt, ut recte notas, sed et tot interveniunt picatae manus, ut immensum sit discrimen, inter id, quod dicuntur numeri, et quod sunt.

Rex[15] iam e consilio intimo nominavit qui cum legato Anglico[16] agant. Neque dubito, quin, si de pace agatur pro Palatino, etiam Gallia allaboret. Sper-

1 Melchior Mitte, baron van Miolans, markies van St. Chaumont; hij was extra-ordinarius ambassadeur van Lodewijk XIII bij de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
3 Johann Georg, keurvorst van Saksen; vgl. ter zake no. 2350, p. 336.
4 De Richelieu.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber in de Dertig-jarige oorlog.
8 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
9 Ludwig Heinrich, graaf van Nassau-Dillenburg; zie ook over hem no. 2319, p. 287.
10 Ferdinand II.
11 Eberhard III, hertog van Würtemberg; hij was van de vrede van Praag, die Ferdinand met de meeste protestantse Duitse vorsten sloot, nadrukkelijk uitgesloten.
12 Deze woorden doen denken aan Euripides, frg. 1110 betreffende Zeus: *μάντις ἀψευδέστατος*, en aan Ovidius, *Heroid*. V, 123: a, nimium miserae vates mihi vera fuisti.
13 Over Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
14 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
15 Lodewijk XIII van Frankrijk.
16 Burggraaf John Scudamore.

nenda quidem non est amicorum suffragatio, sed, ut legato dixi, certior et efficacior cum Hispano[1] agendi via est *ἡ πειθανάγκη*, id est metus mittendae in oram Hispanorum maritimam classis Britannicae. Sed multum timeo, ne languidiora sint Anglorum consilia quam ut talia conari audeant. Non deerunt certe heic hortatores.

Tibi, illustrissime domine, tuisque omnibus omnia precor prosperrima.

Illustrissimae Dominationi Tuae
addictissimus observantissimusque
H. Grotius.

Lutetiae, VII Decemb. n.c. MDCXXXV.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1635 Hagae.

2381. 1635 december 7. Aan Willem de Groot[2].

Nunquam puto evenisse, frater carissime, ut tanta nos fames haberet rerum a vobis novarum quanta tanto jam tempore, id nobis invidentibus ventis. Nunc una hora tot reliqua accepimus: literas tuas ad me et ad uxorem datas 16 et 29 Octobris[3], a senatore Reigersbergio[4] etiam recentiores, toto tamen mensis intervallo, quod dolemus.

Filium Didericum[5] et libros exspectamus, spero et chartas. Si illae, quae Rotterodami, puto et Hagae, nobis ablatae fuerunt, redditae nondum sunt, libellus exhibendus erit Ordinum Hollandiae delegatis. Etiam de Rotterodamensi negotio[6], si pergunt tricari, aliquid nobis constituendum erit.

Vidi Bruxellensem chartam rumorigerulam[7]. Quin literae intercipi potuerint aut terra, dum id iter usurpatum est, aut mari postea, non dubito. An factum id sit, ignoro. Dubitabam primum, an aliquid tale scripsissem. Sunt enim in iis quaedam a vero non abhorrentia. Inspexi omnium literarum a multo tempore ad Octobrem usque ea, quae penes me servo exempla. Video ibi illorum nec volam nec vestigium. Quid si etiam notis scripsissem - totas autem literas notis scribere difficile est - tamen non poterat tam sinistra interpretatio earum excogitari, quam excogitata olim fuit in D. Camerarii[8] literis, quas Dantiscani interceperant.

De malis, quae senectus matri[9] adfert, indoleo et pro levamento Deum precor.

1 Philips IV.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 857. Het slot in vert. bij Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 50. Antw. op nos. 2315 en 2325; tesamen met no. 2362 beantw. d. no. 2410.
3 Resp. nos. 2315 en 2325.
4 Nicolaes van Reigersberch; bedoeld zal zijn brief no. 2340 dd. 6 november.
5 Diederik had voor zijn studie in het vaderland vertoefd en was nu op weg naar zijn ouders te Parijs. Vgl. betreffende de boeken no. 2374, p. 369 en p. 347 en n. 7 aldaar.
6 Dit heeft betrekking op de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
7 Vgl. hierover no. 2383, p. 386 en n. 6 aldaar.
8 Dit zal Ludwig Camerarius wel geweest zijn.
9 Aeltgen van Overschie.

Petro[1] spero jam de hospitio prospexeris animumque exploraveris, quid aggredi cupiat, ut ipse sibi sit utilis. Satis nobis facultatum dedit Deus, ut liberos nostros ad eam aetatem possemus perducere, ut boni aliquid discant, non autem ut otiosi victitent. Cornelium[2] ad magnum cancellarium[3] misi experturus, an aliquis ibi ejus usus esse possit. Didericum ubi videro, etiam de eo consilii capiam aliquid.

De pace tantum hic sermones. Hispanus[4] nullos dum legatos nominavit. Locus Constantia a multis designatur, haud satis commodus Batavis futurus. De duce Bernhardo[5] scripsi antehac[6]. Abitus a Rheno non abfuit a gravissimo periculo. Ipsius virtute servatus est Valettae[7] exercitus machinis amissis. Nunc Galassiani[8] exercitus pars major manet in castris ad Maseriam ipso etiam loci editioris positu defensa; pars excurrit, et ab ea nuper captae sunt Tabernae Elsaticae.

Rex[9] nova edicta pecuniam factura molitur maxime fructuosa ipsi suorum ambitione.

Literae ad Salmasium[10] Puteani[11] erant, cui eas reddidi; ipso Salmasio hinc in Burgundiam profecto illas ad Graswinckelium[12] misi.

Quid in potestate cardinali Hispano[13] data desideretur, scire cupiam.

Rogo, inquiras, cujus sit ingenii animique is, qui meas de Iure pacis ac belli commentationes in Belgicum sermonem transtulit[14]; ecquid praefatus sit; quid sibi proposuerit.

Parentibus[15], tuae[16], tuis[17], nostris annum venturum faustum precor.

Lutetiae, 7 Decembris 1635.

1 Grotius' tweede zoon Pieter; hij verbleef nog ten huize van Joannes Arnoldi Corvinus te Amsterdam.
2 De oudste zoon Cornelis.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Philips IV.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 No. 2345, p. 330.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Matthias, graaf Gallas, was bevelhebber in het keizerlijk leger tijdens de Dertigjarige oorlog.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 De Franse filoloog Claude de Saumaise, hoogleraar te Leiden.
11 Een der gebroeders Dupuy, Jacques, Pierre en Christoph, waarschijnlijk Pierre; van hem komen nl. brieven voor in *Claudii Salmasii, Viri Maximi, Epistolarum Liber Primus. Accedunt, De Lavdibvs et Vita ejvsdem, Prolegomena. Accurante Antonio Clementio.* Lugduni Batavorum Ex Typographia Adriani Wyngaerden, MDCLVI. Zie over hem IV, p. 463 n. 4 en ibid., p. 464 n. 10.
12 Bedoeld zal zijn Mr. Simon Graswinckel; zie over hem no. 2345, p. 329 n. 12.
13 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
14 *Drie boecken Van Hvgo de Groot, Nopende het Recht des oorloghs Ende des vredes. In dewelcke het Recht der Natuere, der Volckeren, mitsgaders de principaelste stucken van 't Burgerlijcke Recht verklaert werden. Eerst in 't Latijn uyt-gegeven, Ende nu ten dienste van alle Bedienaers vande Bancken der Justitie / ende andere weet-suchtige Lief-hebbers onses Vaderlands. In 't Neder-duyts vertaelt. Door H.V.* Ghedruckt te Haerlem, By Adriaen Roman / Boeckdrucker, woonende inde Groote Hout-straet, inde Vergulde Parsze. Anno 1635. Zie ter Meulen-Diermanse, no. 620 en remarque 1. Voor de latijnse uitgave zie ibid., no. 565 I, II, III vv.
15 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
16 Alida Graswinckel.
17 Zie voor hun namen no. 2299, p. 258 n. 8.

Galassius cum majore exercitus parte a Maseria ad Tabernis vicina concessit; Lotharingus[1] ad Mosellam.

Aliquammulti sunt anni, cum Elseviriorum[2] rogatu dedi Puteanis[3] epistolas ad me Casauboni[4], quod ejus scripta talia edituros se dicerent, non ediderunt. Et *αὐτόγραφα* retinent; intelligo esse in manibus Riveti[5]. Aequum est ad me redeant, quae mea sunt. Plurimi enim ego illius viri omnia facio. Lamairio[6] librario cum olim esse Lutetiae, dedi omnia, quae habebam Tileni[7], quae nunc aliunde habere nequeo. Sunt autem mihi illa permagni. Nec edit nec reddit. Reddat.

Tuus toto animo
H. Grotius.

2382. 1635 december 7. Aan A. Oxenstierna[8].

Excellentissime Domine,

Iactatum diu incertis sermonibus negotium conjugi regis Poloniae[9] cum Palatina[10] et hujus aulae praecipui et qui ex Anglia quique ex Hollandia ad nos literas perscribunt[11] pro certo nobis affirmare incipiunt, legatosque ajunt eam ob causam tum in Batavis tum in Britannia exspectari. Cur domus Palatina eo, quo cernimus, dejecta[12] ejusque affines ac tutores regium matrimonium recusare non debeant, satis causarum est. Sed quod rex romanensia sacra sectans neque libere regnans, sed et nobilitatis eadem sacra probantis et episcoporum, quorum magna est auctoritas, egens benevolentia uxorem cupiat reformatam neque forma illectus, quam non vidit, aetate praeterea defensus adversus juveniles cupiditates neque principatus aut divitias dotales inde exspectaturus, quas causas habeat, dignum forte est quaeri. Anglia solis ferme maritimis viribus censetur. Has ergo videtur rex[13] ad aliquid sibi destinatum judicare necessarias, cum ea parte virium destituatur Polonia; sperare praeterea Daniae regem[14] ob sanguinis vinculum,

1 Karel IV, hertog van Lotharingen.
2 Abraham en Bonaventura Elzevier te Leiden.
3 Jacques en Pierre Dupuy.
4 Isaac Casaubonus (†1614); de uitgave van diens brieven kwam eerst in 1638 tot stand: *Isaaci Casauboni Epistulae quotquot reperiri potuerunt, nunc primum junctim editae. Adjecta est epistola de morbi ejus mortisque causa: deque iisdem narratio Raphaelis Thorii.* Hagae comitis, Ex officina Theodori Maire. MDCXXXVIII.
5 De gewezen Leidse theologie-professor André Rivet.
6 De uitgever Jean le Maire uit Leiden.
7 Daniel Tilenus; over deze brieven wordt herhaaldelijk in de correspondentie van dl. IV gesproken. Zie aldaar pp. 14, 19, 129, 155, 158, 169, 174, 184, 241, 252, 253 met desbetreffende aantekeningen.
8 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 199; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 124.
9 Wladislas VII (IV).
10 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland; het huwelijk met de koning van Polen kwam niet tot stand.
11 Zie bijv. nos. 2335 en 2338 van Nicolaes van Reigersberch.
12 De editie der *Epist.* heeft de lezing: deserta.
13 Karel I van Engeland.
14 Christiaan IV; zijn zuster Anna (†1619) was gehuwd geweest met Jacobus I van Engeland.

Batavos ob tutelam et amicitiam jam veterem per hoc matrimonium, si non aperte fautores sibi, certe nec adversos fore. Id quo pertineat, Tuae Sublimitatis prudentia optime judicabit.

Ut Imperatori[1] se objiciat Poloniae rex sive Silesiae tutandae sive alia de causa, quod Galli credi volunt, non credit Angliae legatus[2]. Neque credibile est id episcopis et nobilitati longe maximam in partem romanis sacris addictae posse persuaderi, qua nisi plane volenti nihil agi potest.

Neque vero de Turca[3] abscessit metus, qui si pacem cum Persa[4] confecerit, obducta magis quam sanata in Polonos odia facile in bellum sit emissurus. Et video de hoc sultano tum ex actibus aliis tum ex mira in milites liberalitate ita judicari animum illi ardere desiderio laudis bellicae.

Ad alia ut veniam, regis mater[5] aut aegrotat aut, quo majorem sui misericordiam concitet, aegrotare se simulat. Qui nuper ex Anglia eam missus fuit salutatum, cubantem reperit. Scripserat nuper ad pontificis[6] nuntium Masarinum[7] literas, qui eas regiis ministris ostendit. Dictum est ei, qui eas attulerat, hostiles esse in regem[8]. Itaque nihil responsi datum iri, quod et si daretur aliquod, id quale sit futurum, facile conjectare ipsam reginam posse.

Rex autem Hispaniae[9] suis ad eandem literis dolere se ostendit, quod supra mala alia nuper ei accessisset terror ab armis in ea loca, in quibus viveret, illatis. Sperare se eam posthac ibi non tutam modo, sed et securam fore; et si de pace aliquando agatur, etiam tum ipsius se non futurum immemorem.

Cum legato Angliae qui agant, dati jam sunt a rege multis mirantibus huc trajici negotium, quod in Anglia per legatos ordinarium[10] et extraordinarium[11] Galliae coeptum dudum fuit, nisi vicissim Gallicam aulam introspectare volunt Angli et tempus ducere, ut videant interim, quid Viennae, quid Madritii, ubi suos habent[12], agere possint.

Limburgum, quod Italici sermones in compensationem Palatinatus destinabant, nunc in Hispani rediit potestatem. Loquuntur alii de adjiciendis ad septem electores[13] aliis duobus, ecclesiastico altero, ne quid romanae religioni discedat, altero ex familia Palatina, ne intermoriantur vetera illa inter protestantes dissidia.

Rem nummariam Galliae quod attinet, levi poena repressae sunt turbae, quae Lugduni, quaeque Carnuti contra nova onera exstiterant. At Galliae clerus postulatus a rege quatuor milliones effugia quaerit, et hoc inter caetera non posse

1 Ferdinand II.
2 John Scudamore.
3 Sultan Murád (Amurath IV); zie V no. 2066, p. 435 n. 7.
4 Sefi (Sam Mirza); zie no. 2359, p. 349 en n. 5 aldaar.
5 Maria de Medici; zij bevond zich in de Zuidelijke Nederlanden.
6 Urbanus VIII.
7 Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin), extra-ordinarius nuntius te Parijs.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Philips IV.
10 Jacques d'Angennes, markies van Poigny.
11 Henri de Senneterre (Saint-Nectaire), markies van La Ferté-Nabert (†l662).
12 Engels gezant in Wenen was John Taylor, in Madrid lord Walter Aston.
13 Beieren (Maximiliaan I), Brandenburg (Georg Wilhelm), Keulen (Ferdinand van Beieren), Mainz (Anselm Casimir Wambold von Umstadt), Palts, Saksen (Johann Georg) en Trier (Philipp Christoph von Sötern).

res ecclesiae nisi pontificis consensu oppignerari. Cum quidam ad proliciendam episcoporum et abbatum, hominum per se satis tenacium, liberalitatem diceret ad sustinendam vim hostium opus esse regi triginta et sex millionibus, episcopus Maloensis[1], gratiosus apud cardinalem[2] hactenus, rem dixit sibi periculosam; qui sic efferrent regni necessitates, ab iis maximae imprudentiae accusari cardinalem, quod adeo imparatus in bellum proruperit.

Externorum, Sabaudo[3] minus minusque credi video, et jam plusquam suspicio est, ex quo Clausellus[4] a regina matre missus ad sollicitandam Rohanii[5] fidem et ob id in Valle Telina regis imperio actus in patibulum illis consiliis Sabaudum immixtum fuisse non reticuit.

Ducem Wirtenbergicum[6] veniam ab Imperatore simulque sua bona recipere admissis, quae volet Imperator, praesidiis his in locis pro vero habetur; et Argentoratenses non modo nihil conferre in causam dissoluti foederis, sed et partis victricis captare gratiam aditu in urbem suam Caesarianis militibus dato. Galassius[7] cum captis Tabernis, nescio an et Hagenavia, magna ejus incrementa per Alsatiam metuerentur, subito nuntiatur in Treviros se retulisse, sive ob faciliorem victum sive ut propior Saxonis[8] res sublevet, cujus copias a D. Bannerio[9] caesas et rumor et quidam a Sanctichaumontio[10] missus huc attulit. Dicit idem nihil magis dolere Sanctichaumontio quam quod duos aut tres menses serius, quam oportuit, eo advenisset. Sed fatale est Gallis sinere elabi rerum agendarum tempora, quarum damnum postea sumtu decuplo, saepe ne sic quidem satis, sarciant.

De Hanovia et Maguntiaco incerti etiamnum sumus, premi ab hoste et fame utramque urbem opinantur plerique.

A Gallis ut in fine Lotharingico et circum magni aliquid nunc geratur, ex quo omnis nobilitas domum abiit, vix sperandum est. Comitatum Burgundiae Hispaniae parentem qui colunt, miserunt ad principem Condaeum[11], qui ducatum Burgundiae regit, et ad ducem Carolum[12] ac Caesarianos, utrique ut arma suos extra fines habeant, quoliceat sibi quiescentibus, more veteri, belli exitum opperiri. Harum precum[13] commendatores sunt Helvetii ab antiquo comitatus illius defensores.

Post Tuae Sublimitatis ad me literas 10 Sept. vet. calend.[14], pro quibus gratias egi[15] agoque, nihil inde accepi, nec quicquam eorum, quae ibi geruntur, nisi ex rumoribus didici. Spero omnia bene aut esse aut fore.

1 Achille Harlay de Sancy (1581-1646), bisschop van St. Malo.
2 De Richelieu.
3 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
4 Louis Clausel, sieur van La Roche; zie no. 2291, p. 245 n. 3.
5 Henri, hertog van Rohan.
6 Eberhard III, hertog van Würtemberg; vgl. no. 2380, p. 377 en n. 11 aldaar.
7 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber in de Dertig-jarige oorlog.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
10 Melchior Mitte, baron van Miolans, markies van St. Chaumont.
11 Henri de Bourbon, prins van Condé.
12 Karel IV, hertog van Lotharingen.
13 De editie der *Epist.* heeft hier: rerum.
14 No. 2282.
15 Zie no. 2333.

Indutias Batavorum cum Hispano[1], quarum avidae sunt civitates multae, duae res maxime morantur: foedus cum Gallo initum et Brasilia, in qua feliciores quam sperabantur Batavorum successus fuere, quorum potestati cessit omnis illa ora maritima, quae in Septentrionem obversa est ad LXXX leucarum longitudinem. Quae ibi Hispano restant sunt S. Salvatoris oppidum, quod et Baiam vocant, et alterum, cui ab amne Januario nomen. Praeterea Albuquercius[2] prope Fernabucensem praefecturam ad portum Calvum se immunit. Nunc eo classis ivit ex Hispania, non satis valida, ut suis sedibus Batavos excutiat - habere enim dicitur non ultra bis mille homines - sed in id missa, quantum conjectura est assequi, ut Albuquercio et illorum locorum praesidiis supplementum inde sit, deinde ut vastitate agrorum Batavis infructuosam faciant possessionem, praeterea ut quae apud Baiam onustae sunt saccharo naves sub ejus classis tutela in Hispaniam perveniant.

His nihil praeterea quod adjungam habeo, nisi serias preces, Excellentissime Domine, pro Tuae Sublimitatis successibus.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 7 Decembris novi cal. 1635.

Postquam haec scripseram rectioribus auctoribus disco apud Landavium esse Galassii copias, Lotharingum et Viridunensem episcopum[3] propius Mosellam concessisse ut se apud Luxemburgum cum Piccolominio[4] jungant.

Quod abeunti hinc Heufdio[5] in Batavos promiserat Bulionius[6] de trecentis quinquaginta millibus in partem solutionis quingentorum millium, id illo absente evenit ut infitietur. Laborabo quantum potero. Sed exsulat hinc fides[7].

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2383. 1635 december 7. Aan N. van Reigersberch[8].

Mijnheer,

De brieven, lang bij ons verwacht, zijn als gelijck ontdoyt ende bij ons ontfangen den eerste November[9], sijnde uE. jongste van den 1 November[10], dat is

1 Er werden te Arnhem en te Turnhout geheime onderhandelingen gevoerd, die aan Staatse zijde geleid werden door de griffier der Staten-Generaal Cornelis Musch; vgl. no. 2350, p. 336.
2 Wellicht Antonio de Albuquerque; vgl. no. 2321, p. 293 en n. 19. aldaar.
3 François de Lorraine.
4 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
5 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden en van Frankrijk.
6 Claude de Bullion, surintendant des finances.
7 De woorden 'Quod abeunti ... fides' ontbreken in de editie der *Epist.*
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 g. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Antw. op nos. 2311, 2317, 2321 en 2335.
9 Kennelijk een verschrijving voor: December.
10 No. 2335.

een maendt oudt. De anderen, soo aen mij, als aen mijn huysvrouw[1], van den XII[2], XVII[3], XXI October[4] sijn ons ter hande gecomen door Abbesteegh[5].

Off dat van de Duffel, soo men meende, geschyet is, wensch ick te weten. Hyer wil men seggen, dat bij Calaber[6] nyet genoech gedaen en is tot recouvrement ende daeruyt besluyt men, dat hij t' op Alcaeus[7] gemunt heeft.

Van den landgraeff[8] is hyer de meeste opinie, dat hij gehandelt heeft, maer dat zijn volck gaet in dyenst van Vrancrijck, ten deele oock van den bastard van Sweden[9]. Dit heeft mij noch gisteren een van de graven van Nassau[10] geseyt. De graeff van Hanou[11] hoopte, doen hij vanhyer vertrock, den landgraeff, dye sijne swager is, door belofte van den coning[12] tot continuatie van het oorlogh te disponeren. Maer men meent hij te laet sal comen.

Van de retraicte van den cardinael la Valette[13] ende hoe hij sijn geschut heeft verloren, het volck door hertogh Bernhard[14] is gesalveert, heb ick voor desen geadviseert[15]. 't Groote leger van Gallas[16] blijft bij Mazières wel geretrencheert ende op een advantageuse plaetse. Eenige van sijn volck sendt hij uyt om de stede in te nemen, gelijck sulcx alrede is gesuccedeert aen Elsas Sabern ende verder werdt gevreest, nu Hoovelles, dat zijn gantsche macht is te Landouw niet verre van Sabern, den hertogh van Lotharingen[17] nae Lutzenburgh ofte nae de Mosel om hem te vougen met Piccolomini[18]. Ick heb oock geadviseert, dat den hertogh van Rohan[19] XII^{c} ofte XV^{c} van de keyserschen heeft geslagen in de Valle van Fresle tusschen Bormio ende Luby, zijnde van meninge geweest deselve keysersche aldaer in de Valteline in te brecken, als op denselven tijdt de Spangnaerden uyt het land Milaen - zijnde nu bevrijt van het belegh van Valence - meenden in te brecken bij Sondrio. 't Landt van Milaen is nu soo gesterckt, dat daer nyet te doen en is. De tijdt is daer geweest; dye is versuymt.

Den hertogh van Savoye[20] seyt, dat men zijn advysen nyet en heeft gevolcht.

1 Voor de brief van Van Reigersberch aan Maria van 21 oktober 1635 zie Rogge, *Br. van en aan Maria v. Reigersb.*, p. 309.
2 No. 2311.
3 No. 2317.
4 No. 2321.
5 Correspondentie-adres; vgl. no. 2340, p. 321 n. 6.
6 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
7 Codewoord voor bestand.
8 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
9 Bedoeld zal zijn Gustaf Gustafsson, graaf van Nystadt en Wasaburg, van 1634 tot de vrede van Münster in 1648 bisschop van Osnabrück; hij was de natuurlijke zoon van Gustaaf II Adolf.
10 Wellicht één van de graven van Nassau-Saarbrücken: Wilhelm Ludwig, Johann of Ernst Kasimir (zie dl. VII); vermoedelijk Wilhelm Ludwig,
11 Jakob Johann van Hanau-Münzenberg; zijn zuster Amelia Elisabeth was gehuwd met Wilhelm van Hessen-Kassel.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.
13 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
14 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
15 Zie bijv. no. 2307, p. 270.
16 Matthias, graaf Gallas.
17 Karel IV, hertog van Lotharingen. Hoovelles is mij niet bekend.
18 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
19 Henri, hertog van Rohan. Met het verderop genoemde Luby is Livigno bedoeld.
20 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.

Te Rome Pasquyn[1] gevraecht, wat den hertogh van Savoye dede, antwoorde: il fa il Principe d'Orangia.

Wat de admiraliteyten doen sullen, off de compagnie van asseurantie voortgaet, off eenighe apparentie is, off om nieuwe middelen te vinden, off om de lasten te minderen, sal ick garen bij gelegentheyt verstaen.

Wat mijne saeck met dye van dat landt aengaet, ick heb gedaen voor mijn eer, dat ick meende schuldigh te zijn. Voorts wil ick het God bevelen ende soo ick eenige gelegentheyt heb om 't landt off mijnheer de prins[2] te dyenen, sal sulcx garen doen. Ick ben oock blijde kennisse te houden met de graven van Nassau ende met deghenen, dye haer aengaen, als Swartsenburgh[3] ende Hanou.

Ick bidde uE. doch te maecken, dat ick een eynde crijgh met dye van Rotterdam[4]. Want anders moet ick een andere wegh ingaen. Het verloop van den tijdt selve geeft geen cleyn prejudicie. Oock is mij daeraen gelegen, dat men mij alle papieren, dye mij onthaelt zijn, restituere, gelijck men schuldigh is ende is mijne intentie, dat men schriftelijck verslagh daertoe sal doen. Off Serranus'[5] verblijve alhyer 't landt goedt is off nyet, weete ick nyet. Maer het en can Constans' gesel[6] nyet dan quaed doen. 't Gunt uE. schrijft van degheen, dye succederen[7] sal, is van bedencken.

't Schijnt, dat van dye van Claudius[8] met Tibulli[9] suster[10] voortgaet. 't Schijnt, dat dat op d'Aerdbesie[11] is aengeleit, die daerop sal hebben te letten.

Vanhyer sal tegen Cimons[12] Alcaeus nyet versuymt werden.

Aelianus[13] heeft mij geschreven goede ordre te willen stellen op Simonides[14] voor mij; heeft oock begonnen. Ick heb uyt S.r Satijn[15] ende anderen verstaen,

1 Pasquino, naam door het volk van Rome gegeven aan de vormeloze tors van een beschadigd standbeeld, waaraan 's nachts dikwijls satyrische gedichten werden bevestigd - gericht aan het adres van lieden, die men anderszins niet durfde aan te vallen. Een en ander geschiedde gewoonlijk in de vorm van een dialoog met een ander beeld, Marforio.
2 Frederik Hendrik.
3 Waarschijnlijk Georg Ludwig, zoon van Adam, graaf van Schwartzenberg (1587-1641), minister van Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
4 Dit betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
5 Schuilnaam voor Adriaen Pauw, die te Parijs op zijn terugroeping wachtte; vgl. no. 2301, p. 260 en n. 3 aldaar.
6 Pseudoniem van Grotius; met Constans wordt meestal Maria van Reigersberch aangeduid.
7 Het woord staat in de tekst in code: 76.93.12.113.33.189.4.7.46. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
8 Codenaam voor Polen; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
9 Tibullus is een schuilnaam voor Karl Ludwig van de Palts; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Palsgr.
10 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland; haar huwelijk met Wladislas VII (IV) van Polen, waarop hier gezinspeeld wordt, vond geen doorgang. Het woord ‘suster’ staat in de tekst in cijfercode: 67.81.103.33.4.
11 Codenaam voor Zweden; Van Reigersberch heeft er ‘Sweden’ boven geschreven.
12 Codenaam voor Staten-Generaal.
13 Schuilnaam voor Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
14 Codewoord voor geld.
15 Vermoedelijk Samuel Sautijn (1593-1672) uit Amsterdam, koopman op Italië en de Levant.

dat in Engelant wel sonder peryckel geldt waer te beleggen. De man van Venetië[1] seyde mij noch lest, dat soo Pindarus[2] bij Cimon blijft, gelijck hij meende, de renten[3] daer moeten geschorst werden, gelijck bij Latou[4] doorgaens geschyet. Dat is over lang de raed geweest van Spartacus[5].

Ick heb de gazette gesyen van Bruyssel, daerin staet van mijnen geïntercipieerden bryeff[6]. 't Is altemael verzyert.

Wat gebreck gevonden werdt in de procuratie[7] wilde Justinus[8] wel weten.

Dat ick geschreven had van Iovinianus'[9] employ, most door Fabius[10] ofte Aemilius[11] beleydt werden. Daer waer voor dese tijdt dyenst te doen buyten twijffel.

De successen van de vloot van Spaignie nae Brasyl sullen zijn van importantie. Hyer was advys, dat deselve vloot was opgehouden tot defensie van de Spaensche custen.

Dat den honger Galas ofte den hertogh van Lorraine soude doen opbreecken, can ick nyet bevroeden.

Soo Peter[12] wil tot de zeevaert hem gewennen, sal voordeel in Sweden connen doen. Hem lang ledigh te houden, is onse meningh nyet. Heeft hij lust in de practijcq ende wil hij in Den Hage op een comtoir schrijven, daernae zijne promotie genomen hebbende, hem tot Amsterdam bekent maecken, dat can zijn ende soo hij daer zijnde noch ondertusschen eenige taelen tot noodigh gebruyck can leeren, dat en soude nyet quaed zijn. De kinderen moeten het op de erffenis nyet laeten aencomen, maer haer selven helpen. Den oudste[13] heb ick gesonden nae mijnheer den rijcxcancellier[14]. Sal zyen, off hij daer wat te doen can crijgen. Van Peter bij eenige heer ofte ambassadeur te crijgen, is te onseecker ende daermede is hij nyet geholpen; dat van Brasil[15] waer nyet quaed. Wil hij nyet, den oudste, als hij eenige eerlijcke naem hadde, soude daertoe nyet ongenegen zijn.

1 Alvise Contarini di Nicolo, gezant van Venatië te Parijs. Het woord ‘Venetië’ staat in cijfercode: 69.85.41.33.38.37.52.; Van Reigersberch heeft boven de eerste cijfers de ontcijfering geschreven: Ve.
2 Codewoord voor oorlog.
3 De woorden ‘de renten’ staan in cijfercode: 1236. 66.72.41.77.85.6.; Van Reigersberch heeft boven de eerste cijfers de ontcijfering geschreven: de ren.
4 Codenaam voor Frankrijk.
5 Schuilnaam voor François van Aerssen; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Aersens.
6 Van een gazette van Brussel bleek, ondanks alle pogingen, geen spoor te vinden.
7 Het woord staat in cijfercode: 101.91.12.81.66.70.77.110.; Van Reigersberch heeft er gedeeltelijk de ontcijfering boven geschreven: procu.
8 Pseudoniem van Grotius.
9 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
10 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger in het ambt van pensionaris van Rotterdam; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Beaumont.
11 Schuilnaam voor Jacob Wyts; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Wyts.
12 Grotius' zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
13 Cornelis.
14 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
15 De naam staat in cijfer: 54.49.40.89.7.; boven de eerste cijfers heeft Van Reigersberch de ontcijfering geschreven: bra.

Justinus' recommandatie, soo aen Neef[1], als aen Numerianus[2] ende Caesar[3] ende alle de vrunden, connen nyet schaden. Hout voor seecker, soo men daer yet goeds voor Tatianus' gesel[4] wilde doen ende dat Zosimus[5] sulcx comt te vernemen, dat hij 't, soo veel hij can, sal traverseren; immers soo lang als de saecke van Alcaeus in onseeckerheyt staet. Van Valerius[6] in dat stuck twijffele ick.

Ick wilde wel weten, van wat humeur is dye man, dye mijne boecken de Jure belli ac Pacis heeft overgeset[7] ende wat hij daerin voor heeft gehadt. Oock, off hij yet daerbij gevoucht heeft.

Wij verstaen, dat den hertogh van Wirtenbergh[8] gehandelt heeft ende guarnisoen ontfangt. Oock Nassau-Dillenbergh[9]. Straesburgh begint de keysersche soldaten den inganck in de stadt te gunnen. Somma, van de Duytsche confederatie resteert quaelijck de naem.

Ick bidde uE. om veel redenen, dewijl 't geluck nyet en hebben mogen hebben, om uE. te zyen dit jaer, dat het hem gelieve de vacantie van Paesschen nergens anders als hyer te besteden. Ick hoop, het uE. nyet en sal rouwen. Ick ende mijn huysvrouw bidden dit ten hoochste.

Soo ick dit geschreven had, comt bij mij de ambassadeur van Engelant[10]. Toont mij een grooten bryeff van mijnheer den ertsbisschop[11] met getuychenisse van zeer groote affectie tot mij. Was zeer bedroeft, dat men hem geseyt had, dat mij d'ambassade weder was afgenomen, daerop den ambassadeur hem tot contrarie heeft onderrecht. Ick zye wel, dat ter noot mij daer ghene vrunden sullen ontbreecken.

't Is genoech; hyermede sal ick mijne gebyedenisse doen aen alle goedgunstige.

Tot Parijs, den VII Dec. 1635.

Monsr Rivet[12] heeft onder hem veele bryeven van mons.^{r} Casaubon[13] aen mij; dye wilde ick wel weder hebben. Ick had dye gegeven om te doen drucken. Men wil se nyet drucken, omdat men nyet en vindt nae den appetijt aldaer. Ende mij onthout men, dat mij toecomt ende dat ick hoochachte. Ick bidde uE. wilt mijn broeder[14] hyerin assisteren.

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raet in den Hogen Raet in Hollant in Den Hage.

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; vgl. J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Ned. Archievenbl.* 1962, 1° afl., p. 40.
2 Codenaam voor Amsterdam.
3 Codenaam voor Rotterdam.
4 Pseudoniem van Grotius; met Tatianus wordt Maria van Reigersberch aangeduid.
5 Schuilnaam voor Hercule Girard, baron van Charnacé.
6 Schuilnaam voor Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Cam.
7 Zie hierover no. 2381, p. 379 en n. 14 aldaar.
8 Eberhard III.
9 Ludwig Heinrich; zie no. 2318, p. 287 n. 3.
10 John Scudamore.
11 William Laud, aartsbisschop van Canterbury.
12 De Leidse theologie-professor André Rivet.
13 Isaac Casaubon; zie over de uitgave van diens brieven no. 2381, p. 380 n. 4.
14 Willem de Groot.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den VII Decemb. 1635 Tot Paris.

2384. 1635 december 7. Aan P. Schmalz[1].

Nobilissime Domine,

Non dubito, quin aliquae ex vestris partibus ad me literae sint in itinere. Postremae enim, quas habui, erant magni cancellarii[2] scriptae decimo Septembris vet. calendarii[3] tuaeque eodem scriptae tempore.

Ex eo quin multa ibi evenerint, non dubito: utinam felicia, quale est quod de victoria Bannerii[4] in Saxones fama nuntiat.

Qui a S. Chaumontio[5] huc venit, nihil ad me tulit literarum. Ego filium meum[6] cum literis ad vos misi, non tantum ut eas quam posset perferret celerrime, sed ut et sermones et res externas disceret. Eum si amicitia tua honestes, rem feceris tua bonitate dignissimam.

De publicis negotiis crambem non recoquo[7] gnarus patere tibi quae ad magnum cancellarium scribuntur. Praeterea tanta hic est rerum, quas audire libeat, sterilitas, ut in chartulis illis rumorum nuntiis, quales in hac urbe scis septenis diebus binas, interdum plures provenire, pro expugnationibus nobis nuntientur insessa loca, quae in tabulis vel Atlanticis frustra, puto, quaeras, ut Candia, non illa, quae olim *ἑκατόμπολις* dicta, sed aliquod ad Padum latibulum; tum vero in Lotharingicis terris Charmium et Novicastellum: pro magnis autem praeliis - non utor hyperbole - decem homines caesi apud Atrebates, cum interim omnis Picardia et ager vicinus Croatorum flammis ac caedibus desoletur.

Mitterem talia, nisi res nostrae ac sociorum satis difficiles ridere nobis non permitterent. Itaque haec epistola hoc unum aget, ut noris me tui memorem vivere. Proxima, ut spero, gratulationem continebit rerum apud vos feliciter gestarum, quibus gaudebo semper, ut par est, tantoque magis, si eas certa antoritate cognovero.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, VII Decembris nov. cal. MDCXXXV.

D. Hottomanno ac Mousterio[8] deque aliis, quorum antehac feci mentionem quid factum velit magnus cancellarius, de eo et si quid ultra hic curatum velit, cupiam tuo beneficio edoceri.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 103. Gedrukt *Epist.*, p. 199; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 563. Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Adres als op p. 235 (no. 2284).
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 No. 2282.
4 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér; vgl. ter zake no. 2350.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
6 Grotius' oudste zoon Cornelis; de brief is waarschijnlijk die van 7 november, no. 2342.
7 Vgl. Juvenalis, *Sat.* VII, 154: occidit miseros crambe repetita magistros.
8 Resp. Jean Hotman en Daniel Dumoustier; vgl. brief no. 2265 dd. 7 september 1635 aan Axel Oxenstierna.

In dorso met andere hand: Praesent. Stralsundii die 4 Jan. 1636.

2385. 1635 december 8. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Onder uEd. soon[2] sijn verscheyde van mijne brieven, daerbij ick successivelijck hebbe geadviseert het gene uEd. vanhier soude dienen te weten; dan alsoo deselve nu driemael op wech geweest sijnde door veranderynge van wint wt Den Briel heeft weder moeten commen, soo sende ick desen onder het ordinaris couvert om te sien, off die over Zeelant passage sal connen vinden.

Ick sal verlangen te horen, off ons neeff de Groot[3] den heer rijxcancler te Wismar of Straelsont sal hebben gevonden, alsoo wij hier advisen hebben, dat sijn Ex.[tie] naer Sweden stont te reysen, alwaer de stenden vergadert waren. D'opinie is daer niet lange blijven sal.

Van finael accort van den lantgrave[4] is noch geen seeckerheyt. Die vorst toont wisselijck te gaen ende met sijn machtyger goet ende claer bedynck maecken wil, waerom dilucidatie op eenyge articulen heeft van den conynck van Hongeren[5] versocht. Vanwegen Vranckerijck sijn aen hem grote presentatiën gedaen, jae soo voorderlycke, dat, soo sij in tijts waren gecommen, men veel daermede, naer die in den lantgraves dienst sijn schrijven, soude hebben connen wtrechten; dan op de praestatie soude het aencommen.

Den extraordinaris[6] ende ordinaris ambassadeur[7] van sijne M.[teyt8] sijn op gisteren, naer sij hier al eenyge dagen waren geweest, van Rijswijck met sollemniteyt ingehaelt. Sijn Ex.[tie9] ende gedeputeerden sijn noch tot Aernhem ende gaet den heer griffier Musch[10] noch over ende weder.

Voor het huys te Bilant in de Duffel, bij de onse voor desen verovert, is een retranchement gemaeckt, alwaer veertych compangiën in logeren; dan was Picolomini[11] met de Croaten wederom ontrent Cleeff, alwaer den viant meer volckx naertoe trock om onse wercken, waer het mogelijck, te forceeren, Den gouverneur van het fort, Eynouts[12], was gequest, tot sijn assistentie int commandement daer binnen gesonden den major van het regiment Van Isenburch[13], soodat het wtende ingaen den viant noch niet is benomen. De wercken in de Betuwe voor het fort op den viant gewonnen sijn seer massyff, met rijs seer doorvrocht, bastanter als de onse om het opperwater te resisteren. Voor het fort heeft den viant een stuck horenwerck ende een contrecharpe, dat werck sal hebben te vermeesteren.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 m. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Beantw. d. no. 2434. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 237.
2 Diederik, die op het punt stond naar Parijs te vertrekken.
3 Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden o.a. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Ferdinand, de zoon van keizer Ferdinand II.
6 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
7 Hercule Girard, baron van Charnacé.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Frederik Hendrik.
10 Cornelis Musch; vgl. no. 2350, p. 336 en n. 5 aldaar.
11 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
12 Kapitein Einhouts was een Gelders edelman in Spaanse dienst; hij was de zoon van de in 1621 wegens hoogverraad terechtgestelde ritmeester Einhouts.
13 Ernst, graaf van Isenburg (†1664).

De comste van monsieur Heuft[1], die men seyt veel gelts brengt, sal seer tijdelijck sijn, want onder de Fransoisen daer groot gebreck van is.

Die van Hollant hebben geresolveert, dat men Aerssens[2] wederom tot de Engelsche ambassade soude sommeren.

De Alcaeo[3] video bene sperari. Manlius[4] seyt tusschen Vranckrijck ende Spaengen tot noch toe geen handelynge is geweest, oock geen aengevangen soude werden sonder desen staet daerin te begrijpen. Dan wat sij op de advisen van het tractaet van Nederlant sullen resolveren, weet hij niet. Euskerke[5] in sijn particulier schrijven seyt, dat men van die sijde wel gaet, maer dat men murmureert over de geruchten die vanhier commen.

Bij Caesar[6] houde ick gestadych aen, die mij oock hebben getoont acte van devoir. In die saecke, noch in yet dat uEd. raeckt, sal ick niet versuymen.

Hier sijn brieven van den 20, 25, 30 Nov., maer geen voor mij.

Doet mijn gebiedenisse.

Ued, seer dienstwillygen.

Desen 8 Decemb. 1635, des avonts ten acht uyren.

Adres: Mevrouw Mevrouw De Groot A Paris.

In dorso schreef Grotius: 8 Dec. 1635 N. Reigersberch.

En boven aan de brief: rec. 10 Ian. 1636 n.s.

2386. 1635 december 11. Van N. van Reigersberch[7].

Mon frère,

Ick ben niet weynych verwondert geweest, dat ick bij soo veel goede occasiën, die alle de werelt brieven hebben gebracht, alleen niet en ben met de minste letter gefavoriseert. Wat de oorsaecke is, kan ick niet imagineren, want de menichvuldicheyt van mijne brieven mij genoch stelt buyten schult van de minste naelatycheyt. Dit is den vierden[8] van die uEd. teffens sullen werden gelevert; ondertusschen isser een andere[9] den ordinaris wech gegaen, ende dat in den tijt

1 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden en van Frankrijk.
2 François van Aerssen; ter zake vgl. no. 2353, p. 340 en n. 10 aldaar. Ook in voorgaande brieven is van deze kwestie bij herhaling sprake.
3 Codewoord voor bestand.
4 Schuilnaam voor Adriaen Pauw.
5 Johan van Euskercke; zie over hem IV, p. 69 n. 13. De naam staat in de tekst in cijfercode: 108.76.48 (mogelijk foutief voor 58).75.66.15.75. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
6 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
7 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 6 n. Eigenh. oorspr. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 239.
8 Vgl. no. 2385, aanhef.
9 No. 2385.

van veerthien dagen. Dan eer mij verder te beclagen wil ick sien, waeraen de faute is.

Hier hebben wij naer de receptie van den ordinaris[10] ende extraordinaris[11]

10 Hercule Girard, baron van Charnacé.
11 Urbain de Maillé, markies van Brezé.

ambassadeurs van sijne M.[teyt1], voorleden vrijdach gedaen, niet gehadt als een complimentaire audiëntie met overleveren van twee brieven van den conynck, inhoudende sijne M.[teyt] niet alleen met verwonderynge, maer genouchsaem met estonnement hadde verstaen, dat niet iegenstaende soo solemnelen tractaet ende belofte daerbij gedaen, aen dewelcke sijne M.[teyt] int minste niet hadde gemanqueert, naedat wij den conynck ende andere princen in het oorloge hadden geëngageert, wij sonder de minste notificatie niet alleen naer aenbiedynge van handelynge int particulier hadden geluystert, maer oock in handelynge waren getreden[2], sommerende waerin wij ons van den conynck hebben te beclagen; dehorteert voorts daerin voorts te varen; dan voor conclusie voucht daerbij, dat, bijaldien men immers goet vint daerin te continueren, dat hij sijne ministres hadde nader order gegeven.

Dit is in effecte de substantie van de brieven, op gisteren met de eerste audientie overgelevert; off deselve mij is wel gerelateert, weet ick niet. Wat de leste clausule seggen wil, wert gedivineert; mijns oordeels, in cas men siet, men in het handelen souckt te continueren, sullen de ambassadeurs willen werden vanwegens den conynck, dat niet wel sal connen werden geweygert, geïntromitteert, om soo Davi te wesen in comoedia[3]. Soodat het hem laet aensien, dat weynych succes van het begonnen werck is te hopen, bijsonder bij de Franse oppositie, comende de contremine van de Westindische Compangie, die met groot getal van gedeputeerde aen commen houden men tot geen besluyt en come als onder de belofte, haer bij het octroy gedaen, dat is haere Compangie te mainteneren. Om welcke nochtans te dissolveren ende haer te ontrecken de conquesten, in Brasiliën alrede gedaen ende verder te doen, den conynck van Spaenge[4], onder vergoedynge van een goede somme van penyngen, nochtans meest tot de handelynge wert geporret.

Den gouverneur van Schenckenschans, Eynouts[5], hout men, dat van sijne quetsuyre is overleden. Soo lange de onse het fort of het spuy ontrent het sluysken niet en hebben, can men den viant het wt- ende ingaen, ververssen van volck ende behouften niet beletten. Men heeft opinie gehadt, dat den viant het huys te Bilant voorhadde te forceren ende sijn op de comste van eenyge troupes te Cleeff de patenten aen onse guarnissoenen wtgegaen geweest, het rendevous tot Nimwegen geleyt, dan schijnt nu den viant alleen een convoy heeft gedaen.

Somyge meenen, sijn Ex.[tie6] vrijdach van Aernhem vertreckt ende voorts naer Den Haege comt, alwaer sijne presentie wel nodych wesen sal, want het tijt wordt om te letten, soo wij wt het oorloge niet en comen, gelijck ick qualijck sien, hoe wij gevouchelijck sullen, hoe wij het sonder confusie continueren. Het seyl soo hoge te voeren, dat is sooveel volckx te onderhouden, sullen alle de provintiën eenparych moeten verclaren dat onmogelijck is; tot verminderynge van compangiën, al waer het met vermeerderynge van volck - soo swack sijn deselve mits de schaersheyt van het gelt - weet ick niet, off men reputatie genouch sal oordeelen. Wij en staen vrij in de beste postuyre niet ende het quaetste is, datter gebreck is van goet beleyt, autoriteyt onder de regieringe ende voornemenlijck van trouwic-

1 Lodewijk XIII van Frankrijk.
2 Vgl. no. 2347, p. 333 n. 10.
3 Vgl. Horatius, *Sat.* II, 5, 90/1: Davus sis comicus.
4 Philips IV.
5 Kapitein Einhouts; vgl. no. 2385, p. 389 en n. 12 aldaar.
6 Frederik Hendrik.

heyt. Elck souckt sijn selven, vele decus publicum. Groote clachten overal, sed plus quaerimoniarum quam remedii. Die de Staet lieffhebben ende met kennisse het binnenste doorsien connen haer over den stant derselver niet als ten hoochsten bedrouven. Ende is het quaetste van allen dat, in plaetse elck het sijne tot affkeer van de publycke swaricheyt soude contribueren, het meestendeel besyck is om binnen luyden te vinden, die alles connen lijden, alles approberen.

Van uEd. soon[1] hebben wij noch geen tijdynge, daer wij naer verlangen. Desen morgen seyde mij den iongen Camerarius[2], dat den heer rijxcanceler den negenden Nov. - off het was ouden off nieuwen stijl, weet ick niet; dan presumere oude - tot Straelsunt was, met meenynge naer Sweden te vertrecken, doch dat den heer van St Chaumont[3] hadde gesonden om sijn Ex.^{tie} alvoren te spreecken, die oock een edelman aen den heer van S.^{t} [Chaumont] hadde gedepecheert ende tijt ende plaetse geassigneert.

Den lantgrave[4] hout men niet, dat noch finalijck is verdragen. Gallas[5] seyt men, dat op sijn tocht naer Lorraine sijn leger wel thienduysent men heeft verswackt.

De Franse ministres tonen, of hope waer, dat den conynck van Engelant[6] mede in de ligue soude sijn te trecken; andere houden dat buyten hope.

Men geeft hier voor, dat den comte de Soissons[7] haest een leger sal hebben compleet van 25000 te voet, 5000 paerden.

Hier siet men met grote compassie seer grote miserie onder de Fransoisen, die veele, oock luyden van goet fatsoen ende buyten twijfel van extractie, bedelen ende in de uyterste extremiteyt sijn bij faute van betalynge. Luyden van fatsoen (?) adviseren, dat sij 's nachts in Den Bosch de doden ontgraven, die des daechs sijn begraven, om haer te behelpen met de dootcleeren tot linnen ende de kisten tot brant. In andere steden siet men geen min armoede, waerwt metter tijt, soo geen ander ordre wert gestelt, meerder desordre soude connen volgen. Men verwachte monsieur Heuft[8] met gelt, dan naer ick verstaen, soo en brengt hij geen, ende wert gepretexeert geen convoy en was om het over te voeren. Ondertusschen geeft men hope aen die haer scepen voor Rochelle sijn gesoncken, dat sij eerstdaechs haer betalynge sullen hebben[9] ende dat monsieur de Bulion[10] aen mons.^{r} Heuft alreede assignatiën daertoe heeft gegeven, hetwelcke bijaldien waer is, den heer Pauw[11] sonder schade daer wel aff sal commen; oock soo kan ick aen de discoursen van de sijne ende sijne brieven wel mercken, dat hij al goet Frans heeft geleert, want sij desen staet in het ongelijck, Vranckerijck in het gelijck

1 Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden om er o.a. de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
2 Joachim Camerarius, zoon van de Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
3 Melchior Mitte, graaf van Miolans, markies van St. Chaumont.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
6 Karel I.
7 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
8 Johan Heufft, bankier te Parijs, met wie zowel de Zweden als de Fransen relaties onderhielden.
9 Vgl. Grotius' schrijven aan Van Reigersberch dd. 24 maart 1628 (dl. III no. 1242, p. 269).
10 Claude de Bullion, surintendant des finances.
11 Adriaen Reyniersz. Pauw; hij wachtte te Parijs nog steeds op zijn terugroeping.

t'eenemael stellen, met verseeckerynge den conynck sonder desen staet verclaert niet te sullen handelen, nochte intentie gehadt te hebben te handelen. Seyt oock over alles, wat nopende de handelynge tusschen den conynck, den keyser[1] ende Spaengen is gepasseert, dat is soo veel als hem daervan is genotificeert. Van een generale wisselynge van gevangenen wert gesproocken.

Het proces, dat de cappitainen wert gemaeckt, is noch niet voltrocken[2].

De ceurvorst[3] is in Engelant al gearriveert.

Dit is een sommier recyt van alles, dat ick heb weten te versamelen, met die intentie van uEd., gelijck ick voor desen hebbe gedaen, tweemael, ten minsten eens sweecks te adviseren, ten ware het uEd. verveelde, dat ick daeraen oordeelen sal, indien uEd. brieven schaers ende mager commen.

UEd. seer geaffectionneerden ende
dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberg.

Desen XI Decemb. 1635, des avonts ten acht uyren.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, ambassadeur van de coninginne ende croon van Swede bij den Alderchristelijcksten coninck Tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 11 Dec. 1636 (*sic*) N. Reigersberg.

2387. 1635 december 11. Aan P. Schmalz[4].

Nobilissime Domine,

Heri demum, id est decimo Decembris novi calendarii, accepi eas literas, quas III/XIII Octobris Wismaria dederas.

Scio longa esse intervalla et terrestri itinere nobis per bella ablato mari nihil esse certi, in regno scilicet ventorum. Communis fors communiter ferenda est. Hoc tantum rogo, facias, quantum permittunt tempora, ne, quae ibi geruntur, ab aliis potius, ut nunc ex literis, quas ad D. Hepsteinium[5] misit cum actis novis D. Mullerus[6], quam tuo beneficio discam. Ego omnium, quae his in locis possunt resciri, ipse te gnarum facerem, nisi ad magnum cancellarium[7] litteras tibi patere scirem.

Nunc hyems omnes belli conatus gelat, in Italia, ad Rhenum, in Belgico limite; fervent omnia interim novarum dignitatum commentis. Ea nunc ad pecuniam publico reperiendam facillima via est, non sentiente plebe, quantum in ista hirudinum crescente multitudine sit mali.

Spero pervenisse ad vos silvam, quam misi antehac, edictorum, ad res tales pertinentium; item de rei maritimae vectigalibus.

1 Ferdinand II.
2 Zie hierover o.a. Vossius' brief aan Grotius van 17 maart 1636 (dl. VII).
3 Karl Ludwig van de Palts; zie no. 2317, p. 285 n. 3.
4 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Ep. Meerm.*, p. 30; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 564. aant.
5 Johan Epestein, Zweeds agent te Parijs.
6 Georg Müller, Zweedse hofraad en secretaris.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Fecit D. Camerarius[1] in suis ad me literis mentionem fasciculi a D. cancellario. Eum non accepi. Caleti forte haeret, ut multae fiunt insidiae legatorum et ad legatos literis.

Forte et D. Grubius[2], ad quem vos mittere puto, interdum abest Hamburgo. Nulla, ni fallor, certior erit ratio, quam si literae mittantur cum inscriptione ad mercatorem Hamburgensem, cum altera ad aliquem Caleti, cum tertia ad alium Lutetiae, ut sub alienis nominibus perpetuo delitescant. Et ita alios legatos facere intelligo.

Ex actis recentibus, quae transmisit D. Mullerus, video, quam dure nos habeat Saxo[3]. Bene est, quod sensit, pacis aequae studium tanta lenitate D. cancellarii demonstratum non venisse ex imbecillitatis conscientia. Itaque meliora indies exspectamus.

Det Deus, teque, vir nobilissime, servet.

Lutetiae, I/XI Decembris MDCXXXV.

Rogo sciam, sintne a conventu Polonico probata indutiarum pacta[4] et quis status Livoniae sit futurus in religione.

Ex usus communi judicem literas inscribi, si D. Grubbius forte absit, Hamburgum, au S.r Overbeech; Caletum, au S.r Michel Heus, marchand; Lutetiam, au S.r Henry Olivier[5], ut insidias effugiant.

De admissionalibus[6], Hottomanno[7], Mousterio[8] numerandis jam eo rectius cogitari poterit, quod pecuniae jam aliquid nobis paratum est.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, secrétaire de Monseigneur le Grand Chancelier de Suède.

Met andere hand: Praesent. die 4 Jan. 636 Stralesundii.

2388. 1635 december 12. Van Willem de Groot[9].

Frater optime,

Iam quartum itineri accingitur filius tuus nata minimus[10], quare iterum has

1 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
2 Lars Grubbe; zie over hem V no. 2064, p. 432 n. 12.
3 Johann Georg van Saksen; hij had met Ferdinand II de vrede van Praag gesloten en toonde zich tegenover de Zweden zeer vijandig.
4 Op 12 september 1635 was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Zweden en Polen.
5 Van deze correspondentie-adressen worden Overbeeck en Olivier ook elders bij herhaling genoemd.
6 Anne, graaf van Brulon, en René Giraut; zij hadden Grotius' officiële entrée als Zweeds gezant aan het Franse hof in maart 1635 geleid.
7 Jean Hotman.
8 De schilder Daniel Dumoustier, aan wie Oxenstierna geld schuldig was; vgl. voor alle drie no. 2265, p. 205.
9 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2415?
10 Diederik; vgl. de brieven van Nicolaes van Reigersberch dd. 28 november, [30] november, 6 december, 8 december, resp. nos. 2370, 2332, 2379 en 2385.

ei ad te dedi litteras .... et fasciculo earum quas fert chartarum adjungi feci versionem Belgicam tui de jure belli et pacis commentarii[1].

De Cornelii[2] itinere, ex quo Amstelodamo Harlingam discessit, nihil intelleximus. Certiora, ubi intellexerimus, confestim ad te scribemus, sed forte jam ille Hamburgo ad te scripserit.

Petro[3] navigatio admodum displicet, ad studium juris animum applicasse videtur; et sane vereor, ut humido ejus temperamento humidum maris elementum satis conveniat. Labori nostro forensi qui magis in animi quam corporis defatigatione consistit suffecturum nullus dubito.

Conveni his diebus secretarium Wolfium[4], qui nunquam se ullas tuas chartas vidisse asserit: neque ego ullam aliam investigandi viam novi, nemo enim jam inter deputatos est, qui tunc temporis rempublicam administraverit praeter Duvenvordium[5], qui et ipse, ut et ante scripsi[6], omnium est ignarus. Politica illa, quae domi Basii[7] fuerunt, puto ad patris[8] aedes successu locorum delata et inter ea esse, quae jam misimus: sed id tu optime scies, ubi tua acceperis Reigersbergius[9] negat se quicquam ejus rei scire. Commendavi tibi antehac negotium remonstrantium, quod ipsis facessit Treselius[10]; scripsit ea de re late Utenbogardus[11], quibus ego nihil addo, nisi ut qua potes homines juvare, ne dedigneris.

Video Delfenses nostros in praebendo tibi testimonio de actis in conventi tardiores esse quam oportet: quid si ad cognatum Adrichemum[12] aut Dussenum[13] aut utrumque ea de re scribas?

Nova non scribo, nam nescio, an filius jam abiturus sit, et hic omnia ita fluctuant, ut nihil certi scribi possit.

Vale.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XII Decembris 1635.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède vers le Roy Trèschrestien A Paris.

In dorso schreef Grotius: 12 Dec. 1635 W. de Groot.

1 Zie hierover no. 2381, p. 379 n. 14.
2 Grotius' oudste zoon, Cornelis, was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.a. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
3 De tweede zoon Pieter, die zich voor zijn studie in het vaderland bevond.
4 Cornelis Anthonisz. van der Wolf; zie III, p. 38 n. 2.
5 Jhr. Johan van Wassenaer-Duvenvoorde; vgl. IV, p. 436 en de verwijzing in n. 7 aldaar.
6 No. 2295, p. 249.
7 Rekenmeester Mr. Johan Basius; zie III, p. 158 en n. 2 aldaar.
8 Jan de Groot.
9 Nicolaes van Reigersberch.
10 Daniel Tresel; zie over hem IV, p. 42 n. 4.
11 De remonstrantse predikant Johannes Wtenbogaert.
12 Joost Jacobsz. van Adrichem uit Delft.
13 Eewout Jacobsz. van der Dussen; zie III, p. 11 n. 4.

2389. 1635 december 13. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Literae tuae binae venerunt ad me *ὕστερον πρότερον*, illae XVII IXbris die huius mensis Xbris octavo, alterae scriptae XXV Octob., die itidem huius mensis decimo. Posterius scriptae illae meminerunt fasciculi a magno D. cancellario[2] ad me; sed eum nondum accepi. Haereatne alicubi, an a curiosis interceptus sit, nescio. Quare rogo, cogites mihique perscribas, mihine directo an alii inscriptae eae literae fuerint, et per quos[3] curatae. Posthac, ut talia pericula evitentur, inscriptio facienda erit ad mercatorem aliquem Parisiensem superaddita altera ad Caletensem aliquem curandumque, ut et inscriptionis literae et literarum complicatio morem mercatorum imitetur.

Ad tuas ut respondeam, quid facturus sit Bulionius dux[4] video et apud vos et his in locis dubitari. Si professionem mutet, quid eum adigat, non intelligo. Video in annos, imo in dies crescere et superstitionem et pontificis regnum dolentibus etiam illis, qui in illis coetibus nati in iisdem mansere.

Nuper liber editus est de scapulari carmelitarum[5] certo pollicens, qui in eo habitu moriantur, iis, ut damnentur, evenire non posse: ne in purgatorio quidem eos tractum iri ultra primum a morte Saturni diem.

Prodiit et alter liber[6] preces ad Deum in Mariam conferens vocum genere mutato: Mater nostra, quae es in caelis, et sic ad finem usque.

Horum librorum evulgationi intercedere Sorbona cum vellet, consilii regii decreto vetita est. Quid mirum, cum ne quidem pro regia potestate adversus pontificis asseclas, ius suo domino in terrarum dominos asserentes, scribere ultra liceat repressis per consilium regium iam saepe talibus et Sorbonae et parlamenti conatibus? Etiam Petri Aurelii[7] liber pro episcoporum auctoritate scriptus contra Iesuitas episcoporum jura spernentes ab episcopis nonnullis, apud cardinalem Riceliacum convocatis gravi inustus est nota. Haec ideo significare operae pretium esse duxi, ut appareat, non modo emendationis spem esse nullam, sed in peius cuncta prolabi. Neque vero pontifex[8], quod nonnulli obtendunt suae cum pontifice collusioni, Gallis favet, sed suae familiae studet magnitudini: ad eam Hispanis non minus quam Gallis utitur; nec quicquam unquam dignum memoratu quod sit, a pontificis gratia consecuti sunt Galli nec est quod porro se consecuturos sperent, ne illud quidem de dissolvendo fratris regii[9] matrimonio, quantum ex literis Roma scriptis intelligi potest.

1 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 27. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 105. Gedrukt *Epist.*, p. 201.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 De copie te Uppsala geeft hier - ten onrechte - ‘paucos’.
4 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne; vgl. no. 2322, p. 295 en no. 16 aldaar.
5 *Abregé des privileges et indulgences de la confrairie du saint scapulaire de Nostre Dame du Mont Carmel, ensemble quelques miracles faits en faveur du mesme saint scapulaire.*
6 *L'Oraison miraculeuse à la vierge .... avec la mesure de la playe du costé de nostre Seigneur.*
7 Jean Duvergier de Hauranne, abt van Saint-Cyran; betreffende zijn *Petrus Aurelius* zie V, p. 102 en n. 7 aldaar.
8 Urbanus VIII.
9 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; vgl. V, p. 431 n. 1.

Venio ad Angliam. Huic aulae persuasum non est, magnanimum aliquid inde expectandum. Nec ego ex legato[1] intelligere potui armorum sociandorum consilia. Plane autem tecum sentio merito metuente, ne quae sine vi ac metu ab Anglis in hac re aguntur, stent intra verba et voces; certe dignum regno tam opulento domoque Palatina illustri adeo exitum non reperiant, praesertim cum totum pacis negotium clam Romae tractetur arbitro pontifice.

Per montem Gothardi iter Caesaris[2] et Hispani[3] copiis pontifici studentes Helvetii permisere non sine Vallis Telinae periculo, nisi nives impedierint.

Postquam in Alsatiam concessit cum exercitu Gallasius[4], Galli Vaudemontium eique adsita, dux Bernhardus[5] S. Avonem occupavit. Lafortius[6] iam sine aemulo exercitum regit, quod pridem factum oportuit.

Picardia excursibus hostium adhuc patet. Edicta pecuniis faciendis nova plurima pariuntur.

De Batavis nostris quid dicam? Sapienter tu, qui propius res inspicis et peccata annotasti et peccandi fontem, luxum gliscentem, unde necesse est, et augeri avaritiam privatas opes vel publici damno quaerentem et deteri illam, quae quondam terra saepe, mari prope semper apparuit, fortitudinem. Nisi princeps Arausionensis[7] auctoritate, quam merito obtinet, utatur ad praecidendas venas crescentibus vitiis, magna militiae, magna reipublicae impendet labes.

Metus ille de induciis nonnihil hic remisit speraturque neminem fore, qui federis adeo recentis et a rege[8] tanto impendio emti, oblivisci velit.

De Argentoratensibus quid sperem, quid metuam, nescio. Video Ottonem Ryngravium[9], qui ibi nunc agit, metui propiorem. Gallos impatientiae reos agere hoc quidem tempore non licet, cum paribus ipsi incommodis laborantes, tolerando, Galassium a Lotharingia repulerint, qua in re laudari video cardinalis Valettae[10] contra molliora aliorum consilia constantiam. At in dilata tamdiu ad magnum cancellarium legatione, quantum peccatum sit, et ipse nunc S. Chaumontius[11] et qui res hic gubernant agnoscunt. Ita solemus negligere occasiones, quas mox magno redemtas velimus.

Magnum D. cancellarium in Suetiam iam trajecisse ad bene fundanda in posterum consilia existimat, qui huc nunc venit, Ransovius[12].

De Neoburgico[13] post illos primos rumores nihil inaudivi.

Electorem Palatinum[14] magna cum pompa in Anglia acceptum audimus. Utinam inanibus istis res ipsae respondeant.

Plurimum tibi tum ob alia debeo tum ob nunciatam duplicem illam prope

1 Burggraaf John Scudamore.
2 Ferdinand II.
3 Philips IV.
4 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber in de Dertig-jarige oorlog.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
7 Frederik Hendrik.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Zie over hem V, p. 405 en n. 3 aldaar.
10 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
11 Melchior Mitte, graaf van Miolans, markies van St. Chaumont.
12 Josias, graaf van Rantzau; zie over hem p. 327 n. 13.
13 Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg-Jülich-Berg, paltsgraaf.
14 Karl Ludwig; zie no. 2317, p. 285 n. 3.

Albim nostrorum victoriam, quam alioqui, quando fasciculus ille a D. cancellario ad me nondum pervenit, non nisi per vulgi rumores cognoveram[1]. Non omisi legatos aliorum, qui hic sunt, nostrae laetitiae participes facere.

In Trevirensi[2] causa quod scripsit pontifex - id ut recte iudicas - fit dicis causa. Priusquam in talia spernentes quicquam audeat, puto eum propinquis suis ornandis partem sumturum aliquam de spoliis Parmensis[3]. Ego hic multa obtundendo pecuniae nobis debitae partem majorem, ut puto, factam habeo. Tua ut diligentia etiam felicior sit, opto. Si hoc tempore, cum necessaria adeo est et Galliae et Batavis Suedica amicitia discidiumque ipsis maximo staturum, nihil obtinemus, spes omnis in posterum abjicienda est.

Quominus plura addam, facit tui temporis reverentia.

Deus paterna tutela te, illustrissime domine, tuamque familiam complecti ne desinat.

Illustrissimae Dominationi Tuae omni cultu
obsequioque addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 3/13 Decemb. MDCXXXV.

Literae Lutetiam inscribi tuto poterunt ad Henrick Olivier, mercatorem; Caletum autem ad Michiel Heusch, itidem mercatorum[4].

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1635 d. 16/26 Xbris.

2390. 1635 december 13. Aan A. Oxenstierna[5].

Excellentissime Domine,

De quingentis, quae rei nostrae debentur millibus pro trecentis abeunti Heufdio[6] Bulionius[7] debitorem delegarat quendam, qui olim venditas res fiscales a possessoribus repetit pretio soluto et regi[8] pro eo, quod plus illae res valent, pecuniam numerat partim, partim numeraturus est. Is homo dixit recepisse se in semet solutionem trecentorum millium menstruis portionibus vicenis quinis. Nunc, postquam abiit Heufdius, injungit Bulionius ei homini partem aliquam ejus pecuniae non Heufdio,

1 De copie te Den Haag heeft de lezing: cogniturus fueram.
2 Philipp Christoph von Sötern; zie V no. 2097, p. 473 n. 1.
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 Vgl. voor deze correspondentie-adressen no. 2387, p. 394 en n. 5 aldaar. Het postscriptum ontbreekt in de uitgave der *Epist.* en in de copie te Uppsala.
5 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 200; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 128.
6 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden en van Frankrijk.
7 Claude de Bullion, surintendant des finances.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.

id est nobis, sed regi tradere. Ille qui XXIII millia praesentis pecuniae Heufdio praerogavit, de cetero fidem suam obstrinxit, aequum negat ultra conventa se obligari, et mavult rem infectam.

Ut huic malo, si quid possem, adferrem medicinae, saepe misi ad Bulionium, convenire eum ut liceret. Quotiescunque misi, nihil aliud quam excusationes urgentium negotiorum retuli.

Ivi ad patrem Butillerium[1]. Rogavi, ut tota pecunia, post tot moras in hac rerum necessitate Sublimitati Tuae traderetur. Ostendi, quid aequitas, quid tempora exigerent. Forte non defuturas Sublimitati Tuae rationes rebus Suedicis consulendi, si Galli factis ipsis demonstrarent eas ad se nihil pertinere. Verbis significabat satis intelligere se, si Tua Sublimitas seorsim quid constitueret, maximo id cum Galliae malo fore.

Cum id intelligerent, rogavi non modo, ne quid Sublimitati Tuae taedii objicerent, sed omnibus modis animum ei adderent ad res praeclaras, ut nunc in illis partibus coepit, gerendas.

Dixit facturum se quod suae esset potestatis; ne omitterem loqui Bulionio. Is denuo se excusat. Miror hos homines in tanta amicorum penuria non magis curare eos, qui ipsis pauci restant, existimationisque suae adeo securos vivere et fidem, quam ab aliis exigunt, neutiquam praestare ipsos.

Video Italos sic existimare totum de pace negotium clam Romae tractari neque ullum legatorum conventum fore, nisi prius ibi in arcano de rebus praecipuis convenerit.

Pontifex[2] neque Galli neque Hispani[3] res agit, sed primum ejus religionis, cujus ipsi tutela credita est, deinde familiae suae, ad cujus opes atque honores Hispanus adeo per Italiam potens plus habet quod conferat quam Gallus.

Iam nunc tristes accipio Ottonis Ringravii literas[4] omnem historiam dissoluti consilii malorumque tum communium tum privatorum continentes. Rogat, ut, quando curam istam, suadente Tua Sublimitate legatisque Gallicis susceperint, in pace constituenda utriusque regni auctoritas ipsorum saluti, libertati rebusque caveat.

Postremae, quas a D. Camerario[5] habui literae - erant autem eae datae 17 Novemb. novi calendarii - mentionem faciunt fasciculi a Tua Sublimitate ad me missi, quem ipse pridie deferendum dedisset; sed eum fasciculum non accepi, sive Caleti, ut fit interdum, sive Lutetiae alicubi delitescat. Ei incommodo quomodo provideri in posterum possit ad D. Camerarium et alios, qui literas nostras curant, perscribam[6].

Postquam in Alsatiam se cum excercitu tulit Gallasius[7], Galli Vaudemontium et quae vicina sunt recepere. Ad S. Avonis castra habet dux Bernhardus[8]. Helvetii pontificii Caesarianis et Hispanis per montem Gothardi transitum X peditum, IV equitum millibus concessere additis legibus, ut ipsi commeatus secum ferant nec admisceant peste contactos. Militantibus jam apud se Helvetiis Caesar[9] et Hispanus stipendia persolvant; et donativa civitatibus: transitus ut sit pau-

1 Claude le Bouthillier, heer van Pont en van Fossigny; zie III, p. 302 n. 12.
2 Urbanus VIII.
3 Philips IV.
4 No. 2363 dd. 24 november.
5 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag; diens brieven aan Grotius ontbreken.
6 No. 2389 in fine.
7 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Ferdinand II.

corum simul et inermis. Videntur id malum dilaturae nives; alioqui periclitabatur Vallis Telina.

In Picardia vicinisque agris mire grassantur hostium excursores.

In Brabantia novi quotidie nascuntur libelli ludibria continentes partitionis adeo accuratae, quam Galli Batavique de Belgicis terris nuper fecerant.

Incipit aulam hanc post res multas improsperas inde enatas poenitere divisi inter plures militaris imperii. Itaque Incolismensi[1] hic retento agit sine aumulo Lafortius[2]; et de Valetta[3] revocando rumor jactatur.

Quid pariturus sit electoris Palatini[4] in Angliam adventus, magna haud dubio per omnem orbem erit exspectatio. Haec aula nihil inde validi expectat. Utinam in eo fallatur.

Haec nunc habebamus. Quibus quod adjungam nihil est praeter ad Deum preces, Excellentissime Domine, pro regni Tuaeque Sublimitatis rebus.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 3/13 Decemb. 1635.

Has postquam scripseram, ex Thuani[5], qui apud cardinalem Valettam juri dicendo et pecuniis praeest, literis intelligo Dieusam quoque a Gallis captam. Apud S. Avonis non paucos Croatos manere; hostium non minus decem millia peste absumta; Gallasium videri insumturum hanc hiemem in Hagenoviae obsidio et paciscendo cum Argentoratensibus magis magisque labascentibus animo; hiberna Gallorum apud Tullos futura; Valettam cardinalem in aulam adventare, non modo ut se purget ab inimicorum calumniis, verum etiam ut ostendat, quantum constantia sua res Gallicas promoverit, cum, si priores castra movissent Galli, quod multis placebat, haud dubie Lotharingia tota futura fuisset ducis Caroli[6]. Addit Viridunensem episcopum[7] suis cum copiis fines Lutsemburgicos petiisse.

Plane illis in locis hoc tempore apparuit in paribus incommodis eum vincere, cui plus sit patientiae, quae nunc, quod rarum est, a Gallis stetit.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2391. 1635 december 13. Aan N. van Reigersberch[8].

Mijnheer,

1 Charles de Valois, hertog van Angoulême.
2 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
3 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
4 Karl Ludwig; vgl. no. 2317, p. 285 n. 3.
5 François Auguste de Thou.
6 Karel IV, hertog van Lotharingen.
7 François de Lorraine.
8 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 h. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.

De saeck van Stesichorus[9] gaet stilleken voort in de stadt van 't rijk[10]. Meen, datter geen bijeencomste sal sijn, eer de saecke daer wat sal sijn bereit[11].

9 Codewoord voor vrede; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
10 Wenen.
11 Het woord staat in cijfercode: 11.85.66.106.68.223.234. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.

Men is hier verwondert over het ontloopen van de gevangenen van Maestricht[1]. 't Is mij leedt, dat over ons Neef[2] daerin geclaegt werdt.

Den hertogh van Rohan[3] heeft nae de notable victorie bij Bormio noch wat advantage gehadt bij Morbegno. De cath. Switsers geven pas aen de keisersche ende Spaensche voor tien duisent te voet, ses duisent paerden. De snee sal het effect eenigen tijdt misschien beletten.

Sedert Galas[4] nae de Elsas is om Hagenouw te belegeren ende met Straesburg te handelen, hebben de Fransoisen de geruimde plaetsen ingenomen als Vaudemont, Dieuse ende Sierge, sijnde menende nu voorts te verwinteren bij Toul. 't Is veel, dat die natie, die van impatientie beschuldight werdt, de keiserschen heeft verduirt, daer de incommoditeiten aen beide zijde genoech gelijck waeren. Men meent van des vijands zijde wel thien duisent van siecten sijn gestorven. Aen de Fransche zijde misschien niet minder.

Den hertogh van Angoulesme[5] is nu hier. Men merct de faute, die men overal tegen d'oude regulen heeft begaen in 't verdeelen van het opperste bevel in de armee. Men spreect oock, dat den cardinael de la Valette[6] wel hier mocht comen. Soo souden La Force[7] ende hertogh Bernhard[8] daer in 't gebiet blijven.

In Picardië geschiet niet dan dat de Croaten branden ende roven.

Alle wijse luiden in Italië meenen, dat den hertogh van Parme[9] hem wel soude mogen beclagen van sich te vroeg geopenbaert te hebben. Hij raect vast in groote schulden ende sal veele van sijne goederen moeten vercoopen.

Otto, Rijngraef, vicedirecteur aen den Rijn heeft mij een clachelijcken brief geschreven[10] van de gestaltenis aldaer. Meent te Straesburg niet wel seecker te sijn, omdat die stadt seer luistert nae de keisersche voorslagen. Mij verlangt te weten, wat men daer oordeelt van het voornemen, soo van de Lely[11] als van Claudius[12].

Vaert wel met alle de vrunden. Wij verwachten onse soon Dideric[13], tijdinge van Cornelis[14] ende de resolutie van Peter[15]; oock mijne papieren ende de intentie van Cesar[16].

Tot Parijs, den 13 Dec. nieuwe stijl 1635.

1 Vgl. no. 2361, p. 353.
2 Frederik Hendrik; zie voor deze schuilnaam voor de prins J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
3 Henri, hertog van Rohan.
4 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van keizer Ferdinand II.
5 Charles de Valois.
6 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
7 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
10 No. 2363, p. 354.
11 Codenaam voor Engeland; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
12 Codenaam voor Polen; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
13 Grotius' derde zoon stond op het punt naar zijn ouders terug te keren.
14 Hij was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
15 Grotius' tweede zoon Pieter verbleef om studieredenen in het vaderland.
16 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.

Alsoo de brieven veel onderschept ofte ondersocht werden, sal uE. alle brieven van importantie addresseren aen S.r Heindric Olivier tot Parijs ende een couverte daerom aen Michiel Heus tot Calis[1].

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 13 Decemb. 1635. Tot Paris. Recepta den 27 Decemb. 1635.

2392. 1635 december 13. Van G.J. Vossius[2].

Hugoni Grotio, Lutetiam Parisiorum.

Illustrissime Domine,

Quod de negotio summi viri Galilaei Galilaeii[3] tarde adeo rescribam, diutina fecit ab urbe absentia syndici nostri Guilielmi Borelii[4], qui rem omnem apud dominos Ordines fideliter procuraturum se recepit. Nec sane ad eam rem alter magis idoneus eligi poterat. Sed non puto eum affore ante Christi Natalem.

Magnus est affectus procerum urbis nostrae erga Galilaeium, eorum saltem, quibus scientia in pretio est. Ante omnes praedicare debeo Nob. Realium[5], qui nihil aeque exoptaret quam ut Galilaeius praetextu offerendi Ordinibus nostris suas de re maxima cogitationes has ipse in terras veniret. Poterat, inquit, opera hinc dari, ut figere hic domicilium vellet. Sed votum hoc viri de suo etiam largiri ad detinendum parati metuo, ne provecta in istac Galilaei aetate plane frustra sit.

Joannes Narsius[6], quia veretur, ne ulla sui deinceps a proceribus Suecis ratio habeatur, operam suam praefectis negotiationis Indicae addixit. Ac intra triduum, si ventus faverit, navem ascendet. Octoginta menstruos florenos assignarunt. Obtinebit in itinere locum, quem vulgus supremi mercatoris vocant. Hinc inter praefectos justitiae facturus. Medicam simul artem exercebit et majoris honoris spes facta.

Nec tamen hujusmodi filium tuum Petrum[7] magnopere commovent ad simile iter suscipiendum. Domi vel apud exteros etiam principes dignitatem quampiam praeferret. Sed quia non ignorat, quam miserum sit ab incerta spe pendere: ita decrevit studia sua componere, ut vel solis illis tueri decus suum possit. Juris prudentia imprimis placet, sed sic ut, ex consilio tuo, ea sociare velit, quae ad mercaturae intelligentiam pertinent

Literas ad illustres juvenes Slupeskium[8] et Skyttium[9] sedulo procuravi.

1 Voor deze correspondentie-adressen vgl. no. 2387, p. 394 en n. 5 aldaar.
2 Gedrukt *Voss. ep.*, p. 303; *Voss. Op. IV ep.*, p. 204. Antw. op no. 2225; beantw. d. no. 2435. Gedeelt. gedr. C. de Waard, *Isaac Beeckman*, p. 239 (met datering 5/13 december).
3 Over Galilei zie V no. 2108, p. 489 n. 7.
4 Dr. Willem Boreel (1591-1668), ridder-baronet, pensionaris van Amsterdam.
5 Dr. Laurens Reael (1583-1637). Hij was gouverneur-generaal in Oost-Indië geweest en had deelgenomen aan verschillende gezantschappen; na 1630 bekleedde hij een aantal stedelijke ambten in zijn geboortestad Amsterdam. Ook nam Reael werkzaam deel aan het letterkundig leven van zijn tijd en behoorde tot de Muiderkring.
6 Over Johannes Narsius zie no. 2377, p. 372 en n. 8 aldaar.
7 Grotius' tweede zoon Pieter, die om studieredenen in het vaderland verbleef; hij was bij Johannes Arnoldi Corvinus in huis en G.J. Vossius hield een oog op zijn studie.
8 Jerzy Slupecki de Konary; zie IV, p. 52 n. 7.
9 Bengt Skytte, zoon van Johan; zie V, p. 242 n. 2.

Leonis Allatii[1] labores, etiam vetera illa *ἀνέκδοτα*, quae habet, excudere qui paratus sit, non unum hic habemus. In iis et Blauwius[2] est. Sed dum totus est in Atlante suo[3] adornando, non facile dixero, quam tarde promissa exsolvat.

De Tacito[4] quod cogitas gaudeo. Metuo alioqui, ne alius quispiam in tuam involet purpuram suisque inferciat pannis dissimulato nomine tuo. Scis jam dudum esse, quod quae meditatus es, non sint in tua potestate. Mihi quidem quicquid eorum vidi ac legi, impense, ut omnia tua, placuit.

Berneggerum[5] et doctrinae et virtutis nomine merito aestimo et amo. Nec officio deero, siquis locus patuerit in ulla illustrium scholarum his et vicinis terris.

Vale, illustrissime domine, et cum heroina conjuge et familia a me et meis salve. Salutem etiam plurimam mei amantibus dicito: imprimis reverendissimo et amplissimo Bignonio[6] et Cordesio[7], a quibus quod amer, tui, ut alia, beneficii est.

Amstelodami, MDCXXXV Non. Decembris.

S.P. Dum literas, quibus haec inclusi, plusculum detineo, quia deesset commoda mittendi occasio, ecce nobis Hagha hoc rescriptum DD. Ordinum. Partem primam Annalium Hollandicorum[8], quos Matthaeus misit, spero, jam acceperis: nisi forte futurum, ut una cum hac epistola recipias. Spero operam non fore ingratam. Quaeso commone, sicubi erratum putabis. Editione altera corrigi poterit.

Filius tuus[9] indies se magis et magis insignem reddit, non studiorum modo profectu, sed modestia etiam judicioque, quo pro aetate illa plurimum valet. Itaque honori, etiam tibi, atque familiae fore confido.

Illustrissimi nominis tui cultor
G.J. Vossius.

Idibus Decembris MDCXXXV.

Geminae literae D. Deodato[10] inscriptae, ab collega meo Hortensio[11] sunt. Rogat is te plurimum per famulorum quempiam deferri jubeas.

Vale.

2393. 1635 december 14. Van C. de Groot[12].

1 Over Allatius zie V no. 2108, p. 490 n. 3.
2 De Amsterdamse uitgever en cartograaf Willem Jansz. Blaeu.
3 Het (eerste en) tweede deel van Blaeus *Tonneel des Aerderijcx, ofte Nieuwe Atlas; Theatrum orbis terrarum, sive Atlas novus, in quo Tabulae et Descriptiones omnium regionum*. Amsterd. Guil. et Joa. Blaeu 1635 Pars I, II.
4 Zie no. 2173, p. 70 n. 7.
5 De Straatsburgse hoogleraar Matthias Bernegger (1582-1640).
6 Jérôme Bignon.
7 Jean de Cordes, kanunnik te Limoges.
8 Over de *Annales Hollandiae Zelandiaeque* van Vossius' zoon Mattheus zie no. 2320, p. 291 n. 5.
9 Pieter, zie p. 402 n. 7.
10 De Geneefse theoloog Elias Diodati, die te Parijs verbleef.
11 Martinus Hortensius; zie V no. 2108, p. 490 n. 1.
12 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 25. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2408 beantw. d. no. 2449.

Venerande Pater,

Quod septimanae iam intercesserint duae, ex quo non scripsi tibi, ne mei muneris observantem minus me credideris, itinerum effecerunt incommoda, quae expertus varia eo, quod intutae [viae] quibusdam in locis, in aliis aspera[e].

Straelsundam tres iam ante dies perveni. Quas Amstelodamo scripsi antequam progrederer ulterius, eas spero recte ad te pervenisse[1].

Multum tum metuebam, ne in Sueciam contulisset se dominus cancellarius[2], cum ex rumore illud primum, tum deinde ex Blondio[3] etiam intellexissem. At illi mutatum propositum nescio qua de causa, cum iam e mobilibus pleraque et aulicorum turbam praemisisset, mihi demtus simul labor eundi longius et subventum festinationi, quam urgebam maxime. Cum advenissem circa vesperam eodem die, ut litteras mihi commissas traderem, effecit dominus Grubbius[4]; [quibus] traditis salutationem tuo feci nomine, uti iusseras, humillime. In ipsum cubiculum admissus perlectis litteris incepit primum rogare, quis Galliae et praecipue quis Picardiae esset status, an exspectandum in posterum inde aliquod subsidium, pecuniamne, quam debent tanto iam tempore, tandem solverent; quibus omnibus cum respondissem, quae didiceram ex illis primum, quas adportabam, tum etiam ex prioribus litteris tuis, irascentis in morem quassato capite effecturum se dixit, nequid ulterius suae illuderent patientiae. Intromissus erat paulo antequam cum alloquerer Gallus quidam[5] Hamburgo missus a Sanctichaumontio[6], qui recedere et e Lotharingia pedem referre Galassium[7] affirmabat.

Post haec egressus cubiculo misit, qui ad caenam me invitaret. Inter quam variis me sermonibus dignatus est, cum pauci cum eo, in[ter] quos Laersius[8] praecipuus, discumberent. Iussit me postremo, ut postero die ad ipsum redirem. Eo cum esset impeditior, accessum rogare nolui. Hodie dixit mihi dominus Grubbius quaesivisse eum, cur nondum intraverim. At ego nihil urgendum ratus respondi exspectandum mihi, donec id fieret opportune magis.

Springius[9] et Smalchius[10] absunt hinc uterque, Elbingam ille, hic Hamburgum profectus, sed ut primum redituri, atque haec est causa, cur nolui ad eum mittere, quas dedisti mihi curandas tabellas. Smalchium paucas ante hebdomadas audio, cum missionem a functione sua inopportune flagitaret, verberibus a domino cancellario esse exceptum et, quod mireris magis, fustibus male habitum.

Tribunorum militarium prefectorumque aliorum animos, qui ad seditionem videbantur inclinare, recularuntque satis diu cum hoste congredi, compositi sopitique; interim crebre iam cum Saxonico milite conflictus, in quo ad hoc usque tempus superiores nostri.

Ex rumore, verum eo hauddum satis certo, audimus occidisse infeliciter Meclenburgicum maiorem natu, qui, Augustanae confessionis, Fredericus Adol-

1 No. 2357.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Michiel le Blon; zie over hem V, p. 413 n. 8.
4 Lars Grubbe; zie over hem V, p. 432 n. 12.
5 Misschien Melchior Arod de Sénévas, markies van Saint Romain.
6 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
8 Dat zal Erik Larsson von der Linde zijn; zie p. 221 en n. 3 aldaar.
9 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
10 Peter Abel Schmalz, secretaris ter Zweedse kanselarij.

phus nominabatur[1]; et enim cum sermonibus inter eum et Saxonicum electorem[2] coortis de hoc pacis negotio aperte ille Saxonici argueret perfidiam, hic in iracundiam prolapsus, ut erat temulentus, ense sua excepisse inopinum, ut paulo post exspiraverit.

Missum Magontiaco centurionem cum litteris ab Hogendorpio[3], comitem habui itineris Lubeca Straelsundam usque; is delegatus eam ob causam, ut statum eius urbis penitus Excell. Dn. cancellario aperiat; premitur autem fame, et cum iam diutius sustinere eam non possit, rogat Hogendorpius, visumne ex re fore, ut castellum simul cum oppido Gallis tradatur.

Landgravius[4] animo constanti in partibus persistit ad quem, qui erat Suecico nomine legatus Wolfius[5], in hac nunc est aula, Westphalicis in partibus Kniphusius[6] exercitum molitur, quem ex urbium praesidiis contrahit, at Sperruterus[7], qui cum regimentis quatuor agros Boxtehudanos vastat, militem ducit seditiosum adeo, ut nullis legibus teneri se iactet. Arnemius[8] Hamburgi est, subducens se, ut videtur, bello et privatam in posterum vitam ducturus.

Haec sunt ferme, quae hic disci possunt; de Gallicis Italicisque rebus ignaris (*sic*) omnino. De quibus tuae maxime litterae quicquid sit, edocere hoc omne possunt certius clariusque quam aliae ullae.

Deus, venerande pater, tibi nobisque omnibus favens adsit.

Tuus obedientissimus tibi filius
Cornelius Grotius.

Straelsundae, XIV/IV Dec. 1635.

Onder aan de brief schreef Grotius: Rec. 24 Ian. n.s. 1636.

2394. 1635 december 14. Van G. Muller[9].

Wol Edel Gestrenger, Grossgefälliger und hochgeëh[r]ter herr Ambassadeur,

Demnach dess herrn Reichs Cantzlers Exc.[10] an meinen hochgeëhrten herren für dissmahl selbst zu schreiben verhindert worden, allso haben Sie mir gefällig (?) anbefohlen, meinem hochgeëhrten herren zu advisiren, das(z) desselben geliebter

1 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin, was op 23 oktober op initiatief van Oxenstierna naar de keurvorst van Saksen gezonden om tussen deze beiden te bemiddelen; hij overleed overigens eerst in 1658.
2 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
3 Gijsbert of Gijsbrecht van Hogendorp; zie V p. 447 n. 4.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Herman Wolff, Zweeds gezant te Kassel.
6 Dodo von Innhausen und Knyphausen, Zweeds veldmaarschalk.
7 Clas Dietrich von Sperreuter, Zweeds generaal-majoor.
8 Hans Georg von Arnim.
9 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 19. Beantw. d. no. 2477. Georg Müller was Zweedse hofraad en secretaris.
10 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Sohn[11] diser tagen glückhlich bey Ihr Exc. angelangt, Sie verhoffen auch innerhalb 8 tagen Ihnen widerumb zu depechiren, so lang aber müssten Sie Ihne aufhalten, bis Sie vorhero von einem oder dem andern orth eine mehrere gewissheit erlangt und zur hand gebracht.

11 Grotius' oudste zoon Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden.

Aber diss so lassen Ihre Exc. meinem hochgeëhrten herren Ambass. advertiren, das der Hr. Marquis de St. Chaumont[1] seinen Secretarium[2] abermahlen zu Ihr Exc. anher geschikht, und will Sie par force persuadiren lassen, das(z) Ihre Mt. in Franckhreich[3] mit keinen Tractaten umbging, begehrt auch Ihre Exc. mit vil hohen promissionen zu vinculiren, das(z) Sie alle Tractaten gäntzlich abrumpiren sollen, mit der zusage, das(z) Ihre May. in Franckhreich ohne die Crone Schwedens nimmermehr zu einigen Tractaten consentiren würde. Ihre Exc. werden zwar wissen Ihme zur gebühr zu begegnen, haben aber meinem hochgeachten herren dises zur nachrichtung anfüegen lassen wollen S. (?) Wellcher gestallt sich sonst hr. hertzog Adolf Fridrichs zu Mechelnburg[4] Frl. Strl. zwischen Ihr Exc. und der Churfl. dhlt.[5] interponirt, was Sie von Chur Sachsen vor ein Neu project; und hinwidumb von Ihr Exc. an Ihre Churfl. durchlaucht empfangen haben, das ist ab den beylagen No. 1. und 2. zu ersehen[6], wieweith nun Chur Sachsen condescendiren werde, das ist mann von Ihren Frl. Strl. schriftlich oder persönlich in horas erwarthend.

Den statum belli in disem lande betreffs: Nachdem der H. Feldmarschallch Banner[7] sich mit dem Hr. Graf Linnhardt Torstensohn[8], so die Preussische Armée fuehrt, glückhlich conjungirt, und sie darauff gegen den feindt avancirt, ist der Hr. Feldmarsch. den 28 Novembr. st. vet. dem herren Von Strain[9], so jetzo dess Obristen Christow[10] regiment zu pferdt hat, ohnfern Holdberg in Mechelnburg eingefallen, den Obristen selbst, dessen Obrist Lieut., vil Rittmaister und zudem Officieren, und bey 300 zu ther gefangen bekommen, den rest von disem wie auch [von] dem Kalckhsteinischen regiment maist nid[er] gemacht, und diser benden und dess Graf Major Dähnen[11] regiments bagage erobert. Jetzo marchirt der Hr. Feldmarsch. recta auf Havelberg zu, und verhofft die Chur Sächs. entweder zu einem Combatt zu obligiren, oder Havelberg zu attaquiren. Under den Chur Sächs. ist gross desordre im Commendo, uneinigkeite und factionen: dann der Churfürst selbst, der Graf Commissarius Schlunitz[12], und Obrister und Graf Major Taube[13] [die] Eine, Bautissin[14] aber mit vil anderen malcontenten die ander Faction machen. Inmittelst gehet alles bey d'Armée in confusione daher und leydet sond'lich die Infanterie grosse noth, gestallt d'selben in 9 tagen kein broth ausgegeben wurde. Mann hat durch gewisse kundtschaft, das(z) die Chur Sächs. Armée beraith alhb. ruinirt und verloffen, das(z) Sie nicht mehr über 3000 Mann zu fuss ins feld bringen können; hingegen wirdt die königl. Schwedische

1 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
2 Melchior Arod de Sénévas, markies van St. Romain.
3 Lodewijk XIII.
4 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
6 Ontbreken.
7 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
8 De Zweedse veldmaarschalk Lennart Torstensson.
9 Von Strein, overste in dienst van de keurvorst van Saksen, Johann Georg.
10 Kristow, overste in dienst van de keurvorst van Saksen.
11 Albrecht von Kalckstein en Moritz August Dehn (Dähn), stonden beiden in dienst van de keurvorst van Saksen.
12 Joachim von Schleinitz, general-Kriegskommissar van de keurvorst van Saksen.
13 Dietrich von Taube, generaal-majoor in dienst van de keurvorst van Saksen.
14 Wolf Heinrich von Baudissin, generaal eerst in Zweedse, later in Saksische dienst.

Bannierische Armée durch die immer forth und nach und nach auss Preussen ankommende völckher täglich verstärckht, alhb. dasz (?) beraith der Hr. Feldm. Banner dem Churfürst an d'Infanterie und Artollerie weith überlegen, an Cavaglerie aber esgal und gleich ist. Was ferner passiren mag, dessen soll meinem hochgeëhrten herrn zu seiner Zeit auch berichtet werden.

Ich bitte dienstlich den herr Ponika[1] und Hr. Sadler[2] in Paris mich denselben bestes zu recommendiren, hingegen sich zu sichern, das(z) Ich bin und steths so bleiben werde, Meines hochgeëhrten herrn Ambass.

Dienst Ergebener
Georg Müller.

Stralsundt, den 14/4 decembris anno 1635.

Boven aan de brief in margine schreef Grotius: Rec. 12 febr. 1636 n. st.

2395. 1635 december 16. Van Ch. Marini[3].

Monsieur,

Il y a quelque sepmaines que ie ne reçois point la faveur de vos lettres, qui parmy mes afflictions me resiouissent singulièrement estant icy abandonné de tous, sans argent et sans aucune correspondance avec les secrétaires de monseigneur le chancelier[4] desquels ie ne puis tirer jusques à présent aucune responce. Je suis à présent à Mo(r)begno où se trouve les biens de ma femme[5], tout à fait desgastés et par les Espagnols et les François durant la bataille de Morbegno. Je verray si ie pourray tirer quelque chose de ceux qui nous doivent en argent, monseigneur le duc[6] me promettant sur cela toute sorte d'assistance.

Je vous ay envoyé depuis peu de temps plusieurs paquets à Son Ex.ce qui m'a commandé de luy escrire souvent, et le chemin par l'Alsace estant fort dangereux ie suis contrain(t) de vous incommoder avec mes paquet(s) que ie toutesfois payeray jusques à Ly(on) ou les mettray dans celuy de monsieur le duc qui ores se tient avec son armée aux environs dudit Morbegno.

Nos François en Italie commencent à se faire sentir dans le milanois où ils ont pris Sartirana et Mortara lesquels on fortifie pour avoir òu se retirer en cas de nécessité sans aller tousiours dans le Monferat.

Les Espagnols n'estiment pas tant la perte du village de Candie, à cause (?) de la garnison qui y estoit parce que de 400 soldats qui en sont sortis les uns ont pris

1 Tobias von Ponikau, raad en gezant van Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Philip Sadler, overste in Zweedse dienst.
3 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Tesamen met no. 2354 beantw. d. no. 2428. Enigszins beschadigd.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; zijn voornaamste secretaris was Peter Abel Schmalz.
5 Alessandra Paravicini Capelli.
6 Henri, hertog van Rohan.

parti, les autres ont esté tués par les paisans et les autres s'en sont dispercés d'un costé et d'autre.

Le nouveau gouverneur de Milan, marquis de Leghanes[7], voudroit bien aller en campagne, mais le conseil ne le veut pas approuver jusques à ce qu'il aura un' armée digne de son assistance.

7 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.

On doute du lac de Come que par nous peut estre attaqué; c'est pourquoy on a envoyé de ce costé-là le comte Carle Boromé[1] pour la défence de ce quartier, Cerbellony[2] tenant encor le lict à cause de ses blesseures qu'on luy a donnez durant le combat, et ores l'accuse-t-on qu'il n'a point amené du canon le pouvant faire, et que sçachant que les François après avoir battu les impériaux[3] à Fresla le voudroyent attaquer, ne s'en estoit point retiré à Fuentes, òu bien fait venir plus de renfort.

Si vous avez quelque chose digne de cognoissance, ie vous supplie de m'en faire part, surtout s'il est vray que Hessen[4] et Brandeburg[5] ayent fait sa paix avec l'empereur[6] et que les Saxons ayent esté battus. Je vous prie aussy de me reccomander vivement à monseigneur le gran chancelier afin qu'il me face faire avoir quelque peu d'argent n'en ayant point touché depuis X mois en ça, et vivant toutesfois parmy ceste cherté incroyable à grans despences.

Nos Grisons n'ont pas voulu sequestrer la Voltoline dans les mains des Suisses cattholiques qui à l'instance de l'empereur en vouloyent faire ...der les François pour disposer puis après à leur plaisir du passage. Les régimens qui ont esté à Tyrol s'en sont allez ver(s) Meminghen, Ravenspurg pour y hyv(erner) ou passer par le Gotard, les Suisse(s) cattholiques ayant accordé le passa(ge) pour X^{m} hommes à pied et 2000 chevaux.

Sur ce priant Dieu qu'il vous conserve en perpétuelle santé et moy en vostre bonne grâce, ie demeure très passionement, monsieur,

vostre serviteur très humble
Marini.

De Morbegno, ce 16 de Xbre 1635.

In dorso schreef Grotius: (...) Dec. n. st. 1636 (*sic*). Marini.
En boven aan de brief: Rec. 1 Ian. 1636.

2396. 1635 december 18. Aan G.J. Peblicz[7].

Monsieur,

J'ay receu quelque jours passez la vostre du 18/28 de Novembre, et vous remercie grandement de la peine qu'avez prins de m'instruire des affaires qui passent en vos

1 Deze graaf Carlo Borromeo had deel uitgemaakt van het gezantschap, dat Milaan had gezonden naar Genua ter verwelkoming van de kardinaal-infant don Fernando bij diens aankomst aldaar.
2 Johann, graaf van Cerbellon.
3 De troepen van keizer Ferdinand II.
4 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
5 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
6 Ferdinand II.
7 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 107. Betreffende Peblicz zie no. 2323, p. 298 n. 3.

quartiers et des iugemens qu'on y faict, en quoy vous ne m'avez pas obligé [moi] seul, mais aussi monsieur le grand chancelier[8] à qui i'en ay donné part.

8 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Les discours qui se tiennent là sur les desseins du pape[1] ne sont pas esloingnez de la coustume de cette cour-là ni de l'apparence du temps. L'autorité que le pape veut avoir seul à moyenner la paix générale n'a pas peu aider à précipiter plusieurs protestans à la paix particulière et pourtant dangereuse. Monsieur le grand chancelier pour cela ne perd point de courage; mais s'estant desambarassé de ces conférenses avec Saxen[2], Brandenbourg[3], Lunenburg[4], Mecklenburg[5], tous ces princes au lieu d'amis incertains s'estant assez déclaré nos ennemis, il a eu recours aux armes, et estant renforcé de l'armée qui avoit esté en Prusse, a pourveu à la défence de la Poméranie et par l'adjunction des troupes suédoises a raffermi l'armée du mareschal Banier[6], dont une grande partie composée d'Allemans estoit esbranlée par les menaces et par les efforts de l'électeur de Saxen. En suitte de quoy environ le 22 d'octobre vieu style ledit marescal ayant attaqué avec cinq cent chevaux, mil et sept cents chevaux des ennemis qui vouloient passer l'Elbe les a mis en fuite, prins beaucoup d'enseignes et des prisonniers. Au mesme temps Baudissen[7] qui autrefois ayant servi le roy de Suède[8] s'est mis au service de Saxen, avoit assiégé la ville de Demitz près de l'Elbe avec sept mille hommes d'infanterie: contre lesquels le général maior Ridwein[9] Escossois estant envoyé les a mis en telle desroute, et le gouverneur de la citadelle assiégé[e] de Demits[10] a fait la mesme heure une sortie si furieuse, qu'une grande partie y est demeurée sur la place, plusieurs commandeurs prins et Baudissen à grande peine eschappé y ayant laissé son espée. Nous attendons asteure les nouvelles de ce que ledit marescal Banier et Ridwijn auront fait depuis qu'ils se sont ioincts, contre le pont que les Saxons font sur l'Elbe près de Tannenberg. Cependant Mons. le grand chancelier ayant mis bon ordre par tout, est allé de Stetin à Stralsond pour de là passer en Suède et informer Messrs les régens ses collègues[11] de l'estat présent des affaires pour prendre ensemble des résolutions vigoureuses pour la défence de ce que la couronne de Suède tient en Allemagne, cependant que la France de son costé ne cesse aussi de faire des grands préparatifs: et qu'aux Provinces Unies des Pays-Bas le prince d'Orange[12] a prins quelques chasteaux et postes advantageuses delà le Wael, et dans le Betuwe s'est rendu maistre de tous les ouvrages de l'ennemi, excepté une demye lune, laquelle estant prise, ce qu'on espère voir bientost, le fort de Scenck[13] estant sans dehors ne pourra pas subsister longtemps.

Nous espérons que les bons Suisses ne manqueront point à leur debvoir pour empescher les progrès d'une grandeur qui ne peut estre que très suspecte à leur liberté.

1 Urbanus VIII.
2 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
3 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
4 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
5 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
6 Johan Gustavsson Banér.
7 Wolf Heinrich von Baudissin; zie over hem no. 2350, p. 336 n. 1.
8 Gustaaf II Adolf
9 Patrick Ruthven, graaf van Forth en Brentford, luitenant-generaal in Zweedse dienst.
10 Luitenant-kolonel Jetzwitzki.
11 Zie voor hun namen V, p. 297 n. 2.
12 Frederik Hendrik.
13 Over Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.

Gallas[1] est près d'Hagenu, le duc Charles[2] au Franche Comté, l'évesq de Verdun[3] va trouver Piccolomini[4].

L'électeur palatin[5] est arrivé en Angleterre et receu selon sa qualité. Ce que nous fait espérer que les ambassadeurs françois en Angleterre[6], et l'anglois icy[7] feront quelque chose de bon.

On commance aussi à croire par tout le mariage du roy de Poulogne[8] avec la seur dudit électeur[9] et le mescontentement dudit roy du costé de l'empereur[10]. La France tâche aussi d'animer le roy de Danemarc[11] pour l'intérest de l'évesché de Bremen.

Dieu veuille diriger tout à une paix honneste et raisonnable et vous conserve, monsieur, en prospérité.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 18 dec. 1635 nouv. style.

2397. 1635 december 19. Aan Rijngraaf Otto[12].

Monsieur,

J'ay apprins par la lettre qu'il vous a pleu m'escrire le 19 de Novembre[13] la malheureuse constitution des affaires d'Allemagne, et particulièrement ce qui concerne vostre personne et ceux du conseil, dissipé asteure, comme toute cette grande confédération, de laquelle ne reste que le nom. Vostre sagesse et constance est si grande, qu'elle n'a pas besoign d'aucune consolation, pour laquelle la cognoissance qu'avez eu de longtemps des choses divines et humaines vous fournit assez de matière.

Avec cela le mal est commun, et il n'y a qui n'ait sa part. Principalement monsieur le grand chancelier[14] a bien senti des grands bourasques depuis que du Rin il est

1 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II in de Dertig-jarige oorlog.
2 Karel IV, hertog van Lotharingen.
3 François de Lorraine (†1661), sedert 1623 bisschop van Verdun.
4 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
5 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Frederik V van de Palts, de Winterkoning.
6 De ordinarius gezant Jacques d'Angennes, markies van Poigny en de extra-ordinarius Henri de St. Nectaire, markies van La Ferté-Nabert.
7 Burggraaf John Scudamore.
8 Wladislas VII (IV).
9 Elisabeth, oudste dochter van Frederik V van de Palts en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland; het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
10 Ferdinand II.
11 Christiaan IV.
12 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 108. Antw. op no. 2363?; beantw. d. no. 2438.
13 Vergist Grotius zich hier in de datum? Er is nl. wel een brief van Otto dd. 24 november, waarvan de inhoud beantwoordt aan Grotius' beschrijving.
14 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

venu à l'Elbe, n'estant pas seulement abandonné des électeurs de Saxen[15] et de Brandenburg[16], des princes de Lunenburg[17] et Mecklenburg[18], mais

15 Johann Georg.
16 Georg Wilhelm.
17 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
18 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.

estant attaqué par vive force de ceux pour lesquels délivrer de l'oppression le feu roy de Suède[1] et luy ont prins tant de peine, et l'un a perdu, l'autre hazardé tant de fois sa vie. Mais c'est d'ordinaire des ligues d'estre subjectes à telle dissolution à la moindre apparence, souventefois trompeuse, de quelque commodité particulière.

Nous voulons espérer que la ville de Strasburg ne se départira point de la bonne foy, voyant deux couronnes et l'estat d'Hollande en armes, qui seuls suffisent pour empescher longtemps la domination de la maison d'Austriche.

Le duc de Rohan[2] comme vous aurez apprins a eu depuis peu deux belles victoires sur les impérialistes près de Bormio et sur les Espagnols près de Morbegno, là où les ennemis ont perdu quelques milliers: et quant au passage des trouppes nouvelles par le Mont Gothard, on espère que la neige empeschera ce que les Suisses catholiques ont accordé.

Outre cela le roy[3] fait icy de nouveaux édits pour trouver de l'argent et des gens pour assister ses amis, comme il a fourni au duc Bernhard[4] quatre cents mille livres et promis quatre millions par an, afin qu'il entretienne douze mille gens d'infanterie et six mille chevaux. Monsr le cardinal de la Valette[5] est icy pour prendre des ordres pour le printemps.

Pour venir aux provinces Unies, le prince d'Orange[6] n'a pas seulement prins le chasteau de Biland et autres postes advantageuses pour empescher la communication des trouppes ennemies avec le fort qu'ils ont delà le Wael, mais s'est aussi rendu maistre de tout le dehors du fort de Schencq[7] qui sont dans la Betuwe, excepté une demie lune qui couvre la poste, qui, selon le iugement commun, ne peut pas tenir longtemps.

Le nom des Suédois se relève aussi par deux victoires signalées obtenues le 21 et le 22 d'octobre, le marescal Banier[8] ayant avec quatre ou cinq cents chevaux mis en déroute seize ou dix sept cents chevaux des Saxons au passage de Ludershausen; et le général major Ridwijn[9] ayant tellement attaqué Baudissen[10], qui avec sept mille hommes pressoit Demitz, les assiégez du chasteau au mesme temps ayant fait une brave sortie, que de sept mille ennemis, deux mille en sont prins, et entre ceux-là plusieurs chefs, de reste tout taillé en pièces, excepté quelque officiers qui avoyent des chevaux par la vitesse desquels ils se sont sauvez.

Monsieur le grand chancelier ayant mis fort bon ordre pour la défense premièrement de Magdenburg et depuis de toute la Poméranie, s'en va en Suède pour conférer avec Messrs les autres régents de la couronne[11], sur ce qu'il faudra faire au printemps. Cependant on espère que l'hyver ne passera point que le mareschal

1 Gustaaf II Adolf (†1632).
2 Henri, hertog van Rohan.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 Frederik Hendrik.
7 Over Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
8 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.
9 Patrick Ruthven, graaf van Forth en Brentford, luitenant-generaal in Zweedse dienst.
10 Wolf Heinrich von Baudissin, luitenant-generaal aanvankelijk in Zweedse dienst, vervolgens in dienst van de keurvorst van Saksen.
11 Zie voor hun namen V, p. 297 n. 2.

Banier ne face quelque action digne du renfort qu'il a receu de l'armée qui a esté cydevant en Prusse.

Outre tout cecy la négotiation de l'ambassadeur d'Angleterre icy[1], la grande apparence du roy de Poulogne[2], estant en tresve de vingt et six ans avec la Suède[3] et en mauvaise intelligence avec l'empereur[4], de prendre en mariage la soeur[5] de mons.r l'électeur palatin[6] qui en personne est asteure en Angleterre, le voyage de mons. de Charnassé[7] pour animer le roy de Danemarck[8] à se maintenir dans l'évesché de Bremen, les advis que recevons de la paix du Turq[9] avec la Perse, nous font croire, que la maison d'Austriche n'aura pas si beau jeu comme elle a pensé. Cependant les intentions du roy et de la roine[10] et régens de Suède n'est pas esloignée d'un accord honneste et équitable, et quand l'occasion à cela se présentera, le roy, comme ses ministres, ausquels i'ay parlé depuis la réception de la vostre sur ce suject, m'ont asseuré, veut avoir un soing bien particulier de vous, monsieur, et de ceux du conseil, afin de les faire iouir du bien commun du repos et seureté. J'ay escrit à mesme fin à mons. le grand chancelier et ne doute nullement que du costé de Suède on n'ait le mesme soing pour vous et pour les autres messieurs.

Je n'ay pas laissé de faire souvenir à messieurs les secrétaires d'estat et à monsieur le surintendant des finances[11], l'estat auquel vous, monsieur, vous trouvez réduit, ne pouvant iouir d'aucun de vos biens, afin que le roy usast de sa liberalité accoustumée envers des seigneurs affligez, pour vous aider à vous maintenir selon vos qualitez; en quoy i'eusse bien désiré de trouver la facilité plus grande. Toutefois i'espère que s'il plaist à monsieur de Feuquières[12] d'y contribuer un peu de ses recommandations, que nostre peine ne sera pas de tout inutile.

Quant à moy ie le tiendray tousiours à bonheur que de vous pouvoir servir, et prieray le bon Dieu, monsieur, de vous protéger en ces mauvais temps d'un soing paternel.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 9/19 decemb. 1635.

1 Burggraaf John Scudamore.
2 Wladislas VII (IV).
3 Gesloten te Stuhmsdorf op 12 september 1635.
4 Ferdinand II.
5 Elisabeth, dochter van de in 1632 overleden Frederik V van de Palts en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland; het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
6 Karl Ludwig van de Palts.
7 Hercule Girard de Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
8 Christiaan IV.
9 Sultan Murád (Amurath IV); zie V, p. 435 n. 7.
10 Christina.
11 Claude de Bullion, sieur de Bonelles.
12 Manasse de Pas, markies van Feuquières.

2398. 1635 december 20. Aan P. Brahe[1].

Illustrissime ac Generosissime Domine,

Ex literis, quibus Illustrissima Tua Dominatio me dignata est mense Iulio Elbinga, intellexi rem laetissimam me adhuc haerere in ea possessione benevolentiae tuae, in qua me summa humanitas tua, in Germania cum ageret, collocarat; quo tempore ad honorem, quem iudico maximum inserviendi regno Suedico, deinde ad hanc legationem tua gratia opitulante magni cancellarii beneficio perveni: cujus rei ne unquam poeniteat aut ipsum aut ceteros rei Suedicae praesides tum fide[2] in publica negotia tum officiis in omnes eius gentis, quantum potero, connitar.

Ei etiam, quem mihi literae longe gratissimae commendaverant, non desinam omnibus modis ostendere, quanti eos faciam, qui Tuae Illustrissimae Dominationi placere meruerunt. Etiam in familiam meam admisissem, si quis fuisset locus.

In aliis quoque rebus, si quid erit, quo demonstrare possim, non esse me eum, apud quem beneficia male collocentur, occasionis arripiendae ero avidus idque ante ceteros te oro, ut experiri velis.

Legationis abs te pro regno pacando cum vicinis obitae eventus precor, ut Serenissimae Reginae[3], Nobilissimae genti Suedicae, tibique imprimis atque ad te pertinentibus omnibus diu felix fortunatusque sit.

Exaudiat Deus, Illustrissime ac Generosissime Domine, Tuamque Illustrissimam Dominationem salvam praestet ac florentem.

Tuae Illustrissimae Dominationi addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X/X[X] [Dec.] MDCXXXV.

2399. 1635 december 20. Aan L. Camerarius[4].

Illustrissime Domine,

Quem nuper scripseram non accepisse me fasciculum[5], pridie ad me missum quam postremum scriberes, is tandem ad me venit XVII Sep. die. Nunquam aeque incertae fuerunt literas curandi rationes quam nunc sunt ventis plerumque hac anni tempestate adversis, rara praeterea navium copia.

Postquam ego scripsi[6], 7 iam sunt dies, nihil evenit significari dignum, nisi quod rex[7] in parlamentum hodie venit, gravidus edictorum, per quae ambitionem populi

1 Hs. Stockholm, RA. Stokloster Ark. Eigenh. oorspr. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 112. Gedrukt *Epist.*, p. 203. Per Brahe (1602-1680), graaf van Wisingsborg, Zweedse hofraad, was begin 1634 naar Duitsland gezonden ter assistentie van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 De copie te Den Haag heeft ten onrechte de lezing: in fide.
3 Christina van Zweden.
4 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 28. Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 113. Gedrukt *Epist.*, p. 202. Ludwig Camerarius was Zweeds gezant in Den Haag.
5 Vgl. hierover no. 2389, p. 398.
6 No. 2389.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.

sui sibi vectigalem facit. Ita dignitates quotidie plures plurisque sunt in pretio vulgari; recte aestimantibus vilescunt.

Cancellarii honos Aligrio[1], cui nominis umbra restabat, mortuo pervenit ad custodem sigillorum Seguierium[2], hominem, quem Galli protestantes minus sibi aequum iudicant.

Legatus Britannicus[3] mandata habet expostulandi cum rege, quod a legatis eius in Anglia[4] Palatinus[5] non ut elector salutetur. Dixi, quid ferrent acta Heilbrunnensia, probata legatis Galliae[6]: quid insecuta federa. Prudenter rex Magnae Britanniae[7] impediit, ne legati Galliae Palatinum salutarent, antequam solutus esset is nodus. Si ea offensa dematur, spem nobis facit legatus Angliae de federe sui regni cum Suedia Galliaque.

Apud vos res bene succedere ac de Scenquiano recuperando[8] spem esse propinquam gaudemus tum boni publici causa tum ut querelae, quas iam diu hic audimus, aliquando desinant. Dubito, an is fasciculus, quem nunc accepi, idem sit, de quo scripseras. Datae sunt literae Wismariae XXIV Octob. Alias aeque veteres a Dn. cancellario[9] accepi per missum a S. Chaumontio[10], postquam is homo[11] iam diu his in locis fuerat. Is serae traditionis causas affert frivolas.

Tibi, Illustrissime Domine, tuisque omnibus cum bona valetudine cetera quoque prospera opto, ut

Tuae Illustrissimae Dominationi

addictissimus observantissimusque eius[12] H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Decemb. MDCXXXV.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1635 (!) 6 Ian. st. n. Respond. ex tempore 9 eiusd.

2400. 1635 december 20. Aan L. Grubbe[13].

1 Etienne d'Aligre; hij was op 11 december overleden; zie over hem III, p. 24 n. 3.
2 Pierre Séguier; zie no. 2164, p. 52 n. 10.
3 Burggraaf John Scudamore.
4 Ordinarius ambassadeur van Frankrijk in Engeland was Jacques d'Angennes, markies van Poigny; hem was als extra-ordinarius toegevoegd Henri de Saint-Nectaire de La Ferté-Nabert.
5 Karl Ludwig van de Palts; zie no. 2317, p. 285 n. 3.
6 De Franse delegatie ter conferentie van Heilbronn in 1633 stond onder leiding van Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 Karel I.
8 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
11 Misschien Melchior Arod de Sénévas, markies van St. Romain; hij was toegevoegd aan het gezantschap van Melchior Mitte.
12 Dit woord ontbreekt in de copie te Uppsala en in de uitgave der *Epistolae*.
13 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 112. Gedrukt *Epist.*, p. 203. Over Lars Grubbe zie V no. 2064, p. 432 n. 12.

Nobilissime Domine,

Iustissima est, qua uteris excusatio absentiae. Quae si non suppeteret, tamen negotia, quae illis in partibus vos omnes his temporibus urgent, homini non iniquo satis purget etiam diuturnius silentium. Illud nullius culpa, nisi quod saepe non

favent venti, neque semper paratae sint, quae vehant naves, evenit, ut tardissimum sit literarum iter, quemadmodum hae tuae, quas habui postremas, XX scriptae Octobris vet. cal. ad me XVII Dec. novi cal. pervenere.

Ex itinere magni D. cancellarii[1] in Suetiam omnia rebus nostris optima merito expectamus. Id enim a nobis exigit illa cum animi eximia magnitudine conjuncta admirabilis prudentia.

Hic per hyemem res novae quiescunt, nisi pro iis habere liceat nova edicta multa ex immensa, quae hic regnat, honorum cupiditate fructum publico quaerentia.

Caesarianorum[2] per Alpes transitum in Italiam videntur ad aliquot tempus inhibiturae nives. Vallis Telina hoc anno foecunda Gallorum victoriis fuit. Nam XXI/XXXI Octobris dux Rohanius[3] Caesarianos apud Bormium irrumpere parantes magna affecit clade, in qua mille ferme et quingenti hostium caesi. Inde Hispanos sub Cerbellono[4] apud Morbegium se immunientes in fugam egit.

Est et hoc Gallicae felicitatis, quod cum paribus utrinque incommodis laboraretur, Gallassius[5] prior in Alsatiam recedens non modo Burgundiam aliaque Galliae magno liberavit metu, sed et Lotharingiae insessa a se loca reliquis occupare volentibus.

A vestris partibus magnum regi[6] regiisque administris gaudium attulit Bannerii[7] de Saxonibus victoria et Ridvini[8] altera. Minus invisum erit quam esse coepit Germaniae nomen, si saepe nobis inde talia nuntientur.

Vale, Nobilissime Domine, nostri non immemor.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Dec. MDCXXXV.

2401. 1635 december 20. Aan A. Oxenstierna[9].

Excellentissime Domine,

Sextus jam dies, cum Ruellam ivi, ut nummarium nostrum negotium urgerem amoveremque impedimenta, quae se obtulerant.

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 De troepen van Ferdinand II.
3 Henri, hertog van Rohan.
4 Johann, graaf van Cerbellon.
5 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 Johan Gustavsson Banér; vgl. ter zake no. 2350, p. 336.
8 Patrick Ruthven, graaf van Forth en Brentford (1573-1651), luitenant-generaal in Zweedse dienst; hij verliet deze in 1638.
9 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2337. Gedrukt *Epist.*, p. 204; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 130.

Ibi venit ad me is[10], quem Sanctichaumontius[11] miserat traditque literas cum chartis corruptis nonnihil, quod in mare prolapsae fuissent, ut dicebat. Erant autem eae literae, quas 24 Octobris[12] ad me dederat Sublimitas Tua. Fuerat is

10 Mogelijk de markies van St. Romain; zie no. 2399, p. 414 n. 11.
11 Melchior Mitte, baron van Miolans, markies van St. Chaumont, gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna.
12 No. 2337 dd. 24 oktober oude, 3 november nieuwe stijl.

homo his in locis prope mensem totum. Quo minus ante tradidisset mihi eas literas, excusationibus utebatur frivolis. Cum Lutetiam venisset, quaesitam a se domum meam reperiri nequiisse; ex eo Ruellae se retentum, ut decedere non liceret. Si quis curiosus in eas involavit, ut fieri potest, nihil tamen inde mali metuo. Sunt enim scriptae ita prudenter ac temperatae, ut certe prodesse magis quam nocere possint.

Tuae vero Sublimitati gratias ago maximas, quod et rei privatae et dignitatis meae curam tam benigne suscipit. Meum erit operam dare, ne tam continuis magnisque beneficiis indignus videar.

Ad notitiam consiliorum, quae prudentia silentii supparo obvolvi praecipit, adsit, ut cupiam irrumpere. Satis mihi erit illa, quae scio nisi optima esse non posse, faustis ominibus prosequi.

Quae vero publice gerantur, ea, si fieri potest, optem neque postremus nosse neque ab aliis potius quam a nostris discere. Video autem nunc non esse, quod de quoquam querar, nisi de ventis, navium quae literas ferre debent, raritate et, quod nunc accessit, eorum, qui ferendas suscipiunt, negligentia.

Metus, quem hic habent, ex suis ipsorum, ut puto, actionibus, ne quid seorsum Suecia cum Caesare[1] paciscatur, efficit, ut, si non rebus, verbis certe sint multo quam ante liberaliores. Impedimentum injectum, de quo scripseram. resecturum se dixit Bulionius[2] certoque trecenta millia in rem nostram perventura. Addebat, quod abiens Heufdius[3] mihi non dixerat, et an verum sit nescio, etiam de ducentis millibus reliquis unde solverentur, dedisse se Heufdio. Displicet, quod etiam trecenta illa millia non praesente pecunia numerantur, sed pensiunculis lentis, et quod, quamdiu non tenentur nummi, alia atque alia evenire possunt, quae negotium nulla publica signatione munitum evertant. Quare sicut spem video, ita rem totam pro certa affirmare non ausim. Accipiemus interim quantum dabitur, aut ullo modo exterebrari poterit.

Servianus[4] ab arcanis publicis regi[5] magna in ver proximum de Gallorum molitionibus pollicebatur, modo perstaret in bello Suecia. Is ipse et alius, qui res maris curat, ajebant, compertum sibi regias Sueciae naves aliquot ut post Prussiam amissam supervacuas vendi; velle se aliquas emere. Ego, qui ea de re nihil scirem, scripturum me promisi, et si quid intelligerem, ipsis renuntiaturum.

Cum his mitto D. Marini[6] literas; alias quoque a Constantinopoli, ut arbitror. Si verum est quod fama nuntiat, in eo esse Turcam[7], ut bellum in Persiam[8] pace commutet, erit cur domus Austriaca cogitare debeat, quomodo ab aliis hostibus se liberet. Is qui pro Venetiis[9] est Viennae[10] scribit vidisse se literas

1 Ferdinand II.
2 Claude de Bullion, surintendant des finances.
3 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden zowel als van Frankrijk.
4 Abel Servien; zie over hem IV, p. 324 n. 14.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Over Charles Marin (of Marini) zie V, p. 436 n. 4.
7 Sultan Murád (Amurath IV); zie V no. 2066, p. 435 n. 7.
8 Sefi (Sam Mirza); zie no. 2359, p. 349 en n. 5 aldaar.
9 Het woord staat in de tekst in cijfercode: 69.85.63.72.68.2040.
10 Het woord staat in de tekst in cijfercode: 81.37.74.63.119.98. Bedoeld is Giovanni Battista Ballarino.

regis Poloniae[1] ad eum, qui res Polonicas illic agit, indicantes animum ejus regis a Caesare alienatiorem, non tantum ob negatum fratri[2] principis Stilaneae[3] matrimonium, verum etiam quod imperator[4] oblatam ab ipso operam in pace per Europam concilianda repudiet obtendens pontificem[5] eam rem ad suam curam trahere neque admissurum honoris participem. Is ipse, ad quem eae erant literae, dicebat haud ignotum sibi a Davausio[6] tentari omnia, ut bello in Caesarem implicaretur Polonus specioso praetextu Silesiae ad ius Polonicum retrahendae; sed, etiamsi haec aliquam vim habere possent in regis animum, satis magnam apud Ordines fore vel solorum jesuitarum potentiam ad injiciendos obices. Pasmannus cardinalis[7] a Caesare legationi in Poloniam destinatus, excusat se. Galli cum Camillo[8] sentientes sibi persuadent illum regem a suis sententiis in occulto stare. Et ex Alexandri homine[9] cognovi non abesse eum longe, quin id credat. Legatis Batavis[10] dixit rex se aut nullas facturum nuptias aut cum Palatina[11]. Foederati Ordines eo intellecto scripsere ad Poloniae ordines promovendo negotio; miror, cum ipsi ex testamento tutores sint virginis, quorum officio dissentaneum videtur eam offerre nuptum. Nunc e Polonia legati magna cum pompa in Anglia expectantur, qui eas nuptias ambiant.

In ea aula trigusculum quoddam intervenit cum legatis Galliae ordinario[12] atque extraordinario[13], quod rogati a regiis ministris, an Palatinum principem[14], qui ibi nunc est, ut electorem essent salutaturi, dixerunt habere se contraria mandata. Rogavit rex Britannicus[15] differrent igitur ad eum accedere, donec ipse per legatum suum cum rege Galliae ea de re egisset. Legatus mihi dixit mandatum sibi conqueri apud regem et autoritate uti Heilbronnensis foederis. Sed regem alloqui nondum potuit.

Idem legatus in sermonibus mentionem aliquam injiciebat de foedere ineundo cum Suedia Galliaque. Verum interim ab aula Hispanica literae non unae nuntiant

1 Wladislas VII (IV); zijn afgevaardigde in Wenen was, naar ik vermoed, de kanselier Jerzy Ossolinski, die herhaaldelijk als zijn vertrouwensman naar het buitenland werd gezonden. Vgl. echter ook no. 2182, p. 87 en n. 8 aldaar.
2 Johan Casimir; hij huwde later, na Wladislas' dood in 1648, met diens weduwe Maria Louisa Gonzaga.
3 Anna Carafa; vgl. no. 2287, p. 241 en n. 7 aldaar.
4 Keizer Ferdinand II.
5 Urbanus VIII.
6 Claude de Mesmes, graaf van Avaux, Frans gezant in Zweden en Duitsland.
7 Petrus, kardinaal Pazmany, aartsbisschop van Gran in Hongarije (1570-1637).
8 Camillus is een codenaam voor Genève.
9 Alexander is een codenaam voor Engeland; bedoeld is de Engelse ambassadeur in Parijs, John Scudamore.
10 Rochus van den Honaert, Andries Bicker en Joachim Andreae, die namens de Staten hadden bemiddeld bij de totstandkoming van het bestand tussen Polen en Zweden, op 12 september te Stuhmsdorf voor 26 jaar gesloten.
11 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland; het huwelijk met Wladislas van Polen is niet tot stand gekomen.
12 Jacques d'Angennes, markies van Poigny.
13 Henri de Saint-Nectaire de La Ferté-Nabert.
14 Karl Ludwig, oudste zoon van paltsgraaf Frederik V.
15 Karel I.

legatum ibi ab Anglia novi foederis cum Hispano[1] cudendi causa exspectari quotidie.

Est heic regis Daniae[2] nothus[3]; putatur rem de Bremensi archiepiscopatu commendare. Comiter a rege Galliae exceptus fuit.

Ottonem Ringravium[4] meis literis solatus sum[5] fecique gnarum eorum, quae nobis feliciter ad Albim evenere; significavi etiam polliceri regis Galliae administros, si pax fieret, rationem ipsius habitum iri.

De liberalitate regia, unde in his calamitatibus sublevetur, impetrare nihil potui. Rex hodie in parlamento edicta parit nummaria, ex novis maxime dignitatibus. De oneribus querelae multae audiuntur. Vidi Massiliensis civitatis libellum[6] acriter pactiones cum comitibus olim Provinciae, inde cum eorum successoribus Galliae regibus factas pro sua immunitate, imminentem praeterea commerciis labem ex immenso salis pretio urgentem At clerus, antequam in usus publicos quod postulatur conferat, multa a rege petit, ad imminuendam protestantium Galliae libertatem tum in religionis suae usu tum in honoribus adipiscendis, maxime vero in vulgandis libris.

Prodiit libellus Pilleterii cujusdam[7] hominis satis diserti, qui ex protestante pridem romanensis factus est, quo matrem ducis Bulionii[8] hortatur, filii ut exemplum imitata et ipsa ad sacra proavita redeat.

A Roma et Hispania docemur ab imperatore jam nominatos pontifici in aurem legatos paci conciliandae; dixisse nuntio[9] ducem Olivarium[10] paratum Hispaniae regem suos edicere, dum eodem tempore id Gallus faciat et pontifex e quatuor propositis ad conventus locum ab imperatore urbibus unam designet. Sed cum pestis nunc Germaniae pleraque insideat, Itali, si qua gens alia, vitae suae solliciti, mallent Italiae aliquem locum in id sumi; aut Avenionem, quae Galliae finitima in pontificis est ditione. Ab hac aula creditur ubicunque futurus est conventus, iturus eo Seguerius, custos sigillorum[11] antehac, nunc per Aligrii[12], qui imaginarium nomen retinebat, mortem factus regni Francorum cancellarius.

A pontifice Guenettius cardinalis[13] itineri paratus scribitur. Addunt ex Hispania literae invitos ibi de plebe homines ad militiam cogi more ibi insolito, sumto ab Anglis.

1 Philips IV.
2 Christiaan IV.
3 Volckmar -Valdemar Christian-, zoon van Christiaan IV en Christina Munk.
4 Otto, Rijn- en wildgraaf; zie V, p. 405 n. 3.
5 No. 2397.
6 Dit geschrift heb ik niet kunnen vinden.
7 Thomas Pelletier, *Discours salutaire touchant l'heureuse conversion d'un seigneur calviniste à Mme sa mère.* (S.l.n.d.).
8 Elisabeth -Isabella-, prinses van Oranje, gravin van Nassau (1577-1642), sedert 25 april 1623 weduwe van Henri de La Tour d'Auvergne (geb. 1555), burggraaf van Turenne en hertog van Bouillon; zij bleef ondanks alle aandrang op haar uitgeoefend om zich tot het katholicisme te bekeren trouw aan de hugenootse beginselen. Over haar zoon Frédéric Maurice en diens overgang zie no. 2322, p. 295 n. 16.
9 Lorenzo Campeggi, bisschop van Sinigaglia (†1639).
10 Gaspar de Guzmán, hertog van Olivarès, eerste minister van Philips IV van Spanje.
11 Pierre Séguier; zie no. 2164, p. 52 n. 10.
12 Etienne d'Aligre; hij was op 11 december overleden. Zie nader betreffende hem III, p. 24 n. 3.
13 Martio, kardinaal Ginetti.

De Sabaudo[1] bene ibi existimari. Vienna qui scribunt, credi volunt certum esse imperatorem de electorum suffragiis pro Hungariae rege[2]; sic tamen, ut de Bavaro[3] subdubitetur, quem intentum augendis copiis proprie suis, ad viginti millia.

Multorum in Caesaris aula eam esse sententiam dignum Sua Majestate facturum Caesarem, si tot injuriis lacessitus bellum Gallo ultro indicat. Sed dissuaderi a pontificiis nuntiis[4], ne, quo tempore spes resarciendae concordiae est, asperentur animi. Eum, qui antehac in hac aula res egit Caesaris[5], huc redire. Eum, quantum ex sermonibus judicari potest, existimare maximas pacis moras in Lotharingia et Pignerolo fore. De Trevirensi[6], atque alia facilia extricatu. At qui in aula Viennensi pro Gallia agit, Carbonarius nomine[7], diligenter obierat proceres multa illis de sui regis pro pace ac religione catholica animo pollicens.

Cosaccis, qui per Bohemiam eunt Hispano militatum, pecunia mittitur. Aliquid etiam secum in Italiam marchio Leganesius[8] Mediolano regendo missus attulit et Cerbelloni[9] duodecim centuriae in supplementum mari venere. Alias in Hispani usum conscribit Hetruriae dux[10]. Scripsit ad amicos Davausius, a rege quinquaginta millia dari in rem Suedicam; magna praeterea principibus regni munera.

Comes Suessionensis[11] qui Campaniae limiti praesidet, regem rogat, ut sibi proelio certare liceat cum comite Buquccio[12], qui ducis Caroli[13] copiis praeest.

Haec nunc habebamus. Ceterum Deus, Excellentissime Domine, Tuae Sublimitatis consilia ad bonorum ipsius familiaeque ejus, reginae[14] regnique Suedici ac totius orbis christiani gubernet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 10/20 Dec. 1635.

Heufdii qui res agit patruo cognomine[15], ait de ducentis millibus audiisse se nihil, de trecentis verba habere et spem, cautionis certae nihil.

Qui ab exercitu Gallico veniunt Germani ajunt Gustaviburgum ex insidiis irruptum editaque hostium strage, quod defendi nequiret, desertum rursus a ducis Bernhardi[16] militibus. Ipsum ducem ad regem venire cum Feuquerio[17],

1 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
2 Ferdinand, zoon van keizer Ferdinand II.
3 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
4 Te Wenen door Malatesta Baglioni, in Parijs door de ordinarius nuntius Giorgio Bolognetto en vooral door de extra-ordinarius Giulio Raimondo Mazzarini.
5 Sébastien Lustrier.
6 Philipp Christoph von Sötern; zie V, p. 473 n. 1.
7 Nicolas, sieur de Charbonnières.
8 Diego Mexia Felipes Guzmán, hertog van San Lúcar la Mayor, markies van Leganés; zie III, p. 233 n. 8.
9 Johan, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
10 Ferdinand II de Medici, groothertog van Toscane (†1670).
11 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
12 Albert de Longueval, graaf van Bucquoi (†1663).
13 Karel IV, hertog van Lotharingen.
14 Christina van Zweden.
15 De woorden ‘patruo cognomine’ ontbreken in de editie der *Epist.* Vgl. p. 186 n. 1.
16 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
17 Manasse de Pas, markies van Feuquières.

nam cardinalis Valetta[1] jam venit. Gallasii[2] copiarum magnam partem trans Rhenum ivisse. Solutum Hanoviae obsidium ope landgravii[3].

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2402. 1635 december 20. Aan J. Oxenstierna[4].

Illustris ac generose Domine,

Scripsi ad Illustrissimam Dominationem Tuam aliquoties obligatus tum patris[5] in me beneficiis maximis tum tua singulari in me benevolentia, cui vicem haud aliter quam grato animo faustisque tum de conjugio[6] tum de legatione ominibus reddere potui. Legationis percepisti fructum christianis merito gratissimum: pacem satis longam et forte convento longius ituram. Matrimonii ut itidem percipias fructus dulcissimos, sobolem Oxensternium nomen in multa secula transmissurum, faxit eius sanctissimi federis institutor Deus. Spero iam excellentissimum D. parentem teque tali parente dignissimum filium patrio coelo redditos, ut ibi sementem iaciatis consiliorum, unde suo tempore praeclarissimarum actionum messis exsurgat.

Id rogo Illustrissima Tua Dominatio pro certo habeat, nullos esse homines in orbe terrarum, qui se excellentissimo patri tuo omnique Domui majoribus nodis devinctos mancipatosque sentiant quam ego meique omnes. Meum erit primum operam dare, ne plane impar honori mihi mandato videar, deinde ne qua in parte gratae mentis officium deseram, atque in id meos instituere.

Deum rogo quaesoque, illustrissime ac generosissime domine, ut excellentissimis parentibus tuis tuique sanguinis omnibus largiatur quaecunque a piis optari ius fasque est. Annus, qui adventat, felix vobis ineat, felix exeat aliosque multos ductet similes.

Tuae Illustrissimae Dominationi addictissimus perpetuo
H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Dec. MDCXXXV.

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 111. Gedrukt *Epist.*, p. 202.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Johan Axelsson Oxenstierna is op 24 juni 1636 gehuwd met Anna Margaretha Sture.

2403. 1635 december 20. Aan N. van Reigersberch[7].

Mijnheer,

Op eenen tijdt, te weten den 17 deser, heb ick veele van uE. brieven door Sr. Abbesteeg[8] ontfangen, als van den 4, 6, 12, 14, 19, 22 ende 24 Novem-

7 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 i. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2338, 2340, 2347, 2350, 2355, 2361 en 2364. Notities betreffende de inhoud van deze brief heeft Van Reigersberch in dorso van no. 2416 aangebracht; zie verderop, p. 441.

8 Ook elders genoemd als correspondentie-adres; zie over hem no. 2340, p. 321 n. 6.

ber[1]; van alle dewelcken ende van de advysen daerbij gegeven, soo het publyck als ons particulier raeckende, ick ende mijn huisvrouw uE. bedancken biddende te continueren, gelijck wij mede sullen doen.

Nopende 't bestellen van de brieven, heb ick mijn bedencken overgeschreven, doch soo uE. meent, dat geen andere verhindering en is geweest als van de wint ende schepen, can als de saecken niet al te groot ofte haestig en sijn, sijne voet continueren.

Thucydides[2] schrijft aen den gesel van Tatianus[3], dat hij hoopt alles te beleiden tot Stesichorus[4] in 't gemeen. Daerom waer het goed een cloeck ende vertrouwt man van Cimons[5] wegen bij hem waer, tenminste als hij weder[6] bij Vespasianus[7] sijn sal.

Men spreect hier van groote preparaten tegen den voorsomer ende men wil remedieren in de fauten, gecommitteert door de verdeelde bevelen, waerom den hertogh van Angoulesme[8] hier werdt gehouden.

Den coning[9] sal in 't parlement edicten brengen met menichte van nieuwe officiën, om gelt te vinden. De belastinge apprehendeert de gemeente minst, die nochtans de alderbeswaerlijcste is. Die van Marseille doen groote clachten tegen de verhooging van 't sout.

De clergé heeft veele poincten van den coning versocht tot nadeel van die van de gereformeerde religie. Ende den heer guarde des seaux Seguier[10], die door de doot van Aligre[11] nu cancellier is geworden, is haer vrundt gantsch niet. Sij apprehenderen seer de generale vrede als een beginsel van persecutie tegens haer.

Eene Pelletier[12], afgevallen over lang van de religie, heeft een vertroosting ende vermaening uitgegeven aen mevrouw van Bouillon[13], de moeder over de conversie, soo hij 't noemt, van haer soon[14], stellende die als ongetwijffelt.

Dat van Claudius[15] met Tibullus'[16] suster[17] wordt hier gelooft. Evenwel vind ick geen cracht bij de Lelie[18]; den tijd sal leeren.

1 Resp. nos. 2338, 2340, 2347, 2350, 2355, 2361 en 2364.
2 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Grotius; Tatianus nl. is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
4 Codenaam voor vrede.
5 Codenaam voor Staten-Generaal.
6 In de tekst in cijfer: 2070.1236.66. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
7 Codenaam voor Pommeren; Van Reigersberch heeft er ‘Pomeren’ boven geschreven.
8 Charles de Valois, hertog van Angoulême; vgl. ter zake no. 2390 aan Axel Oxenstierna.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Pierre Séguier; zie over hem no. 2164, p. 52 n. 10.
11 Etienne d'Aligre; hij was op 11 december overleden. Zie nader over hem III, p. 24 n. 3.
12 Thomas Pelletier; zie no. 2401, p. 418 n. 7.
13 Elisabeth van Oranje-Nassau; zie no. 2401, p. 418 n. 8.
14 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne; zie no. 2322, p. 295 n. 16.
15 Codenaam voor Polen met de betekenis door Van Reigersberch erboven geschreven.
16 Schuilnaam voor Karl Ludwig van de Palts; Van Reigersberch heeft er ‘keurvorst’ boven geschreven.
17 Dit woord staat in cijfercode: 32.81.103.33.4.
18 Codenaam voor Engeland met de betekenis door Van Reigersberch erboven geschreven.

De advysen uit Turckie geven ons apparentie van paix met den Persiaen[1], 't welck dan 't huis van Oostenrijck tot alle redelijcke dingen behoort te disponeren.

De consideratie bij uE. gemoveert, waerom de saecke bij Caesar[2] in alle manieren dient gevordert, is goedt ende daer connen veele andere werden bijgevoucht. Wij dancken uE. van de diligentie ende bidden te doen wat mogelijck sal sijn, om tot een goedt einde te geraecken. Ick hoope de coude de sterfte wat sal doen ophouden. Bidde oock terwijl op de boecken ordre gestelt is, te willen arbeiden, dat ick alle mijne papieren magh becomen.

Van de victoriën van den marescal Bannier[3] ende Ridwijn[4] heb ick particulariteiten wat laet uit die quartieren becomen ende medegedeelt daer het behoorde. Wij verwachten meer andere goede successen, insonderheit soo de heer landgraef[5] goedt hout.

Van hier crijght mijnheer de rijcxcancellier[6] gelt. Hoope oock uit uE. quartieren, opdat men noch dese winter wat goeds can doen. In die tijdt van 't jaer placht den coning van Sweden[7] sijne beste exploicten te doen.

Van de discoursen van Limburg aen het huis van den Pals, in recompense van haer verloren goed te geven, heb ick voor desen geadviseert[8]: D'heer Camerarius[9] gelooft daer niet van.

Wij sullen garen verstaen, wat voorts passeren sal bij Schenckenschans[10] ende van Alcaeus[11].

Nopende de zeecapiteinen[12] dunct mij, dat men beter soude hebben gedaen haer te laeten rechten bij den Raed van State om niet te comen in de manier van commissarissen.

Dat mons.r de St. Chaudmont[13] soo laet gesonden is, en is niet excusabel, insonderheit alsoo den heer cancellier was belooft terstont een nae te senden ende ick gestaedigh heb aengehouden. Des conincx saecken sijn daerdoor niet gevordert. Maer dat volck, die oorsaeck sijn van de escapade van de gevangenen uit Maestricht[14], sijn ons overal in de wege ende bederven de pottage.

't Veranderen van de magistraten in Vrieslant staet mij niet aen, hoewel ick wel weet, dat [in] die staet meer populair is dan van andere provinciën.

1 Sefi (Sam Mirza); zie no. 2359, p. 349 en n. 5 aldaar.
2 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
3 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér; vgl. ter zake no. 2350, p. 336.
4 Patrick Ruthven; zie over hem no. 2400, p. 415 n. 8.
5 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
6 Axel Oxenstierna.
7 Gustaaf II Adolf.
8 Zie no. 2382, p. 381.
9 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
10 Betreffende Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
11 Codenaam voor bestand.
12 Vgl. no. 2364, p. 358 en n. 8 aldaar.
13 Melchior Mitte, baron van Miolans, markies van St. Chaumont, gezant van Lodewijk XIII bij de Zweedse kanselier Oxenstierna.
14 Vgl. no. 2361, p. 353.

De Engelschen sijn niet wel tevrede, dat de Fransche ambassadeurs[1] aldaer aen den palsgraef[2] geen keurvorstelijcke titulen en geven.

Josias Casparsoon[3], sie ick wel, maect het heil van de geck. 't Waer om te lachen, soo hij Godt ende sijn H. woord daerbuiten liet.

Xenocrates[4] schrijft aen Justinus[5], dat hij hem goed bescheid van de Aerdbezie[6] sal doen hebben ende soo op de eer als op Simonides[7] vaste ordre stellen.

Dat uE. meent dat Latou[8] sal soecken bij Neef[9] claer te gaen, houde ick mede, hoewel den gront[10] niet al te goed en is.

Van 't overvallen van Gustaefburg hebben wij hier niet, maer wel van eenigh volck daerontrent geslagen.

Dat Cimon om de saeck van Tibullus, naeverwant aen 't volck van Claudius schrijft, vinde ick wat vremd. Want sij sijn voogden. Van Xenocrates' dochter[11] heb ick wel meer hooren spreecken, maer vinde daerin geen apparentie.

Vindex' man[12], die bij Annibal[13] is, spreect seer van Stesichorus. Bloemcool[14] seit oock daertoe te trachten, maer in 't generael.

Vaert wel met de vrunden.

UE. bekende.

Den 20 Dec. 1635.

Mijn soon[15] en was niet principalijck gegaen om Simonides, maer om brieven te brengen ende om te sien, off hij eenigen dienst conde doen. 't Ander was accessoir. Ende nae sijn vertreck heb ick een vierendeel jaers ontfangen, soodat men daervan geen gewach en dient te maecken, waerop uE. ende de vrunden gelieven te letten.

Van hetgunt huiden in het parlement is gepasseert, schrijf ick niet, alsoo neef Reigersberg[16] sulck beter can doen als oculair getuich sijnde geweest.

1 De ordinarius gezant Jacques d'Angennes, markies van Poigny, en de extra-ordinarius Henri de St. Nectaire de La Ferté-Nabert.
2 Karl Ludwig; zie no. 2317, p. 285 n. 3.
3 Bedoeld zal zijn Josias van Vosbergen; zie over hem III, p. 164 en n. 4 aldaar.
4 Axel Oxenstierna.
5 Pseudoniem van Grotius.
6 Codenaam voor Zweden.
7 Codewoord voor geld.
8 Codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft er ‘Vranckrijck’ boven geschreven.
9 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; vgl. J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
10 De woorden: ‘den gront’ staan in cijfer: 232. 97.42.31.68. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
11 Catharina; vgl. no. 2364, p. 357 en n. 16 aldaar.
12 Nicolas, sieur de Charbonnières. Vindex is een codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: agent van Vrankrijck.
13 Schuilnaam voor Ferdinand II; Van Reigersberch heeft er ‘keyser’ boven geschreven.
14 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
15 Cornelis, Grotius' oudste zoon, was door zijn vader naar Duitsland gezonden om er o.m. Oxenstierna te ontmoeten.
16 Johan, zoon van de in 1632 overleden rentmeester Johan van Reigersberch.

Adres: Mijn Heer Mijnheer Reigersberg raet in den Hogen Raet in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 20 Decemb. 1638 Tot Paris.

2404. 1635 december 20. Aan J.A. Salvius[1].

Illustris Domine,

Lubens laetusque ex. D. Grubbii[2] cognovi literis non ingratum fuisse Illustrissimae Dominationi Tuae primum quod eius, ut pro meritis debeo, meminerim semper, deinde quod et meminisse me epistoliis aliquot missis ostenderim. Rogo credas, inter ea, quae aetatis meae cum gaudio recordor, esse horas illas, quas de summis tuis negotiis humanitate eximia deductas mihi in magno otio Hamburgi agenti concedere solebas et curarum feces literatissima elegantia diluere.

Ego Suedicae gentis benignitate plurima, quae optari solent, consecutus hoc quoque consequi ad implendam felicitatem optem, saepe frui sermonibus tam limati iudicii hominum.

Quanquam autem nos patria tuae egens opis munusque hic mihi impositum dividunt intervallis satis magnis, animus tamen exspatians, ut solet, saepe ad te recurrit, saepe te audit videtque.

Constantiae tuae erit, quem nullis meritis provocatus amare tuaeque curae ducere coepisti, ei porro te praebere fautorem, atque ita credere, si quid sit, in quo gratum tibi facere quippiam possim, in eo me non gavisurum tantum, sed et triumphaturum.

Det Deus, Illustris Domine, tibi tuisque res et prosperas et diuturnas.

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Dec. MDCXXXV.

2405. 1635 december 20. Aan P. Schmalz[3].

Nobilissime Domine,

Literas valde desideratas abs te die huius mensis XVII nov. cal. accepi, et, quantum nunc conjectare[4] licet, non aliud impedimentum fuit, quominus recte curarentur quam quod modo venti, modo naves, quae ferrent, defuere.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 110. Beantw. dd. 8/18 maart 1636 (dl. VII). Gedrukt *Epist.*, p. 202. Geadresseerde, Johan Adler Salvius, was hofkanselier en gezant van Zweden residerende te Hamburg en Osnabrück. aant.

2 Over Lars Grubbe zie V no. 2064, p. 432 n. 12.

3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 113. Gedrukt *Epist.*, p. 203; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 565. Peter Abel Schmalz was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna. Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Adres als op p. 235 (no. 2284).

4 De editie der *Epist.* heeft de lezing: cognoscere.

Alterum fasciculum is[5] qui a Sanctichaumontio[6] huc venerat, postquam per mensem prope integrum his in locis fuit, mihi satis corruptum reddidit. Sed inde non aliud est mali quam quod res, quae ibi geruntur, scivi postremus, nulla vestra culpa, sed meo infortunio.

5 Vgl. nos. 2390, 2399 en 2401.
6 Melchior Mitte, baron van Miolans, markies van St. Chaumont, gezant van Lodewijk XIII bij Axel Oxenstierna.

Spero vobis omnibus felix in patriam iter fore eaque ibi sumptum iri consilia, quae ex re sint atque existimatione Suedici nominis.

Nihil magni hic fit et tamen id, qualecunque est, habebis in meis ad D. magnum cancellarium[1].

Mortuus est Aligrius[2], cui in villam relegato nomen solum cancellarii Franciae manebat. Itaque accrevit illa dignitas custodi sigillorum Seguierio[3], qui hodie eo nomine iusiurandum dicit.

Senex annorum - ut Angli scribunt miro consensu - centum quinquaginta quatuor translatus in aulam comitis Arondelii[4], qui eum, dum praedia sua visit et simul documenta aetatis invenerat certa, cum caelum Londini satis grave et victum molliorem ferre non posset, desiit praebere non visum a multis seculis spectaculum diuque tractum corpus tandem terrae parenti reddidit. Illud, si iocari permittis, memoratu non indignum, reperiri in actis publicis loci, ubi vixit, mulctam ei iudicio publico indictam, quod annorum duorum supra centum cum esset, puellam stuprasset.

Litem hic novam habemus. Comes [H]arcur[t]ius[5], Elboeuii ducis[6] frater, apud parlamentum matrem[7] accusat, quod testamento haeredem ex magna parte relinquere velit eundem Elboeuium, majorem fratrem suum, quem ipse indignum dicit omnibus commodis, cum reginae matris[8] partes pertinaciter tueatur hactenus. Hodie res in parlamento rege[9] ipso praesente acta est et adversus absentem ducem nova decreta citatio.

Hoc ipso suo[10] in parlamentum adventu rex secretarios regios novos fecit supra octoginta, novum his praesidem, novos consiliarios, novum urbis praefectum, supra veteres.

Vale et nostri quaeso meminisse ne desine.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XX/X Dec. MDCXXXV.

Literae tuae, quas accepisse supra me scripsi, fuere datae XXIV Octob. Eiusdem diei a magno cancellario literas per Sanctichaumontii hominem biduo prius accepi multo tempore retentas, ut dixi, ab ipso.

1 Axel Oxenstierna.
2 Etienne d'Aligre; hij was op 11 december gestorven; zie verder over hem no. III, p. 24 n. 3.
3 Pierre Séguier; zie no. 2164, p. 52 n. 10.
4 Thomas Howard, graaf van Arundel; zie over hem V, p. 318 n. 12. Vgl. ter zake Knuttel, *Pamfl.*, no. 4403: *Beschryvinge van den Ouden, Ouden, heel Ouden Man: ofte Den Ouderdom ende 't Leven van Thomas Parr Enghelsman, ... die is gheboren geweest, Anno 1483, ende nu noch leeft inde Stadt Londen, zijnde Oudt 152 Jaren en etlijcke Maenden. Overgeset uyt 't Engelsch in Nederduytsch door H.H. (Met portret van Parr op den titel)* Tot Delff, Gedrukt by Jan Pietersz. Waalpot, ... 1635. De woorden: 'qui eum' ontbreken in de uitgave der *Epist.*
5 Henri de Lorraine, graaf van Harcourt-Armagnac (1601-1666).
6 Charles II de Lorraine, hertog van Elboeuf (1596-1657).
7 Marguerite Chabot-Charny-Buzançois (1565-1652), weduwe van de in 1605 overleden Charles I de Lorraine, hertog van Elboeuf.
8 Maria de Medici.
9 Lodewijk XIII.
10 Dit woord ontbreekt in de editie der *Epist.*

2406. 1635 december 20. Aan J. Skytte[1].

Illustris ac Generose Domine,

Honos, qui tot ante annos mihi contigit noscendi tui, tibi innotescendi, amicitia deinde culta cum felicissimi ingenii iuvenibus et dignissimis eadem institutione, ex qua rex magnus[2] in tantum principem excreverat, filiis tuis, cum bonitate tua renovata notitia vetus, nuper cum in amplissima legatione apud Britannos ageres, imponunt mihi dulcissimam necessitatem, saepe ut tui, saepe tuorum meminerim; felicemque me iudicem, si in parte aliqua animorum adeo excellentium haeream, multo etiam feliciorem si quanti te, vir magne, tuosque faciam, quantum eis debere ne intellegam, rebus potius quam dictis demonstrare possim.

Nunc nihil habeo, nisi ut Deum precer serio, Illustris ac generose Domine, ut in pace communi aut certe remotis a patria vestra bellis bellique malis honesta in quiete a Deo datis diu fruamini eademque sors posteros sequatur.

Tuae Illustrissimae Dominationi addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, X/XX Dec. MDCXXXV.

2407. 1635 december 20. Aan G.J. Vossius[3].

Cum privatus his in locis viverem, vir praestantissime, ut honestis studiis pro mea facultate prodessem, verti post Stobaeanae[4] collectionis versus[5] et sententias e comoediis atque tragoediis[6] etiam Planudeam epigrammatum Graecorum congeriem[7]. Adieci epigrammata non pauca praeter ea, quae suae editioni subnexerat Henricus Stephanus[8] ex inscriptionibus et libris.

Postquam huc legatus veni, bene me facturum existimavi, si inchoata absol-

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 111. Gedrukt *Epist.*, p. 203. Over Johan Skytte zie V no. 1923, p. 242 n. 2; over zijn zoons, Johan, Bengt en Jacob zie ibidem.

2 Gustaaf II Adolf.

3 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 114. Gedrukt *Epist.*, p. 203. Tesamen met no. 2435 beantw. dd. 17 maart 1636 (dl. VII).

4 Johannes Stobaeus, uit Stoboi in Macedonië, stelde in de 5de eeuw na Chr. een bloemlezing - *Ἀνθολογία* of Florilegium - samen uit meer dan 500 Griekse schrijvers.

5 *Dicta poetarum quae apud Io. Stobaeum exstant. Emendata et Latino carmine reddita ab Hugone Grotio. Accesserunt Plutarchi & Basilii Magni de usu Graecorum Poetarum libelli.* Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudij, & Hominis Siluestris. MDCXXIII; Ter Meulen-Diermanse, no. 458.

6 *Excerpta ex tragoediis et comoediis Graecis tvm qvae exstant, tvm qvae periervnt: Emendata & Latinis versibus reddita ab Hvgone Grotio. Cum Notis el Indice auctorum ac rerum.* Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudij & Hominis Siluestris. MDCXXVI. Ter Meulen-Diermanse, no. 468.

7 *Anthologia Graeca cum versione Latina, Hugonis Grotii edita ab Hieronymo de Bosch.* Ultrajecti e typographia B. Wild & J. Altheer, MDCCXCV. Zie hierover en over Maximus Planudes no. 2142, p. 23 n. 2.

8 Henricus Stephanus -Henri Estienne- (1528-1598), vermaard Frans boekdrukker. In 1566 gaf hij zijn Anthologie uit: *Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων παλαιῶν* .... *Florilegium diversorum epigrammatum veterum in septem libros divisum, magno epigrammatum numero & duabus Indicibus auctum.* Genevae 1566.

verem. Et cum scirem, Salmasium[1] *τὸν πάνυ* illa eadem epigrammata cum antiquae fidei codicibus contulisse, impetravi ab eo quae annotaverat, quaeque ego ex conjectura notaveram, in iis vidi mihi librorum auctoritatem accedere.

Nunc parata sunt omnia[2], ut in vulgus dari possint Graeca et latina eodem modulo, quo Stobaeana illa et scenica, ut velut ad duos fratres pari cultu tertius addatur.

De typographo cogitanti, non dubium est, quin prius occurrat Blavius[3] noster, mei meorumque amans. Illud displicet, quod video, si ei res committatur, me incertissimum fore temporis, quo exiturus sit liber. Gnarus gnaro loquor. Deinde nescio, an habeat homines idoneos ad Graeca maxime corrigenda et indices faciendos, qui librum iuventuti utiliorem faciant. Si his rebus potest aliqua inveniri cautio, extra controversiam praeferendus est aliis.

Postea de operum majorum editione cogitabimus. Hac de re consilium expectabo tuum, exemplar, quod sequi typographi debeant, ubi tempestivum tibi iudicabitur, transmissurus.

Spero epistolia mea[4] de nova pollicitatione Galilaei[5] acceperis.

Legatus, qui hic est Britannicus[6], archiepiscopo[7] amicissimus, te multum diligit multusque mihi cum eo de te sermo.

Vondelium ex filii literis[8] intelligo Sophompaneae nostro eum exhibuisse honorem, ut eum sua, id est felicissima manu, Batava civitate donarit. Magnas illi gratias debeo, quod qui de suo praestare potest meliora, amicitiae testandae causa in meis vertendis laboraverit.

Vale, vir optime, et de nobis bene merendo ne defatigare. Annum, qui sequitur et qui sequentur, tibi tuisque felices opto.

Tuus tuo merito
H. Grotius.

Lutetiae, XX Dec. MDCXXXV.

Ad indices faciendos erunt et illi, qui in Stephanaea sunt editione in folio[9], et doctissimae annotationes Brodaei[10]; velim enim indices esse tales, qualis est nostrae editionis Lucani[11], cum brevi explicatione.

1 De Franse klassiek-filoloog Claude de Saumaise -Salmasius-, hoogleraar te Leiden; ter zake zie men Ter Meulen-Diermanse, no. 534 en remarque 6.
2 Vgl. *N.T. Lukas* 14, 17.
3 De Amsterdamse cartograaf en uitgever Willem Jansz. Blaeu.
4 No. 2392.
5 Over Galilei zie V no. 2108, p. 489 n. 7.
6 John Scudamore.
7 William Laud, aartsbisschop van Canterbury.
8 Wellicht een (verloren gegane) brief van Pieter; ter zake zie ook no. 2358, p. 347 n. 8.
9 Misschien de uitgave van 1600: *Epigrammatum Graecorum, annotationibus Joannis Brodaei ... necnon Vincentii Obsopoei, et Graecis scholiis illustratorum, libri VII. Accesserunt Henrici Stephani in quosdam Anthologiae epigrammatum locos annotationes.* Francofurti, Wecheli haeredes.
10 Jean Brodeau (± 1500-1563); zijn uitgave van Griekse epigrammen was in 1549 bij Froben te Bazel verschenen: *Epigrammatum Graecorum libri VII, Annotationibus Jo. Brodaei illustratorum. Cum indice.* De in noot 9 vermelde editie bevat de commentaar van Brodaeus in tweede uitgave.
11 *M. Annaei Lvcani Pharsalia: sive de bello civili Caesaris et Pompeii libri X. Ex emendatione V.C. Hvgonis Grotii, cum eiusdem ad loca insigniora Notis. Accesserunt Variarvm Lectionvm Libellus; & rerum ac verborum Index locupletissimus, operâ Theodori Pvlmanni & aliorum concinnati.* Ex Officina Plantiniana Raphelengii, MDCXIV.

2408. 1635 december 21. Van C. de Groot[1].

Venerande pater,

Scripsi tibi ante octiduum[2], quo die et Mullerus[3] jussu Dn. cancellarii[4] scripsisse se dixit mihi. Rediit interea Hamburgo Smalchius[5], cui prius salutato litteras tuas[6] tradidi. Sed et iterum tum Dn. cancellario collocutus sum; rogabat is continuo, postquam ad ipsum intrassem, quae tua sit sententia, pacemne ignaro citius negotii atque inconsulto Galliae rege[7] cum Imperatore[8] fieri posse sine nostro judices dedecore, utrum vero exspectandum donec communi ista consensu contrahatur, cum alioquin conditiones offerantur non spernendae, quae neglectae amissaeque semel, haud semper redeunt, cum optaveris. Addebat ipsum interea cardinalem[9] animo esse ad pacem quam bellum procliviore; id apparere inde primum, quod cum Imperatore nulla hactenus dissidia nisi tecte, nec quae sunt odia, ea proferant se publice atque ostentent. Sub alterius nomine ipsum regemque accipere atque inferre injurias; tum deinde quod Mazarinus[10], quo nemo conciliandis animis utilior suetus sit aliquo jam ex tempore stare ad ipsum et admitti quotidie. Caeterum haud curare eum protestantium res, nisi quatenus suis inde aliquem speret usum etiam cum ipsorum incommodo. Ad ultimum quaerebat ex me, an non ob aliam rem, quam curandas litteras istas missus essem, credidisse se patefactum mihi omne istud negotium cumque tecum colloqui jam non possit, missum me tuo nomine cui animi tui secretiora aperuisses, et ex quo quae sentias deberet discere. Non ignorare se, quam sint Galli fraudulenti et quam non syncere cum iis agunt, quos in societatem suam recipiunt; perspexisse se id tum maxime cum legeret pactos inter illos foederatosque Ordines conditiones, quas chartas a te receperat; e propioribus vero non sine suo damno comperisse, adeo ut si quae facta sunt infecta reddi possint, nihil se tantopere optaturum quam nequid unquam cum Gallis transegisset.

Respondi ad haec me nec, cum a te discederem, nec antea unquam ad ista, quae haberes arcana, fuisse adhibitum, cum non soleas ea cuiquam mortalium evulgare, litteras tuas suetum exscribere, inspexisse ea duntaxat, quae erant notis scripta vulgaribus, quae implicitis non fuisse mihi cognita. Quod ad pacem pertineret, visum mihi eam non improbare te, illud edictum me praeterquam e litteris, etiam e sermonibus tuis, et ex ipso ingenio, quod semper mite et pacis quam belli amantius; porro non magnam habendam istorum rationem, qui nostri tunc, cum deberent maxime, nullam habuissent.

Legationem, quam postulaveras toties serius quam oportuerat Sanctichau-

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 25. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met no. 2393 beantw. d. no. 2449.
2 No. 2393.
3 Georg Müller; de bedoelde brief is no. 2394.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Peter Abel Schmalz; zie over hem V, p. 306 n. 1.
6 Vermoedelijk no. 2342 dd. 7 november.
7 Lodewijk XIII.
8 Ferdinand II.
9 De Richelieu.
10 Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin), extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.

montio[1] injunctam, in qua re ut in aliis omnibus egisse te summa cum fide et diligentia. Ad pecuniam quod attinet, dictis nos vanis ludificasse Bulionium[2].

De ea cum mentionem fecissem, subjecit prospectum jam tibi missis octo imperialium millibus, quos recepturum te brevi aut recepisse jam. Inde in alios prolapsus sermones laudes tuas praedicare se, cum Hollandiam transiret, plures reperisse, qui bene tibi vellent, Amstelodami praecipue, cum ea urbs jam aperte tibi faveat. Heinsium[3] etiam inter alios multa ficte praveque de sua jactasse amicitia, quam a prima adolescentia inviolatam ad hoc usque tempus servasset.

Ad extremum, cum multa de tuis disseruisset virtutibus facta etiam Barneveldii[4] mentione et ad coenam se pararet, rogare, me jussissesne, ut ad te continuo reverterer. Dixi jussisse, nisi possem aliqua in re ipsius Illustrissimae Excell. esse utilis, expectaturum me autem, donec advenisset Spiringius[5], adportare me litteras, quas, si possem, ei vellem tradere.

Interim non desinam tibi perscribere, quae hic geruntur, et nunc quidem haec habemus non: profectum in Daniam Sanctichaumontium, finitum in Suecia Ordinum conventum, in eo plenam datam Dn. cancellario, potestatem agendi in Germania, quod utilissimum judicabit, seu pacem sive bellum eligat.

Quod de Meclenburgico scripseram nuper[6], id falsi erat rumoris, at jam nunc certo intelligimus septem regimenta Saxonica stragem a Bannerio[7] esse passa.

Deus, venerande parens, publice privatimque nos juvet.

Stralsundae, XXI/XI Dec. 1635.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 24 Ian. 1636.

2409. 1635 december 21. Aan A. Oxenstierna[8].

Excellentissime Domine,

Postquam literas hodiernas[9] obsignaveram, intelligo honorem oppressi Gustaviburgi Hogendorpio nostro[10], quod gaudeo, deberi; hostibus occisis dirutum castellum, quod defendi nequiret; literis ducis Bernhardi[11] regem[12] rogari, ut Maguntiaco victus penuria periclitaturo quamprimum subveniat; Hanoviam defendi; a ducis Lotharingi[13] milite - nam Gallasianos[14] maximam partem trans Rhenum esse - Dagesteinium, Benfeldii accessionem, oppugnari gerentibus se

1 Melchior Mitte, baron van Miolans, markies van St. Chaumont.
2 Claude de Bullion, surintendant des finances.
3 De Leidse hoogleraar Daniel Heinsius.
4 De landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt.
5 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
6 Zie no. 2393, p. 405 en n. 1 aldaar.
7 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér; ter zake vgl. no. 2350, p. 336.
8 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 205; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 134.
9 Bedoeld is brief no. 2401 van 20 december.
10 Gijsbert van Hogendorp; zie over hem p. 287 n. 13.
11 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.
13 Karel IV, hertog van Lotharingen.
14 De troepen van Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het keizerlijk leger.

strenue defensoribus; Mochelium[1], quod ab Argentoratensibus non satis comiter haberetur, inde discessisse Benfeldium, cumque et Gallicarum rerum actor Insulanus[2] inde absit in hac aula retentus, Valquesteinio[3] vacuum dari locum ad promovendas res Caesaris[4]; neque tamen id valuisse ejus autoritatem, ut civitas Rheni transitum Caesarianis suum per pontem, aut qui agros circum colunt commeatus eis concesserint; dari tamen militibus Caesaris et ducis Caroli exiguo numero aditus liberos.

Multi existimant consultum regi fore, ut trans Rhenum et ipse partem mittat copiarum; atque interim bono commeatuum provisu retineat, quae in Alsatia habet.

Haec addenda censui, Excellentissime Domine, cum iisdem votis.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 11/21 Dec. 1635.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2410. 1635 december 22. Van Willem de Groot[5].

Frater optime,

Quas ad me XXIII praeteriti mensis[6] et VII hujus[7] dedisti litterae, eadem hac septimana mihi traditae sunt. Mearum aliquae in manibus Diderici[8] haerent, qui cum plurimis Gallis ventum expectat propitium, ut ad vos naviget.

Nunc pro responso ad utrasque hoc habe Seldeni commentarium[9] jam prodiisse, missum quippe a legato, qui in Britannia est, nostro[10] ad Ordines exemplar, quod mihi videre nondum contigit. De longaevitate senis Britanni[11] ex aliorum litteris paria intellexi, et sane res prodigiosa est hoc nostro saeculo.

1 Friedrich Richard Mockhel, Zweeds gezant residerende te Benfeld.
2 Melchior, sieur de L'Isle.
3 Deze Von Falkenstein (?) is mij niet nader bekend.
4 Ferdinand II.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2362 en 2381; beantw. d. no. 2431 dd. 10 januari 1636.
6 No. 2362.
7 No. 2381.
8 Grotius' derde zoon, die om studieredenen in het vaderland had vertoefd en zich gereedmaakte om naar zijn ouders te vertrekken.
9 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie no. 2359, p. 349 en n. 11 aldaar.
10 Albert Joachimi (1560-1654), ridder, heer van Hoedekenskerke, gezant van de Republiek in Londen.
11 Vgl. no. 2362, p. 354.

Parentes nostri[12] recte etiamnum valent et matri quidem iterum spes suboritur de visus recuperatione. Est enim hic quidam Roterodamensis egregius ejus rei artifex[13], qui his diebus duas hic anus, quarum altera septua genaria erat, feliciter curavit.

Ad reliqua ut veniam, secretarius Wolfius[14] negat se quicquam de chartis

12 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
13 Van deze befaamde oogarts uit Rotterdam is ook reeds eerder sprake.
14 Cornelis Anthonisz. van der Wolf; zie III, p. 38 n. 2.

tuis scire, neque praeter Duvenvordium[1] alius in eo collegio est, qui tunc remp. administraverit.

De tradendo libello cum Reigersbergio[2] agam, quanquam frustra fore non dubito. Delfenses nostros in praebendo tibi testimonio difficiliores quam putaram reperio. Quid, si ad Adrichemum[3] aut Dussenum[4], aut utrumque ea de re scribas?

Gratum mihi est litteras a Brabantinis vulgatas[5] a te scriptas non esse; interea hoc scias Pavium[6] aliosque totas fere paginas notis implere.

Petrus[7], ut puto, post festum mutabit hospitium, sed quadringentis annuis florenis illi excepto vino, ad victum opus erit. Ille magnum perdiscendi juris studii prae se fert desiderium, neque impar labori foret.

De Cornelio[8], ex quo Amstelodamo discessit, nihil intelleximus. Certiora ex Oudartio[9] sciscitatus est Petrus et responsum quotidie expectat.

Versionem Sophompaneae et Petri et Vondelii[10], itemque de jure belli, penes se habet Didericus tuus. Qui hunc librum Belgice transtulit, est concionator, ni fallor, Harlemensis[11], sed nihil praeter tua prolegomena operi praefixit.

De Elzeviriis[12] et Mairio[13] cogitabo. Pro novis, quae de Galassio[14] nuntias, gratias habo, sed vicissim quid reponam, vix reperio.

Rediit huc nudiustertius princeps[15], quem solito more armati hic cives exceperunt. De induciis nostris sermones, postquam Gallici huc venere legati[16], frigere incipiunt; et paucissimi sunt, qui eorum, quae geruntur gnari sint, unde saepe jam cum honore mentio fit Oldenbarneveldii[17], qui rem novam et antea incredibilem per legitimos tramites ad finem perduxit.

Vale, frater optime, cum uxore et liberis.

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XXII Decembris 1635.

1 Jhr. Johan van Wassenaer-Duvenvoorde, 't Woud, Starrenburg, Voorschoten en Veur (1577-1645).
2 Nicolaes van Reigersberch.
3 Joost Jacobsz. van Adrichem uit Delft.
4 Eewout Jacobsz. van der Dussen; zie III, p. 11 n. 4.
5 Vgl. no. 2325, p. 301 en n. 1 aldaar en no. 2383, p. 386 en n. 6 aldaar.
6 Adriaen Reyniersz. Pauw.
7 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
8 Cornelis, Grotius' oudste zoon, was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
9 Robert Oudart; zie over hem no. 2369, p. 364 n. 8.
10 Zie no. 2358, p. 347 en n. 8 aldaar.
11 Voor deze vertaling van Grotius' *De iure belli ac Pacis* zie no. 2381, p. 379 en n. 14 aldaar; met de 'concionator Harlemensis' zal De Groot de pensionaris van Haarlem, Gilles de Glarges, bedoelen, die - waarschijnlijk - in 1629 het bij Knuttel, *Pamfl.*, no. 3960 vermelde pamflet schreef. Of hij inderdaad de vertaling van *De iure belli* heeft gemaakt, heb ik niet kunnen uitmaken. Het lijkt mij niet waarschijnlijk.
12 Abraham en Bonaventura Elzevier te Leiden.
13 De Leidse uitgever Jean le Maire.
14 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
15 Frederik Hendrik.
16 Bedoeld zullen zijn de ordinarius gezant van Frankrijk in Den Haag, Hercule Girard, baron van Charnacé, en de extra-ordinarius Urbain de Maillé, markies van Brezé.
17 Landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt.

Boven aan de brief schreef Grotius: rec. 10 Ian. 1636 n.s.
In dorso: 22.

2411. 1635 december 24. Van N. van Reigersberch[1].

..... binnen 's Landts. Zoo zeer leven noch by de luiden de driften, tot zoo kostelyken prys oeffenen zij hun haat, dat zy zelfs tot nadeel van het Land niet konnen nalaten dat te toonen. By gelegentheit van dat boek met sommigen sprekende, is my wel voorgekomen, dat U Ed. het zelve best zouw konnen beantwoorden, en, menen sommigen, dat ook behoorde te doen, dan heb geantwoordt, dat ik U Ed. niet zouw konnen raden iets, al was het tot dienst van dit Land, zoo lang daar niet beter wierd gehandelt, in druk te geven, daar door gy vele en machtige vrinden in een Staat, die U Ed. open is, ongenoegen zoud mogen geven.

2412. 1635 december 25. Van A. Oxenstierna[2].

Nobilis et magnifice domine legate,

Venit ad me his diebus filius tuus[3] et litteras[4] attulit, quibus non solum discursus cum rege[5] et cardinale[6], sed et statum eorum locorum abunde percipio. Postea quatuor simul abs te literae sunt redditae eadem uberius explicantes. Ea valde mihi grata est diligentia et non minus habeo accuratum iudicium tuum in cunctis quod notem. Continues modo hoc officium et non parum me iam obligatum arctius obstringes.

Caeterum, quod post acceptas ultimas literas meas[7] cardinalem inviseris rerumque hic nostrarum statum repraesentaveris, equidem placet; licet videam more solito ibi actiones et consilia mea interpretari et in rebus his agi cuncta

1 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 54. Een marginale aantekening bij Brandt-Cattenburgh t.a.p.: 'Et tam pretiosa exercent odia' kan wijzen op een vertaling van een latijnse brief. Daar Grotius en Van Reigersberch nooit in die taal correspondeerden, rijst de vraag, of het hier inderdaad wel om een brief van Van Reigersberch gaat. Brandt-Cattenb. noemt echter bij herhaling Van Reigersberch als de schrijver. Overigens: de latijnse woorden kunnen een citaat vormen in een verder in het Nederlands geschreven brief. Het fragment betreft het verschijnen van *Mare Clausum* van de Engelsman John Selden; men zie no. 2359, p. 349 en n. 11 aldaar. Vgl. ook het fragment van een brief van Van Reigersberch dd. 29 december, no. 2418, p. 442, eveneens bij Brandt-Cattenb. p. 54.
2 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Origin. eigenh. ondertek. Antw. op no. 2343? en wellicht op nos. 2309, 2328, 2333 en 2359. Beantw. d. no. 2478. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIV, p. 336.
3 Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
4 No. 2343?
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 De Richelieu.
7 Vermoedelijk no. 2282 dd. 20 september, waarnaar Grotius' brief van 8 november (no. 2343) verwijst.

leviter iudicari[1] que sueta subtilitate[2]. Dominationi autem Tuae, ut pote cui rationes meorum consiliorum ex parte aperuerim cuique prudentia sua facile ea suggeret, non erit difficile eas in me calumnias refellere et qui affectus in patriam ac me tuus est, dignitatem reginae[3] ac nomen meum tueri[4].

Vereor sane, ne cum damno suo sentient ali[5] quando, an bonis rationibus se opposuerint meis consiliis[6] rebusque adhuc vigentibus moras semper et difficultates nex[7] erint, inclinatis autem nihil attullerint nec opin[ionis] nec consilii, quo[8] res possent restaurari.

Quo magis et iudicia et consilium, quod ex affectu tuo mecum communicas, approbo[9] et reassumptis iterum tractatibus per ducem Megalopolensem[10] motum eo, quod ipsius ditionibus duorum exercituum vicinitas minabatur periculo, nihil omittam, quo res componi possint ex dignitate regni et securitate nostra et ad justam pacem redigi, quemadmodum non exiguam boni successus spem etiam ex eo habemus, quod omnibus, quae hactenus intercesserunt inter exercitus tam propinquos velitationibus victoria nostras partes et meliorem causam beneficio divino sit secuta. Ostendent tibi adiunctae carthae sub lit. A[11], qui his diebus progressus iterum nostris fuerint.

Equidem certi quid de differentiarum compositione nondum habeo, quod tibi affirmem, nisi tantum propius iam videri Saxonem[12] ad scopum accedere. Quicquid sit urgente hic St. Chaumontio[13] obligationem meam in contrarium non

1 De woorden: ‘agi ... iudicari’ staan in cijfercode: 70.50(=56).55. 22.69.62.39.45(=?).27. 60.75.69.79.38.33.4. 37.48.53.79.22.27.66.55.65. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
2 De woorden: ‘sueta subtilitate’ staan in cijfer: 19.69.74.77.80. 34.48.43.26.37.7.55.3.49.26.72. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
3 Christina van Zweden.
4 De woorden: ‘eas ... tueri’ staan in cijfer: 72.70.67. 55.78. 61.74. 12.27.60.69.61.78.37.70.40. 66.74.13.72.60.7.52.47(=4).75. 74.68. 65.63.55. 70.54.13.52.39.26.48.32. 55.78. 64.70.77.66.37.49.16. 49.22. 23.52. 26.69.48.32. 75.67.77. 10.37.9.6.55.26.27.38.74.61. 66.75.56.55.24.80.72. 70.39. 78.73.61.33.31. 61.74.69.23. 28.48.52.4.55. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
5 De woorden: ‘sentient ali’ staan in cijfer: 19.74.78.26.37.75.35.28. 27.7.37. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
6 De woorden: ‘an ... consiliis’ staan in cijfer: 27.31. 43.42.46.55.67. 66.70.77.55.73.78.79.43.48.40. 67.74. 73.64.25.40(=42).34.69.52.4.37.35.38. 61.75.79.19. 22.42.46.40.55.66(=60).37.8.21. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
7 De woorden: ‘ras ... nex’ staan in cijfer: 4.49.40. 67.52.23.25.74.66. 75.3. 10.37.13.54.55.12.48.60.68.70.77.33.34. 78.74.20. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
8 De woorden: ‘nihil ... quo’ staan in cijfer: 24.37.14.55.60. 70.68.28.69.60.7.33.4.79.6.3. 24.52.22. 17.25.37.35. 31.33.22. 12.59.78.21.55.60.37.79. 65.69.17. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
9 De woorden: ‘et iudicia ... approbo’ staan in cijfer: 75.3. 55.69.10.8.22.37.27. 75.26.39.42.35.34.55.60.37.48.61. 65.69.73.10. 75.20. 27.54.13.33.22.18(=28).69. 3.48.48(=42). 61.75.39.69.23. 22.17.61.23.69.31.55.51.27.35(=34). 49.36.64.47(=4).17.11.59. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
10 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
11 Deze ontbreken; zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIV, p. 327 vv.
12 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
13 Melchior Mitte, baron van Miolans, markies van St. Chaumont, door Lodewijk XIII als gezant naar Oxenstierna gezonden.

video iustas aliquas rationes, ob quas ita a Gallis[1] habitus patiar ligari mihi manus pollicitationibus[2] et promissis ipsorum[3] toties deprehensis inanibus[4] et vanis[5]. Is quid primum egerit mecum Wismariae, prioribus tibi scripsi[6]. Postea sine dubio subodoratus interpositionem ducis Megapolitani et reassumtos tractatus iterum mecum congredi petit in gentes que oblationes per nobilem suum dictum De S. Romain[7] indigitari fecit. Quibus percipiendis ob ipsius requisitionem Smaltzium[8] meum misi, qui primum querelas retulit, quarum summam literae tibi ipsius St. Chaumontii exponent sub lit. B[9]. Post tamen, quatenus animum et intentionem suam nudaverit, Smaltzius ipse tibi proximo tabellario in zyphris perscripsit. Interim ex meis literis sub lit. C[10], quas his diebus ei iterum per dictum De S. Romain transmisi, utriusque nostrum intentionem facile dijudicabis ips(o) interea ad visendum Daniae regem[11] profecto et caeteroquin nescio quas hic partes moliente.

Et iam hic rerum facies est, quam uberius tibi cum filio brevi communicabo. Ipsum ad huc detinui propter absentiam in Borussia Spiringii[12] rerum suarum causa, quo, ut spes est, intra aliquot dies reverso postulationum tuarum in privatis curam non negligam.

Existimo iam accepisse te quas in usum tuum chirographas per Spiringium mittendas curavi. Reliquis petitis et desideriis tuis praesente Spiringio modum et rationes inveniam, quibus contentus esse possis.

Vale et ut coepisti perge.

Dominationis Tuae amicissimus

Axelius Oxenstierna mp.

Dabam Stralsundij, die 15/25 Decembris Anno 1635.

P.S. Rediit his diebus ad me illustrissimus dux Megapolitanus Adolphus Fridericus attulitque ab electore Saxoniae declarationem, in qua quoad quatuor principales articulos formam tractatuum pacis concernentes ferme nihil habeo, quod desiderem.

In caeteris maxima nobis differentia est de receptione simplici et universali, quam urgeo, exclusorum principum ac ordinum in quatuor circulis superioribus

1 De woorden: ‘non .... Gallis’ staan in cijfer: 6.17.24. 101.10.33.17. 37.81.103.70.76. 27.7.8.18.27.21. 66.70.68.55.73.24.33.32. 42.43. 18.27.21. 71.77.80. 70. 56.27.1030.71.21. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
2 De woorden: ‘patiar ... pollicitationibus’ staan in cijfer: 64.70.77.79.80.66. 7.8.9.27.4.37. 30.37.14.37. 61.27.24.69.76. 64.59.1030.71.22.37.38.49.38.37.42.46.55.11.93.76. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
3 De woorden: ‘promissis ipsorum’ staan in cijfer: 113.64.66.59.23.37.1080.2040. 55.64.67.73.66.69.61. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
4 De woorden: ‘deprehensis inanibus’ staan in cijfer: 10.52.47.4.33.14.33.41.67.71.76. 37.35.27.6.37.43.48.40. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
5 Het woord: ‘vanis’ staat in cijfer: 48.80.78.79.76.1009.366.273.113. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
6 No. 2337 dd. 3 november.
7 Melchior Arod de Sénévas, markies van St. Romain.
8 Oxenstierna's secretaris Peter Abel Schmalz.
9 Niet aanwezig.
10 Niet aanwezig; waarschijnlijk brief no. 446 *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIV, p. 306.
11 Christiaan IV.
12 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.

ex amnistia. De satisfactione praestanda coronae et militibus nostris res ad conventum evangelicorum ordinum instituendum mense Ianuario dilata est.

Nihil quidem adhuc certi habeo de pace quod affirmem, nisi tantum spem esse boni successus. Nihilominus id cognitione vestra dignum putavi; ubi quid ulterius actum fuerit, communicationi non deero.

Datum ut in literis.

Adres: Nobilissimo domino Hugoni Grotio, Sac.^{ae} Reg.^{ae} Maj.^{tis} Sueciae consiliario et ad Christianissimum Galliae regem legato ordinario.

Op de adreszijde schreef Grotius: 15/25 Febr. 1636 (*Febr. verbeterd in Dec.*) Cancellarius.

En bovenaan het postscriptum: rec. 12 Febr. n. st. 1636.

2413. 1635 december 27. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Septem sunt dies, cum binas misi literas[2], in quibus de Gustaviburgo irrupto a nostris dirutoque, de Mochelii[3] abitu ab Argentorato et alia, quae, quia recte pervenisse spero, non repeto.

De pecunia nobis debita nihil certi quod dicam habeo. Et redemtor ille praediorum fiscalium[4] et Heufdii cognatus[5] ad me ventitant: queruntur a Bulionio[6] novis injunctionibus everti, quae semel convenerant. Tum vero idem redemptor testato denuntiat Heufdio, ut sibi, quod praerogatum est, reddat, quando pactis non stetur. Faciam, ne quid in diligentia mea requiratur. Illud interim video, cum verbis tantum Bulionius Heufdio significaverit, quid facturus sit, nihil autem dederit aut a se aut a rege[7] subscriptum, fluctuare negotium, ut nobis et spes ostentari possit et res ipsa auferri, prout tempora tulerint.

Galerae octodecim cum aliis navigiis aliquot ab Hispano[8] apparent in mari magnumque metum faciunt provinciae Narbonensi. Rex vere proximo bellum se multo acrius gesturum dicit et praecipue in Italia viginti suorum millibus praeter sociales ibi copias.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 205; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 134.
2 Nos. 2401 dd. 20 december en 2409 dd. 21 december.
3 Friedrich Richard Mockhel, Zweedse hofraad en resident in de Elzas.
4 Mij onbekend.
5 Johan H(o)eufft was bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden en Frankrijk; zijn bloedverwant, van wie vaker sprake is in de correspondentie met Oxenstierna, zal de Johan Hoeufft zijn (1601-1677), die enige tijd te Rouaan heeft gewoond.
6 Claude de Bullion, surintendant des finances.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Philips IV.

Non eo minus ad colloquium de pace res procedit. Cardinalis Bagnius[9], qui nuntius pontificis[10] hic fuit, vir prudens, cardinalem Guenettium[11], quem huic negotio pontifex imposuit, parem oneri judicat. Imperator[12] legatos palam ponti-

9 Giovanni Francesco Guidi del Bagno; zie IV, p. 141 n. 3.
10 Van Urbanus VIII.
11 Martio kardinaal Ginetti.
12 Ferdinand II.

fici nuntiavit suos: Wirtzburgensem episcopum[1], Fuggerum baronem, aulici consilii praesidem[2], et baronem Curtium[3]. Rex Galliae, nolens videri pacis desiderio Hispanum praecurrere, prior tamen, sed in aurem pontifici, suorum significavit nomina Brezaeum[4], Feuquerium[5], Davausium[6]. Sed Batavi his diebus regi indicarunt suae reipublicae mores statumque rerum non pati, ut alibi de pace agatur quam apud se, ut quoties opus sit relatio ad nationes civitatesque, fieri possit, neque id refugere Hispanum. Non displicet Gallis vitari morbos furentes illis in urbibus, quas Caesar[7] nominaverat. Sed ut pontificis legatus veniat in ea loca, ubi non parentium ipsi summum est imperium, sperari non debet. Reperiendum ergo temperamentum videtur, ut locus sumatur non remotus a Batavis, sed romano-catholicus, qualis est Leodium. Tempus video destinari mensem Februarium ejus, qui venit, anni. Videtur pontifex rem velle ab induciis inchoare, ut sedatioribus animis audiantur, quae ad pacem spectant. Interim quantopere Hispanum metuat, satis ostendit pontifex minis anathematis in Parmensem[8]. Non male Galliae rex, ut ad libramentum rem perducat, pontifici significavit, si quid Parmensi quocunque modo noceatur, se ei vindicem fore.

A clero suo rex quatuor milliones petit; obtinebit, quantum video, tres. Sed quae episcopi vicissim adversus reformatos dura postulent, videbit ex charta, quam mitto[9], Tua Sublimitas. Ex iis, qui antehac pecuniam regiam tractarunt, tanquam ex spongiis, pro impunitate rapinarum, videntur exprimi posse milliones alii tres. Sex forte ex secretariatibus honoribusque aliis venum propositis. Dubitant tamen rerum periti, an reperiri possint licitatores satis multi satisque animosi rariore jam nummi copia, ex quo cum Hispanis et Belgis commercia desierunt.

Franquendaliae[10] in Caesarianorum locum Hispanicum successit praesidium. Colmariensis syndicus[11], qui huc venit, ut alimenta suis obtineat, multum queritur de Gallorum militum licentia, in feminas maxime. Benfeldium, cujus nunc cummaxime capto quippe Dagesteinio aditus claudere hostis incipit, ajunt habere ad victum necessaria in biennium; ducem Bernhardum[12], praeterquam quod ad regem scripsit, habere in animo aliquid ipsum tentare, quo Maguntiaci necessitatibus subveniat. Gallasii[13] copias, quae Tabernis non longe absunt, multum imminutas et mortibus et eorum discessu, qui cum Iohanne Waertio[14] Rhenum transiere; Montem Pellicardi extra periculum non esse.

1 Franz von Hatzfeldt und Gleichen, van 1631 tot zijn dood in 1642 bisschop van Würzburg (Bamberg), broer van Melchior von Hatzfeldt und Gleichen (1593-1658), veldmaarschalk in het leger van keizer Ferdinand II.
2 Johann Ernst Fugger, rijksgraaf van Kirschberg en Weissenhorn (1590-1639), van 1632 tot zijn dood president van de hofraad.
3 Ferdinand Siegmund Kurz (Khurz), graaf van Senftenau (1592-1659), in 1637 vice-kanselier van Ferdinand III.
4 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
5 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
6 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
7 Ferdinand II.
8 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
9 Niet aanwezig.
10 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing: Franquendalium.
11 Jean Henri Mogg.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
13 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
14 Johan van Werth, ruiteroverste in het leger van Ferdinand II.

Ad Anglos venio. Habet Romae regina Angliae[1] hominem[2], nomine res ipsus agentem, revera publicas regni, quando apparet magna ex parte pacis hujus arbitrium penes pontificem fore.

Intelligo ex viris magnis, regi Poloniae[3] hinc data centum viginti quinque millia scutatorum. Et mussitatur de foedere inter Gallum, Anglum[4], Danum[5], Polonum. Regis Daniae nothus[6], praeter illud de archiepiscopatu Bremensi postulat a Galliae rege, ut qui Gallorum sub Norvegiae littus balenarum capturam exercent, id permissu faciant regis Daniae, nimirum ut hoc exemplo Batavi, quorum magnus ex eo piscatu quaestus est, ad tributum pertrahantur optantibus hoc et Anglis, qui idem jus sibi in harengarum piscatores vindicant.

Accedunt his meis Marini[7] literae, qui non desinit in Turca[8] spes magnas collocare. Sex millia Caesarianorum ad Brigantium lacum commoda ad transeundas Alpes tempora exspectant.

Faustum qui venit annum sequentesque omnes, Excellentissime Domine, et ego et mei omnes Tuae Sublimitati precamur.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 17/27 Dec. 1635

Etiam de Albis vectigali negotium Danus Galliae commendat.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praesent. Wolgast, die 15/25 Jan. 1636.

2414. 1635 december 28. Van C. de Groot[9].

Venerande Pater,

Litteras tuas binas, quarum quae vetustiores XVI Novemb., alterae toto post istas octiduo scriptae sunt, eodem tempore recepi. Tribunus Sadlerus[10], cui recentiores illas tradidisti, etiamnum in Batavia detinetur. Gratias autem tibi ago maximas, quod non domino Spiringio[11] tantum Smalchioque[12], sed et huic res meas commendaveris.

1 Henriette Marie, dochter van Hendrik IV van Frankrijk.
2 William Hamilton.
3 Wladislas VII (IV).
4 Karel I.
5 Christiaan IV.
6 Volckmar -Valdemar Christian- (1622-1656), graaf van Sleeswijk-Holstein, zoon van Christiaan IV van Denemarken en Christina Munk; vgl. Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 55.
7 Charles Marin of Marini; zie V, p. 436 n. 4.
8 Sultan Murád (Amurath IV).
9 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 25. Eigenh. oorspr.
10 Philip Sadler, officier in Zweedse dienst.
11 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
12 Peter Abel Schmalz, secretaris ter Zweedse kanselarij.

Equidem ipse mihi non deero Deumque precor, ut, qualemcunque de me spem concepisti, eam haud vanam esse sinat.

Utrasque Dn. Smalchio ostendi rogavique, ut mei, quandocunque commode poterit, sit memor utque eorum praecipue curam habeat, quae de Brulono[1] Hottomannoque[2], et aliisque subiungis, quorum et prioribus litteris mentionem fecisti iam aliquoties.

Ipse interim magnum cancellarium[3] non vidi nec, quas iubes, eas potui gratias agere valetudine infirmiore, quae per dies iam aliquot domi me detinuit contractisque e bile et febri et ingenti capitis dolore. Quae mala ne nunc quidem videntur decrescere; atque hinc est, quod nec eorum, quae agitantur hic, quicquam intellexerim, de quibus, quid sit, edocebunt te domini Smalchii litterae, cui et firmius corpusculum et sciscitandis, quae haud cuilibet sunt cognita, maior occasio.

Deus, venerande pater, te matrem meam nosque omnes cura sua dignetur.

Straelsundae, XXVIII/XVIII Decemb. MDCXXXV.

Spiringius huc nondum advenit, at nuntiatum est nobis Elbinga iam discessisse ipsum.

Tuus tibi obedientissimus filius
G. Grotius.

Adres: Monsieur, Monsieur Grotius, Ambassadeur de Suède à Paris.

In dorso schreef Grotius: 28/18 Jan., Dec. 1636 Corn. de Groot.

2415. 1635 december 28. Aan Willem de Groot[4].

Mi frater,

Negotium mihi a D. Utenbogardo[5] commendatum, commendavi Treselio[6] dixique mihi aequissima videri, quae tu aliique de ea re respondistis. Rescripsit mihi. Vult sortem penes se retinere. Cavere non vult. Non desinam, quicquid potero, amicis commodare.

Nos domi nostrae Natalem Dominicum precibus celebravimus. Adfuit dux Wittembergicus[7], comes Swarsenburgius[8], Baunes[9], nobiles Suedi Germanique multi.

Fati dogma apud nos non minus quam apud Angliae legatum[10] vapulat.

Scripsi nuper D. Vossio[11] parata esse mihi omnia Anthologiae[12] emendatae et in latinum versae cum additamentis nonnullis; ita meritum Blavium[13], ut, si

1 Anne, graaf van Brulon; vgl. no. 2265, p. 205.
2 Jean Hotman; zie over hem V, p. 166 n. 1. Vgl. ter zake no. 2312, p. 280.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Gedrukt *Epist.*, p. 858. Antw. op no. 2388?; beantw. d. no. 2439.
5 De remonstrantse predikant Johannes Wtenbogaert; vgl. ter zake no. 2180, p. 82.
6 Daniel Tresel; zie over hem V, p. 467 n. 4.
7 Eberhard III, hertog van Würtemberg.
8 Georg Ludwig, zoon van Adam, graaf van Schwartzenberg; vgl. no. 2343.
9 De heren van La Baune.
10 John Scudamore.
11 No. 2407 aan G.J. Vossius.
12 Eerst in 1795 verschenen; zie no. 2407, p. 426 n. 7.
13 De Amsterdamse cartograaf en uitgever Willem Jansz. Blaeu.

velit, praeferendus sit aliis, sed ea lege, ut certus sim de tempore, intra quod perficienda sit editio. Illud oblitus sum addere e re fore, ut editio fiat cum illis notis indicantibus nomina hominum ac locorum in contextu, qualibus usus est Henricus Stephanus[1], fabricatis ad id typis, in Poëtis omnibus et in hujus speciatim Anthologiae editione in quarto.

Velim memineris, ut Casaubonianas literas[2] reddat nobis Rivetus[3], Tileniana[4] Lamairius[5], De Hero et Leandro[6] Blavius. Praeterea de ablatis mihi chartis Rotterodami atque Hagae, de quibus saepe antehac.

In honorem senatoris Molini[7] nuper mortui hoc scripsi:

Urbs Venetum dixit, cum conderet ossa Molini,
Clara tuli libris nomina, clara toga,
Virtutes artesque simul qui claudat in una
Mente, mihi talem saecula nulla dabunt.
Legavit patriae sapientum scripta Molinus,
Solamen Veneti, sed leve mortis habent,
Invenient in tot librorum millibus aegre,
Quae nuper poterant ejus ab ore peti.

Ἀδριαχᾶς διέπουσα σοφῇ χερὶ θεσμὰ θαλάσσας,
Θῶκοι ἐλευθερίας, κυδιόνειρα πόλι,
Τῷ πένθευς μέτρον ἴσθι. σὸς οὐ θάνε παντα Μολίνος.
Ζῶσι γὰρ αἳ τήνω σεῖο περὶ πραπίδες.
Ζᾶ μνᾶμα ζᾶ δῶρον ὃ σοι πόρε, μύρια βίβλων,
Τῶν ἀρετῶν τῶν πρὶν μάρτυρες ἱστορίαι.
Ἱστορίας σκοπίαζε, βίου φάρον. οὐδένα δ᾽ ἄνδρα
Εὑρᾶσεις τόσσαις τόσσον ἐν ἱστορίαις.[8]

Vale cum parentibus[9], uxore[10], liberis[11], amicis.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

Lutetiae, 28 Decembris 1635.

1 Henri Estienne; zie no. 2407, p. 426 n. 8.
2 Over deze brieven van Isaac Casaubonus (†1614) zie o.m. III, p. 152 en n. 3 aldaar.
3 De gewezen Leidse theologieprofessor André Rivet.
4 De in III, p. 407 genoemde geschriften, misschien ook de brieven, waarvan sprake is in III, p. 158.
5 De Leidse uitgever Jean le Maire.
6 Hero (*Ἥρω*) was priesteres van Aphrodite in Sestos, Leander (*Λέανδρος*) woonde in Abydos. Zie voor hun geschiedenis Ovidius, *Her.* XVIII en XIX, en Strabo, *ΓΕΩΓΡ*. XIII 1, 22.
7 Domenico da Molino; Von Pastors oordeel (*Gesch. d. Päpste II Abt. 2. Teil*, Freiburg i. Br. 1929, p. 716) luidt aanzienlijk minder vleiend.
8 Dit gedicht komt niet voor in de uitgave der *Poemata* van 1639: *Hug. Grotii Poemata Per Guil. Grotium denuo edita aucta, et emendata.* Lugduni Batav. Apud Hieronymum de Vogel. MDCXXXIX.
9 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
10 Alida Graswinckel.
11 Zie voor hun namen no. 2237, p. 166 n. 9.

2416. 1635 december 28. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijnheer,

UE. laeste, die ick ontfing, was van den 24 Nov.[2], bij mij, nevens vele van uE. voorgaende, over acht dagen in 't breed beantwoord[3].

De Spaensche vloot van ontrent 18 galeyen, dreigt de custe van Provence. Voorts spreect men nu meer van vrede als van oorlogh, ende men oordeelt het beginsel sal sijn van eene suspensie van wapenen. Den cardinael Ginetti[4] comt voor den paus[5]. Vanwegen den keiser[6], den bisschop van Wirtzburg[7], den baron Fugger[8], president van den hofraed, ende den baron Curtz[9]. Vanwegen Vrancrijk, soo wij verstaen, Bresé[10], Feuquière[11], d'Avaux[12]. De plaetse meent men, dat Luyck wel soude mogen sijn, omdat de Vereenigde Provinciën seggen de constitutie van haere staet niet te lijden, dat men verre vandaer soude handelen.

Den bastard van Denemarcken[13], die hier is, solliciteert ten einde de Fransoisen, die onder de custen van Noorwegen de walvisschen vangen, souden mogen geobligeert sijn consent van den coning van Denemarcken daertoe te verwerven, 't welck dient om de maximen van Seldenus[14], die nu gedruct werden, overal tegen de Hollanders in 't werck te stellen.

Die van de Lelie[15] vorderen haere affaire bij Rys[16] door een agent[17], die daer is vanwegen de vrouw van[18] Alexander[19].

UE. brieven connen bijwijlen, wanneer daer iet aen gelegen is, bestelt werden door die daer is van de Lelie[20], aen die hier is[21], dewelcke mij sulcx heeft geïnsondeert(?).

Soo neef[22] bij uE. is, schrijft mij wat van sijn humeur.

Tot Parijs, den 28 Dec. 1635.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., H 19 j. Eigenh. oorspr. Niet ondertek.
2 No. 2364.
3 No. 2403.
4 Martio, kardinaal Ginetti.
5 Urbanus VIII.
6 Ferdinand II.
7 Franz von Hatzfeldt und Gleichen; zie no. 2413, p. 436 n. 1.
8 Johann Ernst Fugger; zie no. 2413, p. 436 n. 2.
9 Ferdinand Siegmund Kurz, graaf van Senftenau; zie no. 2413, p. 436 n. 3.
10 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
11 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
12 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
13 Volckmar - Valdemar Christian-; zie no. 2413, p. 437 n. 6.
14 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie no. 2359, p. 349 n. 11.
15 Codenaam voor Engeland, met de betekenis door Van Reigersberch erboven geschreven.
16 Schuilnaam voor Urbanus VIII; Van Reigersberch heeft er 'paws' boven geschreven.
17 De woorden: 'een agent' staan in cijfer: 72.118.35. 27.9.72.78.28. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven. Bedoeld is sir William Hamilton.
18 De woorden: 'de vrouw van' staan in cijfercode: 1236. 881. 115. Het betreft de Engelse koningin Henriette Marie.
19 Schuilnaam voor (de koning van) Engeland.
20 Albert Joachimi, heer van Hoedekenskerke, ordinarius gezant van de Republiek in Engeland.
21 John Scudamore, Engels gezant in Parijs.
22 Frederik Hendrik; zie voor deze schuilnaam J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.

Adres: Mijn Heer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide In Den Hage. Met den eerste post van Amsterdam op Den Haeg.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 28 Decemb. 1635 tot Paris

En op de adreszijde: 20 Decemb.; hoopt tot een gemeenen vrede te beleyden; voor somer; verdeelde commandemente; veel nieuwe edicten; clergé veel tot nadeel van de religie; De Spaense vlote van 18 galeyen dreycht Provence.

2417. 1635 december 29. Van A. Matthisius[1].

Mijn Heere,

Sedert dat mij de andtwoorde van Helmstadt geworden is, hebbe ick den 18en[2] ende 25en Novembris[3] daervan aen uE. geschreven, dat mij tot den bewusten dienst voor uE. gerecommendeert wert eenen Brandanus Doetri Hamburgensis[4] sijnde tegenwoordich D. Calixti[5] domesticus. Verhaelde mede, indien uE. desen jongman behaegde, dat het deselve gelieven wilde literas vocationis op sijne persoon over te senden, alsoo die van Helmstadt niet gewent en sijn yemandt sonder dien de handen op te leggen.

Ick hebbe dit summierlick wederhalen willen bij dese gelegenheyt, of welicht mijne voorgaenden niet wel bestelt en waeren, waertoe mij naedencken geeft, dat ick tot noch toe geene andtwoorde van uE. becomen hebbe.

Den generael Banier[6] schrijft uyt Kyrits, sijnde een steedtien 4 mijlen van Havelberg, van den 7en deses, dat hij omtrent den middach aldaer met 4 of 5 regementen te paerdt gechargeert hebbe op 7 regimenten paerden van den churfürst van Saxen[7], deselve in de vlucht gebracht ende soo niet alle, immers de meeste geruïneert, alle de bagagie, vele standarten ende gevangenen becomen hebbe; dat hij mede entslooten sij dese victorie te vervolgen, waervan den tijdt de uytcomste leeren sall.

De goede God verlosse de Christenheyt eenmaels van dese bloedige verwerringen ende behoude uE. met mevrouw uE. lieve huysvrouwe ende kinderen in sijne vaderlicke toeversicht tot lange, salige gesontheyt ende onse seer hertelicke groetenisse.

Uwer E. seer dienstwillige
Assuerus Matthisius.

Hamborgh, den 19en Decembris 1635.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 22. Eigenh. oorspr. Betreffende de schrijver zie V, p. 72 n. 10.
2 No. 2369 gedateerd oude stijl.
3 No. 2377 gedateerd oude stijl.
4 Over Brandan Dätri zie no. 2369, p. 364 en n. 3 aldaar.
5 Georg Calixtus; zie over hem V, p. 90 n. 6.
6 Johan Gustavsson Banér.
7 Johann Georg.

Adres: Mijn Heere Mijn Heere Hugo de Groot, ordinaris Ambassadeur van de coninginne ende de croon Sweden aen den conink van Franckrijck tot Parijs.

In dorso schreef Grotius: 29 Dec. 1635 Mathisius.

Boven aan de brief: rec. 24 Ian. 1636.

2418. 1635 december 29. Van N. van Reigersberch[1].

De Prins van Oranjen[2] heeft noch over twee dagen met zeer grote genegentheit van U Ed. gesproken; en onder anderen sprekende van het boek van Seldenus[3] geoordeelt, dat niemant als U Ed. dat beter zoude konnen weerleggen, meenende ook, dat men U Ed. daartoe behoorde te verzoeken, beschuldigende die door wantrouwen zoo groote qualiteiten den Lande onvrugtbaar maken, zoo om binnen als buiten 's Lands te gebruiken. Hy zeide ook, dat hy over twee dagen ten huize van Charnasse[4] zynde, die op zijyn tafel hadde het boek de Jure Belli et Pacis[5], het zelve hem zeer hoog had aangeprezen, met verwondering, waar U Ed. alles had gehaalt, dat daar in werd verhandelt.

2419. 1636? [?]. Van [J.] H[eufft]?[6].

Excellentissime Domine Legate,

Propter vehementem, quo quatriduum iam laboro, catharrum domi me continere cogor. Itaque per literas haec significare Excellentiae tuae volui.

Renaudotum[7] ante triduum scripto monui denuo, ut postulationi Excellentiae tuae satisfaceret, cuius quidem rei ille spem fecit, sed eum promissa fefellisse ex hesternis relationibus cognovi, quod quidem non minus me quam Excellentiam tuam offendit. Excusat ille se, quod ius coronae Suedicae sine praeiudicio Galliae vindicare nequeat. Nam cum Britannia Galliae de praecedentia litem faciat, se eam Suediae tribuendo Galliae ipsi iniuriam facturum et superiorum vindictam incursurum. Responsum ei nequaquam licuisse, ut sese materiae huic inmisceat.

Itaque ut audaciam hominis ulciscamur, consulturum videtur, ut ad supremam curiam res deferatur. Hanc enim tanquam pestem metuit eademque ipsi male vult. Accusandus, quod iniuriam coronae Suedicae fecerit seque temere rebus eius captum excedentibus miscuerit, cum eius officium sit historica saltem tractare petendumque, ut mediante iuramento coram commissariis deponat, cuius instinctu, quo consilio et praemio id fecerit, interimque ipsi publicatione Gazetarum[8] interdicatur, donec coronae Suedicae et justitiae satisfecerit.

Si Excellentia tua hac via aggrediatur, brevi hominem ad summas redactum angustias videbit et ante fores suas supplicantem conspiciet nec non autorem huius consilii pudore suffusum reddet.

1 Gedeelt. gedrukt Brandt-Cattenburgh, *Leven* II, p. 54. Grotius' antwoord dd. 21 februari 1636 is verloren gegaan.
2 Frederik Hendrik.
3 Betreffende John Selden en zijn *Mare Clausum* zie no. 2359, p. 349 n. 11.
4 Hercule Girard, baron van Charnacé, Frans ordinarius-ambassadeur in Den Haag.
5 Voor Grotius' *De jure belli ac pacis* zie Ter Meulen-Diermanse, nos. 565 vv.
6 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica. Handlingar tillhörande Hugo Grotii beskickning 1636-1638. Eigenh. oorspr. De brief bevindt zich in de genoemde bundel aan het begin van de stukken uit het jaar 1636. Johan H(o)eufft was bankier te Parijs en zaakgelastigde zowel van Frankrijk als van Zweden.
7 Théophraste Renaudot (1584-1653), Frans medicus en journalist.
8 Renaudot was in 1631 begonnen met de uitgave van de eerste Franse krant: *La Gazette de France.*

Domini autem cancellarii[1] et regii consilii cum patronos utrobique habeat, iuris dictionem minus formidat. Neque etiam, si operam ego ipsi meam subtraham, ea re movebitur quod alias tentatum fuit, cum aliis subsidiis nitatur.

Excellentia tua consilium meum in bonam partem accipiat, suo utatur et me innocentem aliena culpa praegravare religioni ducat.

Valeat Excellentia tua.

H.

2420. 1636 januari 1. Aan Ch. Marini[2].

Toutes vos lettres me sont bien parvenues, j'ay faict response aux précédentes. Celle-cy servira à celle de 18/28 de Novembre[3], de laquelle et des nouvelles y iointes ie vous remercie J'ay faict aller vostre pacquet à monseigneur le grand chancelier[4], comme aussi ceux que m'avez envoyé cy-devant: et feray tousiours très aise quand ie vous pourray servir ou en cela ou en des choses meilleures.

La nouvelle de la paix du Turcq[5] avec Perse[6] si elle est certaine, sera d'importance en cette conjoncture de temps qu'on est sur les délibérations de la guerre et de la paix, le roy très chrestien[7] se préparant à l'un et à l'autre: à la guerre par grandes levées des gens et deniers, pour quoy ces jours passez ont esté vérifiez au enrolement plusieurs édits qui donneront quelques millions; à la paix ayant faict le choix du mareschal de Bressé[8], de[s] messieurs de Feuquières[9] et d'Avaux[10] pour se trouver au lieu que le pape[11] et l'empereur[12] trouveront bon pour la conférence, à laquelle l'empereur a destiné l'évesq de Wirtzburg[13], le président du conseil aulique nommé Fugger[14] et le baron Curtz[15], et croit-on que [de] la part d'Espagne ira le comte d'Ognate[16] et quelques autres. Nous sommes icy en attente pour sçavoir en quel nombre passeront les gens de l'empereur ou d'Espagne en l'Italie.

Les Hollandois ayant pris n'aguères touts les dehors du fort du Schencq[17], nous espérons bientost d'avoir nouvelles de ces quartiers pour ce nouvel an, que l'année précédente ne nous a fournis.

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 115. Antw. op no. 2368; tesamen met no. 2428 beantw. d. no. 2476. Over geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
3 No. 2368.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Sultan Murád (Amurath IV); zie V, p. 435 n. 7.
6 Sefi (Sam Mirza); zie no. 2359, p. 349 n. 5.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
9 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
10 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
11 Urbanus VIII.
12 Ferdinand II.
13 Franz von Hatzfeldt und Gleichen; zie no. 2413, p. 436 n. 1.
14 Johann Ernst Fugger; zie no. 2413, p. 436 n. 2.
15 Ferdinand Siegmund, baron Kurz; zie no. 2413, p. 436 n. 3.
16 Inigo de Guevara, graaf van Oñate.
17 Over Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.

Quant à monseigneur le grand chancelier selon toute apparence il sera maintenant en sa patrie pour y fermer des résolutions qui esclatteront au printemps, ayant à son partement laissé fort bon ordre pour la guarde de Mechlenburg et Poméranie comme aussi de Magdenbourg.

A Paris, le premier jour de l'an 1636, lequel, monsieur, ie prie Dieu de vous donner plein de prospéritez.

Vostre serviteur très humble.

2421. [1636 januari 1]. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn heer,

De historie van t' gunt in s' conincx[2] bijwesen in het parlement is gepasseert, sal uE. particulierlijck uyt neeff Reigersberg[3], dyen ick door een van mijne vrunden een goede plaets had geprocureert, hebben verstaen. De nonce van den paus[4], de ambassadeurs van Venegië[5] ende Hollant[6], de dochter van den prins van Condé[7] ende de hertoginne van Lorraine[8] zijn daerbij geweest. D'heer Bignon[9], advocat du Roy, mijne beste vrundt, heeft uytermaeten wel geharangueert ende soo getoont, dat men aen des conings wil ende de tegenwoordige wet (?) most gehoorsaemen, dat hij nyet verswegen en heeft de quade consequentie door het inbreecken van meerder ende meerder venale officie, soo van judicature als anderen, waeruyt boven andere swaerichyden volgde, dat veele, dye haer anders tot den crijgh souden begeven, tot ampten haer begaven; dat oock de reputatie van Vrancrijck bij de uytheemschen verswackte, doordyen zij verstaen, dat men recours heeft tot remediën, dye nyet en connen geëxcuseert werden dan door de uyterste noot; dat coning Fransoys de Eerste met het geldt comende van officiën had begonst het oorlogh in Italië met soo quaden succes, dat van dye conquesten nyet en resteerde dan de droeve memorie. De coning heeft door den cancellier[10] doen seggen, dat dye discoursen hem hadden gequetst, ende daernae in t' particulier, dat hem meest verdriet, dat sulcx gehoort was bij de hertoginne van Lorraine. Hij troost hem met zijn goed gemoet ende seyt gelijck hij sich aen den coning heeft gequeten, dat hij hem oock voor Godt heeft moeten quyten. T'Parlament ende alle anderen prijsen hem hooch ende spreecken quaelijck van den premier prési-

1 Hs. Leiden, UB., coll. Pap. 2. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met nos. 2434, 2452, 2454 en 2458 beantw. d. no. 2482.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Johan, zoon van de in 1632 overleden rentmeester van Zeeland Bewester-Schelde Johan van Reigersberch.
4 Ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs was Giorgio Bolognetto, extraordinarius Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin).
5 Alvise Contarini di Nicolo.
6 Er was na de dood van Gideon van den Boetzelaer, heer van Langerak (†29 januari 1634) geen ordinarius-ambassadeur bij het Franse hof; de zaken werden waargenomen door de gezantschapssecretaris Johan van Euskercke. Wel bevond zich nog steeds te Parijs de extraordinarius Adriaen Reyniersz. Pauw.
7 Anne Geneviève (1619-1679), dochter van Henri de Bourbon, prins van Condé.
8 De in 1635 van haar man, Karel IV van Lotharingen, gescheiden Nicole van Lotharingen (†1657).
9 Jérôme Bignon; zie over hem III, p. 154 n. 5.
10 Pierre Séguier, sedert 11 december 1635 kanselier van Frankrijk.

dent[1], qui fuit Placentinus et Laudensis, non Vennealis[2]. Maer in plaets, dat de heer Bignon ondanck heeft behaelt, heeft hij becomen t' gouvernement van Parijs ende 't cancellierschap van des conings ridderordres. Soo blijft der al waer: obsequium amicos, veritas odium parit[3].

Wij zijn becommert voor Mentz, Hanoult, Hagenoult, Colmaer, ende hebben geen seeckere tijdinge, maer wel een lopende gerucht van een stilstand tot Mentz.

Ick sende uE. de historie van twee oude personen in Engelant[4]. In libro Phlegontis Traiani[5], qui libertus fuit Adriani Imperatoris et cuius Mirabilium pars exigua nobis restat ex libris censualibus Italiae, non invenio, qui supra aetatem CXXX annorum pervenerint; qualia exempla nonnulla invenire est in Emendatione Temporum Scaligeri[6]. Sed cum longe alia sint, quae longam vitam praestent, alia, quae vegetam, alia quae sapientem, puto hoc, quod postremum dixi, debere esse *ἐν τοῖς προηγουμένοις* caetera *ἐν τοις ἑπομένοις*. Virorum eruditorum video Theophrastum[7] ad magnam aetatem pervenisse, quod eum assecutum puto magna quadam ingenii suavitate et mediocritate studiorum. Caeteros eo pervenire posse non est animi et laboris magna contentio. Si veterum scripta revolvamus post illam primam aetatem nondum exhaustis terrae viribus, longaevi reperiuntur maxime pastores, quibus vita in sicco, alimentum maxime ex lacte. Sunt, qui diu vivunt ipsis morbis adiuti humorum copia non patiente se brevi ab igne interno absumi. Ego sicut vitae longum spatium, quamdiu Deo et hominibus utiles sumus, non spernendum Dei munus arbitror, ita saepe verum puto vetus Graecorum proverbium *ὁν οἱ θεοὶ φιλοῦσ᾽ ἀποθνήσκει νέος*[8].

Qua de re non inseram literis, quae sunt in Iuvenalis Satyra de Priamo et Pompeio[9], utinam non et nostri saeculi probato exemplis. Quid si et de Stoicis addam quaedam, non quod semper posticam sequar, sed quod undique optima excerpam. Chrysippi[10] est *ἀγαθον ὁ χρόνος οὐκ αὔξει προσγινόμενος*. Unde Cicero: qui bonum omne in virtute ponit, is potest dicere perfici beatam vitam perfectione virtutis[11]. Negat enim summo bono adferre incrementum diem. Et alibi: Stoicis non videtur optabilior nec magis expetanda beata vita, si sit longa

1 Nicolas Le Jay; zie III, p. 123 en IV, p. 289.
2 Is dit een toespeling op Le Jay's afkomst of op zijn karakter? Een Placentinus kan een inwoner van Piacenza zijn of een, qui placet; een Laudensis een inwoner van Lodi of een ja-broer. Vennealis kan zijn afgeleid van Vennum, een adelaarsnest in de Alpen, niet ver van Verona, vanwaaruit voortdurend overvallen op de Romeinen zijn geschied: struikrover, of een veenman, een kleiboer. Dus: een provinciaal, maar geen heikneuter, of een ja-broer, maar geen schurk? Non liquet.
3 Terentius, *Andr.* 68. Vgl. Cicero *Laelius De Amic. XXIV*.
4 Vgl. no. 2405, p. 425; zie ook Brandt-Cattenb., *Leven* II, p. 59.
5 Publius Aelius Phlegon uit Tralles, vrijgelatene van de Romeinse keizer Hadrianus (117-138; geb. 76). Van zijn bij Suidas vermelde werken zijn behalve *Περὶ Μακροβίων καί Θαυμασίων (Mirabilia)* fragmenten over van de *Ὀλυμπιάδες*.
6 *Josephi Scaligeri Jul. Caesaris F. Opus Novum De Emendatione Temporum In Octo Libros Tributum - Stoici: χρόνος ἐστιν ἐπανόρθωσις πραγμάτων καὶ τήρησις. Tatianus: παρ᾽ οἷς ἀσυνάρτητος ἐστιν ἡ των χρόνων ἀναγραφὴ, παρὰ τούτοις οὐδὲ τὰ τῆς ἱστορίας ἀληθεύειν δύναται.* Lutetiae, Apud Sebastianum Nivellium, sub Ciconiis via Jacobaea M.D.LXXXIII.
7 Theophrastus (Tyrtamos), Grieks wijsgeer (±372-287 v Chr.).
8 Menander; zie Jaekel, *Menandri Sententiae*, Leipzig 1964, p. 66, no. 583.
9 Juvenalis, *Sat.* X 258 vv.; 283 vv.
10 Chrysippus (277-206 v Chr.), Grieks wijsgeer, leerling van Zeno van Citium en van Cleanthes, die hij opvolgde in de leiding van de Stoa.
11 Cicero, *De Fin. Bon. et Mal.* II, c. 27.

quam si brevis[1]. Addam Senecam saepe nostrum, ut Tertullianus loquitur: quomodo fabula[e] sic et vitae, non quam diu, sed quam bene acta sit refert[2]. Alibi: Vita nostra non pateat multum sed pendat[3]. Item: Non est vita maior, quae longior[4].

Talia me iam huc aetatis per aerumnas multas provectum meditari decet et me sequentibus eadem non dicendo tantum, sed et agendo tradere. Nihil mihi magis nocuit, nihil item magis me solatur quam viva quaedam et perpetua *τοῦ καλοῦ κατάληψις*, quam passim sordere video, et hic et apud vos, ita tamen, ut appareant tanquam nantes in gurgite vasto[5] facti de meliore metallo animi.

Haec tibi pro strena; sed et illud addam id mihi christianam philosophiam falso impermixtam et certissima habentem veri pignora praestitisse, quod Bruto[6] praestare Stoica non potuit, ut numquam dicturus sim *ὦ τλᾶμον ἀρετά, λόγος ἀρ᾽ ἦσθ᾽, ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν*[7].

Ick recommandere uE. mijne saecke met Rotterdam[8], mijne papieren, mijne kinderen aldaer[9] ende alles, wat ons aengaet, bereydt zijnde wederom in alles te dyenen, oock uE. biddende mijn versoeck van de vacantie hyer te besteden niet te vergeten.

De Lelyman[10] comt daer terstont bij mij, toont mij brieven van zijnen man bij Aristoteles[11], dye seyt, dat den m(?)... iis[12] geseyt heeft, dat Alceus[13] alleen hapert[14] op Saturninus[15] ende dat Simonides[16] dat rechte houdt als raeckende particulieren. Schrijft mij eens daertoe uE. bedencken.

Deselve schreeff, dat Pyrrhus[17] soo wel als Aristoteles[18] voor Catullus[19] was; oock onse Neeff[20], maer dat deses stem[21] nu minder was als wel voor desen.

1 Cicero, *De Fin. Bon. et Mal.* III, c. 14.
2 Seneca, *Ep. ad Lucilium* XCIII, 2; vgl. voor de uitdrukking: Seneca saepe noster: Tertullianus, *De anima* XX (Migne, *P.L.* II, k. 724).
3 Dit citaat heb ik niet kunnen vinden.
4 Ook van deze woorden is de herkomst mij onbekend.
5 Vergilius, *Aen.* I, 118: apparent rari nantes in gurgite vasto.
6 Marcus Junius Brutus (85-42 v. Chr.), een der moordenaars van Gaius Julius Caesar. In de slag bij Philippi benam hij zich het leven en sprak stervend de bewuste woorden.
7 Vgl. Dio Cassius 47, 49, 2.
8 Dit doelt op de pogingen door Grotius en ten behoeve van hem ondernomen om zijn salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
9 Pieter en Diederick; deze laatste stond op het punt naar Parijs te vertrekken.
10 De Engelse gezant John Scudamore; Lelie is een codenaam voor Engeland.
11 Sir William Boswell (†1649), agent van Engeland in Den Haag; Aristoteles is een codenaam voor Holland.
12 In de tekst in cijfercode: 234.61.1006.2010. met door Van Reigersberch erboven geschreven: den m(?) ... iis.
13 Codewoord voor bestand.
14 In de tekst in cijfer: 14.49.47.33.66.68. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
15 Codenaam voor West-Indië.
16 Codewoord voor geld met de betekenis door Van Reigersberch erboven geschreven.
17 Codenaam voor Zeeland met de betekenis door Van Reigersberch erboven geschreven.
18 Van Reigersberch heeft er 'Hollant' boven geschreven.
19 Codewoord voor bestand; Van Reigersberch heeft er 'tresves' boven geschreven.
20 Frederik Hendrik; zie voor deze schuilnaam J. Fox, *Hugo Grotius en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962, 1° afl., p. 40.
21 In de tekst in cijfercode: 103.72.30. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.

Mijnheer de cancelier[1] blijft noch in Pomeren ende stelt de reys van Sweden uyt. De Engelschen schijnen wat hoops te hebben voor de Palsische familie.

Adres: Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raede in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: broeder de Groot, den 1 Ianu. 1636 tot Paris. De longa vita; van de vrije harange van den heer Bignon int parlament in presentie van den conynck.

2422. 1636 januari 2. Van Willem de Groot[2].

Frater optime,

Iterum sub novi anni auspiciis felicia omnia tibi tuisque ut comprecer, officium meum exigit.

Hortatur et anni tempus, ut consules te Delfenses ignorare pati non debeam; scias igitur duobus, qui praeterito anno rempublicam administrarunt, Beresteinio[3] et Duystio[4], adlectos cognatum Adrichemum[5] et Everardum Lodesteinium[6], quorum hic consul antea non fuit. Ex scabinali ordine moti Welhouckius[7], quem consulem suffraga destinaverant, et Meermannus noster[8], qui per quattuor iam annos id munus gesserat, cui suffecti Molhouckius[9], homo tibi ignotus, sed minime malus, et Nicolaus Bogardus[10], Meermanni affinis.

Parentibus[11], quod jusseras numeravi ipsis calendis, ut strenae nomine datum intelligant.

Cornelium tuum[12] Hamburgum recte venisse ex senatore Reygersbergio[13] laetus intelligo, nam ab ipso nihil habuimus.

Vides hic inclusas vocabulorum et litterarum notas aliquot a me confictas[14], quas hactenus reservavi, ut eae certo per filium[15] curentur: iis nos, si occasio ita tulerit, uti poterimus. Elegi nomina jurisconsultorum, utpote cum studiis nostris maxime convenientia; in litteris solos notarum ductus, non autem vim, quam alias habere solent, consideravi: addidi et characteres ad modum hebraeorum confictos, non

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2485.
3 Mr. Cornelis Paulusz. van Beresteyn.
4 Johan Hendriksz. Duyst van Voorhout.
5 Jacob Jacobsz. van Adrichem.
6 Mr. Everard Jansz. van Lodenstein.
7 Gerrard Cornelisz. Welhouck, anders Briel.
8 Frans Dircksz. Meerman.
9 Vincent Molshouck.
10 Mr. Nicolaes Adriaensz. Boogaerd.
11 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
12 Cornelis, Grotius' oudste zoon, was op last van zijn vader naar Duitsland gereisd om er o.a. de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
13 Nicolaes van Reigersberch.
14 Deze code ontbreekt.
15 Grotius' derde zoon Diederik had ten behoeve van zijn studie enige tijd in het vaderland doorgebracht en maakte zich gereed naar zijn ouders terug te keren.

veros, quia in his minus erroris admissum iri credidi. Tu haec qualiacunque boni consule et me, ut hactenus fecisti, solito amore prosequere.

Vale cum uxore et liberis[1].
Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, II Januarii 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suède vers le Roy Très chrestien A Paris.
In dorso schreef Grotius: II Jan. 1636 W. de Groot.

2423. 1636 januari 4. Aan L. Camerarius[2].

Illustrissime Domine,
Hodie, quarto novi anni ex nostro calendario, quem annum tibi tuisque felicem precor, accepi tuas IV Decembris exacti datas; quae me, ut debent, delectarunt, cum et valere te cum familia inter tantas strages video et mei non deposuisse memoriam. Spero et meas, quas 29 Novembris quasque septimo, XIII et XX Xbris scripsi[3], recte ad te perlatas testes fore non claudicantis diligentiae meae.
In Valle Telina quae agerentur, in illis perscripsi. Si quid deest, supplebit his ad nobilissimum filium tuum[4] literis qui illis in locis agit Marinus[5]. Et ibi et in Italia res omnes in ver quiescent. Sicut ex Germania copiae eo transeunt, ita et Crequiaco[6] ex Languedocia, Delphinatu, Provincia veniunt supplementa; neque vero dormiunt doli laborantibus Hispanis, ut per spes privatas qua Sabaudum[7], qua Parmensem[8] a Gallis abstrahant.
Per hoc regnum magna pecunia cogitur, sed magna cum invidia. De pace sermones multi, cui negotio rex[9] Bressaeum[10], Feuquerium[11], Davausium[12] destinat; Imperator[13] Herbipolensem episcopum[14], Fuggerum praesidem[15], baronem Curtium[16];

1 Alleen Cornelia was toen bij haar ouders in Parijs.
2 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 29. Gedrukt *Epist.*, p. 207. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant te Den Haag.
3 Resp. nos. 2371, 2380, 2389 en 2399.
4 Joachim Camerarius; zie over hem II, p. 505 n. 10.
5 Charles Marini, agent te Zürich.
6 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
11 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
12 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
13 Ferdinand II.
14 Franz von Hatzfeldt und Gleichen, bisschop van Würzburg; zie no. 2413, p. 436 n. 1.
15 Johann Ernst Fugger; zie no. 2413, p. 436 n. 2.
16 Ferdinand Siegmund Kurz, graaf van Senftenau; zie no. 2413, p. 436 n. 3.

Hispanus[17] comitem Ognatensem[18] et Mirabellium[19] addito ad hos alio missurus creditur. Locum Imperator Constantiam vellet, Hagam, ut audio, Batavi; media sententia Leodium proponit. Video rogatum a D. Sancti-

17 Philips IV van Spanje.
18 Don Inigo de Guevara, graaf van Oñate.
19 Don Antonio de Zuñiga y Davila, markies van Mirabel.

chaumontio[1] magnum cancellarium[2], ut et pro Suecia mittantur. Mihi non multum placet papa[3] arbiter. Batavis magnum pacis impedimentum, ni fallor, erit Brasilia.

De Scenquiano castello[4] spem bonam esse gaudeo. De duce Bulionaeo[5], quin factus sit pontificis, nemo hic dubitat et de illis Trajecti captivis qui evasere[6], non bella est fama. Multi ipsum ducem huc venturum putant, de Sedano ut aliquid conficiat cum rege.

Fuit hodie mecum Britanniae legatus[7], cui narravi, quibus argumentis Ser. electoris[8] causam, apud legatum Venetum[9] varia objectantem mihi, egissem. Non erat ingratum ipsi officium, et videtur meliuscula a Gallis sperare.

De Maguntiaco, Hanovia, Hagenavia, Colmaria, nihil certi intelligimus ipsaque nos ignorantia sollicitos habet. Sunt in hac urbe Feuquerius, Lagrangius[10], Bellevrius[11], consultores satis multi.

Deus det bellum nostris felix, aut potius parti utrique exhaustae impendiis fidam pacem; idemque te, illustrissime domine, cum tuis omnibus sospitet.

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 4 Ianuarii, MDCXXXVI ex n.c.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1635(!) 4/14 Ianuarij.

2424. 1636 januari 4. Van C. de Groot[12].

Pater mihi sancte,

Quod nunc scribo, id ea tantum facio de causa, ut scias me, sicut debeo, ita esse officii mei observantem. Nam et Sadlerus[13] et Spiringius[14] absunt etiamnum, quorum exspectandus est uterque, antequam de meis fiat quicquam. Caeterum nec de istis

1 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Urbanus VIII.
4 Over Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
5 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; betreffende zijn overgang tot het katholicisme zie no. 2322, p. 295 n. 16.
6 Vgl. no. 2361, p. 353.
7 Burggraaf John Scudamore.
8 Karl Ludwig, zoon van de Winterkoning Frederik V van de Palts.
9 Alvise Contarini di Nicolo.
10 Jacques de Loys de La Grange aux Ormes; zie over hem no. 2229, p. 155 n. 1.
11 Pomponne de Bellièvre (1606-1657); hij was juist teruggekeerd van een missie naar Italië.
12 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 25. Eigenh. oorspr.
13 Philip Sadler, officier in Zweedse dienst.
14 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.

nummariis, quorum mentionem faciunt litterae tuae, hoc inconsulto statuerit certi quid magnus cancellarius[15].

15 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Ad nova quod pertinet, sparguntur hac urbe rumusculi de facta armorum suspensione electorem[1] inter et Bannerium[2], sed rumusculi tantum; illud certum est electorem instare multum, ut pro tempore cessent hostilia, cuius in exercitu tanta iam est trepidatio, ut eo inspectante castellum Werbianum, cuius satis magna utilitas ceperint nostri, quanquam numero invalidi. Vexilla XII cum tormentis bellicis IV plaustrisque aliquot praeda onustis huc advectos vidimus, quorum omnium copiam fecit postremus iste conflictus. Interim Marasinum[3], Caesaris[4] is copiis imperat, cum VI millibus, quorum in numero isti sunt, quod contra iuratam fidem Vinariensis Wilhelmus[5] simul cum Erfurdia hosti tradidit, aiunt disparso et vaganti succurrere, eisque Lunemburgicum[6] regimenta, quae vacant, III iungere.

At vestris in partibus supine adeo rem geri dolemus; Tabernas certi sunt qui dicunt derelictas simul cum castello, quod adiacet, cum nec ab hoste nec intra urbem ulla premerentur necessitate adeo inhoneste et turpiter, ut non immerito ipsorum societas culpetur nobis, hosti autem habeatur ludibrio.

Deus haec omnia ad finem dirigat nobis haud improsperum, cuius tutelae, venerande pater, te matremque meam commendo.

Tuus tibi obedientissimus filius
C. Grotius.

Straelsunda, XXV Decemb. vet. cal. 1635.

Discessit ab hac aula Wolfius[7], cuius litteras hisce inclusas accipies simul cum characteribus, quibus quae habebitis rectiora ea condetis in posterum.

Vix scripseram hasce, cum afferuntur magno cancellario litterae, quae pactas dierum XIV inducias affirmant, ipsumque interea electorem abesse ab exercitu et Dresdam se contulisse. In Werbiano castello, cuius supra mentionem feci, tormenta XII medii generis reperta a nostris.

Adres: A Monsieur Monsieur l'Ambassadeur de Suède à Paris.
In dorso schreef Grotius: 25 dec 1636 (*sic*) C. de Groot.

2425. 1636 januari 4. Aan A. Oxenstierna[8].

Excellentissime Domine,

1 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
2 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
3 Rudolf Marazini, keizerlijk veldmaarschalk.
4 Ferdinand II.
5 Wilhelm van Saksen-Weimar; zie over hem p. 25 n. 1.
6 Georg, hertog van Braunschweig-Lüneburg.
7 Herman Wolff, juris doctor, Zweedse hofraad en gezant bij landgraaf Wilhelm V van Hessen-Kassel.
8 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 206; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 137.

Cum nuper in parlamentum rex[9] edicta ferret nummaria[10], ex quibus sub hoc quidem parlamento tantum se pecuniae facturos quantum postremis scripsi

9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Vgl. no. 2403, p. 421.

literis[1], ex omni autem Gallia ad viginti et quinque milliones sperant additis iis, quae refundere cogentur aerarii hirudines, Hieronymus Bignonius[2] regius advocatus, orationem habuit celebratissimam[3], qua ita ostendit parendum regi et necessitati parenti, ut interim quam noxiae sint publico illae dignitatum nundinae non taceret. Nam neque sine populi injuria exerceri munera caro emta et idoneos militiae homines ad alia avocari[4]: labare et Galliae famam apud externos, ut ad ea redactae quae ultimis periculis ultima adhiberi solent. Initium in immensum excreturo malo Franciscum Primum[5] fecisse adeo jam tunc aversante Deo susceptos ex reductis inde pecuniis conatus, ut ab illis nihil reliquum Gallia habeat praeter luctus et imminuti imperii memoriam.

Haec tam libere dicta rex indoluit, ideo quod audirent haec qui eo venerant multi, inter quos et ducis Caroli[6] uxor[7]. Fruitur tamen Bignonius praestiti officii conscientia, quanquam a rege voce cancellarii[8] reprehensus. At primus parlamenti praeses[9] et blandiente oratione et rerum odiosarum silentio, quantum parlamentariis displicuit, tantum apud regem inivit gratiae, ut ad eas, quas habet dignitates praefecturam urbis Parisiensis et cancellariatum equestrium regis societatum adiunxerit.

At parlamenti classes aliae se cum rex venit non convocatas queruntur; omnes vero de edictis, quae nec lecta nec audita ad regis nutum probarunt, de iis jam introspectis querelas ad regem meditantur. Quia ipsa edicta ejus generis publicari non solent, rerum contentatarum indiculum mitto.

Ad Sanctichaumontium[10] trajici pecunias audio. Venerunt in hanc urbem ex Italia Bellevrius[11], ex Germania Feuquerius[12] et Lagrangius[13] consilia collaturi.

De Maguntiaco, Hanovia, Hagenovia, Colmaria sicut certi habeo nihil, ita pejora metuo. Illud dolet, quod Suedi militis circa illa loca agentis licentiam incusant Galli, ut infestam sibi non minus quam ullam hostium vim.

Cardinalis Riceliacus majorem indies diligentiam custodiendae saluti suae adhibet jamque et carrucam loricavit inter coria, quibus ambitur interjectis e ferro laminis, quae transitum globis impediant.

Dux Bulionaeus[14], quem jam pontificium et pontificii credunt et reformati, etiam disputatione in vulgus eunte, quasi quae inter principem Arausionensem[15] et ipsum intercesserit, huc dicitur venturus, sive ut de Sedano regi tradendo transigat, quod reformati metuunt, sive ut purget se de captivis Hispanis, qui

1 No. 2413.
2 Jérôme Bignon; zie over hem III, p. 154 n. 5.
3 Vgl. no. 2421.
4 De editie der *Epist.* heeft de lezing ‘evocari’.
5 Frans I (1515-1547; geb. 1494).
6 Karel IV, hertog van Lotharingen.
7 Nicole van Lotharingen; zie over haar no. 2421, p. 444 n. 8.
8 Pierre Séguier, sedert 11 december 1635 kanselier.
9 Nicolas Le Jay; zie III, p. 123 en IV, p. 289.
10 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, gezant van Lodewijk XIII bij Axel Oxenstierna in Duitsland.
11 Pomponne de Bellièvre; zie no. 2423, p. 449 en n. 11 aldaar.
12 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
13 Jacques de Loys de La Grange aux Ormes.
14 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; zie no. 2322, p. 295 n. 16.
15 Frederik Hendrik.

nuper Trajecto ad Mosam evasere[1], quod ipsius culpa factum hic dicitur, quia, inde cum abiret, mandata dederat, quibus severiorem illorum custodiam inhibebat.

Polonos Romae laborantes, ut cum pace pontificis[2] regi suo[3] liceat cum palatina[4] conjugium facere, multum adjuvant Galli.

Mitto Marini[5] literas, qui, si quid magni per Italiam sperat, vereor, ne fallatur.

Gallicarum ad Rhenum copiarum apud Tullos pars maxima est. Gallasius[6] ipse trans Rhenum agere creditur, sed relictis satis multis, qui cisrhenanam possessionem Gallis interturbent.

Haec vix scripseram, cum venit ad me Britannicus legatus,[7] cui video spem aliquam datam componendi illud electorale negotium, quod cum Gallia controversum ei erat. Perscriptum ipsi fuerat induciarum Batavicarum moram in sola Brasilia esse; id pecunia posse sanari.

Misi ad Heufdii cognatum[8] de pecunia; ait se melius quam antehac sperare. Ego eos, qui aerarium regunt, video diem de die ducere nihilque nobis dare praeter bonas spes et forte pecuniae particulas, de cetero re tota pendente ab ipsorum arbitrio. Studii in res nostras signa non video. Siquid praestant, metu praestant nec longius quam metus durat.

Iam nunc a Vienna literas video, quae nihil magni nuntiant, nisi scriptum ad Piccolominium[9], ut terris Neoburgici[10] parcat. Et mitti ad electores[11] qui captent suffragia.

Ex Italia literae nos docent Gallorum sociorumque exercitum in Lomiliana terra agere, tantum ut inde alimenta habeant, ea ubi defecerint, propositum in Novariensem agrum ire, qua parte Olegium est. Crequiaco[12] cohortes ex Languedocia duas advenisse; exspectari e Delphinatu et Provincia tres alias; Mediolanensibus sua quoque exspectari auxilia ex Hispania et e Germania per Helveticas Alpes; nihil tamen ante ver agi posse validis ibi oppidis nec capi facilibus, nisi justa obsidione. Additur et Parmensem[13] spe Sabromati et Sabaudum[14] spe recuperandi Pigneroli lactari, ut a Gallica amicitia discedant; et esse Genuae principis Carignani[15] uxorem[16] paratam itineri in Hispaniam. Ab Hispanis miti-

1 Vgl. no. 2361, p. 353.
2 Urbanus VIII.
3 Wladislas VII (IV).
4 Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts; het huwelijk met de Poolse koning heeft geen doorgang gevonden.
5 Over Charles Marin of Marini zie V, p. 436 n. 4.
6 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
7 Burggraaf John Scudamore.
8 Johan Heufft was bankier te Parijs en zaakgelastigde zowel van Zweden als van Frankrijk; zijn - gelijknamige - verwant is de in no. 2250 genoemde; zie aldaar, p. 186 en n. 1.
9 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
10 Paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg en Jülich-Berg.
11 Zie no. 2382, p. 381 n. 13.
12 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
13 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
14 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
15 Tommaso Francesco van Savoye, prins van Carignano.
16 Marie de Bourbon, gravin van Soissons (1606-1692).

gari papae animum, parere ejus imperiis jusso Borgia[1]. Eosdem nullam omittere curam retinendas ad insulas[2].

Post haec omnia, Excellentissime Domine, et hoc anno et secuturis felicia Tuae Sublimitati comprecor.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 4 Ianuarii 1636 ex novo Calendario.

Literae reginae matris[3] in solo scripta Hispanici juris satis ostendunt, quantum et ibi sit belli taedium[4].

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praesent. Stralsundi, die 22 Jan. 1636.

2426. 1636 januari 4. Aan P. Schmalz[5].

Nobilissime Domine,

Satis intelligo ademta Prussia amicis in hostes mutatis tarda ad exsolvendam promissi fidem Gallia rem nummariam multum nobis[6] esse accisam; quominus molestum me vobis esse debere de negotiis alienis, cum satis habere debeam, si mea ad affectum perducam. Tamen ea cum sit frontis meae infirmitas, ut petentibus amicis negare nihil possim, rogo veniam des eadem facilitate, qua ego inducor, ut petentibus amicis negare nihil possim, rogo veniam des eadem facilitate, qua ego inducor, ut talia suscipiam.

Nobilis ille ex praetoria regis[7] cohorte, ad quem jus a D. de la Ville[8] pervenit, eo minus commendationis meae eget, quod ipse ad te scribat et summe faventem sibi habeat Sanctichaumontium[9]: a quo si magnas, ut hic rumor est, pecunias res Suedica accipit, poterit hujus postulatorum haberi ratio.

Hottomanno[10], si de chartis ejus comparandis confici negotium non placet, velim tamen, ut antehac, dari aliquid in solatium senectutis, ne se credat in eo, quod nostris

1 Gaspar de Borja y Velasco (1582-1645), kardinaal, aartsbisschop van Sevilla en Toledo; hij vertegenwoordigde de Spaanse koning bij de Romeinse Curie.
2 Ste. Marguerite en St. Honorat.
3 Maria de Medici.
4 Dit postscriptum ontbreekt in de editie der *Epist.*
5 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 207; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 566. Geadresseerde, P. Abel Schmalz, was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 De uitgave der *Epist.* heeft hier de lezing 'vobis'.
7 Mij onbekend.
8 Waarschijnlijk Pierre de La Ville. Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. I, p. 501 vv., waar een contract tussen deze De La Ville en de Zweedse koning Gustaaf II Adolf is afgedrukt.
9 Melchior Mitte, graaf van Miolans, markies van St. Chaumont.
10 Jean Hotman; zie over hem III, p. 1 n. 3. Vgl. no. 2265, p. 205.

semper studuit rebus et quam potest maxime eas juvat, operam perdere. Trecenti floreni gratum ei munus essent.

Marinus[11] queritur, quod nec pecunias nec literas accipiat. Moratur nunc

11 Over Charles Marini zie V, p. 436 n. 4.

apud Clavennam[1] rerum dotalium causa. In rebus Italiae saepe fallitur tardis et incertis nuntiis. Forte utilior esset Venetiis ad aucupandos rumores. Sperat ipse iter Constantinopolim.

24 Octobris datae erant postremae abs te quas habui literae; ex eo nullas habui, cum a Mullero[2] habuerit Hebsteinius[3] 12 datas Novembris, quae vos a Sanctichaumontio adhuc illis in partibus retineri nuntiabant. Spero aliquas in itinere esse, quas venti aut alia aliqua mora detinet. Et ecce vix huc usque in scribendo perveneram, cum duas abs te accipio 6/16 et 13/23 Novembris datas curante legato Camerario[4]. Gratias ago pro iis, quae nuntias. Deus det in posterum etiam meliora. Maxime gaudeo, quod Excellentissimo D. cancellario[5] video curae esse, ne indecora publico sit legatio mihi mandata. Ego quantum fieri potest annitar, ne quid a me desideretur.

Quandoquidem in Pomerania moramini, spero jam advenisse ad vos filium meum[6], qui ut te amicum meum sentiat, summe precor. Si quis ejus vel exiguus potest esse usus, velim sane. Sin minus, redeat nuntium nobis gratissimum bonae vestrae valetudinis referens.

De Hottomanno dixi supra: illud, quia literae priores interierunt, repetam: de chartis ejus comparandis mandasse mihi aliquid magnum cancellarium et pretium dixisse tria millia florenorum; velitne id sumi de pecunia quam a Gallis flagitamus, nescio. Et si consilium mutaverit, an munusculum tamen ei, quale modo descripsi, cupiat[7] tradi. Pictori Mousterio[8] praeceperat, ut imagines primorum in Gallia hominum ad se transmitteret: et praemium[9] illi operae largiter solvi voluerat. Sed id etiam quantum vellet esse, non dixerat.

De his quae sit sententia, desidero edoceri, ne quid imprudens aut nimia liberalitate aut parsimonia peccem. De meis impensorum rationibus spero et te et D. Spiringium[10], ad quem misi, memores fore. Et de trimestribus in posterum.

Accepi cum literis tuis etiam pacta induciarum cum Polono[11], quae bene ut vertant, opto: accepi et reliqua actorum cum Saxone[12], quae paulo ante mihi ostenderat Hebsteinius. Mitto tibi longaevi Angli, de quo ante scripsi[13], editam hic historiam, ut sit, inter arma quo te oblectes.

Vale et nostri meminisse, te oro, perge.

1 De editie der *Epist.* heeft de lezing 'Claudium'.
2 Georg Müller; zie over hem p. 72 n. 6.
3 Johan Epestein, Zweeds agent te Parijs.
4 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.
5 Axel Oxenstierna.
6 Cornelis, Grotius' oudste zoon, was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.a. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
7 De lezing der *Epist.* luidt: 'jubeat'.
8 Daniel Dumoustier; vgl. no. 2265, p. 205 en n. 7 aldaar.
9 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing: 'pretium'.
10 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden.
11 De Poolse koning Wladislas VII (IV) had op 12 september 1635 met Zweden een bestand voor 26 jaar gesloten te Stuhmsdorf; voor de bepalingen van het tractaat zie Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh* II, p. 260 vv.
12 Johann Georg, keurvorst van Saksen; hij had na de voorlopige vrede van Pirna op 30 mei 1635 met keizer Ferdinand II de vrede van Praag gesloten.
13 No. 2405.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 4 Ian. 1636 ex novo Calendario.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalcke, secrétaire de Monseigneur le Grand Chancelier de Suède.

2427. 1636 januari 5. Van N. van Reigersberch[1].

Mon frère,

Desen comt over Engelant op hope van corte passagie te vinden ende Uwe Ed. te excuseren, dat veele van de mijne, die op den wint hebben gewacht, noch onder uEd. soon[2] berusten, daerin ick uEd. van alles particulierelijck hebbe geadviseert. Waerom alleen seggen sal, dat Cimon[3] van de[4] Alcaeus[5] noch spreeckt ende, naer mij Iovinianus[6] seyt, met seer grote apparentie. Catilina[7] gaet naer Mustafa Bassa[8]; Vindex[9] wert gepresenteert mede over het huwelijck te staen, maer schijnt niet, dat hem sal laten vinden, hoewel Mustafa Bassa[10] het goet vint, mits Hannibal[11] niet werde wtgesloten. Irenaeus[12] seyt mij reden te hebben om te geloven, dat met Catullus[13] al verde is gesproocken.

Men heeft hier advisen, dat de Sweetse wederom drie regimenten van de Saxen hebben geslagen, ende wert gelooft.

Den heer rijxcanselier[14] schijnt voor te hebben eene ambassade naer den keyser te senden, om directelijck, sonder Saxen[15] te kennen, met sijn M.[teyt] te handelen.

Van Engelant wacht men niet als een nieuwe besendynge, waerdoor den Pals niet sal werden gerestitueert. Seldeni bouck[16] is hier gesien, Cunaeo[17] gelast het te

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 7 a. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2470. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 243.
2 Diederik maakte zich na een verblijf in het vaderland gereed om naar zijn ouders terug te keren.
3 Codenaam voor Staten-Generaal.
4 In de tekst in cijfer: 213.189. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
5 Codewoord voor bestand.
6 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
7 Schuilnaam voor Cornelis Musch; Grotius heeft erboven geschreven: Mus. Ter zake zie no. 2350, p. 336 n. 5.
8 Codenaam voor de Zuidelijke Nederlanden; Grotius heeft erboven geschreven: Sp. Ned.
9 Codenaam voor Frankrijk; Grotius heeft erboven geschreven: Fr.
10 Grotius heeft er 'Ned.' boven geschreven.
11 Schuilnaam voor Ferdinand II; Grotius heeft erboven geschreven: keiser.
12 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
13 Codewoord voor 'bestand'; Grotius heeft er 'Trefves' boven geschreven.
14 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
15 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
16 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V, no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
17 De Leidse hoogleraar Petrus Cunaeus; zie V no. 1801, p. 80 n. 2.

beantwoorden. Somyge meenen uEd. daertoe behoorde te worden versocht, maer dat kan over het herte niet; oock soo waer het ongeraden, ten ware mits conditie breeder in mijn voorgaende[18] vervatet.

18 Een blijkbaar verloren gegane brief geschreven tussen 11 december 1635 (no. 2386) en 5 januari 1636.

Neef de Groot[1] heeft mij tot noch toe sijn arrivement tot Straelsunt niet geadviseert, van anderen hebbe ick, dat hij den derden Decembris tot Hamburch arriveerde.

Den heer burgemeester Beveren[2] gaet in plaetse van de heer van Somerdijck[3] naer Engelant.

Dit in het corte, alle particulariteyten sal uEd. door eenen anderen wech verstaen. U Neeff[4] toont genegentheyt soo iegens mij als andere; die dient gecultiveert.

UEd. dienstwillygen broeder
N.v. Reigersberch.

Desen 5 Jann. 1636.

Mijn gebiedenisse aen mijn suster. Ick stae om naer Vrieslant morgen te reysen ende veerthien dagen wt te wesen. UEd. sal mij excuseren, soo ick niet en schrijve; bidde uEd. echter gelieve te continueren.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot, Ambassadeur van de Coninginne ende croon van Sweden bij de Alderchristelijcksten Conynck.

In dorso schreef Grotius: 5 Ian. 1635 (*sic*) N. Reig.

En op de adreszijde: 5 Ian. 1636 N. Reigersberg.

2428. 1636 januari 8. Aan Ch. Marini[5].

Monsieur,

J'ay faict response à toutes les vostres et ay envoyé les lettres par la voye de Genève. Par ma dernière escrite il y a huict iours[6] ie vous ay donné les advis qu'avons de l'Allemagne et du Pays-Bas avec ce qui se passoit icy en France.

Depuis i'ay receu deux des vostres, l'une escrite à Chiavenne, le 8/18 de Novembre[7], l'autre à Morbegno le 16 decemb.[8]. Et n'ay pas manqué d'envoyer la lettre de monsieur l'ambassadeur Haga[9] et la vostre à monsieur le grand chancelier[10], et depuis la vostre au fils de monsieur l'ambassadeur Camerarius[11].

1 Cornelis, Grotius' oudste zoon door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er Oxenstierna te ontmoeten.
2 Cornelis van Beveren; vgl. no. 2277, p. 224 n. 3.
3 François van Aerssen, die zich had verontschuldigd.
4 Frederik Hendrik; zie voor deze schuilnaam J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Ned. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 121. Antw. op nos. 2354 en 2395; tesamen met no. 2420 beantw. d. no. 2476. Voor geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
6 No. 2420.
7 No. 2354.
8 No. 2395.
9 Mr. Cornelis Haga, Staats gezant te Konstantinopel; zie IV, p. 77 n. 5.
10 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
11 Ludwig Camerarius, Zweeds gezant in Den Haag.

Depuis nous n'avons nul changement aux affaires sinon que ledit monseigneur le grand chancelier est encore à Stralsundt pour mieux pourvoir aux affaires de la Poméranie. Cependant on parle partout de la paix, mais on n'est pas encore

d'accord du lieu, et moins des conditions qu'un chacun voudra faire à son appetit. Les apprests de la guerre ne sont pas petits et croit-on que le duc Bernard de Weymar[1] viendra icy si quelque chose impourveue ne le tiene.

Nous attendrons icy les nouvelles des gens qui veulent passer par le pays des Suisses et le dégât des affaires de l'Italie.

Je vous prie en outre de croire, monsieur, que ie vous souhaitte toutes prospéritez pour cette année et pour celles à advenir, et pour moy la félicité de vous pouvoir tesmoigner par des effets que ie suis et continueray d'estre

Vostre serviteur très humble.

Le 8 de l'an 1636, nouveau style.

2429. 1636 januari 8. Van Ch. Marini[2].

Monsieur,

Par le baron de Canysi[3], mareschal de nostre camp, qui s'en va trouver le roy[4] pour les affaires de la pauvre Valtoline, ie n'ay pas voulu manquer de vous adviser de la réception de vos deux très aggréables, l'une de 27 de 9bre[5], l'autre du 4 de Xbre[6] sur le sujet desquelles i'ay parlé à monseigneur le duc[7] auquel il a esté si aggréable qu'il m'a commandé expressément de vous faire sçavoir l'estime qu'il fait de vos rares qualitez et que toutes et quantesfois qu'il vous plairra entretenir la bonne correspondance avec luy, il l'aura à gré come celuy qui chérit particulièrement les gens de vostre sorte. Ie vous prie donc de vouloir aggréer à son Ex.ce en sa demande et vous asseurer que ce n'est pas un prince attaché à des panelles mais aimant la rondeur et vertu d'un chacun.

Icy nous passons l'hyver à la façon des soldats qui, d'ordinaire, gastent le pays, les bons souffrant avec les mauvais qui ont causé ces misères de la Valtoline, où nous ne sçaurions iouir de rien jusques à ce qu'on y mette meilleur ordre, ou qu'une paix universelle en face vuider la soldatesque. Les Allemans ne passent pas encor par la Suisse encor qu'ils ayent le passage libre, quelques-uns disant qu'ils soyent contremandez pour renforcer l'armée de Gallas[8] plus d'un tiers ruinée par la famine et disette de toutes choses.

En Italie Créqui[9] va empêcher le passage aux Espagnols venans de Naples au nombre de 5m hommes pour le secours du Milanois, l'armée duquel se met aussy en ordre pour le suivre et faciliter la conjonction des siens. L'on continue à fortifier

1 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2367 en 2375; beantw. d. no. 2468. Betreffende Ch. Marini zie V, p. 436 n. 4.
3 René de Carbonnel, sieur et baron - en sedert 1619 markies - van Canisy, in de jaren 1635-1636 veldmaarschalk in het leger van Lodewijk XIII in de Veltlin; hij overleed op 27 september 1655.
4 Lodewijk XIII van Frankrijk.
5 No. 2367.
6 No. 2375.
7 Henri, hertog van Rohan.
8 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
9 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.

Brem, Candia, Sartyrana pour y avoir un pied ferme et envahir au printemps avec trois armées le Milanois, les villes duquel estant desià bien pourveues de tout

on trouvera bien de la peine à les prendre par force. Monseigneur le duc traitte cependant avec les Voltolins pour les disposer à la dévotion des Grisons, avec quel succez peu de iours nous en es[c]lairciront.

S'il vous n'avez point veu la responce au manifeste du duc de Parme[1] ie la vous communiqueray en recevant l'advis.

Le Turc[2] doit avoir battu le Persien[3] en rase campagne, traittant sur telle desfaite la paix avec luy ce qu'estant nous le verrons bientost en Europe. J'en attens plus de particularités de monsieur Haga[4] mesme.

Pour fin ne recevant jusques icy aucun payement de mon gage, ie vous supplieray encore une fois de repprésenter vivement à monseigneur le gran chancelier[5], autrement mon gran proxène (?), les difficultés de la famine dans lesquelles nous nous trovons icy enveloppez vivant parmy une incroyable cherté qui règne icy et dans tout le pays de Grisons et de Suisse. La soldatesque consume tout de sorte que au défaut des services que ie devrois avoir á l'armée, il faut que i'achète desià et le foin et le bois et en somme la moindre chose par argent et ayant 3 chevaux et 4 personnez vous pouvez bien juger quelles despences que ie fais parmy les François qui d'ordinaire sont splendidez au traittement. On me n'envoye pas aussy aucune résolution pour mon voyage de Constantinople où on a desià adverty le gran seigneur de ma venue, sans que i'en puisse donner aucune asseurance au sieur Haga qui en a escrit à son Ex.ce à laquelle ie ne doute nullement que vous n'ayez point envoyé par promte addresse ses lettres que ie vous ay (ta)nt reccomandées.

Pardonne-moy, monsieur, de l'importunité que ie vous donne si souvent avec mes paquets qui ne peuvent plus passer par la voy d'Alcace et du Paletinat: faisant tout par nécessité et sur l'appuy de vostre particulière affection, dont il vous plait favoriser celuy qui est si passionnément, monsieur,

vostre serviteur très humble
Mariny.

De Morbegno, ce 8 de Janvier l'an 636 à l'entrée duquel ie vous souhaitte toute sorte de prospérité.

In dorso schreef Grotius: 8 Ian. 1636 Marini;
en: Rec. 6 Ian. (*sic*) n. st.
Boven aan de brief : Rec. 6 febr. n. st. 1636.

2430. 1636 januari 10. Aan L. Camerarius[6].

1 Odoardo Farnese, hertog van Parma; voor het bedoelde manifest en het antwoord daarop vgl. *Merc. Franç.* XXI, p. 40 vv.
2 Sultan Murád (Amurath IV); zie V, p. 435 n. 7.
3 Sefi (Sam Mirza); zie no. 2359, p. 349 en n. 5 aldaar.
4 Mr. Cornelis Haga, gezant van de Republiek in Konstantinopel.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 30. Gedrukt *Epist.*, p. 208. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

Illustrissime Domine,

Et hyems et ob praedones quoque non facile tentandum mare efficiunt, ut

literis saepe diu careamus, deinde cumulatae adveniant, ut hodie ad me ternae tuae divisis satis temporibus, partim Novembris exitu, partim XXI Xbris novi Calen. datae.

De iis, quae a me edoceri possis, spero satisfacturas tibi, quas ante 7 hos dies[1] quasque prius misi literas. Nam ex eo tempore nihil plane certi cognoscimus, nisi de Maguntiaco actum, quando Hogendorpio[2] scripsit dux Bernhardus[3], ne quid auxilii exspectaret, sed desertis locis illis ad Confluentes Rheni ac Mosellae se conferret. De Colmaria, Hanovia, Hagenovia video hic satis bene sperari, ituro ad liberandam Alsatiam cardinali Valetta[4].

Helvetiorum per montes pars jam dicitur transiisse Caesariani[5] militis, nec aliud quam amicitiae Helveticae reverentiam obstitisse, quo minus eos concideret Rohanius[6].

Angliae legatus[7], vir sane egregius et Domui Palatinae optime cupiens, tecum existimat Hollandos Zelandosque magno teneri pacis desiderio; cujus tamen aequae et communis vix ullam nobis spem faciunt Galliae principes viri. Legati ejusdem[8] negotia adhuc ad scopulum illum de electoratus titulo adhaerescunt.

Meliora saepe ex his locis nuntiare et aliis et tibi praesertim vellem sane; sed non semper se praebet materia. Ex cardinali ipso Riceliaco didici a legatis Gallicis[9], qui a sago ad togata officia transierunt perscriptum, meis in Hollandiam literis res Galliae ut deploratas depingi omniaque nunciari hinc ad pacem ruentia. Respondi me paratum stare te teste, sed credere natum hoc mendacium ex eo, quod Bruxellenses de meis ad magnum cancellarium[10] literis confinxerant[11], non a vero tantum, sed et a veri specie longe remotum.

Cum responsa mea audiisset, dixit, se amici libertate apud me uti voluisse acturumque posthac etiam apertius, confisum meo in rem communem studio.

Tuae in filium meum[12], qui utinam aliquando, majus enim nihil habeo ei quod optem, tuo similis evadat, humanitati maximas gratias ago.

De Scenquiani recuperatione[13] spem in ver differemus.

Induciarum negotio non puto moram fore in aliquo deliquio potestatis Hispano cardinali[14] datae, cum e dignitate sit fratris regii[15], etiamsi arcana mandata habeat, palam maximam praeferre ad agendum libertatem. Res haud dubie ex

1 No. 2423 dd. 4 januari.
2 Gijsbert van Hogendorp; zie over hem no. 2319, p. 287 n. 13.
3 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 De troepen van Ferdinand II.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Burggraaf John Scudamore.
8 De Franse ordinarius-ambassadeur in Engeland was Jacques d'Angennes, markies van Poigny; als extra-ordinarius was hem toegevoegd Henri de St. Nectaire, markies van La Ferté-Nabert.
9 Hercule Girard, baron van Charnacé, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
10 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
11 Zie p. 386 en n. 6 aldaar.
12 Cornelis, Grotius' oudste zoon, was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er Oxenstierna te ontmoeten.
13 Over Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
14 De kardinaal-infant van Spanje don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
15 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans.

Batavorum parte pendebit a principis Arausionensis[1] arbitrio, de quo qui heic rerum potiuntur, loquuntur amicissime. Ad concilia, ni fallor, nationum res non veniet, nisi cocta. Legati duo Gallici[2], gratia et ingenio valentes, satis efficaces erunt ad disturbanda consilia rebus Gallicis noxia, praesertim cum ab ipsis stent tam perspicua foederis verba.

Parmensis[3] tutelam, contra vim etiam ecclesiasticam, rex Galliae[4] suscepit idque pontifici[5] significavit. Borgia[6] jam pontifici parens in Hispaniam abiit. Ipse pontifex aegrotavit, sed revalescit; siquid contingat humanitus, successorem Galli velint sibi studentem. Ego, siquis plane Hispaniensis in id culmen ascendat, meliora sperare audeam.

Magnum cancellarium, quod et tuae postremae literae indicant, et ego ex aliis inde missis didici, hyemem acturum in Pomerania, grate hic accipitur dubitante nemine tanti viri vultum ipsum non leve momentum habere ad tutandum limitem bellumque parandum in ver imminens.

Davausius[7] huc scribit pro certo se habere futurum ut induciarum pacta[8] a conventu Polonico probentur.

Quomodo Benavidius[9] salutaturus[10] sit Palatinum principem[11], avida erit omnium exspectatio.

Societatis Americanae quod interest de pace, id audio Hispanos paratos pecunia sarcire, sed in eo negotio plus est quod reipublicae interest. Ubi scierimus, quid evenerit hostilibus per Brasiliam classibus, erit inde nobis ad futuri dijudicationem lucis nonnihil.

De Seldeni libro[12] totum prope[13] Oceanum Anglis vindicante quid sentiant Batavi, satis notum habeo; silentione et possessionis suae fiducia rem sint transmissuri, videbimus. Galli non tacebunt. Dani nothus[14] hic ob causas fuit similes, praeter Bremensem illam scilicet, de vectigali Albis deque piscatu sub Norvegiae littora nisi regis[15] permissu non usurpando. Forte respondendi ad haec munus injungetur S. Chaumontio[16].

De Turca[17] absoluturo se a Persa[18] et in christianos discordes, ut solet, irruituro valde credibilis est tua aliorumque prudentum suspicio.

1 Frederik Hendrik.
2 Zie p. 459 n. 9.
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 Lodewijk XIII.
5 Urbanus VIII.
6 Gaspar de Borja y Velasco; zie over hem no. 2425, p. 453 n. 1.
7 Claude de Mesmes, graaf van Avaux.
8 Op 12 september was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar gesloten tussen Polen en Zweden.
9 Don Christoval Benavides de Benevent, benoemd tot gezant van Spanje in Engeland.
10 De woorden ‘ut ... salutaturus’ ontbreken in de copie te Uppsala.
11 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
12 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
13 De copie te Uppsala leest: proprie.
14 Volckmar -Valdemar Christian-, zoon van Christiaan IV en Christina Munk.
15 Christiaan IV van Denemarken.
16 Melchior Mitte, graaf van Miolans, markies van St. Chaumont.
17 Sultan Murád (Amurath IV); zie V no. 2066, p. 435 n. 7.
18 Sefi (Sam Mirza); zie no. 2359, p. 349 en n. 5 aldaar.

Contenti officii praestiti, ut scribis, conscientia permittamus exitus rerum summo arbitro, cujus paternae tutelae, Illustrissime Domine, te tuosque commendo.

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus animo observantissimo
H. Grotius.

Lutetiae, X Ianuarii MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1636 6/16 Ianuarij.

2431. 1636 januari 10. Aan Willem de Groot[1].

Mi frater,

Accipio hodie tuas 22 Decembris[2] cum multo veterioribus senatoris Reigersbergii[3].

Didericum[4] videre et quae adfert valde cupimus.

Seldenum[5] legi in me plane humanum et sane eruditum. Silentio et possessionis inhaesione an scripto se vindicaturi sint Batavi, docebitis nos. Gallos puto, ut taceant, nullo pretio adduci posse. Sed haec res et Hispanos et Germanos et Danos tangit.

De matre[6] faxit Deus lucis dator.

Chartae, quas peto, non eae tantum sunt, quas abstulit Duvenvordius[7], cui earum ratio reddenda est, sed et aliae multo exquisitiores, quae apud D. Basium[8] fuere: nunc ubi sint, illum scire aequum est. Plane cupio offeratur libellus cognatorum aut liberorum nomine et flagitetur responsum. D.D. Adrichemo[9] ac Dusseno[10], et amicis et propinquis meis, rogo dicas meo nomine, ne me tam diu tam male ingrateque tractari patiantur.

Pavius[11] quae ad *ὑποβολιμαίους* literas annotet otio suo abutens, scire cupiam.

Petro[12] egregium testimonium reddit Vossius, utinam id operibus impleat.

Cornelium[13] Hamburgo literae non ipsius, sed amicorum - puto, quod

1 Gedrukt *Epist.*, p. 858. Antw. op no. 2410.
2 No. 2410.
3 Nicolaes van Reigersberch.
4 Diederik, Grotius' derde zoon, die voor zijn studie in het vaderland had vertoefd, stond op het punt zich weer bij zijn ouders in Parijs te voegen.
5 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
6 Aeltgen van Overschie; zij was nagenoeg blind.
7 Jhr. Johan van Wassenaer-Duvenvoorde; vgl. IV, p. 436 en de verwijzing in n. 7 aldaar.
8 Mr. Johan Basius.
9 Joost Jacobsz. van Adrichem.
10 Eewout Jacobsz. van der Dussen.
11 Adriaen Reyniersz. Pauw, die zich te Parijs bevond.
12 Grotius' tweede zoon Pieter; hij verbleef voor zijn studie in het vaderland, waar o.a. G.J. Vossius een oog op hem hield.
13 Cornelis, Grotius' oudste zoon, was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.

properaret - nuntiant Lubecam ivisse, inde Stralsuntum, ubi hyemem acturus est magnus cancellarius[1].

Rogo de Casaubonianis[2], Tilenianisque[3] sis memor. Incido ubique in tricones.

Magontiacum amissum puto. De Colmaria Hagenoviaque bene speramus eunte illuc cum exercitu Valetta[4].

Deus te cum parentibus[5], uxore[6], liberis[7], amicis sospitet.

Tui amantissimus frater
H. Grotius.

Lutetiae, 10 Ianuarii 1636.

2432. 1636 januari 10. Aan A. Oxenstierna[8].

Excellentissime Domine,

Postquam postremum ad Sublimitatem Tuam scripseram[9], fuit apud me legatus Venetus[10], cujus sermones eo tendebant, ut crederetur ab Hispano[11] pacem haberi non posse, nisi omnibus rebus restitutis in statum, quem habuerunt anno MDXXVIII. Itaque bellum persequendum omnibus, qui restarent. At aliunde disco Batavos aut certe partem eorum potentiorem, Hollandos ac Zelandos, magno teneri desiderio ponendi extra periculum commercia. Idem legatus ut pontificem[12] se sectantibus, ita Anglum[13] putabat protestantibus idoneum fore conciliatorem: cujus tamen consilia in eo non probabat, quod agnosci hic vellet electoris[14] dignitatem, priusquam fidem fecisset in partes communes bene affecti animi. Pomeraniam ajebat se ex Charnassaeo[15] didicisse Batavorum insulis peninsulisque persimilem, in hoc etiam quod defensu facilis. Lubecae dissidium aliquod intercessisse cum Suedis, quod et aliunde audieram. Rohanio[16] satis animi ad intercipiendos Caesarianos[17], qui trans

1 Oxenstierna.
2 Het betreft brieven van Isaac Casaubonus; zie over de uitgave ervan no. 2381, p. 380 n. 4, en III, p. 152 en n. 3 aldaar.
3 Wellicht de in III, p. 407 genoemde geschriften van Daniel Tilenus, wellicht ook de brieven, waarvan sprake is in III, p. 158. Zie ook no. 2415, p. 439.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
6 Alida Graswinckel.
7 Voor hun namen zie no. 2237, p. 166 n. 9.
8 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 207; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 139.
9 No. 2425 dd. 4 januari.
10 Alvise Contarini di Nicolo.
11 Philips IV.
12 Urbanus VIII.
13 Karel I.
14 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V, keurvorst van de Palts.
15 Hercule Girard, baron van Charnacé.
16 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.
17 De troepen van keizer Ferdinand II.

Alpes in Italiam eunt, nisi ejus conatibus, quod metuitur, aperte se objiciant Helvetii; Danum[18] paci in Germania constituendae sedulam operam dare.

18 Christiaan IV van Denemarken.

Ex eo res ista parlamentaria, qua de re scripseram nuper[1], processit longius. Cum a parlamento missi nuper ad fanum S. Germani regem[2] convenissent, quaesivit rex, Bignonius[3] ubi esset, auditoque eum in criminum foro occupari, recte fecisse eum dixit, quod non appareret, futurum alioquin fuisse, ut non ex sententia acciperetur. Adversus novas[4] has dignitatum nundinas imprimis magnus calor fuit ejus classis parlamentariae, quae enquestuum sive inquisitionum dicitur. Horum libertas non fuit sine linguario. Senatores Laisnaeus[5] et Foucaldus[6] capti et Andegaviam in custodiam missi sunt; praeses Barillonus[7] Salmurium, Severinus[8] Clarimontem in Arvernis, Faber Albonius[9] Brestam intervallis satis magnis.

Pervenit ad manus meas viri in Anglia eruditissimi Iohannis Seldeni liber[10], contra ea, quae pro maris libertate a me aliisque scripta sunt. Titulum fecit Mare Clausum sive De Dominio Maris primumque asserit mare occupari et in jus proprium concedere posse; deinde ab Anglis occupatum iurisque Anglici factum, non proxime littus modo aut quod sinuum nomine venire possit, sed ad Hispaniae, Galliae, Batavorum, Germaniae, Daniae oras usque, et quidem tanto imperio, ut in tam vastis spatiis nemini piscari, navigare, hostem hostiliter habere liceat, nisi ubi et quatenus rex Angliae id permittat. Talia tutanda cum susceperit vir ingeniosus et doctus haud dubie multos sibi contradicturos praevidit me certe spectatore futuro certaminis, quando neque Suediae jus laesit ac de me privatim humane admodam loquitur.

De rebus Germanicis quae habemus - literae enim inde ad me aut non scribuntur aut si quae scribuntur, intercipi solent -, valde sunt incerta, sed qui hic est Colmariae syndicus[11] ait novissimis se didicisse literis non ita premi id oppidum, ut non crebro erumpatur. Homburgum etiam tum in Gallorum fuisse potestate; de Hagenovia, ut et de Hanovia, bene existimari; Hogendorpio[12] significasse ducem Bernhardum[13], ne quas a se aut Gallis suppetias exspectaret,

1 No. 2425; zie p. 451.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Jérôme Bignon; zie over hem III, p. 154 n. 5.
4 De uitgave der *Epist.* heeft: ‘varias’.
5 Jean Laisné, conseiller en la première chambre des enquêtes; hij was met Foucaut, Barillon, Sevin en Le Febvre op 6 januari gearresteerd. Zie *Mémoires de Omer Talon, avocat général en la cour de Parlement de Paris continués par Denis Talon, son fils; publiés avec des fragments inédits, par MM. Champollion-Figeac et Aimé Champollion Fils. Nouvelle collection des Mémoires pour servir à l'histoire de France depuis le XIIIe siècle jusqu'à la fin du XVIIIe; précédés de notices pour caractériser chaque auteur des Mémoires et son époque; Suivi de l' Analyse des Documents historiques qui s'y rapportent. Par MM. Michaud de l' Académie Française, et Poujoulat, Tome sixième. Omer Talon. - L' Abbé De Choisy. Par MM. Champollion-Figeac et Aimé Champollion Fils.* Guyot Frères, Imprimeurs-Libraires, Paris-Lyon 1850, p. 49.
6 Claude Foucaut, over wie ik geen nadere personalia heb gevonden.
7 Jean Jacques Barillon (1601-1645), président de la première chambre des enquêtes du parlement de Paris; drie of vier maanden na zijn verbanning werd hij teruggeroepen, doch in maart 1638 werd hij opnieuw verbannan en wel naar Tours.
8 Jean Sevin, sieur de La Grange.
9 André Le Febvre, sieur d'Eaubonne, conseiller en la quatrième chambre des enquêtes.
10 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
11 Jean Henri Mogg.
12 Gijsbert van Hogendorp; zie over hem V, p. 447 n. 4.
13 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

sed locis illis derelictis Confluentem se conferret Treviricam[1]; cardinalem Valettam[2] ire liberandam ad Alsatiam; in hostilibus castris multum esuriri; Badensi Durlachio[3] qui hic est, pecuniam dari, ut octo conscribat cohortes sive regimenta. Hactenus Gallici exercitus pars maxima apud Tullos est.

Ut Suedos Westfalia ejiciant ire ajunt Bonighausium[4] et Granam[5]; quos ex Poloni[6] copiis Caesar[7] in sua stipendia acceperat, partim Wormatiam venisse; ad tuendas insulas, quas Mari Interno Hispani possidere coeperunt[8], venisse naves longas satis multas; aliaque ejusmodi, quae, quia non satis certos autores habent, affirmare non audeam.

Die Martis, qui abiit, cardinalem Riceliacum conveni eique dixi quae ex Smalchii literis de mora Sublimitatis Tuae in Pomerania et de misso ad Sanctichaumontium[9] idoneo homine cognoveram. De nostris adversus Saxones rebus prosperis dixi me indicem futurum fuisse, nisi sero admodum ad me literae pervenissent. Eae erant, quas attulerat a Sanctichaumontio missus[10].

Postea incepit dicere cardinalis edoceri se meis in Hollandiam literis res Galliae ut conclamatas describi; addi a me Gallos in paciscendo esse. Negavi haec, ut liquido poteram, et cum dixisset haec a Gallicis legatis[11], qui apud Batavos sunt, perscripta, ostendi haec a conspiratione hominum mihi, non ob aliud quam quia male mihi fecerunt, male volentium, Pavonis[12] et Arsenii[13], proficisci; longe alia de me testimonia praebiturum, si opus sit, D. Camerarium[14]. Natam forte hanc fabulam, quod Bruxellenses in editis rumusculis scripsissent[15] captas a se literas meas ad Sublimitatem Tuam, quibus exitium Galliae Batavisque augurarer adeo conficto argumento, ut cum exempla, quae scribo, literarum contulissem, nihil repererim congruens. Satis ostendere Bruxellenses, quam mihi male velint, qui mihi inimicos, quos scirent habenti vellent amicorum benevolentiam eripere. Maritimas Hollandiae ac Zelandiae civitates florentes navigatu mercatuque non mirum pacis esse cupidas. Me patriae oblitum, nisi quatenus rempublicam, in qua tot necessarios aliquantillum etiam facultatum habeam, salvam exoptem, totum in rebus esse Suedicis; neque aut adeo imperitum, ut nescirem, quantum Suedici regni interesset, dum ipsi bellum manet, Batavos bello non subduci, neque tam malae fidei, ut consilia velim dare regno illi Tuaeque imprimis Sublimitati, cui omnem meam dignitatem debeo, contraria. Si ipsi placeret osten-

1 In de uitgave der *Epist.* staat hier: Treutricam.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 Friedrich V, markgraaf van Baden-Durlach (1622-1659; geb. 1594).
4 Lothar Dietrich, Freiherr von Bönninghausen (1598-1657).
5 Francisco del Caretto, markies van Savona y Grana.
6 Wladislas VII (IV), koning van Polen.
7 Ferdinand II.
8 St.e Marguerite et St. Honorat.
9 Melchior Mitte, graaf van Miolans, markies van St. Chaumont, was ambassadeur van Lodewijk XIII bij Axel Oxenstierna in Duitsland. Hem was toegevoegd Melchior Arod de Sénévas, markies van Saint-Romain.
10 Nl. no. 2405.
11 Hercule Girard, baron van Charnacé, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
12 Adriaen Reyniersz. Pauw, die te Parijs vertoefde.
13 François van Aerssen.
14 De Zweedse gezant in Den Haag Ludwig Camerarius. Vgl. no. 2430, p. 459.
15 Zie no. 2383, p. 386.

dere aliquid, in quo prodesse Galliae commodis possem, multo me calumnias rebus quam verbis refellere promptiorem.

Inter haec multa vultu verbisque satis benignis interfatus dixit se libere ac candide mecum agere voluisse, atque in posterum fore, ut apertius mecum ageretur. Secuti sermones de nostris adversus Saxonem[1] rebus, de opportuno ad bellum gerendum Pomeraniae situ aliaque ejusmodi; nec tacebat, quae hactenus in Gallicis exercitibus peccata[2] essent, ea emendandi sibi, temporis discipulo, curam fore. Abeuntem longe prosecutus est cum comi excusatione, quod turbam vitans non ultra procederet.

Illud paene omisi addere de Tua Sublimitate deque principe Arausionensi[3] ita locutum, ut qui me crederet utriusque gloriae toto favere animo. Videt Tua Sublimitas, quibus rebus implere literas legati cogamur[4], rerum meliorum ignorantia.

Deus, Excellentissime Domine, det mihi et hinc nuntiare grata et isthinc cognoscere.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 1/10 Ianuarii 1636.

Pacis honestae ac communis negabat se cardinalis spem adhuc videre.

2433. 1636 januari 10. Van A. Oxenstierna[5].

Nobilis et magnifice domine legate,

Significavi prioribus literis de dato 15/25 Decembris[6], quas oblationes et quae promissa legatus St. Chaumontius[7] faciat, si ad pacem cum Caesare[8] nisi cum ipsis venire nolim.

His diebus iterum quendam e suis ad me ablegavit ejusdem rei causa. Et praeter solutionem debitarum 500.000 ℔ annuatim ducenta millia imperialium offert aliasque adhuc addit conditiones in casum novae obligationis et novi foederis, quarum mentio tanti non refert, omnia eo tendentia, ut manus mihi ac patriae meae liget, quo in alienum nobis forte tempus tractatus pacis differamus.

Ego adhuc conor tenere rem in suspenso, quemadmodum ex literis ipsius[9] et meo responso[10] sub literis A et B adjunctis vobis non difficile erit iudicare. Interim nihil omitto eorum, quae ad bellum, si necesse sit, continuandum spectant et res nostrae adhuc prospere succedunt.

1 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
2 De uitgave der *Epist.* leest: peracta.
3 Frederik Hendrik.
4 In de uitgave der *Epist.* staat hier: cogantur.
5 Hs. Stockholm, RA., coll. Gallica, brev till legaten Hugo Grotius 1635-1638. Orig. eigenh. ondertek. Gedrukt *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIV, p. 408. Beantw. d. no. 2486.
6 No. 2412.
7 Melchior Mitte, graaf van Miolans, markies van St. Chaumont, ambassadeur van Lodewijk XIII bij Oxenstierna in Duitsland.
8 Ferdinand II.
9 Zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIV, p. 404.
10 Dd. 8 januari 1636; zie *Oxenst. Skrifter* 1. afd. XIV, p. 366.

Quemadmodum nunc quo in statu omnia ad exercituum[1], carthae sub lit. C[2] te docebant[3], id quod hac occasione significandum tibi duxi, et de caetero feliciter valere voveo.

Dominationis tuae amicissimus
Axelius Oxenstierna mp.

Dabantur Stralsundii, die ultima Decembris Anni MDCXXXV.

Adres: Nobilissimo Domino Hugoni Grotio, Sacrae Reg.[ae] Maj.[tis] Sueciae Consiliario et ad Christianissimum Galliae Regem Legato Ordinario.

In dorso schreef Grotius: 31 dec. 1635 Cancellarius.

En boven aan de brief in margine: rec. 21 febr. n. st.

2434. 1636 januari 10. Aan N. van Reigersberch[4].

Mijnheer,

Ick meen, dat een van uE. bryeven geïntercipieert is - 'twelck nyet vremd en waer - ofte onderwege is, want dye ick vandage van uE. ontfang, is eene alleen van den VIII December[5], daer ick van mijn broeder[6] schrijven heb van den XXII[en][7]. Wij zijn in verlangen om Diderick[8] te zyen ende 't gunt hij mede sal brengen.

Mijnheer den rijcxcancellier[9] blijft dese winter te Straelsond. Van mijn soon[10] heb ick advys, dat hij nae Lubeck ende soo voort nae Straelsond was gegaen.

Van den landgraeff[11] heeft men hyer goede opinie. Dat uE. seyt, soo de Franchoysen wat eer soo breedt hadden gesproocken, dat de saecken in Duytschlant waeren te rechten geweest, dat is vooral waer in 't regard van den churfurst van Brandenburgh[12], gelijck monsieur de St. Chaumont[13] nu erkent. Deselve is te Hamburgh, alwaer de heer cantsler den heer Grubbe[14] aen hem heeft gesonden, om te verstaen 't gunt hij nae de mondelinge conferentie heeft te openen. Mijnheer den cancelier heeft aen denselve monsieur de Chaumont geseyt, dat het hem

1 Vermoedelijk is hier een woord uitgevallen.
2 Ontbreken.
3 Te lezen: docebunt.
4 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 1 a. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2385; tesamen met nos. 2421, 2452, 2454 en 2458 beantw. d. no. 2482. Niet ondertek.
5 No. 2385.
6 Willem de Groot.
7 No. 2410.
8 Grotius' derde zoon, die voor zijn studie in het vaderland had vertoefd, maakte zich gereed of was reeds op weg om zich weer bij zijn ouders in Parijs te voegen.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Cornelis, Grotius' oudste zoon, door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
11 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
12 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
13 Melchior Mitte, graaf van Miolans, markies van St. Chaumont; hij was als buitengewoon ambassadeur door Lodewijk XIII naar Oxenstierna in Duitsland gezonden.
14 Lars Grubbe; zie over hem V no. 2064, p. 432 n. 12.

wonder gaf, dat men van alle de opening van de vrede, plaets, tijd, personen, met mij nyet en hadde gesproocken.

De cardinael[15], soo ick hem dese dagen sprack, seyde met meerder confidentie

15 De Richelieu.

met mij te willen gaen, naedat hij mij geseyt hadde, dat de Fransche ambassadeurs, dye daer zijn[1], adviseren, dat mijne bryeven de saecke van Vrancrijck discureren als verloren ende staende op particuliere handeling. Ick seyde dye leugenen van Pauw[2] ende Arsens[3] te comen, verhaelende oock van de gaazette van Bruyssel[4], daer Sijn Eminentie de particulariteyt al van wegh hadde. Maer als ick mij daerop verantwoorde ende toonde geen interesse mij aen te trecken dan van de croon van Sweden in den staet van de Vereenigde Provinciën nyet anders te wenschen, dan desselfs conservatie, om mijne vrunden wille, daerbij deducerende, dat wel te zyen was, wat affectie dye van Bruyssel mij droegen, dye door sulcx uytgeven mij sochten overal suspect te maecken, toonde uit woorden ende aensicht groot contentement seggende, dat hij mij sulcx geseyt hadde, tot een ... ale van zijn openharticheyt. Ick en versweegh nyet, dat ick oordeelde, al dit gewoel uyt Manlius[5] ende Spartacus[6] te comen; dat ick, soo men mij occasie gaf om dyenst te doen, liever met wercken, als met woorden sulcke calumniën wilde resfuteren. Daerbij vielen veel discoursen tot eere van mijnheer den cantzlier ende van den prins van Orangie[7] van 't gepasseerde tegen Saxen[8], van de situatie van Pomeren, van de apparente approbatie van het bestant in de Waersousche vergadering. Hij seyde oock, dat de tijdt in alle saecken, vooral in het oorlogh, veel leerde ende dat men eenige fauten, dye voor desen gecommitteert waeren, hyer naemaels soude beteren, ende leyde mij zeer verre uyt met groote demonstratie van vrundschap ende vertrouwen, alle 't welcke ick dyenstigh heb gevonden uE. te verwittigen.

Mentz houden wij voor verloren. De cardinael de la Valette[9] gaet om Colmaer ende Hagenouw te ontsetten. Van Hanou zijn verscheyde geruchten. Vyerduysent van de thyenduysent keyserschen zijn door de bergen van de catholycke Switsers nae Italiën gepasseert. De keyser[10] eyscht overal veel geld van de steden ende quelt de lutherschen zeer onvoorzichtelijck, soo mij dunckt, in Silesiën. Men spreeckt van een rijcxdagh ofte churfurstendagh tot Worms.

Eenige galeyen zijn tot hulp gecomen den Spaignaerden, dye de twee eylanden in de Middellandsche Zee[11] bewaeren.

Straesburgh wil men seggen, dat uyt de handeling met den keyser is gescheyden, daer ick nochtans aen twijffel.

Men seyt vijf duysent uyt den Poolsche dyenst haer aen den keyser hebbende gegeven, bij den Meyn zijn gearriveert ende dat Bonninhausen[12] met Grana[13] gaet om de Sweden uyt Westfalen te lichten. Hyer loopt oock een onseeckere gerucht van de evasie van den maereschal Hoorn[14]. God geve het waere mochte zijn.

1 Hercule Girard, baron van Charnacé, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
2 Adriaen Reyniersz. Pauw, die te Parijs vertoefde.
3 François van Aerssen.
4 Zie hierover no. 2383, p. 386 en n. 6 aldaar.
5 Adriaen Reyniersz. Pauw.
6 François van Aerssen.
7 Frederik Hendrik.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
10 Ferdinand II.
11 St.e Marguerite en St. Honorat.
12 Lothar Dietrich, Freiherr von Bönninghausen (1598-1657).
13 Francisco del Caretto, markies van Savona y Grana.
14 Gustaf Karlsson Horn; zie over hem V, p. 112 n. 16.

Den marquys Doorlach Bade[1] licht hyer acht regimenten met 's conincx[2] gelt. Eusebius[3] seyt, dat tot Stesichorus[4] geen apparentie en is ende dat Cimon[5] verbonden is selff nae zijn sang nyet te hooren.

Den man van Veneti[6] seyt, dat Tulipa[7] wil, dat alles daer al zij als ten tijde van Justinus'[8] ongeluck. Dat waer beter voor de Lelye[9] dan voor de Latouw[10].

Ick bidde uE., dat bij Caesar[11] doch een eynde magh becomen werden. Ende dat ick mijne papieren, nyet alleen dye d'heer van Duvenvoorde[12] heeft wechgehaelt, maer oock dye tot mijnheer Basius[13] geweest zijn, magh weder crijgen, als reden is.

Den X Januarij XVI C XXXVI.

Onse gebyedenisse aen alle de vrunden.

't Paralement laestmael aen den coning hebbende gesonden tot St. Germain, vraegde den coning: où est ce Bignon[14]? Ende, alsoo hij verstont, dat hij was geoccupeert in de Tournelle, seyde: hij heeft wel gedaen nyet te comen, soude anders quaelijck ontfangen zijn geweest. Ick hoop, hem nyet quaeds sal overcommen om sijn vrij spreecken tegen de venaliteyt van de officiën, 't welck de nuntius van de paus[15] hoorende seyde: Me pareche questo è advocato, non del stema del popolo, maer uyt de Chambre d'Enquestes, dye aldermeest haer geuytert heeft, zijn gevangen wechgevoert L'Aisné[16] ende Foucau[17] naer Angers, den president Barrillon[18] nae Saumur, Sévérin[19] nae Clermont in Auvergne, Aubonne[20], anders geseyt Le Febvre, nae Brest.

UE. gelieve doch wel op zijn brieven te letten, alsoo ick geen brieff van uE. heb ontfangen nae dye van den 24 Nov.[21] als dese van den 8 Dec.[22]. Verneemt ende laet weten al wat Manlius doet.

1 Friedrich V, markgraaf van Baden-Durlach.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Schuilnaam voor De Richelieu.
4 Codewoord voor vrede.
5 Codenaam voor Staten-Generaal.
6 Alvise Contarini di Nicolo, Venetiaans gezant te Parijs; de woorden staan in cijfercode: 232. 818. 115. 48.72.24.33.77.110. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
7 Codenaam voor Spanje; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Spaigne.
8 Pseudoniem van Grotius.
9 Codenaam voor Engeland; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
10 Codenaam voor Frankrijk; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Vranckrijck.
11 Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
12 Jhr. Johan van Wassenaer-Duvenvoorde.
13 Mr. Johan Basius.
14 Jérôme Bignon; zie over hem III, p. 154 n. 5.
15 Urbanus VIII. De nuntius was Giorgio Bolognetto.
16 Jean Laisné; zie no. 2432, p. 463 n. 5.
17 Claude Foucaut; zie no. 2432, p. 463 n. 6.
18 Jean Jacques Barillon; zie no. 2432, p. 463 n. 7.
19 Jean Sevin; zie no. 2432, p. 463 n. 8.
20 André Le Febvre, sieur d'Eaubonne; zie no. 2432, p. 463 n. 9.
21 No. 2364.
22 No. 2385.

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raet in den Hoogen Raet in Hollant in Den Hage. Port.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den X Ianu. 1636.

2435. 1636 januari 10. Aan G.J. Vossius[1].

Non credas, vir meo judicio id, quod senatus Romani judicio erat Nasica[2], quanto gaudio affectus fuerit Diodatius[3], cum videret ex literis ad me et ipsum scriptis[4] - nam forte, cum eas reciperem, id est hodie, intervenerat - quantus in Galilaeo[5] honos haberetur bonis in commune literis abs te, tantae auctoritatis viro, ab Hortensio[6] et a nobilissimo mihique plurimi semper facto Realio[7]. Rogavit me, partem ut ipsi literarum illam darem, ut bene merito seni et ab inquisitione male tractato aliquid inde esset solatii. Et quando Galilaei, ut recte judicas, aetas non videtur migrationem pati, ipse ejus nomine in Hollandiam ire constituit. Si res, ut spero, bene procedet, aliquid mihi debebunt nostrates, plerique nimium in me ingrati, quod honorem nobilis reperti ad ipsos derivaverim. Eidem, si Seldeni viderint librum[8], discent plures multo me fieri ab iis, quorum causa tam dura pertuli.

O ingratifici Argi, immanes Graii, immemores benefici[9]. *Ἀλλὰ τὰ μὲν προτέτυχθα ἐάσομεν*[10], non ultra *ἀχνύμενοι*.

Narsium[11], quando a Suedis non est consecutus quae vellem, currere ad Indos, non tam ut a pauperie quam ut a contemptu se vindicet, neque miror neque damno. Patet viris bonis *καὶ ἡ ἀντίχθων*.

De Petro[12] meo quae scribis, iis nihil potuit mihi gratius contingere, praesertim cum omnia tua non ut *ἐκ τῶν σῶν μύθων*, sed ut testimonia accipiam. Si ita est, ut scribis, puto me tuae imprimis curae id debere proque eo gratias ago.

Leonis Allatii libros[13] ad te mittemus a te dandos cui volueris. Sed propius me tangit *ἡ ἀνθολογία*[14], de qua meas ad te literas[15] jam spero pervenisse. Ea dabitur cui voles, dum de tempore habeam certam cautionem. Id enim ob multa mea

1 Gedrukt *Epist.*, p. 209; gedeelt. gedr. *ep. eccles.*, p. 790. Antw. op no. 2392; tesamen met no. 2407 beantw. dd. 17 maart 1636 (dl. VII). Gedeelt. gedr. C. de Waard, *Isaac Beekman*, p. 240.
2 Publius Cornelius Scipio Nasica, de oudste van zijn geslacht met de bijnaam Nasica. Toen in het jaar 204 v Chr. het beeld van de Magna mater van Pessinus naar Rome gebracht werd, werd bij senaatsbesluit de nog jeugdige Nasica als de beste man van Rome aangewezen om de godin te ontvangen.
3 De Geneefse theoloog Elias Diodati.
4 No. 2392; zie aldaar (p. 403) postscriptum.
5 Over Galilei zie V no. 2108, p. 489 n. 7.
6 Martinus Hortensius; zie V no. 2108, p. 489 n. 7.
7 Dr. Laurens Reael; zie over hem no. 2392, p. 402 n. 5.
8 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
9 Accius, *frg.* 364 (Evrysaces XIII); zie Ribbeck, *Trag. Rom. Fragm.* Lipsiae 1897, p. 210.
10 Zie Homerus, *Il.* XVIII 112, XIX 65: *Ἀλλὰ τὰ μὲν προτετύχθαι ἐάσομεν, ἀχνύμενοί περ.*
11 Over Johannes Narsius zie no. 2377, p. 372 en n. 8 aldaar.
12 Zie no. 2392, p. 402 en n. 7 aldaar.
13 Over Leo Allatius zie V no. 2108, p. 490 n. 3.
14 Zie no. 2407, p. 426 en n. 7 aldaar.
15 No. 2407.

interest. Atlanti[1] faveo, dum ne meos cursus retentet. De paucis ad Tacitum[2] exspectabimus occasionem ab editionem molientibus.

Berneggeri[3] rogo omni tempore memineris. Meretur viri et eruditio et probitas.

Nostri te salutant et tuos omnes. Viro amplissimo Bignonio[4] male evenit oratio eloquentissima contra dignitatum nundinas rege[5] praesente habita. Spero tamen praeter refrigeratam ad tempus regis gratiam nihil ei eventurum pejus, nam senatores sex, quorum *θαρρημοσύνην* rex illius *δεινότητι* imputat, in vincula abducti sunt[6]. Cordesius[7] aliique viri boni sane amantes tui in illum non desunt obdurandi ad patientiam tam nobilis animi officiis.

Vale cum amicis.

X Ianuarii MDCXXXVI, Lutetiae.

2436. 1636 januari 11. Van L. Cappel[8].

Monsieur,

D'un costé le respect et la crainte de vous estre importun me retiennent de vous escrire plus souvent; de l'autre le devoir, et pour ne vous sembler ny demeurer ingrat envers vous de tant de faveur que je reçois de vous, m'obligent à vous remercier derechef par celle-cy de tant d'affection qu'en toutes rencontres et à toutes occasions vous tesmoignez à monsieur Daillé[9] - ainsi qui'l m'escrit - avoir de ma povre Critique[10], pour l'édition et publication d'icelle, jusques à offrir de vostre grâce, vostre employ et recommendation pour cela vers monsieur Vossius[11] à Amsterdam.

Je suis véritablement tout confus d'une si particulière faveur que j'eusse desjà sans difficulté acceptée et embrassée à deux mains avec très humbles remerciments, sinon que cest oeuvre semble me requérir quasi nécessairement pour correcteur pendant l'imprimer, non seulement pour la grande quantité de passages grecs et hébreus dont il est tout cousu et tissu, où manque de les bien entendre il se peut commettre de grandes fautes, mais aussy pour ce qu'il est tout plein d'abbréviatures es quelles il est aisé de se tromper. Mon Arcanum[12] est beaucoup moins plein de citations et la copie en estoit bien plus lisible et nette et néantmoins quoy que monsieur Erpenius[13] eust soin de la correction, et qu'il fust extrème-

1 Zie no. 2392, p. 403 en n. 3 aldaar.
2 Zie no. 2173, p. 70 en n. 7 aldaar.
3 De Straatsburgse hoogleraar Matthias Bernegger.
4 Jérôme Bignon; zie over hem III, p. 154 n. 5. Vgl. ter zake nos. 2425, 2432 en 2434.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.
6 Zie voor hun namen nos. 2432 en 2434.
7 Jean de Cordes, kanunnik te Limoges.
8 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 22. Eigenh. oorspr. Voor de schrijver zie no. 2313, p. 280 n. 5.
9 Jean Daillé -Dallaeus- (1594-1670), Frans protestants theoloog.
10 *Ludovici Cappelli Critica sacra;* zie no. 2313, p. 280 en n. 7 aldaar.
11 G.J. Vossius.
12 הלגנה דוקינה דוס, *Hoc est Arcanvm Pvnctationis Revelatvm, sive De Punctorum Vocalium & Accentuum apud Hebraeos vera & genuina Antiquitate Diatriba, in lucem edita à Thoma Erpenio.* Lugduni Batavorum, Apud Iohannem Maire. 1624.
13 De oriëntalist Thomas Erpenius, in 1613 tot hoogleraar in het Arabisch te Leiden benoemd; hij stierf in 1624 aan de pest.

ment affectionné envers l'oeuvre, il s'y est nonobstant coulé et echapé tant de faultes qui le difforment, que j'en suis en les lisant tout honteux. C'est pourquoy je désireroie fort estre moy-mesme le correcteur de ceste Critique ce qui ne se peut s'il ne s'imprime icy ou à Paris, là où en ce cas je me transporteroie pour cela. Ici nos libraires ne le veulent entreprendre si je n'ay un privilège, ou qu'on leur donnast une bonne somme d'argent; quant à ce dernier je n'ay pas la bourse garnie pour cela. Pour un privilège il ne se peut obtenir qu'à la sollicitation et recommendation de quelque bon catholique, ce qu'il ne sera qu'en ostant du livre tout ce qui peut offenser Rome, ce qui est peu.

Je suis donc aprez pour tascher d'avoir ce privilège et agis vers monsieur de Muis[1], professeur du roy en hébrieu pour avoir son approbation, pour après poursuivre au conseil le dit privilège, en quoy si vostre faveur et crédit peut quelque chose poor cela, je me promets de vostre affection toutes bonnes choses, et vous en auray une très particulière obligation. Si ce privilège ne se peut avoir, alors il faudra voir si à Leyde ou à Amsterdam cela se pourra imprimer, et c'est là que je ne refuseray pas vostre gracieuse offre de recommendation vers monsieur Vossius ou autre que jugerez à propos.

Et ici finissant par mes très humbles baisemains je me diray comme je suis véritablement, monsieur, vostre très humble et très obéissant serviteur

L. Cappel.

De Saulmur, ce 11 Janv. 1636.

2437. [1636 januari 11]. Van C. de Groot[2].

Venerande Pater,

Scripsi ante octiduum[3] et mea et Dn. Smaltzii[4] nomine, qui quae (t)unc habebat nova, ea me edocuit, ne laterent te ista ipso interim scriptionem differente. Hasce nunc simul cum illis accipies, quas mittit tibi M. cancellarius[5] ipso ineuntis anni festo die, quem faustum tibi et salutarem precor.

Quod de induciis postremis litteris meis addidi[6], in eo a Dn. Smaltzio deceptus sum, qui rem haud compertam sibi satis manifestis indiciis, voluit, ut pro certo tibi nuntiarem.

Nunc multum diversa audimus. Bannerium[7] nempe equitatum VIII mille hominum, parem numero peditatum, inito(?) recenter copiarum numero haud longe Havelberga in hostem ducere, quin jam Berlinum toto cum exercitu premere intra quam paucos ante dies constitisse electorem[8] utrumque constans est fama.

1 Simeon de Muis (1587-1644), kanunnik van Soissons, hebraeist.
2 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 25. Eigenh. oorspr. aant.
3 No. 2424 dd. 4 januari.
4 Peter Abel Schmalz (Smalze), secretaris van de Zweedse kanselier.
5 Axel Oxenstierna.
6 No. 2424 dd. 4 januari.
7 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.

Gallicis e partibus nuntiatur nobis Gallassii[9] copias diffluxisse partim, partim Rhenum transgressas.

9 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van keizer Ferdinand II.

Deus tibi matrique meae adsit benignus.
Tuus tibi obedientissimus filius
C. Grotius.

Straelsundae, S.V ... januarij (?).

Adres: A monsieur monsieur Grotius, Ambassadeur de la Couronne de Suède à Paris.
Boven aan de brief schreef Grotius: Rec. 21 Febr. n.s.
In dorso: fine 1635 C. de Groot.

2438. 1636 januari 12. Van Rijngraaf Otto[1].

Unnsern günstfreundlichen grusz in allem Geneigten Willen zuvor, Edler, Vester, undt Hochgelerter, Sonders Geehrter Herr undt Freundt.

Des Herrn Schreiben vom 9/19 Decemb.[2] isst unnss gestern allss den 1. Janua. st.v. zu recht worden, darausz wir sein gute Affection undt dasz Er sich unsert selben nit wenig bekümmert undt bemühet gehrn undt mit freuden vernommen; hoffen, Er es nit ubel uffnehmen wirdt, dasz wir Ihn ferner behelligen, sintemahl unnss hierzu nit allein sein vor diesem gethanne offerten, sondern auch des herrn ReichsCänzlers[3] Excells. undt Leg. anweijsungen den Herrn dazu bewogen, bedanckhen unss sowohl der Communication dessen. was hin undt wieder passirt, allssdaas der Herr unser undt der Hernn vom Concilio so favorabiliter gedacht, undt ersuchen Ihne hiemit höchlich, darin noch ferner zu continuiren, damit auff allen fall wir in Consideration bleiben, undt beij künfftigen Tractaten in acht genommen werden mochten; undt weiln wir unss des Herrn Fecquières[4] affection versichert halten: in dem Er dieselbe gegen unns jedesmahl tesmoigniret, wie auch lediglich den gemeinen wesen zum besten, allss Ihme Herrn Fecquier wohlbewust, unss nacher Franckfurth begeben, undt dadurch in so grossen verlust alles des unserigen gesetzt worden, auch von der Französischen Armée in unserer Maximinischen Donation an der Mosel selbsten grossen schaden empfunden, zu dessen ersetzung bereit vor diesem von Ihr Königl. Maijest.[5] in Franckreich uns vertröstung geschehen; allss bitten wir den Hernn, Er wolle in selbigem negotio, zumahlen wir alhier, biss der liebe Gott wiederumb erwünschte lufft machen, in schweherem unkosten undt von allen mittelen destituirt leben müssen undt unser treuer, dadurch wir in solliche ungelegenheit, schaden undt gefahr getrothen, von den Ständen schlecht erkant worden, seiner vielvermögenheit nach sich unss zu bestem noch ferner bemühen, undt es zu erspriesslicher resolution befördern helffen.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Eigenh. ondertek. met eigenh. postscr. Antw. op no. 2397; beantw. d. no. 2483.
2 No. 2397.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
5 Lodewijk XIII.

Wir hetten dem Herrn vor dissmahl etwass aussführlicher des jetzigen status halber geschrieben, dieweiln aber desselben schreiben unss gestern spätt gelieffert worden, undt die post jetzo frühr fortgeeijlet, allss solle es mit nechster gelegenheit ersetzt werden, Communiciren, dem Hernn sonstem, wass neueres passire, undt soviel unss vor dissmahl zukommen. Wir haben zu Gott die zuversicht, es werde res

afflicta baldt wiederumb in flor kommen, worin nun der Herr umsonen vertrauwen nach unsertwegen emploijren wirdt, dass wollen wir auffkünfftig erscheinende occasionen gegen dem Herrn, deme wir zu allen gefelligkeiten bereit undt willig, dankbarlich wiederumb zuvergleichen wissen, verpleibendt damit nechst Gottlicher empfehlung

des Herrn dienstwillig
Otto, wildt unndt Reinngraff.

Strassburg, den 2. January 1636.

Ich bitt, der herr wolle mich allenthalb bestermassen recommendieren; zur meiner bestendigkeitt soll niemandt zweiffelen, wie dan geluckts die wercken noch weiters ausweisen werden.

2439. 1636 januari 14. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Video et nos ejus, quod Tilemontii direptores Gallos persequitur, infortunii aliquo pacto participes esse, quippe qui filium tibi tuum[2] reflante semper vento transmittere non possumus. Septies jam ille in procinctu fuit, ter Brilam usque progressus invitante vento, transactis ibi aliquot in expectatione diebus, mutabilitatem ejus expertus, rursus ad nos redire coactus est. Habet ille penes se quamplurimas litteras veteres antiquasque, quod in causa fuit, quo minus saepe alias scribendi vias tentaverim. Nunc hoc habe nos omnes Dei gratia bene valere et laetari de laeto Cornelii[3] ad cancellarium adventu, ita enim retulit Sorgius junior[4], qui cum filio tuo iter feliciter est emensus.

Petrus[5] jam mutavit hospitium juris studio intentus, in quo tantum brevi praestiturum se promittit, ut ratio tibi et temporis et impendiorum constare possit. Corvino[6] omnia persolvi: postquam in aedibus ejus hospitatus est - nam antea foris habuit cubiculum - quadringenti in annum floreni solvendi fuerunt, tantundem et jam dabit.

De litteris Casaubonianis[7] cum Elzeviriis[8], de Tilenianis[9] cum Mairio[10] egi curavi; responsum, cum habuero, perscribam. De Anthologia[11] Blavium[12] consulam.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 24. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2415; beantw. d. no. 2450.
2 Grotius' jongste zoon Diederik.
3 De oudste zoon Cornelis was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
4 Lenaerd; zie no. 2303, p. 264 n. 7.
5 Grotius' tweede zoon Pieter, die evenals zijn jongere broer voor zijn studie in het vaderland verbleef.
6 Johannes Arnoldi Corvinus te Amsterdam, bij wie Pieter tot dan toe in huis was geweest.
7 Zie over deze brieven van Isaac Casaubonus o.m. III, p. 152 en n. 3 aldaar.
8 Abraham en Bonaventura Elzevier.
9 Zie voor de hier bedoelde (geschriften en) brieven van Daniel Tilenus III, p. 407 en ibid., p. 158.
10 De Leidse uitgever Jean le Maire.
11 Eerst in 1795 verschenen; zie no. 2407, p. 426 n. 7.
12 De Amsterdamse cartograaf en uitgever Willem Jansz. Blaeu.

Tui in senatorem Molinum[1] versus[2] mihi perplacent. Abest jam hinc senator Reygersbergius[3], in Frisiam revisionis terminandae causa evocatus.

Hic nihil jam habemus, nisi quod vota bonorum inducias nobis destinant: creditur ejus rei ergo ante triduum Turnhoutam profectus Mussius[4], novus Mercurius. Quidam acturum dicunt de mandato aut ratihabitione regis Hispaniarum[5] super tractatu, de Gallis in foedere comprehendendis aut certe tractatui adhibendis, de captivorum commutatione, de ruptis apud Sevenbergam neutralitatis - liceat mihi *βαρβαριζειν* - legibus.

Unum omittere non debeo omni populo jam in ore esse Seldeni Mare Clausum[6], librum sane omnigenae eruditionis; quem ego nuper cum parente[7] libavi magis quam perlegi, imprimis vero librum priorem, quo te praecipue refellit. Occurrunt sane plurima, ad quae facilis est solutio, sed occurrunt et alia, quae legentem morantur, propter inscitiam linguarum vel factorum. Cunaeo[8] Ordines Hollandiae submisere librum; is an publico nomine refutationem suscepturus sit, nescio: sane meliorem hic ei causae patronum non facile invenient. An haec controversia non etiam tangat Sueciae regnum, nescio; illud vero imprimis scire desidero, an, quae adversus Welwodum[9] scripsisti, vel in schedis vel in apographo penes te sint.

Plura jam non addam.

Vale cum uxore et liberis[10].

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, XIV Januarij 1636.

In margine: Est Parisiis apud quendam equorum domitorem palestrae prefectum[11] filius Pinsii Aa[e12], nobis amicissimi; is valeatne et te quandoque invisat, et

1 Domenico da Molino.
2 Zie no. 2415, p. 439 en n. 8 aldaar.
3 Nicolaes van Reigersberch.
4 Cornelis Musch; vgl. ter zake: no. 2347, p. 333 n. 10.
5 Philips IV.
6 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
7 Jan de Groot.
8 Petrus Cunaeus; zie over hem V, p. 80 n. 2. Zie ook brief no. 2179, p. 81 en n. 10 aldaar.
9 *Hugonis Grotii Defensio Capitis quinti Maris liberi oppugnati a Guilielmo Welwodo Iuris Civilis professore capite XXVII eius libri scripti Anglico sermone cui titulum fecit Compendium legum Maritimarum;* zie Samuel Muller Fz. *Mare Clausum. Bijdrage tot de geschiedenis der rivaliteit van Engeland en Nederland in de zeventiende eeuw.* Diss. Leiden. Amsterdam, Frederik Muller 1872. Ter Meulen-Diermanse, no. 688. William Welwod of Welwood (1578-1622) was een Schots jurist; werken van zijn hand waren o.a. *The Sea Law of Scotland. Shortly gathered and plainly dressit for the reddy vse of all Seafairing men.* Imprinted by Robert Waldegraue, Edinburgh 1590; *An Abridgement of all Sea-Lawes*, London 1613; het deel van dit werk, dat aan de kwestie van de suprematie ter zee was gewijd, zag in latijnse vertaling in 1616 het licht onder de titel *De Dominio Maris Juribusque ad Dominium praecipue spectantibus Assertio brevis et methodica*.
10 Alleen Cornelia was toen bij haar ouders in Parijs.
11 Niet geïdentificeerd.
12 Misschien Gerrit Pynssen van der Aa, zoon van de kolonel Willem Pynssen van der Aa; hij nam bij het overlijden van zijn vader in 1637 diens compagnie over. Of de bij Ten Raa-De Bas, *Het Staatsche Leger* IV, p. 231 n. (6) vermelde vendrig Otto Pynssen van der Aa

nos et pater ipsius scire percupimus. Matisius[1] has litteras accurate perferri jussit, quare eas meis inclusi.

Adres: A Monsieur Monsieur Grotius, Ambassadeur de la Reine et couronne de Suéde vers le Roy Trèschrestien A Paris.
In dorso schreef Grotius: 14 Ian. 1636 W. de Groot.
Boven aan de brief: Reçu 24 Ian. 1636.

2440. 1636 januari 14. Van N.C. Fabry de Peiresc[2].

Je ne doubte pas que M. de St. Saulveur[3] ne vous aye faict mes excuses très humbles du retardement de ma response comme je l'en avois supplié et que vous ne les ayez admises de votre grâce comme n'estant que trop légitimes et déplorables sans que jusques à ceste heure j'aye peu ranger notre monde à aulcune raison ne conséquemment recouvré aulcune qui étude d'esprit pour reprendre les immanentes habitudes que j'avois en dernier lieu avec des personnes de lettres.

Enfin voyant que contre mes espérances la chose alloit trop de longueur, je n'ai pas creu pouvoir différer davantage de vous accuser comme je faict présentement et de vous remercier le plus humblement et affectueusement que je puis la participation de ces passages de Porphyre[4], dont j'ay esté infiniment ayse de voir le beau recueil que vous avez prins la peine d'en faire.

Et ne manqueray pas d'employer toute ma petite industrie et tout mon faible crédit pour extraire de la bibliothèque St. Laurens de Florence, tout ce qui se pourra tirer de ce volume que l'on dict y estre, et commancerai par quelque eschantillon pour ne pas effaroucher la chasse et pour nous assurer bien que ce libvre y soit en nature et du lieu où il est pour y avoir recours au besoing sans laisser paroistre de l'affectation pour celà.

Car je ferai ma principale instance de toute autre chose et ne parleray de celle-là que par occasion accessoirement, sauf en temps et lieu d'en faire les instances en tel cas requises, et sans y perdre que le moins de temps que nous pourrons pour ne rien obmettre à tout ce qui peut regarder votre service qui me sera toujours grandement à coeur comme à celuy qui est et vous est à jamais, monsieur, votre serviteur

Votre De Peiresc.

A Aix, ce 14 Janvier 1636.

eveneens een zoon van genoemde Willem is - en dus hier bedoeld zou kunnen zijn -, is mij niet bekend.

1 Assuerus Matthisius -Sweer Matthijssen-; zie over hem V, p. 72 n. 10.
2 Copie Carpentras Hs. 1873 f. 608. Antw. op no. 2366. Betreffende Nicolas Claude Fabry de Peiresc uit Aix-en-Provence zie III, p. 219 n. 1.
3 Jacques Dupuy, sieur de Saint-Sauveur; zie over hem IV, p. 379 n. 2.
4 Over Porphyrius zie III, p. 230 n. 8. Vgl. ook no. 2366, p. 361.

2441. 1636 januari 17. Aan L. Camerarius[5].

Illustrissime Domine,
Quas nudiustertius a te accepi literas, multis sunt refertae rebus, pro quibus

5 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 31. Gedrukt *Epist.*, p. 210. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

gratias debeo agoque, sed, ut nunc fit, veteres, scriptae scilicet Xbris 4/14[1], cum recentiores alias ab aliis aliquanto ante[2] acceperim.

De Scenquiano castello[3] quam conceperamus spem, video in ver differendam.

Quos ibi sermones habent regis Galliae[4] legati[5] de constanti regis animo pacem nisi in commune nullam amplexandi eosdem nuper habuit mecum magnus cardinalis[6]. Et spero Dn. Grubbium[7] a D.S. Chaumontio[8] ea relaturum, quae fortissimo viro D. cancellario[9] in rebus sane difficilibus solatio esse possint.

Iacobus, comes Hanoviensis[10] plane talis est, qualem praedicas, magnique fit ab omnibus, qui eum viderunt. Praemiserat jam magnam sui famam ex rebus actis, quae multum aucta est conspecta etiam morum comitate.

Id quod nunc circa landgravium[11] faciunt Galli, pridem factum oportuit, non minus quam de legatione S. Chaumontii. Rebus ut nunc sunt constitutis, tempora quamvis brevia plurimum momenti trahunt. Galassii[12] exercitus creditur maxima ex parte in agro esse Herbipolitano.

Congruit in hoc tempus, ut multa simul in motu sint negotia, quae quorsum sint casura, plurimum refert: Polonica consultatio de probandis pactionibus cum nostris[13] et de matrimonio[14]; Batavorum de induciis; Caesarianorum trans Alpes transitus; iter[15] Granae[16] in Westfaliam. Valettae[17] liberandam ad Alsatiam. Feuquerius[18] heic in morbum recidit corporis infirmitatem onerante et animi aegritudine ob neglectas, ita ille censet, optimas per Germaniam occasiones

Rumor est ad Germanicas res vocari Rohanium[19], in Vallis Telinae curam successuro Thoirasio[20], qui[21] post res tam gloriosas in otio haberi sine dedecore Galliae non potest. Bremam ad Sesiam et Padum diligenter munit Sabaudus[22]

1 In de copie te Uppsala ontbreekt de datum.
2 De woorden ‘aliquanto ante’ ontbreken in de copie te Uppsala.
3 Over Schenkenschans zie no. 2241, p. 175 n. 1.
4 Lodewijk XIII.
5 Hercule Girard, baron de Charnacé, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
6 De Richelieu.
7 Over Lars Grubbe zie V no. 2064, p. 432 n. 12.
8 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII bij Axel Oxenstierna.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Jakob Johann, graaf van Hanau-Münzenberg.
11 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
12 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
13 Op 12 september 1635 was te Stuhmsdorf tussen Zweden en Polen een bestand voor 26 jaar gesloten.
14 Het huwelijk tussen Wladislas VII (IV) van Polen en Elisabeth, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland, waarvan in de brieven van deze tijd herhaaldelijk sprake is, heeft geen doorgang gevonden.
15 De copie te Uppsala leest: item.
16 Francisco del Caretto, markies van Savona y Grana.
17 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
18 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
19 Henri, hertog van Rohan.
20 Maarschalk Jean de Saint-Bonnet, sieur de T(h)oiras (1585-14 juni 1636); hij had zich met name in de strijd om La Rochelle in 1628 zeer onderscheiden.
21 De copie te Uppsala heeft de lezing: et.
22 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.

perque Lomelinam et altera parte per agrum Laudensem vagatur populabundus sociorum miles[1].

Video regis Daniae[2] amicitiam hic in pretio esse. Tamen, ut aut ille aut Angliae rex[3] palam arma pro suo suorumve jure induant, sperare non audeo. Si tamen vel id tantum ostendant, nisi aequa impetrentur, esse sibi et vires et animos, hoc ipsum fructu suo non carebit.

De templo pontificio Londinii jam audieris. Puto legeris et Seldeni librum[4] multos simul adversarios excitantis. Magna est viri eruditio. Dixit mihi legatus Scutamorius[5], nihil dum se heic promovisse, non esse tamen sine spe: Romae differri de matrimonio Palatinae[6] cum Vladislao rege auctoritatem, donec, qui Poloniae conventus facturus sit, appareat.

Scribit Peblicius[7] Tiguris 13/23 Decembris nondum transiisse trans Alpes conductum ab Hispano[8] militem, quod ad Helvetiis pecuniam repraesentandam aliquid abesset.

Masarinum[9] Galliae faventem hinc avocari intelligo signumque id esse aulae romanae magis in Hispanum nutantis.

Deus tibi et tuis fautor adsit optimaque consilia secundet.

Tuae Illustrissimae Dominationi addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 7/17 Ianuarii 1636.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1636 Hagae 16/26 Ian.

2442. 1636 januari 17. Aan A. Oxenstierna[10].

Excellentissime Domine,

In magna rerum Germanicarum ignorantia vivimus, non modo per hostium excursus, verum et quia Galli literas huc venire non sinunt. Ita fit, ut diu delusi falsis sero accipiamus vetera ac plerumque tristia.

1 De copie te Uppsala heeft - ongetwijfeld ten onrechte -: populaturus milites.
2 Christiaan IV.
3 Karel I.
4 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
5 Burggraaf John Scudamore.
6 De copie te Uppsala heeft - ten onrechte -: Palatino.
7 G.J. Peblicz; Grotius beantwoordt zijn - verloren gegane - brief op 22 januari, no. 2447, p. 485. Zie over hem no. 2323, p. 298 n. 3.
8 Philips IV van Spanje.
9 Giulio Mazzarini -Jules Mazarin- extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.
10 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 209; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 142.

Rex[11] nihil motus parlamenti questibus, etiam per literas classes eorum, quas

11 Lodewijk XIII van Frankrijk.

cameras vocant, coire vetuit. Illi, quod solum possunt, iustitio se ulciscuntur, quod ipsum diuturnum esse non potest.

Feuquerius[1] hic in morbum recidit. Ajunt aulici Rohanium[2] a rege in Germaniam acciri ad curam Vallis Telinae successuro ipsi Thoirasio[3], qui tantis rebus in Rheda insula et apud Casale gestis per Italiam hactenus paulo minus quam exsulat. Paratus is esse dicitur acceptando oneri, et quidem quarto minore pecunia quam Rohanio soluta est, dum certus sit de solutione suis diebus, qua in re mirum quanto regis malo peccari soleat.

In Italia nihil nunc sit aliud, nisi quod Galli Lomelinum agrum incursant. Bremam Sesiae Padoque amnibus adsitum munit Sabaudus[4]. Parmensis[5] acceptis aliquot auxiliariis copiis Laudensium fines populatur, ne propiora Mediolano penetrentur Viglianum turribus lunatisque operibus firmante marchione Costada[6]. Videbimus, quid allaturae sint novi, quae trans Alpes complanatis munitorum opera nivibus transeunt e Germania ad res Hispanas tutandas copiae.

Interim Masarinum[7], quod in Gallorum res pronior credatur, revocat timidus pontifex[8], et ad Avenionensem transfert praefecturam.

Londini jam pro sacello templum habet regina[9], in quo publice missa sit et Gallico sermone homiliae, per Elisabethae[10] Iacobique[11] tempora nec visum unquam nec speratum. Sed haec forte levia: illud momenti majoris, quod a rerum peritis intelligo Gallos in eo esse, ut cum duce Carolo[12] seorsim rem componant; quod si fecerint dissoluto Germaniae corpore, cum quo foedus Germanicae libertatis, ut dicitur, causa factum erat, non video, quid Gallis mansurum cum Caesare[13] controversi, praesertim si et landgravius[14] se bello subducit et per particulas amittatur Alsatia.

Haec postquam scripseram ex legato Anglicano[15] cognosco, nihil hic promotum in Palatinae Domus negotio ob illam de electoratu offensam; jussum Pavonem[16] nomine procerum suorum heic conqueri, quod legati ad pacem jam nominati essent se non praemonitis; Romae velle pontificem vedere, quid decreturus sit Poloniae conventus, antequam contrahendi matrimonii[17] jus indulgeat. Si non fallunt me Pebliczii[18] literae 23 Decembris novi calendarii, Caesaris, sive Hispani[19]

1 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
2 Henri, hertog van Rohan.
3 Jean de Saint-Bonnet, sieur de Toiras; zie no. 2441, p. 476 n. 20.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Deze markies van Costada, gouverneur van Vigevano, is mij niet nader bekend.
7 Giulio Mazzarini -Jules Mazarin-, extra-ordinarius nuntius in Parijs.
8 Urbanus VIII.
9 Henriette Marie, dochter van Hendrik IV van Frankrijk.
10 Elisabeth Tudor, koningin van Engeland (1558-1603; geb. 1533).
11 Jacobus I van Engeland (1603-1625; geb. 1566).
12 Karel IV, hertog van Lotharingen.
13 Ferdinand II.
14 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
15 John Scudamore.
16 Adriaen Reyniersz. Pauw; hij was met Johan de Knuyt als extra-ordinarius gezant naar Parijs gekomen en wachtte nog steeds tevergeefs op zijn terugroeping.
17 Zie betreffende dit huwelijk no. 2441, p. 476 n. 14.
18 Hans Georg Peblicz; zie p. 298 n. 3. De brief ontbreekt.
19 Philips IV.

sunt, copiae nondum transierant Alpes, quod ad promissam pecuniam abesset aliquantillum; Helvetii autem Hispano tantundem habeant fidei, quantum vident tanguntque.

Brevitatem epistolae rogo boni consulat Tua Sublimitas: malim pauca scribere quam falsa, nolim et incerta; sed id in tanta rerum caligine vitare saepe nequeo.

Prospera omnia, Excellentissimi Domine, Tuae Sublimitati ac per eam Suedicis rebus det Deus.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

7/17 Ianuarii 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2443. 1636 januari 17. Aan P. Schmalz[1].

Nobilissime Domine,

Quo plura majoraque complectuntur tuae 20/30 Novembris datae literae, eo me tibi obligatiorem et agnosco et profiteor. Erunt eae mihi pro norma, ad quam sermones meos dirigam, praecipue semper sollicitus in tuenda dignitate atque existimatione regni Suedici et actionum, quas gerit Excellentissimus D. cancellarius[2].

Ego Mimnernum[3] amo. Nec ignoro bonum omne quo communius est, eo esse melius. Sed utrum lactucae[4] hoc tempore satis salubres sint et vegetae contra Simonideam[5] tabem, id qui ibi sunt medici, rectius viderint: unde illi rectius[6] quam nos[7] dijudicabunt, quantum fidei Vindici[8] tribuendum sit.

Cimon[9] et Gracchus[10] vehementer catulliunt[11]. Claudianae[12] hoc tempore consultationes quo casurae sint, magnum mihi videtur habere ad multa momentum. Itaque siquid didiceris, rogo, ne me patiaris ignarum. Quae ego nunc cognoscere potui in literis sunt ad maximum cancellarium.

Nostri omnes belle valent et te salutant.

Tuae Nobilitati toto animo addictus

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 210; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 568. Peter Abel Schmalz (Smalze) was secretaris van de Zweedse rijkskanselier.
2 Axel Oxenstierna.
3 Codewoord voor vrede.
4 Lactuca is een codenaam voor Frankrijk.
5 Simonides is een codewoord voor geld.
6 De editie der *Epist.* heeft 'certius'.
7 In de tekst in cijfercode: 24.42.76.118.
8 De woorden: 'fidei Vindici' staan in de tekst in cijfercode: 13.71.53.106. 69.79.78.10.71.12.79. Vindex is een codenaam voor (de koning van) Frankrijk.
9 Codenaam voor Staten-Generaal.
10 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
11 Catullus is een codewoord voor bestand.
12 Claudius is een codenaam voor Polen.

H. Grotius.

7/17 Ianuarii, 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, secrétaire de monseigneur le Grand-Chancellier de Suède.

2444. 1636 januari 18. Van Rijngraaf Otto[1].

Unnsern günstfreundtlichen grusz in allem geneigten willen zuvor, Edler, Vester, Insonders Lieber Herr unndt Freundt.

Wir geleben der Hoffnung, derselbe werde unser letztes schreiben vom 2 dieses[2] zu recht empfangen haben, darinnen wir unnss gegen Ihne wegen der albereits unternommenen bemühung bedancket, unndt Ihn umb fortsetzung seiner unnss zum besten vorhabenden intention nachmahlen ersuchet.

Mit wiederholung nun dessen konnen wir nicht umbhin, den herrn ferner zu verständigen, wellicher gesteldt wir von den unserigen bericht eingenommen, dass zeit wehrender unserer ohngelegenheit zu Franckfurth, unser hierumbgelegenes Ampt Dachstein durch erfolgte einquartirung des Degenfeldichen[3], Harpfisch[4], Liebensteinisch[5], Würtenbergisch[6] unndt anderer Frantzösischen Regimentern dergesteldt erschöpftet worden, dass kaum der vierte theil der intraden unndt Gefälle dieses jahr hette erhoben werden können, unndt da auch diese wenige vollendt ins stecken - wie geschehen wehre, da sie mit dem aufbruch länger verzogen - gebracht worden wehren, hetten wir unnss aller mittel destituirt befunden, unnss bissanhero ausszubringen, dahero wir umb soviel desto weniger zweijfflen, wan der herr General Leutenandt Feuquières[7], wellichem wir sobaldt zu schreiben gelegenheit erwarten, dieser unndt im letzten schreiben angezogenen umbständt halber informirt werden solte, Er werde seiner ohnzweiffelichen guten affection undt gethannen offerten nach den seinem vielgeldenten orth dass werckh gerrn dahin beföerdern helffen, damit von der Königl. Maijes.[8] in Franckreich wir in etwass allergnedigst bedacht werden, unndt biss zuverhoffender vertröstung unnss ein soulagement gedeijen möchte, welliches verhoffentlich umb soviel desto weniger difficultirt werden soll, weilen wir bereit von verschiedenen orthen berichtet, dass die Königl. Maijes. wegen des durch dero Arméen an der Mosel undt im Maximinischen, so dan durch die werbung undt müsterplätz hieroben im Elsas unnss so meniklich zugefügten schadens sich so gnedigst erclärt undt dessen specification begert, auch beij hoff man sich des unnss ertheilten breve unndt der darin beschehenen freijwilligen promessa noch wohl erinnern wirdt, worinnen wir auff des Herrn dexterität unndt erspriessliche cooperation ein sonderbahres vertrauwen gefass unndt Ihn nachmahlen hierunten günstfreundl. ersucht haben wollen; verhalten dem Herrn sonsten nachrichtlichen nicht, dass von des Herrn Reichs Cantzlers Excell.[9] undt Leg. unnss den 21 decembris erst vorenschenen 1635

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Eigenh. ondertek.
2 No. 2438.
3 Christopher Martin von Degenfeld was kolonel in Zweedse dienst.
4 Harff, overste in het Zweedse leger, mogelijk identiek met Hans Adam von und zu Karpffen.
5 Waarschijnlijk van Philipp van Liebenstein, kolonel in Zweedse dienst.
6 Van Eberhard III, hertog van Würtemberg.
7 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
8 Lodewijk XIII.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Jahres unnss die erfreuwliche resolution zukommen, dass diselbe mit erledigung des Graven zu Salmp[1] nit allein zufrieden, danun die andere Herrn vom Concilio auch in die conditiones der losslassung mit eingeruckt werden möchten, sondern sich auch freundl. dahin erbotten, wan es durch schickung des Almachtigen zur friedenstractation ernstlich gelangen würde, mit allem weiss dahin zuarbeiten, damit wir unndt die andern Herrn des Consilii würcklich darinnen begrieffen werden mögen.

Dass nun der Herr seinem jüngst beschehnenem andeuten nach mit schreiben hierunter auch bemühen sich wollen, dessen thun wir Ihme wie auch der communication bissheriger verloffemheiten besondern danckh sagen. Haben gestern von Ihrer Excell. undt Leg. nog ferner ein duplicat - darauss wir deroselben sorgfaldt mit erfreuerten gemuth zu verspühren haben - neben einem Extract aus de Canzleij von deme, wass des nochfernern fürgangs in Nider Sachsen, unndt sonderlich der Hn. Hn. Reichs Stände in Schwedens neirer(?) resolution undt Kriegsbereitschaften wegen, man den 11 decembris zu Strahlsundt hat wissen können, empfangen. Ist festiglich zu hoffen, der liebe Gott werde sich zu den verlassenen in gnaden wenden, werbeij dan vermeldet wirdt, dass es den 9 unndt 10 allso nahe beij dem friedenschluss gewessen, dass es wohl näher nit hette sein können zu dem endt auch die zusammenkunfft, welliche Chur-Sachsen auff den 18 dieses Mondts nacher Lünenburg auszuschreiben willens gewesen, ihren fortgang haben solte. Es wehre dan sach, dass die gute brieff unndt avisen, so Ihre Excell. unndt Leg. den 10 undt 11 decembris zu handen kommen, auch bisher weiters erlangte vörtheil, davon sonder zweiffel dem Herrn die particularitäten zukommen, deroselben gedanckhen, welliches in Göttlicher regierung bestehet, ändern möchten, nach sollicher des Herrn Reichs Kantzlers Excell. unndt Leg. geneigter erclärung. Nun seindt wir anietzo in der arbeit, wie wir die zu Franckfurth noch enthaltene Herrn vom Concilio vondannen auch ledig machen unndt in sicherheit bringen mögen, obwohln der gleichen conditiones auff andern seiten fast ohnannehmlich scheinen wollen, aldieweiln aber gleichwohl durch diss mittel keine volständige freijheit oder sicherheit zu hoffen; allss ersuchen wir den Hernn, Er wolle in dieser so wohl gemeinten intention beharlich continuiren, unndt dass werckh aller verständigen orthen allso unterbauwen, damit unnser beij allen unndt jeden vorfallenheiten undt tractaten gedacht undt wir sampt unsern gantzen hauss unser treuer gemeinten redlichen diensten halben mit unnsern Landt unndt Leuthen nit allein in sicherheit gebracht sondern auch dabeij ergötzlichkeit zu empfinden haben mögen, wass nun der Herr sowohl in unnserm particular, allss mit den andern Herrn gemeinen anligen zum besten richten wirdt: dessen erlangt Er nit allein sonderbahren ruhm, sondern wir seindt es auch zu allen erscheinenden occasionen umb denselben bevleissenlich zu beschulden gantz bereit unndt willig.

Des Herrn freundtwillig alle Zeitt
Otto, wildt unndt Reingraff.

Strassburg, den 8 Ianuarij 1636.

Onder aan de brief: Ahn Hrn. Ambassadeur Grotium.

1 Hermann Adolph, graaf van Salm; zie p. 355 n. 8.

2445. [1636] januari 19. Van Ch. Marini[1].

Monsieur,

Pour toutes nouvelles nous avons d'Italie le différent entre le pape[2] et les Vénétiens, tous deux prétendant sur le Port de Gora où les derniers ont fait faire quelque fort qui donne de la jalosie au pape sans que le roy de France[3] le puisse disposer à aucun accord, plusieurs craignant que cela n'esclate en quelque guerre entre eux.

Nos François continuent à fortifier Sartyrana et Candia. Sur le Milanois et icy dans la Voltoline on faira 4 forts pour pouvoir puis après agir tant plus puissamment du costé de Cômasque, si les impériaux[4] ne fairont quelque diversion du pays de Tyrol où tout est ruiné par la soldatesque impériale.

Cependant les Allemans commencent desià à passer par le Gotard 300 par fois et armez, estant 5000 hommes de pied et mille cuirassiers en tout que le comte de Schlick[5] et le comissaire Julius Cerasol[6] conduisent: et si nos François ne leur empêchent le passage, ils trouvront bien de la peine dans le Milanois pourveu et fortifié de toutes choses nécessaires pour un long temps.

Je vous reccomande l'enclose tant que ie puis pour estre envoyez par promte addresse à son Ex.[ce7] à qui importe grandement qu'il sçache ces advis sur tout ceux de Constantinople où l'on attend le gran seigneur[8] au printemps qui nous produira des merveilles du costé du Levant, les Turcs traittant desià la paix avec le Persien[9] qui n'est pas bastant à leur ...acre .este après ses desfaites et la perte de Revan.

Si i'avois vostre chyfre, ie vous communiquerois de choses d'importance qu'ores ie ne puis fier au papier. Ie vous prie dereschef d'intercéder auprès de son Ex.[ce] pour le payement de mon gage qui me manque depuis 8 mois[10] en ça me trouvant réduict à l'extrémité.

Cependant ie demeure passionnement, monsieur,

vostre serviteur très humble

Mariny.

De Morbegno, ce 19 Jan. st. n.

In margine: Ie vous prie de m'adviser de la receptio de ceste-cy que i'ay envoyé dans le paquet de monseigneur le duc[11].

In dorso schreef Grotius: 19 Ian. 1636 Marini.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. d. no. 2468. Voor Marini zie V, p. 436 n. 4.
2 Urbanus VIII.
3 Lodewijk XIII.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Graaf Heinrich von Schlick (†1650), veldmaarschalk.
6 Misschien identiek met Gil de Has, kolonel van een regiment Duits voetvolk.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Sultan Murád (Amurath IV); zie V, p. 435 n. 7.
9 Sefi (Sam Mirza); zie no. 2359, p. 349 en n. 5 aldaar.
10 Vgl. no. 2462, p. 505.
11 Henri, hertog van Rohan.

2446. 1636 januari 21. Van Rijngraaf Johann Philipp[1].

Unntzern freundtlichen gruss unnd dienst zuvorn Wohl Edeler Gestrenger besonders lieber herr und freundt.

Der wohlgeborne Otto, wildt- unnd Rheingraff[2] unnd unsser freundtlicher geliebter herr vetter, hat unss verschiedentlich zu erkennen geben, zu wass unglücklichen standt Er beij seiner von weylandt der Königl. May. zue Schweden[3] glorwührdigster gedechtnuss unnd selbst ufgetragener charge unnd denn beij dess Herrn Reichs Cantzlers Ochstensterns[4] unnd auss von obern Creyssen beghehenen abzug nachgehendts auch übergebenen vicedirectoriat wenigens nit die zu dem bekanten Consilio formato verordnete Persohnen, als die Kayserischen[5] die statt Franckfort - dahin sie sich zuvor uf ahnleitung Hertzog Bernhardts von Sachsen Weimars unnd des Frangrichen Herrn General Lutenants monsr. de Fesquiers[6] besunders gutachten semptlich begeben haben - erobert haben, gerathen seyn, nemblichen dass sie sowohl ihrer persohnen alss güter halber von den Kayserischen in ausserster gefahr unnd stetlicher sorg stehen müssten, auch bereits die angetraute Confiscationen zum theil gegen sie ins werckh gerichtet worden seyen, unnd obwohl mehr wohlberürt unssers vetters Ld. auss solcher extremität, da alle andere mittel ermanglen wolten, sich durch einen mit den Kayserischen getroffenen accord zu satuiren vermeint, unnd derentwegen dahien capitulirt hetten, dass gegen deren Abzug auss Franckfort unnd vergünter reiss nacher Strasburg, sie den Graven von Salm[7], - welcher in dem von weylandt meinem in Gott ruhenden Brudern Rheingraf Otto Ludwig[8] in Christ seelig vor diesem im obern Elsas erhaltenem treffen gefangen, und in die Festung Benfeldt zur verwahrung gethan worden - innerhalb 3 wochen ledig machen wolten. So begegnete jedoch Ihrer Ld. diese beschwerliche hindernuss, dass der Commendant in Benfeldt[9], under dem vorgeben er schriftliche ordre von Herrn Reichs Cantzlern in handen hette, selbigen ohne sein Vorwissen nit loss zu lassen, ihnen Graven von Salm nit ledig lassen wolt, derentwegen zwar wohlbesagt unssers vettern Ld. ahn Herrn Reichs Canzlern die sach gelangen hetten lassen, weil aber wegen ferne dess wegs die resolution sich so lang verziehen hette, wolte sich die obgedeute gefahr je mehr und mehr verneueren, sintemahlen sie die Kayserischen sich offentlich vernemmen liessen, dass Ihrer Ld. persohn solang die obbesagte endtledigung des Graven von Salm nit erfolgte, auch in Strassburg keine sicherung haben solten, wie dan wenigers nit die noch in Franckfort endthaltene Herrn vom Consilio formato ebenmessig in höchster gefahr je lenger je mehr begriffen, unnd obschon

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 18. Eigenh. ondertek. Beantw. d. no. 2473.
2 Zie voor deze Otto, vice-directeur van de liga van Heilbronn, met wie Grotius een levendige briefwisseling onderhield, o.m. V, p. 405 n. 3.
3 Gustaaf II Adolf, in 1632 bij Lützen gesneuveld.
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 De troepen van Ferdinand II.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 Hermann Adolph, graaf van Salm; zie p. 355 n. 8.
8 Betreffende de in 1634 overleden Rijngraaf Otto Ludwig zie V, p. 282 n. 10.
9 Arendt von Quernheim, officier in het Zweedse leger, commandant in Benfeld.

theils, nemlich Herr Texell[1] unnd Herr Ingolt[2], wieder in unnd bey ihren stätten, dennoch derselbigen nit endtgangen oder entledigt weren, dahero unnd die sein allein noch ahn unnss freundtlich gesinnendt dass wir bey der Königl. May. zue Franckreich[3] unnd deren hohen officieren diesse sach also vor- und ahnbringen wolten, darmit wo etwa inmittelst tractaten, wie davon hien unnd wieder starkh geredt würde, gepflogen werden solten, ihrer samtlich digestalt auch gedacht werden möge, aufdass sie, wie durch ihre treuw gemeinte dienst meritirt haben, also auch ihre persohnen unnd güter darinnen wurcklich angeschlossen, unnd vor andern besorgenden täglich wachssenden ungelegenheiten unnd betrauerungen gesuhnt werden mögen.

Nun haben wir zwar zu folg dess nit underlassen, monsr. de Fesquier beij seiner unlengst von hiennen nach Paris vorgenommene reiss, die sach gepürlich zu recommendiren, weil aber selbiger solche anders nit alss zu referiren angenommen und deren sollicitation von sich geschoben, mit entschuldigung diesolche ihme nit ahnstehen und geziehmen wolte, alss haben wir beij dem Herrn hiermit freundt dienstlich angelangt und solchem allem nach gepürlichen bitten wollen, Er, - alss der der königl. Maij. und Cron Schweden, unnd Confoederirter Ständen verordneter so hoher officir Räth und diener in Ihren so begegneten ungelegenheiten möglichst sich anzunemmen zweyfelsfrey vor sich selbsten willig und bereit sein wurt, - geruhe seiner bekanten dexterität und sincerität nach, sowohl beij der Cron Franckreich alss sonsten dieser sachen alsso eingedenckh zu sein, wie es wohl und mehrberurter semptlichen Herrn nothdurfft unumbgenglich erfordert, und zu ihrer besten erspriesslichkeit dienen und gereichen mag.

Nit allein aber wollen wir den Herrn hierumb alsso, sondern auch ferner hiemit freundt dienstlich ersucht haben, weil ihme bekant mit wass treuwst bestendig devotion, neben wohlbesagt unssers vetters Rheingraf Ottens Ld., weylandt unsser geliebter bruder Rh. Otto Ludwig Christseelig soviel Ihre lang leiess in sein grub, auch wir vor unssere persohn und andere unssere nechste verwanten unssers hauss zu der Konig. Cron Schweden, und mit deren Verbundenen, Potentaten und Ständen diensten würcklich ergeben gewessen undt noch also darinnen gestelt sein, dass dannenhero, uf den fall es zu einig friedenstractaten gelangen solte, unssers semptlichen hausses und güter, sowohl in Lothringen alss im Römischen Reich gelegen, ja auch nit vergessen, sondern wir darinnen ebenmässig gepürlich begriffen, und wir aller gefahr - die unss sonsten leichtlich begegnen könten - befreijet sein und pleiben mögen. Hierdurch wurt der Herr unss und unsser Grävelich hauss also obligiren, dass wir zu jederrden begebenheit ihme hienwiederumb zu aller diensterweisung willig und geneigt sein werden.

Sonsten zweijffel unss nit, es werde Er gute wissenschafft haben, welchermassen unssere Teutsche armée under dem Commendant Htg. von Sachssen Weimar[4] von Ihrer Kon. Maij. auss Franckreich tractirt werden soll, pitten demenach hiemit, er wolle unss davon in vertrauwen communication wiederfahren lassen.

Es verlaut, ob solte hochstgedachte Ihre Ko. Maij., dass Ihres mir 4 Monatsold .. ch zulassen resolvirt seij, da deme alsso, sehen wir ahn unsseren ort nit,

1 Dat zal de Jakob Tetzel uit brief no. 2363 zijn; zie p. 355.
2 Franz Rudolf Ingold; vgl. p. 356.
3 Lodewijk XIII.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

wie beij so grosser verderblichkeit der Leuden die soldatesca, und deren hohe officier - ausserhalb deren die etwa in particulari vor sich, aussgeschlossen anderer cavallier, absondlich tractirt und ein mehrers zugewant haben mögen - in die lenge würden ausstauren und bestehen können, welches wir gleichwohl in vertrauwen gegen dem Herrn alsso gemeldet haben wollen.

Im übrigen erwarten wir seinen beliebendten antwort und versichern Ihnen, dass wir sein und verpleiben wollen dess Herrn freundt dinstwillicher

J. Ph. Reingrave.

Sig. Metz, den 11/21 Januarij 1636.

In dorso schreef Grotius: 11 Jan. 1636. Iean Philippe Ryngrave.

Postdat.

Auch wohl Edeler Gestrenger, besonders lieber Herr und freundt, demnach .. stt wohlberürt unssers Vetters Rheingraffs Ottens Ld., über obbeschriebene gefahr, sich noch in diesser beschwerlichkeit befinden, dass demselben weder von ihren gütern - die ietze gar ins feinds händen stehen - noch sonsten zu ihrem underhaldt dass geringste nit einkomet, also werden sie noththringlich verursacht, umb gepürende und geltungsmittel sich zu bewerben, dahero wir in nahmen Ihrer Ld. den Herrn hiemit ferners dienstfreundt ersuchen, da er beij Ihrer König. Maij. auss Franckreich und der Cron Schweden desswegen etwass zu gestiren vermach, dass er solches nach seiner guten discretion zu werck zu richten nit underlassen wolle, welches alles zu erwiedern stehet.

Sig. ut in literis.

Des Herrn freundt dinstwillicher

J. Ph. Reingrave.

2447. 1636 januari 22. Aan G.J. Peblicz[1].

Monsieur,

La vostre du 23 de Décembre m'estant rendue le 17 de ce mois et de cette année, je n'ay pas d'envoyer incontinent celle de monsieur Marini[2] à monseigneur le grand chancelier[3]. Nous sommes en attente de ce passage du Mont Gotthard. Cependant ne sçavons pas bien l'estat des affaires de l'Elsace les lettres ne venants pas iusqu'à nos mains, mais on est en peine pour Colmar.

1 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 125. Over Georg Peblicz zie no. 2323, p. 298 n. 3.
2 Over Charles Marini zie V, p. 436 n. 4.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Les ambassadeurs de France[4] ont veu en particulier le prince palatin[5] à Londres à cause de l'électorat laquelle qualité les François iusqu'asteure font difficulté de donner au dit prince.

Grana[6] avec quelques gens est allé vers la Westfalie. On travaille de la part

4 Jacques d'Angennes, markies van Poigny, en Henri de St. Nectaire, markies van La Ferté-Nabert.
5 Karl Ludwig, zoon van de in 1632 overleden keurvorst van de Palts, Frederik V, de Winterkoning.
6 Francisco del Caretto, markies van Savona y Grana.

de Suède aussi bien que de la France et de l'Hollande pour retenir monsieur le landgrave[1] dans la confédération et non seulement par des paroles mais aussi par des bons effects.

De la diète de Warsouie nous attendons la ratification de la tresve avec Suède[2] et l'approbation du desseing du mariage du roy[3]. Les armées Suédoise et Saxonne sont au pays de Mecklenbourg et luy des ducs desdits pays fait de nouvelles propositions pour la paix, laquelle tous ceux qui ont quelque pitié de la pauvre Allemagne désirent, mais tant que faire se peut générale bonne et honneste. Dieu la donne telle, monsieur, et vous conserve en bonne santé.

Vostre serviteur trés humble.

A Paris, le 22 jan. 1636 nouv. styl.

2448. 1636 januari 24. Aan L. Camerarius[4].

Illustrissime Domine,

Postremis, quas abs te accepi - eae datae erant 4/14 Xbris - respondi ante hos 8 dies[5] scripsique ea, quae tunc intelligebantur. Ex eo nulla ferme suborta est nova ad scribendum materia, nisi quod memoriam mei apud te renovare, satis justa mihi materia est.

Fervent hic omnia choreis et comoediis. Rex[6] ad parlamenti preces de edictis nuper factis partem aliquam videtur remissurus. Cardinalis[7] partim Rupellae, partim ad S. Maloum classem navigando Oceano parat, centum, ut fertur, navium, quibus si Batavicae accedant et utrisque Anglicae, non difficile sit in Hispania invenire quod pro pignore teneatur restituendi Palatinatus. Videturque ea via futura expeditior quam per legationum inania, quae toties frustra experta tamen repetuntur. Ea commercia metuens rex Gallie de titulo electorali etiamnunc difficilem se praebet testatus interim ad reddendas illustrissimae Domus terras avitas paratum se opem ferre, dum rex Britanniae[8] affinitate et religione conjunctior in partem veniat laboris.

Quis futurus sit successus expeditionis ejus, quae ad liberandam Colmariam suscipitur, suspensi exspectamus. Non sunt spernendae hostium in illis partibus

1 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
2 Gesloten te Stuhmsdorf op 12 september 1635.
3 Wladislas VII (IV); zijn plannen tot een huwelijk met Elisabeth, oudste dochter van Frederik V van de Palts en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland, hebben geen doorgang gevonden.
4 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 32. Gedrukt *Epist.*, p. 211. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
5 No. 2441, p. 475.
6 Lodewijk XIII van Frankrijk.
7 De Richelieu.
8 Karel I.

copiae, non jam illas Galassii[9] dico, sed episcopi Viridunensis[10], Piccolominiacarum[11] pars accedente novo e Polonia milite, quae ducem Bernhardum[12] cis

9 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
10 François van Lotharingen.
11 Van Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
12 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Mosellam celeriter se recipere coëgerunt, pars et in Campaniam procurrunt. Sed his malis non segniter parantur remedia a comite Suessionensi[1] ac Valetta[2].

Lafortius[3] hic est, meritis et senectute spectabilis, consiliis posthac quam manu profuturus. Honorum complementum rumoribus aulae ei destinatur ducis parisque nomen.

De pecunia, quae regi Hispaniae[4] venerit ab America, quae per Campaniam Siciliamque cogatur, quae Genuensium expediatur fide, jactantur hic multa, sed quae affirmare non audeam gnarus aucupandae famae spargi et in majus attolli talia, praesertim cum Hispanus his quoque in locis multos obtentu pietatis sibi faventes habeat et hoc magis, quod durior indies in Gallos pontifex[5] arma eorum apertius improbare incipit.

Haec scribenti mihi redditae sunt tuae 6 Ianuarii datae, gratae ut omnes tuae, hoc magis, quod victoriam sane nobilem nuntiant. Miror Batavos nostros non videre, quantum accessurum sit hostium viribus, si bello Suedico semet explicent. Hic quoque lactamur magis spe, quam veram opem sentimus.

Gaudeo literis a Stralsundia edoceri rectores Suediae[6] jam prospexisse magno cancellario[7] de belli impendiis in biennium. Id in utramque partem multum valebit, sive bellum opus erit gerere, sive pax honesta - atque utinam - se offeret.

In Italia frigent arma, non optima Crequiaci[8] fama. Non desinunt Rhaeti annitentibus Helvetiis Gallos interpellare, ut sibi Vallis Telina reddatur, nec tamen hactenus multum promovent.

Colmariam liberare volentibus rem non successisse hostium oppositu jam audio. Scire cupiam, numquis sit Amstelodami, qui nunc negotia curet Suedica, ut ei injungam laborem literas curandi, tibique hoc minus molestus sim.

Tibi tuisque omnibus omnia felicissima opto.

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, XXIV Ianuarii n.c. anni MDCXXXVI.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1636 Hagae 6/16 Febr.

1 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 Jacques Nompar de Caumont, markies van La Force.
4 Philips IV.
5 Urbanus VIII.
6 Gabriel Gustafsson Oxenstierna, Jacob de la Gardie, Karl Karlsson Gyllenhielm, Gabriel Bengtsson Oxenstierna en - als plaatsvervanger van de rijkskanselier - Axel Banér.
7 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
8 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.

2449. 1636 januari 24. Aan C. de Groot[9].

Paucarum horarum intervallo binas abs te Stralsundia literas accipio, mi fili,

9 Hs. Den Haag, Kon. Bibl., coll. Corn. de Gr. IV 13 g. Antw. op nos. 2393 en 2408; beantw. dd. 12 maart 1636 (dl. VII).

XIV[1] et XXI Decembris[2] novi calendarii datas. Legi eas cum voluptate, quod et iudicium ostendant in rebus et in verbis nitorem. Vide in tam bona via aliquos semper processus facias, ut tibi utilis nobisque honori sis.

Quod magnus cancellarius[3] tam benigne te acceperit, bonum omen interpretor. Laudo et quod in sermone tibi temperaveris neque consilia dans in rebus tibi obscuris neque notitiam tibi vindicans eorum, quae meam quoque saepe notitiam fugiunt. Etiam in ea prudenter facis, quod nec importune ingeris te negotiis nec speciem praefers detrectaturi, si quid tuae diligentiae committatur.

D. Grubbio[4] gratias pro me age de officiis tibi exhibitis eiusque amicitiam, ut et D. Spiringii[5] et Schmalchii[6], quibuscumque poteris obsequiis et morum suavitate retine. Saluta et D. Wolfium[7], ad quem multas scripsi literas, quas ob itinera hostibus obsessa arbitror ad ipsum non pervenisse; atque ea mihi postea fuit non scribendi causa, alioqui minime meis partibus defuturo.

Galassium[8] retro cessisse fame subactum non mentitus est qui dixerat. Sed Tabernis captis Colmariae imminet, et iam audio reiectos qui liberando oppido itabant. Magontiacum quoque cum castello amissum et Campaniam populabundus incursat hostis, praeter (ha)s Gallassianas, magnis Piccolominii[9] copiis, aucti novo e Polonia milite et eo, qui episcopo meret Viridunensi[10]. Frequentes illae nostrorum de Saxonicis victoriae, illa maxime equestris postrema, spem mihi faciunt rem venturam ad aequas conditiones. Vere dixisti ita meum esse ingenium, ut non malam pacem praeferam bello etiam non improspero et aliqua humanitate condito.

A Mullero[11] nihil umquam literarum habui, habuit aliquoties Hibsteinius[12]. Gratias age magno D. cancellario pro tot in me collatis honoribus perpetuaque mei memoria, praesertim de eo, quod dixit de octo imperialium millibus. Duo iam accepi et per literas tibi id significavi[13]. Promisit per literas Spiringius se de quatuor aliis prospecturum mihi; quod ut faciat, rogo; nam pensionu(m) dies alter iamdudum cessit, alter iamiam cessurus est. Sed orandus est, ne me ad Gallicam pecuniam reiiciat, quae nobis nec datur nec per nos ex ullius instrumenti auctoritate exigi potest. Reliqua duo millia, de quibus loquebatur magnus cancellarius, sunt, ni fallor, ad rationem impensarum, quam transmisi, pertinentia. Id quoque negotium D. Spiringio quam potes blandissime commenda.

De Gallia quoties sermo inciderit ita verbis moderare, ut neque nos quisquam credat illis mancipatos neque inofficiosos in regem[14] mei amantem gentemque, in qua amici nobis egregii non desunt.

1 No. 2393.
2 No. 2408.
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Lars Grubbe; zie over hem V no. 2064, p. 432 n. 12.
5 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
6 Peter Abel Schmalz, secretaris van Oxenstierna.
7 Herman Wolff, gezant van Zweden in Kassel.
8 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
9 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
10 François van Lotharingen.
11 Georg Müller, Zweeds secretaris en hofraad.
12 Johan Epestein, Zweeds agent in Parijs.
13 De bewuste brief aan Cornelis is verloren gegaan.
14 Lodewijk XIII.

D. Bignonius[1] nuper coram rege in parlamento locutus libere contra cauponationes dignitatum cum aliqua temporum deploratione, in offensam aliquam aulae incidit[2]. Rumoresque erant de eo in legationem aut praesidatum longinquum amovendo. Sed, ut puto, regis bonitas et tempus sanabunt hoc frigusculum. Ipse solatur ex generosi animi conscientia.

Haec nunc erant; siquid ultra eveniet, quod scire tibi aut utile aut iucundum sit, non patiar te ignarum.

Mea officia omnibus, ut par est, defer: et scribe quoties licebit.

Tui amantissimus pater
H. Grotius.

Lutetiae, XXIV Ianuarii MDCXXXVI.

Prodiit Bruxellis liber novus non ineruditus hoc titulo: Resolutions morales et Theologiques touchant le mariage de Monsieur le Duc d'Orléans[3]. Noli omittere, ibi dum es, omnem dare opera(m, u)t Germanicam scripturam quamvis legere, scribere quoque et loqui Germanice discas.

Prodiit Seldeni Mare Clausum[4] contra meum Mare Liberum[5]; de me honorifice loquitur. Respondendi laborem Cunaeo[6] iniunctum audio. Spero advenisse iam Sigradum[7] qui paulo post te eo est profectus cum meis ad te et magnum cancellarium literis.

Adres (beschadigd): A Monsieur Monsieur de (Groot) de Monseign Chancelier

2450. 1636 januari 24. Aan Willem de Groot[8].

Literas tuas 14 scriptas Ianuarii[9], satis recentes, hodie scilicet accipio. Didericum[10] post saepe infeliciter tentatam viam speramus aliquando ventis usurum suis. Maximus natu[11] magna comitate magni cancellarii[12] acceptus fuit. Petro[13] rogo omnes sitis hortatores, ut quod elegit studium ei diligenter incumbat.

1 Jérôme Bignon; zie over hem III, p. 154 n. 5.
2 Zie nos. 2432 en 2434, resp. pp. 463 en 468.
3 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; zie betreffende de pogingen zijn huwelijk met Margareta van Lotharingen ongeldig te verklaren *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
4 Zie voor John Selden en zijn *Mare Clausum* V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
5 *Mare libervm sive de ivre qvod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio.* Lugduni Batavorum, Ex officinâ Ludovici Elzevirij. Anno M.DI.IX; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 541.
6 Petrus Cunaeus; zie V no. 1801, p. 80 n. 2.
7 Vermoedelijk David Friedrich von Siegerot (Sigrodt), overste in Zweedse dienst.
8 Gedrukt *Epist.*, p. 858. Antw. op no. 2439; beantw. dd. 3 maart 1636 (dl. VII).
9 No. 2439.
10 Grotius' jongste zoon, die voor zijn studie in het vaderland was geweest.
11 Grotius' oudste zoon, die door zijn vader naar Duitsland was gezonden om er verschillende vooraanstaande lieden te ontmoeten.
12 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
13 Grotius' zoon Pieter, die om studieredenen in het vaderland verbleef.

Casauboniana[1] et Tileniana[2] et Anthologiam[3] quod curas, facis pro tuo more. Libros quoque meos exspecto. Chartas maxime. Epigramma in honorem Molini[4] tibi serva, ne nostra cogitata surripiat alius. De induciarum negotio non rem tantum, sed et rumusculos nosse aveo.

Seldeni librum[5], ut scripsi antehac[6], plenum inveni variae eruditionis. Et jam cum eum scriptitari intelligerem, adversarium ei destinebam Cunaeum[7]. Digna est palaestra, in qua se exerceat vir egregius. Ego, cum Suedia multum teneat orae maritimae, quid aliud praestare possum, quam silentium?

Pinsii filius[8] nos hactenus non vidit. Sed non omittam ad eum mittere.

Parentibus[9], tibi, tuae[10], tuis[11] prospera omnia.

24 Ianuarii novi cal. 1636.

Abierat jam domum Simon Graswinckelius[12]. Iraque literas ad ipsum nec minus ad Oliverium[13] retinui.

In Suida[14] locus est egregius et dignus transcribi ex incerto auctore. Titulus est *ἀποστολικὴ πολιτεία*, id est vita Christiana. Sequuntur haec:

Ὀφθαλμῶν ἀχρίβεια,
Γλώσσης ἐγχράτεια,
Σώματος δουλαγωγία,
Φρόνημα ταπεινόν,
Ἐννοίας καθαρότης,
Ὀργῆς ἀφανισμός.
Ἀγγαρευόμενος προστίθει.
Τυπτόμενος ἐπίβαλλε.
Ἀποστερούμενος μὴ δίκάζου.
Μισούμενος [ἀγάπα,
Διωκόμενος] ἀνέχου,
Βλασφημούμενος παραχάλει,
Νεκρώθητι τῇ ἁμαρτία,
Συσταυ[ρ]ώθητι τῷ Χριστῷ,
Ὅλην τὴν ἀγάπην μετάθες ἐπὶ τὸν κύριον.

Tuus tuo merito frater
H. Grotius.

1 Het betreft brieven van Isaac Casaubonus; zie over de uitgave ervan no. 2381, p. 380 n. 4 en III, p. 152 en n. 3 aldaar.
2 Wellicht de in III, p. 407 genoemde geschriften van Daniel Tilenus, in ieder geval ook de brieven waarvan sprake is in III, p. 158; zie ook no. 2415, p. 439, 2431, p. 462 en no. 2439, p. 473.
3 Eerst in 1795 uitgekomen; zie no. 2407, p. 426 n. 7.
4 Voor dit epigram ter ere van de Venetiaan Domenico da Molino zie no. 2415, p. 439.
5 Men zie voor John Selden en zijn *Mare Clausum* V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
6 No. 2431, p. 461.
7 Petrus Cunaeus; zie V no. 1801, p. 80 n. 2.
8 Vgl. no. 2439, p. 474 en n. 12 aldaar.
9 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
10 Alida Graswinckel.
11 Voor hun namen zie no. 2237, p. 166 n. 9.
12 Zie over hem no. 2345, p. 329 n. 12.
13 Herhaaldelijk genoemd als correspondentie-adres.
14 Suidas E 3560 ed. Adler I, p. 322; ed. Gaisf. I kol. 515 A. Over Suidas zie IV, p. 258 n. 2.

2451. 1636 januari 24. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Audimus ducem Bernhardum[2], cum Mosellam transiisset, ingruentibus in se Piccolominii[3] et Viridunensis episcopi[4] copiis repulsum, nunc apud Spinale agere. Liberandam ad Alsatiam non cardinalem Valettam[5] ipsum, qui Dia[6] substiturus sit, sed alios ire: Croatos, sed populabundos tantum, ut solent, in Campaniam penetrasse.

Rex[7] auditis parlamenti Parisiensis querelis contra edicta nupera, jussit eos parere primum postea bonitatem suam experturos. Putatur aliquam partem novarum dignitatum, per quam veterum honos ac pretia decrescunt, resecturus.

Multis rumoribus celebratur paratus classis Gallicae partim Rupellae, partim Maloï. Verum, quantum intelligo, multa ei desunt, ut utilis esse possit. Angli ut se Gallis Batavisque jungant, quae expeditissima videtur ad Palatinatum recuperandum via, nondum sperant rerum periti, praesertim cum novae legationes metuae ab Hispania in Angliam, ab Anglia in Hispaniam strepant. Pontificem[8] sive metu, sive quod suis gentilibus inde majora speret praemia, magis magisque vergere[9] ad res Hispanicas, et ea, quae scripsi antehac[10], et alia indicio sunt. Urget restitutionem Pigneroli, religionis romanensis solius in Valle Telina, Lotharingiae.

De matrimonio fratris regii[11] negotium in pacis tempora rejicit. Galli, ut duro nodo durum admoveant cuneum, hoc meditantur, ut manu sua perscribat frater regius, se nisi a pontifice episcopi delegentur, qui in Gallia ipsa cognoscant, staturum parlamenti decretis comprobatis judicio episcoporum: sperantes fore, ut ea scriptura sibi demonstrata impellatur pontifex ad id, quod maxime volunt.

Cum duce Carolo[12] agi seorsim coepit per Cognaeum[13], fratris regii quondam cancellarium, nunc in regis clementiam receptum et per abbatem Cancamium[14]. Sed dux ipse in Belgicam profectus dubium reliquit, iveritne persuasurus principi Margaritae, ut spem connubii abjiciat, an omnem faciendae seorsim pacis cogitationem ipse[15] abjiciens.

In Italia nihil fit magni, nisi quod vastatur ager Lomelinus, dux Parmensis[16] nondum, quod nuper dicebatur, ad sua rediit. Omnes adhuc foederatorum copiae

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 210; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 143.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
4 François van Lotharingen.
5 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
6 De tekst der *Epist.* heeft de lezing: diu. Dia is het stadje St. Dié in de Vogezen.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Urbanus VIII.
9 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing: urgere.
10 Zie no. 2413, p. 436.
11 Betreffende het huwelijk van Gaston zie o.a. V no. 2062, p. 431 en n. 1 aldaar.
12 Karel IV, hertog van Lotharingen.
13 Jacques Le Coigneux († 1651), raad van Gaston. In 1619 werd hij conseiller d'Etat en president in de Chambre des Comptes.
14 Misschien le sieur Bruillart, abbé de Coursan, een der kerkelijke waardigheidsbeklederes verbonden aan het huis van de kardinaal; vgl. Avenel, *Lettres de Richelieu* V no. CCLXVIII, p. 515 en noot aldaar.
15 Dit woord ontbreekt in de editie der *Epist.*
16 Odoardo Farnese, hertog van Parma.

apud Bremam, Candiam, Sartiranam haerent. Hispani muniunt Pirigetonum, ut Laudensem Cremensemque agrum habeant tutiorem. Novariae quoque metuentes, cujus rei causa praefectus ipse Mediolanensis[1] se Ticinum contulit, pecuniam e Neapoli ac Sicilia e tributis, Genua sub foenore exspectans. At Neapolitani regni rector[2] duas Hispanorum, duas Italorum centurias, quingenta servitia ad implendas galeras misit in Margaritae insulam, ex qua interdum exscensus in oram maritimam Provinciae fiunt non alio adhuc malo, nisi incendio villarum.

Sprecherus noster[3], qui se Sublimitati Tuae, quantum potest, commendat, literis ad me 21/31 Decembris datis statum Rhaetiae tranquillum nuntiat, ex quo Caesarianos[4] et Hispanos retudit Rohanius[5]. Eorum reliquias ex Tirolensi agro ad IV millia partim equitum, partim peditum, transitum in Italiam moliri, id si nunc tentent, perituris haud dubie multis itinerum difficultate et frigore, ut qui non hyberne vestiti sint. Italos a Crequiaco[6] et Vitriaco[7] - is Provinciae praeest - nihil boni exspectare, multum a Rohanio et Thoirasio[8]. Ut Vallis Telina veteribus dominis Rhaetis reddatur, et ipsos laborare Rhaetos et cum iis Helvetios protestantes, nam romanenses Helvetios minus aequos Rhaetis esse, quod ipsos Vallis Telinae sequestros abnuant; quin et male ominari audent, quasi iterum, ut Monsoniaco quondam foedere[9], delusuri eos sint Galli, verum se meliora sperare. Mater principis Stilianae[10] Mondragonia filiam suam Medinae[11] Hispano pactam tradere non vult, nisi prius eidem Medinae detur regimen regni Neapolitani, cujus spe in eas nuptias spreto Polono Casimiro[12] aliisque assensum praebuit.

Patri Iosepho[13] cardinalatum negat pontifex.

Rex in ver imminens iterum uti constituit opera nobilitatis feuda possidentis, sed viginti nobilium apud Lotharingiam millia inedia morbisque absumta, superstitum exhaustae opes ita terrent alios, ut vix ullis poenis videantur ad tam periculosam sumptuosamque militiam posse pertrahi. A Vienna habemus obtinuisse Neoburgicum[14] mandata ad Piccolominium, ut terris ipsius parcat.

Audimus in Hispaniam salvam advenisse ab America classem, ferre eam milliones XIV partem alteram regi[15], alteram privatis, an supra verum famae quaerendae vulgetur, haud affirmaverim.

1 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.
2 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
3 Fortunatus Sprecher von Bernegg; zie over hem IV, p. 138 n. 9.
4 De troepen van Ferdinand II.
5 Henri, hertog van Rohan.
6 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
7 Maarschalk Nicolas de l'Hospital, markies van Vitry (1581-1644).
8 Jean de Saint-Bonnet, sieur de Toiras; zie no. 2441, p. 476 n. 20.
9 Het verdrag van Monçon, gesloten in 1626.
10 Elena Aldobrandini, gehuwd met Antonio Carafa, hertog van Mondragena, prins van Stigliano. Hun dochter was Anna, prinses van Stigliano, hertogin van Sabbionetta; zij huwde in 1636 met de hertog van Medina.
11 Felipe Ramirez de Guzmán, hertog van Medina Las Torres; hij werd in 1637 onderkoning van Napels.
12 Johan Casimir (1609-1672), broer en van 1649 tot 1668 opvolger van de Poolse koning Wladislas VII (IV).
13 Over père Joseph zie V, 16 n. 6.
14 Paltsgraaf Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg en Jülich-Berg.
15 Philips IV.

Nostrae hic pecuniae negotium nihilo magis quam hactenus processit. Promissa pulchra, blanda spes; numeratum nihil, signatum nihil.

Lagrangio[1] turmam equitum regendam rex dedit et ejus victoriae jam sunt in chartis nugacibus, quas gazettas vocant.

Haec praeter nihil habebam, Excellentissime Domine, nisi ut victorias, quales nunc aliquot nuntiatae nobis sunt, saepe obtineas, donec illis imponas culmen honestae pacis.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

14/24 Ianuarii, anni 1636.

Iamjam intelligo repulsos qui Colmariae sucurrere volebant. Argentoratum apertuis quam antehac ad Caesarem[2] se inclinat. Itali omnes de Parmensis rebus male augurabantur.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2452. 1636 januari 24. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

Ick schrijff dese, off uE. moch weder zijn gecomen van Socrates[4].

Over lang had ick gewenscht yemant van Cimon[5] mochte zijn bij Bloemcool[6]. Sijne meesters mimnermereren[7] heel. Occupet extremum scabies[8].

Hier soect men de parlementen contentement te geven met het verminderen van het getal van de nieuwe officiën. Men equippeert oock ter zee. Wilde Engelant ende de Vereenigde Landen haer daerbij voegen, daer waer wat goeds te doen voor het Huis van de Pals. Vrancrijck seit, dat, soo men poot aen wil stellen, sie niet tot de ijdele naem, daer men over disputeert, maer tot de daet willen helpen. Oft dit smaecken sal in Engelant, weet ick niet. 't En schijnt noch niet te willen glijden.

Men spreect veel van 't ontzet van Colmaer, waervan wij tijdingen verwachten, vresende oft het loopen van Piccolominiis[9] volck ende het nieuwe Poolsche in Champaigne eenige verhindering soude mogen geven.

1 Jacques de La Grange aux Ormes.
2 Ferdinand II.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 1 c. Eigenh. oorspr. Tesamen met nos. 2421, 2434, 2454 en 2458 beantw. d. no. 2482.
4 Codenaam voor Friesland.
5 Codenaam voor Staten-Generaal.
6 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
7 Mimnermus is een codewoord voor vrede.
8 Horatius, *Ars Poet.* 417.
9 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.

Hertogh Bernhard[10] over de Mosel getrocken sijnde is wedergecomen. Nu verstae ick oock, dat het secours, dat men voorhad op Colmar, is gefailleert.

10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.

Mijne saecken, voor desen gerecommandeert werden te Bale noch op het hoochste gerecommandeert.

Met de gebiedenisse aen de vrunden.

U.E. dienaer.

Den 24 Jan. 1636

Wilt mij wat doen weten van Neefs[1] intentie in 't regard van Constans' gesel[2]. Gebruyckt off uselve off anderen, nae gelegentheyt.

Een goed vrund seyt mij soo daer terstont, dat Zosimus[3] cum suis geven aen vijf mannen bij Cimon elck[4] hondert duisent gulden[5].

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg raet in den Hogen Rade in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot den 24 Ianu. 1636 uit Paris.

2453. 1636 januari 24. Aan P. Schmalz[6].

Nobilissime Domine,

Adesse jam tibi filium meum[7], eumque tibi cordi esse multum gaudeo. Laetor etiam equestri in Saxonem[8] victoria. Saepe nobis talia eveniant.

De pecunia res adhuc hic intra verba stat: et nihil signati habemus. Heu[f]dius[9] semper optima nuntiat, e re[10] scilicet Vindicis[11]. Porsena[12] Brezaei[13] corpus est

1 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; vgl. J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Ned. Archievenbl.* 1962 1° afl., p. 40.
2 Grotius; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
3 Schuilnaam voor Hercule Girard, baron van Charnacé, Frans gezant in Den Haag. Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Charnassé.
4 De woorden: 'geven ... elck' staan in de tekst in cijfercode: 9.33.93.72.62. 98.78. 69.37.246.13. 818.6.52.24. 11.37.118. 22.71.30.42.31. 52.60.12.15. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven; Cimon is een codenaam voor Staten-Generaal.
5 Het woord staat in cijfer: 9.48.45.232. met de eerste letter door Van Reigersberch erboven geschreven.
6 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 211; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 569. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz (Smalze), was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
7 Cornelis, door zijn vader naar Duitsland gezonden o.a. om er Oxenstierna te ontmoeten.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Johan Heufft, bankier te Parijs en zaakgelastigde van Zweden en Frankrijk. De naam staat in de tekst in cijfer: 14.108.10.55.2010.
10 De woorden 'e re' staan in cijfer: 74. 66.72.
11 Codenaam voor (koning van) Frankrijk.
12 Codewoord voor leger.
13 Urbain de Maillé, markies van Brezé; de naam staat in de tekst in cijfercode: 84.33.1.98.71.217.

tabidum, aegre mobile, ac ne Porsena quidem dici potest. Et ipsis quoque Simonides[14] subtrahitur, metuiturque seditio[15]. De lactucarum[16] usu[17]

14 Codenaam voor geld.
15 Het woord staat in de tekst in cijfer: 34.33.10.71.68.79.15.
16 Lactuca is een codenaam voor Frankrijk.
17 De tekst der *Epist.* heeft: ‘cibis’.

hoc tempore cum Miltiade[1], peritissimo rei herbariae[2], sentio. Mimnermum[3] spero[4] idemque facere video eum qui, Sophiae[5] studet in Cimonis[6] schola. Causae satis in aperto sunt. Scribit mihi filius[7], voluisse magnum D. cancellarium[8] mihi annumerari octo imperialium millia. Duo accepi. Quatuor aliorum millium, quorum jam dies effluunt spem mihi per literas facit Spiringius[9] et ut puto, erit bonae fidei. Rationes expensi spero idem Spiringius expunget, ut in posterum erogationibus non tamen nisi necessariis sufficiam. Admissionalibus[10] pro mea admissione si dari aliquid volet, dabo, et Hottomanno[11] pro chartis III millia francorum; si chartas magnus D. cancellarius non expetit, aliquantulum pro opellis quotidianis. Deinde pro imaginibus Mousterio[12] imperatis, quantum volet, CCC puta florenos. Sed haec et quae mihi pro pensionibus trimestribus debentur aut etiam ad resarciendos sumptus jam factos, si existimat magnus cancellarius aut etiam D. Spiringius ex Gallica pecunia sumi posse, rem sperant valde incertam, quod eo constantius dico, quia ne hoc quidem tempore ullum habemus instrumentum, unde certi quid petere possimus. Ita res illa semper fluctuat.

Rogo amicum te mihi serves. Ego partibus non deero.

Tuae Nobilitatis amicissimus

H. Grotius.

14/24 Ianuarii, 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, secrétaire de monseigneur le Grand Chancelier de Suède.

2454. 1636 januari 27. Aan N. van Reigersberch[13].

Mijn Heer,

Ick houde het daervoor, dat eenige van uE. bryeven hyer ofte daer zijn opgehouden, alsoo ick geene laeter en heb ontfangen dan van den VIII December[14]. Van anderen veel jonger.

1 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
2 Dit ziet op bovengenoemd codewoord ‘lactuca’ = kropsalade.
3 Codewoord voor vrede.
4 Dit woord staat in cijfercode: 34.64.85.66.73.
5 Codenaam voor Zweden.
6 Codenaam voor Staten-Generaal. *Is qui Sophiae studet in Cimonis schola* is de Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
7 Zie no. 2408 dd. 21 december 1635.
8 Axel Oxenstierna.
9 Petter Spiring Silvercrona, raad van financiën van Zweden in Duitsland.
10 Anne, graaf van Brulon, en René Giraut.
11 Jean Hotman; zie over hem III, p. 1 n. 3. Vgl. no. 2265, p. 205.
12 De schilder Daniel Dumoustier; vgl. no. 2265, p. 205 en n. 7 aldaar.
13 Hs. Amsterdam, UB. coll. RK., R 1 b. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2383; tesamen met nos. 2421, 2434, 2452 en 2458 beantw. d. no. 2482.
14 No. 2385.

Over acht dagen[15] heb ick geadviseert, hoe dat Eusebius[16] aen Justinus[17]

15 Zie no. 2434 dd. 10 januari.
16 Schuilnaam voor De Richelieu.
17 Pseudoniem van Grotius.

geseyt had uyt Zosimo[1] ende zijn gesel[2] verstaen te hebben dat den(?) man van[3] Tatianus[4] bij Cimon[5] dede weten de ongesontheyt van de Latouwen[6] ende dat sij voor haer nae Stesichorus[7] gaen; hoe daerop was geantwoordt ende getoont sulcx te comen van Manlius[8] ende Spartacus[9].

Men seyt hyer, dat de hertogh van Rohan[10] gaet nae Duytschlant; Thoiras[11] in zijne plaetse; dat den hertogh van Savoye[12] hem sterckt te Bremo, dat den cardinael de La Valette[13] gaet den Elsas te hulp. Wij moeten zyen, wat dit alles sal uytbrengen, alsoock de passagie van de keysersche ofte Spaenschen over de bergen, dye noch den XXIII Decembris nyet en was geschyet; de tocht van Grana[14] nae Westfalen ende meer andere saecken.

Let op Neefs[15] continuatie. Ick meen, hij is voor Pindarus[16]. Ick meen noch, dat het goed waer, dat yemant van Cimon[17] waer bij Xenocrates[18] om veele redenen.

d'Heer ambassadeur Pauw[19] sustineert, dat volgens het laeste tractaet[20] alle handeling van vrede moet geschyeden in de Geunieerde Landen.

Vaert wel met de vrunden.

Den 17/27 January XVI^{c} XXXVI.

Adres (met andere hand): Mijn Heer Mijn Heer Reigersberg, raet in den Hogen Raet in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 17 Ianu. 1636. Tot Paris.

2455. 1636 januari 29. Aan F. Sprecher[21].

Nobilissime Domine,

1 Schuilnaam voor Hercule Girard, baron van Charnacé, Frans gezant in Den Haag; Van Reigersberch heeft er 'Charnassé' boven geschreven.
2 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
3 De woorden: 'dat ... van' staan in cijfer: 289. 272. 818. 115.
4 Pseudoniem, gewoonlijk van Maria van Reigersberch, hier blijkbaar van Grotius zelf.
5 Codenaam voor Staten-Generaal.
6 Codenaam voor Frankrijk.
7 Codenaam voor vrede.
8 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw.
9 Schuilnaam voor François van Aerssen.
10 Henri, hertog van Rohan.
11 Jean de Saint-Bonnet, sieur de Toiras; zie over hem no. 2442, p. 478 n. 3.
12 Vittorio Amedeo.
13 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
14 Francisco del Caretto, markies van Savona y Grana.
15 Frederik Hendrik; zie voor deze schuilnaam J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1^{O} afl., p. 40.
16 Codewoord voor oorlog; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: oorloge.
17 De woorden: 'van Cimon' staan in cijfer: 213. 22.55.61.17.63.
18 Schuilnaam voor Axel Oxenstierna.
19 Adriaen Reyniersz. Pauw.
20 Gesloten 8 februari 1635.
21 Gedrukt *Epist.*, p. 212. Betreffende Fortunatus Sprecher zie IV, p. 138 n. 9.

Comitate legati Veneti[22] literas tuas ipso anni exitu scriptas recepi, neque

22 Alvise Contarini di Nicolo.

omisi nunc, ut nec antehac tua in rem studia M. cancellario[1] et D. Schmalchio[2] praedicare. Gaudeo te remittente morborum fluentium saevitia tuis penatibus redditum, quod ut tibi et hoc, quem auspicavimus, anno et caeteris deinceps felix fortunatumque sit precor.

Quae de pace metuis quaeque de rebus Italicis ais judicari, video et cum aliorum congruere judicio. Dum quisque faciamus quod officii exigit ratio, Deo eventus permittendi sunt.

Suedi nostri jam quintum poenas sumpserunt de Saxone[3] 7/17 Decembris caesis ad Kiritzium septem equitum alis, quas nunc regimenta dicimus, fugatis, qui evaserant Havelbergam usque. Multi ductorum capti, signa militaria multa, sarcinae omnes. Non desinit interim Adolphus Meklenburgicus[4] de constituenda pace aequiores quam antehac conditiones ferre.

Magnus cancellarius a regno Suediae factus per Germaniam belli pacisque arbiter mutavit consilium mare transeundi mansitque Stralsundiae, ut et militi adderet animos et quae ad pacem pertinent propius dijudicaret justas et de Gallis et de Batavis querendi causas habens, quod promissa ope frustretur. Neque tamen ob id omittet boni publici rationem.

Expeditio a Gallis suscepta liberandam ad Colmariam quem exitum habuerit, nuntios exspectamus. Dux Bernhardus[5] vi hostium a transmosellanis locis repulsus incolumis ad Spinale agit.

Hic valet mercatus novarum dignitatum. Ea via planior quaerendam ad pecuniam in annum, qui nunc iniit, faciendo bello.

In Batavis multus de induciis sermo, sed ita illigati sunt Gallico foedere[6], ut sua res salva fide a Gallicis segregare nequeant.

Angliae legatus[7] laborat, ut principi Palatino[8], qui Londini nunc est, a Galliae legatis[9] detur nomen electoris.

Nostri memor ut vivas, rogo.

Tuae Nobilitati addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 19/29 Ianuarii 1636.

2456. 1636 januari 31. Aan L. Camerarius[10].

Illustrissime Domine,

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Peter Abel Schmalz, secretaris van Oxenstierna.
3 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
4 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Het verdrag van 8 februari 1635.
7 Burggraaf John Scudamore.
8 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
9 Jacques d'Angennes, markies van Poigny, en Henri de Saint-Nectaire, markies van La Ferté-Nabert.
10 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 33. Gedrukt *Epist.*, p. 212. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.

Etiamsi nihil haberem, praeter injunctam mihi amicissimam ad te salutatio-

nem a D. Scudamorio, legato Britannico[1], arriperem vel hanc te per literas compellandi causam.

Et sane praeter hanc quod nunc quidem torpentibus per hyemem negotiis nunciem nihil magni est, nisi quod idem legatus ante dies hos quinque, cum gaudio natae suo regi[2] filiae[3] ad Galliae regem[4] pertulit questus, quod legati ejus[5] Palatinum[6] ut electorem salutare cunctarentur. Sperat adhuc aliquid de foedere in eam rem, quanquam incerto eventu.

Caesariani[7] ad V millia jam Alpes transierunt, grex morbosus non facile aperta sibi Italiae oppida morbos adeo metuentis reperturus.

A Batavicis induciis magnus hic metus; ego quin pactis staturi sint, non dubito.

Sunt adhuc in fermento parlamenta tot collegarum accessionem in sui honoris vilitatem interpretantia. Sed evanescet sine viribus ira.

Classis, quae in Oceani littore Gallico paratur, ubi omnia habuerit necessaria, quod quando futurum sit, nescio; dicitur itura recuperandas ad insulas[8] in ora Massiliensi.

Abiit jam Masarinus[9]. Romam pervenit episcopus Montispersulani[10] ad dissuendas Lotharingicas nuptias[11]; accingitque se eidem itineri marescallus Estraeus[12], quanquam minus gratiosus apud aulam romanam.

Galassium[13] Bruxellis esse latere vos non potest crebro jam nunciorum commeatu.

Maguntiaci deditionem secuta sunt Eretfeldium et Lhonsteinium[14] tanquam *ἐφολκίδες*. Huic malo anteiri non potuisse affirmare non ausim. Solatium nobis affertur de Colmaria Hagenoviaque liberatis ab obsidione non sine gravi hostium damno nuntius. *τα καθ' ἕκαστα* ejus rei, ubi propius didicero, perscribam.

Interim omnia tibi tuisque opto prosperrima.

Tuae Illustrissimae Dominationi addictissimus omni studio
H. Grotius.

Lutetiae, 21/31 Ianuarii A.^{o} 1636.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

1 Burggraaf John Scudamore.
2 Karel I van Engeland.
3 Elisabeth, geb. 28 januari 1636, overleden 8 september 1650.
4 Lodewijk XIII.
5 Jacques d'Angennes, markies van Poigny, en Henri de Saint-Nectaire, markies van La Ferté-Nabert.
6 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
7 De troepen van Ferdinand II.
8 St. Honorat en St.^{e} Marguerite.
9 Giulio Mazzarini, extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.
10 Pierre Fenouillet, van 1608 tot zijn dood in 1652 bisschop van Montpellier.
11 Op 3 januari 1632 was Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans, broer van Lodewijk XIII, in het geheim gehuwd met Margareta van Lotharingen; zie betreffende de pogingen van de koning dit huwelijk door het Franse episcopaat ongeldig te doen verklaren *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv. en p. 989 vv.
12 François Annibal, hertog van Estrées.
13 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
14 Abusievelijk voor resp. Ehrenstein en Lohnsfeld.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. A.^{o} 1636 Hagae 6/16 Febr.

2457. 1636 januari 31. Aan A. Oxenstierna[1].

Excellentissime Domine,

Magis ne morem meum interrumpam quam quod digna materia inciderit, nunc scribo. Nam in Italia nihil agitur, nisi quod major quam antehac speratur Sabaudi[2] cum Crequiaco[3] concordia. Ad Rhenum et Mosellam quae aguntur, quamdiu fieri potest, celamur. Dediti tamen Maguntiaci conditiones hic vidimus. Ad Picardiae finem quiescunt arma praeter Croatorum incursus.

At Angliae legatus[4] ante hos dies quatuor cum bono nuntio natae regi suo[5] filiae[6] attulit postulatum, ut principi Palatino[7] daretur a Gallis nomen electoris; qua de re cum Butillerio minore[8], quem nunc Chavignium vocant, jussus agere. De foedere super ea re inter Galliam Britanniamque pangendo tecte satis lenteque movetur negotium exitu adhuc incerto.

Landgravii[9] pax credi incipit, induciae Batavorum timeri, qui se posthac belli oneribus impares ne longam quidem pacificationis moram pati ajunt posse: neque vero quod rebus suis conducat exspectare se pacis ineundae consilia moderante pontifice[10]. Ne tamen regis[11] benefacta ingrate aestimare videantur, duas conditiones ferunt: aut ut jam nunc rex quoque se bello in Hispanum suscepto explicet sine damno, id est receptis duabus maris Ligustici insulis[12], aut ut ipsi quidem suas res longi temporis pactione servent, simul autem in annum constituatur inter Gallum Hispanumque[13] ab armis quies tempus datura ea, quae controversa sunt, ex usu regis utriusque componendi. In hac consultatione nunc versatur haec aula, principibus omnibus, nobilitate, plebe mirum quantum pacis avida. Celebratur principis Condaei[14] dictum, qui inspectis Lotharingiae rebus dixerit sibi Galliae corpus videri simile aegroto, qui clysterem sumserit ita vehementem, ut non modo captum cogat reddere, sed quicquid in visceribus est commoveat. Nobilitas quidvis pati decrevit, quam ex edicto, ut nuper, militare. Parlamentorum, plebis urbanae rusticaeque questus nihil opus referri. Famam tamen spargunt magnorum moliminum.

Classis, quae in Santonico et Britannico paratur littore inde ducenda dicitur ad recuperandas, quas modo dixi, insulas. In illam quoque classem divisum im-

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 212; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 145.
2 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
3 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
4 John Scudamore.
5 Karel I.
6 Elisabeth, die op 28 januari was geboren.
7 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
8 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny.
9 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel
10 Urbanus VIII
11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 St. Honorat en St.^{e} Marguerite.
13 Philips IV.
14 Henri de Bourbon, prins van Condé.

perium est inter ecclesiasticum unum, Burdegalensem episcopum[1], et alterum non minus maris inexpertum ducem Longavillanum[2]. Nec ab Hispanica parte cessatur. Nam Cameraci audimus machinarum rerumque aliarum magnum esse paratum, ut cum vere aliquid coeptetur, nisi pactio aliqua conatus intercipit.

Brezaei[3] milites partim dilabi partim mendicare audio. Masarinus[4] jam abiit. Bruxellis cum cardinali Hispano[5] consilia confert Gallasius[6].

Liber hic prodiit, qui Gallice inscribitur: Veritates Gallicae oppositae Hispanicis calumniis[7] patre Iosepho[8] aliisque consciis editus. In eo Imperatori[9] exprobratur, quod ecclesiae bona protestantibus largiendo foedam pacem redemerit. Non desinunt hi cum Bavaro[10] amicitiam clam colere inani, ni fallor spe, si Austriacae Domui erepturos se in posterum putant ad imperium suffragia pridem arcanis conventionibus mancipata.

Recalescit rumor, de duobus electoribus ad eos, qui nunc sunt adjungendis, Herbipolitano et Palatino, nec videtur aulae romanae id displicere, in quo et ecclesiasticae potestati nihil decedit et via est ad scindendos protestantes simulque Angliae mos geritur.

Caesariani[11] novi milites, qui nunc Alpes transierunt, quid facturi sint, exspectabimus. Manet adhuc apud Vallem Telinam Rohanius[12].

Rerum hoc tempore sterilitas facit, hic ut desinam resque Tuae Sublimitatis, Excellentissime Domine, Deo commendem.

Tuae Sublimitatis devotissimus cultor
H. Grotius.

Lutetiae, 21/31 Ianuarii 1636.

De pecunia nihil promotum. De Colmaria et Hagenovia obsidio exemptis dicuntur advenisse nuntii. Certiora dies docebit.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

1 Henri d'Escoubleau de Sourdis (1593-1645), aartsbisschop van Bordeaux.
2 Henri d'Orléans, hertog van Longueville (1595-1663), gouverneur van Normandië.
3 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
4 Giulio Mazzarini -Jules Mazarin-, vice-legaat te Avignon en sedert 1634 extraordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs.
5 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
6 Matthias, graaf Gallas, keizerlijk bevelhebber.
7 Charles Barthélemy de Binville: *Les Veritez françoises opposées aux calomnies espagnolles, ou Réfutation des impostures contenuës en la déclaration imprimée à Bruxelles sous le nom du cardinal-infant, par un gentilhomme de Picardie.* Beauvais, 1635-1639. trois parties en 3 vol.
8 Over père Joseph zie V, p. 309 n. 12.
9 Ferdinand II.
10 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren.
11 De troepen van Ferdinand II.
12 Henri, hertog van Rohan.

2458. 1636 januari 31. Aan N. van Reigersberch[13].

Mijnheer,

Tijding en hebben wij nu hyer sonderling nyet.

13 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 1 d. Eigenh. oorspr. Tesamen met nos. 2421, 2434, 2452 en 2454 beantw. d. no. 2482.

Men wil ons seggen, dat Colmar ende Hagenauw soude zijn ontset. Oock een deel van de vyant bij Hagenauw geslagen. De particulariteyten sal de tijdt leren. Dat Mentz, Eerensteyn, Loonfeld aen de keyserschen zijn overgegeven, is seecker.

d'Onlust van de parlementen is noch nyet heel gestilt. Men laet daerom nyet groote geruchten te maecken van preparatie te water ende te lande.

Voor Cimons[1] Alcaeus[2] is hyer groote vrese ende Manlius[3] met de zijnen soecken een deel van den ondanck op Constans' gesel[4], dye garen alles wel saegh te leggen.

Vindex[5] handelt[6] noch met den Lorrein[7].

Uyt Italië ende Picardye hooren wij nyet. De keyserschen zijn over de bergen nae het Milanees gepasseert.

Ick blijff noch van opinie, dat het goed waer, Cimon yemant had bij[8] Thucydidem[9].

Mijnheer den ambassadeur van Engelant[10] heeft Sonnedagh laestleden sijne clachte gedaen van dat de Fransche ambassadeurs in Engelant[11] den palsgraeff[12] de qualiteit van keurvorst hebben gedisputeert.

Aen den eertsbisschop van Bourdeaux[13] werdt gegeven het gebiet over de vloote, die men toemaect te Rochelle ende in Bretaigne. Men seit deselve vloote sal gaen nae de eilanden[14], daer de Spaignaerden sijn ingecropen.

Denckt om Cesar[15] ende papieren. Wij verwachten Dideric[16].

Tot Parijs, den XXXI Januari.

Wilt uE. bryeven senden over Numerianus[17] onder coopluyden couverte, aen een coopman tot Cales ende voort aan een coopman tot Parijs.

1 Codenaam voor Staten-Generaal.
2 Codenaam voor bestand.
3 Schuilnaam voor Adriaen Reyniersz. Pauw.
4 Grotius; Constans is een pseudoniem van Maria van Reigersberch.
5 Vindex is een schuilnaam voor (de koning van) Frankrijk; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: Con. van Vranckrijck.
6 In de tekst in cijfercode: 14.27.24.44.33.60.77. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
7 De woorden: ‘met den Lorrein’ staan in cijfercode: 30.33.68. 232. 60.73.66.273.106.24.1006. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven. De Lorrein is Karel IV, hertog van Lotharingen.
8 In de tekst in cijfer: 11.55.118.
9 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Burggraaf John Scudamore.
11 Jacques d'Angennes, markies van Poigny, en Henri de Saint-Nectaire, markies van La Ferté-Nabert.
12 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V van de Palts.
13 Henri d'Escoubleau de Sourdis.
14 St. Honorat en St.e Marguerite.
15 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
16 Grotius' jongste zoon, die voor zijn studie in het vaderland was geweest en nu op het punt stond of reeds op weg was om zich bij zijn ouders in Parijs te voegen.
17 Codenaam voor Amsterdam.

Adres: Mijn heer Mijn heer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.
In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 31 Ianu. 1636. Tot Paris.

2459. 1636 januari 31. Aan P. Schmalz[1].

Nobilissime Domine,

Acta Suedici conventus ad me non missa ostendit mihi Hebsteinius[2], ex quibus gaudeo cognoscere paci aequae non minus quam forti bello parata corda.

De landgravii[3] pace video nihil ultra dubitari. Cniphusii[4] quod jam sit imperium, qui successus, rogo te scire ut liceat.

De pecunia trahimur ut antehac, nisi quod, ex quo ibi est Sanctichaumontius[5], spes paulo major ostentatur, sed fluxa admodum, et semper prout tempora ferent, mutabilis. Lactucarii[6] Sophin[7] existimant[8] a viris[9] et Simonide[10] exhaustam[11]. Itaque magis respicere videntur Claudium[12] et Sultanum[13]; an et liliorum[14] placeat odor, cum illis miscendus, nondum dixerim. Agit adhuc Vindex[15] cum Tullo[16], nec sine spe[17]. His conjecturis contentus esse debes, donec certius quid appareat.

Filium meum[18] amicum ut habeas, et rogavi et rogo.

Vale, vir nobilissime.

Tuus Tuae Nobilitatis studiosissimus
H. Grotius.

21/31 Ianuarii 1636.

1 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 213; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 570. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz -Smalze-, was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Johan Epestein, Zweeds agent in Parijs.
3 Wilhelm V, landgraaf van Hessen-Kassel.
4 De Zweedse veldmaarschalk Dodo von Innhausen und Knyphausen.
5 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van Lodewijk XIII van Frankrijk bij Axel Oxenstierna.
6 Lactuca is een codenaam voor Frankrijk.
7 Codenaam voor Zweden.
8 De tekst der *Epist.* heeft de lezing: aestimant.
9 De woorden: ‘a viris’ staan in de tekst in cijfercode: 49. 48.71.66.2040.
10 Codewoord voor geld.
11 Dit woord staat in de tekst in cijfer: 72.20.57.102.103.80.16.
12 Codenaam voor Polen.
13 Codenaam voor Christiaan IV, koning van Denemarken.
14 Lilium (de Lelie) is een codenaam voor Engeland.
15 Schuilnaam voor (de koning van) Frankrijk.
16 Schuilnaam voor Karel IV, hertog van Lotharingen.
17 In de tekst in cijfercode: 76.25.52.266.
18 Grotius' oudste zoon Cornelis, die door zijn vader naar Duitsland was gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.

Acta illa conventus Suedici jam Gallice edita sunt. Ex aliorum literis cognosco a S. Chaumontio prorogata rei Suedicae XV[19] millia imperialium. Ab aliis Jacobum Hanoviae comitem[20] accepisse ejus quadruplum.

19 De tekst der *Epist.* heeft: XX.
20 Jakob Johann, graaf van Hanau-Münzenberg.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, secrétaire de monseigneur le grand Chancellier de Suède.

2460. 1636 februari -. Van Rijngraaf Otto[1].

Unnsern günstfreundlichen grusz in allem geneigtem willen zuvor, Edler, Vester, Insonders Geliebter Herr unndt Freundt.

Ob wir wohl nicht zweifflen, dem Herrn werde unnser letztes schreiben vom 8. L. jetz verwichenen Ianuarii[2] von Zürich auss, dahin wir es an Herrn Obristen Pöbliss[3] verschickht gehabt, unndt seithero unter dem 17. eiusdem von demselben des empfangs verstendiget werden, zurecht zu kommen sein, unndt Er darauss unnser angelegenheit ferner weitlaüffig eingenommen haben. Jedemnach, weil sich diese gewisse gelegenheit offerirt, so haben wir nicht unterlassen wollen, unnser angedenckhen beij dem Herrn Ambassadeurn zu erfrischen, unndt weiln wir in unserm iüngstem schreiben des von der Königl. Maijest.[4] zu Franckhreichs unnss von zumahln gnedigst ertheilten brevets erwehnu(ng geth)an, Ime dessen eine Abschrifft zu überschickhen.

Nuhn seindt wir zwar entschlossen nachdem durch Göttliche schickhung eine Frantzösisch Calvalcade hier ausswerts gerückt, mit Gottes hülff eine reijss nacher Franckhreich vorzunehmen unndt demjenigen, warzu unns unnsere obligende charge antreibt, nachzusetzen. Davon wir auch des Herrn Reichs Cantzlers[5] Excell. unndt Leg. solliches albereit bericht gethan. Aldieweiln aber die strassen wegen feindtsgefahr, wellicher sich annoch in etzlichen plätzen befindet, zurzeit sorglich unndt sich allso noch in etwas verziehen dörffte, biss eine partie, welliche zu einer starckhen rencontre bastant, zurückgehen mögte, zumahln auch unns die nottwendige mittel, geradenwegs nacher dem Königl. Hoff zu gehen unndt unnss alda uffzuhalten, von dissmahl benommen. Allss haben wir den Herrn hiemit abermahln günstfreundtlich zu ersuchen nicht umgehen können, Er wolle seiner gegen unns iederzeit verspuerten guten inclination unndt unnserm zu Ihm habenden sonderbahren vertrauwen nach durch seine dexterität zuwegen bringen helffen, damit wir in unsern anligen sublevirt werden, unndt unns ein erspriessliches subsidium wiederfahren möge, zu wellichem endt wir dem Herrn beijkommendes Creditiv an Herrn General Leutenandt Fequières[6] überschickhen wollen, mit nachmahligem gesinnen, der Herr Ambassadeur Ihm unser anligen zum besten recommendirt sein lassen wolle. Dass seindt wir auf jedtweter begebenheit mit allem danckh zuerkennen bereit unndt willig verpleibendt damit nechst Göttlicher empfehlung

des Herrn dienstwillig
Otto, wildt unndt Reingraff.

Strassburg den - February 1636.

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Eigenh. ondertek.
2 No. 2444.
3 Betreffende Georg Peblicz zie no. 2323, p. 298 n. 3.
4 Lodewijk XIII.
5 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.

Boven aan de brief schreef Grotius: 4 Mars.

2461. 1636 februari 3. Van Willem de Groot[1].

Frater optime,

Filius tuus natu minimus[2] XXIV praeteriti mensis Brielam profectus inde in navem bellicam, quae in statione Goeredana ventum faventem expectabat, se contulit. Neque post illa litteras aut nuntium ab ipso accepi; quae rei facit, ut credam eum jam in Gallias pervenisse, nisi forte reflante vento in Britanniam rejecta sit navis. Ego de omnibus inquirere non desinam, donec certi aliquid aut ex vobis aut aliunde comperere.

Litteras hasce ad te curandas Petrus[3] misit, qui jam Amstelodami juris studio - ut spero - insudat. Parentes[4] amicique omnes valent et mecum magno vestrarum litterarum tenentur desiderio.

Cognatus Justus Adrichemus[5] contra multorum opinionem filiam suam[6] filio Gerardi Santeni[7], judicis quondam tui, despondit; nuptiis dies dictus est decimus Februarii.

Affinis Reigersbergius[8] nondum ad nos rediit; cum redierit libellum deputatis Ordinum offerri curabo, ut restituantur chartae tibi ablatae[9].

Novi fere hic nihil habemus: Ordines Hollandiae indies conveniunt neque quicquam fere promovent, certe nihil quod ad summam rei pertineat conficiunt fluctuantibus nimis diu animis inter necessitatem armorum capescendorum et spem induciarum. Putant prudentiores Hispanos iterum artibus suis uti, ut nostris veternum incutiant ipsique bene expeditis rebus nostros imparatos opprimant: certe tricae et subterfugia, quibus utuntur, amplius tolerari non possunt. Iverat Sylvam Ducis eorum invitatu Mussius[10], quo cum veniret salvi conductus litteras non repperit; rediit ille Dordracum ibigne per aliquot dies substitit: rursus eo, unde venerat, navi relictus, fere integram per septimanam in navi latuisse creditur atque ita tandem comitante buccinatore Turnhoutam petiit. Multi putant nondum advenisse ex Hispania mandata nunquam adventura aliis compertum sibi aliter esse contendentibus. Certe nunc res *ἐν ἀχμῇ* est, ut aut rumpenda sit ulterior tractatio aut, si spes bona allucessit, perficienda.

Illud pene oblitus eram de Tilenianis tuis litteris[11] monere, quod ex Mairio[12] intellexi, omnia nimirum, quae ipsi tradideras Heidelbergae in excidio urbis

1 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 24. Eigenh. oorspr.
2 Diederik, die na een verblijf om studieredenen in het vaderland zich bij zijn ouders in Parijs kwam voegen.
3 Grotius' tweede zoon Pieter verbleef eveneens voor zijn studie in het vaderland.
4 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
5 Joost Jacobsz. van Adrichem uit Delft.
6 Maria van Adrichem.
7 Pieter, zoon van Gerrit Beukelsz. van Santen (†1635); laatstgenoemde was destijds een van Grotius' rechters.
8 Nicolaes van Reigersberch, Grotius' zwager.
9 Over maatregelen tot teruggave van deze papieren, hem bij zijn arrestatie ontnomen en onder berusting van rekenmeester Mr. Johan Basius, had Grotius bij zijn broer herhaaldelijk en met klem aangedrongen.
10 Cornelis Musch, griffier van de Staten-Generaal; vgl. no. 2350, p. 336 en n. 5 aldaar.
11 Betreffende deze brieven van Daniel Tilenus zie men passim in voorgaande brieven; zie ook III, p. 407 en ibid., p. 158.
12 De Leidse uitgever Jean le Maire.

periisse; illuc enim imprimenda Mairius miserat. Casauboniana[1] ab Elzeviriis[2] repetere non desinam. Characteres hos Anthologiae Graecae[3] destinat Blavius[4] latinos eos, quibus usus est in argumentis paragraphorum operis tui de jure belli[5]; sed revera lentior ipse est quam tua expectatio requirit.

Vale, frater optime, cum uxore et liberis[6].

Tibi obsequentissimus frater
Guilielmus Grotius.

Hagae, III Februarii 1636.

Adres: Excellentissimo Viro Hugoni Grotio Regni et Reginae Sueonum apud Galliae Regem Legato Parisiis.

In dorso schreef Grotius: 3 Febr. 1636 W. de Groot.

2462. 1636 februari 4. Van Ch. Marini[7].

Monsieur,

Ayant vous escrit amplement par le baron de Canisy[8] qui vous aura desià salué selon qu'il m'a promis, ie ne m'estendray pas icy sur le suject de nos affaires dans la Valtoline et au Milanois me remettant en tout à celle de son Ex.[ce9] qui est ouverte, vous suppliant que quand vous l'aurez leue de la fermer et envoyer par promte addresse en Poméranie. Il m'emporte grandement que i'aye ce que i'y demande tant pour nos biens que pour mon payement qui me manque desià depuis huict mois[10] et si on ne donne meilleur ordre pour mon entretènement, ie seray réduict à l'extrémité parmy tant de difficultez qui m'enveloppent de tous costés, ayant depuis mon départ de Vormbs despencé plus de dix-set cent risdaler, et engagé plusieurs meubles de ma femme[11] laquelle ne peut iouir de ses rentes à cause de la soldatesque qui gaste tant le pays, auquel le prix de toutes choses va croissant extrêmement, et un sac de blé vaut 25 fls., une some de vin six et 2 ducatons sans dire rien de la chair qu'à gran peine on en trouve. Qui n'y est, ne le peut croire. Vous m'obligeray donc infiniment d'adjouter à la mienne la vostre remonstrant à son Ex.[ce] mes services et qu'on doit avoir un peu plus d'égard à un ministre qui au nom de la

1 Over deze brieven van Isaac Casaubonus zie men eveneens in voorgaande brieven; bovendien III, p. 152 en n. 3 aldaar.
2 Abraham en Bonaventura Elzevier.
3 Zie voor de eerst in 1795 verschenen *Anthologia Graeca*: no. 2407, p. 426 n. 7.
4 De Amsterdamse cartograaf en uitgever Willem Jansz. Blaeu.
5 De in 1631 bij Blaeu uitgekomen editio secunda; zie Ter Meulen-Diermanse, no. 567.
6 Cornelia en Diederik; de beide anderen, Cornelis en Pieter, vertoefden buitenslands.
7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. dd. 4 maart 1636 (dl. VII). Betreffende Marini zie V, p. 436 n. 4.
8 Zie no. 2429, p. 457 en n. 3 aldaar.
9 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
10 Vgl. no. 2445, p. 482.
11 Alessandra Paravicini Capelli.

couronne, s'entretient à l'armée d'un si grand roy[12] où on observe exactement toutes actions et la façon de vivre qui doit estre conforme à sa charge. J'a(tte)ndray cependant comme un evangéli(que) quelque bonne nouvelle de son

12 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Ex.ce aussi bien que de vous duquel ie fais profession d'estre particulièrement, monsieur,

très-humble et redevable serviteur
Mariny.

De Morbegno, ce 4 de Febvrier 1636.

In dorso schreef Grotius: 4 Febr. 1636 Marini.
En boven aan de brief: Rec. 27 Febr. N. St.

2463. 1636 februari 7. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Implevit spem Colmariense, de quo scribere coeperam, negotium[2]. Ad Gallici exercitus, sex millia fuere, adventum dilapsi hostes facilem eo additum fecere, 27 Ianuarii. Invecti mille sacci frumento onusti a Spinali; non pauciores indidem altera vectura exspectantur et missi qui ab Argentorato et Basilea siquid ibi alimentorum abundet, petant. Nam a Benfeldio, quo itidem misere, nihil accepturos puto, quod id praesidium opus habeat in longum alimentorum copia. Guemeram sperant suae potestatis se facturos Galli, quo cuncta tutius Colmariam inter et Schlestadium commeent; deinde militem in loca proxima distributuri ipso cardinali Valetta[3] Tullos reversuro. Galassiani[4] agminis pars magna laboranti Saxoni[5] succursum ivit; pars apud Tabernas haeret neque se cum Coloredi[6] copiis superantem Alsatiam obtinentibus sociare potest ob intercedentes Gallos. Ridet omnis circum Colmariam ager egregia Manicampii[7] cura.

Anglos Galli pertrahere ad belli societatem laborantes non multum promovent; nec magis Angli sine ea societate sperantes a rege[8] obtinere promissum curandi, ubi de pace agetur, ut ad dominos Palatinatus redeat. Illud interim aequi et rerum periti mirantur regem Galliae Domui Palatinae tribuere nolle veterem electoratus titulum, cum qui medios se gerunt faciles praebere se soleant in nominibus talibus utrique certantium parti tribuendis. Nimirum obstant arcana cum Bavaro[9] pacta.

1 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 34. Gedrukt *Epist.*, p. 214. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
2 Zie no. 2457 in fine.
3 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
4 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van Ferdinand II.
5 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
6 Jerónimo Colloredo; zie p. 169 n. 3.
7 Achille de Longueval Sr., baron, vervolgens graaf van Manicamp, sieur de Feurdrain, gouverneur van Colmar (1635-1636), veldmaarschalk.
8 Lodewijk XIII van Frankrijk.
9 Maximiliaan I, keurvorst van Beieren; het verdrag in kwestie is dat van Fontainebleau van 30 mei 1631.

Veneti Roma revocarunt eum[10], qui res ipsorum ibi agit: nuntium quoque pontificium[11] negant Veneti senatus habiturum copiam, nisi Reipublicae satis-

10 Als opvolger van Alvise Contarini di Tommaso (1597-1651), die van mei 1632 tot 1635 Venetiaans gezant te Rome was, werd op 14 juli 1635 Vincenzo Gussoni benoemd. In verband met de gerezen moeilijkheden kwam hij niet in functie; de zaken werden waargenomen door de gezantschapssecretaris Rosso.

11 Francesco Vitelli, aartsbisschop van Saloniki, pauselijk nuntius te Venetië van 1632 tot 1644.

faciat pontifex[1] de injuria, quam accepisse se ajunt, quod exoleta inscriptione veteri de Friderico I.^{o} Imperatore[2] pontifici[3] Venetiis supplice facto, aliam suffecerit omissa, quam prior illa habuerat, memoria meriti Venetorum, cum navali proelio vincerent Imperatorem filioque ejus capto[4] ipsum sub jussa pontificis cogerent: tam malo formidandoque principibus omnibus exemplo, ut mihi optandum atque etiam, si possit, magno redimendum Venetis videatur, ne qua etiam in libris exstet ejus facti memoria.

Magni paratus fiunt ad bellum Italicum tres in partes inferendum in agros Mediolanensem a Crequiaco[5], in Laudensem a Thoirasio[6], qui regis permissu Parmensi[7] militaturus est, et Comensem a Rohanio[8]. Dolendum est tantum temporis Hispano[9] datum ad sua operibus ac milite munienda, quae nuper paene nuda occasiones agendi egregias dabant. Nunc Germani per Alpes, Hispani, Campani, Siculi, mari ac Genua in fines Insubrum venere. Illud gaudeo Sabaudi[10] cum Crequiaco majorem quam antehac sperari conjunctionem.

Ad conventum de pace video adhuc Leodium destinari; legatos ab Hispano credi Montiregium, Neapolitani regni antehac rectorem[11], Ognateum[12], Mirabellium[13] et e Belgis Rosam[14]. Summa potestas ejus rei cardinali Hispano[15]. data est. Rex dicitur se parare itineri tuendos ad fines.

Novae incidunt controversiae Gallos inter et Anglos ob Anglicas mercatorum naves a Gallis captas obtentu belli in Hispanum vetere Anglorum exemplo. Dicuntur Angli paratam habere classem XLV navium. Sed haec non minus vos noveritis.

A Bruxellis scribitur emori spem induciarum, ex quo Galli se admiscent. Dux Parmensis paucos dies heic futurus est.

Tibi tuisque omnia opto prosperrima.

Tuae Illustrissimae Dominationi omni studio addictissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 7 Febr. n.c. A.^{o} 1636.

1 Urbanus VIII.
2 Frederik I Barbarossa, Duits keizer (1155-1190; geb. 1122), kwam op de rijksdag te Besançon in 1157 in conflict met de pauselijke kanselier Orlando Bardinelli, de latere paus Alexander III. Hij stelde na diens verkiezing tot paus in 1159 achtereenvolgens Victor IV (1159-1164), Paschalis III (1164-1168) en Calixtus III (1168-1179) als tegenpausen tegenover Alexander. Eerst na Frederiks nederlaag bij Legnano tegen de Lombardische steden kwam in 1177 te Venetië de vrede tot stand.
3 Alexander III, paus van 1159 tot zijn dood in 1181. Zie ter zake ook het postscriptum van brief no. 2466, p. 512.
4 Otto (± 1170-1200), paltsgraaf van Bourgondië.
5 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
6 Jean de Saint-Bonnet, sieur de Toiras.
7 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
8 Henri, hertog van Rohan.
9 Philips IV.
10 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
11 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
12 Don Inigo de Guevara, graaf van Oñate.
13 Don Antonio de Zuñiga y Davila, markies van Mirabel.
14 Pierre Roose; zie over hem III, p. 466 n. 4.
15 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.

Si quis sit Amstelodami in aliquo rerum Suedicarum ministerio, nolim tuas curas gravioribus rebus deditas tot non meis tantum, sed et alienas, quales hic vides, literis onerare[1].

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. Hagae Com. A.^{o} 1636 5 Martij.

2464. 1636 februari 7. Van Christina van Zweden[2].

Christina, Dei Gratia Suecorum, Gothorum, Wandalorumque designata Regina et Princeps haereditaria , magna Princeps Finlandiae, Ducissa Esthoniae et Careliae Ingriaeque Domina.

Gratiam et favorem nostrum singularem, nobilis et consultissime, nobis sincere fidelis.

Gratum nobis est, quod obsequiis nostris addictus legati munus in Gallia obeundum susceperis. Quanquam enim difficile sit literarum inter haec loca commercium, aliquot tamen tuas accepimus, breves quidem illas, sed quae longioribus ad regni nostri cancellarium[3], quarum copia nobis quoque facta est, pensabantur.

Ex quibus omnibus quemadmodum et virtutes et animum erga nos tuum abunde percepimus, ita clementer te cohortamur, ut eo fervore, quo cepisti, porro pergas nostram communemque salutem prosequi certus de gratia et favore nostro.

Caeterum non ignotum tibi est inducias nuper inter nos regnumque Sueciae ex una et regem[4] regnumque Poloniae ac magnum ducatum Lithvaniae ex altera parte in viginti sex annos pactas esse idque potissimum interventu operaque regis christianissimi[5].

Voluissemus antehac eo nomine gratias agere suae Serenitati. Sed quia tempus ratihabitionis Polonicae, quae initio huius anni demum tradita est, expectandum fuit, nunc primum mittimus ad te literas fiduciae, clementer requirentes, ut visa commoditate iis extraditis nomine nostro suae Serenitati ob navatam eo tractatu operam decenter gratias agas.

Modum non attinet tibi praescribere, cui omnia eiusmodi curialia, quae tantum in salutatione, votis, gratiarum actione et reciprocorum oblatione officiorum consistunt, satis perspecta sunt.

Hoc tamen addi potest, quod cum non parum eo tractatu de jure nostro remiserimus boni tantum publici caussa et ut res communes in imperio Romano eo fortius sustinerentur, non dubitemus, quin rex christianissimus agnito affectu onereque nostro reciproca quoque officia, si non alia, certe promisso debita subsidiorum residua vicissim praestet. Nosti enim ex prioribus inter nos et suam serenitatem tractatibus, ad quid sua Serenitas adhuc teneatur.

1 Dit postscriptum ontbreekt in de copie te Uppsala.
2 Hs. Delft, Gem. Arch. cod., 38 B 2[21]. Orig. d. regenten eigenh. ondertek.[aant.]
3 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
4 Wladislas VII (IV); het bestand was op 12 september 1635 te Stuhmsdorf gesloten voor de duur van 26 jaar.
5 Lodewijk XIII van Frankrijk.

Caeterum ne te lateat, quid nuper a sua Serenitate hic propositum et a nobis vicissim responsum sit, adeoque, quo loco res tota nunc inter nos regemque christianissimum versetur, hisce tecum communicamus binarum et propositionum et declarationum apographa[1], saltem ut negociorum gnarus ad rem respondere possis, si quid tecum in Galliis ea de re communicetur.

Caetera omnia ex diligenti literarum commercio cum regni nostri cancellario rectius habere poteris atque hisce te Deo clementer commendamus.

Dabantur e regia nostra Stocholmensi, die 28 januarij stilo regni anno 1636.

Suae Regiae Majestatis Regnique Sueciae respective Tutores et Administratores

Gabriel Oxenstierna Gustavss., R.S. Archidapifer; Jacobus de La Gardie, R.S. Marchus ss.; Carolus Gylldenhielm, Regni Ammiralius; Axelius Banerius, loco regni Cancellarij; Gabriel Oxenstiern, L.B. in Möerebij et Lindholm ss., R.S. Thesaurarius.

Adres: Nobili et magnifico Nobis sincere fideli Nostro apud Christianissimum Galliarum Regem Legato ordinario Domino Hugoni Grotio.

2465. 1636 februari 7. Aan Willem de Groot[2].

Nosti, mi frater, Friderici primi[3] historiam, quem vulgo Barbarossam vocant, calcatasque a pontifice[4] cervices adjuto Venetorum maxime armis. Ejus rei imago in palatii pontificalis aula magna diu apparuit addita scriptura rem complectente, quae et libris vulgata legitur. Alexander papa III Friderici Imperatoris iram et impetum fugiens abdidit sese Venetias et a senatu perhonorifice susceptus Ottone[5], Imperatoris filio, navali proelio a Venetis victo captoque. Fridericus pace facta supplex adorat fidem et obedientiam pollicitus. Ita pontifici sua dignitas Venetae reipublicae beneficio restituta est. Haec fuere verba, quae postquam vetustate exoleverunt, pontifex[6] gravatus tanti beneficii memoriam, nuper hunc in modum mutavit. Fridericus primus Imperator Alexandrum III Pontificem, quem diu insecutus fuerat, post constitutas cum eo pacis conditiones et damnatum schisma Venetiis supplex veneratur. Offensi Veneti Urbani facto, ut ipsi judicant, inurbano et res suas agentem[7] Roma revocarunt et nuntio pontificis[8] significarunt, nisi ipsis satisfieret, audientiam ei posthac concessum non iri. Quidam nec vetus Alexandri nec recens Urbani factum probans Fridericique memoriae aequus hoc epigramma scripsit.

Imperii scutum, Germanae gloria gentis,
Exsurge et nostras res, Friderice, vide.
Tot post saecla tuos committis mortuus hostes,

1 Ontbreekt. aant.
2 Gedrukt *Epist.*, p. 859. Tesamen met no. 2485 beantw. dd. 10 maart 1636 (dl. VII).
3 Frederik I Barbarossa; zie no. 2463, p. 507 n. 2.
4 Alexander III. Zie ter zake ook no. 2466 postscriptum.
5 Otto; zie no. 2463, p. 507 n. 4. Zie ook Add. et Corr. dl. VI. aant.
6 Urbanus VIII.
7 Rosso; zie no. 2463, p. 506 n. 10.
8 Francesco Vitelli; zie no. 2463, p. 506 en n. 11 aldaar.

Vivum in te quorum vis sociata fuit.
Quippe pudet Papam Venetis debere triumphum!
Ingentis meriti nec monumenta manent.
Poenitet ingrato Venetos servisse Quiriti:
Exemplumque, in te quod statuere, timent.
Nolite in fastum titulo pietatis abuti,
Esse jubet regum libera colla Deus.

Haec tibi et amicis.

Filium[1], libros, chartas, edulia, responsum Rotterodamensium[2] etiam nunc exspectamus.

Lutetiae, 7 Februarii 1636.

Videtur Iustellus[3] calamum parare, ut Seldeno[4] respondeat.

Tibi obligatissimus frater
H. Grotius.

2466. 1636 februari 7. Aan A. Oxenstierna[5].

Excellentissime Domine,

In pecunia nihil profectum est. Nummorum nihil accepit Heufdii absentis cognatus[6]. Chartam delegatoriam adhuc sperare inducitur.

In Picardia fumant vici nullo adhuc malo graviore. Haud dubie Gallasii[7] et Picolominii[8] Bruxellis consultationes eo tendunt, ut per illam partem aut Campaniam irrumpatur in Galliam. Rex[9] ipse dicitur in illas partes iter moliri.

A duce Bernhardo[10] quas accepi literas, earum mitto exemplum[11]. Excusat, quod pro Maguntiaco nihil potuerit, praegravante hostium vi, quorum indiculum, quem misit, addo[12]. Respondebo ei verbis communibus.

Tam Germaniae quam Belgicae vix ulla hic ratio:

Omnis in Italia fatorum vertitur ordo[13].

Ibi ajunt Galli habituros se brevi XX peditum, tria equitum millia praeter sociorum auxilia; tres in partes bellum parari; ex Montisferratensi territorio in Medio-

1 Diederik, Grotius' jongste zoon, was na zijn studietijd in het vaderland op weg naar zijn ouders.
2 Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
3 Christophe Justel; zie over hem III, p. 212 n. 8.
4 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
5 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 213; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 147.
6 Johan Heufft, bankier te Parijs, was zaakgelastigde zowel van Zweden als van Frankrijk; zijn (gelijknamige) verwant, van wie al eerder sprake is geweest, is de Johan Hoeufft, die enige tijd in Rouaan gewoond heeft; zie no. 2250, p. 186 n. 1.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van keizer Ferdinand II.
8 Ottavio d'Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi.
9 Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Dit afschrift ontbreekt.
12 Ontbreekt.
13 Vgl. Vergilius, *Aen.* III, 376: ... is vertitur ordo.

Ianense; ex Placentino, quo jam copiae sociales ad III millia peditum, mille quingenti equites comite Fabio[1] duce pervenerunt in Laudensem imperaturo iis in locis Thoirasio[2] regis permissu magis quam jussu; ex Valle Telina, ubi retineri Rohanium[3] re consultata placuit in ea, quae Comensi adjacent lacui. Haec quam pulchre dicuntur multumque ad famam Galliae pertinet prosperis quibusdam actionibus retinere amicorum studia et cavere, ne papa[4] nutantesque alii plane se in alteram dent partem. Sed ex plurimis aliorum literis, tum et Marini[5], cognosco, tempus effluxisse, quo egregii successus sperari illis in locis poterant. Nunc hosti otium fuit implendi milite oppida locaque ex Hispania Neapolique et Sicilia per Genuam, ex Germania per Alpes. Hispani, qui recens mari advenere, sunt IV millia et quadringenti. Et ad lacum Comensem Dasium, Franciscam, Pradellum munit Serbellonus[6]. Sunt et qui metuunt, ne Sabaudus[7] et Parmensis[8], ubi sua bene immunierint, bello se subtrahant.

Tandem Hispanus[9] significavit, paratum se legatos ad pacem nominare eodem tempore, quo Gallus suos. Futuri putantur Montiregius Neapolitani regni hactenus rector[10], cui succedit Medina[11], comes Ognatoeus[12], Mirabelius[13] legatus in Gallia antehac, addito Belgo praeside Rosa[14]. Video Batavorum in gratiam Leodium conventui placere nec pontifici nec Hispano, ut creditur, recusaturis. Sed multis indiciis cognosco, Batavorum ad inducias in arcano provectum longius negotium quam Gallis significetur, quod nuper in mensa Arausionensis principis[15] Mussio, Ordinum actuario[16], objecit Charnassaeus[17].

De matrimonii Lotharingici dissolutione[18] differt sententiam promere aula romana ad belli exitum. Interim, cum ea aula et Venetis incidit aliquid simultatis, ita ut et res suas agentem[19] illi Roma revocaverint et pontificis nuntio[20] aditum ad senatum intercluserint. Causa est, quod inscriptionem picturae appositam, qua triumphatus Fridericus I Imperator[21] ostentabatur, pontifex mutaverit omissa beneficii Venetorum, quae ante apparuerat, mentione. Ego ipsorum Venetorum

1 Wellicht Fabio Scotti, graaf van Castelbosco († 1638), veldmaarschalk in dienst van de Franse koning; ook diende hij Odoardo Farnese als ambassadeur. Hij behoorde tot een van de meest vooraanstaande families van Piacenza.
2 Jean de Saint-Bonnet, sieur de Toiras.
3 Henri, hertog van Rohan.
4 Urbanus VIII.
5 Over Charles Marini zie V, p. 436 n. 4; de brief is die van 8 januari (no. 2429), die Grotius blijkens een dorsale notitie van zijn hand op 6 februari had ontvangen.
6 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
7 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
8 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
9 Philips IV.
10 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
11 Felipe Ramirez de Guzmán, hertog van Medina Las Torres.
12 Don Inigo de Guevara, graaf van Oñate.
13 Don Antonio de Zuñiga y Davila, markies van Mirabel.
14 Pierre Roose.
15 Frederik Hendrik.
16 Cornelis Musch, griffier van de Staten-Generaal; vgl. no. 2350, p. 336 en n. 5 aldaar
17 Hercule Girard, baron van Charnacé, Frans gezant in Den Haag.
18 Zie no. 2456, p. 498 n. 11.
19 Rosso; zie no. 2463, p. 506 n. 10.
20 Francesco Vitelli; zie no. 2463, p. 506 n. 11.
21 Frederik I Barbarossa; vgl. no. 2465.

magis referre puto, ut pereat memoria ipsorum manibus oppressi imperatoris egregii gravi in principes omnes ipsosque Venetos exemplo.

Literae Thuani[1] datae 27 Ianuarii Colmariae nos docent hostium fuga facilem ad eam urbem Gallis fuisse aditum; mille saccos frumenti a Spinali invectos; exspectari totidem alios indidem; et missos Argentoratum, Basileam, Benfeldium, qui ex illis quoque locis, si quid ipsis superfluit, Colmariam portent. Consilium esse Gallis Gemeram occupare, quo Slestadium Colmariamque inter tutior sit commeatus; deinde proximis in locis disponere militem, ut defensa Alsatia Lotharingiae retinendae munimentum sit. Gallasiani exercitus partem maximam Saxoni[2] laboranti ivisse suppetias; aliquas reliquias Tabernis manere; et has conjungi non posse cum Coloredi[3] copiis superna Alsatiae ad Belfortum obtinentibus ob intercedentes Gallos peditatu validiores, cui valde apta illa regio. Amoenitatem agri circa Colmariam et in eo tutando Manicampii[4] curam laudant qui viderunt. Classis, quae regi struitur, XL dicitur esse navium.

Angli non videntur his temporibus adduci posse, ut in societatem belli cum Gallis veniant, sed in gratia Hispanica spem Palatinae Domus collocare. Hispanus quidem Anglis ostentat paratum se, reddatur ut Palatinatus, efficere, dum et Lotharingia reddatur. Sed Galli iniquam putant commutationem locorum, quae teneant ipsi cum locis amissis et ad se nihil pertinentibus; neque illud ab Hispano, quod id velit, dici, sed serenda ad dissidia et invidiam Gallis conciliandam. Novae dignitates magisterii libellorum supplicum emptores inveniunt. De senatoriis cum parlamento Parisiensi nondum transacta res est; alia parlamenta parere recusant. Burdegalense etiam vetuit, ne quis edictis novis uteretur.

Regi Hispaniae quae recens ex America pecunia advenit, esse dicitur VII millionum ducatorum. Ea ex Peruvia Gades advecta est. Alia a Terra Firma et Nova Hispania adhuc exspectari scribebatur. Ex illa pecunia IV milliones, CC[5] millia ducatorum per nominum commutationem mercatoribus solitam trajecta dicuntur Genuam, Antverpiam, Hamburgum. Dux Mutinensis[6] Corregium[7] ab Hispano accipit numeratis CL millibus scutatorum. Viennae creditur multum Gallicae pecuniae Hamburgi esse, sed ab aliis intelligo rediisse huc, quas Sanctichaumontius[8] illinc attulerat nummarias literas.

Deus, Excellentissime Domine, consilia Sublimitatis Tuae secundet.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus

H. Grotius[9].

Lutetiae, 7 Februarii novi cal. 1636.

Docent posteriores literae Goram portam a Venetis immunitam accedere ad causas odii pontificis in ipsos. Dum Bremam munit Sabaudus, idem a Gallis fieri in Sartirana et Candia ignobilibus locis. A Rohanio quatuor nova castella fieri ad

1 François Auguste de Thou.
2 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
3 Jerónimo Colloredo; zie no. 2239, p. 169 n. 3.
4 Achille de Longueval de Manicamp; zie no. 2463, p. 506 n. 7.
5 De tekst der *Epist.* heeft in plaats van dit telwoord het teken &.
6 Francesco d'Este, hertog van Modena.
7 De tekst der *Epist.* heeft Comerium.
8 Melchior Mitte, graaf van Miolans, markies van St. Chaumont.
9 Het onderschrift met ondertekening ontbreekt in de tekst der *Epist.*

Comenses fines. Metui novam hostium ex Tirolensi agro impressionem. Qui Alpes transiere esse V millia peditum, mille loricatos equites. Mediolanensi agro de milite, commeatu, munitionibus bene[1] prospectum.

Prior inscriptio in aula quae dicitur Romae sic habuit:

> Alexander Papa Tertius, Friderici Imperatoris iram et impetum fugiens, abdidit se Venetias[2], et a senatu perhonorifice susceptus Ottone Imperatoris Filio navali proelio a Venetis victo captoque Fridericus pace facta supplex adorat fidem et obedientiam pollicitus. Ita Pontifici sua dignitas Venetae Reipublicae beneficio restituta est.

Nova sic habet:

> Fridericus Primus Imperator Alexandrum Tertium Pontificem, quem diu insecutus fuerat, post constitutas cum eo pacis conditiones, et damnatum schisma Venetiis supplex veneratur.

Postquam haec scripseram intelligo, Anglos classem habere XLVI navium. Queri[3] de mercatorum navibus, quas Galli obtentu belli capiant; non recusare ipsos, pecunias et opem contribuere recuperando Palatinatui, sed ad belli indictionem venire nolle.

De Gallicis rebus: muniri sero satis Campaniae oppida, Catalaunum, Trecas, alia; principem Condaeum[4] vocatum, ut provincias obeat easque cogat novis edictis obsequi, ad id postulare decem millia difficilia repertu bello in omnibus finibus strepente. Dux Parmensis ipse hic erit intra triduum obsequii sui certam fidem daturus. Swartsenburgii filius[5] multum hic jam commendat Brandenburgici electoris[6] de Pomerania restituenda, si pax fiat, negotium. Et cordi id hic esse modo ex Feuquerio[7], qui jam nunc a me abit, cognovi.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2467. 1636 februari 7. Aan P. Schmalz[8].

Nobilissime Domine,

Marinus[9], cujus litteras ad magnum D. cancellarium[10] mitto, et suas res mihi commendat et iter suum urget Constantinopolitanum non dubitans, quin Turcae[11]

1 Dit woord ontbreekt in de tekst der *Epist.*
2 In de tekst der *Epist.* staat: Venetiis.
3 In de tekst der *Epist.* staat: Querela.
4 Henri de Bourbon, prins van Condé.
5 Georg Ludwig, zoon van Adam, graaf van Schwartzenberg.
6 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
7 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
8 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *ep. Meerm.*, p. 33; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 570. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz, was secretaris van Axel Oxenstierna.aant.
9 Over Charles Marin of Marini zie V, p. 436 n. 4.
10 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
11 Sultan Murád (Amurath IV); zie V no. 2066, p. 435 n. 7.

pax cum Persa[12] jam in propinquo, aut facta sit, eaque magnas rerum gerendarum in illis locis paritura sit occasiones. Ego quid temporibus conveniat, tantis spatiis a vobis dissitus, judicandum mihi non sumo; tantum de amico amicum facere memorem puto ab officio non alienum.

12 Sefi (Sam Mirza); zie no. 2359, p. 349 en n. 5 aldaar.

Acta conventus Suedici ut prudenter composita a rerum peritis hic laudantur.

Intelligo ex Polonis Dantisci dissidiis protestantium inter se regem[1] frui stabiliendae suae potentiae.

Spina Palatinus[2], qui hic est, mihi narrat centurias esse Gallorum, quae quinque tantum milites habeant. In oppidi cujusdam praesidio duos tantum milites repertos; cohortes sive regimenta reperiri trecentorum tantum. Legatus[3] lilii[4] apud Tulipam[5] arcana quaedam ibi proposuit super Ciceronianismo[6], Viennae[7] Alexandrini[8] petunt investituram[9] Numae[10]. Responsum tulere[11] nihil impetraturos, nisi prius petatur venia[12]; videntur tamen illi[13] non desinere spes in Virginio[14] collocatas habere.

Vale cum amicis.

VII Febr. novi cal. MDCXXXVI.

Hoc vere Constantinopoli exspectatur sultanus fracta multum Persae potentia, quem pacis cupidum fore non dubitatur.

Parmensis[15] studium in res Gallicas magno est[16] probatum pignore, suo in hanc aulam adventu.

H. Grotius.

2468. 1636 februari 8. Aan Ch. Marini[17].

Monsieur,

J'ay fait response à toutes les vostres lesquelles j'espère vous estre venues aux mains. Depuis trois jours en ça j'ay receu deux des vostres du 8[18] et du 18 de Jan.[19], la dernière pour les gens de monsieur le duc[20] à qui j'escris l'enclose[21] pour suivre vostre conseil et l'asseurer de mon très humble service.

1 Wladislas VII (IV).
2 Peter von Spina (1592-1655), zoon van Peter von Spina (1563-1622), die lijfarts van paltsgraaf Frederik V was geweest. Peter Jr. was raad van Frederiks oudste zoon Karl Ludwig; in 1620 werd hij hoogleraar in de medicijnen te Heidelberg.
3 In de tekst in cijfercode: 60.85.56.70.68.2010.
4 Lilium is een codenaam voor Engeland. De Engelse gezant in Spanje was Lord Walter Aston.
5 Tulipa is een codenaam voor Spanje.
6 Cicero is een codenaam voor het huis van de Palts.
7 In de tekst in cijfercode: 81.79.85.46.119.98.
8 Alexander is een codenaam voor (de koning van) Engeland.
9 In de tekst in cijfercode: 37.78.93.74.103.79.28.93.66.49.61.266.1009.
10 Codenaam voor de Palts.
11 De tekst der *ep. Meerm.* heeft: habere.
12 In de tekst in cijfer: 69.52.78.79.80.
13 De tekst der *ep. Meerm.* heeft: sibi.
14 Virginius is een codenaam voor (de koning van) Spanje.
15 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
16 De editie der *ep. Meerm.* heeft de lezing: it.
17 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 134. Antw. op nos. 2429 en 2445(?). Over geadresseerde zie V, p. 436 n. 4.
18 No. 2429.
19 Wellicht no. 2445 dd. 19 januari.
20 Henri, hertog van Rohan.
21 No. 2471.

Nos Suédois ont obtenu la cinquiesme victoire contre les Saxons le 17 de Décembre ayans desfaict sept régimens de cavalerie près de Havelberg. Depuis on ne laisse pas de parler de la paix. Nostri sunt in utrumque parati[1].

Le 27 Janvier a esté secourrue la ville de Colmar par le cardinal de La Valette[2] ayant avec luy trois mille François à pied et autant de la bonne cavalerie du duc Bernard. Hanau se maintient contre l'opinion de tout le monde.

On fait icy de grands préparatifs pour faire la guerre en Italie de quoy vous apprenez assez de particularitez, près de la Lorraine et du costé du Pays-Bas. L'ambition du peuple apportera beaucoup de millions par la création d'un grand nombre de nouveaux maistres de requestes, présidens, conseillers aux parlemens, lieutenans civils et autres magistrats. Le duc de Parme[3] sera icy dans peu de jours pour jeusner à la mode de Paris.

Le printemps nous fournira plus de nouvelles. Je le vous souhaitte heureux avec toute l'année et celles qui suivront, estant, monsieur,

Vostre serviteur très humble.

Le 8 de febvr. 1636. A Paris.

2469. 1636 februari 8. Aan T. von Ponikau[4].

Monsieur,

Je vous remercie de la confiance que prenez à l'affection que vostre bonté a merité de moy, depuis que j'ay eu l'honneur de le cognoistre, de laquelle j'ay tousiours porté avec moy le ressentiment très vif en tous lieux où Dieu m'a fait pourmener. Entre plusieurs obligations que je vous ay, celle-là n'est pas la moindre que par vostre faveur. Je retiens tousiours quelque part dans la souvenance de ce brave prince[5] qui par son exemple monstre que les courages heroiques sont au dessus de tous les efforts de la fortune.

J'ay esté bien aise de donner par cette occasion les arrès du service que je dois à une vertu si éminente et à un si noble sang: espérant que le temps m'en fera naistre de meilleures. Je vous remercie et de la continuation de vostre bienveillance et des nouvelles que me mandez; en récompense de quoy je vous voudrois aussi en pouvoir mander des quartiers de la mer Baltique ou ceux qui devoyent nous estre amis nous ont réduit. Mais le vent qui longtemps a empesché tous les voyages par mer vers la France nous cache la particularité des prospéritez qui selon l'apparence et les bruits qui courent ne peuvent estre que très grandes depuis la victoire du mareschal Banier[6] à Kiritz.

1 Vergilius, *Aen.* II, 61.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 132. Geadresseerde, Tobias von Ponikau, was raad en gezant van Bernhard van Saksen-Weimar.
5 Bedoeld zal zijn hertog Bernhard van Saksen-Weimar.
6 Johan Gustavsson Banér, Zweeds maarschalk.

Cependant le caresme prenant n'est pas passé icy sans grande resiouissance à cause du secours de Colmar. Le duc de Parme[7] vient icy passer son caresme et donner des preuves indubitables de sa fidélité envers la France.

7 Odoardo Farnese, hertog van Parma.

Je laisseray les autres nouvelles pour celuy qu'avez envoyé icy qui est bien cogneu et veceu à la cour et me contenteray de vous dire une chose vieille, c'est à dire, monsieur, que j'ay esté, suis et seray tousiours

Vostre trés humble serviteur.

A Paris, le 30 Jan./8 febr. 1636.

2470. 1636 februari 8. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Ick heb dese dagen een bryeff ontfangen van den hertog van W[e]imar[2]. Ick zye de saecken daer niet wel en staen. De lijste van Hannibals[3] volck, dye daernevens gaet, loopt hoogh. Van Colmar[4] zijn wij noch onsecker.

Men spreeckt zeer van de desseings in Italië, maer d'advysen, dye ick vandaer becomen, seggen, dat voor desen cants is gewest, maer dat nu 't landt van Milaen vol is van volck, soodat boven de fortificatie van Bremo ende eenige cleyner plaetse ende 't stroopen van 't platte landt in de Lemeline, 't Nouarees, Landees etc. nyet en sal zijn te doen.

Den hertogh van Parme[5] heeft noch nae zijn landt nyet derven passeren, maer eenigh volck gesonden, dye nyet en zijn om yet groots bij de handt te nemen. In de Valteline, vanwaer ick vandage mede schrijven ontfangh[6], rusten de saecken.

De twe soonen van de heer van Manner[7], uyt Holland gecomen, heb ick gezyen; sijn van goede apparentie.

Het different tusschen den paus[8] ende Venegie sal uE. mijn broeder de Groot verhaelen. Te Rome is nu behalven den cardinael de Lion[9], oock den bisschop van Montpelier[10]. Den mareschal de Brezé[11] volght al om het huwelijck van Monsieur[12], door de authoriteyt van dat hoff te doen brecken. Maer behalven dat sulcx strijdt met het canonische recht, dat te Rome gelt, soo zyen wij claerlijck, dat de quade successen van dit rijck oock het hoff van Rome, opentlijcker dan voor desen, doen hebben aen d'andere zijde.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 1 e. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2427; tesamen met no. 2479 beantw. dd. 10 maart 1636 (dl. VII).
2 De woorden: ‘den ... Wimar’ staan in de tekst in cijfer: 323. 57.33.66.68.80.9. 213.2070.71.16.27.66. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
3 Schuilnaam voor Ferdinand II; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: keysers.
4 De woorden: ‘Van Colmar’ staan in de tekst in cijfer: 213. 12.73.7.61.27.85. met de ontcijfering door Van Reigersberch erboven geschreven.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Wellicht no. 2429 dd. 8 januari, door Grotius op 6 februari ontvangen.
7 Mij niet bekend.
8 Urbanus VIII; ter zake vgl. no. 2465 aan Willem de Groot.
9 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu, oudste broer van de kardinaal-minister.
10 Pierre Fenouillet; zie no. 2260, p. 196 en n. 14 aldaar.
11 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
12 Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans; voor de pogingen zijn in 1632 met Margareta van Lotharingen in het geheim gesloten huwelijk ongeldig te doen verklaren zie men *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.

Men seyt mij hyer, dat de hertogh van Bouillon[1] in de kerck is gezyen, doch evenwel dat hij zijne motiven voor de roomsche kerck aen zijne suster[2] te Sedan heeft overgeschreven. Monsr Justel[3], zijnen secretaris, heeft wat onder handt tegen Seldenum[4].

Hertogh Bernhard van Weimar[5] is bij Estaing.

Mijnheer den ambassadeur Pauw[6] solliciteert hyer om de promotiën van Leyden in de medicijne hyer te doen gelden, maer vordert nyet, omdat men geen meer van de religie in dye bedyeninge, soo weynigh als in anderen begeert.

Wij crijgen daer advys, dat Colmar is gevictuailleert, duysent sacken coren uyt Espinal daerin gebracht, andere soo vandaer als van Basel ende Straesburgh verwacht. Men hoopt Gemeren te becomen om te beter de communicatie te hebben tusschen Colmar ende Schlestadt ende eenigh volck daer in quartieren te leggen. 't Meeste deel van Galas[7] is den hertogh van Saxen[8] te hulpe gegaen. De rest blijft bij Savern, Coloredo[9] in den Opper-Elsas, sich met het volck van Galas nyet connende vougen, omdat de Franchoysen tusschen beyde zijn.

Men meent tot Luyck de handeling van vrede sal vallen. Vanwegen Spaignie werden gedestineert Montereye[10], Ognate[11], Mirabelli[12], president Rosa[13]. Men is hyer verseckert, dat den cardinael-infant[14] volle last heeft.

Met het parlement van Parijs werdt noch gehandelt op de nieuwe officiën. De andere parlementen executeren de edicten nyet. Eenige hebben oock de executie verboden. De ampte van maistres des requestes word in train gebracht.

Men hoort den coning van Spaignie[15] uyt Peru seven millioenen ducaten heeft ontfangen; daer werdt noch onder retour verwacht uyt Nova Spaignie ende Terre Firme. Een persoon van qualiteyt seyt mij, dat hij gezyen heeft, dat eenige Fransche compaigniën in Duytschland zijn van vijff mannen; dat in een stad voor garnisoen zijn gevonden twee mannen, regimenten van drye hondert man.

De Engelschen - want ick daernae een heb gesproocken, als ick dit hadde geschreven - seggen, dat zij een vloot hebben van XLVI schepen, dat zij Vrankrijck wel assisteren willen om den Pals weder te becomen, maer niet soo dat sij 't oorlogh souden verclaeren; clagen over veel coopmansschepen bij de Franschen genomen als in oorlogh zijnde met Spaignie. In ipsos recidet exemplum[16].

1 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; betreffende zijn overgang tot het katholicisme zie no. 2322, p. 295 n. 16.
2 Vermoedelijk de oudste zuster, Marie, gehuwd met Henri de la Tremouille.
3 Christophe Justel; zie over hem III, p. 212 n. 8.
4 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Adriaen Reyniersz. Pauw.
7 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het leger van keizer Ferdinand II.
8 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
9 Jerónimo Colloredo.
10 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
11 Don Inigo de Guevara, graaf van Oñate.
12 Don Antonio de Zuñiga y Davila, markies van Mirabel.
13 Pierre Roose.
14 Don Fernando; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
15 Philips IV.
16 Ovidius, *Metam.* VI 212:

> ... et me, quod in ipsam reccidat,
> orbam dixit et exhibuit linguam scelerata paternam.

De hertogh van Parme sal hyer zijn binnen weynigh dagen om vaste seckerheyt te geven van zijn trouw.

Men gaet stercken Chalon, St. Menehou, Troyes. De prins van Condé[1], ontboden om in de andere provinciën de edicten te doen naecomen - alsoo haer d'andere parlementen zeer daertegen stellen, eenige oock arresten daer tegen hebben gegeven - begert daertoe X^{m} man, dye in desen tijdt nyet over en schyeten. Hij en is nyet wel tevrede, dat men in Bourgoignen zijnde zijn gouvernement veele dagen heeft gedaen sonder hem te kennen.

De bryeven vandaer hoor ick, dat bij tegenwint best over Vlissingen werden gesonden, vanwaer altijdt enige schepen overlaveren.

Feuquiere[2] gaet daer van mij. Ick mercke zeer wel, dat Latou[3] als men in Mimnermus[4] sal senden op coning interesten weynigh sal passen. Uyt Bruyssel schrijft men hyer Catullus[5] doet nae dat Zosimus[6] met zijn hulp tot de cure gebruyckt werden.

Denckt doch om Cesar[7] ende de papieren soo veel doenlijck is.

Tot Parijs, den 8 Febr. 1636.

Tot Parijs.

Nae dye van den VIII Dec.[8] heb ick geen van uE. ontfangen dan nu over drye dagen een van den vijfden Januarij[9].

Adres: Mijnheer Reigersberg raedt in den Hoogen Raide in Hollant in Den Hage.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 8 feb. 1636 tot Paris.

2471. 1636 februari 8. Aan Henri de Rohan[10].

Monsieur,

L'asseurance que monsieur Marini[11] m'a donnée, de ce que vous n'aurez pas désaggréable que je voue à vos très excellentes vertus par ma lettre comme je l'ay faict de longtemps du coeur tout ce qui procède de moy, m'a fait prendre la hardiesse de me resiouir par cette-cy de tant de victoires signalées que Dieu vous

1 Henri de Bourbon, prins van Condé.
2 Manasse de Pas, markies van Feuquières; de naam staat in de tekst in cijfercode: 13.308.65.110.66.33.246. met de ontcijfering door Van Reigersberch gedeeltelijk erboven geschreven.
3 Codenaam voor Frankrijk.
4 Codewoord voor vrede.
5 Codewoord voor bestand.
6 Hercule Girard, baron van Charnacé; hij was ordinarius-gezant van Frankrijk in Den Haag.
7 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
8 No. 2385, p. 389.
9 No. 2427, p. 455.
10 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 133.
11 Over Charles Marini zie V, p. 436 n. 4; ter zake zie nos. 2367 en 2429.

a donné en tant de divers endroits sur les gens de l'empereur[1] et du roy d'Espagne[2] par lesquelles la liberté des Grisons est asseurée, le passage vers la France osté aux ennemis, et le chemin ouvert pour les attaquant chez eux prévenir leur desseigns.

Je n'ay manqué d'en donner advis de temps en temps au grand chancelier de Suède[3] qui s'en est resioui infiniment, tant pour la part qu'il a en la cause commune que pour l'affection très sincère laquelle il vous a tousiours porté, et de laquelle je luy ay oui faire profession en plusieurs occurrences. Sa conduite n'a pas esté aussi sans de bons effects, puisque l'électeur de Saxen[4] a voulu changer l'alliance et l'obligation qu'il avoit à la couronne de Suède en hostilité ouverte, dont il a commencé à payer l'amende ayant esté mal traicté par les armes suédoises iusqu'à cinq fois, et à la dernière qui a esté le 17 de Décembre du style de France, ayant perdu le plus fort de sa cavalerie consistante en sept régimens qui par cinq régimens du mareschal Banier[5] ont esté mis en desroutte entière entre Kiritz et Havelberg, plusieurs tuez, presque tous les chefs et bagage pris. Ce qui n'empeschera pas que ledit grand chancelier qui en a receu le pouvoir des Estats de Suède n'escoute tousiours fort volontiers toutes les propositions qui nous donneront ouverture à une paix raisonnable, tout le royaume de Suède estant extrèmement marri de ce qu'il a esté forcé de convertir ses armes contre les compagnons de religion, lesquels n'estoyent prises que pour leur conservation et à leur réquisition.

Je prieray le bon Dieu, monsieur, qu'il continue et à vous et à monsieur le chancelier le cours des victoires jusqu'à ce qu'il luy plaise les combler d'un repos non trompeux.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 8 de febvrier 1636.

2472. 1636 februari 9. Aan Bernhard van Saksen-Weimar[6].

Excellentissime atque Illustrissime Princeps,

Quanti semper eximias virtutes Celsitudinis Tuae fecerim, ubivis potius quam apud ipsam praedicare malim neque vero tam iniquus sum gratiarum captator, ut imputare cupiam id, quod ex officii regula feci. Caeterum et cum primum Celsitudini Tuae innotui, id paucis, quae mihi prospere evenerunt, annumeravi: neque ex eo desii benignitatem, qua acceptus sum, grato meminisse animo, victoriis ejus laetari atque earum famam, quoquo poteram, voce ac literis spargere.

D. Ponicae[7], amico meo veteri, et Germanica fide cum multis nominibus debitorem me profiteor tum ob duo maxime, quod me quidem Celsitudini Tuae commendavit, ab ipsa autem ad me saepe faventis animi testimonia detulerit. Quod factis reverentiam Celsitudinis Tuae non ostendi, in eo nulla animi culpa, sed fortunae est vitium. Pro quo deprecatorem ipsum mihi spero D. Ponicam fore.

1 Ferdinand II.
2 Philips IV.
3 Axel Oxenstierna.
4 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
5 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
6 Gedrukt *Epist.*, p. 214.
7 Tobias von Ponikau, raad en gezant van hertog Bernhard van Saksen-Weimar.

Haec si ita vera credit Celsitudo Tua, sicut ego ea vere dici mihi sum conscius, intelliget facile Tua Celsitudo, quanto mihi gaudio fuerit conspicere literas ad me principis non splendidissimae Domus sanguine quam suapte laude clarioris. In quo uno obsequi nunc licuit, literas ad magnum Suediae cancellarium[1] sine temporis dispendio certissima, quae se ostendebat, via misi id unice optans, fidem ut meam ac diligentiam in rebus majoribus Celsitudini Tuae approbare possim.

Dolet mihi, quod omisso hoste communi protestantes cum protestantibus ad Albim Viadrumque collidimur. Tamen non dubito, quin Celsitudo Tua pro suo in reginam[2] regnumque Suedicum animo gaudens audierit, tum quae antehac feliciter illis in locis nobis evenerunt, tum postremo Kiritsium inter et Havelbergam 7 Dec. vet. cal. felicem Bannerii[3] pugnam equestrem, qua septem alas equitum, quae regimenta vocant, partim fudit partim prostravit captis ducibus, captis impedimentis. Adderem oppida complura victrices partes secuta, nisi maris itinere, quod unum nunc restat, adversantes per ventos impedito fama illa ad nos nondum satis certis auctoribus pervenisset.

Interim nec de successu laboris, quem dux Megapolitanus Adolfus[4] ad pacem illic conciliandam suscipit, desperandum est, cum Ordinum Suediae, qui anno nuper exeunte habitus est conventus, sicut pecunias in biennium bello necessarias decrevit, ita pacis simul, aequae scilicet et honestae, desiderium non obscure ostenderit utriusque rei potestate plena regni reginaeque tutoribus[5] data, qui eam curam liberrimo cum jure in magnum cancellarium rejecerunt.

Det Deus, ut et his similia et meliora nuntiare saepe liceat, idemque, Excellentissime atque Illustrissime princeps, vota Celsitudinis Tuae diu secundet.

Lutetiae, 30 Ian./9 Febr. 1636.

2473. 1636 februari 10. Aan Rijngraaf Johann Philipp[6].

Monsieur,

Vostre lettre de l'onziesme Janvier[7] escrite à Metz m'est venue fort bien aux mains estant en substance conforme à une lettre que j'avois receu cy-devant de monsieur le rhingrave Otto, vicedirecteur[8], et à laquelle j'ay fait response il y a quelque temps.

Les mérites de sa personne et de toute vostre maison sont icy en grande considération, et messieurs les ministres du roy[9] ausquels j'en ay parlé, m'ont asseuré que quand on traictera la paix on n'oubliera pas ce qui est de sa seureté et de son intérest.

1 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
2 Christina.
3 De Zweedse maarschalk Johan Gustavsson Banér.
4 Adolf Friedrich, hertog van Mecklenburg-Schwerin.
5 Zie voor hun namen no. 2464, p. 509.
6 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 135. Antw. op no. 2446.
7 No. 2446.
8 Zie over hem V, p. 405 n. 3; Rijngraaf Otto was vice-directeur van de confederatie van Heilbronn, waarvan de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna directeur was.
9 Van Lodewijk XIII van Frankrijk.

Touchant l'affaire du comte de Salms[1], sur la remonstrance qui m'estoit faicte par lesdites lettres du sieur rijngrave Otto, j'en ay donné advis à monsieur le grand chancelier de Suède[2], duquel en ayant quelque response je ne manqueray pas de le faire sçavoir audit S.r rijngrave ou à vous, monsieur. Je n'ay pas oublié aussi la recommendation du soing que sa maison, ses services et ses rares qualitez requièrent qu'on ait de son entretènement durant le temps que ses biens sont détenus par la partie adverse. Et n'ayant pas receu de monsieur le surintendant des finances[3] une responce si favorable que j'eusse désiré, j'ay prié monsieur de Feuquières[4] d'y vouloir contribuer son auctorité, ce qu'il a promis de faire. Et pourtant sera à propos que monsieur le rijngrave Otto et vous, monsieur, luy en faciez souvenir. Je ne manqueray pas d'y apporter tout ce qu'on pourroit apporter à un affaire qu'on a en recommendation.

Le traicté avec le duc Bernhard de Saxen Weimar pour l'entretènement de ses trouppes a esté fait sans que la couronne de Suède y ait estée meslée; et pourtant n'ay de cela aucune cognoissance particulière. Il ne reste, monsieur, que de vous prier de croire que je seray tousiours très désireux de faire paroistre la grande estime que je fay de vostre illustre maison et de vostre vertu et celle des vostres, priant Dieu, monsieur, qu'il vous conserve avec messieurs vos parens[5] et remette en un estat d'un doux repos.

Vostre serviteur très humble.

A Paris, le 10 febvr. nou. styl. 1636.

2474. 1636 februari 11. Aan de Gravin van Isenburg[6].

Madame,

J'ay fort bien receu la lettre dont il vous a pleu m'honorer du 7e de Décembre et aussi apprins d'ailleurs le grand courage vrayement digne des maisons fort illustres, celle dont vous estes issue, et celle à qui vous avez esté alliée, que vous monstrez en souffrant avec patience et surmontant par toute sorte d'actions vigoureuses les afflictions qui vous sont survenues tant communes que particulières. Le bon Dieu ne manquera pas à sa promesse, par laquelle il s'est déclaré estre le protecteur de telles veufves. Et comme les rois sont ceux qui en ce monde s'approchent le plus à sa majesté divine et partant aussi doibvent participer de ses propriétez, je ne veux nullement douter que le roy de France[7] ne se veuille monstrer très-chrestien en vous conservant en vos droits quand l'occasion se présentera. De laquelle volonté aussi les ministres du roy m'ont asseuré. Le bon Dieu veuille que les armes du roy

1 Hermann Adolph, graaf van Salm; zie p. 355 n. 8.
2 Axel Oxenstierna.
3 Claude de Bullion.
4 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
5 De Rijngraven Johann Kasimir (1577-1651) en Otto (1578-1637), ooms van Johann Philipp.
6 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 134. Geadresseerde is, naar ik vermoed, Anna van Nassau-Dillenburg (1594-1660), wier echtgenoot Philipp Ernst, graaf van Isenburg-Birstein (geb. 1595), in augustus 1635 was overleden.
7 Lodewijk XIII.

et de ses amis puissent estre si heureuses que bientost elles nous produisent une paix équitable.

C'est à sa garde paternelle que je vous recommanderay, madame, après mes baisemains très humbles avec asseurance que je me tiendray heureux quand je pourray tesmoigner par effects que je suis

Vostre serviteur très humble.

Le 1/11 febvr. 1636.

2475. 1636 februari 14. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

De literis tuis vere dixerim, quod de Demosthenis atque Ciceronis orationibus dictum memini, meliores esse, quanto sunt longiores; si tamen longae dicendae sunt vix id concessuro Philemone[2], cujus illud mihi in mentem venit:

τὸν δ εὖ λέγοντα μὴ νόμιζ' εἶναι μακρὸν,
μηδ' ἂν σφόδρ' εἴπῃ πολλὰ, καὶ πολὺν χρόνον[3].

Accepi autem illas tuas, pro quibus gratias ago, 18 Ianuarii scriptas ante hoc biduum simul cum illis a magno cancellario[4].

Ego tecum sentio, sicut perniciosa fuit protestantibus pax Pragensis[5], ita nihil boni eis sperandum a pace quam pro suo arbitratu recturus sit pontifex[6].

De Hispanis sic existimo: pacem temporariam daturos Batavis satis commodam, si eos a Gallis diducere possint. Nam magnos in Belgico paratus fieri contra Galliam audimus. At si Batavi, quod fore confido, stant eis, quae cum Gallis pepigere[7], multae difficultates, multae morae intervenient; tandem tamen, ut arbitror, pax fiet ex usu validiorum sua vi caetera trahentium.

De scripto illo apud vos Gallicorum legatorum[8] nihildum comperi.

Quae Roma his diebus ad Masarinum[9] venere literae, aulam hanc implerunt spe non malae pacis.

De Lotharingia non ita difficilis futura est compositio. Sunt modi talia temperandi inter novos possessores et veteres dominos.

Me quod attinet, video nunquam quieturos illos, qui mihi non ob aliud male volunt quam quod male fecerunt. Ego neque de illis male sum meritus et de rebus Suedicis haud male me meriturum spero. Si non semper laeta nuntio, in me ea culpa non

1 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 35. Gedrukt *Epist.*, p. 216. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was Zweeds gezant in Den Haag.
2 Philemon (361-263), Grieks dichter van de Nieuwe Comedie, succesvol rivaal van Menander. In zijn lange leven schreef hij 97 comedies, waarvan 64 titels zijn overgeleverd. Hij was een groot bewonderaar van Euripides.
3 Philemon ed. Meineke *Fragm. Com. Graec.* IV, p. 37 (XI).
4 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
5 Gesloten op 30 mei 1635 tussen Ferdinand II en Johann Georg, keurvorst van Saksen; verschillende Duitse vorsten vertoonden de neiging zich hierbij aan te sluiten.
6 Urbanus VIII.
7 Het verdrag van 8 februari 1635 te Parijs gesloten.
8 Hercule Girard, baron van Charnacé, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
9 Giulio Mazzarini -Jules Mazarin-; hij was sedert 1634 extra-ordinarius nuntius van Urbanus VIII te Parijs en moest nu terugkeren naar zijn standplaats Avignon.

residet. Est id belli ingenium, et res prosperas tristibus misceat nec ulli se semper et sine exceptione indulgeat. Ut ecce nunc Gemeram captam a cardinali

Valetta[1] audimus: contra Longuium, quod inter Lutsenburgum et Viridunorum oppidum est, obsessum, nisi et captum ab hostibus; multum auctis accessione novorum e Polonia militum, qui ad 6 millia esse putantur; adversus quos dux Bernhardus[2] hinc auxilia orat hostium 800 ad Boviniacum caesis novam laudem ac gratiam adeptus. A Curliaci, quod a castello Fontani non longe abest, oppugnatione rejectus est Rohanius[3]. Sed Alexandriae vicina impune populantur Galli. Sabaudi[4] consilia multis suspecta sunt. At Parmensis[5] se ipsum fidei pignus adfert.

> *... οὐκ ἔστιν ἀγαθὸν τῷ βίῳ*
> *φυόμενον, ὥσπερ δένδρον ἐκ ῥίζης μιᾶς*
> *ἀλλ' ἐγγὺς ἀγαθοῦ παραπέφυκε καὶ κακόν*[6].

D. cardinali Riceliaco gratias et egi et debere me profiteor, quod mecum candide egerit; faciam, quantum mearum erit virium, ne eum de me bene existimasse poeniteat. Tumvero gaudeo adversus malignos interpretes mihi in tuo quoque testimonio paratum esse praesidium.

Ut literas quasdam meas ad magnum dominum cancellarium hostes terra aut mari ceperint, scio fieri potuisse. Sed non ita stultus judicari debeo, ut ad virum tam subacti in illis rebus judicii de Gallicis Batavicisque[7] rebus, ea scripserim, quae ipsi, quia volunt, somniant.

Acta conventus Suedici accepi; probantur a sapientibus. Maximi cancellarii invictam in tam fluxa undique amicorum fide constantiam summopere tecum admiror. Neque si, post tam longi temporis spes irritas, tandem patriae suae rebus, ut datur, consulit, reprehendendus erit ab illis, qui, si lumine habebant opus, oleum debuerunt affundere. De Gallis justas habet querendi causas. De Batavis quid judicandum sit, tute scis melius. Sed, ut ais, si quid peccatum est, erit corrigendi tempus, inter tardas Lunemburgensis conventus, ita enim credi jubet mos Germanicus, consultationes.

Legatus Magnae Britanniae[8], cui ea, quae ad ipsum mandataque ipsi negotia pertinent, significavi, gratias tibi agit pro benigno de se judicio curaque rei communis. Non multum hic promovet; tum quod offendat illa de electorali nomine[9] parum amica, ut Angli judicant, recusatio, tum quod hoc tempore, dum pacis negotium Romae cuditur, aperte in bellum descendere minus tutum existiment. Si quam viam monstrare possim praecidendis difficultatibus istis[10], fecerim nihil aeque libens. Quaedam non ingrata suggessi. Rediisse electori valetudinem plurimum sane gaudeo. Deus diu afflictam Domum clemens respiciat.

1 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 Henri, hertog van Rohan.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
6 Menander ed. Meineke, *Fragm. Com. Graec.* IV, p. 194 (VIII). De editie der *Epist.* heeft abusievelijk: *κακός*.
7 De copie te Uppsala heeft de lezing: Britannicisque.
8 Burggraaf John Scudamore.
9 Het betreft de erkenning van Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, als keurvorst van de Palts.
10 De copie te Uppsala heeft de lezing: ipsis.

Beverium[1] audio a Batavis in Britanniam mitti, virum bonum et bono natum patre[2].

Seldeniani libri[3] unicum huc perlatum est exemplum. Nihil habet quod Suediam tangat, nisi mentionem foederis, quo Norvegis jus in mare, quod ipsis objacet, relinquitur. Ego non modo, cum eum librum legi, sed et cum primum in eo laborare Seldenum audii, dixi amicis non dubitare me, quin Cunaeum[4] respiceret id certamen, valentem judicio nec minus antiquae historiae quam juris cognitione egregium. Et nunc audio ab Hollandiae Ordinibus ei id oneris impositum.

De Turca[5] quae scribis, eadem aliunde nuntiantur. Utinam vel is metus christianos principes pridem sui nominis oblitos ad pacem non iniquam compellat.

Haec dum scribo de rebus Alsaticis propiora cognosco: Gemeram intra biduum captam novem non amplius militum damno. Ita jam Colmaria Schlestadum tuto comeari et utrique oppido tum a Spinali tum a Benfeldio allatis frugibus contra famem cautum in 6 menses, spe aliquid et a Basiliensibus impetrandi. Cardinalem Valettam in eo obsidio tactum ictu globi prope talum, sed ob intercedentem ocream innoxio, ivisse liberandam ad Hagenoviam cunctaque Alsatiae praeter Tabernas hosti derelicta. Copiarum ejus tenuitatem egestatemque cognitam interceptis Ossae[6] literis multum animi Gallis addere. Longium captum constat, Viriduno timetur.

Haec nunc erant. In posterum, quae tempora tulerint, nunciandis non deero.

Deus et tibi tuisque privatim et publice publicum amantibus det omnia, quae christianos optare par est.

Illustrissimae Dominationi Tuae addictissimus
observantissimusque
H. Grotius.

Lutetiae, 4/14 Februarii A.^{o} MDCXXXVI.

Addres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

Boven aan de brief in de copie te Uppsala in margine: Redd. Hagae Com. 5 Martij A.^{o} 1636.

2476. 1636 februari 14. Van Ch. Marini[7].

Monsieur,

1 Cornelis van Beveren; zie over hem no. 2277, p. 224 n. 3.
2 Willem van Beveren (1556-1634). Hij bekleedde vele gewichtige posten; zo was hij in zijn vaderstad Dordrecht vijfmaal burgemeester en gedurende 44 jaar was hij afgevaardigde ter Staten van Holland.
3 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
4 Petrus Cunaeus; zie V, p. 80 n. 2.
5 Sultan Murád (Amurath IV).
6 Wolfgang Rudolf Ossa zu Dahl († 1642).
7 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Antw. op nos. 2420 en 2428; beantw. dd. 10 maart 1636 (dl. VII). Over Marini zie V, p. 436 n. 4.

Je suis fort aisé d'entendre par vos deux dernières de Janvier[8] que mon

8 Nos. 2420 en 2428.

paquet avec la lettre de l'ambassadeur d'Hollande qui reste à Constantinople[1] vous est bien rendu et par vostre moyen envoyé à son Ex.ce[2] par promte addresse. I'y attendray donques la responce pour sçavoir la résolution qu'on aura prise de mon voyage en Levant qui, à ce qu'il me [est] semblable, seroit fort nécessaire en la conjoncture présente qui pourroit mettre bien à bas les Autrichiens que nos Suédois, à ce que le bruict court, estrillent fort bravement en Saxe et au pays de Brandeburg.

Au Milanois les alliez font les progrez que l'aspreté de l'hyver leur permet, tenant oultre Candia et Brem, Belveder, terre du fief impérial et n'aguerres occupée et si un puissant secours levé(?) sera envoyé, il y a à espérer que les Espagnols s'y trouveront en très mauvais estat, leur foiblesse se remarquant de plus en plus par faute de gens dont les règnes du roy de Espagne[3] sont desnués. Ce gran secours venu sur 17 galions est finalement réduit au nombre de 4m hommes, la plus part malades et mal en ordre, leur consolation ne se fondant que sur la venue des Allemans qui sont entrez dans le Milanois non plus forts que de 4 ou 5m hommes combattans en tout l'empereur[4] n'y pouvant plus envoyer des gens à cause de l'estat misérable de son armée en Allemagne où Gallas[5] par cy-devant fort de 50m hommes est réduict au dix que la famine et la peste luy ont laissé résidus. Et moyenant que monsieur le duc[6] puisse agir du costé de Cômasque, ie suis d'opinion que les Espagnols prendront bientost le Milanois qui est aux abois. Tout dépend de l'issue du traitté avec les Grisons qui sont assemblés à Ha ... r pour y accepter ou refuser les articles que monsieur le duc a proposé à leur députez à Chiavenne qui reste blessent les Grisons dans la Voltoline non absolument comme ils ont esté anciennement mais à condition qu'ils y puissent envoyer seulement des provéditeurs qui ayent le pouvoir de recevoir les revenues de la dite Voltoline et qui quand auront soin pour la seureté du passage et que les Valtolins qui leur doivent faire serment de fidélité ne machinent rien qui soit contre eux. Au reste ils sont forclos de l'administration de la justice tant au criminel qu'en civil hormis qu'ils doivent choisir un des trois que les Valtolins présenteront pour estre jugés, promettant de juger selon les anciennes constitutions du dit pays, en payant toutes fois aux Grisons pour ceste liberté 15m escu par an durant la guerre et en temps de paix 25m escus lesquels ne payant point ils seront descheux de ce privilège et retourneront au premier estat de l'an 1617. L'exercice de la religion réformé est excepté aussy bien que l'habitation ferme des protestants ausquels on permet seulement d'y venir parfois pour vendre des biens ou bien en tirer leur rentes selon le bon plaisir du pape[7] qui le veut ainsi. Ie crain que les Grisons accepteront ces conditions estant divisés et foibles à faire la moindre entreprise contre les Espagnols, oultre qu'ils ne peuvent conserver la Voltoline sans les François. Peu de iours nous en es[c]lairciront comme cest affaire sera décidé.

Pour fin ie ne diray rien icy du manquement de l'argent qui me presse en

1 Mr. Cornelis Haga; zie voor de bedoelde brief bijlage no. 5.
2 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
3 Philips IV.
4 Ferdinand II.
5 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber van Ferdinand II.
6 Henri, hertog van Rohan; hij opereerde in de Veltlin.
7 Urbanus VIII.

ayant desià escrit par mes précédantes[1], ie vous supplieray seulement que s'il n'y a point d'appareance que mon ordre pour le voyage de Constantinople me sera bientost envoyé avec quelque somme d'argent, vous m'assistiez cependant de 3 ou 400 fls. que ie vous promet sur mon honneur de rendre aussy tost que ie recevray ma paye. Les gens icy se desfiant de nous ne me veulent prester plus d'argent pensant que ie n'auray point moyen de les en contenter.

Il y a un an que ie suis party de Vormbs et pendant ce temps vous pouvez bien considérer quelle despence que i'aye fait sur 4 personnes et deux chevaux, surtout durant ceste cherté incroyable qui nous travaille jusques à présent et si monseigneur le gran chancelier[2] n'y pourvoid bientost, ie seray contraint d'aller trover son Ex.ce pour sçavoir d'où ie dois tirer mon entretènement, Mayence qu'on m'avoit assigné estant prise et le résident Mukel[3] n'ayant à ce qu'il dit de quoy m'assister. Pardonne-moy, monsieur, de l'importunité que ie vous donne pressé par la nécessité, n'ayant à qui recourir parmy mes afflictions.

A tant priant Dieu pour vostre longue vie et toute sorte de prospérité, ie demeure très passionnément, monsieur,

vostre serviteur très humble

Mariny.

De Morbegno, ce 14 de Febvrier l'an 1636.

P.S. De Constantinople monsieur Haga m'escrit ces propres mots: Qui per hora non habbiamo cosa di momento, havendo il Gran Signore[4] tardato d'arrivare per causa delle cattive strade et anco come si dice d'alcuna sua indispositione e tumor delle gambe estendo stato quasi deci mesi in continuo essercitio. Ora si dice che sarà fra 10 (?) giorni a Nacquedine(?) et doppo l'arrivo de Sua M.ta haveremo più materia di scrivere.

In dorso schreef Grotius: 14 Febr. 1636 Marini.

En boven aan de brief: Rec. 6 Marty n. st.

2477. 1636 februari 14. Aan G. Muller[5].

Monsieur,

Il y a deux jours que m'est parvenue la vostre très aggréable du 4/14 Décembre[6] dont je vous remercie et principalement du soing qu'avez voulu prendre de m'instruire

1 Zie bijv. nos. 2445 en 2462.
2 Axel Oxenstierna.
3 Friedrich Richard Mockhel.
4 Sultan Murád (Amurath IV); zie over hem V, p. 435 n. 7.
5 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 139. Antw. op no. 2394. Georg Müller was Zweedse hofraad en secretaris. aant.
6 No. 2394.

si particulièrement de ce qui s'est passé avec l'ambassadeur de France[7] et des victoires que Dieu a données à nostre parti jusqu'à ce temps-là.

Ce qui s'est passé à Colmar et aux environs vous le verrez dans une lettre de

7 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, en Melchior Arod de Sénévas, markies van St. Romain.

monsieur de Thou[1], intendant de la justice et des finances du roy[2] en l'armée du cardinal de la Valette[3]. Le duc Bernhard[4] a défaict près de Bouvigny quelques huit cens des ennemis, sollicite icy par ses gens secours contre l'ennemi qui en ces endroits est si puissant qu'il a osé assiéger Lonhuy, lieu situé entre Lutsembourg et Verdun.

Le duc de Rohan[5] voulant attaquer Curly près du fort de Fuentes en a esté repoussé. Cependant que les François courrent l'Alexandrin, et que les troupes du duc de Parme[6] qui jusqu'à trois mille sont arrivezs à Plaisance cerchent d'entrer dans le Laudois et Crémonois. Quatre mille impériaux[7] ont passé les montagnes et sont arrivez aux terres de Milan. Six mille hommes d'infanterie et deux de cavallerie se préparent à faire le mesme passage.

Le roy fait estat d'avoir cette année vingt mille hommes dans l'Italie qui seront à luy outre ceux des ducs de Savoye[8] et de Parme pour attaquer l'Espagnol du costé de Milan, de Crémone et du lac de Como. Faisans tant d'efforts ils espèrent qu'en quelque lieu ils auront la fortune favorable.

Voilà les nouvelles du temps. Cette année nous en produira bien d'autres[9], si la paix à quoy on travaille à trois endroits, à Rome, à Lunembourg et à Turnhout, n'en couppe le fil.

Je vous prie, monsieur, de me tenir tousiours pour

Vostre très affectionné serviteur.

Le 4/14 febvrier 1636.

Monsieur de Servian[10], un des quatre secrétaires d'estat, est démis de sa charge et confiné à Saulmur.

2478. 1636 februari 14. Aan A. Oxenstierna[11].

Excellentissime Domine,

Immensas gratias Sublimitati Tuae debeo pro literis 15/25 Decembris[12], quas biduum est, quod accipio; quod per eas Sublimitas Tua me non ignarum patiatur eorum, quae illis in partibus geruntur, ac consiliorum, quibus ipsa curam boni communis in tam supina aliorum negligentia sola tanta fortitudine tuetur, fidemque

1 François Auguste de Thou.
2 Lodewijk XIII van Frankrijk.
3 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
4 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
5 Henri, hertog van Rohan.
6 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
7 De troepen van Ferdinand II.
8 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
9 Deze zin is in de copie abusievelijk tweemaal geschreven.
10 Abel Servien; zie over hem IV, p. 324 n. 14.
11 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2412. Gedrukt *Epist.*, p. 215; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 150.
12 No. 2412.

meam ac diligentiam eximia benignitate aestimat, eorum praeterea, quae ad dignitatem sustinendam mihi sunt necessaria, ostendit se non esse immemorem.

Si mihi facultas esset, quantum est studium in res atque existimationem Suedicam Tuaeque Sublimitatis, non alius esset illis minister utilior. Nunc inter eos vivens, qui magni sunt eorum, quae agitant, occultatores ipsis quoque rerum, quae in publico geruntur, nuntiis plerunque sero ad nos advenientibus neque raro falsi quadam admixtione corruptis doleo, quod pro certis saepe cogar conjecturas adferre. Sed sub tam aequo judice tuta est voluntas sedula, etiamsi non semper id, quo tendit consequatur.

Putavi e re legato Anglico[1] patefieri, quanta sit Tuae Sublimitatis constantia in tutanda protestantium salute. Existimat is, non quod mandata habeat, sed quod ita suadere videantur tempora, cogitandum de conjunctione quadam Suediae Britanniaeque, hoc magis, quod apud Galliam parum proficiat, ne nomen quidem dignitatis electoralis principi Palatino[2] valens obtinere, nisi prius in belli societatem veniat. Eo autem ne veniant Angli, tum aliis se causis adduci dicunt, tum quod metuunt, ne Galli, ubi alios intricaverint, se extricent, adduntque non levia esse indicia, cur credant, ne optare quidem Gallos, ut princeps potens professionis protestantium loca Galliae vicina obtineat, memores dejectas quondam res Galliae protestantium virium Palatinarum auxilio restitutas.

Laetum[3] his diebus Eusebium[4] fecere ab Cryza[5] literae cum spe[6] Mimnermi[7]. Qui Roma scribunt, postquam nomina sunt edita legatorum ad pacem, ajunt nodos in eo negotio reperiri quatuor: de reditu reginae matris[8]; de conjugio Margaretae[9]; de Pignerolo; de Lotharingia; nulla Palatinatus mentione. In quatuor illorum tribus videtur cardinalis Riceliacus nihil mutaturus de suis hactenus consiliis. Quarti expediendi non ita difficiles sunt rationes.

Dux Bernhardus[10] per suos hic homines[11] propera auxilia postulat premente hostium vi, qui aucti novis e Polonia egregiis sane copiis, Lonhuium, Lutsenburgum et Viridunum inter, obsederunt et jam ceperunt. Ipse nunc dux Bernhardus auctus eorum accessu, qui e Maguntiaco exiere prope octingenti, in oppido Virodunorum agit caesis apud Boviniacum nonnullis hostium excursoribus.

In Lutsenburgico atque in Atrebatibus constat magnos paratus fieri ad bellum Gallicis finibus inferendum, nisi pax praeveniat. Gemera interim potitus est Valetta[12]. Addunt rumores cuncta in majus attollentes omni Alsatia excessisse Gallasium[13]; Argentoratensem civitatem proprium suum militem offerre duci

1 Burggraaf John Scudamore.
2 Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden paltsgraaf Frederik V, de Winterkoning.
3 Dit woord staat in de tekst in cijfer: 7.98.26.23.
4 Schuilnaam voor De Richelieu, in de tekst in cijfer: 108.19.33.43.55.266.81.61.
5 Schuilnaam voor Urbanus VIII. Er moet m.i. Ryza gelezen worden; vgl. o.a. no. 2275.
6 De woorden: ‘literae cum spe’ staan in cijfercode: 60.79.77.85.66.80.33. 22.69.30. 67.47.33.
7 Codewoord voor vrede.
8 Maria de Medici; zij bevond zich in de Zuidelijke Nederlanden.
9 Margareta van Lotharingen, met wie de broer van de Franse koning, Gaston van Orléans, op 3 januari 1632 in het geheim gehuwd was; voor de pogingen dit huwelijk ongeldig te doen verklaren zie *Merc. Franç.* XX, p. 849 vv., p. 989 vv.
10 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
11 Onder wie Tobias von Ponikau, van wie in de brieven van deze tijd herhaaldelijk sprake is en aan wie brief no. 2469 dd. 8 februari 1636 gericht is.
12 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
13 Matthias, graaf Gallas, bevelhebber in het keizerlijke leger.

Bernhardo, quod cognoverit Nortlingam aliaque oppida contra pactorum fidem a Caesareis[1] male haberi.

Alpium juga jam transiere Caesareorum IV millia, sequuntur VI peditum, duo equitum millia. Dux Parmensis[2] jam intra Galliam est et in aula paratur ei hospitium. Itali ajunt venire eum tum ob alia tum ut Sabionedum, sui juris locum, Gallis tradat. Praefectus Mediolani[3] jam a Ticino in urbem suae praefecturae principem reversus equitem dimisit in agros Laudensem et Cremonensem prohibendis hostium incursibus, qui interim in Alexandrinos fines praedabundi grassantur. At Rohanius[4] Curliacum assultans non procul a Fontani castello locum, depulsus inde est.

Daniae nothus[5] nihildum responsi ad sua postulata accepit.

Seldeni liber[6] nihil continet, quod Suediam tangat, nisi quod Suedi foedere facto, de eo jure, quod in mare Norvegicum sibi vindicaverant, cessere. Hollandi Cunaeo[7] causam suam defendendam mandarunt. Parant se ad respondendum et Galli quidam.

Venio ad minora.

Servianus[8], unus quatuor eorum, quos secretarios status vocant, gratia et, si famae creditur, etiam dignitate excidit ob certamen cum Bulionio[9] de militaribus rationibus.

Lugdunensis[10], Riceliaci frater, Romae justus est depilari, ne totus monachum Cartusianum - nam ejus societatis olim fuit - exueret. Episcopus Montispellerii[11], qui et ipse eo venit ad disturbandum matrimonium Lotharingicum, non dubitat, quin futurum sit, ut multis sufflaminationibus trahatur negotium.

Jam nunc disco ex Thuani[12] literis Slestadio scriptis 4 Februarii novi calendarii secundam vecturam frumenti a Spinali Colmariam bene perfectam; nec parum a Benfeldio impetratum, ita, ut non Colmariae tantum, sed et Slestadio in sex menses prospectum sit praeter id, quod Basilea speratur, quanquam incerto adhuc eventu. Gemeram biduo non diutius defensam, medio inter Colmariam et Slestadium situ ad Islam flumen, egressos milites CXX. Ivisse inde Valettam, ut Hagenoviam liberet caeteris praeter Tabernas Alsatiae locis ab hoste derelictis captisque a Ransovio[13] Ossae[14] literis, quae exhaustas copias magnamque rerum omnium penuriam significent. Eae literae Tabernis missae erant ad principem Stadionem[15] agentem in agro Wirtenbergico.

1 De troepen van keizer Ferdinand II.
2 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
3 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.
4 Henri, hertog van Rohan.
5 Volckmar -Valdemar Christian-, zoon van Christiaan IV en Christina Munk.
6 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
7 Petrus Cunaeus; zie V, p. 80 n. 2.
8 Abel Servien; zie over hem IV, p. 324 n. 14.
9 Claude de Bullion, surintendant des finances.
10 Alphonse Louis du Plessis de Richelieu.
11 Pierre Fenouillet; zie no. 2260, p. 196 en n. 14 aldaar. De tekst der *Epist.* heeft de lezing: Montisspessuli.
12 François Auguste de Thou.
13 Josias Rantzau; zie over hem no. 2343, p. 327 n. 13.
14 Wolfgang Rudolf Ossa zu Dahl, keizerlijk legeraanvoerder.
15 Johann Kaspar, baron van Stadion.

Literae recentes Vienna indicant laetum Imperatorem[1] ob refrigeratum ab episcopis Polonis regis Poloni[2] ardorem in Palatinas nuptias[3] spem concepisse posse illum pertrahi ad conjugium cum archiducissae filia[4]; auditum in eadem aula a Tartaria legatum[5], idque agi, ut is rex amicos hostesque cum Caesare communes sumat. Ab aula Ottomannica missum interpretem, qui turbamenta pacis in Hungarico fine demat.

Aliae ab Italia literae exigua continent partis utriusque tentamenta. Neque Belviderium castellum tenere Sabaudos potuisse, quin et apud Astam male habitos: neque Carucenae marchioni Hispano[6] Tombium, quod ceperat, potuisse defendi. Tanarum municipium irruptum a Sabaudis, et a marchione Villa[7] - is Parmensis copias in Placentino agro regit - Ticinum usque excurri.

Deum precor, Excellentissime Domine, Tuae Sublimitatis optimis cogitatis pares det successus.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius[8].

4/14 Febr. 1636.

Servianus ob eam, quam dixi, causam et ob dissidia cum minore Butillerio[9] non munere tantum suo demotus est, sed et Salmurium relegatus aut, quam optionem cardinalis[10] - eum enim abiturus salutare sustinuit - ei pro beneficio dedit oppidum Nannetum. Is Servianus est, qui conscripserat edictum regis[11] nomine, quod causas belli in Hispanum[12] satis diserte explicabat[13].

Post captum Lonhuium sive, ut vulgo vocant, Longuium adversus Virodunorum oppidum pergit hostis.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Wismariae, die 3/13 Mars 1636.

1 Ferdinand II.
2 Wladislas VII (IV).
3 Er is in de brieven van 1635 en van 1636 herhaaldelijk sprake van een huwelijk van de Poolse koning met Elisabeth van de Palts, oudste dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V, en Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland. Het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
4 Isabella Clara, dochter van Claudia de Medici; zie no. 2328, p. 304 en nn. 10 en 11 aldaar.
5 In 1634 trad Riswanaga op als gevolmachtigde voor de Porte. De keizer werd in Konstantinopel vertegenwoordigd door Hans Rudolph, graaf van Puchheim en van Pukan.
6 Luis de Benavides Carillo y Toledo, markies van Caracena.
7 Guido, markgraaf van Villa (†1648).
8 Het onderschrift met ondertekening ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
9 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny.
10 De Richelieu.
11 Lodewijk XIII van Frankrijk.
12 Philips IV.
13 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.

2479. 1636 februari 14. Aan N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

De tijdingen alhier zijn van de vrede, dye tot Rome werdt geprepareert ende van het oorlogh, dat middelertijdt niet en laet voort te gaen.

Hertogh Bernhard[2], syende, dat Longuy[3], een plaets tusschen Lutsenburg ende Verdun, nu is belegert, - eenige seggen genomen -; dat den vijant zeer gesterckt is met de ses duysent man uyt Polen, behalven eenige andere, dye noch verwacht werden, hoewel hij met de acht hondert uyt Mentz gecomen, wat is gestijft, solliciteert hyer sterck om hulp. 't Schijnt, dat de mening is van den vijant door dyen hoeck in Vrancrijck in te boren, waertoe van dye zijde groote preparaten ende van dese zijde tot wederstant werden gemaeckt. Vyer duysent keyserschen zijn al over de bergen gepasseert, ses duysent te voet, twee duysent te paerd volgen. Colmaer is noch andermael gevictuailleert, gelijck oock Slestadt voor ses maenden nae het nemen van Gemeren, dat in twee dagen is becomen, alwaer den cardinael de La Valette[4] een schoot heeft becomen in zijnen haers. Men hoopt oock Hagenauw te ontsetten, soodat den vijant nyet als Savern sal behouden in den Elsas, zijnde daer swack ende vol gebreck, gelijck de geïntercipieerde bryeven van Ossa[5] betuygen.

Den hertogh van Rohan[6] heeft Curken bij 't fort de Fuentes geattaqueert, maer is gerepousseert. 't Oorlogh in dye quartieren bestaet vooralsnu in 't zuiveren van de landen ontrent Alexandrio, uyt Bremo ende van het Landees ende Cremonees, uyt Plaisance, alwaer drye duysent man ten deele van den hertogh van Parmaes[7] eygen volck, ten deele Franchoysen, zijn gearriveert. In 't landt van Milan zijn oock Spaignaerden tot drye duysent aengecomen van Genua.

Den keyser[8], zyende, dat eenige difficulteyt valt op het huwelijck met de palsgravinne[9], hoopt, dat den coning van Polen[10] een van 't Huys van Oostenrijck sal versoecken. Mons.r Servien[11], dye het laeste manifest van den coning[12] heeft gemaeckt van de oorsaecken van het oorlogh tegen Spaignie[13] zijnde secrétaire d'Estat ende hebbende voor zijn repartitie het oorlogh, heeft op 't stuck van zijn ampt eenige dispuyten gehadt met mons.r de Bulion[14], surintendant des finances,

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 1 f. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Tesamen met no. 2470 beantw. dd. 10 maart 1636 (dl. VII).
2 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
3 In margine heeft Grotius hier toegevoegd: Advis Longuy is voor seecker genomen ende den vijant gegaen voor Verdun.
4 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
5 Wolfgang Rudolf Ossa zu Dahl, keizerlijk legeraanvoerder.
6 Henri, hertog van Rohan.
7 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
8 Ferdinand II.
9 Elisabeth van de Palts, dochter van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V, en Elisabeth Stuart.
10 Wladislas VII (IV); het huwelijk heeft geen doorgang gevonden.
11 Abel Servien; zie IV, p. 324 n. 14.
12 Lodewijk XIII van Frankrijk.
13 Zie no. 2135, p. 11 en n. 16 aldaar.
14 Claude de Bullion.

ende mons.r de Chavigny[1], soon van mons.r de Boutillier[2], zijnde deselve Chavigny mede secrétaire d'Estat ende hebbende voor zijn repartitie les affaires estrangers.

Onse soon Dideric[3] is nu te Rouaen.

Mijne gebyedenisse aen de goede vrunden. Van Numerianus[4], Cesar[5] ende alle Alcaei[6] discipulen spreeckt Eusebius'[7] volck als van luyden, dye door Simonides[8] aen Tulipe[9] hangen. 't Oude praetge. Spartacus'[10] advysen loopen om weder een remuemenaex te spelen, dat is secker. Ick heb het uyt meer als een ende notablen.

XIIII February.

Adres: Mijnheer, Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide in Hollant.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, Den XIIII februarij 16 .. 1636.

2480. 1636 februari 14. Aan P. Schmalz[11].

Monsieur,

Il y a deux jours, que m'est parvenue la vostre très agréable du 4/14 Décembre, dont je vous remercie, et principalement du soing qu'avez voulu prendre de m'instruire si particulièrement de ce qui s'est passé avecq l'ambassadeur de France[12] et des victoires, que Dieu a données a nostre party jusqu'à ce temps-là. Ce qui s'est passé à Colmar et aux environs, vous le verrez dans une lettre de monsieur de Thou[13], l'intendant[14] de la justice et des finances du roy[15] en l'armée du cardinal de la Valette[16].

Le duc Bernhard[17] a défait près de Bouvigny quelques huit cents des ennemis et sollicite icy par ses gens du secours contre l'ennemy, qui en ces endroits est si puissant, qu'il a osé[18] assiéger Longuy, lieu situé entre Lutsenbourg et Verdun.

1 Léon le Bouthillier, graaf van Chavigny.
2 Claude le Bouthillier, heer van Pont en van Fossigny.
3 Diederik was van het vaderland, waar hij voor zijn studie vertoefd had, op weg naar zijn ouders te Parijs.
4 Codenaam voor Amsterdam.
5 Codenaam voor Rotterdam.
6 Codenaam voor bestand; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: tr[esves].
7 Schuilnaam voor De Richelieu; Van Reigersberch heeft erboven geschreven: card.
8 Codewoord voor geld; Van Reigersberch heeft de betekenis erboven geschreven.
9 Codenaam voor Spanje; Van Reigersberch heeft er ‘Spaenge’ boven geschreven.
10 Schuilnaam voor François van Aerssen; Van Reigersberch heeft de naam erboven geschreven.
11 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Geadresseerde, Peter Abel Schmalz (Smalze), was secretaris van de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 Wellicht Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont, speciale gezant van de Franse koning bij Oxenstierna.
13 François Auguste de Thou.
14 De uitgave der *Oxenst. Skrifter* heeft hier: lieutenant.
15 Lodewijk XIII van Frankrijk.
16 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
17 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
18 De uitgave der *ep. Meerm.* heeft abusievelijk de lezing: été.

Le duc de Rohan[1], voulant attaquer Curcy près du fort de Fuentes, en a esté repoussé: cependant que les François courrent l'Alexandrin, et que les trouppes du duc de Parme[2], qui jusqu'à trois mille sont arrivez à Plaisence, cherchent d'entrer dans le Laudois et Cremonois.

Quatre mille impériaux ont passé les montagnes, et sont arrivez aux terres de Milan. Six mille hommes d'infanterie et deux de cavallerie se préparent à faire le mesme passage. Le roy fait estat d'avoir cette année vingt mille hommes dans l'Italie, qui seront à luy, outre ceux des ducs de Savoye[3] et de Parme, pour attaquer l'Espagnol du costé de Milan, de Cremona, et du lac de Como. Faisant tant d'efforts ils espèrent, qu'en quelque lieu ils auront la fortune favorable.

Voilà les nouvelles du temps. Cette année nous en produira bien d'autres, si la paix, à quoy on travaille à trois endroits, à Rome, à Lunebourg et à Turnhout, n'en couppe le fil.

Je vous prie, monsieur, de me tenir toujours pour

Votre très affectionné serviteur

H. Grotius.

Le 4/14 Febr. 1636.

Monsieur Servien[4], un des quatre secrétaires d'estat, est demis de sa charge et confiné à Saumur. Longui est pris sans doute.

2481. 1636 februari 18. Aan M. Ruarus[5].

Vir praestantissime,

Legatio, quam mihi gratularis, Ruare clarissime, utinam successus voto meo respondentes habeat; quod tum futurum est, ubi ad pacem communem aliquid nostra conferre poterit opera. Cogitationem certe ad haec saevissima bella, quae *τοὺς χριστωνύμους* exagitant, sine maximo dolore nunquam flecto Deumque tecum precor, finem ut faciat, tantae non magis vitarum ac fortunarum quam morum ruinae. Itaque Suediam ac Poloniam expeditas bello mutuo[6] laetus intellexi nullum satis magnum existimans pretium, quo res tam bona emitur. Germania quam etiam properaverit, vides. Nec causam video, cur diu Suedi nostri perstent in armis, quae derelicta cernimus ab iis, quorum pro salute suscepta fuerant. Batavos hujus anni adversa cummaxime quietis avidos fecerunt. Si qui feriores sunt, eos quoque mitigabit, si non aliud certe crumena deficiens, optima pertinacium conciliatrix.

1 Henri, hertog van Rohan.
2 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
3 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
4 Abel Servien; zie over hem IV, p. 324 n. 14.
5 Gedrukt *Epist.*, p. 216; *Ruari ep. Centuria I*, p. 193.
6 Op 12 september 1635 was te Stuhmsdorf een bestand voor 26 jaar tussen Zweden en Polen gesloten.

Grata mihi sunt, quae mittis munera. Reponerem tragoediam editam Amstelodami, cui ex Aegyptio Iosephi patriarchae nomine Sophompaneas inscriptio est[7], si ejus exemplar hic haberem.

7 *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV; Ter Meulen-Diermanse, no. 157. Voor de *editio nova ab ipso Autore recognita & emendata*, eveneens van 1635, zie Ter Meulen-Diermanse, no. 159.

Inspexi Crelliana ad Hebraeos[1], plena eruditionis, nec sine magna utilitate, quam in ejusdem labore ad Galatas[2] etiam pastores reformati, qui hic dicuntur, agnoscunt.

Quaestio, de qua agit libellus alter[3], magni est ponderis. Ego sic existimo non habitus tantum, sed et actus singulos contra foederis leges, qui *προαίρεσιν* habent, id est cum notitia deliberationem tractumque temporis, tales esse ut de statu adoptionis hominem dejiciant, idque mihi Sacris Literis contestari videtur et sensus et mos puriorum saeculorum.

Nescio, an videris Richardi Thomsoni[4] de Iustificationis intercisione et amissione diatribam, Lugduni Batavorum quondam editam[5]. Certe digna est, quae legatur. Gratum est et quod de loco libri mei[6] capite de Iurejurando me mones. Dubius haereo. Pythagoram, qui exactius ista colligunt, floruisse ajunt sexagesima Olympiade, id est sub finem Cyri[7]. In Iudaea eum fuisse, cum Iudaeis ibi collocutum Numenius[8] et Malchus sive Porphyrius[9], Pythagorae sectatores ambo, prodidere. Addidit Hermippus[10] libro de Vita Pythagorae: *Tâυτα τε ἔπραπε καὶ ἔλεγε τὰς Ἰουδαίων καὶ Θραικῶν δόξας μιμοῦμενος*. Et hoc, *πολλὰ τῶν παρ᾽ Ἰουδαίων νομίμων εἰς τὴν ἑαυτοῦ μετήνεγκε φιλοσοφίαν*[11]. Qui autem in Iudaeis sint, quorum instituta cum Phythagoricis maxime congruunt, facile videbit, si quis ea, quae de Essenorum[12] coetibus ac disciplina apud Philonem[13] sunt, cum

1 Johann Crell (1590-1633), Duits sociniaans theoloog; hij had tot zijn dood te Krakau in Polen gewerkt en was bevriend geweest met Ruarus. Het betreft hier zijn *Commentarius in epistolam ad Hebraeos*, Racoviae 1634.
2 *Commentarius in epistolam ad Galatas ex praelectionibus potissimum Crellii conscriptus a Iona Slichtingio, cum praefatione ejusdem.* Racoviae 1628.
3 Daar de brief van Ruarus, waarop dit schrijven van Grotius een antwoord is, verloren is gegaan, valt moeilijk uit te maken welk boekje hier bedoeld wordt.
4 Richard Thomson -Dutch Thomson- (†1613), in Holland uit Engelse ouders geboren bijbelgeleerde.
5 *Diatriba de Amissione et Intercisione Gratiae et Justificationis.* Lugd. Bat. 1616 en 1618. Robert Abbot (1560-1618), bisschop van Salisbury, schreef hierop *In Richardi Thomsoni Angli-Belgici Diatribam de Amissione et Intercisione Iustificationis et Gratiae Animadversio brevis* in *Exercitationes de Gratia et Perseverantia Sanctorum*, Londini 1618.
6 *De iure belli ac pacis*, c. XIII *De iureiurando*.
7 Cyrus, koning der Perzen, stierf in 529 v Chr.; van Pythagoras is slechts bekend, dat hij ±531 v Chr. van Samos naar Z. Italië vertrok, wellicht om de tyrannie van Polycrates te ontgaan, die ±540 op Samos aan de macht kwam, aanvankelijk met zijn broers Pantagnotus en Syloson.
8 Numenius van Apamea (2de eeuw na Chr.), Syrisch neopythagoreïsch wijsgeer. Met Aristoteles en Philo van Alexandrië nam hij aan, dat de Griekse wetenschap en de oosterse wijsheid en religie in wezen één zijn; tussen christendom en Griekse wijsbegeerte zag hij evenmin verschil.
9 Porphyrius (±232-304), neoplatoons wijsgeer.
10 Hermippus van Smyrna (3de-2de eeuw v Chr.), Grieks biograaf; hij was een der voornaamste vertegenwoordigers van de Alexandrijnse biografie.
11 Bij Flavius Josephus, *Contra Apionem* I 165 (22).
12 Essenen of Esseeërs, leden van een joodse sekte, verwant met de sekte van het zg. Damascusdocument en van de Dode-Zeerollen. Hun leer was monotheïstisch met elementen uit de pythagoreïsche, Perzische of boeddhistische invloedssfeer. Zij leidden een gemeenschappelijk leven, dat overeenkomst vertoont met het kloosterleven.
13 Philo Judaeus uit Alexandrië (±30 v Chr.-45 na Chr.), joods-hellenistisch wijsgeer. Philo over de Essenen zie *Quod omnis probus liber est*, 12: (*Philo Alexandrinus Opera quae supersunt. Ediderunt Leopold Cohn et Paul Wendland*, Berolini Typis et Impensis Georgii Reimeri 1896-1930, VI, p. 22).

ὁμοαχοείοις Pythagoricorum, qualia Malcho, Iamblicho[1], Hierocli[2] et aliis describuntur, contulerit. Nec id inobservatum Iosepho[3], qui de Essenorum genere agens ait: *διαίτῃ χρώμενον τῇ παρ᾽ ἕλλησιν ὑπὸ Πυθαγόρου καταδιδειγμένῃ*[4]. Video apud eundem Iosephum primam mentionem Essenorum fieri ad tempora Ionathae Asmonaei[5], sed per occasionem duarum sectarum, quae multum eo seculo se negociis publicis immiscuere, Sadducaeae et Pharisaeae, nullo adjuncto, quod observaverim, indicio, unde colligatur non ante extitisse Essenos; quorum sodalitates ad Rechabitarum[6] aut etiam Nazaraeorum[7] formatas non improbabilis mihi videtur conjectura. Certe inter Essenorum et Pythagoricorum praecepta rationemque vivendi tantam invenio similitudinem, ut non facile eam *συνεμπτώσει* assignaverim. Cum autem Pythagoras a Persis, Chaldaeis, Brachmanibus[8] multa sumserit, illa quoque a Iudaeis illum hausisse quam Iudaeorum partem purissimam ad Graeci hominis cogitata se vertisse credibilius videtur.

Sed haec sunto arbitraria.

Polonos adolescentes[9], quos mihi commendas et si quos alios tibi amicos noverim, non illa communi tantum, sed et propiore amicitia complectar.

Vale, vir praestantissime, et si qua in re utiles esse possumus, operae nostrae ne parce.

Tuus si quid possum
H. Grotius.

8/18 Februarii 1636.

2482. 1636 februari 19. Van N. van Reigersberch[10].

Mijn Heer,

Hier arriverende twee dagen geleden heb ick gevonden vijff van uEd. brieven van den 1, X, 24, 27, 31 Jann.[11] ende een van den derden van uEd. huysvrouw. Alle welcke alsoo geen particuliere antwoorde vereysschen, sal ick alleen uEd. verseeckeren, dat mijn absentie oorsaecke is, waerom uEd. in eenen ruymen tijt geen tijdinge heeft ontfangen, met toeseggynge van voortaen de correspondentie te hervatten.

1 Jamblichus (†±330), Grieks wijsgeer, leerling van Porphyrius.
2 Hierocles (4de-5de eeuw), neoplatoons wijsgeer.
3 Flavius Josephus (geb. 37), joods-Grieks geschiedschrijver.
4 Flavius Josephus, *Antiquitates Judaïcae* (*ἡ Ἰουδαικὴ Ἀρχαιολογία*), XV, 371.
5 Jonathan de Hasmoneeër, broer van de bekende Judas de Makkabeeër. Na de dood van deze laatste (161 v Chr.) nam Jonathan de leiding van de Makkabeeën-opstand over.
6 De Rechabiten vormden een religieuze sekte, die zich kantte tegen het wonen in steden en het gebruik van wijn; vgl. Jeremia 35, 1-19.
7 Nazaraei (Nazareners), sekte vanuit het jodendom bekeerde christenen, die de joodse wet onderhielden.
8 Brachmanes (ook *σοφοί, φιλοσοφοι, γυμνοί, γυμνοσοφισταί* geheten) is een collectief-aanduiding voor de Indische priesterkaste.
9 Niet te identificeren.
10 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 7 b. Eigenh. oorspr. Nier ondertek. Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 244. Antw. op nos. 2421, 2434, 2452, 2454, 2458.
11 Resp. nos. 2421, 2434, 2452, 2454, 2458.

De opinie, die men heeft gehadt van tresves, is vrij wat gemindert, overmits men hier t'eenemael is geresolveert niet als coniunctim neffens Vranckerijck te handelen, waertoe den viant geen lust en toont nochte procuratie seyt te hebben.

Den heer griffier Musch[1], naer eenyge dagen tot Turnhout hadde vertouft, is wedergecommen sonder dat d'Aspe[2] ofte yemant anders is gecommen, dan soo haest en was hij niet wech ofte compareerde den marquis d'Este[3]. De gemelte heer Musch hadde een ongeteyckende memorie gelaten, dat bijaldien sij procuratie hadden om gesamentlijck met Vranckerijck ende desen Staet te handelen, dat men oock van dese sijde behoorlijcke procuratie soude procureren. Den heer Wittenhorst[4], die van begin dese handelynge heeft geprocureert, is daerop wederom hier gecommen, versouckende een nieuwe bijeencomste, doch is hem gisteren tot affscheyt gegeven, dat wij niet en verstaen als neffens den conynck van Vranckerijck[5] te handelen; bijaldien sij daertoe procuratie ende genegentheyt hebben, dat men daer met reciproque procuratie sal verschijnen. Men hout voor seecker, dat den viant tot de gesamentlijcke handelynge niet en sal verstaen; bijaldien andere genegentheyt toont, soo sal yemant vanwegen den conynck neffens den heer Musch naer Turnhout gaen. Bijaldien den Staet apart wilde handelen, soude over de conditiën - naer die kennisse hebben mij hooch verseeckeren - geen difficulteyt vallen. De ambassadeurs van sijne M.[teyt6], die dus lange, wat asseurantie men haer heeft gegeven, haer niet gerust hebben connen stellen, sijn nu heel wel tevreden, ende wert nu wederom gegaen in volcommen confidentie, daer seer veel aen is gelegen. Den conynck sal ordre stellen tot betalynge van de troupes, die hier noch over sijn, ende oock deselve tegens het vooriaer verstercken.

Alexander[7] schijnt te toonen wat te willen doen, doch onder den naem van Tibullus[8].

De keysersche sacken seer naer dese frontieren. Den hartoch van Lorreinen[9] is een tijt lanck tot Brussel geweest, daer veel triumphen ende tournoyspelen sijn vertoont; heeft hem die in credyt sijn daer verbonden; men meent, off een inval in Vranckerijck soude mogen doen.

Ick wensche wel te weten, wat Irenaeus[10] van Neeff[11] soude weten. Bij Caesar[12] passerende heb ick verstaen, daer niet en was gevoordert; heb het van nieuws gerecommandeert ende seyde Fabius[13] mij gisteren, dat wij haer met

1 Cornelis Musch, griffier van de Staten-Generaal, die te Turnhout de onderhandelingen met de Spanjaarden leidde; vgl. no. 2350, p. 336 en n. 5 aldaar.
2 Don Martino d'Axpe, Spaans onderhandelaar te Turnhout; hij was secretaris van de kardinaal-infant Don Fernando.
3 Carlo Filiberto d'Este, markies van San Martino (1571-1652), opperstalmeester van de kardinaal-infant don Fernando.
4 Ritmeester Anthonie Horst van Wittenhorst.
5 Lodewijk XIII.
6 Hercule Girard, baron van Charnacé, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
7 Codenaam voor (koning van) Engeland; Grotius heeft erboven geschreven: Engelant.
8 Codenaam voor paltsgraaf Karl Ludwig, oudste zoon van de in 1632 overleden Winterkoning, Frederik V, en van Elisabeth Stuart, dochter van Jacobus I van Engeland. Grotius heeft erboven geschreven: Palsgr. Churfurst.
9 Karel IV, hertog van Lotharingen.
10 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch.
11 Voor deze schuilnaam voor Frederik Hendrik zie men J. Fox, *Hugo de Groot en de Gravin van Hohenlohe-Langenburg* in *Nederl. Archievenbl.* 1962 1° aflevering, p. 40.
12 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
13 Schuilnaam voor Simon van Beaumont, Grotius' opvolger als pensionaris van Rotterdam.

eenyge aensienlijcke, die dese weecke hier sullen sijn, yet naders moeten arresteren.
Ick schrijve dit met weynych tijt, geobrueert met affaires.
Desen 19 Febr. 1636.

Tot de wedercomste van de heer Pauw[1] sie ick noch weynych apparentie. Hij was mede, nevens anderen, voor desen bij sijn Ex.[tie2] geassumeert om te disponeren op de doleantiën dergener die te hooch in de verpondynge sijn belast, ende is nu in sijn plaetse gecoren den heer fiscael Kinschot[3]. Sullen oock de pampieren, die dese saecke raecken, wt sijn cantoir werden gelicht ende bij die occasie apparent meer anderen. Dit houde uEd. voor hemselven; hetgene van den tresves schrijve mach uEd. vrij communiceren, want ick van goeder hant daervan ben geïnformeert.

Adres: Mijnheer Mijnheer De Groot Ambassadeur van de Coninginne ende Croon van Sweden bij den Alderchristelijcksten Conynck.
In dorso schreef Grotius: 19 Febr. 1636 N. Reigersb.
En boven aan de brief: rec. 1(?) Martij.

2483. 1636 februari 20. Aan Rijngraaf Otto[4].

Monsieur,

Il y a quatre jours que je recuis la vostre du second Janvier[5] par laquelle j'apprends avec contentement que la mienne de l'année précédente[6] vous a esté rendue, et qu'avez pour aggréable mon affection à vostre service. A laquelle rien ne manquant que le pouvoir, j'emprunte[7] d'ailleurs ce que j'en ay[8] pas assez de moy mesme. Pourtant j'ay priez monsieur de Feuquières[9] au soing duquel appartient la poursuitte des affaires d'Allemagne et principalement de ceux qui ont si bien mérité comme vous et les vostres qu'il veuille faire une instance vers ces messieurs qui manient les ordinances et l'argent du roy[10] afin que durant la détention de voz biens par les ennemis vouz ajez moyen de vous mainctenir selon voz qualités.

Je n'ay pas laissé aussi recommander les affaires desquels m'aviez faict l'honneur de m'escrire à monsieur le grand chancelier[11]. Quant à ce que, quand on fera la paix, vous y soyez comprins, les ministres du roy m'en donnent asseurence. Et pour ce qui est de l'entretènement monsieur de Feuquières espère d'en venir à bout.

1 Adriaen Reyniersz. Pauw, die als extra-ordinarius gezant te Parijs vergeefs op terugroeping wachtte.
2 Frederik Hendrik.
3 Nicolaes van Kinschot; zie over hem IV, p. 480 n. 10.
4 Copie Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 1, p. 141. Antw. op no. 2438.
5 No. 2438 van 2 januari oude stijl.
6 No. 2397 van 19 december 1635.
7 De tekst geeft - kennelijk abusievelijk -, empriente'.
8 Het *j'en* dat de tekst geeft, is een verschrijving voor: *je n'*.
9 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
10 Lodewijk XIII van Frankrijk.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.

Pour moy je contribuiray tousiours trè[s] volontiers tout ce que ie pourroy à ce qui vous touche et me tiendray très heureux, si c'est avecq quelques effects.

Cependant le bon Dieu, monsieur, vous conserve à un temps meilleur.

Vostre très humble serviteur.

A Parys, X/XX Februarij 1636.

2484. 1636 februari 21. Aan L. Camerarius[1].

Illustrissime Domine,

Post felices ad Colmariam Schlestadumque Valettae cardinalis[2] successus missa pars equitis Hagenoviam intulit pulverem bello et pecuniam stipendio. Quo minus eodem tempore frumentum importaretur, obstitit Argentoratensium cunctatio. Sed accepti aliunde sacci 400 onusti frumento in parato erant sperabanturque eo perduci posse ipso Valetta ob cibi pabulique maxime inopiam coacto, quod habebat, agmen retro ducere ad Spinale, unde Tullos atque inde aulam hanc petiturus dicitur.

Dux Parmensis[3] omni hic voluptatum donorumque genere accipitur, dum ager Placentinus partim a sociis partim ab hostibus raptatur; eam se maxime in regionem injiciente bello. Villa[4] cum Gallis ad Stradellam, ad Tombium et Guardamiliam cum Hispanis Gambacurtius[5] se immuniere, Ticinensi agro defendendo servandoque a Genua itineri equitem misit praefectus Mediolanensis[6] aliaque manu Vespolam et loca Vercellis non longe invasit. Ita ut vix dignis memorari rebus ibi tempora transiguntur.

Hic tum a conventu Lunemburgensi tum ab arcanis Batavorum cum hoste colloquiis ingens est metus. Meti parlamentum comitibus Germanis ibi exsulantibus interdixit, ne domi suae lutherano more facerent sacra.

Adversus hujus regni reformatos vehementem his diebus orationem habuit ad regem[7] episcopus Aurelianensis[8].

Digniora scribi hybernum hoc tempus nobis non suppeditat. Itaque cum bonis votis finio.

Illustrissimae Tuae Dominationi omni cultu observantissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 21 Febr. n.c. MDCXXXVI.

1 Copie Uppsala, UB., cod. 388a, Ep. 36. Gedrukt *Epist.*, p. 218. Geadresseerde, Ludwig Camerarius, was ordinarius gezant van Zweden in Den Haag.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 Guido, graaf van Villa.
5 Geraldo Gambacorta († juni 1636), luitenant-generaal van de Spaanse cavalerie.
6 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.
7 Lodewijk XIII van Frankrijk.
8 Nicolas de Nets, van 1632 tot zijn dood in 1646 bisschop van Orléans.

Adres: Ludovico Camerario, Reginae Regnique Sueciae Consiliario et Legato apud Praepot. Ord. Foeder. Belgii.

2485. 1636 februari 21. Aan Willem de Groot[1].

Venit tandem ad nos Didericus[2], cum multis tuis patrisque optimi[3] literis, pro quibus gratias ago. Postremae tuae 2 diem Ianuarii praeferunt[4], quibus aderat tuus nomenclator. Meminero uti, ubi digna se praebebit materia.

Sophompaneae versio utraque[5] se mihi probat: filii excitatior nervosiorque est quam speraveram. Accepi et ea, qua per filium mitti volueram. Caeteros libros chartasque exspecto.

Placent et illa, quae ad meum cum Rotterodamensibus negotium[6] pertinentia misisti. De testimonio Delfensium deque justioribus exemplis chartarum, quas misisti, rogo res senatori Reigersbergio[7] tibique curae esse pergat. Dussenus[8], Adrichemius[9] aliique, spero, honesto testimonii officio non deerunt. De Iure belli pacisque interpretatio[10] non ita longe a sensu abit quam putaveram. Multa tamen mutilata invenio. Vide exemplum Lib. III. cap. 1. § 17.

Filium meum maximum natu[11] a D. cancellario[12] bene exceptum jam audieris. Non displicet in Petro[13] juris studium, dummodo omnium ad mercaturam pertinentium cognitionem adjungat.

De chartis olim Rotterodamo ablatis compellandi erunt omnes, qui eo tempore collegio interfuere. Et nugae sunt, quod ignarum se dicit Duvenvordius[14].

1 Gedrukt *Epist*., p. 859. Antw. o.a. op no. 2422; tesamen met no. 2465 beantw. dd. 10 maart en 23 april 1636 (dl. VII).
2 Grotius' jongste zoon, die na een verblijf om studieredenen in het vaderland, zich weer bij zijn ouders in Parijs had gevoegd.
3 Jan de Groot.
4 No. 2422.
5 In 1635 was verschenen *Hugonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora*. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev (Ter Meulen-Diermanse, no. 157). Hiervan waren inmiddels twee vertalingen uitgekomen: van Grotius' zoon Pieter, *Sophompaneas Tragedie. Vertaelt wt het Latijn vanden Heer H. de Groot*, t' Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV (Ter Meulen-Diermanse, no. 161) en van Joost van den Vondel, *Hvigh de Groots Iosef of Sofompaneas, Trevrspel. Vertaelt door I. v. Vondel. Gen. Iosef zal groeien, hy zal groeien als een spruit aen een bron*. t' Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV en *idem*, Voor Dirck Cornelisz. Houthaeck, Boeckverkoper, op de nieuwe-zijds kolck, in 't Borgoens Cruys, Anno 1635 (Ter Meulen-Diermanse, resp. no. 162 en 163).
6 Het betreft de pogingen door Grotius en namens hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
7 Nicolaes van Reigersberch.
8 Eewout Jacobsz. van der Dussen.
9 Joost Jacobsz. van Adrichem.
10 *Drie Boecken Van Hvgo de Groot, Nopende het Recht des oorloghs Ende des vredes. In dewelcke het Recht der Natuere, der Volckeren, mitsgaders de principaelste stucken van 't Burgerlijcke Recht verklaert werden. Eerst in 't Latijn uyt-gegeven, Ende nu ten dienste van alle Bedienaers vande Bancken der Justitie / ende andere weet-suchtige Lief-hebbers onses Vaderlands. In 't Neder-duyts vertaelt. Door H.V.* Ghedruckt te Haerlem, By Adriaen Roman/Boeckdrucker, woonende inde Groote Hout-straet, inde Vergulde Parsze, Anno 1635. Zie Ter Meulen-Diermanse, no. 620. Vgl. ook no. 2325, p. 300 en n. 9.
11 Grotius' oudste zoon Cornelis was door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
12 Axel Oxenstierna.
13 Grotius' tweede zoon Pieter, die voor zijn studie in het vaderland verbleef.
14 Jhr. Johan van Wassenaer-Duvenvoorde; vgl. IV, p. 436 en de verwijzing in n. 7 aldaar. Zie ook no. 2250.

Puto et Wolfii filium[1] ad illarum aliarumque chartarum custodiam delegatum.

Ad Treselium[2] pro remonstrantibus scripsi in eam, in quam vos responderatis sententiam. Quid facere constituerit mihi nondum significavit.

Consules et scabinos[3] Delfensi civitati non incommodos evenisse sane gaudeo.

Omnia nostra cordi tibi esse video. Itaque abstineo monere memorem.

Valete tu, uxor[4], liberi[5], parentes[6], amici.

Tui amantissimus

H. Grotius.

Lutetiae, 21 Februarii 1636.

Poëmatum meorum[7] mihi duo exempla comparari et transmitti velim. Nam ego nullum habeo et alienum commodavi legato Britannico[8], qui non reddit. Velim et Sophompaneae latinum exemplum unum et alterum, nisi forte brevi exibit minore forma[9], item Vondeliani Sophompaneae unum. Nam quod Didericus attulit in itinere corruptum plane est. Multum ejus in me amori debeo, praesertim ob praefationem. Si possim et Barlaei de animo humano[10] et de mercatura cum studiis jungenda[11] et Hortensii de oculo[12] exemplum unum aut alterum amicis Italis adipisci - nam mihi habeo - pergratum foret. Da veniam tam multa injungenti. Est hoc a desiderio omnes adjuvandi.

1 Anthonis Cornelisz., zoon van Cornelis Anthonisz. van der Wolf (zie III, p. 38 n. 2). Hij was baljuw van Gouda.

2 Daniel Tresel; zie over hem IV, p. 42 n. 4. Ter zake vgl. no. 2180.

3 Burgemeesters van Delft waren in 1636: Jacob Jacobsz. van Adrichem, Mr. Cornelis Paulusz. van Beresteyn, Jan Hendriksz. Duyst van Voorhout en Mr. Everard Jansz. van Lodenstein; in de schepenbanken zaten: Hendrik Hendriksz. van Millingen, Jacob Cornelisz. van Lodenstein, Jacob Dircksz. van Voorburg, Dirck Pietersz. van Vrouwling, Mr. Arlewijn van Groenewegen, Vincent Molshouck (tot 20 mei), Evert Adriaensz. van Bleiswijk en Mr. Nicolaes Adriaensz. Boogaerd.

4 Alida Graswinckel.

5 Johan, Jacob II, Maria, Alida, Anna en Titia.

6 Jan de Groot en Aeltgen Borre van Overschie.

7 *Hugonis Grotij Poemata, Collecta & magnam partem nunc primùm edita à fratre Gvilielmo Grotio.* Lugdun. Batav. Apud. Andr. Clouquium. Anno 1617. Ter Meulen-Diermanse, no. 1.

8 Burggraaf John Scudamore.

9 Een uitgave in 12° was al in 1635 verschenen: *Hugonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia. Editio nova ab ipso Autore recognita & emendata, ut videre est pag. seq.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev MDCXXXV. Ter Meulen-Diermanse, no. 159.

10 *Casparis Barlaei Oratio de Animae humanae admirandis, Habita in Illustri Amstelo damensium Gymnasio, cum Libros Aristotelis de Anima interpretaretur.* Amstelodami, Apud Guilielmum Blaeu 1635.

11 *Casparis Barlaei Mercator sapiens, sive Oratio de conjungendis Mercaturae & Philosophiae studiis; habita in Inaugurationem Illustris Amstelodamensium Scholae, 5. Id. Ian. 1632.* Amsterdami, Ex Typographia Guilielmi Blaeu 1632.

12 *M. Hortensii De Oculo ejusque praestantia et dignitate ac utilitate Matheseos.* Amsterdam 1635.

2486. 1636 februari 21. Aan A. Oxenstierna[13].

Excellentissime Domine,

13 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Antw. op no. 2433. Gedrukt *Epist.*, p. 217; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 153.

De pecunia ad Sanctichaumontium[1] missa crebrescit rumor, sed multum imminutus, prius enim de millionibus jactabatur, nunc ad trecena millia ventum est, et munera pretio ducentorum millium tractando conventui Lunemburgensi. Et amicorum e Batavis literae negant cum Heufdio[2] pecunias ex foedere debitas venisse. Ipsi proprio regis[3] militi, in quem Brezaeo[4] imperium est, per quatuor menses nihil aeris persolutum. Cum e Batavia discederent, direptos ab illis vicos contra suetam illis locis disciplinam. Nunc equites raptibus agrorum vivere, peditem diffluere, ita ut ex XXII[5] millibus aegre septem restent. Eos sparsos per oppida - et quaedam accipere abnuunt - stipem orare, partim magistratuum misericordia tenuiter ali.

Compertum ab iis, qui Silvaeducis sunt refossa sepulchra, ut lintea vestitui, ligna foco cederent. Haec omnia in oculos incurrentia efficaciora sunt apud Batavos meos quam splendida legatorum verba de bello prolatando magnaque regis potentia.

Displicet et illud quod pactum foederis de conjunctim facienda pace eo trahunt legati, ut velint regi curam pro rebus amicorum permitti: in quem sensum et de nostris rebus mecum locutus est Feuquerius[6], cum dicerem nihil protestantibus bonum sperandum ab iis actibus quos papa[7] regeret, ipse autem responderet, papam se negotiis tantum secum sentientium immixturum, protestantium autem rebus consulturum regem: ita ut me cogeret dicere nos igitur alienae rei accessionem fore.

Video viros rerum Batavicarum non imperitos ita arbitrari: in arcano jam convenisse de conditionibus induciarum inter principem Arausionensem[8] et cardinalem Hispanum[9]; eo fieri, ut Hispani ad publica colloquia Gallos admitti non recusent. Si quid actum est, clam habetur et nationes, quas provincias vocant, et civitates singulas, quarum nonnulae id conqueruntur, non inique si reipublicae forma spectetur; sed negotii ea natura est, quae exceptionem desideret. Americanae societati pecuniam, qua indemnis servetur, offert Hispanus[10]. Ingens est aes alienum tum foederati corporis tum partium; publicos reditus absumunt foenora: ad nova onera surdescunt aures. Praeter reipublicae mala apud Frisios civitatum et agros colentium, quibus senatus favet, nunquam bene sedatae discordiae redardescunt haud exiguo periculo, si e Germania in eam regionem se injiciat hostis. Ut Amstelodamenses pacis haud dubie cupidos principi Arausionensi suspectos faciant legati Gallici[11], exemplum literarum consulis Oetgesii[12] ad ejus urbis

1 Melchior Mitte de Miolans, markies van St. Chaumont; hij was speciale gezant van Lodewijk XIII bij Oxenstierna.
2 Johan Heufft, bankier te Parijs, zaakgelastigde zowel van Zweden als van Frankrijk.
3 Lodewijk XIII van Frankrijk.
4 Urbain de Maillé, markies van Brezé, extra-ordinarius gezant van Frankrijk in Den Haag.
5 De tekst der *Epist.* heeft: XXIV.
6 Manasse de Pas, markies van Feuquières.
7 Urbanus VIII.
8 Frederik Hendrik.
9 Don Fernando, kardinaal-infant; zie over hem IV, p. 412 n. 11.
10 Philips IV.
11 Hercule Girard, baron van Charnacé, en Urbain de Maillé, markies van Brezé.
12 Anthony Oetgens van Waveren, meermalen burgemeester van Amsterdam.

magistratus, nescio unde nacti, interpretando in suos usus trahunt. Haec quanquam ad meam proprie curam non spectantia, quia ad rei communis dijudicationem non nihil pertinent, reticenda non existimavi.

Meti Nassaviis comitibus[1] Lutheri placita sectantibus parlamentum interdixit, ne, quod solebant antehac, domi suae sacra facerent regni legibus impermissa. Id refrigerare ducis Bernhardi studium in res Gallicas poterit. Et cardinali Valettae[2] jam bis scripsit pontifex, absisteret homo ecclesiasticus arma cum haereticis jungere. Episcopus Aurelianensis[3] his diebus vehementem orationem apud regem habuit in regni hujus calvinianos, preces seditiosas et dogmata bonis moribus pacique publicae noxia incusans.

Anglia feliciter tot aliorum bellis fruitur commerciis omnibus eo transientibus. Interdum navis aliqua a Gallis capitur novasque adfert disputandi causas longe alia nunc defendentibus Anglis quam olim, cum vicinis quiescentibus ipsi bella gererent. Seldeni liber[4] totius maris controversiam movens diligenter a cancellario Franciae[5] aliisque proceribus conquiritur legiturque. Et puto futurum, ut respondeatur heic non minus quam apud Batavos, quos praeter communem navigandi mercatusque causam propius res ista tangit ob piscatum sub ipsa Angliae Scotiaeque litora, exerceri solitum. Nec desunt apud eos, qui haec aliaque nasci dicant ab Hispanorum largitionibus, quibus aulam illam contactam volunt. Ducem Bulionium[6] jam in clandestina missa visum sui non negant. Lubet videre, retenturusne sit praefecturam et militaria, quae apud Batavos habet munera. Venturum se huc ad regem profitetur. Uxoris[7] animum, cujus blanditiis regitur, ad res Hispanicas propensiorem esse constat.

Comiti Hanoviae[8], qui Meti agit, non diffidit tantum, sed et irascitur haec aula, quod repertae apud eum sint chartae commeatum concedentes iis, quos ad pacem seorsim suam cum Caesare[9] faciendam missurus esset. Pari de causa ab ipsa civitate Francofurtum legatos venisse audimus.

Vienna literae tolli a Turcis ajunt, quae jaci coeperant bellorum semina; ad quaerendas rationes componendae rei Palatinae delegatos episcopum Viennensem[10], comitem Moecavium[11], Taumemsdorfium[12] et Stralendorfium[13]; ducis

1 Naar ik vermoed de reeds eerder genoemde graven van Nassau-Saarbrücken: Wilhelm Ludwig, Johann en Ernst Kasimir; zie no. 2383, p. 384 n. 10.
2 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
3 Nicolas de Nets; zie no. 2484, p. 538 n. 8.
4 Over John Selden en zijn *Mare Clausum* zie V no. 2126, p. 515 nn. 7, 8 en 9.
5 Pierre Séguier.
6 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; betreffende zijn over gang tot het katholicisme zie no. 2322, p. 295 n. 16.
7 Eleonora Catharina Febronia van den Berg, dochter van Frederik, graaf van den Berg.
8 Jakob Johann, graaf van Hanau-Münzenberg.
9 Ferdinand II.
10 Anton Wolfrath OSB., van 1631 tot zijn dood in 1639 bisschop van Wenen.
11 Leonhard Helfried, graaf van Meggau (1577-1644).
12 Abusievelijk voor Trautmansdorfium; het betreft de Oostenrijkse staatsman Maximilian, graaf van Trauttmansdorff (1584-1650).
13 Peter Leopold, baron van Stralendorf (†1637), sedert 1624 vice-rijkskanselier en geheimraad van Ferdinand II.

Wirtenburgensis[1] pacem, quam vellent, nondum impetrasse; Saxoni[2] auxilia parari.

Ab Italia discimus Gambacurtium[3] cum Hispanis in Placentinum agrum penetrasse; Villam[4] cum Gallis in Mediolanensem, illumque capto Tombio et Guardamilia hunc locis ad Stradellam iisque immunitis et praesidiis relictis ceteram manum eo, unde venerant reduxisse. Missos a praefecto Mediolanensi[5] equites in Ticino vicina, putari et ipsum venturum, ne Galli eorumque socii Genua iter possint ipsis eripere. Alios e Novaria Vespolam aliaque loca vix nomine cognita Vercellis[6] non longe incedisse; Belviderium[7] castellum a custode Helvetio Sabaudis venditum; a Montiregio[8], rectore Neapolitani regni, ad necessitates terrae Mediolanensis promitti C[m] scutatorum in mensem quemque.

Thuanus noster[9] literis 15 Februarii scriptis nos[10] docet Hagenoviam a comite Guichio[11], cui equites aderant ter mille, invectum pulveris bellici et stipendii nonnihil; sperari futurum, ut et CCCC sacci frumento onusti importentur ac sic in aestatem usque, meliores occasiones parituram, servetur oppidum. Ipse Thuanus, qui Argentoratenses ad commeatus inde obtinendos ambierat, nihil retulerat praeter excusationes ex propriis ipsorum necessitatibus.

Cardinalis Valetta agmen suum, quod jam magna penuria[12] alimentorum laborabat, Spinale reduxit, ipse Tullos atque inde, ni quid intervenit, hanc aulam petiturus, nescio an pro spe excipiendus, quia video in omnibus, quae de Alsatia liberanda in vulgus eduntur, nomen ejus reticeri.

Hucusque scripseram, cum traduntur mihi literae Sublimitatis Tuae fine anni scriptae cum adjunctis schedis[13]. Ingentes gratias Sublimitati Tuae debeo, quod neque res bello prosperas neque sua prudentissima consulta me fugere patitur. Non ea est mihi perspicacia neque rerum cognitio, ut quicquam ad consilia momenti afferre possim. Ceterum toto animo probo constantiam jus liberum de bello ac pace statuendi nulla mercede vendentis neque de promissis Galliae quicquam certi habentis nisi oculata fide. Res nostra nummaria hic nihilo magis quam nuper promota est. Misi hodie ad Heufdii cognatum[14]: nec numerati nec signati quicquam habet. Ductare sperant tempora spe nos lactando.

Deus rerum arbiter, Excellentissime Domine, sicut arma secundavit, ita et

1 Eberhard III, hertog van Würtemberg.
2 Johann Georg, keurvorst van Saksen.
3 In de tekst der *Epist.* staat Gambacurtam. Bedoeld is Geraldo Gambacorta; zie no. 2484, p. 538 n. 5.
4 Guido, graaf van Villa.
5 Diego Mexia Felipes de Guzmán, markies van Leganés.
6 In de tekst der *Epist.* staat abusievelijk: Verallis.
7 In de tekst der *Epist.* staat abusievelijk: Beluderium.
8 Manuel de Guzmán, graaf van Monterey.
9 François Auguste de Thou.
10 De tekst der *Epist.* heeft ten onrechte: non.
11 Maarschalk Antoine, hertog van Gramont, ook genoemd graaf van Guiche (1604-1678); hij streed onder Louis de Nogaret d'Epernon, kardinaal de La Valette. De tekst der *Epist.* heeft abusievelijk: Guioloio.
12 De tekst der *Epist.* heeft hier abusievelijk de lezing: pecunia.
13 No. 2433; de bijlagen ontbreken.
14 Deze - gelijknamige - verwant van Johan Heufft wordt vaker genoemd; vermoedelijk is hij de Johan Hoeufft, die enige tijd in Rouaan gewoond heeft; zie no. 2250, p. 186 n. 1.

praeclara Sublimitatis Tuae cogitata ad finem omnibus pia arma gerentibus propositum ducat.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 11/21 Februarii 1636.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

2487. 1636 februari 21. Aan M. Vossius[1].

Gratum mihi munus advenere, tanto patre digne juvenis, Annales tui[2], eo gratiores, quod in ea materia non illis editis tantum, sed et apud me latentibus operibus multum curae impendi, quo mihi promptius fuit agnoscere primum diligentiam tuam, cui nullae latebrae fuere impenetrabiles, tum judicium, quale ab ea aetate exspectare nemo audeat, quod maxime apparet in illa per scriptorum partim penuriam partim imperitiam ac socordiam obscurissima principum Hollandiae origine, ubi tu non, ut multi, fumum ex fulgore, sed ex fumo lucem attulisti. Quare ita crede, nihil esse tam magnum, quod non a tuis processibus ista tua initia sperare nos jubeant ac me, qui tibi amicus hactenus patris tui meritis fui, nunc tua tanti aestimaturum, ut vel ab illis auspicari amicitiam velim.

Vale cum omnibus tuis.
21 Februarii 1636.

Quae de Anthologiae epigrammatum Graecorum versione latina mea[3] V.C. parenti tuo scripsi[4], ea recte pervenisse spero; nam responsum quin venti inviderint, similium casuum experientia dubitare me non patitur. Si tamen aliquid literis illis meis acciderit, non pigebit repetere. In vobis omnium editionum mearum - non gladiatorias, sed literarias dico - spes est posita.

2488. 1636 februari 22. Van Ch. Marini[5].

Monsieur,

1 Gedrukt *Epist.*, p. 217. Geadresseerde, Matthijs Vossius (±1610-1646), was een zoon van Grotius' vriend, de bekende Gerard Johannes, hoogleraar te Amsterdam.
2 *Matthaei Vossii Annalivm Hollandiae Zelandiaeqve Libri Quinque.* Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev. MDCXXXV; zie no. 2303, p. 265 en n. 7 aldaar.
3 Over deze *Anthologie* zie no. 2407, p. 426 n. 7.
4 No. 2435 dd. 10 januari 1636.
5 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII no. 9. Eigenh. oorspr. Beantw. dd. 18 maart 1636 (dl. VII). Zie betreffende Marini V, p. 436 n. 4.

Pour toutes nouvelles nous avons icy la mort de l'Emp.[r][6] que l'hydropisie luy doit avoir causé, et que peu devant son trespas le Turc[7] luy ayt renoncé la paix. De cecy ie n'ay rien de Constantinople d'où le sieur Haga[8] m'escrit seulement que le gran seigneur y est attendu au mois de Janvier et retournant de la Perse victorieux il est vraysemblable que la paix ou tresfves ayent esté conclues entre ces deux monarques. En quel cas le Turc est résolu de faire la guerre ou

6 Kennelijk een ietwat voorbarig bericht: Ferdinand II stierf op 15 februari 1637.
7 Murád (Amurath IV); zie V, p. 435 n. 7.
8 Mr. Cornelis Haga, ambassadeur van de Republiek te Konstantinopel.

contre les Polonois ou les Autrichiens qui par tel moyen seroyent forcés à nous accorder une telle paix qu'on pourchasse ores par les armes.

Les Allemans sont arrivez au Milanois au nombre de 4^{m} hommes et non plus où ils auront assez à faire contre les alliez qui n'agueres y ont occupé Belveder et Castelnovo dans les terres du duc de Modène[1]. Contre nous dans la Valtoline on n'entreprend encor rien, et aussytost que le renfort de France que nous attendons de 3^{m} hommes sera arrivé, nous seront bastans de les aller attaquer dans le Cômasque, pourveu que les Grisons acceptent les conditions proposées aux députez à Chiavenne. Dans peu de iours nous le sçaurons, et suis-ie d'opinion qu'ils n'y seront trop contraires les chefs y consentant et le peuple estant de sorte affoibli qu'il n'a pas aucun moyen de trouver des meilleures.

Dont ie vous ay escrit plus amplement par ma précédante du 14de Feb.[2] c'est pourquoy pour ne vous recharger tant de fois d'une mesme matière ie finiray la présente avec mes très humbles baisemains et souhaits pour vostre prospérité comme estant, monsieur,

vostre redevable et très obéissant serviteur
Mariny.

Le colonel Kapler[3] et le baron Hofkirch[4] sont à Zurig dont le dernier est malcontent du duc de Weimar[5].

De Morbegno, en haste ce 22 Febvrier 1636.

P.S. Les aigreurs entre les Venétiens et le pape[6] croissent. Ceux-là ne veulent pas démolir le Port Gora dont ie vous ay escrit n'aguerres[7]: ceslui-cy le veut et en despit d'eux a fait enlever une colonne dans un palais de ceste inscription: Alexander Papa III Friderico I Imper: iram fugiens abdidit se Venetias et a senatu perhonorifice susceptus Ottone Imper. filio navali proelio a Venetis victo captoque: pace facta supplex adorat fidem et obedientiam pollicitus. Ita Pontifici sua dignitas, Venetae reipub. benefactio(?) restituta est. In ejus locum substitus(?) dabat contraria inscriptio, quae haud dubie Venetis placitura non est[8].

Boven aan de brief in margine schreef Grotius: Rec. 13 Mars.

En in dorso: 22 Febr. 1636 Marini.

2489. 1636 februari 23. Van Rijngraaf Otto[9].

1 Francesco d'Este, hertog van Modena.
2 No. 2476.
3 Waarschijnlijk is dit Paul Kapliř, ridder van Sulevic, officier in Zweedse dienst.
4 Georg Lorenz, baron van Hofkirchen; in december 1636 liep hij over naar de keizer.
5 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
6 Urbanus VIII.
7 No. 2445 dd. 19 januari 1636.
8 Vgl. no. 2465 dd. 7 februari 1636 aan Willem de Groot.
9 Hs. Den Haag, ARA. Eerste afd. coll. Hugo de Gr. Aanw. 1911 XXIII, no. 18. Eigenh. ondertek.

Unnsern günstfreundlichen gruss in geneigtem willen zuvor, Edler, Vester, Insonders Geliebten Herrn unndt Freundt.

Auss unnsern bissherigen schreiben[1] wirdt derselbe der länge nach vernommen haben, in wass beschwerlichem stat wir diese zeit uber noch gestanden. Unndt wir es gleichsamb mit unnss vollendts gahr zu dem extremis kommen, nachdem nuhn jüngsthin durch Göttliche schickhung eine Cavalcade hin abwerths zu proviandirung etzlicher örhter im Elssas gerückt, unndt unns dardurch der weg geöffnet worden, so haben wir solliche längst gewünschte gelegenheit nicht ausser acht lassen wollen, sondern seindt beij deren rueckhmarckt nebenst herrn Veldt Marschalln Ranzow[2] den 5/15 dieses von Strassburg aufgebrochen, unndt allss wir zu Kaijsersberg herrn General Maiorn Schneidewin[3], wellicher die trouppen commandiret, angetroffen, unndt fürter in sollichem geläidt nacher Espinal gelangt, ist herr Rantzow von darauss nacher dem Königl. Hoff voran geraijset, den wir darm mit einem schreiben an die Königl. Maijest. zu Franckhreichs[4] unndt mit einem andern an des herrn Cardinals Richelieu Eminenz bemühet, unndt darnebenst ersuchet, weiln wir in so geschwinder eil dem herrn nicht schreiben könten, mit Ihme auss der Sachen zuvorher zu communiciren, worzu Er sich willfährig erpotten. Unndt sindt wir der hoffnung, mehrgedahn herr Veldt Marschall werde mit dem herrn Ambassadeur hierauss alberait sich underredet haben.

Allss wir nuhn gestrigen nachmittag anhero kommen, ist der herr Cardinal de la Valette[5] noch alhier gewesen, unndt seindt hertzog Bernhardts[6] Fürstl. Gnade zu abendt späet auch hier angelangt. Ob dann wohl Ihre Eminenz diesen morgen naher den Königl. Hoff aufgebrochen Ihre Fürstl. Gnade auch, sobaldt Sie der neuwen quartier halber gewisse ordre werden verfügt haben, folgen werden, unndt wir allso zweijfache occassion gehabt, zu der Königl. Maijest. unns zugleich zu begeben, so haben wir jedoch vorträglicher zu sein erachtet, dass deroselben gnedigsten resolution wir zuvor erwarteten, unndt diess negotium noch zurzeit per tertium solicitiren liessen, unndt dieweiln verpringer dieses, der vest, unnser besonders Lieber Friederich Betz[7], der unnser sachen beste wissenschafft hatt, zugleich mit dahin zu raijssen hat, allss haben wir ihme aufgetragen, beij dem herrn Ambassadeurn unnser entbietung zuverrichten, unndt beij demselben zuvernehmen, in was terminis unsern sachen beruhen, auch ihme zu desto mehrer beschleünigung etzliche cartes blanckes, da die notturfft ein unndt das ander erfordern wuerde, mitgegeben, den herrn nachmahln günstfreund. ersuchende, Er wolle in deren gegen unns in vielen actionibus begnügten guten inclination(en) beharlich continuiren unndt dass werckh seiner vielvermögenheit nach zu erwünschter expedition, da solliche noch nit erfolgt, pringen hellffen. Gleich wie wir nun in deren einmahl gefasten intention dem gemeinen wessen mit treuwem Teutschen eijffer standthafftig zu diehnen ohnbeweglich verharren, allso zweifflen wir im geringsten nit, wan die Königl. Maijest. zu Franckhreichs von unnss berichtet wirdt, dieselbe Ihre allergnedigste affection wie vormahln gegen unns

1 Nos. 2438, 2444, 2460.
2 Josias Rantzau; zie no. 2343, p. 327 n. 13.
3 Johann Schneidewind.
4 Lodewijk XIII.
5 Louis de Nogaret d'Epernon, kardinaal de La Valette.
6 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
7 Friedrich Betz, officier en gezant.

scheinen lassen werden, verpleiben damit dem herrn Ambassadeur zu angenehmen gefelligkeiten hin wiederumb obligirt, unnss damit Gottlichem schutz empfehlendt.

Des Herrn Ambassadeurs dienstwillig
Otto, wildt unndt Reingraff.

Datum Toul 13/23 Febru. 1636.

Ahn Hrn. Grotium.

2490. 1636 februari 23. Van N. van Reigersberch[1].

Mijn Heer,

Over acht dagen van Socrates[2] commende hebbe ick uEd. geschreven, dat min hope van Alcaeus[3] is, overmits Cimon[4] sonder Vindex[5] met Mustafa Bassa[6] in gespreck niet en wil commen ende Virginius[7] toont daer geen genegentheyt toe. Calaber[8] kan niet verstaen men Theodoretus[9] off Clemens[10] cassere; bij[11] Aristoteles[12] is cleyne directie ende weynych apparentie van beterynge. Manlius[13] meent men, dat selffs ontslagynge sal versoucken, siende het anders niet wesen mach.

Aisma[14] is nu bij Aristoteles[15] ende heeft Iovinianus[16] wt de discoursen van sijne confidente gemerckt, dat hij impressie geeft, alsoff Sophi[17] met gelt licht alles bij de Rose[18] sal quiteren. Van wat insichten hij is, weet ick niet, maer vint groot credyt bij Hanno[19] ende meer andere, soodat geen apparentie is door deselve te beleiden, dat yemant anders met Xenocrates[20] spreecke.

1 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., M 7 c. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Beantw. dd. 14 maart 1636 (dl. VII). Gedrukt Rogge, *Br. Nic. v. Reigersb.*, p. 246.
2 Codenaam voor Friesland; Grotius heeft erboven geschreven: Vrieslant.
3 Codewoord voor bestand; Grotius heeft erboven geschreven: Tresves.
4 Codenaam voor de Staten; Grotius heeft erboven geschreven: St. Gen.
5 Codenaam voor (koning van) Frankrijk; Grotius heeft erboven geschreven: Vr.
6 Codenaam voor de Zuidelijke Nederlanden; Grotius heeft erboven geschreven: Ned. onder Sp.
7 Schuilnaam voor (Philips IV van) Spanje; Grotius heeft erboven geschreven: Con. van Sp.
8 Schuilnaam voor Frederik Hendrik; Grotius heeft erboven geschreven: Pr. van Or.
9 Codewoord voor ruiterij; Grotius heeft de betekenis erboven geschreven.
10 Codewoord voor voetvolk; Grotius heeft de betekenis erboven geschreven.
11 Deze beide woorden staan in de tekst in cijfercode: 12.80.1080.85.66.33. 11.109. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
12 Codenaam voor Holland; Grotius heeft de betekenis erboven geschreven.
13 Schuilnaam voor Adriaen Pauw; Grotius heeft erboven geschreven: Pauw.
14 Foppe van Aitzema, resident van de Staten in Hamburg; de naam staat in cijfer: 70.8.67.16.80. met de ontcijfering door Grotius erboven geschreven.
15 Codenaam voor Holland; Grotius heeft de betekenis erboven geschreven.
16 Pseudoniem van Nicolaes van Reigersberch; Grotius heeft erboven geschreven: N. Re.
17 Codenaam voor Zweden; Grotius heeft de betekenis ‘Sweden’, erboven geschreven.
18 Codenaam voor Duitsland; Grotius heeft erboven geschreven: Duischlant.
19 Schuilnaam voor Cornelis van der Myle; Grotius heeft erboven geschreven: van der Mylen.
20 Schuilnaam voor de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna; Grotius heeft erboven geschreven: Cancelier.

Den hartoch van Bouillon[1], die hem noch voor de catholycke niet heeft verclaert, meent men, dat bij de religie sal connen werden geconserveert; hij crijcht aenschrijvens van veel treffelijcke personen. Bij die occasie heb ick hooren spreecken, hoe dat een raetsheer van Aix, catholyck sijnde, door het lesen van de Schriftuyre van de religie is geworden, ende ingestelt heeft een bouck tegens de catholycke, soo bondych, dat niet treffelijcker en is gezien[2]. Soo dat ware te becommen, bidde, dat ick een exemplair mach crijgen.

Ich heb gesien de cronique van Crymasus(?) in Brabant gedruckt[3], inhoudende een trefflijck elogium van den advocaet[4].

Den heer Beveren[5] staet op sijn vertreck naer Engelant.

Desen 23 Feb. 1636.

Caesars[6] volck, die ick over twee dagen van nieuws heb gesproocken, beloven int corte wat goets te sullen doen.

Sozimus[7] ende de sijne spreecken van veertych nieuwe regimenten, die elck van tweeduysent man boven de oude troupes sijn gelicht.

Quast[8] is ontslagen ende wacht men eerstdaechs sententie van de ander gevangen cappiteyn[9].

Van uEd. soon[10], off hij bij de heer cancelier blijft, hoor ick niet.

Adres (met andere hand): Mevrou Mevrou De Groodt tot Paris.

In dorso schreef Grotius: 23 Febr. 1636 N. Reigersb.

En boven aan de brief: rec. 8 Martij.

2491. 1636 februari 28. Aan Willem de Groot[11].

1 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon; voor zijn overgang tot het katholicisme zie no. 2322, p. 295 n. 16.
2 Wellicht wordt hier bedoeld een werk van Gilles Gaillard, sieur de La Motte-Lussan, getiteld: *Le prosélite évangelique, livre auquel le vray christianisme est solidement establi et le papisme clairement refuté, par L.S.G.G.P. escuyer, docteur en droicts*; Orange, Est. Voysin, 1635. Gilles Gaillard was in 1630 lidmaat geworden van de protestantse kerk.
3 Mij onbekend; lezing onzeker.
4 Johan van Oldenbarnevelt.
5 Cornelis van Beveren uit Dordrecht; zie no 2277, p. 224 n. 3.
6 Codenaam voor Rotterdam; het betreft de pogingen door Grotius en voor hem ondernomen om zijn achterstallige salaris als pensionaris van Rotterdam alsnog uitbetaald te krijgen.
7 Schuilnaam voor Hercule Girard, baron van Charnacé, ordinarius gezant van Frankrijk in Den Haag.
8 Vice-admiraal Hillebrand Gerritsz. Quast.
9 Over deze kwestie wordt in de voorgaande en volgende brieven meermalen gesproken; zie bijv. no. 2386 en Aitzema, *Saken van Staet en Oorlogh*, II, p. 350.
10 Cornelis, Grotius' oudste zoon, door zijn vader naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna te ontmoeten.
11 Gedrukt *Epist.*, p. 859. Beantw. dd. 20 maart 1636 (dl. VII).

Venisse huc Didericum[12] jam e literis, quas die misi Veneris[13], intellexeris. Eodem tempore tuis respondi.

12 Grotius' jongste zoon, die na een verblijf in het vaderland zich weer bij zijn ouders in Parijs had gevoegd.
13 No. 2485.

Ex Cornelii literis[1] cognosco eum a magno cancellario[2] retineri ad latinarum literarum scriptionem.

Ubi venerit senator Reigersbergius[3], de libello exhibendo, ut scripta ablata recuperem mementote[4].

Casaubonianas literas[5] spero te nacturum. Blavii[6] ad actiones lentitudo mihi ad multa edenda properanti non convenit. Typi quoque Graeci mihi non placent, qui tales vellem, quales sunt in editione Anthologiae Stephaniana[7] cum notis indicantibus nomina hominum, terrarum, montium, fluminum. Rogo igitur tu et Vossius[8] consilio me juvetis. Ad Elzevirios[9] nobis minus aequos nolim confugere, non tam hujus libri causa quam aliorum, quos vulgare paro ipsorum palato non responsuros. Qui sint alii a typis et correctoribus bene instructi, nescio.

Literae hic frigent; accedit propius bellum valido hoste ad finem Campaniae.

Vale cum parentibus[10], tua[11], tuis[12], nostris[13].

Tuus tuo merito
H. Grotius.

28 Febr. novi cal. 1636.

2492. 1636 februari 28. Aan A. Oxenstierna[14].

Excellentissime Domine,

Quod et mearum rerum curam gerit Sublimitas Tua et filium meum[15] ex pulvere scholastico ad res pertrahit quodque supra res omnes est, suo conspectu dat frui, quod vel unum animo non segni satis ad virtutes omnes esse debet incitamenti, pro iis beneficiis gratiam reddere non est, ut sperem, pridem obligatior quam ut solvendo sim, ne agere quidem satis digne possum, nisi ut Deus precibus, ita Sublimitas Tua votis ominibusque velit esse contenta.

1 De bewuste brief is verloren gegaan; Grotius had zijn oudste zoon Cornelis naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
2 Axel Oxenstierna.
3 Nicolaes van Reigersberch.
4 Over de pogingen Grotius' bij diens arrestatie destijds in beslag genomen papieren weer bij hun rechtmatige eigenaar te doen terugkeren, wordt in de briefwisseling met Willem de Groot en Nicolaes van Reigersberch herhaaldelijk gesproken; zie bijv. nos. 2388, 2434, 2461, 2485.
5 Het betreft brieven van Isaac Casaubonus. Zie over de uitgave van deze brieven no. 2381, p. 380 n. 4 en III, p. 152 en n. 3 aldaar.
6 De Amsterdamse uitgever en cartograaf Willem Jansz. Blaeu.
7 Vgl. no. 2407, p. 426 en n. 8 aldaar.
8 Gerard Johannes Vossius, hoogleraar te Amsterdam.
9 De Leidse uitgevers Abraham en Bonaventura Elzevier.
10 Jan de Groot en Aeltgen van Overschie.
11 Alida Graswinckel.
12 Johan, Jacob II, Maria, Alida, Anna en Titia.
13 Adriana, gehuwd met Frederik van Losecaat.
14 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 218; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. II, p. 156.
15 Cornelis; zie boven, n. 1.

Aperte cognosco ex horum, qui in hac aula sunt hominum sermonibus, excusari Brandeburgicum[1] in dissidio a nobis facto; faveri Polono[2], etiam in spe regni Suedici recuperandi.

De Italicis rebus nihil est hoc tempore, quod scribatur. Dux Parmensis[3], qui adhuc hic est, pacis etiam nomen abhorret. Quid in Valle Telina et ad lacum Comensem agatur, haud magni sane momenti docebunt Marini[4] nostri diligentes literae.

Batavicae me literae docent nolle cardinalem Hispanum[5] potestatis sibi factae documentum exhibere, nisi et ipse videat potestatem non ab ordinum tantum foederatorum conventu, sed et a singulis nationibus, quas provincias vocant, suis datam. Nationes quaedam, ut Zelandica, hac re ad ipsos delata cuperent inspicere propius, quibus legibus pactio speraretur. Interea prohibuere foederati, ne qua alimenta amnibus aut mari ad Hispano[6] parentes terras ferrentur, quasi ipsi talium egentes, revera ut Caesarianis copiis[7] circa fines agentibus fames fiat.

Confluentes ad Mosellam in hostium pervenisse potestatem fama est. Revocata sunt auxilia, quae comes Suessionensis[8] duci Bernhardo[9] jussus erat dare. Cardinalis Valetta[10] hodie hic erit. Hagenoviam importatum frumenti nonnihil. Vicecomes Turenae[11], ducis Bulionii[12] frater, serius advenit quam ut hostium munitiones ad Longuium impedire posset. Aegre fert princeps Condaeus[13], quod, cum nuper coram omni parlamento dixerit, si quod ab ipsis parendi initium fieret, de cetero non ursurum regem[14] senatorum novorum admissionem, nunc rex defugiat auctoritatem.

Ex Brasilia discimus, qui eo recentes advenerant, Hispanos nihil quidem tentasse adversus Batavorum opera, sed de suis quater aut, ut alii volunt, sexies mille exposuisse sedecim leucis a Fernambuco, ad augendum Albuquercii[15] exercitum, qui jam constabat bis mille militibus, quinquies mille illorum locorum barbaris, metuique, ne is tanto jam auctior vim in Batavos paret, eoque magis, quod totos quatuor menses nulli mare Euri perflarunt, qui militem victusque ac bello necessaria eo perferrent, quae ipsa anno MDCXXV, cur Baia amitteretur, causa fuerat.

Ducem Parmensem pontificis[16] nuntii[17] videre noluerunt, quod de honoribus, quibus ipsos excepturus esset, nequisset convenire. Itaque et ceteri legati,

1 Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg.
2 Wladislas VII (IV).
3 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
4 Charles Marin (Marini); zie over hem V, p. 436 n. 4.
5 Don Fernando; zie IV, p. 412 n. 11.
6 Philips IV.
7 De troepen van Ferdinand II.
8 Louis de Bourbon, graaf van Soissons.
9 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
10 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
11 Henri de La Tour d'Auvergne, burggraaf van Turenne.
12 Frédéric Maurice de La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon.
13 Henri de Bourbon, prins van Condé.
14 Lodewijk XIII van Frankrijk.
15 Wellicht Antonio de Albuquerque; vgl. no. 2321, p. 293 en n. 19 aldaar.
16 Urbanus VIII.
17 Giorgio Bolognetto, ordinarius nuntius te Parijs en de extra-ordinarius Giulio Raimondo Mazzarini (Jules Mazarin); de hertog van Parma bevond zich in de Franse hoofdstad.

ego, Anglus[1], Venetus[2] ab eo salutando abstinuimus. Anglus et ego ne caruccam quidem obviam misimus gnari futuram, si misissemus, ut nuntiorum caruccae nostris praeferrentur. Causae, cur nuper odiose adeo in reformatos Galliae apud regem declamaverit Aurelianensis episcopus[3], sunt, quod preces illorum contra antichristum conceptae sunt, quo nomine papam ab illis designari non male conjectabat; et quod in psalmo XX, qui latine 'Exaudiat' incipit, sub finem non pro rege orent, sed pro populo, ut nimirum ejus desideria rex exaudiat, quod ab ipsis dolo malo immutatum dicebat, quia latinus cantus aliter habet et regem a Deo exaudiri optat non considerans Gallicam versionem Theodori Bezae[4] ex hebraeo expressam, eo sensu, quem et Pagninus[5] et Arias Montanus[6], romanae communionis homines hebraice doctissimi, suis in versionibus sequuntur. Ita invalidis quod objiciatur, nunquam deest. Et haec ille ita attollebat, ut non rationibus convincenda, sed carnificis manu punienda diceret testatus tamen se, ut hominem ecclesiasticum, de meritis eorum loqui, quorum tamen poenas non exoptaret, quin magis deprecaretur. Haec quidem non talia sunt, ut hoc tempore bello ad omnem finem strepente vis aliqua reformatis metuenda sit, sed ut in regis animo faces relinquere possint aliquando exarsuras.

Audio in ipsa cardinalis[7] domo partes esse, aliis a Brezaeo[8] et agnatis, aliis a Mileraeo[9], Comballeta[10] ac cognatione cetera stantibus multumque imminutam partem illam dejecto[11], qui ei faverat, Serviano[12].

Haec dum scribo nuntiatur nobis dux Bernhardus avecta etiam ex Belgicis partibus hostium vi coactus in Campaniam se recipere. Inde in aulam hanc venturus dicitur; quod tamen ignorant, qui hic res ejus agunt.

Deus, Excellentissime Domine, haec omnia te praesertim adjuvante ad bonum gubernet exitum.

Tuae Sublimitatis cultor devotissimus
H. Grotius.

Lutetiae, 18/28 Febr. 1636.

1 John Scudamore.
2 Alvise Contarini di Nicolo.
3 Nicolas de Nets; zie no. 2484, p. 538 n. 8.
4 Zie *Octantenevf Pseavlmes mis en rithme Francoise. Quaranteneuf, par Clement Marot, auec le Cantique de Symeon, & les dix Commandemens. Et quarāte par Théodore de Besze, de Vezelay en Bourgōgne*. De l'Imprimerie de Simon du Bosc. M.D.LVI. [z. pag.]. In de uitgave van 1562 (die van 1560 heb ik niet in handen kunnen krijgen): *Les Pseavmes mis en rime Francoise, Par Clement Marot, & Theodore de Beze*, De l'Imprimerie de François Jaquy. Povr Antoine Vincent, à Lion, zie men p. 41 vv.
5 *Catena argentea in totum Psalterium Hebraeorum, Graecorum, & Latinorum continens commentaria tribus magnis voluminibus* van de oriëntalist Sanctes Pagninus O.P. (1470-1541).
6 Van de theoloog Benito Arias Montano (1527-1598) was in 1574 een psalmvertaling in latijnse verzen verschenen: *Davidis regis ac prophetae aliorumque sacrorum vatum Psalmi ex Hebraica veritate in Latinum carmen a Benedicto Aria Montano ... conuersi* ... Ex Officina C. Plantini: Antuerpiae.
7 De Richelieu.
8 Urbain de Maillé, markies van Brezé.
9 Charles de La Porte, markies van La Meilleray; zie no. 2185, p. 93 n. 2.
10 Marie Madeleine de Vignerot, dame de Combalet; zie III, p. 314 n. 5.
11 De uitgave der *Epist.* heeft de lezing: decusso.
12 Abel Servien; zie over hem IV, p. 324 n. 14.

Cardinalis Valetta jam hunc advenit. Colmariensis, qui hic est syndicus[1] suam civitatem, princeps Wittenburgicus[2] suam familiam Tuae Sublimitati commendare me jubent.

Adres: Axelio Oxenstiernae, Sacrae Reg. Maj. Regnorumque Sueciae Senatori et Cancellario.

In dorso: Praes. Wismariae, die 25 Martii/4 Apr. Anno 1636.

2493. 1636 februari 28. Aan N. van Reigersberch[3].

Mijn Heer,

Van dit jaer heb ick geen van uwe E. gehadt, als van den vijfden Januarij[4]. De oorsaecke houde ick te sijn uE. langer absentie dan gemeent was. Van weeck op weeck heb ick geschreven ende de brieven gesonden aen Valerius[5].

Nu en is niet veel nieus. In Italië is alles stil. Den hertogh van Parma[6], die hem hier vroolijck maeckt, seer vervremd van de paix solliciterende alleen om groote macht vanhier in Italië te doen comen, alsoff het daer alles te doen waer ende de rest maer daertoe en diende.

Den cardinael de la Valette[7] comt van desen dagh hier om ordre te ontfangen ende raedt te geven, alsoo den vijant hem seer sterckt in 't landt bij Verdun ende loopt tot in Champagne, soodat wij, soo daer niet haest raedt in en werdt geschickt, de vijanden souden mogen crijgen niet verre van dese stadt.

Van hertogh Bernhard[8] werd hier verscheidelijck gesproocken. Mij dunct niet vremd te sijn, dat hij geene groote resistentie en heeft connen doen, alsoo de helft van sijn ruiterie is geweest met den cardinael de la Valette om Colmar ende andere plaetsen van de Elsas te ontsetten, dat tamelijck wel geluckt is, alsoo tot Colmar, Slestadt ende Hagenauw coren ende andere nooddruft is ingebracht. Middelertijdt is de vijant een cleine riviere gepasseert ende heeft h. Bernhard gedrongen sijne retraicte te nemen op Chalons, alwaer nu 's conincx[9] volck vergadert ende 't gerucht is hier - hoewel die van H. Bernhards wegen hier sijn, daervan seggen niet te weten - dat hij in persone hier comt om de noot te vertoonen. De keyserschen sijn in die quartieren machtigh sijnde seer gesterct door de Polen, Croaten ende hulp uit Nederlant. Hertogh Bernhard send een edelman[10] aen sijne broeders[11], met last, soo ick hoor, om oock aen mijnheer den rijcxcancellier[12] te spreecken. Hij heeft reden om becommert te sijn.

1 Jean Henri Mogg; zie over hem no. 2137, p. 14 n. 1.
2 Eberhard III.
3 Hs. Amsterdam, UB., coll. RK., R 1 g. Eigenh. oorspr. Niet ondertek. Beantw. dd. 16 maart 1636 (dl. VII).
4 No. 2427.
5 Schuilnaam voor de Zweedse gezant in Den Haag, Ludwig Camerarius.
6 Odoardo Farnese.
7 Louis de Nogaret d'Epernon de La Valette.
8 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
9 Van Lodewijk XIII van Frankrijk.
10 Niet nader geïdentificeerd.
11 Wilhelm (1598-1662), Albrecht (1599-1644) en Ernst (1601-1675).
12 Axel Oxenstierna.

Te Mets heeft het parlement de predicatie van de lutherschen aen de heeren, die uit Duitschlant daer gevlucht waeren, verboden ende de Duitsche princen sijn niet gewent soo getracteert te werden als de Franschen met absolute bevelen, commissarissen tot rechters, Bastille voor logys.

Den prince van Condé[1], hebbende dese dagen belofte gedaen aen het parlement, soo men eenige raedsheeren ontfing van de nieuwe edicten, dat den coning de rest soude over het hooft sien, werdt gedisadvoueert.

Tegen die van de religie heeft den bisschop van Orléans[2] een groote ende bittere oratie gedaen, als tegen vijanden van den coning. Coblens werdt geseit verloren te sijn. De heer Hogendorp[3] hoor ick, dat hierover passeert. Meer voor deze tijdt [niet], alsoo de nieuwe tijdingen noch in het broeien sijn.

Mijne gebiedenis aen Gracchus[4], Numerianus[5] Cesar[6] ende de particuliere vrunden met recommendatie van alle mijne saecken.

Den 28 Febr. nieuwe stijl.

Ick en weet niet, off ick uE. geschreven heb, dat mijnheer den cancelier onsen oudste[7] bij hem heeft begeert te houden. Hij is daer in de rechte school om wat te leeren.

Adres: Mijn Heer Mijnheer Reigersberg, raedt in den Hoogen Raide.

In dorso schreef Van Reigersberch: Broeder de Groot, den 28 febr. 1636 wt Paris.

2494. 1636 februari 28. Aan P. Schmalz[8].

Nobilissime Domine,

Ex tuis 8/18 Ianuarii datis cognovi[9] libenter et[10] res Suedicas bene procedere et te ob negotia te digna in patriam mitti. Deum precor, ut et patriae et tibi cuncta eveniant prosperrime. Et si aut ad hoc aut ad illud mea opera aliquid adferre auxilii possit, tum demum vero solidoque fruar gaudio.

Ita ut jusserat magnus D. cancellarius[11], ex quo hac legatione ornatus sum, scripsi non quidem minima, sed summam[12] rerum literis ad reginam[13], nemo est, qui mihi unquam e Suedia responderit. Scio D. cancellarium satis idoneum esse auctorem tuendo muneri, quod in me contulit, sed adversus casus mortalitatis,

1 Henri de Bourbon, prins van Condé.
2 Nicolas de Nets.
3 Gijsbrecht van Hogendorp; zie over hem V, p. 447 n. 4.
4 Schuilnaam voor Frederik Hendrik.
5 Codenaam voor Amsterdam.
6 Codenaam voor Rotterdam.
7 Cornelis, door Grotius naar Duitsland gezonden o.m. om er de Zweedse rijkskanselier te ontmoeten.
8 Hs. Stockholm, RA. Eigenh. oorspr. Gedrukt *Epist.*, p. 219; *Oxenst. Skrifter* 2. afd. IV, p. 572. Peter Abel Schmalz (Smalze) was secretaris van de Zweedse kanselier.
9 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
10 De tekst der *Epist.* heeft hier: intellexi.
11 De Zweedse rijkskanselier Axel Oxenstierna.
12 De tekst der *Epist.* heeft: summa.
13 Christina van Zweden.

adversus controversias, quas hic interdum de potestate magni cancellarii moveri audio, tum vero, ut constantius animosiusque tueri possim commendatam mihi regni dignitatem, non abs re sit palam fieri, in Suedia probari, quo optime id fieri potest modo, quod de me constituit magnus cancellarius. Ego si illi[1] ingratus non sum, me, meos, meaque omnia honori atque utilitatibus Suediae dedicare constitui. Utinam tam bono[2] ipsorum fructu quam ego id optima fide cupio[3]. Filio[4] etiam ad notos mihi D. comitem Brahe[5], D. Skytte[6], D. Salvium[7], si forte in Suediam iret, literas dederam. Nunc quando is, quod gaudeo, apud magnum cancellarium manet, tu mihi ut fidus amicus pro omnibus literis eris. Postquam in propinquis Suediae partibus est D. cancellarius, desii in Suediam scribere, quod ea, quae undique nuntiantur collecta ipsiusque acerrimo digesta judicio mallem illuc perferri.

Plane probo generosum M. cancellarii consilium de pecunia quanquam debita non submisse oranda. Certus sum nec teruncium[8] daturos, nisi nos novis pactionibus suam accessionem[9] faciant, id vero, si quid recte judico, tanti non est. Stulti sunt, nisi intelligant Lefleriana[10] conventa ne nominari quidem posse, nisi cum contemptu Suedici nominis. Ex compendiariis, si prudens adsit interpres, nihil est ipsis compendii.

Dani nothus[11] hic sine responso detinetur. Magnificum his videtur multos habere ambitores, et jam in ducis Parmensis[12] gratiam choreae[13] ubique et[14] comoediae[15], quanquam intra quadragesimam. Rumor est et[16] ducem Bernhardum[17] huc venturum, quem vis hostium credita major in Campaniam non fugere - id enim dicere nefas - sed retrocedere coëgit. Erit, cum poeniteat Gallos sprevisse Suedorum fortem amicitiam.

In Italica[18] Valle Telina res frigent magnis et ibi hostium copiis. Mirum est Gallos sponte sua festinabundos nunc optimas occasiones prolatando perdere. Meminimus cum Rhaetia cum Insubria ita exiguas habuere[19] Hispani[20] et Caesaris[21] vires a milite, a belli paratu, a commeatu, ut occupare volenti paterent.

1 De tekst der *Epist.* heeft: illis.
2 De tekst der *Epist.* heeft: bene.
3 De tekst der *Epist.* heeft: censeo.
4 Cornelis, Grotius' oudste zoon, was door zijn vader naar Duitsland gezonden.
5 Per Brahe, graaf van Wisingsborg, senator.
6 Johan Skytte, senator; zie over hem V, p. 242 n. 2.
7 Johan Adler Salvius, Zweeds gezant, residerende in Hamburg.
8 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
9 De tekst der *Epist.* heeft: acceptionem.
10 Jacob Löffler, Würtembergse hofraad en kanselier van de Heilbronner confederatie.
11 Volckmar -Valdemar Christian-, zoon van Christiaan IV van Denemarken en Christina Munk.
12 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
13 In de tekst der *Epist.* staat: chorearum.
14 In de tekst der *Epist.* staat: est.
15 In de tekst der *Epist.* staat: comoedia.
16 Dit woord ontbreekt in de tekst der *Epist.*
17 Bernhard, hertog van Saksen-Weimar.
18 In de tekst der *Epist.* staat: Italia et.
19 In de tekst der *Epist.* staat: haberet.
20 Van Philips IV.
21 Van Ferdinand II.

Nunc omnia illic[1] abunde sunt et crescunt quotidie ex Hispania, Genua, Etruria. Pontifex[2], qui Gallis in spem crescentis ipsorum etiam per Italiam potentiae faverat, rebus contra cedentibus subtrahit se et, ut mores[3] illius aulae, ad validiorem se applicat. Magnae in regno Neapolitano, magnae per Hispaniam indictiones in sacri profanique ordinis homines fiunt.

In Gallia praeter novas dignitatum nundinas nihil est quod reperiatur. His quoque parlamenta intercedunt, aperte, quo[4] longius absunt, Lutetianum timidius et eo acriore[5] indignatione, quod vi premitur. Nobilitas postrema expeditione partim intermortua, partim[6] exhausta opibus, ea mala sensit[7], ut nullorum graviorum metu[8] cogi possit ad obsequium. Credo et hostibus sua exercitia, sua incommoda; neque eo hoc[9], dico, quod de salute regni tam potentis desperem, sed quod eorum probem consilia, qui ita se bello parant, ut pacem interim aequam et honestam non repudient[10].

Rogo me notis ignotisque commendes et rogo, si quid est, in quo utilis esse possim, utantur imperio.

Vale, vir nobilissime.

Tuus animo non fucato
H. Grotius.

18/28 Februarii 1636.

Adres: A Monsieur Monsieur Schmalchius, secrétaire de monseigneur le grand chancelier de Suède.

1 De tekst der *Epist.* heeft: illis.
2 Urbanus VIII.
3 De tekst der *Epist.* heeft: mos est.
4 In de tekst der *Epist.* staat: quae.
5 In de tekst der *Epist.* staat: certiore.
6 Dit woord ontbreekt in de uitgave der *Epist.*
7 De tekst der *Epist.* heeft: eo incalescunt.
8 De tekst der *Epist.* heeft: natu.
9 In de tekst der *Epist.* staat: haec.
10 In de tekst der *Epist.* staat: rejicerent.

Bijlagen

Bijlage no. 1
Bij no. 2174
Copie van een brief van Henri de Rohan aan Ch. Marini dd. 4 juli 1635[1].

Copia litterar. ducis Rohanii.

Monsieur,

Je vous fais la présente pour vous donner advis d'une seconde victoire que i'ay obtenu contre les impériaux lesquels s'estans venus loger avec toute leur armée à Mazzo, hier matin ie les attaquay et les défis à plat couture les ayant poursuivy jusques par de la Sondrio. J'en ay près de 1000 de prisonniers; il y en a beaucoup de tuez et noyez, et le rest tellement esparpillé dans les montagnes que de cinq à six mille hommes qu'ils estoyent, il ne s'en est pas retiré cinq ou 6 cent du costé de Bormio. Soudain que mes Suissez m'auront ioint, ie les veux pousser jusques au bout, après quoy ie me rapprocheray de vous et visiteray le comte Cerbellon[2]. Je croy qu'une salve de musquetades à la Rive, en resiouissance de ceste victoire ne seroit mal à propos, afin que les Espagnols ne s'attendent plus au secou(rs) des Allemands

C'est ce que i'ay de nouveau pour le présent; ie demeure (à) la fin, monsieur,

Vostre très affectionné

de Rohan.

Du Champ de Tyran, ce 4. Juillet st. n. 1635.

Bijlage no. 2
Bij no. 2252
Bijvoegsel bij een brief van Ch. Marini dd. 25 augustus 1635[3].

Di Constantinopoli al primo di Giugno 1635.

Alle sopra scritte lettere non ho altro di giongere che solo: che li Tartari continuano di fare scorrerie loro ordinarie in Polonia e Chosacchi di predare nel Mare Negro, in modo que l'ultimo accordo fatto con Polonia[4] non vien osseruato ne da una ne d'altra parte, e per consequenza la pace non durarà che fin'all' accommodam.^{to} con Persia.

Di Constan.^{pli} ut supra.

1 Voor gegevens het hs. betreffende zie no. 2174, p. 71 n. 1.
2 Johann, graaf van Cerbellon (Giovanni, graaf Serbelloni).
3 Voor gegevens het hs. betreffende zie no. 2252, p. 186 n. 3.
4 Dit verdrag was in november 1634 geratificeerd.

Bijlage no. 3
Bij no. 2264
Bijvoegsel bij een brief van Ch. Marini dd. 5/7 september 1635[1].

Di Constantinopoli alli 26 di Giugno 1635.

Di novo qui occorre poco essendo il Gran Sig.re[2] con tutti gli grandi absente. Sua M.ta hora è in Arzirum e partirà fra poco verso la Persia, dove va in persona, monstrando si un Allessandro Magno, Principe risolutiss.o, d'animo invitto, frigoris atque aestatis aeque patiens[3], in modo che si unie, farà cose grandi. Si dice che il Campo è innumerabile.

Gli Polacchi si lamentano continuam.te dalli Tartari, e che qui vendono in publico li sudditi della Corona, da loro presi. Questi anco non sono contenti delli Chosacchi, chi con sette sarche infestano il Mare Negro. S'ha da temere che finita che sarà la guerra contra Persia, la pace con Polonia o col Imp.re[4] non durarà, troppo, perchè q.to bellicosiss.o principe non vorrà patir ch'alcun vicino li doni il minimo soggietto di disgusto. Il Pasha di Buda[5] è cambiato, e si teme che anco perderà la vita. Questo Imp.re non perdona a nissuno, chi commette il minimo fallo per malitia.

Bijlage no. 4
Bij no. 2291
Bijvoegsel bij een brief van Ch. Marini dd. 28 september 1635[6].

Ex Constantinopoli. XX Iulii:

Il Gran Sig.re[7] si trova hora all' aasedio di Rewan, piavra di Persiani importante, e di là entrerà fin nelle viscere della Persia, per mester il tatto a ferro e fuogo e così sforzar il Re Persiano[8] alla restitutione di Babilonia. Sua Maestà va in persona per tutto, e per tal fine ha donato in Arzerum il consueto presente alla militia e la paga per tre mesi avanti tratto. Finita che sarà la guerra con Persiani minaccia il Gran Sig.re di far una impresa per mare contra Malta o Sicilia. Li vicini per terra come è la casa d'Austria e Polonia, non saranno anco troppo sicuri havendo questo principe humori molto Martiali e possedendo tesori infiniti.

1 Voor gegevens betreffende het hs. zie no. 2264, p. 201 n. 9.
2 Sultan Murád (Amurath IV).
3 Vgl. Livius, XXI, IV, 6 over Hannibal: caloris ac frigoris patientia par.
4 Ferdinand II.
5 Waarschijnlijk is dit Djâfer Pasja geweest, die in 1634 Beïram Pasja als gouverneur was opgevolgd.
6 Voor gegevens het hs. betreffende zie no. 2291, p. 244 n. 10.
7 Sultan Murád (Amurath IV).
8 Sefi (Sam Mirza).

Bijlage no. 5
Bij no. 2351
Bijvoegsel bij een brief van Ch. Marini dd. 16 november 1635[1].

Da Milano alli 7 di 9bre 1635.

La voce precorsa, sino hoggi otto, che Valenza fosse stata soccorsa, si verificò la mattina suseguente con la certezza, che se n'hebbe quà la volte per corrier espresso al signore gran cancelliere intesa si con universale contento, che riusci tanto maggiore quanto che 'l soccorso era passato dilà da Pò frà gli quartieri di Parma[2] e di Créqiu[3] all' horà questo di Savoia[4], nell' oscurità della notte e rottura del tempo piovoso: v'entrò il Martedì notte, supresa la prima sentinella di Parma a cavallo, mentre volse sparare l'archibuggio che non prese fuoco, per dar il moto, et portatisi alla 2.da rispondendo alla proposta fatta 'Viva Savoia', s'avanzarono alla 3.a sentinella co 'l medesimo artificio, che le riusci introducendo se felicim.te nella terra senza intoppo, perche sebene furono sparate cinq o sei archibuggiate da nemici, non fù però colto alcuno fù da 800 moschettieri, ciascuno con un sachetto di polvere di quattro libre, e con quattro gavette di miccio scortato con 300 villani, dal conte di Monte Castello il prete[5], che con questa heroica attione hà fatto grand avanzamento di merito nella benignità publica, condegna sua commendatione.

Bijlage no. 6
Bij no. 2410
Brief van Willem de Groot aan Maria van Reigersberch toegevoegb aan zijn schrijven aan Grotius dd. 22 december 1635[6].

Seer waerde suster,

Ick sal met den raedsheer Reygersberg[7] spreecken van de vereeringe aen Cap.n van den Bosch[8] volgens uE. ordre te doen. Hij is nu weder in Den Hage gecomen ende comt sulcx wel te passe. Aen moeder[9] sal ick mede volgens uE. last hondert guldens uytkeeren; den tabbert, dye uE. door mons.r Graef[10] gesonden hadde, is mij doer denselven wel behandicht, ende alsoo sij hyer was, hebbe

1 Voor gegevens het hs. betreffende zie no. 2351, p. 337 n. 4.
2 Odoardo Farnese, hertog van Parma.
3 Charles Créquy de Blanchefort de Canaples.
4 Vittorio Amedeo, hertog van Savoye.
5 Wellicht Massimiliano Stampa, conte di Monte Castello († 1642).
6 Voor gegevens betreffende hs. etc. zie no. 2410, p. 430 n. 5.
7 Nicolaes van Reigersberch.
8 Luitenant-generaal der artillerie, Johan van den Bosch, onder wiens leiding Grotius' derde zoon Diederik vestingbouwkunde had gestudeerd.
9 Aeltgen Borre van Overschie.
10 Wellicht Mr. Andries, zoon van Jacob Dircksz. de Graeff; zie over hen no. 2310, p. 277 n. 4.

ick haer deselve behandicht; ick meene, dat Dirck de Groot[1] uE. een bryefken van haer sal brengen.

Mijn huysvrouw[2] sal ick nae uE. meublen doen vernemen; de vyer tapijte kussens hebben wij in Den Hage genomen om dye wat beeter te havenen. Ten naesten sal ick uE. van alles nader schrijven.

Hyermede blijft Gode bevolen.

UE. onderdanige broeder
Willem de Groot.

Met haest, desen XXII[en] Decembris 1635.

1 Diederik; hij stond op het punt naar zijn ouders in Parijs terug te keren.
2 Alida Graswinckel.

Registers

1. Lijst van geraadpleegde werken.

In vorige delen vermelde werken, die ook voor deel VI werden geraadpleegd, zijn niet opnieuw opgenomen.

Acta Pacis Westphalicae - Im Auftrage der Vereinigung zur Erforschung der Neueren Geschichte herausgegeben von Max Braubach und Konrad Repgen. Serie I Instruktionen. Band 1: Frankreich. Schweden Kaiser. Bearbeitet von Fritz Dickmann, Kriemhild Goronzy, Emil Schieche, Hans Wagner und Ernst Manfred Wermter. Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, Münster Westfalen 1962.

Acta Pacis Westphalicae - Im Auftrage der Vereinigung zur Erforschung der Neueren Geschichte e.V. herausgegeben von Max Braubach und Konrad Repgen. Serie II Abt. C. Die schwedischen Korrespondenzen. Band 1: 1643-1645. Bearbeitet von Ernst Manfred Wermter. Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, Münster Westfalen 1965.

Albrecht, Dieter - Die auswärtige Politik Maximilians von Bayern 1618-1635. Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1962.

Annuaire - International des Archives, établi par Robert-Henri Bautier, Archiviste aux Archives nationales (Paris), secrétaire de la revue Archivum; zie Archivum V '55.

Anthologia Palatina - Codex Palatinus et Codex Parisinus phototypice editi. Praefatus est Carolus Preisendanz. Pars altera. - Codices Graeci et Latini photographice depicti duce Scatone De Vries, Bibliothecae Universitatis Leidensis Praefecto. Tomus XV Anthologia Palatina Codex Palatinus et Codex Parisinus. Pars altera. Lugduni Batavorum, A.W. Sijthoff 1911.

Archivum - Revue internationale des Archives, publiée sous les auspices de l'Unesco et du Conseil international des Archives. Vol. V 1955, Annuaire international des Archives.

Argegni, Corrado - Enciclopedia Biografica e Bibliografica Italiana. Serie XIX. Condottieri, Capitani, Tribuni. Istituto Editoriale Italiano. Bernardo Carlo Tosi S.A., Milano. Volumi tre, 1936-1937.

Autore, S. - Jacques de Jüterbock in: Dict. Théol. Cath. VIII, kol. 297 v.

Bareille, G. - Dioscore, patriarche d'Alexandrie in: Dict. Théol. Cath. IV, kol. 1369 vv.

Beeckman, Isaac - Journael, zie Waard, C. de.

Bentivoglio, Guido - Della gverra di Fiandra, Descritta dal Cardinal Bentivoglio. In Venetia, MDC.XXXX. Appresso Francesco Baba. Con licenza de' Superiori e Priuilegio.

Bentivoglio, Guido - Relazioni G. Bentivoglio In tempo delle sue Nuntiature di Fiandra, e di Francia. Anversa 1629.

Besta, Enrico - Fonti: Legislazione e scienza giuridica; Dalla caduta dell' impero romano al secolo XV, in: Storia del Diritto Italiano (pubbl. sotto la dir. di Pasquale Del Giudice), Milano, Hoepli, vol. 1°, parte I, 1923, 8°, XVI-452 pp.; parte 2ª, 1925, 8°, VIII pp. e pag. 453-958.
Borgeaud, Charles - Histoire de l'Université de Genève l'Académie de Calvain 1559-1798. Avec trente portraits hors texte et de nombreuses reproductions de documents. Ouvrage publié sous les auspices du Sénat universitaire et de la Société académique. Genève, Georg & Co., Libraires de l'Université 1900.
Bothe, Prof. Dr. Friedrich - Gustav Adolfs und seines Kanzlers wirtschaftspolitische Absichten auf Deutschland von - -. Frankfurt a.M., Joseph Baer & Co., 1910.
Boxer, C.R. - The Dutch in Brazil 1624-1654 by - -, Camoens Professor of Portugese University of London King's College. Oxford, at the Clarendon Press 1957.
Brinckmeier, Dr. E. - Genealogische Geschichte des uradeligen, reichsgräflichen und reichsfürstlichen, standesherrlichen, erlauchten Hauses Leiningen und Leiningen-Westerburg. Nach archivalischen, handschriftlichen und gedruckten Quellen bearbeitet von Dr. Ed. Brinckmeier. Zweiter Band. Umgearbeitet und vermehrt von Karl Emich, Graf zu Leiningen-Westerburg. Mit einem Anhang aus gleicher Feder. Braunschweig, Verlag von Richard Sattler 1891.

Calebius, W. - Nieuwe doch AenmerkensWaardige Historie van Abissinien andersints Ethiopien, Getrokken uit de Latijnsche Historie van den Heer Ludolf, En nu in 't Nederduitsch gebracht door Willem Calebius. Met Koperen Plaaten t'Utrecht, Gedruckt by Johannes Ribbius, Boeckverkooper, woonende in de Korte Jans-straat, 1687.
Catalogue of Books, Short-title - zie Pollard e.a., A.W.
Champollion-Figeac - Mémoires de Omer Talon, avocat général en la cour de Parlement de Paris continués par Denis Talon, son fils; publiés avec des fragments inédits, par MM. Champollion-Figeac et Aimé Champollion Fils. Nouvelle collection des Mémoires pour servir à l'histoire de France depuis le XIIIe siècle jusqu'à la fin du XVIIIe; précédés de notices pour caractériser chaque auteur des Mémoires et son époque; Suivi de l'Analyse des Documents historiques qui s'y rapportent. Par MM. Michaud de l'Académie Française, et Poujoulat, Tome sixième. Omer Talon. - L'Abbé De Choisy. Par MM. Champollion-Figeac et Aimé Champollion Fils. Guyot Frères, Imprimeurs-Libraires, Paris-Lyon 1850, p. 49.
Chemnitz, Bogislaff Philip von - Königlichen Schwedischen In Teutschland geführten Kriegs Ander Theil / Worin Dessen völliger verlauff von des GlorWürdigsten Königs / Gustaff Adolph / des Andern vnd Grossen tödlichen hintritt / vnd ausgang des tausend / sechs hundert vnd zwey vnd dreyssigsten Jahres / bis auf itzicher Königl.-May. Reichs Cantzlers / gevollmächtigten Legatens in Teutschland vnd bey Dero Arméen / auch Directorn des Evangelischen Bundes abreisen nacher Schweden beschrieben wird Aus glaubwürdigen vnd mehrenteils Original-Acten / Documenten / vnd Relationen Zusammengetragen / vnd in vier Bücher abgefasset Durch Itziger Königl.-May. zu Schweden Teutschen Historiographum Bogislaff Philip von Chemnitz. Mit Königl. Mayst. zu Schweden sonderbahren Gnaden vnd Privilegien / Gedruckt

zu Stockholm / In Verlegung Johannis Janssonii, Regii Typographi. Im Jahr Christi / M.DC.LIII.
C i c e r o - Epist. ad Atticum, zie Winstedt M.A., E.O.
C l é m e n t , D a v i d - Bibliothèque curieuse Historique et Critique ou Catalogue raisonné de livres difficiles à trouver, Tome premier. A Göttingen, chez Jean Guillaume Schmid. M.DCC.L.

Cohn et Paul Wendland, Leopold - Philo Alexandrinus Opera quae supersunt. Ediderunt - -, Berolini Typis et Impensis Georgii Reimeri 1896-1930, VI, p. 22.
Colomiès, Paul - Gallia Orientalis sive Gallorum qui Linguam Hebraeam Vel alias Orientales Excoluerunt Vitae. Variis hinc inde praesidiis adornatae, Labore & Studio Pauli Colomesii Rvpellensis. Hagae-Comitis: Ex Typographia Adriani Vlacq. MDCLXV.
Coulbeaux, J.-B. - Histoire Politique et Religieuse d'Abyssinie Depuis les temps les plus reculés jusqu'à l'avènement de Ménélick II. Tome II Sixième Partie: Depuis l'invasion de Gragne jusqu'à Fassilidès (1527-1632). Editeur: Geuthner, 13, Rue Jacob, Paris 1929.

Delattre S.J.e.a., Pierre - Les établissements des Jésuites en France depuis quatre siècles. Répertoire topo-bibliographique publié à l'occasion du quatrième centenaire de la fondation de la Compagnie de Jésus 1540-1940. Sous la direction de - -, avec le concours d'un grand nombre de collaborateurs. Enghien (Belgique), Institut Supérieur de Théologie / Wetteren (Belgique), Imprimerie De Meester Frères. Tomes I-V, 1949-1957.
Delplanche, René - Un légiste anversois au service de l'Espagne Pierre Roose, Chef-Président du Conseil-Privé des Pays-Bas (1586-1673). Avec une étude iconographique par le comte Thierry de Limburg Stirum, Président du Cabinet Belge d'Iconographie. Editions Universitaires, Les Presses de Belgique, 1945.
Dibon, Paul Auguste Georges - L'Enseignement philosophique dans les universités néerlandaises à l'époque pré-cartésienne (1575-1650). Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de Letteren en Wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit te Leiden, op gezag van de rector magnificus Mr. J.M. van Bemmelen, hoogleraar in de faculteit der Rechtsgeleerdheid, tegen de bedenkingen van de faculteit der Letteren en Wijsbegeerte te verdedigen op woensdag 17 maart 1954 te 15 uur door - -. Geboren te Romorantin (Frankrijk) in 1915.
Dictionnaire de Biographie Française - Tome neuvième Clésinger-Dallier 1961. Tome dixième Dallière-Desplagnes 1965.
Dolk, Mr. Dr. Th. F.J.A. - De Geschiedenis van het Gemeenlandshuis van Delfland te Delft. N.V. Technische Boekhandel en Drukkerij J. Waltman Jr., Delft - 1933.
Du Cange - zie Glossarium.
Duff M.A., J.D. - Lucan with an English translation by - -. The Civil War Books I-X. The Loeb Classical Library, London-New York MCMXXVIII.
Duro, Cesáreo Fernández - Armada Española desde la Unión de los Reinos de Castilla y de Aragón, por - - de las Reales Academias de la Historia y de Bellas Artes de San Fernando. Tomo IV. Madrid, Est. Tipográfico 'Sucesores de Rivadeneyra', Impresores de la Real Casa. Paseo de San Vicente, núm. 20. 1898.

Elliott, J.H. - The Revolt of the Catalans. - A Study in the Decline of Spain (1598-1640). Cambridge, At the University Press 1963.
Etablissements des Jésuites - zie Delattre S.J.e.a., Pierre.

F a i d e r , P a u l - Collection d'Etudes Latines publiée par la Société des Etudes Latines sous la Direction de J. Marouzeau. III: Répertoire des Index et Lexiques d'Auteurs

Latins par - -. Société d'Edition 'Les Belles-Lettres', 95, Boulevard Raspail, Paris, VIe. 1926.
F e r e t , P. - La Faculté de Théologie de Paris et ses Docteurs les plus célèbres par l'Abbé - -. Époque Moderne. Tomes I-VII. Paris, Alph. Picard et Fils, Libraires-Éditeurs. 1900-1910.
F r i t z , G. - Pâques. Les controverses Pascales in: Dict. Théol. Cath. XI, kol. 1948 vv.
F r i j n s , W.M. - Vondel's Lyckklaght aan het Vrouwekoor in: Studiën, Tijdschrift voor Godsdienst, Wetenschap en Letteren, Nieuwe Reeks, Zeven en zestigste Jaargang, Honderd vier en twintigste Deel, Tweede Halfjaar 1935, p. 24-46. L.C.G. Malmberg, 's-Hertogenbosch.
F ü r s t , J u l i u s - Bibliotheca Judaica. Bibliographisches Handbuch der gesammten jüdischen Literatur mit Einschluss der Schriften über Juden und Judenthum und einer Geschichte der jüdischen Bibliographie von - -. Erster Teil: A-H; zweiter Teil: I-M; dritter und letzter Teil: N-Z. Georg Olms Verlagsbuchhandlung, Hildesheim 1960.

G e l d e r , D r . H.E. v a n - Die Haghe: Jaarboek 1913 onder redactie van - -. 's-Gravenhage, Mouton & Co., 1913.
G i d s , D e - 35 jaargang 3 serie 9 jaargang 1871. Eerste deel, Amsterdam 1871.
G l o s s a r i u m - Mediae et Infimae Latinitatis conditum a Carolo Du Fresne Domino Du Cange auctum a Monachis Ordinis S. Benedicti cum supplementis integris D.P. Carpenterii Adelungii, Aliorum, Suisque digessit G.A.L. Henschel sequuntur Glossarium Gallicum, Tabulae, Indices Auctorum et Rerum, Dissertationes Editio Nova aucta pluribus verbis aliorum scriptorum a Léopold Favre Membre de la Société de l'Histoire de France et correspondant de la Société des Antiquaires de France. Niort L. Favre, Imprimeur-Éditeur 1883-1887.
G r a n d e E n c i c l o p é d i a - Portuguesa e Brasileira. Illustrada com cerca de 15.000 gravuras e 400 estampas a cores Vol. I-XL (Appêndice). Editorial Enciclopédia, Limitada Lisboa Rio de Janeiro.

H a a s , L. - Der schwedische Ministerresident Carl Marin. Ein Parteifreund von Antistes Breitinger. Von - -, in: Schweizerische Zeitschrift für Geschichte. Revue Suisse d'Histoire. Rivista Storica Svizzera. 3. Jahrgang. Redigiert von Karl Schib und Jean- Charles Biaudet. 1952.
H a a s , L. - Schwedens Politik gegenüber der Eidgenossenschaft während des Dreissigjährigen Krieges in: Schweizer Beiträge zur Allgemeinen Geschichte (Etudes suisses d'histoire générale, Studi svizzeri di storia generala). Band 9. 1951. Herausgegeben von Werner Näf, Professor an der Universität Bern. Verlag Herbert Lang & Cie. Bern.
H a l l w i c h , H e r m a n n - Briefe und Akten zur Geschichte Wallensteins (1630-1634). Bände I-IV. Wien, 1912. In Kommission bei Alfred Hölder.
H a u c k , D r . K a r l - Karl Ludwig, Kurfürst von der Pfalz (1617-1680) von - -. Leipzig, Verlag von Breitkopf & Härtel. 1903.
H a v e r s m i t , W i l l e m - zie Meulen, R. van der: De Courant.
H i r t e n f e l d u n d D r . H. M e y n e r t , I. - Oesterreichisches Militär-Konversations-

Lexikon. Unter Mitwirkung mehrerer Offiziere der k.k. Armee. Redigiert und herausgegeben von - -. Wien, 1851. In Kommission bei Carl Gerold und Sohn.
Histoire - de l'administration des affaires étrangères de Suède par Sven Tunberg, Carl-Frederik Palmstierna, Arne Munthe, Arne Forssell, Torsten Gihl et Nils G. Wollin. Traduit du suédois par Alfred Mohn. Upsal 1940. Imprimerie Almqvist & Wiksell S.A.
Histoire - des trois derniers Empereurs des Turcs. Depuis 1623. jusqu'à 1677. Traduite de l'Anglois du S.r Ricaut. Tome premier. Seconde Edition reveuë & corrigée. Suivant la Copie Imprimée. A Paris, Chez la Veuve Louïs Billaine. M DC LXXXIV.
Historical Catalogue - of the Printed Editions of Holy Scripture in the library of the British and Foreign Bible Society compiled by T.H. Darlow M.A. and H.F. Moule M.A. In two volumes. Vol. II - Polyglots and Languages other than English. London, The Bible House, 146, Queen Victoria Street E.C. 1911.
Hoeufft, Jhr. Mr. W.H. - Genealogie van het Geslacht Hoeufft met vermelding van wapens en kwartieren alsmede een aanhangsel. Naar het handschrift van wijlen Jhr. D. Hoeufft bewerkt en aangevuld door Jhr. Mr. W.H. Hoeufft. Niet in de handel. Middelburg, J.C. & W. Altorffer. 1905.
Hoffmann, C.G. - Die Ehre des Fürst- und Gräphlichen Hauses von Mannsfeld. In dem Alter seiner Ankunft, grossen verrichtungen Seiner Fürsten und Grafen, insonderheit in dem Leben und Thaten Peter Ernstens, Fürsten des Heil. Röm. Reichs und Grafen von Mannsfeld aus dem Zeugnisse glaubwürdiger Scribenten vorgestellet. Mit einer Vorrede, worinne von dem Auf- und Abnehmen derer teutschen Häuser insonderheit denen Veränderungen im Mannsfeldischen Hause gehandelt wird. Nebst zweyfachen Register Von D. Christian Gottfried Hoffmann. Andere Aufflage, Leipzig / Anno 1718.
Honoratus, Servius Maurus - Servii Grammatici qvi fervntvr in Vergilii Carmina Commentarii recensvervnt Georgivs Thilo et Hermannvs Hagen. Vol. I. Aeneidos Librorum I-V commentarii recensvit Georgivs Thilo. Exemplar anastatice iteratvm. Lipsiae et Berolini in Aedibvs B.G. Tevbneri MCMXXIII.
Hoogewerff, G.J. - Bescheiden in Italië omtrent Nederlandsche Kunstenaars en Geleerden. Derde Deel. Rome. Overige Bibliotheken, Rijks Geschiedkundige Publicatiën Kleine Serie 17. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff 1917.
Horatius - Epistulae, zie Villeneuve, Fr.
zie ook, Rushton Fairclough, H.
Hudita, I. - Histoire des Relations Diplomatiques entre la France et la Transylvanie au XVIIe siècle (1635-1683) par - -, Docteur ès Lettres de l'Université de Paris. Paris, Librairie Universitaire, J. Gamber, Editeur, 7, Rue Danton. 1927.
Huschke, Dr. Wolfgang - Herzog Wilhelm von Weimar als Statthalter Gustav Adolfs in Thüringen und schwedischer Generalleutnant 1631-1635. Jena, Verlag von Gustav Fischer, 1936.
Hutchinson, W.M.L. - Pliny Letters with an English translation by William Melmoth revised by - -. In two volumes I London-New York, MCMXXIII, The Loeb Classical Library.

Inventaire - sommaire des Archives du Département des Affaires Étrangères. Mémoires et Documents. France. Paris, Imprimerie Nationale. M DCCC LXXXIII.

I r m e r , G e o r g - Die Verhandlungen Schwedens und seiner Verbündeten mit Wallen-

stein und dem Kaiser von 1631 bis 1634. Von - -. Veranlasst und unterstützt durch die K. Archiv-Verwaltung. Leipzig, Verlag von S. Hirzel. 3 Theile. 1888-1891.
Irmer, Dr. Georg - Hans Georg von Arnim. Lebensbild eines protestantischen Feldherrn und Staatsmannes aus der Zeit des dreissigjährigen Krieges von - -. Mit einem Bildnis Hans Georgs von Arnim. Leipzig, Verlag von S. Hirzel. 1894.
Izaac, H.J. - Martial. Epigrammes. Texte établi et traduit par - -. 1930-1933. Paris, Coll. d. Univ. de France.

Jaekel, Siegfried - Academia Scientiarvm Germanica Berolinensis. Bibliotheca Scriptorvm Graecorvm et Romanorvm Tevbneriana. Edita consilio atqve avctoritate institvti Graecoromanae antiqvitatis stvdiis colendis destinati: Menandri Sententiae: Comparatio Menandri et Philistionis edidit - -. Lipsiae in Aedibvs B.G. Tevbneri MCMLXIV.
Jebb-Pierson - The Fragments of Sophocles III, Cambridge 1917.
Jones, Horace Leonard - The Geography of Strabo with an English translation by Horace Leonard Jones, Ph. D., LL.D. in eight volumes. The Loeb Classical Library, London-New York MCMXVII-MCMXXXII.
Jugie, M. - Eutychès et Eutychianisme in: Dict. Théol. Cath. V, kol. 1582 vv.

Kellenbenz, Hermann - Hamburg und die Französisch-Schwedische Zusammenarbeit im 30jährigen Krieg in: Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte. Band 49/50 mit Register zu Band 40-50, p. 83-107. Hamburg, Hans Christians Verlag 1964.
Kemke, Johannes - Patricius Junius (Patrick Young) Bibliothekar der Könige Jacob I. und Carl I. von England. Mitteilungen aus seinem Briefwechsel herausgegeben von - -. Sammlung Bibliothek wissenschaftlicher Arbeiten herausgegeben von Karl Dziatzko. 12 Heft. Leipzig, Verlag von M. Spirgalis. 1898.
Knuvelder, Gerard - Handboek tot de Geschiedenis der Nederlandse Letterkunde. Tweede deel. Tweede, herziene druk. L.C.G. Malmberg, 's-Hertogenbosch 1958.
Kretzschmar, Johannes - Der Heilbronner Bund 1632-1635. Bände 1-3. Lübeck 1922. Druck und Verlag von H.G. Rahtgens.
Krüner, Dr. Friedrich - Johann von Rusdorf, kurpfälzischer Gesandter und Staatsmann während des dreissigjährigen Krieges. Halle, Hermann Gesenius, 1876.
Kvaĉala, Dr. J. - Thomas Campanella und Ferdinand II in: Sitzungsberichte der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Klasse. CLIX Band. Jahrgang 1907, Wien 1908. In Kommission bei Alfred Hölder.

Leman, Auguste - Richelieu et Olivarès. Leurs négociations secrètes de 1636 à 1642 pour le rétablissement de la paix. Par - -, professeur à l'université catholique de Lille. Lille, Facultés catholiques. Economat, Boulevard Vauban, 60. 1938.
Leman, Auguste - Urbain VIII et la rivalité de la France et de la maison d'Autriche de 1631 à 1635. Thèse pour le doctorat ès Lettres Presentée à la Faculté des Lettres de l'Universite de Paris. 1919, Lille, René Giard,

libraire-éditeur, 2, rue Royale, 2 - Paris, Edouard Champion, libraire-éditeur, 5, quai Malaquais, 5.

Lewis, W.H. - Assault on Olympus. The Rise of the House of Gramont between 1604 and 1678. André Deutsch Limited, London. 1958.
Ligtenberg, Catharina - Willem Usselinx. Proefschrift ter verkrijging van den graad van doctor in de Nederlandsche Letterkunde aan de Rijks-Universiteit te Utrecht, op gezag van den rector-magnificus dr. B.J. Kouwer, hoogleeraar in de Faculteit der Geneeskunde, volgens besluit van den Senaat der Universiteit tegen de bedenkingen van de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte te verdedigen op donderdag 9 juli 1914, des namiddags te drie uur, door - -, geboren te 's-Gravenhage. A. Oosthoek, 1914, Utrecht.
Livet, Georges - La Guerre de trente ans ('Que sais-je?'). Le point des connaissances actuelles No. 1083. Presses Universitaires de France, 108, Boulevard Saint-Germain, Paris. 1963.
Lucanus, M. Annaeus - De Bello civili I, 281.
Lucanus, M. Annaeus - zie ook Duff M.A., J.D.
Lysen, LL. D., A. - Hugo Grotius, Essays on his life and works selected for the occasion of the tercentenary of his 'De iure belli ac pacis' 1625-1925. With a preface by Jacob ter Meulen. Leyden, A.W. Sythoff's Publishing Co., 1925.

Mackay, Janet - Little Madam. A biography of Henrietta Maria. London, G. Bell & Sons, Ltd. 1939.
Margadant, S.W.F. - Twintigduizend Citaten, Aphorismen en Spreekwoorden bijeengebracht door - -. H.P. Leopold's Uitgevers-Maatschappij N.V., 's-Gravenhage 1935.
Marquardi Gudii - et Claudii Sarravii Senatoris Parisiensis Epistolae Una cum Responsis: Quibus accedunt ex Bibliotheca Gudiana clarissimorum & doctissimorum Virorum, qui duobus ultimis seculis floruerunt ... Curante Petro Burmanno [II] Claudii Sarravii Senatoris Parisiensis Epistolae ex Bibliotheca Gudiana avctiores. Lvgdvni Botavorvm, Apud Joh. du Vivie, MDCCXI.
Martialis, Marcus Valerius - Epigrammata, zie Izaac, H.J.
Mecenseffy, Grete - Habsburger im 17. Jahrhundert. Die Beziehungen der Höfe von Wien und Madrid während des Dreissigjährigen Krieges, in: Archiv für österreichische Geschichte 121 Band 1. Heft. Wien 1955.
Meier O.F.M., Ludger - Die Werke des Erfurter Kartäusers Jakob von Jüterbog in ihrer handschriftlichen Überlieferung Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters Texte und Untersuchungen begründet von Clemens Baeumker. Fortgeführt von Martin Grabmann in Verbindung mit Bernhard Geyer, Ludwig Ort, Franz Pelster, Michael Schmaus herausgegeben von Artur M. Landgraf. Band XXXVII, Heft 5. Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, Münster Westf. [1955].
Meineke, Augustus - Fragmenta Comicorum Graecorum Collegit et disposuit - -. Vol. 1-V. Berolini. Typis et impensis G. Reimeri. MDCCCXXXIX-MDCCCLVII.
Memoriae Hamburgenses - sive Hamburgi, Et Virorum de Ecclesia, Reque publica & Scholastica Hamburgensi bene meritorum. Elogia & Vitae, collectore Jo. Alberto Fabricio, D. Prof. Publ. & Scholae Rectore. Hamburgi, Sumtu Christiani Liebezeit. Typis Spieringianis, A.C. MDCCX.
Memorie - del Maresciallo di campo Ulisse de Salis-Marschlins. Pubblicate a cura della

Società Storica grigione e della Pro Grigioni italiano con introduzione e annotazioni del dottor C. v. Jecklin. Coira 1931 - Editore F. Schuler.
Mercure François XXI - A Paris, Chez Olivier de Varennes, ruë S. Iacques, au Vase d'Or. M.DC.XXXIX.
Meulen, R. van der - De Courant. Geschiedkundig en vergelijkend overzicht der nieuwsbladen van alle landen. Naar in- en uitheemsche bronnen bewerkt. Met 39 facsimiles, waarvan 9 buiten den tekst gedrukt. De Courant. Geschiedenis, Samenstelling en Beheer van Groote en Kleine nieuwsbladen. Naar in- en uitheemsche bronnen bewerkt door Willem Haversmit. z.j. [1885]. A.W. Sijthoff, Uitgever, Leiden.
Miller Ph. D., LL. D., Frank Justus - Seneca's Tragedies with an English translation by - -. In two volumes II Agamemnon Thyestes Hercules Oetaeus Phoenissae Octavia. The Loeb Classical Library, London-New York MCMXVII.
Molhuysen, Dr. P.C. - Bronnen tot de geschiedenis der Leidsche Universiteit. Uitgegeven door - -. Tweede Deel. 8 Febr. 1610-7 Febr. 1647. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff. 1916.
Mozley M.A., J.H. - Statius, With an English translation by - -, in two volumes. The Loeb Classical Library, London-New York MCMXXVIII.
Muller Fz., Samuel - Mare Clausum. Bijdrage tot de geschiedenis der rivaliteit van Engeland en Nederland in de zeventiende eeuw. Diss. Leiden. Amsterdam, Frederik Muller 1872.
Mun, Gabriel de - Richelieu et la Maison de Savoye. L'Ambassade de Particelli d'Hémery en Piémont par - -. Paris, Librairie Plon. Plon-Nourrit et Cie, Imprimeurs-Editeurs. 8, Rue Garancière - 6e. 1907.

Nuntiaturberichte - aus Deutschland 1628-1635 nebst ergänzenden Actenstücken. Nuntiatur des Pallotto 1628-1630 Erster Band 1628. Im Auftrage des k. preussischen historischen Instituts in Rom. Bearbeitet von Hans Kiewning. Berlin 1895. Verlag von A. Bath, W. Mohrenstrasse 19.

Ovidius - Heroides, zie Showerman, Grant.

Paris, Histoire générale de - Registres des délibérations du Bureau de la Ville de Paris, publiés par les soins du Service des Traveaux Historiques de la Ville. Tome dix-huitième 1620-1624. Texte édité et annoté par Henry de Surirey de Saint Remy, Conservateur adjoint à la Bibliothèque Historique de la Ville de Paris, Archiviste honoraire aux Archives Nationales. Paris, Imprimerie Nationale. MDCCCCLIII.
Paz, Julián - Catálogo de la Colección de Documentos inéditos para la Historia de España. Tomo I, Madrid 1930 - Tomo II, Madrid 1931.
Peerage, The complete - of England Scotland Ireland Great Britain and the United Kingdom extant extinct or dormant by G.E.C. New edition, revised and much enlarged edited by the Hon. Vicary Gibbs. London, The St. Catherine Press Ltd. 1910-1940 I-XIII. Vanaf vol. VI:
The complete Peerage or a history of the House of Lords and all its members from the earliest times by G.E.C. revised and much enlarged by the Hon. Vicary Gibbs. New edited by H.A. Doubleday, Duncan Warrand and Lord Howard de Walden. Londen, The St. Catherine Press, 29 Great Queen Street, Kingsway, W.C. 1945.

Philo Alexandrinus - Opera, zie Cohn, Leopold.
Pintard, René - Le libertinage érudit dans la première moitié du XVIIe siècle. Tomes 1-2. Ancienne Librairie Furne: Boivin et Cie, Editeurs, 3 et 5 rue Palatine - Paris VIe 1943.
Plantet, Eugène - Correspondance des Deys d'Alger avec la Cour de France 1579-1833. Receuillie dans les dépôts d'archives des Affaires Etrangères, de la Marine, des Colonies et de la Chambre de Commerce de Marseille et publiée avec une introduction, des éclaircissements et des notes par - -. Tome premier (1579-1700). Tome second (1700-1833). Paris, Ancienne Librairie Germer Baillière et Cie Félix Alcan, Editeur, 108, Boulevard Saint-Germain, 108. 1889.
Plinius, Caecilius Secundus, C. - Epistulae, zie Hutchinson, W.M.L.
Pollard e.a., A.W. - A Short-title Catalogue of Books Printed in England, Scotland, & Ireland And of English Books Printed Abroad 1475-1640 Compiled by A.W. Pollard & G.R. Redgrave with the help of G.F. Barwick, G. Watson Cole, Ethel Fegan, F.S. Ferguson, W.W. Greg, W. Jaggard, Stephen K. Jones, F.R.D. Needham, H.R. Plomer, Cecie Stainer, E.V. Stocks and others. London, Printed by Arrangement with the Bibliographical Society for Bernard Quaritch ltd., 11 Grafton Street New Bond Street. 1926.

Ranum, Orest A. - Léon Bouthillier, comte de Chavigny créature de Richelieu et secrétaire d'Etat aux Affaires Etrangères in: Revue d'Histoire Diplomatique. Paris, Editions A. Pedone, 13, Rue Soufflot. 1960.
Ranum, Orest A. - Richelieu and the Councillors of Louis XIII. - A Study of the Secretaries of State and Superintendents of Finance in the Ministry of Richelieu 1635-1642. Oxford, At the Clarendon Press 1963.
Renouard, Ant. Aug. - Annales de l'imprimerie des Estienne ou histoire de la famille des Estienne et de ses éditions. 2° Édition Paris, chez Jules Renouard et Cie, Libraires. M.DCCC.XLIII.
Repgen, Konrad - Die Römische Kurie und der Westfälische Friede. Idee und Wirklichkeit des Papstum im 16. und 17. Jahrhundert. Band I. 1 Teil. Max Niemeyer Verlag, Tübingen 1962. Band I. 2 Teil. 1965.
Riemsdijk, Jhr. Mr. Th. van - De Griffie van Hare Hoog Mogenden. Bijdrage tot de kennis van het Archief van de Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff 1885.
Riesenfeld, Harald and Blenda - Repertorium Lexicographicum Graecum. A Catalogue of Indexes and Dictionaries to Greek Authors. Almqvist & Wiksell, Stockholm 1954.
Rodrigues, José Honório - Historiografia e Bibliografia do Domínio Holandês no Brasil. Rio de Janeiro 1949.
Rodrigues, José Honório - Historiografia del Brasil. Siglo XVII. Traducción del portugués por A. Alatorre. Mexico, 1963.
Rönnefarth, Helmuth K.G. - Konferenzen und Verträge. Vertrags-Ploetz ein Handbuch geschichtlich bedeutsamer Zusammenkünfte und Vereinbarungen. Teil II 3 Band: Neuere Zeit 1492-1914. Zweite erweiterte und veränderte Auflage. Bearbeitet von - -. Herausgeber und Verlag A.G. Ploetz, Würzburg, 1958.

Rott, Edouard - Histoire de Représentation Diplomatique de la France auprès des Cantons Suisses, de leurs Alliés et de leurs Confédéréz. IV-I. Joab-Gilbert Du Landé de Siqueville, Ambassadeur ordinaire aux Ligues Grises. Mars 1633-Avril 1635-[-Décembre 1635]. Imprimerie Benteli S.A., Bumpliz 1911 - Félix Alcan, Editeur, Paris 1911.
Ruë, Pieter De La - Staatkundig en Heldhartig Zeeland, verdeeld in twee Afdeelingen, bevattende in zig de Vermaardste Mannen van Staat en Oorlog, die daar uit voortgesprooten zyn, Saamenvergaderd en in orde geschikt, door - -. Te Middelburg, By M. en A. Callenfels, Boekverkoopers 1736.
Rushton Fairclough, H. - Horace Satires, Epistles and Ars Poetica with an English translation. The Loeb Classical Library, London-Cambridge Massachussets MCMXXXVI.
Rushton Fairclough, H. - Virgil with a English translation by - -. In two volumes I Eclogues Georgics Aeneid I-VI. London-New York MCMXVI.

Samuel, Ernst - Johann Banér als Ermattungsstratege in den Feldzügen 1634-1639. Giessen 1921. v. Münchow'sche Hof- und Univ.-Druckerei Otto Kindt Wwe.
Sargeaunt, John - Terence with an English translation by - -. In two volumes. The Loeb Classical Library, London-New York MCMXX.
Schwarz, Henry Frederick - The Imperial Privy Council in the Seventeenth Century bij - -. With a supplement: The social Structure of the Imperial Privy Council, 1600-1674 by Henry F. Schwarz and John I. Coddington. Cambridge, Harvard University Press, 1943.
Seneca, L. Ann. - zie Miller, Frank Justus.
Showerman, Grant - Ovid Heroides and Amores with an English translation by - -. The Loeb Classical Library, London-New York MCMXXI.
Springell, Francis C. - Connoisseur & Diplomat by - -. The Earl of Arundel's Embassy to Germany in 1636 as recounted in William Crowne's Diary, the Earl's letters and other contemporary sources with a catalogue of the topographical drawings made on the journey by Wenceslaus Hollar. Maggs Bros. Ltd. 1963.
Statius, Publ. Papin. - Thebais, zie Mozley, J.H.
Sterck, J.F.M. - Oorkonden over Vondel en zijn kring met portretten en facsimilé's verzameld en uitgegeven door - -, schoolopziener in het district Haarlem. N.V. Uitgevers-Maatschappij, voorheen Paul Brand, Bussum 1918.
Sterck, J.F.M. - Werken van J.A. Alberdingk Thym verzameld en gerangschikt met inleiding en overzichten door - -. Deel XIV Verspreide Verhalen Deel V. Amsterdam's-Gravenhage 1909.
Strabo - *ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ*, zie Jones, Horace Leonard.
Strada, Famianus - Famiani Stradae Romani E Societate Iesv De Bello Belgico Decas Prima Ab Excessu Caroli V Imp. An. MDLV Vsque ad initia Praefecturae Alexandri Farnesii Parmae, ac Placentiae Ducis An. MDLXXVIII. Romae, Typis Francisci Corbelletti, MDCXXXII.
Strada, Famianus - R.P. Famiani Stradae Romani E Societate Iesv De Bello

Belgico Decas Prima Ab excessu Caroli V Imp. Vsque ad initia Praefecturae Alexandri Farnesii Parmae, ac Placentiae Ducis III. Antverpiae, Typis Ioannes Cnobbari. M.DC.XXXV.
Strada, Famianus - Famiani Stradae Romani E Societate Iesv De Bello Belgico Decas Secvnda Ab initio Praefecturae Alexandri Farnesii Parmae Placentiaeqve Dvcis III. An. M.D.LXXVIII. Vsque ad An. M.D.XC. Cum Privilegiis, Romae, Ex Typographia Haeredum Francisci Corbelletti, MDCXLVII.

Tallemant des Réaux - Historiettes. Tome premier. Texte intégral établi et annoté par Antoine Adam avec la collaboration de Mlle G. Delassault. Index des noms. Bibliothèque de la Pléiade. 1960. Tome second 1961. Librairie Gallimard.
Talon, Omer - Mémoires, zie Champollion-Figeac.
Tamizey de Larroque, Philippe - Lettres de Peiresc aux Frères Dupuy, publiées par - -. Paris, Imprimerie Nationale. Tome premier: Décembre 1617-Décembre 1628, M DCCC LXXXVIII; Tome deuxième: Janvier 1629-Décembre 1633, M DCCC XC; Tome troisième: Janvier 1634-Juin 1637, M DCCC XCII.
Terentius Afer, Publius - Andria 305/6.
zie ook: Sargeaunt, J.

Valori, Aldo - Enciclopedia Biografica e Bibliografica Italiana. Serie XX. Condottieri e Generali del Seicento. Istituto Editoriale Italiano. Bernardo Carlo Tosi, S.A., Roma 1943.
Varnhagen, Francisco Adolfo de - História Geral do Brasil. Antes da sua separação e independência de Portugal by -, Visconde de Porto Seguro, Natural de Sorocaba. Tomo segundo. Revisão e Notas de Rodolfo Garcia. 5.ª Edição integral. Edições Melhoramentos, 1956.
Vergilius Maro, Publ. - zie Rushton Fairclough, H.
Vernet, F. - Irenée (saint), évêque de Lyon in: Dict. Théol. Cath. VII, kol. 2394 vv.
Villeneuve, François - Horace, Odes et Épodes, texte établi et traduit par - -. Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé. Paris, Société d'Édition 'Les Belles Lettres', 95, Boulevard Raspail, 95. 1927.
Villeneuve, François - Horace, Épitres. Texte établi et traduit par - -. Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé. Paris, Société d'Édition 'Les Belles Lettres', 95, Boulevard Raspail, 95. 1934.
Vogel, C.J. de - Greek Philosophy I Thales to Plato. Leiden 1950.
Vorsterman van Oyen, A.A. - Stam-en Wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche Familiën, met Genealogische en Heraldische Aanteekeningen. Te Groningen bij J.B. Wolters, 1885-1890.
Vorsterman van Oyen, A.A. - Het Vorstenhuis Oranje-Nassau van de vroegste tijden tot heden. Leiden en Utrecht, A.W. Sijthoff en J.L. Beijers 1882.

Waard, C. de - Journal tenu par Isaac Beeckman de 1604 à 1634 publié avec une introduction et des notes. Tome quatrième. Supplément. La Haye, Martinus Nijhoff, 1953.

W a l t h e r , H a n s - Proverbia sententiaeque latinitatis aevi. - Lateinische Sprichwörter und Sentenzen des Mittelalters in alphabetischer Anordnung. Göttingen, 1963 (Carmina medii aevi posterioris latina 2:1).
W a n d r u s z k a , A d a m - Reichspatriotismus und Reichspolitik zur Zeit des Prager Friedens von 1635. Hermann Böhlaus Nachf., Graz-Köln 1955.
W i n s t e d t M.A., E.O. - Cicero Letters to Atticus with an English translation by - -. In three volumes I The Loeb Classical Library, London-New York MCMXX.
W o r p , D r . J.A. - De Briefwisseling van Constantijn Huygens (1608-1687) uitgegeven door -. 's-Gravenhage, Martinus Nijhoff. Eerste deel: 1608-1634, 1911; Tweede deel: 1634-1639, 1913; Derde deel: 1640-1644, 1914; Vierde deel: 1644-1649, 1915; Vijfde deel: 1649-1663, 1916.
W r a n g e l , E. - De betrekkingen tusschen Zweden en de Nederlanden op het gebied van letteren en wetenschap voornamelijk gedurende de zeventiende eeuw door - -, hoogleraar aan de Universiteit te Lund. Uit het Zweedsch vertaald door Mevrouw Beets-Damsté. Uitgegeven vanwege de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Boekhandel en Drukkerij voorheen E.J. Brill. Leiden 1901.
W r a n g e l , F.U. - Rikskansleren Axel Oxenstiernas Resa till och i Frankrike 1635. Stockholm 1914. P.A. Norstedt & Söners Förlag.

Z i n k e i s e n , J o h a n n W i l h e l m - Geschichte des osmanischen Reiches in Europa, von - -. Sieben Bände. Register von I.H. Möller. Gotha, 1863. Bei Friedrich Andreas Perthes.

2. Register van Brieven.

De cijfers zijn de nummers der brieven. De nummers der brieven van hen, aan wie Grotius schreef, zijn romein, van hen die Grotius schreven, cursief gedrukt.

Bernhard van Saksen-Weimar, 2472.
Bouthillier de Chavigny, Léon le, 2158.
Brahe, Per, 2398.

Camerarius, Ludwig, 2135, 2145, 2153, 2163, 2169, 2181, 2196, 2209, 2222, 2235, 2248, 2258, 2272, 2279, 2289, 2298, 2308, 2322, 2326, 2371, 2380, 2389, 2399, 2423, 2430, 2441, 2448, 2456, 2463, 2475, 2484.
Cappel, Louis, 2313, *2324, 2436*.
Christina van Zweden, 2136, 2154, 2170, 2182, 2236, 2249, 2259, 2280, 2290, 2318, 2378, *2464*.
Colmar, Regering van, 2219, *2276*.
Cunaeus, Petrus, *2195*.

Damcke, Joachim, *2233, 2336*.

Gemmingen, Wolfgang von, 2210.
Groot, Cornelis de, *2346, 2357, 2393, 2408, 2414, 2424, 2437*, 2449.
Groot, Jan de, 2270.
Groot, Pieter de, *2358*.
Groot, Willem de, 2131, *2149, 2159*, 2162, *2167*, 2184, *2190*, 2197, *2202*, 2211, *2220*, 2226, 2237, 2244, 2250, *2268*, 2271, *2295*, 2299, *2302, 2304, 2315, 2325*, 2327, 2344, 2345, 2362, *2374*, 2381, *2388, 2410*, 2415, *2422*, 2431, *2439*, 2450, *2461*, 2465, 2485, 2491.
Grubbe, Lars, 2148, 2198, 2212, 2223, 2238, 2251, 2281, 2300, 2372, 2400.
Gruter, Isaac, *2266*.

Heufft, Johan, *2419*.
Holing, Peter, 2207.

Isenburg, Gravin van, 2474.

Johann Philipp, Rijngraaf, *2446*, 2473.

Marini, Charles, *2174, 2177*, 2205, 2242, 2245, *2252*, 2256, *2264*, 2269, 2278, *2291*, 2316, *2339, 2351, 2354*, 2367, *2368*, 2375, *2395*, 2420, 2428, *2429, 2445, 2462*, 2468, *2476, 2488*.
Matthisius, Assuerus, *2369, 2377, 2417*.
Maurier, Benjamin Aubéry du, 2292.
Maurier, Louis Aubéry du, 2293.
May, Paul du, 2227.
Müller, Georg, *2394*, 2477.

Otto, Rijngraaf, 2213, 2224, *2363*, 2397, *2438, 2444, 2460*, 2483, *2489*.
Oxenstierna, Axel, 2137, 2140, *2144*, 2146, *2152*, 2155, 2164, 2171, 2175, 2178, 2185, 2187, 2188, 2194, 2199, 2214, *2215*, 2228, *2229*, 2239, 2247, 2254, 2255, 2260, *2262*, 2265, 2273, *2282*, 2287, 2294, 2297, 2309, 2314, 2319, 2323, 2328, 2333, *2337*, 2343, 2352, 2359, 2365, 2373, 2382, 2390,

2401, 2409, *2412*, 2413, 2425, 2432, *2433*, 2442, 2451, 2457, 2466, 2478, 2486, 2492.
Oxenstierna, Johan Axelsson, 2402.

Peblicz, Georg Johann, 2348, 2396, 2447.
Peiresc, Nicolas Claude Fabry de, 2366, *2440*.
Ponikau, Tobias von, 2469.

Reigersberch, Nicolaes van, 2132, *2133, 2141*, 2147, 2150, *2151*, 2156, *2160, 2161*, 2165, *2168, 2176*, 2179, *2183*, 2189, *2191, 2193*, 2200, *2221*, 2230, *2231*, 2240, *2241, 2253, 2261, 2267*, 2275, *2277*, 2283, *2288, 2296*, 2301, *2303, 2305*, 2307, 2310, *2311, 2317*, 2320, *2321*, 2329, *2332*, 2334, *2335, 2338, 2340*, 2341, *2347, 2350*, 2353, *2355*, 2360, *2361, 2364, 2370, 2379*, 2383, *2385, 2386*, 2391, 2403, *2411*, 2416, *2418*, 2421, *2427*, 2434, 2452, 2454, 2458, 2470, 2479, *2482, 2490*, 2493.
Rohan, Henri de, 2471.
Ruarus, Martinus, 2481.
Runkel-van Wied, gravin van Solms, Elisabeth van, 2285.

Saeko, Philipp, *2128, 2172*.
Salmasius, Claudius, 2142.

Salvius, Johan Adler, 2404.
Sarravius, Claudius, *2130*, 2138.
Schmalz, Peter, 2157, 2201, 2274, 2284, 2312, 2330, 2342, 2384, 2387, 2405, 2426, 2443, 2453, 2459, 2467, 2480, 2494.
Skytte, Bengt, 2203.
Skytte, Johan, 2406.
Slupecki de Konary, Jerzy, 2216.
Spanheim, Friedrich, *2349*.
Spiring, Isaac, *2192*.
Spiring Silvercrona, Petter, *2129, 2139, 2143, 2204, 2243*.
Sprecher, Fortunatus, 2206, 2232, 2246, 2257, 2263, 2306, 2356, 2376, 2455.

Thou, François Auguste de, 2208.

Vagetius, Henricus, *2234*, 2331.
Vondel, Joost van den, 2134.
Vossius, Gerard Johannes, *2166*, 2173, *2186*, 2217, 2218, 2225, *2392*, 2407, 2435.
Vossius, Mattheus, 2487.

Wolff, Herman, 2286.
Wtenbogaert, Johannes, *2180*.

3. Lijst van geciteerde plaatsen uit Griekse en Latijnse schrijvers en uit het Oude en Nieuwe Testament.

Het cijfer achter de punt geeft de bladzijde aan, waar het citaat in de tekst der brieven voorkomt.

Accius, Lucius Fragmenta 364 (Evrysaces XIII). 469

Cassius, Dio Cocceianus *Ῥωμαικά (Ῥωμαικη ἱστορία)* 47, 49, 2. 446
Cicero, Marcus Tullius Ad Atticum II, 16. 141
Cicero, Marcus Tullius Ad Atticum X, 8, 4, 8. 46
Cicero, Marcus Tullius De finibus bonorum et malorum II, 27. 445
Cicero, Marcus Tullius De finibus bonorum et malorum III, 14. 446
Cicero, Marcus Tullius In Catilinam I, V. 273
Cicero, Marcus Tullius In C. Verrem IV, 43, 95. 371
Cicero, Marcus Tullius Laelius sive de Amicitia XXIV. 445

Euripides Cyclops 120. 353
Euripides Fragmenta 1110. 377

Herodotus II, 104. 121
Hesiodus *ΕΡΓΑ* 346. 126
Homerus Ilias IX, 443. 116
Homerus Ilias XVIII, 112. 469
Homerus Ilias XIX, 65. 469
Homerus Ilias XXIII. 9
Horatius Flaccus, Quintus Ars Poetica 417. 493
Horatius Flaccus, Quintus Ars Poetica 451/2. 351
Horatius Flaccus, Quintus Carmina I, 9, 14. 213
Horatius Flaccus, Quintus Carmina II, 18, 32. 146
Horatius Flaccus, Quintus Carmina III, 3, 70. 146
Horatius Flaccus, Quintus Epistulae I, XI, 9. 142
Horatius Flaccus, Quintus Epodi 16, 6. 214
Horatius Flaccus, Quintus Satyrae II, 5, 90/1. 391
Horatius Flaccus, Quintus Satyrae II, 6, 1. 239

Jeremia 35, 1-19. 535

Josephus, Flavius Antiquitates Judaïcae XV, 371. 535
Josephus, Flavius Contra Apionem I, 165 (22). 534
Juvenalis, Decimus Junius Satyrae VII, 154. 445 aant.
Juvenalis, Decimus Junius Satyrae X, 258. 445
Juvenalis, Decimus Junius Satyrae X, 283. 445

Livius, Titus Ab urbe condita XXI, IV, 6. 560
Livius, Titus Ab urbe condita XXVIII, XLII, 7. 363
Livius, Titus Ab urbe condita XXXVIII, XXV, 13. 37

Menander Fragmenta Comicorum Graecorum (Meineke) IV, p. 194 (VIII). 523

Ovidius Naso, Publius De arte amandi I, 615. 6
Ovidius Naso, Publius De arte amandi I, 618. 6
Ovidius Naso, Publius Heroidum Epistulae V, 123. 377
Ovidius Naso, Publius Heroidum Epistulae XVIII. 439
Ovidius Naso, Publius Heroidum Epistulae XIX. 439
Ovidius Naso, Publius Metamorphoses VI, 212. 517

Philemon Fragmenta Comicorum Graecorum (Meineke) IV, p. 37 (XI). 522
Plato Alcibiades II, 143A 1-4. 286
Plinius Caecilius Secundus, Gaius Epistolae I, XXIII. 309
Polybius *ΙΣΤΟΡΙΩΝ* V, 68, 8. 146
Propertius, Sextus Aurelius Elegiae II, 32, 37. 177

Seneca Minor, Lucius Annaeus Epistolae ad Lucilium XCIII, 2. 446
Seneca Minor, Lucius Annaeus Thyestes 621. 175
Sophocles Aiax frg. 920. 234
Sophocles Aiax frg. 1266/7. 234
Statius, Publius Papinius Thebais IV, 646-VII, 104. 9
Strabo *ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ* XIII, 1, 22. 439
Suetonius Tranquillus, Caius Vita Domitiani XXIII. 234
Suidas E 3560. 490

Tacitus, Publius Cornelius Annales III, 53, 4. 376
Tacitus, Publius Cornelius De Vita et moribus Cn. Julii Agricolae liber IX. 123, 124
Terentius Afer, Publius Andria 68. 445
Terentius Afer, Publius Andria 305. 273
Terentius Afer, Publius Eunuchus 381. 198, 267
Tertullianus, Quintus Septimius Florens De Anima XX. 446

Vergilius Maro, Publius Aeneis I, 118. 446
Vergilius Maro, Publius Aeneis I, 204. 373
Vergilius Maro, Publius Aeneis II, 61. 515
Vergilius Maro, Publius Aeneis Aeneis III, 376. 510
Vergilius Maro, Publius Aeneis V, 42-604. 9
Vergilius Maro, Publius Bucolica X, 62. 177
Vergilius Maro, Publius Georgica I, 200. 114
Vergilius Maro, Publius Georgica IV, 86/7. 357

4. Register van persoonsnamen, aadrijkskundige namen en boektitels.

Voor aanwijzingen ten gebruike het register zij verwezen naar deel III, pag. 489.

A

Aarlanderveen, heer van, zie Nooms, Willem.
Aarschot 73.
Abbatia Heijllesema 32.
Abbesteegh, Willem 291, 321, 384, 420.
Abbevilla, zie Abbeville.
Abbeville 331.
Abbot, Robert 534[5].
Abbot, Robert *In Richardi Thomsoni Angli-Belgici Diatribam de Amissione et Intercisione Iustificationis et Gratiae Animadversio brevis in Exercitationes de Gratia et Perseverantia Sanctorum, Londini 1618.* 534.
Abessinië 119, 121, 132, 143.
Abraham 121.
Abregé des privileges ei indulgences de la confrairie du saint scapulaire de Nostre Dame du Mont Carmel, ensemble quelques miracles faits en faveur du mesme saint scapulaire. 41, 396.
Abydos 439.
Accius, Lucius 469.
Accius, Lucius *Fragmenta (Evrysaces).* 469.
Adda 71, 76, 86, 87, 92.
Addua, zie Adda.
Admiraliteit op de Maas 172.
Adresa (?) 182.
Adrichem, Jacob Jacobsz. van 447, 540.
Adrichem, Joost Jacobsz. van 267[9], 395, 431, 461, 504, 539.
Adrichem, Maria van 504.
Aelianus = Spiring Silvercrona, Petter 102, 351, 385.
Aemilius = Wyts, Jacob 386.
Aenipons, zie Innsbrück.
Aer(d)besie = Zweden 157, 189, 332, 351, 385, 423.
Aerssen, heer van Sommelsdijk, François van 184, 185, 224, 265, 268, 284, 293, 340, 344, 386, 390, 456, 464, 467, 496, 532.
Aethiopia, zie Ethiopië.
Afrika 132, 288.
Agricola, Gnaeus Julius 123[5].
Aitzema, Foppe van 74, 112, 198[4], 222, 230, 270, 272, 311, 325, 547.
Aix-en-Provence 185, 475, 548.
Albert, hertog van Chaulnes, Honoré d' 79[12], 88, 97, 124, 126, 129, 130, 151, 182, 221, 239, 252, 259, 261, 331.
Albis, zie Elbe.
Alblasserwaard 263.
Albuquerque, Antonio de 293, 313[4], 383, 550.

Albuquerque, Matias de 293[19], 313[4].
Alcaeus = bestand 81, 173, 219, 220, 271, 285, 292, 309, 312, 317, 320, 333, 336, 340, 343, 352, 357, 384, 385, 387, 390, 422, 446, 455, 501, 532, 547.
Alderstadt, zie Halberstadt (?).
Aldobrandini, Elena 492[10].
Aldobrandini, Ippolito 170[2], 216[13].
Alès 373.
Alès, synode van 127, 233.
Alesiensis synodus, zie Alès, synode van.
Alexander III, paus 507, 509, 513, 545.
Alexander de Grote 560.
Alexander = Engeland 242, 268, 417, 440, 514, 536.
Alexandria, zie Allessandria.
Alexandrië (Alexandrijns) 120, 170, 174, 534.
Algeria, zie Algiers.
Algiers 182.
Aligre, Etienne d' 414[1], 418, 421, 425.
Alkmaar 294, 312.
Allatius, Leo 61, 95, 147, 403, 469.
Allatius, Leo *Leonis Allatii de Psellis, & eorum scriptis Diatriba, ad Nobilissimum & Eruditissimum Virum Jacobum Gaffarellum D. Aegidii Priorem. Romae apud Mascardum 1634.* 61.
Allerheiligenbaai 293, 313, 383, 550.
Allessandria 523, 527, 529, 531, 533.
Allessandro Cesare, abbé de Scaglia 287, 296, 302.
Allobrox, zie Vittorio Amedeo.
Alpen 20, 97, 144, 147, 191, 255, 286, 339, 373, 415, 437, 445, 452, 462, 476, 477, 479, 498, 500, 507, 511, 513, 529.
Alpes, zie Alpen.

Alsatia, zie Elzas.
Altenburg 288.
Altenburg, hertog van, zie Saksen-Gotha, Ernst I de Vrome, hertog van.
Altenburgum, zie Altenburg.
Amalfi, hertog van, zie Arragona, Ottavio d'.
Amance 303.
Amantium, zie Amance.
Ambianum, zie Amiens.
Ambon 80.
Ambona, zie Ambon.
Americana Societas, zie Westindische Compagnie.
Amerika (Amerikanen, Amerikaans) 68, 97, 110, 133, 166, 170, 191, 227, 240, 487, 492, 512.
Amiens 239, 252, 259, 261, 331.
Amstelodamum, zie Amsterdam.
Amstelredamum, zie Amsterdam.
Amsterdam (Amsterdammer, Amsterdams) 3, 5, 7, 10, 21, 24, 30, 36, 44, 50, 58, 59, 60, 61, 75, 83, 95, 99, 100, 109, 112, 115, 127, 136, 139, 202, 207, 223, 224, 228, 256, 266, 277, 283, 291, 307, 310, 312, 332, 336, 342, 344, 345, 346, 347, 352, 358, 374, 379, 385, 386, 387, 395, 402, 403, 404, 427, 429, 431, 438, 441, 470, 471, 473, 487, 501, 504, 505, 508, 532, 533, 541, 544, 549, 553.
Amsterodamum, zie Amsterdam.
Amurath IV, sultan der Ottomanen 65, 68, 77, 186, 245, 273[4], 279, 338, 349, 351, 363, 381, 412, 416, 437, 443, 458, 460, 482, 513, 524, 526, 544, 560.
Amyraut, Moïse 185[16], 210.
Amyraut, Moïse *Traité de la prédestination. Saumur, 1634.* 185, 210.
Anchises 9.
Andegavensis ducatus, zie Anjou.
Andegavia, zie Angers.
Andernach 53, 63, 67.
Andreae, Joachim 2, 24, 177, 224, 317, 352, 357, 417.
Angennes, markies van Poigny, Jacques d' 110, 112, 381, 410, 414, 417, 423, 459, 485, 497, 498, 501.
Angers 10, 463, 468.
Anglia, zie Engeland.
Angoulême, hertog van, zie Valois, Charles de.
Anjou 298.
Anna van Denemarken, koningin van Engeland 380[14].
Anna van Oostenrijk, koningin van Frankrijk 182.
Anna van Pommeren 93[13], 130, 191.
Anna Catharina Constantia, zie Anna Katarzyna Konstancja.
Anna Juliane, zuster van Rijngraaf Otto 125.
Anna Katarzyna Konstancja 253[8].
Annapes, graaf van, zie Robles, Alexander de.
Antonnacum (Antunnacum), zie Andernach.
Antverpia, zie Antwerpen.
Antwerpen 8, 21, 29, 31, 93, 512.
Aphrodite 439.
Aquae Calidae, zie Vichy.

Aquae Pugenses, zie Pougues.
Aquitania, zie Guienne.
Arabië (Arabisch) 122, 123, 470.
Aragon 240.
Arausionensis, zie Oranje.
Arausionensis princeps, zie Frederik Hendrik.
Arcadius 10^{4}.
Archemorus 9^{8}.
Ardennen 3, 4, 14, 15, 19, 28, 29, 39, 57, 88.
Arduennae, zie Ardennen.
Argentoratum, zie Straatsburg.
Argi (Argos), zie Griekenland (Grieken).
Aristoteles 534.
Aristoteles = Holland 42, 49, 50, 75, 89, 103, 187, 251, 264, 265, 268, 285, 292, 312, 320, 352, 365, 446, 547.
Arnaldus, zie Arnauld.
Arnauld de Corbeville, Isaac 29, 30, 31, 69, 220, 305, 306, 339, 368.
Arnhem 282, 333, 336, 343, 346, 365, 374, 376, 383, 389, 391.
Arnhemum, zie Arnhem.
Arnim-Boytzenburg, Hans (Johann) Georg von 91^{10}, 108, 112, 129, 132, 405.
Arnobius 23.
Arod de Sénévas, markies van St. Romain, Melchior 404, 406, 414, 415, 416, 434, 464, 526.
Arragona, prins van Piccolomini, hertog van Amalfi, Ottavio d; 7, 57, 63, 66, 73, 87, 92, 101, 125, 129, 173, 333, 383, 384, 389, 410, 452, 486, 488, 491, 492, 493, 510.
Arraial, fort 22, 41, 207.
Arsenius, zie Aerssen, François van.
Artesia, zie Artois.
Artois 16, 22, 34, 38, 41, 53, 57, 63, 73, 79, 87, 92, 97, 100, 106, 112, 170, 188, 208, 214, 388, 528.
Arundel, graaf van, zie Howard, Thomas.
Arvernum, zie Auvergne.
Arzerum, zie Erzurum.
Assumar, graaf van, zie Mello de Braganza, Francisco de.
Asta, zie Asti.
Asti 530.
Aston of Forfar, Walter 194^{10}, 195, 197, 375^{6}, 381, 514.
Athene (Atheners, Atheens) 254.
Atlantische Oceaan 486, 498.
Atlas 2.
Atrebates, zie Artois.

Aubas de Gratiollet, Jean d' 5, 11, 12, 15, 31.
Aubert, Jean-Baptiste *S.P.N. Cyrilli Alexandriae Archiepiscopi Opera Quae Reperiri Potuerunt Omnia; cura et studio Joannis Auberti. Parisiis MDCXXXVIII.* 122, 149.
Aubremont, baron van Ribaucourt, Johan Koenraad d' 62.
Aubusson, sieur de Castelnouvel, de Beauregard, de St. Quentin, de St. Paul en de Montaut, Hector d' 24[9], 25, 37, 96.
Augsburg 122, 290.
Augsburg, confessie van 330, 404.
Augusta Trevirorum, zie Trier.
Augusta [Vindelicorum], zie Augsburg.
Augustini promontorium, zie Cap S. Agostinho.
Aureliae, zie Orléans.
Aurelianum, zie Orléans.
Auriacus princeps, zie Frederik Hendrik.
Austrasia 368.
Austria (Austriacus), zie Oostenrijk (Oostenrijks).
Autrimentum, zie Hautremont.
Auvergne 463, 468.
Avaux, graaf van, zie Mesmes, Claude de
Avein 19, 57, 88.
Avenio, zie Avignon.
Avennae, zie Avesnes.
Avesnes 15, 353.
Avignon 418, 478, 500, 522.
Axelius, zie Oxenstierna, Axel.
Axpe, don Martino d' 293, 333, 536.
Aytona, markies van, zie Moncada, Francisco de.
Azië (Aziaten, Aziatisch) 132.

B

Babylon (Babylonië) 120, 560.
Baccarat 169.
Bacchylides = Mainz 281, 290.
Backer, Jacob 115.
Baden 156.
Baden, Wilhelm, markgraaf van 248[11].
Baden-Durlach, Friedrich V, markgraaf van 78[11], 152, 464[3], 468.
Baerle, Caspar van, zie Barlaeus, Caspar.
Baglioni, Malatesta 106[7], 141[10], 151, 157, 170, 285, 286, 327, 419.
Bagno, Giovanni Francesco Guidi del 435.
Bahy, zie Allerheiligenbaai.
Baia de todos los santos, zie Allerheiligenbaai.
Bains de Bormio 77.
Balduinus, Franciscus 10[7].

Balduinus, Franciscus *Francisci Baldvini Jvrisconsvlti Constantinvs Magnvs sive de Constantini Imperatoris legibus ecclesiasticis et civilibvs Commentariorvm Libri dvo, Basileae 1556, heruitgegeven curã Joachimi Clyten De Parchvn Megalopolitani. Argentorati. Impensis Pauli Ledertz, Typis Caroli Kieffer. Anno M.DC.XII.* 10.
Ballarino, Giovanni Battista 416.
Balthicum mare, zie Baltische Zee.
Baltische Zee 79, 515.
Banér, Axel 238, 413, 487, 509, 520.
Banér, Johan Gustavsson 7, 24, 37, 53, 74, 108, 118, 134, 159, 176, 202, 233, 238, 316, 336, 344, 346, 362, 377, 382, 388, 406, 409, 411, 412, 415, 422, 429, 441, 450, 471, 515, 519, 520.
Bar 143, 157, 169, 173, 283.
Barberini, Francesco 185.
Barcelona 170, 197, 241, 369.
Barcino, zie Barcelona.
Bardinelli, Orlando, zie Alexander III, paus.
Barillon, Jean Jacques 463[7], 468, 470.
Barlaeus, Caspar 94, 115, 540.
Barlaeus, Caspar *Casparis Barlaei Mercator sapiens, sive Oratio de conjungendis Mercaturae & Philosophiae studiis: habita in Inaugurationem Illustris Amstelodamensium Scholae, 5. Id. Jan. 1632. Amsterdami, Ex Typographia Guilielmi Blaeu 1632.* 540.
Barlaeus, Caspar *Casparis Barlaei Oratio de Animae humanae admirandis, Habita in Illustri Amstelodamensium Gymnasio, cum Libros Aristotelis de Anima interpretaretur. Amstelodami, Apud Guilielmum Blaeu 1635.* 540.
Bar-le-Duc 163, 169, 173, 243, 248.
Barra, zie Bar-le-Duc.
Barrault, graaf van, zie Jaubert, Emeri.
Barrensis ducatus, zie Bar.
Barwitz, vrijheer van Fernamont, Johann Franz 304[15].
Basilea, zie Bazel.
Basilides, zie Fâsiladas.
Basilius, zie Fâsiladas.
Basius, mr. Johan 4, 107, 329, 395, 461, 468, 504.
Bastilia, zie Bastille, (La).
Bastille, (La) 29, 30, 69, 214, 217, 220, 295, 296, 305, 306, 553.
Batavia (Batavi, Batavicus, Batavus), zie Holland (Hollanders, Hollands).
Batua, zie Betuwe.
Baudartius, zie Oudart, Robert.
Baudissin, Wolf Heinrich von 336[1], 406, 409, 411.
Bavaria (Bavaricus), zie Beieren (Beiers).
Bayonne 8, 21.
Bazel 427, 494, 506, 512, 517, 524, 529.
Beaufort, baron van, zie Beck, Johann.

Beaumont, Simon van 6, 36, 102, 172, 208, 277, 320, 374, 386, 389, 536.
Beauregard, sieur de 24[9], 25, 37, 96, 98, 109, 169, 181, 230, 325.
Beck, baron van Beaufort, heer van Wydimb, Johann 169[11], 173.
Beieren 125, 381.
Beieren, keurvorst van, zei aant. Maximiliaan I.
Beieren, keurvorst van Keulen, Ferdinand van 224, 256, 262, 298, 358, 381, 452.
Beinemium, zie Beinheim.
Beinheim 67.
Beïram Pasja 560.
Belfort 512.
Belfort(i)um, zie Belfort.
Belgium (Belgae, Belgia, Belgicus), zie Nederland (Nederlanders, Nederlands). zie Zuidelijke Nederlanden.
Bellay, baron de la Feuillée, René du 123.
Bellièvre, Pomponne de 449[11], 451.
Belvedere 525, 530, 543, 545.
Belviderium, zie Belvedere.
Benavente, graaf van, zie Pimentel de Herrera, Juan Alfonso.
Benavides de Benevent, don Christoval 56, 93, 460.
Benavides Carillo y Toledo, markies van Caracena, Luis de 530.
Beneventi de Benavides, don Christoforo 368[13].
Benfeld 78, 183, 192, 195, 202, 203, 350, 355, 356, 368, 429, 430, 436, 483, 506, 512, 524, 529.
Benjamin ben Jona 166.
Benjamin ben Jona *Masaot schel Rabbi Benjamin.* 166.
Bennebroek, heer van, zie Pauw, dr. Adriaen Reyniersz.
Bensheim 64.
Ben(s)hemium, zie Bensheim.
Bentivoglio, Guido 272[4].
Bentivoglio, Guido *Relazioni di G. Bentivoglio in tempo delle sue nunziature di Fiandra e di Francia. Anversa 1629.* 272.
Bentivoglio, Guido *Della Guerra di Fiandra, Descritta dal cardinal Bentivoglio, Keulen 1633-1639.* 272.
Berbenno 142, 144.
Berbennum, zie Berbenno.
Berchman, Peter 24, 177.
Berckel, Gerard Jansz. van 46[3], 75, 90[4].
Berckel, Maria van 329[12].
Beresteyn, mr. Cornelis Paulusz. van 447, 540.
Berg, Eleonora Catharina Febronia van den 542.
Berg, Frederik, graaf van den 542.
Berg, heer van Stevensweert, Hendrik, graaf van den 344.
Berganus comes 266.
Berlarianum manuscriptum 266.
Berlijn 224, 230, 471.
Bern 186.
Bernegger, Matthias 403[5], 470.
Besançon 507.

Beschryvinge van den Ouden, Ouden, heel Ouden Man: ofte Den Ouderdom ende 't Leven van Thomas Parr Enghelsman, ... die is gheboren geweest, Anno 1483, ende nu noch leeft inde Stadt Londen, zijnde Oudt 152 Jaren en etlijcke Maenden. Overgeset uyt 't Engelsch in Nederduytsch door H.H. (Met portret van Parr op den titel). Tot Delff, Gedruckt by Jan Pietersz. Waalpot, ... 1635. 425.
Besemer, Adriaen Lenertsz. 172[4].
Besold, Christoph 307[11].
Betavia, zie Betuwe.
Betfort 6, 11, 19, 30.
Betfurtum, zie Betfort.
Béthune, hertog van Sully, Maximilien de 312.
Betuwe 138, 140, 179, 180, 192, 198, 209, 222, 359, 375, 389, 409, 411.
Betz, Friedrich 546.
Beveren, Cornelis van 224, 265, 270, 293, 340, 375, 456, 524, 548.
Beveren, Willem van 524[2].
Beza, Theodorus 551.
Beza, Theodorus *Octantenevf Psaevlmes mis en rithme Francoise. Quaranteneuf, par Clement Marot, auec le Cantique de Symeon, & les dix Commandemens. Et quarãte par Théodore de Besze, de Vezelay en Bourgõgne. Le nom des nottes y font adioustez, pour plus facile intelligence, à ceux qui ont quelque commencement à la Musique. Et grande entree à ceux qui desirent l'entendre. Ensemble l'Instruction pour cognoistre les valeurs des nottes, & autres choses requises. De l'Imprimerie de Simon du Bosc. Auec Priuilege. M.D.LVI.* 551.
Beza, Theodorus *Les Pseavmes mis en rime Francoise, Par Clement Marot, & Theodore de Beze. Pseavme IX. Chantez au Seigneur qui habite en Sion, & annoncez ses faits entre les peuples. De l'Imprimerie de François Jaquy. Povr Antoine Vincent. à Lion. M.D.LXII. Auec priuilege du Roy, pour dix ans.* 551.
Bicker, Andries 2, 24, 177, 224, 317, 352, 357, 417.
Bie, Maria de 212.
Bignon, Jérôme 136, 146, 206, 403, 444, 445, 447, 451, 463, 468, 470, 489.
Bilderbeek, Henrick van 63, 278, 284, 313.
Billandia, zie Bijlandt.

Billant, zie Bijlandt.
Billy, baron van, zie Robles, Alexander de.
Bingen 191, 203.
Bingium, zie Bingen.
Binville, Charles Barthélemy de 500.
Binville, Charles Barthélemy de *Les Veritez françoises opposées aux calomnies espagnolles, ou Réfutation des impostures contenuës en la déclaration imprimée à Bruxelles sous le nom du cardinal-infant, par un gentilhomme de Picardie, Beauvais, 1635-1639. trois parties en 3 vol.* 500.
Bipont(i)um (Bipontinus), zie Zweibrücken.
Birkenfeld, Georg Wilhelm, paltsgraaf van 79[2].
Bisschop, Simon, zie Episcopius, Simon.
Blaeu, dr. Johan 59[1], 61, 147.
Blaeu, Willem Jansz. 59, 60, 61, 95, 126, 147, 403, 427, 438, 473, 505, 549.
Blaeu, Willem Jansz. *Tonneel des Aerderijcx, ofte Nieuwe Atlas: Theatrum orbis terrarum, sive Atlas novus, in quo Tabulae et Descriptiones omnium regionum. Amsterd. Guil. et Joa. Blaeu 1635 Pars I, II.* 403, 470.
Blaignac, baron van, zie Jaubert, Emeri.
Blauwius, zie Blaeu.
Bleiswijk, Evert Adriaensz. van 540.
Blesa(e), zie Blois.
Bloemcool = Oxenstierna, Axel 21, 219, 222, 352, 423, 493.
Blois 13, 55.
Blom, Matheus 210.
Blon, Michiel le 347, 404.
Bloncke, dr. Anthonie 36, 58, 113, 258.
Bode, Matthias 162[1].
Boeddhisme (boeddhistisch) 534.
Boetzelaer, Gideon van den 227[8], 444[6].
Bohemen 38, 68, 89, 260, 339, 350, 419.
Bois-le-Vicomte 18.
Bolckenstein, Von (?) 355, 356.
Bologna 233, 304.
Bolognetto[aant.], Giorgio 6, 19, 26, 28, 80, 95, 99, 131, 138, 143, 157, 185, 205, 327, 419, 444, 468, 550.
Bonelles, sieur de, zie Bullion, Claude de.
Bönninghausen, Lothar Dietrich, Freiherr von 464[4], 467[12].
Boogaerd, mr. Nicolaes Adriaensz. 447, 540.
Boom, Abraham 115.
Bordeaux 11, 20, 41, 54, 57, 68, 80, 81, 151, 163, 171, 173, 500, 501, 512.
Bordes et de Grigny, sieur des, zie Mercier, Josias.
Boreel, dr. Willem 402[4].
Borentruda, zie Porrentruy.
Borja y Velasco, Gaspar de 453[1], 460.
Bormio 64, 66, 68, 71, 76, 77, 86, 92, 117, 124, 126, 129, 131, 143, 144, 145, 150, 156, 165, 186, 203, 237, 245, 318, 349, 366, 367, 373, 377, 384, 401, 411, 415, 559.
Bormium, zie Bormio.
Borre van Overschie, zie Overschie.

Borussia (Borussicus), zie Pruisen.
Bosch, Den 21, 33, 100, 209, 263, 392, 504, 541.
Bosch, Hieronymus (Jeronimo) de 23.
Bosch, Johan van den 4, 32, 47, 50, 138, 166, 210, 213, 220, 266, 301, 303, 330, 561.
Boswell, sir William 446[11].
Bouckhorst, heer van Noordwijk en Wimmenum, Nicolaes van den 209, 343, 374, 389.
Bouillon, hertog van, zie La Tour d'Auvergne, Frédéric Maurice de. La Tour d'Auvergne, Henri de.
Bouillon, huis van 311.
Bourbon, Anne Geneviève de 444[7].
Bourbon, koning van Navarra, Antoine de 298[5].
Bourbon, graaf van Soissons, Charles de 310[1].
Bourbon, prins van Condé, Henri de 15, 40, 55, 65, 66, 68, 79, 80, 81, 196, 296, 359, 382, 444, 499, 513, 518, 550, 553.
Bourbon, graaf van Soissons, Louis de 290, 296, 348, 351, 359, 392, 419, 487, 550.
Bourbon, gravin van Soissons, Marie de 310[1], 452[16].
Bourges 10.
Bourgondië (Frans) 26, 166, 167, 169, 173, 191, 196, 239, 243, 255, 287, 327, 339, 341, 359, 379, 382, 415, 518.
Bourgondië (Spaans) 275.
Bourgondië, Otto, paltsgraaf van 507[4], 509, 513, 545.
Bouthillier, heer van Pont en van Fossigny, Claude le 4, 13, 14, 15, 27, 45, 69, 80, 91, 98, 348, 360, 399, 532.
Bouthillier de Chavigny, Léon le 13, 14, 15, 18, 19, 26, 30, 40, 45, 52, 80, 91, 113, 132, 134, 196, 360, 499, 530, 532.
Bouvignes 523, 527, 528, 532.
Boviniacum, zie Bouvignes.
Boxtehudanus, zie Boxtehude.
Boxtehude 405.
Bozzolo, vorst van, zie Gonzaga, Scipione.
Brabant (Brabants) 8, 28, 29, 30, 34, 38, 40, 42, 43, 45, 51, 62, 63, 65, 73, 78, 99, 100, 124, 125, 126, 128, 129, 130, 132, 147, 151, 159, 170, 175, 179, 185, 196, 214, 217, 221, 263, 268, 301, 302, 320, 548.
Brabantia, zie Brabant.
Brachmanes 535.
Brahe, graaf van Wisingsborg, Per 413[1], 554.

Brandenburg 381, 525.
Brandenburg, keurvorst van, zie Georg Wilhelm.
Brandenburg, Agnes van 336[2].
Brandenburg, Johann Georg van 336[2].
Brandenburg, Johann Sigismund van 336[2].
Brandenburg, Katharina van 336[2].
Brandenburg, Sigismund, markgraaf van 24, 177.
Brandenstein, Christoffer Carl, graaf van 153, 225, 238.
Brandt, C. en A. van Cattenburgh 432.
Brasilia, zie Brazilië.
Brasser, Govert 100, 357, 376.
Brasser, Joost 3, 5, 50, 100.
Brasset, Jean 89, 292, 302, 336.
Braunschweig-Lüneburg 364.
Braunschweig-Lüneburg, Georg, hertog van 7, 21, 25, 27, 30, 35, 42, 57, 74, 88, 96, 108, 112, 122, 129, 152, 154, 195, 202, 220, 238, 256, 259, 315, 319, 322, 326, 334, 335, 361, 409, 410, 450.
Brazilië 36, 41, 42, 103, 126, 130, 152, 165, 206, 210, 223, 224, 251, 254, 262, 269, 288, 291, 293, 312, 313, 334, 383, 386, 391, 452, 460, 550.
Brederode, Johan Wolfert van 264.
Bregenz 437.
Breisach 6, 11, 19.
Breisgau 67.
Breitenfeld 304.
Brema, zie Breme. Bremen.
Breme 457, 476, 478, 492, 496, 512, 516, 525, 531.
Bremen 86, 87, 93, 220, 255, 344, 410, 412, 418, 437, 460.
Brenz 222.
Brescia 194, 195, 196.
Breskens, heer van, zie Sticke, Christoffel.
Bressaeus, zie Maillé, markies van Brezé, Urbain de.
Brest 463, 468.
Bresta, zie Brest.
Bretagne (Breton) 74, 501.
Brezaeus, zie Maillé, markies van Brezé, Urbain de.
Brezé, markies van, zie Maillé, Urbain de.
Briel, Den, zie Brielle.
Briela, zie Brielle.
Brielle 223, 366, 389, 472, 504.
Brigantium, zie Bregenz.
Brila, zie Brielle.
Brisac, zie Breisach.
Brisgavia, zie Breisgau.
Brissacensis, zie Breisach.
Brit(t)annia (Brittanni), zie Engeland.
Brodeau, Jean 427[10].
Brodeau, Jean *Epigrammatum Graecorum libri VII, Annotationibus Jo. Brodaei illustratorum. Cum indice. Froben, Bazel. 1549.* 427.
Brodeau, Jean *Epigrammatum Graecorum, annotationibus Joannis Brodaei ... necnon Vincentii Obsopaei, et Graecis scholiis illustratorum, libri VII.*

Accesserunt Henrici Stephani in quosdam Anthologiae epigrammatum locos annotationes, Francofurti, Wecheli haeredes. 1600. 427.
Broeckhoven, Jacob van 139, 374, 389.
Brömse, Theodorus 227[7].
Brossard, sieur 243.
Brugge 266.
Brügger, Andreas 71, 76[5].
Bruillart, sieur 491.
Brulon, Anne, graaf van 182, 189, 205, 280, 394, 438, 495.
Brunsvicum, zie Brunswijk (= Braunschweig).
Brunsvigia, zie Brunswijk.
Brunswijk 21, 154, 230, 322, 325, 326, 334.
Brussel 11, 12, 15, 19, 29, 45, 48, 63, 73, 141, 156, 170, 205, 261, 285, 368, 378, 386, 459, 464, 467, 489, 498, 500, 507, 510, 518, 536.
Brussel, gazette van 386, 467.
Brutium, zie Calabria.
Brutus, Marcus Junius 446[6].
Bruxella, zie Brussel.
Bucquoi, graaf van, zie Longueval, Albert de.
Buda (Boedapest) 560.
Budacium, zie Budack.
Budack 93.
Bulionius, zie Bullion.
Bullion, sieur de Bonelles, Claude de 14, 15, 16, 17, 27, 30, 40, 45, 80, 81, 96, 98, 109, 169, 195, 217, 235, 238, 276, 277, 303, 328, 350, 383, 392, 398, 399, 412, 416, 429, 435, 521, 529, 531.
Burdegala, zie Bordeaux.
Buren 317.
Burgundia comitatus, zie Franche Comté.
Burgundia ducatus, zie Bourgondië.
Burmania, Rienck van 374, 389.
Bus, Balthazar de 253.
Buscum Vicecomitis, zie Bois-le-Vicomte.
Butillerius, zie Bouthillier.
Bijlandt 344, 346, 359, 389, 391, 411.
Bijlandt, Jason 48, 332, 353.

C

Cadix aant. 369, 512.
Caesar, Gaius Julius 446.
Caesar = Rotterdam 58, 75, 102, 159, 174, 188, 222, 224, 251, 268, 285, 312, 319,

332, 344, 351, 357, 365, 387, 390, 401, 422, 468, 501, 518, 532, 536, 548, 553.
Caesarea Mauritaniae, zie Cherchell.
Caesaris Lautera, zie Kaiserslautern.
Cairo 132, 143.
Caius = Zweden 352.
Calaber = Frederik Hendrik 75, 155, 189, 222, 268, 271, 279, 292, 384, 547.
Calabria 171.
Calais 1, 6, 19, 22, 81, 88, 90, 96, 183, 191, 238, 263, 277, 278, 281, 331, 332, 346, 368, 377, 394, 396, 398, 399, 402, 501.
Caletes, zie Calais.
Caletum, zie Calais.
Calidae Aquae, zie Vichy.
Calixtus III, tegenpaus 507[2].
Calixtus, Georg 364, 372, 441.
Callimachus = oorlog 312. aant.
Calvinisten (calvinistisch) 120, 373, 542.
Calvus portus, zie Porto Calvo.
Calvijn 21, 335.
Camaldulensen, orde der 233.
Cambray, zie Kortrijk.
Cambrésis 22, 157.
Cameracensis ager, zie Kortrijk.
Cameracum, zie Kortrijk.
Camerarius, Anna Catharina 59.
Camerarius, Joachim 38[10], 87[1], 106, 164, 214, 274, 392, 448.
Camerarius, Ludwig 7, 12, 20, 25, 26, 38, 51, 52, 59, 65, 86[1], 87, 107, 124, 125, 141, 143, 150, 162, 164, 172, 182, 183, 186, 193, 205, 213, 215, 228, 232, 241, 242, 243, 254, 258, 270, 272, 274, 277, 294, 296, 301, 302, 342, 346, 366, 367, 376, 378, 387, 392, 394, 398, 399, 413, 414, 422, 448, 449, 454, 456, 458, 461, 464, 475, 477, 486, 487, 495, 497, 498, 506, 508, 522, 524, 538, 552. aant.
Camillus = Genève 417.
Campani 507.
Campania, zie Champagne.
Campe, Cornelia 358.
Campe, mr. Jacob 358[14].
Campeggi, Lorenzo 418[9].
Candia 388, 407, 457, 482, 492, 512, 525.
Canes, zie Cannes.
Canisy, markies van, zie Carbonnel, René de.
Cannes 242, 244, 255, 259.
Canterbury 164, 427.
Cantiliacum, zie Chantilly.
Capella oppidum, zie La Capelle.
Capo Corso 30.
Cappel, Jean 280.
Cappel, Louis 280[5], 281, 299, 470.

Cappel, Louis הלגנה דוקינה דוס, *Hoc est Arcanvm Pvnctationis Revelatvm, sive De Punctorum Vocalium & Accentuum apud Hebraeos vera & genuina Antiquitate Diatriba in lucem edita à Thoma Erpenio. Lugduni Batavorum, Apud Iohannem Maire. 1624.* 280, 470. zie ook: Erpenius, Thomas.
Cappel, Louis *Ludovici Cappelli Critica Sacra, sive de variis quae in sacris Veteris Testamenti libris occurrunt lectionibus libri sex; in quibus ex variarum lectionum observatione quamplurima S. Scripturae loca explicantur, illustrantur, atque adeo emendantur non pauca. Cui subjecta est quaestio de locis parallelis Veteris et Novi Testamenti; ejusdem Criticae adversus injustum censorem justa defensio; animadversiones ad librum, cui titulus est Nova Davidis lyra, cum geminâ diatribâ de nomine Dei. Edita in lucem studio et opera Joannis Capellae, auctoris filii. Parisiis 1650.* 280, 281, 299, 300, 470.
Cap S. Agostinho 22, 41.
Capucijnen 87.
Caracena, markies van, zie Benavides Carillo y Toledo, Luis de.
Carafa, prinses van Stigliano, hertogin van Sabbionetta, Anna 241[7], 417, 492[10].
Carafa, hertog van Mondragena, prins van Stigliano, Antonio 492[10].
Carbonnel, markies van Canisy, René de 457[3], 505.
Carelia, zie Karelië.
Carenton(i)um, zie Charenton.
Caretto, markies van Savona y Grana, Francisco del 169, 173, 464, 467, 476, 485, 496.
Carignano, prins van, zie Savoye, Tommaso Francesco van.
Carinthia, zie Karintië.
Carlisle, graaf van, zie Hay, James.
Carlo Borromeo, graaf 408.
Carlos, don, zie Oostenrijk, don Carlos van.
Carnutum, zie Chartres.
Carpus, zie Karpsen, Johann Jacob.
Carthagena 170.
Carthago nova, zie Carthagena.
Carthusiensis, zie Polonus, Jacobus.
Casale aant. 478.
Casaubonus, Isaac 380[4], 387, 439[2], 462, 473, 490, 505, 549.
Casaubonus, Isaac *Isaaci Casauboni Epistulae quotquot reperiri potuerunt, nunc primum junctim editae. Adjecta est epistola de morbi ejus mortisque causa: deque iisdem narratio Raphaelis Thorii. Hagae Comitis, Ex Officina Theodori Maire. MDCXXXVIII.* 380, 387, 439, 462, 473, 490, 505, 549.

Cassandra 272.
Cassius, Dio Cocceianus 446.
Cassius, Dio Cocceianus *Ῥωμαικά (Ῥωμαικη ἱστορία).* 446.
Castelbosco, graaf van, zie Scotti, Fabio.
Castella, zie Castilië.
Castelletum, zie Le Catelet.
Castellum T(h)iderici, zie Château-Thierry.
Castelnouvel, sieur de, zie Aubusson, Hector d'.
Castelnovo 545.
Castilië 170, 197, 241, 288, 291.
Castilionaeus, zie Coligny, graaf van Châtillon, Gaspard de.
Catalania, zie Catalonië.
Catalaunum, zie Châlons-sur-Marne.
Catalonië 170, 288, 291, 369.
Catilina = Musch, Cornelis 309, 333, 336, 455.
Cats, Jacob 353.
Catullus = bestand 294, 313, 357, 446, 455, 479, 518.
Catz, heer van Coulster, Jhr. Joris van 212.
Catz, Theophilus van 212
Caumont, markies van La Force, Jacques Nompar de 3, 4, 11, 12, 14, 16, 19, 20, 27, 30, 40, 53, 64, 66, 67, 78, 96, 118, 128, 142, 144, 149, 157, 160, 163, 165, 166, 167, 169, 173, 176, 180, 184, 185, 190, 193, 236, 248, 276, 290, 297, 305, 306, 360, 362, 366, 368, 373, 397, 400, 401, 450, 487.
Cecilia Renata, dochter van Ferdinand II 106^{10}, 181^{9}, 312^{15}.
Celada, markies van, zie Cordoba y Alvaredo, Alonso Gaspar de.
Cerasol, Julius 482.
Cerbellon, Johann, graaf van 77, 129, 142^{15}, 318, 319, 337, 408, 415, 419, 511, 559.
Chabanais, prins van, zie Montluc, Adrien de.
Chabot-Charny-Buzançois, Marguerite 425^{7}.
Chalcedon, concilie van 120.
Chaldaea 120, 122, 535.
Châlons-sur-Marne 92, 158, 190, 211, 226, 236, 239, 513, 518, 552.
Champagne 52, 80, 96, 169, 182, 184, 192, 195, 201, 204, 215, 226, 305, 306, 348, 351, 419, 487, 488, 491, 493, 510, 513, 549, 551, 552, 554.
Champagne, graaf van La Suse, Louis de 16.
Chantiliacum, zie Chantilly.
Chantilly 119, 132, 143, 145.
Charbonnières, Nicolas, sieur de 253, 419, 423.
Charenton 120, 172, 185, 220, 231, 267, 302, 330, 370.
Charenton, synode van 127.
Charmes 388.
Charmium, zie Charmes.
Charnacé, Hercule Girard de 89, 101, 152, 159, 168, 285, 292, 309, 333, 343, 348, 365, 374, 387, 389, 390, 412, 431, 442, 459, 460, 462, 464, 467, 476, 494, 496, 511, 518, 522, 536, 541, 548.
Chartres 359, 381.
Charybdis 227.
Château-Thierry 4, 11, 13, 31, 192, 193.
Châtillon, graaf van, zie Coligny, Gaspard de.

Chaulnes, hertog van, zie Albert, Honoré d'.
Chaunius, zie Albert, Honaré d'.
Chavigny, graaf van, zie Bouthillier, Léon le.
Cherchell 182.
Chiavenna 64, 66, 68, 71, 72, 76, 77, 92, 186, 202, 203, 338, 342, 363, 454, 456, 525, 545.
China 120.
Christiaan IV, koning van Denemarken 86, 87, 93, 106, 192, 255, 258, 344, 380, 410, 412, 418, 434, 437, 440, 460, 462, 477, 502, 529, 554.
Christina, koningin van Zweden 12, 17, 20, 25, 26, 29, 33, 37, 38, 42, 46, 52, 55, 56, 62, 65, 69, 73, 80, 87, 94, 98, 99, 101, 103, 104, 107, 111, 115, 116, 119, 125, 133, 134, 135, 139, 143, 152, 161, 164, 171, 183, 189, 192, 198, 199, 200, 205, 209, 210, 215, 218, 228, 231, 240[5], 241, 243, 249, 254, 257, 265, 274, 277, 281, 286, 289, 296, 299, 302, 305, 310, 311, 315, 316, 318, 328, 337, 340, 345, 350, 359, 361, 364, 366, 367, 369, 370, 373, 376, 378, 383, 393, 398, 400, 412, 413, 414, 419, 420, 430, 433, 435, 437, 441, 448, 449, 453, 456, 461, 466, 475, 477, 479, 487, 493, 498, 500, 505, 508, 513, 520, 524, 530, 537, 538, 544, 552, 553.
Christine, zuster van Lodewijk XIII van Frankrijk 204[7].
Chrysippus 445[10].
Chrysostomus, Johannes 127[7].
Chur (Coire) 159, 245.
Cicero, Marcus Tullius 46, 141, 273, 371, 445, 446, 522.
Cicero, Marcus Tullius *Ad Att.* 46, 141.
Cicero, Marcus Tullius *De Fin. Bon. et Mal.* 445, 446.
Cicero, Marcus Tullius *In Cat.* 273.
Cicero, Marcus Tullius *In C. Verrem.* 371.
Cicero, Marcus Tullius *Laelius sive de Amic.* 445.
Cicero = Palts, (huis van de) 514.
Cimon = Staten-Generaal, Geunieerde Provinciën 6, 36, 48, 49, 58, 102, 103, 155, 156, 157, 188, 219, 268, 271, 285, 289, 293, 309, 320, 333, 336, 340, 343, 352, 357, 385, 386, 421, 423, 455, 468, 479, 493, 494, 495, 496, 501, 547.
Cisterciënsers 185.
Citium 445.
Clant, Lucas 374, 389.
Clarimons, zie Clermont-Ferrand.
Claudianus = Gereformeerden 172.

Claudius = Polen 234, 357, 358, 385, 401, 421, 423, 479, 502.
Clausel, sieur de La Roche, baron de Saint-Angel, Louis 245[3], 295, 297, 322, 328, 361[7], 382.
Clavenna, zie Chiavenna.
Cleanthes 445.
Clemens = voetvolk 101, 547.
Clermont-Ferrand 463, 468.
Clivia, zie Kleef.
Clodius = Spanje 53, 343.
Clusa, Jacob de, zie Polonus, Jacobus.
Coburgum, zie Koburg.
Cochelbergensis ager, zie Kockelberg.
Codde van der Burgh, Willem 223, 242, 261.
Coeuvres, markies van, zie Estrées, François Annibal, hertog van.
Coire, zie Chur.
Colbius 67.
Coligny, graaf van Châtillon, Gaspard de 3, 4, 6, 8, 11, 14, 15, 31, 55, 57, 73, 79, 88, 96, 103, 110, 129, 150, 173, 175, 196, 214, 216, 217, 219, 243, 244, 248, 252, 253, 255, 259, 260, 283, 286, 290, 297, 300, 309, 312, 320, 323, 327, 331, 339, 341, 350, 360.
Colloredo, Jerónimo (=Jung-Colloredo) 63[5], 73, 106, 110[10], 169[3], 173, 506, 512, 517.
Colloredo, Jerónimo (?) (=Maior-Colloredo) 169.
Colloredo, Radolphe 169[3].
Colmar 13, 14, 19, 29, 64, 67, 69, 91, 94, 97, 105, 110, 111, 124, 125, 128, 132, 141, 144, 150, 152, 165, 205, 223, 368, 436, 445, 449, 451, 459, 462, 463, 467, 485, 486, 487, 488, 493, 497, 498, 500, 501, 506, 512, 515, 516, 517, 524, 526, 529, 531, 532, 538, 552.
Colmaria, zie Colmar.
Colonia Agrippina, zie Keulen.
Colonna, Girolamo 304.
Cômasque 142, 482, 525, 545.
Combalet, dame de, zie Vignerot, Marie Madeleine de.
Como(meer) 171, 202, 408, 507, 511, 513, 527, 533, 550.
Compendium, zie Compiègne.
Compiègne, verdrag van 325.
Comum, zie Como(meer).
Condaeus princeps, zie Bourbon, Henri de.
Condé, prins van, zie Bourbon, Henri de.
Condom 41.
Condomum, zie Condom.
Confluentes (ad Mosellam), zie Koblenz.
Coninghschen, Bernhard van 24, 177.
Coninxhave 290.
Considerations faictes sur le Manifeste escrit par le Duc de Parme au Cheualier Carandiny son Resident à Rome. 458. zie ook: Farnese, Odoardo.
Constans = Grotius, Hugo 49, 313.
Constans = Reigersberch, Maria van 75, 155, 187, 221, 271, 278, 293, 351, 352, 385, 494, 501.
Constantia, zie Konstanz.

Constantinopolis, zie Konstantinopel.
Constantijn I de Grote 10[1].
Contarini di Nicolo, Alvise 28, 53, 54, 110, 118, 159, 179, 215, 269, 271, 277, 288, 328, 339, 349, 386, 444, 449, 462, 468, 496, 551.
Contarini di Tommaso, Alvise 506[10],
Contra-remonstranten 89, 127, 232.
Cordes, Jean de 136, 146, 403, 470.
Cordoba y Alvaredo, markies van Celada, Alonso Gaspar de 241, 296.
Coriolanus = Bouckhorst, Nicolaes van den 343.
Correggio 512.
Corregium, zie Correggio.
Corsica 20.
Corvinus, Johannes Arnoldi 59, 61, 94, 95, 147, 148, 210, 266, 282, 373, 379, 402, 473.
Costada, markies van 478.
Coster, Samuel 10[9].
Coulster, heer van, zie Catz, Jhr. Joris van.
Coulster, Joost Adriaensz. van 47, 63, 64, 251.
Courmenin, baron van, zie Hayes, Louis de.
Coursan 491.
Couwenhoven, Willem Allertsz. van 47, 63, 64, 251, 320.
Crabaten, zie Kroaten.
Cramail, graaf van, zie Montluc, Adrien de.
Cranenburgum, zie Kranenburg.
Crell, Johann 534[1].
Crell, Johann *Commentarius in epistolam ad Galatas ex praelectionibus potissimum Crellii conscriptus a Iona Slichtingio, cum praefatione ejusdem. Racoviae 1628.* 534.
Crell, Johann *Commentarius in epistolam ad Hebraeos, Racoviae 1634.* 534.
Cremona 56, 492, 527, 529, 531, 533.
Crequiacus, zie Créquy de Blanchefort de Canaples, Charles.
Créquy de Blanchefort de Canaples, Charles 19, 20, 29, 54, 71, 76, 79, 97, 171, 174, 187, 201, 202, 204, 216, 226, 237, 240, 244, 245, 255, 261, 289, 319, 327, 342, 360, 363, 366, 448, 452, 457, 487, 492, 499, 507, 561.
Crerin 335.
Criep, Fr. 209.
Cristoph van Oost-Friesland, graaf van Embden 45.
Croati, zie Kroaten.

Crockow (Krackow), Joachim Ernst von 225.
Crommon, mr. Gerard van 307.
Croy, Ernst, hertog van 93, 130.
Croy, graaf van Solre (Sora), Jean de 241.
Cruus van Edeby, Johan 357[16].
Crymasus, (kroniek van) 548.
Culemborch 32.
Culemborch, graaf van, zie Pallandt, Floris van. aant.
Culenburgum, zie Culemborch.
Cun, Petrus van der, zie Cunaeus, Petrus.
Cunaeus, Petrus 81[10], 104, 455, 474, 489, 490, 524, 529.
Cupus, Petrus 85[4].
Curaçao 22.
Curcio 523, 527, 529, 531, 533.
Curcy, zie Curcio.
Curia Rhaetorum, zie Chur (Coire),
Curius, Nicolaus 263[2], 266, 302, 303.
Curken, zie Curcio.
Curliacum, zie Curcio.
Curly, zie Curcio.
Cuylen, Hendrick ter 374, 389.
Cynosura, zie Kleine Beer.
Cyrillus van Alexandrië 122, 361.
Cyrillus van Alexandrië *Adversus libros athei Juliani 30 libri.* 361.
Cyrus II, de Grote, koning der Perzen 534[7].

D

Dabattelinus, zie Taupadell.
Dachstein 429, 436, 480.
Daetrius, Brandanus 364[3], 372, 441.
Daetselaer, Abraham 139, 185.
Dagesteinium, zie Dachstein.
Dähn, M.A., zie Dehn, Moritz August.
Daillé, Jean 470[9]. aant.
Dalen, Gisebert van 364.
Dalen, Paulus van 364[8].
D'Alie 127, 128. aant.
Dallaeus, zie Daillé, Jean.
Damascusdocument 534.
Damcke, Bernhard 160[10], 314.
Damcke, Joachim (= Johannes) 160[9], 314, 315.
Damnits, zie Dömitz.
Dania (Danus), zie Denemarken.
Dannenberg 336.

Dantiscum, zie Dantzig.
Dantzig 1, 201, 202, 378, 514.
Darnaium, zie Darney.
Darney 163, 169, 173.
Dasium, zie Dazio.
Dätri, Brandan, zie Daetrius, Brandanus.
Dauphiné 87, 448, 452.
Davausius, zie Mesmes, Claude de.
Daventria, zie Deventer.
David 253.
Dazio 511.
De Erfordia, zie Polonus, Jacobus.
Degenfeld, Christoph Martin, vrijheer van 16[3], 480.
Dehn, Moritz August 406.
Deinsfeldius, zie Degenfeld.
De Jüterbogk, zie Polonus, Jacobus.
Delft (Delfts) 5, 32, 46, 90, 100, 148, 210, 263, 266, 267, 303, 329, 330, 346, 357, 358, 376, 395, 431, 447, 504, 539, 540.
Delphi (Delfi), zie Delft.
Delphinatus, zie Dauphiné.
Demer 8, 28, 73, 110, 320.
Demera, zie Demer.
Demosthenes 522.
Demosthenes = Maximiliaan I, keurvorst van Beieren 220.
Denemarken (Denen, Deens) 86, 87, 93, 106, 120, 157, 172, 190, 192, 231, 232, 247, 255, 258, 327, 336, 344, 358, 380, 410, 412, 418, 434, 437, 440, 460, 461, 462, 463, 477, 502, 554.
Denemarken, koning van, zie Christiaan IV.
Denis, Jacques 84, 85.
De Paradiso, zie Polonus, Jacobus.
De Smet, Martin 266[3], 330.
Deventer 212.
Dia, zie Saint-Dié.
Diepa, zie Dieppe.
Dieppe 16, 171, 368.
Diert, Maria 358.
Diest 29, 35, 73, 100, 110, 114.
Diesta, zie Diest.
Dieusa, zie Dieuse.
Dieuse 301, 304, 306, 323, 400, 401.
Dieusium, zie Dieuse.
Diocletianus = Myle, Cornelis van der 262.
Diodati, Elias 93, 147, 219, 324, 403, 469.
Diogenes = Dordrecht 353.
Dionysii aedis, zie Saint-Denis.
Dionysius = Rotterdam 320.
Dioscorus I 120[5].
Djâfer Pasja 560[5].
Dode-Zeerollen 534.
Does, heer van Noordwijk, Langeveld en Kattendijke, Johan van der 266[5], 330.
Dömitz 336, 409, 411.
Dordracum, zie Dordrecht.

Dordrecht 212, 224, 270, 293, 353, 375, 504, 524, 548.
Dordrecht, synode van 233.
Doria, prins van Melfi, Gian Andrea 296[10].
Dorlanum, zie Doullens.
Dorp, Van 347.
Dorp, Dorothea Frederiksdr. van 358.
Dorp, Filips van 8, 187, 198, 209, 227, 250, 271, 285, 321, 333.
Dorset, graaf van, zie Sackville, Edward.
Dorvilius, Friedrich 59.

Douglas, George 24, 177.
Doullens 259.
Dousa, Janus, zie Does, Johan van der.
Dresda, zie Dresden.
Dresden 37, 450.
Driel, Cornelis Claesz. van 329.
Dubatellus, zie Taupadell.
Ducis silva, zie s'-Hertogenbosch.
Duffel, De 140, 158, 188, 268, 278, 359, 365, 384, 389.
Duinkerken (Duinkerkers, Duinkerks) 8, 21, 38, 42, 50, 62, 75, 79, 110, 175, 187, 198, 204, 208, 209, 211, 214, 219, 221, 223, 227, 240, 242, 249, 250, 268, 269, 278, 279, 294.
Duinquerca, zie Duinkerken.
Duitsland (Duitsers, Duits) 1, 2, 3, 5, 7, 13, 17, 22, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 40, 41, 42, 44, 49, 52, 53, 54, 56, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 74, 78, 79, 86, 87, 92, 98, 99, 101, 102, 105, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 118, 119, 120, 121, 124, 135, 137, 140, 141, 144, 148, 155, 156, 157, 158, 160, 161, 165, 168, 169, 170, 172, 173, 175, 180, 181, 184, 188, 193, 194, 195, 199, 200, 202, 205, 206, 208, 209, 215, 218, 220, 225, 227, 229, 231, 233, 235, 237, 238, 240, 241, 242, 244, 245, 246, 247, 250, 252, 253, 255, 256, 260, 262, 267, 272, 273, 276, 288, 289, 291, 296, 300, 301, 303, 304, 305, 307, 308, 309, 311, 315, 316, 319, 321, 322, 325, 326, 327, 335, 338, 339, 343, 345, 346, 351, 359, 365, 368, 372, 373, 374, 376, 377, 387, 389, 392, 395, 401, 405, 409, 410, 413, 415, 417, 418, 419, 423, 429, 431, 432, 438, 447, 448, 451, 452, 454, 456, 457, 459, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 473, 476, 477, 478, 482, 484, 486, 488, 489, 494, 495, 496, 497, 502, 507, 508, 509, 510, 511, 517, 519, 522, 523, 525, 533, 534, 537, 539, 541, 545, 546, 547, 548, 549, 553, 554, 559.
Duitsland, keizer van, zie Ferdinand II. Ferdinand III.
Duivelsgat 100.
Dumou(s)tier, Daniel 205, 234, 280, 388, 394, 454, 495.
Dunkerka, zie Duinkerken.
Dunquaercae, zie Duinkerken.
Dupleix, Scipion 156.
Dupleix, Scipion *Histoire générale de France depuis Pharamond jusqu'à présent, avec l'état de l'Eglise et de l'empire et les mémoires des Gaules depuis le déluge jusqu'à l'établissement de la monarchie françaice, 5 vol. Paris 1621-1643.* 156.
Dupleix, Scipion *Continuation de l'histoire du règne de Louys le Juste treiziesme du nom, Paris 1652.* 156.
Dupuy, Christoph 185, 379.
Dupuy, sieur de Saint-Sauveur, Jacques 185, 379, 380, 475.
Dupuy, Pierre 185, 379, 380.
Duraeus, Johannes, zie Dury, Jean.
Durie, John, zie Dury, Jean.
Dury, Jean 120[1], 172[5].
Dussen, Eewout Jacobsz. van der 139, 395, 431, 461, 539.
Duvergier de Hauranne, Jean 396.
Duvergier de Hauranne, Jean *Petrus Aurelius de Hierarchia. 1632/33.* 396.
Duyst van Voorhout, Johan Hendriksz. 447, 540.
Dijle 46, 73.

Dyon 157.

E

Eaubonne, sieur d', zie Le Febvre, André.
Eberstein, Kaspar, graaf van 16[12].
Ecebolius, zie Balduinus, Franciscus.
Eeussum, Jhr. Ulrich van 358.
Eglissemianus (?) 94.
Egypte 82, 119, 143, 533.
Ehrenstein 498, 501.
Eindhoven 21.
Einhouts, kapitein 389[12], 391.
Einhouts, ritmeester 389[12].
Eisenach 288.
Elba 79.
Elbe 24, 27, 44, 206, 316, 336, 398, 409, 410, 418, 437, 460, 520.
Elbing 1, 18, 24, 103, 283, 404, 413, 438.
Elbinga, zie Elbing.
Elboeuf, hertog van, zie Lorraine, Charles I de. Lorraine, Charles II de. Lotharingen, Karel IV van.
Elisabeth, dochter van Frederik V van de Palts, zie Palts, Elisabeth van de.
Elisabeth, dochter van Karel I van Engeland 498[3], 499.
Elzas 64, 66, 69, 78, 144, 241, 283, 348, 371, 382, 384, 397, 399, 401, 407, 415, 430, 435, 458, 459, 464, 476, 478, 480, 483, 485, 491, 496, 506, 512, 517, 524, 528, 529, 531, 543, 546, 552.
Elzevier, Abraham 166, 299[6], 380, 431, 473, 505, 549.
Elzevier, Bonaventura 166, 299[6], 380, 431, 473, 505, 549.
Embden, graaf van, zie Cristoph van Oost-Friesland.
Emery, heer van, zie Particelli, Michel.
Emmerik 140.
Empereur van Oppijck, Constantijn l' 166.
Empereur van Oppijck, Constantijn l' *Benjamin Tudelensis (Rabbi) Itine-*

rarium D. Benjaminis (herbraice) cum versione et notis Constantini L'Empereur ab Oppyck. Lugd. Bat. Ex. Officina Elzeviriana. MDCXXXIII. 166.
Endivie = Frederik Hendrik 352.
Engadin 71, 76, 186.
Engeland (Engelsen, Engels), 5, 6, 8, 9, 21, 22, 24, 26, 38, 42, 44, 46, 47, 55, 56, 58, 62, 65, 66, 75, 80, 81, 86, 87, 88, 99, 100, 106, 107, 110, 112, 119, 120, 131, 132, 133, 142, 149, 157, 161, 164, 168, 172, 177, 182, 183, 191, 194, 195, 197, 204, 205, 211, 215, 220, 224, 226, 227, 229, 231, 240, 241, 242, 251, 255, 256, 264, 265, 268, 270, 279, 284, 285, 288, 293, 294, 295, 298, 309, 312, 317, 321, 322, 323, 326, 327, 328, 331,. 333, 334, 339, 340, 344, 349, 350, 362, 368, 374, 375, 377, 378, 380, 381, 385, 386, 387, 390, 392, 393, 397, 400 401, 410, 412, 414, 417, 418, 421, 423, 425, 426, 427, 430, aant. 437, 438, 440, 442, 445, 446, 447, 449, 452, 454, 455, 456, 459, 460, 462, 463, 468, 476, 477, 478, 486, 491, 493, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 504, 506, 507, 512, 513, 514, 517, 523, 524, 528, 530, 534, 536, 540, 542, 548, 551.
Engeland, koning van, zie Jacobus I. Karel I.
Engeland, koningin van, zie Anna van Denemarken Henriette Marie. Tudor, Elisabeth.
Engelraeve, Petrus 212.
Enge zee, zie Nauw van Calais.
Enkhuizen 208, 223, 242.
Epernon, hertog van, zie Nogaret de La Valette, Jean Louis de
Epestein aant., Johan 234, 258, 280, 393, 454, 488, 502.
Ephemeriden (astronomische jaarboeken) 246.
Epicurus = Haarlem 74.
Epinal 142, 149, 169, 181, 183, 491, 497, 506, 512, 517, 524, 529, 538, 543, 546.
Episcopius, Simon 82, 85.
Erevan, zie Revan.
Erfordia, zie Erfurt.
Erfurt 185, 269, 450.
Erpenius, Thomas 470[13]. zie ook Cappel, L.: *Arcanvm Pvnctationis.*
Erzurum 560.
Escoubleau de Sourdis, Henri d' 500[1], 501.
Espinay, seigneur de Saint-Luc, graaf van Estelan, Timoléon d' 28[3], 30.
Essen, Hendrick van 374, 389.
Essenen (Esseeërs) 534, 535.
Este, markies van San Martino, Carlo Filiberto d' 536[3].
Este, hertog van Modena, Francesco d'170[7], 171, 174, 216[9], 286, 288[13], 302, 304, 306, 512, 545.
Estelan, graaf van, zie Espinay, Timoléon d'.
Estienne, Henri, zie Stephanus, Henricus.
Estland 508.
Estonia (Esthonia), zie Estland.
Estrées, markies van Coeuvres, François Annibal, hertog van 498.
Etaing 517.
Ethiopië 120, 133, 143.
Et(h)ruria (Et(h)ruscus), zie Toscane.

Euray 77.
Euripides 353, 377, 522.
Euripides *Cyclops.* 353.
Euripides *Fragmenta.* 377.
Euripides = Amsterdam 30, 31.
Europa 2, 35, 121, 362, 417, 458.
Eusebius = Charnacé, Hercule de (?) 101.
Eusebius = Plessis de Richelieu, Jean Armand du 57, 89, 155, 188, 190, 271, 289, 292, 313, 320, 341, 351, 468, 495, 532.
Eusebius van Caesarea 232[7].
Eusebius van Caesarea *Historia Eccles.* 232.
Euskercke, Johan van 227, 254, 390, 444.
Eutyches 120[8].
Eutychianisme 120.
Euxinum mare, zie Zwarte Zee.
Evangelisch 172, 199, 435.
Eyerland 112.
Eysden 7.

F

Fabius = Beaumont, Simon van 36, 102, 172, 320, 386, 536.
Falconieri, Lelio 261[8].
Falkenstein, Von 430.
Fanum Germani, zie Saint-Germain-en- Laye.
Farizeeërs 535.
Farnese, hertog van Parma, Odoardo 54, 58, 93, 106[8], 170[4], 171, 174, 214, 216, 221, 228, 237, 240, 244, 248, 252, 255, 261, 274, 286, 288, 296, 302, 304, 305, 306, 328, 398, 401, 436, 448, 452, 458, 460, 478, 491, 507, 511, 513, 514, 515, 516, 518, 523, 527, 529, 530, 531, 533, 538, 550, 552, 554, 561.
Farnese, hertog van Parma, Odoardo *Manifeste.* 458. Zie ook: *Considerations faictes sur le Manifeste escrit par le Duc de Parme.*
Fâsiladas 132, 143[6].
Faucher, zie Lefaucheur.
Feldenum, zie Fell.
Felix = Grotius, Hugo 21, 35, 48, 49, 75, 188, 332, 343, 351.
Fell 204.

Fels von Colonna, heer van Linzingen, Puschenheim en Pfaffenhoven, Anselm, graaf 339, 340.
Fenouillet, Pierre 196[14], 217, 498[10], 516, 529.
Feramusca, Scipio 242, 277, 334.
Ferdinand II, keizer van Duitsland 3, 5, 7, 8, 16, 19, 20, 24, 27, 28, 29, 30, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 46, 51, 53, 57, 63, 65, 67, 68, 69, 71, 74, 76, 77, 79, 87, 88, 89, 91, 92, 93, 97, 106, 112, 117, 121, 122, 126, 128, 129, 131, 133, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 149, 151, 156, 157, 158, 160, 163, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 183, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 199, 202, 203, 204, 211, 213, 216, 217, 220, 221, 225, 226, 228, 229, 234, 236, 237, 239, 241, 243, 245, 248, 251, 252, 253, 255, 256, 257, 259, 260, 267, 268, 269, 270, 273, 274, 275, 276, 278, 279, 283, 284, 287, 288, 289, 290, 293, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 305, 306, 307, 308, 311, 312, 315, 317, 318, 319, 321, 322, 323, 326, 327, 332, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 344, 349, 351, 352, 355, 356, 358, 360, 362, 363, 366, 367, 368, 371, 373, 374, 377, 379, 381, 382, 384, 387, 389, 392, 393, 394, 397, 399, 401, 404, 408, 410, 411, 412, 415, 416, 417, 419, 420, 423, 428, 429, 430, 431, 435, 436, 437, 440, 443, 448, 450, 452, 454, 455, 457, 459, 462, 464, 465, 467, 471, 476, 478, 482, 483, 486, 488, 492, 493, 496, 498, 500, 501, 506, 510, 516, 517, 519, 522, 525, 527, 528, 529, 530, 531, 533, 536, 542, 544[6], 545, 549, 550, 552, 554, 559, 560.
Ferdinand III, keizer van Duitsland 27, 30, 65, 68, 93, 128, 131, 140[7], 149, 157, 163, 165, 168, 172, 173, 191, 193, 196, 199, 203, 211, 213, 216, 253, 255, 256, 278, 288[1], 290, 307, 344, 358, 389, 419, 436.
Feria, graaf van, zie Pimentel, Emmanuel.
Fernamont, vrijheer van, zie Barwitz, Johann Franz.
Fernandina, hertog van, zie Toledo y Osorio, García de.
Fernando, kardinaal-infant van Spanje, don 3, 5, 8, 11, 12, 15, 16, 21, 28, 31, 40, 42, 45, 49, 53, 62, 63, 110, 140, 141, 150, 158, 170, 209, 249, 250, 285, 317, 333, 379, 408, 459, 500, 507, 517, 536, 541, 550.
Feuglerus, A.D. 229.
Feuillée, baron de la, zie Bellay, René du.
Feuquerius, zie Pas, markies van Feuquières, Manasse de.
Feuquières, markies van, zie Pas, Manasse de.
Feurdrain, sieur de, zie Longueval Sr., Achille de.
Fichet, Alexandre 253.
Filippine 15.
Finland 508.
Finlandia, zie Finland.
Flandria, zie Vlaanderen (Vlaams).
Florence 174, 197, 289, 291, 475.
Florentia, zie Florence.
Florentinus 214, 217.
Florin, Jean Simon de 71, 76[10].
Florinus 232.
Florival, klooster 46.
Fons Bellaqueus, zie Fontainebleau.
Fontainebleau 26, 41, 52, 54, 79, 91.
Fontainebleau, verdrag van 506.

Fontani castellum, zie Fuentes.
Fontani munimentum, zie Fuentes.
Fontenaium, zie Fontenoy-le-chateau.
Fontenoy-le-chateau 163, 169, 173.
Fort-du-Rhin 245.
Forth en Brentford, graaf van, zie Ruthven, Patrick.
Fortuna 123.
Foucaut, Claude 463, 468, 470.
Fraele, zie Val de Fraele.
Francesca 511.
Franche Comté 181, 257, 259, 382, 410.
Francia, zie Frankrijk.
Francisca, zie Francesca.
Franckendalium, zie Frankenthal.
Francofurtum ad Moenum, zie Frankfurt am Main.
Franconia, zie Franken.
Franeker 127.
Franken 288, 348.
Frankenland 306.
Frankenthal 1, 111, 152, 163, 166, 167, 168, 173, 252, 277, 287, 289, 290, 291, 295, 298, 327, 348, 350, 362, 436.
Frankenthalium (Francodalia), zie Frankenthal.
Frankfurt am Main 92, 108, 120, 135, 152, 162, 163, 166, 167, 168, 173, 178, 179, 180, 183, 185, 194, 195, 199, 203, 211, 213, 216, 221, 226, 229, 233, 236, 239, 240, 248, 256, 352, 355, 356, 472, 480, 481, 483, 542.
Frankrijk (Fransen, Frans) 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109,

110, 111, 112, 113, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 167, 168, 169, 170, 171, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 238, 239, 240, 243, 244, 245, 247, 248, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 267, 268, 269, 270, 272, 273, 274, 275, 276, 278, 279, 281, 282, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 304, 305, 306, 308, 309, 312, 318, 319, 320, 321, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 336, 337, 338, 339, 341, 342, 343, 345, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 356, 360, 362, 363, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 379, 381, 382, 383, 384, 386, 389, 390, 391, 392, 394, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 412, 414, 416, 417, 418, 419, 423, 425, 427, 428, 430, 431, 434, 435, 436, 437, 440, 441, 442, 444, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 470, 471, 472, 473, 474, 476, 477, 478, 479, 480, 482, 483, 484, 485, 487, 488, 491, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 535, 536, 537, 538, 541, 542, 543, 545, 546, 547, 548, 550, 551, 552, 553, 554, 555.

Frankrijk, koning van, zie Frans I. Hendrik III. Hendrik IV. Karel de Kale. Lodewijk XIII.

Frankrijk, koningin van, zie Anna van Oostenrijk.

Franquendalia, zie Frankenthal.

Frans I, koning van Frankrijk 444, 451[5].

Frederik I Barbarossa 507[2], 509, 511, 513, 545.

Frederik V, keurvorst van de Palts, de Winterkoning 38, 68[1], 74, 94, 106, 114, 227, 240[4], 241, 255, 285[3], 312, 317, 333, 346, 357, 368, 374, 380, 385, 410, 412, 417, 449, 452, 460, 462, 476, 485, 486, 497, 498, 499, 501, 514, 523, 528, 530, 531, 536.

Frederik Hendrik, graaf van Nassau 5, 6, 7, 11, 15, 16, 19, 21, 22, 23, 33, 34, 35, 36, 43, 45, 46, 48, 49, 53, 55, 62, 63, 73, 75, 79, 89, 100, 101, 104, 106, 107, 110, 112, 119, 124, 125, 129, 132, 138, 140, 143, 144, 150, 155, 156, 160, 162, 171, 172, 176, 178, 180, 181, 188, 189, 196, 209, 212, 214, 217, 219, 221, 222, 224, 226, 236, 249, 250, 251, 254, 258, 262, 264, 265, 266, 267, 268, 271, 272, 274, 278, 279, 282, 285, 292, 293, 300, 303, 313, 317, 330, 332, 333, 339, 341, 346, 348, 351, 352, 359, 360, 365, 374, 384, 385, 387, 389, 391, 397, 401, 409, 411, 423, 431, 440, 442, 446, 451, 456, 460, 465, 467, 479, 494, 496, 511, 537, 541, 547, 553.

Frela vallis, zie Val di Fraele.

Fresle, zie Val di Fraele.

Friedrichstadt 364.

Friesland (Friezen) 249, 333, 346, 422, 456, 474, 493, 541, 547.

Friesland, Staten van 375.

Frisia, zie Friesland.

Fritz, Ludwig 183[1], 190, 192, 195.

Froben 427.
Fuentes 77, 129, 143, 144, 156, 186, 201, 202, 237, 338, 408, 523, 527, 529, 531, 533.
Fugger, rijksgraaf van Kirschberg en Weissenhorn, Johann Ernst 436[2], 440, 443, 448.

G

Gades, zia Cadix.
Gagliarde (?) 319.
Gaillard, sieur de La Motte-Lussan, Gilles 548[2].
Gaillard, sieur de La Motte-Lussan, Gilles *Le prosélyte évangelique, livre auquel le vray christianisme est solidement establi et le papisme clairement refuté, par L.S.G.G.P. escuyer, docteur en droicts; Orange, Est. Voysin, 1635.* 548.
Galaecia, zie Galicië.
Galba = Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg 219.
Galicië 224, 288, 291.
Galilei, Galileo 60, 70, 95, 136, 147, 402, 427, 469.
Gallas, Matthias, graaf 7, 16, 35, 38, 39, 40, 42, 46, 51, 53, 54, 57, 63, 65, 66, 67, 92, 117, 121, 125, 142, 149, 151, 158, 160, 163, 167, 171, 172, 176, 177, 178, 179, 180, 183, 184, 185, 190, 191.

192, 193, 194, 196, 203, 213, 216, 221, 225, 226, 228, 229, 234, 236, 239, 243, 251, 252, 253, 255, 257, 259, 260, 267, 268, 269, 270, 273, 275, 279, 283, 284, 287, 290, 295, 297, 301, 306, 323, 327, 339, 341, 351, 371, 374, 377, 379, 380, 382, 383, 384, 386, 392, 397, 399, 400, 401, 404, 410, 415, 420, 429, 431, 436, 452, 457, 471, 476, 486, 488, 498, 500, 506, 510, 512, 517, 525, 528.
Gallasius, zie Gallas, Matthias.
Gallia (Galli, Gallicus, Gallicanus), zie Frankrijk, (Fransen, Frans).
Gambacorta, Geraldo 538[5], 543.
Gangres 120.
Garamantes (Indi) 60.
Gardie, Heren de la 232.
Gardie, Jacob Pontusson de la 102[11], 158[10], 201, 232, 238, 283, 326, 335, 345, 361, 409, 411, 413, 487, 509, 520.
Gaston Jean-Baptiste de France, hertog van Orléans 26, 41, 45, 52, 55, 65, 68, 79, 80, 86, 91, 93, 94, 96, 131, 151, 181, 190, 196, 217, 233[9], 253, 349, 351, 396, 459, 489, 491, 498, 516, 528.
Geesteranus, Cornelis 115[1].
Gelderland (Gelders) 145, 188, 317, 320, 336, 343, 389.
Geldern 15, 158.
Geldra, zie Geldern.
Gemera, zie Guémar.
Gemmingen, Wolfgang von 53, 109, 125, 131, 203, 286.
Geneppa, zie Gennep.
Geneva (Genevensis), zie Genève.
Genève 93, 124, 219, 280, 314, 324, 335, 403, 417, 456, 469.
Gennep 265, 268, 285, 300, 320.
Genua 19, 56, 106, 110, 197, 288, 322, 326, 369, 408, 452, 487, 492, 507, 511, 512, 531, 538, 543, 555.
Genua, Golf van 168, 191, 205, 499.
Georg Wilhelm, keurvorst van Brandenburg 24, 57, 108, 109, 112, 115, 122, 133, 153, 177, 179, 180, 181, 199, 219, 230, 238, 259, 315, 316, 319, 322, 325, 326, 334, 361, 381, 385, 408, 409, 410, 452, 466, 513, 550.
Gereformeerden (gereformeerd) 120, 172, 212, 233, 263, 379, 421, 436, 451, 525, 538, 551.
Germania (Germani, Germanus, Germanicus), zie Duitsland (Duitsers, Duits).
Germshemum, zie Gernsheim.
Gernsheim 64.
Gershemum, zie Gernsheim.
Geta, zie Gete.
Gete 8, 28, 73.
Giessen 203.
Ginetti, Martio, kardinaal 79, 287, 295, 298, 418, 435, 440.
Giraldi, Lilio Gregorio 59[4].
Giraldi, Lilio Gregorio *Historiae poetarvm tam Graecorvm qvam Latinorvm Dialogi decem, quibus scripta & uitae eorum sic exprimuntur, ut ea perdiscere cupientibus, minimum iam laboris esse queat. Cum indice locupletissimo. Bazel 1545.* 59.

Giraldi, Lilio Gregorio *Lilii Gregorii Gyraldi Ferrariensis Dialogi duo de Poëtis nostrorum temporum ad Ill. Diam Renatam Ferrariae et Carnvti Principem &c. Florentiae MDLI.* 59.
Giraut, Hubert 205.
Giraut, René 205, 280, 394, 495.
Gissa, zie Giessen.
Glarges, Cornelis de Montigny de 22[2], 331.
Glarges, Gilles de 22, 431.
Godeman, Kaspar 172.
Goeredana statio, zie Goeree.
Goeree 159, 504.
Goltz, Martin Maximilian von der 71, 76[7].
Gonzaga, hertog van Mantua, Carlo III (IV) aant. 54, 58, 214, 216, 221, 228, 237, 244, 255, 288[5], 289, 304, 306, 328.
Gonzaga, Maria-Louisa 241[6], 312[15], 417.
Gonzaga, vorst van Bozzolo, hertog van Sabbionetta, Scipione 141[8], 164, 252, 298.
Gonzaga, Vincenzo II 253[2].
Gora porta, zie Goro.
Goro 512, 545.
Goten 508.
Gothard 245, 338, 397, 399, 408, 411, 482, 485.
Gouda 61, 540.
Gracchus = Frederik Hendrik 48, 49, 89, 101, 104, 155, 156, 188, 219, 221, 251, 264, 268, 271, 278, 285, 292, 313, 339, 351, 365, 479, 553.
Graecia (Graecus), zie Griekenland (Grieken, Grieks).
Graeff, mr. Andries Jacobsz. de 277[4], 332[8], 561.
Graeff, Jacob Dircksz. de 277, 561.
Gramberga, zie Kramberg.
Gramont, Antoine, hertog van 543[11].
Gran 417.
Graswinckel, Alida 4, 51, 90, 101, 113, 148, 166, 178, 210, 213, 220, 258, 264, 282, 303, 329, 379, 439, 462, 490, 540, 549, 562.
Graswinckel, Dirck 81.
Graswinckel, Jacob 329[12].
Graswinckel, mr. Simon 282, 329[12], 379, 490.
Gratianus 233[10].
Gratianus *Concordia discordantium canonum.* 233.
Gratianus *Decretum Gratiani.* 233.
Graubünden 6, 14, 28, 57, 71, 72, 76, 77,

93, 117, 118, 119, 121, 143, 144, 145, 156, 165, 166, 167, 171, 178, 180, 181, 184, 187, 191, 202, 222, 237, 245, 252, 253, 254, 255, 259, 261, 269, 271, 276, 286, 287, 296, 318, 319, 322, 328, 339, 340, 345, 363, 367, 408, 458, 487, 492, 519, 525, 545, 554.
's-Gravenhage, zie Haag, Den.
Gravewarta, zie Schenkenschans.
Griekenland (Grieken, Grieks) 9, 39, 59, 114, 119, 123, 143, 210, 234, 286, 426, 427, 445, 469, 522, 534, 535, 544, 549.
Griethausen 359.
Grisons, zie Graubünden.
Grobbendonck, heer van, zie Schetz, Anthony.
Groene Draak 250.
Groenevelt, Reinier van 114.
Groenewegen, mr. Arlewijn van 540.
Gronsveld 7.
Groot, Adriana de 51, 113, 210, 220, 258, 263, 264, 302, 549.
Groot, Alida de 4, 51, 90, 166, 178, 186, 210, 213, 258, 303, 379, 439, 462, 490, 540, 549.
Groot, Anna de 4, 51, 90, 166, 178, 186, 210, 213, 258, 303, 379, 439, 462, 490, 540, 549.
Groot, Cornelia de 4, 33, 46, 62, 101, 115, 139, 198, 212, 246, 249, 257, 267, 282, 301, 370, 373, 431, 441, 448, 474, 505.
Groot, Cornelis de 47, 101, 115, 139, 160, 161, 198, 212, 246, 249, 257, 267, 271, 282, 301, 322, 324, 328, 330, 331, 338, 343, 344, 346, 347, 351, 365, 370, 372, 373, 374, 376, 379, 386, 388, 389, 392, 395, 401, 405, 423, 431, 432, 441, 447, 454, 456, 459, 461, 466, 472, 473, 488, 489, 494, 495, 502, 505, 539, 548, 549, 553, 554.
Groot, Diederik (Dirck) de 4, 32, 43, 47, 50, 107, 138, 139, 166, 185, 210, 212, 213, 220, 222, 257, 264, 266, 294, 301, 303, 307, 308, 313, 322, 329, 330, 341, 347, 351, 354, 366, 369, 370, 374, 378, 379, 389, 394, 395, 401, 430, 431, 441, 446, 447, 455, 461, 466, 473, 489, 501, 504, 505, 510, 532, 539, 540, 548, 561, 562.
Groot, Hugo de, zie Grotius, Hugo.
Groot, Jacob II de, 4, 51, 90, 166, 178, 186, 210, 213, 258, 303, 379, 439, 462, 490, 540, 549.
Groot, Jan de 4, 32, 90, 101, 107, 128, 139, 166, 178, 184, 186, 210, 213, 258, 263, 264, 266, 303, 329, 354, 379, 395, 430, 439, 447, 462, 474, 490, 504, 539, 540, 549.
Groot, Johan de 4, 51, 90, 166, 178, 186, 210, 213, 258, 303, 379, 439, 462, 490, 540, 549.
Groot, Maria de (dochter van Hugo de Groot) 95[3].
Groot, Maria de (dochter van Willem de Groot), 4, 51, 90, 166, 178, 186, 210, 213, 258, 303, 379, 439, 462, 490, 540, 549.
Groot, mr. Nikolaes de 212[5].
Groot, Pieter de 3, 4, 32, 47, 50, 58, 60, 61, 94, 95, 102, 107, 139, 146, 148, 165, 185, 210, 257, 266, 282, 294, 301, 307, 313, 329, 330, 347, 364, 369, 370, 379, 386, 395, 401, 402, 403, 427, 431, 441, 446, 461, 469, 473, 489, 504, 505, 539.

Groot, Pieter de *Sophompaneas Tragedie Vertaelt wt het Latijn vanden Heer H. de Groot, t' Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV.* 60, 146, 347, 369, 431, 539.
Groot, Titia de 4, 51, 90, 166, 178, 186, 210, 213, 258, 303, 379, 439, 462, 490, 540, 549.
Groot, Willem de 33, 43, 45, 48, 50, 62, 81, 83, 95, 101, 102, 107, 113, 115, 139, 175, 210, 220, 249, 250, 261, 262, 267, 282, 291, 294, 301, 329, 347, 370, 387, 395, 448, 466, 475, 505, 516, 545, 549.
Groot Britannië, zie Engeland.
Grotius, Hugo passim. *M. Annaei Lvcani Pharsalia: sive de bello civili Caesaris et Pompeii libri X. Ex emendatione V.C. Hvgonis Grotii, cum eiusdem ad loca insigniora Notis. Accesserunt Variarvm Lectionvm Libellus; et rerum ac verborum Index Locupletissimus, operâ Theodori Pvlmanni & aliorum concinnati. Ex Officina Plantiniana Raphelengii, MDCXIV.* 427.
Grotius, Hugo passim. *Hvgonis Grotii Annales el historiae de rebvs Belgicis. Amstelaedami, Ex Typographejo Joannis Blaev. MDCLVII. Cum Privilegiis S.C. Majestatis; & Ordd. Belgicae Foederatae, nec non Holl. West-Frisiaeque, per annos quindecim.* 43.
Grotius, Hugo passim. *Hvgonis Grotii Annotationes in libros Evangeliorvm (= Annotationum in Novum Testamentum I). Cum tribus Tractatibus & Appendice eo spectantibus. Amsterdami, Apud Ioh. & Cornelivm Blaev. MDCXXXXI.* 128.
Grotius, Hugo passim. *Hvgonis Grotii Annotationvm in Novvm Testamentvm, tomvs secvndvs. Parisiis, Sumptibus Authoris, Et prostant exemplaria Apud Viduam Gvlielmi Pelé, viâ Iacobaeâ sub signo Crucis Aureae, MDCXLVI.* 128.

Grotius, Hugo passim. *Hvgonis Grotii Annotationvm in Novvm Testamentvm, pars tertia ac vltima. Cui subiuncti sunt eiusdem auctoris libri pro veritate religionis Christianae, ita digesti vt annotata svis quaeque Paragraphis sint subnexa. Parisiis, Typis Viduae Theod. Pepingvé, & Steph. Mavcroy, viâ Citheraeâ, è regione viae Mathurinorum, MDCL.* 128.
Grotius, Hugo passim. *Anthologia Graeca cum versione Latina Hugonis Grotii edita ab Hieronymo de Bosch. Ultrajecti e typographia B. Wild & J. Altheer, MDCCXCV.* 286, 426, 427, 438, 439, 469, 473, 490, 505, 544, 549.
Grotius, Hugo passim. *C. Corn. Tacitvs ex. I. Lipsii Editione cum Not. et Emend. H. Grotii. Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Elzeviriana. Anno 1640.* 70, 403, 470.
Grotius, Hugo passim. *Hugonis Grotii Defensio Capitis quinti Maris liberi oppugnati a Guilielmo Welwodo Iuris Civilis professore capite XXVII eius libri scripti Anglico sermone cui titulum fecit Compendium legum Maritimarum.* 474.
Grotius, Hugo passim. *Dicta poetarum quae apud Io. Stobaeum exstant. Emendata et Latino carmine reddita ab Hugone Grotio. Accesserunt Plutarchi & Basilii Magni de usu Graecorum Poetarum libelli. Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudij, & Hominis Siluestris. MDCXXIII.* 426.
Grotius, Hugo passim. *Drie boecken Van Hvgo de Groot, Nopende het Recht des oorloghs Ende des vredes. In dewelcke het Recht der Natuere, der Volckeren, mitsgaders de principaelste stucken van 't Burgerlijcke Recht verklaert werden. Eerst in 't Latijn uyt-gegeven, Ende nu ten dienste van alle Bedienaers van de Bancken der Justitie / ende andere weet-suchtige Lief-hebbers onses Vaderlands. In 't Neder-duyts vertaelt. Door H.V. Ghedruckt te Haerlem, By Adriaen Roman / Boeck-drucker, woonende inde Groote Hout-straet, inde Vergulde Parsze. Anno 1635.* 300, 379, 387, 395, 431, 539.
Grotius, Hugo passim. *Excerpta ex tragoediis et comoediis Graecis tvm qvae exstant, tvm qvae periervnt: Emendata & Latinis versibus reddita ab Hvgone Grotio. Cum Notis et Indice auctorum ac rerum. Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudij & Hominis Siluestris. MDCXXVI.* 426, 427.
Grotius, Hugo passim. *Historia Gotthorvm, Vandalorvm, & Langobardorum: Ab Hvgone Grotio partim versa, partim in ordinem digesta. Praemissa sunt ejusdem prolegomena. Vbi Regum Gotthorum Ordo & Chronologia, cum Elogiis. Accedunt nomina appellativa & verba Gotthica, Vandalica, Langobardica, cum Explicatione. Auctorum omnium ordinem Tabula Contentorum indicat. Amstelodami, Apud Ludovicum Elzevirium, MDCLV.* 188.
Grotius, Hugo passim. *Hugonis Grotii de ivre belli ac pacis libri tres. In quibus ius naturae & Gentium: item iuris publici praecipua explicantur. Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, sub signis S. Claudij, & Hominis Siluestris. MDCXXV. Cum privilegio regis.* 379, 387, 395, 431, 442, 534.
Grotius, Hugo passim. *Hvgonis Grotii de ivre belli ac pacis libri tres. In quibus jus naturae & Gentium: item juris publici praecipua explicantur. Editio secunda emendatior, & multis locis auctior. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaevw. MDCXXXI. Cum Privilegiis S. Caesareae Maj. & Christianissimi Galliarum Regis.* 505.
Grotius, Hugo passim. *Mare libervm sive de ivre qvod Batavis competit ad Indicana commercia dissertatio. Lugduni Batavorum, Ex Officinâ Ludovici Elzevirij. Anno M.DI.IX.* 349, 463, 489.

Grotius, Hugo passim. *Hugonis Grotij Poemata, Collecta & magnam partem nunc primùm edita à fratre Gvilielmo Grotio. Ludgun. Batav. Apud Andr. Clouquium. Anno 1617.* 540.
Grotius, Hugo passim. *Hug. Grotii Poemata Per Guil. Grotium denuo edita aucta, et emendata. Lugduni Batav. Apud Hieronymum de Vogel. MDCXXXIX.* 439.
Grotius, Hugo passim. *Sensvs librorvm sex, qvos pro veritate religionis Christianae Batavice scripsit Hugo Grotius. Lvgdvni Batavorvm, Ex Officina Iohannis Maire MDCXXVII.* 127.
Grotius, Hugo passim. *id. Parisiis, apud Iacobvm Rvart MDCXXVII.* 127.
Grotius, Hugo passim. *Hvgonis Grotii Silva. Ad Franciscvm Avgvstvm Thvanvm, Iac. Avgvsti F. Lutetiae, Ex Officina Rob. Stephani, MDCXXI.* 127, 136.
Grotius, Hugo passim. *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt, Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia, Ex editione anni MDCXVII recusa emendatiora. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV.* 3, 33,

50, 51, 58, 60, 61, 90, 95, 107, 108, 126, 136, 139, 148, 166, 185, 210, 258, 347, 369, 427, 431, 533, 539.
Grotius, Hugo passim. *Hvgonis Grotii tragoedia Sophompaneas. Accesserunt Tragoedia ejusdem Christvs patiens, et sacri argvmenti alia. Editio nova ab ipso Autore recognita & emendata, ut videre est pag. seq. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV.* 126, 148, 166, 533, 540.
Grotius, Hugo passim. *Verantwoordingh van de Vvettelijcke Regieringh van Hollandt Ende West-Vrieslandt, ... gedruckt tot Parys, Met Privilegie van den Coningh. 1622.* 172.
Grubbe, Lars 31, 108, 128, 144, 167, 186, 193, 205, 226, 228, 258, 274, 367, 394, 404, 414, 424, 466, 476, 488.
Gruter, Isaac 206[1].
Guardamiglio 538, 543.
Guardamilia, zie Guardamiglio.
Guémar 506, 512, 517, 522, 524, 528, 529, 531.
Guemera, zie Guémar.
Guevara y Tasis, graaf van Oñate, don Iñigo Veléz de 28[6], 92, 289, 368, 443, 448, 507, 511, 517.
Guiche, graaf van, zie Gramont, Antoine, hertog van.
Guienne 65, 68, 88, 96, 163, 170, 171, 173, 174, 181, 217, 252.
Guillon, Jeanne de 84, 85, 147.
Guinea, zie Guinee.
Guinee 22, 41, 42, 65.
Guise, prins van Pfalzburg, Lodewijk 248[8].
Guler de Weinegg Jr., Jean Pierre 71, 76[9].
Guler de Weinegg Sr., Jean Pierre 76[9].
Gussoni, Vincenzo 506[10].
Gustaaf II Adolf, koning van Zweden 14[6], 21, 91, 105[2], 116, 119, 151, 164, 189, 285, 287, 372, 384, 409, 411, 422, 426, 453, 483.
Gustaafsburg 80, 81, 252, 281, 285, 286, 290, 295, 352, 419, 423, 429, 435.
Gustafsson, graaf van Nystadt en Wasaburg, Gustaf 384[9].
Gustaviburgum, zie Gustaafsburg.
Gustavi Castellum, zie Gustaafsburg.
Gustavus Magnus, sive Panegyricae Orationes a Clariss. Aliquot aetatis nostrae viris de vita ac obitu Gustavi, Suecor. Gothor. Vandalorumque Regis, habitae aut scriptae. Accedit Exequiarum ejusdem accurata descriptio, aliaque ejusdem generis. Lugd. Bat. ap. Andr. Cloucquium 1637. 116.
Guzmán, hertog van San Lúcar la Mayor, markies van Leganés, Diego Mexia Felipes 363, 407, 419, 492, 529, 538, 543.
Guzmán, graaf van Olivarès, hertog van San Lucar de Barramede, Gaspar de 197[4], 228[11], 418.
Guzmán, hertog van Medina Las Torres, Felipe Ramirez de 241[7], 492[11], 511.
Guzmán, graaf van Monterey, Manuel de 28, 191, 226[13], 241, 255, 492, 507, 511, 517, 543.
Gyllenhielm, Karl Karlsson 238, 409, 411, 413, 487, 509, 520.

H

Haag, Den ('s-Gravenhage) 7, 20, 25, 34, 39, 45, 48, 51, 52, 53, 59, 62, 81, 83, 86, 87, 89, 90, 101, 107, 115, 124, 125, 139, 140, 141, 145, 150, 152, 158, 162, 164, 167, 172, 182, 193, 198, 205, 210, 213, 232, 234, 241, 242, 243, 249, 254, 258, 264, 267, 268, 269, 270, 272, 273, aant. 278, 282, 284, 285, 291, 294, 300, 301, 302, 305, 307, 309, 320, 323, 333, 336, 342, 343, 346, 348, 351, 366, 370, 376, 378, 386, 387, 391, 392, 394, 395, 398, 399, 403, 412, 413, 422, 423, 431, 439, 441, 442, 446, 447, 448, 454, 456, 458, 464, 469, 474, 475, 477, 486, 494, 495, 496, 497, 499, 505, 506, 508, 511, 518, 522, 524, 538, 541, 548, 552, 561, 562.
Haarlem 7, 22, 74, 300, 431.
Habsburg, huis (Habsburgers) 241.
Hadrianus, keizer 445.
Haersolte, Zweder van 374, 389. aant.
Haga, zie Haag, Den.
Haga, mr. Cornelis 245[6], 342, 349[2], 363, 456, 458, 525, 526, 544.
Hagenau 81, 368, 382, 400, 401, 410, 445, 449, 451, 459, 462, 463, 467, 498, 500, 501, 524, 529, 531, 538, 543, 550, 552.
Hagenovia, zie Hagenau.
Halberstadt (?) 235.
Halle (Hal) 283.
Hallier, graaf van, zie Hospital, François de l'.
Hamadryades (boomnimfen) 177.
Hamburg 20, 38, 42, 74, 78, 112, 119, 126, 130, 135, 160, 161, 162, 181, 195, 198, 201, 205, 218, 222, 225, 229, 230, 261, 270, 272, 277, 308, 311, 314, 325, 335, 336, 347, 364, 373, 394, 395, 404, 405, 424, 428, 441, 447, 456, 461, 463, 466, 512, 547, 554.
Hamburgum, zie Hamburg.
Hamilton, sir William 375, 437, 440.
Hamyls (?) 8.
Hanau 22, 152, 163, 166, 167, 168, 178, 179, 180, 194, 195, 211, 216, 252, 287, 295, 340, 348, 350, 352, 358, 362, 372.

382, 420, 429, 445, 449, 451, 459, 463, 467, 515.
Hanau-Münzenberg, Amelia Elisabeth van 384[11].
Hanau-Münzenberg, Jakob Johann van 295, 297, 304, 340, 341, 348, 384, 385, 476, 502, 542.
Hannibal 74, 560.
Hannibal = Ferdinand II 112, 220, 290, 341, 423, 455, 516.
Hanno = Myle, Cornelis van der 242, 270, 293, 547.
Hannonia, zie Henegouwen.
Hanovia, zie Hanau.
Hanseaticae, zie Hanzesteden.
Hanzesteden 230, 247.
Harcourt-Armagnac, graaf van, zie Lorraine, Henri de.
Harencarspel, Claes Jacobsz. 224.
Harencarspel, Jacob Claesz. 224[10], 262, 277.
Harff 480.
Harlay de Sancy, Achille 382[1].
Harlinga, zie Harlingen.
Harlingen 395.
Has, Gil de 482.
Hasdrubal = Berckel, Gerard Jansz. van 75.
Hasius 94.
Hasselaer, Dirck Pietersz. 310[3].
Hasselaer, mr. Johan 112[18].
Hasselaer, Nicolaes Pietersz. 310[2].
Hasselaer, Pieter 115.
Hatzfeldt und Gleichen, Franz von 288[2], 436[1], 440, 443, 448.
Hatzfeldt und Gleichen, Melchior von 436[1].
Hautrementum, zie Hautremont.
Hautremont 252, 259, 260.
Havelberg 406, 441, 471, 497, 515, 519, 520.
Havelberga, zie Havelberg.
Hay, graaf van Carlisle, James 375[6].
Hayes, Antoine de 20.
Hayes, baron van Courmenin, Louis de 20[1].
Hebersteinius, zie Eberstein.
Hebron, zie Hepburn, John.
Hebsteinius, zie Epestein, Johan.
Haemstede[aant.], heer van, zie Pauw, dr. Adriaen Reyniersz.
Heidelberg 10, 63, 64, 66, 67, 163, 166, 167, 168, 169, 173, 204, 211, 504, 514.
Heidenreich von Calenberg, Ludwig 355.
Heilbrona, zie Heilbronn.
Heilbronn 16, 131, 172, 203, 213, 216.
Heilbronner confederatie 27, 70, 414, 417, 483, 520, 554.
Hein, Piet 250[6].
Heinsius, Daniel 21, 33, 42, 48, 51, 148, 157, 429.
Helbron(n)a, zie Heilbronn.
Hellevoet 8.

Helmstedt 161, 220, 363, 364, 372, 441.
Helvetia (Helveticus), zie Zwitserland (Zwitsers).
Hendrik III, koning van Frankrijk 55, 97.
Hendrik IV, koning van Frankrijk 354, 375, 437, 478.
Henegouwen 34, 41, 53, 79, 87, 92, 188, 208. zie ook: Hanau.
Henriette Marie, koningin van Engeland 354, 375, 437, 440, 478.
Hepburn, John 16[7].
Heppe, Johan 192, 234.
Heraldus, zie Hérault, Didier.
Hérault, Didier 311[7].
Herbipolis, zie Würzburg.
Hercules 62.
Herenthals 99.
Hermippus van Smyrna 534[10].
Hero 439.
Herodotus 121.
Herrera, Niccolo 297[1].
's-Hertogenbosch, zie Bosch, Den.
Hesdin 331.
Hesiodus 126.
Hesiodus *ΕΡΓΑ.* 126.
Hessen-Kassel 5, 355.
Hessen-Kassel, Wilhelm V, landgraaf van 7, 16, 57, 74, 88, 96, 133, 194, 195, 201, 203, 211, 213, 216, 221, 225, 226, 227, 228, 229, 233, 236, 237, 239, 243, 248, 251, 253, 256, 259, 260, 268, 269, 278, 283, 284, 290, 297, 321, 325, 332, 334, 340, 341, 344, 348, 350, 358, 362, 371, 377, 384, 389, 392, 405, 408, 420, 422, 466, 476, 478, 486, 499, 502.
Hetruria, zie Et(h)ruria.
Heufdius, zie Heufft, Johan.
Heufft (Hoeufft), Johan 16, 27[5], 30, 40[4], 98[10], 151, 176, 186, 190, 204, 217, 276, 348, 350, 383, 390, 392, 398, 416, 419, 435, 442, 452, 494, 510, 541, 543.
Heus, Michiel 394, 398, 402.
Heyling, Peter, zie Holing, Peter.
Hibernia (Hibernicus), zie Ierland (Ieren, Iers).
Hierocles 535[2].
Hildesheim 36.
Hildesheimium, zie Hildesheim.
Hirschfeld 16.
Hirsfeldum, zie Hirschfeld.
Hispania (Hispanus), zie Spanje (Spaans).
Hispania Nova, zie Mexico.
Hochemum, zie Hochheim.
Hochheim 213, 216, 221.
Hoë von Hoënegg, Matthias 120[2].
Hoedekenskerke, heer van, zie Joachimi, Albert.
Hoeufft, Johan 186[1], 419, 435[5], 452, 510, 543. zie ook: Heufft, Johan.

Hofkirchen, Georg Lorenz, baron van 545[4].
Hogendorp, Gijsbert van 287[13], 288, 405, 429, 459, 463, 553.
Hogerbeets, Adriaan 370.
Hogerbeets, Joanna 370.
Hogerbeets, Josina 370.
Hogerbeets, Rombout 369, 370.
Hohenems, Gaspar, graaf van 131.
Hohenlohe, huis 32, 125, 131, 141.
Hohenlohe, Philipp Ernst van 266.
Hohenlohe-Langenburg, huis 266.
Holing (Heyling), Peter 119[4], 132, 143.
Holland (Hollandia, Hollanders, Hollands, Batavia, Batavi, Batavicus, Batavus) 1, 3, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 26, 27, 28, 34, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 48, 49, 51, 52, 54, 55, 58, 60, 64, 65, 69, 70, 75, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 87, 92, 93, 103, 110, 111, 115, 117, 121, 126, 127, 128, 130, 132, 133, 136, 141, 142, 143, 145, 147, 149, 151, 152, 154, 156, 158, 160, 161, 162, 165, 168, 169, 174, 177, 180, 181, 182, 185, 186, 187, 193, 198, 204, 209, 211, 212, 217, 218, 221, 222, 227, 229, 240, 249, 250, 251, 252, 256, 258, 262, 266, 268, 269, 272, 273, 274, 278, 279, 285, 288, 291, 292, 297, 303, 305, 306, 307, 310, 311, 312, 313, 320, 322, 323, 326, 327, 329, 330, 331, 339, 342, 346, 348, 349, 351, 352, 361, 365, 369, 371, 377, 380, 381, 383, 387, 390, 397, 398, 400, 411, 417, 423, 427, 429, 436, 437, 440, 443, 444, 446, 447, 448, 449, 452, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 469, 476, 486, 487, 491, 496, 497, 498, 499, 502, 511, 516, 518, 522, 523, 524, 525, 529, 532, 533, 534, 538, 541, 542, 544, 547, 550.
Holland, Hof van 115, 172, 209, 307, 329, 369.
Holland, Staten van 8, 24, 46, 94, 107, 177, 207, 222, 250, 312, 402, 474, 504, 524.
Holland en West-Friesland, Staten van 81, 184, 329.
Hollandia, zie Holland.
Holsatia, zie Holstein.
Holstein 115, 212, 364.
Holtberg 406.
Homerus 9, 116, 469.
Homerus *Ilias.* 9, 116, 469.
Honaert, Rochus van den 2, 24, 177, 224, 317, 352, 357, 417.
Hongarije (Hongaren, Hongaars) 16, 27, 28, 30, 32, 65, 68, 93, 128, 131, 149, 157, 163, 165, 168, 172, 173, 191, 193, 196, 199, 203, 211, 213, 253, 255, 256, 278, 288, 290, 307, 344, 358, 389, 417, 419, 530.
Hongarije, koning van, zie Ferdinand III.
Honorati insula, zie Saint-Honorat.
Honoratus, Servius Maurus 10[2].
Honorius 10[4].
Hooft, Pieter Cornelisz. 10, 35.
Hoogersmilde, heer van, zie Pauw, dr. Adriaen Reyniersz.
Horatius Flaccus, Quintus 142, 146, 213, 214, 239, 351, 391, 493.
Horatius Flaccus, Quintus *Ars Poetica.* 351, 493.
Horatius Flaccus, Quintus *Carmina.* 146, 213.
Horatius Flaccus, Quintus *Epistulae.* 142.
Horatius Flaccus, Quintus *Epodi.* 214.

Horatius Flaccus, Quintus *Satyrae.* 239, 391.
Horn, Georg 23[1].
Horn, Gustaf Karlsson 467.
Horst van Wittenhorst, Anthonie 536.
Hortensius, Martinus 60, 403, 469, 540.
Hortensius, Martinus *M. Hortensii De Oculo ejusque praestantia et dignitate ac utilitate Matheseos. Amsterdam 1635.* 540.
Hospital, graaf van Hallier, François de l' 40[15], 68.
Hospital, markies van Vitry, Nicolas de l' 244[8], 492[7].
Hotman, heer van Villiers St. Paul, Jean 119, 205, 234, 280, 388, 394, 438, 453, 454, 495.
Hove, Maarten van den, zie Hortensius, Martinus.
Howard, graaf van Arundel, Thomas 58, 354, 375, 425.
Hubertus vicus, zie Saint-Hubert.
Hugenoten 323, 418.
Hundsrück 16.
Hundsruckum, zie Hundsrück.
Hungaria, zie Hongarije.
Hurenbergh, Johann van 24, 177.
Huygens, Christiaan 241.
Huygens, Constantia 241[14].
Huygens, Geertruid 241[14].
Hypsipyle 9.

I

Iact, zie Jecker (Jekker, Jeeker).
Ieres (insulae), zie Iles d'Hyères.
Ierland (Ieren, Iers) 169.
Iles d'Hyères 19, 168, 173, 214.
Ill 529.
Ilva, zie Elba.
Incolismensis, zie Valois, Charles de.
India (asiatica) 120, 535. zie ook: Oost-Indië. West-Indië.
India orientalis, zie Oost-Indië (oostindisch).
Ingermanland 508.
Ingold, Franz Rudolf 356, 484.
Ingolstadt 307.

Ingria, zie Ingermanland.
Innhausen und Knyphausen, Dodo von 405, 502.
Innsbrück 304, 339, 345.
Insubres, zie Insubriërs.
Insubriërs 170, 507, 554.
Insula Franciae, zie Isle de France.
Insulanus, zie L'Isle, Melchior, sieur de.
Internum mare, zie Middellandse Zee.
Iovinianus = Reigersberch, Nicolaes van 35, 49, 75, 89, 104, 188, 251, 262, 278, 292, 293, 313, 343, 352, 386, 455, 547.
Irenaeus van Lyon 120[9], 232[7].
Irenaeus = Reigersberch, Nicolaes van 21, 36, 48, 49, 188, 251, 270, 279, 284, 292, 313, 320, 455, 536.
Isabella Clara, dochter van Leopold V, aartshertog van Oostenrijk 304[11], 530.
Isabella Clara Eugenia, infante van Spanje, aartshertogin van Oostenrijk 211[2], 237[1].
Isemberga, zie Isenburg.
Isenacum, zie Eisenach.
Isenburg 169.
Isenburg, Ernst, graaf van 389[13].
Isenburg-Birstein, Philipp Ernst, graaf van 521[6].
Isla, zie Ill.
Isle de France 204.
Isle de Ré 478.
Isolani, Ettore Giovanni Ludovico 125, 129.
Issem 46.
Italia (Italicus, Italus), zie Italië.
Italië (Italianen, Italiaans), 1, 8, 13, 19, 26, 28, 29, 53, 54, 56, 58, 64, 68, 79, 87, 93, 98, 99, 106, 111, 117, 118, 121, 130, 131, 152, 164, 165, 167, 168, 170, 171, 174, 181, 191, 193, 197, 204, 213, 214, 216, 221, 226, 227, 228, 229, 233, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 248, 252, 257, 259, 261, 271, 274, 276, 283, 288, 289, 294, 295, 296, 298, 304, 311, 319, 326, 327, 328, 335, 338, 339, 342, 350, 360, 366, 368, 371, 377, 381, 385, 393, 399, 401, 405, 407, 415, 418, 419, 435, 443, 444, 445, 448, 449, 451, 452, 454, 457, 462, 467, 478, 482, 487, 491, 492, 493, 497, 498, 499, 501, 507, 510, 515, 516, 527, 530, 533, 534, 543, 550, 552, 554, 555.
Iustinus, zie Justinus = Grotius, Hugo.

J

Jacob, aartsvader 136.
Jacobus I, koning van Engeland 38, 255, 312, 317, 357, 374, 380, 385, 410, 412, 417, 476, 478, 486, 530, 536.
Jamblichus 535[1].
Janssonius, Johannes 126.
Januarius amnis, zie Rio de Janeiro.

Jaubert, graaf van Barrault, baron van Blaignac, Emeri 93.
Jaucourt de Villarnould, Renée de 246[5].
Java 372.
Jecker (Jekker, Jeeker) 353.
Jenatsch, George 71, 76[11].
Jeremia 535.
Jerusalem 132.
Jetzwitzki 409.
Jezuieten 17, 97, 121, 132, 143, 253, 272, 362, 396, 417.
Joachimi, heer van Hoedekenskerke, Albert 430[10], 440.
Joannes, evangelist aant. 232.
Joden (joods) 121, 166, 369, 534, 535.
Johan Casimir, broer van Wladislas VII (IV) 87, 91, 241[6], 327, 417, 492[12].
Johann Georg I, keurvorst van Saksen 3, 5, 7, 12, 20, 24, 35, 36, 37, 40, 79, 88, 89, 91, 93, 98, 105, 108, 109, 112, 117, 118, 120, 122, 132, 134, 135, 142, 149, 153, 176, 177, 179, 180, 181, 198, 199, 201, 211, 218, 225, 227, 229, 230, 231, 234, 238, 256, 258, 274, 279, 283, 284, 290, 299, 308, 313, 315, 317, 319, 321, 322, 323, 325, 326, 332, 334, 335, 336, 349, 377, 381, 382, 394, 405, 406, 409, 411, 433, 434, 441, 450, 452, 454, 455, 465, 467, 471, 494, 497, 506, 512, 517, 519, 522, 543.
Johann Kasimir, Rijngraaf 13, 14, 125[1], 130, 354, 521[5].
Johann Philipp, Rijngraaf 13, 14, 125[1], 356[4], 485, 521.
Johnson, Samson 80.
Jonathan de Hasmoneeër 535[5].
Josef, aartsvader 33, 82, 136, 533.
Joseph, père, zie Leclerc du Tremblay, François.
Josephus, Flavius 121, 534, 535[3].
Josephus, Flavius *Antiquitates Judaïcae (ἡ Ἰουδαικὴ Ἀρχαιολογία).* 535.
Josephus, Flavius *Contra Apionem.* 534.
Judas de Makkabeeër 535[5].
Julianus = Reigersberch, Maria van 36.
Jülich-Berg, hertog van, zie Wolfgang Wilhelm.
Junius, Elisabeth 95, 137, 147.
Junius Jr., Franciscus 58, 95, 146.
Junius Jr., Franciscus *De Pictura Veterum libri tres. Amsterdam 1637.* 58.
Justel, Christophe 311, 510, 517.
Justinianus I, keizer van Byzantium *Corpus Juris Civilis.* 10.
Justinus = Grotius, Hugo 7, 21, 49, 75, 102, 188, 271, 279, 293, 313, 352, 365, 386, 387, 423, 468, 495.

Justinus Martyr 232[6].
Justinus Martyr *Apologiae pro Christianis.* 232.
Justinus Martyr *Dialogus cum Triphone.* 232.
Juvenalis, Decimus Junius 388, 445.
Juvenalis, Decimus Junius *Satyrae.* 388, 445.

K

Kaiserslautern 92, 94, 124, 128, 131, 142, 144, 148, 149, 157, 160, 165, 169, 176.
Kalbe 42, 56.
Kalckhun genannt Lohausen, Wilhelm von 153, 225, 238.
Kalckstein, Albrecht von 406.
Kaplíř, ridder van Sulevic, Paul 545.
Karel I, koning van Engeland 21, 24, 58, 62, 81, 100, 106, 177, 195, 242, 256, 285, 309, 334, 354, 362, 368, 375, 380, 392, 414, 417, 437, 462, 463, 477, 486, 498, 499.
Karel de Kale, koning van Frankrijk 55.
Karelië 508.
Karintië 20.
Karl Ludwig, keurvorst van de Palts 227, 285[3], 309, 327, 333, 344, 346, 357, 375, 385, 393, 397, 400, 410, 412, 414, 417, 421, 423, 449, 460, 462, 485, 497, 498, 499, 501, 514, 523, 528, 536.
Karmelieten 41.
Karpffen, Hans Adam von und zu 480.
Karpsen, Johann Jacob 5, 16.
Kartuizers 185, 529.
Kassel 222, 405, 488.
Kattendijke, heer van, zie Does, Johan van der.
Kaysersberg 546.
Kazimierz, Jan, zie Johan Casimir.
Kethura 121.
Keulen 39, 63, 158, 175, 197, 262, 268, 278, 282, 284, 298, 313, 348, 358, 381.
Keulen, keurvorst van, zie Beieren, Ferdinand van.
Kinschot, mr. Nicolaes van 115[3], 537.
Kiritzium, zie Kyritz.
Kirschberg, rijksgraaf van, zie Fugger, Johann Ernst.
Kleef 138, 140, 175, 198, 208, 222, 333, 344, 389, 391.
Kleine Beer 206.
Knuyt, Johan de 35, 89, 101, 152, 157, 219, 260, 374, 389, 478.
Koblenz 169, 173, 368, 459, 464, 550, 553.
Koburg 288.
Kockelberg 13.
Königsberg 201.
Konkordienbuch 232.

Konstantinopel 120, 127, 186, 225, 245, 279, 328, 337, 338, 342, 349, 363, 416, 454, 456, 458, 482, 513, 514, 525, 526, 530, 544, 559, 560.
Konstanz 290, 298, 379, 448.
Konstanz, concilie van 325.
Kortrijk 41, 69, 124, 126, 129, 130, 142, 145, 165, 214, 217, 500.
Kozakken 77, 87, 92, 186, 225, 273, 280, 291, 419, 559.
Krackow, Joachim Ernst von, zie Crockow.
Krakau 185, 534.
Kramberg 169.
Kranenburg 300, 333, 336.
Krim 530.
Krimpenerwaard 263.
Kristow 406.
Kroaten 3, 4, 13, 14, 16, 88, 89, 100, 129, 170, 190, 197, 203, 239, 242, 252, 259, 261, 270, 273, 275, 287, 331, 333, 348, 367, 377, 388, 389, 400, 401, 491, 499, 552.
Kurz (Khurz), graaf van Senftenau, Ferdinand Siegmund 436[3], 440, 443, 448.
Kyritz 441, 497, 515, 519, 520.

L

Laage, hertog van Puylaurens, Antoine de 26[10], 65, 69.
La Baune 436.
La Capelle 40.
La Court, Pamphile de 53[1], 91.
Lactu(c)a = Frankrijk 190, 234, 281, 479, 494, 495, 502.
Ladron, Alonso 8.
La Férandière, madame de 6.
La Ferté-Nabert, markies van, zie Saint-Nectaire, Henri de.
La Force 6.
La Force, markies van, zie Caumont, Jacques Nompar de.
Lafortius, zie Caumont, Jacques Nompar de.
La Grange, sieur de, zie Sevin, Jean.
La Grange aux Ormes, Jacques de Loys de 113, 155, 239, 449, 451, 493.
Laisné, Jean 463[5], 468, 470.
La Meilleray, markies van, zie La Porte, Charles de.
La Motte-Lussan, sieur de, zie Gaillard, Gilles.
La Motterie, graaf van, zie Lannoy, Claude de.
Lampadius, Jacob 364[6].
Lampe, Jacob, zie Lampadius.
Landau 383, 384.
Landavium, zie Landau.
Landé, sieur du, zie Siqueville, Joab Gilbert de.
Landi (Landees) 516.
Landstuhl 69, 169, 181, 203.

Landstulium, zie Landstuhl.
Langerak, heer van, zie Boetzelaer, Gideon van den.
Langeveld, heer van, zie Does, Johan van der.
Langres 323, 327.
Languedoc 56, 57, 448, 452.
Languedocia, zie Languedoc.
Lannoy, graaf van La Motterie, Claude de 62[4].
Lannoy-La Boissière, Charles, graaf van 331[2].
Lansbergen, Samuel 85[5].
La Porte, markies van La Meilleray, Charles de 93[2], 303[18], 306, 551.
La Roche, sieur de, zie Clausel, Louis.
La Rochelle 56, 323, 392, 476, 486, 491, 501.
La Suse, graaf van, zie Champagne, Louis de.
Latou = Frankrijk 42, 57, 112, 155, 188, 289, 293, 332, 352, 386, 423, 468, 496, 518.
La Tour d'Auvergne, hertog van Bouillon, Frédéric Maurice de 6, 295[16], 297, 307, 317, 341, 396, 418, 421, 449, 451, 517, 542, 548, 550.
La Tour d'Auvergne, burggraaf van Turenne, hertog van Bouillon, Henri de 341[13], 418[8], 550.
La Tour d'Auvergne, Marie de 517.
Laud, William 120, 164, 387, 427.
Laudensis, zie Lodi.
Laurenziana bibliotheca 475.
Lauterbourg 64.
La Ville, Pierre de 453.
Leander 439.
Le Catelet 6, 19.
Leclerc du Tremblay, François 29, 80[4], 92, 98, 109, 217, 276, 277, 348, 360, 492, 500.
Le Coigneux, Jacques 491[14].
Leenput 260.
Lefaucheur 127, 128.
Le Febvre, sieur d'Eaubonne, André 463, 468, 470.
Leganés, markies van, zie Guzmán, Diego Mexia Felipes.
Legnano 507.
Leiden 7, 21, 23, 34, 42, 48, 74, 89, 90, 105, 127, 148, 157, 166, 251, 263, 265, 266, 268, 280, 285, 299, 321, 329, 346, 358, 364, 369, 370, 375, 379, 380, 387, 427, 429, 431, 439, 455, 470, 471, 473, 504, 517, 534, 549.
Leiningen, Johann Philipp II, graaf van. 125[1], 131.
Leipzig 119, 134, 161.
Leipzig, convent van 119, 120.
Le Jay, Gui Michel 122[7], 149.
Le Jay, Gui Michel *Biblia 1. Hebraica, 2. Samaritana, 3. Chaldaica, 4. Graeca, 5. Syriaca, 6. Latina, 7. Arabica. Qvibvs textvs originales totivs Scriptvrae Sacrae, qvorvm pars in editione Complvtensi, deinde in Antuerpiensi regiis sumptibus exstat, nunc integri, ex manuscriptis toto ferè orbe quaesitis exemplaribus, exhibentur. Lvtetiae Parisiorum, Excudebat Antonivs Vitré, Regis, Reginae Regentis, & Cleri Gallicani Typographus. M.DC.XLV.* 122, 149.

Le Jay, Nicolas 445, 451.
Lely = Engeland 6, 157, 242, 265, 284, 309, 401, 421, 440, 446, 468, 502, 514.
Lemeline, zie Lumellina.
Leodium (Leodiensis), zie Luik.
Leopold V, aartshertog van Oostenrijk 8, 304.
Lerina, zie Saint-Honorat.
Lerma, hertog van, zie Sandoval Manrique de Padilla, Francisco Gómez de.
Leuningen, Henrickgen Aelbrechts van 210, 329.
Leuven 21, 33, 34, 35, 42, 43, 46, 53, 62, 63, 73, 79, 100, 110, 114, 150, 236.
Levant 261, 385, 482, 525.
Levin, zie Livigno.
Levinum (Luvinum), zie Livigno.
L'Hommel Jr., David de 95.
Liburnum, zie Livorno.
Liebenstein, Philipp van 480.
Liefhebber, Jasper 250[7].
Liesvelt 263.
Ligustica ora, zie Genua.
Ligusticum mare, zie Genua, Golf van.
Lilium, zie Lely = Engeland.
Limburg (hertogdom) 295, 298, 323, 381, 422.
Limburg (stad) 169, 313, 317, 334, 344, 346.
Limburgum, zie Limburg.
Limoges 403, 470.
Lindau 126, 128, 131, 163, 170, 342.
Lindavia (Lindavium), zie Lindau.
Linde, Van der 279.
Linde, Erik Larsson von der 221, 404.
Linde, Lorens (Lårens) von der 221.
Lindenbrog, Friedrich 364[4].
Linzingen, heer van, zie Fels von Colonna, Anselm, graaf.
Lipsia, zie Leipzig.
Lipsius, Justus 266, 330.
Lipsius, Justus *Inscriptionum antiquarum quae passim per Europam liber. Accessit Auctuarium a Justo Lipsio. Lugduni Batavorum, ex officina Plantiniana, Fr. v. Raphelengen, 1588.* 266, 330.
L'Isle, Melchior, sieur de 14, 29, 69, 97, 240, 430.

Lissabon 251.
Litauen 508.
Lithvania, zie Litauen.
Livigno 71, 76, 318, 337, 366, 367, 377, 384.
Livius, Titus 37, 363, 560.
Livius, Titus *Ab urbe condita.* 37, 363, 560.
Livonia, zie Lijfland.
Livorno 96, 182.
Lodenstein, mr. Everard Jansz. van 447, 540.
Lodenstein, Jacob Cornelisz. van 540.
Lodewijk XIII, koning van Frankrijk 1, 2, 3, 4, 5, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 45, 46, 49, 52, 54, 55, 56, 57, 61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 72, 75, 78, 79, 80, 81, 85, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 100, 101, 103, 105, 107, 108, 109, 111, 113, 115, 117, 118, 119, 121, 123, 124, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 157, 158, 159, 160, 163, 165, 167, 168, 171, 173, 174, 175, 177, 178, 179, 181, 182, 183, 184, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 200, 201, 203, 204, 206, 210, 211, 214, 215, 216, 220, 221, 222, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 248, 250, 251, 252, 253, 255, 257, 259, 260, 262, 263, 265, 269, 270, 273, 275, 276, 277, 283, 286, 287, 290, 295, 296, 297, 300, 301, 303, 305, 306, 307, 309, 310, 311, 315, 316, 318, 322, 325, 326, 327, 328, 334, 337, 338, 339, 340, 341, 345, 348, 349, 356, 359, 360, 362, 364, 366, 367, 371, 373, 376, 377, 379, 381, 382, 384, 389, 391, 393, 395, 397, 398, 406, 411, 412, 413, 415, 416, 417, 418, 419, 421, 422, 424, 425, 428, 429, 432, 433, 435, 436, 437, 441, 443, 444, 445, 447, 448, 449, 450, 451, 456, 457, 460, 463, 464, 465, 466, 468, 470, 472, 475, 476, 477, 478, 480, 482, 484, 485, 486, 488, 491, 492, 498, 499, 502, 503, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 520, 521, 527, 528, 530, 531, 532, 536, 537, 538, 541, 542, 546, 550, 552, 553.
Lodewijk XIII, koning van Frankrijk *Manifest* (de causis belli ad praefectos) 22, 28, 31, 38, 39, 40, 43, 94, 97, 156, 530, 531.
Lodewijk XIII, koning van Frankrijk *Manifest* (pro libertate Belgarum) 5, 11, 13, 17, 26, 29, 31, 33, 34, 38, 39, 40, 41, 43, 51, 62, 75, 110.
Lodi 445, 477, 478, 492, 507, 511, 527, 529, 533.
Loevestein 139.
Löffler, Jacob 70, 125, 325, 355, 554.
Lohnsfeld 498, 501.
Lombardije (Lombardisch) 507.
Lomelius, zie L'Hommel Jr., David de.
Lomel(l)inum (Lomelina), zie Lumellina.
Londen 321, 323, 349, 354, 425, 430, 477, 478, 485, 497.
Londinum, zie Londen.
Longueval Sr., baron van Manicamp, sieur de Feurdrain, Achille de 506[7], 512.
Longueval, graaf van Bucquoi, Albert de 419[12].
Longueville, hertog van, zie Orléans, Henri d'.
Longuion 523, 524, 527, 528, 530, 531, 532, 533, 550.
Longuium (Lonhuium), zie Longuion.
Lonhuy, zie Longuion.
Lorraine, zie Lotharingen.

Lorraine, Charles de, zie Lotharingen, Karel IV van.
Lorraine, hertog van Elboeuf, Charles I de 425[7].
Lorraine, hertog van Elboeuf, Charles II de 170[11], 425[6].
Lorraine, François de, zie Lotharingen, François van.
Lorraine, graaf van Harcourt-Armagnac, Henri de 425[5].
Lorraine, graaf van Vaudémont, Nicolas François de 190.
Los Balbases, markies van, zie Spinola, Felipe.
Losecaat, Anna van 258[9], 263, 302.
Losecaat, Diderik van 258[9], 263, 264, 302, 303.
Losecaat, Esseline van 258[9], 263, 302.
Losecaat, Frederik van 51, 113, 210, 258, 263[12], 302, 303, 549.
Lotharingen (Lotharings) 3, 4, 11, 13, 15, 16, 19, 32, 38, 39, 40, 56, 64, 66, 80, 81, 87, 92, 96, 97, 105, 110, 118, 128, 132, 143, 149, 163, 164, 166, 170, 173, 178, 179, 184, 204, 221, 227, 228, 235, 236, 244, 252, 276, 283, 298, 303, 307, 322, 334, 359, 373, 374, 383, 388, 392, 397, 400, 404, 415, 484, 491, 492, 499, 511, 512, 515, 522, 528, 529.
Lotharingen, François van 348[9], 383, 400, 410[3], 486, 488, 491.
Lotharingen, François Nicolas, hertog van 253[11], 261, 289.
Lotharingen, Henriette van 248[8].
Lotharingen, Karel IV, hertog van 6, 11, 16, 64, 67, 117, 121, 142, 144, 149, 157, 160, 163, 164, 166, 167, 169, 173, 176, 180, 181, 183, 185, 190, 192, 193, 194, 196, 201, 203, 204, 211, 213, 216, 221, 225, 226, 228, 229, 236, 239, 243, 244, 248, 251, 253, 255, 257, 259, 260, 261,

269, 270, 273, 275, 287, 289, 290, 294, 297, 298, 306, 311, 368, 374, 380, 382, 383, 384, 386, 400, 410, 419, 429, 430, 444, 451, 478, 491, 501, 502, 536.
Lotharingen, Margareta van 26, 41, 52, 55, 65, 68, 79, 86, 93, 96, 131, 151, 181, 190, 196, 217, 233[9], 253, 254, 489, 491, 498, 516, 528.
Lotharingen, Nicole van 444[8], 451.
Lotharingia (Lotharingicus), zie Lotharingen.
Louvain, zie Leuven.
Louvre, het 331.
Lovanium, zie Leuven.
Lubberti, Sybrandus 127[6].
Lubberti, Sybrandus *Bona fides Sibrandi Lvbberti demonstrata ex libro qvem inscripsit, Responsionem ad Pietatem Hugonis Grotij. Lvgdvni Batavorvm Excudit Ioannes Patius, Iuratus & Ordinarius Academiae Typographus. Anno 1614.* 127.
Lubberts, Sibren, zie Lubberti, Sybrandus.
Lubeca, zie Lübeck.
Lübeck 119, 161, 227, 258, 372, 405, 462, 466.
Lucanus, Marcus Annaeus 427.
Lucanus, Marcus Annaeus *M. Annaei Lvcani Pharsalia: sive de bello civili Caesaris et Pompeii libri X. Ex emendatione V.C. Hvgonis Grotii, cum eiusdem ad loca insigniora Notis. Accesserunt Variarvm Lectionvm Libellus; & rerum ac verborum Index locupletissimus, operâ Theodori Pvlmanni & aliorum concinnati. Ex Officina Plantiniana Raphelengii, MDCXIV.* 427.
Lüdershausen 411.
Lugdunum, zie Leiden. Lyon.
Lugdunum Batavorum, zie Leiden.
Luik 22, 38, 170, 248, 256, 436, 440, 448, 507, 511, 517.
Lumellina 452, 477, 478, 491, 516.
Lunaevilla, zie Lunéville.
Lüneburg 199, 229, 259, 276, 481, 523, 527, 533, 538, 541. zie ook: Braunschweig-Lüneburg.
Lunemburgium, zie Lüneburg.
Lunevilla (Lunivilla), zie Lunéville.
Lunéville 190, 297.
Lusitania, zie Portugal.
Lustrier, Sébastien 29, 141, 151, 164, 181, 184, 419.
Luterburgum, zie Lauterbourg.
Lutetia, zie Parijs.
Luther 233, 542.
Lutheranen (luthers) 119, 120, 127, 172, 232, 302, 364, 467, 538, 553.
Lutsenburg, zie Luxemburg.
Lutzemburgum, zie Luxemburg.
Lützen 14, 105, 116, 483.
Luxemburg(s) 12, 269, 383, 384, 400, 523, 527, 528, 531, 532.
Lycurgus 9.
Lijfland 189, 273, 283, 394.
Lykaon 206.
Lyon 120, 151, 163, 196, 288, 349, 381, 407, 516, 529.

M

Maagdenburg 13, 14, 37, 117, 118, 134, 135, 145, 153, 155, 230, 335, 345, 361, 371, 411, 444.
Maas 81, 87, 93, 117, 121, 145, 165, 198, 265, 268.
Maastricht 7, 16, 45, 100, 150, 169, 353, 377, 401, 422, 449, 452.
Macedonië 426.
Machlinia, zie Mechelen.
Madrid 368, 381.
Madritium, zie Madrid.
Maenus, zie Main.
Magdenburgum, zie Maagdenburg.
Magna mater 469.
Magno (Magni), Walerian 87, 91.
Maguntiacum, zie Mainz.
Maillé, markies van Brezé, Urbain de 3, 4, 8, 14, 15, 55, 57, 73, 79, 88, 93, 96, 103, 110, 129, 132, 150, 196, 214, 217, 297, 300, 309, 320, 343, 346, 348, 350, 360, 365, 374, 376, 389, 390, 431, 436, 440, 443, 448, 459, 460, 464, 467, 476, 494, 496, 500, 516, 522, 536, 541, 551.
Main 7, 27, 44, 125, 225, 269, 283, 467.
Mainz 1, 67, 69, 80, 81, 86, 90, 91, 98, 99, 109, 124, 142, 144, 148, 149, 151, 157, 160, 163, 166, 167, 168, 172, 177, 179, 180, 183, 184, 185, 190, 191, 193, 194, 196, 203, 239, 240, 256, 259, 260, 281, 285, 287, 288, 290, 297, 298, 304, 307, 339, 348, 350, 352, 355, 381, 382, 405, 429, 436, 445, 449, 451, 459, 462, 467, 488, 498, 499, 501, 510, 528, 531.
Maire, Jean (Joannes) le 23, 380, 431, 439, 473, 504, 505.
Majorca 369.
Majorica, zie Majorca.
Majuma 10.
Makedon 206.
Malchus, zie Porphyrius.
Maloï, zie Saint-Malo.
Malta 560.
Manheim 1, 16, 32, 64, 67, 111, 163, 166, 167, 168, 173, 204, 211, 216, 252, 298.
Manhe(i)m(i)um, zie Manheim.

Manicamp, baron van, zie Longueval Sr., Achille de.
Manlius = Pauw, Adriaen Reyniersz. 36, 49, 74, 89, 101, 103, 156, 188, 219, 220, 260, 262, 264, 268, 271, 284, 289, 292, 320, 353, 390, 467, 468, 496, 501, 547.
Manner, heer van 516.
Manner, zonen van de heer van 516.
Mansac 41.
Mansfeld, Philipp, graaf van 63, 65, 68, 92, 173.
Mantua 80.
Mantua, hertog van, zie Gonzaga, Carlo III (IV).
Marazini, Rudolf 450.
Marc(h)a in (ad) Famina, zie Marche-en-Famine.
Marche-en-Famine 11, 12, 15, 31.
Marckelshemum, zie Markolsheim.
Mare Nigrum, zie Zwarte Zee.
Marforio 385.
Margarita insula, zie Sainte-Marguerite.
Maria Anna, dochter van Ferdinand II 74[15], 87, 93, 106, 256, 298.
Maria Anna, dochter van Philips III van Spanje 28[7].
Mariaemons, zie Marienberg.
Marienberg 304.
Marin(i), Charles 14, 54, 71, 76, 78, 117, 178, 181, 186, 187, 192, 201, 211, 225, 240, 246, 282, 334, 338, 342, 361, 363, 367, 370, 416, 437, 443, 448, 452, 453, 456, 457, 482, 485, 505, 506, 511, 513, 514, 518, 524, 544, 545, 550.
Marinus, Carolus, zie Marin(i), Charles.
Markolsheim 67.
Marne 181.
Mars 3, 11, 32.
Marseille 418, 421, 498.
Maseria, zie Mézières.
Massilia, zie Marseille.
Masso 71, 77, 126, 131, 142, 156, 559.
Matrona, zie Marne.
Matthisius, Assuerus 363, 364, 372, 373, 441, 475.
Matthijssen, Sweer, zie Matthisius, Assuerus.
Matzium, zie Masso.
Maurier, Amélie-Madelaine Aubéry du 246.
Maurier, Benjamin Aubéry du 232, 246, 247.
Maurier, Daniel Aubéry du 246.
Maurier, Eléonore Aubéry du 246.
Maurier, Emilie-Catherine Aubéry du 246.
Maurier, Louis Aubéry du 246, 247[1].
Maurier, Louis Aubéry du *Mémoires pour servir à l'histoire de Hollande. Au Maurier et à Paris 1680.* 247.
Maurier, Louise Aubéry du 246.
Maurier, Maurice Aubéry du 246.
Maurier, Maximilien Aubéry du 246.
Mauritius, zie Maurits, graaf van Nassau, prins van Oranje.
Maurits, graaf van Nassau, prins van Oranje 114, 172, 287, 370.

Mausacum, zie Mansac.
Mausoniense foedus, zie Monçon, verdrag van.
Maximiliaan I, keurvorst van Beieren 41, 74, 87, 93, 106, 121, 142, 216, 220, 241, 253, 256, 262, 298, 311, 368, 381, 419, 452, 500, 506.
May, Paul du 148.
Mayence 126, 178, 202, 526.
Mayenfeld 76.
Mazarin, Jules, zie Mazzarini, Giulio Raimondo.
Mazz, zie Masso.
Mazzarini, Giulio Raimondo 6, 19, 26, 28, 80, 95, 99, 131, 138, 143, 151, 157, 185, 205, 276, 285, 286, 295, 298, 300, 322, 326, 327, 341, 360, 381, 419, 428, 444, 477, 478, 498, 500, 522, 550.
Mazzum, zie Masso.
Mechelen 29.
Mecklenburg 316, 444, 486.
Mecklenburg-Schwerin, Adolf Friedrich, hertog van 231[1], 319, 322, 325, 326, 334, 361, 404, 405, 406, 409, 410, 429, 433, 434, 497, 520.
Medici, Anna de 106[8], 112.
Medici, Claudia de 304, 530.
Medici, groothertog van Toscane, Cosimo II de 106.
Medici, groothertog van Toscane, Ferdinando II de 170[1], 171, 174, 289[1], 291, 419[10].
Medici, Margherita de 106[8].
Medici, Maria de 26, 97, 142, 150, 170, 295, 297, 298, 322, 328, 381, 382, 425, 453, 528.
Medici, Maria Christina de 106[8].
Medina Las Torres, hertog van, zie Guzmán, Felipe Ramirez de.
Mediolanum, zie Milaan.
Mediterraneum mare, zie Middellandse Zee.
Meerman, Frans Dircksz. 32, 447.
Meermannus, zie Meerman, Frans Dircksz.
Meersen 7.
Megalopolensis dux, zie Meeklenburg-Schwerin, Adolf Friedrich, hertog van.
Megapolitanus dux, zie Mecklenburg-Schwerin, Adolf Friedrich, hertog van.
Meggau, Leonhard Helfried, graaf van 542[11].
Megiserus, Hieronymus 229.
Megiserus, Hieronymus *Paroemiologia Polyglotta, Leipzig 1605.* 229.
Meine, zie Main.
Meineke, Aug. *Fragmenta Comicorum Graecorum. Col-*

legit et disposuit -. Berolini, 1839-1857. 522, 523.
Melanchthon, Philipp 120, 127.
Melfi, prins van, zie Doria, Gian Andrea.
Mello, Antonio de 197.
Mello de Braganza, graaf van Assumar, markies van Tor de Laguna, Francisco de 197[1], 241, 274, 288, 296, 368, 369.
Memminga, zie Memmingen.
Memmingen 124, 128, 131, 211, 408.
Memphis 119, 132, 143.
Menander 123, 445, 522, 523. zie ook: Meineke, Aug.
Menander = Myle, Cornelis van der 268, 293.
Menasse ben Israel 166.
Menasse ben Israel *Conciliados o de la convenencia de los lugares de la S. Escriptura, que repugnantes entre si parecen. Francofurti, Auctoris impensis 1632.* 166.
Mendoza, Fernando Tejada de 65, 110.
Mercier, Anne 34[4].
Mercier, sieur des Bordes et de Grigny, Josias 34.
Mercurius 474.
Merode 248[9].
Mersenne, Marin 280.
Mesmes, graaf van Avaux, Claude de 2, 24, 48[12], 55, 69, 79, 91, 96[5], 98, 109, 118, 135, 142, 144, 152, 168, 177, 298, 324, 350, 362, 417, 419, 436, 440, 443, 448, 460.
Messin, zie Pays messin.
Mestrezat, Jean 127, 128, 175, 370[5].
Meti(s), zie Metz.
Metternich, Heinrich 248.
Metz 64, 67, 94, 149, 163, 177, 178, 179, 180, 190, 195, 203, 226, 236, 239, 268, 269, 270, 273, 275, 278, 283, 286, 290, 298, 348, 359, 485, 520, 538, 542, 553.
Mexico 512, 517.
Meyden, Pieter Foppe van der 47, 63, 64, 251.
Mézières 348, 371, 380, 384.
Mezira, zie Mézières.
Middelburg 113, 206.
Middellandse Zee 30, 297, 464, 467.
Mierevelt, Michiel Jansz. 4.
Milaan 6, 20, 51, 53, 54, 58, 71, 76, 77, 128, 167, 170, 171, 174, 187, 191, 202, 214, 216, 221, 228, 237, 240, 245, 253, 261, 275, 283, 288, 289, 291, 294, 307, 319, 338, 339, 342, 363, 368, 373, 384, 407, 408, 419, 452, 457, 478, 482, 492, 501, 505, 507, 511, 513, 516, 525, 527, 529, 531, 533, 538, 543, 545.
Mileraeus, zie La Porte, markies van La Meilleray, Charles de.
Millingen, Hendrik Hendriksz. van 540.
Miltiades = Oxenstierna, Axel 495.
Mi(m)nermus = vrede 190, 294, 479, 493, 495, 518, 528.
Miolans, markies van St. Chaumont, Melchior Mitte de 25, 40, 45, 91[8], 96, 98, 109, 118, 134, 151, 177, 181, 182, 190, 192, 204, 215, 218, 230, 238, 242,

250, 272, 276, 303, 311, 316, 317, 321, 325, 326, 344, 348, 358, 360, 377, 382, 388, 392, 397, 404, 406, 414, 415, 422, 424, 425, 429, 433, 434, 449, 451, 453, 454, 460, 464, 465, 466, 476, 502, 512, 526, 532, 541.
Mirabel, markies van, zie Zuñiga y Davila, don Antonio.
Mirandola, hertog van, zie Pico, Alessandro.
Mirandula, zie Mirandola.
Mirecourt 169.
Mirecurtium, zie Mirecourt.
Mockhel, Friedrich Richard 78, 202, 203, 430, 435, 526.
Modena 197, 338.
Modena, hertog van, zie Este, Francesco d'.
Modesta, Maria 59. aant.
Moenus, zie Main.
Moezel 14, 67, 169, 216, 243, 252, 255, 257, 260, 288, 380, 383, 384, 459, 472, 480, 487, 491, 493, 497, 499.
Mogg, Jean Henri 14[1], 19[11], 132, 137, 150, 222, 436, 463, 552.
Mojenvicum, zie Moyenvic.
Molino, Domenico da 277[5], 439, 474, 490.
Molshouck, Vincent 447, 540.
Monaci portus, zie Monaco.
Monaco 54.
Monasterii vallis, zie Münsterthal.
Moncada, graaf van Ossona, markies van Aytona, Francisco de 74, 204[8], 211[2], 237[1].
Moncada, prins van Paterno, hertog van Montalto, Luis Guillem de 255[2].
Monceaux 19, 26, 27, 30, 190, 192, 194, 197, 204, 211.
Monçon, verdrag van 58, 253, 492.
Mondragena, hertog van, zie Carafa, Antonio.
Monsferratus, zie Montferrat.
Monsonum, zie Monçon.
Monspellerium, zie Montpellier.
Monspellicardus, zie Montbéliard.
Mons Regius, zie Königsberg.
Monster 126. aant.
Montalto, hertog van, zie Moncada, Luis Guillem de.
Montano, Benito Arias 551[6].
Montano, Benito Arias *Davidis regis ac prophetae aliorumque sacrorum vatum Psalmi ex Hebraica veritate in Latinum carmen a Benedicto Aria Montano ... conuersi ... Ex Officina C. Plantini: Antuerpiae 1574.* 551.

Montausier, baron van, zie Sainte-Maure, Hector de.
Montaut, sieur de, zie Aubusson, Hector d'.
Montbéliard 16, 32, 436.
Monte Castello, conte di, zie Stampa, Massimiliano.
Monterey, graaf van, sie Guzmán, Manuel de.
Montferrat 167, 170, 216, 237, 240, 338, 340, 342, 407, 511.
Monticellum (Moncellae), zie Monceaux.
Montigny de Glarges, Cornelis de, zie Glarges, Cornelis de.
Montluc, graaf van Cramail, prins van Chabanais, Adrien de 295[15], 296, 306.
Montpellier 127, 196, 217, 498, 516, 529.
Montreuillium, zie Montreuil-sur-Mer.
Montreuil-sur-Mer 331.
Morbegno 64, 66, 77, 129, 187, 201, 318, 319, 337, 342, 401, 407, 408, 411, 415, 456, 458, 482, 506, 526, 545.
Morbenium, zie Morbegno.
Morgues (Mourgues), sieur de Saint-Germain, Mathieu de 97, 142, 151[1], 196.
Morgues (Mourgues), sieur de Saint-Germain, Mathieu de *La Vérité défendue; ensemble quelques Observations sur la conduite du Cardinal de Richelieu. 1635.* 196.
Morin, Jean 280.
Morinorum fretum, zie Nauw van Calais.
Mortara 363, 407.
Mosa, zie Maas.
Mosella, zie Moezel.
Mossupe 130.
Mostaert, Daniel 60[8].
Moyenvic 204.
Muelen, Andries van der 358[12].
Muiden 10, 35.
Muiderkring 402.
Muis, Simeon de 471[1].
Müller, Georg 72, 78, 104, 154, 393, 394, 405, 428, 454, 488, 526.
Münch, dr. Johann Paul 117, 134, 153, 201, 225, 238.
München 152, 200.
Munk, Christina 87, 418, 437, 460, 529, 554.
Münster 358.
Münster, vrede van 384.
Münsterthal aant. 131, 143, 144, 145, 147, 150, 156, 165, 167, 237.
Murád, sultan, zie Amurath IV.
Murtesa-Pasja 186.
Musch, Cornelis 115[5], 285, 300, 309, 333, 336, 374, 383, 389, 455, 474, 504, 511, 536.
Mustafa Bassa = Spaanse Nederlanden 6, 30, 53, 156, 221, 272, 293, 455, 547.
Mutina, zie Modena.
Myle (?) 290.
Myle, Abraham van der 212.
Myle, Cornelis van der 224, 242, 262, 263, 265, 268, 270, 277, 293, 294, 547.

N

Naarssen, Johan van, zie Narsius, Johannes.
Nacquedine (?) 526.
Namen 16, 62, 87, 93.
Namurcum, zie Namen.
Nanciacum, zie Nancy.
Nancium, zie Nancy.
Nancy 163, 167, 169, 173, 182, 183, 184, 190, 204, 248, 287, 290, 298, 348.
Nannetum urbs, zie Nantes.
Nantes 530.
Napels 8, 20, 28, 54, 77, 106, 152, 170, 174, 183, 191, 197, 226, 241, 255, 274, 288, 291, 297, 305, 338, 457, 492, 507, 511, 543, 555.
Narbo, zie Narbonne.
Narbonensis provincia, zie Narbonne.
Narbonne 41, 122, 163, 191, 244, 248, 349, 435.
Narsius, Johannes 372[8], 402, 469.
Nassau, graaf van, zie Willem I.
Nassau, huis van 32, 107, 385.
Nassau, Elisabeth (Isabella), gravin van 418[8], 421.
Nassau, Ernst Casimir van 107.
Nassau-Dietz, Hendrik Casimir, graaf van 375[10].
Nassau-Dillenburg, Anna van 521[6].
Nassau-Dillenburg, Ludwig Heinrich, graaf van 287[3], 295, 297, 307, 377, 387.
Nassau-Saarbrücken, Ernst Kasimir, graaf van 384, 542.
Nassau- Saarbrücken, Johann, graaf van 384, 542.
Nassau-Saarbrücken, Wilhelm Ludwig, graaf van 384, 542.
Nassau-Siegen, Willem, graaf van 46, 74, 76, 89, 101, 110, 132, 138, 140, 158.
Nassavius, zie Nassau.
Nauw van Calais 47, 182.
Navarra 170, 288.
Navarra, koning van, zie Bourbon. Antoine de.
Navaze, Antonio de 56, 298.
Nazaraei, (Nazareners) 535.
Nazaretae, zie Nazareth, fort.
Nazereth[aant.], fort 22, 41, 207.
Nazaretta, zie Nazareth, fort.
Neapolis, zie Napels.
Neck, Jacob Cornelisz. van 224, 262.
Neckar 125.
Nederduytsche Academie 10.
Nederland (Nederlanders, Nederlands) 5, 6, 7, 33, 43, 56, 57, 64, 65, 79, 80, 86, 99, 101, 117, 120, 125, 129, 144, 145, 148,

172, 175, 176, 178, 179, 181, 183, 184, 188, 192, 195, 196, 200, 204, 206, 215, 228, 230, 233, 244, 246, 257, 274, 276, 287, 288, 289, 291, 296, 300, 302, 307, 360, 364, 367, 368, 375, 378, 390, 393, 395, 398, 414, 431, 432, 449, 456, 461, 464, 477, 487, 493, 496, 498, 508, 510, 515, 524, 536, 538, 552.
Neder-Saksen 7, 101, 102, 183, 199, 202, 250, 284, 321, 481.
Neef(f) = Frederik Hendrik 36, 43, 112, 156, 221, 262, 272, 332, 341, 352, 387, 401, 423, 440, 446, 456, 494, 496, 536.
Nemausum, zie Nîmes.
Nemea 9.
Nemesis 114.
Neoburgum, zie Neuburg.
Nestorius 120.
Nets, Nicolas de 538[8], 542, 551, 553.
Neuburg 152, 169, 200.
Neuburg, hertog van, zie Wolfgang Wilhelm.
Neufchâtel-sur-Aisne 388.
Nicea, concilie van 122.
Nicolaï, Maria 113, 206.
Nieuwerkerk, heer van, zie Pauw, dr. Adriaen Reyniersz.
Nîmes 253.
Nobel, Hendrik 8, 46.
Noë = Lotharingen, Karel IV van 190.
Nogaret d'Epernon de La Valette, Bernard de 96, 348[11].
Nogaret de La Valette, hertog van Epernon, Jean Louis de 56[3], 58.
Nogaret d'Epernon de La Valette, Louis de 56[2], 64, 66, 68, 88, 92, 105, 107, 108, 110, 111, 118, 124, 128, 131, 141, 142, 144, 145, 147, 149, 152, 157, 160, 163, 165, 167, 169, 171, 173, 176, 177, 178, 179, 181, 183, 184, 191, 192, 194, 196, 203, 211, 213, 221, 225, 226, 228, 229, 236, 239, 243, 248, 252, 255, 257, 259, 260, 268, 269, 270, 273, 275, 276, 278, 283, 287, 288, 290, 291, 297, 304, 305, 306, 348, 362, 373, 379, 384, 397, 400, 401, 411, 420, 459, 462, 464, 467, 476, 487, 491, 496, 506, 515, 523, 524, 527, 528, 529, 531, 532, 538, 542, 543, 546, 550, 552.
Nooms, heer van Aarlanderveen, Willem 59, 146.
Noorderkwartier 208.
Noord-Holland 8, 223, 320.
Noordingen, Dirck van 45.
Noordwijk heer van, zie Bouckhorst, Nicolaes van den. Does, Johan van der.
Noordzee 187, 198.
Noorwegen 437, 440, 460, 524, 529.
Nördlingen 121, 529.
Norimberga, zie Nürnberg.
Normandië 97, 151, 169, 182, 197, 221, 500.
Normannia (Normannicus), zie Normandië.
Nortlinga, zie Nördlingen.
Norvegia, zie Noorwegen.
Notre Dame 54.
Novara (Novarees) 452, 492, 516, 543.
Novicastellum, zie Neufchâtel-sur-Aisne.
Noviomagum, zie Nijmegen.

Nueille 353.
Numa = de Palts 271, 514.
Numenius van Apamea 534[8].
Numerianus = Amsterdam 21, 35, 50, 75, 112, 312, 313, 332, 387, 501, 532, 553.
Nürnberg 16, 65, 68, 122, 124, 128, 131, 163, 168, 172, 199, 355.
Nijmegen 138, 391.
Nystadt, graaf van, zie Gustafsson, Gustaf.

O

Oceanus, zie Atlantische Oceaan.
Oder 520.
Oetgens van Waveren, Anthony 541.
Ognies, graaf van Villerval, Jean François d' 8.
Oldenbarnevelt, Johan van 114, 429, 431, 548.
Oleggio 452.
Olegium zie Oleggio.
Olivarès, graaf van, zie Guzmán, Gaspar de.
Olivier, sieur 260, 291, 329, 394, 398, 402, 490.
Oñate, graaf van, zie Guevara y Tasis, Iñigo Veléz de.
Oosten, Nabije (Oosters) 120, 534.
Oostenrijk (Oostenrijks) 93, 125, 164, 181, 186, 191, 202, 209, 229, 245, 288, 291, 317, 330, 363, 525, 542, 545.
Oostenrijk, aartshertog van, zie Leopold V.
Oostenrijk, huis van 35, 79, 93, 132, 171, 178, 180, 245, 255, 256, 288, 298, 360, 362, 411, 412, 416, 422, 500, 531, 560.
Oostenrijk, don Carlos van 8[4], 11, 12, 31.
Oosterwijk, heer van, zie Pauw, dr. Adriaen Reyniersz.
Oost-Indië (oostindisch) 8, 60, 103, 152, 164, 165, 372, 402, 469.
Oostindische Compagnie 172, 310, 372, 402.
Oostromeinse Rijk 10.
Opheltes, zie Archemorus.
Oppenheim 80, 81, 194, 196.
Oppenhemium, zie Oppenheim.
Or, François d' 85.
L'Oraison miraculeuse à la vierge ... avec la mesure de la playe du costé de nostre Seigneur. 41, 396.
Oranje, prinsdom 359.

Oranje, prins van, zie Frederik Hendrik, graaf van Nassau. Maurits, graaf van Nassau. Willem I, graaf van Nassau.
Oranje, prinses van, zie Nassau, Elisabeth van.
Orchimont 11, 12, 15, 31.
Orc(h)imontium, zie Orchimont.
Origenes 361.
Origenes *Κατὰ Κέλσου.* 361.
Orléans 160, 227, 282, 302, 314, 538, 542, 551, 553.
Orléans, hertog van, zie Gaston Jean-Baptiste de France.
Orléans, hertog van Longueville, Henri d' 169[9], 500.
Ortala, graaf van, zie Torstensson, Lennart.
Osenbrugge 358.
Osmaanse Rijk, zie Turkije.
Osnabrück 384, 424.
Ossa zu Dahl, Wolfgang Rudolf 524[6], 529, 531.
Ossolinski, Jerzy 417.
Ossona, graaf van, zie Moncada, Francisco de.
Osterloh, heer 314.
Otho = Pruisen 351.
Otto, Rijngraaf 13, 14[9], 27, 28, 30, 40, 78[8], 86, 92, 97, 125[1], 129, 145, 191, 240, 346, 354, 357, 397, 399, 401, 410, 418, 483, 484, 485, 520, 521[5].
Otto Ludwig, Rijngraaf 125, 483[8], 484.
Ottomanen 68, 530.
Oudart, Elisabeth 364[8].
Oudart, Robert 347, 364[8], 373, 431.
Overbeck, Elisabeth van 162[1].
Overbeck, Peter 162.
Overbeeck, Joost 314, 372, 394.
Overschie, Aeltgen (Borre) van 4, 90, 101, 128, 139, 166, 178, 184, 186, 210, 212, 213, 220, 258, 263, 281, 303, 329, 354, 378, 379, 430, 439, 447, 461, 462, 490, 504, 540, 549, 561.
Ovidius 6, 377, 439, 517.
Ovidius *Ars Am.* 6.
Ovidius *Heroid.* 377, 439.
Ovidius *Metam.* 517.
Oxenstierna, Anna 44, 192.
Oxenstierna, Axel 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 17, 20, 21, 25, 29, 30, 32, 33, 35, 37, 42, 44, 45, 47, 53, 56, 57, 60, 66, 69, 72, 73, 75, 80, 91, 94, 98, 99, 102, 104, 109, 111, 112, 113, 115, 117, 118, 119, 122, 126, 128, 129, 130, 131, 133, 135, 136, 137, 143, 144, 145, 151, 152, 153, 159, 167, 169, 171, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 184, 186, 189, 192, 193, 194, 198, 201, 202, 203, 205, 208, 218, 219, 222, 225, 227, 233, 234, 235, 237, 238, 241, 246, 249, 254, 256, 262, 269, 271, 272, 273, 277, 279, 281, 283, 284, 286, 289, 293, 295, 299, 305, 307, 311, 313, 316, 317, 318, 319, 321, 322, 323, 324, 325, 327, 328, 334, 335, 337, 340, 342, 343, 345, 347, 350, 352, 354, 356, 357, 358, 360, 361, 362, 365, 369, 370, 371, 372, 374, 377, 379, 383, 386, 388, 389, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 404, 405, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 437, 438, 443, 444, 447, 449, 451, 453, 454, 455,

456, 458, 459, 460, 461, 462, 464, 465, 466, 471, 472, 473, 476, 479, 480, 481, 482, 483, 485, 487, 488, 489, 493, 494, 495, 496, 497, 500, 501, 502, 503, 505, 508, 509, 513, 519, 520, 521, 522, 523, 525, 526, 530, 532, 537, 539, 541, 544, 547, 548, 549, 552, 553, 554, 555.
Oxenstierna, Catharina 357[16], 423.
Oxenstierna, Gabriel Bengtsson 238, 326, 409, 411, 413, 487, 509, 520.
Oxenstierna, Gabriel Gustafsson 238, 409, 411, 413, 487, 509, 520.
Oxenstierna, Johan Axelsson 420[6].

P

Padus, zie Po.
Paedts, Annetgen 61.
Pagninus O.P., Sanctes 551[5].
Pagninus O.P., Sanctes *Catena argentea in totum Psalterium Hebraeorum, Graecorum, & Latinorum continens commentaria tribus magnis voluminibus.* 551.
Palatina domus, zie Palts.
Palatinus (Palatinatus), zie Palts.
Pallandt, graaf van Culemborch, Floris van 374, 389. aant.
Palts, huis van de 64, 66, 67, 106, 122, 164, 194, 195, 197, 211, 227, 245, 256, 271, 288, 295, 298, 312, 322, 323, 334, 351, 362, 368, 374, 377, 380, 381, 397, 400, 422, 447, 452, 455, 458, 459, 477, 478, 486, 491, 493, 500, 506, 512, 513, 514, 517, 523, 542.
Palts, keurvorst van de, zie Frederik V. Karl Ludwig.
Paltsgraaf, zie Ruprecht, zoon van Frederik V van de Palts. Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg en Jülich-Berg. Zweibrücken, Johann II, hertog van.
Palts, prinses van Bohemen, Elisabeth van

de 106, 114, 241[8], 312, 317, 357, 374, 380, 385, 410, 412, 417, 421, 452, 476, 486, 530, 531.
Pantagnotus 534[7].
Papemuts 140.
Paphlagonië 120.
Paradisu, klooster 185.
Paraíba 36, 207, 293, 313.
Paravicini Capelli, Alessandra 407, 505.
Pariba, zie Paraiba.
Parma 272, 289, 493.
Parma, hertog van, zie Farnese, Odoardo.
Particelli, heer van Emery, Michel 170[9].
Parijs 1, 2, 5, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 26, 27, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 58, 61, 64, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 88, 89, 90, 92, 93, 95, 98, 99, 101, 103, 104, 105, 107, 109, 110, 111, 113, 115, 116, 118, 119, 122, 124, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 136, 138, 139, 141, 143, 145, 146, 147, 149, 151, 152, 157, 159, 160, 162, 163, 164, 165, 166, 169, 171, 173, 174, 175, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 195, 197, 198, 204, 205, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 219, 222, 224, 226, 227, 228, 229, 231, 234, 235, 240, 242, 243, 246, 247, 249, 250, 251, 253, 257, 258, 260, 263, 265, 267, 269, 271, 272, 274, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 285, 286, 289, 290, 291, 295, 297, 298, 299, 300, 301, 305, 308, 309, 311, 313, 314, 315, 318, 322, 324, 326, 327, 329, 331, 334, 337, 340, 341, 345, 346, 347, 348, 350, 351, 352, 353, 354, 360, 362, 364, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 378, 380, 381, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 392, 393, 394, 395, 396, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 407, 410, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 419, 420, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 435, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 460, 461, 462, 464, 465, 466, 467, 468, 470, 471, 472, 474, 475, 476, 477, 478, 484, 486, 487, 488, 489, 491, 494, 496, 497, 498, 500, 501, 502, 504, 505, 507, 510, 512, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 524, 532, 537, 538, 539, 540, 541, 544, 548, 550, 551, 552, 562.
Parijs, verdrag van 2, 64, 198, 305, 309, 325, 496, 497, 522.
Pas, markies van Feuquières, Manasse de 16, 27, 30, 38, 64, 66, 67, 78, 91, 92, 98, 99, 111, 154, 155, 180, 194, 195, 201, 235, 270, 273, 275, 354, 412, 414, 419, 436, 440, 443, 448, 449, 451, 472, 476, 478, 480, 483, 503, 513, 518, 521, 537, 541.
Paschalis III, tegenpaus 507[2].
Pasquino 385.
Passau 8.
Pastor, Ludwig von 439.
Paterno, prins van, zie Moncada, Luis Guillem de.
Patroclus 9.
Pauw, dr. Adriaen Reyniersz. 22, 36, 46, 48, 49, 74, 89, 95, 101, 103, 104, 146, 152, 156, 157, 158, 185, 188, 219, 224, 227, 251, 260, 264, 267, 268, 271, 278, 284, 289, 292, 294, 313, 320, 337, 349, 352, 353, 374, 385, 389, 390, 392, 431, 444, 461, 464, 467, 478, 496, 501, 517, 537, 547.
Pavia 171, 492, 529, 530, 538, 543.

Pays messin 88.
Pazmany, Petrus, kardinaal 417[7].
Peblicz, Hans Georg 298[3], 408, 477, 478, 485, 503.
Pedemontium, zie Piemonte.
Peene 333.
Peiresc, Nicolas Claude Fabry de 185, 475.
Pelletier, Thomas 418, 421.
Pelletier, Thomas *Discours salutaire touchant l'heureuse conversion d'un seigneur calviniste a M.me sa mère.* (S.l.n.d.). 418.
Pels, Paulus 202.
Peny, sieur Gautier de 93, 170, 295, 298, 368.
Pernambuco 22, 313, 383, 550.
Perpignan 369.
Perpinianum, zie Perpignan.
Persa, zie Perzië.
Pertinax = Johann Georg I, keurvorst van Saksen 234.
Peru 512, 517.
Peruvia, zie Peru.
Perzië (Perzen, Perzisch) 87, 186, 245, 279, 338, 349, 362, 381, 412, 416, 422, 443, 458, 460, 482, 513, 514, 534, 535, 544, 559, 560.
Pesaro 106, 141, 157.
Pessinus 469.
Pestalozzi 77.
Petau, Dionysius 280.
Pfaffenhoven, heer van, zie Fels von Colonna, Anselm, graaf.
Pfalzburg, prins van, zie Guise, Lodewijk.
Pfordt zu Puschwiz, Hans von der 117, 134, 153, 201, 225, 238.
Philemon 522[2]. zie ook: Meineke, Aug.
Philemon = Zweden 352.
Philippi 446.

Philippiburgum, zie Philippsburg.
Philippina insula, zie Filippine.
Philippsburg 29, 30, 38, 39, 40, 42, 63, 220, 306, 339, 368.
Philippus = Urbanus VIII 173, 221.
Philips III, koning van Spanje 28.
Philips IV, koning van Spanje 11, 12, 16, 19, 26, 28, 29, 38, 39, 40, 44, 61, 67, 106, 110, 121, 122, 132, 151, 157, 167, 170, 171, 191, 197, 207, 216, 226, 237, 240, 245, 259, 274, 288, 289, 295, 297, 302, 304, 309, 328, 331, 349, 360, 368, 369, 375, 378, 379, 381, 391, 397, 399, 418, 435, 448, 453, 462, 474, 477, 478, 479, 487, 492, 499, 507, 511, 512, 517, 519, 525, 530, 541, 547, 550, 554.
Philipsburgum, zie Philippsburg.
Philo Judaeus 534[13].
Philotas = Aerssen, François van 268, 284.
Phlegon, Publius Aelius 445[5].
Phlegon, Publius Aelius *Περὶ Μακροβίων καὶ Θαυμασίων (Mirabilia).* 445.
Phlegon, Publius Aelius *Ὀλυμπιάδες.* 445.
Piacenza 319, 337, 445, 511, 527, 530, 531, 533, 538, 543.
Picardia (Picardicus), zie Picardië.
Picardië 6, 8, 19, 20, 28, 38, 41, 51, 53, 57, 79, 87, 92, 97, 105, 126, 129, 151, 204, 217, 239, 243, 248, 251, 252, 255, 259, 260, 276, 283, 286, 287, 327, 331, 339, 341, 359, 367, 388, 397, 400, 401, 404, 499, 501.
Piccolomini, prins van, zie Arragona, Ottavio d'.
Pico, hertog van Mirandola, Alessandro 170[7].
Pictones, zie Poitevins (Le Poitou).
Piemonte 248.
Piemonte, prins van, zie Vittorio Amedeo.
Pignerol 20, 29, 168, 190, 217, 253, 276, 289, 359, 419, 452, 491, 528.
Pignerola (Pignerolum), zie Pignerol.
Pillau 102, 103, 283.
Pimentel, graaf van Feria, don Emmanuel 8[4], 11, 12, 31.
Pimentel de Herrera, graaf van Benavente, Juan Alfonso 8[4].
Pindarus = oorlog 53, 57, 156, 271, 272, 281, 312, 386, 496.
Pindus 206.
Pion, Jacques 182[4].
Pirigetonum, zie Pizzighettone.
Pirma, verdrag van 3, 5, 12, 20, 27, 157, 258, 361, 454.
Pistoia 248.
Pistoria, zie Pistoia.
Pizzighettone 492.
Placentinus ager, zie Piacenza.
Planudes, Maximus 23, 426.
Planudes, Maximus *Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων.* 23, 426.
Plato 286.
Plato *Alcibiades.* 286.
Plessis de Richelieu, Alphonse Louis du 151[10], 163, 196[15], 288, 349[12], 516, 529.
Plessis de Richelieu, Jean Armand du 4, 5, 11, 13, 14, 15, 18, 19, 26, 27, 29, 30, 41, 52, 54, 57, 69, 72, 79, 80, 81, 89, 92, 93, 96, 97, 98, 99, 101, 108, 110,

119, 124, 128, 131, 132, 143, 150, 151, 155, 160, 163, 181, 182, 183, 188, 190, 196, 204, 215, 216, 217, 220, 227, 235, 237, 238, 247, 256, 265, 271, 275, 276, 277, 285, 286, 288, 289, 292, 296, 298, 303, 310, 311, 313, 320, 322, 324, 325, 327, 328, 331, 334, 341, 349, 351, 360, 368, 376, 377, 382, 396, 428, 432, 451, 459, 464, 465, 466, 468, 476, 486, 491, 495, 516, 523, 528, 529, 530, 532, 546, 551.
Plessis de Richelieu, Nicole du 93.
Plinius Caecilius Secundus, Gaius 309.
Plinius Caecilius Secundus, Gaius *Epistolae.* 309.
Ploos van Amstel, Adriaen 374, 389.
Po 204, 216, 255, 274, 275, 295, 296, 388, 476, 478, 561.
Poigny, markies van, zie Angennes, Jacques d'.
Poitevins (Le Poitou) 302.
Poitiers 277, 332.
Polckenstein, zie Bolckenstein (?).
Polen (Pools) 2, 3, 5, 17, 18, 22, 23, 24, 52, 55, 57, 66, 74, 77, 79, 86, 87, 91, 92, 101, 103, 106, 112, 117, 118, 135, 137, 139, 142, 144, 145, 152, 159, 164, 168, 177, 179, 180, 186, 192, 193, 200, 201, 202, 211, 218, 224, 225, 227, 228, 229, 234, 239, 241, 244, 247, 250, 253, 255, 259, 262, 265, 273, 276, 279, 280, 283, 290, 291, 308, 312, 317, 321, 324, 326, 327, 334, 339, 345, 349, 350, 352, 357, 358, 362, 369, 374, 380, 381, 385, 394, 401, 410, 412, 417, 421, 437, 452, 454, 460, 464, 467, 476, 477, 478, 479, 486, 488, 492, 493, 502, 508, 514, 523, 528, 530, 531, 533, 534, 535, 545, 550, 552, 559, 560.
Polen, koning van, zie Wladislas VII (IV).
Polonia (Polonus), zie Polen (Pools).
Polonus, Jacobus 185.
Polybius 146.
Polybius *ΙΣΤΟΡΙΩΝ.* 146.
Polycarpus 232[8].
Polycrates 534[7].
Pomerania, zie Pommeren.
Pommeren 234, 316, 335, 344, 345, 361, 371, 409, 411, 421, 444, 447, 454, 456, 460, 462, 464, 465, 467, 505, 513.

Pompeius Falco, Q. 309.
Pompeius Magnus, Gnaeus 445.
Ponikau, Tobias von 1, 69, 70, 86, 92, 94, 105, 109, 110, 111, 113, 168, 281, 286, 287, 295, 297, 301, 304, 305, 306, 307, 310, 327, 338, 339, 340, 348, 350, 407, 515, 519, 528.
Pont-à-Mousson 181, 183.
Pontemossonum, zie Pont-à-Mousson.
Pont en van Fossigny, heer van, zie Bouthillier, Claude le.
Pontimussum, zie Pont-à-Mousson.
Porphyrius 361, 475, 534[9], 535.
Porrentruy 53.
Porsena = leger 494.
Porte 186, 530.
Porto Calvo 207, 293, 383.
Portugal (Portugezen, Portugees) 22, 36, 41, 207, 269, 293, 369.
Potamo 42.
Pougues 79.
Praag, vrede van 3, 7, 35, 36, 40, 53, 57, 74, 79, 88, 93, 108, 117, 125, 131, 141, 144, 149, 159, 164, 176, 177, 179, 196, 199, 211, 290, 308, 315, 316, 317, 319, 322, 332, 334, 336, 377, 394, 454, 522.
Pradellum 511.
Praga (Pragensis), zie Praag.
Priamus 445.
Priandi, Giustiniano 80[3].
Propertius, Sextus Aurelius 177.
Propertius *Elegiae.* 177.
Protestanten (protestants, protestantisme) 27, 33, 39, 43, 44, 74, 79, 88, 91, 92, 101, 108, 119, 120, 121, 131, 135, 141, 143, 163, 164, 169, 185, 210, 215, 218, 233, 247, 253, 256, 272, 280, 295, 298, 311, 325, 327, 328, 345, 360, 362, 367, 377, 381, 409, 414, 418, 428, 462, 470, 492, 500, 514, 520, 522, 525, 527, 541, 548.
Provence 26, 29, 30, 57, 87, 171, 174, 242, 350, 418, 440, 441, 448, 452, 492.
Provincia, zie Provence.
Provinciën, Geunieerde (Vereenigde), zie Republiek.
Pruisen (Pruisisch) 5, 37, 44, 48, 57, 102, 113, 117, 135, 145, 158, 177, 183, 192, 200, 201, 239, 254, 256, 259, 276, 283, 284, 308, 316, 326, 332, 335, 344, 345, 351, 360, 361, 406, 407, 409, 412, 416, 434, 453.
Prussia, zie Pruisen.
Puchheim en van Pukan, Hans Rudolph, graaf van 530.
Punische oorlog, tweede 74.
Puritein (puriteins) 375.
Puschenheim, heer van, zie Fels von Colonna, Anselm, graaf.
Puylaurens, hertog van, zie Laage, Antoine de.
Puylaurentius, zie Puylaurens, hertog van.
Pynssen van der Aa, Gerrit 474[12], 490.
Pynssen van der Aa, Otto 474.
Pynssen van der Aa, Willem 474[12], 475, 490.
Pyrrho = Saksen-Weimar, Bernhard, hertog van 94.
Pyrrhon (Pyrrhus) = Zealand 35, 102, 174, 187, 357, 446.
Pythagoras 534[7], 535.

Q

Quast, Hillebrand Gerritsz. 223, 242, 250, 344, 548.
Quernheim, Arendt von 356, 483.
Quintus Fabius Maximus 74.
Quiroga, pater 28.

R

Raad van Holland, Hoge 34, 58, 81, 113, 158, 174, 222, 257, 262, 272, 278, 291, 307, 323, 342, 351, 387, 423, 441, 447, 469, 494, 496, 502, 518, 532, 553.
Raad van State 264, 422.
Rålamb, Erik Brorsson 44[2], 113, 192[5].
Rambervillerium, zie Rambervillers.
Rambervillers 180, 216, 243, 248, 251, 257, 259, 269, 270, 273, 275, 290.
Rantzau, Josias, graaf van 283, 327[13], 397, 529, 546.
Rantzau, Sophia von 336[1].
Rantzau-Breitenburg, Gerdt von 336.
Ratisbona, zie Regensburg.
Ravensburg 408.
Reael, fort, zie Arraial, fort.
Reael, dr. Laurens 60, 402[5], 469.
Rechabiten 535.
Rede, fort, zie Arraial, fort.
Regensburg 122, 140, 217.
Reidanus, Everardus, zie Reyd, Everard van.
Reigersberch, David van 36, 113.
Reigersberch. Jr., Johan van 22[3], 47, 113, 206[4], 246, 247, 340, 365, 423, 444.
Reigersberch Sr., Johan van 22[3], 47[3], 206[4], 246[2], 423, 444.
Reigersberch, Maria van 6, 22, 29, 33, 36, 46, 50, 58, 59, 62, 64, 75, 90, 95, 101, 107, 112, 113, 115, 138, 139, 155, 159, 160, 161, 174, 175, 187, 198, 206, 210, 212, 220, 221, 224, 241, 242, 246, 249, 251, 257, 258, 264, 265, 267, 269, 271, 278, 279, 282, 285, 292, 293, 294, 301, 310, 313, 321, 329, 331, 334, 346,

347, 351, 352, 353, 358, 373, 378, 384, 385, 387, 390, 401, 403, 421, 430, 431, 441, 447, 448, 456, 472, 474, 494, 496, 501, 505, 535, 548.
Reigersberch, Martha van 358.
Reigersberch, Nicolaes van 7, 21, 22, 28, 30, 32, 34, 35, 36, 43, 48, 49, 50, 57, 58, 64, 75, 76, 81, 89, 90, 95, 100, 103, 104, 107, 112, 113, 148, 155, 156, 157, 158, 159, 174, 175, 188, 189, 209, 210, 219, 220, 221, 222, 224, 249, 251, 257, 258, 262, 267, 269, 270, 271, 272, 277, 278, 279, 284, 285, 289, 290, 291, 292, 300, 301, 305, 307, 310, 313, 318, 320, 321, 323, 329, 334, 337, 341, 342, 343, 345, 346, 347, 351, 352, 353, 358, 359, 366, 369, 375, 376, 378, 380, 384, 385, 386, 387, 390, 392, 393, 394, 395, 400, 401, 420, 421, 423, 431, 432, 440, 441, 446, 447, 455, 456, 461, 468, 469, 474, 494, 496, 501, 502, 504, 516, 518, 532, 536, 537, 539, 547, 548, 549, 553, 561.
Reigersberch, Pieter van 22, 47, 113.
Reigersberch, Suzanna van 36[9], 58, 113, 220, 258.
Rembervillerium, zie Rambervillers.
Réméréville 183.
Remiremont 149, 157, 169, 173, 176.
Remiremontium, zie Remiremont.
Remirvillerium, zie Réméréville.
Remonstranten (remonstrants) 82, 83, 85, 100, 115, 127, 147, 212, 263, 266, 372, 395, 438, 540.
Renaudot, Théophraste 442[7].
Renaudot, Théophraste *La Gazette de France. 1631.* 442.
Republiek (Staatsen, Staats) 3, 4, 6, 32, 43, 47, 50, 55, 57, 59, 60, 63, 70, 74, 82, 87, 94, 102, 103, 105, 107, 110, 112, 113, 125, 139, 155, 158, 159, 165, 168, 175, 185, 192, 198, 202, 208, 210, 213, 219, 220, 222, 227, 230, 231, 257, 261, 262, 266, 268, 270, 271, 272, 282, 293, 294, 300, 301, 303, 307, 311, 313, 322, 325, 327, 329, 330, 341, 342, 347, 349, 352, 354, 363, 366, 369, 374, 376, 378, 385, 386, 392, 395, 401, 402, 409, 411, 430, 431, 440, 447, 455, 456, 458, 461, 466, 467, 473, 489, 495, 501, 504, 510, 532, 539, 544, 548.
Rescio, graaf van San Secondo, Troilo 337.
Résolutions morales et Théologiques touchant le mariage de Monsieur le Duc d'Orléans. 489.
Revan 349, 362, 482, 560.
Revanum, zie Revan.
Reyd, Everard van 291.
Reyd, Everard van *Historie der Nederlantscher Oorlogen begin ende voortganck tot den jare 1601, Arnhem 1626.* 291.
Rhaetia (Rhaeticus), zie Graubünden.
Rheda insula, zie Isle de Ré.
Rheingau 65.
Rheinhausen 16, 32.
Rhenhusum, zie Rheinhausen.
Rhenus, zie Rijn.
Rhot(h)omagus (Rhothomagensis), zie Rouaan.
Ribaucourt, baron van, zie Aubremont, Johan Koenraad d'.
Riceliacus, zie Richelieu, kardinaal De.
Richelieu, kardinaal De, zie Plessis, Jean Armand du.
Rietwijk(eroord), heer van, zie Pauw, dr. Adriaen Reyniersz.

Rigault, Nicolas 149.
Ringavia, zie Rheingau.
Rio de Janeiro (rvier aant.) 383.
Rio de Janeiro (stad) 313, 383.
Ripa, zie Riva.
Riswanaga 530.
Riva 64, 66, 68, 71, 76, 92, 186, 559.
Rivet, André 21[11], 34[5], 42, 127[10], 263, 380, 387, 439.
Rivoli, verdrag van 117, 130, 221.
Robles, graaf van Annapes, baron van Billy, heer van Wevelghem, Alexander de 331.
Rochefort 11, 12, 15, 31.
Roefke, Georg van 24, 177.
Roermond 89, 100, 117, 119, 125, 129, 176, 333.
Rohan, seigneur van Soubise, Benjamin de 323[1], 328.
Rohan, Henri, hertog van 6, 14, 68, 71, 72, 76, 77, 80, 81, 86, 87, 90, 92, 93, 97, 117, 118, 124, 126, 128, 129, 131, 139, 142, 143, 144, 145, 147, 150, 156, 159, 165, 173, 178, 180, 181, 186, 187, 201, 205, 211, 226, 237, 239, 244, 245, 255, 274, 275, 288, 295, 297, 298, 318, 319, 322, 323, 328, 337, 339, 340, 361, 362, 366, 367, 370, 371, 373, 377, 382, 384, 401, 407, 411, 415, 457, 459, 462, 476, 478, 482, 492, 496, 500, 507, 511, 512, 514, 523, 525, 527, 529, 531, 533, 559.
Roma, zie Rome.
Rome (Romeinen, Romeins) 9, 19, 39, 56, 132, 141, 146, 151, 163, 164, 185, 190, 196, 197, 204, 217, 233, 247, 256, 272, 286, 287, 288, 290, 295, 298, 317, 349, 351, 371, 375, 381, 385, 396, 397, 399, 418, 437, 445, 452, 453, 469, 471, 477, 478, 498, 500, 506, 509, 511, 513, 516, 522, 523, 527, 528, 529, 531, 533, 551.
Romulus = Leiden 74.
Roomse Rijk, zie Duitsland.
Rooms-Katholiek(en) (Paaps, papisme) 34, 39, 43, 93, 132, 143, 212, 263, 280, 287, 295, 296, 297, 307, 311, 323, 328, 336,

339, 340, 341, 377, 380, 399, 401, 408, 411, 418, 436, 449, 451, 467, 471, 477, 491, 492, 517, 542, 548.
Roosbeek 46.
Roose, Pierre 507, 511, 517.
Rorté, baron van, zie Salles, Claude de.
Rosaeus, Henricus 89[13].
Rose (Rosa) = Duitsland 42, 112, 155, 157, 172, 220, 547.
Rosselheim 194.
Rosselhemum, zie Rosselheim.
Rosso 506, 509, 511.
Rostock 161.
Rot(h)omagus (Rothomagensis), zei Rouaan.
Rotterdam 3, 5, 6, 8, 22, 31, 32, 36, 43, 46, 47, 48, 50, 58, 63, 64, 75, 81, 85, 90, 99, 100, 102, 112, 115, 127, 148, 159, 172, 174, 177, 184, 185, 188, 208, 219, 222, aant. 249, 251, 262, 267, 268, 270, 271, 277, 285, 291, 294, 303, 307, 312, 318, 319, 320, 329, 330, 332, 341, 344, 351, 354, 357, 365, 369, 378, 385, 386, aant. 390, 401, 422, 430, 439, 446, 468, 501, 510, 518, 532, 536, 539, 548, 553.
Rot(t)erodamum (Roterodamensis), zie Rotterdam.
Rouaan 1, 3, 5, 6, 18, 31, 42, 50, 75, 82, 83, 91, 115, 185, 186, 210, 329, 435, 510, 532, 543.
Rouvroi, hertog van Saint-Simon, Claude de 54[12].
Ruarus, Martinus 534.
Rudelshemum, zie Rüdesheim.
Rüdesheim 194, 195.
Ruel 26, 27, 30, 41, 45, 52, 54, 69, 79, 96, 98, 119, 132, 151, 256, 276, 296, 324, 327, 339, 415, 416.
Ruella, zie Ruel.
Runkel und Dierdorf, gravin von Wied, Elisabeth von 217[6], 235[1].
Rupella, zie La Rochelle.
Rupifortium (Rupes fortes), zie Rochefort. Ruprecht, paltsgraaf (zoon van Frederik V van de Palts) 240[4], 285[3].
Ruremonda, zie Roermond.
Rusdorf, Johann Joachim von 67[11], 94[2].
Ruthven, graaf van Forth en Brentford, Patrick 409, 411, 415, 422.
Rijckewaert, Justus 59, 94, 104, 114, 146, 302.
Rijckewaert, Theophilus 99, 104, 114.
Rijn 1, 14, 16, 27, 30, 38, 39, 40, 44, 51, 53, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 87, 90, 96, 101, 105, 107, 108, 110, 111, 118, 121, 123, 140, 144, 145, 150, 156, 158, 160, 163, 165, 167, 176, 178, 180, 191, 194, 196, 201, 203, 208, 209, 213, 214, 215, 216, 221, 225, 226, 228, 236, 239, 243, 248, 252, 255, 256, 257, 259, 260, 269, 276, 279, 281, 283, 286, 188aant., 301, 304, 306, 327, 362, 366, 368, 371, 374, 379, 393, 401, 410, 420, 429, 430, 436, 452, 459, 471, 499.
Rynhusium, zie Rheinhausen.
Rys = Urbanus VIII 220, 341, 440, 528.
Rijswijk 389.

S

Saale 230.
Saar 270, 275, 290.
Saarbrücken 67, 70, 297.
Sabaudia, zie Savoye.
Sabaudus, zie Vittorio Amedeo.
Sabbionetta 452, 529.
Sabbionetta, hertog van, zie Gonzaga, Scipione.
Sabbionetta, hertogin van, zie Carafa, Anna.
Sabini, zie Sabijnen.
Sabionedum, zie Sabbionetta.
Sabromatum, zie Sabbionetta.
Sabijnen 240.
Sacama, dr. Joannes Suffridi 375.
Sacchetti, Giulio 216.
Sachsenhausen 163, 173, 180, 190, 194, 195, 196, 203, 211, 347.
Sackville, graaf van Dorset, Edward 375[5].
Sadduceeën 535.
Sadler, Philip 109, 340, 347, 348, 350, 359, 367, 407, 437, 449.
Saint-Angel, baron de, zie Clausel, Louis.
Saint-Avold 67, 124, 128.
Saint-Avon 397, 399, 400.
Saint-Bonnet, sieur de Toiras, Jean de 363, 476[20], 478, 492, 496, 507, 511.
Saint-Chaumont, markies van, zie Miolans, Melchior Mitte de.
Saint-Cyran 396.
Saint-Denis 169, 182.
Saint-Dié 491.
Saint-Gallen 245.
Saint-Germain, sieur de, zie Morgues, Mathieu de.
Saint-Germain-en-Laye 26, 30, 41, 92, 97, 296, 326, 463, 468.
Saint-Honorat 243, 244, 247, 252, 255, 259, 261, 269, 305, 306, 349, 350, 367, 369, 453, 464, 467, 498, 499, 501.
Saint-Hubert 15.
Saint-Laurens, fort 130.
Saint-Léger, heer van 6.
Saint-Luc, seigneur de, zie Espinay, Timoléon d'.
Saint-Malo 382, 486, 491.
Sainte-Marguerite 243, 244, 247, 252, 255, 259, 261, 269, 305, 306, 349, 350, 453, 464, 467, 492, 498, 499, 501.
Sainte-Maure, baron van Montausier, Hector de 71, 77[1].

Saint-Menehould 518.
Saint-Mihiel 226, 229, 239, 244, 248, 251, 253, 255, 257, 259, 260, 269, 273, 275.
Saint-Nectaire, markies van La Ferté-Nabert, Henri de 381[11], 410, 414, 417, 423, 459, 485, 497, 498, 501.
Saint-Nicolas-du-Port 348.
Saint-Omér 63, 110, 169.
Saintonge (Santonia) 142, 168, 499.
Saint-Paul, sieur de, zie Aubusson, Hector d'.
Saint-Quentin, sieur de, zie Aubusson, Hector d'.
Saint-Romain, markies van, zie Arod de Sénévas, Melchior.
Saint-Sauveur, sieur de, zie Dupuy, Jacques.
Saint-Simon, hertog van, zie Rouvroi, Claude de.
Saksen 19, 40, 43, 45, 52, 66, 96, 136, 141, 153, 169, 199, 230, 303, 344, 365, 372, 381, 388, 404, 405, 406, 408, 411, 415, 429, 434, 441, 464, 481, 486, 488, 515, 525.
Saksen, keurvorst van, zie Johann Georg I.
Saksen-Gotha en Altenburg, Ernst I de Vrome, hertog van 364[5], 372.
Saksen-Lauenburg, Franz Karl, hertog van 336[2].
Saksen-Weimar, Albrecht van 144[11], 552[11].
Saksen-Weimar, Bernhard van 1, 16[10], 25, 32, 38, 53, 64, 66, 67, 69, 78, 86, 87, 90, 92, 94, 99, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 113, 118, 124, 128, 131, 142, 144, 145, 149, 154, 157, 160, 163, 165, 167, 168, 169, 171, 173, 174, 176, 177, 178, 179, 180, 183, 184, 192, 194, 195, 201, 202, 203, 211, 216, 221, 225, 236, 238, 240, 243, 252, 259, 267, 268, 270, 273, 275, 278, 279, 281, 282, 283, 284, 286, 287, 290, 295, 297, 301, 303, 304, 305, 306, 307, 310, 322, 326, 327, 330, 334, 338, 339, 340, 341, 345, 348, 350, 351, 362, 364, 366, 373, 377, 379, 384, 397, 399, 401, 407, 411, 419, 429, 436, 457, 459, 463, 483, 484, 486, 491, 493, 497, 510, 515, 516, 517, 519, 521, 523, 527, 528, 531, 532, 542, 545, 546, 550, 551, 552, 554.
Saksen-Weimar, Ernst I van 144[11], 552[11].
Saksen-Weimar, Wilhelm IV van 25[1], 74[11], 105, 144[11], 154, 177[6], 238, 243, 450, 552[11].
Sala, zie Saale.
Salapia 354.
Salazar, graaf van, zie Velasco, Luis de.
Salisbury 534.
Salis-Marschlins, Ulysse de 72[1].
Salles, baron van Rorté, Claude de 153, 230, 325.
Salm, graven van 356.
Salm, Hermann Adolph, graaf van 355[8], 481, 483, 521.
Salmasius, Claudius 21, 23, 33, 34, 42, 48, 51, 89, 90, 148, 157, 265, 282, 285, 379, 427.
Salmasius, Claudius *Arnobii Afri, adversus Gentes, Libri VII cum recensione viri celeberrimi ... Lugduni Batavorum 1645.* 23.
Salmasius, Claudius *In Eliberini concilii Canones atque universam Priscae Ecclesiae Ritualem Historiam commentarius.* 23.
Salmasius, Claudius *Epigrammata Graeca.* 23.

Salmasius, Claudius *De re Militari Romanorum Liber. Opus posthumum. Lvgd. Batavorvm, Apud Johannem Elsevirivm, Academ. Typograph. MDCLVII.* 23, 34.
Salmasius, Claudius *Q. Sept. Florentis Tertulliani liber de Pallio. Claudius Salmasius recensuit, explicavit, notis illustravit. Parisiis, Hieronymus Drouart.* 23.
Salmurium, zie Saumur.
Salomon 121.
Saloniki 506.
Salvius, Johan Adler 423[1 aant.], 554.
Samaria (Samaritaans) 122.
Sam Mirza, zie Sefi.
Samos 534.
Sanckhen, Hans Georg van 24, 177.
Sanctae Virginis aedis, zie Notre Dame.
Sanctavotum, zie Saint-Avold.
Sanctichaumontius, zie Miolans, Melchior Mitte de.
Sancti Michaëlis monasterium, zie Saint-Mihiel.
Sancti Michaëlis oppidum, zie Saint-Mihiel.
Sancti Nicolai, zie Saint-Nicolas-du-Port.
Sanctonicus (oceanus), zie Saintonge.
Sandoval Manrique de Padilla, hertog van Lerma, Francisco Gómez de 170[14], 309[5], 310.
San Lucar de Barramede, hertog van, zie Guzmán, Gaspar de.
San Lúcar la Mayor, hertog van, zie Guzmán, Diego Mexia Felipes.
San Martino, markies van, zie Este, Carlo Filiberto d'.
San Salvador 262, 269, 383.
San Secondo, graaf van, zie Rescio, Troilo.
Santa Maria (Münsterthal) 77, 143, 144, 156.
Santen, Catharina van 358[12].
Santen, François Willemsz. van 358[11].
Santen, Gerrit Beukelsz. van 100, 504.
Santen, Nicolaes Willemsz. van 358[9].
Santen, Pieter Gerritsz. van 504[7].
Sara, zie Saar.
Saraepons, zie Saarbrücken.
Sarah 121.
Sardinië 197, 240, 298.

Sarmiento, Antonio 305.
Sarraepontum, zie Saarbrücken.
Sarrau, Claude, zie Sarravius, Claudius.
Sarravius, Claudius 2.
Sartirana 407, 457, 482, 492, 512.
Sassigny gezegd Caluart, Jhr. Levin de 353.
Saturninus = West-Indië 446.
Saulx, markies van Tavannes, Jean (?) 214, 217.
Saumaise, Claude de, zie Salmasius, Claudius.
Saumur 185, 210, 280, 281, 300, 463, 468, 471, 527, 530, 533.
Sautijn, Samuel 307[1], 385[15].
Savoye (Savoyaards) 111, 140, 170, 283, 286, 530, 543.
Savoye, hertog van, zie Vittorio Amedeo.
Savoye, Amedeo van 310.
Savoye, Carlotta van 310.
Savoye, Emanuele Filiberto van 310[1].
Savoye, Eugenio Maurizio van 310[1].
Savoye, Fernando van 310[1].
Savoye, Giuseppe Emanuele van 310[1].
Savoye, Luisa van 310[1].
Savoye, prins van Carignano, Tommaso Francesco van 8, 11, 12, 14, 15, 31, 57, 88, 302, 310[1], 353, 452.
Saxenhusium, zie Sachsenhausen.
Saxonia, zie Saksen.
Scaglia 287.
Scaliger, Joseph Justus 157.
Scaliger, Joseph Justus *Josephi Scaligeri Jul. Caesaris F. Opus Navum De Emendatione Temporum In Octo Libros Tributum - Stoici: χρόνος ἐστιν ἐπανόρθωσις πραγμάτων καὶ τήρησις. Talianus: παρ᾽ οἷς ἀσυνάρτητος ἐστιν ἡ των χρόνων ἀναγραφὴ, παρὰ τούτοις οὐδὲ τὰ της ἱστορίας ἀληθεύειν δύναται. Lutetiae, Apud Sebastianum Nivellium, sub Ciconiis via Jacobaea M.D.LXXXIII.* 445.
Schaffer, Goosen 374, 389.
Schagen, Jhr. Willem van 258[9].
Schelde 48, 49.
Schenkenschans 114, 138, 139, 140, 141, 147, 150, 158, 159, 160, 162, 169, 175, 176, 178, 180, 188, 192, 198, 204, 208, 209, 211, 219, 236, 249, 254, 265, 267, 268, 269, 274, 278, 300, 330, 333, 344, 346, 349, 359, 365, 371, 374, 377, 391, 409, 411, 414, 422, 443, 449, 459, 476.
Schetz, heer van Grobbendonck, Anthony 62, 63, 73.
Schleinitz, Joachim von 406.
Schlettstadt 64, 67, 368, 506, 512, 517, 524, 529, 531, 538, 552.
Schlick, graaf Heinrich von 482[5].
Schmalz, Peter Abel 159, 205, 219, 235, 307, 314, 323, 324, 404, 407, 424, 428, 434, 437, 438, 453, 455, 464, 471, 479, 480, 488, 494, 495, 497, 502, 503, 513, 532, 553, 555.
Schneidewind, Johann 546.
Schotland (Schotten, Schots) 9, 16, 209, 409, 542.

Schrader, Christoph 364[1], 372.
Schwallenberg, Heinrich 153, 238.
Schwartzenberg, Adam, graaf van 199[5], 325, 385[3], 438, 513.
Schwartzenberg, Georg Ludwig van 325, 385, 438, 513.
Scipio = Musch, Cornelis 285.
Scipio Nasica, Publius Cornelius 469.
Scotia, zie Schotland.
Scotii, graaf van Castelbosco, Fabio 511[1].
Scudamore, John 56, 65[4], 66, 86, 99, 106, 107, 114, 131, 142, 164, 182, 183, 191, 194, 195, 197, 204, 211, 215, 220, 226, 256, 279, 295, 298, 327, 334, 339, 340, 362, 377, 381, 387, 397, 410, 412, 414, 417, 427, 438, 440, 446, 449, 452, 459, 477, 478, 497, 499, 501, 523, 528, 540, 551.
Scylla 227.
Sedan 68, 82, 93, 280, 341, 449, 451, 517.
Sedanum, zie Sedan.
Sefi 68, 186, 245, 279, 338, 349[5], 381, 416, 422, 443, 458, 460, 482, 513, 514, 560.
Séguier, Pierre 52[10], 91, 414, 418, 421, 425, 444[10], 451[8], 542.
Seine 181.
Selden, John 80, 81, 86, 148, 149, 349[11], 350, 353, 430, 432, 440, 442, 455, 460, 461, 463, 469, 474, 477, 489, 490, 510, 517, 524, 529, 542.
Selden, John *Mare Clausum, seu De Dominio Maris Libri Duo. Primo, Mare, ex Jure Naturae seu Gentium, omnium hominum non esse Commune, sed Dominii privati seu Proprietatis capax, pariter ac Tellurem, esse demonstratur. Secundo, Serenissimum Magnae Britanniae Regem Maris circumflui, ut individuae atque perpetuae Imperii Britannici appendicis, Dominum esse, asseritur. - Pontus quoque Serviet Illi. Londini, Excudebat Will. Stanesbeius, pro Richardo Meighen, MDCXXXV.* 80, 81, 86, 148, 149, 349, 350, 353, 430, 432, 440, 442, 455, 460, 461, 463, 469, 474, 477, 489, 490, 510, 517, 524, 529, 542.
Selre, graaf 241.
Seltan-Segghed 132[15], 133.
Seltz 64, 67.
Seltzium, zie Seltz.
Seneca Minor, Lucius Annaeus 175, 446.
Seneca Minor, Lucius Annaeus *Ep. ad Lucilium.* 446.
Seneca Minor, Lucius Annaeus *Thyestes.* 175.

Senftenau, graaf van, zie Kurz, Ferdinand Siegmund.
Senneterre, Henri de, zie Saint-Nectaire, Henri de.
Sequana, zie Seine.
Serbelloni, Giovanni, graaf, zie Cerbellon, Johann, graaf van.
Serranus = Pauw, Adriaen Reyniersz. 36, 48, 49, 89, 101, 104, 157, 251, 264, 278, 284, 292, 337, 352, 385.
Servianus, zie Servien, Abel.
Servien, Abel 69, 91, 92, 96, 416, 527, 529, 530, 531, 533, 551.
Servius Maurus Honoratus, zie Honoratus.
Sesia 476, 478.
Sestos 439.
Sevenberga, zie Zevenbergen.
Sévérin, zie Sevin.
Sevilla 453.
Sevin, sieur de La Grange, Jean 463, 468, 470.
Sfondrato, markies 8.
Sicilië 170, 197, 240, 241, 255, 274, 288, 371, 487, 492, 507, 511, 560.
Siculi (Siculus), zie Sicilië.
Siegerot (Sigrodt), David Friedrich von 489.
Sierck 203, 216, 401.
Siercka, zie Sierck.
Sigradus, zie Siegerot (Sigrodt), David Friedrich von.
Silesia, zie Silezië.
Silezië 89, 179, 180, 183, 239, 291, 362, 381, 417, 467.
Silva ducis, zie Bosch, Den.
Simonides = geld 103, 156, 271, 313, 340, 385, 423, 446, 479, 494, 502, 532.
Sina, zie China.
Sinigaglia 418.
Sint-Joris-Winge 40.
Siqueville, sieur du Landé, Joab Gilbert de 14, 71, 76.
Sirmond, S.J., Jacques *ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΘΕΟΔΩΡΙΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΡΟΥ ΑΠΑΝΤΑ Beati Theodoreti Episcopi Cyri Opera omnia in qvatvor tomos distribvta. Cura et studio Iacobi Sirmondi Societatis Iesv Presbyteri. Lvtetiae Parisiorvm, Sumptibus Sebastiani Cramoisy, et Gabrielis Cramoisy, M.DC.XLII.* 122. 149.
Skytte, Bengt (Benedikt) 116, 137, 402, 426.
Skytte, Bengt (Benedikt) *Oratio in excessum Gustavi Magni. Lugd. Bat. B. & A. Elsevirii 1635.* 16. zie ook: *Gustavus Magnus, sive Panegyricae Orationes.*
Skytte, Jacob 116, 426.
Skytte Jr., Johan 116, 426.
Skytte Sr., Johan 402, 426, 554.
Slatius, Henricus 115.
Sleeswijk-Holstein 212, 336.
Sleeswijk-Holstein, Volckmar (Valdemar Christian), graaf van 87, 418, 437[6], 440, 460, 529, 554.
Slestadium, zie Schlettstadt.
Slupecki de Konary, Jerzy 135, 136, 137, 402.
Societas Americana, zie Westindische Compagnie.
Sociniaan (sociniaans) 534.
Socinios, zie Seltan-Segghed.
Socinus, Faustus 212.

Socrates 286.
Socrates = Friesland 493, 547.
Soesenyos, zie Seltan-Segghed.
Soissons 471.
Soissons, graaf van, zie Bourbon, Charles de. Bourbon, Louis de.
Soissons, gravin van, zie Bourbon, Marie de.
Soleure 186.
Solma, zie Solms.
Solms, Amalia van 75.
Solms, Reinhard Philipp, graaf van 16, 27.
Solms-Hohensolms, Philipp Reinhard, graaf van 217, 235[1].
Solre, graaf van, zie Croy, Jean de.
Sommelsdijk, heer van, zie Aerssen, François van.
Sondrio 366, 367, 373, 384, 559.
Sondrium, zie Sondrio.
Sophi = Zweden 75, 188, 222, 271, 352, 358, 495, 502, 547.
Sophocles 141, 234, 258.
Sophocles *Aiax.* 234.
Sophocles = Frederik Hendrik 279, 293.
Sorbona, zie Sorbonne.
Sorbonne 41, 55, 396.
Sorgen, Carel van 264[7].
Sorgen Jr., Leonard (Lenaerd) van 258[9], 264[7], 267, 284, 291, 305, 473.
Sorgen, Nicolaes van 264, 265, 267, 284, 291, 305.
Sötern, Philipp Christoph von 12, 13, 15, 26, 29, 132, 255, 289, 299, 381, 398, 419, 452.
Soubise, seigneur van, zie Rohan, Benjamin de.
Spaanse Nederlanden, zie Zuidelijke Nederlanden.
Spada, Bernardino 216[11].
Spanheim, Friedrich 335[2].
Spanheim, Friedrich *Geneva restituta, seu Admiranda reformationis Genevensis Historia, oratione saeculari explicata; [Genevae,] 1635.* 335.
Spanje (Spanjaarden, Spaans) 1, 3, 6, 8, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 36, 38, 39,

40, 42, 44, 45, 49, 50, 51, 53, 54, 56, 57, 58, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 71, 76, 77, 79, 88, 92, 93, 97, 103, 106, 110, 112, 121, 122, 125, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 138, 141, 142, 144, 145, 150, 151, 152, 156, 157, 158, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 173, 174, 175, 182, 183, 186, 188, 191, 194, 195, 196, 197, 202, 204, 205, 207, 208, 209, 211, 212, 214, 216, 217, 226, 227, 228, 229, 233, 237, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 252, 255, 256, 261, 269, 270, 274, 287, 288, 289, 290, 291, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 302, 304, 305, 306, 309, 313, 318, 319, 322, 328, 331, 333, 334, 337, 338, 339, 343, 346, 349, 350, 359, 360, 366, 367, 368, 369, 373, 375, 378, 379, 381, 382, 383, 384, 386, 389, 390, 391, 393, 396, 397, 399, 401, 407, 411, 415, 417, 418, 419, 435, 436, 440, 441, 443, 448, 451, 452, 453, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 467, 468, 474, 477, 478, 479, 486, 487, 491, 492, 496, 499, 500, 501, 504, 507, 511, 512, 514, 517, 519, 522, 525, 527, 530, 531, 532, 533, 536, 538, 541, 542, 543, 547, 550, 554, 555, 559.
Spanje, koning van, zie Philips III. Philips IV.
Spartacus = Aerssen, François van 265, 293, 344, 386, 467, 496, 532.
Sperreuter, Clas Dietrich von 405.
Spiers 40, 43, 63, 67, 185, 287, 290, 298, 368.
Spina Jr., Peter von 514[2].
Spina Sr., Peter von 514[2].
Spinale, zie Epinal.
Spinal(i)um, zie Epinal.
Spinet 157.
Spinola, Ambrosio 56, 67.
Spinola, markies van Los Balbases, Felipe 56.
Spira, zie Spiers.
Spiring, Isaac 102, 103.
Spiring Silvercrona, Petter 2, 16, 17, 18, 47, 102, 113, 197, 218, 234, 317, 346, 351, 385, 404, 429, 434, 437, 438, 449, 454, 488, 495.
Spiringius, zie Spiring Silvercrona, Petter.
Spisembergum, zie Spizenberg.
Spizenberg 40.
Sprecher von Bernegg, Fortunatus 19, 77, 118, 150, 159, 179, 193, 200, 254, 269, 339, 345, 367, 371, 492, 496.
Staats(en), zie Holland (dl. I t/m V). Republiek (dl. VI en volgende).
Stada, zie Staden.
Staden 24, 25, 37, 96, 109.
Stadion, Johann Kaspar, baron, van 529.
Stampa, conte di Monte Castello, Massimiliano 561[5].
Starrenburg, heer van, zie Wassenaer-Duven-voorde, Jhr. Johan van.
Stassfurt 111, 114, 133.
Staten-Generaal 6, 22, 36, 48, 49, 58, 73, 82, 87, 88, 102, 103, 115, 155, 188, 198, 200, 210, 224, 268, 278, 282, 285, 289, 293, 300, 309, 313, 320, 329, 331, 333, 336, 340, 343, 352, 357, 375, 376, 383, 385, 417, 421, 428, 455, 468, 479, 493, 494, 501, 504, 511, 536, 547.
Statius, Publius Papinius 9.
Statius, Publius Papinius *Thebais.* 9.
Steig 186, 338, 342.
Steinberg, Jacob 199.
Stella = Pauw, Cornelis 49, 289.

Stephani Warta, zie Stevensweert.
Stephanus, Henricus 426[8], 438.
Stephanus, Henricus *Ἀνθολογία διαφόρων ἐπιγραμμάτων παλαιῶν ... Florilegium diversorum epigrammatum veterum in septem libros divisum, magno epigrammatum numero & duabus Indicibus auctum. Genevae 1566.* 426, 549.
Stephanus, Henricus *Epigrammatum Graecorum, annotationibus Joannis Brodaei ... necnon Vincentii Obsopaei, et Graecis scholiis illustratorum, libri VII. Accesserunt Henrici Stephani in quosdam Anthologiae epigrammatum locos annotationes, Francofurti, Wecheli haeredes. 1600.* 427.
Stesichorus = vrede 112, 157, 188, 219, 220, 221, 271, 292, 293, 400, 421, 423, 468, 496.
Stetrementum (?) 255.
Stettin 102, 335, 336, 361, 409.
Stevensweert 103, 170.
Stevensweert, heer van, zie Berg, Hendrik, graaf van den.
Sticht, zie Utrecht.
Sticke, heer van Breskens, Christoffel 115.
Stigliano, prins van, zie Carafa, Antonio.
Stigliano, prinses van, zie Carafa, Anna.
Stoa (Stoicus) 445, 446.
Stobaeus, Johannes 426.
Stobaeus, Johannes *Dicta poetarum quae apud Io. Stobaeum exstant. Emendata et Latino carmine reddita ab Hugone Grotio. Accesserunt Plutarchi et Basilii Magni de usu Graecorum Poetarum libelli. Parisiis, Apud Nicolavm Bvon, in via Iacobaea, subs ignis S. Claudij, & Hominis Siluestris. MDCXXIII.* 426.
Stobaeus, Johannes *Florilegium (Ἀνθολογία).* 426.
Stoboi 426.

Stockholm 168, 509.
Stoechadae (insulae), zie Iles d'Hyères.
Stoen 2.
Stolzenhagen, Benedictus, zie Polonus, Jacobus.
Stoutenburg, Willem van 114.
Straatsburg 8, 10, 13, 64, 67, 68, 78, 97, 105, 108, 110, 111, 125, 128, 133, 141, 144, 149, 157, 163, 165, 196, 199, 202, 205, 211, 226, 227, 228, 236, 240, 273, 275, 286, 305, 306, 341, 354, 355, 357, 377, 382, 387, 397, 400, 401, 403, 411, 430, 435, 467, 470, 473, 481, 483, 493, 503, 506, 512, 517, 528, 538, 543, 546.
Strabo 439.
Strabo *ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ.* 439.
Strada, Faminius 272[5].
Strada, Faminius *R.P. Famiani Stradae Romani E Societate Iesv De bello Belgico Decas prima Ab excessu Caroli V Imp. Vsque ad initia Praefecturae Alexandri Farnesii Parmae, ac Placentiae Ducis III. Antverpiae, Typis Ioannes Cnobbari, M.DC.XXXV.* 272.
Strada, Faminius *Famiani Stradae Romani E Societate Iesv De Bello Belgico Decas Secvnda Ab initio Praefecturae Alexandri Farnesii Placentiaeqve Dvcis III. An. M.D.LXXVIII. Vsque ad An. M.D.XC. Cum Privilegiis. Romae, Ex Typographia Haeredum Francisci Corbelletti, MDCXLVII.* 272.
Stradella 538, 543.
Stralendorf, Peter Leopold, baron van 542[13].
Stralsund 289, 299, 324, 350, 372, 389, 392, 394, 404, 405, 407, 409, 429, 434, 438, 450, 453, 456, 462, 466, 472, 481, 487, 497.
Strasburgk, Paul 59.
Stravius, Richard Paul 261[8].
Streiffius, Sillartus 67.
Strein, Von 406.
Streuff von Lauenstein, paltsgraaf van Zweibrücken, Philipp 70[1].
Stuart, Elisabeth 38[2], 255[17], 312, 317, 357, 374, 380, 385, 410, 412, 417, 476, 486, 530, 531, 536.
Stuhmsdorf, verdrag van 2, 18, 24, 66, 74, 79, 101, 103, 118, 142, 144, 145, 159, 168, 177, 179, 180, 192, 193, 200, 202, 211, 218, 224, 225, 227, 228, 229, 255, 259, 262, 265, 273, 276, 279, 283, 290, 317, 324, 326, 334, 339, 352, 357, 362, 369, 394, 412, 417, 454, 460, 476, 486, 508, 533.
Sture, Anna Margaretha 420[6].
Suarez, Francisco 121[1].
Suarez, Francisco *De legibus. Coimbra 1612.* 121.
Suecia (Suecus), zie Zweden (Zweeds).
Suetonius Tranquillus, Caius 234.
Suetonius Tranquillus, Caius *Vita Domit.* 234.
Suidas 445, 490.
Sulevic, ridder van, zie Kapliř, Paul.
Sully, hertog van, zie Béthune, Maximilien de.
Sultan Achmet (Sultanus) = koning van Denemarken 157, 502.
Sultanus, zie Sultan Achmet.
Susa, zie La Suse (Suze).
Sweers, Salomon 112.

Syloson 534[7].
Syrië (Syrisch) 122, 534.

T

Tabernae (Alsatiae), zie Zabern.
Tacitus, Publius Cornelius 123, 124, 376.
Tacitus, Publius Cornelius *Annales.* 376.
Tacitus, Publius Cornelius *De Vita et moribus Cn. Julii Agricolae liber.* 123, 124.
Tanaro 530.
Tanarus, zie Tanaro.
Tannenberg 409.
Tartaren 77, 120, 186, 225, 273, 280, 559.
Tartaria, zie Krim.
Tatianus = Reigersberch, Maria van 6, 42, 387, 421, 496.
Taube, Dietrich von 406.
Taupadell, Johann Christoph 16, 32.
Taurinorum urbs, zie Torino.
Tavennes, markies van, zie Saulx, Jean(?) de.
Taylor, John 194[10], 195, 381.
Teglio 66.
Telium, zie Teglio.
Terentius = Frankrijk 53, 188, 220, 261, 343.
Terentius Afer, Publius 198, 267, 273, 445.
Terentius Afer, Publius *Andria.* 273, 445.
Terentius Afer, Publius *Eunuchus.* 198, 267.
Teresteyn, Cornelis van 374, 389.
Terra Firma 512, 517.
Tertullianus, Quintus Septimius Florens 120, 446.
Tertullianus, Quintus Septimius Florens *De Anima.* 446.
Tervuren 45.
Testament, Nieuwe 128.
Testament, Oude 166, 369.
Tetzel von Kirchsittenbach, Jakob 355, 356, 484.
Texel 20, 42, 112, 198, 223.
Thebe 261.
Themistocles = Gelderland 188, 336, 343.
Theodoretus = ruiterij 94, 101, 547.
Theodoretus van Cyrrhus 122. zie ook: Sirmond S.J., Jacques.
Theophrastus (Tyrtamos) 445[7].
Thienen, Philips van 264.

Thomson, Richard 534[4].
Thomson, Richard *Diatriba de Amissione et Intercisione Gratiae et Justificationis. Lugd. Bat. 1616 en 1618.* 534.
Thou, Christophe de 124[2].
Thou, François Auguste de 123, 191, 203, 291, 304, 327, 348, 400, 512, 527, 529, 532, 543.
Thou, Jacques Auguste de 123.
Thou, Marie-Henriette de 123[1].
Thraciërs 534.
Thuanus, zie Thou, De.
Thucydides = Oxenstierna, Axel 20, 75, 262, 271, 293, 421, 501.
Thuscia, zie Toscane.
Tibullus = Karl Ludwig van de Palts 357, 385, 421, 423, 536.
Ticinum, zie Pavia.
Tielemontium, zie Tienen.
Tiena, zie Tienen.
Tienen 8, 21, 29, 33, 51, 53, 63, 100, 114, 121, 132, 236, 473.
Tigurum, zie Zürich.
Tilenus, Daniel 82, 83, 84, 85, 100[10], 147[12], 311, 380, 462, 473, 490, 504.
Tilenus, Daniel *Advertissement à l'Assemblée de la Rochelle, 1621.* 439.
Tilenus, Daniel *Considération sur le canon et serment des églises reformées conclu et arresté au Synode national d'Alais pour l'approbation dy Synode tenu à Dordrecht, 1622.* 439.
Tilenus, Daniel *La doctrine des synodes de Dordrecht et d'Alez, mise à l'épreuve de la pratique. Paris, 1623.* 439.
Ti(l)lemontium, zie Tienen.
Timaeus, Johannes 36.
Tirano 71, 77, 86, 87, 90, 92, 117, 126, 186, 245, 319, 338, 559.
Tiranum castellum, zie Tirano.
Tirbachum, zie Trarbach.
Tirlemont, zie Tienen.
Tirol 8, 51, 53, 54, 110, 143, 144, 147, 150, 156, 163, 166, 167, 168, 172, 178, 180, 181, 186, 193, 237, 245, 252, 253, 259, 261, 271, 288, 318, 338, 339, 340, 349, 350, 373, 408, 482, 513.
Tirolanus ager, zie Tirol.
Titinnium = adel 53.
Toiras, sieur de, zie Saint-Bonnet, Jean de.
Toledo 453.
Toledo y Osorio, markies van Villafranca, hertog van Fernandina, García de 197[3], 369[1].
Tolosa, zie Toulouse.
Tombio 530, 538, 543.
Tombium, zie Tombio.
Tor de Laguna, markies, zie Mello de Braganza, Francisco de.
Torgau 131.
Torgavia, zie Torgau.
Torino 54.
Torstensson, graaf van Ortala, Lennart 316[6], 406.
Toscane 171, 182, 214, 289, 338, 555.

Toscane, groothertog van, zie Medici, Cosimo II de. Medici, Ferdinando II de.
Toul 253, 261, 289, 400, 401, 452, 464, 506, 538, 543.
Toulon 29, 30.
Toulonus portus, zie Toulon.
Toulouse 41, 54, 57, 64, 88, 92.
Tournelle 468.
Tours 463.
Trajectum ad Mosam, zie Maastricht.
Trajectum ad Rhenum, zie Utrecht.
Tralles 445.
Transligerinae partes, zie Loire.
Trarbach 204.
Trauttmansdorff, Maximilian, graaf van 542[12].
Trecae, zie Troyes.
Tremouille, Henri de la 311, 517.
Trente 290.
Tresel, Daniel 2, 3, 5, 17, 50, 82, 83, 84, 85, 147, 185, 210, 258, 329, 395, 438, 540.
Trevirensis elector, zie Sötern, Philipp Christoph von.
Treviri (Trevirensis), zie Trier.
Trier 12, 13, 15, 16, 32, 39, 67, 132, 178, 179, 204, 216, 252, 368, 374, 377, 381, 382, 398.
Trino 287.
Trinum, zie Trino.
Trivulzio, Gian Jacopo Teodoro de' 240[10].
Troje (Trojanen, Trojaans) 9, 10.
Tromp, Maarten Harpertsz. 212, 250[6].
Troyes 513, 518.
Tsegga-Christos 132[15], 143.
Tübingen 307.
Tudela 166.
Tudor, koningin van Engeland, Elisabeth 478[10].
Tulipa = Spanje 112, 156, 309, 468, 514, 532.
Tulli (Tullum), zie Toul.
Tullus = Lotharingen (, Karel IV van) 190, 502.
Turcicum imperium (Turcicus), zie Turkije.
Turenne, bruggraaf van, zie La Tour d'Auvergne, Henri de.
Turkije (Turken, Turks) 16, 32, 87, 186, 245, 252, 259, 273, 279, 283, 338, 349, 362, 381, 412, 416, 422, 437, 443, 458, 460, 482, 513, 524, 542, 544.

Turnhout 309, 333, 336, 374, 383, 474, 504, 527, 533, 536.
Tyrtamos, zie Theophrastus.

U

Ulm 16, 124, 128, 131, 163, 167, 168, 172, 185, 199, 211.
Ulma, zie Ulm.
Uppsala 11, 12, 52, 125, 142, 272, 274, 295, 366, 376, 396, 399, 413, 414, 460, 476, 477, 508, 523.
Urbanus VIII, paus 6, 19, 20, 26, 28, 55, 68, 79, 80, 86, 93, 95, 97, 99, 131, 138, 141, 143, 151, 157, 163, 164, 170, 173, 181, 185, 205, 215, 220, 221, 229, 240, 252, 261, 274, 276, 285, 286, 288, 295, 296, 298, 300, 302, 304, 305, 306, 322, 326, 341, 360, 368, 381, 382, 396, 398, 399, 409, 417, 418, 428, 435, 437, 440, 443, 444, 449, 452, 453, 460, 462, 468, 477, 478, 482, 487, 491, 492, 498, 499, 500, 507, 509, 511, 512, 516, 522, 525, 528, 541, 542, 545, 550, 551, 555.
Utenbogardus, zie Wtenbogaert, Johannes.
Utrecht 138, 320, 358.

V

Vaderland, zie Republiek.
Vaget, Heinrich 161[1], 162, 308.
Vagetius, zie Vaget, Heinrich.
Vahalis, zie Waal.
Valac(h)ria, zie Walcheren.
Val de Fraele 319, 366, 367, 370, 373, 384, 408.
Valdemar Christian, zie Sleeswijk-Holstein, Volckmar, graaf van.
Valence, zie Valenza.
Valentia (Insubrium), zie Valenza.
Valenza 204, 221, 226, 227, 228, 229, 237, 240, 245, 248, 257, 269, 271, 274, 275, 283, 286, 287, 290, 294, 295, 296, 301, 304, 306, 319, 322, 327, 328, 335, 337, 338, 339, 340, 342, 350, 359, 366, 368, 371, 373, 384, 561.
Valenza, graaf van 337.
Valerius = Camerarius, Ludwig 20, 241, 387, 552.
Vallis Monasteriensis, zie Münsterthal.
Vallis Telina, zie Veltlin.
Valois, hertog van Angoulême, Charles de 96, 105, 110, 118, 128, 129, 130, 149, 163, 169, 173, 180, 182, 184, 236, 248, 255, 276, 290, 297, 305, 306, 360, 362, 366, 368, 400, 401, 421.
Vandalen 508.
Varempiterus 307.
Varick, Philips van 358[14].
Varnbühler, Johann 355[5].
Vaudémont 397, 399, 401.

Vaudémont, graaf van, zie Lorraine, Nicolas François de.
Vaudrevange 269.
Veere 113, 309.
Velasco, graaf van Salazar, Luis de 298.
Velde, Willem Cornelisz. van 369, 370.
Veltlin 6, 14, 20, 26, 28, 51, 54, 57, 64, 66, 68, 71, 72, 76, 77, 80, 86, 87, 90, 92, 93, 98, 105, 110, 117, 121, 124, 126, 128, 129, 131, 132, 139, 142, 143, 144, 145, 147, 150, 152, 156, 159, 163, 165, 167, 168, 171, 172, 173, 178, 180, 181, 186, 187, 191, 194, 195, 201, 202, 211, 237, 244, 245, 246, 252, 257, 261, 269, 274, 275, 286, 304, 322, 328, 339, 342, 349, 350, 359, 363, 367, 371, 373, 382, 384, 397, 400, 408, 415, 448, 457, 458, 462, 476, 478, 482, 487, 491, 492, 500, 505, 511, 516, 525, 545, 550, 554.
Veluwe 198, 208.
Venetië (Venetianen) 16, 20, 53, 54, 56, 58, 71, 76, 97, 110, 118, 159, 179, 203, 204, 215, 216, 226, 237, 242, 248, 253, 261, 269, 271, 277, 288, 304, 321, 328, 338, 339, 349, 386, 416, 439, 444, 449, 454, 462, 468, 482, 490, 496, 506, 507, 509, 510, 511, 512, 516, 545, 551.
Venetus ager, zie Venetië.
Venlo 100.
Venlo(n)a, zie Venlo.
Vennealis, zie Vennum.
Vennum 445.
Vercellae, zie Vercelli.
Vercelli 538, 543.
Verdun 348, 383, 400, 410, 523, 524, 527, 528, 530, 531, 532, 552.
Verdun, verdrag van 55.
Vergavilla, zie Vergaville.
Vergaville 348.
Vergilius Maro, Publius 9, 10, 114, 177, 357, 373, 446, 510, 515.
Vergilius Maro, Publius *Aeneis.* 9, 373, 446, 510, 515.
Vergilius Maro, Publius *Georgica.* 114, 357.
Vergilius Maro, Publius *Bucolica.* 177.
Vermeulen, Geertruid 61[4].
Verona 445.
Versailles 287.
Versalia, zie Versailles.
Versen (?) 73.
Verus = (koning van) Frankrijk 49, 268, 292, 333.
Vervins, vrede van 297.
Vesalia, zie Wesel.
Vespasianus = Pommeren 234, 421.
Vespola, zie Vespolate.
Vespolate 538, 543.

Veur, heer van, zie Wassenaer-Duvenvoorde, Jhr. Johan van.
Viadrus, zie Oder.
Vias, Balthasar de 182.
Vic, Henry de 256.
Vichy 143.
Vic-sur-Seille 204, 290.
Victor IV, tegenpaus 507[2].
Vicum, zie Vic-sur-Seille.
Vicupontius 26.
Vienna, zie Wenen.
Vigevano 478.
Vigliamun, zie Vigevano.
Vignerot, dame de Combalet, Marie Madeleine 18, 551.
Villa, Guido, markgraaf van 530[7], 538, 543.
Villafranca, markies van, zie Toledo y Osorio, García de.
Villatta, zie Villetta.
Villerval, graaf van, zie Ognies, Jean François d'.
Villetta (Villatta) 169, 204, 213, 216, 221, 226, 229, 237, 240.
Villiers St. Paul, heer van, zie Hotman, Jean.
Vilvorde 45.
Vilvordia, zie Vilvorde.
Vinaria (Vinariensis), zie Weimar.
Vincenna, zie Vincennes.
Vincennes 69.
Vindex = Frankrijk 30, 34, 49, 74, 89, 94, 101, 103, 156, 188, 220, 272, 278, 290, 292, 312, 320, 333, 337, 341, 343, 352, 423, 455, 479, 494, 501, 502, 547.
Viole = Duitse vorsten van de evangelische belijdenis 172.
Virginius = (koning van) Spanje 34, 309, 333, 514, 547.
Viridunum, zie Verdun.
Visdemus, zie Vitzthum von Eckstedt, Johann.
Vismar(n)ia, zie Wismar.
Vitelli, Francesco 506[11], 509, 511.
Vitriacum, zie Vitry-le-François.
Vitry, markies van, zie Hospital, Nicolas de l'.
Vitry-le-François 287.
Vittorio Amedeo, hertog van Savoye, prins van Piemonte 54, 58, 87[7], 92, 97, 106, 108, 110, 117, 121, 130, 131, 145, 152, 165, 168, 171, 174, 191, 204, 214, 216, 221, 228, 237, 244, 248, 252, 255, 259, 261, 287, 289, 290, 294, 296, 302, 304, 306, 310, 322, 327, 328, 339, 349, 359, 360, 366, 382, 384, 385, 419, 448, 452, 476, 478, 496, 499, 507, 511, 512, 523, 527, 533, 561.
Vitzthum von Eckstedt, Johann 168, 347, 348.
Vlaanderen (Vlamingen, Vlaams) 6, 19, 22, 34, 45, 46, 55, 63, 73, 88, 132, 150, 168, 182, 204, 241, 360.
Vlaming van Oudtshoorn, Dirck Cornelisz. de 61[1], 115.
Vlie, het 223.
Vliemen 309.
Vlissingen 346, 518.
Vogezen 491.
Voltoline, zie Veltlin.

Volturena, zie Veltlin.
Vondel, Joost van den 9, 347, 369.
Vondel, Joost van den *Constantijn I de Grote, epos over.* 9.
Vondel, Joost van den *Lyckklaght aan het Vrouwekoor.* 9.
Vondel, Joost van den *Hvigh de Groots Iosef of Sofompaneas. Trevrspel. Vertaelt door I. v. Vondel. Gen. Iosef zal groeien, hy zal groeien als een spruit aen een bron. t' Amsterdam, By Wilhelm Blaev, MDCXXXV.* 347, 369, 427, 431, 539.
Vondel, Joost van den *idem. Voor Dirck Cornelisz. Houthaeck, Boeckverkoper op de nieuwe-zijds kolck, in 't Borgoens Cruys, Anno 1635.* 539.
Voorburg, Jacob Dircksz. van 540.
Voorschoten, heer van, zie Wassenaer-Duvenvoorde, Jhr. Johan van.
Vosbergen, Caspar van 220, 224.
Vosbergen, Josias van 423.
Vossius, Cornelia 95[15], 137, 147.
Vossius, Dionysius 95[15], 137, 147, 166, 291[6].
Vossius, Dionysius *Belgarum aliarumque gentium annales auctore Everardo Reidano Dionysio Vossio interprete. Lugd. Bat. 1633.* 291.
Vossius, Dionysius *Conciliator sive De Convenientia locorum S. Scripturae, quae pugnare inter se videntur. Opus ex vetustis et recentioribus omnibus Rabbinis, magna industria, ac fide conquestum. 1633.* 166.
Vossius, Franciscus 95[15], 137, 147.
Vossius, Gerardus 95[15], 137, 147.
Vossius, Gerardus Johannes 22, 50, 59, 60, 61, 94, 95, 100, 107, 108, 115, 126, 136, 139, 206, 210, 250, 265, 286, 358, 375, 393, 402, 403, 438, 461, 470, 471, 544, 549.
Vossius, Gerardus Johannes *Gerardi Ioannis Vossii De arte grammatica libri septem. Amsterdami, Apud Guilielmum Blaeu. 1635.* 60, 70, 95, 108, 126, 146.
Vossius, Gerardus Johannes *idem. Editio nova ab ipso Autore recognita & emendata, ut videre est pag. seq. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev, MDCXXXV.* 126.
Vossius, Gerardus Johannes *Gerardi Ioannis Vossii De Historicis Graecis libri quatuor, Lugduni Batavorum, Apud Ioannem Maire. Anno 1623.* 59.
Vossius, Gerardus Johannes *Gerardi Ioannis Vossii De Historicis Latinis libri tres, Lugduni Batavorum,*

Apud Ioannem Maire. Anno 1627. 59.
Vossius, Isaac 95[15], 137, 147, 265[7]. zie ook: Vossius, Mattheus.
Vossius, Johanna 95[15], 137, 147.
Vossius, Johannes 95[15], 137, 147.
Vossius, Mattheus (Matthijs) 94[13], 95[15], 137, 147, 265[7], 291, 403, 544[1].
Vossius, Mattheus (Matthijs) *Matthaei Vossii Annalivm Hollandiae Zelandiaeqve Libri Quinque. Amsterdami, Apud Gvilielmvm Blaev. MDCXXXV.* 265, 291, 403, 544.
Vossius, Mattheus (Matthijs) *Matthaei Vossii Annalivm Hollandiae, Zelandiaeqve, Pars altera: Quae est de gestis Comitvm ex domo Hannonia. Amstelodami, Apud Ioannem Ianssonivm, MDCXLI.* 265.
Vossius, Mattheus (Matthijs) *Matthaei Vossii Annalium / Hollandiae, / Zelandiaeque, / pars tertia: Quae est de gestis Comitum ex domo BAV ARICA, ad Jacobam usque. MDCXLIV.* 265.
Vossius, Mattheus (Matthijs) *Matthaei Vossii Annalium / Hollandiae, / Zelandiaeque, pars quarta: Continens historiam eorum, quae sub Jacoba Bavara gesta sunt. Accessit Liber unus, Auctore Isaaco Vossio. MDCXLVI.* 265.
Vrouwling, Dirck Pietersz. van. 540.
Vurna, zie Tervuren.

W

Waal 138, 180, 236, 409, 411.
Waes, Land van 93.
Walcheren 206.
Waldemar Christian, zie Valdemar Christian.
Wallenstein, Albrecht Wenzel Eusebius von 91.
Wallonië (Walen, Waals) 175.
Walta, Peter van 374, 389.
Wambold von Umstadt, Anselm Casimir 151[7], 381, 452.
Warschau 317, 467, 486.
Wasaburg, graaf van, zie Gustafsson, Gustaf.
Wasia, zie Waes, Land van.
Wassenaer-Duvenvoorde, Jhr. Johan van 184, 209, 249, 395, 431[1], 461, 468, 539.
Wautrefangium, zie Vaudrevange.
Weert, Johan van, zie Werth, Johan van.
Weinberch, Adriana von 364[8].
Weissenhorn, rijksgraaf van, zie Fugger, Johann Ernst.
Welderen, Gijsbert van 138, 140.
Welhouck, anders Briel, Gerard Cornelisz. 447.
Welwo(o)d, William 474[9].
Welwo(o)d, William *De Dominio Maris Juribusque ad Dominium praecipue apectantibus Assertio brevis et methodica.* 474.

Welwo(o)d, William *The Sea Law of Scotland. Shortly gathered and plainly dressit for the reddy vse of all Seafairing men. Imprinted by Robert Waldegraue, Edinburgh 1590.* 474.
Welwo(o)d, William *An Abridgement of all Sea-Lawes, London 1613.* 474.
Wenen 74, 86, 87, 91, 92, 93, 106, 110, 112, 125, 141, 142, 151, 152, 157, 170, 171, 173, 181, 194, 195, 197, 204, 211, 253, 256, 259, 261, 285, 286, 289, 290, 327, 349, 368, 381, 400, 416, 417, 419, 452, 492, 512, 514, 530, 542.
Werben 450.
Werbianum, zie Werben.
Werth, Johan van 67[4], 117, 121, 142, 173, 248, 287, 290, 436.
Wesel 181.
Weser 341, 362.
Westfalen 405, 464, 467, 476, 485, 496.
Westfalia, zie Westfalen.
West-Indië (westindisch) 8, 22, 42, 60, 103, 164, 334, 343, 446.
Westindische Compagnie 207, 224, 293, 391, 460, 541.
Westkapelle 198.
Westromeinse Rijk 10.
Westwinkel 266.
Wetterau 194, 195, 196.
Wet(t)eravia, zie Wetterau.
Wevelghem, heer van, zie Robles, Alexander de.
Wied, gravin von, zie Runkel und Dierdorf, Elisabeth von.
Wiese, Andreas 308.
Wiese, Margaretha 308.
Willem I, graaf van Nassau, prins van Oranje 272.
Wimmenum, heer van, zie Bouckhorst, Nicolaes van den.
Winga, zie Sint-Joris-Winge.
Wirtembergicus ager, zie Würtemberg.
Wisingsborg, graaf van, zie Brahe, Per.
Wismar 205, 219, 290, 317, 332, 358, 374, 389, 393, 414, 434, 530, 552.
Wismaria, zie Wismar.
Wittenberg 161, 233.
Wladislas VII(IV), koning van Polen 55, 66, 86, 87, 91 92, 106[10], 112, 114, 139, 159, 164, 168, 177, 179, 180, 181, 200, 201, 227, 229, 239, 241, 244, 253, 255, 260, 279, 290, 312[15], 317, 324, 326, 327, 345, 349, 357, 362, 374, 380, 381, 385, 410, 412, 417, 437, 452, 454, 464, 476, 477, 486, 492, 508, 514, 530, 531, 550.
Wolf, mr. Anthonis Cornelisz. van der. 329[15], 540.
Wolf, Cornelis Anthonisz. van der 184[13], 329[14], 395, 430, 540.

Wolfenbüttel 195.
Wolfenbuttela, zie Wolfenbüttel.
Wolff, Herman 236, 405, 450, 488.
Wolff, Maeike de 9.
Wolffskehl, Johann Eberhard von 355.
Wolfgang Wilhelm, hertog van Neuburg en Jülich-Berg 93, 115, 252[3], 256[11], 261, 271, 397, 452, 492.
Wolfrath OSB., Anton 542[10].
Wolgast 437.
Wormatia, zie Worms.
Worms 1, 67, 80, 81, 86, 90, 91, 97, 109, 142, 144, 148, 149, 157, 165, 172, 177, 179, 180, 183, 184, 185, 190, 191, 192, 193, 194, 203, 204, 251, 260, 363, 464, 467, 505, 526.
Woud, heer van 't, zie Wassenaer-Duven- voorde, Jhr. Johan van.
Wouwere, Agneta van de 373.
Wouwere, Jan van de 364[7], 373[4].
Wtenbogaert, Johannes 85[2], 127, 147, 210, 212, 263, 395, 438.
Würtemberg 70, 355, 529, 552, 554.
Würtemberg, Eberhard III, hertog van 78[10], 125, 377, 382, 387, 438, 480, 543, 552.
Würzburg (Bamberg) 288, 436, 440, 448, 476, 500.
Wyck, zie Vic-sur-Seille.
Wydimb, heer van, zie Beck, Johann.
Wijnbergen, Johan van 100[3].
Wyts, Jacob 386.

X

Xenocrates = Oxenstierna, Axel 20, 35, 75, 112, 357, 423, 496, 547.

Y

Yacob 132.
IJsel 140.
Ysselsteyn, Vincent van 242.

Z

Zabern 348, 366, 368, 369, 371, 379, 380, 382, 384, 436, 450, 488, 506, 512, 517, 524, 529, 531.
Zabernia, zie Zabern.

Zeeland (Zeeuwen, Zeeuws) 6, 8, 35, 42, 75, 101, 102, 141, 158, 174, 187, 206, 210, 268, 270, 291, 344, 346, 353, 357, 389, 446, 459, 462, 464, 550.
Zeeland, Staten van 94.
Zeeland Bewester-Schelde 22, 47, 206, 246, 444.
Zeno 445.
Zeus 377.
Zevenbergen 474.
Zobel, Hans 231[3], 232.
Zosimus = Charnacé, Hercule de 89, 285, 292, 333, 343, 387, 494, 496, 518, 548.
Zuidelijke Nederlanden 3, 6, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 26, 28, 30, 31, 33, 38, 39, 40, 41, 43, 51, 53, 54, 65, 67, 86, 87, 92, 93, 95, 98, 107, 108, 110, 121, 130, 132, 141, 142, 150, 151, 152, 156, 160, 169, 170, 182, 196, 211, 214, 217, 221, 236, 237, 259, 261, 272, 293, 295, 300, 304, 305, 309, 310, 320, 322, 328, 359, 381, 400, 431, 436, 455, 491, 507, 511, 522, 528, 547, 551.
Zuid-Schalkwijk, heer van, zei Pauw, dr. Adriaen Reyniersz.
Zuñiga y Davila, markies van Mirabel, don Antonio de 28, 368, 448, 507, 511, 517.
Zürich 71, 76, 186, 203, 245, 298, 328, 448, 477, 503, 545.
Zuylen van der Haer, Johan van 374, 389.
Zwarte Zee 186, 225, 273, 559.
Zweden (Zweeds), 1, 2, 3, 4, 5, 7, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 37, 38, 40, 42, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 59, 60, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 72, 73, 74, 75, 78, 80, 85, 86, 87, 91, 92, 94, 97, 98, 99, 101, 102, 103, 104, 105, aant. 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 126, 128, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 141, 142, 143, 144, 145, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 162, 164, 167, 168, 171, 172, 176, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 186, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 211, 213, 215, 217, 218, 219, 221, 222, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 246, 247, 249, 250, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 262, 263, 265, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 287, 288, 289, 290, 293, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 302, 304, 305, 307, 310, 311, 313, 315, 316, 317, 318, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 330, 331, 332, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 354, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 364, 365, 366, 367, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 376, 377, 378, 379, 382, 383, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 428, 429,

430, 431, 432, 433, 434, 435, 437, 438, 441, 442, 443, 444, 447, 448, 449, 450, 452, 453, 454, 455, 456, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 469, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 493, 494, 495, 497, 498, 500, 501, 502, 503, 505, 506, 508, 509, 510, 513, 514, 515, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 528, 529, 530, 532, 533, 537, 538, 539, 541, 544, 545, 547, 548, 549, 550, 552, 553, 554, 555.
Zweden, koning van, zie Gustaaf II Adolf.
Zweden, koningin van, zie Christina.
Zweibrücken 67, 124, 128, 131, 142, 144, 147, 149, 157, 160, 165, 172, 176, 297.
Zweibrücken, paltsgraaf van, zie Streuff von Lauenstein, Philipp.
Zweibrücken, Johann II, paltsgraaf van 70[1], 232[3].
Zwitserland (Zwitsers) 14, 20, 54, 71, 76, 77, 92, 117, 131, 163, 167, 168, 171, 172, 173, 174, 186, 191, 194, 195, 196, 202, 203, 205, 222, 226, 228, 229, 236, 239, 244, 245, 255, 283, 286, 287, 290, 295, 296, 304, 307, 318, 338, 339, 340, 342, 345, 363, 367, 368, 382, 397, 399, 401, 408, 409, 411, 452, 457, 458, 459, 462, 467, 477, 479, 487, 492, 543, 559.
Zwijndrecht 212.

[Addenda et corrigenda]

Addenda et corrigenda deel III.

P. 23, n. 8	moet zijn: Karel Leenarts of Leendertze, een medicus, die in verband met de kerkelijke twisten in 1629 uit Amsterdam werd uitgewezen.
p. 118, r. 5:	*Reigesbergh* moet zijn: *Reigersberch*.
p. 146, n. 2	aanvullen met: Monsieur Benjamin, escuyer, had samen met Pierre Hannique een Académie d'équitation in de rue des Bons-Enfants te Parijs. (Zie Alfred Folly, *Les Académies d'Armes (XVIe et XVIIe Siècles)* in *Bulletin de la Société Historique du VIe Arrondissement de Paris*. Tome Ier. Année 1898, p. 163-171.)
p. 155, n. 8:	1614 moet zijn: 1615.
p. 173, n. 14:	zie II, p. 60 n. 5 moet zijn: waarschijnlijk Steven de Franchemont, over wie in Notar. arch. 's-Grav. 21 juli 1649.
p. 175, n. 15:	II, p. 60 n. 5 moet zijn: p. 173 n. 14.
p. 300, n. 4:	B.G. Nüssler moet zijn: B.W. Nüssler.
p. 459, n. 4	moet zijn: Dorothea Frederiksdr. van Dorp.
p. 492, kol. 2 r. 18:	1567 moet zijn: *1567*.
p. 499, kol. 2 r. 11:	achter Franchemont toevoegen: Steven de.
p. 510, kol. 2 r. 18:	*Appello* moet zijn: *Apello*.

Addenda et corrigenda deel IV.

P. 16, r. 26:	*ἀναλεγιχώτερος* moet zijn *ἀναλογιχώτερος*.
p. 206, n. 7:	no. 1277, n. 20 moet zijn: p. 331 n. 8.
p. 323, n. 4	aanvullen met: Betreffende Briais zie dl. VII reg.
p. 324, n. 7:	De woorden ‘Ik heb haar .... tegenover p. 474’ moeten worden vervangen door: Dorothea Frederiksdr. van Dorp.
p. 441, n. 1:	1607 moet zijn: 1604.

p. 460, n. 3	wordt: Dirck van Noordingen; zie dl. VI, p. 45 n. 9.
p. 490, n. 7	moet worden: Johann Wangler, officier in het keizerlijke leger.
p. 561, kol. 1 r. 29:	Christina 291^{5} vervalt.
r. 31:	achter 212^{9} toevoegen: 291^{5}.
p. 573, kol. 2 r. 35:	Guynne moet zijn: Guyenne.
p. 585, kol. 2:	vóór Noordwijk inlassen: Noordingen, Dirck van 460. Nordingius 460 komt te vervallen.
p. 601, kol. 2:	Wangeler wordt: Wangler, Johann.

Addenda et corrigenda deel V.

P. 109, n. 3:	מכתל moet zijn: מכתל.
p. 169, n. 5:	(1615-vóór 1672) moet zijn (1612-1673).
p. 173, n. 5:	1661-1901 moet zijn: 5661-1901.
p. 209, r. 17:	editis moet zijn: editio.
r. 18:	het eerste ‘ut’ moet zijn: et.
p. 229, n. 2:	1916 moet zijn: 1915.

p. 236, n. 2:	no. 5 moet zijn: n. 4.
p. 254, n. 1	aanvullen met: Gedeelt. gedrukt C. de Waard, *Journal tenu par Isaac Beeckman de 1604 à 1634 publié avec une introduction et des notes. Tome quatrième. Supplément*. La Haye, Martinus Nijhoff 1953, p. 223.
p. 257, n. 4 r. 2:	de komma achter 'ab' vervalt.
p. 269, n. 3:	vóór de woorden: IV, p. 152 n. 1 invoegen: p. 133 n. 3 en.
p. 309, n. 14 r. 1:	uitgavr moet zijn: uitgave.
r. 2:	keurvoets moet zijn: keurvorst.
p. 320, n. 5:	graaf van San Mauritio moet zijn: markies van San Maurizio.
p. 379, n. 15:	p. 376 n. 6 moet zijn: p. 376 n. 5.
p. 489, n. 4	aanvullen met: Gedeelt. gedrukt C. de Waard, *Isaac Beeckman*, p. 235.
p. 502, n. 2:	dd. 5 juni moet zijn: dd. 11 juni.
p. 506, n. 9:	het gedeelte vanaf 'zo dit kind ...' vervalt.
p. 552, r. 3:	Wijnen moet zijn: Wijn.
p. 559, kol. 2 r. 30:	*schátûl* moet zijn: *Schátûl*.
p. 562, kol. 2 r. 18:	*Barnabae Epistolae* moet zijn: *Barnabae Epistola*.
p. 565, kol. 1:	vóór Bourbon opnemen: Bouillon, hertog van, zie Tour d'Auvergne, Frédéric Maurice de la.
p. 567, kol. 1:	na Camerarius, Joachim toevoegen: Jr.; 165^{7} vervalt. na Camerarius Jr., Joachim, opnemen: Camerarius Sr., Joachim 165^{7}.
p. 573, kol. 2 r. 34:	335 moet zijn 335^{11}.
p. 578, kol. 1 r. 35:	128 vervalt.
p. 587, kol. 2 r. 35:	436^{2} moet zijn: 436^{4}.
p. 592 kol. 1:	na Pappenheim opnemen: Paravicini, zie Capelli.
p. 595, kol. 1 r. 26:	397^{7} vervalt.
r. 28:	na 315 toevoegen: , 397^{7}.
p. 597, kol. 1 r. 13:	San Mauritio, graaf moet zijn: San Maurizio, markies van.

kol. 2 r. 38:	סירופ moet zijn: סירוף.
p. 599, kol. 2 r. 16:	473 moet zijn: 473[1].
p. 605, kol. 1 r. 18:	4[8], 5[2], moet zijn: 4, 5.

Addenda et corrigenda deel VI.

p. 26, n. 7	wordt: Ongetwijfeld moet hier gelezen worden: Vieupont; waarschijnlijk is bedoeld Alixandre, markies van Vieux-Pont.
p, 49, n. 10	moet zijn: Dr. Adriaen Reyniersz. Pauw.
p. 94. n. 12	moet zijn: Wellicht de remonstrants gezinde Willem Pietersz. Hases, in 1615 en 1616 burgemeester van Hoorn; hij had te Grosthuizen, gelegen binnen het rechtsgebied van Hoorn, de kerk doen sluiten om de contraremonstrantse predikant Dirk Christiaansz. het preken te beletten. Hases had in 1616 deel uitgemaakt van de afvaardiging van de Staten van Holland naar Amsterdam, die onder leiding van Grotius stond.
p. 509, n. 5	aanvullen met: Men vergelijke: *Vittoria navale ottenuta dalla Republica Venetiana contra Othone, figliuolo di Federigo Primo, imperadore, per la restitutione di Alessandro Terzo, pontefice massimo, venuto a Venetia, descritta da Girolamo Bardi* ... Venetia, F. Ziletti, 1584.
p. 594, kol. 1	s.v. Engeland: na 430 invoegen: 432,.
p. 600, kol. 2	s.v. Haag, Den: na 273 invoegen: 277,.
p. 617, kol. 1	s.v. Rotterdam; na 222 invoegen: 224,; na 386 invoegen 387,.
p. 627, kol. 2	s.v. Zweden: na 105 invoegen: 106,.